

อนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการนวัตกรรมทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

นางสาวสุวิธิดา จรุงเกียรติกุล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาดลอดชีวิต

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2554

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)

เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository(CUIR)

are the thesis authors' files submitted through the Graduate School.

THE SCENARIO OF A LEARNING SOCIETY MODEL
TOWARD A POSITIVE PARADIGM SHIFT FOR COMMUNITIES

Miss Suwithida Charungkaittikul

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy Program in Non-Formal Education

Department of Lifelong Education

Faculty of Education

Chulalongkorn University

Academic Year 2011

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	อนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยน กระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน
โดย	นางสาวสุวิธิดา จรุงเกียรติกุล
สาขาวิชา	การศึกษานอกระบบโรงเรียน
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	รองศาสตราจารย์ ดร. อาชัญญา รัตนอุบล
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	Professor John A. Henschke, Ph.D ดร. ปาน กิมปี

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาคุษฎีบัณฑิต

..... คณบดีคณะครุศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร. ศิริชัย กาญจนวาสี)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร. อาชัญญา รัตนอุบล)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม
(Professor John A. Henschke, Ph.D)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม
(ดร. ปาน กิมปี)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. เกียรติวรรณ อมาตยกุล)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ ดร. สุมาลี สังข์ศรี)

สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล : อนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน. (THE SCENARIO OF A LEARNING SOCIETY MODEL TOWARD A POSITIVE PARADIGM SHIFT FOR COMMUNITIES) อ. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: รศ.ดร. อาชัญญา รัตนอุบล, อ. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม: Professor John A. Henschke, Ph.D., ดร. ปาน กิมปี, 666 หน้า.

งานวิจัยเรื่อง อนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาอนาคตใช้เทคนิคการวิจัยแบบ EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research) ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์และสังเคราะห์หลักการ แนวคิดเกี่ยวกับสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนจากเอกสารงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ ระหว่างปี พ.ศ. 2540 ถึง พ.ศ. 2554 2) ศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการพัฒนาอนาคตภาพสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน จำนวน 32 คน และการศึกษาภาคสนาม 5 กรณีศึกษาที่ดี 3) พัฒนาอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน และ 4) นำเสนออนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน โดยการสนทนากลุ่มเพื่อพิจารณาและประเมินผลการวิจัยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 20 คน ซึ่งแบ่งได้เป็นสองกลุ่ม คือ การสนทนากลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องในระดับนโยบาย จำนวน 10 คน และผู้ที่เกี่ยวข้องในระดับปฏิบัติการ จำนวน 10 คน รวมกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยทั้งสิ้น 52 คน

ผลการวิจัย พบว่าอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนประกอบด้วย เนื้อหาหลักสำหรับการพัฒนา 5 ประการ ได้แก่ 1) องค์ประกอบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน 2) หลักการสำคัญสำหรับการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ 3) กระบวนการในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ 4) ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ และ 5) ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ซึ่งแต่ละองค์ประกอบมีรายละเอียดเนื้อหาอย่างย่อสำหรับการนำไปปฏิบัติจริง รูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติโดยชุมชนอย่างอิสระ มีความเป็นพลวัตและพัฒนาอย่างต่อเนื่องอย่างไม่สิ้นสุด มีการเรียนรู้ตลอดชีวิตและวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นหัวใจที่สำคัญ ซึ่งชุมชนสามารถเลือกใช้องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยตามความเหมาะสมและสอดคล้องกับลักษณะบริบทและภูมิสังคมที่แตกต่างกัน อนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนจะไปส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ในระดับบุคคล กลุ่มบุคคล ชุมชน และเครือข่ายสังคมอย่างมีคุณค่า ให้สามารถเข้าถึงความจริง ความดี ความงามที่มีอยู่ ยุกระดับเสรีภาพและอิสรภาพทางการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ เกิดการเปลี่ยนแปลงภายใน วิถีคิด ความเชื่อ ระบบคุณค่า และการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดสุขภาวะทางจิตวิญญาณนำไปสู่การแก้ปัญหาและสนองความต้องการโดยรวมอย่างสมดุล ยั่งยืนและมีความสุข อันเป็นกลไกการขับเคลื่อนชุมชนไปสู่วิถีการพัฒนาที่ถูกต้องเพื่อประโยชน์สุขร่วมกันอย่างแท้จริง

ภาควิชา _____ การศึกษาดลอดชีวิต _____ ลายมือชื่อนิติ.....
 สาขาวิชา _____ การศึกษานอกระบบโรงเรียน _____ ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์.....
 ปีการศึกษา 2554 _____ ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม.....
 ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม.....

4984793827 : MAJOR NON-FORMAL EDUCATION

KEYWORDS : LEARNING SOCIETY/ POSITIVE PARADIGM SHIFT/ COMMUNITIES

SUWITHIDA CHARUNGKAITTIKUL: THE SCENARIO OF A LEARNING SOCIETY MODEL TOWARD A POSITIVE PARADIGM SHIFT FOR COMMUNITIES. ADVISOR: ASSOC. PROF. ARCHANYA RATANA-UBOL, Ph.D., CO-ADVISOR: JOHN A. HENSCHKE, Ph.D., PAN KIMPEE, Ph.D., 666 pp.

The research on “the scenario of a learning society model toward a positive paradigm shift for communities” is a prospective qualitative research where the EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research) technique is used. The research aims to: 1) analyze and synthesize learning society model that promotes a positive paradigm shift for communities from both local and global literatures, academic articles and research studies from 1997 to 2011; 2) explore the experts' perspectives on the development of a learning society toward a positive paradigm shift for communities from the in-depth interviews with thirty-two experts and the study visits of five best practices; 3) develop a learning society model toward a positive paradigm shift for communities; and 4) propose the scenario of a learning society model toward promoting a positive paradigm shift for communities. The group discussions, held to review and evaluate the research results, were joined by twenty experts. There were two focus group discussions, one for the ten experts at the policy levels and another one for the ten experts at the operational levels. The research included the total samples of fifty-two persons.

The learning society model toward promoting a positive paradigm shift for communities consists of five main components: 1) the components of a learning society toward a positive paradigm shift for communities, 2) the principles for development of a learning society toward a positive paradigm shift for communities, 3) the development processes of a learning society toward a positive paradigm shift for communities, 4) the strategies for the development of a learning society toward a positive paradigm shift for communities, and 5) key success factors. All components comprise details that can really be put into practice. The learning society model that promotes a positive paradigm shift for communities should be freely implemented, in natural ways, by the communities. The model should ideally be dynamic and developed on a continuous basis. The lifelong learning and the knowledge sharing culture are among essential elements of the learning society model. The communities may appropriately apply the knowledge gained from this research in accordance with their contexts and social conditions. The scenario of a learning society model toward a positive paradigm shift for communities will help enhance learning processes among individuals, groups of individuals and social networks in valuable ways. The model will also lead all parties to reach the existing truth, virtue and goodness. It can also raise the people's ability to freely learn in creative ways. Further, the model will eventually cause the ways of thinking, beliefs, social value and learning to be changed in positive ways. Then, the people will live in good and positive frame of mind that should enable them to overcome any problems and meet overall needs in balanced, sustainable and happy ways. With positive paradigm shifts, the communities will see the right way of development encouraging the community members to live in harmony. Finally, the scenario of a learning society model toward promoting a positive paradigm shift for communities as the guideline for action ensures the enhancement of the quality of life of the individual and moves the communities and societies toward the sound equilibrium, fairness and sustainability

Department : Lifelong Education Student's Signature

Field of Study : Non-Formal Education Advisor's Signature

Academic Year : 2011 Co-advisor's Signature

Co-advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยคำปรึกษา การถ่ายทอดความรู้และการส่งเสริมกำลังใจจากทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์ ดร. อาชัญญา รัตนอุบล อาจารย์ ดร. ปาน กิมปี และ Professor John A. Henschke, Ph.D ผู้วิจัยขอถือโอกาสนี้กราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง นอกจากนี้ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. เกียรติวรรณ อมาตยกุล และศาสตราจารย์ ดร. สุมาลี สังข์ศรี ที่ให้เกียรติเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ กราบขอบพระคุณผู้เชี่ยวชาญ และผู้ทรงคุณวุฒิทุกๆ ท่าน ที่สละเวลามาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านการสัมภาษณ์เจาะลึก และการสนทนากลุ่ม ตลอดจนกลุ่มผู้นำชุมชน ผู้อำนวยการศูนย์ฯ คน. อำเภอ พัฒนาการชุมชน คุรุภูมิปัญญา สอบต. คุรุคน. คุรุอาสา ประธานศูนย์การเรียนรู้ชุมชน คณะกรรมการชุมชนที่สนับสนุนข้อมูลในการลงพื้นที่วิจัยทั่วประเทศในครั้งนี้ ผู้วิจัยศรัทธาในพลังความร่วมมือ น้ำใจและจิตอาสาของทุกคน

กราบขอบพระคุณคณาจารย์สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต ที่คอยเป็นกำลังใจให้ตลอดมา รวมถึงนิสิตทุกคนที่ช่วยถอดบันทึกข้อมูล พี่ๆ เพื่อนๆ ที่ร่วมเรียนร่วมเป็นกำลังใจกัน กราบขอบพระคุณครอบครัวจุงเกียรติกุลทุกคน คุณพ่อคุณแม่ และน้องน้ำฝน ซึ่งเป็นผู้มีพระคุณและเป็นทุกอย่างในชีวิตของผู้วิจัย และบุคคลอันเป็นที่รักที่คอยเป็นพลังใจสำคัญให้ผู้วิจัยได้กล้าแก่งทำงานจนสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

กราบขอบพระคุณกองทุนรัชดาภิเษกสมโภช จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้มอบ “ทุน 90 ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” รุ่นที่ 11 ภาคต้น ปีการศึกษา 2553 และบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สำหรับทุนสนับสนุนนิติตระดับปริญญาเอกไปทำวิจัยในต่างประเทศ (Ph.D Scholarship for Research Abroad: D-RSAB) เพื่อศึกษาต่อในระดับปริญญาเอกและทำวิจัยร่วมกับ Professor John A. Henschke, Ph.D, Chair of Andragogy – Doctoral Program School of Education ณ มหาวิทยาลัย Lindenwood University เมือง St. Charles รัฐ Missouri ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นระยะเวลา 3 ภาคการศึกษา ระหว่างเดือนสิงหาคม 2553 จนถึงเดือนตุลาคม 2554 ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณาจารย์มหาวิทยาลัยทุกคนที่ให้คำแนะนำอย่างดียิ่งเยี่ยม จนบทความวิจัย เรื่อง *THE SCENARIO OF A LEARNING SOCIETY MODEL TOWARD PROMOTING A POSITIVE PARADIGM SHIFT FOR COMMUNITIES* ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร INTERNATIONAL JOURNAL OF ADULT VOCATIONAL EDUCATION AND TECHNOLOGY ฉบับเดือน July-August, Vol. 2, No. 3 ซึ่งถือเป็นวารสารทางวิชาการระดับนานาชาติที่มีผู้ประเมินที่เป็นที่ยอมรับในวงวิชาการอย่างกว้างขวาง ผู้วิจัยหวังว่าทุนดังกล่าวจะถูกแปลงไปเป็นทุนความรู้ที่สร้างประโยชน์ต่อวงวิชาการและงานด้านการพัฒนาสืบเนื่องไป

ผู้วิจัยได้ตระหนักและซาบซึ้งในคุณงามความดีอยู่ตลอดเวลาทั้งในส่วนของสถาบันการศึกษา คณาจารย์ กัลยาณมิตร และผู้ให้ความเมตตากรุณาทุกคนที่ไม่สามารถจะกล่าวไว้ได้หมด ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ท้ายที่สุด ขอฝากพร่องสิ่งใดอันอาจจะเกิดขึ้นในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ นั่นคือความรับผิดชอบของผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฐ
สารบัญภาพ.....	ฒ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ในการวิจัย	10
คำถามการวิจัย.....	11
ขอบเขตการวิจัย	11
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย	15
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	17
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	18
ตอนที่ 1 นโยบายและทิศทางสังคมทางด้านการศึกษานอกระบบและการศึกษา ตามอัธยาศัย การสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาประเทศไปสู่การ เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้.....	20
1.1 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.....	21
1.2 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไข เพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545.....	25
1.3 มาตรฐานการศึกษาของชาติ.....	30
1.4 ยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษานอกระบบและการศึกษา ตามอัธยาศัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต.....	33
1.5 พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษา ตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551.....	37

1.6	ตัวอย่างองค์กรที่สนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาสังคม แห่งการเรียนรู้.....	38
ตอนที่ 2	แนวคิด หลักการ และกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการ เรียนรู้.....	39
2.1	ความหมายและคำจำกัดความของสังคมแห่งการเรียนรู้.....	40
2.2	ความเป็นมาของแนวคิดสังคมแห่งการเรียนรู้.....	45
2.3	องค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้.....	48
2.4	กระบวนการสำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้.....	54
2.5	ขั้นตอนในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้.....	56
2.6	สิ่งที่พึงตระหนักในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้.....	59
2.7	หลักการในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้.....	60
2.8	แนวทางการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับ สังคมไทย.....	64
2.9	ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้.....	65
2.10	นักคิดสำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้.....	66
2.11	กรณีตัวอย่างของสังคมแห่งการเรียนรู้.....	72
2.12	แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้.....	85
ตอนที่ 3	แนวคิด ทฤษฎี หลักการของการศึกษาตลอดชีวิต.....	87
3.1	ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิต.....	87
3.2	ความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต.....	90
3.3	หลักการของการศึกษาตลอดชีวิต.....	91
3.4	แนวปฏิบัติของการศึกษาตลอดชีวิต.....	92
ตอนที่ 4	แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ.....	93
4.1	ความหมายของรูปแบบ.....	93
4.2	ประเภทของรูปแบบ.....	95
4.3	ขั้นตอนการสร้างรูปแบบ.....	96
ตอนที่ 5	แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้.....	97
5.1	ลักษณะทั่วไปของสังคมไทย.....	97
5.2	ความหมายของคำว่าชุมชน.....	101

5.3	โครงสร้างของชุมชน.....	102
5.4	ค่านิยมในการเรียนรู้.....	105
5.5	ความสำคัญของการพัฒนาชุมชน	106
ตอนที่ 6	แนวคิดเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวก.....	107
6.1	ความเป็นมาและความหมาย.....	107
6.2	โครงสร้างของกระบวนทัศน์.....	111
6.3	แบบแผนของการเปลี่ยนย้ายหรือปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์	113
6.4	การนำกระบวนทัศน์ไปใช้.....	119
6.5	กระบวนทัศน์กับสังคมไทย.....	120
ตอนที่ 7	แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยอนาคต (Futures Research).....	121
7.1	แนวคิดอนาคตศึกษา.....	121
7.2	แนวคิดและวิธีการศึกษาอนาคต.....	127
7.3	ความหมายของการวิจัยอนาคต.....	130
7.4	จุดมุ่งหมายของการวิจัยอนาคต.....	131
7.5	เทคนิคการวิจัย EDFR.....	132
7.6	ประโยชน์ของการศึกษาและวิจัยอนาคต.....	136
ตอนที่ 8	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	137
8.1	งานวิจัยเกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้ในประเทศ.....	137
8.2	งานวิจัยเกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์.....	141
ตอนที่ 9	กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	144
บทที่ 3	วิธีดำเนินการวิจัย.....	173
ชั้นตอนที่ 1	การวิเคราะห์และสังเคราะห์หลักการ แนวคิดสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชน จากเอกสาร งานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ.....	175
1.1	การคัดเลือกเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	175
1.2	แหล่งข้อมูลสำคัญ.....	179
1.3	เครื่องมือการวิจัย.....	180
1.4	การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	181
1.5	การวิเคราะห์ข้อมูลและสังเคราะห์ข้อมูล.....	181

<p>ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาชุมชน การจัดการศึกษาตลอดการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และภาคประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาอนาคตภาพสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน.....</p>	183
<p> 2.1 กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย.....</p>	183
<p> 2.2 เครื่องมือการวิจัย.....</p>	189
<p> 2.3 การเก็บข้อมูล ดำเนินการสัมภาษณ์เจาะลึก.....</p>	193
<p> 2.4 การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล.....</p>	195
<p>ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนาอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน.....</p>	196
<p> 3.1 รวบรวมและสรุปภาพรวมขององค์ความรู้.....</p>	196
<p> 3.2 ร่างอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน.....</p>	196
<p> 3.3 พัฒนาอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน.....</p>	197
<p>ขั้นตอนที่ 4 การนำเสนออนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้และยุทธศาสตร์ การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน.....</p>	197
<p> 4.1 นำเสนออนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนโดยการสอนหากลุ่ม.....</p>	198
<p> 4.2 ตรวจสอบและประเมินรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนโดยใช้แบบประเมินรูปแบบ.....</p>	200
<p> 4.3 สรุปข้อมูลทั้งหมดเพื่อสรุปรวบรวมเป็นรายงานการวิจัยที่สมบูรณ์.....</p>	205

บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	207
ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์หลักการ แนวคิดเกี่ยวกับสังคมแห่ง การเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน จาก เอกสารงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ.....	209
1.1 ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์หลักการ แนวคิดเกี่ยวกับ สังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิง บวกสำหรับชุมชน จากเอกสารงานวิจัยทั้งในประเทศและ ต่างประเทศ.....	210
1.2 ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์หลักการ แนวคิดเกี่ยวกับ สังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิง บวกสำหรับชุมชน จากการลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อศึกษา กรณีศึกษาที่ดี จำนวน 5 แห่ง.....	237
ตอนที่ 2 ผลการศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาชุมชน การจัดการศึกษาตลอดการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของหน่วยงาน ภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และภาคประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนา อนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวน ทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน.....	339
ตอนที่ 3 ผลการพัฒนาอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการ ปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน.....	410
ตอนที่ 4 ผลการนำเสนออนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการ ปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน.....	466
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	479
สรุปผลการวิจัย.....	482
อภิปรายผล.....	530
ข้อเสนอแนะ.....	581
รายการอ้างอิง.....	589
ภาคผนวก.....	613

ภาคผนวก ก	รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ.....	614
ภาคผนวก ข	หนังสือขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูล.....	617
ภาคผนวก ค	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	619
ภาคผนวก ง	รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิและให้สัมภาษณ์.....	643
ภาคผนวก จ	ภาพการดำเนินการวิจัยภาคสนาม.....	649
ภาคผนวก ฉ	ตารางวิเคราะห์เนื้อหาของแต่ละองค์ประกอบของรูปแบบสังคม แห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับ ชุมชน.....	657
	ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	666

สารบัญญัตินำ

ตารางที่		หน้า
2.1	แสดงตัวบ่งชี้และการปฏิบัติตามมาตรฐานแนวการสร้างสรรค์สังคมแห่งการเรียนรู้...	31
2.2	ผลการสังเคราะห์หลักการ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์สำหรับชุมชน ที่นำมาเป็นกรอบแนวคิดใน การวิจัย.....	145
2.3	ผลการสังเคราะห์สาระสำคัญประเด็นการศึกษาคณะประกอบของสังคมแห่ง การเรียนรู้.....	156
3.1	ตัวอย่างแหล่งข้อมูลที่สืบค้นเบื้องต้น.....	179
4.1	วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี: ชุมชนบ้านยาง จังหวัด ปราจีนบุรี.....	251
4.2	สังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี: ชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ จังหวัดเพชรบุรี.....	264
4.3	สังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี: ชุมชนบ้านฉางกลาง จังหวัดตรัง.....	280
4.4	สังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี: ชุมชนบ้านจอยเจริญ แหล่งการเรียนรู้ด้าน เศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดเชียงราย.....	295
4.5	สังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี: ชุมชนบ้านคำปลาหลาย รูปแบบการพัฒนา แหล่งการเรียนรู้ จังหวัดขอนแก่น.....	313
4.6	สังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี.....	335
4.7	จำนวนและร้อยละสถานภาพส่วนบุคคลของผู้เชี่ยวชาญ.....	473
4.8	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานข้อคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับรูปแบบ ในมิติโครงสร้างและองค์ประกอบ.....	474
4.9	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานข้อคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับรูปแบบ ในมิติเชิงกระบวนการพัฒนา.....	475
4.10	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานข้อคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับรูปแบบ ในมิติเชิงการบริหารจัดการ.....	475
4.11	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานข้อคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับรูปแบบ ในมิติเชิงประเด็นยุทธศาสตร์.....	476

ตารางที่	หน้า
4.12	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานข้อคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับรูปแบบ ในมิติเชิงการนำไปใช้..... 477
4.13	จำนวนและร้อยละความเห็นของผู้เชี่ยวชาญต่ออนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่ง การเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน..... 477
5.1	ลักษณะร่วมของสังคมแห่งการเรียนรู้..... 488

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
2.1	แสดงสภาพสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและมาตรฐานการศึกษาของชาติ.....	32
2.2	แสดงขั้นตอนการเรียนรู้แบบวงกลมเดี่ยว.....	50
2.3	แสดงขั้นตอนการเรียนรู้แบบกลุ่มก้อน.....	51
2.4	แสดงองค์ประกอบของการจัดการความรู้.....	53
2.5	องค์ประกอบพื้นฐานของการเรียนรู้และการพัฒนาที่ยั่งยืน.....	63
2.6	ความเชื่อมโยงของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต การศึกษาตลอดชีวิต สังคมแห่งการเรียนรู้ และการพัฒนาที่ยั่งยืน.....	64
2.7	กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	172
3.1	กรอบแนวคิดการวิจัยตามขั้นตอนการวิจัย	174
3.2	แสดงขั้นตอนการวิจัย.....	207
3.3	แสดงรายละเอียดวิธีดำเนินการวิจัย.....	208
4.1	แสดงรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชนบ้านยาง จังหวัดปราจีนบุรี.....	253
4.2	แสดงรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชนถ้ำรงค์ จังหวัดเพชรบุรี.....	268
4.3	แสดงรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชนบ้านฉางกลาง จังหวัดตรัง.....	284
4.4	แสดงรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชนบ้านจอยเจริญ จังหวัดเชียงราย.....	298
4.5	แสดงรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชนบ้านคำปลาหลาย จังหวัดขอนแก่น.....	316
4.6	แสดงรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของกรณีศึกษาที่ดีทั้งหมด.....	338
4.7	โครงสร้างเนื้อหาอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน.....	411

ภาพที่	หน้า
4.8	องค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิง บวกสำหรับชุมชน..... 416
4.9	แสดงหลักการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ เชิงบวกสำหรับชุมชน..... 420
4.10	กระบวนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ เชิงบวกสำหรับชุมชน..... 426
4.11	ลักษณะการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกในกระบวนการพัฒนาสังคม แห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน..... 429
4.12	โครงสร้างความสัมพันธ์ของแต่ละองค์ประกอบของรูปแบบสังคมแห่งการ เรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน..... 462
5.1	อนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ เชิงบวกสำหรับชุมชน..... 526

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กระแสของโลกในศตวรรษที่ 21 ที่เน้นการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ ได้เปลี่ยนแปลงความคิดและความเชื่อ รวมถึงการประพฤติปฏิบัติตัวของบุคคลในทุกระดับของสังคม ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา แผนงานและกรอบนโยบายในการบริหารและพัฒนาประเทศ ไม่ว่าจะเป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530-2534) จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) และร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555- 2559) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 รวมถึงนโยบายและแผนการปฏิบัติงานขององค์การหรือหน่วยงานต่างๆ ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนาความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ การเชื่อมโยงมิติด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกันอย่างสมดุล มีคุณภาพและยั่งยืน

ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ต่อมาถึง พ.ศ. 2554 แนวคิด *คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาประเทศ* ถูกนำมาใช้เป็นหลักการที่สำคัญในการฟื้นฟูและพัฒนาประเทศ การสนับสนุนการรู้หนังสือ การให้ความสำคัญกับข้อมูลข่าวสาร การสื่อสาร การฝึกอบรม การฝึกอาชีพ และการส่งเสริมการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต รวมไปถึงการส่งเสริมให้มีแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายและเพียงพอในทุกพื้นที่ เป็นแนวทางที่ได้บูรณาการไว้ในการวางแผนดำเนินงานเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพราะเชื่อว่า ทรัพยากรมนุษย์ หรือคน เป็นทุนทางสังคมที่มีคุณค่า สามารถพัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้าได้

ความรู้ ถือเป็นสินทรัพย์ที่มีคุณค่าสูงสุดของทุกสังคมที่จำเป็นต้องได้รับการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เนื่องจากเกี่ยวข้องกับการดำรงอยู่อย่างยั่งยืนของสังคมนั้นๆ ความรู้เกิดขึ้นได้จากการเรียนรู้ แนวคิดการพัฒนาในปัจจุบันจึงมุ่งไปที่การพัฒนาสังคมให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning society) (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551ข) ซึ่งในที่นี้หมายถึง สังคมที่ใช้กลวิธีการพัฒนาแบบยั่งยืน ด้วยกระบวนการเรียนรู้ของบุคคลซึ่งเป็นหน่วยที่เล็กที่สุดในสังคมอย่างต่อเนื่อง (Holden & Connelly, 2004) สังคมแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วย

บุคคลแห่งการเรียนรู้ แหล่งการเรียนรู้ องค์ความรู้ และการจัดการความรู้ (กุลธร เลิศสุริยกุล, 2547) โดยสังคมแห่งการเรียนรู้เน้นการพัฒนาที่ใช้ความรู้เป็นฐาน มีกระบวนการกระตุ้นให้สมาชิกในสังคมมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งภายในสังคมและกับสังคมอื่นๆ และมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยเครื่องมือที่สำคัญชนิดหนึ่งในการปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมการเรียนรู้ใหม่ คือ การศึกษา

การจัดการศึกษาที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการ และแก้ปัญหาของบุคคลจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาพลเมืองของประเทศ ตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้อธิบายความหมายของ “การศึกษา” ไว้ในมาตรา 4 ความว่า การศึกษา หมายความว่า กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อมสังคม การเรียนรู้ และการเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต นอกจากนี้ ยังได้กำหนดให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยในการจัดการศึกษาและการจัดกระบวนการเรียนรู้นั้น ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นสถานศึกษา ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน และสถาบันทางสังคมต้องร่วมมือกันจัดให้การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา และทุกสถานที่ จะเห็นได้ว่า การศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน การให้สังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และการพัฒนาเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545) เป็นส่วนสำคัญในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) และสังคมฐานความรู้ (Knowledge-Based Society)

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549) มีจุดมุ่งหมายหลักคือ “เพื่อมุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาความยากจนและยกระดับคุณภาพชีวิต ให้เกิดการพัฒนายั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทย” ซึ่งอาศัยตามแนวทางที่กำหนดไว้เดิมในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ที่มุ่งเน้นการปรับกระบวนการพัฒนา การพัฒนาโดยคำนึงถึง คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาตามพระราชดำรัสเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากนี้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549) ได้ระบุคุณลักษณะสังคมสู่การเป็นสังคมคุณภาพ การเป็นสังคมแห่งภูมิปัญญา และการเป็นสังคมที่มีวิสัยทัศน์ร่วม โดยกล่าวว่า สังคมไทยที่พึงประสงค์จะต้องพัฒนาใน 3 ด้าน คือ (1) สังคมคุณภาพ

ที่คนไทยทุกคนมีโอกาสและความเสมอภาคที่จะพัฒนาตนเองเต็มศักยภาพ เพื่อเป็นคนดี คนเก่ง ถึงพร้อมด้วยคุณธรรม จริยธรรม มีวินัย เคารพกฎหมาย มีความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกสาธารณะ มีความสามารถคิดเอง ทำเอง และพึ่งพาตนเองมากขึ้น (2) สังคมแห่งภูมิปัญญา สร้างสังคมไทยเป็นสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ที่สร้างโอกาสให้คนไทยทุกคนคิดเป็น ทำเป็น มีเหตุผล สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง มีการเสริมสร้างฐานทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี มีนวัตกรรม ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถส่งสมทุนทางปัญญา เพื่อเสริมสมรรถนะและขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ และ (3) วิสัยทัศน์ร่วม โดยการให้คนไทยทุกคนสร้างวิสัยทัศน์ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อไปสู่สังคมที่มีคุณภาพทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง คนไทยส่วนใหญ่มีการศึกษาและรู้จักเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต จะเห็นได้ว่าในเวลาต่อมา มีการต่อยอดแนวคิดการพัฒนาคนไปสู่การปฏิบัติโดยได้นำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาผนวกเข้าไว้ด้วยกัน ปัจจุบันการพัฒนาประเทศอยู่ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ซึ่งได้ให้ความสำคัญกับ “การพัฒนาสู่สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับการสร้างสมดุลของการพัฒนาให้เกิดขึ้นในทุกมิติ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” ยึดหลักการสำคัญในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม ทุกระดับ สำหรับการเพิ่มคุณภาพและศักยภาพของคนนั้น กำหนดให้พัฒนาทั้งด้านจิตใจ สติปัญญา และสุขภาพอนามัย ในขณะที่ร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555- 2559) ยังคงยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน การพัฒนาคนเป็นศูนย์กลางและภาคีการพัฒนามีส่วนร่วมทุกขั้นตอน การสร้างสมดุลการพัฒนาในทุกมิติเพื่อพัฒนาสู่วิสัยทัศน์ ปี 2570 ที่ระบุชัดว่า คนไทยดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีความอยู่เย็นเป็นสุข และสามารถอยู่ในประชาคมโลกอย่างมีศักดิ์ศรี

การพัฒนาสังคมไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้โดยการพัฒนาความคิดและสติปัญญาของประชาชนในชาตินั้น มุ่งพัฒนาให้บุคคลมีความรู้คู่คุณธรรม เพิ่มทักษะความรู้ เพื่อสร้างความมั่นคงในการประกอบอาชีพ สร้างโอกาสและกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกช่วงวัย ซึ่งถือว่าเป็นหลักการของการเรียนรู้ตลอดชีวิต อีกทั้งมีการส่งเสริมให้องค์กรต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา เช่น จากภาคประชาชน ภาครัฐ ภาคเอกชน สื่อ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นักวิชาการ และสถาบันการศึกษา สำหรับสถาบันการศึกษานั้น ได้มีการกำหนดให้ทำการวิจัยร่วมกับชุมชน ใช้ชุมชนเป็นแหล่งข้อมูล ส่วนสถาบันการศึกษาเป็นที่ปรึกษาวิชาการ สร้างศักยภาพชุมชนให้สามารถจัดการความรู้ในชุมชนของตนเองและสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ชุมชน รวมทั้งต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชุมชนสามารถนำไปสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนได้ต่อไป

นอกเหนือจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับต่างๆ แล้ว สาระในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน การส่งเสริมให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และการพัฒนาเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่องนั้น เป็นกระบวนการหลักที่มีความสำคัญในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) หรือสังคมฐานความรู้ (Knowledge-based Society) โดยองค์การทุกภาคส่วนได้นำสาระในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติดังกล่าวสู่การปฏิบัติจริง ดังที่มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 2546 ได้กำหนดยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย 5 ยุทธศาสตร์ ดังนี้

- ยุทธศาสตร์ที่ 1) การจำแนกกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจน และการจัดกิจกรรมที่หลากหลายให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย
- ยุทธศาสตร์ที่ 2) การจัดการความรู้ และแหล่งเรียนรู้
- ยุทธศาสตร์ที่ 3) การส่งเสริมให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- ยุทธศาสตร์ที่ 4) การจัดสรรงบประมาณที่มุ่งกระจายอำนาจให้ถึงกลุ่มเป้าหมายโดยตรง
- ยุทธศาสตร์ที่ 5) การบริหารจัดการที่มุ่งเน้นการส่งเสริม ประสานงาน และอำนวยความสะดวก เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยระบุว่า การที่จะส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นต้องปฏิรูปและส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้มีความสำคัญอย่างน้อยเท่าเทียมกับการศึกษาในระบบ ทั้งด้านการดำเนินงานและงบประมาณ

ทั้งนี้ เพื่อมุ่งพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้อันจะเป็นกลไกสำคัญในการผลักดันยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศด้านเศรษฐกิจและสังคมของรัฐบาล ให้ประชาชนได้รับโอกาสในการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีสิทธิและมีหน้าที่ร่วมรับผิดชอบการจัดการศึกษาตลอดชีวิต และการให้การเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นการจัดการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคมตอบสนองความต้องการและสอดคล้องกับสภาพของกลุ่มเป้าหมาย และบูรณาการเข้าเป็นวิถีชีวิตของคนในสังคม

จากนโยบายและยุทธศาสตร์ทางการศึกษาดังกล่าว ผนวกกับทิศทางการดำเนินงานขององค์กรระหว่างประเทศ และกระแสการแข่งขันระหว่างประเทศในทุกด้าน สู่การกำหนดกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่ส่งเสริมให้ประชาชนได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น มีโอกาสในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การได้รับการยกระดับการเรียนรู้และระดับการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการกำลังคนที่มีคุณภาพของประเทศ มีความสามารถ และมีศักยภาพในการแข่งขันระดับสากล เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ที่ใช้ความรู้เป็นฐานในการดำรงชีวิตและการทำงาน (Knowledge Citizen/ Knowledge Worker) (อุทัย ดุลยเกษม, 2548) สนับสนุน

การพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ รวมทั้งพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 ที่มุ่งเน้นให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาศักยภาพกำลังคน และสังคม ที่ใช้ความรู้และภูมิปัญญาเป็นฐานในการพัฒนา ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความมั่นคง และคุณภาพชีวิต ทั้งนี้ตามยุทธศาสตร์การพัฒนาระประเทศ รวมถึงการส่งเสริมให้เกิดภาคีเครือข่ายที่มีความพร้อมในการมีส่วนร่วมเพื่อจัดกิจกรรมการศึกษา ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ตลอดชีวิตนั่นเอง

แม้ว่ายุทธศาสตร์การพัฒนาระประเทศได้วางรากฐานแนวคิดการพัฒนาระประเทศสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ และมีหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ทั้งหน่วยงานในระดับนโยบาย และในระดับปฏิบัติการ รวมทั้งชุมชนที่ให้ความสำคัญและขับเคลื่อนแนวคิดดังกล่าวสู่การปฏิบัติให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม และมีการกำหนดนโยบายหรือวางแผนงานในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นก็ตาม แต่พบว่า ยังมีปัญหาในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในสังคมไทย ทั้งในระดับองค์กรหรือหน่วยงาน และชุมชน สำหรับสภาพปัญหาที่พบในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทยนั้น ส่วนใหญ่มีการพัฒนาตามรูปแบบขององค์กรหรือหน่วยงานในลักษณะการปฏิบัติตามแนวทางของผู้ปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง เช่น สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.) สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ หรือหน่วยงานและชุมชนที่ได้รับการประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ จำนวน 27 แห่งทั่วประเทศทุกภูมิภาค (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551ค) เป็นต้น นอกจากนี้ พบว่า หน่วยงานที่มีนโยบายในการพัฒนาสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ยังไม่มีแนวทางที่ชัดเจนทั้งในด้านการวางแผนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมและการจัดแหล่งเรียนรู้ให้เหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการการพัฒนาระการเรียนรู้ของบุคลากร อีกทั้งพบว่า ผู้รับผิดชอบด้านการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ในหน่วยงาน หรือชุมชนต่างๆ มีความไม่แน่ใจในการดำเนินงานดังกล่าวว่า มีความถูกต้องตรงตามเป้าหมายแห่งการพัฒนาสังคมเพื่อมุ่งสู่สังคมแห่งการเรียนรู้หรือไม่ โดยหน่วยงานราชการส่วนมากเห็นความสำคัญของการบริหารจัดการความรู้ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ไม่แน่ใจในแนวคิดดังกล่าวว่าจะยั่งยืนอยู่ในระบบราชการหรือไม่ หรือสามารถเกิดขึ้นได้จริงในสังคมไทย ทั้งนี้เนื่องจากประสบการณ์หรือความคิดเดิมๆ ที่ว่า “ทฤษฎีการบริหารจัดการใหม่ๆ ส่วนมากมักจะตกม้าตายที่ประเทศไทย” (จิรัชฌา วิเชียรปัญญา, 2548) สังคมไทยยังไม่มีระบบการเรียนรู้ที่กว้างขวางหลากหลาย ขาดแหล่งความรู้สำหรับการศึกษาค้นคว้า ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อส่งทอดความรู้และเครือข่ายคอมพิวเตอร์ยังไม่ครอบคลุมทั่วถึง และยังมีคนไทยที่ยังไม่ได้รับการศึกษาอีกจำนวนมากคนรู้จักวิธีแสวงหาความรู้ (พนม พงษ์ไพบูลย์, 2550)

ในสภาพการณ์ปัจจุบันสังคมไทยยังมีอุปสรรคสำคัญหลายประการในการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตของประชาชน อาทิ 1) ความแตกต่างกันในโอกาสที่จะเข้าถึงความรู้ และแหล่งการเรียนรู้ เนื่องจากประชาชนจำนวนมากยังมีระดับการศึกษาต่ำอยู่ในครอบครัวชุมชนที่ด้อยการศึกษา ขาดทักษะความสามารถพื้นฐานในการแสวงหาความรู้ ขาดสารข้อมูล จึงไม่สามารถเข้าถึง และใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ที่มีมากมายและหลากหลายในปัจจุบัน 2) ความเหลื่อมล้ำทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นโครงสร้างพื้นฐาน ระบบบริการที่มีลักษณะเฉพาะและบริการสาธารณะ รวมทั้งแหล่งการเรียนรู้หรือแหล่งวิทยาการต่างๆ ที่กระจุกตัวในสังคมเมือง ทำให้มีระบบบริการพื้นฐานครบทุกด้าน มีแหล่งความรู้อย่างหลากหลาย และมีสภาพแวดล้อมเอื้อต่อการเรียนรู้ มีเทคโนโลยีทันสมัย ทำให้ประชาชนบางกลุ่มมีความได้เปรียบกว่าประชาชนส่วนใหญ่ และ 3) ความแตกต่างด้านเศรษฐกิจของประชาชน ทำให้บุคคลมีอำนาจในการบริโภคข่าวสารข้อมูลต่างกัน การลงทุนเพื่อการศึกษา การแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง จากแหล่งวิทยาการและแหล่งการเรียนรู้ประเภทต่างๆ ย่อมแตกต่างกันไปด้วย ผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่ามีโอกาสมากกว่าที่จะจัดสรรทรัพยากรเพื่อการเรียนรู้ และองค์ความรู้อย่างหลากหลายให้กับตนเองได้เท่าที่ต้องการ ในทางกลับกันประชาชนที่มีฐานะยากจนไม่สามารถจัดสรรองค์ประกอบต่างๆ เพื่อการเรียนรู้ให้กับตนเองและชุมชนได้ แม้ว่าจะมีองค์ความรู้มากมายที่จำเป็นต้องเรียนรู้และองค์ความรู้เหล่านั้นจะมีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพเพียงใดก็ตาม (กุลธร เลิศสุริยกุล, 2547)

จากสภาพปัญหาข้างต้นทำให้หน่วยงานหลายหน่วยงาน อาทิ สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.) สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ (สพช.) สถาบันที่ปรึกษาเพื่อการพัฒนาประสิทธิภาพในราชการ (สปร.) สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (สสค.) สถาบันที่ปรึกษาเอกชนต่างๆ เป็นต้น หรือหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ทำการศึกษาและหาแนวทางในการพัฒนาไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ และได้กำหนดพันธกิจในการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ ชุมชนได้รับการประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบจากสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา และแหล่งการเรียนรู้ชุมชนต้นแบบ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นโครงการนำร่องการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของการประกันโอกาสให้คนไทยมีสิทธิและความเสมอภาคในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาสังคมไทยสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ได้ในที่สุด

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (สำนักงาน กศน.) สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ มีหน้าที่รับผิดชอบการจัดการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยของประเทศ เป็นหน่วยงานหลักที่ริเริ่มขับเคลื่อนการทำงานเพื่อพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับประชาชนชาวไทยอย่างจริงจัง โดยมีจุดเน้นการดำเนินงาน ดังนี้ 1) การสร้างสังคม/ชุมชนแห่งการเรียนรู้ 2) การยกระดับการศึกษาให้กับกลุ่มเป้าหมายแรงงาน 3) การจัดการเรียนรู้สำหรับประชาชนและเยาวชนนอกโรงเรียน 4) การพัฒนาอาชีพเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน และ 5) การสร้างพันธมิตร/เครือข่ายการจัดการศึกษานอกโรงเรียน สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.) หน่วยงานภายใต้สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เป็นอีกตัวอย่างองค์กรที่มีภารกิจด้านการส่งเสริมการจัดการความรู้ให้แพร่ขยายสู่ทุกภาคส่วนของสังคมไทย โดยองค์กรได้กำหนดวัตถุประสงค์หลักอย่างชัดเจนว่า “การพัฒนาเครือข่ายการจัดการความรู้อย่างกว้างขวาง เพื่อให้เกิดการจัดการความรู้ในรูปแบบที่เหมาะสมต่อสังคม ขับเคลื่อนสังคมไปสู่สังคมความรู้ และสังคมเรียนรู้” (สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม, 2552) อีกทั้งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 กำหนดให้สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาสร้างมาตรฐานการศึกษาของชาติ ซึ่งได้นำสาระจากพระราชบัญญัติการศึกษาและนโยบายการศึกษามาเป็นหลักการพื้นฐาน มาตรฐานดังกล่าวได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 26 ตุลาคม พ.ศ. 2547 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542) หลักการสำคัญ คือ การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งความรู้ และเพื่อให้คนไทยทั้งปวงได้รับโอกาสเท่าเทียมกันทางการศึกษา พัฒนาค้นได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สามารถพึ่งตนเองและพึ่งกันเองได้ และสามารถแข่งขันได้ในระดับนานาชาติ นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน มาตรฐานการศึกษาของชาติได้กำหนดไว้ 3 มาตรฐาน และ 11 ตัวบ่งชี้ คือ

มาตรฐานที่ 1 คุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์

มาตรฐานที่ 2 แนวการจัดการศึกษา

มาตรฐานที่ 3 แนวการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้/สังคมแห่งความรู้โดยการสร้างวิถีการเรียนรู้และแหล่งการเรียนรู้ให้เข้มแข็ง

จะเห็นได้ว่า ทิศทางการส่งเสริมและพัฒนาการศึกษาตลอดชีวิตและสังคมแห่งการเรียนรู้ในแผนพัฒนาการศึกษาของประเทศนั้น มีเป้าหมายเพื่อสร้างบุคคล องค์กร และชุมชนแห่งการเรียนรู้ การจัดการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคมที่บูรณาการเข้าเป็นวิถีชีวิตของคนในสังคม และสามารถตอบสนองความต้องการและสอดคล้องกับสภาพของกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ รวมถึงการส่งเสริมให้เกิดภาคีเครือข่ายที่มีความพร้อม มีสิทธิ

และมีหน้าที่ร่วมรับผิดชอบการจัดกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งหวังให้เกิดการปรับเปลี่ยน กระบวนทัศน์เชิงบวกในการเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้งในระดับบุคคล กลุ่มบุคคล และชุมชน เพื่อนำไปสู่ การพัฒนาประเทศชาติที่ยั่งยืน

ท่ามกลางการพัฒนาสังคมในปัจจุบัน หลายประเทศกำลังประสบกับวิกฤตทางความคิด หรือจิตวิญญาณ (Consciousness) ของประชาชน ดังจะเห็นได้จากการเผชิญกับความ เปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อทั้งในระดับโลก ระดับประเทศ ระดับชุมชน และในระดับปัจเจกบุคคล จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่เราต้องสามารถมองเห็นว่าสิ่งใดเป็นความจริงปรากฏ สิ่งใดเป็นความจริงแท้ และแต่ละสิ่งมีความสัมพันธ์หรือส่งผลกระทบต่อเกี่ยวเนื่องกันอย่างไร การเรียนรู้เพื่อความเข้าใจ สภาพเหล่านี้ จะเป็นการเตรียมตัวเองให้พร้อมรับกับสิ่งต่างๆ ที่กำลังจะเข้ามาในอนาคต ซึ่งจะสามารถกำหนดตัวเอง เพื่อดำรงอยู่ในโลกของการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีความสุขมากขึ้น (สิริลักษณ์ ยิ้มประสาท, 2548)

กระบวนทัศน์เปรียบเสมือนหลักคิด วิธีปฏิบัติ วิธีการให้คุณค่า และวิถีชีวิตทั้งหมดของ ผู้คน ที่ตั้งอยู่บนฐานการมองโลกความจริง (เสรี พงศ์พิศ, 2551) ประกอบด้วยองค์ความรู้ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับความรู้ และวิธีการตรวจสอบความรู้ โดยองค์ความรู้ถือเป็นขั้นแรก ของพฤติกรรมมนุษย์ ในการจดจำ ระลึกรู้ได้ถึงความคิด วัตถุ ปรากฏการณ์ต่างๆ เป็นการจำสิ่ง ที่ง่าย ๆ เป็นอิสระแก่กัน จนถึงสิ่งที่ยากซับซ้อนและมีความสัมพันธ์กัน ถือเป็นขั้นหนึ่งของการ เรียนรู้ ที่ประกอบด้วย องค์ความรู้ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการ ประเมินผล (Bloom and others, 1966) ดังนั้น จากวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้น โลกทัศน์และชีวิตทัศน์ ที่มนุษย์มีต่อโลกและชีวิตอย่างถูกต้องตรงกับความจริงจะเป็นฐานกระบวนทัศน์ที่มนุษย์พึงมีต่อ ธรรมชาติและโลกในศตวรรษใหม่ โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ในวิกฤตที่ผ่านมาเป็นเครื่องมือใน การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ใหม่ๆ เพื่อขับเคลื่อนสังคมไปสู่วิถีทางที่ถูกต้องต่อไป (สิริลักษณ์ ยิ้มประสาทพร, 2548)

การจะนำพาประเทศไปสู่การพัฒนาเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ผู้คนในสังคมต้องมีความ ตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นของการเรียนรู้ มีความใฝ่รู้และสามารถสร้างกระบวนการ การเรียนรู้ด้วยตนเอง มีทักษะกระบวนการคิด การวิเคราะห์ และแก้ปัญหา สามารถใช้ความรู้ได้ อย่างถูกต้องเหมาะสม ตลอดจนมีโอกาสและสามารถเลือกที่จะเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดช่วงอายุ โดยมีรูปแบบที่หลากหลาย ยืดหยุ่น และมีคุณภาพตรงตามความต้องการความสนใจและความ ถนัดของแต่ละบุคคล ซึ่งความรู้เป็นสิ่งที่แต่ละบุคคลสร้างขึ้นเพื่อให้เข้าใจสิ่งแวดล้อมและบริบท ต่างๆ ในสังคม เป็นกรอบความคิด (Mental Model) การเรียนรู้ ทำความเข้าใจความเป็นไปต่างๆ

และสามารถบริหารปรับเปลี่ยนความคิดให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกได้ ซึ่งมีลักษณะแตกต่างกันตามการรับรู้ของแต่ละบุคคล นอกจากนี้ องค์ความรู้เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้ (กุลธร เลิศสุริยะกุล, 2547) จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำการศึกษาระบบนวัตกรรมเชิงบวก ตัวแบบของการแก้ปัญหาในสังคม อันเป็นแนวการดำเนินชีวิตที่มีความสอดคล้องกับยุคสมัยและสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งเป็นหลักประกันได้ว่า กระบวนทัศน์จะออกมาและเติบโตขยายผลออกไปเป็นวิถีคิดที่กว้างขวางได้ในสังคม (วีระ สมบูรณ์, 2545)

ฉะนั้น ความรู้หรือการเรียนรู้แบบใหม่ จึงเป็นการไปปรับเปลี่ยนมนุษย์ทั้งในเชิงโครงสร้างทางสมอง และโครงสร้างทางสังคม ทำให้เกิดการเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุล การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชนที่เกิดขึ้นจากการคิดซ้ำๆ อย่างรอบคอบตั้งแต่อดีตถึง พ.ศ. 2554 จะเป็นข้อมูลที่สำคัญในการคาดการณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต พัฒนาความคิด ความเชื่อ และการกระทำเชิงบวก และเสริมสร้างกระบวนกรเรียนรู้ใหม่ให้แก่บุคคล และชุมชน ซึ่งส่งผลต่อการเสริมสร้างศักยภาพชุมชน สังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนจะไปส่งเสริมกระบวนกรทางธรรมชาติให้มีการเรียนรู้อย่างมีคุณค่า ส่งเสริมศักยภาพในการเรียนรู้ ปรับตัวและแก้ปัญหาของชุมชนได้เป็นอย่างดี ชุมชนมีอำนาจและสิทธิของตนในการตัดสินใจกำหนดทางเลือก รวมทั้งความสามารถควบคุมจัดการเพื่อให้ชุมชนสามารถตอบสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ด้วยตนเองอันเป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่สุดของความพอเพียงในชุมชน (อรสุดา เจริญรัตน์, 2546) เพื่อให้สมาชิกชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี พึ่งพาตนเองได้ เคารพศักยภาพและภูมิปัญญาของกันและกัน และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข จะเห็นได้ว่า การพัฒนาชุมชนไปสู่การกำหนดแนวทางการพัฒนาใหม่ ที่เน้นความรู้และประสบการณ์ที่หลากหลาย ให้มีความสำคัญกับชุมชนในฐานะองค์กรทางสังคมที่มีความเป็นอิสระ สามารถที่จะกำหนดชะตากรรมในด้านเศรษฐกิจและสังคมของตนเอง การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้มุ่งหวังให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีคิด ความเชื่อ ระบบคุณค่า กระบวนกรเรียนรู้ที่ทำให้เกิดสุขภาวะทางจิตวิญญาณ เป็นการเปลี่ยนแปลงภายใน ความรู้แตกยอดออกมาจึงนำไปสู่ความตั้งใจที่จะทำประโยชน์เพื่อผู้อื่น ดำรงชีวิตของตน และสร้างชุมชนเพื่อให้เกิดประโยชน์และคุณค่าอันกว้างขวางต่อคนรอบข้าง ชุมชนและสังคมอื่นๆ อย่างแท้จริง เป็นชุมชนที่พัฒนาต่อเนื่องอย่างไม่มีที่สิ้นสุด แตกต่างจากชุมชนและการพัฒนาชุมชนแบบดั้งเดิมที่มองชุมชนเป็นเพียงวัตถุ (Object) ว่างเปล่า ที่รอรับการพัฒนาด้วยวิธีการปรับเปลี่ยนจากภายนอก และไม่มีที่ว่างให้กับวัฒนธรรม ศักยภาพและภูมิปัญญา สังคมแห่งการเรียนรู้จึงเป็นความหมายใหม่ของการพัฒนาเชิงบวกที่มีคุณค่า ก่อเกิดผลงานอันสร้างสรรค์เพื่อประโยชน์สุขอย่างสมดุลและยั่งยืน

จากการศึกษาหลักการ แนวคิด งานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทย(นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม, 2548 และสุมาลี สังข์ศรี, 2548) และต่างประเทศ (Agneta Lantz and Christina Brage (2006), Catherine Casey (2006), Su, Ya-Hui (2007), Kathia Castro Laszlo and Alexander Laszlo (2007)) พบว่า ขณะนี้ในประเทศไทยยังไม่มีรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ มีขั้นตอน วิธีการ หรือทิศทางการพัฒนาที่ชัดเจน มีการสังเคราะห์องค์ความรู้ที่เหมาะสมกับบริบทสังคมไทยเพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน รวมทั้งขาดงานวิจัยทางการศึกษาตลอดชีวิตที่เชื่อมโยงองค์ความรู้การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ระหว่างประเทศต่างๆ

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงประสงค์ที่จะวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับสังคมแห่งการเรียนรู้ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ศึกษาความคิดเห็นของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องของหลากหลายในประเด็นต่อไปนี้ 1) บริบททางสังคม 2) นโยบายและทิศทางการพัฒนา 3) องค์ประกอบการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ 4) กลุ่มบุคคลและเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง 5) กระบวนการหรือสภาพการดำเนินงาน 6) กิจกรรมการศึกษาในระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย 7) ปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จ 8) หลักการเป็นชุมชนเรียนรู้ 9) ปัญหาอุปสรรค 10) องค์ประกอบการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ 11) การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชน และ 12) ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ตลอดจนนำเสนออนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน เพราะเชื่อว่าความรู้เป็นสิ่งสำคัญภายใต้สังคมข้อมูลข่าวสารในปัจจุบัน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ สติปัญญา มีความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตอย่างสมดุล สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข และสามารถนำพาสังคมไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ได้อย่างแท้จริง สอดคล้องตามเจตนารมณ์ของการพัฒนาประเทศตามวิสัยทัศน์ประเทศไทย ปี 2570 นั่นคือ “คนไทยภาคภูมิใจในความเป็นไทย มีมิตรไมตรีบนวิถีชีวิตแห่งความพอเพียง ยึดมั่นในวัฒนธรรมประชาธิปไตย และหลักธรรมาภิบาล การบริการสาธารณะขั้นพื้นฐานที่ทั่วถึง มีคุณภาพ สังคมมีความปลอดภัยและมั่นคง อยู่ในสภาวะแวดล้อมที่ดี เกื้อกูลและเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ระบบการผลิตเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีความมั่นคงด้านอาหารและพลังงาน อยู่บนฐานทางเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองและแข่งขันได้ในเวทีโลก สามารถอยู่ในประชาคมภูมิภาคและโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี”

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์หลักการ แนวคิดเกี่ยวกับสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน จากเอกสารงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ

2. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาชุมชน การจัดการศึกษาตลอด การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และภาคประชาชน เกี่ยวกับการพัฒนาอนาคตภาพสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวก สำหรับชุมชน

3. เพื่อพัฒนาอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

4. เพื่อนำเสนออนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

คำถามของการวิจัย

1. หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับสังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทยและต่างประเทศ มีลักษณะเป็นอย่างไร ประกอบด้วยองค์ประกอบอะไรบ้าง

2. รูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ควรมีลักษณะเป็นอย่างไร มีองค์ประกอบอะไรบ้าง และมีแนวทางการพัฒนาอย่างไร

3. กระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชนมีอะไรบ้าง มีกระบวนการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์อย่างไร และกระบวนทัศน์เหล่านี้มีความสัมพันธ์กับสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างไรบ้าง

4. อนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวก สำหรับชุมชนที่ได้จากการศึกษามีความครบถ้วนความเหมาะสมหรือไม่ มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติหรือไม่ และอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้ฯ ควรมีลักษณะอย่างไร

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) เอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับแนวคิด หลักการสังคมแห่งการเรียนรู้ การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกทั้งในประเทศและต่างประเทศ และ 2) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ทั้งในระดับนโยบายและในระดับปฏิบัติการ

กลุ่มตัวอย่าง

1.1 เอกสาร บทความทางวิชาการ หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องระหว่างปี พ.ศ. 2540 ถึง พ.ศ. 2554 ดังนี้

1.1.1 เอกสารรายงานเรื่อง สังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ ตามประกาศของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ รุ่นที่ 1 พ.ศ. 2551 จำนวน 27 แห่ง

1.1.2 เอกสารรายงานวิจัยเรื่อง การสังเคราะห์กระบวนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ โดย สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (สกศ.) ร่วมกับศาสตราจารย์ ดร.สุมาลี สังข์ศรี จัดทำวิจัยขึ้น เพื่อศึกษาชุมชนที่อยู่ในโครงการนำร่องการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และเอกสารสรุปการพัฒนาในรูปแบบการจัดแหล่งเรียนรู้ในชุมชนต้นแบบ โดยสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

1.1.3 เอกสารสรุปการพัฒนาในรูปแบบการจัดการแหล่งเรียนรู้ในชุมชนต้นแบบ 10 จังหวัดนำร่อง โดยสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

1.1.4 เอกสารเกี่ยวกับนโยบายและทิศทางการพัฒนาองค์กรหรือหน่วยงานสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยเป็นเอกสารระหว่างปี พ.ศ. 2540 ถึง พ.ศ. 2554 ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.) สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ องค์กรหรือหน่วยงานในโครงการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชนที่ได้รับการยกย่องให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ และชุมชนที่อยู่ในโครงการนำร่องการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

1.1.5 เอกสาร บทความทางวิชาการ หนังสือ และงานวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องของประเทศไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2540 ถึง พ.ศ. 2554

1.1.6 เอกสาร บทความทางวิชาการ หนังสือ และงานวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในต่างประเทศ ระหว่างปี พ.ศ. 2540 ถึง พ.ศ. 2554

1.2 ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ จำนวน 52 คน ประกอบด้วย

1.2.1 เลขาธิการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย หรือผู้แทน

1.2.2 ผู้อำนวยการหน่วยงานภาครัฐด้านการพัฒนาชุมชนหรือสังคม

1.2.3 ผู้บริหาร หรือนักจัดการความรู้ในภาคเอกชน

1.2.4 นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญด้านสังคมแห่งการเรียนรู้ การศึกษาตลอดชีวิต การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย การปรับเปลี่ยนกระบวนการพัฒนา ยุทธศาสตร์ และการวิจัยอนาคต ที่ทำงานมาเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 5 ปี ในสถาบัน หน่วยงานหรือสถานศึกษาที่เกี่ยวข้อง

1.2.5 ผู้นำท้องถิ่น ได้แก่ นายกองค้การบริหารส่วนจังหวัด รองนายกองค้การบริหารส่วนจังหวัด นายกองค้การบริหารส่วนตำบล รองนายกองค้การบริหารส่วนตำบล นายกเทศมนตรีนคร นายกเทศมนตรีเมือง นายกเทศมนตรีตำบล ผู้แทนองค์การบริหารส่วนจังหวัด และผู้แทนองค์การบริหารส่วนตำบล

1.2.6 ผู้นำท้องที่ แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ ผู้นำระดับตำบล ได้แก่ กำนัน สารวัตร และแพทย์ และผู้นำระดับหมู่บ้าน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

1.2.7 ผู้นำชุมชนที่ได้รับการยกย่องให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบและแหล่งเรียนรู้ในชุมชนต้นแบบ ในที่นี้ได้แก่ ผู้นำชุมชนตามธรรมชาติ เช่น ประธานคณะกรรมการชุมชน รองประธานคณะกรรมการชุมชน และคณะกรรมการชุมชน ผู้นำกลุ่มอาชีพ ประชาญ์ชาวบ้าน ครูภูมิปัญญา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้อาวุโสในชุมชน

1.3 กรณีศึกษาที่ดี (Best Practices) เพื่อศึกษาแนวปฏิบัติที่ดีของสังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ โดยได้พิจารณาคัดเลือกชุมชนที่ได้รับการยกย่องให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ 5 ชุมชนสำหรับการศึกษาภาคสนาม ได้แก่ 1) ชุมชนบ้านยาง จังหวัดปราจีนบุรี 2) ชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านถ้ำรงค์ จังหวัดเพชรบุรี 3) ชุมชนบ้านฉางหลวง จังหวัดตรัง 4) ชุมชนบ้านคำปลาหลาย จังหวัดขอนแก่น และ 5) ชุมชนบ้านจอยเจริญ จังหวัดเชียงราย ดังนี้

1.3.1 สังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ ตามประกาศของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษากระทรวงศึกษาธิการ รุ่นที่ 1 พ. ศ. 2551 จำนวน 27 แห่ง คัดเลือกมา จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ 1) ชุมชนบ้านยาง จังหวัดปราจีนบุรี 2) ชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านถ้ำรงค์ จังหวัดเพชรบุรี และ 3) ชุมชนบ้านฉางหลวง จังหวัดตรัง

1.3.2 รูปแบบการจัดการแหล่งเรียนรู้ในชุมชนต้นแบบ 10 แห่งในจังหวัดน่าน โดยสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย คัดเลือกมา จำนวน 2 แห่ง ได้แก่ 1) ชุมชนบ้านคำปลาหลาย รูปแบบการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ จังหวัดขอนแก่น และ 2) ชุมชนบ้านจอยเจริญ แหล่งการเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดเชียงราย

2. ขอบเขตด้านประเด็นที่ศึกษา

2.1 การวิเคราะห์ และสังเคราะห์รูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้จากเอกสารงานวิจัยของทั้งในประเทศและต่างประเทศ อาทิ เอกสารรายงานเรื่อง สังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ ตามประกาศของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา รุ่นที่ 1 พ.ศ. 2551 จำนวน 27 แห่ง เอกสารรายงานวิจัยเรื่อง การสังเคราะห์กระบวนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ โดย สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (สกศ.) ร่วมกับศาสตราจารย์ ดร.สุมาลี สังข์ศรี จัดทำวิจัยขึ้น เพื่อศึกษาชุมชนที่อยู่ใน

โครงการนำร่องการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เอกสารสรุปการพัฒนารูปแบบการจัดการแหล่งเรียนรู้ในชุมชนต้นแบบ 10 จังหวัดนำร่อง โดยสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เอกสารเกี่ยวกับนโยบายและทิศทางการพัฒนาองค์กรหรือหน่วยงาน ผู้การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยเป็นเอกสารตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 ถึง พ.ศ. 2554 ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.) สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (สสค.) และสถาบันที่ปรึกษาเอกชนต่างๆ เป็นต้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชนที่ได้รับการยกย่องให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบในต่างประเทศ อาทิ ประเทศแคนาดา สหราชอาณาจักร กลุ่มประเทศในทวีปยุโรป ประเทศเกาหลี เป็นต้น รวมทั้ง เอกสาร บทความทางวิชาการ หนังสือ และงานวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวก ระหว่างปี พ.ศ. 2540 ถึง พ.ศ. 2554

โดยวิเคราะห์ และสังเคราะห์รูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้และการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกของชุมชน ในประเด็นต่อไปนี้ 1) บริบททางสังคมซึ่งเป็นลักษณะทั่วไป 2) นโยบายและทิศทางการพัฒนา 3) องค์ประกอบที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ บุคคลแห่งการเรียนรู้ แหล่งการเรียนรู้ องค์ความรู้ และการจัดการความรู้ 4) กลุ่มบุคคลและเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง 5) กระบวนการหรือสภาพการดำเนินกิจกรรม ได้แก่ หลักความร่วมมือแบบหุ้นส่วน หลักของการมีส่วนร่วม และหลักของความสามารถในการดำเนินงาน 6) กิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย 7) ปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จ 8) หลักการเป็นชุมชนเรียนรู้ 9) ปัญหาอุปสรรค 10) องค์ประกอบของการนำไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ 11) กระบวนการทัศน์เชิงบวกและการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกของชุมชน และ 12) ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

2.2 การศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาชุมชน การจัดการศึกษาตลอดการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และภาคประชาชน เกี่ยวกับการพัฒนาอนาคตภาพสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

2.3 การพัฒนาอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

2.4 การนำเสนออนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

รูปแบบ หมายถึง แบบจำลองภาพความคิดของบุคคล กลุ่มบุคคลต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลักการ องค์ประกอบ ขั้นตอนและวิธีดำเนินงาน ที่เป็นข้อสรุปจากความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของบุคคล โดยแสดงความสัมพันธ์ของหลักการ องค์ประกอบ และขั้นตอนต่างๆ ที่ปรากฏในรูปแบบนั้น อย่างเป็นแบบแผน เพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจและชัดเจนขึ้น

สังคมแห่งการเรียนรู้ หมายถึง ลักษณะสังคมที่มีการพัฒนาโดยอาศัยความรู้เป็นฐาน การพัฒนาที่สำคัญ สังคมแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วย บุคคลแห่งการเรียนรู้หรือผู้เรียนรู้ ผู้จัดการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ องค์ความรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ บรรยากาศการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เครือข่ายการเรียนรู้ การจัดการความรู้ และองค์กรแห่งการเรียนรู้ เป็นแนวทางการพัฒนาสังคมและการเรียนรู้ ของชุมชนแบบองค์รวมที่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต วัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการมีส่วนร่วม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคน ชุมชน สังคม และประเทศชาติอย่างสมดุลและยั่งยืน

กระบวนการทัศน์เชิงบวก หมายถึง กรอบความคิดหรือกระบวนการทางความคิด ทักษะคติ การรับรู้ วิธีให้คุณค่า วิธีปฏิบัติ และฐานของวิถีชีวิตของบุคคลและชุมชนในทางที่ดีและสร้างสรรค์ บนพื้นฐานของควมมีคุณธรรมและจริยธรรม มุ่งแสวงหาความสำเร็จและประโยชน์ของส่วนรวม ที่ได้รับการยอมรับโดยคนส่วนใหญ่ให้เป็นตัวแบบแนวคิด ค่านิยม ความเชื่อในการเรียนรู้ การมองปัญหา การปรับตัวและแก้ปัญหา และการประพฤติปฏิบัติที่ดีงาม มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ ความเป็นเหตุเป็นผล ซึ่งเป็นกรอบความคิดและการกระทำที่สามารถพัฒนาให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่องได้ ความเป็นพลวัต เสริมสร้างศักยภาพการเรียนรู้ของบุคคลและชุมชนเพื่อความอยู่อย่างยั่งยืน

การปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวก หมายถึง การเปลี่ยนแปลงกรอบความคิดหรือกระบวนการทางความคิด ทักษะคติ การรับรู้ วิธีให้คุณค่า วิธีปฏิบัติ และฐานของวิถีชีวิตของบุคคลและชุมชนในทางที่ดีและสร้างสรรค์บนพื้นฐานของควมมีคุณธรรมและจริยธรรม มุ่งแสวงหาความสำเร็จและประโยชน์ของส่วนรวม ได้รับการยอมรับโดยคนส่วนใหญ่ให้เป็นตัวแบบแนวคิด ค่านิยม ความเชื่อในการเรียนรู้ การมองปัญหา การปรับตัวและแก้ปัญหา และการประพฤติปฏิบัติที่ดีงาม มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ ความเป็นเหตุเป็นผล ซึ่งเป็นกรอบความคิดและการกระทำที่สามารถพัฒนาให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่องได้ ความเป็นพลวัต เสริมสร้างศักยภาพการเรียนรู้ของบุคคลและชุมชน เป็นการเปลี่ยนแปลงความคิด ความเชื่อและการกระทำที่ทำให้เกิดสุขภาวะทางจิตวิญญาณ การเปลี่ยนแปลงภายในที่ความรู้แตกยอดงอกงามนำไปสู่ความคิดและการ

กระทำเพื่อผู้อื่น ดำรงชีวิตอย่างพอเพียง โดยอยู่บนพื้นฐานของความร่วมมือแบบหุ้นส่วน การมีส่วนร่วม ความสามารถในการดำเนินงาน ความจำเป็นของการเรียนรู้ บรรยากาศการเรียนรู้ การสร้างแรงจูงใจ การถ่ายทอดความรู้ที่ดี การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน ความเสมอภาคและโอกาสทางการเรียนรู้อย่างอิสระ ความต่อเนื่องทางการเรียนรู้ บริบทการเรียนรู้ การคิดเชิงบวก การคิดแบบชนะ-ชนะ การพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ พัฒนาความคิดความเชื่อและการกระทำเชิงบวก การจัดกิจกรรมที่ความหลากหลายและผสมกลมกลืนกับวิถีการดำเนินชีวิต และความสำคัญของชุมชน สามารถขับเคลื่อนการพัฒนาไปสู่วิถีทางที่ถูกต้อง สมดุลและยั่งยืนเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวมอย่างแท้จริง

รูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวก หมายถึง การแสดงแบบจำลองภาพความคิดอย่างเป็นระบบที่เป็นข้อสรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน นำเสนอด้วยการบรรยายและแผนภาพแสดงความสัมพันธ์เพื่อให้เข้าถึงความเข้าใจ ประกอบด้วย องค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน หลักการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน กระบวนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน และปัจจัยแห่งความสำเร็จ เป็นแนวทางการปฏิบัติเพื่อยกระดับความคิด ความเชื่อ และการกระทำ การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของบุคคลและชุมชนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ การปรับตัวและการแก้ปัญหา การสืบทอดความรู้และวัฒนธรรมที่ดีงาม การเคารพองค์ความรู้และภูมิปัญญาของกันและกัน และการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งเป็นพลวัตการพัฒนาบุคคล ชุมชน สังคม และประเทศชาติเชิงบวกเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวมอย่างแท้จริง

ชุมชน หมายถึง กลุ่มบุคคลที่อยู่ร่วมกันในอาณาเขตครอบคลุมท้องถิ่นหนึ่ง และสมาชิกทุกคนได้ให้ความสนใจร่วมกันในเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มคนนั้น มีการพบปะ สื่อสาร และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน มีความสนใจร่วมกันอย่างใดอย่างหนึ่ง สมาชิกสามารถเข้าถึงความต้องการพื้นฐานส่วนใหญ่ได้ และสามารถแก้ไขปัญหาาร่วมกันในกลุ่มของตนเองได้

ผู้เชี่ยวชาญ หมายถึง ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ เชี่ยวชาญหรือมีประสบการณ์ไม่น้อยกว่า 5 ปี ในด้านสังคมแห่งการเรียนรู้ การศึกษาตลอดชีวิต การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวก การพัฒนายุทธศาสตร์ และการวิจัยอนาคตทำงานในองค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ประกอบด้วย ผู้บริหาร

ท้องถิ่น ผู้เลขาธิการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย หรือผู้แทน ผู้อำนวยการหน่วยงานภาครัฐด้านการพัฒนาชุมชนหรือสังคม ผู้บริหารหรือนักจัดการความรู้ ผู้นำชุมชนหรือกรรมการชุมชนที่ได้รับการยกย่องให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ และนักวิชาการ เป็นผู้ที่สามารถทำหน้าที่อธิบาย ชี้แจง ชี้แนะ ถ่ายทอดหรือให้ข้อคิดเห็นในประเด็นดังกล่าวได้เป็นอย่างดี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ สามารถส่งเสริมการศึกษาดูตัวอย่างชีวิตสำหรับทุกภาคส่วนในสังคม และเสริมสร้างชุมชนต่างๆ ในสังคมให้พัฒนาเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ได้
2. ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้จากเอกสาร บทความทางวิชาการ หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ สามารถใช้เป็นข้อมูลสำคัญสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ ผู้บริหารท้องถิ่น สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเขตพื้นที่ และหน่วยงานด้านการพัฒนาชุมชนหรือสังคมอื่นทั้งภาครัฐและเอกชน นำไปดำเนินการพัฒนาชุมชนให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ อันเป็นประโยชน์แก่ประชาชนโดยรวมได้
3. รูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนที่นำเสนอสามารถนำไปกำหนดเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนารองคกรหรือหน่วยงาน ชุมชน เมือง ให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืนได้
4. องค์ความรู้ที่ได้ย่อมเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน นำไปศึกษาหรือทำวิจัยต่อไป

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง อนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 นโยบายและทิศทางสังคมทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย การสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาประเทศไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

1.1 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
1.2 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545

1.2.1 การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

1.2.2 การศึกษาตามอัธยาศัย

1.3 มาตรฐานการศึกษาของชาติ

1.4 ยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

1.5 พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551

1.6 ตัวอย่างองค์กรที่สนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้

ตอนที่ 2 แนวคิด หลักการ และกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้

2.1 ความหมายและคำจำกัดความของสังคมแห่งการเรียนรู้

2.2 ความเป็นมาของแนวคิดสังคมแห่งการเรียนรู้

2.3 องค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้

2.4 กระบวนการสำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้

2.5 ขั้นตอนในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้

2.6 สิ่งที่พึงตระหนักในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้

2.7 หลักการในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้

2.8 แนวทางการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับสังคมไทย

2.9 ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้

2.10 นักคิดสำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้

2.11 กรณีตัวอย่างของสังคมแห่งการเรียนรู้

2.12 แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้

ตอนที่ 3 แนวคิด ทฤษฎี หลักการของการศึกษาตลอดชีวิต

3.1 ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิต

3.2 ความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต

3.3 หลักการของการศึกษาตลอดชีวิต

3.4 แนวปฏิบัติของการศึกษาตลอดชีวิต

ตอนที่ 4 แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ

4.1 ความหมายของรูปแบบ

4.2 ประเภทของรูปแบบ

4.3 ขั้นตอนการสร้างรูปแบบ

ตอนที่ 5 แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

5.1 ลักษณะทั่วไปของสังคมไทย

5.2 ความหมายของคำว่าชุมชน

5.3 โครงสร้างของชุมชน

5.4 ค่านิยมในการเรียนรู้

5.5 ความสำคัญของการพัฒนาชุมชน

ตอนที่ 6 แนวคิดเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวก

6.1 ความเป็นมาและความหมาย

6.2 โครงสร้างของกระบวนทัศน์

6.3 แบบแผนของการเปลี่ยนย้ายหรือปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์

6.4 การนำกระบวนทัศน์ไปใช้

6.5 กระบวนทัศน์กับสังคมไทย

ตอนที่ 7 แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยอนาคต (Futures Research)

7.1 แนวคิดอนาคตศึกษา

7.2 แนวคิดและวิธีการศึกษาอนาคต

7.3 ความหมายของการวิจัยอนาคต

7.4 จุดมุ่งหมายของการวิจัยอนาคต

7.5 เทคนิคการวิจัย EDFR

7.6 ประโยชน์ของการศึกษาและวิจัยอนาคต

ตอนที่ 8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

8.1 งานวิจัยเกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้

8.1.1 งานวิจัยในประเทศที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้

8.1.2 งานวิจัยในต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้

8.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์

8.2.1 งานวิจัยในประเทศที่เกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์

8.2.2 งานวิจัยในต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์

ตอนที่ 9 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ตอนที่ 1 นโยบายและทิศทางสังคมทางด้านการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย การสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาประเทศไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา หลายหน่วยงาน หลายฝ่ายในภาคส่วนต่างๆ ได้ตระหนักถึงอิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์และเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้ประเทศต่างๆ ต้องพัฒนาและเปลี่ยนแปลงระบบบริหารจัดการประเทศในด้านต่างๆ สำหรับประเทศไทย หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการศึกษได้ปฏิรูประบบการศึกษา ประกาศใช้และเผยแพร่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และมีนโยบายการพัฒนาของหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ที่แสดงให้เห็นว่า ประเทศไทยมีแนวทางการพัฒนาประเทศไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยปรากฏเด่นชัดขึ้นเรื่อยมาในองค์กรหรือหน่วยงานหลายระดับทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคชุมชน ผู้วิจัยได้ศึกษาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มาตรฐานการศึกษาชาติ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ ตลอดชีวิต และพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 อันเป็นนโยบายสำคัญสำหรับการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย รวมไปถึงการพัฒนาการศึกษานอกระบบที่สนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแต่ละฉบับ ได้ระบุแนวโน้มและทิศทางการพัฒนาประเทศและสังคมไทย ถือเป็นผลการประมวลสถานะในทุกด้านของประเทศไทย จากการทบทวนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540– 2544) พบว่าศักยภาพของคนไทยและระดับคุณภาพชีวิตโดยรวมดีขึ้น เป็นผลมาจากการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทำให้คนไทยมีการศึกษาสูงขึ้น จำนวนปีที่ได้รับการศึกษาโดยเฉลี่ยในกลุ่มอายุ 15 ปีขึ้นไป เพิ่มขึ้นจาก 6.6 ปี ใน พ.ศ. 2539 เป็น 7.2 ปี ใน พ.ศ. 2543 และอัตราการเข้าเรียนหนังสือของเด็กมีแนวโน้มสูงขึ้นทุกระดับชั้น อย่างไรก็ตาม ยังมีปัญหาคุณภาพการศึกษาของคนไทยยังไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร เนื่องจากการศึกษาของแรงงานไทยที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป ร้อยละ 68.4 อยู่ไม่เกินระดับชั้นประถมศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการศึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2551)

ในภาพรวม ก่อนที่จะส่งผ่านการปฏิบัติไปสู่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 สรุปได้ว่า แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ได้เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนของสังคมไทย ถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญที่ทำให้ประชาชน ชุมชน องค์กร ภาคประชาชน ตื่นตัวและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาประเทศ โดยมีการรวมกลุ่มของประชาสังคมในหลายรูปแบบอย่างเข้มแข็ง มีการขยายเครือข่ายเชื่อมโยงกันอย่างกว้างขวางและมีการทำงานร่วมกับภาครัฐในลักษณะหุ้นส่วน การพัฒนามากขึ้น สำหรับงานวิจัยนี้มีข้อตกลงเบื้องต้นว่า ผลการปฏิบัติแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 มีส่วนเป็นอย่างมากในการปูพื้นฐานการพัฒนาสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ดังนี้

1.1.1 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549)

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 มีจุดมุ่งหมายหลักคือ “เพื่อมุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาความยากจนและยกระดับคุณภาพชีวิต ให้เกิดการพัฒนายั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทย” ในแผนพัฒนาฯ ฉบับนี้ ได้กำหนดคุณลักษณะของสังคมไทยที่พึงประสงค์ซึ่งสอดคล้องกับการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ การเป็นสังคมคุณภาพ การเป็นสังคมแห่งภูมิปัญญา และการเป็นสังคมที่มีวิสัยทัศน์ร่วม นอกจากนี้ยังมีคำอธิบายเพิ่มเป็นการเฉพาะสำหรับการเป็นสังคมแห่งภูมิปัญญา กล่าวคือ การทำให้เป็นสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ที่สร้างโอกาสให้คนไทย ทุกคนคิดเป็น ทำเป็น มีเหตุผล สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง มีการเสริมสร้างฐานทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี มีนวัตกรรม ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถสั่งสมทุนทางปัญญา (สำนักคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2551)

วิสัยทัศน์การพัฒนาประเทศไทยในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ได้กำหนดว่าต้องการสร้างสังคมไทยที่พึงประสงค์ และได้กำหนดอย่างชัดเจนว่าสังคมไทยที่พึงประสงค์จะต้องพัฒนาใน 3 ด้าน คือ (1) สังคมคุณภาพ โดยระบุว่า คนไทยทุกคนมีโอกาสและความเสมอภาคที่จะพัฒนาตนเองเต็มศักยภาพ เพื่อเป็นคนดี คนเก่ง ถึงพร้อมด้วยคุณธรรม จริยธรรม มีวินัย เคารพกฎหมาย มีความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกสาธารณะ มีความสามารถคิดเอง ทำเอง และพึ่งพาตนเองมากขึ้น (2) สังคมแห่งภูมิปัญญา สร้างสังคมไทยเป็นสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ที่สร้างโอกาสให้คนไทยทุกคนคิดเป็น ทำเป็น มีเหตุผล สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต พร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลง มีการเสริมสร้างฐานทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี มีนวัตกรรม ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถส่งสมทุนทางปัญญา เพื่อเสริมสมรรถนะและขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ และ (3) วิสัยทัศน์ร่วม โดยการให้คนไทยทุกคนสร้างวิสัยทัศน์ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อไปสู่สังคมที่มีคุณภาพทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง คนไทยส่วนใหญ่มีการศึกษาและรู้จักเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ในการจะทำให้สามารถบรรลุวิสัยทัศน์ข้างต้น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนโดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนให้มีคุณภาพและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง โดยการปฏิรูปการศึกษาและกระบวนการเรียนรู้ ยกระดับทักษะฝีมือของคนไทยให้ได้มาตรฐานและสอดคล้องกับโครงสร้างการผลิตและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไป สามารถคิดเป็น ทำเป็น รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง มีคุณธรรม มีระเบียบวินัยและความรับผิดชอบ นอกจากนี้ การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทยยังปรากฏชัดเจนอยู่ในยุทธศาสตร์การพัฒนาความเข้มแข็งทางวิทยาศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับการประยุกต์ใช้และการพัฒนาเทคโนโลยี สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาศักยภาพของคนไทย เพิ่มประสิทธิภาพการผลิต พัฒนากำลังคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีโดยการปฏิรูปการศึกษา สนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานสำคัญในการเผยแพร่องค์ความรู้และข่าวสารเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

1.1.2 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550–2554)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550–2554) ได้ปรับแนวคิดการพัฒนาแตกต่างไปจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 เนื่องจากการให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อม และสภาพโดยทั่วไปของโลกที่มีปัญหาหนักขึ้นตลอดมา โดยเน้นความสำคัญของการพัฒนาสู่สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับการสร้างสมดุลของการพัฒนาให้เกิดขึ้นในทุกมิติ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” ยึดหลักการสำคัญในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม ทุกระดับ สำหรับการเพิ่มคุณภาพและศักยภาพของคนนั้น กำหนดให้พัฒนาทั้งด้านจิตใจ สติปัญญา และสุขภาพอนามัย

สำหรับยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศที่นำมาเป็นแนวทางการจัดทำแผนดังกล่าว ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาไว้ 5 ประการ ยุทธศาสตร์แรกให้ความสำคัญกับสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยกำหนดเป็น “ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมภูมิปัญญาและการเรียนรู้” กล่าวถึงการพัฒนาไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้โดยการพัฒนาสติปัญญาของคนในชาติ ในการพัฒนาสติปัญญานั้น จะมุ่งพัฒนาคนให้มีความรู้คู่คุณธรรม เพิ่มทักษะความรู้ เพื่อสร้างความมั่นคงในการประกอบอาชีพ และสร้างโอกาสและกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกช่วงวัย ซึ่งถือว่าเป็นหลักการของการเรียนรู้ตลอดชีวิต นอกจากนั้นแล้ว ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ยังได้กำหนดถึงสิ่งที่จะช่วยให้เกิดการจัดการความรู้ของสังคมแห่งการเรียนรู้ นั่นคือ ให้มีการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาให้เกิดความรู้ใหม่ และนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างเหมาะสม สร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเพิ่มทุกทางสังคม ด้วยการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ มีการส่งเสริมให้องค์กรต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา เช่น จากภาคประชาชน ภาครัฐ ภาคเอกชน สื่อ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นักวิชาการ และสถาบันการศึกษา สำหรับสถาบันการศึกษานั้น ได้มีการกำหนดให้ทำการวิจัยร่วมกับชุมชน ใช้ชุมชนเป็นแหล่งข้อมูล ส่วนสถาบันการศึกษาเป็นที่ปรึกษาวิชาการ สร้างศักยภาพชุมชนให้สามารถจัดการความรู้ในชุมชนของตนเองและสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ชุมชน รวมทั้งต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชุมชนสามารถนำไปสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจเกิดรายได้แก่ชุมชน (สำนักคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550)

1.1.3 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555–2559)

วิสัยทัศน์และทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555–2559) มุ่งพัฒนาภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และขับเคลื่อนให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติที่ชัดเจนยิ่งขึ้นในทุกระดับ ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ให้ความสำคัญกับการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม พัฒนาประเทศสู่ความสมดุลในทุกมิติ อย่างบูรณาการ และเป็นองค์รวม และยึดวิสัยทัศน์ปี พ.ศ. 2570 ดังนี้

“คนไทยภาคภูมิใจในความเป็นไทย มีมิตรไมตรีบนวิถีชีวิตแห่งความพอเพียง ยึดมั่นในวัฒนธรรมประชาธิปไตย และหลักธรรมาภิบาล การบริการสาธารณะขั้นพื้นฐานที่ทั่วถึง มีคุณภาพ สังคมมีความปลอดภัยและมั่นคง อยู่ในสภาวะแวดล้อมที่ดี เกื้อกูลและเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ระบบการผลิตเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีความมั่นคงด้านอาหารและพลังงาน อยู่บนฐานทางเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองและแข่งขันได้ในเวทีโลก สามารถอยู่ในประชาคมภูมิภาคและโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี” (สำนักคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554)

โดยมีประเด็นการพัฒนาประเทศภายใต้สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่จะส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศ พร้อมทั้งการวิเคราะห์จุดอ่อนและข้อจำกัดที่เป็นจุดเสี่ยงของประเทศ รวมทั้งภูมิคุ้มกันที่จะต้องเร่งเสริมสร้างให้เข้มแข็งมากขึ้นในสังคมไทย แนวทางยุทธศาสตร์การพัฒนาในช่วงของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ประกอบด้วย 1) การเตรียมคนไทยให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต มุ่งพัฒนาคนไทยให้มีศักยภาพในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่เรียนรู้ มีคุณธรรมจริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม รู้จักสิทธิหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น ควบคู่กับการเสริมสร้างและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางปัญญาและแหล่งเรียนรู้ในระดับชุมชน 2) การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม โดยมุ่งปรับโครงสร้างเศรษฐกิจที่มีคุณภาพและยั่งยืน 3) การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และส่งเสริมบทบาทภาคประชาสังคมและธุรกิจเอกชนให้เป็นพลังร่วมในการพัฒนาสังคมไทย มุ่งยกระดับศักยภาพและขีดความสามารถของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และการจัดการความรู้ ควบคู่ไปกับการส่งเสริมบทบาทภาคเอกชน 4) การพัฒนาปัจจัยสนับสนุนที่เอื้อต่อการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและระบบการแข่งขันที่เป็นธรรม เน้นการพัฒนาวินิจฉัยศาสตร์ เทคโนโลยี นวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์ ควบคู่กับการพัฒนากำลังคนที่มีสมรรถนะสูง เป็นต้น 5) การส่งเสริมความร่วมมืออย่างเป็นหุ้นส่วนการพัฒนาทั้งในระดับอนุภูมิภาคและภูมิภาค เน้นสร้างความเชื่อมโยงด้านการขนส่งและระบบโลจิสติกส์ที่มีประสิทธิภาพรองรับการขยายตัวด้านการค้า การลงทุนผ่านการอำนวยความสะดวกในการขนส่งสินค้าผ่านแดนและข้ามแดน การพัฒนาเขตเศรษฐกิจชายแดนและการเปิดพื้นที่เศรษฐกิจใหม่ที่เชื่อมโยงภูมิภาคเอเชียใต้ 6) การเตรียมความพร้อมของไทยเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ให้ความสำคัญในการสร้างความตระหนักในความสำคัญของประชาคมอาเซียน และผลกระทบที่จะเกิดขึ้น พัฒนาขีดความสามารถของผู้ประกอบการให้สามารถแข่งขันได้และใช้ประโยชน์จากประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน พัฒนาทักษะแรงงานให้มีความสามารถเป็นที่ยอมรับ รวมทั้งการปรับปรุง ระเบียบ และการจัดการเชิงสถาบันให้สอดคล้องกับกติกาของอาเซียน 7) การบริหารจัดการน้ำและที่ดินเพื่อสนับสนุนความมั่นคงด้านอาหารและการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ 8) การยกระดับขีดความสามารถในการปรับตัวรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และภัยพิบัติทางธรรมชาติ ให้ความสำคัญกับการวางแผนรองรับและจัดการปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ สนับสนุนการวิจัยและพัฒนา รวมทั้งนวัตกรรมที่เกี่ยวข้อง และ 9) การบริหารจัดการเพื่อสร้างความเป็นธรรมในสังคม พัฒนาระบบราชการและข้าราชการโดยยึดหลักธรรมาภิบาล เพิ่มประสิทธิภาพการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พัฒนาระบบและกลไกการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบอย่างมีส่วนร่วม สร้างโอกาสเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม การปลูกฝัง จิตสำนึก

ค่านิยมประชาธิปไตยและธรรมาภิบาลแก่ประชาชนทุกกลุ่ม (สำนักคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554)

เมื่อวิเคราะห์จุดเน้นของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติทั้งสี่ฉบับในบริบทของการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ จะเห็นได้ว่า มีการตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงอย่างมากและรวดเร็วของสิ่งต่างๆ ในโลกและได้พิจารณาวางแผนตั้งรับการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้ประเทศไทยสามารถอยู่ได้อย่างดีในประชาคมโลก การเตรียมรับทำไว้ในหลายรูปแบบ แต่สิ่งที่จะช่วยให้สามารถจัดการความเปลี่ยนแปลงได้อย่างดีคือการพัฒนาคน และทั้งนี้ ถือว่าการศึกษาคือองค์ประกอบสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาคน จึงได้มีการปฏิรูปการศึกษาเพื่อจุดประสงค์หลัก คือ การเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังนั้น จะเห็นได้ชัดเจนว่า มีความต่อเนื่องในการพัฒนาคนระหว่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 และ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 และร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555–2559) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ได้ลงในรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของสถาบันการศึกษาในการทำวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้และการต่อยอดความรู้

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาประเทศในอดีต ปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคตให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ พัฒนาคุณภาพคนไทยชีวิต อย่างเป็นองค์รวมทั้งทางกาย ใจ สติปัญญา อารมณ์ คุณธรรม จริยธรรม การเรียนรู้ตลอดชีวิต มีทักษะและการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสมในแต่ละช่วงวัย สร้างสังคมเป็นธรรมและเป็นสังคมสงบสันติสุข และเป็นสังคมที่มีคุณภาพที่ทุกภาคส่วนได้รับการเสริมพลังให้สามารถมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาสถาบันทางสังคมและชุมชนท้องถิ่นมีความเข้มแข็ง สามารถปรับตัวรู้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลง การพัฒนาฐานการผลิตและบริการให้เข้มแข็งและมีคุณภาพบนฐานความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ และภูมิปัญญา มีความมั่นคงด้านอาหารและพลังงาน การผลิตและการบริโภคเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และเพื่อบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เพียงพอต่อการรักษาสมดุลของระบบนิเวศ และเป็นฐานที่มั่นคงของการพัฒนาประเทศต่อไป

1.2 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545

1.2.1 การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ประเทศไทยได้เริ่มใช้แผนการศึกษาแห่งชาติมาตั้งแต่ พ.ศ. 2441 มาจนปัจจุบัน พ.ศ. 2554 นับได้ถึงจำนวน 14 แผนด้วยกัน และปัจจุบัน พ.ศ. 2554 มีพระราชบัญญัติการศึกษา

แห่งชาติฉบับ พ.ศ. 2542 ซึ่งได้ถูกกำหนดขึ้นจากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 นับว่าเป็นกฎหมายทางการศึกษาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนมากที่สุดเท่าที่เคยปรากฏมาก่อน โดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มีเจตนารมณ์และสาระที่ถือเป็นมิติใหม่ในวงการการศึกษาไทยหลายอย่าง ประการสำคัญคือ การเปิดทางสำหรับรูปแบบการศึกษาใหม่ ตั้งแต่โรงเรียนในบ้าน ศูนย์การเรียนรู้ในวัด ในโรงเรียน และในสถานประกอบการ ซึ่งเป็นบทบัญญัติของกฎหมายที่สอดคล้องกับแนวคิดความเท่าเทียมทั่วถึง และการมีส่วนร่วมของทุกคนในสังคม รวมทั้งมีสาระสำคัญคือ การพัฒนาให้เกิดความหลากหลายของการจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการศึกษาดลอดชีวิต

ผลกระทบของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งมีต่อบทบาทการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนในอนาคตในด้านต่างๆ ดังนี้คือ

- 1) สามารถเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน
- 2) สังคมจะได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของตนเอง
- 3) ต้องการพัฒนาระบบและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง
- 4) มีลักษณะการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาลงไปในระดับท้องถิ่น
- 5) มีระบบมาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษาในทุกระดับประเภท
- 6) มีการระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา
- 7) เน้นการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสังคมต่างๆ
- 8) มีการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับผู้ที่ยืดโอกาสทางสังคม
- 9) มีระบบการเทียบโอนระหว่างการศึกษาในระบบโรงเรียนและตามอัธยาศัย
- 10) จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้แก่ผู้พิการ ขาด ด้อยโอกาสทางการศึกษา
- 11) จัดการศึกษาต่อเนื่อง และส่งเสริมการจัดการศึกษาของเครือข่าย
- 12) ส่งเสริมให้ชุมชนเข้มแข็งและมีศักยภาพในการจัดการศึกษา
- 13) สนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดแหล่งวิทยาการในชุมชนอย่างแพร่หลาย
- 14) มีส่วนสำคัญในการช่วยรักษาวัฒนธรรมอันเป็นรากฐานของสังคมไทย โดยช่วยเสริมสร้างความสมดุลระหว่างภาคเศรษฐกิจที่ทันสมัยกับคุณค่าแบบไทย

นอกจากนั้น พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 15 ได้บัญญัติ การศึกษานอกระบบ ว่า เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาในการศึกษา การวัด

และการประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียน เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อมและโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อหรือแหล่งความรู้อื่นๆ

1.2.2 การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยไว้บางมาตรา ดังนี้คือ

หมวด 1 บททั่วไป ความมุ่งหมายและหลักการ

มาตรา 6 การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

มาตรา 7 ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ การกีฬา ใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

มาตรา 8 การจัดการศึกษาให้ยึดหลักดังนี้

- (1) เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน
- (2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
- (3) การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

มาตรา 9 การจัดระบบ โครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษาให้ยึดหลักดังนี้

- (1) มีเอกภาพด้านนโยบายและมีความหลากหลายในการปฏิบัติ
- (2) มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(3) มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษา และจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับและประเภทการศึกษา

(4) มีหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา และการพัฒนาครูคณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

(5) ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา

(6) การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น

หมวด 3 ระบบการศึกษา

มาตรา 15 การจัดการศึกษามีสามรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

(1) การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา และการวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน

(2) การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา และการวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

(3) การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อหรือแหล่งความรู้อื่นๆ

มาตรา 18 การจัดการศึกษาปฐมวัยและการศึกษาขั้นพื้นฐานให้จัดในสถานศึกษาดังต่อไปนี้

(1) สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ได้แก่ ศูนย์เด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์ของสถาบันศาสนา ศูนย์บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มของเด็กพิการและเด็กซึ่งมีความต้องการพิเศษหรือสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยที่เรียกชื่ออย่างอื่น

(2) โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนของรัฐ โรงเรียนเอกชน และโรงเรียนที่สังกัดสถาบันพุทธศาสนาหรือศาสนาอื่น

(3) ศูนย์การเรียนรู้ ได้แก่ สถานที่เรียนที่หน่วยงานจัดการศึกษานอกโรงเรียน บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ

สถาบันศาสนา สถานประกอบการ โรงพยาบาล สถาบันทางการแพทย์ สถานสงเคราะห์และสถาบันสังคมอื่นเป็นผู้จัด

มาตรา 19 การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาให้จัดในมหาวิทยาลัย สถาบันวิทยาลัย หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่น ทั้งนี้ให้เป็นไปตามกฎหมายเกี่ยวกับสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา กฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งสถานศึกษานั้นๆ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

มาตรา 20 การจัดการอาชีวศึกษา การฝึกอบรมวิชาชีพให้จัดในสถานศึกษาของรัฐ สถานศึกษาของเอกชน สถานประกอบการหรือโดยความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับสถานประกอบการ โดยทั้งนี้ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการอาชีวศึกษาและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

มาตรา 21 กระทรวง ทบวง กรม รัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานอื่นของรัฐ อาจจัดการศึกษาเฉพาะทางตามความต้องการและความชำนาญของหน่วยงานนั้นได้ โดยคำนึงถึงนโยบายและมาตรฐานการศึกษาของชาติ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง

หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา

มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

มาตรา 23 การจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องต่อไปนี้

(1) ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทย และระบบการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

(2) ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องของการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน

(3) ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา

(4) ความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์ และด้านภาษาเน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง

(5) ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการดังต่อไปนี้

- (1) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
- (2) ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา
- (3) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติ ให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น เกิดความรักในการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง
- (4) จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา
- (5) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ
- (6) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

มาตรา 25 รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้ อื่นอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ

จะเห็นได้ว่า วัตถุประสงค์ของกฎหมายทางการศึกษาในประเทศไทยที่สำคัญต่างๆ อาทิ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 เป็นต้น ได้ให้ความสำคัญต่อการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ที่ประกอบด้วยการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการศึกษาตลอดชีวิต และการมีส่วนร่วมของทุกคนในสังคมในการจัดการศึกษาอย่างเท่าเทียมและทั่วถึงกัน

1.3 มาตรฐานการศึกษาของชาติ

นอกจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่กล่าวมาแล้ว พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดให้สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาสร้างมาตรฐานการศึกษาของชาติ ซึ่งได้นำสาระจากพระราชบัญญัติ

การศึกษาและนโยบายการศึกษามาเป็นหลักการพื้นฐาน มาตรฐานดังกล่าวได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 26 ตุลาคม พ.ศ. 2547 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2548) หลักการสำคัญในมาตรฐานการศึกษานี้ คือ การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งความรู้ และเพื่อให้คนไทยทั้งปวงได้รับโอกาสเท่าเทียมกันทางการศึกษา พัฒนาคนได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน สามารถพึ่งตนเองและพึ่งกันเองได้ และสามารถแข่งขันได้ในระดับนานาชาติ มาตรฐานการศึกษาของชาติได้กำหนดไว้ 3 มาตรฐาน และ 11 ตัวบ่งชี้ คือ

มาตรฐานที่ 1 คุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์

มาตรฐานที่ 2 แนวการจัดการศึกษา

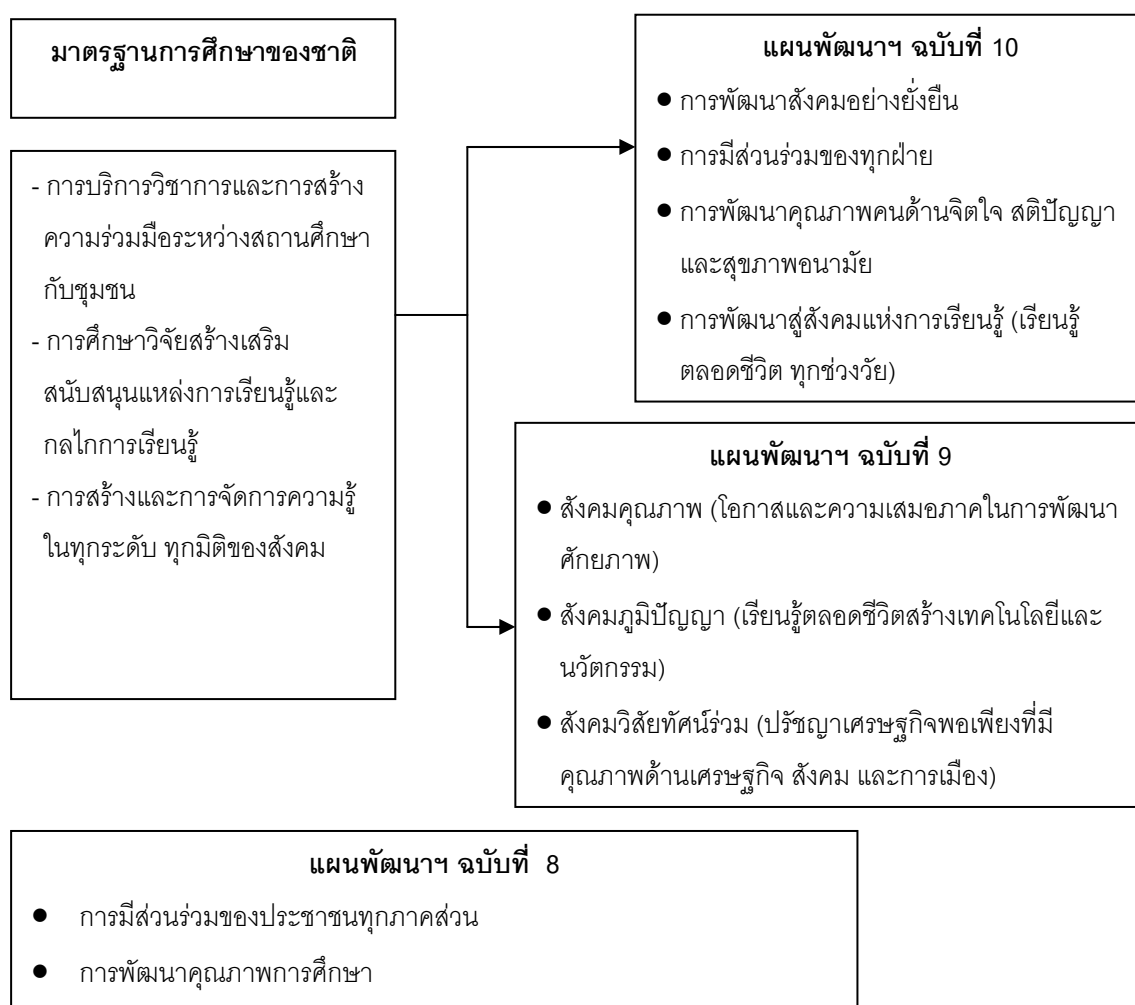
มาตรฐานที่ 3 แนวการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ / สังคมแห่งความรู้

สำหรับมาตรฐานที่ 3 นี้ เป็นมาตรฐานที่แสดงเจตนารมณ์ชัดเจนในการส่งเสริมให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยการสร้างวิธีการเรียนรู้และแหล่งการเรียนรู้ให้เข้มแข็งได้กำหนดตัวบ่งชี้ไว้ดังนี้

ตารางที่ 2.1 แสดงตัวบ่งชี้และการปฏิบัติตามมาตรฐานแนวการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

ตัวบ่งชี้	การปฏิบัติ
การบริการวิชาการและการสร้างควมร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> - สถานศึกษาร่วมมือกับบุคลากรและองค์กรในชุมชนทุกฝ่าย จัดปัจจัยและกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน และให้บริการทางวิชาการที่พัฒนาคนในชุมชนให้เป็นสังคมแห่งภูมิปัญญาและมีการเรียนรู้ตลอดชีวิต - ชุมชนที่เป็นที่ตั้งขององค์กรที่ให้บริการทางการศึกษาเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้
การศึกษาวิจัยสร้างเสริม สนับสนุน แหล่งการเรียนรู้และกลไกการเรียนรู้	<ul style="list-style-type: none"> - มีการศึกษาวิจัย สํารวจ จัดหา และจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ - ระดมทรัพยากรและความร่วมมือจากภายในและภายนอกสถานศึกษา ในการสร้างกลไกการเรียนรู้ทุกประเภท - ศึกษาวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่และการพัฒนาประเทศ
การสร้างและการจัดการความรู้ในทุกระดับ ทุกมิติของสังคม	<ul style="list-style-type: none"> - มีการสร้างและใช้ความรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในครอบครัว ชุมชน องค์กรทุกระดับและทุกประเภท

ดังนั้น จากการทบทวนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ และมาตรฐานการศึกษาของชาติ จะเห็นได้ชัดเจนว่า ประเทศไทยได้เห็น ความสำคัญของการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ และได้นำมาเป็นนโยบายหลักเพื่อนำไปสู่ นโยบายในระดับรองและสนับสนุนให้เกิดการปฏิบัติอย่างทั่วถึงในทุกระดับและทุกองค์กร หลักการสำคัญของนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ปรากฏมีดังนี้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551ข)

แผนภาพที่ 2.1 แสดงสภาพสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและมาตรฐานการศึกษาของชาติ

จะเห็นได้ว่า หลักการสำคัญในมาตรฐานการศึกษาของชาติข้างต้นนี้ คือ การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งความรู้ และเพื่อให้คนไทยทั้งปวงได้รับโอกาสเท่า

เทียมกันทางการศึกษา พัฒนาคนได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน สามารถพึ่งตนเองและพึ่งกันเองได้ และสามารถแข่งขันได้ในระดับนานาชาติ อีกทั้งแนวความคิดการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ยังเป็นประเด็นหลักที่สำคัญที่ถูกกล่าวถึงไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับต่างๆ ด้วย ได้แก่ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 เป็นต้น

1.4 ยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 2546 ได้กำหนดยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยระบุว่า การที่จะส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นต้องปฏิรูปและส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้มีความสำคัญอย่างน้อยเท่าเทียมกับการศึกษาในระบบ ทั้งด้านการดำเนินงานและงบประมาณทั้งนี้ เพื่อ

- มุ่งพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ อันจะเป็นกลไกสำคัญในการผลักดันยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศด้านเศรษฐกิจและสังคมของรัฐบาล
- ให้ประชาชนได้รับโอกาสในการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต
- ให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีสิทธิและมีหน้าที่ร่วมรับผิดชอบการจัดการศึกษาตลอดชีวิต
- ให้การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นการจัดการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม ตอบสนองความต้องการและสอดคล้องกับสภาพของกลุ่มเป้าหมาย และบูรณาการเข้าเป็นวิถีชีวิตของคนในสังคม

นอกจากนี้เพื่อเป็นการเร่งรัดการดำเนินการปฏิรูปและส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ให้สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อการปฏิรูปการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1: การจำแนกกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจน และการจัดกิจกรรมที่หลากหลายให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย

โดยมีมาตรการในการดำเนินงานดังนี้

- 1.1 จำแนกกลุ่มเป้าหมายที่จะให้บริการให้ชัดเจน โดยอาจจำแนกเป็น กลุ่มวัยเรียน ในระบบการศึกษา กลุ่มวัยทำงาน และกลุ่มผู้สูงอายุ

1.2 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ และเนื้อหาสาระองค์ความรู้ที่หลากหลายให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย

1.3 การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย นอกจากจัดให้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายต่างๆ ดังกล่าวแล้ว ควรจัดในลักษณะที่เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนร่วมกัน เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการ วิถีชีวิต และปัญหาของแต่ละชุมชนซึ่งมีความหลากหลาย

ยุทธศาสตร์ที่ 2: การจัดการความรู้และแหล่งเรียนรู้

การจัดการที่มีประสิทธิภาพในการเชื่อมโยงองค์ความรู้และแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ที่หลากหลายเพื่อบริการให้ผู้เรียนมีโอกาสเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้สะดวกและนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ จึงควรมีมาตรการดังนี้

2.1 ให้มีการสำรวจ และจัดการระบบข้อมูล (MIS) เพื่อเชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้ต่างๆ และจัดบริการที่จะให้ผู้เรียนได้เข้าถึงแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ได้สะดวกรวดเร็วและเสียค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด

2.2 ประสานและส่งเสริมให้แหล่งเรียนรู้ต่างๆ พัฒนาองค์ความรู้ที่จำเป็นและถ่ายทอด เผยแพร่ให้ประชาชนทั่วไปได้รับทราบในวงกว้างและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

2.3 ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ยุทธศาสตร์ที่ 3: การส่งเสริมให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ตลอดชีวิต

เพื่อให้การเรียนรู้ตลอดชีวิตบูรณาการเข้าเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชนต้องส่งเสริมให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ โดยมีมาตรการดังนี้

3.1 กำหนดนโยบายให้ชุมชนเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษา โดยส่งเสริมให้ทุกชุมชนจัดทำแผนการศึกษาของชุมชนที่กำหนดว่าชุมชนต้องการการเรียนรู้ในเรื่องใด จะมีกระบวนการเรียนรู้อย่างไร โดยครอบคลุมทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

3.2 เร่งรัด ปรับปรุง พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานสำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนในทุกชุมชนให้ทั่วถึง โดยเฉพาะแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน ตลอดจนโครงข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร

ยุทธศาสตร์ที่ 4: การจัดสรรงบประมาณที่มุ่งกระจายอำนาจให้ถึงกลุ่มเป้าหมายโดยตรง

การจัดสรรงบประมาณที่มุ่งกระจายอำนาจให้ถึงกลุ่มเป้าหมาย มีมาตรการ ดังนี้

4.1 จัดให้มีกองทุนสนับสนุนกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชน (Learning Fund) ในลักษณะเงินอุดหนุน เพื่อให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และจัดกิจกรรมการรวมกลุ่มของประชาชนในชุมชนเพื่อการเรียนรู้ของกลุ่ม

4.2 กำหนดมาตรการให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องจัดสรรงบประมาณ โดยเฉพาะรายได้ของท้องถิ่น เพื่อการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนในชุมชน/ท้องถิ่น

4.3 ควรจัดระบบคูปอง/บัตรเครดิตส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ให้เป็นรายบุคคล โดยเฉพาะกลุ่มผู้ด้อยโอกาส เพื่อส่งเสริมให้กลุ่มเป้าหมายทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงบริการทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย การฝึกอบรม และการเรียนรู้ต่าง ๆ อย่างเหมาะสมและทั่วถึง

ยุทธศาสตร์ที่ 5: การบริหารจัดการที่มุ่งเน้นการส่งเสริม ประสานงาน และอำนวยความสะดวก

การปรับบทบาทของหน่วยงานการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) ให้ทำหน้าที่เป็น ผู้จัดการ และอำนวยความสะดวก (Manager & Facilitator) โดยมุ่งเน้นการส่งเสริม ประสาน เชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้และกลุ่มเป้าหมาย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้มีประสิทธิภาพและคุณภาพ โดยควรมีมาตรการ ดังนี้

5.1 ปรับบทบาทของหน่วยงานการศึกษานอกโรงเรียน โดยลดบทบาทด้านการจัดการศึกษาเอง และเพิ่มบทบาทด้านอื่น

5.2 ปรับโครงสร้างการบริหารของหน่วยงานการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) ที่มีอยู่ให้สามารถสนับสนุน ส่งเสริม และประสานเชื่อมโยงกับชุมชนและแหล่งเรียนรู้ รวมทั้งกระจาย การบริการให้ผู้เรียนได้อย่างทั่วถึง และสามารถปฏิบัติการกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.3 รมรณรงค์ให้มีการปรับทัศนคติ และกระบวนทัศน์เกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตของเจ้าหน้าที่และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมทั้งกลุ่มเป้าหมายและผู้เรียน

จากยุทธศาสตร์ดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดการขับเคลื่อนการทำงานต่างๆ ของหน่วยงานทุกระดับเพื่อการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ผู้การเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนชาวไทย และสังคมแห่งการเรียนรู้ และเป็นที่ยอมรับว่าสำนักงานการศึกษานอกโรงเรียน เป็นหน่วยงานหลักในการกำหนดนโยบายในการพัฒนาการศึกษา ในปีงบประมาณ 2548 สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ได้กำหนด

จุดเน้นการดำเนินงานตามกลยุทธ์การศึกษานอกโรงเรียนสู่การปฏิบัติ โดยมีจุดเน้นที่จะต้องตอบสนองของกลุ่มโครงการตามกลยุทธ์และกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

- 1) การสร้างสังคม/ชุมชนแห่งการเรียนรู้
- 2) การยกระดับการศึกษาให้กับกลุ่มเป้าหมายแรงงาน
- 3) การจัดการเรียนรู้สำหรับประชาชนและเยาวชนนอกโรงเรียน
- 4) การพัฒนาอาชีพเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน
- 5) การสร้างพันธมิตร/เครือข่าย การจัดการศึกษานอกโรงเรียน

โดยสรุปแล้ว นโยบายทางด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยมีการพัฒนามาตามลำดับ โดยมีสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินงานจัดการศึกษาตามแผนงานที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ จะเห็นได้ว่า ทิศทางการพัฒนาการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยประกอบด้วย การมุ่งพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ อันจะเป็นกลไกสำคัญในการผลักดันยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศด้านเศรษฐกิจและสังคมของรัฐบาล การให้ประชาชนได้รับโอกาสในการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีสิทธิและมีหน้าที่ร่วมรับผิดชอบการจัดการศึกษาตลอดชีวิต และการให้การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นการจัดการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม ตอบสนองความต้องการและสอดคล้องกับสภาพของกลุ่มเป้าหมาย และบูรณาการเข้าเป็นวิถีชีวิตของคนในสังคม

นอกจากนี้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มีหลักการในการจัดการศึกษาเพื่อให้เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน และให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา รวมทั้งการส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาได้ทั้ง 3 รูปแบบ นั่นคือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาการศึกษาและคุณภาพชีวิตของประชาชนได้อย่างต่อเนื่อง ก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่นักการศึกษานอกโรงเรียนในทุกหน่วยงานพึงยึดเป็นหลักในการปฏิบัติงาน ความสำคัญของการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นที่ประจักษ์ของผู้คนในสังคมทุกประเทศรวมทั้งประเทศไทย ในปัจจุบันมีการกำหนดกฎหมายเฉพาะเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้เป็นไปอย่างมีระบบและต่อเนื่อง มีการบริหารและจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพเพื่อทำให้ประชาชนได้มีโอกาสเรียนรู้ และสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนได้ตามศักยภาพ เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้และภูมิปัญญา อันจะมีผลในการพัฒนากำลังคนและประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

1.5 พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551

พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 ถือเป็นกฎหมายฉบับแรกที่ว่าด้วยการส่งเสริมการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของประเทศไทยที่มีการวางแนวทางอย่างเป็นระบบ เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถใช้เป็นแม่บทในการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 ประกอบด้วย 25 มาตรา ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้อธิบายเฉพาะมาตราที่เกี่ยวข้อง ดังรายละเอียดต่าง ๆ ต่อไปนี้

มาตรา 4 ได้อธิบายความหมายของคำศัพท์เฉพาะ เช่น การศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย สถานศึกษา ภาควิชา ภาควิชาครู ศึกษานิเทศก์ คณะกรรมการ สำนักงาน และรัฐมนตรี

มาตรา 6 ระบุหลักการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

มาตรา 7 กล่าวถึง เป้าหมายในการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

มาตรา 9 มาตรา 10 และมาตรา 11 ได้ระบุถึงการดำเนินงานของส่วนราชการและหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ในการจัดและพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

มาตรา 12 จนถึงมาตรา 25 ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะทำงาน และผู้ที่เกี่ยวข้องในแต่ละภาคส่วนในการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย รวมทั้งการนำร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 สู่การปฏิบัติ

จะเห็นได้ว่า การดำเนินการตามร่างพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวมุ่งเน้นให้ ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาศักยภาพกำลังคน และสังคม ที่ใช้ความรู้และภูมิปัญญาเป็นฐานในการพัฒนา ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความมั่นคง และคุณภาพชีวิต ทั้งนี้ ตามยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ รวมถึงการส่งเสริมให้เกิดภาควิชาครูที่มีความพร้อมในการมีส่วนร่วมเพื่อจัดกิจกรรมการศึกษา ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ตลอดชีวิต นั่นเอง

1.6 ตัวอย่างองค์กรที่สนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2551ข) ได้สรุปข้อมูลองค์กรที่สนับสนุนและส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้ ดังนี้

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (กพร)
- สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส)
- สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ

นอกจากนี้ สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (สสค.) เป็นอีกหน่วยงานหนึ่งที่ตั้งขึ้นเพื่อสนับสนุน “ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน พ.ศ. 2553” มีภารกิจในการส่งเสริม สนับสนุนและพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ อันมีเป้าหมายสำคัญคือ “สังคมแห่งการเรียนรู้” (Learning Society) ตามปรัชญาของการปฏิรูปการศึกษาไทย มีการแต่งตั้งคณะกรรมการสสค. ชุดแรกไปเมื่อวันที่ 8 ตุลาคม 2553 โดย สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (สสค.) มีวัตถุประสงค์ระดมพลังสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ให้มากยิ่งขึ้น ขับเคลื่อนสังคมไทยให้มีจิตสำนึกของการเรียนรู้ตลอดชีวิต และเพื่อให้เยาวชนไทยมีคุณภาพสูงขึ้น มีสุขภาวะที่ดีขึ้น สสค. มิได้ส่งเสริมเพียงการเรียนรู้สำหรับเยาวชนเท่านั้น แต่ยังส่งเสริมให้คนไทยทุกวัยมีนิสัยเรียนรู้ตลอดชีวิตตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ปัจจุบัน สสค. มีสถานะเป็นแผนงานหนึ่งของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) แผนงานนี้ดำเนินการในระยะเวลาแรกเริ่ม โดยจะแปรสภาพเป็นหน่วยงานอิสระตามพระราชบัญญัติเมื่อรัฐสภาลงมติเห็นชอบกับการจัดตั้งหน่วยงานถาวรเพื่อภารกิจระยะยาวต่อไป

โดยสรุป ประเทศไทยมีการกำหนดนโยบายและทิศทางสังคมที่มุ่งเน้นการพัฒนาประเทศไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งจะสังเกตได้จากการระบุดำเนินการสู่การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยอาศัยการศึกษาตลอดชีวิตเป็นกระบวนการขับเคลื่อนที่สำคัญในกฎหมายหรือแผนงานการพัฒนาการศึกษาของชาติ ได้แก่ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับต่างๆ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรฐานการศึกษาของชาติ ยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 รวมทั้งวิสัยทัศน์การพัฒนาขององค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน

ตอนที่ 2 แนวคิด หลักการ และกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้

กระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ที่ให้ความสำคัญกับข้อมูลข่าวสาร (Information Technology: IT) ที่ข้อมูลเชื่อมโยงถึงกันได้สะดวก รวดเร็ว และทิศทางการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคม ที่มุ่งแข่งขันกันทางด้านเศรษฐกิจ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการบริหารจัดการของแต่ละประเทศ การยกระดับคุณภาพการศึกษา โดยให้ความสำคัญกับทรัพยากรมนุษย์ (Human Capital)

สำหรับประเทศไทยมีการส่งเสริมการเรียนรู้ทั้งระดับบุคคล และระดับสังคม นั่นคือ ในระดับบุคคล ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ โดยการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545) ส่วนในระดับสังคมนั้น มุ่งสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยการส่งเสริมให้คนไทยทุกคนมีสิทธิและความเสมอภาคในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การให้ความสำคัญกับการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยเชื่อว่าหากคนได้รับการศึกษา มีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ตามความต้องการแล้ว ย่อมส่งผลต่อการพัฒนาตนเอง และสังคมต่อไป

การที่จะพัฒนาสังคมไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้อย่างแท้จริงนั้น มีแนวคิด ทฤษฎี และประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้ ต่อไปนี้

- 2.1 ความหมายและคำจำกัดความของสังคมแห่งการเรียนรู้
- 2.2 ความเป็นมาของแนวคิดสังคมแห่งการเรียนรู้
- 2.3 องค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้
- 2.4 กระบวนการสำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้
- 2.5 ขั้นตอนในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้
- 2.6 สิ่งที่พึงตระหนักในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้
- 2.7 หลักการในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้
- 2.8 ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับสังคมไทย
- 2.9 ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้
- 2.10 นักคิดสำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้
- 2.11 กรณีตัวอย่างของสังคมแห่งการเรียนรู้

2.1 ความหมายและคำจำกัดความของสังคมแห่งการเรียนรู้

มีนักการศึกษาหลายคนได้ให้ความหมายของสังคมแห่งการเรียนรู้ไว้หลากหลายทัศนะ ซึ่งมีทั้งการอธิบายความหมายของสังคมแห่งการเรียนรู้ในภาพรวม และอธิบายองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้ ดังนี้

Mark K. Smith, 2000 อธิบายว่า สังคมแห่งการเรียนรู้เป็นกระแสการพัฒนาลำดับประเทศต่างๆ ทั่วโลก เป็นการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ที่นอกเหนือไปจากการศึกษาในระบบโรงเรียนเท่านั้น สังคมแห่งการเรียนรู้เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการศึกษาเรียนรู้ของผู้ใหญ่ นอกจากนี้ บทความที่มีชื่อว่า A Learning Society/ Learning Organizations จากเว็บไซต์ www.learningSocietyArticle.html ผู้เขียนอธิบายความหมายของคำว่า สังคม ว่าสังคมเป็นระบบของสิ่งมีชีวิต (a natural living system) และให้ความหมายของคำว่า “สังคมแห่งการเรียนรู้” ไว้อย่างชัดเจน กล่าวคือ องค์กรและสังคมมีความหมายเหมือนกัน โดยประกอบด้วยกลุ่มคน และภายในองค์กรและสังคมมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลภายในองค์กรและสังคมนั้นๆ อีกด้วย

Cisco (2004) อธิบายว่า สังคมแห่งการเรียนรู้ มีการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการพัฒนาคน เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ความหมายของการเรียนรู้จะเปลี่ยนไป วิธีการเรียนรู้รวมทั้งการประเมินผลการเรียนรู้ก็จะเปลี่ยนไป โดยจะให้ความสำคัญกับปัญหาและความต้องการความสนใจของผู้เรียนมากขึ้น และสอดคล้องกับแต่ละบริบท อีกทั้งเป็นการพัฒนาที่เชื่อมต่อกับความรู้เป็นเครือข่ายที่กว้างขวาง ก่อให้เกิดความยั่งยืน

จะเห็นได้ว่า การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในสังคมไม่ได้หมายถึงการเรียนรู้ของคนเพียงคนเดียว แต่เป็นการเรียนรู้ของคนทั้งหมดที่อยู่ร่วมกันในสังคม หรือการใช้ความรู้เป็นหลักในการดำเนินชีวิตและการแก้ปัญหาในชีวิตการทำงาน

UNESCO (2005) ให้ความหมายของสังคมแห่งการเรียนรู้ว่า เป็นสังคมที่มีความหลากหลาย และมีคุณค่าอย่างเป็นธรรมชาติ โดยมีความรู้หรือองค์ความรู้ด้านต่างๆ เป็นทุนทางสังคมที่สำคัญ ซึ่งแตกต่างจากสังคมโดยทั่วไปในแง่ สิทธิของความเป็นมนุษย์ โอกาสการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมในสังคม เช่น การแสดงความคิดเห็นและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การเข้าถึงความรู้ที่จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตประจำวัน และสิทธิในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในสังคม

Bernie Trilling (2005) อธิบายว่า สังคมแห่งการเรียนรู้เป็นการพัฒนาที่สำคัญยิ่ง เป็นสังคมที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อให้สามารถแข่งขันกับนานาชาติอารยประเทศได้ การเรียนรู้จึงเป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 ที่ทุกสังคมควรให้ความสำคัญและพัฒนาให้เกิดผลเป็นรูปธรรม

บวร ปภัสราธร (2548) กล่าวว่า “สังคมแห่งการเรียนรู้” คือ สังคมของผู้คนที่สนใจในการแสวงหาความรู้ใหม่อย่างสม่ำเสมอ เป็นสังคมที่ผู้คนสามารถเรียนรู้ได้จากประสบการณ์ที่หลากหลายของตนเองและผู้อื่น มีแหล่งการเรียนรู้ที่เพียงพอ

กุลธร เลิศสุริยะกุล (2547) อธิบายว่า สังคมแห่งการเรียนรู้เป็นสังคมแห่งภูมิปัญญาที่ทุกคนตระหนักถึงความสำคัญ ความจำเป็นของการเรียนรู้ ทุกคนและทุกส่วนในสังคมมีความใฝ่รู้และพร้อมที่จะเรียนรู้อยู่เสมอ มีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นกลไกสำคัญเป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นได้ในทุกเวลา ทุกสถานที่ ในทุกสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม

ประเวศ วะสี (2553) อธิบายความหมายของ “สังคมแห่งการเรียนรู้” ในหนังสือสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ ปฏิรูปทางปัญญาพหุชาติออกจากวิกฤต ในเว็บไซต์ของสำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (สสค.) (2553) ว่า เป็นสภาวะแวดล้อมในสังคมที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามเป้าหมายของการปฏิรูปการศึกษา คุณลักษณะของสังคมแห่งการเรียนรู้หมายรวมถึงจิตสำนึกแห่งการเรียนรู้ ประชาชนทุกวัยมีจิตสำนึกรักการเรียนรู้ ซึ่งจำเป็นต้องรณรงค์ปลูกจิตสำนึกรักการเรียนรู้ให้เยาวชนและประชาชนต้นตัวจนซึมซับกลายเป็นค่านิยม

ดังนั้น สังคมแห่งการเรียนรู้ หมายถึง สังคมที่ผู้คนในสังคมตระหนักถึงคุณค่าของการเรียนรู้ สนใจและใฝ่หาความรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต รวมทั้งรู้จักใช้ความรู้ และประสบการณ์ต่างๆ ทั้งจากตนเอง หรือคนรอบข้าง (ที่เรียกว่า ความร่วมมือแบบหุ้นส่วน) มีโอกาสในการเรียนรู้ตามความสนใจอย่างแท้จริง มีส่วนร่วมในสังคม เพื่อพัฒนาตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม โดยมีการศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นกระบวนการพัฒนาคุณภาพประชาชน ชุมชน และสังคมอย่างยั่งยืน

นอกจากนี้ มีคำสองคำที่มีความเกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้ นั่นคือ นครแห่งการเรียนรู้ และเมืองแห่งการเรียนรู้ เพื่อให้เข้าใจความหมายที่ถูกต้อง โดยในที่นี้ สังคมแห่งการเรียนรู้ เมืองแห่งการเรียนรู้ และนครแห่งการเรียนรู้ มีความหมายที่เหมือนกัน ดังนี้

2.1.1 นครแห่งการเรียนรู้

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2547ก) อธิบายความหมายของ “นครแห่งการเรียนรู้” หมายถึง นครใหญ่ เมืองเล็ก หรือชุมชน ขนาดใดหรือตั้งอยู่ที่ไหนก็ได้ นครแห่งการเรียนรู้เป็นการดำเนินงานเพื่อตอบสนองความต้องการด้านการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น โดยอาศัยความร่วมมือแบบหุ้นส่วน การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในการรับรู้คุณค่าของการเรียนรู้เกิดขึ้นเมื่อมีความสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับสถาบันที่แข็งแกร่ง นครแห่งการเรียนรู้ต้องอาศัยการเรียนรู้เป็นวิธีการที่ส่งเสริมความกลมเกลียวและพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของทุกส่วนในชุมชน

2.1.2 เมืองแห่งการเรียนรู้

สุมาลี สังข์ศรี (2548) อธิบายว่า เมืองแห่งการเรียนรู้เป็นเมืองที่ประชาชนตระหนักถึงความจำเป็นของการเรียนรู้ เป็นปัจจัยหลักสำหรับในยุคปัจจุบันที่จะช่วยสร้างความพร้อม สร้างพลังให้แก่ประชาชนในการเผชิญกับสภาพสังคม สิ่งแวดล้อม วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไป ตลอดจนช่วยในการพัฒนาตนเองและสังคมของตนได้อย่างเหมาะสมต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกยุคปัจจุบัน

นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม (2548) ให้ความหมาย เมืองแห่งการเรียนรู้ 2 แบบ คือ ความหมายโดยทั่วไป และความหมายเชิงปฏิบัติ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

ความหมายโดยทั่วไป “เมืองแห่งการเรียนรู้” หมายถึง ชุมชนที่พัฒนาด้วยการเรียนรู้ จากประสบการณ์ทั้งภายในชุมชนของตนเองและจากชุมชนอื่นๆ ซึ่งช่วยให้ชุมชนเกิดความคิด และพัฒนาตามแนวทางใหม่

ความหมายเชิงปฏิบัติการ “เมืองแห่งการเรียนรู้” หมายถึง เมืองใหญ่ เมืองเล็ก หรือ ชุมชน ขนาดต่างๆ ที่ตั้งอยู่ที่ไหนก็ได้ มีวิธีการเรียนรู้โดยการอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับ สถาบันที่แข็งแกร่งของชุมชน มีการร่วมมือแบบหุ้นส่วน การมีส่วนร่วมและความสามารถในการดำเนินงาน เพื่อส่งเสริมความกลมเกลียวและพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของทุกส่วนในชุมชน

นอกเหนือจากนักการศึกษาชาวไทยแล้ว นักการศึกษาในต่างประเทศก็ให้ความสำคัญกับแนวคิดสังคมแห่งการเรียนรู้เช่นกัน โดยมีผู้ให้คำจำกัดความของคำว่า “สังคมแห่งการเรียนรู้” ไว้มากมาย ดังนี้

Donald Schon (1963) เป็นคนแรกที่อธิบายความสำคัญของการเรียนรู้ ว่าเป็นกระบวนการต่อเนื่อง เชื่อมโยงกับประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ยังระบุถึงองค์ประกอบสำคัญ 2 ประการอันนำไปสู่การทำให้สังคมเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ นั่นคือ ระบบการเรียนรู้ (Learning Systems) และองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization)

Robert M. Hutchins (1970) เป็นผู้จุดประกายแนวคิดสังคมแห่งการเรียนรู้ จากหนังสือชื่อ “Learning Society” ที่ถูกตีพิมพ์ในปี 1968 โดยระบุอย่างชัดเจนว่า การศึกษาในระบบไม่สามารถตอบสนองของความต้องการทางสังคมได้ โดยเขาเสนอว่ามีปัจจัย 2 ประการที่สำคัญ นั่นคือ การเพิ่มช่วงเวลาที่ว่าง (increasing proportion of free time) และความจำเป็นของการศึกษาต่อเนื่อง (requires continuous education) ซึ่งเป็นการให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ของบุคคลในสังคมอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา

Torsten Husen (1974) อธิบายว่า สังคมจะพัฒนาไปเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆในสังคม ต้องประกอบด้วย ความรู้ (Knowledge) และข้อมูลข่าวสาร (Information)

ต่อมา Stewart Ranson (1988) ได้เสนอความคิดที่สอดคล้องกับ Torsten Husen (1974) โดยได้อธิบายคำว่า “การศึกษา (Education)” ว่าเป็นกระบวนการตลอดชีวิต “*Education is going to be a lifelong Process*” กล่าวคือ การศึกษาจะมีความครอบคลุมประเด็นต่างๆ ดังนี้

- การศึกษานอกระบบ (more informal character)
- การเรียนรู้ด้วยตนเอง มีความเป็นปัจเจกบุคคล (more individuals)
- มีแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น บ้าน สถานประกอบการ เป็นต้น (more learning at home/ at workplace by the provision of computer terminals)
- การนำไปใช้ที่ตอบสนองความต้องการ และมีความหมาย (more meaningful and relevant in its application)

สังคมแห่งการเรียนรู้ตามการอธิบายข้างต้น จึงหมายถึง สังคมแห่งการสร้างสรรค์และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งประกอบด้วยนักวิชาการ นักวิจัย วิศวกร ผู้ปฏิบัติการ เครือข่ายวิจัย และบริษัทที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยและเป็นผู้ผลิตสินค้าเทคโนโลยีขั้นสูงและให้บริการ สังคมฐานความรู้ ก่อให้เกิดระบบของการผลิตสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ ของชาติซึ่งถูกรวมเข้าไว้เป็นหนึ่งเดียวกับเครือข่ายของการผลิต การเผยแพร่ การใช้ และการคุ้มครองความรู้ระหว่างประเทศ เครื่องมือทางเทคโนโลยีด้านข้อมูลและการสื่อสารของสังคมจะทำให้การเข้าถึงความรู้ของมนุษย์เป็นไปอย่างง่ายดายและเป็นไปในวงกว้าง ความรู้จะถูกนำมาใช้เพื่อเพิ่มอำนาจและทำให้ประชาชนสุขสมบูรณ์ทั้งทางจิตใจและร่างกาย

Richard Edward (1997) อธิบายความหมายของ สังคมแห่งการเรียนรู้ว่าเป็นสังคมแห่งการศึกษาเรียนรู้ (Educated Society) ที่ผู้คนมีความกระตือรือร้น มีสิทธิเสรีภาพตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย รวมถึงความเท่าเทียมกันในสังคม สังคมแห่งการเรียนรู้ หมายถึง ตลาดการเรียนรู้ (Learning Market) และสังคมที่คนตระหนักว่าการเรียนรู้เกี่ยวข้องโดยตรงกับชีวิต (Learning approach to life) นอกจากนี้ สังคมแห่งการเรียนรู้มีส่วนสำคัญในการส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต กล่าวคือ หากสังคมใดยังไม่สามารถพัฒนาให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ได้ สังคมนั้นย่อมไม่สามารถทำให้คนในสังคมเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต นั่นเอง

Charles Landry and Francois Matarasso (1998) กล่าวว่า สังคมหรือชุมชนที่พัฒนาด้วยการเรียนรู้จากประสบการณ์ทั้งภายในชุมชนของตนเอง และจากชุมชนอื่นๆ ซึ่งช่วยให้เข้าใจตนเอง และคิดไตร่ตรองความเข้าใจตนเอง

Sheila Riddell, Stephen Baron and Alastair Wilson (2001) ให้ความหมายว่า สังคมแห่งการเรียนรู้ไม่ใช่ ให้การศึกษาและการฝึกอบรมที่มุ่งความสำเร็จของบุคคลเพียงคนเดียว หรือเป็นข้อได้เปรียบทางเศรษฐกิจจะหว่างประเทศ แต่หมายถึง การให้ความสำคัญกับการศึกษาที่มุ่งพัฒนาสังคม (Social Capital) เป็นหลัก โดยการศึกษาถือเป็นหัวใจของการพัฒนาสังคมให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

บทความเรื่อง การศึกษาตลอดชีวิตสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ โดย Farideh Mashayekh (2007) อธิบายความหมายของคำว่า “สังคมแห่งการเรียนรู้” หมายถึง 1) เป็นสังคมที่สร้างสรรค์ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และใช้ความรู้เพื่อสร้างความเจริญก้าวหน้าและเรียนรู้มีความสุขให้กับสมาชิกทุกคนในสังคม 2) เป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับโลกในศตวรรษที่ 21 โดยประกอบด้วย เครือข่ายการเรียนรู้ (Networking) และการได้รับทักษะ ความรู้ต่างๆ นอกจากนี้ บุคคลจะได้รับความรู้ที่หลากหลายผ่านสื่อเทคโนโลยี (Information and Communications technology: ICT) โดยยังได้เสนอ ลักษณะการเรียนรู้ที่บุคคลจะต้องเผชิญในอนาคต คือ การเรียนรู้แบบลึกซึ้ง (Deep Learning) ที่อาศัยการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินผล โดยมีปัจจัยหลัก 3 ปัจจัยในสังคมแห่งการเรียนรู้ ดังนี้ ปัจจัยด้านการเมืองการปกครอง ปัจจัยด้านการปฏิบัติการ และปัจจัยด้านการพัฒนาคน

Candy, J. (2005) อธิบายคำว่าสังคมแห่งการเรียนรู้ เมืองแห่งการเรียนรู้ หรือ เมืองปลอดภัย เมืองสมบูรณ์ เมืองสร้างสรรค์ เมืองมีชีวิต หรือเมืองแห่งการศึกษา (“safe cities” “healthy cities” “inclusive cities” “creative cities” “vibrant cities” and “educating cities”) เป็นแนวคิดที่ได้รับความนิยมมาก มีเมืองกว่า 300 เมืองทั่วโลกที่พัฒนาเป็นเมืองหรือสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยทั้งหมดมีแนวทางที่เหมือนกัน คือ ยึดการศึกษาตลอดชีวิตเป็นหลักการสำคัญของการพัฒนา เพื่อส่งเสริมสวัสดิการ ชีวิตความเป็นอยู่ คุณภาพการเรียนรู้ และคุณภาพชีวิตของประชาชน

The European Lifelong Learning Initiative (2010) ได้อธิบายคำจำกัดความของ Lifelong Learning City ว่า ชุมชน เมือง หรือภูมิภาคที่ระดมทรัพยากรการเรียนรู้ในท้องถิ่น สนับสนุนการศึกษาและการฝึกอบรม เน้นการส่งเสริมการเรียนรู้ตามความต้องการ และโอกาสทางการเรียนรู้ โดยสร้างการมีส่วนร่วม ความตื่นรู้ การตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรม และวิถี

การดำเนินชีวิตเพื่อยกระดับศักยภาพของประชาชนและความเจริญก้าวหน้าของสังคม โดยมีการศึกษาตลอดชีวิตเป็นหัวใจของการพัฒนาหลัก

จะเห็นได้ว่า เมื่อเวลาผ่านไป แนวคิดสังคมแห่งการเรียนรู้ได้รับความสนใจมากอย่างแพร่หลาย ทำให้การอธิบายความหมายมีความชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากขึ้น ซึ่งสามารถสรุปความหมายของคำว่า “สังคมแห่งการเรียนรู้” ได้ว่า ลักษณะของหน่วยงานหรือชุมชนที่ดำเนินการในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องพร้อมๆ กันเกี่ยวกับการอนุรักษ์ บำรุงรักษา ฟื้นฟู ปกป้อง คุ้มครอง พิทักษ์ ส่งเสริม สนับสนุน ช่วยเหลือ สืบสาน พัฒนา เผยแพร่และปลูกจิตสำนึกให้แก่สมาชิกได้เรียนรู้ตลอดชีวิตด้วยวิธีการผ่านผู้รู้ สื่อเทคโนโลยี สารสนเทศ แหล่งการเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและจากองค์ความรู้ต่างๆ ซึ่งทำให้สมาชิกสามารถสร้างความรู้ สร้างทักษะและมีระบบการจัดการความรู้ที่ดี รวมทั้งสามารถถ่ายทอดความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งภายในและนอกกลุ่มสมาชิก ตลอดจนสามารถใช้ความรู้เป็นเครื่องมือในการเลือกและตัดสินใจแก้ปัญหาเพื่อพัฒนาการดำเนินชีวิตให้มีความเหมาะสมกับสภาพของหน่วยงานหรือชุมชน ประกอบด้วยบุคคลแห่งการเรียนรู้ แหล่งการเรียนรู้ องค์ความรู้ และการจัดการความรู้ของบุคคล องค์กร และสังคม

2.2. ความเป็นมาของแนวคิดสังคมแห่งการเรียนรู้

2.2.1 ความเป็นมาของแนวคิดสังคมแห่งการเรียนรู้แนวคิดสังคมแห่งการเรียนรู้ในต่างประเทศ

Torsten Husen (1990) อธิบายที่มาของแนวคิดสังคมแห่งการเรียนรู้ไว้อย่างน่าสนใจ ในหนังสือ ชื่อ “Education and Global Concern” โดยระบุว่าแนวคิดสังคมแห่งการเรียนรู้มีที่มาซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 5 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 แนวคิดสังคมแห่งการเรียนรู้ เริ่มต้นจากการที่ประเทศต่างๆ ในโลกเริ่มมีการผ่านกฎหมายบังคับให้บุคคลต้องได้รับการศึกษา และมีการก่อตั้งโรงเรียนที่มีการเรียนการสอนในระดับต้นหรือการศึกษาพื้นฐาน ที่เรียกว่า Primary Schooling ซึ่งตรงช่วงกลางศตวรรษที่ 19 หรือในระหว่างปี 1815 ถึงปี 1880 แต่ยังไม่แพร่หลายมากนัก

ระยะที่ 2 เป็นช่วงต้นศตวรรษที่ 20 เกิดกระแสที่เรียกว่า Comprehensive School ที่มุ่งเน้นการเรียนการสอนที่มีความใกล้เคียงกับชีวิตจริง มีการก่อสร้างโรงเรียนใกล้กับแหล่งชุมชนมากขึ้น เพื่อความสะดวกในการเดินทางเรียน มีระบบชั้นเรียนมากขึ้น โดยเป็นที่นิยมมากในประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศในทวีปยุโรป และรัสเซีย

ระยะที่ 3 เกิดขึ้นหลังจากปี 1960 เป็นช่วงที่มีการลงทะเบียนเรียน ในทุกระดับ การศึกษาของแทบทุกประเทศทั่วโลก

ระยะที่ 4 เป็นช่วงการรณรงค์การรู้หนังสือของประชาชน (Literacy campaigns) ใน กลุ่มประเทศโลกที่ 3 ทั้งหมด และการส่งเสริมการศึกษาผู้ใหญ่ โดยมีแนวคิดใหม่ เช่น การศึกษา ตลอดชีวิต การศึกษาต่อเนื่องและการฝึกอบรม เป็นต้น

ระยะที่ 5 เป็นผลมาจากการการเปลี่ยนแปลงของโลกในด้านต่างๆ ที่สำคัญคือ การ เกิดนวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ในสังคม รวมถึงการประยุกต์เทคโนโลยีเหล่านี้ในระบบการศึกษา ตั้งแต่ปี 1960 เป็นต้นมา

ต่อมาในช่วงปี 1970 (หรือราวพุทธศักราช 2513) เกิดกระแสแนวคิดนคร/ เมือง/ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยแนวคิดการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศต่างๆ ทั่วโลกส่วน หนึ่งเป็นผลมาจากการประชุมใหญ่ ว่าด้วยเรื่อง เมืองแห่งการศึกษา (Educating Cities) ครั้งที่ 1 (The International Association of Educating Cities: IAEC) ซึ่งจัดโดยสภาเมืองบาร์เซโลนา (Barcelona) ในปี 1990 และครั้งที่ 2 ณ เมืองโกเทนเบิร์ก (Gothenburg) ในปี 1992 โดยมี องค์การความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (Organization for Economic Co-operation and Development: OECD) องค์การเครือข่ายและตัวแทนประเทศกว่า 29 ประเทศ รวมทั้งประเทศใน กลุ่มเอเชียแปซิฟิก อาทิ ประเทศญี่ปุ่น ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ เข้าร่วมการประชุม ที่ประชุม นำเสนอประเด็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Communities) เป็นประเด็นหลักของการประชุม อีกทั้งองค์การความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) ได้จัดพิมพ์รายงาน ซึ่งนาย โดนัลด์ เฮิร์ช เสนอต่อที่ประชุมระหว่างประเทศ นครแห่งการศึกษา ครั้งที่ 2 ที่กูเทนเบิร์ก ประเทศสวีเดน รายงานดังกล่าวส่งผลให้ประเทศสหราชอาณาจักรพัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับนครแห่ง การเรียนรู้ ประเด็นที่สำคัญคือ ยุทธศาสตร์ที่นครแห่งการเรียนรู้ 7 แห่ง นำมากระตุ้นประชาชนให้ เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต แสดงให้เห็นถึงบทบาทของนครในการส่งเสริมวัฒนธรรมการเรียนรู้ ผลการประชุมทำให้ตัวแทนผู้เข้าร่วมตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาโดยอาศัยการศึกษา และความรู้ที่หลากหลาย รวมทั้งแนวคิดการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ มีตัวแทนประเทศที่พัฒนา สังคมแห่งการเรียนรู้ กว่า 100 ประเทศทั่วโลก เข้าร่วมการประชุม และผู้จัดได้จัดทำรายงาน สรุปผลการประชุม องค์ความรู้จากการประชุมขึ้นเผยแพร่ หลังจากนั้นแนวคิดนี้ก็แพร่หลายใน สังคม ประเทศต่างๆ ทั่วโลก เกิดเมืองแห่งการเรียนรู้ครั้งแรกที่สหราชอาณาจักร และอีกกว่า 50 เมือง ก็ได้ประกาศการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ขึ้นอย่างเป็นทางการ นอกจากนี้ พบว่า ในปี 1996 OECD ได้เผยแพร่เอกสารรายงาน เรื่อง “Lifelong Learning For All” และหลังการประชุมนานาชาติครั้งที่ 1 ขององค์การความร่วมมือการเรียนรู้ตลอดชีวิตของยุโรป (ELLI) ณ กรุงโรม สาธารณรัฐอิตาลี เพื่อ

ส่งเสริมแนวคิดเรื่อง ชุมชนแห่งการเรียนรู้ นครแห่งการเรียนรู้ของสหราชอาณาจักรได้ถือกำเนิดขึ้น ต่อมาในปลายเดือนมีนาคม 1997 องค์การความร่วมมือด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิต (ELLI) ได้จัดประชุมครั้งที่ 2 ที่เมืองออตตาวา (Ottawa) ประเทศแคนาดา ว่าด้วยเรื่อง ยุทธศาสตร์ในการเลือก: การลงทุนเพื่อพัฒนาศักยภาพมนุษย์ ยุทธศาสตร์ที่ได้รับการนำเสนอเป็นตัวอย่างต่อที่ประชุมเป็น ยุทธศาสตร์ของ 3 ประเทศ ได้แก่ การรู้หนังสือของแคนาดา การเรียนรู้แห่งคัมภีร์ของสหราชอาณาจักร และประเทศแห่งการเรียนรู้ของสโลวีเนีย (OECD/CERI, 1992) ต่อมาราวปี 1998 เครือข่ายการพัฒนา ได้จัดสัมมนา 5 โครงการที่เกี่ยวข้องกัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผลการดำเนินงานของเมืองต่างๆ ที่ได้ริเริ่ม ได้รูปแบบการดำเนินการพัฒนาที่แตกต่างกัน และต่อมา ได้มีการจัดกิจกรรมเช่นนี้อย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน เครือข่ายได้จัดทำการศึกษาวิจัย และเผยแพร่ผลการดำเนินงาน จึงทำให้แนวคิดสังคมแห่งการเรียนรู้ได้รับความสนใจในเวลาต่อมาโดยตลอด (OECD, 1998) มีประเทศต่างๆ ทั่วโลกที่ประกาศเป็นชุมชน/ เมือง/ สังคมแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ เมืองบาเซิล ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ กรุงสตอกโฮล์ม ประเทศสวีเดน เมืองมิวนิค ประเทศเยอรมนี เมืองมอนทรีออล ประเทศแคนาดา เมืองดับลิน ประเทศไอร์แลนด์ เมืองเดลี ประเทศเนเธอร์แลนด์ ประเทศสหราชอาณาจักร ประเทศสกอตแลนด์ ประเทศไอซ์แลนด์ ประเทศสิงคโปร์ ประเทศเกาหลีใต้ ประเทศจีน ประเทศออสเตรเลีย ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศแคนาดา และประเทศในทวีปยุโรปอื่นๆ อาทิ ประเทศฟินแลนด์ ประเทศนอร์เวย์ ประเทศสวีเดน ประเทศเนเธอร์แลนด์ เป็นต้น ได้ถือเอาแนวทางข้างต้น เป็นต้นแบบการพัฒนาที่สำคัญ โดยใช้ชื่อการพัฒนาที่แตกต่างกัน เช่น China Learning Society, European Learning City, The UK Learning Cities, The Lifelong Learning Cities in South Korea, Learning Communities/ Learning Town in Australia เป็นต้น

2.2.2 แนวคิดสังคมแห่งการเรียนรู้ในสังคมไทย

สีปพนนท์ เกตุทัต (2545) อธิบายความเป็นมาของแนวคิดสังคมแห่งการเรียนรู้ว่า เกิดขึ้นในราวปี 2537 โดยการศึกษาของประเทศในเวลานั้น มุ่งเน้นการศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์ โดยเชื่อว่าการที่เศรษฐกิจทรุดลงจนถึงขั้นวิกฤต ในปี พ.ศ. 2540 และแพร่กระจายไปทั่วทวีปเอเชีย ก็เนื่องมาจากการไม่รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงอันรวดเร็วของสังคม เพราะเทคโนโลยีสารสนเทศ และสังคมไทยเตรียมตัวไม่ทัน

เมื่อวันที่ 7 กันยายน พ.ศ. 2537 ได้มีการรวมกลุ่มคณะบุคคลของผู้มาประสบการณ์ในวงการต่างๆ ในสังคม เช่น นายบัณฑิต ล่ำซำ กรรมการผู้จัดการใหญ่ธนาคารกสิกรไทย นายวิจิตร ศรีสอาน ปลัดทบวงมหาวิทยาลัย ในขณะนั้น นายโกวิท วรพิพัฒน์ เป็นปลัดกระทรวงศึกษาธิการ จัดตั้งเป็นคณะศึกษาการศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์ เพื่อศึกษาและเสนอแนะการ

ปฏิรูปการศึกษา และในที่สุดความพยายามในการปฏิรูปการศึกษาของประเทศก็บรรลุผลเกิดพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ขึ้น และในวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2545 นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น คือ ฯพณฯ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร แถลงนโยบายต่อรัฐสภาว่า

“... 11. นโยบายการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

11.1 ด้านการศึกษา

รัฐบาลจะปฏิรูปการศึกษาตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เพื่อพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้...”

ซึ่งเมื่อพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีผลบังคับใช้ ก็เกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างๆ มีการกำหนดการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เป็นมาตรการที่สำคัญสำหรับการพัฒนาประชาชน องค์กรหรือหน่วยงาน ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

จะเห็นได้ว่า แนวคิดสังคมแห่งการเรียนรู้เกิดจากกระแสความกดดัน ทั้งในประเทศและต่างประเทศ และเป็นแนวคิดที่ต้องเร่งให้เกิดขึ้นในสังคม เนื่องจากจะเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน และสามารถดำรงและยืนหยัดอยู่บนเวทีโลกได้ต่อไป

2.3 องค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้

สังคมแห่งการเรียนรู้ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ (กุลธร เลิศสุริยะกุล, 2547) คือ

องค์ประกอบที่หนึ่ง บุคคลแห่งการเรียนรู้

การพัฒนาทักษะความสามารถในการเรียนรู้และการแสวงหาความรู้ เพื่อให้ประชาชนโดยส่วนรวมเป็น "บุคคลแห่งการเรียนรู้" มีความตระหนักถึงความสำคัญ และความจำเป็นของการเรียนรู้ มีความใฝ่รู้และสามารถสร้างกระบวนการการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีทักษะกระบวนการคิด การวิเคราะห์ และแก้ปัญหา สามารถใช้ความรู้ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ตลอดจนมีโอกาสและสามารถเลือกที่จะเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดช่วงอายุ โดยมีรูปแบบที่หลากหลาย ยืดหยุ่น และมีคุณภาพตรงตามความต้องการความสนใจและความถนัดของแต่ละบุคคล

องค์ประกอบที่สอง การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้

"การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้" เพื่อให้มีแหล่งการเรียนรู้ที่เพียงพอ มีความหลากหลายทั่วถึงและครอบคลุมประชากรทุกพื้นที่ ทุกกลุ่มเป้าหมาย พัฒนาระบบข้อมูล สารสนเทศ แหล่งการเรียนรู้ทุกประเภท ทุกระดับที่เป็นปัจจุบันและเป็นระบบเปิด รวมทั้งการจัดระบบเครือข่าย มี

การเชื่อมโยงแหล่งการเรียนรู้ เพื่อการใช้ประโยชน์ร่วมกัน ตลอดจนมีการพัฒนาทรัพยากรการเรียนรู้ที่มีอยู่ในสังคมให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีศักยภาพในการให้บริการการเรียนรู้ มีความพร้อมด้านปัจจัยอำนวยความสะดวกต่อการเรียนรู้ต่างๆ

องค์ประกอบที่สาม องค์ความรู้

พัฒนาเนื้อหาสาระการเรียนรู้ให้เป็น "องค์ความรู้" โดยมีระบบ การจัดหาและรวบรวมความรู้จากแหล่งต่างๆ ทั้งภายใน และภายนอกสังคม เพื่อเป็นการแสวงหาองค์ความรู้ที่หลากหลายและมีประโยชน์สูงสุดต่อบุคคล และชุมชน พัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการจัดเก็บ และค้นคว้าองค์ความรู้ได้อย่างรวดเร็ว สามารถใช้ประโยชน์ได้ทันที และที่สำคัญอย่างยิ่งคือการสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่ๆ ที่สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกและบริบทของสังคมไทยโดยพัฒนาความรู้จากฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่เดิม บูรณาการกับฐานความรู้ด้านวัฒนธรรมใหม่ๆ เพื่อให้เหมาะสมกับความสามารถในการเรียนรู้ของบุคคล กลุ่มบุคคลหรือชุมชนเพื่อตอบสนองความต้องการพัฒนาของแต่ละชุมชน

Chris Argyris and Donald Schon (1974) อธิบายว่า องค์ความรู้ หรือ Knowledge ประกอบด้วยองค์ประกอบหลากหลาย เช่น องค์ประกอบที่เกี่ยวกับสมองความคิด ความจำ องค์ประกอบทางสังคม วัฒนธรรม ภาษา การสื่อสารและสัญลักษณ์ หรือองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทางสังคมและชุมชน ความรู้เปรียบเสมือนตัวเชื่อมองค์ประกอบที่หลากหลายเหล่านี้ โดยความรู้อาจเป็นทั้งตัวองค์ความรู้เอง หรือกระบวนการ หรือระบบที่สามารถควบคุมและเคลื่อนไหวได้ด้วยตัวเอง

การเรียนรู้และความรู้ที่มีความสัมพันธ์กับการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวก ดังนี้

การเรียนรู้ขององค์กร: Single-loop Learning และ Double-loop Learning

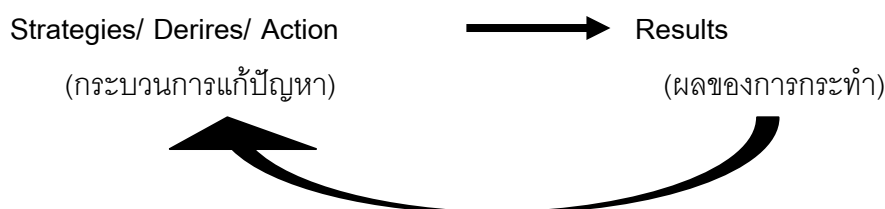
การเรียนรู้ขององค์กร (Organizational Learning) การเรียนรู้ขององค์กรเป็นกระบวนการของการปรับปรุงการทำงานโดยผ่านความรู้ความเข้าใจ ซึ่งเกิดขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของสมาชิกทั้งหลายในองค์กรและเมื่อบุคคลในองค์กรเกิดการเรียนรู้แล้วองค์กรก็จะเกิดการเรียนรู้ ซึ่งการเรียนรู้ในองค์กรจะเกิดขึ้นได้ใน 4 ลักษณะ ดังนี้ 1) การเรียนรู้จากการแก้ปัญหา (Problem Oriented Learning) เป็นการเรียนรู้จากการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจริง ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการทำงานโดยตรง 2) การเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม (Team Learning) การเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีมจะทำให้การเรียนรู้มีพลังมากกว่าการเรียนรู้ของบุคคลในการที่จะเสนอความคิดหรือความรู้ไปสู่องค์กร 3) การเรียนรู้โดยการปฏิบัติ (Action Learning) การเรียนรู้โดยการปฏิบัติจะสอนให้คนเรียนรู้โดยผ่านการแก้ปัญหาและการพัฒนาแนวทางแก้ปัญหาเก่าไปสู่การ

แก้ปัญหาแนวใหม่ ซึ่งต้องอาศัยจากการศึกษาจากการปฏิบัติงาน กรอบแนวคิดพื้นฐานเรื่อง action learning มีลักษณะเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ เป็นการเรียนรู้โดยการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้อื่นเป็นการเรียนรู้โดยให้ผู้ร่วมงานวิจารณ์และแนะนำ เป็นการเรียนรู้โดยเอาคำแนะนำจากผู้ร่วมงานไปปฏิบัติ และเป็นการเรียนรู้โดยการทบทวนร่วมกับผู้ร่วมงานถึงสิ่งที่ได้นำไปปฏิบัติว่าได้รับความรู้จากการเรียนรู้ในเรื่องดังกล่าว และ 4) การเรียนรู้และทำงานร่วมกันในลักษณะเป็นเครือข่าย

ซึ่ง Chris Argyris and Donald Schon (1974) ได้ให้คำนิยามการเรียนรู้องค์การสองรูปแบบที่มีความสำคัญในการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ ดังนี้

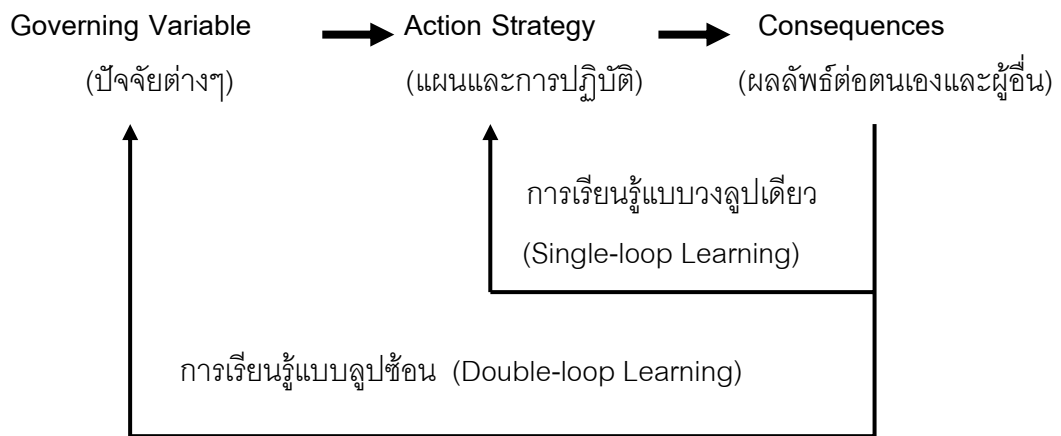
นียมการเรียนรู้สองรูปแบบที่มีความสำคัญในการสร้าง Learning Organization คือ Single-Loop Learning (First Order / Corrective Learning) หมายถึง การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นแก่องค์การเมื่อการทำงานบรรลุผลที่ต้องการ ลักษณะการเรียนรู้แบบที่สองเรียกว่า Double- Loop Learning (Second Order/Generative Learning) หมายถึงการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเมื่อสิ่งที่ต้องการให้บรรลุผลหรือเป้าหมายไม่สอดคล้องกับผลการกระทำ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) การเรียนรู้แบบวงรูปเดียว (Single-loop Learning) (First Order / Corrective Learning) หมายถึง การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเมื่อองค์การเผชิญกับปัญหาและความผิดพลาดทางการจัดการที่มุ่งในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า มองโลกมองปัญหาด้วยวิธีเดิมๆ โดยไม่ได้คิดถึงอนาคตกับสภาพการเรียนรู้ในปัจจุบัน เป็นการเรียนรู้เพียงในสิ่งหรือวิธีการและกฎเกณฑ์ที่ทำให้ได้ผลงานตามที่ต้องการ โดยมีการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและการเก็บสะสมการเรียนรู้ประกอบด้วย ความตั้งใจ (intention) การตัดสินใจ (decision) การกระทำ (action) การให้ผลย้อนกลับและการประเมินผล (feedback and evaluation) ซึ่งอาจเรียกรูปแบบวงรูปเดียวว่า การเรียนรู้เพื่อการปรับตัว (Adaptive Learning)

แผนภาพที่ 2.2 แสดงขั้นตอนการเรียนรู้แบบวงรูปเดียว (Argyris, 1990)

2) การเรียนรู้แบบลูปซ้อน (Double-loop Learning) (Second Order/Generative Learning) หมายถึง เป็นการมองโลกวิถียุคใหม่ ๆ เน้นที่การมองไปที่อนาคต (Shared Vision) คิดและปฏิบัติให้เป็นระบบ (Systems Thinking) อย่างต่อเนื่อง แล้วจึงนำผลกลับมาพิจารณาวิเคราะห์ใหม่ว่าเป็นอย่างไร ด้วยการมุ่งมั่นไปสู่ความเป็นเลิศ (Personal Mastery) และแรงมุ่งมั่นใฝ่ดี (Creative Tension) การเรียนรู้ลักษณะนี้ช่วยแก้ปัญหาและสนับสนุนการตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพที่เป็นรูปแบบขององค์การแห่งการเรียนรู้ โดยให้ความสำคัญกับความสามารถในการตั้งคำถามกับสิ่งที่เป็นอย่างอยู่ และผลที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ ซึ่งก่อให้เกิดการสร้างการเรียนรู้และเป็นที่มาของแบบจำลองธุรกิจใหม่ที่สอดคล้องกับความซับซ้อนของการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมการแข่งขัน การเรียนรู้แบบลูปซ้อนนี้เองเป็นทักษะการคิดวิเคราะห์ขั้นสูงสำหรับการแก้ปัญหาที่มีความซับซ้อน และสามารถบ่งบอกภาวะผู้นำได้ ซึ่งผลจากการเรียนรู้ด้วยวิธีนี้มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับกระบวนการวนทัศน์ คุณค่า ความเชื่อหรือสมมติฐานที่บุคคลมีต่อสภาพแวดล้อม โลก ตนเอง และผู้อื่น (Argyris and Schon, 1974) ซึ่งอาจเรียก ลักษณะการเรียนรู้แบบนี้ ว่า การเรียนรู้แบบสร้างสรรค์ (Generative Learning)

แผนภาพที่ 2.3 แสดงขั้นตอนการเรียนรู้แบบลูปซ้อน (Argyris, 1990)

นอกจากนี้ ยังมีผู้นำเสนอการเรียนรู้แบบลูปสามชั้น (Triple-loop Learning) ขึ้น โดยเป็นการเรียนรู้ในระดับปัญญาหรือความคิดขั้นสูงเพื่อการพัฒนาหลักการ แนวคิด หรือวิธีปฏิบัติใหม่ที่สามารถนำไปดำเนินการในขั้นอื่นๆ ต่อไป ถือเป็นสิ่งสำคัญสำหรับสังคมแห่งการเรียนรู้ และเป็นส่วนหนึ่งของหัวใจในการสร้างองค์การแห่งการเรียนรู้ที่มีรูปแบบวิธีการคิดและมุมมองที่เปิดกว้าง ผลลัพธ์ที่จะเกิดจากรูปแบบแนวคิดนี้จะออกมาในรูปแบบของผลลัพธ์ 3 ลักษณะคือ เจตคติ หมายถึง ท่าที หรือความรู้สึกของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เหตุการณ์ หรือเรื่องราวใด ๆ ทัศนคติ แนวความคิดเห็น

และกระบวนการทัศน์ กรอบความคิด แนวปฏิบัติจนกระทั่งกลายเป็นวัฒนธรรมขององค์กร ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีคุณค่า และองค์กรสามารถเก็บเอาความรู้เหล่านั้นมาเผยแพร่ และสร้างเป็นทุนทรัพย์ ความรู้ขององค์กรได้อย่างแท้จริงและยั่งยืน (Lorin Loverde, 2005 และ Peschl Markus, 2007)

นอกจากนี้ กระบวนการเรียนรู้ที่แต่ละบุคคลใช้ในการรับองค์ความรู้ที่อยู่รอบตัว หรือการต้องเผชิญกับปัญหา หรือการตัดสินใจต่างๆ มีกระบวนการ ที่สามารถสรุปได้ ดังนี้

- 1) การสร้างและแสวงหาความรู้ (Explore)
- 2) การประมวลความรู้และเก็บรักษา (Engage)
- 3) การสร้างและขยายองค์ความรู้ใหม่ (Extend)
- 4) การประยุกต์ใช้ความรู้ (Evaluate)

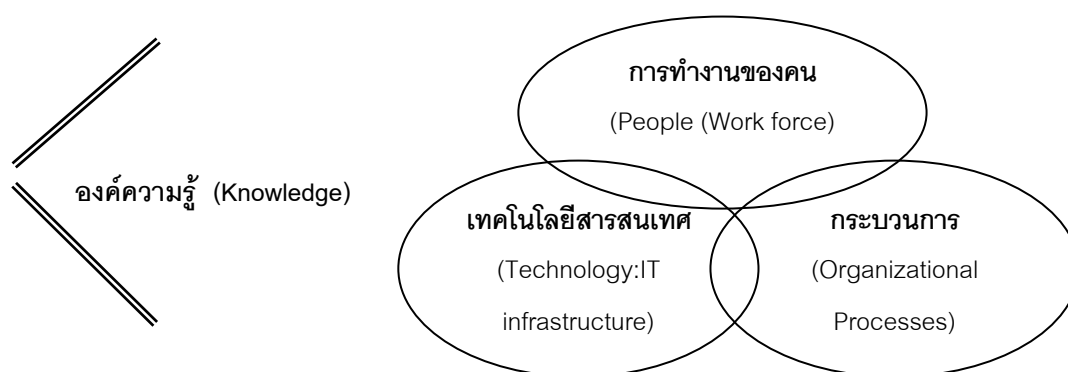
ในแต่ละขั้นตอน บุคคลจะมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้หรือการแบ่งปันความรู้ (Exchange) ระหว่างกัน เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่หรือปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวก

องค์ประกอบที่สี่ การจัดการความรู้

"การจัดการความรู้" โดยเริ่มต้นจากการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลาย พัฒนากลไกกระบวนการถ่ายทอดความรู้ ให้ประชาชนสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ได้อย่างเสมอภาค รวมทั้งการพัฒนาระบบการบริหารจัดการการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังต้องส่งเสริมการสร้างบรรยากาศเพื่อเอื้อต่อการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในทุกหนทุกแห่ง ไม่ว่าจะเป็นในครอบครัว องค์กร สถาบัน และชุมชน ให้ประชาชนมีโอกาสเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ได้ตลอดเวลา และปัจจัยที่มีความสำคัญยิ่งต่อการจัดการความรู้คือ ต้องมีการพัฒนาบุคคล องค์กร ให้เป็นผู้จัดการความรู้ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของประชาชน รวมทั้งการพัฒนาทักษะความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ภูมิปัญญาท้องถิ่น และพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ประเภทต่างๆ ให้สามารถเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ และกระตุ้นให้ประชาชนใช้ความรู้เป็นฐานในการแก้ปัญหาและการพัฒนาที่เหมาะสมกับสภาพของชุมชนต่อไป

The KM Concept (2003) อ้างถึงใน นันทิพย์ วิภาวิน (2547) ระบุว่า การจัดการความรู้ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างคนสู่คน และคนสู่ข้อมูลข่าวสารในการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันซึ่งหมายถึงกระบวนการที่เป็นเครื่องมือที่เพิ่มมูลค่าของกิจการองค์กร กลุ่มคน หรือเครือข่ายของกลุ่มบุคคลหรือองค์กรอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับการประมวลข้อมูล สารสนเทศ ความคิด การกระทำ ตลอดจนประสบการณ์ของบุคคลเพื่อสร้างเป็นความรู้หรือนวัตกรรม และจัดเก็บในลักษณะของแหล่งข้อมูลที่บุคคลสามารถเข้าถึงได้โดยอาศัยช่องทางต่าง ๆ ที่องค์กรจัดเตรียมไว้ เพื่อนำ

ความรู้ที่มีอยู่ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน ซึ่งก่อให้เกิดการแบ่งปันและถ่ายโอนความรู้ และในที่สุดความรู้ที่มีอยู่จะแพร่กระจายและไหลเวียนทั่วทั้งองค์การอย่างสมดุล เป็นการเพิ่มความสามารถในการพัฒนาผลผลิตและองค์การ (พรธิดา วิเชียรปัญญา, 2547; วิจารย์ พานิช, 2549; Andersen, 2005) และการทำให้เกิดความสำเร็จของการจัดการความรู้จะต้องผสมผสานการทำงานของ คน (People) กระบวนการ (Organizational processes) และเทคโนโลยีสารสนเทศ (Technology) ซึ่งเป็นองค์ประกอบของการจัดการความรู้ ดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 2.4 แสดงองค์ประกอบของการจัดการความรู้ (Awad, E. M. & Ghaziri, H. M. 2004)

นอกจากนี้ มีเอกสารงานวิจัยในต่างประเทศที่ระบุองค์ประกอบการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ นอกเหนือจากข้างต้น (Ergazakis et. al., 2004; Knight, R., 1995; Carrillo, 2002 and 2004; Malone and Yohe, 2002) โดยระบุถึงการจัดองค์ประกอบทางกายภาพของสังคมที่เหมาะสม อาทิ ชุมชน/สังคมแห่งการเรียนรู้มีระบบสาธารณูปโภคที่ครบครัน (Infrastructures of the City) มีวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่ดี (Knowledge-sharing Culture) มีการออกแบบเมือง/ชุมชนที่เหมาะสม (Appropriate City Design) มุ่งเน้นการพัฒนาตามหลักการการพัฒนาโดยใช้ความรู้เป็นฐาน (Knowledge-based Development) และชุมชนมีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT Networks) ซึ่งชุมชนต้องได้รับการสนับสนุนจากภาคีเครือข่ายที่เป็นรูปธรรม และมีการกำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาที่มุ่งเน้นการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างชัดเจน จึงจะประสบความสำเร็จได้

จากการศึกษากรณีตัวอย่างของสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ได้รับการยอมรับในระดับโลก 6 เมือง (Carrillo, F.J., 2006) ได้แก่ 1) เมือง Barcelona ประเทศสเปน 2) เมือง Stockholm ประเทศสวีเดน 3) เมือง Munich ประเทศเยอรมัน 4) เมือง Montreal ประเทศแคนาดา 5) เมือง Dublin ประเทศไอร์แลนด์ 6) เมือง Delft ประเทศเนเธอร์แลนด์ พบองค์ประกอบร่วมของการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ดังนี้

1. ทิศทางการพัฒนา ประกอบด้วย แผนการพัฒนาที่ระบุความตั้งใจและชัดเจนในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ มียุทธศาสตร์การพัฒนา ความพร้อมในการสนับสนุนงบประมาณสำหรับการพัฒนา มีการจัดตั้งองค์กรหรือหน่วยงานเฉพาะที่มุ่งพัฒนาองค์ความรู้ การอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนที่หลากหลาย มีเว็บไซต์เมืองที่ผู้คนสามารถเข้าไปสืบค้นข้อมูลเมืองได้อย่างสะดวก มีระบบการสร้างคุณค่าของพลเมือง มีการขับเคลื่อนนวัตกรรมทางสังคม และมีระบบการประกันสิทธิสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการเรียนรู้ของประชาชน

2. การดำเนินการ ประกอบด้วย การสร้างเครือข่ายการสื่อสารเพื่อเรียนรู้ที่มีความทันสมัยและราคาถูกลง ผู้คนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว มีศูนย์ความเป็นเลิศเพื่อสร้างสรรคองค์ความรู้ใหม่เพื่อชุมชน และมีเครือข่ายแหล่งการเรียนรู้

จะเห็นได้ว่า สังคมแห่งการเรียนรู้ คือสังคมของผู้คนที่สนใจในการแสวงหาความรู้ใหม่อย่างสม่ำเสมอ เป็นสังคมที่ผู้คนสามารถเรียนรู้ได้จากประสบการณ์ที่หลากหลายของตนเองและผู้อื่น มีแหล่งการเรียนรู้ที่เพียงพอ ซึ่งการนำสังคมไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ นั้น จะต้องเริ่มด้วยการที่เป็นสังคมที่มีข้อมูลข่าวสารหลากหลาย และผู้คนสามารถเข้าถึงได้โดยเท่าเทียมกันนั่นเอง ทุกภาคส่วนต้องตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้และมีบทบาทในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยเฉพาะชุมชน สถานประกอบการ องค์กร และหน่วยงานต่างๆ รวมทั้งการส่งเสริมให้ประชาชนเข้าถึงบริการทางการศึกษาอย่างกว้างขวาง หลากหลาย และมีทักษะในการแสวงหาความรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

การเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ต้องดำเนินการโดยยึดหลักการที่เชื่อว่า การศึกษาและการเรียนรู้เป็นกลไกสำคัญต่อการแก้ปัญหาและการพัฒนา มีการบูรณาการการเรียนรู้ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพเข้าด้วยกันอย่างผสมกลมกลืน ยึดชุมชนเป็นฐานของการพัฒนาระบบวนการเรียนรู้ โดยใช้ศักยภาพและทรัพยากรในชุมชนเป็นหลัก ให้ประชาชนและทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในระบบวนการทำงานทุกชั้นตอน ตั้งแต่การกำหนดและตัดสินใจในกิจกรรมสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับตนเองและชุมชนท้องถิ่น การสนับสนุนให้สังคมทุกส่วนและทุกระดับได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ และการสร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ จะทำให้เกิดพลังชุมชนที่เข้มแข็ง อันจะเป็นรากฐานที่มั่นคงในการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืนตลอดไป

2.4 กระบวนการสำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2547ก) สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2547ข) สุมาลี สังข์ศรี (2548) และ นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม (2548) ซึ่งศึกษาข้อมูลการดำเนินงานของ

เมืองแห่งการเรียนรู้ในประเทศอังกฤษ ได้อธิบายกระบวนการที่จะนำไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ ต้องประกอบด้วยกระบวนการพัฒนา 3 กระบวนการ (หรือเรียกว่า หลัก 3 เกลียว) ซึ่งมีทั้งความแตกต่างและความเชื่อมโยงในขณะเดียวกัน ดังนี้

1) **การมีความร่วมมือแบบหุ้นส่วน (Partnership)** คือ การเรียนรู้เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่างๆ หมายถึง การจัดตั้ง การพัฒนา และการรักษาไว้ซึ่งความร่วมมือแบบหุ้นส่วน นอกจากนี้ความร่วมมือแบบหุ้นส่วนยังสะท้อนให้เห็นการทำกิจกรรมขององค์กร ชุมชน สถาบันและส่วนต่างๆ ในสังคม โดยพิจารณาจากทัศนคติในการปฏิบัติงานในพื้นที่ การวางแผนพัฒนาในพื้นที่ การลงทุนทำกิจกรรมร่วมกันกับหน่วยงานต่างๆ ภายในพื้นที่ และการเปิดโอกาสให้หน่วยงานต่างในพื้นที่ได้เข้าร่วมลงทุนทำกิจกรรม

2) **การมีส่วนร่วม (Participation)** คือ การเรียนรู้ที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการด้านนโยบาย เช่น การเข้ามาส่วนร่วมในการวางแผนการศึกษาและการฝึกอบรมที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสะท้อนให้เห็นการทำกิจกรรมขององค์กร ชุมชน สถาบันและส่วนต่างๆ ในสังคม โดยพิจารณาจากการติดต่อสื่อสารให้ข้อมูลต่างๆ ภายในพื้นที่ การร่วมทำกิจกรรมและการตอบสนองต่อการเรียนรู้ให้แก่หน่วยงานต่างๆ ภายในพื้นที่ การพัฒนาการมีส่วนร่วมเหมาะกับสังคมที่อยู่ระหว่างการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้

3) **การติดตามความสามารถในการดำเนินงาน(Performance)** คือ การเรียนรู้เพื่อประเมินผลความก้าวหน้า หมายถึง วิธีการที่ชุมชนเปรียบเทียบความก้าวหน้าในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้กับเป้าหมายของชุมชน หรือความก้าวหน้าในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชนอื่นๆ และพิจารณาหาวิธีการประเมินมูลค่าเพิ่มที่ได้จากการสร้างสรรค์ของสังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการทำกิจกรรมขององค์กร ชุมชน สถาบันและส่วนต่างๆ ในพื้นที่ โดยพิจารณาจากความสามารถดำเนินงานด้านการเปรียบเทียบผลการดำเนินงานของหน่วยงานต่างๆในพื้นที่ ด้านความคุ้มค่าในการลงทุนทำกิจกรรมในพื้นที่ และด้านการศึกษาที่ได้จากหน่วยงาน

และงานวิจัยในต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้ อาทิ Ergazakis and et al. (2006); Carrillo (2003); Choi, S. D (2003); McCullough, et al. (2003); Kwon, In Tak and Schied, F. M. (2009); and Hamilton, R. and Jordan, L. (2011) เป็นต้น มีข้อมูลที่บ่งชี้กระบวนการสำคัญสำหรับการพัฒนาเมืองหรือชุมชนให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วยนโยบายการพัฒนาที่ชัดเจน การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ประชาชนและเครือข่ายความร่วมมือ ความเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรม แผนการพัฒนากิจกรรมและโครงการ ระบบการประเมินผล

การประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึง ระบบการดำเนินการที่มีความยืดหยุ่น เครือข่ายความร่วมมือเข้มแข็ง มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สนับสนุนและช่วยเหลือกันอย่างต่อเนื่อง

จะเห็นได้ว่า สังคมแห่งการเรียนรู้เป็นกิจกรรมที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลากหลายฝ่ายในการพัฒนา โดยมีองค์ประกอบที่ต้องคำนึงถึง ได้แก่ หลักของความร่วมมือแบบหุ้นส่วน เป็นการทำกิจกรรมของหน่วยงานหรือชุมชน และประชาชนในพื้นที่ซึ่งร่วมมือกันแบบหุ้นส่วน หลักการของการมีส่วนร่วม เป็นการทำกิจกรรมของหน่วยงานหรือชุมชนและประชาชนในพื้นที่ ซึ่งเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม และหลักการของความสามารถในการดำเนินงาน เปรียบเทียบและประเมินความสามารถในการทำกิจกรรมของชุมชนกับหน่วยงานหรือชุมชนอื่นๆ

2.5 ขั้นตอนในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2547ข) สุมาลี สังข์ศรี (2548); และ นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม (2548) นำเสนอขั้นตอนการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ 1) กำหนดวัตถุประสงค์ 2) กำหนดกลุ่มองค์กรหรือกรรมการที่รับผิดชอบ 3) แสวงหาความร่วมมือ 4) บริหารงานจัดกิจกรรมและ 5) ประเมินผลความสำเร็จ เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการทำงานต่อไป

นอกจากนี้ การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศต่างๆ มีแนวทางที่หลากหลายและแตกต่างกัน อาทิ ประเทศสหราชอาณาจักร เน้นการพัฒนาเมืองต่างๆ เป็นหลัก มีการดำเนินกิจกรรมความร่วมมือ การมีส่วนร่วม และประเมินผลการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้บุคคล เศรษฐกิจ และสังคมโดยรวมมีความเจริญก้าวหน้า ประเทศเกาหลีใต้ เป็นตัวอย่างที่ดีของการกำหนดระบบมาตรการ และนโยบายการพัฒนาประเทศ ได้กำหนดนโยบายเฉพาะเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยได้ออกกฎหมายการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education Law) กระทรวงกระทรวงศึกษาธิการและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นผู้ดูแลรับผิดชอบการดำเนินงาน โดยเน้นการให้ความสำคัญกับการศึกษาตลอดชีวิต หรือ The Lifelong Learning City Policies โดยเป็นนโยบายของรัฐ มีกระทรวงศึกษาธิการและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ส่วนชุมชน โดยเฉพาะองค์กรปกครองท้องถิ่นดำเนินการเพื่อให้เกิดผลจริงในภาคปฏิบัติ มีการจัดตั้งศูนย์การดำเนินงานเพื่อการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตลอด ศูนย์การศึกษาตลอดชีวิตระดับชาติ (Ministry of Education & Human Resources Development: National Center for Lifelong Education) มีหน้าที่เป็นผู้สนับสนุน ส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาและการวิจัยและพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน การกำหนดมาตรการสำหรับการพัฒนา การสนับสนุน

งบประมาณและทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับการศึกษตลอดชีวิต รวมทั้งการกำกับติดตามและประเมินผลการพัฒนาในพื้นที่ ตัวอย่างการดำเนินงาน อาทิ การจัด กิจกรรมการศึกษตลอดชีวิตในระดับประเทศ (Annual Lifelong Learning Festival) การประกาศยกย่องการทำงานที่เป็นตัวอย่างที่ดีของศูนย์การศึกษตลอดชีวิต (Award Ceremony to Outstanding Lifelong Learning Center: LLC) การส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาโครงการและกิจกรรมการศึกษตลอดชีวิต รวมทั้งการให้ความรู้ และข้อเสนอแนะการพัฒนากับชุมชนที่สนใจ เป็นต้น ส่วนระดับปฏิบัติการในท้องถิ่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น โดยศูนย์การศึกษตลอดชีวิตระดับท้องถิ่น (Local Government: Local Lifelong Learning Center) เป็นผู้รับผิดชอบในการสร้างความตระหนัก การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อให้เห็นความสำคัญของการศึกษตลอดชีวิต กิจกรรมการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ การกำหนดแนวทางการพัฒนาการศึกษตลอดชีวิตสำหรับชุมชน การจัดกิจกรรมการรณรงค์ให้ความรู้ และการพัฒนากิจกรรมการศึกษตลอดชีวิต ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งผลการดำเนินงานของหน่วยงานในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ แนวทางการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ตลอดชีวิต ประกอบด้วย 1) การพัฒนาระบบบูรณาการการเรียนรู้ตลอดชีวิต 2) การพัฒนาวงจรการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนาเศรษฐกิจในท้องถิ่น และการพัฒนาสังคมโดยรวม 3) การกำหนดนโยบายการเรียนรู้ตลอดชีวิต ในการพัฒนาความร่วมมือ การสร้างเครือข่าย และการดำเนินงาน 4) การพัฒนาโครงการและกิจกรรมเชิงนวัตกรรมระดับท้องถิ่น 5) การพัฒนาโดยคำนึงถึงลักษณะและบริบทชุมชน 6) การปรับโครงสร้างการขับเคลื่อนการพัฒนาศูนย์การศึกษตลอดชีวิต 7) การกำหนดระบบการกำกับติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน (Choi, S. D., 2003)

McCullough, et al. (2003) อธิบายการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ Victorian Learning Town Program ประเทศออสเตรเลีย เป็นชุมชนการเรียนรู้เป็นตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จ การดำเนินการพัฒนาได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากหลากหลายองค์กร อาทิ The Adult , Community and Further Education Board (ACFEB) และ The Department of Education and Training (DET) เน้นกระบวนการการทำงานของภาคีเครือข่าย เรียกว่า Victorian Learning Communities Network (VLCN) และการดำเนินการอย่างมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน โดยมีขั้นตอนการดำเนินการพัฒนา ดังนี้ 1) การจัดตั้งคณะกรรมการด้านการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ 2) การกำหนดทีมงานเพื่อการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ขึ้นโดยชุมชน 3) การสรรหาและกำหนดทรัพยากรการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ 4) การแสวงหาความร่วมมือจากองค์กรท้องถิ่น และร่วมกันกำหนดปฏิญญาความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ 5) การพัฒนาโครงการและนวัตกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

6) การสร้างเครือข่าย 7) การสร้างการมีส่วนร่วมในกิจกรรม 8) การดำเนินงานที่มีความยืดหยุ่น และเปิดรับฟังความคิดเห็น 9) บรรยากาศการทำงานที่เป็นมิตร 10) สร้างความตระหนักต่อคุณค่าของการเรียนรู้ตลอดชีวิต 11) การส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมการดำเนินงานของชุมชนแห่งการเรียนรู้ 12) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตัวอย่างที่ดีของการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกับชุมชนอื่นๆ กิจกรรมการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ของเมืองต่างๆ ประกอบด้วย มหกรรมการเรียนรู้ โครงการพัฒนาภาวะผู้นำ โครงการพัฒนาสื่อสารสนเทศ โครงการพัฒนาศักยภาพผู้เรียน โครงการพัฒนาสภาพแวดล้อมเมือง โครงการวางแผนและพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นต้น

นอกจากนี้ Chatzkel, J. (2006) ได้อธิบายกระบวนการพัฒนาประเทศโดยอาศัยความรู้เป็นฐานการพัฒนาว่า ประกอบด้วย 2 กระบวนการพื้นฐาน ได้แก่ การพัฒนาโดยเน้นการดำเนินโครงการทั่วทั้งองค์กร (enterprise-wide) และการพัฒนาโครงการหรือกิจกรรมที่มีลักษณะเฉพาะ (Project-Specific) ตัวอย่างที่สำคัญของการพัฒนาดังกล่าว ได้แก่ กรณีประเทศสิงคโปร์ การพัฒนาเมืองโดยใช้ความรู้เป็นฐาน (Knowledge-Based City) และกรณีเมืองฟินิกซ์ รัฐอริโซนา มหานครความรู้ (Knowledge-Capital) ขั้นตอนการพัฒนามีลักษณะคล้ายคลึงกัน เน้นการพัฒนาคุณภาพคน และคุณภาพสังคม โดยการใช้ความรู้เป็นฐานการพัฒนา ยกเว้นการศึกษาตลอดชีวิต การวิจัยและพัฒนา องค์ประกอบการพัฒนา ประกอบด้วย การดำเนินกิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่อง และมีความสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของประเทศต่างๆ ทั่วโลก มีการกำหนดกรอบการดำเนิน ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ชัดเจนเน้นการพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีสมัยใหม่ การสร้างบรรยากาศการค้าและการลงทุน การพัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภาพให้สะดวกสำหรับผู้คนทั่วไป เช่น ระบบคมนาคมขนส่ง การพัฒนาแหล่งข้อมูลข่าวสารที่จำเป็น และโครงสร้างสังคม การส่งเสริมการจัดการความรู้และกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ

การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศในทวีปยุโรปมีขั้นตอนการพัฒนาที่ไม่แตกต่างกัน โดยเน้นการสร้างความเป็นหนึ่งเดียว การมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย กระบวนการสื่อสาร การพัฒนาเครือข่าย เทคโนโลยี และทรัพยากรการเรียนรู้ตลอดชีวิต การพัฒนาผู้นำ การพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น Learning festival, Booklet generation, Celebration of learning, Family learning strategies, Recognize and reward learning เป็นต้น (Longworth, N., 2010)

จะเห็นได้ว่า ขั้นตอนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้มีความหลากหลาย สามารถสรุปได้ ดังนี้ 1) กำหนดวัตถุประสงค์ 2) กำหนดกลุ่มองค์กรหรือกรมการที่รับผิดชอบ 3) แสวงหาความร่วมมือ 4) บริหารงานจัดกิจกรรม และ 5) ประเมินผลความสำเร็จ เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการทำงานต่อไป รวมทั้งการดำเนินงานที่มีความต่อเนื่อง การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย การพัฒนาจึงเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินงานและการดำเนินชีวิต

2.6 สิ่งทีพึงตระหนักในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้

สุมาลี สังข์ศรี (2548) อธิบายการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ว่าควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

- 1) การดำเนินงานพัฒนาเมือง/สังคมแห่งการเรียนรู้ไม่มียุทธศาสตร์เฉพาะ
- 2) การแสวงหาและพัฒนากลุ่มประชากรที่จะช่วยในโครงการเป็นภารกิจที่สำคัญ
- 3) ชุมชน/ เมือง/ สังคมแห่งการเรียนรู้ทุกแห่งจะต้องหาหนทางที่จะแก้ปัญหาของตนเอง เพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะเฉพาะและวัตถุประสงค์ของท้องถิ่น
- 4) อาศัยประสบการณ์และความรู้จากเมือง/สังคมแห่งการเรียนรู้อื่นมาเป็นแนวทาง

Faris, R. (1998) ได้อธิบายการพัฒนาชุมชน/ เมืองแห่งการเรียนรู้ที่ประสบความสำเร็จพบว่า มีหลักการที่เด่นชัด 3 ประการ ได้แก่ การมีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง (Partnership) การมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กร (Participation) และการปฏิบัติการโดยมีกระบวนการประเมินผลการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ (Performance)

Choi, S. D (2003) เสนอแนะว่า โครงการหรือกิจกรรมการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ควรมีแนวทางการดำเนินการพัฒนาที่ชัดเจน มีการกำหนด และทำข้อตกลงร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง และชุมชนร่วมมือพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ จัดทำเป็นโครงการการพัฒนาที่ชัดเจน การดำเนินการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง และการประเมินผลการดำเนินงาน เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน พัฒนาคุณภาพชีวิต และเศรษฐกิจโดยรวมของชุมชน

นอกจากนี้ งานวิจัย อาทิ OECD (1998); Ergazakis and et al., 2006; Carrillo, 2003; Choi, S. D, 2003 McCullough, et al. ,2003; Kwon, In Tak and Schied, F. M. (2009) and Hamilton, R. and Jordan, L. (2011) ได้ชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาเมือง ชุมชน หรือสังคมแห่งการเรียนรู้ ควรคำนึงถึงประเด็นการพัฒนา ต่อไปนี้ มีคณะกรรมการสำหรับการทำงานโดยเฉพาะ มีการกำหนดแผนยุทธศาสตร์การดำเนินงานที่เกิดจากความร่วมมือของภาคส่วนต่างๆ และเครือข่ายการเรียนรู้ทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ได้รับความเห็นชอบและการสนับสนุนทรัพยากรการพัฒนา มีการประกาศแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน รวมทั้งการ

ประชาสัมพันธให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องรับทราบ มีองค์กรเครือข่ายที่หลากหลาย และมีความร่วมมือที่จริงจังและต่อเนื่อง การดำเนินงานมีความยืดหยุ่นและเปิดโอกาสในการรับฟังความคิดเห็นจากผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย มีการแสวงหาความร่วมมืออย่างสม่ำเสมอ มีมาตรการในการสร้างความสนใจและตระหนักถึงในประเด็นการพัฒนาที่ชัดเจน โดยเฉพาะการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ มีการกำกับติดตามและประเมินผลการดำเนินงานอย่างใกล้ชิด เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงาน และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผลการดำเนินงานกับเครือข่าย กลุ่มองค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งในชุมชน และภายนอกชุมชน การดำเนินการยกย่องชุมชนหรือเมืองที่มีการปฏิบัติที่ดี ประสบความสำเร็จจนเป็นที่ยอมรับ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า สิ่งที่ต้องคำนึงถึงในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้มีหลากหลาย เช่น การกำหนดแนวทางการพัฒนาที่ชัดเจน การแสวงหาและพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือ การดำเนินการพัฒนา และวิธีการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทชุมชน

2.7 หลักการในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้

ตัวอย่างการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ที่สามารถสังเกตได้ คือ การพัฒนาจะเน้นกิจกรรมการเรียนรู้เป็นหลัก (Leading-edge learning practice) การเป็นสังคมขยาย (Wider society) ที่มีการพัฒนาขององค์กรเครือข่าย ระบบเทคโนโลยีสมัยใหม่ วิธีการศึกษาเรียนรู้ที่หลากหลาย เป็นต้น และการพัฒนานวัตกรรม (Disruptive innovations) บทบาทของนวัตกรรมที่มีต่อระบบการศึกษาและการพัฒนาสภาพแวดล้อม (Cisco, 2010) จะเห็นได้ว่า ข้อสังเกตข้างต้น การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ไม่ใช่เป็นเพียงการพัฒนาเมืองหรือชุมชนในลักษณะทางกายภาพเท่านั้น แต่เป็นการพัฒนาที่เปิดโอกาสการมีส่วนร่วม และความคิดเห็นของประชาชนที่หลากหลาย โดยการคิดของสมาชิกชุมชนเพื่อพัฒนาชุมชน โดยอาศัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นแนวทางการพัฒนา กิจกรรมและนวัตกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้บุคคลมีคุณภาพชีวิตที่ดี และสังคมมีการพัฒนาที่ยั่งยืน

สุมาลี สังข์ศรี (2548) อธิบายว่า การสร้างและการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ควรยึดหลักความจำเป็นของการเรียนรู้ หลักความสำคัญของชุมชน หลักการ 3 ประการ ได้แก่ 1) หลักความร่วมมือแบบหุ้นส่วน 2) หลักการมีส่วนร่วม และ 3) หลักการติดตามความสามารถในการดำเนินงาน หลักการใช้ชุมชนเป็นฐาน หลักการจัดกิจกรรมที่มีความหลากหลาย หลักการจัดกิจกรรมที่ผสมกลมกลืนกับการดำเนินชีวิต หลักความเสมอภาค เปิดกว้าง ยืดหยุ่น และเข้าถึงง่าย และหลักความต่อเนื่อง

นอกจากนี้ บทความเผยแพร่ เรื่อง สังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) โดย Cisco System (2010) ได้ระบุว่า หลักการของการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้สอดคล้องกับความต้องการของโลกในศตวรรษที่ 21 นั่นคือ การตระหนักถึงคุณค่าการเรียนรู้ในทุกๆ ด้านของสังคม ซึ่งในที่นี้ หลักการของสังคมแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วย 1) การทำให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ ตั้งแต่เกิดจนตาย หรือการเรียนรู้ตลอดชีวิต 2) สร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ของประชาชน 3) พัฒนาการเรียนรู้ให้สามารถเข้าถึงผู้เรียน โดยตระหนักว่าการเรียนรู้เป็นกิจกรรมประเภทหนึ่ง 4) เปิดโอกาสทางการเรียนรู้ให้กับทุกคน 5) เข้าใจความแตกต่างและหลากหลายของประชาชน และพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการและความสนใจ 6) พัฒนาศักยภาพผู้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ อาทิ หน่วยงานหรือองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรเพื่อการพัฒนาเอกชน 7) พัฒนาความร่วมมือและความสัมพันธ์อันดีกับเครือข่ายระหว่างผู้เรียนและผู้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ 8) จัดหาและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้ทั้งในเชิงกายภาพและเชิงคุณค่า 9) ส่งเสริมและสนับสนุนระบบการเรียนรู้ที่พัฒนานวัตกรรมที่ต่อเนื่อง รวมทั้งการกำกับติดตามและประเมินผลการเรียนรู้และการดำเนินกิจกรรม

หลักการพัฒนายั่งยืน: สังคมแห่งการเรียนรู้กับการพัฒนายั่งยืน

ผลกระทบของการพัฒนาประเทศที่ผิดพลาดในหลายประเทศทั่วโลกได้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาเศรษฐกิจ และปัญหาทางสังคมมากมายเป็นการพัฒนาที่เสียสมดุลและไม่ยั่งยืน จึงเกิดกระบวนการในการพัฒนาประเทศใหม่ที่มุ่งสู่การพัฒนายั่งยืน การพัฒนายั่งยืนเป็นการพัฒนาที่บูรณาการให้เกิดองค์รวมขององค์ประกอบทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม จิตใจ รวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยใช้มนุษย์เป็นแกนกลางการพัฒนาเพื่อสร้างให้เกิดความสมดุล ระหว่างคน ธรรมชาติ และสรรพสิ่ง เพื่อให้อยู่ร่วมกันด้วยความเกื้อกูลกันในระหว่างมิติอันเป็นผลทำให้ชีวิตมนุษย์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต อยู่ดี มีสุข (สปพันธ์ ชิตานนท์, 2549)

มีกระแสการเปลี่ยนแปลงแนวทางการพัฒนาชุมชน เมือง และประเทศที่เน้นการพัฒนาโดยปราศจากผลกระทบกับสิ่งแวดล้อม และสังคมโดยรวม การให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดกับการพัฒนาระดับบุคคล (ชีวิต) และการพัฒนาชุมชน ส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมการสร้างความตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรทางธรรมชาติในพื้นที่ ที่เงินไม่สามารถหาซื้อได้จากแหล่งอื่นๆ รวมทั้งการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และคุณค่าทางสังคมอื่นๆ เพื่อให้เด็กและเยาวชนสามารถดำเนินชีวิตร่วมกันตลอดไป ซึ่ง Mark

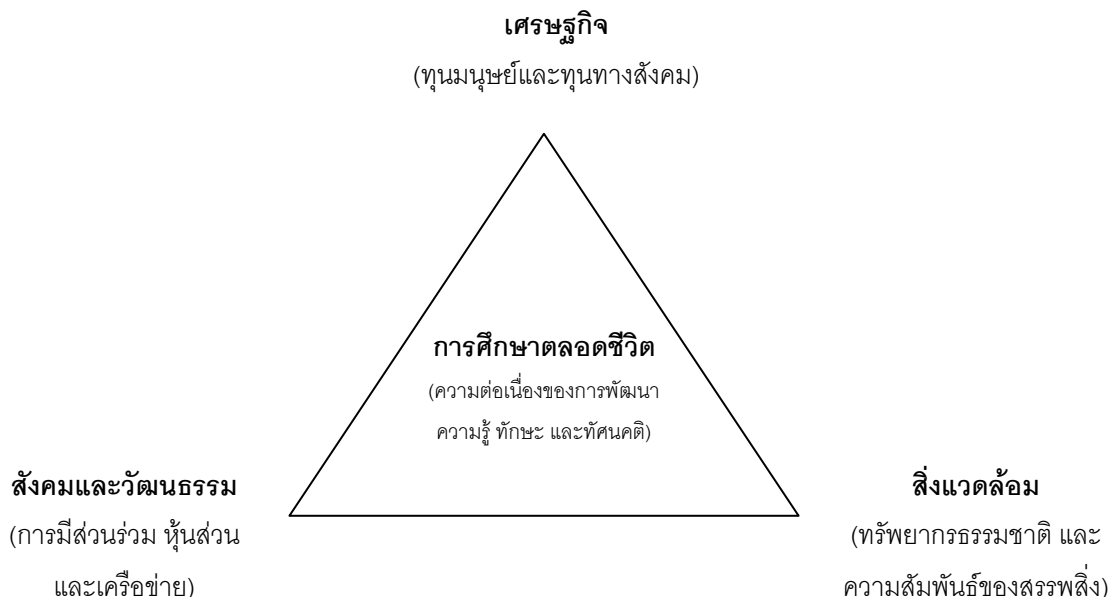
Roseland (2005) เรียกกระแสการพัฒนาตามแนวทางดังกล่าวว่า การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน หรือ “Toward Sustainable Communities”

ทิศทางการพัฒนาประเทศในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550- 2554) กำหนดขึ้นบนพื้นฐานการเสริมสร้างทุนของประเทศทั้งทุนทางสังคม ทุนเศรษฐกิจ และทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เข้มแข็งต่อเนื่อง ยึดคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวปฏิบัติ เพื่อมุ่งสู่การอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน หนึ่งในยุทธศาสตร์สำคัญ คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญา และการเรียนรู้ โดยมุ่งให้ประชาชนมีคุณธรรมความรู้ การเสริมสร้างสุขภาวะคนไทยให้มีสุขภาพ แข็งแรงทั้งกายและใจ และการเสริมสร้างคนไทยให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ทั้งหมดเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555- 2559) มุ่งพัฒนาภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และขับเคลื่อนให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติที่ชัดเจนยิ่งขึ้นในทุกระดับ ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ให้ความสำคัญกับการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม พัฒนาประเทศสู่ความสมดุล ในทุกมิติ อย่างบูรณาการ และเป็นองค์รวม และยึดวิสัยทัศน์ปี พ.ศ. 2570 “คนไทยภาคภูมิใจในความเป็นไทย มีมิตรไมตรีบนวิถีชีวิตแห่งความพอเพียง ยึดมั่นในวัฒนธรรมประชาธิปไตย และหลักธรรมาภิบาล การบริการสาธารณะขั้นพื้นฐานที่ทั่วถึง มีคุณภาพ สังคมมีความปลอดภัยและมั่นคง อยู่ในสภาวะแวดล้อมที่ดี เกื้อกูลและเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ระบบการผลิตเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีความมั่นคงด้านอาหารและพลังงาน อยู่บนฐานทางเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองและแข่งขันได้ในเวทีโลก สามารถอยู่ในประชาคมภูมิภาคและโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี”

Holden & Connelly (2004) ระบุว่าสังคมแห่งการเรียนรู้เป็นสังคมที่ใช้กลวิธีพัฒนาแบบยั่งยืน ด้วยกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และถือเป็นหน้าที่หลักที่สังคมต้องกระทำใน 4 มิติ ประกอบด้วย การให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วม การบริการที่มีคุณภาพ การออกแบบสังคมที่เหมาะสม และการสอนให้เกิดการเรียนรู้ที่จะปฏิบัติ ซึ่งจะเป็นฐานการพัฒนาอย่างยั่งยืนและมั่นคง

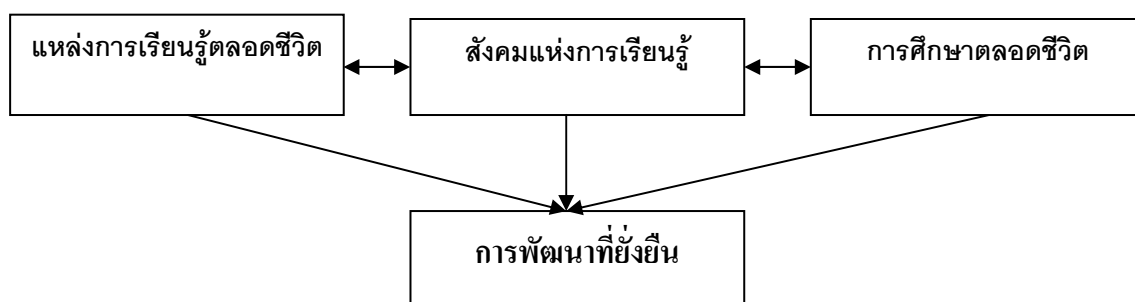
นอกจากนี้ Faris, R. (2006) อธิบายแนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในชุมชนและสังคมว่า ควรยึดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นกรอบการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน กระบวนการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องตลอดชีวิต เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับ 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ ด้านสิ่งแวดล้อม (เคารพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเข้าใจความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิต) ด้านเศรษฐกิจ (การพัฒนาทุนมนุษย์ ทุนทางสังคมที่มีคุณภาพ) และด้านสังคมและวัฒนธรรม (การมีส่วนร่วมของเครือข่ายภาคส่วนทางสังคม) หากการพัฒนา

สามารถขยายโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมได้ โดยประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีก็จะเป็นเครื่องประกันความยั่งยืนได้ ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 2.5 องค์ประกอบพื้นฐานของการเรียนรู้และการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เป็นการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน เนื่องจากเป็นการพัฒนาที่ยึดคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาทุกด้าน โดยอาศัยการศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน ให้คนมีคุณภาพ มีศักยภาพเพียงพอในการไปพัฒนาสังคมและประเทศชาติต่อไป ดังนั้น การศึกษาตลอดชีวิตจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เกิดบุคคลแห่งการเรียนรู้ เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ จะเห็นได้ว่าสังคมไทยจะเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ได้นั้น ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการศึกษาตลอดชีวิตมีความสำคัญอย่างยิ่งในลักษณะที่เกื้อกูลให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ หากเรามีแหล่งสำหรับศึกษาหาความรู้จำนวนเพียงพอ หลากหลายและครอบคลุมทุกพื้นที่ มีการจัดการเรียนรู้ที่สามารถให้ผู้เรียนพึ่งตนเองและไม่แยกห่างจากวิถีชีวิต พร้อม ๆ กับการมีประชาชนผู้รักการเรียนรู้และใฝ่รู้ เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ย่อมจะนำไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า การเป้าหมายของสังคมแห่งการเรียนรู้ คือการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตขึ้นในชุมชน นั่นเอง (สุมาลี สังข์ศรี, 2544) ซึ่งทั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต การศึกษาตลอดชีวิต และสังคมแห่งการเรียนรู้ เป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างความยั่งยืนให้กับสังคมไทย โดยสามารถสรุปเป็นแผนภาพที่ 2.6 ความเชื่อมโยงของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต การศึกษาตลอดชีวิต สังคมแห่งการเรียนรู้ และการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนี้

แผนภาพที่ 2.6 ความเชื่อมโยงของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต การศึกษาตลอดชีวิต สังคมแห่งการเรียนรู้ และการพัฒนาที่ยั่งยืน

2.8 แนวทางการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับสังคมไทย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542) ได้กำหนดแนวทางการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับสังคมไทย ดังนี้

- 1) จัดทำแผนแม่บทการสร้างสังคม/ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ชัดเจน ครอบคลุมทุกพื้นที่ของประเทศ โดยเป็นส่วนหนึ่งของแผนแม่บทชุมชน
- 2) สร้างกระแสความตื่นตัวและการมีบทบาทสร้างสังคม/ชุมชนแห่งการเรียนรู้ให้กับประชาชนอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง โดยใช้สื่อมวลชน สื่อสาธารณะ และกิจกรรมในลักษณะต่างๆ อย่างหลากหลาย
- 3) ส่งเสริมให้ชุมชน องค์กร และสถานประกอบการ จัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้บริการแก่กลุ่มเป้าหมาย
- 4) เริ่มต้นสร้างการเรียนรู้จากประเด็นปัญหา ความต้องการ หรือความสนใจร่วมของชุมชนเพื่อเป็น Theme ของการเรียนรู้
- 5) จัดระบบการจัดการความรู้โดยสร้างการเชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้ในเรื่องต่างๆ ทั้งภายในชุมชนและระหว่างชุมชน เพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในวงกว้างจนโยงใยครอบคลุมทั่วประเทศ โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technologies: ICTs) เป็นกลไกในการบริหารจัดการตามกระบวนการของการจัดการความรู้
- 6) สนับสนุนเงินทุนอุดหนุนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และจัดกิจกรรมการรวมกลุ่มของประชาชนในชุมชนเพื่อการเรียนรู้ของกลุ่ม โดยให้มีการระดมทุนจากแหล่งต่างๆ

Kwon อ้างถึงใน Tak and Schied, F. M. (2009) อธิบายแนวทางการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศเกาหลี และประเทศญี่ปุ่น ดังนี้

1) การพัฒนาเน้นทรัพยากรมนุษย์เป็นสำคัญ (Citizen Community Building) การพัฒนาชุมชนการเรียนรู้ด้วยตนเอง ชุมชนพึ่งพาตนเองได้ โดยโครงการและกิจกรรมจะสอดคล้องและตอบสนองความต้องการของสมาชิกชุมชนเป็นหลัก และทำงานร่วมกับเครือข่ายที่เป็นองค์กรเพื่อการพัฒนาเอกชน (NGOs) ตัวอย่างเช่น Geumsan County

2) การพัฒนาเน้นการยกระดับสมรรถนะด้านอาชีพ (Vocational Competency Development Emphasizes) การพัฒนาความสามารถของบุคคล การความเจริญก้าวหน้าของบุคคล การจัดการศึกษาตามความต้องการด้านแรงงาน และการฝึกอบรม ตัวอย่างเช่น Cheongju City และ Chilgok County

3) การพัฒนาโดยคำนึงภาพรวมทั้งสังคม (Regional Society Integretion Emphasizes) การพัฒนาคำนึงถึงประโยชน์ส่วนร่วมมากกว่าความต้องการระดับบุคคล การพัฒนาสังคมโดยรวม การพัฒนาสวัสดิการ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางการเรียนรู้ตลอดชีวิต การพัฒนาโครงการและกิจกรรมสำหรับผู้ด้อยโอกาสในสังคม ตัวอย่างเช่น Jinan County และอีก 9 เมืองหลัก

4) การพัฒนาเน้นที่การพัฒนา (Industry Based Innovation Emphasizes) การพัฒนาเน้นการพัฒนาของภาคเอกชน กลุ่มประชากร และองค์กรภาคธุรกิจ เพื่อพัฒนาการทำงานขององค์กรภาคธุรกิจ และสร้างกำลังคนด้วยการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษา

จะเห็นได้ว่า แนวทางการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับสังคมไทยมีหลากหลาย ได้แก่ การจัดทำแผนแม่บทการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ สร้างกระแสความตื่นตัวและการมีบทบาทต่อการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ชุมชน องค์กร และสถานประกอบการ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย จัดระบบการจัดการความรู้เพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ สนับสนุนเงินทุนอุดหนุนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นต้น

2.9 ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้

ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ตามแนวทางการพัฒนาของเมือง/นครแห่งการเรียนรู้ทั้งในประเทศและต่างประเทศ สามารถอธิบายโดยใช้กรอบเดียวกับการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ ตามที่ สุมาลี สังข์ศรี (2548) ได้อธิบายไว้อย่างชัดเจน ได้แก่ 1) กำหนดนโยบายสังคมแห่งการเรียนรู้ให้ชัดเจน 2) ผนวกรวมความเข้าใจแก่ประชาชนทุกกลุ่มในเรื่องการศึกษาตลอดชีวิต และเรื่องสังคมแห่งการเรียนรู้ 3) หากจุดเริ่มต้นในแต่ละชุมชน เช่นตัวอย่างจากสหราชอาณาจักรเริ่มโดยปัจเจกบุคคล อาจเริ่มโดยองค์กรหรือหน่วยงานหลักในสังคม 4) จัดตั้งกรรมการดำเนินงาน เป็นกลุ่มคนหลักในการดำเนินงานขั้นต้น 5) สร้างความสนใจขยายความคิดให้

ประชาชนทุกกลุ่มในสังคมได้เข้าใจ 6) พัฒนาบุคลากรที่จะเป็นผู้ดำเนินงานสังคมแห่งการเรียนรู้ 7) วิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการของสังคม 8) จัดทำแผนยุทธศาสตร์เพื่อใช้เป็นกรอบในการดำเนินงาน 9) วิเคราะห์ศักยภาพของหุ้นส่วน โดยคำนึงถึงจุดเด่นของหุ้นส่วนในด้านทรัพยากรต่างๆ ดังนี้ เงินทุน วัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ วิทยากร เป็นต้น 10) ดำเนินการจัดสังคมแห่งการเรียนรู้ 11) ประเภทของกิจกรรมการเรียนรู้ที่ควรจัด เช่น การส่งเสริมการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12) การพัฒนาทักษะอาชีพ การส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีความจำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต 13) การติดตามประเมินผลการดำเนินงาน 14) ประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานเป็นระยะๆ เพื่อให้ประชาชนในทุกภาคส่วนเกิดความรู้ความเข้าใจมากยิ่งขึ้น 15) สร้างเครือข่ายสังคมแห่งการเรียนรู้ ดำเนินการประสานงาน เชื่อมโยงชุมชน หรือ สังคมต่างๆ เข้าด้วยกัน โดยอาจจัดตั้งเป็นกลุ่มประสานงานเครือข่าย เพื่อการดำเนินงานต่อไป และ 16) หามาตรการในการระดมทุนจากแหล่งต่างๆ แม้ว่าจะใช้ทรัพยากรภายในชุมชนหรือหุ้นส่วนในชุมชนก่อนก็ตาม

ดังนั้น ในการดำเนินการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับสังคมไทยจำเป็นต้องคำนึงถึงการพัฒนาโดยใช้ชุมชนเป็นฐานการพัฒนาที่สำคัญ ดังนั้นในแต่ละชุมชนอาจมีความแตกต่างกันตามบริบทและภูมิสังคมของชุมชนนั้นๆ

2.10 นักคิดสำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้

มีนักคิดไม่มากนักที่ได้นำเสนอเรื่องสังคมแห่งการเรียนรู้โดยตรง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551ข) ซึ่งในบรรดานักคิดเหล่านี้ในยุคเริ่มต้น ได้แก่ Donald Schon (1963) และ Robert M. Hutchins (1970) ระยะเวลาต่อมา คือ Torsten Husen (1974) และในปัจจุบันที่แพร่หลายมากที่สุด ได้แก่ Senge (1990) และ Michael J. Marquardt (2002) ซึ่งได้ประมวลมาเสนอ ดังนี้

2.10.1 Donald Schon

เป็นนักปรัชญาซึ่งสนใจพัฒนาการของระบบการเรียนรู้ของสังคมภายในองค์กรและการเรียนรู้ของชุมชน งานของเขาได้ก่อให้เกิดการวิพากษ์ในหัวข้อที่เรียกว่าสังคมแห่งการเรียนรู้ (Ranson, 1998) ได้กล่าวถึง Donald Schon ว่าเป็นนักทฤษฎีที่ยิ่งใหญ่ของสังคมแห่งการเรียนรู้ และถือเป็นหนึ่งในบรรดาเหล่านักคิดที่เป็นคลื่นลูกแรกของเรื่องนี้ เขาได้เสนอแนวคิดเรื่องการเรียนรู้ การไตร่ตรองและการเปลี่ยนแปลง ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นแนวคิดสำคัญของระบบการศึกษาในสังคมแห่งการเรียนรู้

Schon (1973) ให้ความเห็นว่า ความเชื่อในเรื่องของความมั่นคง หรือ ความเชื่อในเรื่องของการไม่เปลี่ยนแปลงเป็นศูนย์กลางของชีวิตมนุษย์ ความเชื่อเช่นนี้มั่นคงแข็งแรงและหยั่ง

รากลึกจนทำให้มนุษย์ส่วนใหญ่ต่อต้านความไม่คงที่ สถาบันสังคมส่วนใหญ่ถูกมองว่ามีไว้เพื่อการอนุรักษ์ หรือป้องกันการเปลี่ยนแปลง หรือเรียกว่ามีไว้เพื่อต่อสู้ให้ทุกอย่างคงเดิม แต่ความเป็นจริงแล้ว สังคม รวมถึงสถาบันต่างๆ ในสังคมมีการเปลี่ยนแปลงที่เป็นกระบวนการต่อเนื่อง จึงไม่อาจคาดหวังถึงสภาวะคงที่ซึ่งมีความคงทนตลอดชีวิตได้ Schon (1963) ยังได้ขยายความคิดนี้ไปสู่เรื่องของการเรียนรู้โดยให้ความเห็นว่า มนุษย์เราจำเป็นต้องเรียนรู้ที่จะเข้าใจ นำทาง แสดงอิทธิพล และบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยสร้างศักยภาพที่จะทำให้สามารถบูรณาการตนเองเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า นอกจากต้องเรียนรู้เพื่อตอบสนองการเปลี่ยนแปลงของสังคมแล้ว ยังต้องสร้างสรรค์และพัฒนาระบบของสังคมให้เป็นระบบแห่งการเรียนรู้ ซึ่งหมายถึงเป็นระบบที่สามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง และถือเป็นภารกิจจำเป็นสำหรับทุกคน ทุกองค์กร และทุกสังคม ที่ต้องเรียนรู้ว่า ธรรมชาติของกระบวนการที่สังคมเปลี่ยนตนเองนั้นเป็นอย่างไร ลักษณะของสังคมแห่งการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพนั้นเป็นอย่างไร รูปแบบและข้อจำกัดของความรู้ที่สามารถใช้ในกระบวนการของการเรียนรู้ของสังคมเป็นอย่างไร และมีข้อเรียกร้องใดบ้างที่บุคคลต้องกระทำในการเรียนรู้ดังที่กล่าวไปแล้ว

แนวคิดสำคัญที่นำเสนอในประเด็นนี้ คือ การมองว่าองค์กร ชุมชนและรัฐบาลล้วนเป็นระบบแห่งการเรียนรู้ และมีวิธีการที่ช่วยให้ทุกระบบเหล่านี้ได้รับการส่งเสริม เพื่อให้เป็นระบบแห่งการเรียนรู้ เขาให้ความเห็นว่าการเคลื่อนไหวไปสู่ระบบแห่งการเรียนรู้เป็นสิ่งจำเป็น Schon ได้ยกตัวอย่างขององค์กรธุรกิจที่พัฒนาจากการยึดผลิตภัณฑ์เป็นศูนย์กลางไปสู่การบูรณาการทุกอย่างเข้ากับระบบธุรกิจ ซึ่งหลังจากนั้นต่อมา ประมาณ 20 ปี แนวคิดนี้ได้รับการตอบรับในบทความที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้ สำหรับโอกาสของการเรียนรู้ โดยให้ความเห็นว่าต้องพิจารณาจากระบบพื้นฐาน ไม่ใช่จากนโยบายที่เป็นทางการ และเขายังได้แสดงความเห็นต่อว่า การเคลื่อนที่ของการเรียนรู้เกิดจากเขตแดนหนึ่งไปสู่อีกเขตแดนหนึ่งมากพอๆ กับการเคลื่อนที่จากปริมาตรเข้าสู่ศูนย์กลาง และจากศูนย์กลางไปสู่ปริมาตร ยิ่งไปกว่านั้นยังเสนอความคิดว่า ศูนย์กลางควรทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกของการเรียนรู้ทางสังคม มากกว่าจะเป็นผู้ฝึกสอนความรู้ให้กับสังคม

2.10.2 Robert Maynard Hutchins

Robert M. Hutchins (1970) ได้เขียนหนังสือเล่มหนึ่งชื่อ The Learning Society เสนอว่า สังคมแห่งการเรียนรู้กลายเป็นสิ่งจำเป็น เนื่องจากระบบการศึกษาไม่อาจตอบสนองความต้องการทุกอย่างได้ครบถ้วนอีกต่อไป ในกรณีเช่นนี้จึงจำเป็นต้องมองล่วงหน้าไปถึงแนวคิดที่ว่า การเรียนรู้เป็นหัวใจของการเปลี่ยนแปลง โดยมีข้อเท็จจริงสำคัญ 2 ประการที่ต้องตระหนักถึง นั่นคือ สัดส่วนที่เพิ่มขึ้นของเวลาว่างและความรวดเร็วของการเปลี่ยนแปลง ข้อเท็จจริงอย่างหลัง

ทำให้เกิดความต้องการที่จะมีการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ขณะที่ข้อเท็จจริงอย่างแรกทำให้การศึกษาอย่างต่อเนื่องมีโอกาสเป็นจริงได้ ได้มองกรีกโบราณเป็นแบบอย่าง โดยกล่าวว่า การศึกษามีใช้กิจกรรมที่แยกออกอย่างอิสระ โดยใช้เวลาเฉพาะในการศึกษา ในสถานที่เฉพาะ และในช่วงเวลาเฉพาะของชีวิต แต่การศึกษาเป็นเป้าหมายของสังคม เมืองมีหน้าที่ให้การศึกษาแก่คน ดังเช่นชาวเอเธนส์ได้รับการศึกษาโดยผ่านวัฒนธรรมของเมือง (Hutchins, 1970)

Hutchins มีความเห็นว่าจะต้องพิจารณาแยกแยะสิ่งที่เรียกว่าการศึกษาและระบบการศึกษาออกจากกัน สำหรับเขาแล้ว จุดเริ่มต้นของสังคมแห่งการเรียนรู้มาจากการที่ระบบการศึกษาไม่อาจตอบสนองความต้องการที่เกิดขึ้นได้อย่างเพียงพอ ทั้งนี้เพราะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้สถาบันการศึกษาไม่สามารถปรับตัวเข้ากับการเมือง วัฒนธรรม และสังคมได้อย่างดีอีกต่อไป อีกทั้งได้ทบทวนเกี่ยวกับความเป็นไปได้ของสถาบันการศึกษาที่จะยืดหยุ่นให้มากขึ้นและได้ตั้งคำถามว่า เป็นไปได้หรือไม่ที่สังคมจะก้าวไปไกลจนกระทั่งเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ควรหรือไม่ที่จะต้องมีการจัดการเรียนรู้ให้กับทุกคน ในทุกวัย และทำให้ประสบความสำเร็จในการถ่ายโอนค่านิยมด้วยการเรียนรู้ที่จะเป็นมนุษย์ เพราะฉะนั้นทุกสถาบันในสังคมควรจะมีมุ่งไปยังสิ่งนี้ และถือว่าเป็นปลายทางของการทำงาน จะเห็นได้ว่าแนวคิดเรื่องการเรียนรู้ของ Robert M. Hutchins (1970) ถูกล้ำหน้ามากไปกว่าการเข้าเรียนในสถาบันการศึกษาที่จัดกันอยู่ โดยเปลี่ยนเป็นการมองไปยังการเรียนรู้ว่าเป็นหัวใจของวัฒนธรรมและค่านิยมของสังคม

2.10.3 Torsten Husen

หลังจากที่ Robert M. Hutchins (1970) เผยแพร่หนังสือของเขามาได้ 6 ปี เขาก็ได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับสังคมแห่งการเรียนรู้เช่นกัน โดยหนังสือของเขาเป็นการรวบรวมบทความที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในสวีเดน ในบางบทความได้กล่าวถึงการศึกษาในอนาคตเช่นเดียวกัน โดย Husen (1974) ได้ตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับสถาบันการศึกษาในการรับมือกับความต้องการของโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว มีวิสัยทัศน์เชิงเทคโนโลยีในสังคมแห่งการเรียนรู้มากกว่า Hutchins (1968) ดังที่เขาเสนอไว้ว่า ท่ามกลางการเพิ่มปริมาณและการเปลี่ยนแปลงของความรู้ ก่อให้เกิดเป็นอุตสาหกรรมความรู้ ซึ่งหมายถึง ทั้งผู้ผลิตความรู้ เช่น สถาบันวิจัย และผู้แจกจ่ายความรู้ เช่น สถานศึกษา สื่อมวลชน ผู้พิมพ์หนังสือ ห้องสมุด และอื่นๆ ตั้งแต่กลางปี 1960 มีเทคโนโลยีในการแจกจ่ายความรู้เกิดขึ้นอย่างแพร่หลาย และอาจถือได้ว่าเป็นการเริ่มต้นของวิวัฒนาการด้านการศึกษา

Husen (1974) ได้พยากรณ์ว่า สังคมแห่งการเรียนรู้จะเป็นสังคมสารสนเทศและความรู้ และเขายังพยากรณ์ต่ออีกว่า พัฒนาการขั้นต่อไปจะมุ่งไปสู่การมีโอกาสเท่าเทียมกันและ

เปลี่ยนจากอุตสาหกรรมการผลิตเป็นอุตสาหกรรมบริการ อีก 12 ปีต่อมา คือ ในปี ค.ศ. 1986 และได้ปรับปรุงหนังสือสังคมแห่งใหม่ คราวนี้เขาได้รวบรวมบทความที่มีประเด็นเกี่ยวกับอนาคต และผลที่เกิดขึ้นจากการเพิ่มปริมาณอย่างรวดเร็วของความรู้ก็ได้ถูกนำเสนออย่างเต็มที่ กล่าวได้ว่า สิ่งที่เราเรียนรู้ในโรงเรียนจำนวนมากกำลังล้าสมัย ความล้าสมัยนี้ไม่ได้เป็นเพราะกาลเวลาอย่างเดียว หากแต่เกิดจากความก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีส่งผลต่อการดำรงชีวิตประจำวันด้วย

แนวความคิดนี้จัดเป็นกลวิธีของการมุ่งอนาคต โดยเขาให้ความเห็นว่า มีความจำเป็นที่ทุกรัฐควรเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ การศึกษาต้องเป็นกระบวนการตลอดชีวิต ไม่ควรเป็นกระบวนการรับเข้าและนำออก แม้การศึกษาในระบบก็ควรเป็นกระบวนการต่อเนื่อง การศึกษาต้องมีลักษณะที่ทำให้ทุกคนเข้าถึงได้ง่ายมากขึ้น ควรมีศูนย์การเรียนรู้ที่คอยอำนวยความสะดวกให้เรียนรู้ได้ทั้งที่บ้านและที่ทำงาน ตัวอย่างเช่น การจัดหาคอมพิวเตอร์ไว้ให้ใช้ การศึกษาในระบบจะต้องมีความหมายมากขึ้นและนำไปประยุกต์ได้ตรงกับความต้องการมากขึ้น ระบบการศึกษาควรต้องได้รับการสนับสนุนเพิ่มขึ้นจากองค์กรต่างๆ หรือระบบสนับสนุนเพื่อผลิตอุปกรณ์การสอน ระบบการประมวลผลสารสนเทศ และวัสดุการสอนแบบมัลติมีเดีย (Ranson, 1998)

วิสัยทัศน์ที่นำเสนอนี้มีลักษณะของการมุ่งอนาคตเพราะมีฐานอยู่บนการใช้สภาพปัจจุบันของเทคโนโลยีสารสนเทศพยากรณ์ผลที่จะเกิดตามมา ทั้งในด้านความรู้สารสนเทศและผลผลิต ซึ่งส่วนใหญ่ได้กลายเป็นความจริงตามความคาดหมายของเขา

2.10.4 Peter Senge

Senge (1990) ได้เขียนหนังสือ The Fifth Discipline ซึ่งเป็นหนังสือที่เสนอแนวคิดเรื่ององค์กรแห่งการเรียนรู้ ในหนังสือเล่มนี้ เขาให้ความหมายของคำนี้ว่า เป็นองค์กรที่ขยายขีดความสามารถและเพิ่มศักยภาพของตนเองและองค์กร ในการสร้างและกำหนดอนาคตของตนเองได้ โดยที่คนในองค์กรจะเรียนรู้ถึงวิธีการที่จะเรียนรู้ด้วยกันอย่างต่อเนื่อง พร้อมกันนั้นได้เสนอหลักการ 5 ประการที่จะทำให้องค์กรเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ต่อมาในปี ค.ศ. 2000 Senge ได้เขียนหนังสือ Schools that learn: A fifth discipline fieldbook for educators, parents, and everyone who cares about education ซึ่งนำเอาหลักการที่เสนอมานำใช้ในสถานศึกษาทั้งระดับโรงเรียนชั้นเรียนและชุมชนแวดล้อมสถานศึกษา หลักการ 5 ประการ (Senge, 2000) ประกอบด้วย

1) การคิดเชิงระบบ (System Thinking) เป็นกรอบการทำงานที่จะช่วยให้มองเห็นภาพขององค์กรโดยรวม ที่สามารถมองเห็นความสัมพันธ์เกี่ยวของซึ่งกันและกัน และมีผลต่อส่วนอื่นด้วย มากกว่าที่จะเห็นภาพฉาบฉวยหรือผิวเผินหรือเพียงส่วนประกอบย่อยเพียงส่วนใดส่วนหนึ่ง การคิดเชิงระบบทำให้มองเห็นภาพเต็มขององค์กรอย่างชัดเจน ซึ่งจะช่วยให้สามารถที่จะ

จัดการความเปลี่ยนแปลงขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ การคิดเชิงระบบเป็นหลักการที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ เนื่องจากการคิดเชิงระบบมีประโยชน์และจำเป็นในการเรียนรู้และกระบวนการเปลี่ยนแปลง

2) การเป็นผู้รอบรู้ (Personal Mastery) เป็นการฝึกฝนให้ตนเองได้เรียนรู้อยู่เสมอและมีความสามารถมองเห็นภาพอนาคตขององค์กรได้ และเน้นการฝึกกรรมพลัง พัฒนาคนในองค์กรให้อยู่ในสภาพตามความเป็นจริง เพื่อให้สมาชิกขององค์กรได้สร้างปณิธานในการเรียนรู้ตลอดชีวิต

3) รูปแบบความคิด (Mental Models) เป็นข้อตกลงเบื้องต้นเกี่ยวกับรูปแบบของความเชื่อพื้นฐาน ข้อสรุป ภาพหรือภาพลักษณ์ที่มีอิทธิพลต่อความเข้าใจต่อสรรพสิ่งในโลก และมีผลต่อการประพฤติปฏิบัติทั้งส่วนบุคคลและองค์กร ทำให้บุคคลคิดในเชิงก้าวหน้าและมีความสร้างสรรค์

4) การสร้างวิสัยทัศน์ร่วม (Shared Vision) เป็นภาพหรือภาพลักษณ์ที่เป็นที่ต้องการในอนาคตขององค์กร เป็นสภาพที่ผู้ที่เกี่ยวข้องในทุกระดับขององค์กรได้มีส่วนร่วมสร้างและทำให้เกิดแนวปฏิบัติร่วมกัน มีการดำเนินงานไปในทิศทางที่ต้องการ เพื่อจะทำให้ภาพนั้นเป็นจริงขึ้นมาให้ได้

5) การเรียนรู้ของทีม (Team Learning) เป็นหนทางที่จะพัฒนาขีดความสามารถของบุคคลในทีมให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นทีม โดยการพูดคุยและอภิปรายของสมาชิกในทีม เพื่อสร้างความสามารถของสมาชิกแต่ละคน เพื่อวิเคราะห์และแยกประเด็นที่สนใจร่วมกัน จนทำให้กลุ่มยอมรับแนวคิดตามมุมมองที่ตนเองเสนอ

นอกจากหลักการเรียนรู้ทั้ง 5 ข้อแล้ว Peter Senge (1990) ยังได้กล่าวถึงอุปสรรคของการเรียนรู้ (learning disabilities) ว่าอาจจะเกิดจากสาเหตุได้หลายประการ ได้แก่ (1) ยึดติดในตำแหน่ง (2) กลัวโทษผู้อื่นเมื่อมีความผิดพลาดเกิดขึ้น (3) ขาดความเข้าใจในการทำงานเชิงรุก (4) มองแต่สถานการณ์เฉพาะตรงหน้าเท่านั้น (5) มีความเฉื่อยชาต่อการเปลี่ยนแปลง (6) มีความบกพร่องของประสบการณ์ และ (7) มีทีมงานที่ขาดเวลา

2.10.5 Michael J. Marquardt

Michael J. Marquardt (2002) เป็นนักการศึกษาอีกผู้หนึ่งที่สนใจเรื่องการเรียนรู้และองค์กรแห่งการเรียนรู้ สำหรับในประเด็นแรก คือ เรื่องของการเรียนรู้ นั้น เขาเสนอว่ามืองค์ประกอบย่อย 3 ประการ คือ ระดับการเรียนรู้ ประเภทการเรียนรู้ และทักษะการเรียนรู้

1) ระดับการเรียนรู้

ในเรื่องระดับของการเรียนรู้ แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ซึ่งแต่ละระดับมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด คือ การเรียนรู้ในระดับบุคคล ระดับกลุ่มหรือทีม และระดับองค์กร การเรียนรู้ระดับบุคคลหมายถึงการเปลี่ยนแปลงทักษะ ความรู้ความเข้าใจ ทักษะ และคุณค่าที่เกิดขึ้นจากการศึกษาด้วยตนเอง การเรียนรู้ที่ใช้เทคโนโลยีเป็นหลัก และให้ความสำคัญต่อการสังเกต การเรียนรู้ระดับที่สอง คือ การเรียนรู้ของกลุ่มหรือของทีมที่ครอบคลุมการเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และสมรรถนะที่เกิดขึ้นจากกลุ่มและเกิดขึ้นในตัวบุคคลที่อยู่ในกลุ่ม และการเรียนรู้ระดับที่สาม หมายถึงการเรียนรู้ขององค์กรซึ่งเป็นการเพิ่มระดับความสามารถด้านปัญญา และความสามารถในการผลิตที่ได้จากการมุ่งมั่นและการสร้างโอกาสการดำเนินงานด้านการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ในทุกส่วนขององค์กร

2) ประเภทการเรียนรู้

สำหรับในประเด็นประเภทการเรียนรู้ ได้เสนอว่า มาร์ควาร์ดต์ได้เสนอว่า การเรียนรู้แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ถึงแม้ว่าประเภทการเรียนรู้ทั้ง 3 ประเภทนี้จะมีลักษณะเด่นของตนเอง แต่ก็จะมีลักษณะบางส่วนทับซ้อนกันและจะทำงานส่งเสริมซึ่งกันและกัน ประเภทการเรียนรู้เหล่านี้ ได้แก่ 1) การเรียนรู้แบบปรับตัว (Adaptive Learning) เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการสะท้อนความคิดเกี่ยวกับประสบการณ์ในอดีตและนำความคิดมาปรับปรุงงานในอนาคต 2) การเรียนรู้แบบคาดหมาย (Anticipatory Learning) เป็นการเรียนรู้จากการคาดหมายสิ่งที่จะเกิดในอนาคต อันเป็นกระบวนการที่ประกอบด้วยการสร้างวิสัยทัศน์ การนำวิสัยทัศน์ไปดำเนินการ และหลังจากนั้นก็ดำเนินการมาคิดใคร่ครวญอย่างละเอียด เป็นการเรียนรู้ที่พยายามจะลดโอกาสความผิดพลาด เพื่อให้การดำเนินงานมีโอกาสแห่งความสำเร็จ และ 3) การเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ (action learning) หมายถึงการเรียนรู้ที่พิจารณาจากความเป็นจริงหรือสิ่งที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และใช้ความรู้ปัจจุบันเพื่อพัฒนาปัจเจกบุคคล กลุ่ม และองค์กร

3) ทักษะการเรียนรู้

ในประเด็นสุดท้าย จากแนวความคิดของ Marquardt (2002) คือ ทักษะที่จำเป็นแก่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ในประเด็น Marquardt (2002) รับแนวคิดของ Senge (1990) มาเป็นส่วนใหญ่ กล่าวคือ เขาเห็นด้วยว่าการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้จำเป็นจะต้องมีหลักการ 3 ประการแรก ตามที่ Senge เสนอไว้ แต่ Marquardt เสนอว่าควรมีองค์ประกอบ อีก 2 ประการเพิ่มเติม คือ การควบคุมการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-directed Learning) และการสนทนา (Dialogue) จะเห็นได้ว่าสำหรับ Marquardt วิสัยทัศน์ร่วมและการเรียนรู้ของทีมเป็นเรื่องระดับของการเรียนรู้

สำหรับทักษะของการควบคุมการเรียนรู้ด้วยตนเองในความเห็น Marquardt (2002) หมายความว่า ทุกคนในองค์กรจะต้องตระหนักและยอมรับอย่างเต็มที่ที่จะรับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเอง องค์ประกอบของการควบคุมการเรียนรู้ของตนเองคือการรู้จักลักษณะการเรียนรู้ของตนเอง สามารถประเมินความต้องการและระดับความสามารถของตนเอง การประสานสัมพันธ์ระหว่างเป้าหมายกับความต้องการการเรียนรู้ ส่วนทักษะการสนทนา คือ การฟังอย่างลึกซึ้งและการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพระหว่างบุคคล ซึ่งหมายถึง การพิจารณาประเด็นที่มีความสำคัญอย่างอิสระและอย่างสร้างสรรค์ รวมถึงการรับฟังความเป็นของผู้อื่นอย่างลึกซึ้ง โดยเก็บความเห็นของตนเองไว้แล้วให้ผู้อื่นได้พูด การสนทนาในลักษณะนี้จะช่วยให้การทำงานของทีมเป็นไปได้ อย่างราบรื่น สนับสนุนบรรยากาศการเสนอแนะ เนื่องจากบุคคลมีความรู้สึกเสรีที่จะแสดงความคิดเห็น (Marquardt, 2002) เขาเน้นว่า “การสนทนาเป็นเครื่องมือที่สำคัญมากในการ สร้างการเรียนรู้และการปฏิบัติในสถานประกอบการ”

จะเห็นได้ว่า นักคิดคนสำคัญในเรื่องสังคมแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ Donald Schon (1963) และ Robert M. Hutchins (1970) ระยะเวลาต่อมา คือ Torsten Husen (1974) Senge (1990) และ Michael J. Marquardt (2002) ซึ่งนักคิดเหล่านี้ มีส่วนสำคัญในการเป็นต้นแบบความคิด และการนำแนวคิดสังคมแห่งการเรียนรู้ไปปฏิบัติจริง

2.11 กรณีตัวอย่างของสังคมแห่งการเรียนรู้

ตัวอย่างของสังคมแห่งการเรียนรู้ในระดับเมืองที่ได้รับการยอมรับทั่วไปมีอยู่จำนวน 6 เมือง (Ergazakis and others, 2006) แต่มีการใช้คำศัพท์ที่แตกต่างกันระหว่าง “เมืองแห่งความรู้” และ “เมืองแห่งการเรียนรู้” สำหรับสิ่งที่มีความหมายเหมือนกัน (Edvinsson, 2006) เมืองที่ได้รับการพิจารณาว่าเป็นแหล่งสร้างเสริมให้เกิดการเรียนรู้ของประชาชนในเมืองนั้นๆ มีลักษณะดังต่อไปนี้

2.11.1 Barcelona ประเทศสเปน

ในปี ค.ศ. 1999 สภาเมืองบาเซโลนา ได้วางแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเมืองให้เป็นหนึ่งในผู้นำของการเป็นสังคมสารสนเทศในศตวรรษที่ 21 และได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อการนำยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ องค์กรจำนวนมากในเมืองมีความพร้อมที่จะปฏิบัติตามเป้าหมายของแผนยุทธศาสตร์ และส่งตัวแทนจากองค์กรเข้าร่วมในการขับเคลื่อนจำนวน 215 คน คณะกรรมการเริ่มต้นด้วยการทบทวนยุทธศาสตร์ กำหนดตัวบ่งชี้หลัก และระบุสถาบันที่จะรับผิดชอบต่อปฏิบัติตามยุทธศาสตร์ วิสัยทัศน์ของแผน คือ การเป็นเมืองแห่งความรู้ โดยเน้นที่

ความรู้ ความแกร่งของเมือง และมีวัฒนธรรมเป็นตัวจักร นอกไปจากนั้นยังมีการตั้ง คณะอนุกรรมการโครงสร้างทางการเมืองทำงานคู่ขนานไปกับคณะผู้บริหารเมืองและทำหน้าที่ รับผิดชอบในโครงการสร้างเมืองแห่งความรู้โดยให้บูรณาการกับนโยบายอื่นๆ เช่น วัฒนธรรมการ ท่องเที่ยวและการพัฒนาชานเมือง และขับเคลื่อนด้วยระบบทั้งหมดของผู้มีส่วนได้เสีย (Ploeger, 2001) ปัจจุบันนี้ผู้ที่อาศัยในเมือง 1.6 ล้านคน ซึ่งมาจากองค์กรกว่า 200 องค์กร ได้เข้ามามีส่วน ร่วมในการนำแผนยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติ (Montreal Knowledge City Advisory Committee, 2003)

สำหรับภาคเอกชนได้มีการริเริ่มและการกระทำที่สำคัญต่อความสำเร็จในการพัฒนา เมือง สภาเมืองได้กระตุ้นภาคเอกชนด้วยตัวบ่งชี้ 2 ประเภท ประเภทแรก คือ การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกที่สำคัญ เช่น การสื่อสารที่ทันสมัย สิ่งอำนวยความสะดวกด้านพลังงาน และระบบ การขนส่ง เป็นต้น ประเภทที่สอง การกระตุ้นให้พัฒนาธุรกิจความรู้ โดยมีโครงการธุรกิจที่ สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของเมือง (Ploeger, 2001) ปัจจุบันนี้เมืองบาเซิลนาได้รับการยอมรับว่า เป็นเมืองหนึ่งในโลกที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาตนเองให้เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ (Montreal Knowledge City Advisory Committee, 2003; Amidon & Davis, 2004)

2.11.2 Stockholm ประเทศสวีเดน

กรุงสตอกโฮล์มได้ใช้วิธีการรวมเอาเมือง ชุมชนธุรกิจและเมืองในบริเวณทลมาร่วมมือ กันพัฒนาให้กรุงสตอกโฮล์มเป็นเมืองที่น่าสนใจที่สุดหนึ่งในบริเวณยุโรปกลาง ประเด็นสำคัญหลาย ประการของการพัฒนาอยู่ภายใต้แนวคิด เมืองสีเขียว เมืองแห่งความรู้ เมืองแห่งพินิจ เมืองแห่งการ ออกแบบ และเมืองแห่งเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งได้มีการลงทุนเป็นจำนวนถึง 200 ล้านปอนด์ เพื่อ สร้างสิ่งอำนวยความสะดวกและที่พักอาศัย

ภายใต้แนวคิดหลักว่าเป็นเมืองแห่งความรู้ กรุงสตอกโฮล์มได้เน้นไปที่การพัฒนา เทคโนโลยีชีวภาพและชีววิทยาการแพทย์ ซึ่งขณะนั้นนับว่าเป็นผู้นำแถบภาคพื้นยุโรป โดยทั่วไปกรุง สตอกโฮล์มได้รับการยอมรับว่าเป็นที่ตั้งของบริษัทชั้นนำของโลกที่มีความก้าวหน้าในเทคนิค วิทยาขั้นสูง มีนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจที่มุ่งเน้นความรู้และมีเป้าหมายในการปรับปรุงการ บริการเพื่อสร้างผู้ประกอบการและนวัตกรรมรุ่นใหม่ (Ploeger, 2001) การดำเนินงานที่สำคัญ ประการหนึ่งคือ นายกเทศมนตรีของกรุงสตอกโฮล์มทำงานร่วมกับมหาวิทยาลัยและชุมชนธุรกิจ เพื่อสร้างสรรค์เขตพัฒนาชานเมืองด้านเหนือซึ่งเป็นที่อยู่แห่งใหม่ของประชากรแถบนี้ของเมืองจะ มีกิจกรรมด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีวิทยาและกิจกรรมสนับสนุนอื่นๆ จำนวนมาก การจัดบริเวณ ดังกล่าวยึดหลัก 5 ประการ คือ ประการแรก เน้นวิทยาศาสตร์ระดับโลกหลากหลายสาขา โดยถือ เป็นการบูรณาการวิทยาศาสตร์สหสาขา ประการที่สอง การวิจัย นวัตกรรมและพาณิชย์กรรมต้อง

เกิดขึ้นร่วมกันอย่างใกล้ชิด ประการที่สาม มีสถานที่พบปะตามธรรมชาติ ประการที่สี่ มีบริเวณที่ดึงดูดใจสำหรับนักวิทยาศาสตร์และนักธุรกิจ และประการสุดท้าย การเดินทางสะดวกด้วยบริการขนส่งมวลชน

ในปี ค.ศ. 2004 กรุงสตอกโฮล์มได้รับการยอมรับว่าเป็นสถานที่ที่เหมาะสมที่สุดแห่งหนึ่งสำหรับการจัดประชุมและจัดงานต่างๆ ระดับโลก และประเทศสวีเดนได้รับการยอมรับว่าเป็นประเทศผู้นำของเทคโนโลยีสารสนเทศ นอกไปจากนั้น ในปีเดียวกันบริษัทก่อสร้างที่พักอาศัยของเทศบาลยังได้บริการให้ประชาชน 90,000 คน ได้เข้าถึง Broadband Internet และทุกวันนี้ประชาชนชาวสตอกโฮล์มมีการติดต่อกับคนอื่น ๆ ได้ทั่วโลกมากที่สุด

2.11.3 Munich ประเทศเยอรมนี

เมืองมิวนิกถือได้ว่าเป็นเมืองหนึ่งที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องของความรู้ไปสู่แนวคิดและการทำธุรกิจ สามารถดึงดูดคนที่มีคุณลักษณะที่แตกต่างกันเข้ามาอยู่ได้จำนวนมาก ด้วยเหตุนี้ จึงมีความก้าวหน้าอย่างยิ่งในการค้นคว้าหาความรู้และการนำความรู้ไปปฏิบัติ บริษัท สถาบันและองค์กรจำนวนมากในมิวนิกทำงานโดยใช้ความรู้เป็นฐาน ทั้งทำการผลิตจัดระบบ ถ่ายทอด และเก็บความรู้ นอกจากนี้มิวนิกยังมีชื่อเสียงในด้านขององค์การบริหารและการบริการ ฝ่ายต่างๆ ขององค์กรเหล่านั้นได้รวบรวมความรู้ที่สำคัญสำหรับประชาชนและสำหรับองค์กร ยิ่งไปกว่านั้น การที่มีบริษัทและกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ มารวมตัวกันอยู่ในเมืองทำให้มิวนิกสามารถติดต่อสื่อสาร ประสานความรู้และผลประโยชน์ให้กับสมาชิกได้อย่างกว้างขวาง และองค์ความรู้ต่างๆ ก็สามารถเข้าถึงได้ด้วยอินเทอร์เน็ต มีการติดตั้ง Broadband Internet ทั้งเมืองและอัตราของผู้ใช้อินเทอร์เน็ตก็สูงกว่าเมืองอื่นๆ ของประเทศเยอรมนี

การวิจัยและพัฒนาถือเป็นประเพณีปฏิบัติที่โดดเด่นในมหาวิทยาลัย บริษัท และสถาบันเฉพาะทาง บริษัทที่เน้นการวิจัยและพัฒนาจะจับตัวกันเป็นกลุ่ม เช่น กลุ่มการแพทย์ กลุ่มเทคโนโลยีสารสนเทศ กลุ่มเทคโนโลยีชีวภาพ กลุ่มโทรคมนาคม และกลุ่มสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ยิ่งไปกว่านั้นในเมืองยังมีห้องสมุด 700 แห่งเชื่อมกันเป็นเครือข่าย ทำหน้าที่เป็นคลังความรู้และพยายามปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทของตนอย่างเข้มแข็งในการส่งผ่านความรู้ เหนือสิ่งอื่นใด มิวนิกยังเป็นศูนย์กลางของการนำความคิดการประกอบการไปทดลองปฏิบัติ เป็นศูนย์กลางของการถ่ายโอนเทคโนโลยีในหลากหลายสาขา และเป็นศูนย์กลางของเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างการวิจัยกับการทำธุรกิจ ในเมืองมิวนิกจะมีเครือข่ายจำนวนมากที่ช่วยในการสนับสนุนประชาชนให้ก่อตั้งธุรกิจใหม่ๆ ในเมืองนี้มีแหล่งเรียนรู้จำนวนมาก เช่น พิพิธภัณฑ์ ห้องแสดงภาพ นิทรรศการ และ

ศิลปะต่างๆ จนกล่าวได้ว่า นอกจากเป็นเมืองแห่งความรู้ที่ทันสมัยแล้ว มิวนิกยังเป็นเมืองแห่งศิลปะและวัฒนธรรมอีกด้วย

2.11.4 Montreal ประเทศแคนาดา

แต่เดิมนั้น มอนทรีออลเป็นเมืองอุตสาหกรรม แต่ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมาได้เปลี่ยนแปลงตนเองทีละน้อยจนเป็นเมืองแห่งนวัตกรรม และมีกิจกรรมต่างๆ ที่สัมพันธ์อยู่กับฐานความรู้ ปัจจุบันมอนทรีออลเป็นเมืองที่มีภาคส่วนอุตสาหกรรมก้าวหน้าระดับสูง เป็นแหล่งรวมนักวิชาชีพชั้นสูง มีเทคโนโลยีขั้นสูงหลากหลายสาขา เป็นแกนหลักของการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะและวัฒนธรรมที่สำคัญ และเป็นที่ยอมรับของสินทรัพย์ด้านความรู้และเครือข่ายความชำนาญการ เช่น มหาวิทยาลัย ศูนย์วิจัย มีสถาบันและห้องทดลองจำนวนมากที่สุดอุทิศตนให้การวิจัยเพื่อการสร้างสรรค์นวัตกรรม ในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา มีการลงทุนจำนวนมากในชุมชนของมหาวิทยาลัย การลงทุนเหล่านี้ทำให้มอนทรีออลเกิดการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างผู้ชำนาญการและทำให้กลายเป็นศูนย์กลางของการวิจัยสำหรับสินค้าและบริการที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องต่อไป

ในแง่ของการจัดอันดับสมรรถนะด้านนวัตกรรม มอนทรีออลอยู่ในลำดับ 1 ของประเทศแคนาดา ทั้งนี้เพราะการให้ความสนใจไปยังกิจกรรมที่ใช้ความรู้เป็นฐานการสร้างบรรยากาศที่เหมาะสมกับการริเริ่มและการแพร่ขยายความคิด ร่วมกับการมีวัฒนธรรมแบบสร้างสรรค์ยิ่งไปกว่านั้น การที่เมืองสามารถดึงดูดคนที่มีสมรรถนะสูงเข้ามาทำงาน รักษาคนที่มีคุณภาพไว้ได้ยิ่งก่อให้เกิดการพัฒนาด้านนวัตกรรมอย่างเข้มข้นและรวดเร็ว หากนับปรากฏการณ์ของการมีมหาวิทยาลัยอุตสาหกรรมเทคโนโลยีขั้นสูงและการมีสถาบันนวัตกรรมที่หลากหลายและสามารถประสานพลังของสิ่งเหล่านี้เพื่อยกระดับคุณภาพของชีวิตแล้ว มอนทรีออลได้รับการยกย่องว่าเป็นเมืองหนึ่งในโลกที่ประสบความสำเร็จในการทำเช่นนี้

2.11.5 Dublin ประเทศไอร์แลนด์

ในปลายปี ค.ศ. 1980 ดับลิน เป็นเมืองอุตสาหกรรมที่กำลังเสื่อมถอย อัตราการว่างงานอยู่ในระดับสูง และการศึกษาของประชาชนอยู่ในระดับต่ำ การเปลี่ยนแปลงของเมืองไปสู่สภาพที่ดีขึ้นเป็นข้อท้าทายอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม ดับลินได้เอาชนะความท้าทายนี้ โดยวางยุทธศาสตร์ว่าจะพัฒนาตนเองเป็นเมืองศูนย์กลางความรู้ การเปลี่ยนแปลงของเมืองเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างส่วนการปกครองท้องถิ่น เทศบาลนคร ภายใต้การสนับสนุนของรัฐบาล ยุทธศาสตร์ที่ใช้ประกอบด้วย การดึงดูดบริษัทข้ามชาติที่มีเทคโนโลยีขั้นสูงมาลงทุนโดยการจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานในราคาที่ไม่แพง การเตรียมแรงงานฝีมือดีไว้ให้และมีสิ่งจูงใจด้านมาตรการภาษี ดับลินใช้ประโยชน์จากการเป็นสมาชิกของประชาคมในยุโรปดึงเงินทุนจำนวนมาก

มาสนับสนุนยุทธศาสตร์ ยิ่งไปกว่านั้น เพื่อให้การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์เป็นไป得更เร็วขึ้น ดับลินได้ลงทุนในการเป็นรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ ผลที่ตามมาคือ ปัจจุบันดับลินกลายเป็นเมืองหนึ่งในโลกที่นักลงทุนสนใจมาตั้งบริษัทข้ามชาติจำนวนมาก

รัฐบาลมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเมืองดับลินโดยสนับสนุนด้านการจัดโครงสร้างเมือง ให้ข้อเสนอแนะและการสนับสนุนเพื่อการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ดับลินเป็นผู้นำของเมืองต่างๆ และสนับสนุนให้เมืองค์กรพัฒนาส่วนท้องถิ่น ยิ่งไปกว่านั้น ยังกระตุ้นให้มีการทำงานร่วมกันระหว่างภาคเอกชนกับภาครัฐ ซึ่งสำคัญมากต่อความสำเร็จของการพัฒนา แม้ว่าดับลินจะประสบความสำเร็จในการพัฒนาเมืองให้เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ แต่ก้าวต่อไปของเมืองซึ่งสภาหอการค้าของเมืองกำลังทำอยู่ในปี ค.ศ. 2004 คือ การวางยุทธศาสตร์ให้ดับลินเป็นผู้นำแห่งเมืองของการเรียนรู้

2.11.6 Delft ประเทศเนเธอร์แลนด์

เดลฟ์ เป็นเมืองอุตสาหกรรมที่มีความเป็นมายาวนานและเคยประสบกับปัญหาเศรษฐกิจในระหว่างปี ค.ศ. 1970 – 1980 ทำให้อัตราการจ้างงานลดลง การแก้ไขปัญหของรัฐบาลท้องถิ่นได้แยกทำเป็น 3 ระยะ คือ

ระยะแรก ปลาย ค.ศ. 1970 เป้าหมายคือต้องการรักษาตำแหน่งงานไว้สำหรับประชาชน โดยให้มหาวิทยาลัยและสถาบันวิจัยทำวิจัยในทิศทางที่ธุรกิจในเมืองต้องการ

ระยะที่สอง ปี ค.ศ. 1980 อัตราการว่างงานเพิ่มขึ้นอย่างมาก ในระยะนี้เมืองต้องการวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน จึงมีโครงการที่เรียกว่า “ภาพของเมือง” ขึ้นมา โครงการนี้กำหนดทิศทางของเมืองเสียใหม่โดยมุ่งให้เดลฟ์เป็นศูนย์กลางของความรู้และถือเป็นจุดแข็งของการพัฒนาในอนาคต

ระยะที่สาม เริ่มมีการศึกษาการนำโครงการไปปฏิบัติ โดยเป้าหมายของโครงการ คือมุ่งให้เดลฟ์เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ มีการวิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อนด้านเศรษฐกิจของเมืองและส่วนปกครองท้องถิ่นรับผิดชอบในการทำให้เมืองมีสภาพตามที่ต้องการ โดยการร่วมมือกันเป็นเครือข่ายระหว่างมหาวิทยาลัย สถาบันวิจัยและส่วนปกครองท้องถิ่น ต่อมาได้เชิญผู้ชำนาญการจากภาคส่วนอุตสาหกรรมเข้ามาร่วมในการพัฒนาเมือง ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหลายในเมืองได้รับเชิญให้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและการนำไปปฏิบัติ โดยใช้งบประมาณสนับสนุน 300 ล้านดอลลาร์ เพื่อดำเนินงานใน 60 โครงการ จำแนกเป็น 5 กลุ่ม ประกอบด้วย น้ำและดิน สถาปัตยกรรม เทคโนโลยีสารสนเทศ ระบบการขนส่ง นวัตกรรมและเทคโนโลยีสิ่งแวดล้อม ในปี 2005 เดลฟ์ได้สร้างอุทยานการวิจัยและพัฒนาสำหรับบริษัทที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูงที่วิทยาเขตของมหาวิทยาลัยเทคนิค

นอกจากนี้ ยังมีตัวอย่างการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ในมิติของเมืองแห่งการเรียนรู้ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ และมหานครแห่งการเรียนรู้ของประเทศต่างๆ เพิ่มเติมจากข้างต้น ดังนี้

สหราชอาณาจักร ถือเป็นประเทศแรกๆ ที่เป็นต้นแบบการพัฒนาแนวคิดเมืองการเรียนรู้ จากการประชุมด้านการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ OECD ในปี 1992 หลายเมืองของประเทศสหราชอาณาจักรกำหนดแนวทางการพัฒนาเมือง โดยเน้นการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการพัฒนาเมืองต่างๆ โดยอาศัยหลักการมีส่วนร่วม การเป็นหุ้นส่วนความร่วมมือ และการคำนึงถึงผลการดำเนินงาน เป็นหลักการสำคัญในการการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ และในปี 1995 กลุ่มเครือข่ายการพัฒนาเมืองการเรียนรู้ (The United Kingdom Learning City Network) เริ่มเคลื่อนไหวกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น การประชุมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของเมืองต่างๆ ที่เข้าร่วม วรรณคดี สนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาโดยอาศัยการเรียนรู้ตลอดชีวิต การพัฒนามหานครแห่งการเรียนรู้ของสหราชอาณาจักรแต่ละแห่งมีพัฒนาและมีจุดเน้นในเชิงปฏิบัติแตกต่างกัน มีหลักการและวัตถุประสงค์เชื่อมโยงกัน 2 ประการ ได้แก่ (1) เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การสนับสนุนให้ปัจเจกบุคคล นายจ้าง และองค์กรต่าง ๆ มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ตลอดชีวิต(2) เพื่อการเรียนรู้แนวทางส่งเสริมการปฏิรูปสังคมและเศรษฐกิจ เพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่ส่งเสริมให้นครแห่งการเรียนรู้ประสบความสำเร็จทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม ตัวอย่างเมืองการเรียนรู้ เช่น เอ็ดฟอร์ด นอร์วิช ลิเวอร์พูล เซาท์แฮมตัน ฮัลล์ สวอนซี กลาสโกว์ เอ็ดฟอร์ด เบอร์มิงแฮม น็อตติงแฮม และเซฟฟิลด์ เป็นต้น ปัจจุบันอาจกล่าวได้ว่าเมืองส่วนใหญ่กว่า 30 เมือง ในสหราชอาณาจักรมีแนวทางการพัฒนาที่มุ่งสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรม และกว่า 30 เมืองที่เริ่มทดลองพัฒนาตามแนวทางข้างต้น (Faris, R., 2006; Hamilton, R. and Jordan, L., 2010)

การพัฒนาของเมืองต่างๆ ในประเทศสหราชอาณาจักรมีที่มคล้ายคลึงกัน เมืองเบอร์มิงแฮม (Birmingham) เมืองเอดินเบิร์ก (Edinburgh) ซึ่งเป็นเมืองหลวงของประเทศสกอตแลนด์ และเมืองน็อตติงแฮม (Nottingham) ประสบปัญญาแรงงานขาดคุณภาพ โดยเฉพาะความรู้และทักษะที่จำเป็นเฉพาะ ปัญหาการรู้หนังสือ และกระแสการพัฒนาโดยใช้ความรู้ (Knowledge-based economy and society) ที่แข่งขันกันที่คุณภาพคนและแรงงาน และส่วนหนึ่งมาจากการประชุมระดับชาติ เช่น การประชุมเกี่ยวกับปีแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศในกลุ่มสหภาพยุโรป องค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงรวมกลุ่มกันเพื่อพัฒนาเมืองโดยเน้นการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต อาทิ เมืองเบอร์มิงแฮม มีเครือข่ายองค์กรการพัฒนาพัฒนาหลัก ได้แก่ Birmingham Core Skills Partnership, Birmingham Lifelong Learning Partnership และ

Birmingham Library and Information Service กระบวนการการพัฒนากิจกรรมการดำเนินงาน ประกอบด้วย การพัฒนาห้องสมุดให้เป็นสถานที่สำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิต กิจกรรม Books for Babies, การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้านและโรงเรียน รวมทั้งเครือข่ายในชุมชน โครงการพัฒนาทักษะชีวิตให้กับเยาวชนที่มีอายุ 11 ปี โครงการพัฒนาศักยภาพผู้ใหญ่วัยแรงงานที่มีทักษะพื้นฐานการทำงานต่ำให้สูงขึ้น เป็นต้น ส่วนเมือง**เอดินเบิร์ก** ถือเป็นเมืองหลวงของประเทศสกอตแลนด์ที่มีความเข้มแข็งทางด้านเศรษฐกิจมาก รวมทั้งสวัสดิการที่ดี การพัฒนาเป็นเมืองการเรียนรู้เริ่มขึ้นในปี 1995 โดยใช้ชื่อว่า “Edinburgh City of Learning” และปีต่อมามีเครือข่ายการเรียนรู้ Edinburgh Lifelong Learning Partnership (ELLP) เข้าร่วมกิจกรรมมากขึ้น ได้แก่ Edinburgh City Libraries and Information Services (ECLIS), National Lottery, City's Community Education Department ร่วมกับ ELLP จัดกิจกรรม อาทิ โครงการพัฒนายุทธศาสตร์การเรียนรู้ตลอดชีวิต โครงการพัฒนาชุมชนการเรียนรู้ การรณรงค์การเห็นคุณค่าการเรียนรู้ในชุมชน พัฒนาศักยภาพเครือข่ายขององค์กรและหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน เปิดโอกาสการเรียนรู้ในสถานประกอบการ รณรงค์ให้องค์กรต่างๆ พัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตของบุคลากร สนับสนุนและส่งเสริมทรัพยากรสำหรับการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน และเมือง**นอร์ดดิ้งแฮม** เมืองแห่งมหาวิทยาลัย การพัฒนาเป็นเมืองส่งเสริมการเรียนรู้เริ่มขึ้น ในปี 1996 โดยการรวมกลุ่มองค์กรที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ องค์กรและหน่วยงานด้านการศึกษาและการฝึกอบรม กลุ่มนายจ้างและตัวแทนชุมชน มีการประชุมระดมความคิดเห็น การพัฒนามุ่งเน้นกิจกรรม 3 ด้านหลัก ได้แก่ การให้ความรู้ข้อมูลด้านการรู้หนังสือ การส่งเสริมด้านข้อมูลข่าวสาร และการตลาดกับผู้สนใจ กระบวนการพัฒนา เริ่มจากการกำหนดยุทธศาสตร์การเรียนรู้ตลอดชีวิต กำหนดแนวทางการกำกับติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน การส่งเสริมการดำเนินงานของกลุ่มเครือข่าย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างองค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กิจกรรมการดำเนินงาน ประกอบด้วย การจัดสัปดาห์การศึกษาผู้ใหญ่เป็นประจำทุกปี โครงการพัฒนาการรู้หนังสือของแรงงานในสถานประกอบการ และการพัฒนาทักษะการฝึกอบรมด้านภาษาอังกฤษ เป็นต้น

ในราวปี 1990 **ประเทศกลุ่มสหภาพยุโรป** อาทิ เมือง Göteborg in Sweden, Bologna in Italy, Barcelona in Catalunya and Vienna in Austria และประเทศในกลุ่ม Nordic Nations ได้แก่ Denmark, Finland, Iceland, Norway และ Sweden ได้พัฒนาเมืองในประเทศตามแนวคิด เมืองการศึกษา ‘Educating Cities’ โดยได้รับความสนใจจากหลายเมืองเข้าร่วมเครือข่ายการพัฒนาทั้งระดับประเทศและระดับนานาชาติ ต่อมาเครือข่ายองค์กร อาทิ the European Round Table of Industrialists (ERT) และ the European Association of Rectors

(CRE) การพัฒนาสังคมข้อมูลข่าวสาร (Information Society) ในปัจจุบันเป็นประเด็นที่สำคัญสำหรับประเทศในสหภาพยุโรป แต่การพัฒนาดังกล่าวจะไม่ประสบความสำเร็จหากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องไม่ตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ ซึ่งในที่นี้คือความเชื่อมั่นในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้นั่นเอง ดังนั้นประเทศสหภาพยุโรป โดยองค์กร The European Lifelong Learning Initiative จึงได้ประกาศการดำเนินการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ขึ้น หรือเรียกว่า European Learning Society มีการกำหนดวัตถุประสงค์และแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจน แนวทางการดำเนินงานพัฒนามากจากประเทศสหราชอาณาจักร (European Council and European Commission, 2010)

ประเทศฟินแลนด์ เป็นหนึ่งในประเทศในกลุ่มสหภาพยุโรปที่มีการดำเนินการพัฒนาประเทศด้วยการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ชัดเจน โดยมีนโยบายการดำเนินงานเฉพาะ นั่นคือ Joy of Learning, National Lifelong Learning Strategy โดยในปี 1996 เมือง Espoo ซึ่งเป็นเมืองที่ตั้งของบริษัท Nokia ได้จัดการประชุมนานาชาติด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิตขึ้น โดยมีหัวข้อการประชุมว่า ความสุขของการเรียนรู้ (Joy of Learning) การประชุมได้สรุปกิจกรรมการพัฒนาและการประเมินผลการดำเนินงานของชุมชน เมือง ของประเทศสหภาพยุโรปเพื่อเป็นเครื่องมาสำหรับการพัฒนาชุมชนต่างๆ ต่อไป กลุ่มเครือข่ายเน้นการสนับสนุนทรัพยากรการพัฒนาเมืองสำหรับการเรียนรู้ให้สามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีความต่อเนื่อง กิจกรรมการดำเนินงาน ได้แก่ การสนับสนุนการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ ผ่านห้องสมุด สถานศึกษา ศูนย์กีฬาและนันทนาการ และศูนย์การพัฒนาเด็กเล็กในเมืองต่างๆ การสนับสนุนกิจกรรมของสภาเยาวชน และสภาผู้สูงอายุ การพัฒนาเว็บไซต์ของเมือง โครงการพัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภาพให้เอื้อต่อการเรียนรู้ โครงการฝึกอบรมผู้นำ โครงการส่งเสริมการรู้หนังสือ โครงการ Osterinet ที่พัฒนาระบบการเรียนรู้เสมือนจริงผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศของสถานศึกษา องค์กรและหน่วยงาน และชุมชน เป็นต้น

ประเทศเกาหลีใต้ เป็นอีกตัวอย่างที่ดีของการกำหนดระบบมาตรการ และนโยบายการพัฒนาประเทศ ได้กำหนดนโยบายเฉพาะเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยได้ออกกฎหมายการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education Law) กระทรวงศึกษาธิการและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นผู้ดูแลรับผิดชอบการดำเนินงาน โดยเน้นการให้ความสำคัญกับการศึกษาตลอดชีวิต หรือ The Lifelong Learning City Policies โดยเป็นนโยบายของรัฐ มีกระทรวงศึกษาธิการและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ส่วนชุมชน โดยเฉพาะองค์กรปกครองท้องถิ่นดำเนินการเพื่อให้เกิดผลจริงในภาคปฏิบัติ มีการจัดตั้งศูนย์การดำเนินงานเพื่อการพัฒนา

เมืองแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต เรียกว่า National Center for Lifelong Education ขึ้นเพื่อให้เป็น ศูนย์กลางในการดำเนินงานพัฒนาดังกล่าว ในขณะที่ จังหวัดต่างๆ ก็มีการพัฒนาจัดตั้งศูนย์นี้ เช่นกัน เรียกว่า City/County/District Lifelong Learning Center ศูนย์การเรียนรู้ตลอดชีวิต

Choi, S. D. (2003) ได้อธิบายหลักการพัฒนาเมืองการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผ่านตัวอย่าง ของ โดยมีลักษณะการดำเนินการ โดย กระทรวงศึกษาธิการและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดย ศูนย์การศึกษาตลอดชีวิตระดับชาติ(Ministry of Education & Human Resources Development: National Center for Lifelong Education) มีหน้าที่เป็นผู้สนับสนุน ส่งเสริม สนับสนุนการศึกษาและการวิจัยและพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน การกำหนดมาตรการสำหรับการพัฒนา การสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับการ ศึกษาตลอดชีวิต รวมทั้งการกำกับติดตามและประเมินผลการพัฒนาในพื้นที่ ตัวอย่างการ ดำเนินงาน อาทิ การจัด กิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิตในระดับประเทศ (Annual Lifelong Learning Festival) การประกาศยกย่องการทำงานที่เป็นตัวอย่างที่ดีของศูนย์การศึกษาตลอดชีวิต (Award Ceremony to Outstanding Lifelong Learning Center: LLC)การส่งเสริมและสนับสนุน การพัฒนาโครงการและกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิต รวมทั้งการให้ความรู้ และข้อเสนอแนะการ พัฒนากับชุมชนที่สนใจ เป็นต้น ส่วนระดับปฏิบัติการในท้องถิ่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น โดย ศูนย์การศึกษาตลอดชีวิตระดับท้องถิ่น (Local Government: Local Lifelong Learning Center) เป็นผู้รับผิดชอบในการสร้างความตระหนัก การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อให้เห็น ความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต กิจกรรมการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ การกำหนดแนว ทิศทางการพัฒนาการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับชุมชน การจัดกิจกรรมการรณรงค์ให้ความรู้ และการ พัฒนากิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิต ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งผลการดำเนินงาน ของหน่วยงานในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ พบปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงาน ได้แก่ ผู้นำ ท้องถิ่น ที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาตลอดชีวิต และคณะทำงานที่เสียสละ มีโครงสร้างการ ดำเนินงานที่เกิดจากความร่วมมือของประชาชนทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง มีภาคีเครือข่ายที่มาจาก หลากหลายองค์กร ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน มีงบประมาณสนับสนุนที่เพียงพอ มีกิจกรรมที่ หลากหลาย และเกิดจากความต้องการที่แท้จริงของคนในชุมชน ปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ ขาด บุคลากรที่มีความรู้ ความชำนาญเฉพาะในการวางแผนการดำเนินงานการพัฒนาการศึกษาตลอด ชีวิตอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ หลายเมืองขาดการดำเนินการที่ต่อเนื่องและเป็นระบบ อีกทั้ง ระบบการกำกับติดตามและประเมินผลกิจกรรมในระดับพื้นที่ ขาดผู้รับผิดชอบที่มีความรู้ความ เข้าใจ และสามารถชี้แนะแนวทางการพัฒนาและปรับปรุงการดำเนินงาน แนวทางการพัฒนาศูนย์ การเรียนรู้ตลอดชีวิต ประกอบด้วย 1) การพัฒนาระบบบูรณาการการเรียนรู้ตลอดชีวิต 2) การ

พัฒนาวางจรรยาบรรณดำเนินงานเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนาเศรษฐกิจในท้องถิ่น และการพัฒนาสังคมโดยรวม 3) การกำหนดนโยบายการเรียนรู้ตลอดชีวิต ในการพัฒนาความร่วมมือ การสร้างเครือข่าย และการดำเนินงาน 4) การพัฒนาโครงการและกิจกรรมเชิงนวัตกรรมระดับท้องถิ่น 5) การพัฒนาโดยคำนึงถึงลักษณะและบริบทชุมชน 6) การปรับโครงสร้างการขับเคลื่อน การพัฒนาศูนย์การศึกษาตลอดชีวิต 7) การกำหนดระบบการกำกับติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน

ประเทศออสเตรเลีย และรัฐวิกตอเรีย (Victoria) ได้รับการยอมรับว่าเป็นเมืองต้นแบบการพัฒนาการเรียนรู้ที่สำคัญของโลก (Faris, R., 2006) มีการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ชัดเจน ตัวอย่างที่ดี ได้แก่ Victorian Learning Town Program เช่น เมือง Albury- Wodonga (Learning City ซึ่งเป็นเมืองแรกในประเทศที่พัฒนาเมืองโดยให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต ในราวปี 1998 เมือง Hume ที่ประกาศเป็น หมู่บ้านการเรียนรู้ของโลก (Global Learning Village) ในปี 2003 และเมือง Shire พัฒนาเป็นชุมชนการเรียนรู้ (Learning Community) ในปี 2004 เป็นต้น ซึ่งปัจจุบันมีเมืองกว่า 10 เมือง/ชุมชน ได้ปรับรูปแบบการพัฒนาเป็นชุมชนการเรียนรู้เป็นตัวอย่างการพัฒนาที่ ประสบความสำเร็จอย่างสูง ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต เกิดความร่วมมือของกลุ่มเครือข่ายทั้งในชุมชน และภายนอกชุมชน มีหน่วยงานด้านการศึกษาไปจนถึงห้องสมุดของชุมชนเข้าร่วมเป็นเครือข่ายการพัฒนา องค์ความรู้ต่างๆ ของการพัฒนาที่นี้จึงเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับชุมชนที่สนใจ

ในราวปี 1990 ชุมชนในรัฐวิกตอเรีย เผชิญกับปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม จึงรวมกลุ่มกันเพื่อหาแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมในอนาคต พบว่า ควรต้องปรับการดำเนินงาน เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ปี 1998 สมาชิกองค์การศึกษาผู้ใหญ่ของชุมชน (Adult Community Education: ACE) ที่ได้เข้าร่วมการประชุมที่ยุโรปด้านการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ ได้นำแนวคิดมาเสนอต่อที่ประชุม หลายชุมชนเกิดความสนใจพัฒนาตามแนวทางดังกล่าวเกิดความสนใจในการพัฒนา จึงมีการรวมกลุ่มองค์กรที่เกี่ยวข้องดำเนินการพัฒนาตามแนวคิดดังกล่าว อาทิ The Adult , Community and Further Education Board (ACFEB) และ The Department of Education and Training (DET) ได้สนับสนุนงบประมาณในการพัฒนา 5 ชุมชน ให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ และในปี 2000 ได้การสนับสนุนการพัฒนาโครงการ/โปรแกรมเมืองการเรียนรู้ในอีก 9 เมือง ได้แก่ Albury Wodonga Learning City, with cross border issues, Ballarat: A Learning City, a central Victorian provincial city, Buloke Learning Towns, a rural shire in the Mallee with 10 main communities, Horsham Learning Town, a large

provincial town in the Wimmera District, Kyabram Learning Town, a small rural town in the Goulburn Valley, Learning city Bendigo, a central Victoria's largest provincial city close to Melbourne, Southern Gippsland Learning Communities, covering two shires with a number of population centers of differing sizes และ Wangaratta/Delatite Learning Towns, two major provincial towns in North East Victoria. (McCullough and et al, 2003)

การพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้เน้นกระบวนการการทำงานของภาคีเครือข่าย เรียกว่า Victorian Learning Communities Network (VLCN) และการดำเนินการอย่างมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน โดยมีขั้นตอนการดำเนินการพัฒนา ดังนี้ 1) การจัดตั้งคณะกรรมการด้านการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ 2) การกำหนดทีมงานเพื่อการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ขึ้นโดยชุมชน 3) การสรรหาและกำหนดทรัพยากรการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ 4) การแสวงหาความร่วมมือจากองค์กรท้องถิ่น และร่วมกันกำหนดปฏิญญาความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ 5) การพัฒนาโครงการและนวัตกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต 6) การสร้างเครือข่ายที่มีการดำเนินการร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ 7) ดึงความร่วมมือจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการดำเนินงาน 8) การดำเนินงานที่มีความยืดหยุ่นและเปิดรับฟังความคิดเห็น 9) สร้างบรรยากาศการทำงานที่ทุกฝ่ายสามารถมีส่วนร่วม ปลอดภัย และเป็นกันเอง 10) สร้างความตระหนักถึงคุณค่าของการเรียนรู้ตลอดชีวิต 11) การส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมการดำเนินงานของชุมชนแห่งการเรียนรู้ 12) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตัวอย่างที่ดีของการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกับชุมชนอื่นๆ นอกจากนี้ กิจกรรมการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ของเมืองต่างๆ ประกอบด้วย มหกรรมการเรียนรู้ โครงการพัฒนาภาวะผู้นำ โครงการพัฒนาสื่อสารสนเทศ โครงการพัฒนาศักยภาพผู้เรียน โครงการพัฒนาสภาพแวดล้อมเมือง โครงการวางแผนและพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นต้น (McCullough, et al., 2003) หรือกิจกรรมเฉพาะในระดับเมือง เช่น เมือง Albury- Wodonga มีกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้ เช่น โครงการมหกรรมการเรียนรู้ที่จัดขึ้นเป็นเวลาสองสัปดาห์เป็นประจำทุกปี เป็นต้น โครงการพัฒนา One-Stop Information Centre, Learning Connections การส่งเสริมการประกวดการเรียนรู้ การยกย่องและมอบรางวัลสำหรับผู้ที่เป็นต้นแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Learning Champion Award) Learning Innovators Awards และ Business Innovators Awards และการส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านต่างๆ นอกจากนี้ มีการพัฒนาระบบภูมิสถาปัตย์ของเมือง (Architects and Ecologists) เพื่อการส่งเสริมการเรียนรู้ของประชาชนอย่างแท้จริง เมือง Hume ในฐานะ Global Learning Village มีกิจกรรมที่น่าสนใจตาม

ยุทธศาสตร์การพัฒนา เรียกว่า Village's Strategy Learning Together (2004-2008) อาทิ การรณรงค์ความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต การพัฒนาการเรียนรู้ในชุมชน การพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสารของชุมชนเพื่อให้สมาชิกชุมชนสามารถเข้าใช้บริการได้อย่างสะดวกรวดเร็ว โครงการการศึกษาสำหรับผู้ด้อยโอกาส งานมหกรรมพ่อแม่ในฐานะครูคนแรกของลูก (Parents as First Teachers Literacy Expo) มหกรรมการรู้หนังสือสำหรับวัยอนุบาล (Early Years Literacy Expo) การส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ในระบบ นอกโรงเรียน และอสังคายน และ การขยายเครือข่ายความร่วมมือ เป็นต้น และเมือง Shire ชุมชนการเรียนรู้ก็มีการพัฒนาที่หลากหลายเช่นกัน โดยได้รับความร่วมมือจากองค์กรเครือข่ายทั้งภาครัฐและภาคเอกชน

ประเทศแคนาดา มีการดำเนินการพัฒนาประเทศด้วยการเรียนรู้เป็นฐานการพัฒนาที่สำคัญ มีเมืองที่พัฒนาเป็นเมืองการเรียนรู้ อาทิ เมืองวิคตอเรีย (Victoria) โครงการ Downtown as a Place of Learning และ Global Learning City เมืองแวนคูเวอร์ (Vancouver) Vancouver Learning City Initiative และภายในปี 2020 จะพัฒนาเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างสมบูรณ์แบบ (Faris, R., 2006) การดำเนินงานเน้นการสร้างความร่วมมือขององค์กรเครือข่าย องค์กรภาครัฐ หน่วยงานภาครัฐบาล สถานศึกษา ภาคเอกชน กลุ่มองค์กรบริษัท องค์กรการศึกษา ผู้ใหญ่ กลุ่มชุมชนในเขตเมือง เป็นต้น ร่วมกันพัฒนาโครงการและกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของบุคคลให้มีความรู้ และทักษะที่จำเป็นสำหรับการทำงานและการดำเนินชีวิต เพื่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยการสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาระบบการเรียนรู้ที่ครบวงจรสำหรับกลุ่มเป้าหมาย ตั้งแต่เด็กแรกเกิดจนกระทั่งผู้สูงอายุ การพัฒนาการบริการการท่องเที่ยว การพัฒนาการบริการของเมืองด้านศิลปะและการเรียนรู้ การพัฒนาการเรียนรู้ในโรงงานอุตสาหกรรม การพัฒนาระบบการบริการทางสังคม และสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และการยกระดับคุณภาพจิตใจ เป็นต้น

ประเทศสิงคโปร์ เป็นตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาประเทศที่ชัดเจน รวบรวมปี 1990 สิงคโปร์เป็นประเทศที่เป็นเมืองทำการค้าและการประมง มีการรักษาภูมิลักษณ์บ้านเมืองที่เคร่งครัด มีวัฒนธรรมของกลุ่มคนที่หลากหลาย ไปสู่การเป็นประเทศที่เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของโลกในปัจจุบัน การพัฒนาประเทศโดยการพัฒนาความรู้ของประชาชน. และการใช้ข้อมูลข่าวสาร องค์ความรู้จากนักลงทุน นักวิชาการ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ และประชาชนที่มีความรู้ความสามารถในประเทศ การส่งเสริมและสนับสนุนการจัดตั้งสถาบันความรู้ การศึกษา และการฝึกอบรม การส่งเสริมการค้าและการลงทุน เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาประเทศ สิงคโปร์ให้มีความเจริญก้าวหน้าในด้านต่างๆ อาทิ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การศึกษา

การแพทย์และสาธารณสุข เป็นต้น (Wong et al, 2004) จะเห็นได้ว่า ข้อมูลข่าวสารเทคโนโลยี ประเพณีวัฒนธรรม และชุมชนเป็นองค์ประกอบการพัฒนาประเทศหลัก มากตรการในการพัฒนา ประเทศสิงคโปร์ ได้แก่ การกำหนดเป้าหมายการพัฒนาประเทศที่ชัดเจน โดยเน้นที่การพัฒนา ประเทศไปสู่การเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจโลก โดยอาศัยองค์ความรู้และเทคโนโลยี ส่งเสริม บรรยากาศทางธุรกิจ ให้เป็นที่น่าลงทุนของนักลงทุนและนักธุรกิจจากทั่วโลก เช่น การเปิดโอกาส ให้แสดงความคิดเห็นต่อการพัฒนาประเทศ และการลงทุนอย่างอิสระ ส่งเสริมการพัฒนา นวัตกรรมใหม่ๆ ประชาสัมพันธ์เชิญชวนนักลงทุนอย่างเปิดกว้าง มาตรการเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่ง ของการพัฒนาประเทศตามแนวทางที่กำหนดไว้ นอกจากนี้ ในประเทศก็มีการพัฒนาและยกระดับ การเรียนรู้ของประชาชน การพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ (ICT) ยกกระดับการศึกษาภาค บังคับ การจัดตั้งศูนย์การดำเนินงานด้านต่างๆ และพัฒนาสถาบันการศึกษา โดยพัฒนาความรู้ ความสามารถ และศักยภาพของ นักวิชาการทั้ง ในประเทศ และต่าง ประเทศ การพัฒนาองค์ความรู้ด้วยการศึกษาและ การวิจัยเน้นการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ส่งเสริมการ เรียนรู้อย่างต่อเนื่องของประชากรวัยทำงาน และการขยายเครือข่ายความร่วมมือกับนานาชาติประเทศ เพื่อเป็น Global R& D Network ประเทศสิงคโปร์คาดหวังการพัฒนาประเทศให้เป็นเมืองแห่ง นวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ เช่นเดียวกับ San Francisco, London, และ New York โดย เพิ่มการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน และรักษาสถานะทางเศรษฐกิจของประเทศ (Goh, 2002)

เมืองฟินิกซ์ รัฐอริโซนา ประเทศสหรัฐอเมริกา มีลักษณะการพัฒนาสังคมที่เน้น การพัฒนาองค์ความรู้ของภาคส่วนต่างๆ เช่นเดียวกัน กระบวนการพัฒนาเป็นไปในทิศทาง เดียวกันกับประเทศสิงคโปร์ที่เน้นการพัฒนาคุณภาพคน และคุณภาพสังคม องค์ประกอบ การพัฒนาเป็นมหานครแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วย การดำเนินกิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่อง การ พัฒนาไปในทิศทางที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของประเทศต่างๆ ทั่วโลก การกำหนดกรอบ การดำเนิน ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่คำนึงถึง เทคโนโลยี โครงสร้างสังคม และสภาพแวดล้อมทาง กายภาพ มีการจัดการความรู้และกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอของผู้ที่มีส่วน เกี่ยวข้องทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ

นอกจาก ข้อได้เปรียบของเมือง การคมนาคมขนส่งที่ดี สภาพอากาศที่ดีตลอดทั้งปี แล้ว ฟินิกซ์ได้ปรับปรุงบรรยากาศการค้าและการลงทุน และการยกระดับคุณภาพของ สถาบันการศึกษา การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้และการศึกษาวิจัยที่หลากหลาย อาทิ Center for Technology and Innovation, Center for Enterprise Performance, Center for Hospitality

and Torism, Center for Construction and the Environment, Center for Citizen Participation, Center for New Citizen, Center for Eduactional Transformation, Center for Gerontology and A Future Center เป็นต้น นอกจากนี้ A Center for NAFTA Performance Excellence และ International Trade Center คาดว่าจะเป็นปัจจัยสำคัญในการดึงดูดภาคส่วนต่างๆ เข้ามาลงทุน ศึกษาเรียนรู้มากขึ้น

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศต่างๆ มีแนวทางที่หลากหลายและแตกต่างกันตามแต่ละบริบท (Ergazakis et al, 2006 and Martinez, 2006) ชุมชนและเมืองต่างๆ ทั่วโลก ได้เร่งพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตของประชาชน การพัฒนาระบบโครงสร้างการทำงานที่มุ่งเน้นการพัฒนาองค์ความรู้ที่หลากหลาย อาศัยความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน และองค์ความรู้จากภายนอกมาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาสังคม และประเทศในด้านต่างๆ เช่น ด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมโดยรวม กระบวนการพัฒนามีความแตกต่างกันตามแต่ละบริบท ความสอดคล้องที่ชัดเจนคือความร่วมมือของกลุ่มองค์กรเครือข่ายทั้งจากระดับนโยบาย และระดับพื้นที่ โดยมีประชาชนเป็นผู้ปฏิบัติจริง ผลการพัฒนาตามกระบวนการดังกล่าวข้างต้น เป็นที่ประจักษ์ว่า สังคมเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ชุมชนมีกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง มีเครือข่ายการเรียนรู้ เป็นชุมชนการเรียนรู้ที่มีชีวิต และประเทศชาติมีความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ

2.12 แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้

ความเห็นเรื่องสังคมแห่งการเรียนรู้ได้เคลื่อนจากแนวคิดสุดขั้ว ไปสู่วิสัยทัศน์แบบมนุษยนิยมและก้าวเข้าสู่เทคนิควิทยา มีข้อสังเกตว่าสังคมแห่งการเรียนรู้แตกต่างจากคลื่นลูกที่สามของจิตวิทยา และมาจากความไม่พอใจกับการศึกษาแบบดั้งเดิมซึ่งไม่อาจตอบสนองการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงกับวิวัฒนาการของเทคโนโลยีได้ ทั้งสามมุมมองของสังคมแห่งการเรียนรู้มีทั้งส่วนคล้ายและส่วนต่าง ทุกมุมมองตระหนักถึงศักยภาพของระบบการศึกษา แต่มีระดับที่แตกต่างกันออกไป อย่างไรก็ตามสามารถสรุปได้ว่ามีความจำเป็นที่จะต้องสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ และมีหลักการที่เป็นกรอบความคิดของสังคมแห่งการเรียนรู้ นั่นคือ ความเป็นพลเมืองดีจะต้องถูกพัฒนาขึ้นมาภายใต้กระบวนการให้เหตุผลเชิงปฏิบัติ

จากกรอบความคิดดังกล่าว นักวิชาการได้จำแนกรูปแบบของสังคมแห่งการเรียนรู้ออกไปอย่างหลากหลาย ดังนี้

1) การจำแนกของประเทศในประชาคมยุโรป

Coffield (1997) ได้สำรวจรูปแบบของสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในประเทศอังกฤษและประเทศในประชาคมยุโรป โดยผ่านโครงการวิจัยที่ศึกษาถึงไปถึงความรู้และทักษะในการจ้างงาน ผลการสำรวจพบว่าสังคมแห่งการเรียนรู้มีหลายรูปแบบด้วยกัน แรกที่เดียวการสำรวจดังกล่าวเริ่มต้นจากการอภิปรายกันว่า สังคมแห่งการเรียนรู้เป็นสิ่งที่ปรากฏขึ้นจริงหรือไม่ ในประเด็นแรกนี้ได้มีการศึกษาวิจัยควบคู่กับการศึกษาผู้ใหญ่ และทำให้สังคมแห่งการเรียนรู้มีลักษณะที่เป็นแนวคิดแบบพรรณนา (Descriptive Model) ด้วยเหตุนี้สังคมแห่งการเรียนรู้รูปแบบแรกจึงเป็นรูปแบบพรรณนา ซึ่ง Husen (1974) เป็นผู้นำในรูปแบบแรกนี้ รูปแบบที่สอง คือ Schooling Model เป็นรูปแบบที่ถูกนิยามด้วยการบรรลุถึงเป้าหมายระดับสูงของการเข้าไปมีส่วนร่วมในการศึกษาหลังภาคบังคับเต็มเวลา รูปแบบที่สาม คือ Credentialist Model เป็นรูปแบบที่ให้ความสำคัญเป็นลำดับแรก ต่อการเพิ่มสัดส่วนของประชากรที่มีคุณวุฒิการศึกษา รูปแบบที่สี่ คือ Access Model ซึ่งเป็นรูปแบบที่ย้ำให้เห็นถึงความต้องการจำเป็นในการเข้าถึงระบบอินเทอร์เน็ต เพื่อการศึกษาและการฝึกอบรมตลอดชีวิตของบุคคล และรูปแบบสุดท้าย คือ รูปแบบ Reflexive Model รูปแบบนี้เน้นความสำคัญของการขยายแนวคิดของการเรียนรู้ว่าเป็นการกระจายศักยภาพในการเรียนรู้ในระดับกว้างและให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ในฐานะลักษณะหลักของความสัมพันธ์ทางสังคม ความสัมพันธ์ส่วนตัว และความสัมพันธ์ในองค์กรทั้งหมด

2) การจำแนกตามแนวคิดของ Coffield (1997)

จากผลการสำรวจข้างต้น Coffield (1997) ได้ศึกษาเพิ่มเติมและเสนอรูปแบบของสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ขัดแย้งกัน 2 รูปแบบ รูปแบบแรกคือ รูปแบบ Technocratic Model และรูปแบบ Social Polarization Model ในรูปแบบแรก เขาอธิบายว่า เป็นรูปแบบที่เห็นได้ชัดเจนในนโยบายการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งสะท้อนให้เห็นความจำเป็นที่ต้องพัฒนาฝีมือแรงงาน เพื่อตอบรับการแข่งขันยุคโลกาภิวัตน์ รูปแบบนี้พิสูจน์ให้เห็นว่าระบบการศึกษาที่ถูกขยายไปนั้น โดยตัวมันเองแล้วสามารถช่วยให้คนเกิดการเรียนรู้ที่จะมีทักษะที่เหมาะสมและยืดหยุ่นสำหรับการทำงานตลอดชีวิต อีกรูปแบบหนึ่งมองในทางตรงกันข้าม คือ มองว่าสังคมแห่งการเรียนรู้เป็นการผสมผสานกันระหว่างอัตราของการเข้าไปมีส่วนร่วมกับระบบคุณวุฒิที่ช่วยในการผลิตคนเพื่อการจ้างงานและช่วยลดช่องว่างเรื่องการทำงานระหว่างคนที่มีคุณวุฒิกับคนที่ไม่มีความคุณวุฒิ

3) การจำแนกตามแนวคิดของ Boshier (1980)

ด้วยหลักการของสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ว่า ลักษณะของความเป็นพลเมืองดีจะต้องถูกพัฒนาขึ้นภายใต้กระบวนการให้เหตุผลเชิงปฏิบัติ จึงเสนอรูปแบบของสังคมแห่งการเรียนรู้ที่

สะท้อนถึงหลักการข้างต้นใน 3 รูปแบบ คือ รูปแบบวัฒนธรรม ซึ่งมองสังคมแห่งการเรียนรู้ว่าเป็นสังคมที่มีค่านิยมเฉพาะอย่าง ล้อมรอบด้วยการเรียนรู้ รูปแบบเทคนิควิทยา ซึ่งมองสังคมแห่งการเรียนรู้ว่าเป็นพัฒนาการของเทคโนโลยีการสื่อสาร ซึ่งบูรณาการเข้ากับพัฒนาการของชีวิตในงานในครอบครัว ชุมชน และอื่นๆ และรูปแบบประชาธิปไตย ซึ่งมองเห็นว่าสังคมแห่งการเรียนรู้ คือ การแสดงออกซึ่งประชาธิปไตยพื้นฐานที่เน้นไปยังธรรมชาติของการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้

จะเห็นได้ว่า ข้อเสนอรูปแบบของสังคมแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดข้างต้น มีเงื่อนไขการพัฒนาที่สำคัญ ได้แก่ วัฒนธรรมการเรียนรู้ หรือค่านิยมการเรียนรู้ เทคนิควิทยาที่มองสังคมแห่งการเรียนรู้เป็นการพัฒนาต่อเทคโนโลยี การสื่อสารข้อมูลองค์ความรู้ต่างๆ และความเป็นประชาธิปไตย ที่เน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ในแต่ละบริบทชุมชนอาจแตกต่างกันตามบริบท นอกจากนี้ แนวคิดเกี่ยวกับสังคมแห่งการเรียนรู้ยังมีประเด็นอื่นๆ ในเชิงปรัชญาขึ้นมาใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นที่เกี่ยวกับธรรมชาติของการเรียนรู้และความรู้ เอกลักษณะ และความคล่องตัวของผู้เรียน เป็นต้น

โดยสรุป แนวคิด หลักการ และกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้ ในประเด็นเกี่ยวกับ ความหมายและคำจำกัดความ ความเป็นมา องค์ประกอบ กระบวนการสำคัญขั้นตอนในการพัฒนา สิ่งที่ยังตระหนัก หลักการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ แนวทางการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับสังคมไทย ยุทธศาสตร์ในการพัฒนา นักคิดสำคัญ กรณีตัวอย่างของสังคมแห่งการเรียนรู้ และแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้ เป็นความรู้พื้นฐานสำหรับการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งการมีความเข้าใจในหลักการและกระบวนการที่ตรงกันจะทำให้การดำเนินงานการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้มีความถูกต้อง ชัดเจน และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างแท้จริง

ตอนที่ 3 แนวคิด ทฤษฎี หลักการของการศึกษาตลอดชีวิต

3.1 ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิต

แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิต ถูกนำมาพิจารณาอย่างเป็นทางการเป็นครั้งแรกในการประชุม The Third International Committee for Facilitating Education) ซึ่งจัดโดย UNESCO เมื่อปี 2507 หลังจากนั้น การศึกษาตลอดชีวิตได้กลายเป็นแนวคิดและแนวทางที่มีความหมายและความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการศึกษา ได้มีการศึกษา สัมภาษณ์ ทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องและรวบรวมแนวคิดจากนักการศึกษาจำนวนมาก เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิต และเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์อย่างแท้จริง (นภมณฑล

ลึบหมื่นเปี่ยม, 2548) ปัจจุบันนี้คำว่า “การศึกษาตลอดชีวิต” เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางในการจัดการศึกษาของประเทศต่างๆ ทั่วโลก คำจำกัดความของการศึกษาตลอดชีวิตได้มีผู้ให้ไว้หลายคนด้วยกัน ดังนี้คือ

ปฐุม นิคมานนท์ (2528) กล่าวว่า การศึกษามีได้หมายถึงเฉพาะกิจกรรมที่เกิดขึ้นในโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาเท่านั้น หากแต่เกิดขึ้นได้ทุกหนทุกแห่งและตลอดเวลา มีความเกี่ยวพันและต่อเนื่องกันตลอดชีวิต

สุนทร สุนันท์ชัย (2529) ได้ให้ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิต ว่าหมายถึง การจัดกระบวนการให้มีผลต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยมีลักษณะดังนี้

1. เป็นการดำเนินการตลอดชีวิตของบุคคล
2. เป็นการจัดที่มีการวางแผน ทำให้ได้รับความรู้ ทักษะ และเจตคติ อันจำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลงในชีวิตซึ่งเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา จนในที่สุดทำให้บุคคลได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ
3. เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากแรงจูงใจของผู้เรียนที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง
4. ใช้แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกประเภท ในการศึกษาทั้งในระบบ นอกระบบ และไม่เป็นทางการหรือตามอัธยาศัย

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 4 ให้ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตว่า เป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

สุมาลี สังข์ศรี (2544) กล่าวว่า การศึกษาตลอดชีวิต หมายถึง ภาพรวมของการศึกษาทุกประเภทที่เกิดขึ้นตลอดชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นการศึกษาเพื่อมุ่งพัฒนาบุคคลให้ปรับตัวเข้ากับความเปลี่ยนแปลงในทุกช่วงชีวิตของบุคคลและพัฒนาต่อเนื่องไปให้เต็มศักยภาพของแต่ละบุคคล การศึกษาตลอดชีวิตครอบคลุมการศึกษาทุกรูปแบบ ทุกวัย ทั้งการศึกษาในระบบ โรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาแบบไม่เป็นทางการจากทุกแหล่งความรู้ในชุมชนและสังคม และเกิดขึ้นได้ทุกที่ โดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่สัมพันธ์กับชีวิตและผสมผสานกลมกลืนกับการดำเนินชีวิตของบุคคล

นภมณฑล ลึบหมื่นเปี่ยม (2548) อธิบายความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตไว้เป็น 2 ลักษณะ คือ ความหมายทั่วไปและความหมายเชิงปฏิบัติการ ดังนี้

ความหมายทั่วไป: การศึกษาตลอดชีวิต หมายถึง แนวความคิดและแนวทางที่ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการระดมเอาทรัพยากรทั้งมวลที่มีอยู่ในสังคม มาใช้ในการพัฒนาความรู้ ความคิด และความสามารถของมนุษย์ ทำให้มนุษย์สามารถแก้ปัญหา และพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตั้งแต่เกิดจนตาย ยังผลให้สังคมนั้นกลายเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

ความหมายเชิงปฏิบัติการ: การศึกษาตลอดชีวิต หมายถึง กระบวนการประสาน ส่งเสริม และสนับสนุนให้คนในสังคมได้ร่วมกันนำเอาทรัพยากรทางการศึกษาอันได้แก่ องค์ความรู้ แล่งความรู้ และเทคโนโลยีทั้งมวลที่มีอยู่ในสังคมนั้น มาใช้ในการดำเนินงานในลักษณะต่างๆ อย่างน้อย 5 ประการ คือ ขยายการให้บริการทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้กว้างขวางขึ้นสู่ประชาชน ทุกเพศ ทุกวัย และทุกอาชีพ เสริมสร้างความสำคัญของการศึกษา ในฐานะเป็นเครื่องมือเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ ปรับปรุงรูปแบบและเนื้อหาของการจัดการศึกษา ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของคนในชุมชนต่างๆ ส่งเสริมให้คนในสังคมทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน ได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างกว้างขวาง และปรับปรุงจุดมุ่งหมายและขอบข่ายของการบริการด้านการศึกษา ให้ครอบคลุมและกว้างขวางมากขึ้น

Faure (1972) กล่าวถึง การศึกษาตลอดชีวิต ว่า การศึกษาตลอดชีวิตครอบคลุม การศึกษาทุกลักษณะ ทุกรูปแบบ เป็นการศึกษาโดยรวมทั้งหมด ไม่ว่าจะมองการศึกษาในส่วนตัว หรือการศึกษาลักษณะใด ล้วนเป็นการศึกษาตลอดชีวิตทั้งสิ้น การศึกษาตลอดชีวิตไม่ได้เป็นระบบ การศึกษา แต่เป็นหลักการจัดการศึกษา ซึ่งรวมการศึกษาทุกระบบ ทุกหน่วยทุกแหล่งไว้ด้วยกัน ทั้งหมดและเป็นการพัฒนาการศึกษาในทุกส่วน

Council of Europe (1998) กล่าวถึง การศึกษาตลอดชีวิตตรงกันว่า การศึกษาตลอดชีวิต ไม่เป็นเพียงแนวคิดเท่านั้น แต่เป็นแนวปฏิบัติ เป็นปรัชญา เป็นยุทธวิธีเพื่อความเปลี่ยนแปลง เพื่อการพัฒนาไปสู่สังคมแห่งการศึกษา หรือสังคมแห่งการเรียนรู้

Alheit (1998) กล่าวถึง การศึกษาตลอดชีวิต ว่า เป็นกระบวนการที่รวมเอาการเรียนรู้ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการเข้าไว้ด้วยกัน โดยจุดเริ่มต้นของการศึกษาตลอดชีวิตมาจากการเรียนรู้ตามธรรมชาติที่เกิดขึ้นเป็นประจำทุกวัน

UNESCO (1998) อธิบายว่า การศึกษาตลอดชีวิต คือ ลักษณะธรรมชาติที่เกิดขึ้นในทุกๆ วัน ของทุกชีวิตทั้งผู้หญิงและผู้ชายทั่วโลกของชีวิตของทุกคน

Europa (2003) กิจกรรมการเรียนรู้ทุกอย่างที่เกิดขึ้นในชีวิต โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะ และความสามารถ ในตัวบุคคล กลุ่มบุคคล และสังคม และ/หรือ ลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน

จากที่มีผู้กล่าวถึงความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตไว้หลายความหมาย สามารถสรุปได้ว่า การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่ไม่มีที่สิ้นสุด ประกอบด้วยการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย นอกจากนี้ การศึกษาตลอดชีวิตยังหมายถึงกระบวนการเรียนรู้ของบุคคลตั้งแต่เกิดจนตาย เพื่อให้บุคคลได้พัฒนาตนเองให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาต่อเนื่องอย่างเต็มศักยภาพ โดยบุคคลนั้นจะต้องมีแรงจูงใจที่จะศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง การศึกษาตลอดชีวิตเป็นผลรวมของการศึกษาทุกประเภทที่บุคคลได้รับตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นการจัดการเรียนรู้ที่สามารถให้ผู้เรียนพึ่งตนเองและไม่แยกห่างจากวิถีชีวิตปัจจุบันของคนเรา อันส่งผลไปสู่การเกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ สอดคล้องกับ อุนตา นพคุณ (2543) ที่ได้กล่าวถึง การศึกษาตลอดชีวิตในศตวรรษที่ 21 ต้องการผู้สอนและผู้เรียนที่เข้าใจวิถีการเรียนรู้ ทั้งในระบบโรงเรียนนอกระบบโรงเรียนและตามอัธยาศัย

3.2 ความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต

สุมาลี สังข์ศรี (2544) สรุปความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต ดังนี้

- 1) การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลมีโอกาสเรียนรู้ทุกช่วงชีวิต
- 2) การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลได้รับโอกาสทางการศึกษาเสมอภาคเท่ากัน
- 3) การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลได้รับการศึกษาในรูปแบบที่เหมาะสมกลมกลืนกัน
- 4) สภาพการดำเนินชีวิตจริง เพราะการศึกษาตลอดชีวิตเป็นการบูรณาการศึกษากับชีวิต
- 5) การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลได้รับการศึกษาที่ประยุกต์ใช้กับชีวิตจริง
- 6) การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลได้รับการศึกษาที่สอดคล้องกับงาน สามารถเลือกอาชีพและพัฒนาอาชีพได้อย่างเหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนไป
- 7) การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลมีความรู้ ทักษะที่จะแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต
- 8) การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลมีอิสระในการเรียนรู้สามารถเลือกเรียนในสิ่งที่ตรงกับระดับความสามารถของตนเอง
- 9) การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลสามารถพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ
- 10) การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลพึ่งพาตนเองได้และนำตนเองได้ในการเรียนรู้

11) การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลพัฒนาตนเองตลอดทุกช่วงชีวิตและพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองได้อย่างเหมาะสม

12) การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่ช่วยให้ผู้ด้อยโอกาสในสังคมได้มีโอกาสในการศึกษา ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง

13) การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลและองค์กรสังคมมีส่วนร่วมจัดการศึกษา

14) การศึกษาตลอดชีวิตช่วยสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

จะเห็นได้ว่า การศึกษาตลอดชีวิตมีความสำคัญอย่างยิ่ง เป็นหัวใจของการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยช่วยเสริมสร้างการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของบุคคล กลุ่มบุคคล ซึ่งเป็นกำลังสำหรับการพัฒนาและสร้างความเจริญก้าวหน้าของชุมชน สังคม และประเทศชาติอย่างสมดุล มั่นคง และยั่งยืน

3.3 หลักการของการศึกษาตลอดชีวิต

สุนทร สุนันท์ชัย (2529) และ สุมาลี สังข์ศรี (2544) กล่าวถึง หลักการของการศึกษาตลอดชีวิต ไว้ดังนี้

1) การศึกษาไม่ได้สิ้นสุดลงเมื่อบุคคลจบการศึกษาจากสถาบันการศึกษา หากแต่การศึกษาเป็นกระบวนการตลอดชีวิตของบุคคลที่สามารถวางแผนเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมและแหล่งวิชาที่มีอยู่ในสังคมได้

2) การศึกษาตลอดชีวิตประกอบด้วยการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาที่ไม่เป็นทางการหรือตามอัธยาศัย

3) บ้านมีบทบาทสำคัญอันดับแรกในการให้การศึกษตลอดชีวิตเปรียบเสมือนโรงเรียนแห่งแรก มีหน้าที่อบรมและให้การศึกษเบื้องต้นแก่เด็ก และเป็นการวางรากฐานที่ดีให้แก่เด็กในการศึกษาตลอดชีวิต

4) ชุมชนเป็นแหล่งการศึกษาลำดับต่อมา เด็กจะได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ จากแหล่งการเรียนรู้หลากหลายประเภทในชุมชนของตน เช่น โรงเรียน สถานประกอบการ โรงพยาบาล วัด เป็นต้น

5) การศึกษาตลอดชีวิตจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและผสมผสานกันทั้งในแนวตั้งและแนวนอน แนวตั้ง หมายถึง ช่วงชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย บุคคลควรได้รับการศึกษาในทุกวัยในทุกช่วงชีวิต และแนวนอน หมายถึง บุคคลควรได้รับการพัฒนาทุกด้านในช่วงชีวิตหนึ่ง ดังนั้นบุคคลควรได้รับการพัฒนาทุกประเภทและต้องมีความสัมพันธ์กับชีวิตประจำวันของตน

6) รัฐควรจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับประชาชนทุกคนและทุกกลุ่มเป้าหมายอย่างเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสในสังคม

7) การศึกษาตลอดชีวิตมีลักษณะยืดหยุ่นและหลากหลายในด้านเนื้อหา สื่อการเรียนรู้ วิธีการเรียนรู้ ระยะเวลาที่ใช้ในการเรียนและกฎระเบียบต่างๆ เป็นต้น

8) เป้าหมายสูงสุดของการศึกษาตลอดชีวิต คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิต

9) สิ่งที่สำคัญสำหรับการศึกษาตลอดชีวิต คือ โอกาส แรงจูงใจ และความสามารถที่จะศึกษา โดยจะต้องสร้างความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องแก่กลุ่มเป้าหมาย ให้เห็นถึงความจำเป็นของการศึกษาที่มีต่อชีวิต

10) การศึกษาตลอดชีวิตเป็นภาพรวมของการศึกษาทั้งหมด ครอบคลุมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ทุกระดับ

11) บุคคลทุกเพศ ทุกวัย มีความสามารถที่จะเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต ต้องจัดการศึกษาให้เหมาะสมกับสภาพของบุคคลในขณะนั้น

12) ให้การเรียนรู้เรื่องของสภาพจริงและปัญหาที่จะต้องไปเผชิญเพื่อที่จะสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิต สามารถพึ่งพาตนเองและแก้ไขปัญหาด้วยตนเองได้

13) การศึกษามีความจำเป็นสำหรับมนุษย์ทุกช่วงชีวิต ตั้งแต่เกิดจนตาย เพื่อจะช่วยให้บุคคลสามารถดำเนินชีวิตและปรับตัวให้เข้ากับสิ่งที่เปลี่ยนแปลงต่างๆ ในช่วงวัยได้อย่างเหมาะสม

14) การจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้สำเร็จและมีประสิทธิภาพนั้น จะต้องอาศัยความร่วมมือของทุกฝ่ายทั้งรัฐบาล เอกชน สถาบันการศึกษา องค์กรท้องถิ่นและประชาชน

จะเห็นได้ว่า การศึกษาตลอดชีวิตมีลักษณะสำคัญ ได้แก่ เป็นการเรียนรู้ตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นการเรียนรู้ที่ไม่มีที่สิ้นสุด มีความต่อเนื่อง ประกอบด้วยการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อการพัฒนาบุคคลและชุมชน

3.4 แนวปฏิบัติของการศึกษาตลอดชีวิต

สุมาลี สังข์ศรี (2544) กล่าวว่า การศึกษาตลอดชีวิตให้มีประสิทธิภาพควรมีแนวปฏิบัติในประเด็นหลักดังต่อไปนี้

- 1) กำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาให้ชัดเจน
- 2) ศึกษาวิเคราะห์และกำหนดกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจน
- 3) จัดการศึกษาทุกประเภทให้ได้ทั้งปริมาณและคุณภาพ
- 4) จัดแหล่งการเรียนรู้ให้มีความหลากหลาย เปิดกว้างและประชาสัมพันธ์
- 5) ผู้จัดการศึกษาตลอดชีวิตควรประสานความร่วมมือระหว่างกัน
- 6) เนื้อหาหลักสูตรจะต้องเกี่ยวข้องกับชีวิตจริงและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน

- 7) วิธีการให้การศึกษาคือหาความรู้ ครอบคลุมความหลากหลายให้ผู้เรียนเลือกได้ตามความต้องการและความสะดวก
- 8) ใช้สื่อและเทคโนโลยีช่วยในการจัดการศึกษาให้ครอบคลุมต่อเนื่องตลอดชีวิต
- 9) พัฒนาครูให้รู้บทบาทและมีทักษะในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต
- 10) การวัดและประเมินผลควรใช้วิธีการที่เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง
- 11) สร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ให้กับกลุ่มเป้าหมายให้เป็นผู้ใฝ่รู้
- 12) สร้างนิสัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับประชาชน
- 13) ส่งเสริมให้ชุมชนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้

โดยสรุป การศึกษาตลอดชีวิต เป็นเรื่องที่ถูกสังคมให้ความสนใจเพราะเป็นการจัดการเรียนรู้ที่สามารถให้ผู้เรียนพึ่งตนเองและไม่แยกห่างจากวิถีชีวิต อันส่งผลไปสู่การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า การเป้าหมายของสังคมแห่งการเรียนรู้ คือการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตขึ้นในชุมชน นั่นเอง

ตอนที่ 4 แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ

4.1 ความหมายของรูปแบบ

รูปแบบ ภาษาอังกฤษใช้คำว่า “Model” ในภาษาไทยมีคำที่ใช้ร่วมกันหลายคำคือ ตัวแบบ ต้นแบบหรือแบบจำลอง มีความหมายเดียวกันคือ หมายถึง สิ่งจำลองจากของจริง มีนักคิดและนักการศึกษาหลายคนได้ให้ความหมายไว้แตกต่างกัน ดังนี้

Good (1973) รูปแบบ ตามความหมายจาก Dictionary of Education หมายถึง รูปจำลองหรือมุมมองในมิติต่างๆ ที่แสดงให้เห็นถึงความคิดบางอย่าง

Willer (1967) ให้ความหมายของรูปแบบว่าเป็นความคิดรวบยอดที่สร้างขึ้นจากวิธีการของเหตุผลที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะให้ความหมายและความสัมพันธ์ของข้อเสนอของระบบที่เกี่ยวข้อง

เดนนีส พี.ฟอร์ต และสตีเฟน ริชเชอร์ อ้างถึงใน สุบรรณ พันธ์วิศาล (2522) และจากพจนานุกรมทางการศึกษาของ Carter V. Good (1973) สามารถสรุปความหมายของรูปแบบได้ดังนี้

- 1) เป็นแบบ (Pattern) ของบางสิ่งบางอย่างที่จะถูกทำหรือสร้างขึ้น
- 2) เป็นตัวอย่างเพื่อการเลียนแบบ
- 3) รูปภาพหรือรูปสามมิติที่เป็นตัวแทนของวัตถุ กฎ หรือแนวความคิด

4) เป็นเซตขององค์ประกอบหรือตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กัน และประกอบด้วยสมาชิกซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของระบบสังคม สัญลักษณ์นี้อาจแสดงแทนคำพูดหรือคณิตศาสตร์

Raj (1996) ได้ให้นิยามว่า รูปแบบ ว่ามี 2 ความหมาย คือ 1) รูปแบบคือ รูปย่อของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ซึ่งแสดงด้วย ข้อความ จำนวน หรือภาพ เพื่อให้เกิดความประหยัดด้านเวลา และทำให้เข้าใจความจริงของปรากฏการณ์ได้ดียิ่งขึ้น และ 2) รูปแบบ คือ ตัวแทนของการใช้แนวคิดของโปรแกรมที่ถูกกำหนดเฉพาะ

Kaplan and Lasswell (1970) กล่าวถึงรูปแบบว่า เป็นชุดของสมมติฐานที่สร้างขึ้นเพื่ออธิบาย แสดงให้เห็นถึงการนำไปประยุกต์ใช้กับสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งหรือสถานการณ์อื่นๆ ที่เป็นปัญหาหรือโจทย์

วิไลรัตน์ ยิ้มแย้ม (2527) ระบุว่ารูปแบบ หมายถึง ลักษณะที่เป็นองค์ประกอบหรือโครงสร้างการบริหารงาน และหน้าที่ความรับผิดชอบตามตำแหน่งต่างๆ ของบุคลากรในการจัดกิจกรรม ซึ่งประกอบด้วยหลักการ องค์ประกอบ การดำเนินงาน อำนาจหน้าที่ของสมาชิกและที่ปรึกษา

Ploger (2001) อธิบายว่า รูปแบบ หมายถึง ข้อสรุปจากความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของกลุ่มตัวอย่างประชากรในการวิจัยที่มีต่อรูปแบบ (อารีย์ อัครนภาพ, 2530)

กาญจนา รุ่งตรานนท์ (2530) ให้ความหมายรูปแบบว่า หมายถึง ขบวนการจัดองค์ประกอบต่างๆ รวมเข้าด้วยกัน

บุญส่ง หาญพานิช (2546) ได้ให้ความหมายของคำว่า รูปแบบ คือ โครงสร้าง โปรแกรมแบบจำลองหรือตัวแบบที่จำลองสภาพความเป็นจริง ที่สร้างขึ้นจากการลดทอนเวลาและทะเลาะพิจารณาว่ามีสิ่งใดบ้างที่จะต้องนำมาศึกษาเพื่อใช้แทนแนวคิดหรือปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่ง โดยอธิบายความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ ของรูปแบบนั้น

ทิตินา แคมมณี (2546) สรุปความหมายของรูปแบบว่า รูปแบบเป็นรูปธรรมของความคิดที่เป็นนามธรรม ซึ่งบุคคลแสดงออกมาในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เช่น เป็นคำอธิบาย เป็นแผนผังเป็นไดอะแกรม หรือแผนภาพ เพื่อให้ตนเองและผู้อื่นสามารถเข้าใจได้ชัดเจนขึ้น โดยรูปแบบเป็นเครื่องมือทางความคิดของบุคคลที่ใช้ในการสืบหาคำตอบ ความรู้ ความเข้าใจทั้งหลาย

จากความหมายข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า รูปแบบ หมายถึง แบบจำลองสภาพความคิดของบุคคล กลุ่มบุคคลต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลักการ องค์ประกอบ ขั้นตอนและวิธีดำเนินงาน ที่

เป็นข้อสรุปจากความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของบุคคล โดยแสดงความสัมพันธ์ของหลักการองค์ประกอบ และขั้นตอนต่างๆ ที่ปรากฏในรูปแบบนั้น อย่างเป็นแบบแผน เพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจและชัดเจนขึ้น

4.2 ประเภทของรูปแบบ

Keeves (1990) ได้จำแนกรูปแบบออกเป็น 5 ประเภท

1) รูปแบบเปรียบเทียบ (Analogue Models) คือ เป็นรูปแบบที่มีความสัมพันธ์กับระบบทางกายภาพ มักเป็นรูปแบบที่ใช้ในวิทยาศาสตร์กายภาพ และสามารถนำเปรียบเทียบกับสิ่งอื่นได้ เช่น รูปแบบจำลองระบบสุริยะ กับระบบสุริยะที่เกิดขึ้นจริง ธนาคารจำลองกับระบบธนาคารจริง เป็นต้น

2) รูปแบบที่อธิบายความหมาย (Semantic Models) คือ เป็นรูปแบบที่ใช้ภาษาในการบรรยายลักษณะของรูปแบบ รูปแบบชนิดนี้จะช่วยให้วิธีการอุปมาเปรียบเทียบกับภาษามากกว่าที่จะใช้วิธีอุปมาเปรียบเทียบกับโครงสร้างทางกายภาพ

3) รูปแบบที่มีลักษณะเป็นแผนภูมิ แบบแผน หรือโครงการ (Schematic Models)

4) รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical Models) คือ รูปแบบที่กำหนดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในรูปสมการหรือฟังก์ชันทางคณิตศาสตร์

5) รูปแบบเชิงเหตุผล (Causal Models) คือ รูปแบบที่มีโครงสร้างเป็นสมการเชิงเส้นที่ประกอบด้วยตัวแปรสัมพันธ์กันเชิงเหตุผล มีการทดสอบสมมติฐานต่อผลของรูปแบบ

Steiner (1988) อ้างใน บุญส่ง หาญพานิช (2546) ได้แบ่งประเภทของรูปแบบออกเป็น 2 ประเภท คือ

1) รูปแบบเชิงปฏิบัติ (Practical Model or Model-Of) รูปแบบประเภทนี้ เป็นแบบจำลองทางกายภาพ เช่น แบบจำลองรถยนต์ เครื่องบิน ภาพจำลอง

2) รูปแบบเชิงทฤษฎี (Theoretical Model or Model-For) เป็นแบบจำลองที่สร้างจากกรอบความคิดที่มีทฤษฎีเป็นพื้นฐาน ตัวทฤษฎีเองไม่ใช่รูปแบบหรือแบบจำลองเป็นเพียงตัวช่วยให้เกิดรูปแบบที่มีโครงสร้างต่างๆ ที่สัมพันธ์กัน

นิคม ทาแดง (2536) ได้แบ่งประเภทของรูปแบบออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1) รูปแบบไอคอนิก (Iconic Model) เป็นการจำลองระบบด้วยภาพเหมือน ภาพถ่าย หรือลักษณะโครงสร้างและกระบวนการเปลี่ยนแปลงของระบบจริง เช่น หุ่นจำลองส่วนรถยนต์ที่สามารถติดเครื่องยนต์และวิ่งได้เป็นรูปแบบของระบบรถยนต์จริง เช่น หุ่นจำลองสิ่งก่อสร้างที่

แสดงในแผนผังภูมิสถาปัตยกรรมของสถานที่ต่างๆ ภาพถ่ายหรือภาพเหมือนที่สามารถบอกสัดส่วนต่างๆ ได้ เป็นแบบจำลองระบบโครงสร้าง

2) รูปแบบอนาล็อก (Analogue Model) เป็นระบบเทียบเหมือนที่ใช้สิ่งแทนที่กำหนดขึ้นแทนส่วนประกอบ องค์ประกอบ และกระบวนการเปลี่ยนแปลงของระบบจริงสามารถลดความสลับซับซ้อนของระบบจริงและแสดงเฉพาะส่วนสำคัญของระบบโดยรวมได้ง่าย ซึ่งสามารถแสดงได้ด้วยภาษา (Language Analogue) แผนภูมิ (Flow Chart) แผนที่ (Map) และกราฟ (Graph)

3) รูปแบบสัญลักษณ์ (Symbolic Model) เป็นรูปแบบระบบที่เป็นนามธรรมที่สุดในรูปแบบทั้งสามแบบ คือ แบบไอคอนิกอาจมีขนาดเล็กกว่าจริง 10 - 100 เท่า แต่ก็กินเนื้อที่แบบอนาล็อก อาจพับเก็บใส่กระเป๋าได้ รูปแบบสัญลักษณ์เป็นเพียงสัญลักษณ์ สมการหรือสูตรทางคณิตศาสตร์เท่านั้น เช่น $A = L \times W$ เป็นรูปแบบแบบของระบบ พื้นที่ของสี่เหลี่ยม A แทนพื้นที่ทั้งหมด L แทนด้านยาว W แทนด้านกว้าง เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า มีผู้อธิบายประเภทของรูปแบบไว้หลากหลาย ทั้งที่เป็นรูปแบบเชิงทฤษฎี และรูปแบบเชิงปฏิบัติ ทั้งนี้ การกำหนดประเภทขึ้นอยู่กับลักษณะของรูปแบบแต่ละรูปแบบ นั่นเอง

4.3 ขั้นตอนการสร้างรูปแบบ

Keeves (1988) เสนอหลักการในการสร้างรูปแบบ ดังนี้

- 1) แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของโครงสร้างมากกว่าความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้อง
- 2) เป็นการพยากรณ์ถึงผลที่เกิดขึ้น สามารถตรวจสอบได้
- 3) แสดงให้เห็นที่กลไกของเรื่องที่ศึกษา สามารถอธิบายปรากฏการณ์ได้
- 4) เป็นเครื่องมือในการสร้างมโนทัศน์ใหม่ และสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรใหม่สามารถขยายองค์ความรู้ที่ศึกษาได้

นอกจากนี้ Mescon, Albert and Khedouri (1985) อธิบายขั้นตอนในการสร้างรูปแบบว่าประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) ขั้นการศึกษาและรวบรวมปัญหา (Problem Formulation) โดยศึกษาให้รู้ว่าอะไรคือปัญหาที่แท้จริง
- 2) ขั้นพัฒนารูปแบบ (Model Construction) กำหนดวัตถุประสงค์เบื้องต้นของการสร้างรูปแบบ รู้คุณสมบัติ รายละเอียดของข้อมูลที่จำเป็นในการสร้างรูปแบบ
- 3) การทดสอบรูปแบบ (Testing the Model) ควรมีการตรวจสอบรูปแบบที่พัฒนาขึ้น

4) การนำไปใช้ (Implementation) ภายหลังจากการทดสอบรูปแบบ ควรมีการนำรูปแบบที่ได้พัฒนาขึ้นไปปฏิบัติจริง เพื่อให้เห็นปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จ

5) การปรับปรุงรูปแบบ (Model Updating) ควรพัฒนารูปแบบให้มีความทันสมัยตรงตามความต้องการและสถานการณ์ที่เปลี่ยนไปของปัจจัยภายนอก

จะเห็นได้ว่า การสร้างรูปแบบ มี 5 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นการศึกษาและรวบรวมปัญหา 2) ขั้นพัฒนารูปแบบ 3) ขั้นทดสอบรูปแบบ 4) ขั้นการนำไปใช้ และ 5) ขั้นการปรับปรุงรูปแบบ

โดยสรุป รูปแบบเป็นแบบจำลองภาพความคิดของบุคคล กลุ่มบุคคลต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลักการ องค์ประกอบ ขั้นตอนและวิธีดำเนินงาน ที่เป็นข้อสรุปจากความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของบุคคล โดยแสดงความสัมพันธ์ของหลักการ องค์ประกอบ และขั้นตอนต่างๆ ที่ปรากฏในรูปแบบนั้น อย่างเป็นแบบแผน เพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจและชัดเจนขึ้น

ตอนที่ 5 แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

การที่คนแต่ละคนมาอยู่ร่วมกัน สร้างความสัมพันธ์กันโดยมีหลักการ เงื่อนไข กติกา หรือระเบียบบรรทัดฐาน ของการอยู่ร่วมกัน ชุมชนมีลักษณะเป็นองค์กรทางสังคมที่สามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิก และสามารถช่วยให้สมาชิกสามารถจัดการกับปัญหาต่างๆ ที่มีอยู่ร่วมกันได้ เป็นสถาบันการพัฒนาคนที่สำคัญเพื่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติต่อไป รายละเอียดแนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่นำเสนอ ประกอบด้วย

- 5.1 ลักษณะทั่วไปของสังคมไทย
- 5.2 ความหมายของคำว่าชุมชน
- 5.3 โครงสร้างของชุมชน
- 5.4 ค่านิยมในการเรียนรู้
- 5.5 ความสำคัญของการพัฒนาชุมชน

5.1 ลักษณะทั่วไปของสังคมไทย

สังคมไทยเป็นสังคมที่มีกลุ่มชนชาติไทยและชนชาติต่างเผ่าพันธุ์ เชื้อชาติ อาศัยอยู่ในประเทศไทย มีขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นของตนเอง มีดินแดนที่มีอาณาเขตแน่นอนประมาณ 513,115 ตารางกิโลเมตร มีประวัติการตั้งถิ่นฐานในแหลมอินโดจีน หรือดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างยาวนาน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข สังคมไทยจึงเป็นสังคมที่มีความมั่นคงทางการเมือง

เศรษฐกิจ และสังคม ลักษณะสังคมไทยโดยสรุป เป็นสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เป็นสังคมเกษตรกรรม เป็นสังคมที่มีระดับการศึกษาค่อนข้างต่ำ มีการอพยพเคลื่อนย้ายไปสู่ถิ่นอื่นมากขึ้น และเป็นสังคมที่มีโครงสร้างของการแบ่งชนชั้น

นอกจากนี้ สังคมไทย สามารถแบ่งได้เป็น สังคมชนบท และสังคมเมือง ดังนี้

1. **สังคมชนบท** หมายถึง เขตนอกเมืองหลวงหรือเมืองใหญ่ๆ ประชาชนส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม สภาพความเป็นอยู่คล้ายคลึงกัน ชาวชนบทที่อยู่ในท้องถิ่นเดียวกัน อันที่มีความผูกพันฉันท์พี่น้อง สังคมชนบทมีลักษณะเป็นครอบครัวขนาดใหญ่ (ครอบครัวขยาย) สมาชิกในครอบครัวมักช่วยกันทำงานเพื่อผลิตอาหาร ชาวชนบททำงานเป็นฤดูกาล มีความผูกพันกับศาสนา ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีศาสนาอย่างเคร่งครัด วัดเป็นศูนย์กลางรวมจิตใจของชาวชนบท รวมทั้งใช้ประกอบกิจกรรม พิธีกรรมต่างๆ และใช้ด้านการศึกษา สภาพสังคมชนบทในปัจจุบันทำให้เกิดปัญหา 2 ประการ คือ ปัญหาทางสังคมซึ่งชาวชนบทต้องประสบ เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาเศรษฐกิจ และปัญหาทางวัฒนธรรม ปัจจุบันชาวชนบทได้รับวิทยาการสมัยใหม่ต่างๆ เช่น เครื่องจักรทุ่นแรงสำหรับการประกอบอาชีพ อุปกรณ์อำนวยความสะดวกสบาย อันส่งผลทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น และมีความสิ้นเปลืองมากขึ้น

2. **สังคมเมือง** หมายถึง บริเวณที่มีประชากรอาศัยอยู่รวมกันเป็นจำนวนมาก เป็นศูนย์กลางของความเจริญต่างๆ การคมนาคมสะดวก ประชาชนประกอบอาชีพหลากหลาย ความสัมพันธ์ของคนในสังคมเมืองเป็นไปอย่างมีระเบียบแบบแผน โดยมากมักจะติดต่อกันด้วยตำแหน่งหน้าที่การงาน ความจริงใจที่มีต่อกันน้อยมาก ความสัมพันธ์ของชาวเมืองมีการจัดตั้งเป็นกลุ่มต่างๆ สังคมเมืองมีลักษณะเป็นครอบครัวขนาดเล็ก (ครอบครัวเดี่ยว) สมาชิกในครอบครัวมักจะประกอบอาชีพแตกต่างกัน วัดเป็นเพียงแหล่งประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น ไม่ได้เป็นศูนย์กลางรวมจิตใจเหมือนกับสังคมชนบท พฤติกรรมของชาวเมืองจะยึดกฎหมายเป็นหลัก เศรษฐกิจในสังคมเมืองจะมีความยุ่งยากและสลับซับซ้อนมาก เนื่องจากเป็นศูนย์กลางในทุกๆ ด้าน

5.1.1 การเปลี่ยนแปลงในสังคมไทย

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การที่ระบบสังคม กระบวนการแบบอย่าง หรือรูปแบบทางสังคม เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี ระบบครอบครัวหรือระบบการปกครองได้เปลี่ยนแปลงไปไม่ว่าจะด้านใดก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมนี้อาจจะเป็นไปทางก้าวหน้าหรือถดถอย เป็นอย่างถาวรหรือชั่วคราวโดยวางแผนให้เป็นไปหรือเป็นไปเอง และที่เป็นประโยชน์หรือให้โทษก็ได้ทั้งสิ้น

5.1.2 ปัญหาสังคม

ปัญหาสังคม หมายถึง สภาพการณ์ที่กระทบกระเทือนบุคคลจำนวนมาก โดยไม่เป็นที่ต้องการ และมีความรู้สึกว่าจะมาร่วมกันแก้ไขปัญหาเหล่านั้นให้ดีขึ้น ซึ่งลักษณะของปัญหาสังคม ประกอบด้วย สภาพการณ์ที่กระทบกระเทือนบุคคลจำนวนมาก เป็นวิธีการที่ไม่ชอบธรรม หรือถูกต้อง ความสามารถจะจัดการอย่างหนึ่งอย่างใดได้ และในรูปของการกระทำร่วมกัน

จะเห็นได้ว่า ปัญหาในสังคมไทยปัจจุบันสามารถสรุปได้ ดังนี้

1) ปัญหาความยากจน สาเหตุมาจากความผิดปกติของร่างกายและจิตใจ การเจ็บป่วย การศึกษาต่ำ ขาดความชำนาญ ความเกียจคร้าน การแตกแยกของครอบครัว อุบัติเหตุ จากอุตสาหกรรม ภัยธรรมชาติ การว่างงาน และมีบุตรมากเกินไป

2) ปัญหายาเสพติดให้โทษ สาเหตุเกิดจากความไม่รู้เท่าไม่ถึงการณ์การชักนำตามอย่าง ตลอดจนเพื่อนคนลายเครือญาติของปัญหาชีวิต เป็นต้น และ

3) ปัญหาโรคเอดส์ สาเหตุมาจากความสำส่อนทางเพศ การขาดความรู้ ความยากจน ยาเสพติด และค่านิยมที่ไม่ถูกต้อง

ซึ่งสาเหตุของการเกิดปัญหาสังคม มีหลายสาเหตุ ได้แก่ เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ความไม่เป็นระเบียบในสังคมและพฤติกรรมเบี่ยงเบน บุคลิกภาพหรือพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ ส่วนวิธีการป้องกันและแก้ปัญหาในสังคมไทย มีดังนี้

1) ให้การศึกษาพัฒนาความรู้ ทักษะที่จำเป็นแก่ประชาชนในทุกระดับอย่างทั่วถึง สำหรับการดำเนินชีวิต และการทำงาน อาทิ การฝึกอบรมอาชีพพื้นฐาน การพัฒนาทักษะสำหรับการทำงาน เป็นต้น

2) รัฐต้องให้สวัสดิการที่ดีแก่ประชาชน

3) มีการพัฒนาเศรษฐกิจ เช่น พัฒนาทรัพยากร ส่งเสริมการลงทุน ให้ความช่วยเหลือ เกษตรกร เป็นต้น

4) มีการยกระดับคุณภาพสถาบันทางสังคม โดยเฉพาะครอบครัว และศาสนา

5) การจัดระบบโครงสร้างและการบริการทางสังคมที่เหมาะสมและทั่วถึง

นอกจากนี้ ธนากร สังเขป (2547) ได้นำเสนอสภาพชุมชนไทยในปัจจุบันในลักษณะการเปรียบเทียบลักษณะชุมชนที่อ่อนแอ และลักษณะชุมชนที่เข้มแข็ง ในประเด็นต่างๆ ต่อไปนี้

ลักษณะชุมชนที่อ่อนแอ	ลักษณะชุมชนที่เข้มแข็ง
1. สูญเสียความเป็นปึกแผ่น ขาดความร่วมมือร่วมกัน มุ่งความอยู่รอดของตนเอง มีการอพยพย้ายถิ่นฐานทั้งชั่วคราวและถาวร	1. ชุมชนรวมตัวกันเป็นปึกแผ่น มีความร่วมมือในกิจกรรมต่างๆ มีความเอื้ออาทรต่อกัน รักสามัคคีและช่วยเหลือกัน มีความรู้สึกผูกพันกับชุมชน
2. พึ่งพิงภายนอกสูง ชุมชนมีอำนาจการต่อรองต่ำ มีอิสระในการเลือกและตัดสินใจด้วยตนเองน้อย	2. ชุมชนที่มีศักยภาพพึ่งตนเองได้ มีอิสระในการเลือกและตัดสินใจ มีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ
3. ชุมชนแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเองได้น้อย หรือไม่ได้เลย เช่น ปัญหาการแย่งชิงและการทำลายทรัพยากร ความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม ปัญหาอาชีพ เช่น หนี้สิน ที่ดินทำกิน ปัญหาสังคมต่างๆ	3. ชุมชนที่สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง โดยอาศัยอำนาจความรู้และกลไกภายในชุมชนเอง กำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาโดยอาศัยความร่วมมือภายในชุมชนเป็นหลักในทุกด้าน
4. สภาพการพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ไม่ยั่งยืน ศักยภาพและภูมิปัญญาของท้องถิ่นสูญหายหรือถูกทอดทิ้ง ขาดรากฐานและเอกลักษณ์ของตนเอง	4. พัฒนาศักยภาพตนเองได้อย่างต่อเนื่อง ด้วยภูมิปัญญา การพัฒนาอยู่บนฐานวัฒนธรรมโดยผสมผสานกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้อย่างกลมกลืน
5. ขาดผู้นำที่เข้มแข็ง และขาดความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับชุมชนภายนอก ในลักษณะเครือข่ายการพัฒนา เครือข่ายการเรียนรู้ และการจัดการ	5. ชุมชนที่มีผู้นำเก่ง ดี มีภาวะความเป็นผู้นำสูง มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับชุมชนภายนอกเพื่อเป็นเครือข่ายการพัฒนา การเรียนรู้ และการจัดการ
6. ชุมชนขาดวิสัยทัศน์และแผนการพัฒนาชุมชนของตนเอง ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน เป็นแผนการพัฒนาทุกด้าน	6. ชุมชนมีการกำหนดวิสัยทัศน์และมีแผนการพัฒนาของตนเองทุกด้านโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน
7. ชุมชนขาดการมีส่วนร่วมในการประเมินผล การตรวจสอบและทบทวนตนเองอย่างโปร่งใส เพื่อการเรียนรู้และปรับปรุงพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น	7. ชุมชนที่สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการประเมินผล ตรวจสอบ ทบทวนตนเอง เป็นการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อปรับปรุงและพัฒนาตนเอง ด้วยตนเอง

จะเห็นได้ว่า สังคมไทยเป็นสังคมที่มีลักษณะอันเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษหลายอย่าง ซึ่งลักษณะของสังคมไทยข้างต้นได้แสดงให้เห็นถึงความหลากหลาย และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่กำลังเกิดขึ้น จึงเป็นเรื่องที่ทุกภาคส่วนในสังคมต้องให้ความสำคัญ และร่วมมือกันธำรงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมต่างๆ และคุณค่าทางสังคมให้อยู่คู่สังคมไทยสืบไป

5.2 ความหมายของคำว่าชุมชน

ชุมชนในที่นี้ตรงกับคำว่า Community ในภาษาอังกฤษ ซึ่งตามความหมายที่คนทั่วไปเข้าใจ หมายถึงการที่คนมาอยู่ร่วมกันหรือมาชุมนุมกัน จากความหมายนี้เมื่อพิจารณาดูแล้วจะเห็นว่ายังไม่ชัดเจนพอ เป็นความหมายที่มีขอบเขตกว้างมาก นักสังคมวิทยาที่มีชื่อเสียงหลายๆ ท่าน ได้พยายามศึกษาพฤติกรรมหรือการกระทำของคนที่อยู่ร่วมกันเป็นพวกๆ แล้วจึงสรุปความหมายของคำว่าชุมชนไว้ต่าง ๆ ดังนี้

Robert E. Park and Ernest W. Burgess (1921) ชุมชน หมายถึง “อาณาบริเวณของท้องถิ่นหนึ่งๆ ซึ่งผู้คนในท้องถิ่นนั้นพูดภาษาเดียวกัน มีจารีตประเพณีอย่างเดียวกันมีความรู้สึกเป็นแบบเดียวกันและมีการกระทำไปตามทัศนคติซึ่งเป็นไปในทางเดียวกัน”

Davis Kingsley (1949) ให้ความหมายของคำว่าชุมชนไว้ว่า “หมายถึง กลุ่มคน ที่อยู่ร่วมกันกันในอาณาบริเวณใดบริเวณหนึ่งที่แน่นอนและสามารถดำรงชีวิตทางสังคมร่วมกัน” กล่าวคือ คนกลุ่มหนึ่งจะตั้งมีอาณาเขตเป็นของตนเองและคนในอาณาเขตนั้นมีความสัมพันธ์ทางสังคมร่วมกัน เช่น มีภาษาพูดจารีตประเพณี และทัศนคติ เป็นแบบเดียวกัน

Arthur Dunham (1958) กล่าวว่าชุมชนคือกลุ่มมนุษย์ กลุ่มหนึ่ง ตั้งภูมิลำเนา อยู่ในอาณาเขตทางภูมิศาสตร์ที่ค่อนข้างแน่นอนและติดต่อกันและกัน และมีส่วนสำคัญของชีวิตทั่วไปอย่างเดียวกันเช่นมารยาท ขนบธรรมเนียมประเพณีและแบบแห่งการพูด

Nelson, Ramsey and Verner (1960) ได้ให้ความหมายของชุมชน สรุปได้ว่า “ชุมชนหมายถึง กลุ่มคนซึ่งมีความสัมพันธ์กันในอาณาเขตหนึ่งๆ” ซึ่งความสัมพันธ์นี้ หมายถึง การปฏิบัติต่อกัน

Roland Warren (1963) กล่าวว่าชุมชนเป็นกลุ่มบุคคลหลาย ๆ กลุ่มมารวมกัน อยู่ในอาณาเขตและภายใต้กฎหมายหรือ ข้อบังคับอันเดียวมีการสังสรรค์กัน มีความสนใจร่วมกัน มีวัฒนธรรมเดียวกันและมีพฤติกรรมอย่างเดียวกัน

Robert M. Maciver (1964) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ชุมชนหมายถึง “ กลุ่มคน ซึ่งอยู่ร่วมกัน มีความรู้สึกเป็น พวกเดียวกัน มีความสนใจ ในเรื่องเกี่ยวกับวิถีชีวิตเป็นอยู่ร่วมกัน มีตั้งแต่กลุ่มขนาดเล็กคือหมู่บ้านไปจนถึงกลุ่มขนาดใหญ่ เช่น เมือง ประเทศชาติ”

ประสพาท หลักศิลา (2514) ได้ให้ความหมายของคำว่าชุมชนไว้ว่า หมายถึง การที่คนมารวมกลุ่มกันและมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันทั้งภายในกลุ่มของตนเองและระหว่างกลุ่มในบริเวณที่มีอาณาเขตทางภูมิศาสตร์กำหนดได้

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2515) ชุมชนหมายถึงองค์การทางสังคมอย่างหนึ่ง ที่มีอาณาเขตครอบคลุมท้องถิ่นหนึ่ง และปวงสมาชิกสามารถบรรลุ ถึงความต้องการพื้นฐานส่วนใหญ่ได้ และสามารถแก้ไขปัญหาส่วนใหญ่ในชุมชนของตนเองได้

ประดิษฐ์ มัชฌิมา (2522) เสนอความคิดว่าชุมชนคือกลุ่มชนที่มีความรู้สึกนึกคิดและผลประโยชน์ร่วมกัน อาศัยอยู่ในบริเวณหรือที่เดียวกัน มีการใช้ประโยชน์และบริการทางสังคมร่วม

นอกจากนี้ก็ยังมึนักวิชาการที่มีชื่อเสียงอีกหลาย ๆ ท่านที่ได้ให้ความหมายของคำว่าชุมชนไว้ อาทิ Loomis and Beegle (1957), Sarason, S.B. (1974), McMillan, D.W., & Chavis, D.M. (1986), Smith, M. K. (2005) เป็นต้น

จากคำจำกัดความที่นักวิชาการทั้งในประเทศและต่างประเทศได้ให้ความหมายไว้ อาจสรุปได้ว่า ชุมชน หมายถึงการที่คนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมาอยู่ร่วมกันในระยะเวลาที่ยาวนาน ระยะเวลาหนึ่ง จนเกิดความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีอาณาเขตที่แน่นอน มีความสนใจและปฏิบัติตนในวิถีชีวิตประจำวันที่คล้ายคลึงกันและมีความสัมพันธ์กันภายในการอยู่ร่วมกัน

อย่างไรก็ตาม ไม่มีนักวิชาการใดเลยที่ให้ความเห็นเกี่ยวกับขนาดที่แน่นอนของชุมชนว่า จะต้องมีจำนวนเท่าใด ชุมชนบางชุมชนอาจมีขนาดเล็ก บางชุมชนอาจมีขนาดใหญ่ ซึ่งอาณาเขตที่จะจำกัดความเป็นชุมชนนั้นอาจจะเป็น “อาณาเขตทางวัฒนธรรม”(Cultural area) หมายถึงอาณาเขตซึ่งผู้คนในบริเวณนั้นมีลักษณะโดยเฉพาะทางสรีระและทางวัฒนธรรมบางอย่างร่วมกัน ได้แก่สถาบันต่าง ๆ ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ทัศนคติ และวิถีแห่งการดำรงชีวิต อาหาร การกิน ภาษา การแต่งกาย ระบบการเมือง ระบบเศรษฐกิจ ฯลฯ เป็นของตนเองแตกต่างจากกลุ่มคนอื่น หรืออาณาเขตทางกายภาพอันได้แก่แนวเขตกันพรมแดน แม่น้ำ สันเขา รั้วกำแพง ฯลฯ (ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์, 2551)

5.3 โครงสร้างของชุมชน

ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์ (2551) อธิบายโครงสร้างของชุมชนว่า หมายถึง ส่วนที่ประกอบและมีความสัมพันธ์เกาะเกี่ยวกันเป็นโครงสร้างชุมชน โครงสร้างของชุมชน ประกอบด้วย

5.3.1 กลุ่มคน

กลุ่มคน หมายถึง การที่คน 2 คนหรือมากกว่านั้นเข้ามาติดต่อเกี่ยวข้องกันและมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันทางสังคมในช่วงเวลาหนึ่งด้วยความมุ่งหมายอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน ความมุ่ง

หมายนั้นอาจเป็นการร่วมมือช่วยเหลือกันหรือเป็นศัตรูต่อกันก็ได้ และในการมารวมกลุ่มนี้จะมีการคาดคะเนพฤติกรรมซึ่งกันและกัน และจะต้องปรับปรุงพฤติกรรมให้เป็นไปในลักษณะที่คนในกลุ่มต้องการ ในแง่ของชีววิทยามนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตเช่นเดียวกันกับสิ่งมีชีวิตอื่นๆ จึงจำเป็นจะต้องตอบสนองความต้องการทางสรีรวิทยาและจิตวิทยาซึ่งความต้องการนี้จะต้องตอบสนองด้วยศักยภาพหรือความสามารถที่จะสมบูรณ์ได้ด้วยกระบวนการเรียนรู้ ประสบการณ์และพัฒนาการทางร่างกายและจิตใจ เมื่อมนุษย์เกิดมาในโลกนี้ในระยะแรกจะยังไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ จึงจำเป็นจะต้องอาศัยการเลี้ยงดูและอบรมสั่งสอนจากบุคคลอื่นรอบข้าง จึงนับว่าเป็นเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้มนุษย์มารวมกลุ่มกัน อาจกล่าวได้ว่ามนุษย์รวมกลุ่มกันเพราะแรงขับเคลื่อนทางธรรมชาติ 2 ประการ คือ 1) ความหิวกระหาย ซึ่งเป็นความหิวกระหายทั้งทางร่างกายและทางจิตใจ ได้แก่ อาหาร ความต้องการทางเพศ การสังสรรค์สมาคมกันคนอื่น เป็นต้น ซึ่งความต้องการเหล่านี้มันเองที่ก่อให้เกิดการสังสรรค์ วัฒนธรรมต่าง ๆ เช่น การเลี้ยงสัตว์ การเพาะปลูก การสมรส และครอบครัว การศึกษา ศาสนา ฯลฯ และ 2) การหลีกเลี่ยงต่าง ๆ เช่น หลีกเลี่ยงภัยธรรมชาติ หลีกเลี่ยงความเจ็บป่วยต่าง ๆ ความตาย เป็นต้นนอกจากนี้ถ้าจะแบ่งกลุ่มโดยยึดความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่มเป็นหลัก ก็อาจแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

1) กลุ่มปฐมภูมิ (Primary Groups) สมาชิกของกลุ่มอาจจะมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ด้วยเหตุทางการเป็นเครือญาติ มิตรภาพ ลักษณะความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่มจะใกล้ชิด มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันอย่างลึกซึ้งพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือสนับสนุนเมื่อมีความจำเป็นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ความใกล้ชิดนี้เป็นความสัมพันธ์กันทางทางร่างกายและใจ สมาชิกในกลุ่มจะมีความรู้สึกร่วมกัน คือ ถ้าสมาชิกคนอื่นมีความทุกข์ สมาชิกอื่นๆ ก็จะรู้สึกทุกข์ร้อนด้วย ในทางตรงกันข้ามถ้าสมาชิกมีความสุข สมาชิกอื่นก็มีความสุขด้วยเช่นกัน กลุ่มปฐมภูมิมักจะมีขนาดเล็ก มีหน้าที่สำคัญที่จะก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมหรือ “สังคมนิยม” (Socialization) แก่สมาชิกในอันที่จะทำตามตำแหน่งหน้าที่ของแต่ละคนได้ กลุ่มปฐมภูมิที่สำคัญมี 2 ชนิดคือ กลุ่มครอบครัว ซึ่งมีความผูกพันกันโดยเครือญาติ กลุ่มเพื่อนฝูง ซึ่งสัมพันธ์กันโดยมิตรภาพระหว่างกลุ่มเพื่อนร่วมชั้นเรียน

2) กลุ่มทุติยภูมิ (Secondary Groups) กลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มที่สมาชิกของกลุ่มขาดความคุ้นเคยใกล้ชิดสนิทแนบ มีการพบปะกันเป็นครั้งคราว ความสัมพันธ์ของสมาชิกมักเป็นตามกำหนดกฎเกณฑ์แบบแผนของกลุ่ม มีการสัมพันธ์กันเพื่อผลประโยชน์สิ่งใดสิ่งหนึ่ง การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มมักจะเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของคนใดคนหนึ่งมากกว่าความรู้สึกร่วมทางอารมณ์และเมื่อใดที่สมาชิกรู้สึกว่าจะไม่ได้รับประโยชน์หรือได้รับประโยชน์น้อยลง ก็อาจออกจากการเป็นสมาชิกได้ง่าย เพราะความสัมพันธ์ของสมาชิกมักเกิดจากผลประโยชน์มากกว่าอารมณ์ร่วม

ตัวอย่างของกลุ่มทุติยภูมิ เช่น กลุ่มนายจ้างกับลูกจ้าง กลุ่มพ่อค้ากับลูกค้า หน่วยราชการต่างๆ โดยปกติแล้วกลุ่มทุติยภูมิจะเป็นกลุ่มที่มีสมาชิกมากเป็นกลุ่มใหญ่

นอกจากนี้ ยังอาจแบ่งกลุ่มโดยยึดหลักสำคัญอื่นๆ ได้อีก เช่น การแบ่งกลุ่มโดยยึดลักษณะความ สมัครงใจของการเป็นสมาชิกกลุ่ม เช่น กลุ่มสมัครงใจ กลุ่มไม่สมัครงใจ หรือการแบ่งกลุ่มตามลักษณะประกอบอาชีพ เช่น กลุ่มประกอบอาชีพเกษตรกรรม กลุ่มประกอบอาชีพอุตสาหกรรม เป็นต้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการจะแบ่งกลุ่มเป็นกี่ประเภท ประเภทใดบางนั้น ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของผู้แบ่งเป็นหลักสำคัญ

นักสังคมวิทยาได้จัดโครงสร้างของสังคมไทย สรุปได้ดังนี้ 1) เขตภูมิศาสตร์ 2) ประชากร 3) อาชีพ 4) แบบแผนการดำเนินชีวิต 5) ความแตกต่างระหว่างประชากรในสังคมเมืองและชนบท 6) ความสัมพันธ์ของกลุ่มคนในสังคม 7) การสืบทอดทางวัฒนธรรม

จะเห็นได้ว่า สังคมไทยมีองค์ประกอบโครงสร้างทางสังคม 2 ส่วนที่สำคัญ คือ กลุ่มสังคม (Social Groups) และสถาบันสังคม (Social Institutions) ที่สำคัญ

5.3.2 สถาบันทางสังคม

เมื่อคนมาอยู่รวมกันเป็นกลุ่มแล้ว และมีวิวัฒนาการไปถึงขั้นตั้งองค์การทางสังคมแล้ว ก็จะมีการกำหนดแบบแผนของการปฏิบัติต่อกันของสมาชิกในกลุ่มเพื่อสามารถดำเนินการตามภารกิจกลุ่มได้ ดังนี้

ประสาท หลักศิลา (2514) อธิบายว่า สถาบันทางสังคมเป็นสิ่งที่สังคมกำหนดขึ้นเพื่อควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมให้ปฏิบัติไปในลักษณะที่สังคมต้องการ เพื่อการดำรงอยู่ของสังคมนั้น

คูทัย หิรัญโต (2531) ให้ความหมายว่า วิถีทางปฏิบัติซึ่งจัดตั้งขึ้นเป็นแบบแผนภายในสังคมหนึ่ง ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปและเป็นทางการ

ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์ (2521) อธิบายความหมายของสถาบันทางสังคม ว่าหมายถึง การกระทำของคนในสังคมหรือประเพณีที่สังคมได้ตั้งหรือวางไว้เป็นระเบียบแบบแผน

สรุปได้ว่า สถาบันสังคม หมายถึง วิถีทางปฏิบัติซึ่งจัดขึ้น เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบแบบแผน เป็นที่ยอมรับของคนในสังคมทั้งนี้เพื่อตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนในด้านต่างๆ สถาบันเป็นสิ่งที่ไม่มีรูปร่าง ไม่มีตัวตน เป็นแต่เพียงแนวทางการปฏิบัติซึ่งทำซ้ำซากจนเกิดเป็นแบบแผน โดยมีองค์การเป็นเครื่องรองรับ

นักสังคมวิทยาได้พยายามจัดหมวดหมู่ของสถาบันทางสังคมที่มีมนุษย์เกี่ยวข้องได้เป็น 7 สถาบันใหญ่ๆ ด้วยกัน คือ

- 1) สถาบันที่เกี่ยวกับเพศและการสืบพันธุ์ อันได้แก่ สถาบันการสมรสและครอบครัว
- 2) สถาบันที่เกี่ยวกับการผดุงรักษาไว้ซึ่งฐานะทางเศรษฐกิจ อันได้แก่สถาบันการประกอบอาชีพ การทำมาหากิน ฯลฯ
- 3) สถาบันที่เกี่ยวกับการถ่ายทอดความรู้ อันได้แก่ สถาบันการศึกษาฝึกอบรม
- 4) สถาบันที่เกี่ยวกับการทนุบำรุงร่างกายและจิตใจ ได้แก่ สถาบันเกี่ยวกับการพลศึกษา การบันเทิงเริงรมย์ต่างๆ
- 5) สถาบันการประดิษฐ์คิดค้น ได้แก่ สถาบันค้นคว้าวิจัยต่างๆ ประดิษฐ์คิดค้นนวัตกรรม
- 6) สถาบันเกี่ยวกับจรรยาความประพฤติ การปลูกแต่งจิตใจให้บริสุทธิ์ อันได้แก่สถาบันทางศาสนา
- 7) สถาบันที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมพฤติกรรมในการอยู่ร่วมกันได้แก่ สถาบันการเมืองการปกครองต่างๆ

จะเห็นได้ว่า โครงสร้างของชุมชน ประกอบด้วย กลุ่มคน และสถาบันทางสังคมที่เป็นวิถีทางปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบแบบแผนและเป็นที่ยอมรับของคนในสังคม

5.4 ค่านิยมในการเรียนรู้

การเรียนรู้ หมายถึง พัฒนาการของความรู้ใหม่ ทักษะใหม่ หรือทัศนคติใหม่ โดยการมีปฏิสัมพันธ์ตอบสนองต่อข่าวสาร และสภาพแวดล้อม การเรียนรู้ตามความหมายทางจิตวิทยา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลอย่างค่อนข้างถาวร อันเกิดจากการฝึกฝนหรือการมีประสบการณ์ ซึ่งพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ มีลักษณะสำคัญดังนี้ 1) พฤติกรรมที่เปลี่ยนไป จะเปลี่ยนไปอย่างค่อนข้างถาวร 2) พฤติกรรมที่เปลี่ยนไป จะเกิดจากการฝึกฝน หรือประสบการณ์ เช่น ความสามารถในการพูดภาษาอังกฤษจะต้องได้รับการฝึกฝน เป็นต้น

ค่านิยม หมายถึง “ระบบความชอบพิเศษ” เพราะสิ่งที่เราชอบมาก เราจะให้คุณค่ามากกว่าสิ่งที่เราไม่ชอบ ค่านิยมจึงเป็นสิ่งที่บุคคลพอใจ หรือเห็นว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่า ว่าอะไรควรประพฤติและอะไรไม่ควรประพฤติ แล้วยอมรับไว้เป็นความเชื่อหรือความรู้สึกนึกคิดของตนเอง จะเห็นได้ว่า ค่านิยมเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม เนื่องจากมีการเรียนรู้ปลูกฝังและถ่ายทอดจากสมาชิก รุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง สังคมแต่ละสังคมจึงมีค่านิยมแตกต่างกันไป ค่านิยมช่วยย้ําให้การ

ดำเนินชีวิตในสังคมมีความสอดคล้องสัมพันธ์กัน และทำให้การดำเนินชีวิตของสมาชิกมีเป้าหมาย ช่วยสร้างความปึกแผ่นให้แก่สังคม

นอกจากนี้ ในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ผู้บริหาร ผู้นำ ผู้ที่เกี่ยวข้อง และประชาชนทุกคน ในทุกระดับขององค์การควรยึดถือวัฒนธรรมการเรียนรู้หรือค่านิยมการเรียนรู้ร่วมกันในสิ่งต่างๆ ต่อไปนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2551)

- 1) วัฒนธรรมของการกล้าคิด กล้าเสี่ยง กล้าริเริ่ม กล้าทดลอง
- 2) วัฒนธรรมของการเล่าสู่และแบ่งปันกัน
- 3) วัฒนธรรมของการทำงานเป็นทีม
- 4) วัฒนธรรมที่เป็นมิตรกับความรู้อื่น
- 5) วัฒนธรรมที่ดีในการบริหารที่มคนเก่งผู้เป็น “แรงงานความรู้”
- 6) การสร้าง “ชุมชนของการปฏิบัติ”

จะเห็นได้ว่า ค่านิยมในการเรียนรู้มีความสำคัญ เนื่องจากเป็นตัวกำหนดแบบแผน ความคิด ทศคติ และการกระทำของบุคคลและกลุ่มบุคคลในชุมชนที่มีค่อคุณค่าของชุมชนในขณะนั้นๆ พัฒนาความรู้ ทักษะ และทัศนคติของบุคคล และการพัฒนาชุมชนที่ดีขึ้นได้

5.5 ความสำคัญของการพัฒนาชุมชน

“การพัฒนาชุมชน” (Community Development) เป็นการทำให้กลุ่มคนดีขึ้น พัฒนาเจริญขึ้น ในทุก ๆ ด้าน เช่น ด้านเศรษฐกิจ สังคม การปกครอง วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม หรือยกระดับคุณภาพชีวิตของบุคคล กลุ่มบุคคล และชุมชนโดยรวม เป็นต้น (ธนากร สังเขป, 2547)

เป้าหมายของการพัฒนาชุมชน คือ “คน” ซึ่งเป็นกลุ่มอันหลากหลาย กระจายอยู่ทั่วประเทศ เป็นหมู่บ้าน เป็นชุมชนเมือง เป็นกลุ่มอาชีพ เป็นกลุ่มกิจกรรม ฯลฯ กลุ่มต่างๆ เหล่านี้เป็นรากฐานสำคัญของประเทศ เราเห็นพ้องกันว่าพัฒนาคน เป็นแนวทางการพัฒนาประเทศที่ถูกต้อง การพัฒนาคนจึงเป็นเป้าหมายตามที่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) จนถึงปัจจุบันแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ได้กำหนดไว้ เมื่อประเทศชาติเจริญดีขึ้น เจริญขึ้น ในทุก ๆ ด้าน สมาชิกในสังคมย่อมได้รับผลพวงของการพัฒนาที่ดี ทุกอย่างมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน การพัฒนาคนก็คือการพัฒนาชุมชน จึงเป็นภารกิจหน้าที่ของทุกภาคส่วนในสังคม และทุกคนที่เกี่ยวข้องต้องร่วมมือกัน องค์กรทั้งหลายก็ต้องพัฒนาองค์กรเช่นเดียวกัน เพราะองค์กรก็มีความเป็นชุมชนด้วย ดังนั้นเป้าหมายของประเทศ หรือสังคม จึงอยู่ที่การพัฒนาคน องค์กร และชุมชนอย่างเป็นทางการ

จะเห็นได้ว่า ชุมชนมีความสำคัญยิ่งเนื่องจากเป็นฐานการพัฒนาคนที่สำคัญ การพัฒนาไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้จึงมุ่งหวังไปที่การส่งเสริมศักยภาพชุมชนให้เกิดความเป็นชุมชน การเรียนรู้ที่เข้มแข็ง ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การจัดการและการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของชุมชนแล้วถึงได้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันระหว่างชุมชนที่จะส่งผลกระทบต่อการพัฒนาชุมชนอื่นๆ อย่างต่อเนื่อง มีการช่วยเหลือเกื้อกูล และขยายองค์ความรู้ที่ดีเป็นวงกว้างต่อไปตามลำดับ

โดยสรุป ชุมชนเป็นองค์กรทางสังคมที่สำคัญต่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ เนื่องจากเป็นศูนย์รวมคนที่หลากหลาย สามารถตอบสนองของความต้องการของสมาชิก และช่วยให้สมาชิกสามารถจัดการกับปัญหาต่างๆ ที่มีอยู่ร่วมกันได้ เป็นสถาบันการพัฒนาคนที่สำคัญเพื่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ

ตอนที่ 6 แนวคิดเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวก

6.1 ความเป็นมาและความหมาย

6.1.1 กระบวนทัศน์ (Paradigm)

ความเป็นมาของกระบวนทัศน์ เริ่มจากการที่นักคิดที่มีชื่อว่า Thomas S. Kuhn (1962) ได้นำเสนอแนวคิด เรื่อง กระบวนทัศน์ (Paradigm) ไว้ในหนังสือ The Structure of Scientific Revolutions โดยได้นิยาม คำว่า กระบวนทัศน์ (paradigm) ในเชิงวิทยาศาสตร์ไว้ว่า หมายถึง กรอบแนวคิด (Conceptual Framework) หรือ โลกทัศน์ (Worldview) ที่แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับแต่ละชุมชนทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Community)

คำว่า paradigm มีรากศัพท์มาจากภาษากรีก จากคำว่า para (beside) และ deigma (example) และในความหมายดั้งเดิม หมายถึง แบบจำลอง (model) แบบแผน (pattern) หรือ ตัวอย่าง (example) ที่เป็นที่ยอมรับ อันมีนัยยะ ว่า เป็นตัวอย่าง สำหรับการทำความเข้าใจ อย่างไรก็ตาม สำหรับ Thomas S. Kuhn กระบวนทัศน์ ในเชิงวิทยาศาสตร์ ไม่ได้มีนัยยะเพียงแค่การทำความเข้าใจ แต่เป็นสิ่งที่จะต้องมีการเชื่อมโยง (articulation) และ ระบุอย่างเฉพาะเจาะจง (specification) ต่อไปได้ ภายใต้ปัจจัยเงื่อนไขใหม่ๆ ที่เกิดขึ้น (คำว่า paradigm แปลเป็นภาษาไทย ว่า "กระบวนทัศน์" โดย ชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์ ในปี พ.ศ. 2536 และ คำว่า "paradigm shift" แปลเป็นภาษาไทย ว่า การเปลี่ยนย้ายกระบวนทัศน์ (ประสาน ต่างใจ, 2538ก)

Fritjof Capra (1986) นิยาม คำว่า กระบวนทัศน์เชิงสังคม (social paradigm) ใน The Concept of Paradigm and Paradigm Shift ในเวลาต่อมาว่า หมายถึง "มโนทัศน์ (concepts) ค่านิยม (value) การรับรู้ (perceptions) และการปฏิบัติ (practices) ที่ชุมชน (community) หนึ่งมีหรือกระทำร่วมกัน ซึ่งก่อให้เกิดวิสัยทัศน์ (vision) แห่งความเป็นจริง ที่เป็นพื้นฐานของการจัดระบบตนเองของชุมชนนั้น" (Capra, 1986: 3) ดังนั้น สำหรับ Capra (1986) กระบวนทัศน์ จึงมีนัยยะของ ทัศนะแม่บท ที่เป็นรากฐานของทัศนะอื่นๆ ต่อมา

ประสาน ต่างใจ (2545) นิยาม กระบวนทัศน์ (paradigm ใน บุพนิมิตแห่งกระบวนทัศน์ ใหม่ว่าหมายถึง กระบวนทางความคิด ทางการรับรู้ ทางวิถีคิด และการสะท้อนความคิด ให้เป็น ความหมาย หรือให้มีคุณค่าของมนุษยชาติ สำหรับดำรงอยู่ ในช่วงเวลาหนึ่ง ทั้งนี้ ประสาน ต่างใจ (2538ข) พัฒนานิยามดังกล่าว จาก นิยามของ Willis Harman (1976) ที่ว่า "กระบวนทัศน์ คือ แนวทางพื้นฐานว่าด้วยความคิด การรับรู้ คุณค่า และการปฏิบัติที่สัมพันธ์เป็นการเฉพาะกับ วิสัยทัศน์แห่งความจริง"

ประเวศ วะสี (2545) อธิบายเรื่อง กระบวนทัศน์ ด้วยแนวคิดเชิง พุทธปรัชญา ไว้ใน หนังสือ มิตินุภาพ: กระบวนทัศน์ใหม่เพื่อสร้างสังคมแห่งสุขภาวะ เรื่อง ญาณิ ว่า กระบวนทัศน์ หรือ ทัศนะ หรือ ญาณิ นั้น จะนำไปสู่การปฏิบัติ กล่าวคือ สัมมาญาณิจะนำไปสู่ สัมมาปฏิบัติ และ มิจฉาญาณิ จะนำไปสู่ มิจฉาปฏิบัติ

โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ (2545) อธิบายไว้ใน มิตินุภาพ: กระบวนทัศน์ใหม่เพื่อสร้าง สังคมแห่งสุขภาวะ ใน ปี พ.ศ. 2545 ว่า กระบวนทัศน์นั้น หมายถึง ทัศนะแม่บท หรือ รากฐานของ วิถีคิดทั้งหมด เป็นทัศนะพื้นฐานหรือรากฐาน ซึ่งสัมพันธ์เชื่อมโยงกับวิถีคิดต่างๆ และกำหนดวิถีคิด ของมนุษย์ในลักษณะต่างๆ กัน

โกศล ซ่อมกกา (2542) ได้นิยามคำว่า กระบวนทัศน์ ในวิทยานิพนธ์ เรื่อง พุทธกระบวน ทัศน์เชิงนิเวศวิทยาแนวลิเกว่า หมายถึง แบบแผนการคิดหรือทัศนะพื้นฐานในการมองโลกและชีวิต ซึ่งมีเนื้อหาว่าด้วยความจริงหรือสัจตถะของสรรพสิ่ง และ/หรือ ความสัมพันธ์ของสรรพสิ่ง ซึ่งเป็น มิติด้านอภิปรัชญา รวมทั้งมิติด้านญาณวิทยา ที่ว่าด้วยวิถีทางหรือวิธีการรู้ความจริงหรือสัจตถะ ตลอดจนจรรยาบรรณหรือความสัมพันธ์ของสรรพสิ่ง โดยแบบแผนการคิดหรือทัศนะดังกล่าว เป็น ตัวกำหนดระบบคุณค่า และ แบบแผนของระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สังคม และ ธรรมชาติของประชาคมหนึ่ง ในระยะเวลาหนึ่ง

เสวี พงศ์พิศ (2551) อธิบายว่า กระบวนทัศน์เปรียบเสมือนหลักคิด วิถีปฏิบัติ วิธีการ ให้คุณค่า และวิถีชีวิตทั้งหมดของผู้คน ที่ตั้งอยู่บนฐานการมองโลกความจริง

ดังนั้น คำว่า ครอบงำทัศน์ จึงหมายถึง แบบแผนการคิดหรือทัศนคติพื้นฐานในการมองโลกและชีวิต หรือรากฐานของวิถีคิดทั้งหมดที่ตั้งอยู่บนฐานการมองโลกความจริง โดยครอบงำทัศน์หนึ่งส่งผลต่อชุมชนนั้นให้สามารถดำรงอยู่ได้ในช่วงเวลาหนึ่ง

6.1.2 ครอบงำทัศน์เชิงบวก (Positive Paradigm)

ส่วนคำว่า ครอบงำทัศน์เชิงบวก (Positive Paradigm) มีผู้ให้ความหมายไว้ในหลากหลายทัศนะ ดังนี้

Stephen R. Covey (2003) อธิบายการปรับเปลี่ยนครอบงำทัศน์ว่า การปรับเปลี่ยนครอบงำทัศน์มีทั้งการปรับเปลี่ยนครอบงำทัศน์เชิงบวกและการปรับเปลี่ยนครอบงำทัศน์เชิงลบไว้ในหนังสือชื่อ “The 7 habits of Highly Effective People” โดยได้อธิบายว่า ครอบงำทัศน์ของบุคคลหรือชุมชนมีผลต่อการความคิด ทัศนคติ และพฤติกรรม รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลด้วย หากเป็นครอบงำทัศน์เชิงบวก ย่อมส่งผลในเชิงบวกต่อบุคคลหรือชุมชนนั้นๆ การปรับเปลี่ยนครอบงำทัศน์มีทั้งการปรับเปลี่ยนครอบงำทัศน์เชิงบวกและเชิงลบเช่นกัน กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าการปรับเปลี่ยนครอบงำทัศน์มีทั้งการปรับเปลี่ยนไปในทางที่ถูกต้อง เหมาะสม และหรือการปรับเปลี่ยนไปในทางที่ไม่ถูกต้องไม่เหมาะสม ซึ่งล้วนส่งผลต่อความคิด การกระทำ และการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้คนรอบข้างทั้งสิ้น นำความเปลี่ยนแปลงมาสู่บุคคลหรือชุมชนอย่างมหาศาล การปรับเปลี่ยนครอบงำทัศน์เชิงบวกหรือในทางที่ถูกต้องนั้นจะสามารถสร้างความสุข ความสำเร็จที่ใฝ่หา และความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคลและชุมชนได้

สอดคล้องกับ C. Bailey (2005) อธิบายว่า การปรับเปลี่ยนครอบงำทัศน์เป็นการปรับเปลี่ยนวิธีการมองเหตุการณ์ มุมมองเกี่ยวกับคน หรือสิ่งที่ส่งผลกระทบต่างๆ การปรับเปลี่ยนครอบงำทัศน์ที่ว่ามีทั้งเชิงบวกและเชิงลบ สามารถเกิดขึ้นได้ทั้งขณะปัจจุบันและในอนาคต และสามารถเกิดขึ้นได้ในระดับบุคคลและระดับชุมชน ในประเทศหรือระหว่างประเทศก็ได้

Swarup Dutta (2009) อธิบายว่า ครอบงำทัศน์เชิงบวกเป็นความคิดหรือทัศนคติในทางที่ดี สวยงาม ซึ่งส่งผลถึงการปฏิบัติตัวต่อผู้คนรอบข้างอย่างชื่นชม และให้ความเคารพ โดยได้ยกตัวอย่างทัศนคติที่พ่อแม่มีต่อลูกว่าเป็นครอบงำทัศน์เชิงบวก

Mark L. Dembert, M.D., M.P.H (2006) ระบุลักษณะของกระทันหันเชิงบวกที่มีผลต่อการพัฒนา ไว้ในวารสารออนไลน์ หัวข้อ ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเสี่ยง ว่า ครอบงำทัศน์เชิงบวกเป็นครอบงำทัศน์ที่เหมาะสมกับการพัฒนาชุมชน และการจัดการความเสี่ยงในองค์กรธุรกิจ นั่นคือความคิดแบบชนะ-ชนะ (Win-win situation) เป็นฐานคิดที่สำคัญที่ใช้ในการจัดการกับปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งประกอบด้วย การคิดเชิงบวก การร่วมรับผิดชอบ

กระบวนการที่ถูกต้อง การสื่อสารสองทางอย่างเหมาะสม ซึ่งมีความแตกต่างและตรงข้ามกับ กระบวนทัศน์เชิงลบ

ส่วน Larry James (2007) อธิบายว่า กระบวนทัศน์การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนทัศน์เชิงบวกที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลในทางที่ดีต่อคนส่วนใหญ่ในสังคม

ซึ่งสอดคล้องกับหลักกระบวนทัศน์เชิงบวกเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน สถาบันการค้ำมาตรฐาน และการพัฒนาที่ยั่งยืน (2552) อธิบายว่า กระบวนทัศน์เชิงบวกเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่มีกระบวนการจากล่างสู่บน การพัฒนาเกิดขึ้นโดยคนในชุมชนเอง มีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ใช้หลักกระบวนการประชาธิปไตย ที่เกิดขึ้นจากความต้องการของคนในชุมชน โดยคนในชุมชนเอง และเพื่อพัฒนาชุมชนให้มีความยั่งยืน

Chiang Wen-Wei (2008) กล่าวถึง อำนาจของกระบวนทัศน์เชิงบวกว่า หมายถึง ความคิดและการกระทำเชิงบวกของบุคคล ย่อมส่งผลต่อผู้อื่นได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนั้น อำนาจของกระบวนทัศน์เชิงบวกจึงมาจากการเรียนรู้ที่จะประพฤติปฏิบัติตัวในทางที่ดีเป็นบวกอยู่เสมอ โดยอาศัยความคิดหรือการรับรู้แต่สิ่งที่ดีภายในตัว

วิจารณ์ พานิช (2549) อธิบายว่า กระบวนทัศน์เชิงบวก คือ กระบวนทัศน์ใหม่ วิธีปฏิบัติใหม่ที่มีลักษณะเชิงบวก นั่นคือ การคิดในแง่ดี มุ่งให้เกิดการพัฒนาในเชิงสร้างสรรค์ เช่น การพัฒนาเยาวชนที่เน้นขยายความดี การนำเอาเรื่องราวของการทำดี เรื่องราวดีๆ ของเยาวชน ออกสู่สังคมในภาพรวม และสร้างวาทกรรมเชิงบวกด้านเยาวชน ซึ่งสามารถใช้วิธีการ KM และ AI (Appreciative Inquiry) เป็นเครื่องมือพัฒนาเยาวชน เพื่อชี้โอกาสใหม่ จากมุมมองใหม่ วิธีการแนวใหม่ ซึ่งเป็นแนวขยายความดี ไม่ใช่แนวต่อสู้ความชั่วหรือทำลายความชั่ว

จะเห็นได้ว่า กระบวนทัศน์เชิงบวก เป็นทัศนะทางความคิดและปฏิบัติต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เป็นเชิงบวก เป็นความคิดและการกระทำในทางที่ดี เช่น การมุ่งแสวงหาความสำเร็จ การพยายามพัฒนาซึ่งที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้น โดยอาจมีแนวทางที่หลากหลาย เช่น การมีส่วนร่วม การคิดเชิงบวก การคิดแบบชนะ-ชนะ การพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ การพัฒนาที่ยั่งยืน กล่าวคือ **กระบวนทัศน์ (Paradigm)** หมายถึง กรอบความคิดหรือกระบวนการทางความคิด การรับรู้ วิธีปฏิบัติ วิธีให้คุณค่า วิธีชีวิตทั้งหมดของผู้คน และฐานของวิถีเพื่อการจัดการตนเองของชุมชน ที่เป็นตัวแบบ (แนวคิด ค่านิยม ความเชื่อ) ในการมองปัญหาและวิธีการแก้ปัญหาของชุมชนหนึ่ง ซึ่งตั้งอยู่บนฐานการมองโลกความจริงแบบหนึ่งที่เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป กระบวนทัศน์หนึ่งส่งผลต่อชุมชนนั้น

ให้สามารถดำรงอยู่ได้ในเวลาหนึ่ง ส่วน**กระบวนทัศน์เชิงบวก (Positive Paradigm)** หมายถึง ทักษะทางความคิด กรอบความคิดหรือกระบวนการทางความคิด การรับรู้ วิธีปฏิบัติ วิธีให้คุณค่า วิธีชีวิตทั้งหมดของผู้คน และฐานของวิถีเพื่อการจัดการตนเองของชุมชนให้พัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้นและสร้างสรรค์ มีความเป็นเหตุผลเป็นผลที่สามารถอธิบายได้ เป็นตัวแบบแนวคิด ค่านิยม ความเชื่อในการมองปัญหาและแก้ปัญหา การกระทำที่ส่งผลดีเชิงบวก ซึ่งตั้งอยู่บนฐานการมองโลกความจริงเชิงบวกแบบหนึ่งที่เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป กระบวนทัศน์เชิงบวกหนึ่งส่งผลต่อการพัฒนาบุคคลและชุมชนอย่างเป็นพลวัตต่อเนื่อง โดยบุคคลและชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีความสุข เข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้ มีความเจริญก้าวหน้า ในเวลาหนึ่งอย่างมั่นคง สมดุล และยั่งยืนเกิดเป็นคุณค่าของชุมชน

6.2 โครงสร้างของกระบวนทัศน์

Egon G. Guba (1990) เสนอทัศนะไว้ใน The Paradigm Dialog ว่า กระบวนทัศน์ (paradigm) หรือ ระบบความเชื่อพื้นฐานนั้นมีโครงสร้างหลัก 3 ประการ คือ

- 1) ภาววิทยา (Ontology): อะไรคือ ธรรมชาติของความรู้ความจริง
- 2) ญาณวิทยา (Epistemology): อะไรคือ ธรรมชาติของความสัมพันธ์ระหว่างผู้แสวงหาความรู้ความจริง และ ความรู้ความจริง
- 3) วิธีวิทยา (Methodology): ผู้แสวงหาความรู้ความจริงควรจะแสวงหาความรู้ความจริงอย่างไร

ในที่นี้คำถาม 3 ข้อ ในโครงสร้าง 3 ประการดังกล่าว สามารถตอบได้หลากหลายและคำตอบนั้นเป็นตัวกำหนดหรือจุดเริ่มต้นของการแสวงหาความรู้ความจริงของแต่ละกระบวนทัศน์ ทั้งนี้ เราไม่อาจจะตัดสินได้ว่า คำตอบใดเป็นคำตอบที่ผิดหรือถูกต้อง ดังที่ Guba (1990) เห็นว่า กระบวนทัศน์ (paradigm) หรือระบบความเชื่อพื้นฐาน (basic belief systems) นั้น เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น (human constructions) และ ดังนั้น จึงมีความผิดพลาดและจุดอ่อนข้อบกพร่องเป็นธรรมดา ซึ่งเป็นธรรมชาติที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ของ ผลงานต่าง ๆ ของมนุษย์ ในทัศนะของ Egon G. Guba (1990) กระบวนทัศน์แต่ละกระบวนทัศน์ ต่างก็เป็น "ทางเลือก (alternative)" ด้วยกันทั้งนั้น

โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ (2545) วิเคราะห์กระบวนทัศน์ในเชิงปรัชญาไว้ในหนังสือมิติสุขภาพ: กระบวนทัศน์ใหม่เพื่อสร้างสังคมแห่งสุขภาพว่า ประกอบด้วย ฐานคติ ที่เป็นองค์ประกอบพื้นฐาน 3 องค์ประกอบ ดังนี้

1) ภาววิทยา (Ontology) คือ ตัวความรู้ว่า อะไรคือความจริง กระบวนทัศน์เป็นเรื่องของความจริงสุดท้าย (ultimate reality) ว่า จักรวาล ประกอบขึ้นมาจากอะไรบ้าง ถ้าวิจิตรคิดไม่ได้ไปทำทนายในสิ่งที่เรียกว่าเป็นความจริงชุดนี้ ก็ยังถือว่าเป็นวิจิตรคิดที่อยู่ภายใต้กรอบกระบวนทัศน์เดิม กระบวนทัศน์เชิงวิทยาศาสตร์แบบกลไกที่ผ่านมา อธิบายจักรวาลเฉพาะในมิติด้านสสารและพลังงาน ในขณะที่กระบวนทัศน์ทางเลือก หรือ กระบวนทัศน์ใหม่ในสังคมปัจจุบัน นิยามความเป็นจริงในโลกนี้ว่า มีมิติอื่น ๆ นอกเหนือไปจากนั้น กล่าวคือ มีมิติทางจิตวิญญาณและมิติความหมายของการมีชีวิตอยู่ รวมอยู่ด้วย

2) จักรวาลวิทยา (Cosmology) คือ การจัดความสัมพันธ์ของความเป็นจริงเหล่านั้น โดยคำนึงว่าสิ่งต่าง ๆ นั้น สัมพันธ์กันอย่างไร ด้วยกฎเกณฑ์แบบไหน ในกระบวนทัศน์เชิงวิทยาศาสตร์ที่ผ่านมาเป็นจักรวาลวิทยาแบบนิวตัน ที่มองความสัมพันธ์ระหว่างมวลสารในเชิงกลไก ตามกฎเกณฑ์ทางกายภาพของฟิสิกส์และเคมี สิ่งที่เขาหายไป จึงเป็นมิติทางจิตวิญญาณ กล่าวคือ ความดี (จริยศาสตร์) ความงาม (สุนทรียศาสตร์) และ ความเข้าใจในรากฐานแห่งความเป็นมนุษย์ ซึ่งเคยมีมาในจักรวาลวิทยาแบบโบราณ เช่น จักรวาลวิทยาแบบพุทธที่อธิบายในลักษณะของไตรภูมิ กล่าวคือ มีสวรรค์ โลก และนรกภูมิ รวมทั้งกฎแห่งกรรม ที่จะกำหนดให้สรรพชีวิตไปสู่ภพภูมิต่าง ๆ กัน

3) ญาณวิทยา (Epistemology) คือ การตรวจสอบและการพิสูจน์ความจริง ว่า เราจะเชื่อได้อย่างไรว่า สิ่งนั้นมีอยู่จริง ในกระบวนทัศน์เชิงวิทยาศาสตร์ที่ผ่านมา กระบวนการตรวจสอบความจริง เน้นความเป็นภววิสัย (Objectivity) ในการตรวจวัด แต่ในกระบวนทัศน์ใหม่นี้ มีการท้าทายกระบวนทัศน์เดิมในแง่ที่ว่า โลกแห่งภววิสัยดังกล่าวนี้มีอยู่จริงหรือไม่ หรือว่า ความเป็นจริงทุกอย่างล้วนแต่ไม่มีตัวตนทั้งสิ้น เกิดจากการปรุงแต่งของจิตมนุษย์ โดยที่มนุษย์แต่ละบุคคล และสิ่งมีชีวิตแต่ละอย่าง ในความเป็นจริงแล้ว ต่างมองภววิสัย แตกต่างกันไป

มิติทางจิตวิญญาณและมิติความหมายของการมีชีวิตอยู่ รวมอยู่ด้วยที่เสนอมีความสอดคล้องกับ โกลด์ ซอธกา (2542) ที่ได้วิเคราะห์โครงสร้างและเนื้อหาของกระบวนทัศน์โดยปรับปรุงจาก แนวคิดของ Egon G. Guba ว่า มี 2 มิติ ดังนี้

1) มิติด้านอภิปรัชญา (Metaphysical Dimension) เนื้อหาว่าด้วยความจริงหรือสสารัตถะของสรรพสิ่ง รวมทั้งธรรมชาติหรือความสัมพันธ์ของสรรพสิ่ง มิตินี้จะตั้งคำถามว่า อะไรคือความจริงแท้ (reality) หรือ สสารัตถะ (essence) ของสิ่งทั้งหลาย สิ่งทั้งหลายมีกำเนิดมาจากไหน มีกระบวนการในการดำรงอยู่ ตลอดจนจุดหมายปลายทางอย่างไร

2) มิติด้านญาณวิทยา (Epistemological Dimension) เนื้อหาว่าด้วยวิธีการในการรู้ความจริงหรือสสารัตถะ รวมทั้งธรรมชาติหรือความสัมพันธ์ของสรรพสิ่ง มิตินี้จะตั้งคำถามว่า

มนุษย์จะสามารถรู้หรือเข้าถึงความจริงของสรรพสิ่งได้โดยวิธีใด อะไรคือเกณฑ์ตัดสินความรู้ และวิธีทางในการได้มาซึ่งความรู้ว่าตรงกับความจริง หรือ ความรู้ที่มนุษย์มีต่อความจริงแบบไหนที่ถูกต้องตรงกับความจริงแท้

โดยหากจะนำกระบวนการทัศน์ไปใช้ในการกำหนดแผนงานหรือการปฏิบัติ จะต้องเพิ่มมิติด้านจริยธรรม ซึ่งเป็นปทัสถาน (Norms) และวิธีการปฏิบัติ (Praxis) เข้าไปด้วย ทั้งนี้ การสังเคราะห์โครงสร้างหรือองค์ประกอบพื้นฐานทางฐานคติของกระบวนการทัศน์ แบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) ภาววิทยา (Ontology) อะไรคือ ธรรมชาติของความรู้ความจริง 2) ญาณวิทยา (Epistemology) อะไร คือ ธรรมชาติของความสัมพันธ์ระหว่างผู้แสวงหาความรู้ความจริง และ ความรู้ความจริงนั้น และ 3) แบบแผน (Pattern) ของกระบวนการเปลี่ยนย้ายกระบวนการทัศน์ (Paradigm Shift)

จะเห็นได้ว่า โครงสร้างของกระบวนการทัศน์ ประกอบด้วย 1) ภาววิทยา ธรรมชาติของความรู้ความจริง 2) ญาณวิทยา ธรรมชาติของความสัมพันธ์ระหว่างผู้แสวงหาความรู้ความจริง และ ความรู้ความจริง และ 3) วิธีวิทยา การแสวงหาความรู้ความจริงของบุคคล ซึ่งโครงสร้างของกระบวนการทัศน์ทั้งสามข้อนี้ เป็นสาระสำคัญที่จะนำไปสู่การแสวงหาความรู้ความจริงของแต่ละกระบวนการทัศน์อย่างเป็นระบบ

6.3 แบบแผนของการเปลี่ยนย้ายหรือปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์

คณะกรรมการร่วมภาครัฐบาลและเอกชนเพื่อแก้ไขปัญหาสังคม (กรอ.สังคม) และ ประเวศ วะสี (2537) อธิบายว่า กระบวนการทัศน์ คือ ทรรศนะพื้นฐานอย่างหนึ่งอย่างใดหรือหลายอย่าง อันกำหนดแบบแผนการคิดและการปฏิบัติในประชาคมหนึ่งๆ เมื่อทรรศนะพื้นฐานดังกล่าวเปลี่ยนแปลงไป จะทำให้แบบแผนการคิดและการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องเปลี่ยนแปลงไปด้วยทั้งกระบวนการ ซึ่งเรียกว่าเป็นการ "ปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์" (Paradigm Shift)

การปรับเปลี่ยนหรือเปลี่ยนแปลงมีหลายลักษณะ ดังที่ Hohn (1998) อธิบายว่า การปรับเปลี่ยน ประกอบด้วย ข้อยกเว้น (Exception) เป็นการเปลี่ยนแปลงพื้นฐานที่บุคคลสร้างขึ้น เวลาที่ต้องปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมที่แตกต่าง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกระทันหัน เป็นการเปลี่ยนแปลงที่บุคคลไม่ได้เตรียมตัว ในขณะที่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การอธิบายด้วยเหตุและผล เรียกว่า pendulum ส่วน การเปลี่ยนแปลงในระดับ paradigm เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการคิดซ้ำๆ อย่างรอบคอบ ซึ่งการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนแนวความคิดใหม่ ซึ่งสามารถเกิดขึ้นได้ทั้งในระดับบุคคลและชุมชน

แบบแผนของการเปลี่ยนย้ายหรือปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ แบ่งได้เป็น 2 มิติ ได้แก่ 1) มิติของกระบวนการที่เป็นพลวัตในบริบทที่แวดล้อม และ 2) มิติของกระบวนการที่เกิดขึ้นในตน ซึ่งแบบแผนของการเปลี่ยนย้ายหรือปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ มีรายละเอียดดังนี้

6.3.1 การสังเคราะห์แบบแผน (pattern) กระบวนการเปลี่ยนย้ายกระบวนการทัศน์: มิติของกระบวนการที่เป็นพลวัตในบริบทที่แวดล้อม

เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ เช่นเดียวกับระบบในธรรมชาติอื่นๆ ที่เป็นระบบเปิด โดยมีการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมภายนอกตลอดเวลา ซึ่งทำให้กระบวนการทัศน์นั้นมีการเปลี่ยนแปลงที่เป็นพลวัตอย่างต่อเนื่อง กระบวนการทัศน์ใหม่หนึ่งๆ จะเกิดขึ้น เมื่อกระบวนการทัศน์เดิมไม่สามารถใช้แก้ปัญหาหรือตอบโจทย์ให้แก่มนุษย์ ในชุมชนหนึ่ง เพื่อดำรงอยู่ในช่วงเวลาหนึ่งได้อีกต่อไป ทั้งนี้ Paul H. Ray and Sherry R. Anderson (2000) อธิบายด้วยแนวคิดทฤษฎีไร้ระเบียบ (Chaos Theory) ไว้ใน The Cultural Creatives: How 50 Million People are Changing the World ว่า กระบวนการทัศน์ ในฐานะที่เป็นระบบเปิดในธรรมชาตินั้น จะมีความไร้ระเบียบ (chaos) เป็นพื้นฐาน ในขณะที่เดียวกัน ก็มีแนวโน้มที่จะจัดตั้งระบบของตนเองขึ้นตลอดเวลา ในลักษณะของการจัดองค์กรตนเอง (Self-organizing System) กระบวนการทัศน์หนึ่งๆ โดยธรรมชาติ จะมีการขยายตัวออกไปตลอดเวลา ในขณะที่สถาปนาตนเองขึ้นเป็นระบบที่มีระเบียบและเสถียรภาพอยู่ในช่วงเวลาหนึ่ง

ในกระบวนการเปลี่ยนย้ายกระบวนการทัศน์ จะมีกระบวนการโต้ตอบที่ส่งผลสะท้อนต่อการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ วงจรการโต้ตอบเชิงบวก (เชิงเสริมตนเอง / เชิงขยาย) (Positive (self-reinforcing / amplified) Feedback Loop) ซึ่งจะเร่งเสริมทวีความซับซ้อนของความไร้ระเบียบให้แก่ระบบแห่งกระบวนการทัศน์เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ในลักษณะยกกำลัง (Exponential) ส่วนการโต้ตอบอีกรูปแบบหนึ่ง ได้แก่ วงจรการโต้ตอบเชิงลบ (เชิงรักษาระบบตนเอง / เชิงสมดุล) (Negative (self-regulating/balance) Feedback Loop) ซึ่งจะต้านการเปลี่ยนแปลงของระบบแห่งกระบวนการทัศน์เดิมโดยการพยายามรักษาสมดุลไว้ (ชัยวัฒน์ ธีระพันธ์, 2537) วงจรการโต้ตอบเชิงบวกนั้น มีลักษณะอ่อนไหวต่อเงื่อนไขเบื้องต้น และดังนั้น ปัจจัยเงื่อนไขเล็กๆ ล้วนมีผลสะท้อนเร่งให้กระบวนการทัศน์หนึ่งๆ ก้าวเข้าสู่สภาวะที่ซับซ้อนยิ่งขึ้นเรื่อยๆ จนไม่สามารถรักษาสถิติของตนเองไว้ได้ และก้าวเข้าสู่สภาวะไร้ระเบียบทั้งระบบ เป็นสภาวะที่ระบบห่างไกลจากความสมดุล ในช่วงของสภาวะวิกฤติที่เต็มไปด้วยสภาวะไร้ระเบียบนี้ กระบวนการทัศน์เดิมจะเริ่มเสื่อมสลายลงไป ไม่สามารถใช้ในการแก้ปัญหาได้อีกต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับกฎไตรลักษณ์ในพุทธ-ปรัชญา ที่อธิบายธรรมชาติของสรรพสิ่งว่า จะต้องมีการก่อกำเนิดขึ้น ดำรงอยู่ และดับสลายไป เป็นธรรมดา และ

เป็นวัฏจักรไปไม่มีสิ้นสุด ดังที่ โกลด์ ซอฟกา สรุปลงเคราะห์ไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง พุทธกระบวนการทัศน์เชิงนิเวศวิทยาแนวลึก ในปี พ.ศ. 2542 แนวคิดเชิงพุทธปรัชญาดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีทางฟิสิกส์ เกี่ยวกับกระบวนการวิวัฒนาการไปโดยธรรมชาติของจักรวาล กล่าวคือแนวคิดทฤษฎีกระบวนการเคลื่อนไหวของทั้งหมด (Holomovement) ของ David Bohm (1980) ใน Wholeness and Implicate Order ว่า ทุกสรรพสิ่งในจักรวาลนั้น มีการเคลื่อนคลาญวิวัฒนาการไปอย่างต่อเนื่องเชื่อมโยงกันตลอดเวลา สู่มิติที่ซับซ้อนและสูงขึ้นไปเสมอ ในลักษณะของการคลี่ขยายเผยออกมา และการม้วนซ้อนเข้าไปในรูปของน้ำวนหรือเกลียวกันหอยที่เป็นพลวัต (Spiral Dynamics)

งานวิจัยดังกล่าวเสนอว่า กระบวนการดังกล่าวจะทำให้กระบวนการทัศน์เดิม ม้วนซ้อนเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเคลื่อนไหวของทั้งหมด แล้วคลี่ขยายออกมาให้เห็นเป็นกระบวนการทัศน์ใหม่ ที่จะรวมเอาคุณสมบัติของกระบวนการทัศน์เดิมเข้าไว้ด้วย ในขณะที่วิวัฒนาการต่อไปเป็นวัฏจักรไปไม่มีสิ้นสุด ในลักษณะของการก้าวพ้นและครอบคลุม นอกจากนี้ กระบวนการทัศน์นั้น ยังมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับระบบอื่น ๆ ซึ่งเป็นบริบทแวดล้อมในกระบวนการเคลื่อนไหวดังกล่าว ด้วยอย่างไม่อาจแยกออกจากกันได้ ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของความเป็นทั้งหมด และส่วนหนึ่งของกันและกัน ในกระบวนการเปลี่ยนย้ายกระบวนการทัศน์ บางครั้งจะเห็นว่า กระบวนการทัศน์ใหม่จะวนกลับมาเหมือนกับกระบวนการทัศน์เดิมบางกระบวนการทัศน์ในอดีต อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริงปรากฏการณ์ดังกล่าว สามารถอธิบายด้วยแนวคิดทฤษฎี กระบวนการเคลื่อนไหวของทั้งหมด ได้ว่า...

“กระบวนการทัศน์ใหม่ จะก่อกำเนิดและคลี่ขยายเผยออกมาให้เห็น โดยรวมเอาคุณสมบัติของกระบวนการทัศน์เดิมที่ม้วนซ้อนเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของทั้งหมดก่อนหน้านี้ ในกระบวนการเคลื่อนไหวที่เป็นเอกภาพ ในรูปของน้ำวนหรือเกลียวกันหอย จึงดูเผิน ๆ เหมือนกับจะย้อนรอยเดิม แต่แท้จริงแล้ว ไม่ใช่เช่นนั้น”

กระบวนการในช่วงที่กระบวนการทัศน์เดิมเริ่มจะไร้เสถียรภาพ เสื่อมและลดบทบาทลง ซึ่ง Thomas S. Kuhn (1962) อธิบายไว้ใน The Structure of Scientific Revolutions ว่า เป็นช่วง anomaly เป็นช่วงเวลาที่กระบวนการทัศน์ใหม่ ยังไม่ก่อตัวจัดระเบียบตนเองขึ้นอย่างชัดเจน ช่วงเวลานี้จะเป็นช่วงวิกฤติที่เต็มไปด้วยความสับสน ตามทฤษฎีไร้ระเบียบ ณ ช่วงปลายขอบแห่งสภาวะไร้ระเบียบของระบบแห่งกระบวนการทัศน์เดิมดังกล่าว เป็นจุดทางแพรงที่จะมีทางเลือกหลายสาย กระบวนการของระบบแห่งกระบวนการทัศน์ จะพัฒนาไปตามทางสายใดขึ้นอยู่กับความบังเอิญ ในขณะนั้น ที่จะส่งผลกระทบได้จังหวะพอดี จนเกิดการหักเหไปทางใดทางหนึ่ง โดยจะมี ตัวตั้งวิถึ

(attractors) หลายตัว ซึ่งเป็นตัวที่ดึงดูดให้วิถีเส้นทาง หรือทิศทางของการเปลี่ยนแปลง เข้ามาหาตนได้เหมือนการดูดของแม่เหล็ก

ตัวดึงดูด (Attractors) มีลักษณะเป็นตัวดึงดูดเชิงไร้ระเบียบหรือ ตัวดึงดูดที่แปลก กล่าวคือ แม้จะมีขอบเขตหนึ่งจำกัด แต่มีแบบแผนที่เปลี่ยนแปลงได้หลากหลายเป็นพลวัต (Dynamic) ซึ่งอาจจะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกับแบบแผนเดิมเกิดขึ้นในลักษณะซ้ำๆ แต่ไม่ซ้ำรอยเดิม อย่างคาดเดาไม่ได้อยู่ตลอดเวลา ภายในขอบเขตดังกล่าวนั้น ณ จุดทางแพร่งนี้ จึงมีความสำคัญมาก เพราะจะเป็นจุดที่เราสามารถเข้าไปชี้ขาดควบคุมทางเลือกของการเปลี่ยนแปลงของระบบได้ ด้วยการแสวงหาตัวดึงดูดที่จะสามารถเปลี่ยนแปลงทิศทางของระบบแห่งกระบวนทัศน์เดิม ให้เป็นไปในทิศทางแห่งกระบวนทัศน์ใหม่ที่ต้องการได้เร็วยิ่งขึ้น ซึ่งจะส่งผลต่อการล่มสลายของกระบวนทัศน์เดิมน้อยลง เมื่อกระบวนทัศน์ใหม่สามารถจัดระบบตนเองขึ้นมาได้

ประธาน ต่างใจ (2545) มีทัศนะที่สอดคล้องกับ Kuhn (1962) ที่ว่า กระบวนทัศน์นั้นเป็นระบบตามธรรมชาติ มีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นธรรมดา ดังนั้น กระบวนการเปลี่ยนย้ายกระบวนทัศน์จึงเป็นกระบวนการที่จะต้องเกิดขึ้น เมื่อเวลาหรือยุคสมัย และบริบทที่แวดล้อมอยู่เปลี่ยนไป ไม่ว่ามนุษย์นั้นจะต้องการหรือไม่ก็ตาม ในลักษณะของแนวคิดเชิงพุทธปรัชญา เรื่อง ตถตา หรือ "มันเป็นของมันเช่นนั้นเอง" และ เรื่อง อธิปไตยตา หรือ ความเป็นกระแสของเหตุปัจจัยที่ผลัดกันกันต่อ ๆ ไม่มีจุดเริ่มต้น ไม่มีจุดสิ้นสุด ซึ่งเป็นความจริงตามธรรมชาติ กล่าวคือ การเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง (อนิจจัง) ตามกระแสของเหตุปัจจัยที่หมุนเนื่องอย่างไม่ขาดสาย ไม่มีตัวตนโดยเอกเทศ ที่คงที่ตายตัว (อนัตตา) ทั้งนี้กระบวนทัศน์ในฐานะส่วนหนึ่งของความเป็นทั้งหมด (wholeness) ในกระบวนการเคลื่อนไหวของธรรมชาติในจักรวาล จะมีความเชื่อมโยงอย่างไม่อาจแยกออกได้จากส่วนอื่น ๆ ของธรรมชาติในขณะเดียวกัน การวิเคราะห์กระบวนทัศน์จึงจำเป็นต้องเข้าใจความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างกระบวนทัศน์ กับ บริบทที่แวดล้อมอยู่อย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

ทั้งนี้ วีระ สมบูรณ์ (2545) อธิบายไว้ใน มิติสุขภาพ : กระบวนทัศน์ใหม่เพื่อสร้างสังคมแห่งสุขภาวะว่า การที่กระบวนทัศน์จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปเองโดยธรรมชาติดังกล่าว ทำให้ต้องตระหนักและยอมรับว่า ไม่อาจตัดสินได้ว่า กระบวนทัศน์หนึ่งกระบวนทัศน์ใด มีความถูกต้องหรือผิดพลาด ในเชิงระบบคุณค่า เนื่องจากกระบวนทัศน์แต่ละกระบวนทัศน์จะก่อตัวขึ้นมาเมื่อสามารถแก้ไขปัญหาหรือตอบโจทย์ของยุคสมัย และบริบทแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปได้มากกว่า

จะเห็นได้ว่า การปฏิวัติกระบวนทัศน์เกี่ยวพันโดยตรงและแยกไม่ออกจากการปฏิวัติหรือการเปลี่ยนผ่านยุคสมัยของสังคม ทั้งนี้ ตามหลักของกระบวนการณ์เคลื่อนไหวของทั้งหมดของ David Bohm (1980) แล้วกระบวนทัศน์ในฐานะระบบหนึ่งในธรรมชาติจะไม่สมบูรณ์แต่จะมีการวิวัฒน์อย่างต่อเนื่องเป็นพลวัตตลอดเวลา กระบวนทัศน์ที่ขึ้นมาเป็นกระบวนทัศน์กระแสหลักแต่ละกระบวนทัศน์ จึงเป็น "ทางเลือก" ของแต่ละยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป (Egon G. Guba, 1990)

6.3.2 การสังเคราะห์เป็นแบบแผน (pattern) กระบวนการเปลี่ยนย้ายกระบวนทัศน์: มิติของกระบวนการที่เกิดขึ้นในตน

ในหนังสือ เรื่อง The Visionary Window: A Quantum Physicist's Guide to Enlightenment ของ Amit Goswami (2000) อธิบายกระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์ ว่า มีกระบวนการ 4 ลำดับขั้นด้วยกัน ดังนี้

- 1) ขั้นการรับรู้ (perception)
- 2) ขั้นการสร้างมโนทัศน์ (conception)
- 3) ขั้นการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (critical thinking) ในขั้นตอนนี้ หลังจากการใช้ความคิดอย่างวิพากษ์วิจารณ์มาระยะหนึ่ง จะเกิดญาณทัศนะ (intuition) ขึ้น เป็นการโผล่ปรากฏ (emergence) ของความรู้ความเข้าใจ
- 4) ขั้นการคิดอย่างสร้างสรรค์ (creative thinking)

โกศล ช่อผกา (2542) อธิบายเรื่อง กระบวนการเปลี่ยนย้ายกระบวนทัศน์ ด้วยพุทธปรัชญา เรื่อง "ทิฏฐิ (ditthi)" ไว้ว่า มนุษย์จะต้องสร้างสัมมาทิฏฐิ หรือ ความเห็นที่ถูกต้องตามสภาวะความเป็นจริงของธรรมชาติ เพื่อให้สามารถเข้าถึงความจริงของสรรพสิ่งและพ้นจากความทุกข์ ทั้งนี้ สัมมาทิฏฐิ สามารถที่จะเกิดขึ้นได้ โดยอาศัยปัจจัยสำคัญ 2 ประการ คือ 1) ปรโตโฆชะ แปลว่า เสียงจากผู้อื่น หมายถึง การกระตุ้น หรือ ชักจูงจากภายนอก เช่น การสั่งสอน หรือ การให้ข้อมูลข่าวสารจากผู้อื่น ทั้งนี้ ปรโตโฆชะที่ดีนั้น จะได้มาจากการมีกัลยาณมิตรที่ดี ปรโตโฆชะจึงเป็นปัจจัยภายนอก และ 2) โยนิโสมนสิการ หมายถึง การใช้ความคิดถูกวิธี คือ การกระทำในใจโดยแยกกาย มองสิ่งทั้งหลายด้วยความคิดพิจารณาสืบค้นถึงต้นเค้าหรือเหตุ แล้วแยกแยะออกพิจารณาให้เห็นสิ่งนั้น ๆ ตามสภาวะและตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย โยนิโสมนสิการจึงเป็นปัจจัยภายใน นอกจากนี้ มนุษย์สามารถที่จะก้าวเข้าสู่ความเข้าถึงความจริงของสรรพสิ่งได้ด้วยการฝึกฝนอบรม หรือ การปฏิบัติทางจิต กล่าวคือ การภาวนา สมถกรรมฐาน และ วิปัสสนา ซึ่งเป็นระดับขั้นความรู้ที่สูงขึ้นไปจากระดับโยนิโสมนสิการ

ในการปรับเปลี่ยนกระบวนการทศน์ มีปัจจัยสำคัญ ดังที่ซลลดา ทองทวี (2550) อธิบาย นั่นคือ ตัวดึงวิถี ในกระบวนการเปลี่ยนย้ายกระบวนการทศน์ ตัวดึงวิถีในระบบโดยทั่วไป รวมทั้งระบบ แห่งกระบวนการทศน์ จะแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. ตัวดึงวิถีแบบจุด (Point Attractor) เป็นตัวดึงวิถีที่ดึงดูดวิถีโคจร (trajectory) ในช่วงพื้นที่ ของระบบ สู่จุด ๆ หนึ่ง ในลักษณะของการแกว่งของลูกตุ้ม ที่จะแกว่งไปมาผ่านจุด ศูนย์กลางจุดหนึ่งอย่างสม่ำเสมอ และจะหยุดลง ณ จุด ๆ นั้นในที่สุด ภายใต้อิทธิพลของตัวดึงวิถี แบบจุดนี้ ระบบจะมีเสถียรภาพและคาดเดาได้สูง

2. ตัวดึงวิถีแบบวงจร (Periodic/Limit Cyclic Attractor) เป็นตัวดึงวิถีที่ดึงดูดวิถี โคจรในช่วงพื้นที่ของระบบ ระหว่าง จุด 2 จุด ในลักษณะที่เป็นวงกลม เป็นวงจรที่ต่อเนื่องเป็น พลวัต ภายใต้อิทธิพลของตัวดึงวิถีแบบวงจรนี้ ระบบจะยังคงมีเสถียรภาพและคาดเดาได้สูงอยู่ เช่นกัน รวมทั้ง สามารถต้านการเปลี่ยนแปลงของระบบได้ โดยหากมีการรบกวนใด ๆ เกิดขึ้นต่อ ระบบ ระบบจะยังสามารถกลับคืนสู่วิถีโคจรที่เป็นวงจรมีเสถียรภาพเช่นเดิมต่อไปได้

3. ตัวดึงวิถีแบบวงห้วง (Torus Attractor) เป็นตัวดึงวิถีที่ดึงดูดวิถีโคจร (trajectory) ในช่วงพื้นที่ของระบบ ระหว่างวงจร 2 วงจร ในลักษณะเป็นวงห้วง เหมือนห่วงยางภายใต้อิทธิพล ของตัวดึงวิถีแบบวงห้วงนี้ ระบบจะยังคงมีเสถียรภาพ วิถีโคจรของระบบจะมีอิสระมากยิ่งขึ้น มี ทิศทางที่เป็นไปได้หลายทิศทาง และคาดเดาได้เพียงกว้าง ๆ ในขอบเขตหนึ่ง และหากมีการ รบกวนใด ๆ เกิดขึ้นต่อระบบจนทำให้ระบบไร้เสถียรภาพ ตัวดึงวิถีแบบวงห้วง ก็อาจจะระเบิดแตก ตัวออกไปในทิศทางที่คาดเดาไม่ได้ กลายเป็นตัวดึงวิถีแบบไร้ระเบียบต่อไป

4. ตัวดึงวิถีแบบไร้ระเบียบหรือแบบแปลก (Chaotic/Strange Attractor) เป็นตัวดึง วิถีที่ดึงดูดวิถีโคจรในช่วงพื้นที่ของระบบ ในลักษณะของโครงสร้างแบบเสี้ยวส่วนที่แม้จะมีขอบเขต หนึ่งที่จำกัด แต่ก็มีแบบแผนที่เปลี่ยนแปลงได้หลากหลายเป็นพลวัต ซึ่งอาจจะมีลักษณะที่ คล้ายคลึงกับแบบแผนเดิม เกิดขึ้นในลักษณะซ้ำ ๆ แต่จะไม่ซ้ำรอยเดิมอย่างคาดเดาไม่ได้ (unpredictable) อยู่ตลอดเวลา

ตัวดึงวิถี ในกระบวนการเปลี่ยนย้ายกระบวนการทศน์ สามารถสังเคราะห์เป็นแบบแผนได้ เป็น 4 ลักษณะ คือ 1) ตัวดึงวิถีแบบจุด 2) ตัวดึงวิถีแบบวงจร 3) ตัวดึงวิถีแบบวงห้วง 4) ตัวดึงวิถี แบบไร้ระเบียบหรือแบบแปลก ซึ่งระบบแห่งกระบวนการทศน์ ในฐานะที่เป็นระบบเปิดในธรรมชาติ นั้น จะมีความไร้ระเบียบเป็นพื้นฐาน ในขณะที่เดียวกันก็มีแนวโน้มที่จะจัดตั้งระบบของตนเองขึ้น ตลอดเวลา ในกระบวนการเปลี่ยนย้ายกระบวนการทศน์ จะมีกระบวนการโต้ตอบที่ส่งผลสะท้อนต่อการเปลี่ยนแปลง

จะเห็นได้ว่า การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในที่นี้ จึงหมายถึง การเปลี่ยนวิธีคิด ข้อสรุป ความเชื่อ และคุณค่าเกี่ยวกับสิ่งต่างๆในโลก เวลาที่นักการศึกษา หรือนักการศึกษาผู้ใหญ่อธิบาย การเปลี่ยนแปลงทางการเรียนรู้ ส่วนใหญ่หมายถึงการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์หรือ Paradigm Change

6.4 การนำกระบวนทัศน์ไปใช้

การนำชุดของความคิดเห็น (Ideas) ข้อสมมุติเบื้องต้น (Assumptions) แนวความคิด (Concepts) และรูปแบบความสัมพันธ์ (Relationship) ที่บุคคล กลุ่มบุคคล องค์กร หรือสถาบันใช้ในการมองโลก สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับโลก และกำหนดว่าอะไรคือสิ่งสำคัญหรือมีคุณค่า หรือที่เรียกว่า กระบวนทัศน์ไปใช้ จำเป็นต้องทำความเข้าใจเรื่อง รากฐานของการเรียนรู้ เพราะกระบวนกรเรียนรู้ของมนุษย์ ทั้งหมดตั้งอยู่บนฐาน ขององค์ความรู้ที่เราเชื่อมั่นว่าเป็นความจริง องค์ความรู้ที่ให้คำอธิบาย หรือตอบความจริงที่ว่านั้น ให้กับมนุษย์เราที่สำคัญที่สุดคือ วิทยาศาสตร์ กระบวนกรเรียนการสอนทั้งหมดตั้งอยู่บนรากฐานนั้น ดังเช่น กระบวนทัศน์การวิจัย (Research Paradigm) เป็นกระบวนกรทางความคิดและปฏิบัติการเกี่ยวกับการวิจัย ที่มีการเชื่อมโยง ระหว่างโลกทัศน์ (Worldview) และมโนทัศน์ (Concept) ต่อความเป็นจริง หรือปรากฏการณ์ในโลกอันเป็นพื้นฐาน ในการสร้างและทำความเข้าใจรับรู้ (Perception) ต่อความเป็นจริง หรือปรากฏการณ์นั้นๆ เพื่อพัฒนาไปสู่การสร้างแนวปฏิบัติ (practice) รวมทั้งหาวิธีการจัดการ (Management) ร่วมกัน โดยมีเป้าหมาย ในการสร้างแบบแผน (Pattern) แบบจำลอง (Model) รวมทั้ง ค่านิยม (Value) ที่เป็นพื้นฐาน การจัดการตนเองของชุมชนหนึ่งๆ

มีผู้คาดการณ์ ในช่วงที่ผ่านมา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ ครั้งยิ่งใหญ่มาแล้ว 3 ครั้ง นั่นคือ การเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ในสังคมมนุษย์อย่างเป็นรูปธรรม ครั้งแรก เริ่มจากที่มนุษย์เร่ร่อนหากิน โดยการล่าสัตว์และเก็บพืชผลตามธรรมชาติมาทำเกษตรกรรมแบบตั้งรกราก และครั้งที่สอง เมื่อสมัยเรเนซอง และการปฏิวัติอุตสาหกรรมตามมา โดยอาจมอง Rene Descartes และ Isaac Newton ว่าเป็นนักคิด นักวิทยาศาสตร์ที่ให้ความชัดเจน แก่กระบวนทัศน์ในยุคนั้น ซึ่งได้แบ่งกายออกจากจิตอย่างเด็ดขาด และนิวตันก็มองสรรพสิ่งว่าเป็นก้อน ดังเช่นลูกบิลเลียดที่เคลื่อนไหวกระทบกระทั่งกัน หรือสัมพันธ์กันแต่ภายนอก ซึ่งจะตรงข้ามกับทัศนะในการ มองธรรมชาติแบบกระบวนทัศน์ใหม่ ซึ่งเกิดขึ้นในการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ ครั้งที่สาม มนุษยชาติกำลังจะก้าวเข้าสู่ยุคควอนตัมฟิสิกส์ที่ความสัมพันธ์แบบ เครือข่ายอันเป็นพลวัตจากภายในกายกับจิต คือหนึ่งเดียวไม่อาจแบ่งแยกกันได้ เคลื่อนไหวแปรเปลี่ยนแทรกซึม อยู่ในทุกสรรพสิ่ง และกำลังมีการชนปะทะกัน ระหว่างวิทยาศาสตร์กายภาพ กับโลกธรรมชาติ

หากมนุษย์ยังคงดำเนินวิถีเช่นเดิมต่อไป แม้ว่าโลกยังคงอยู่ได้ แต่อาจมีมนุษยชาติ หลายเผ่าพันธุ์ ที่จะต้องได้รับผลของความวิบัติที่เกิดขึ้น

ฉะนั้น เมื่อโลกกำลังเปลี่ยนแปลง มนุษย์จึงจำเป็นต้องปรับวิถีคิดแบบใหม่ ที่จะเป็นกรอบการคิดแก้ไขปัญหา เพื่อการพัฒนาตนเอง และชุมชนสู่ความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน

6.5 กระบวนทัศน์กับสังคมไทย

ตั้งแต่ที่ Thomas S. Kuhn (1962) ได้นำเสนอเป็นครั้งแรกใน The Structure of Scientific Revolutions งานความคิดที่มีอิทธิพลมากที่สุดชิ้นหนึ่งในครึ่งหลังของศตวรรษที่ 20 และได้ให้ความหมายของ กระบวนทัศน์ ว่าหมายถึง ความสำเร็จทางวิทยาศาสตร์ซึ่งเป็นที่ยอมรับอย่างเป็นทางการ กระทั่งเป็นต้นแบบ (แนวคิด ค่านิยม ความเชื่อ) ในการมองปัญหาและวิธีการแก้ปัญหาของชุมชน ซึ่งตามบริบทของหนังสือของเขา จะหมายถึงชุมชนนักวิทยาศาสตร์ แนวคิดนี้ได้แพร่หลายในประเทศต่างๆ ทั่วโลก

สำหรับประเทศไทย ได้มีการศึกษาเกี่ยวกับกระบวนทัศน์มากขึ้น มีการกำหนดคำนิยามกันอย่างหลากหลาย อย่างเช่นคำนิยามของคณะกรรมการร่วมภาครัฐบาลและเอกชนเพื่อแก้ไขปัญหาสังคม (กรอ.สังคม) (ประเวศ วะสี, 2537) มีความหมายใกล้เคียงกับความหมายเดิม กระบวนทัศน์ คือ ทรรศนะพื้นฐานอย่างหนึ่งอย่างใดหรือหลายอย่าง อันกำหนดแบบแผนการคิด และการปฏิบัติในประชาคมหนึ่งๆ เมื่อทรรศนะพื้นฐานดังกล่าวเปลี่ยนแปลงไป จะทำให้แบบแผนการคิดและการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องเปลี่ยนแปลงไปด้วยทั้งกระบวน ซึ่งเรียกว่าเป็นการ "ปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์" (Paradigm Shift)

จะเห็นได้ว่า กระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคข้อมูลข่าวสาร (Globalization) ส่งผลให้การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองเป็นไปอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น คอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีชีวภาพ และนาโนเทคโนโลยี ตลอดจนแนวโน้มสำคัญของโลกและเอเชียในอนาคต (วรรษยา ศิริวัฒน์, 2549) ทำให้ความคิดและพฤติกรรมของผู้คนในสังคมเปลี่ยนแปลงไปมากเกิดแนวโน้มการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ใหม่ครั้งใหญ่ในสังคมไทย เช่น กระบวนทัศน์การศึกษา (Education Paradigm) ภายหลังจากการปฏิรูปการศึกษา การประยุกต์แนวคิดใหม่ทางการเรียนรู้ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนการสอน การสร้างจิตสำนึกใหม่มิได้แค่สอนให้รู้ถ่ายทอดความรู้เท่านั้น แต่ต้องสร้างกระบวนการเรียนรู้ หรือการจัดการกับความรู้ (Knowledge Management) เพื่อก่อให้เกิดจิตสำนึกแห่งการมีเอกภาพในความหลากหลาย การเป็นมิตรต่อกัน การพึ่งพาอาศัยกัน การเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ใ้วางใจกัน และจิตสำนึกในการสร้างพลังร่วมของหมู่คณะ (ธรรมรักษ์ การพิศิษฐ์, 2548) การส่งเสริม

การศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้สมัยใหม่ เป็นต้น หรือการปฏิรูประบบราชการ เพื่อพัฒนาไปสู่การเป็นราชการยุคใหม่ กระบวนทัศน์ใหม่ในการปฏิรูประบบราชการไทย โดยใช้กรอบแนวคิดของการบริหารสมัยใหม่ (New Management) และแนวคิดของ Post-Bureaucratic Paradigm (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2551)

โดยสรุป การเปลี่ยนย้ายกระบวนทัศน์ของสังคมหนึ่งเกิดจากการปรับเปลี่ยนมุมมองวิถีคิด วิถีปฏิบัติของคนหนึ่งคน ก็ย่อมสามารถที่จะเปลี่ยนย้ายสู่กระบวนทัศน์ใหม่ได้ทั้งหมด และจะสามารถแก้ไขวิกฤติปัญหาต่าง ๆ ที่ประสบอยู่ เนื่องจากกระบวนทัศน์เดิมได้ถูกแก้ไข เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น กระบวนทัศน์ใหม่ที่หลากหลายเหล่านี้ เป็นฐานคิด และวิถีปฏิบัติที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนคนไทยมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความเป็นอยู่ที่ดี และมีความสุข สังคมไทยมีเสถียรภาพ ชาติไทยมีเกียรติภูมิ ได้รับความเชื่อถือ และมีความสามารถสูงในการแข่งขันในเวทีโลก ดังนั้น การมองเห็นโลกและจักรวาล ด้วยกระบวนทัศน์ที่เปลี่ยนแปลงไป เป็นการมองสิ่งเดียวกัน ในมุมมองใหม่ ซึ่งจะส่งผลต่อวิถีปฏิบัติ ให้เปลี่ยนแปลงไปด้วยทั้งกระบวนการที่เราเลือกเมื่อใดที่กระบวนทัศน์เดิมนำพาเราให้ตกต่ำถอยหลัง ชุมชนอาจต้องลองเปลี่ยนกระบวนทัศน์ สู่กระบวนทัศน์ใหม่ที่มีความเป็นบวก การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกเป็นการเปลี่ยนแปลงกรอบความคิดหรือกระบวนการทางความคิด ทักษะคิด การรับรู้ วิธีให้คุณค่า วิถีปฏิบัติ และฐานของวิถีชีวิตของบุคคลและชุมชนในทางที่ดีและสร้างสรรค์บนพื้นฐานของควมมีคุณธรรมและจริยธรรม มุ่งแสวงหาความสำเร็จและประโยชน์ของส่วนรวม ได้รับการยอมรับโดยคนส่วนใหญ่ให้เป็นตัวแบบแนวคิด ค่านิยม ความเชื่อในการเรียนรู้ การมองปัญหา การปรับตัวและแก้ปัญหา และการประพฤติปฏิบัติที่ดีงาม มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ มีความเป็นเหตุผลเป็นผล ที่จะนำไปสู่สิ่งที่ดีขึ้นกว่าเดิม เสริมสร้างศักยภาพการเรียนรู้ของบุคคลและชุมชน เป็นการเปลี่ยนแปลงความคิด ความเชื่อและการกระทำที่ทำให้เกิดสุขภาวะทางจิตวิญญาณ การเปลี่ยนแปลงภายในที่ความรู้แตกยอด ออกงามนำไปสู่ความคิดและการกระทำเพื่อผู้อื่น ดำรงชีวิตอย่างพอเพียงสามารถขับเคลื่อนการพัฒนาไปสู่วิถีทางที่ถูกต้อง สมดุลและยั่งยืนเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวมอย่างแท้จริง

ตอนที่ 7 แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยอนาคต (Futures Research)

7.1 แนวคิดอนาคตศึกษา

เนื่องจากงานวิจัยชิ้นนี้ให้ความสำคัญกับแนวคิดการศึกษาแบบมุ่งอนาคต ซึ่งมีฐานคิดที่พัฒนามาจากแนวคิดอนาคตศึกษา ดังนั้น การทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจึงได้เสนอแนวคิด หลักการและพัฒนาการเกี่ยวกับอนาคตศึกษา

7.1.1 แนวคิดและนิยามของอนาคตศึกษา

อนาคตศึกษาเป็นคำที่แปลมาจากคำภาษาอังกฤษว่า Futures Studies ซึ่งหมายถึง วิชาสาขาใหม่ที่ศึกษาถึงแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการศึกษาอนาคต ตลอดจนระเบียบวิธีที่ใช้ในการศึกษาแนวโน้ม และทางเลือกต่างๆ ที่มีความเป็นไปได้ในอนาคต (จุมพล พูลภัทรชีวิน, 2548) ทั้งนี้ที่มาของอนาคตศึกษาเริ่มมาจากมุมมองความเชื่อและความสนใจศึกษาถึงความเป็นไปได้ในอนาคตอย่างเป็นระบบ จึงมีผู้ให้นิยามเกี่ยวกับอนาคตศึกษาที่มีนัยรวมถึงการศึกษาอนาคตไว้ดังเช่น

Joseph (1974) ได้กล่าวถึงการศึกษาอนาคตในความหมายของการคาดการณ์ (forecasting) ว่าเป็นวิธีดำเนินการที่เป็นระบบและระเบียบ สำหรับกำหนดความเป็นไปได้ของอนาคต เพื่อจะให้เรามุ่งไปยังอนาคตนั้นได้อย่างนอกเหนือการคาดเดาอย่างบริสุทธิ์ นอกจากนี้ยังจำแนกความแตกต่างระหว่างการคาดการณ์กับการพยากรณ์ด้วยว่า การพยากรณ์ (Predicting) เป็นการถามข้อความในลักษณะ “อะไรจะเกิดขึ้น” ในขณะที่การคาดการณ์ (Forecasting) เป็นการถามข้อความในลักษณะ “อะไรจะเกิดขึ้น ถ้า...”

Edward Cornish และคณะ (1977) ได้กล่าวถึงการทำนาย โดยนำไปเปรียบเทียบกับความหมายของคำว่า การดูโชคชะตา (Fortune Telling) ว่า แม้คำทั้งสองจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการคาดการณ์ถึงอนาคตเช่นกัน แต่มีความแตกต่างกัน คือ การทำนายนั้นเชื่อว่าโลกแห่งอนาคตสามารถจะก่อขึ้นขึ้นด้วยการตัดสินใจและการกระทำของมนุษย์ มากกว่าจะเป็นเรื่องของโชคชะตายุ่งกว่านั้นการทำนายจะอาศัยวิธีการเชิงเหตุผลหรือเชิงวิทยาศาสตร์ มิได้อาศัยไฟ ถ้วยแก้ว ไบชา หรืออื่นๆ ดังเช่นการดูโชคชะตาและที่สำคัญการดูโชคชะตาจะเกี่ยวข้องกับอนาคตของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ส่วนการทำนายนั้นจะเกี่ยวข้องกับส่วนรวมและความเจริญรุ่งเรืองของอนาคตนั้น นั่นคือก่อนอนาคตจะไม่ตอบคำถามลักษณะที่ว่า “สมศรีจะแต่งงานในปีนี้หรือไม่” แต่จะตอบคำถามในลักษณะที่ว่า “รูปแบบการแต่งงานในทศวรรษหน้าจะเป็นอย่างไร” เป็นต้น

ปราวีณยา สุวรรณณัฐโชติ (2547) กล่าวถึงเรื่องอนาคตศึกษาในมิติของการศึกษาอนาคต โดยเรียกคำว่า “Future Research” ว่าเป็นการศึกษาที่ต้องการได้รับคำตอบหรือสิ่งที่แจ้งให้ทราบถึงสิ่งที่อาจเกิดขึ้น แต่มิใช่เป็นการทำนายว่าจะเกิดขึ้นจริงทั้งหมด ซึ่งสามารถแบ่งการคาดการณ์อนาคตดังกล่าวเป็น 2 รูปแบบ ดังนี้

- 1) การคาดการณ์จากค่ากลาง (Normative Forecasting) มุ่งที่คำถามว่า อะไรเป็นอนาคตที่ต้องการ การคาดการณ์แบบนี้ใช้เทคนิคในการตอบคำถามถึงอนาคตที่พึงประสงค์ และอนาคตที่ต้องการจะเป็น

2) การคาดการณ์จากการค้นหาคำตอบ (Exploratory Forecasting) การคาดการณ์แบบนี้ใช้เทคนิคค้นหาคำตอบว่า สิ่งที่จะเกิดขึ้นมีอะไร ไม่ว่าจะสิ่งนั้นจะดีหรือไม่ดีก็ตาม

วิโรจน์ สารรัตนะ (2548) กล่าวว่า การศึกษาอนาคตเป็นการทำนายถึงสภาพปัญหาและโอกาสที่เป็นไปได้ของเหตุการณ์ในอนาคตของสังคมด้านต่างๆ เช่น ด้านตัวบุคคล ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและด้านการเมือง อันเป็นผลเนื่องจากแหล่ง (Sources) ที่เป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยภายในประเทศและภายนอกประเทศ ปัจจัยด้านที่เป็นความคิดหรืออุดมการณ์และด้านที่เป็นวัตถุ หรือทั้งจากปัจจัยที่เป็นมนุษย์และที่มีใช่มนุษย์ ซึ่งเป็นเรื่องที่มีความสำคัญและจำเป็น

จากนทานาทัศนะข้างต้น จะเห็นได้ว่า อนาคตศึกษาเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาถึงสิ่งที่มีโอกาสจะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งจุมพล พูลภัทรชีวิน (2548) กล่าวว่า คำว่าอนาคตศึกษาแม้จะแปลมาจากคำว่า Futures Studies แต่ก็อาจจะพบคำอื่นๆ ที่มีความหมายเหมือนหรือใกล้เคียงกับคำนี้อีกหลายคำ เช่น Futurics, Futurology, Futuribles, Prognostics, และ Anticipatory Science เป็นต้น โดยแต่ละคำก็มีความหมายและลักษณะพิเศษเฉพาะตัวตามแนวคิดของคนที่ คิดขึ้น แต่สิ่งที่เหมือนกันคือการเน้นเรื่องอนาคต ซึ่งภาพรวมประกอบไปด้วยเนื้อหาอย่างน้อย 2 ส่วนใหญ่ๆ คือ

1) ส่วนที่เป็นแนวคิด (Perspectives) และทฤษฎี (theories) ซึ่งอาจใช้คำรวมว่าอนาคตนิยม (futurism) โดยเป็นมุมมองความคิดที่มุ่งเน้นการมองไกลออกไปในอนาคต เพื่อสร้างอนาคต มองถึงแนวโน้มในอนาคตทั้งในระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว เพื่อมองออกไปในสิ่งที่จะสร้างให้เกิด หรืออีกนัยคือพยายามจะทำให้เกิดสิ่งที่เรียกว่าข้อเท็จจริง (fact) ในอนาคต

2) ส่วนที่เป็นระเบียบวิธี (Methodologies) ซึ่งอาจเรียกว่าการวิจัยอนาคต (Futures research) ซึ่งเป็นเรื่องของวิธีการศึกษาเกี่ยวกับอนาคตที่มีใช้เน้นข้อเท็จจริง (fact) เช่นงานวิจัยทั่วไป แต่เป็นเรื่องวิธีการศึกษาแนวโน้มและสิ่งที่คาดว่าจะเกิดในอนาคต หรือแนวโน้มที่มากที่สุดจะเป็นไปได้ ทางเลือกหลายทางที่จะเป็นได้ แนวโน้มที่เป็นทางเลือกที่เป็นไปได้ทั้งหมด

นอกจากนี้ จุมพล พูลภัทรชีวิน (2548) ยังชี้ให้เห็นด้วยว่าผู้ที่ทำการศึกษาอนาคตอย่างเป็นทางการโดยให้ระเบียบวิธีวิจัยอนาคตแบบต่างๆ เรียกว่า นักอนาคตนิยม ซึ่งจะมีความแตกต่างจากหมอดูอยู่หลายประการคล้ายกับที่ Edward Cornish และคณะ (1977) ได้กล่าวไว้

จะเห็นได้ว่า อนาคตศึกษา หมายถึง แนวคิดทฤษฎี และระเบียบวิธีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาอนาคต ทั้งในแง่การศึกษาแนวโน้ม และทางเลือกต่างๆ ที่มีความเป็นไปได้ในอนาคต มี

นักอนาคตเป็นผู้ทำการศึกษาอย่างเป็นระบบโดยอาศัยตรรกะเหตุผล มากกว่าการคาดเดาหรือทำนายโชคโดยปราศจากความเป็นไปได้หรือเหตุผลรองรับ

7.1.2 พัฒนาการทางความคิดจากอนาคตนิยมสู่อนาคตศึกษา

แนวคิดอนาคตศึกษา (Future Study) ได้เริ่มต้นมาจากมุมมองอนาคตนิยม ซึ่งมีพัฒนาการมาตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ จนกระทั่งต่อมาได้มีความสนใจอนาคตศึกษาอย่างจริงจัง และพัฒนาวิธีการศึกษาอนาคตอย่างเป็นระบบจนที่สุดได้กลายเป็นศาสตร์ “อนาคตศึกษา” อย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

Edward Cornish (2005) ได้กล่าวถึงพัฒนาการทางความคิดเกี่ยวกับแนวคิดอนาคตนิยมไว้ว่า บุคคลสำคัญที่นับว่ามีอิทธิพลต่อการพัฒนาความคิดของอนาคตนิยมสมัยใหม่คือ Plato เพราะเขาได้เขียนเรื่อง Republic (James Adams, 1902) ซึ่งได้กล่าวถึงคนในอุดมคติ สังคมอุดมคติ และรัฐในอุดมคติ (Utopia) โดยชี้ว่าสังคมที่พัฒนาหรือสังคมในอนาคตจะอยู่ร่วมกันได้อย่างดีต้องมีคนที่มีความรู้ และผู้ปกครองที่เป็นนักคิด อย่างไรก็ตามอิทธิพลทางความคิดเรื่อง “ยูโทเปีย” ของ Plato ยังได้ส่งผลกระทบต่องานในยุคต่อๆ มา เช่น งานของ Sir Thomas More (1992) ที่กล่าวถึงเรื่องยูโทเปียและสิ่งทีคาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งภายหลังได้พัฒนาไปสู่ความคิดหรือมุมมองเชิงอนาคต โดย Harvey Cox (1994) ได้เสนอมุมมองอนาคตไว้ 3 มุมมอง นั่นคือ

- 1) apocalyptic เป็นมุมมองความเชื่อที่เชื่อมความคิดระหว่างสิ่งศักดิ์สิทธิ์กับสิ่งที่ปรากฏเห็นได้ในโลกนี้และโลกหน้า
- 2) teleological เป็นการมองภาพอนาคตตามความเป็นไปตามธรรมชาติ
- 3) prophetic เป็นการทำนายว่าจะเป็นอย่างไรวินวันข้างหน้า โดยมองว่าวันพรุ่งนี้มีใช่เพียงสิ่งที่งอกหรือแผ่ขยายจากอดีต แต่เป็นอะไรที่รวมสิ่งทีอาจไม่เคยคาดคิดมาก่อน หรือสิ่งแปลกใหม่ที่เกิดการคาดเดา

ความคิดเรื่องอนาคตนิยมจะแพร่มากขึ้นในช่วงศตวรรษที่ 13-15 ซึ่งเป็นช่วงที่นักคิดในยุโรปให้ความสนใจเกี่ยวกับการเขียนถึงการค้นพบโลกใหม่ การล่าอาณานิคม การพัฒนาวิทยาศาสตร์ และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ในประเทศอังกฤษ Sir Thomas More (1992) ได้เขียนเรื่องเกี่ยวกับเกาะยูโทเปีย โดยพูดถึงดินแดนที่อุดมสมบูรณ์ ผู้คนมีการศึกษา มีการทำงานทุกวัน มีนักปรัชญา และปัจเจกบุคคล ล้วนแล้วแต่สามัญสำนึกที่ดี ซึ่งแนวคิดยูโทเปียของ More นี้ได้กลายเป็นภาพสังคมอุดมคติที่มีอิทธิพลต่อนักคิด นักปรัชญา นักสังคม และนักอนาคตนิยมในยุคต่อๆ มา (Cornish, 2005)

Francis Bacon (1915) เป็นอีกผู้หนึ่งที่รับอิทธิพลดังกล่าว เขาได้เขียนเรื่อง New Atlantis ซึ่งพูดถึงสังคมอุดมคติเช่นกัน แต่ต่างจากความเชื่อของ More (1992) ตรงที่ว่า เขาเชื่อในการพิสูจน์และมองว่าวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นวิถีทาง “สร้างเพื่อให้เกิดประโยชน์” อย่างไรก็ตามงานเขียนดังกล่าวได้ส่งผลไปถึงการทำ Encyclopedia ของฝรั่งเศส และส่งผลกระทบต่อวงการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี สังคม วัฒนธรรม ซึ่งถือได้ว่า Bacon คือผู้บุกเบิกอุดมการณ์ความก้าวหน้าและทำให้เรื่องความสนใจต่ออนาคตเติบโตอย่างชัดเจนในช่วงยุคศตวรรษที่ 17 และศตวรรษที่ 18 งานเขียนของเขายังได้มีการมองและเตือนล่วงหน้าเกี่ยวกับการพัฒนาในศตวรรษที่ 19 และ 20 และได้เล่าไกลไปถึงการพัฒนาในศตวรรษที่ 21 ด้วย ซึ่งต่อมา J.B. Bury (1861-1927) ได้ช่วยอธิบายขยายความคิดดังกล่าวจนกว้างขวางออกไป

Marquis de Condorcet (1795) อ้างใน June Barraclough (1955) ได้เขียนหนังสือเรื่อง Fragment on Atlantis โดยอ้างถึงแนวคิดของ Bacon ด้วย เขายังเป็นบุคคลสำคัญที่ได้คาดการณ์เกี่ยวกับชัยชนะของอเมริกากับขบวนการเคลื่อนไหวของทาส รวมไปถึงเรื่องการปฏิวัติในยุโรป ซึ่งคำทำนายดังกล่าวถูกต้องในแง่ที่ว่า การล่าอาณานิคมในโลกใหม่จะกลายมาเป็นนโยบายเอกราชของยุโรป นอกจากนี้ในงานเขียนอีกเล่มที่มีชื่อว่า Sketch (1795) ก็ยังได้มีการคาดการณ์เกี่ยวกับความก้าวหน้าในด้านอื่นๆ เช่น มองว่าวิทยาศาสตร์จะนำมาซึ่งความก้าวหน้าในการผลิต เป็นต้น ลักษณะการคาดการณ์ของเขามักจะมองจากปัจจัยเงื่อนไขว่า “จะเกิดอะไรขึ้นถ้ามีเหตุการณ์บางอย่างเกิดขึ้น”

อย่างไรก็ดี การศึกษาด้วยวิธีการทำนายอนาคตได้เริ่มทำกันอย่างจริงจังในปี ค.ศ. 1907 โดย S. Colum Gilfillan ซึ่งเป็นผู้ริเริ่มกำหนดวิธีการทำนายที่เรียกชื่อกันในปัจจุบันนี้ว่า การทำนายเชิงปทัสสถานและเชิงสำรวจ (Normative & Exploratory Forecasting) ต่อมาในตอนปลายทศวรรษที่ 1930 รัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้ให้ความสนับสนุนด้านการเงิน เพื่อพัฒนาเทคนิคการทำนายขึ้นใหม่อีกหลายวิธี จนกระทั่ง Assip K. Flechtheim เป็นผู้เริ่มใช้คำว่า “อนาคตวิทยา” (Futurology) อย่างเป็นทางการ เพื่อแสดงให้เห็นว่าการศึกษาอนาคตเป็นวิทยาศาสตร์ แต่กระนั้นอนาคตวิทยาในช่วงเวลาดังกล่าวยังไม่อาจถือเป็นการศึกษาเชิงวิทยาศาสตร์ได้อย่างสมบูรณ์ เนื่องจากยังอาศัยการคาดเดาอยู่มาก (วิโรจน์ สารวัตนะ, 2548)

อย่างไรก็ตาม ผลกระทบของสงครามโลกครั้งที่สอง ได้ทำให้แนวคิดความคิดเกี่ยวกับอนาคตนิยมหรือการศึกษาอนาคตถูกปลุกเร้าขึ้นอีกครั้ง โดยในฝั่งยุโรปมีกลุ่มนักปรัชญานิยม (existentialists) และกลุ่มนักคิดชาวฝรั่งเศสเป็นแกนนำของการศึกษาอนาคตอย่างจริงจัง เริ่มจากวางแผนทางเศรษฐกิจระยะ 5 ปี ของรัฐบาลฝรั่งเศส และพัฒนาไปสู่การวางแผนอนาคตของ

รัฐบาลและในแวดวงต่างๆ โดยเริ่มมีการตั้งสมมติฐานเกี่ยวกับสิ่งที่อาจเกิดขึ้นในปีนี้ ปีหน้า และปีถัดๆ ไป นอกจากนี้นักวางแผนฝรั่งเศสเองก็ได้เริ่มหันมาสนใจหาความรู้เกี่ยวกับการคิดถึงอนาคต และวิธีการศึกษาอนาคตที่ผ่านทางงานเขียนและเอกสารต่างๆ เช่น แนวคิดการคาดคิดถึงอนาคต (prospective) ที่วารสารเล่มหนึ่งได้พูดถึงความแตกต่างของทิศทางของอนาคต และได้ถูกนำไปใช้ในการวางแผนโดยเรียกว่าเป็นวิธีการคาดคิดถึงอนาคต (Prospective Group) ซึ่งกลุ่มที่ศึกษาจะมีความเป็นสหวิทยาการคือเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ต่างสาขาที่มาร่วมมองไปข้างหน้า ซึ่งที่สุดได้พัฒนาไปสู่แนวทางการจัดการแบบมุ่งอนาคต (Future Oriented) ที่ขยายวิธีการศึกษาโดยรวมไปถึงการจัดเตรียมเบื้องหลังและข้อมูลต่างๆ ของการศึกษาเพื่อช่วยในการตัดสินใจ

Bertrand De Jouvenel (1966) นักอนาคตและนักเศรษฐศาสตร์ที่ถือเป็นแกนนำในฝรั่งเศส เขาได้ริเริ่มโครงการ Futuribles Project โดยรวบรวมกลุ่มนักคิดนักวิชาการในสาขาต่างๆ ของฝรั่งเศสมารวมกันมองสังคมในอนาคต ซึ่งผลของโครงการดังกล่าวได้ทำให้เกิดการพัฒนาวิธีการเฉพาะเกี่ยวกับอนาคต โดยเฉพาะการให้มีผู้เชี่ยวชาญหรือนักวิชาการมาร่วมคิดเกี่ยวกับอนาคต ซึ่งกลายมาเป็นวิธีการที่นักวิชาการใช้ในการคาดการณ์ต่างๆ ไปด้วยในภายหลัง

ในขณะที่ทางฝั่งประเทศสหรัฐอเมริกากลับมีแนวทางต่างจากฝรั่งเศส นั่นคือผลพวงจากชัยชนะสงครามโลกครั้งที่สองของอเมริกา ทำให้ประเทศนี้มุ่งพัฒนาเรื่องทางการทหารมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักอนาคตอเมริกาได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้นในการร่วมคิดยุทธศาสตร์การสงคราม ทั้งในแง่การป้องกันตั้งรับและการบุกรุกโจมตีคู่ต่อสู้ต่างๆ โดยแข่งกับประเทศมหาอำนาจด้วยกันอย่างรัสเซีย ตัวอย่างโครงการ Air Force's Project Forecast ในปี ค.ศ. 1963 ที่เน้นการใช้เทคโนโลยีความก้าวหน้าสมัยใหม่ในการคาดการณ์แนวโน้ม เพื่อให้ได้ข้อมูลและแนวทางการจัดการ และยุทธศาสตร์การทำงานที่ชัดเจน ซึ่งถือเป็นโครงการสำคัญที่มีส่วนผลักดันให้ความคิดเรื่องอนาคตนิยมขยายวงกว้าง นอกจากนี้อิทธิพลของบริษัท The RAND Corporation's Influence ที่ก่อตั้งในปี ค.ศ. 1960 เพื่อเป็นสถาบัน Think-Tank ที่รวมนักคิดนักวิชาการเกี่ยวกับอนาคตมาร่วมทำงานพัฒนาวิชาการและงานวิทยาศาสตร์อนาคตนั้น ยังก่อให้เกิดคุณูปการต่อวงการอนาคตในอเมริกาอย่างมาก รวมไปถึงประเทศอื่นๆ ทั่วโลก

จะเห็นได้ว่า อนาคตศึกษาเป็นแนวคิดทฤษฎี และระเบียบวิธีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาอนาคต ในประเด็นการศึกษาแนวโน้ม และทางเลือกต่างๆ ที่มีความเป็นไปได้ในอนาคต โดยอาศัยความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่หลากหลายในสังคม โดยแนวคิดอนาคตศึกษาหรือแนวทางการศึกษาแบบมุ่งอนาคตนี้มีที่มาอย่างยาวนาน และได้รับการพัฒนามาอย่างต่อเนื่อง จนเป็นที่ยอมรับว่าการศึกษาอนาคตมีส่วนสำคัญต่อการกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชน สังคม และประเทศชาติที่เป็นไปได้ และสามารถอธิบายอย่างเป็นเหตุเป็นผลได้ในอนาคต

7.2 แนวคิดและวิธีการศึกษาอนาคต

7.2.1 แนวคิด และหลักการของการศึกษาอนาคต

การศึกษาอนาคตตั้งอยู่บนหลักการที่ว่าอนาคตไม่สามารถบอกล่วงหน้าได้อย่างถูกต้องแน่นอน มีแต่เพียงความเป็นไปได้หรือความน่าจะเป็นเท่านั้น โดยมีฐานคิดสำคัญ ได้แก่

1) การคิดเชิงระบบทั่วไป (General Systems Theory/Thinking-GST) ซึ่งคำว่า systems ที่เป็น “พหุพจน์” นี้ต่างจาก system ในความหมายเดิมที่มีลักษณะเป็น “เอกพจน์” ที่หมายถึงระบบเดี่ยวๆ หรือระบบที่มองแบบเส้นตรงหรือแนวระนาบเดียว (Input-Process-Output-Impact) ขณะที่การคิดเชิงระบบในหลักการใหม่ที่ว่ากันในภาษาอังกฤษใช้คำว่า “systems” หรือ “systemic” ซึ่งหมายถึงการศึกษาระบบหลายๆ ระบบที่ไม่ใช่เส้นตรง แต่เป็นระบบหลายระบบที่มีความสัมพันธ์สัมพันธ์กัน กล่าวอีกนัยคือ จุดเน้นของอนาคตมุ่งที่ความสัมพันธ์ของระบบที่มีทิศทางของความสัมพันธ์ที่หลากหลาย (Multi-direction) เป็นระบบความคิดทั่วไป (General Systems Theory/Thinking) มากกว่าระบบปกติ (system) ซึ่งระบบต่างๆ เหล่านี้จะต้องมีลักษณะสำคัญ ได้แก่

1.1) มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างกันและกัน (Interrelatedness)

1.2) มีความเป็น “องค์รวม” ที่มากกว่า “ส่วนรวม” (Holistic vs Wholistic) โดยเชื่อว่าองค์รวมเป็นมากกว่าการเอาส่วนย่อยมารวมกัน (Holistic) ซึ่งต่างจากความคิดส่วนรวมแบบเดิมที่เชื่อว่า เมื่อเข้าใจส่วนย่อยก็จะสามารถเข้าใจส่วนรวม (Wholistic/Parts) ทั้งนี้ นักวิชาการได้อธิบายว่า คำว่า Holistic ที่ไม่มี w นำนี้ว่า มีความหมายระดับกว้างและมีลักษณะที่เรียกว่าองค์รวมของทั้งหมดมากกว่า Wholistic ที่มีความหมายเพียงว่าส่วนรวม อย่างไรก็ตาม นักวิชาการมองว่าคำว่า Holistic เป็นวาทกรรมของการต่อสู้เชิงกระบวนทัศน์ที่มีต่อโลกและสรรพสิ่งต่างๆ ที่ต่างไปจากกระบวนทัศน์เดิมนั่นเอง (จุมพล พูลภัทรชีวิน, 2547)

1.3) มีการเชื่อมโยงพึ่งพิงอิงอาศัยซึ่งกันและกัน (Interdependent)

1.4) มีลักษณะร่วมมือและร่วมพลังกัน (Cooperatives/Collaborative) มากกว่าการแข่งขัน (Competitive)

1.5) มีความเป็นเอกภาพบนความหลากหลาย (Unity Through Diversity)

ภายใต้หลักการดังกล่าว การศึกษาอนาคตจึงมีลักษณะที่พยายามจะทำความเข้าใจและอธิบายความสัมพันธ์ทั้งภายในและระหว่างระบบที่สลับซับซ้อนของส่วนประกอบต่างๆ ในธรรมชาติของสังคมและโลก เช่น ระบบรัฐ/ประเทศ ระบบนิเวศวิทยา ระบบเศรษฐกิจ เป็นต้น องค์ประกอบสำคัญของการศึกษาอนาคตประการหนึ่งคือ การมุ่งมองไปในภาพรวมรอบด้าน รวมไปถึง

ถึงการมองไปข้างหน้าเพื่อให้เห็นภัยคุกคามและข้อจำกัดสภาพแวดล้อมต่างๆ โดยเชื่อว่ามนุษย์อาศัยอยู่ในโลกที่จำกัดซึ่งต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และร่วมมือกันเพื่อสันติภาพระยะยาว (วิโรจน์ สารรัตน์, 2548)

2) การเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงผันแปรและพลวัต (Change/Dynamism) เนื่องจากโลกเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว และเต็มไปด้วยพลวัตที่หลากหลาย มีความสลับซับซ้อน (Complex) มีลักษณะ “Chaos” ซึ่งมนุษย์จึงจำเป็นต้องเข้าใจในสิ่งเหล่านี้ ดังนั้นการศึกษาอนาคตจึงมิใช่เพียงการทำนายความเปลี่ยนแปลง แต่ยังเครื่องมือที่จะช่วยบุคคลในการเตรียมการเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น มีความรับผิดชอบต่อการดำรงชีวิตในสังคมวันหน้าด้วยหรือกล่าวอีกนัยก็คือ การศึกษาอนาคตเป็นการมองไปในอนาคตข้างหน้า มองเห็นการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดและทำให้มองเห็นโลกที่อาศัยอยู่ในปัจจุบันได้อย่างเข้าใจขึ้น

3) การมีความยืดหยุ่นสูง (High Flexibility) การศึกษาอนาคตเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องการขยายมุมมองที่กว้างไกลเป็นการมองไปในสังคมข้างหน้า ดังนั้นสาระสำคัญของการศึกษาอนาคตมิได้จำกัดอยู่ด้วยขอบเขตของวิชาการแบบดั้งเดิมที่ติดอยู่ภายใต้กรอบทฤษฎีและวิธีการอธิบายแบบใดแบบหนึ่ง แต่เป็นการมองไปข้างหน้าอย่างเป็นสหวิทยาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโลกยุคใหม่มีความไม่แน่นอนสูง (Uncertainty) ฉะนั้นการมีความยืดหยุ่นสูงก็จะช่วยให้เกิดการจินตนาการถึงสิ่งที่ไม่คาดคิดที่อาจเป็นไปได้ที่จะเกิดขึ้นในวันข้างหน้า รวมถึงมองเห็นทางเลือกที่หลากหลายในอนาคต และยังช่วยในการปรับตัวท่ามกลางความเป็นพลวัตที่ไม่แน่นอนได้เมื่อวันนั้นมาถึง

จุดมุ่งหมายของการศึกษาอนาคตนั้น มิใช่การศึกษาข้อเท็จจริงเพื่อความถูกต้องแม่นยำ หากแต่เป็นการคาดการณ์สิ่งที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจริงได้ และแม้นักอนาคตจะใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์เป็นฐาน แต่ก็มีความแตกต่างจากนักวิทยาศาสตร์ตรงที่นักวิทยาศาสตร์จะให้ความสนใจมากกับการพิสูจน์สมมติฐานหรือสิ่งที่เชื่อ แต่นักอนาคตจะใช้องค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์บวกกับจินตนาการความคิดเชิงอนาคตว่า “ถ้าเกิดสิ่ง...ต่อไป เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ความคิด ฯลฯ จะเป็นอย่างไรอีก...ปีข้างหน้า” นั่นคือนักอนาคตจะดูแนวโน้ม (trend) หรือความเป็นไปได้ในสิ่งที่จะเกิดพร้อมกับจินตนาการต่อสิ่งที่คาดว่าจะเป็นไปได้เหล่านั้นโดยไม่ต้องรอการพิสูจน์อย่างนักวิทยาศาสตร์ ดังที่ จุมพล พูลภัทรชีวิน (2548) กล่าวว่า

“เป้าหมายหลักของการศึกษาและการวิจัยอนาคต มิใช่อยู่ที่การทำนายที่ถูกต้องแม่นยำ เพราะเรื่องของอนาคตเป็นเรื่องที่ยังไม่เกิดขึ้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ไม่มีข้อเท็จจริง (fact) เกี่ยวกับอนาคต มีแต่เพียงการคาดการณ์และความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวโน้มที่เป็นทางเลือก

ที่คาดว่าจะมีความเป็นไปได้ (Possible Alternative Trends) เท่านั้น... หลักการสำคัญของอนาคตนิยมจึงอยู่ที่การสร้างอนาคตที่พึงประสงค์มากกว่าการตามแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น”

นอกจากหลักการที่อนาคตศึกษาเน้นมากอีกประการหนึ่งคือ การเน้นความสำคัญของการรับผิดชอบต่อสมาชิกในสังคมต่ออนาคตตั้งแต่วินาทีนี้ ดังคำที่ว่า “The Future is Now” โดยถือว่าการกระทำใดๆ ในวันนี้ล้วนส่งผลต่ออนาคตในวันหน้าทั้งสิ้น

โดยสรุป อนาคตศึกษาและการศึกษาอนาคตมิใช่เพียงแต่การคาดการณ์สิ่งที่เกิดหรือทางเลือกต่างๆ ที่เป็นไปได้ในอนาคตเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการมีความรับผิดชอบต่อสังคมในวันนี้ด้วย อันหมายรวมว่าอนาคตมิใช่สิ่งที่เกิดต่อจากปัจจุบันเท่านั้น แต่เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นได้จากการตัดสินใจและการกระทำในปัจจุบัน ดังนั้น แนวคิดอนาคตศึกษาและการศึกษาอนาคตจึงมีบทบาทสำคัญตั้งแต่ระดับประเทศในการวางนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนา รวมถึงระดับปัจเจกบุคคลในการดำเนินชีวิตอย่างมีสติรอบคอบเสมอ

7.2.2 การศึกษาอนาคตกับวิธีการวิจัยอนาคต

แนวคิดอนาคตศึกษาที่แพร่หลายไปอย่างกว้างขวางในปัจจุบันนั้น ยังกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาระเบียบวิธีเกี่ยวกับการศึกษาวิจัยอนาคต (Future Research) ไปด้วย ปัจจุบันมีการใช้วิธีวิจัยอนาคตในหลากหลายรูปแบบ เช่น วิธีการสำรวจเดลฟาย (Delphi Surveys) ที่ใช้ในการทำนายการเกิดแนวโน้มด้านต่างๆ เพื่อประกอบการวางแผนหรือพัฒนานโยบาย วิธีการวิจัยอนาคตเชิงชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic Future Research: EFR) ที่เน้นการศึกษาวิจัยปัญหาที่สลับซับซ้อนเกี่ยวกับระบบสังคมและวัฒนธรรมในอนาคตทั้งในแง่ของความเป็นไปได้ ความน่าจะเป็นหรือสิ่งที่คาดหวังจะให้เกิดให้เป็น (ลีปพนนท์ เกตุทัต, 2535) วิธี EDRF เป็นเทคนิคที่ผสมผสานระหว่างเทคนิคเดลฟายและเทคนิค EFR ซึ่งการผสมวิธีการทั้งสองแบบนี้ช่วยกำจัดจุดอ่อนและเสริมจุดแข็งให้กับวิจัยอนาคตแบบเดิม ทำให้ได้ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ (จุมพล พูลภัทรชีวีต, 2530) วิธีการขยายแนวโน้ม (Extrapolation หรือ Trend Analysis) เป็นเทคนิคที่เก็บรวบรวมข้อมูลหรือตัวแปรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งจากอดีตและปัจจุบันเพื่อสรุปทิศทางหรือแนวโน้มที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต วิธีการสร้างภาพอนาคต (Scenario Planning) เป็นเทคนิคที่เน้นการสร้างเรื่องราวเกี่ยวกับอนาคตที่อาจจะเกิดขึ้นจากโครงเรื่องที่มีเหตุและผลชัดเจน โดยให้พิจารณาถึงปัจจัยความไม่แน่นอน (Uncertainties) ที่อาจจะเกิดขึ้นได้โดยไม่คาดฝันและมีผลกระทบสูงต่อเรื่องนั้นๆ เพื่อให้เห็นภาพอนาคตที่เป็นไปได้ นอกจากนี้ยังมีความพยายามพัฒนาวิธีการมองอนาคต (Foresight) เพื่อใช้ในคาดการณ์แนวโน้ม มองอนาคตและภาพอนาคตหลายภาพที่มีโอกาสเกิดขึ้นเพื่อย้อนกลับมา (Backcast) วางแผน และหาแนวทางรับมือกับภาพอนาคตเหล่านั้น เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า วิธีการวิจัยอนาคตเหล่านี้แม้จะแตกต่างกันในเชิงเทคนิควิธี หากแต่มีจุดเน้นร่วมกันตรงที่มุ่งสำรวจและศึกษาแนวโน้มที่เป็นไปได้ หรือความน่าจะเป็นของเรื่องที่ศึกษาให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ทั้งที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ เพื่อหาทางทำให้แนวโน้มที่พึงประสงค์ เกิดขึ้น และหาทางป้องกันหรือขจัดแนวโน้มที่ไม่พึงประสงค์ด้วยการกระทำในปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เน้นแนวคิดและวิธีการมองอนาคต ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาและสังเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง อาทิ เอกสารจากศูนย์คาดการณ์เทคโนโลยี เอเปค สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ และเอกสารอื่นที่เกี่ยวข้องโดยผ่านการสืบค้นจากเว็บไซต์ และการศึกษางานวิจัยเรื่อง อนาคตภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้: กระบวนทัศน์และยุทธศาสตร์เพื่อการเปลี่ยนแปลงจากฐานราก โดย ศูนย์นวัตกรรมนโยบาย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี (2545) รวมถึงเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวกับการวิจัยอนาคต เพื่อนำเสนอแนวคิดการมองอนาคตและวิธีการมองอนาคต ซึ่งจะกล่าวต่อไป

7.3 ความหมายของการวิจัยอนาคต

จุมพล พูลภทธีวิน (2530) ให้ความหมายของการวิจัยอนาคตว่า หมายถึง วิธีการศึกษาอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับแนวโน้มต่างๆ ที่เป็นทางเลือกของเรื่องที่จะศึกษา ที่คาดว่าจะเป็นไปได้ (Possible) หรือน่าจะเป็นไปได้ (Probable)

เทียนฉาย กิระนันท์ (2539) ให้ความหมายของการวิจัยอนาคตว่าเป็น การศึกษาเพื่อมองถึงเหตุการณ์หรือพฤติกรรมที่น่าจะเป็นไปได้ในอนาคต รวมถึงปฏิสัมพันธ์และผลกระทบในระหว่างเหตุการณ์หรือพฤติกรรมต่างๆ ที่น่าจะเกิดขึ้น

พันธุ์สุรย์ ลดาวัลย์ สิทธิณัฐ ประพุทธินิติสาร และโรเบิร์ต บี เท็กซ์เตอร์ (2527: 24) ได้ให้ความหมายของการวิจัยอนาคตว่า เป็นการศึกษาที่มีระบบแบบแผนเกี่ยวกับทางเลือกในอนาคตที่คนกลุ่มหนึ่งเห็นสมควรหนึ่งคิดว่าเป็นไปได้หรือน่าจะเป็นไปได้ มโนทัศน์พื้นฐานของการวิจัยอนาคตที่เรียกว่า 4 P's คือ

1) Projection การพยายามบรรยายสะท้อนถึงทางเลือกต่างๆ ที่อาจเป็นไปได้ในอนาคต การบรรยายรูปแบบของอนาคตต่างๆ นี้ นักอนาคตศาสตร์เรียกว่า การสร้างอนาคต (Scenario Building)

2) Preparation การเตรียมพร้อมที่จะเผชิญกับอนาคต เช่น การเตรียมยุทธวิธี (Strategy) และกลวิธี (Tactics) ที่จะดำเนินการให้บรรลุกับอนาคตที่พึงประสงค์ ในขณะที่เดียวกันก็พร้อมที่จะเผชิญกับอนาคตที่ไม่ประสงค์

3) Protection การคิดถึงทางเลือกต่างๆ ทำให้ตระหนักถึงโอกาสของการเกิดสภาพการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต และช่วยให้สามารถหาทางป้องกันและกำจัดองค์ประกอบที่ก่อให้เกิดอนาคตที่ไม่พึงประสงค์ล่วงหน้าได้

4) Preservation เมื่อกำหนดอนาคตที่พึงประสงค์ก็หาทางรักษาหรือสงวนอนาคตที่ต้องการไว้ โดยการพยายามทำให้มันเกิดเป็นจริง

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า การวิจัยอนาคต เป็นการศึกษาอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับทางเลือกในอนาคต โดยมองถึงเหตุการณ์หรือพฤติกรรมต่างๆ ของเรื่องที่กำลังศึกษาที่คาดว่าจะเป็นไปได้ หรือน่าจะเป็นไปได้ในอนาคต รวมถึงปฏิสัมพันธ์และผลกระทบในระหว่างเหตุการณ์หรือพฤติกรรมต่างๆ ที่น่าจะเกิดขึ้น

7.4 จุดมุ่งหมายของการวิจัยอนาคต

การวิจัยอนาคตมีจุดมุ่งหมาย ดังนี้

1. เพื่อบรรยายทางเลือกที่เป็นไปได้ หรือน่าจะเป็นไปได้สำหรับประชากร กลุ่มหนึ่ง
2. เพื่อพิจารณาบทบาทของระดับความรู้หรือความไม่รู้ของเราเกี่ยวกับอนาคตที่เป็นไปได้
3. เพื่อชี้ให้เห็นถึงผลพาดพิงหรือผลอันอาจเกิดขึ้นจากอนาคตที่เป็นไปได้เหล่านั้น
4. เพื่อเตือนให้ทราบล่วงหน้าถึงอนาคตอันไม่พึงประสงค์ที่อาจเกิดขึ้นได้นั้น
5. ทำให้เข้าใจกฎเกณฑ์ของการเปลี่ยนแปลงต่างๆ (พันธุสุรย์ ลดาวัลย์ สิริธินัฐ ประพุทธินิติสาร และโรเบิร์ต บี เท็กซ์เตอร์, 2527)

โดยทั้งนี้จุดมุ่งหมายหลักของการวิจัยอนาคตมิใช่อยู่ที่การทำนายที่ถูกต้อง หากแต่อยู่ที่การสำรวจและศึกษาแนวโน้มที่เป็นไปได้น่าจะเป็นไปได้ในเรื่องที่ศึกษาให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ทั้งที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ เพื่อหาทางทำให้แนวโน้มที่พึงประสงค์นั้นเกิดขึ้นและป้องกันหรือขจัดแนวโน้มที่ไม่พึงประสงค์ให้หมดไปหรือหาทางที่จะเผชิญกับแนวโน้มที่มีพึงประสงค์นั้นอย่างมีประสิทธิภาพ ถ้าหากว่ามันจะเกิดขึ้นจริงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นข้อมูลที่ได้จากการวิจัยอนาคตจะมีประโยชน์โดยตรงต่อการวางแผน การกำหนดนโยบาย การตัดสินใจ ตลอดจนไปจนถึงการกำหนดยุทธวิธีและกลยุทธ์ที่จะนำไปสู่การสร้างอนาคตที่พึงประสงค์ การป้องกันหรือขจัดอนาคตที่ไม่พึงประสงค์ (จุมพล พูลภัทรชีวิน, 2530: 42)

จะเห็นได้ว่า การวิจัยอนาคตมีจุดมุ่งหมายในการอธิบายทางเลือกที่เป็นไปได้ หรือน่าจะเป็นไปได้ในอนาคต และทำให้เข้าใจกระบวนการเปลี่ยนแปลงต่างๆ เพื่อการดำเนินงานไปในทิศทางที่ถูกต้องและสอดคล้องกับความเป็นจริงมากที่สุด

7.5 เทคนิคการวิจัย EDFR

7.5.1 ความหมาย

อี ดี เอฟ อาร์ (EDFR) เป็นคำย่อมาจากคำเต็มในภาษาอังกฤษว่า Ethnographic Delphi Future Research เป็นเทคนิคการวิจัยอนาคตที่พัฒนารูปแบบการวิจัยมาจากเทคนิควิจัยอนาคตสองเทคนิคคือ เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบ EFR (Ethnographic Futures Research) และเทคนิคเดลฟาย (Delphi) โดยการผสมผสานทั้งสองเทคนิคและปรับให้มีความยืดหยุ่นในระเบียบวิธีวิจัยเพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ตามปัญหาและวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่หลากหลายรูปแบบ (จุมพล พูลภัทรชีวิน, 2530)

7.5.2 ความเป็นมาของ อี ดี เอฟ อาร์ (EDFR)

เทคนิคการวิจัยแบบ EDFR ได้รับการพัฒนาขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2522 โดย รศ. ดร. จุมพล พูลภัทรชีวิน ขณะกำลังศึกษาอยู่ในระดับปริญญาเอก ที่มหาวิทยาลัยมินนิโซต้า มูลเหตุจูงใจเกิดจากการศึกษาวิชาเกี่ยวกับอนาคตศึกษา (Futures Studies) และการวิจัยอนาคต (Futures Research) โดยเฉพาะเทคนิคการวิจัยแบบเดลฟาย (Delphi) และ EFR (Ethnographic Futures Research) และการมีโอกาสดำเนินการวิจัยร่วมกับศาสตราจารย์ ดร. โรเบิร์ต บี เท็กซ์เตอร์ (Robert B. Textor) แห่งมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด (Stanford University) ผู้พัฒนาเทคนิคการวิจัยอนาคตแบบ EFR โดยเทคนิคนี้เพิ่มความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยการผสมผสานระเบียบวิธีระหว่าง EFR และ Delphi เข้าด้วยกัน เป็นระเบียบวิธีที่ช่วยให้นักวิจัยได้มาซึ่งข้อมูลแนวโน้มที่เป็นระบบและน่าเชื่อถือมากขึ้น เพราะเทคนิคใหม่ (EDFR) นำจุดเด่นหรือข้อดีของทั้ง EFR และ Delphi มารวมกัน ซึ่งจุดเด่นของทั้งสองวิธีช่วยลบหรือแก้จุดอ่อนได้เป็นอย่างดี โดยจุมพล พูลภัทรชีวิน (2530) ผู้พัฒนาเทคนิคการวิจัยอนาคตแบบ EDFR ได้ทดลองใช้ครั้งแรกกับงานวิจัยเรื่อง “Alternative Futures of Thai University: An EDFR Study” ในปีถัดมา และต่อมาได้รับการตีพิมพ์ในวารสาร Cultural and Educational Futures

7.5.3 เทคนิคการวิจัยแบบ EDFR

เทคนิคการวิจัยแบบ EDFR พัฒนามาจากปรัชญาการศึกษาและการวิจัยอนาคต ซึ่งมีความเชื่อพื้นฐานและจุดมุ่งหมายที่ต่างจากการวิจัยรูปแบบดั้งเดิมในอดีต ดังนั้นเพื่อให้เข้าใจเบื้องหลังกระบวนการและขั้นตอนการวิจัยของ EDFR ผู้เขียนจะขอเสนอความเชื่อพื้นฐานของการศึกษาและการวิจัยอนาคต และจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ของการวิจัยอนาคตก่อน แล้วตามด้วยขั้นตอนของระเบียบวิธีวิจัยของ EDFR การประยุกต์ EDFR แล้วปิดท้ายด้วยประโยชน์ของการวิจัยอนาคตโดยรวม

1. ความเชื่อพื้นฐานบางประการของการศึกษาและการวิจัยอนาคต นักอนาคตนิยมมีความเชื่อพื้นฐานว่า 1) อนาคตเป็นเรื่องที่มนุษย์สามารถทำการศึกษาได้อย่างเป็นระบบ 2) ความเชื่อของมนุษย์เกี่ยวกับอนาคต มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและการตัดสินใจของเขา และ3) เชื่อว่ามนุษย์สามารถจะควบคุมและสร้างอนาคตได้

2. จุดมุ่งหมายหลักของการวิจัยอนาคตมิใช่อยู่ที่การทำนายที่ถูกต้อง หากอยู่ที่การสำรวจและศึกษาแนวโน้มที่เป็นไปได้หรือน่าจะเป็นเรื่องที่ศึกษาให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ทั้งที่พึงประสงค์ (Desirable) และไม่พึงประสงค์ (Undesirable) เพื่อที่จะหาทางทำให้แนวโน้มที่พึงประสงค์นั้นเกิดขึ้น และป้องกันหรือขจัดแนวโน้มที่ไม่พึงประสงค์ให้หมดไป หรือหาทางที่จะเผชิญกับแนวโน้มที่ไม่พึงประสงค์นั้นอย่างมีประสิทธิภาพ ถ้าหากว่ามันจะเกิดขึ้นจริงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นข้อมูลที่ได้จากการวิจัยอนาคตจะมีประโยชน์โดยตรงต่อการวางแผน การกำหนดนโยบาย การตัดสินใจตลอดไปจนถึงการกำหนดยุทธศาสตร์ (Strategies) และกลวิธี (Tactics) ที่จะนำไปสู่การสร้างอนาคตที่พึงประสงค์ และการป้องกันหรือขจัดอนาคตที่ไม่พึงประสงค์

3. ขั้นตอนการทำวิจัยแบบ EDFR

4. การประยุกต์ EDFR

ถึงแม้ว่า EDFR จะเป็นเทคนิคการวิจัยที่พัฒนาขึ้นมาเพื่อการวิจัยอนาคตก็ตาม แต่เทคนิคการวิจัยแบบ EDFR รวมไปถึง Delphi และ EFR ก็สามารถนำไปใช้วิจัยในทำนองเดียวกันกับการวิจัยรูปแบบอื่น ๆ ที่มีอยู่ได้ เช่นการวิจัยเพื่อสำรวจความคิดเห็น สำรวจปัญหา วิจัยเพื่อหารูปแบบเพื่อกำหนดนโยบาย เพื่อกำหนดมาตรฐาน เพื่อหาวิธีแก้ปัญหและเพื่อการตัดสินใจเป็นต้น จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันได้มีการนำเทคนิคการวิจัยอนาคตแบบต่างๆ ไปใช้ในวงการต่างๆ มากมาย ทั้งนี้เพื่อวางแผนในอนาคต วิเคราะห์และแก้ไขปัญหาในปัจจุบัน ตลอดจนการวิเคราะห์อดีต เพราะเทคนิคการวิจัยอนาคต โดยเฉพาะอย่างยิ่งเดลฟาย และ EDFR นั้นช่วยให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่เป็นระบบและน่าเชื่อถือมากขึ้น

จุมพล พูลภัทรชีวิน (2530) สรุปขั้นตอนเทคนิคการวิจัยอนาคตแบบ EDFR ไว้ดังนี้ คือ

1. กำหนดและเตรียมตัวกลุ่มผู้เชี่ยวชาญชั้นนี้นับว่าสำคัญและจำเป็นมาก เราเชื่อว่าได้กลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องจริงๆ ทำให้ผลการวิจัยน่าเชื่อถือมากขึ้นเท่านั้น ส่วนการเตรียมตัวกลุ่มผู้เชี่ยวชาญก็ยิ่งมีความจำเป็น เพราะผู้เชี่ยวชาญอาจมองไม่เห็นความสำคัญของการวิจัยลักษณะนี้ หรืออาจไม่มีเวลาให้ผู้วิจัยได้เต็มที่ ผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องติดต่อกับผู้เชี่ยวชาญเป็นการส่วนตัว อธิบายถึงจุดหมาย ขั้นตอนต่าง ๆ ของการวิจัย เวลาที่ต้องใช้โดยประมาณ และประโยชน์ของการวิจัย ย้ำถึงความจำเป็นและความสำคัญของการใช้ผู้เชี่ยวชาญ แล้วจึงขอความ

ร่วมมือ ถ้าไม่ได้รับความร่วมมือก็จำเป็นต้องไปหาผู้เชี่ยวชาญท่านต่อไป ถ้าได้รับความร่วมมือก็ขอนัดวันและเวลาสำหรับสัมภาษณ์ การเตรียมผู้เชี่ยวชาญดังกล่าว นอกจากจะทำให้มั่นใจได้ว่า จะได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีแล้ว ยังเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญได้มีเวลาเตรียมตัวเตรียมข้อมูล จัดระบบข้อมูลและความคิดล่วงหน้า ช่วยให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือเพิ่มขึ้น

2. สัมภาษณ์ (EDFR รอบที่หนึ่ง) การสัมภาษณ์ที่ลักษณะและขั้นตอนคล้ายกับ EFR แต่ EDFR มีความยืดหยุ่นมากกว่า กล่าวคือ ผู้วิจัยสามารถที่จะเลือกรูปแบบการสัมภาษณ์ที่จะสนองตอบต่อจุดมุ่งหมาย เวลา งบประมาณ และสถานการณ์ของการวิจัยได้ คือ อาจยึดตามรูปแบบของ EFR โดยเริ่มจาก Optimistic-Realistic (O-R) Pessimistic-Realistic (P-R) และ Most Probable (M-P) ตามลำดับ หรืออาจจะเลือกสัมภาษณ์เฉพาะแนวโน้มที่ผู้เชี่ยวชาญคาดว่า จะเป็นไปได้ และน่าจะเป็น โดยไม่คำนึงถึงว่าแนวโน้มเหล่านั้นจะเป็นไปในทางดีหรือร้าย เพราะในการทำ EDFR รอบที่สองและสาม หากผู้วิจัยสนใจจะแยกศึกษาอนาคตภาพทั้ง 3 ภาพแบบ EFR ผู้วิจัยก็สามารถทำได้โดยการออกแบบสอบถามที่จะช่วยให้ได้อนาคตภาพทั้ง 3 ภาพอย่างเป็นระบบได้ (ดูตัวอย่าง แบบสอบถามในงานวิจัยของผู้เขียนที่อ้างไว้แล้วในตอนท้ายของบทความนี้)

3. วิเคราะห์/สังเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อสร้างเป็นเครื่องมือสำหรับทำเดลฟาย

4. สร้างเครื่องมือ

5. ทำเดลฟาย (EDFR รอบที่สอง สาม.....)

6. เขียนอนาคตภาพ

เนื่องจากขั้นตอนการวิจัยอนาคตแบบ EDFR มีขั้นตอนการทำเดลฟายด้วย ซึ่งขั้นตอนการดำเนินการวิจัยของเทคนิคเดลฟาย (ประยูร ศรีประสาธน์, 2523) มีรายละเอียดสรุปได้ดังนี้

1. กำหนดปัญหาที่จะศึกษา ปัญหาที่จะวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟายควรเป็นปัญหาที่ยังไม่มี คำตอบที่ถูกต้องแน่นอนและสามารถวิจัยปัญหาได้จากการให้ผู้เชี่ยวชาญในสาขานั้นๆ เป็นผู้ตัดสิน ประเด็นปัญหาควรจะไปสู่การวางแผนนโยบายหรือการคาดการณ์ในอนาคต

2. การเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ขั้นตอนนี้มีความสำคัญมากเนื่องจากคุณลักษณะเฉพาะของ การวิจัยแบบเทคนิคเดลฟาย คือ การอาศัยข้อคิดเห็นจากการตอบของผู้เชี่ยวชาญผลการวิจัยจะน่าเชื่อถือหรือไม่ขึ้นอยู่กับว่ากลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่เลือกสรรมานั้น สามารถให้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือได้เพียงใด ดังนั้นสิ่งที่ผู้วิจัยจะต้องคำนึงถึงในการเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่ ความสามารถของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ความร่วมมือของผู้เชี่ยวชาญ จำนวนผู้เชี่ยวชาญและวิธีการเลือกสรรผู้เชี่ยวชาญ

3. การทำแบบสอบถาม ในกระบวนการวิจัยโดยใช้เทคนิคเดลฟายนี้ จะให้ผู้เชี่ยวชาญตอบ แบบสอบถาม จำนวน 4 รอบ ดังนี้

3.1 การสร้างแบบสอบถามรอบที่ 1 การทำแบบสอบถามฉบับแรก โดยทั่วไปแบบสอบถามฉบับแรกเป็นแบบสอบถามปลายเปิดและเป็นการถามแบบกว้างๆ ให้ครอบคลุมประเด็นปัญหาที่จะวิจัยนั้น เพื่อระดมความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ โดยทางไปรษณีย์ที่สอดคล้องซึ่งจำหน่ายและปิดดวงตราไปรษณีย์ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้เชี่ยวชาญ กำหนดเวลาในการส่งคำตอบนี้คืนภายใน 2 สัปดาห์ ถ้าผู้เชี่ยวชาญคนใดไม่ส่งคืนควรทวงถาม สำหรับการวิเคราะห์คำตอบแบบสอบถามรอบแรก ผู้วิจัยจะต้องรวบรวมความคิดเห็นและวิเคราะห์โดยละเอียดและนำมาสังเคราะห์เป็นประเด็นโดยตัดข้อมูลที่ซ้ำซ้อนออกเพื่อนำไปสร้างแบบสอบถามในรอบต่อไป

3.2 การสร้างแบบสอบถามรอบที่ 2 โดยการนำคำตอบที่วิเคราะห์ได้จากรอบแรกมาสร้างเป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) อาจใช้ 5 ระดับเพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนให้น้ำหนักความสำคัญของแต่ละข้อ รวมทั้งเหตุผลที่เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยของแต่ละข้อลงในช่องว่างที่เว้นไว้ตอนท้ายประโยค หรือควรการแก้ไขจำนวนผู้เชี่ยวชาญสามารถให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมได้ แล้วส่งแบบสอบถามในรอบนี้ให้ผู้เชี่ยวชาญกลุ่มเดิมและอำนวยความสะดวกในการส่งคืนทางไปรษณีย์เช่นเดียวกับรอบแรกและสำหรับการวิเคราะห์คำตอบจากแบบสอบถามรอบที่ 2 โดยการนำคำตอบแต่ละข้อมาหาค่ามัธยฐาน (Median) ฐานนิยม (Mode) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range)

3.3 การวิเคราะห์แบบสอบถามรอบที่ 3 นำคำตอบแต่ละข้อจากการวิเคราะห์รอบที่ 2 โดยพิจารณาจากค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ กล่าวคือ ถ้าค่าพิสัยระหว่างควอไทล์แคบแสดงว่า คำตอบที่วิเคราะห์ได้นั้นมีความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่สอดคล้องกัน ซึ่งถ้าผู้วิจัยได้ข้อมูลเพียงพอก็อาจสรุปผลการวิจัยได้รอบนี้เลย แต่ถ้าค่าพิสัยระหว่างควอไทล์กว้าง (มีค่ามาก) แสดงว่า คำตอบที่วิเคราะห์ได้นั้นมีความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญไม่สอดคล้องกัน (ต่างกัน) ก็อาจสร้างแบบสอบถามใหม่เป็นแบบสอบถามรอบที่ 3 โดยมีข้อความเดียวกันกับแบบสอบถามรอบที่ 2 แต่เพิ่มตำแหน่งของค่ามัธยฐาน ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์และเครื่องหมายแสดงตำแหน่งที่ผู้เชี่ยวชาญท่านนั้นๆ ได้ตอบในแบบสอบถามรอบที่ 2 ลงไป แล้วส่งกลับไปให้ผู้เชี่ยวชาญท่านนั้นได้ยืนยันคำตอบเดิมหรือเปลี่ยนแปลงคำตอบใหม่

3.4 การวิเคราะห์แบบสอบถามรอบที่ 4 ทำตามขั้นตอนหรือวิธีการเดียวกันกับรอบที่ 3 ถ้าผลการวิเคราะห์ครั้งนี้ปรากฏคำตอบที่ได้มีความสอดคล้องกัน นั่นคือ ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์แคบก็ยุติกระบวนการวิจัยได้ แต่ถ้าคำตอบทั้งหมดยังมีความต่างก็สร้าง

แบบสอบถามใหม่เป็นแบบสอบถามรอบที่ 4 โดยมีข้อความเดียวกันกับแบบสอบถามรอบที่ 3 ด้วยวิธีการเดิมอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งโดยทั่วไปแล้วการวิจัยเดลฟายสามารถได้ข้อสรุปผลการวิจัยจากแบบสอบถามรอบที่ 3 และหากดำเนินการวิจัยรอบที่ 4 ก็จะได้ข้อสรุปใกล้เคียงกับรอบที่ 3

จะเห็นได้ว่า เทคนิคการวิจัยแบบ EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research) เป็นเทคนิคการวิจัยอนาคตที่ตอบสนองจุดมุ่งหมายและความเชื่อพื้นฐานของการวิจัยอนาคตมากที่สุดวิธีหนึ่งในปัจจุบัน เป็นเทคนิคการวิจัยที่รวมเอาจุดเด่นหรือข้อดีของเทคนิค EFR และ Delphi เข้าด้วยกันการรวมข้อดีทั้งสองเทคนิคช่วยแก้จุดอ่อนของแต่ละเทคนิคได้เป็นอย่างดี โดยหลักการแล้วเทคนิค EDFR เป็นการผสมผสานระหว่างเทคนิค EFR กับ Delphi เข้าด้วยกัน ขั้นตอนต่างๆ ของ EDFR ก็คล้ายๆ กับ Delphi เพียงแต่จะมีการปรับปรุงวิธีให้มีความยืดหยุ่น และเหมาะสมมากขึ้น โดยในรอบแรกของการวิจัยจะใช้การสัมภาษณ์แบบ EFR ที่ปรับปรุงแล้ว หลักจากการสัมภาษณ์ในรอบแรก ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และสังเคราะห์แล้วสร้างเป็นเครื่องมือ ซึ่งมักจะมีลักษณะเป็นแบบสอบถามแล้วส่งไปให้ผู้เชี่ยวชาญตอบตามรูปแบบของเดลฟาย เพื่อที่จะทำการทรงความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเพื่อหาฉันทามติ ซึ่งมักจะทำประมาณ 2-3 รอบ หลังจากนั้นจะนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อหาแนวโน้มที่มีความเป็นไปได้มาก และมีความสอดคล้องทางความคิดเห็นระหว่างกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเพื่อสรุปเขียนเป็นอนาคตภาพ

7.6 ประโยชน์ของการศึกษาและวิจัยอนาคต

จุมพล พูลภัทรชีวิน (2529) อธิบายประโยชน์ของการศึกษาและการวิจัยอนาคต ไว้ดังนี้

1. การศึกษาและการวิจัยอนาคตช่วยให้ได้ข้อมูลที่สำคัญ และจำเป็นเกี่ยวกับอนาคตที่จะนำมาใช้ในกระบวนการตัดสินใจ การกำหนดนโยบาย และการวางแผน เพราะการศึกษาและการวิจัยอนาคตมักจะให้หรือนำไปสู่สิ่งต่าง ๆ ได้แก่ การให้กรอบสำหรับการตัดสินใจหลายรูปแบบ การบ่งชี้ถึงอันตรายและโอกาสต่างๆ แนะนำวิธีแก้ปัญหาแบบต่างๆ ช่วยประเมินนโยบายและการปฏิบัติต่างๆ ช่วยให้เห็น และเข้าใจปัจจุบันและอดีตดีขึ้น ช่วยเพิ่มทางเลือก รวมทั้งช่วยกำหนดจุดหมายและแสวงหาวิธีที่จะบรรลุจุดหมาย

2. ช่วยเตรียมมนุษย์ให้มีความพร้อมที่จะเผชิญกับโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และต่อเนื่องโดยการให้ประสบการณ์ล่วงหน้า (Pre-experience) แก่มนุษย์ว่าอนาคตจะเป็นอย่างไร เพื่อจะได้เตรียมพร้อมว่าควรจะทำตัวอย่างไร จะได้ไม่เกิดหรือลดอาการ Future Shock ให้การรับรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตบนโลกที่เต็มไปด้วยการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและซับซ้อน การรับรู้หรือมโนทัศน์ดังกล่าว ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงเป็นกระบวนการปกติตามธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงเล็กน้อยอาจจะกลายเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ยิ่งใหญ่ การเลือกเป็นสิ่งจำเป็น การ

ปฏิเสฐที่จะเลือกก็คือการเลือก โลกในอนาคตน่าจะแตกต่างอย่างสิ้นเชิงในหลายๆ ด้านจากโลกมนุษย์มีความรับผิดชอบต่อนาคตของเขา อนาคตมิใช่เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏขึ้นต่อหน้าเขาเท่านั้น วิธีการที่ได้ผลในอดีต อาจจะไม่ได้อผลในอนาคต เพราะสภาพการณ์เปลี่ยนไป กระตุ้นให้มนุษย์ทำการศึกษอนาคตอย่างมี " สติ " และดำเนินชีวิตในปัจจุบันอย่างมีสติ

3. ช่วยให้ผู้มนุษย์เห็นถึงความสำคัญ และความสัมพันธ์ของระบบต่างๆ ทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างกันมากขึ้น

4. ช่วยชี้แนะและเสริมสร้างความรู้ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และความคิด

5. ช่วยให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เพราะไม่ติดอยู่กับปัญหาในอดีตและปัจจุบัน

6. ช่วยกระตุ้นให้มนุษย์ (ทั้งเด็กและผู้ใหญ่) ใฝ่หาความรู้โดยการเป็นผู้สร้าง ความรู้มากกว่าเรียนสิ่งที่ผู้อื่นบอกหรือทำมาแล้วแต่เพียงอย่างเดียว

7. ให้แนวคิดในการพัฒนาปรัชญาชีวิตที่ผสมกลมกลืนกับแนวโน้มในอนาคต

8. และอื่นๆ เช่นให้สันทนการและความสนุกเพลิดเพลิน ให้ความท้าทาย

จะเห็นได้ว่า การศึกษาและการวิจัยอนาคตช่วยให้ได้ข้อมูลที่สำคัญ และจำเป็นเกี่ยวกับอนาคตที่จะนำมาใช้ในกระบวนการตัดสินใจ การกำหนดนโยบาย และการวางแผน

โดยสรุป แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยอนาคตที่ได้นำเสนอ ประกอบด้วย ประเด็นหลักเกี่ยวกับแนวคิดอนาคตศึกษาที่ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง แนวคิดและวิธีการศึกษอนาคต ความหมายของการวิจัยอนาคต จุดมุ่งหมายของการวิจัยอนาคต เทคนิคการวิจัย EDFR และประโยชน์ของการศึกษาและวิจัยอนาคต ซึ่งการศึกษอนาคตมีบทบาทสำคัญตั้งแต่ระดับประเทศ ในการวางแผนและยุทธศาสตร์การพัฒนา รวมถึงระดับปัจเจกบุคคลในการตัดสินใจ การดำเนินชีวิตและการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ

ตอนที่ 8 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยทั้งในประเทศ และต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้ และการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

8.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้

8.1.1 งานวิจัยในประเทศที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้ มีดังนี้

นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม (2548) ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้: กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดชลบุรี เป็นงานวิจัยที่ศึกษาลักษณะร่วม ความ

แตกต่างกัน และปัจจัยสนับสนุนในการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ เพื่อสรุปเป็นรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ ซึ่งผลการวิจัยพบว่า รูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้มีองค์ประกอบดังนี้ 1) การกำหนดวัตถุประสงค์ ต้องกำหนดว่าพื้นที่นี้ต้องการจะพัฒนาอะไร 2) การกำหนดกลุ่มองค์กรหรือกรรมการที่รับผิดชอบ 3) การแสวงหาความร่วมมือเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ 4) การบริหารงานจัดกิจกรรม 5) การประเมินผลความสำเร็จของการทำกิจกรรมหรือโครงการ

สุมาลี สังข์ศรี (2548) ทำรายงานการสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่อง การพัฒนาชุมชนเมืองแห่งการเรียนรู้สำหรับสังคมไทย ซึ่งผลการวิจัยสามารถสรุปออกมาเป็น ยุทธศาสตร์การพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้สำหรับสังคมไทย ซึ่งประกอบด้วย 1) ลักษณะของชุมชน/เมืองแห่งการเรียนรู้สำหรับสังคมไทย 2) เป้าหมายของชุมชนเมืองแห่งการเรียนรู้ 3) หลักการในการสร้างหรือพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ 4) ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชุมชนเมืองแห่งการเรียนรู้ 15 ข้อ ดังนี้ การกำหนดนโยบายสังคมแห่งการเรียนรู้ให้ชัดเจน ครอบคลุมสร้างความเข้าใจแก่ประชาชนทุกกลุ่มในเรื่องการศึกษาตลอดชีวิต และเรื่องสังคมแห่งการเรียนรู้ การหาจุดเริ่มต้นในแต่ละชุมชน เช่น ตัวอย่างจากสหราชอาณาจักรเริ่มโดยปัจเจกบุคคล บางที่อาจเริ่มโดยองค์กรหรือหน่วยงานหลักในสังคม การจัดตั้งกรรมการดำเนินงาน เป็นกลุ่มคนหลักในการดำเนินงานขั้นต้น การสร้างความสนใจในวงกว้าง หาวิธีที่จะขยายความคิดให้ประชาชนทุกกลุ่มในสังคมได้เข้าใจ การพัฒนาบุคลากรที่จะเป็นผู้ดำเนินงานสังคมแห่งการเรียนรู้ การวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการของสังคม การจัดทำแผนยุทธศาสตร์เพื่อใช้เป็นกรอบในการดำเนินงาน การวิเคราะห์ศักยภาพของหุ้นส่วน โดยคำนึงถึงจุดเด่นของหุ้นส่วนในด้านทรัพยากรต่างๆ การดำเนินการจัดสังคมแห่งการเรียนรู้ การติดตามประเมินผลการดำเนินงาน การประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานเป็นระยะๆ เพื่อให้ประชาชนในทุกภาคส่วนเกิดความรู้ความเข้าใจ การสร้างเครือข่ายสังคมแห่งการเรียนรู้ ดำเนินการประสานงาน เชื่อมโยงชุมชน หรือสังคมต่างๆ เข้าด้วยกัน โดยอาจจัดตั้งเป็นกลุ่มประสานงานเครือข่าย การหามาตรการในการระดมทุนจากแหล่งต่างๆ

8.1.2 งานวิจัยในต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้ มีดังนี้

Kathia Castro Laszlo and Alexander Laszlo (2007) ศึกษาเรื่อง Fostering a sustainable Learning Society through knowledge-based development ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาโดยใช้ความรู้เป็นฐานเกี่ยวข้องกับ ความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนาทั้งสองอย่างอย่างสมดุลมีความสำคัญมากเพราะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนในยุคอุตสาหกรรมช่วงหลังมานี้ (Post-Industrial Society) แต่ก็อาจสร้างความแตกต่างในสังคม เช่น ฐานะ คุณค่าของชีวิต ระบบการสนับสนุนชีวิต

Agneta Lantz and Christina Brage (2006) ศึกษาวิจัยเรื่อง Towards a Learning Society – Exploring the Challenge of Applied Information Literacy through Reality-Based Scenarios คณะผู้วิจัยศึกษาบทบาทของข้อมูลข่าวสารที่ใช้สื่อสารกันในสังคม เพื่อที่จะแสดงให้เห็นถึงกระบวนการการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยการศึกษารอบแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความสำคัญของแนวคิด reality-based โดยพบรูปแบบใหม่ที่เรียกว่า การศึกษาสารสนเทศแบบประยุกต์นี้ ประกอบด้วย การสื่อสารสาธารณะ ประชาชนในสังคมข้อมูลข่าวสาร องค์การทางด้านการส่งเสริมสุขภาพ หลังจากการนำไปใช้พบว่าการศึกษาแบบใหม่นี้ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี จนสามารถสรุปได้ว่าเป็นขั้นตอนแรกในการส่งเสริมและสนับสนุนสังคมแห่งการเรียนรู้ที่อยู่บนฐานของข้อมูลข่าวสาร ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำทนายมากสำหรับนักการศึกษาทุกคน

Catherine Casey (2006) ศึกษาวิจัยเรื่อง A Knowledge Economy and Learning Society: A Comparative Analysis of New Zealand and Australian Experiences ผู้วิจัยศึกษาการพัฒนาของแนวคิดเศรษฐกิจฐานความรู้ และสังคมแห่งการเรียนรู้ในประเทศออสเตรเลียและประเทศนิวซีแลนด์ ผู้วิจัยวิเคราะห์บริบทของ 2 ประเทศ ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและการเรียนรู้ โดยศึกษาแนวคิดสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ประยุกต์ตามลักษณะความเชื่อ วัฒนธรรมที่แตกต่างกันระหว่าง 2 ประเทศ ผนวกกับการศึกษากระบวนการพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา การเรียนรู้จากประสบการณ์ ในสังคมประชาธิปไตย ผลการวิจัยพบว่า ไม่มีรูปแบบของสังคมแห่งการเรียนรู้ที่แน่นอนในประเทศออสเตรเลีย และประเทศนิวซีแลนด์

Su, Ya-Hui (2007) ทำวิจัยเรื่อง The Learning Society as Itself: Lifelong Learning, Individualization of Learning, and beyond Education ผู้วิจัยศึกษามุมมองจากระดับล่างไปสู่ระดับบนที่เรียกว่า bottom-up approach มาใช้ในการศึกษาสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยเริ่มจากการสังเกตปฏิสัมพันธ์ในการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคน ผู้วิจัยเสนอว่า ในการพิจารณากระบวนการพัฒนาสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ เราไม่ควรละเลยสิ่งที่ผู้เรียนแสดงออกระหว่างการเรียนรู้ เพราะจะเกี่ยวข้องโดยตรงกับโครงสร้างการเรียนรู้ แนวคิด bottom-up approach จะทำให้เรารู้วิธีการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคน เป็นการมองสังคมแห่งการเรียนรู้ในระดับพื้นฐาน ผลการวิจัยยังพบว่า สังคมแห่งการเรียนรู้ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ การศึกษาตลอดชีวิต การเรียนรู้ของบุคคล และการเรียนรู้ที่มากกว่าการศึกษาเรียนรู้

Stephen Gorard, John Furlong, Gareth Rees, and Ralph Fevre (1997) ศึกษาวิจัย เรื่อง The Learning Society: Patterns of Participation in Adult Education and

Training ผู้วิจัยศึกษาลักษณะสังคมแห่งการเรียนรู้ของเมืองต่างๆ ในเขตทางภาคใต้ของ Wales ประเทศอังกฤษ ในประเด็นการมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมต่อการศึกษาต่อเนื่องและการฝึกอบรม รวมทั้งกระบวนการเปลี่ยนแปลงของประเด็นดังกล่าวในปัจจุบัน และการศึกษาสังคมแห่งการเรียนรู้ผ่านมุมมองของกลุ่มคน 4 กลุ่ม นั่นคือ กลุ่มนักการเมือง นักเศรษฐศาสตร์ กลุ่มผู้บริหารที่กำหนดนโยบาย และกลุ่มนักการศึกษา ผลการวิจัยสรุปว่า สังคมอังกฤษยังเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

Colin Kirkwood (1996) ได้ศึกษาเรื่อง Scotland as a Learning Society: Identity, Difference and Relatedness ผู้วิจัยทบทวนสถานการณ์ การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับระบบการศึกษาของประเทศสกอตแลนด์ โดยเฉพาะการศึกษาผู้ใหญ่ ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาผู้ใหญ่ เช่น ผู้สอน ปัจจุบันเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการศึกษาเรียนรู้ วิธีการเรียนรู้ที่เปลี่ยนจากการศึกษาจากหนังสือ มาเป็นการเรียนรู้แบบ Active Learning ที่เน้นประสบการณ์การเรียนรู้ของบุคคล กลุ่มบุคคลมากกว่า ผู้วิจัยสรุปว่า สังคมแห่งการเรียนรู้เป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเหล่านี้ และอธิบาย ความหมายของสังคมแห่งการเรียนรู้ ว่าหมายถึง สังคมที่ผู้คนสนใจใคร่รู้เรื่องที่เกี่ยวข้องกับตัวเอง ผู้อื่น และโลก รวมทั้งการมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคม ประเด็นต่างๆ เหล่านี้ คือองค์ประกอบสำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับตนเอง ชุมชนของตัวเอง ในเรื่องวัฒนธรรม การสื่อสาร การเห็นคุณค่า และการมีส่วนร่วมกับผู้อื่น เรื่องราวในต่างประเทศ ข้อมูลต่างวัฒนธรรม และการพัฒนาในปัจจุบันของไอซ์แลนด์เหนือ สกอตแลนด์ และอังกฤษ เป็นตัวอย่างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยใช้เป็นฐานข้อมูลสำคัญสำหรับการวิเคราะห์ประเด็นต่างๆ ข้างต้น

จะเห็นได้ว่า งานวิจัยของต่างประเทศต่างๆ ที่ศึกษาเกี่ยวกับสังคมแห่งการเรียนรู้ นั้นมีการศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมและสนับสนุนแนวคิดสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยการวิจัยส่วนใหญ่แสดงให้เห็นความสำคัญของสังคมการเรียนรู้ที่เป็นแนวทางหลักในการพัฒนาคน พัฒนาระบบการศึกษาและระบบการศึกษา พัฒนาสังคม และการพัฒนาด้านอื่นๆ ของประเทศต่างๆ ทั่วโลก เป็นการศึกษาวิจัยที่มุ่งสู่การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ รวมทั้งการศึกษากฎการศึกษาของประเทศอังกฤษ ที่ถือเป็นต้นแบบของการพัฒนาสังคมตนเองให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ เป็นตัวอย่างสังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบได้เป็นอย่างดี

โดยสรุป งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้ทั้งในประเทศและต่างประเทศ มีลักษณะที่คล้ายกัน คือ เป็นการสรุปแนวคิด หลักการ และความสำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้ในสังคมปัจจุบันกระบวนการสร้างบุคคลแห่งการเรียนรู้ ชุมชน/เมืองแห่งการเรียนรู้ และสังคมแห่ง

การเรียนรู้ โดยเชื่อมโยงกับองค์ประกอบต่างๆ ของสังคมแห่งการเรียนรู้ เช่น กระบวนการจัดการ ความรู้ เนื้อหาสาระ แหล่งการเรียนรู้ และบุคคลแห่งการเรียนรู้ ส่วนวิธีการวิจัย พบว่างานวิจัยส่วนใหญ่ทำการวิจัยเชิงคุณภาพแทบทั้งสิ้น

8.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์

8.2.1 งานวิจัยในประเทศที่เกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ มีดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (2550) ได้ศึกษาโครงสร้างการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ วัฒนธรรม และค่านิยม ของหน่วยงานต้นแบบทั้งภาครัฐและภาคเอกชน มีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหาหน่วยงานต้นแบบ การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ที่ดี เพื่อศึกษาต้นแบบการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ที่ดี และเพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น เป็นเวทีแลกเปลี่ยน เรียนรู้ประสบการณ์ระหว่างหน่วยงานต่างๆ ผลการวิจัยพบว่า มีองค์กรที่ได้รับการพิจารณาคัดเลือก 6 หน่วยงาน ที่สามารถนำมาเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ ได้แก่ 1) กรมการกงสุล 2) กรมการขนส่งทางบก 3) กรมการพัฒนาชุมชน 4) กรมราชทัณฑ์ 5) สำนักงานที่ดิน จ.สงขลา และ 6) โรงพยาบาลบ้านตาก จ.ตาก เป็นแนวทางพัฒนากระบวนทัศน์ วัฒนธรรม และค่านิยม สำหรับหน่วยงาน ทีมงาน และบุคลากรภาครัฐเพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อไปสู่องค์กรปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ที่ดี

ณัฐพัช วัชวิญญู (2546) ศึกษากระบวนทัศน์สุขภาพและนิเวศวิทยาแนวลึก (Deep Ecology) ที่จะส่งเสริมการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ทางสุขภาพให้ขยายขอบเขตขององค์ความรู้และกรอบการปฏิบัติทั้งในระดับนโยบายและในระดับท้องถิ่น มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและสังเคราะห์องค์ความรู้นิเวศวิทยาแนวลึกโดยเชื่อมโยงกับกระบวนทัศน์ใหม่ทางสุขภาพที่เกิดขึ้นทั้งในและนอกประเทศและเพื่อศึกษาตัวอย่างที่มีการเคลื่อนไหวในแนวคิดนิเวศเชิงลึกที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมในสังคมไทย จากตัวบุคคล องค์กร สถาบันและชุมชนต่างๆ ผลการวิจัยพบว่า สังคมมนุษย์คงไม่อาจพ้นวิกฤตของความอยู่รอดไปได้ ส่วนหนึ่งของการออกจากวิกฤตจึงเป็นเรื่องของการกลับไปหาโลกทัศน์เชิงนิเวศ หรือมุมมองแบบดั้งเดิมที่มองเห็นธรรมชาติเป็นระบบเกื้อกูลแก่ชีวิตและสุขภาพ และมองเห็นว่ามนุษย์เองเป็นหน่วยชีวิตที่ไม่สามารถตัดตัวเองออกจากระบบนิเวศทั้งหมดได้ ตลอดจนสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้สอดคล้องทันการณ์ ในสังคมไทย แนวคิดเช่นนี้มีมากขึ้นและหลากหลาย แล้วแต่เงื่อนไขปัจจัยที่มีความจำเพาะตามบริบทของตนที่ต่างพยายามหาทางออกจากโรคภัยสมัยใหม่ที่เกิดขึ้นในรูปแบบต่างๆ งานวิจัยนี้ ถือว่าเป็นเพียงการริเริ่มตั้งคำถาม

และหาคำตอบเกี่ยวกับปรากฏการณ์ของการนำเอาความเป็นองค์รวมและสุขภาพะกลับมาสู่ชีวิตและสังคมไทย

ไพฑูรย์ สิ้นลารัตน์ (2546) ศึกษาเรื่อง กระบวนทัศน์ใหม่ในการบริหารจัดการอุดมศึกษาไทย งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเอกสาร และนำเสนอในลักษณะของเอกสารเชิงแนวคิด (Concept Paper) มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายแนวคิด และแนวทางหลักในการบริหารจัดการอุดมศึกษาไทยในเชิงนโยบาย ผู้วิจัยได้นำเสนอกระบวนทัศน์ใหม่ของการบริหารจัดการอุดมศึกษาไทย ในแนวทางหลัก 5 ด้านได้แก่ ด้านงานวิชาการ เปลี่ยนจากระบบการใช้ไปสู่การผลิต และการสร้างงานวิชาการ ด้านงานบุคคล เปลี่ยนจากระบบราชการไปสู่ระบบอุดมศึกษา ด้านการเงิน ด้านการบริหารสถาบัน เปลี่ยนจากระบบควบคุมดูแลจากภายนอกไปสู่ระบบดูแลกันเองภายใน ด้านการบริหารของรัฐ เปลี่ยนจากระบบบังคับบัญชาไปสู่ระบบกำกับดูแล ทั้งนี้ในการดำเนินงานต้องเน้นความสัมพันธ์ในลักษณะการประสานงาน และให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม ให้มีการจัดตั้งสมาคมต่างๆ เช่น สมาคมอุดมศึกษาแห่งประเทศไทย สมาคมผู้บริหารอุดมศึกษาเอกชน มาดูแลกันเอง และพัฒนาวิชาการ-วิชาชีพในระดับอุดมศึกษาต่อไป

จะเห็นได้ว่า งานวิจัยส่วนใหญ่มิได้ศึกษาหลักการ องค์ประกอบ หรือเนื้อหาของกระบวนทัศน์ การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์โดยตรง แต่ได้ศึกษาประเด็นอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง และประเด็นอื่นๆ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การปรับเปลี่ยนแนวความคิด หรือวิถีปฏิบัติของบุคลากรในองค์กรหรือหน่วยงานโดยรวม โดยผู้วิจัยทำการศึกษาด้านแบบซึ่งเป็นตัวอย่างที่ดี และใช้ระเบียบวิธีวิจัยอย่างง่ายในการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล เช่น การสังเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์ เป็นต้น นอกจากนี้ ผลการวิจัยที่ได้ยังเป็นแนวทางการพัฒนาองค์กรหรือหน่วยงานต่อไป

8.2.2 งานวิจัยต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ มีดังนี้

Epifania V. Tabbada (2007) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง Evolving Paradigms in Nonformal Education: A Synthesis and A Research: Bases for a Curriculum in Master in Nonformal Education ผู้วิจัยได้ศึกษากระบวนทัศน์ต่างๆ ของหลักสูตรการศึกษานอกระบบ ในระดับปริญญาโท โดยศึกษา 3 ประเด็น คือ 1) การสังเคราะห์การสัมมนาทางการศึกษานอกระบบ 2) การศึกษาการพัฒนาและการนำโปรแกรมการฝึกอบรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ในเขตเมืองของกรุงมะนิลา และ 3) หลักสูตรใหม่สำหรับผู้ศึกษาต่อทางด้านการศึกษาอกระบบ ในสถาบันการศึกษา ผลการวิจัยพบข้อค้นพบที่น่าสนใจหลายประเด็น เช่น ปรัชญาพื้นฐานสำหรับการเรียนรู้ใหม่นี้ คือ การเรียนเพื่อรู้ การเรียนเพื่อปฏิบัติได้ และการเรียนเพื่อการอาศัยอยู่ร่วมกัน

อย่างเป็นสุข (learning to learn, learning to do and learning to live together) นอกจากนี้ ผู้วิจัยพบกระบวนทัศน์ใหม่ที่ส่งผลต่อการศึกษาตลอดชีวิต นั่นคือ อิทธิพลของวิทยาศาสตร์ และ เทคโนโลยี การวัดประเมินลักษณะประชากรเป็นตัวเลขของโลก อิทธิพลของสื่อสารมวลชน การเปลี่ยนแปลงธรรมชาติของการทำงาน การให้ความสำคัญกับปัจเจกนิยม และประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลต่อโลก โดยผู้วิจัยได้เสนอแนวทางการสอนแบบใหม่ เช่น การมุ่งเน้นการสอน เรื่องทักษะชีวิต สอนให้ผู้เรียนตระหนักถึงสิ่งแวดล้อมรอบตัว สอนการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล สอนให้ผู้เรียนเป็นคนมีความรับผิดชอบเชิงบวก และได้นำเสนอตัวอย่างหลักสูตรการเรียนการสอนระบบอีกด้วย

Reed, Thomas (2006) ได้ศึกษาเรื่อง Diversity Implications of a Paradigm Shift To Global Human-Rights Justice ผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารงานวิจัยของ Thomas Kuhn ผู้คิดค้นแนวคิดการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ (Paradigm Shifts) โดยผู้วิจัยได้กำหนดกรอบของความรู้เพื่ออธิบายการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของกระบวนการยุติธรรมที่สำคัญ 2 เรื่อง คือ (1) การไม่มีมาตรฐานร่วมกัน และ (2) ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการแยกแยะปัญหาและการจัดการกับปัญหา ผลการวิจัย พบว่าการเข้าใจกระบวนทัศน์เหล่านี้ จะทำให้เข้าใจว่าทำไมประเทศชาติต้องประสบกับปัญหาต่างๆ มากมาย และยิ่งไปกว่านั้น ผลการวิจัยทำให้ได้เสนอแนวทางการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ทั้งปัญหาภายในและปัญหาภายนอกประเทศที่เกี่ยวข้อง

Mohammad Shamsuddoha (2005) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง Paradigm Shift of Human Resource Management through Learning Organizations ผู้วิจัยได้ศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์เอกสารงานวิจัย ประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเกิดการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในด้านการเรียนรู้ของประเทศบังคลาเทศ ซึ่งผลการวิจัยพบว่า มี 6 กระบวนทัศน์ใหม่ที่สำคัญ นั่นคือ ความมีอิสระของผู้เรียน (Learner Independence) รูปแบบของการศึกษา (Model of Education) การเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning) หลักสูตรบูรณาการ (Curriculum Integration) ทักษะการคิดที่แตกต่าง (Diversity Thinking Skills) ทางเลือกใหม่ของการประเมินและผู้สอน (Alternative Assessment and Teachers) ผู้วิจัยนำเสนอสถานการณ์การเรียนรู้ในปัจจุบันและการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ใหม่ที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ผลการวิจัยยังพบว่า มีปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์สำหรับองค์กรแห่งการเรียนรู้ ในเรื่องประสิทธิภาพการเรียนรู้ ได้แก่ ปัจจัยด้านคน ปัจจัยด้านภาวะผู้นำ ปัจจัยด้านทีมงาน ปัจจัยด้านการสนับสนุน ปัจจัยด้านระบบประเด็นที่ผู้วิจัยศึกษาและค้นพบได้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการเรียนรู้อิงองค์กรแห่งการเรียนรู้ของประเทศบังคลาเทศ และประเทศอื่นๆ

Derek Briton (1993) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง Research Paradigms in Adult Education: A Dialectical Account โดยผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดวิชาวิธี (Dialectic) ซึ่งเป็นความกลมกลืนระหว่างคำพูดกับความเงียบ มีจุดหมายหลักคือให้บุคคลตระหนักถึงข้อจำกัดของเหตุผล เป็นกระบวนการทางความคิดที่นำไปสู่การตระหนักรู้อย่างแจ่มแจ้งถึงข้อจำกัดของเหตุผล ถูกนำมาใช้ในการโต้แย้งความคิดผู้อื่น เป็นไปในเชิงปฏิเสธหรือหักล้าง (Negative / Destructive Dialectic) หรือเพื่อแสดงจุดยืนทางความคิดของผู้เสนอ โดยพยายามหาบทสรุปหรือเป้าหมายที่เป็นสัจจะ ให้หยั่งเห็นความจริง (Constructive Dialectic) นอกจากนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอแนวทางในการนำไปใช้ โดยสรุปว่า วิชาวิธีที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับกระบวนการวิจัย 4 ประเภท ได้แก่ 1) Positivism 2) The Interpretive Critique 3) The Critical Perspective และ 4) The Postmodern Perspective โดยผลของการวิจัยจะเป็นประโยชน์กับนักศึกษานอกระบบโรงเรียน

จะเห็นได้ว่า งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในต่างประเทศศึกษา กระบวนทัศน์ใหม่ที่เป็นปัจจัยสำคัญในการก่อเกิดการเปลี่ยนแปลงต่างๆ เช่น กระบวนทัศน์ทางการศึกษาเรียนรู้ กระบวนทัศน์ในเรื่องสิทธิมนุษยชน เป็นต้น โดยงานวิจัยที่ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้ามานั้นมิได้ศึกษาหลักการ องค์ประกอบ หรือเนื้อหาของ การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์โดยตรง เช่นเดียวกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในประเทศไทย โดยกระบวนทัศน์ที่ได้มาจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลในอดีตและปัจจุบัน เพื่อคาดการณ์อนาคตในประเด็นต่างๆ และผลการวิจัยที่ได้เป็นประโยชน์ต่อองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในนำไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

ตอนที่ 9 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับหลักการแนวคิดสังคมแห่งการเรียนรู้ นโยบายและทิศทางการพัฒนาสังคมสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ แนวคิดและหลักการของสังคมแห่งการเรียนรู้ แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบแนวคิดเกี่ยวกับชุมชน หลักการพัฒนาชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวก ระเบียบวิธีและการวิจัยอนาคต และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้ จากนั้นศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญจากการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้อง การศึกษาพื้นที่สนาม ในประเด็นต่อไปนี้ 1) บริบททางสังคมซึ่งเป็นลักษณะทั่วไป 2) นโยบายและทิศทางการพัฒนา 3) องค์ประกอบการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ 4) กลุ่มบุคคลและเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง

5) กระบวนการหรือสภาพการดำเนินกิจกรรม 6) กิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย 7) ปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จ 8) หลักการเป็นชุมชนเรียนรู้ 9) ปัญหาอุปสรรค 10) องค์ประกอบของการนำไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ 11) กระบวนทัศน์เชิงบวกและการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชน และ 12) ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ หลังจากนั้น ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาพัฒนาอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน และนำเสนออนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน รวมทั้งการนำเสนอความสัมพันธ์ของแต่ละเนื้อหาของรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ที่ได้ในลักษณะรูปภาพและคำบรรยาย ซึ่งกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังแสดงในแผนภาพที่ 2.7

ผลการสังเคราะห์หลักการ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์สำหรับชุมชน ที่นำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยนี้ มีรายละเอียด ดังแสดงในตารางที่ 2.2

ตารางที่ 2.2 ผลการสังเคราะห์หลักการ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์สำหรับชุมชน ที่นำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย

หลักการ แนวคิด และทฤษฎี	แหล่งข้อมูล	สาระสำคัญ	ประเด็นที่นำมาเป็นกรอบการวิจัย
นโยบายและทิศทางสังคมด้านการศึกษา นอกระบบ และ การศึกษาตามอัธยาศัย การสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนา ประเทศไปสู่สังคมแห่ง การเรียนรู้	1. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2. พระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 3. ยุทธศาสตร์การปฏิรูป การศึกษานอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อ ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต 4. พระราชบัญญัติส่งเสริม การศึกษานอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551	มุ่งเน้นการพัฒนา หน่วยงาน ชุมชนและ ประเทศสู่การเป็นสังคม แห่งการเรียนรู้	1. ทิศทางการพัฒนา ประเทศสู่สังคมแห่ง การเรียนรู้ 2. ลักษณะและองค์ประกอบ ของรูปแบบสังคมแห่ง การเรียนรู้ และการ ปรับเปลี่ยนกระบวน ทัศน์เชิงบวกของชุมชน

ตารางที่ 2.2 ผลการสังเคราะห์หลักการ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อ
การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์สำหรับชุมชน ที่นำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย (ต่อ)

หลักการ แนวคิด และทฤษฎี	แหล่งข้อมูล	สาระสำคัญ	ประเด็นที่นำมา เป็นกรอบการวิจัย
	<p>5. นโยบายขององค์กรที่ สนับสนุนและส่งเสริมสังคม แห่งการเรียนรู้ อาทิ</p> <ul style="list-style-type: none"> - สำนักงานส่งเสริมการศึกษา นอกระบบและการศึกษาตาม อธิยาศัย - สำนักงานคณะกรรมการ พัฒนาระบบราชการ (กพร) - สถาบันส่งเสริมการจัดการ ความรู้เพื่อสังคม (สคส) - สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ 		
แนวคิดและทฤษฎี สังคมแห่งการเรียนรู้	<p>เอกสาร บทความทางวิชาการ หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งในประเทศและต่างประเทศ อาทิ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. เอกสารรายงาน สังคมแห่ง การเรียนรู้ต้นแบบ รุ่น 1 (สำนักงานเลขาธิการสภา การศึกษา, 2551ค) 2. เอกสารสรุปการพัฒนา รูปแบบการจัดแหล่งเรียนรู้ ในชุมชนต้นแบบ 10 จังหวัด นวัตกรรม (กศน, 2551) 3. รายงานการวิจัยเรื่อง วิธีวิทยาการประเมิน ความสำเร็จของการศึกษา เพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการ เรียนรู้ (สคส, 2551) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ความหมายของ สังคมแห่งการเรียนรู้ 2. ขั้นตอนในการ พัฒนาเมืองแห่งการ เรียนรู้ 3. องค์ประกอบ และ กระบวนการของ สังคมแห่งการเรียนรู้ 4. สิ่งที่พึงตระหนักใน การพัฒนาสังคมแห่ง การเรียนรู้ 5. หลักการในการ พัฒนาสังคมแห่งการ เรียนรู้ 6. แนวทางการ เสริมสร้างสังคมแห่ง การเรียนรู้สำหรับ สังคมไทย 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ลักษณะสังคมแห่งการ เรียนรู้ 2. องค์ประกอบสังคม แห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วย <ul style="list-style-type: none"> - บุคคลแห่งการเรียนรู้ - แหล่งการเรียนรู้ - องค์ความรู้ - การจัดการความรู้

ตารางที่ 2.2 ผลการสังเคราะห์หลักการ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อ
การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์สำหรับชุมชน ที่นำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย (ต่อ)

หลักการ แนวคิด และทฤษฎี	แหล่งข้อมูล	สาระสำคัญ	ประเด็นที่นำมา เป็นกรอบการวิจัย
	<p>4. รายงานวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้: กรณีศึกษา อบต. (นพมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม, 2548)</p> <p>5. หนังสือ การพัฒนาชุมชนเมืองแห่งการเรียนรู้สำหรับสังคมไทย (สุมาลี สังข์ศรี, 2548)</p> <p>6. หนังสือ กิจกรรมการศึกษาเพื่อท้องถิ่น: เพื่อทรัพยากรมนุษย์และสังคมแห่งการเรียนรู้ (ธีรศักดิ์ อัครบวร, 2545)</p> <p>7. หนังสือ แนวทางพัฒนานครแห่งการเรียนรู้ (สกศ, 2547)</p> <p>8. เอกสารเผยแพร่ เรื่อง Learning Towns and Cities. The Learning City Network (แหล่งข้อมูล: http://www.lifelonglearning.co.uk/learningcities/lcn.htm)</p> <p>9. เอกสารเผยแพร่ เรื่อง The Learning Country: A Paving Document (A Comprehensive Education and Lifelong Learning Program to 2010 in Wales (http://new.wales.gov.uk)</p>	<p>7. ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบสังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับสังคมไทย</p> <p>8. นักคิดสำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้</p> <p>9. กรณีตัวอย่างของสังคมแห่งการเรียนรู้</p> <p>10. แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้</p>	

ตารางที่ 2.2 ผลการสังเคราะห์หลักการ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อ
การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์สำหรับชุมชน ที่นำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย (ต่อ)

หลักการ แนวคิด และทฤษฎี	แหล่งข้อมูล	สาระสำคัญ	ประเด็นที่นำมา เป็นกรอบการวิจัย
	<p>10. เอกสารเผยแพร่ เรื่อง The Learning City Network: Vancouver (http://www.learningcity.gnwc.ca/Join_The_Learning_City_Project.aspx)</p> <p>11. เอกสารเผยแพร่ เรื่อง Comprehensive Learning Society and Job Creation: Toward a New Paradigm (Asia- Pacific Economic Cooperation, 26th Human Resource Development, 2004)</p> <p>12. บทความวิชาการเรื่อง Learning in Organizations (Mark K. Smith, 2001)</p> <p>13. บทความวิชาการ เรื่อง Learning Organizations and Quadruple Loops of Feedback: Part I – Theoretical Models (Lorin Loverde, 2005)</p> <p>14. รายงานวิจัย เรื่อง The Learning Society: Patterns of Participation in Adult Education and Training (Stephen Gorard, John Furlong, Gareth Rees, and Ralph Fevre 1997)</p>		

ตารางที่ 2.2 ผลการสังเคราะห์หลักการ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อ
การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์สำหรับชุมชน ที่นำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย (ต่อ)

หลักการ แนวคิด และทฤษฎี	แหล่งข้อมูล	สาระสำคัญ	ประเด็นที่นำมา เป็นกรอบการวิจัย
	<p>15. รายงานวิจัย เรื่อง Scotland as a Learning Society: Identity, Difference and Relatedness (Colin Kirkwood, 1996)</p> <p>16. รายงานวิจัย เรื่อง A Knowledge Economy and a Learning Society: A Comparative Analysis of New Zealand and Australian Experiences", Compare: The British Journal of Comparative Education (Catherine Casey, 2006)</p> <p>17. รายงานวิจัย เรื่อง The Case of Singapore as a knowledge-based city. In F. Carrillo (2006). Knowledge cities: Approach, experiences, and perspective. (Wong, C., Choi, C., and Millar, J., 2003)</p> <p>18. หนังสือ The Learning Society Revisited (Husen, T., 1986)</p>		

ตารางที่ 2.2 ผลการสังเคราะห์หลักการ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อ
การปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์สำหรับชุมชน ที่นำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย (ต่อ)

หลักการ แนวคิด และทฤษฎี	แหล่งข้อมูล	สาระสำคัญ	ประเด็นที่นำมา เป็นกรอบการวิจัย
	<p>19. หนังสือ The Learning Society (Hutchins. R, (1970)</p> <p>20. หนังสือ The learning Society in Postmodern World (Wain. K, 2004) และเอกสาร บทความทางวิชาการ หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอื่นๆ</p>		
แนวคิดและหลักการของการศึกษาตลอดชีวิต	<p>1. หนังสือ เรื่อง การศึกษาตลอดชีวิตเพื่อสังคมไทยในศตวรรษที่ 21 (สุมาลี สังข์ศรี, 2544)</p> <p>2. หนังสือ เรื่อง ยุทธศาสตร์การศึกษาตลอดชีวิตเพื่อสังคมไทยในศตวรรษที่ 21 (สุมน อมรวิวัฒน์, 2543)</p> <p>3. หนังสือ เรื่อง A national strategy for lifelong learning (Coffield, F., 1997) และเอกสาร บทความทางวิชาการ หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอื่นๆ</p>	<p>ความหมาย</p> <p>ความสำคัญ</p> <p>หลักการและแนวปฏิบัติของการศึกษาตลอดชีวิต</p>	<p>1. หลักการของการศึกษาตลอดชีวิตที่สอดคล้องกับการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้</p> <p>2. ทิศทางการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้</p>
แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน	<p>1. หนังสือเรื่อง แนวคิดแนวปฏิบัติยุทธศาสตร์พัฒนาท้องถิ่น (เสรี พงศ์พิศ, 2551)</p>	<p>1. ลักษณะของชุมชน</p> <p>2. ความหมายของคำว่าชุมชน</p> <p>3. โครงสร้างชุมชน</p> <p>4. ค่านิยมการเรียนรู้</p>	

ตารางที่ 2.2 ผลการสังเคราะห์หลักการ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อ
การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์สำหรับชุมชน ที่นำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย (ต่อ)

หลักการ แนวคิด และทฤษฎี	แหล่งข้อมูล	สาระสำคัญ	ประเด็นที่นำมาเป็นกรอบการวิจัย
	2. เอกสารเผยแพร่ เรื่อง ชุมชน และการพัฒนาชุมชน (ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์, 2551) (http://board.dserver.org/) และเอกสาร บทความทางวิชาการ หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอื่นๆ		1. ลักษณะชุมชน และ การพัฒนาชุมชน 2. พื้นที่ของสังคมแห่งการเรียนรู้ และพื้นที่สำหรับการพัฒนาสังคมแห่ง การเรียนรู้
แนวคิดเกี่ยวกับ รูปแบบ	1. เอกสารงานวิจัย เรื่อง การ พัฒนารูปแบบการบริหาร จัดการความรู้ใน สถาบันอุดมศึกษาไทย (บุญส่ง หาญพานิช, 2546) 2. หนังสือ เรื่อง รูปแบบการ เรียนการสอน: ทางเลือกที่ หลากหลาย (ทีศนา เขมมณี, 2546) 3. หนังสือ Dictionary of Education (Carter V. Good, 1973) 4. หนังสือ เรื่อง Educational Research: Methodology and Measurement (Keeves, J. P, 1988) และเอกสาร บทความทาง วิชาการ หนังสือ และงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องอื่นๆ	ความหมาย ประเภท ของรูปแบบ และ ขั้นตอน การพัฒนา รูปแบบ	การนำเสนอสังคมแห่ง การเรียนรู้ในลักษณะการ อธิบายและแผนภูมิ รูปแบบสังคมแห่งการ เรียนรู้ ประกอบด้วย 1. องค์ประกอบของสังคม แห่งการเรียนรู้ 2. การปรับเปลี่ยน กระบวนทัศน์เชิงบวก ของชุมชน 3. ยุทธศาสตร์การพัฒนา สังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อการปรับเปลี่ยน กระบวนทัศน์เชิงบวก สำหรับชุมชน 4. การแสดงความสัมพันธ์ ขององค์ประกอบ กรอบ การปรับเปลี่ยนกระบวน ทัศน์ และยุทธศาสตร์การ พัฒนาสังคมสู่สังคมแห่ง การเรียนรู้ เพื่อ การ ปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ เชิงบวกสำหรับชุมชน

ตารางที่ 2.2 ผลการสังเคราะห์หลักการ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อ
การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์สำหรับชุมชน ที่นำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย (ต่อ)

หลักการ แนวคิด และทฤษฎี	แหล่งข้อมูล	สาระสำคัญ	ประเด็นที่นำมาเป็นกรอบการวิจัย
แนวคิดเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์	เอกสาร บทความทางวิชาการ หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ อาทิ 1. เอกสารการวิจัย เรื่อง กระบวนทัศน์สุขภาพและนิเวศวิทยาแนวลึก (ณัฐพิศ วังวิญญู, 2546) 2. บทความวิชาการ เรื่อง ที่ทรงคนเกี่ยวกับ เรื่อง กระบวนทรรศน์ (ชลลดา ทองทวี, 2548) 3. บทความวิชาการ เรื่อง กรอบความคิดว่าด้วยกระบวนทัศน์สุขภาพ (อรศรี งามวิทยาพงศ์, 2551) 4. บทความวิชาการ เรื่อง Triple-loop learning as foundation for profound change, individual cultivation, and radical innovation: Construction processes beyond scientific and rational knowledge (Peschl, Markus F., 2007) 5. บทความวิชาการ เรื่อง Learning Organizations and Quadruple Loops of Feedback: Part I –	1. ความเป็นมาและความหมาย 2. โครงสร้างของกระบวนทัศน์ 3. แบบแผนของการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ 4. การนำไปใช้ 5. กระบวนทัศน์กับสังคมไทย	1. หลักการและกระบวน การปรับเปลี่ยน กระบวนทัศน์เชิงบวก 2. องค์ประกอบที่นำไปสู่ การปรับเปลี่ยน กระบวนทัศน์เชิงบวก

ตารางที่ 2.2 ผลการสังเคราะห์หลักการ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อ
การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์สำหรับชุมชน ที่นำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย (ต่อ)

หลักการ แนวคิด และทฤษฎี	แหล่งข้อมูล	สาระสำคัญ	ประเด็นที่นำมา เป็นกรอบการวิจัย
	<p>Theoretical Models (Lorin Loverde, 2005</p> <p>6. หนังสือ เรื่อง บุญนิมิต กระบวนทัศน์ใหม่ (ประสาน ต่างใจ, 2545)</p> <p>7. หนังสือ เรื่อง ตัวตึง-แรงวิถี ใน กระบวนกรเปลี่ยนแปลง กระบวนทัศน์ : กระบวนกร เรียนรู้สู่สังคมแห่งสขภาวะ (ชลลดา ทองทวี, 2550)</p> <p>8. หนังสือ เรื่อง ทฤษฎีไร้ ระเบียบ : ทางแพ่งของ สังคมสยาม (ชัยวัฒน์ ธีระพันธ์, 2537) และเอกสาร บทความทาง วิชาการ หนังสือ และงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องอื่นๆ</p>		
แนวคิดเกี่ยวกับการ วิจัยอนาคต	<p>1. เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่อง เทคนิคการวิจัยแบบ EDFR (จุมพล พูลภัทร ชีวิน, 2529)</p> <p>2. เอกสารประกอบการบรรยาย เรื่อง การออกแบบวิธีวิจัย ทางพัฒนศึกษา (จุมพล พูลภัทรชีวิน, 2547)</p> <p>3. เอกสารเผยแพร่ เรื่อง อนาคตศึกษา (จุมพล พูลภัทรชีวิน, 2548)</p>	เทคนิคการวิจัยแบบ EDFR	เป็นระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ใน การดำเนินการวิจัย เรื่อง อนาคตภาพรูปแบบสังคม แห่งการเรียนรู้เพื่อการ ปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ เชิงบวกสำหรับชุมชน

ตารางที่ 2.2 ผลการสังเคราะห์หลักการ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อ
การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์สำหรับชุมชน ที่นำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย (ต่อ)

หลักการ แนวคิด และทฤษฎี	แหล่งข้อมูล	สาระสำคัญ	ประเด็นที่นำมา เป็นกรอบการวิจัย
	<p>4. บทความวิชาการ เรื่อง อนาคตศึกษาและการวิจัย อนาคต (จุมพล พูลภัทร ชีวิน, 2525)</p> <p>5. บทความวิชาการ เรื่อง การวิจัยอนาคต (จุมพล พูลภัทรชีวิน, 2529)</p> <p>7. หนังสือ เรื่อง กล้าที่จะ ก้าวข้าม (จุมพล พูลภัทร ชีวิน, 2551)</p> <p>8. หนังสือ เรื่อง Futures Research Methodology (Glenn, Jerome C.,1999)</p> <p>9. หนังสือ เรื่อง Educational Research: Methodology and Measurement (Keeves, J. P., 1988)</p> <p>10. หนังสือ เรื่อง Introduction to the Futures Research Methodology Series (Glenn, Jerome C.,1999)</p> <p>11. หนังสือ เรื่อง Futures Research Methodology (Glenn, Jerome C. (ed.),1999)</p> <p>12. หนังสือ เรื่อง “The Delphi Method” in Futures Research Methodology (Gordon, Theodore Jay,</p>		

ตารางที่ 2.2 ผลการสังเคราะห์หลักการ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อ
การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์สำหรับชุมชน ที่นำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย (ต่อ)

หลักการ แนวคิด และทฤษฎี	แหล่งข้อมูล	สาระสำคัญ	ประเด็นที่นำมา เป็นกรอบการวิจัย
	1994) และเอกสาร บทความทางวิชาการ หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอื่นๆ		
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	งานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้ อาทิ นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม (2548), สุมาลี สังข์ศรี (2548), Agneta Lantz and Christina Brage (2006), Catherine Casey (2006), Su, Ya-Hui (2007), Kathia Castro Laszlo and Alexander Laszlo (2007) และกระบวนทัศน์เชิงบวก อาทิ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ และคณะ (2550), ไพฑูรย์ สีนลาร์ตัน (2546), Epifania V. Tabbada (2007), Reed, Thomas (2006), Derek Briton (1993)	ประเด็นการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้ และกระบวนทัศน์เชิงบวก	แนวทางการพัฒนา งานวิจัย

การสังเคราะห์หลักการ แนวคิด ทฤษฎี และสาระสำคัญของเอกสาร บทความทางวิชาการ หนังสือ และงานวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์สำหรับชุมชนทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ ระหว่างปี พ.ศ. 2547-2551 เพื่อให้ได้องค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้ที่จะเป็นข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์และสังเคราะห์ในขั้นตอนการวิจัยนั้น ผู้วิจัยได้สังเคราะห์สาระสำคัญของเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ประเด็นการศึกษารองประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้ ดังแสดงในตารางที่ 2.3

ตารางที่ 2.3 ผลการสังเคราะห์สาระสำคัญประเด็นการศึกษาองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้

แหล่งข้อมูล	เนื้อหา	สาระสำคัญ	ประเด็นที่นำมาเป็นกรอบศึกษาองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้	องค์ประกอบ 12 ข้อของสังคมแห่งการเรียนรู้
<p>1.เอกสารรายงานสังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ รุ่น 1(สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551ค) ใน 5 ภูมิภาค ได้แก่ ภาคเหนือ (จ. ลำปาง ตาก พะเยา ลำพูน แม่ฮ่องสอน) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (จ.มหาสารคาม อุดรธานี ขอนแก่น อุดรราชธานี กาฬสินธุ์ ชัยภูมิ นครพนม ร้อยเอ็ด สุรินทร์ หนองคาย) ภาคกลาง (จ. เพชรบุรี สมุทรสงคราม ประจวบคีรีขันธ์ สุพรรณบุรี เพชรบุรี)</p>	<p>- ลักษณะสังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ</p> <p>- ดัชนีชี้วัดความเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้</p> <p>- ขั้นตอนการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้</p>	<p>1. ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป เกี่ยวกับการติดต่อประสานงาน ประชากร งบประมาณการบริหารงาน และรางวัลและเกียรติยศ</p> <p>2. โครงสร้างและระบบการปฏิบัติงาน เช่น คณะกรรมการ กลุ่มกิจกรรม ระเบียบข้อบังคับ การบริหารจัดการ และการดำเนินกิจกรรม</p> <p>3. ระบบการจัดการ และการบริหาร ความรู้ เช่น ความร่วมมือ แบบมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วม ความสามารถในการดำเนินงาน การติดตาม ประเมินผล</p>	<p>1. บริบททางสังคม - ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป</p> <p>2. นโยบายและทิศทางการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้</p> <p>3. การกำหนดกลุ่มคนหรือ ผู้รับผิดชอบ</p> <p>4. กระบวนการหรือ สภาพการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ อาทิ ความร่วมมือแบบ หุ้นส่วน การมีส่วนร่วม ความสามารถในการดำเนินงาน หรือการบริหารจัดการ และการดำเนินกิจกรรม</p> <p>5. ปัจจัยสู่ความสำเร็จ</p> <p>6. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน</p>	<p>1. บริบททางสังคม</p> <p>2. นโยบายและทิศทางการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้</p> <p>3. องค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้</p> <p>4. การกำหนดกลุ่มคนหรือ ผู้รับผิดชอบ</p> <p>5. กระบวนการหรือ สภาพการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้</p> <p>6. กิจกรรม การศึกษา นอก ระบบและ การศึกษาตาม อัยยาศัย</p> <p>7. ปัจจัยสู่ความสำเร็จ</p> <p>9. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน</p>

ตารางที่ 2.3 ผลการสังเคราะห์สาระสำคัญประเด็นการศึกษาองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้
(ต่อ)

แหล่งข้อมูล	เนื้อหา	สาระสำคัญ	ประเด็นที่นำมาเป็นกรอบศึกษาองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้	องค์ประกอบ 12 ข้อของสังคมแห่งการเรียนรู้
ภาคตะวันออกเฉียง (จ. นครนายก ปราจีนบุรี ชลบุรี) ภาคใต้ (จ. ตรัง นครศรีธรรมราช ภูเก็ต)		การสร้างโอกาส เข้าถึงกิจกรรม การสร้างและ พัฒนาเครือข่ายการ เรียนรู้ การพัฒนาการ เรียนรู้ของ หน่วยงาน/ชุมชน 4. ผลประโยชน์ต่อบุคคลและสมาชิก ในชุมชน	7. องค์ประกอบการนำไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ 8. กิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย 9. องค์ประกอบสังคมแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ บุคคลแห่งการเรียนรู้ แห่งการเรียนรู้ องค์ความรู้ และการจัดการความรู้	10. องค์ประกอบของการนำไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้
2. เอกสารสรุปการพัฒนา รูปแบบการจัด แหล่งเรียนรู้ใน ชุมชนต้นแบบ 10 จังหวัด นำร่อง โดย สำนักงาน ส่งเสริม การศึกษานอกระบบและ การศึกษาตาม อัธยาศัย	- ลักษณะ รูปแบบการจัด แหล่งเรียนรู้ใน ชุมชน	1. ข้อมูลพื้นฐาน ทั่วไป ความ เป็นมาแห่ง เรียนรู้ในชุมชน 2. องค์ความรู้ของ แหล่งเรียนรู้ 3. การบริหารจัดการใน แหล่งเรียนรู้ 4. บทสรุป ความสำเร็จ	1. บริบททางสังคม - ข้อมูลพื้นฐาน ทั่วไป 2. องค์ประกอบการ เป็นสังคมแห่ง การเรียนรู้ ได้แก่ บุคคลแห่งการ เรียนรู้ แห่งการ เรียนรู้ องค์ ความรู้ และการ จัดการความรู้	1. บริบททางสังคม หรือข้อมูลพื้นฐาน 3. องค์ประกอบการ เป็นสังคมแห่งการ เรียนรู้ 5. กระบวนการหรือ สภาพการดำเนิน กิจกรรมการ เรียนรู้ 7. ปัจจัยสู่ ความสำเร็จ

ตารางที่ 2.3 ผลการสังเคราะห์สาระสำคัญประเด็นการศึกษาองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้
(ต่อ)

แหล่งข้อมูล	เนื้อหา	สาระสำคัญ	ประเด็นที่นำมาเป็นกรอบศึกษาองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้	องค์ประกอบ 12 ข้อของสังคมแห่งการเรียนรู้
ได้แก่ จังหวัดนครนายก จังหวัดสระแก้ว จังหวัดขอนแก่น จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดเชียงราย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี และจังหวัดสงขลา			3. กระบวนการหรือสภาพการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ - ความร่วมมือแบบหุ้นส่วน - การมีส่วนร่วม - ความสามารถในการดำเนินงานหรือการบริหารจัดการและการดำเนินกิจกรรม 4. ปัจจัยสู่ความสำเร็จ	
3. แนวคิดชุมชนเรียนรู้จากเอกสารบทความทางวิชาการ หนังสือและงานวิจัยระหว่าง ปี พ.ศ. 2547-2551 อาทิ	1. องค์ประกอบ - องค์ความรู้ - ชุมชน - แลกเปลี่ยนและพัฒนาความรู้ 2. ลักษณะ - โครงสร้าง - ความสัมพันธ์	ลักษณะการเป็นชุมชนเรียนรู้ ได้แก่ - โครงสร้าง - ความสัมพันธ์ - กระบวนการเรียนรู้และการพัฒนา - กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ - ความร่วมมือ	ลักษณะการเป็นชุมชนเรียนรู้ ได้แก่ - โครงสร้าง - ความสัมพันธ์ - กระบวนการเรียนรู้และการพัฒนา - กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ - ความร่วมมือ	8. ลักษณะการเป็นชุมชนเรียนรู้

ตารางที่ 2.3 ผลการสังเคราะห์สาระสำคัญประเด็นการศึกษาค้นคว้าขององค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้
(ต่อ)

แหล่งข้อมูล	เนื้อหา	สาระสำคัญ	ประเด็นที่นำมา เป็นกรอบศึกษา องค์ประกอบของ สังคมแห่งการ เรียนรู้	องค์ประกอบ 12 ข้อ ของสังคมแห่งการ เรียนรู้
<p>1) เอกสาร เผยแพร่ เรื่อง Community of Practice Design Guide, 2004</p> <p>2) เอกสาร เผยแพร่ เรื่อง Components of community of practice (Shawn, 2008)</p> <p>3) เอกสาร เผยแพร่ เรื่อง Community of practice: Definition Indicators & Identifying Characteristic: (Fred Nickols, 2000) และ เอกสาร บทความทาง วิชาการ หนังสือ และงานวิจัยที่ เกี่ยวข้องอื่นๆ</p>	<p>- กระบวนการ เรียนรู้/พัฒนา</p> <p>- การแลกเปลี่ยนเรียนรู้</p> <p>- ความร่วมมือ</p>			

ตารางที่ 2.3 ผลการสังเคราะห์สาระสำคัญประเด็นการศึกษาองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้
(ต่อ)

แหล่งข้อมูล	เนื้อหา	สาระสำคัญ	ประเด็นที่นำมาเป็นกรอบศึกษาองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้	องค์ประกอบ 12 ข้อของสังคมแห่งการเรียนรู้
4. รายงานการวิจัยเรื่องวิธีวิทยาการประเมินความสำเร็จของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ (สกศ, 2551)	แนวคิดหลักและกระบวนการประเมินความสำเร็จของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้	1. สาระสำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้ <ul style="list-style-type: none"> - บุคคลแห่งการเรียนรู้ - องค์กรแห่งการเรียนรู้ - ชุมชนแห่งการเรียนรู้ 2. ตัวบ่งชี้สังคมแห่งการเรียนรู้ <ul style="list-style-type: none"> - คนใฝ่รู้ตลอดชีวิต - มีแหล่งการเรียนรู้ - การแพร่ของข้อมูลข่าวสาร - มีเทคโนโลยีสำหรับการแพร่ของข้อมูลข่าวสาร - มีองค์กรพัฒนาความสามารถของคน - มีระบบอำนวยความสะดวกให้คนพัฒนาตนเอง 	องค์ประกอบสังคมแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ <ul style="list-style-type: none"> - บุคคลแห่งการเรียนรู้ (ลักษณะบุคคลแห่งการเรียนรู้ และกระบวนการเรียนรู้) - แหล่งการเรียนรู้ (ลักษณะของแหล่งการเรียนรู้ ระบบการบริหารจัดการ และกระบวนการจัดการความรู้) - องค์ความรู้ (ลักษณะองค์ความรู้ ระบบการบริหารจัดการ ความรู้ และการประยุกต์ใช้) - การจัดการความรู้ (ลักษณะของการจัดการความรู้) 	2. นโยบายและทิศทางการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ 3. องค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้ 10. องค์ประกอบของการนำไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้

ตารางที่ 2.3 ผลการสังเคราะห์สาระสำคัญประเด็นการศึกษาองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้
(ต่อ)

แหล่งข้อมูล	เนื้อหา	สาระสำคัญ	ประเด็นที่นำมาเป็นกรอบศึกษาองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้	องค์ประกอบ 12 ข้อของสังคมแห่งการเรียนรู้
		<ul style="list-style-type: none"> - มีกิจกรรมสำหรับทุกภาคส่วนในสังคม - ระบบการศึกษามีคุณภาพ - มีการส่งเสริมการนำความรู้ไปพัฒนาคน 	องค์ประกอบของการจัดการความรู้ (รูปแบบและวิธีการจัดการความรู้)	
<p>5. แนวคิดเกี่ยวกับสังคมแห่งการเรียนรู้ จากเอกสาร บทความ และงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ ระหว่างปี พ.ศ. 2547-2551 อาทิ</p> <ul style="list-style-type: none"> - รายงานวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้: กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วน (นวมณฑล ลีปหมื่นเปี่ยม, 2548) 	แนวคิดและทฤษฎีสังคมแห่งการเรียนรู้	<ol style="list-style-type: none"> 1. ความหมายของสังคมแห่งการเรียนรู้ 2. ขั้นตอนในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ 3. องค์ประกอบและกระบวนการของสังคมแห่งการเรียนรู้ 4. สิ่งทีพึงตระหนักในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ 5. หลักการในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. องค์ประกอบและกระบวนการของสังคมแห่งการเรียนรู้ 2. หลักการในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ 3. ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับสังคมไทย 4. แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้ 	<ol style="list-style-type: none"> 3. องค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้ 4. การกำหนดกลุ่มคนหรือผู้รับผิดชอบ 5. กระบวนการหรือสภาพการดำเนินการกิจกรรมการเรียนรู้ 7. ปัจจัยสู่ความสำเร็จ 10. องค์ประกอบของการนำไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ 12. ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้

ตารางที่ 2.3 ผลการสังเคราะห์สาระสำคัญประเด็นการศึกษาค้นคว้าขององค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้
(ต่อ)

แหล่งข้อมูล	เนื้อหา	สาระสำคัญ	ประเด็นที่นำมาเป็นกรอบศึกษาองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้	องค์ประกอบ 12 ข้อของสังคมแห่งการเรียนรู้
<ul style="list-style-type: none"> - หนังสือ การพัฒนาชุมชนเมืองแห่งการเรียนรู้ สำหรับสังคมไทย (สุมาลี สังข์ศรี, 2548) - หนังสือ กิจกรรมการศึกษาเพื่อท้องถิ่น: เพื่อทรัพยากรมนุษย์และสังคมแห่งการเรียนรู้ (ธีรศักดิ์ อัครบวร, 2545) 		<ul style="list-style-type: none"> 6. แนวทางการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับสังคมไทย 7. ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบสังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับสังคมไทย 8. นักคิดสำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้ 9. กรณีตัวอย่างของสังคมแห่งการเรียนรู้ 10. แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้ 		
<ul style="list-style-type: none"> - หนังสือแนวทางพัฒนานครแห่งการเรียนรู้ (สกศ., 2547) - เอกสารเผยแพร่เรื่อง Learning Towns and Cities. 	แนวคิดและทฤษฎีสังคมแห่งการเรียนรู้	<ul style="list-style-type: none"> 1. ความหมายของสังคมแห่งการเรียนรู้ 2. ขั้นตอนในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ 3. องค์ประกอบและกระบวนการของสังคมแห่งการเรียนรู้ 		

ตารางที่ 2.3 ผลการสังเคราะห์สาระสำคัญประเด็นการศึกษาองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้
(ต่อ)

แหล่งข้อมูล	เนื้อหา	สาระสำคัญ	ประเด็นที่นำมาเป็นกรอบศึกษาองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้	องค์ประกอบ 12 ข้อของสังคมแห่งการเรียนรู้
<p>(http://www.lifelonglearning.co.uk/learningcities/lcn.htm) - เอกสารเผยแพร่เรื่อง The Learning Country: A Paving Document (A Comprehensive Education and Lifelong Learning Program to 2010 in Wales (http://new.wales.gov.uk) - เอกสารเผยแพร่เรื่อง The Learning City Network: Vancouver (http://www.learningcity.grnc.ca/Join_The_Learning_City_Project.aspx)</p>		<p>4. สิ่งที่ยังตระหนักในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้</p> <p>5. หลักการในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้</p> <p>6. แนวทางการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับสังคมไทย</p> <p>7. ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับสังคมไทย</p> <p>8. นักคิดสำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้</p> <p>9. กรณีตัวอย่างของสังคมแห่งการเรียนรู้</p> <p>10. แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้</p>	<p>1. องค์ประกอบและกระบวนการของสังคมแห่งการเรียนรู้</p> <p>2. หลักการในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้</p> <p>3. ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับสังคมไทย</p> <p>4. แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้</p>	<p>3. องค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้</p> <p>4. การกำหนดกลุ่มคนหรือผู้รับผิดชอบ</p> <p>5. กระบวนการหรือสภาพการดำเนินงานกรรมการเรียนรู้</p> <p>7. ปัจจัยสู่ความสำเร็จ</p> <p>10. องค์ประกอบของการนำไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้</p> <p>12. ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้</p>

ตารางที่ 2.3 ผลการสังเคราะห์สาระสำคัญประเด็นการศึกษาองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้
(ต่อ)

แหล่งข้อมูล	เนื้อหา	สาระสำคัญ	ประเด็นที่นำมาเป็นกรอบศึกษาองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้	องค์ประกอบ 12 ข้อของสังคมแห่งการเรียนรู้
<p>- เอกสารเผยแพร่เรื่อง Comprehensive Learning Society and Job Creation: Toward a New Paradigm (Asia- Pacific Economic Cooperation, 26th Human Resource Development, 2004)</p> <p>- บทความวิชาการเรื่อง Learning in Organizations (Mark K. Smith, 2001)</p> <p>- บทความวิชาการเรื่อง Learning Organizations and Quadruple Loops of Feedback:</p>	แนวคิดและทฤษฎีสังคมแห่งการเรียนรู้	<ol style="list-style-type: none"> 1. ความหมายของสังคมแห่งการเรียนรู้ 2. ขั้นตอนในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ 3. องค์ประกอบและกระบวนการของสังคมแห่งการเรียนรู้ 4. สิ่งที่ต้องตระหนักในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ 5. หลักการในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ 6. แนวทางการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับสังคมไทย 7. ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับสังคมไทย 	<ol style="list-style-type: none"> 1. องค์ประกอบและกระบวนการของสังคมแห่งการเรียนรู้ 2. หลักการในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ 3. ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับสังคมไทย 4. แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้ 	<ol style="list-style-type: none"> 3. องค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้ 4. การกำหนดกลุ่มคนหรือผู้รับผิดชอบ 5. กระบวนการหรือสภาพการดำเนินงานกิจกรรมการเรียนรู้ 7. ปัจจัยสู่ความสำเร็จ 10. องค์ประกอบของการนำไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้

ตารางที่ 2.3 ผลการสังเคราะห์สาระสำคัญประเด็นการศึกษาองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้
(ต่อ)

แหล่งข้อมูล	เนื้อหา	สาระสำคัญ	ประเด็นที่นำมาเป็นกรอบศึกษาองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้	องค์ประกอบ 12 ข้อของสังคมแห่งการเรียนรู้
Part I – Theoretical Models (Lorin Love, 2005)		8. นักคิดสำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้ 9. กรณีตัวอย่างของสังคมแห่งการเรียนรู้ 10. แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้		12. ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้
- รายงานวิจัยเรื่อง The Learning Society: Patterns of Participation in Adult Education and Training (Gorard, S, Furlong, J, Rees, G, and Fevre, R, 1997) - รายงานวิจัยเรื่อง Scotland as a Learning Society: Identity,	แนวคิดและทฤษฎีสังคมแห่งการเรียนรู้	1. ความหมายของสังคมแห่งการเรียนรู้ 2. ขั้นตอนในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ 3. องค์ประกอบและกระบวนการของสังคมแห่งการเรียนรู้ 4. สิ่งที่ต้องตระหนักในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ 5. หลักการในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้	1. องค์ประกอบและกระบวนการของสังคมแห่งการเรียนรู้ 2. หลักการในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ 3. ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับสังคมไทย 4. แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้	3. องค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้ 4. การกำหนดกลุ่มคนหรือผู้รับผิดชอบ 5. กระบวนการหรือสภาพการดำเนินงานกรรมการเรียนรู้ 7. ปัจจัยสู่ความสำเร็จ 10. องค์ประกอบของการนำไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้

ตารางที่ 2.3 ผลการสังเคราะห์สาระสำคัญประเด็นการศึกษาองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้
(ต่อ)

แหล่งข้อมูล	เนื้อหา	สาระสำคัญ	ประเด็นที่นำมาเป็นกรอบศึกษาองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้	องค์ประกอบ 12 ข้อของสังคมแห่งการเรียนรู้
Difference and Relatedness (Kirkwood. C, 1996) - รายงานวิจัย เรื่อง A Knowledge Economy and a Learning Society: A Comparative Analysis of New Zealand & Australian Experiences", Compare: The British Journal of Comparative Education (Casey. C, 2006)		6. แนวทางการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับสังคมไทย 7. ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบสังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับสังคมไทย 8. นักคิดสำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้ 9. กรณีตัวอย่างของสังคมแห่งการเรียนรู้ 10. แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้		12. ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบสังคมแห่งการเรียนรู้
- รายงานวิจัย เรื่อง The Case of Singapore as a knowledge-	แนวคิดและทฤษฎีสังคมแห่งการเรียนรู้	1. ความหมายของสังคมแห่งการเรียนรู้	1. องค์ประกอบและกระบวนการของสังคมแห่งการเรียนรู้	3. องค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้

ตารางที่ 2.3 ผลการสังเคราะห์สาระสำคัญประเด็นการศึกษาองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้
(ต่อ)

แหล่งข้อมูล	เนื้อหา	สาระสำคัญ	ประเด็นที่นำมาเป็นกรอบศึกษาองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้	องค์ประกอบ 12 ข้อของสังคมแห่งการเรียนรู้
<p>based city. In F. Carrillo (2006). Knowledge cities: Approach, experiences, and perspective. (Wong, C., Choi, C., and Millar, J., 2003)</p> <p>- หนังสือ The Learning Society Revisited (Husen, T., 1986)</p> <p>- หนังสือ The Learning Society (Hutchins. R, 1970)</p> <p>- หนังสือ The learning Society in Postmodern</p>		<p>2. ขั้นตอนในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้</p> <p>3. องค์ประกอบและกระบวนการของสังคมแห่งการเรียนรู้</p> <p>4. สิ่งทีพึงตระหนักในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้</p> <p>5. หลักการในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้</p> <p>6. แนวทางการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับสังคมไทย</p> <p>7. ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับสังคมไทย</p> <p>8. นักคิดสำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้</p>	<p>2. หลักการในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้</p> <p>3. ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับสังคมไทย</p> <p>4. แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้</p>	<p>4. การกำหนดกลุ่มคนหรือผู้รับผิดชอบ</p> <p>5. กระบวนการหรือสภาพการดำเนินงานหรือการเรียนรู้</p> <p>7. ปัจจัยสู่ความสำเร็จ</p> <p>10. องค์ประกอบของการนำไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้</p> <p>12. ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้</p>

ตารางที่ 2.3 ผลการสังเคราะห์สาระสำคัญประเด็นการศึกษาองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้
(ต่อ)

แหล่งข้อมูล	เนื้อหา	สาระสำคัญ	ประเด็นที่นำมาเป็นกรอบศึกษาองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้	องค์ประกอบ 12 ข้อของสังคมแห่งการเรียนรู้
World (Wain. K, 2004) และเอกสารบทความทางวิชาการ หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอื่นๆ		9. กรณีตัวอย่างของสังคมแห่งการเรียนรู้ 10. แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้		
6. แนวคิดการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวก อาทิ - หนังสือ เรื่อง กระบวนทัศน์ใหม่กับการเรียนรู้ของชุมชน (สิริลักษณ์ ยิ้มประสาทพร, 2548) - บทความ เรื่อง Learning in Organizations (Mark K. S, 2001) - บทความ เรื่อง Learning Organizations and	กระบวนการทัศน์และการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกของชุมชน	ลักษณะและองค์ประกอบของการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนในระดับบุคคลและชุมชน	1. กระบวนการเรียนรู้ 1.1 การสร้างและแสวงหาความรู้ (Explore) 1.2 การประมวลความรู้ (Engage) 1.3 การสร้างองค์ความรู้ใหม่ (Extend) 1.4 การประยุกต์ใช้ความรู้ (Evaluate) 2. องค์ประกอบของการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวก ได้แก่ ความรู้ ความสัมพันธ์	11. ลักษณะและองค์ประกอบของการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

ตารางที่ 2.3 ผลการสังเคราะห์สาระสำคัญประเด็นการศึกษาองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้
(ต่อ)

แหล่งข้อมูล	เนื้อหา	สาระสำคัญ	ประเด็นที่นำมาเป็นกรอบศึกษาองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้	องค์ประกอบ 12 ข้อของสังคมแห่งการเรียนรู้
Quadruple Loops of Feedback: Theoretical Models (Loverde.L, 2005) - บทความ เรื่อง Triple-loop learning as foundation for profound change, individual cultivation, radical innovation:Con struction processes beyond scientific, rational knowledge (Peschl. M,F.,2007)			ระหว่างคนกับ ความรู้ และการ วัดประเมินผล	

ตารางที่ 2.3 ผลการสังเคราะห์สาระสำคัญประเด็นการศึกษาองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้
(ต่อ)

แหล่งข้อมูล	เนื้อหา	สาระสำคัญ	ประเด็นที่นำมาเป็นกรอบศึกษาองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้	องค์ประกอบ 12 ข้อของสังคมแห่งการเรียนรู้
7. นโยบายและทิศทางการพัฒนาองค์กรสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ของหน่วยงานต่างๆ อาทิ - สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย - สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (กพร) - สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส) - สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ	1.นโยบายการพัฒนาองค์กร 2.แนวทางหลักในการพัฒนาองค์กร	1. การกำหนดพันธกิจ 2. แผนจัดการความรู้ 3. กระบวนการจัดการความรู้ - การบ่งชี้ความรู้ - การสร้างและแสวงหาความรู้ - การจัดความรู้ให้เป็นระบบ - การประมวลและกลั่นกรองความรู้ - การเข้าถึงความรู้ - การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ - การเรียนรู้ 4. ปัจจัยแห่งความสำเร็จ	1. นโยบายและทิศทางการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ 2. ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ในมิติต่างๆ ดังนี้ - มิติด้านคน - มิติด้านแหล่งเรียนรู้ - มิติด้านการจัดการความรู้ - มิติด้านองค์ความรู้ - มิติผลลัพธ์	2. นโยบายและทิศทางการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ 12. ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้

จะเห็นได้ว่า จากการศึกษาหลักการ แนวคิด งานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง พบว่า หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในประเทศไทยยังไม่มีรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ ขาดการสังเคราะห์องค์ความรู้ที่เหมาะสมกับบริบทสังคมไทย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเกิดความคิดที่จะวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับสังคมแห่งการเรียนรู้ทั้งในประเทศและต่างประเทศเพื่อ

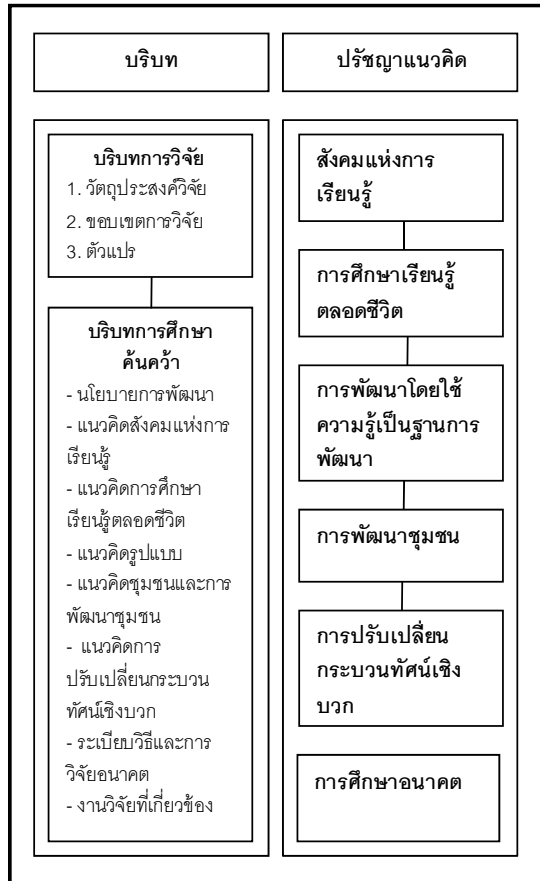
นำเสนออนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน โดยการศึกษาหลักการ แนวคิดสังคมแห่งการเรียนรู้ นโยบายและทิศทางการพัฒนาสังคมสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ แนวคิดและหลักการของสังคมแห่งการเรียนรู้ แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน หลักการพัฒนาชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวก ระเบียบวิธีและการวิจัยอนาคต และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้ จากนั้นศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญจากการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้อง การศึกษาพื้นที่สนามในประเด็นต่อไปนี้) บริบททางสังคมซึ่งเป็นลักษณะทั่วไป 2) นโยบายและทิศทางการพัฒนา 3) องค์ประกอบที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ 4) กลุ่มบุคคลและเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง 5) กระบวนการหรือสภาพการดำเนินกิจกรรม 6) กิจกรรมการศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย 7) ปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จ 8) หลักการเป็นชุมชนเรียนรู้ 9) ปัญหาอุปสรรค 10) องค์ประกอบของการนำไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ 11) กระบวนทัศน์เชิงบวกและการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชน และ 12) ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้

หลังจากนั้นดำเนินการพัฒนารูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ที่ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ 1) องค์ประกอบสังคมแห่งการเรียนรู้ 2) หลักการสำคัญสำหรับการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ 3) กระบวนการในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ 4) ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ และ 5) ปัจจัยแห่งความสำเร็จ และนำเสนออนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนในที่ประชุมสนทนากลุ่มเพื่อพิจารณา ตรวจสอบ และประเมินผลรูปแบบอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนที่พัฒนาขึ้น บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยการพัฒนาความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ดียิ่งขึ้นต้องเริ่มที่การพัฒนาชุมชนและสังคมอย่างบูรณาการ และเป็นองค์รวม จะเห็นได้ว่า อนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนเป็นแนวทางการพัฒนาแบบองค์รวมที่เข้มแข็งภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางการพัฒนาการศึกษาตลอดชีวิตที่จะสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของบุคคล และครอบครัว แก้ไขวิกฤติปัญหาต่างๆ ในชุมชน และพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง และสามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน สร้างความเจริญก้าวหน้าที่ยั่งยืนให้กับประเทศไทยในทุกมิติอย่างบูรณาการเป็นองค์รวม

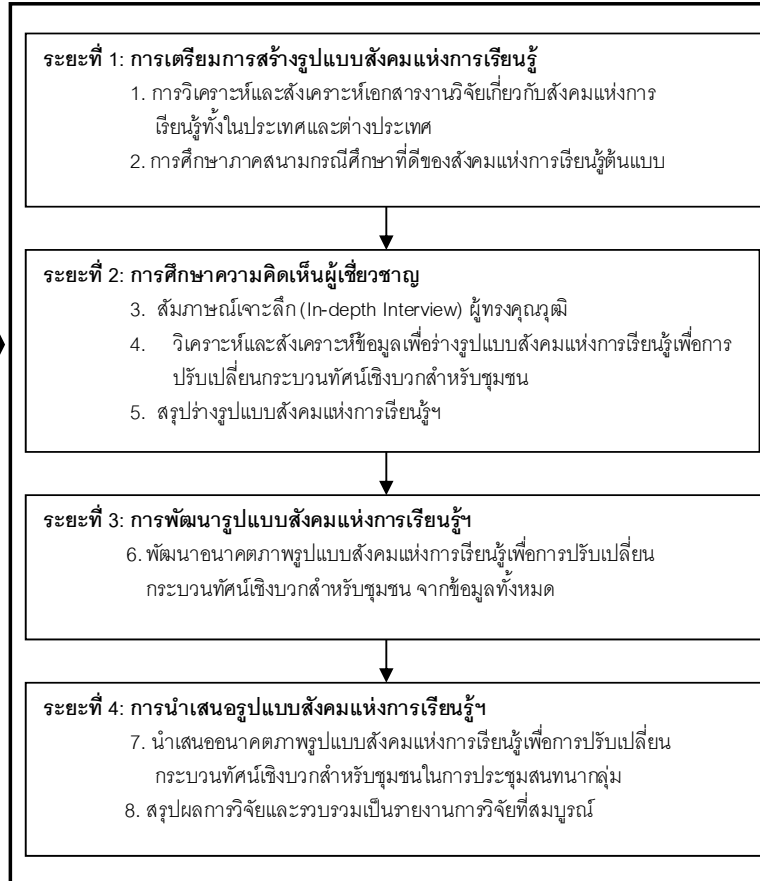
ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดข้างต้นเพื่อจัดทำกรอบแนวคิดในการวิจัยตามขั้นตอนการวิจัย ดังแสดงในแผนภาพที่ 2.7 กรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

กรอบแนวคิดในการวิจัย เรื่อง อนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

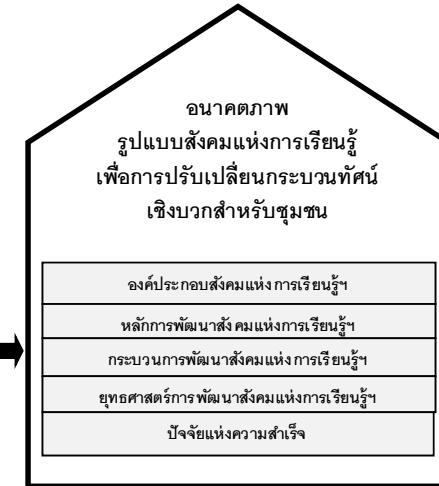
① ปัจจัยนำเข้าที่ศึกษา (Input)

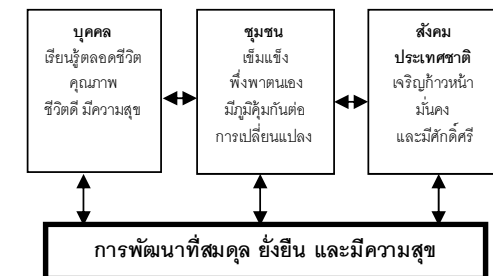
② กระบวนการพัฒนา (Process)

③ ผลที่ได้ (Output)

④ ผลลัพธ์สูงสุด (Outcome)

แผนภาพที่ 2.7 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง อนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาอนาคต ใช้เทคนิคการวิจัยแบบ EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research) มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์หลักการ แนวคิดเกี่ยวกับสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน จากเอกสารงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ 2) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาชุมชน การจัดการศึกษาตลอดการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และภาคประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน 3) เพื่อพัฒนาอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน และ 4) เพื่อนำเสนออนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ซึ่งวิธีดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย มีรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์และสังเคราะห์หลักการ แนวคิดเกี่ยวกับสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน จากเอกสารงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ

- 1.1 การคัดเลือกเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 1.2 แหล่งข้อมูลสำคัญ
- 1.3 เครื่องมือการวิจัย
- 1.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 1.5 การวิเคราะห์ข้อมูลและสังเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาชุมชน การจัดการศึกษาตลอดการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และภาคประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

- 2.1 กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย
- 2.2 เครื่องมือการวิจัย
- 2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

2.4 การวิเคราะห์ข้อมูลและสังเคราะห์ข้อมูล

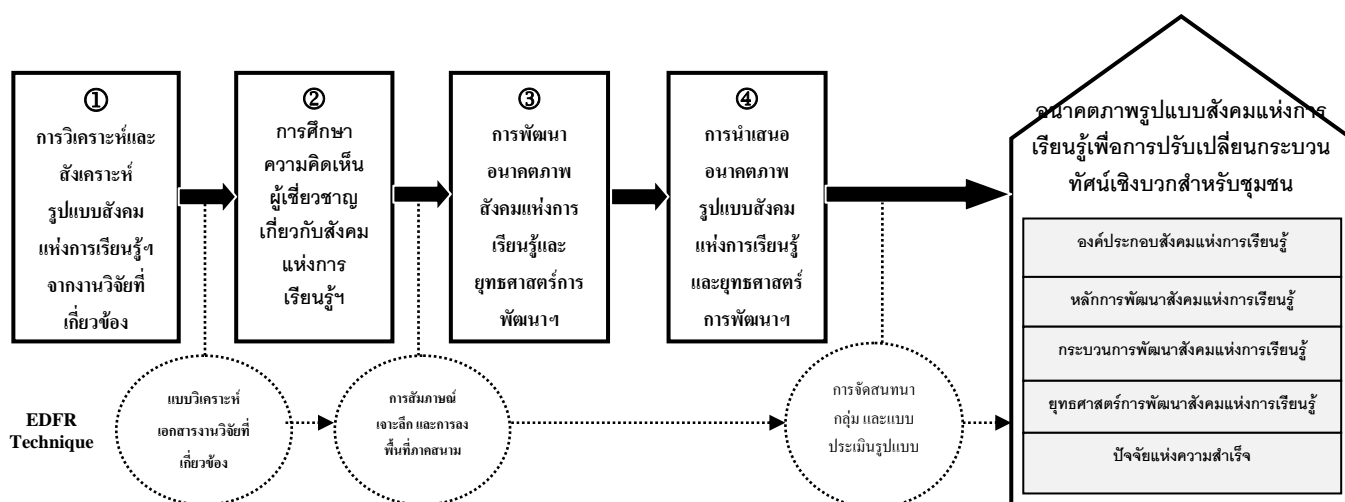
ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนาอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

- 3.1 รวบรวมและสรุปภาพรวมขององค์ความรู้
- 3.2 ร่างอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน
- 3.3 พัฒนาอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

ขั้นตอนที่ 4 การนำเสนออนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

- 4.1 นำเสนออนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน โดยการสนทนากลุ่ม
- 4.2 ตรวจสอบและประเมินรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน โดยใช้แบบประเมินรูปแบบ
- 4.3 สรุปข้อมูลทั้งหมดเพื่อสรุปรวบรวมเป็นรายงานการวิจัยที่สมบูรณ์

โดยมีรายละเอียดแต่ละขั้นตอนการวิจัย ดังแสดงในแผนภาพที่ 3.1

แผนภาพที่ 3.1 กรอบแนวคิดการวิจัยตามขั้นตอนการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์และสังเคราะห์หลักการ แนวคิดเกี่ยวกับสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน จากเอกสารงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ

การศึกษาวิเคราะห์ และสังเคราะห์องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับหลักการ แนวคิดสังคมแห่งการเรียนรู้จากเอกสารงานวิจัยทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1.1 การคัดเลือกเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยดำเนินการเสาะค้นเอกสาร บทความทางวิชาการ หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ตามหลักการของ Glass (1981) ที่ได้กล่าวถึงแหล่งเสาะค้นงานวิจัยที่จะนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ จากแหล่งข้อมูลทั้ง 3 ประเภท คือ 1) แหล่งปฐมภูมิ (Primary sources) แหล่งที่ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลวิจัยจากงานวิจัยนั้นโดยตรง 2) แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary sources) เป็นแหล่งข้อมูลที่มีผู้บันทึกไว้แล้ว เช่น บทความ รายงานการวิจัย เป็นต้น และ 3) แหล่งข้อมูลตติยภูมิ (Tertiary sources) เป็นแหล่งข้อมูลที่ได้มาจากการให้ความเห็นของบุคคลที่สามที่ไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา ลักษณะของข้อมูลจะเป็นการแสดงความคิดเห็นตามประสบการณ์ ความรู้ที่มีอยู่หรือจากที่ได้รับทราบมา ซึ่งเป็นประโยชน์ต่องานวิจัยในบางกรณี ในที่นี้เป็นลักษณะการศึกษาในขั้นตอนการวิจัยอื่นๆ ซึ่งการคัดเลือกงานวิจัย ผู้วิจัยพิจารณาเลือกเฉพาะงานวิจัยที่มีคุณค่า มีประเด็นที่ควรค่าแก่การศึกษาและตีความ โดยได้ดำเนินการตรวจสอบคุณภาพของงานวิจัยก่อนว่ามีคุณภาพมากน้อยเพียงใด ตาม อุทุมพร จามรมาน (2527) ได้เสนอเกณฑ์การประเมินงานวิจัย ได้แก่ 1) ความชัดเจนในปัญหาวิจัย สมมติฐาน ข้อตกลง ความจำกัดของการวิจัย ความไม่สมบูรณ์ของการวิจัย 2) คำจำกัดความที่ใช้ในรายงานได้รับการระบุอย่างชัดเจนหรือไม่ 3) การออกแบบการวิจัยมีการบรรยายอย่างครบถ้วนและถูกต้องหรือไม่ 4) ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และการสุ่มตัวอย่าง ถูกต้องหรือไม่ 5) เครื่องมือวิจัยมีความเที่ยงตรงหรือไม่ 6) เทคนิคการรวบรวมข้อมูลเหมาะสมกับงานวิจัยครั้งนี้ 7) เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูล ถูกต้อง เหมาะสม ตรงตามกระบวนการข้อมูลตัวแปร และวัตถุประสงค์การวิจัยหรือไม่ 8) การเสนอผลวิจัยครบถ้วน ไม่ลำเอียง และถูกต้อง 9) การสรุปผลวิจัยชัดเจน ถูกต้อง ครบถ้วน และอ่านง่าย

เอกสาร บทความทางวิชาการ หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย เอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับหลักการ แนวคิดที่สำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้ การพัฒนาเมือง/ นครแห่งการเรียนรู้

การศึกษาตลอดชีวิต การพัฒนาโดยใช้ความรู้เป็นฐานของการพัฒนา การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน และการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวก ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการคัดเลือกเอกสารงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศที่มีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยเป็นเอกสารงานวิจัยที่มีการศึกษาในระหว่างปี พ.ศ. 2540 จนถึงพ.ศ. 2554 ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1.1.1 เอกสารรายงานเรื่อง สังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ ตามประกาศของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ รุ่นที่ 1 พ. ศ. 2551 จำนวน 27 แห่ง

1.1.2 เอกสารรายงานวิจัยเรื่อง การสังเคราะห์กระบวนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ โดย สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (สกศ.) ร่วมกับศาสตราจารย์ ดร.สุมาลี สังข์ศรี จัดทำวิจัยขึ้น เพื่อศึกษาชุมชนที่อยู่ในโครงการนำร่องการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และเอกสารสรุปการพัฒนารูปแบบการจัดการแหล่งเรียนรู้ในชุมชนต้นแบบ โดยสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

1.1.3 เอกสารสรุป การพัฒนารูปแบบการจัดการแหล่งเรียนรู้ในชุมชนต้นแบบ 10 จังหวัดนำร่อง โดยสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

1.1.4 เอกสารเกี่ยวกับนโยบายและทิศทางการพัฒนาองค์กรหรือหน่วยงาน ผู้การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยเป็นเอกสารตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 จนถึงพ.ศ. 2554 ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.) สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ องค์กรหรือหน่วยงานในโครงการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชนที่ได้รับการยกย่องให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ และชุมชนที่อยู่ในโครงการนำร่องการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

1.1.5 เอกสาร บทความทางวิชาการ หนังสือ และงานวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้และการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 จนถึง พ.ศ. 2554 อาทิ

- รายงานการวิจัยเรื่อง วิธีวิทยาการประเมินความสำเร็จของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551)
- รายงานวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้: กรณีศึกษาองค์กรการบริหารส่วน (นพมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม, 2548)
- หนังสือ การพัฒนาชุมชน เมืองแห่งการเรียนรู้ สำหรับสังคมไทย (สุมาลี สังข์ศรี, 2548)

- หนังสือ แนวทางพัฒนานครแห่งการเรียนรู้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2547)

- หนังสือ กิจกรรมการศึกษาเพื่อท้องถิ่น: เพื่อทรัพยากรมนุษย์และสังคมแห่งการเรียนรู้ (ธีรศักดิ์ อัครบวร, 2545)

- หนังสือ วัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ของคนไทย (ดิเรก ปัทมศิริวัฒน์ และ พัทธินันท์ สิริสุนทร, 2545)

1.1.6 เอกสาร บทความทางวิชาการ หนังสือ และงานวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้และการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกในต่างประเทศ ระหว่างปี พ.ศ. 2540 จนถึง พ.ศ. 2554 อาทิ

- เอกสารเผยแพร่ เรื่อง Learning Towns and Cities. The Learning City Network (แหล่งข้อมูล: <http://www.lifelonglearning.co.uk/learningcities/lcn.htm>)

- เอกสารเผยแพร่ เรื่อง The Learning Country: A Paving Document (A Comprehensive Education and Lifelong Learning Programme to 2010 in Wales (แหล่งข้อมูล: <http://new.wales.gov.uk>)

- เอกสารเผยแพร่ เรื่อง The Learning City Network: Vancouver (แหล่งข้อมูล: http://www.learningcity.gnwc.ca/Join_The_Learning_City_Project.aspx)

- เอกสารเผยแพร่ เรื่อง Comprehensive Learning Society and Job Creation: Toward a New Paradigm (Asia- Pacific Economic Cooperation, 26th Human Resource Development, 2004)

- บทความวิชาการ เรื่อง Triple-loop learning as foundation for profound change, individual cultivation, and radical innovation: Construction processes beyond scientific and rational knowledge (Peschl, Markus F., 2007)

- บทความวิชาการเรื่อง Learning in Organizations (Mark K. Smith, 2001)

- บทความวิชาการ เรื่อง Learning Organizations and Quadruple Loops of Feedback: Part I – Theoretical Models (Lorin Loverde, 2005)

- รายงานวิจัย เรื่อง Scotland as a Learning Society: Patterns of Participation in Adult Education and Training (Stephen Gorard, John Furlong, Gareth Rees, and Ralph Fevre 1997)

- รายงานวิจัย เรื่อง The Learning Society: Identity, Difference and Relatedness (Colin Kirkwood, 1996)

- รายงานวิจัย เรื่อง "A Knowledge Economy and a Learning Society: A Comparative Analysis of New Zealand and Australian Experiences", Compare: The British Journal of Comparative Education (Catherine Casey, 2006)

- รายงานวิจัย เรื่อง "The Case of Singapore as a knowledge-based city. In F. Carrillo (2006). Knowledge cities: Approach, experiences, and perspective. (Wong, C., Choi, C., and Millar, J., 2003)

- หนังสือ Knowledge Society VS. Knowledge Economy: Knowledge, Power, and Politics (Sverker Sorlin and Hebe Vessuri, 2007)

- หนังสือ Knowledge Cities (Francisco Javier Carrillo, 2006)

- หนังสือ The learning Society in Postmodern World (Wain, K., 2004)

- หนังสือ The Learning Society Revisited (Husen, T., 1986)

- หนังสือ The Learning Society (Hutchins. R, 1970)

และตัวอย่างชุมชนแห่งการเรียนรู้ต้นแบบในต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศแคนาดา อาทิ เมืองวิกตอเรีย (Victoria) โครงการ Downtown as a Place of Learning และ Global Learning City เมืองแวนคูเวอร์ (Vancouver) Vancouver Learning City Initiative กรณีประเทศสิงคโปร์ การพัฒนาเมืองโดยใช้ความรู้เป็นฐาน (Knowledge-based City) และกรณีเมืองฟินิกส์ รัฐอริโซนา ประเทศสหรัฐอเมริกา มหานครความรู้ (Knowledge-Capital) ประเทศออสเตรเลีย และรัฐวิกตอเรีย (Victoria) และประเทศเกาหลีใต้ และประเทศกลุ่มสหภาพยุโรป อาทิ เมือง Göteborg in Sweden, Bologna in Italy, Barcelona in Catalunya and Vienna in Austria และประเทศในกลุ่ม Nordic Nations ได้แก่ Denmark, Finland, Iceland, Norway และ Sweden เป็นต้น

ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการศึกษาเอกสารและงานวิจัย ดังนี้

- 1) กำหนดจุดมุ่งหมายของการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2) กำหนดลักษณะ ประเภท และแหล่งของเอกสารที่ต้องการ
- 3) สืบค้น คัดเลือก และจัดหาเอกสาร
- 4) อ่านเอกสารและงานวิจัยอย่างพิถีพิถันและจดบันทึก
- 5) สังเคราะห์ผลการศึกษาเอกสารและงานวิจัย และ
- 6) เขียนรายงานสรุปผลการวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.2 แหล่งข้อมูลสำคัญ

แหล่งข้อมูลสำคัญ มีทั้งแหล่งข้อมูลจากต่างประเทศ และแหล่งข้อมูลภายในประเทศ โดยแบ่งได้ ดังนี้

1. กระทรวงต่างๆ และสถาบันแห่งชาติที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายด้านการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ด้านการศึกษาและการพัฒนาระดับประเทศ
2. สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด อำเภอ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
3. องค์กรเครือข่าย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้
4. ห้องสมุดในมหาวิทยาลัยต่างๆ และสถาบันการศึกษาต่างๆ
5. สังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ 5 ภูมิภาค ตามประกาศของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ วันที่ 1 พ. ศ. 2551 จำนวน 27 แห่ง
6. แหล่งเรียนรู้ในชุมชนต้นแบบ 10 แห่ง โดยสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

ตารางที่ 3.1 ตัวอย่างแหล่งข้อมูลที่สืบค้นเบื้องต้น

แหล่งข้อมูลจากต่างประเทศ	แหล่งข้อมูลภายในประเทศไทย
❖ Australia Government (http://www.dest.gov.au)	❖ สำนักงานที่ปรึกษาการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (http://www.nesac.or.th)
❖ Education Resources Information Center (http://www.eric.ed.gov)	❖ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (http://www.onec.go.th)
❖ JSTOR - The Scholarly Journal Archive (http://www.jstor.org)	❖ กระทรวงศึกษาธิการ (http://moe.net-com.co.th/th/home/index.php)
❖ http://www.utk.edu/education.html	❖ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (http://www.nfe.go.th)
❖ http://journals.iss.org	❖ กระทรวงมหาดไทย (http://www.moi.go.th)
❖ Research Centre for the Learning Society (http://education.exeter.ac.uk)	
❖ http://www.nesdb.go.th	
❖ Knowledge-based Development (http://worldcapitalinstitute.org/Knowledge_Based_Development.pdf)	

ตารางที่ 3.1 ตัวอย่างแหล่งข้อมูลที่สืบค้นเบื้องต้น (ต่อ)

แหล่งข้อมูลจากต่างประเทศ	แหล่งข้อมูลภายในประเทศไทย
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Learning Society (http://www.cisco.com/web/about/citizenship/socioeconomic/docs/LearningSociety_WhitePaper.pdf) ❖ Learning Communities/Cities/Villages (http://members.shaw.ca/rfaris/LC.htm) ❖ Sustainable Learning in Knowledge Society (http://proquest.umi.com) ❖ UK Government (http://www.direct.gov.uk) ❖ USA government (http://www.usa.gov) ❖ United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (http://www.unesco.org) ❖ World Bank (http://www.worldbank.org/wdr/wdr98.) 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (http://www.kmi.org.th) ❖ สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (สสค.) (http://www.qlf.or.th) ❖ สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ (http://www.ftpi.or.th) ❖ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (http://www.opdc.go.th) ❖ สถาบันอนาคตศึกษาเพื่อการพัฒนา (ไอเอฟดี) (http://www.ifd.or.th)

1.3 เครื่องมือการวิจัย

เพื่อให้การวิเคราะห์ข้อมูลมีความสอดคล้องตรงตามวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยได้ สร้างแบบวิเคราะห์เอกสารงานวิจัยขึ้น เรียกว่า แบบวิเคราะห์เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการนวัตกรรมที่ศูนย์เชิงบวกสำหรับชุมชน (ภาคผนวก ค) สำหรับนักวิจัยเพื่อใช้วิเคราะห์เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการนวัตกรรมที่ศูนย์เชิงบวกสำหรับชุมชนทั้งในประเทศและต่างประเทศระหว่างปี พ.ศ. 2540 จนถึง พ.ศ. 2554 เพื่อศึกษาลักษณะรูปแบบและองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้ กระบวนการปรับเปลี่ยนกระบวนการนวัตกรรมที่ศูนย์เชิงบวกสำหรับชุมชน และนำข้อมูลที่ได้ไปพัฒนาแบบสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) แนวทางสนทนากลุ่มและแบบสอบถามเพื่อประเมินรูปแบบที่ถูกต้องและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยต่อไป

แบบวิเคราะห์เอกสารงานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการนวัตกรรมที่ศูนย์เชิงบวกสำหรับชุมชน มี 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1: ข้อมูลพื้นฐาน

ส่วนที่ 2: แบบสรุปการวิเคราะห์เนื้อหา และตารางการวิเคราะห์เอกสารงานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนที่ประกอบด้วยประเด็นการวิเคราะห์ ผลการวิเคราะห์ และรายละเอียด/ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ดังแสดงใน ภาคผนวก ค

1.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลที่คัดเลือกมาทั้งหมด โดยการคัดแยกเอกสาร อ่านทำความเข้าใจ และบันทึกข้อมูลองค์ความรู้ลงในแบบวิเคราะห์เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน (ภาคผนวก ค) ที่พัฒนาขึ้น จนได้สาระตามวัตถุประสงค์การวิจัย หลังจากนั้น จึงดำเนินการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในการสรุปข้อค้นพบจากงานวิจัย และสังเคราะห์ข้อมูลตามลำดับต่อไป

1.5 การวิเคราะห์ข้อมูลและสังเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์เนื้อหาตามระเบียบวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ รวมทั้งสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำมาสรุปรูปแบบการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป ซึ่งส่วนใหญ่ข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์จะเป็นข้อความบรรยาย (Descriptive) ซึ่งได้จากการสังเกต สัมภาษณ์ และจดบันทึก ประกอบกับการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในการสรุปข้อค้นพบจากงานวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเอกสาร โดยการจำแนกถ้อยคำหรือใจความที่แสดงความคิดเห็น การวิเคราะห์และสังเคราะห์โดยการตีความ การสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Inductive Analysis) และการอภิปรายถึงปรากฏการณ์ความสัมพันธ์เพื่อตอบคำถามตามประเด็นที่ใช้ในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ มีดังนี้

1. บริบททางสังคม
2. นโยบายและทิศทางการพัฒนา
3. การกำหนดกลุ่มคนหรือผู้รับผิดชอบ
4. องค์ประกอบที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ บุคคลแห่งการเรียนรู้ แหล่งการเรียนรู้ องค์ความรู้ และการจัดการความรู้
5. กระบวนการหรือสภาพการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วย 3 ประเด็นหลัก คือ หลักความร่วมมือแบบหุ้นส่วน หลักของการมีส่วนร่วม และหลักของความสามารถในการดำเนินงานหรือบริหารงานจัดกิจกรรม

6. กิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
7. ลักษณะการเป็นชุมชนเรียนรู้ ได้แก่ โครงสร้างความสัมพันธ์ กระบวนการเรียนรู้ และการพัฒนา กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างความรู้ ความร่วมมือ
8. ปัจจัยสู่ความสำเร็จ
9. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน
10. องค์ประกอบของการนำไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้
11. กระบวนทัศน์และการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชน
12. ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็นที่ปรากฏ (Manifest Content) ในเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ มากกว่าเนื้อหาที่ซ่อนอยู่ (Latent Content) โดยการอ่านซ้ำๆ แต่ไม่มีการให้ค่าความถี่ของคำหรือข้อความ ทำความเข้าใจรายละเอียดของงานวิจัย การวิเคราะห์มีทั้งสิ้น 12 ประเด็นข้างต้น การวิเคราะห์จะกระทำในตอนสรุปโดยผู้วิจัยเท่านั้น

การสังเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเคราะห์งานวิจัยในเชิงคุณภาพ (Qualitative Synthesis) เกี่ยวกับแนวคิดสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนตามแนวทางของ Noblit และ Hare (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542) โดยการบรรยายสรุปข้อค้นพบที่ได้จากงานวิจัย แต่ละเรื่อง โดยบรรยายถึงความสัมพันธ์ และความขัดแย้งระหว่างผลการวิจัย ดังนี้

1. ผู้วิจัยอ่านงานวิจัยที่คัดเลือกมาแล้วจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย ทั้งแหล่งปฐมภูมิ (primary sources) ที่ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลวิจัยจากงานวิจัยโดยตรง และแหล่งทุติยภูมิ (Secondary sources) และทำความเข้าใจเนื้อหาของรายงานการวิจัยที่จะนำมาสังเคราะห์
2. ผู้วิจัยกำหนดกรอบแสดงความเกี่ยวข้องระหว่างงานวิจัยแต่ละเรื่องที่จะนำมาสังเคราะห์ โดยรวบรวมสรุปประเด็นหลัก แนวคิด วิธีการ ผลการวิจัย จากงานวิจัยแต่ละเรื่องมาเทียบเคียงกันประเด็นข้อค้นพบเหล่านี้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์และกรอบความคิดของงานวิจัย ซึ่งประกอบด้วย 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป ได้แก่ ลักษณะบริบททางสังคม นโยบายและทิศทางการพัฒนา การกำหนดกลุ่มบุคคล คณะกรรมการชุมชน และภาคีเครือข่าย 2) ลักษณะ/รูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ องค์ประกอบการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ลักษณะกระบวนการหรือสภาพการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ กิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิต ลักษณะการเป็นชุมชนเรียนรู้ องค์ประกอบของการนำไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ องค์ประกอบกระบวนทัศน์เชิงบวก และการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวก และปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน และ

3) การวิเคราะห์แนวทางและปัจจัยแห่งความสำเร็จในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของชุมชน ได้แก่ แนวทางในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของชุมชน และปัจจัยแห่งความสำเร็จ

3. ผู้วิจัยดำเนินการแปลความหมายหรือตีความเทียบเคียงระหว่างงานวิจัย โดยเอาผลการวิจัยจากงานวิจัยแต่ละเรื่องมาแปลความ และตีความตามประเด็นกรอบการสังเคราะห์ การดำเนินงานขั้นตอนี้มีความสำคัญมาก การแปลความหมายหรือการตีความทำได้เป็น 3 แบบ คือ การแปลความหมายเทียบกลับไปกลับมา (Reciprocal translation) การแปลความหมายเชิงหักล้าง (Reputational translation) และการแปลความเพื่อเสนอประเด็นการโต้แย้งหรือการถกแถลง (Build a line-of-argument) (Noblit and Hare, 1988)

4. ผู้วิจัยนำผลการแปลความและตีความทั้งหมดมาสังเคราะห์ เพื่อให้ได้ข้อความรู้ที่เป็นภาพรวมของงานวิจัยในประเด็นต่างๆ ที่มีความกว้างขวาง และความลึกซึ้ง

5. ผู้วิจัยสรุปและรายงานผลการสังเคราะห์ ตามประเด็นการวิเคราะห์ข้างต้นเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาแบบสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) สำหรับการศึกษาค้นคว้าความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ตามขั้นตอนการวิจัยที่ได้กำหนดไว้ รวมทั้งการพัฒนาคัดภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาชุมชน การจัดการศึกษาตลอดการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และภาคประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาคัดภาพสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

การศึกษาค้นคว้าความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคชุมชนเกี่ยวกับรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน มีรายละเอียด ดังนี้

2.1 การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

2.1.1 การกำหนดประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วย

- 1) เลขานุการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย หรือผู้แทน
- 2) ผู้อำนวยการหน่วยงานภาครัฐด้านการพัฒนาชุมชนหรือสังคม

- 3) ผู้บริหาร หรือนักจัดการความรู้ในภาคเอกชน
- 4) นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญด้านสังคมแห่งการเรียนรู้ การศึกษาตลอดชีวิต การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ การพัฒนา ยุทธศาสตร์ และการวิจัยอนาคต ที่ทำงานมาเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 5 ปี ในสถาบัน หน่วยงานหรือ สถานศึกษาที่เกี่ยวข้อง
- 5) ผู้นำท้องถิ่น ได้แก่ นายองค์การบริหารส่วนจังหวัด รองนายองค์การบริหาร ส่วนจังหวัด นายองค์การบริหารส่วนตำบล รองนายองค์การบริหารส่วนตำบล นายกเทศมนตรีนครนายกเทศมนตรีเมือง นายกเทศมนตรีตำบล ผู้แทนองค์การบริหารส่วนจังหวัด และผู้แทนองค์การ บริหารส่วนตำบล
- 6) ผู้นำท้องที่ แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ ผู้นำระดับตำบล ได้แก่ กำนัน สารวัตร และ แพทย์ และผู้นำระดับหมู่บ้าน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
- 7) ผู้นำชุมชนที่ได้รับการยกย่องให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ จำนวน 27 แห่ง ได้แก่ ภาคเหนือ จังหวัดลำปาง จังหวัดตาก จังหวัดพะเยา จังหวัดลำพูน จังหวัดแม่ฮ่องสอน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดมหาสารคาม จังหวัดอุดรธานี จังหวัดขอนแก่น จังหวัด อุบลราชธานี จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดนครพนม จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดหนองคาย ภาคกลาง จังหวัดเพชรบุรี จังหวัดสมุทรสงคราม จังหวัดประจวบคีรีขันธ์จังหวัด สุพรรณบุรี จังหวัดเพชรบุรี ภาคตะวันออก จังหวัดนครนายก จังหวัดปราจีนบุรี จังหวัดชลบุรี ภาคใต้ จังหวัดตรัง จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดภูเก็ต จังหวัดตรัง และแหล่งเรียนรู้ใน กรณีสึกษาที่ดี และแหล่งเรียนรู้ในชุมชนต้นแบบ โดยสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัย 10 แห่ง ที่มีแนวทางการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยอาศัยทรัพยากร การเรียนรู้ในท้องถิ่น ได้แก่ แหล่งการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง แหล่งการเรียนรู้ด้านข้อมูล สารสนเทศ แหล่งเรียนรู้ด้านสถาบันการเงินชุมชนธนาคาร แหล่งการเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม แหล่งการเรียนรู้ด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติ และรูปแบบการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ของศูนย์ส่งเสริม การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในจังหวัดนครนายก จังหวัดสระแก้ว จังหวัด ขอนแก่น จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดเขียงราย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี และจังหวัด สงขลา ในที่นี้ ผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชนตามธรรมชาติ เช่น ประธานคณะกรรมการชุมชน รอง ประธานคณะกรรมการชุมชน และคณะกรรมการชุมชน ผู้นำกลุ่มอาชีพ ปราชญ์ชาวบ้าน ครูภูมิ ปัญญา และผู้อาวุโสในชุมชน

2.1.2 การกำหนดกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ จำนวนรวมทั้งสิ้น 52 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) จากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคชุมชน โดยการเก็บรวบรวมข้อมูล แต่ในการดำเนินการตามขั้นตอนการวิจัย ขั้นตอนที่ 2 นี้ เป็นการศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 32 คน โดยการสัมภาษณ์เจาะลึกเท่านั้น การสนทนากลุ่ม และการสอบถามความคิดเห็นเพื่อประเมินรูปแบบ เป็นการศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญในขั้นตอนการนำเสนอเสนอผลการวิจัยที่ได้ เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญได้พิจารณาและประเมินผลการวิจัยในลำดับต่อไป รายละเอียดของกลุ่มตัวอย่่างมีดังนี้

1. การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) จำนวน 32 คน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 17 คน และกลุ่มผู้ปฏิบัติในพื้นที่ภาคสนาม จำนวน 15 คน รวมผู้เชี่ยวชาญในการสัมภาษณ์เจาะลึก จำนวนทั้งสิ้น 32 คน

2. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Interview) จำนวน 20 คน โดยแบ่งเป็น กลุ่มผู้เชี่ยวชาญในระดับนโยบาย จำนวน 10 คน และตัวแทนชุมชนในระดับปฏิบัติการจำนวน 10 คน เพื่อพิจารณาและประเมินรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนที่พัฒนาขึ้น ในมิติการนำไปใช้จริงในชุมชน

3. การสอบถามความคิดเห็นเพื่อประเมินรูปแบบ โดยใช้แบบประเมินรูปแบบ (Mini-Delphi Technique Questionnaire) จำนวน 20 คน (ใช้กลุ่มตัวอย่างกลุ่มเดียวกันกับกลุ่มตัวอย่างสำหรับการสนทนากลุ่ม) เพื่อพิจารณาและประเมินรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนที่พัฒนาขึ้น ประเด็นประเมินผล ประกอบด้วย 5 มิติหลักที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้น ตามมิติการพัฒนาทางด้านสังคม ได้แก่ โครงสร้างสังคม (Structure) รูปแบบ (Format) กระบวนการปฏิบัติ (Pattern) สมาชิกของสังคม (Member) ประกอบกับการพัฒนามิติที่มีขอบข่ายครอบคลุมองค์ประกอบของรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ องค์ประกอบ กระบวนการพัฒนา หลักการพัฒนา ยุทธศาสตร์การพัฒนา และปัจจัยแห่งความสำเร็จ อีกทั้งประเด็นมิติเหล่านี้ใช้สอบถามผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อรับรองและประเมินผลรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องคำนึงถึงการนำไปใช้ปฏิบัติจริง และการบริหารจัดการตามวัตถุประสงค์การวิจัย ซึ่งประเด็นประเมินผล 5 มิติ ประกอบด้วย

- 1) มิติเชิงโครงสร้างและองค์ประกอบ
- 2) มิติเชิงกระบวนการพัฒนา
- 3) มิติเชิงการบริหารจัดการ

- 4) มิติเชิงประเด็นยุทธศาสตร์
- 5) มิติเชิงการนำไปใช้

ในแต่ละมิติจะพิจารณาความถูกต้องเหมาะสม ความมีประสิทธิภาพ ความเป็นไปได้ ในทางปฏิบัติ ความสัมพันธ์สอดคล้องกับบริบท ความมีคุณค่าและประโยชน์ ความยั่งยืน และ ภาพรวมของโครงสร้างและองค์ประกอบเพื่อหามติเอกฉันท์ของรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการ ปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาพื้นที่ภาคสนามเพื่อศึกษาแนวปฏิบัติที่ดีของสังคมแห่งการ เรียนรู้ต้นแบบ จำนวน 5 แห่ง จากทั่วทุกภูมิภาค ประกอบด้วย

1) สังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ ตามประกาศของสำนักงานเลขาธิการสภา การศึกษา (สกศ.) กระทรวงศึกษาธิการ รุ่นที่ 1 พ. ศ. 2551 จำนวน 27 แห่ง ได้แก่ ภาคเหนือ จังหวัดลำปาง จังหวัดตาก จังหวัดพะเยา จังหวัดลำพูน จังหวัดแม่ฮ่องสอน ภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดมหาสารคาม จังหวัดอุดรธานี จังหวัดขอนแก่น จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดนครพนม จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดหนองคาย ภาคกลาง จังหวัดเพชรบุรี จังหวัดสมุทรสงคราม จังหวัดประจวบคีรีขันธ์จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัด เพชรบุรี ภาคตะวันออก จังหวัดนครนายก จังหวัดปราจีนบุรี จังหวัดชลบุรี ภาคใต้ จังหวัดตรัง จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดภูเก็ต จังหวัดตรัง

พื้นที่ภาคสนามที่เลือกจำนวน 3 พื้นที่ ประกอบด้วย

- 1) ชุมชนบ้านยาง จังหวัดปราจีนบุรี (ภาคตะวันออก)
- 2) ชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ จังหวัดเพชรบุรี (ภาคตะวันตก)
- 3) ชุมชนบ้านฉางกลาง จังหวัดตรัง (ภาคใต้)

2) แหล่งเรียนรู้ในชุมชนต้นแบบ โดยสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัย 10 แหล่ง ที่มีแนวทางการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยอาศัยทรัพยากร การเรียนรู้ในท้องถิ่น ได้แก่ แหล่งการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง แหล่งการเรียนรู้ด้านข้อมูล สารสนเทศ แหล่งเรียนรู้ด้านสถาบันการเงินชุมชนธนาคาร แหล่งการเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม แหล่งการเรียนรู้ด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและรูปแบบการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ของศูนย์ส่งเสริม การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในจังหวัดนครนายก จังหวัดสระแก้ว จังหวัด ขอนแก่น จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดเชียงราย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี และจังหวัด สงขลา คัดเลือกมา 2 แห่ง

พื้นที่ภาคสนามที่เลือกจำนวน 2 พื้นที่ ประกอบด้วย

- 1) ชุมชนบ้านจอเจริญ แหล่งการเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดเชียงราย (ภาคเหนือ)
- 2) ชุมชนบ้านคำปลาหลาย รูปแบบการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ กศน. จังหวัดขอนแก่น (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ)

โดยสรุป พื้นที่ภาคสนามเพื่อศึกษาแนวปฏิบัติที่ดีของสังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบมี 5 แห่ง ได้แก่ 1) ชุมชนบ้านยาง จังหวัดปราจีนบุรี 2) ชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านถ้ำรงค์ จังหวัดเพชรบุรี 3) ชุมชนบ้านฉางกลาง จังหวัดตรัง 4) ชุมชนบ้านคำปลาหลาย จังหวัดขอนแก่น และ 5) ชุมชนบ้านจอเจริญ จังหวัดเชียงราย

ผู้วิจัยได้คัดเลือกพื้นที่ภาคสนามเพื่อศึกษาแนวปฏิบัติที่ดีของสังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบโดยใช้หลักเกณฑ์การเลือกพื้นที่สำหรับการศึกษาภาคสนามที่พัฒนาขึ้น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

หลักเกณฑ์การเลือกพื้นที่สำหรับการศึกษาภาคสนาม

การศึกษาภาคสนามมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวปฏิบัติที่ดีและกระบวนการที่เข้มแข็งของสังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ และสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ที่เกี่ยวข้อง ในการพิจารณาคัดเลือกเลือกพื้นที่สำหรับการศึกษาภาคสนามและการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ที่เกี่ยวข้องนั้น ผู้วิจัยกำหนดหลักเกณฑ์การในการพิจารณา ดังนี้

- 1) ชุมชนเป็นชุมชนที่ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบตามประกาศของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษากระทรวงศึกษาธิการ รุ่นที่ 1 พ. ศ. 2551 หรือเป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชนต้นแบบ โดยสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
- 2) ชุมชนมีนโยบายหรือแนวทางในการพัฒนาชุมชนที่ชัดเจน
- 3) ชุมชนมีองค์ประกอบพื้นฐานของการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ได้แก่
 - 3.1) มีบุคคลแห่งการเรียนรู้ ผู้รู้หรือครูภูมิปัญญาในชุมชน
 - 3.2) มีองค์ความรู้ที่หลากหลายในชุมชน
 - 3.3) มีแห่งการเรียนรู้สำหรับการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต
 - 3.4) มีระบบการบริหารจัดการความรู้ที่เป็นระบบ
- 4) ชุมชนมีภาคีเครือข่าย และการมีส่วนร่วมหลากหลายเพื่อการดำเนินการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรม

- 5) ชุมชนได้รับรางวัลเกียรติคุณด้านการพัฒนาชุมชนที่เป็นที่ประจักษ์ อย่างน้อย 1 รางวัล จากหน่วยงานภาครัฐ และ/หรือภาคเอกชน
- 6) ชุมชนมีการส่งเสริมและการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง หรือชุมชนมีลักษณะการเป็นชุมชนเรียนรู้
- 7) ชุมชนมีคณะกรรมการชุมชน หรือคณะกรรมการบริหารชุมชนที่เข้มแข็ง เป็นระบบ และการความเป็นธรรมาภิบาล
- 8) ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถพึ่งตนเองได้
- 9) ชุมชนมีหลักคิด ความเชื่อ ค่านิยม หรือแนวปฏิบัติที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ชุมชนมายาวนาน และได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนปัจจุบัน

2.1.3 การคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญ

ในการดำเนินตามขั้นตอนที่ 2 การศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคชุมชนเกี่ยวกับรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 32 คน เป็นผู้เชี่ยวชาญในระดับนโยบาย จำนวน 17 คน และกลุ่มผู้ปฏิบัติในพื้นที่ จำนวน 15 คน รวมผู้เชี่ยวชาญสำหรับการสัมภาษณ์เจาะลึก จำนวน 32 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงจากกลุ่มประชากรข้างต้น ดังนี้

ผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ที่ทำงานมาเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 5 ปี ในหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคชุมชน ซึ่งเป็นตัวแทนในพื้นที่สังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ 5 ภูมิภาค ตามประกาศของสำนักงาน เลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ รุ่นที่ 1 พ.ศ. 2551 จำนวน 27 แห่ง และแหล่งเรียนรู้ในกรณีศึกษาที่ดี 10 แห่ง โดยสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง ดังนี้

ผู้เชี่ยวชาญในระดับนโยบาย จำนวน 17 คน ประกอบด้วย

- 1) เลขาธิการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย หรือผู้แทน จำนวน 3 คน
- 2) ผู้อำนวยการหน่วยงานภาครัฐด้านการพัฒนาชุมชนหรือสังคม จำนวน 2 คน
- 3) ผู้บริหาร หรือนักจัดการความรู้ในภาคเอกชน จำนวน 2 คน
- 4) นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญด้านสังคมแห่งการเรียนรู้ การศึกษาตลอดชีวิต การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย การปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ การพัฒนา

ยุทธศาสตร์ และการวิจัยอนาคต ที่ทำงานมาเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 5 ปี ในสถาบัน หน่วยงานหรือสถานศึกษาที่เกี่ยวข้อง จำนวน 6 คน

5) บุคคลต้นแบบ ครูภูมิปัญญา ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 4 คน

และกลุ่มผู้ปฏิบัติในพื้นที่ จำนวน 15 คน ประกอบด้วย ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ และผู้นำชุมชนที่ได้รับการยกย่องให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบและแหล่งเรียนรู้ในชุมชนต้นแบบ 5 ชุมชน ชุมชนละ 3 คน รวมจำนวน 15 คน

จะเห็นได้ว่า ผู้วิจัยสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ในหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคชุมชน เพื่อได้มาซึ่งประเด็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน และร่างรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

2.2 เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือการวิจัยสำหรับศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ประกอบด้วย เครื่องมือ 2 ประเภท ได้แก่ 1) เครื่องมือสำหรับการสัมภาษณ์เจาะลึก ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) และ 2) เครื่องมือการวิจัยสำหรับการการศึกษาภาคสนาม ประกอบด้วย เอกสารรายงานที่เกี่ยวกับชุมชน เป็นข้อมูลพื้นฐานที่ได้จากชุมชน แบบสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) ซึ่งเป็นเอกสารชุดเดียวกับแบบสัมภาษณ์เจาะลึกข้างต้น อุปกรณ์บันทึกภาพและอุปกรณ์บันทึกเสียง การสร้างและการตรวจสอบเครื่องมือการวิจัยมีรายละเอียด ดังนี้

2.2.1 เครื่องมือสำหรับการสัมภาษณ์

1) แบบสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview)

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสังเคราะห์ผลการวิเคราะห์เนื้อหาในขั้นตอนการวิจัย ข้อ 1 มาสร้างแบบสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) แบบมีโครงสร้าง เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึก กลุ่มผู้เชี่ยวชาญในหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยดำเนินการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ให้ได้มา 32 คน โดยมีประเด็นการสัมภาษณ์ ได้แก่ 1) บริบททางสังคมทั่วไป 2) นโยบายและทิศทางการพัฒนา 3) องค์ประกอบที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ บุคคลแห่งการเรียนรู้ แหล่งการเรียนรู้ องค์ความรู้ และการจัดการความรู้ 4) กลุ่มบุคคลและเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง 5) กระบวนการหรือสภาพการดำเนินกิจกรรม ได้แก่ หลักความร่วมมือแบบหุ้นส่วน (Partnership) หลักของการมีส่วนร่วม (Participation) และหลักของความสามารถในการดำเนินงาน (Performance) 6) กิจกรรม

การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย 7) ปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จ 8) หลักการเป็นชุมชนเรียนรู้ 9) ปัญหาอุปสรรค 10) องค์ประกอบของการนำไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ 11) กระบวนทัศน์และการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชน และ 12) ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

จะเห็นได้ว่า ประเด็นการสัมภาษณ์ข้างต้นสามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเด็นหลัก และในแต่ละประเด็นจะมีประเด็นย่อยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- 1) ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป ได้แก่ ลักษณะบริบททางสังคม นโยบายและทิศทางการพัฒนา การกำหนดกลุ่มบุคคล คณะกรรมการชุมชน และภาคีเครือข่าย
- 2) ลักษณะ/รูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ องค์ประกอบของการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ลักษณะกระบวนการหรือสภาพการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ กิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิต ลักษณะการเป็นชุมชนเรียนรู้ องค์ประกอบของการนำไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ องค์ประกอบกระบวนทัศน์เชิงบวก และการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวก และปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน
- 3) การวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของชุมชนและปัจจัยแห่งความสำเร็จ ได้แก่ แนวทางยุทธศาสตร์ในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของชุมชน และปัจจัยแห่งความสำเร็จ

หลังจากนั้น ได้ดำเนินการตรวจสอบคุณภาพของแบบสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) ก่อนนำไปใช้จริง โดยอาจารย์ที่ปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม และผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ด้านระเบียบวิธีวิจัย ด้านการพัฒนาการพัฒนาชุมชนและสังคมแห่งการเรียนรู้ จำนวน 7 คน ได้วิเคราะห์โครงสร้างและความตรงของเนื้อหา ความชัดเจนในการใช้ภาษาเพื่อสื่อความหมาย โดยดำเนินการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ดังรายละเอียด ต่อไปนี้

1. ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์เจาะลึกที่พัฒนาขึ้น
2. นำแบบสัมภาษณ์เจาะลึกที่พัฒนาขึ้นไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ด้านระเบียบวิธีวิจัย ด้านการพัฒนาการพัฒนาชุมชนและสังคมแห่งการเรียนรู้ จำนวน 7 คน ให้ข้อเสนอแนะและปรับปรุงแก้ไขเพื่อกำหนดประเด็นคำถามให้เหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่าง และตรวจสอบความตรงด้านเนื้อหา (Content Validity) โดยพิจารณาความครอบคลุมเนื้อหา และความชัดเจนของภาษาที่ใช้ในการสื่อความหมาย ตามการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Item Objective Congruence: IOC) พบว่า

ทุกข้อมีรายการดัชนี สูงกว่า 0.50 จึงถือว่า ข้อรายการในเครื่องมือแบบสัมภาษณ์เจาะลึกนี้มีความสอดคล้องตรงตามวัตถุประสงค์ (ศิริชัย กาญจนวาสี, 2541) ตลอดจนการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Validity) พบว่า เนื้อหารายการของแบบสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) มีความครบถ้วนสมบูรณ์และความครอบคลุมของข้อคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ปรับปรุงแก้ไขข้อคำถามให้มีความถูกต้องและชัดเจนตามข้อคิดเห็นเพิ่มเติม และเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ

และผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) ที่ได้ดำเนินการปรับปรุงแก้ไข เพื่อสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ผลการปรับแก้ไขประเด็นการสัมภาษณ์ พบว่ามีประเด็นการศึกษาอนาคตเพิ่มขึ้นมา ซึ่งสามารถสรุปประเด็นการสัมภาษณ์ที่ตรวจสอบคุณภาพแล้ว ดังนี้

- 1) นโยบายและทิศทางในการพัฒนาประเทศในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา มีลักษณะอย่างไร
- 2) การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้มีความจำเป็นหรือไม่ เพราะเหตุใด
- 3) บริบทสังคมไทยหรือองค์ประกอบทางสังคมที่เอื้อต่อการพัฒนาสังคม ชุมชนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้มีอะไรบ้าง
- 4) องค์ประกอบในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนมีอะไรบ้าง และโปรดบรรยายละเอียดของแต่ละองค์ประกอบ
- 5) หลักการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในสังคมที่มีผลต่อการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ มีอะไรบ้าง และมีลักษณะหรือกระบวนการเป็นอย่างไร
- 6) ปัจจัยเงื่อนไข (ปัจจัยเชิงบวกและปัจจัยเชิงลบ) ที่ก่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ มีอะไรบ้าง และปัจจัยเงื่อนไขเหล่านั้นมีความแน่นอนที่จะเกิดขึ้นเพียงใด
- 7) ปัญหาและอุปสรรคในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนน่าจะมีอะไรบ้าง เพราะเหตุใด
- 8) กระบวนทัศน์เชิงบวกและการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชน คืออะไร
- 9) กระบวนทัศน์เชิงบวก และการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชนที่สำคัญที่จะส่งผลต่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้มีอะไรบ้าง โปรดอธิบาย
- 10) จุดเปลี่ยนสำคัญต่อกระบวนทัศน์เชิงบวก คืออะไร โปรดอธิบาย
- 11) กระบวนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนจะมีลักษณะเป็นอย่างไร และควรมีแนวทางหลักหรือนโยบายในการพัฒนาอย่างไรบ้าง

12) หน่วยงานที่รับผิดชอบการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคนและสังคมที่ยั่งยืน ควรเป็นหน่วยงานใด เพราะเหตุใด

13) การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนที่ต้องการให้เกิดขึ้นควรเป็นไปในทิศทางใด และมียุทธศาสตร์ที่จำเป็นต่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้อะไรบ้าง

14) แนวโน้มประเทศไทยหรือสังคมไทยในอีก 10 ปีข้างหน้า คาดว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร

15) ข้อเสนอแนะต่อรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

2.2.2 เครื่องมือการวิจัยสำหรับการศึกษภาคสนาม

การกำหนดเครื่องมือการวิจัยสำหรับการศึกษภาคสนาม ผู้วิจัยลงพื้นที่ภาคสนาม ซึ่งมีเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งออกเป็น ส่วนแรก คือ ข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ได้แก่ ข้อมูลชุมชนด้านต่างๆ แผนพัฒนาชุมชน กิจกรรมหรือโครงการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาชุมชนสู่การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ และส่วนที่สองเป็นข้อมูลเจาะลึกในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ประกอบด้วย เอกสารรายงานที่เกี่ยวข้องกับชุมชน เป็นข้อมูลพื้นฐานที่ได้จากชุมชน แบบสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) ซึ่งเป็นเอกสารชุดเดียวกับแบบสัมภาษณ์เจาะลึกข้างต้น อุปกรณ์บันทึกภาพ และอุปกรณ์บันทึกเสียง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) เอกสารรายงานที่เกี่ยวข้องกับชุมชน

เอกสารรายงานที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเป็นเอกสารที่อธิบายข้อมูลพื้นฐานของชุมชน เอกสารประวัติชุมชน แผนพัฒนาชุมชน เอกสารรายงานการดำเนินงานกิจกรรมหรือโครงการการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาชุมชนสู่การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ เอกสารรายงานเรื่อง สังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ ตามประกาศของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ รุ่นที่ 1 พ. ศ. 2551 จำนวน 27 แห่ง และเอกสารสรุป การพัฒนารูปแบบการจัดการแหล่งเรียนรู้ในชุมชนต้นแบบ 10 จังหวัดนำร่อง โดยสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และเอกสารอธิบายบริบทชุมชนที่เกี่ยวข้องอื่นๆ

2) แบบสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) ผู้ที่เกี่ยวข้องในระดับปฏิบัติการจากพื้นที่ ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ในหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคชุมชน ในพื้นที่ที่ได้รับการ ยกย่องเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ และแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

ต้นแบบ เป็นผู้บริหารสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ระดับจังหวัด อำเภอ หรือตำบล ผู้บริหารท้องถิ่น ผู้นำชุมชนหรือกรรมการชุมชน นักวิชาการในสถาบันหน่วยงาน หรือสถานศึกษาที่ทำงานมาเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 5 ปี พื้นที่ และตัวแทนของประชาชนในพื้นที่ที่เป็นพื้นที่ตัวอย่างในการศึกษา อีกทั้งผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participative Observation) สภาพบริบททั่วไป และกลุ่มที่ถูกศึกษาด้วย

3) อุปกรณ์บันทึกภาพ

กล้องถ่ายรูปที่ใช้บันทึกสภาพบรรยากาศการเรียนรู้อื่นๆ ในชุมชน เช่น กิจกรรมชุมชน แหล่งการเรียนรู้ ปฏิสัมพันธ์ของผู้คน เป็นต้น

4) อุปกรณ์บันทึกเสียง

อุปกรณ์บันทึกเสียงเป็นเทปบันทึกเสียงสำหรับการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับการจดบันทึกโดยผู้วิจัยตามประเด็นการสัมภาษณ์ข้างต้น

2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ดำเนินการสัมภาษณ์เจาะลึก โดยมีวิธีเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

2.3.1 ส่งจดหมายอย่างเป็นทางการในนามคณะครุศาสตร์ เพื่อขอความร่วมมือในการสัมภาษณ์โดยมีการนัดหมาย วัน เวลา และสถานที่อย่างชัดเจน และจัดส่งโครงร่างแบบสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) ล่วงหน้าก่อนการสัมภาษณ์ 2 สัปดาห์

2.3.2 สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนที่สุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงจากกลุ่มประชากรข้างต้น จำนวน 32 คน ประกอบด้วย **กลุ่มผู้เชี่ยวชาญในระดับนโยบาย จำนวน 17 คน** ได้แก่ 1) เลขาธิการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย หรือผู้แทน จำนวน 3 คน 2) ผู้อำนวยการหน่วยงานภาครัฐด้านการพัฒนาชุมชนหรือสังคม จำนวน 2 คน 3) ผู้บริหาร หรือนักจัดการความรู้ในภาคเอกชน จำนวน 2 คน 4) นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญด้านสังคมแห่งการเรียนรู้ การศึกษาตลอดชีวิต การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ การพัฒนายุทธศาสตร์ และการวิจัยอนาคต ที่ทำงานมาเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 5 ปี ในสถาบัน หน่วยงานหรือสถานศึกษาที่เกี่ยวข้อง จำนวน 6 คน และ 5) บุคคลต้นแบบ ครูภูมิปัญญา ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 4 คน รายชื่อ ผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์เจาะลึก ดังแสดงในภาคผนวก ง และ**กลุ่มผู้ปฏิบัติในพื้นที่ภาคสนาม จำนวน 15 คน** ได้แก่ ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ และผู้นำชุมชนที่ได้รับการยกย่องให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบและแหล่งเรียนรู้ในชุมชนต้นแบบ 5 ชุมชน ชุมชนละ 3 คน รวมจำนวน 15 คน โดยใช้รูปแบบการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ใช้เวลาในการสัมภาษณ์แต่ละท่านไม่น้อยกว่า 2 ชั่วโมง มีการจดและบันทึกขณะทำการสัมภาษณ์จนกระทั่งสิ้นสุดการสัมภาษณ์

นอกจากนี้ ในการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) การศึกษาพื้นที่ทั่วไป เพื่ออธิบายการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศนเชิงบวกสำหรับชุมชนในเชิงพื้นที่ และ 2) การสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่กรณีศึกษาที่ดี ได้แก่ กลุ่มผู้ปฏิบัติในพื้นที่ภาคสนาม จำนวน 15 คน ได้แก่ ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ และผู้นำชุมชนที่ได้รับการยกย่องให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบและแหล่งเรียนรู้ในชุมชนต้นแบบ 5 ชุมชน ชุมชนละ 3 คน รวมจำนวน 15 คน

ในการเก็บข้อมูลกลุ่มผู้ปฏิบัติในพื้นที่ภาคสนามเพื่อศึกษาแนวปฏิบัติที่ดีของสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศนเชิงบวกสำหรับชุมชนผู้วิจัยมีการดำเนินการ ดังนี้

การคัดเลือกกรณีศึกษาที่ดี (Best Practices) ผู้วิจัยได้พิจารณาคัดเลือกพื้นที่สำหรับการศึกษาภาคสนามและการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ที่เกี่ยวข้องตามหลักเกณฑ์การคัดเลือกข้างต้น โดยได้พิจารณาคัดเลือกชุมชนสำหรับการศึกษาภาคสนามเพื่อศึกษาแนวปฏิบัติที่ดีของสังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ ได้แก่ พื้นที่สังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ ตามประกาศของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา รุ่นที่ 1 พ. ศ. 2551 จำนวน 27 แห่ง คัดเลือกมาจำนวน 3 แห่ง ได้แก่ 1) ชุมชนบ้านยาง จังหวัดปราจีนบุรี 2) ชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านถ้ำรงค์ จังหวัดเพชรบุรี และ 3) ชุมชนบ้านฉางหลวง จังหวัดตรัง และรูปแบบการจัดการแหล่งเรียนรู้ในชุมชนต้นแบบ 10 แห่ง โดยสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย คัดเลือกมาจำนวน 2 แห่ง ได้แก่ 1) ชุมชนบ้านคำปลาหลาย รูปแบบการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ จังหวัดขอนแก่น และ 2) ชุมชนบ้านจ้อเจริญ แหล่งการเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดเชียงราย รวมกรณีศึกษาที่ดีทั้งสิ้น 5 แห่ง ได้แก่ 1) ชุมชนบ้านยาง จังหวัดปราจีนบุรี 2) ชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านถ้ำรงค์ จังหวัดเพชรบุรี 3) ชุมชนบ้านฉางหลวง จังหวัดตรัง 4) ชุมชนบ้านคำปลาหลาย จังหวัดขอนแก่น และ 5) ชุมชนบ้านจ้อเจริญ จังหวัดเชียงราย โดยมีหลักเกณฑ์การเลือกพื้นที่สำหรับการศึกษาภาคสนาม ดังรายละเอียดข้างต้น

หลังจากนั้นผู้วิจัยลงพื้นที่ภาคสนาม ซึ่งในการลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามนั้น ผู้วิจัยมีเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งออกเป็น ส่วนแรก คือ ข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ได้แก่ ข้อมูลชุมชนด้านต่างๆ แผนพัฒนาชุมชน กิจกรรมหรือโครงการการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาชุมชนสู่การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ และส่วนที่สองเป็นข้อมูลเจาะลึกในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ดังนั้น ในการเก็บข้อมูลวิจัยตามขั้นตอนนี้ จึงมีเครื่องมือวิจัยที่ใช้ในการเก็บข้อมูลวิจัยหลัก ได้แก่ 1) เอกสารรายงานที่เกี่ยวข้องกับชุมชน 2) แบบสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) ผู้ที่เกี่ยวข้องในระดับปฏิบัติการจากพื้นที่ 3) อุปกรณ์บันทึกภาพ และ 4) เทป

บันทึกเสียงสำหรับการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับการจดบันทึกโดยผู้วิจัยตามประเด็นการสัมภาษณ์

ขั้นตอนการศึกษาภาคสนาม มีรายละเอียด ดังนี้

ในการลงพื้นที่เพื่อศึกษาข้อมูล ผู้วิจัยได้ประสานงานกับผู้อำนวยความสะดวกสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย รวมทั้งผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่จะเป็นผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants) อาทิ ผู้ใหญ่บ้าน นายกองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น ในแต่ละกรณีศึกษาที่ดี หลังจากนั้นประสานการจัดส่งเอกสารแนวทางการสัมภาษณ์ ซึ่งประกอบด้วยรายละเอียดของงานวิจัยภาพรวมโดยสรุป และประเด็นการสัมภาษณ์ นอกจากนี้ การลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลวิจัย ผู้วิจัยลงพื้นที่ภาคสนามเก็บข้อมูลวิจัย ในระหว่างเดือนเมษายน - เดือนพฤษภาคม 2552 ซึ่งรายละเอียดของรายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์เจาะลึกในพื้นที่ ดังแสดงในภาคผนวก ง. รูปแบบการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยผู้วิจัยใช้เวลาในการสัมภาษณ์เจาะลึกแต่ละท่านไม่น้อยกว่า 2 ชั่วโมง มีการจดและบันทึกเทปขณะทำการสัมภาษณ์จนกระทั่งสิ้นสุดการสัมภาษณ์

2.4 การวิเคราะห์ข้อมูลและสังเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญในระดับนโยบายและการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ที่เกี่ยวข้องจากการลงพื้นที่ภาคสนามกรณีศึกษาที่ดี 5 ชุมชน สรุปเป็นประเด็น และจัดแยกหมวดหมู่ตามกรอบแนวคิดในการวิจัยเพื่อร่างรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน รวมทั้งกำหนดประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิ ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยเชื่อมโยงและสรุปเป็นภาพรวมของผลการวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์เจาะลึกของผู้เชี่ยวชาญทุกคน

ในการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ ตามแนวทางของสกุวงศ์ จันทวานิช (2552) ได้แก่ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลควรเริ่มกระทำพร้อมๆ กับการเก็บข้อมูล และสามารถทำต่อไปหลังจากเก็บข้อมูล สิ้นสุดลง 2) การวิเคราะห์ข้อมูลต้องมีมุมมองของคนใน 3) การวิเคราะห์ข้อมูลต้องอาศัยสมมุติฐานชั่วคราวจำนวนมากที่ผู้วิจัยคิดขึ้นเองตลอดเวลา 4) ผู้วิจัยต้องเป็นผู้วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลด้วยตนเอง เพื่อรวบรวมและสรุปองค์ความรู้จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์และพัฒนาเป็นรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนในลำดับต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนาอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

การพัฒนาอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนจากข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้จากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ และขั้นตอนที่ 2 การศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

การพัฒนาอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน มีขั้นตอนดังนี้

3.1 รวบรวมและสรุปภาพรวมขององค์ความรู้

ผู้วิจัยรวบรวมและสรุปภาพรวมขององค์ความรู้ ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะทั้งหมด โดยจำแนกประเด็นเพื่ออธิบายภาพรวมของข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพื่อร่างรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

3.2 ร่างอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

หลังจากนั้น ดำเนินการร่างอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน โดยการนำข้อค้นพบที่ได้จากรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนที่วิเคราะห์และสังเคราะห์จากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ รวมทั้งข้อมูลจากการศึกษาพื้นที่ภาคสนามกรณีศึกษาที่ดีจำนวน 5 แห่ง การสัมภาษณ์เจาะลึก มาใช้เป็นฐานข้อมูลสำหรับการพัฒนาอนาคตภาพสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนในรูปแบบของการอธิบายใช้คำบรรยาย และแผนภูมิ โดยมีประเด็นการนำเสนอ ดังต่อไปนี้

- 1) องค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน
- 2) หลักการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน
- 3) กระบวนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

4) ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

5) ปัจจัยแห่งความสำเร็จและการแสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ ผู้การพัฒนาเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

3.3 พัฒนาศักยภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

ผู้วิจัยพัฒนาศักยภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ซึ่งอนาคตรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) องค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน 2) หลักการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน 3) กระบวนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน 4) ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน และ 5) ปัจจัยแห่งความสำเร็จ เพื่อนำเสนอในลำดับต่อไป ทั้งนี้ ได้อธิบายและบรรยายเนื้อหาสาระเกี่ยวกับอนาคตรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนในเชิงคุณภาพ โดยเน้นการนำไปปฏิบัติจริงของชุมชน และการนำเสนอแผนภาพประกอบการอธิบายและบรรยาย ผู้วิจัยเชื่อมั่นว่า องค์ความรู้จากงานวิจัย เรื่อง อนาคตรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนสามารถใช้เป็นแนวทางการพัฒนาศักยภาพแห่งการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรม เสริมสร้างระบบบูรณาการการศึกษาตลอดชีวิตในชุมชน และสามารถกำหนดเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาคอร์ปหรือหน่วยงาน และชุมชน รวมทั้งเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจนำไปศึกษาหรือทำวิจัยต่อไป

ขั้นตอนที่ 4 การนำเสนออนาคตรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้และยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

การวิจัยในขั้นตอนนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะนำเสนอรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ที่ประกอบด้วยเนื้อหาหลัก ได้แก่ 1) องค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน 2) หลักการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน 3) กระบวนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน 4) ยุทธศาสตร์การ

พัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน และ5) ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ซึ่งได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลในขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้จากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน และขั้นตอนที่ 3 การพัฒนาอนาคตภาพสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

ผู้วิจัยนำอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนที่ได้ในขั้นตอนที่ 3 มานำเสนอต่อที่ประชุมสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 20 คน ได้พิจารณาและตรวจสอบผลการวิจัยอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน โดยมีเนื้อหาประกอบด้วย 5 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) องค์ประกอบสังคมแห่งการเรียนรู้ 2) หลักการสำคัญสำหรับการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ 3) กระบวนการในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ 4) ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ และ 5) ปัจจัยแห่งความสำเร็จ เพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้จริงในองค์กรหรือหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน หรือชุมชนต่างๆ ทั่วประเทศต่อไป พร้อมทั้งดำเนินการประเมินผลรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ใน 5 มิติหลัก ได้แก่ 1) มิติเชิงโครงสร้างและองค์ประกอบ 2) มิติเชิงกระบวนการพัฒนา 3) มิติเชิงการบริหารจัดการ 4) มิติเชิงประเด็นยุทธศาสตร์ และ 5) มิติเชิงการนำไปใช้

ซึ่งในแต่ละมิติจะพิจารณาความถูกต้องเหมาะสม ความมีประสิทธิภาพ ความเป็นไปได้ ในทางปฏิบัติ ความสัมพันธ์สอดคล้องกับบริบท ความมีคุณค่าและประโยชน์ ความยั่งยืน และภาพรวมของโครงสร้างและองค์ประกอบ

4.1 นำเสนออนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน โดยใช้การสนทนากลุ่ม

ผู้วิจัยนำเสนออนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน โดยการจัดการสนทนากลุ่มเพื่อตรวจสอบรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนในมิติที่หลากหลายสู่การนำไปปฏิบัติในชุมชนต่อไป มีรายละเอียดการดำเนินงาน ดังนี้

4.1.1 กำหนดกรอบการสนทนากลุ่ม นำรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนที่พัฒนาขึ้นโดยเป็นรูปแบบในลักษณะแผนภาพและคำอธิบาย มาใช้เป็นกรอบในการสนทนากลุ่ม

4.1.2 เตรียมการจัดประชุมแบบสนทนากลุ่ม มีดังนี้

1) จัดทำเอกสารประกอบการประชุมแบบสนทนากลุ่ม (Focus Group) ของผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 15 คน เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้แทนชุมชนได้พิจารณาและประเมินรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนที่พัฒนาขึ้น ในมติการนำไปปฏิบัติใช้จริงในชุมชน

2) การเลือกผู้ทรงคุณวุฒิแบบเจาะจง โดยจะต้องมีคุณสมบัติอย่างใดอย่างหนึ่งจำนวน 20 คน แบ่งเป็น กลุ่มผู้เชี่ยวชาญในระดับนโยบาย จำนวน 10 คน และตัวแทนชุมชนในระดับปฏิบัติการจำนวน 10 คน ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ เชี่ยวชาญหรือมีประสบการณ์ไม่น้อยกว่า 5 ปี ด้านการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ การจัดการความรู้ การจัดการกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต ของทั้งหน่วยงานภาครัฐภาคเอกชน และภาคประชาชน และเป็นผู้ที่สังคมยอมรับว่าเป็นผู้นำด้านการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงจากกลุ่มประชากรข้างต้น ได้แก่ 1) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญในระดับนโยบาย จำนวน 10 คน ได้แก่ ผู้บริหารหรือเลขาธิการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษา ตามอัธยาศัย จำนวน 1 คน ผู้อำนวยการหน่วยงานภาครัฐด้านการพัฒนาชุมชนหรือสังคม จำนวน 2 คน ผู้บริหารหรือนักจัดการความรู้ในภาคเอกชน จำนวน 2 คน และนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญด้านสังคมแห่งการเรียนรู้ การศึกษาตลอดชีวิต การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ การพัฒนายุทธศาสตร์ และการวิจัยอนาคต ที่ทำงานมาเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 5 ปี ในสถาบัน หน่วยงานหรือสถานศึกษาที่เกี่ยวข้อง จำนวน 5 คน และ 2) ตัวแทนชุมชนในระดับปฏิบัติการจำนวน 10 คน ได้แก่ ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ และผู้นำชุมชนที่ได้รับการยกย่องให้เป็นสังคมแห่ง การเรียนรู้ต้นแบบและแหล่งเรียนรู้ในกรณีศึกษาที่ดี จำนวน 10 คน

4.1.3 เครื่องมือการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการตรวจสอบคุณภาพของแนวทางการสนทนากลุ่มและประเด็นการสนทนากลุ่ม และแบบประเมินรูปแบบก่อนนำไปใช้จริง โดยอาจารย์ที่ปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาร่วมและผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ด้านระเบียบวิธีวิจัย ด้านการพัฒนาการพัฒนาชุมชนและสังคมแห่งการเรียนรู้ จำนวน 7 คน ได้วิเคราะห์โครงสร้างและความตรงของเนื้อหา ความชัดเจนในการใช้ภาษาเพื่อสื่อความหมาย โดย

ผลการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Item Objective Congruence: IOC) พบว่า ทุกข้อมีรายการดัชนี สูงกว่า 0.50 จึงถือว่า ข้อรายการในเครื่องมือนี้มีความสอดคล้องตรงตามวัตถุประสงค์ (ศิริชัย กาญจนวาสี, 2541) ตลอดจนการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Validity) พบว่า เนื้อหารายการของแนวทางการสนทนากลุ่มและประเด็นการสนทนากลุ่ม และแบบประเมินรูปแบบ มีความครบถ้วนสมบูรณ์และความครอบคลุมของข้อคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ปรับปรุงแก้ไขเนื้อหาตามข้อคิดเห็นเพิ่มเติมและเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ

4.1.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการจัดสนทนากลุ่ม ดังนี้

- 1) จัดส่งหนังสือเชิญผู้ทรงคุณวุฒิประชุมพร้อมกัน เพื่อแสดงแนวคิดและให้ข้อเสนอแนะที่มีต่อร่างรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับสังคมไทย โดยผู้วิจัยดำเนินการส่งหนังสือเชิญให้แก่ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 20 ท่านล่วงหน้าก่อนการประชุมอย่างน้อย 2 สัปดาห์
- 2) การดำเนินการจัดสนทนากลุ่ม ตามกรอบแนวทางในการสนทนากลุ่ม
- 3) ผู้ทรงคุณวุฒิทุกคนสามารถ วิพากษ์ วิจารณ์ และแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระต่อรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนที่ผู้วิจัยเสนอ และประเมินรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนที่พัฒนาขึ้น ในมิติการนำไปปฏิบัติใช้จริงในชุมชน รวมทั้ง ผู้ทรงคุณวุฒิทุกคนได้สรุปเป็นข้อเสนอแนะ และผู้วิจัยได้นำผลการสรุปดังกล่าวไปปรับปรุงอนาคตภาพรูปแบบสังคมสู่สังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ตามกรอบแนวทางในการสนทนากลุ่ม

4.1.5 การวิเคราะห์ข้อมูลและสังเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำภาพรวมของข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิทุกคน มาสรุปผลเป็นภาพรวมของข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะ เพื่อปรับปรุง แก้ไข และพัฒนาอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนให้มีเนื้อหา รายละเอียดที่ครบถ้วน และมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

4.2 ตรวจสอบและประเมินรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน โดยใช้แบบประเมินรูปแบบ

ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยดำเนินการตรวจสอบและประเมินอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนที่ได้จากการรับฟังความคิดเห็นและ

ข้อเสนอแนะโดยใช้แบบประเมินรูปแบบอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการนวัตกรรมทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ตามเทคนิคเดลฟาย (Delphi) ซึ่งในที่นี้ ผู้วิจัยได้ใช้ Mini-Delphi Technique ในการประเมินผลรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการนวัตกรรมทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนที่ได้จากการวิจัย เนื่องจาก ข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญเป็นไปในทิศทางเดียวกัน นั่นคือ การสะท้อนภาพอนาคตเชิงบวกทั้งสิ้น โดยมุ่งประเมินรูปแบบฯ ที่ได้ในมิติต่างๆ โดยแบบประเมินรูปแบบอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการนวัตกรรมทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน (Mini-Delphi Technique Questionnaire) ที่ผ่านอาจารย์ที่ปรึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

4.2.1 การสร้างเครื่องมือสำหรับการสอบถามความคิดเห็นตามเทคนิคเดลฟาย (Delphi)

ผู้วิจัยนำร่างอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการนวัตกรรมทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน มาสร้างเป็นแบบสอบถามความคิดเห็น ในที่นี้ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบกับผู้เชี่ยวชาญ พบว่าข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 และ 2 มีความสมบูรณ์ในเชิงประเด็นเนื้อหาที่สอดคล้องกับคำถามตามประเด็นการวิจัย และวัตถุประสงค์การวิจัย ผู้วิจัยจึงใช้การสอบถามความคิดเห็นตามเทคนิคเดลฟาย ที่เรียกว่า Mini-Delphi Technique เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญได้ตรวจสอบรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้น ซึ่งแบบสอบถามความคิดเห็นนี้พัฒนามาจากคำตอบในการสัมภาษณ์ ผลการวิเคราะห์การสัมภาษณ์ของผู้เชี่ยวชาญทุกคน โดยการนำความคิดเห็นทั้งหมดที่ได้รับมาสร้างให้อยู่ในรูปประโยค หรือข้อความที่เกี่ยวกับรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการนวัตกรรมทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน โดยมีลักษณะคำถามแบบปลายเปิดเพื่อพิจารณาและประเมินรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการนวัตกรรมทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนที่พัฒนาขึ้น ตามมิติต่างๆ มิติการพิจารณาแบ่งเป็น 5 มิติ ได้แก่

- 1) มิติเชิงโครงสร้างและองค์ประกอบ
- 2) มิติเชิงกระบวนการพัฒนา
- 3) มิติเชิงการบริหารจัดการ
- 4) มิติเชิงประเด็นยุทธศาสตร์
- 5) มิติการนำไปใช้

และแต่ละมิติมีประเด็นย่อย ได้แก่ ความถูกต้องเหมาะสม ความมีประสิทธิภาพ ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ความสัมพันธ์สอดคล้องกันบริบท ความมีคุณค่าและประโยชน์ และความยั่งยืนรวมทั้งให้ข้อคิดเห็นและหรือข้อเสนอแนะในประเด็นดังกล่าว เพื่อหามติเอกฉันท์ของรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการนวัตกรรมทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

4.2.2 การตรวจสอบเนื้อหาความถูกต้องเหมาะสมของเครื่องมือ

ผู้วิจัยนำแบบประเมินรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนให้อาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม และผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Item Objective Congruence: IOC) พบว่า ทุกข้อมีรายการดัชนี สูงกว่า 0.50 จึงถือว่า ข้อรายการในเครื่องมือแบบประเมินรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนมีความสอดคล้องตรงตามวัตถุประสงค์ (ศิริชัย กาญจนวาสี, 2541) ตลอดจนการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Validity) พบว่า เนื้อหารายการมีความถูกต้องเหมาะสมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และวัตถุประสงค์ของแบบประเมินนี้ ความครบถ้วนสมบูรณ์และความครอบคลุมของข้อคำถาม และปรับปรุงแก้ไขข้อคำถามให้มีความถูกต้องและชัดเจน นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ปรับปรุงแก้ไขข้อคำถามให้มีความถูกต้องและชัดเจนตามข้อคิดเห็นเพิ่มเติมและเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ

ซึ่งแบบประเมินรูปแบบชุดนี้ ประกอบด้วยเนื้อหาสาระที่สามารถแบ่งได้เป็น 3 ตอน (ภาคผนวก ค) แบบประเมินรูปแบบมิติต่างๆ สำหรับผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่

ตอนที่ 1 แบบสอบถามสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบในมิติที่หลากหลาย

ตอนที่ 3 ข้อพิพาท ข้อคิดเห็นและหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

แบบประเมินรูปแบบ ตอนที่ 1 ผู้วิจัยได้ให้ท่านผู้เชี่ยวชาญเติมข้อความ สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามให้สมบูรณ์

แบบประเมิน ตอนที่ 2 ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบในมิติที่หลากหลาย ผู้วิจัยได้ให้ท่านผู้เชี่ยวชาญได้พิจารณาและประเมินรูปแบบอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนในมิติที่ต่างๆ โดยการทำเครื่องหมาย \surd ลงในช่องว่างที่กำหนดให้ และเติมข้อความให้สมบูรณ์ ในแต่ละตอนของแบบประเมิน โดยกลุ่มผู้เชี่ยวชาญอาจต้องลงมติ หรือจัดอันดับความสำคัญ ให้เปอร์เซ็นต์ หรือมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) หรือเป็นคะแนน

ระดับคะแนนที่กำหนดในแบบประเมินรูปแบบ มีความหมายดังนี้

5	หมายถึง	ท่านมีความคิดเห็น	เห็นด้วยในระดับ มากที่สุด
4	หมายถึง	ท่านมีความคิดเห็น	เห็นด้วยในระดับ มาก
3	หมายถึง	ท่านมีความคิดเห็น	เห็นด้วยในระดับ ปานกลาง
2	หมายถึง	ท่านมีความคิดเห็น	เห็นด้วยในระดับ น้อย
1	หมายถึง	ท่านมีความคิดเห็น	เห็นด้วยในระดับ น้อยที่สุด

และได้กำหนดเกณฑ์การแปลความหมาย ดังนี้ (ประคอง กรรณสูต, 2538)

4.50- 5.00	หมายถึง	เห็นด้วยในระดับ มากที่สุด
3.50 – 4.49	หมายถึง	เห็นด้วยในระดับ มาก
2.50 – 3.49	หมายถึง	เห็นด้วยในระดับ ปานกลาง
1.50 – 2.49	หมายถึง	เห็นด้วยในระดับ น้อย
1.00 – 1.49	หมายถึง	เห็นด้วยในระดับ น้อยที่สุด

ส่วนแบบประเมิน ตอนที่ 3 ข้อพิพาทและข้อคิดเห็นและหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ผู้เชี่ยวชาญรับรองภาพรวมของรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้ฯ โดยเป็นแบบประมาณค่า 4 ระดับ (Likert Scale) ซึ่งมีเกณฑ์การประเมิน ในระดับดีมาก ดี พอใช้ และต้องปรับปรุง ตลอดจนให้ข้อคิดเห็นและหรือข้อเสนอแนะ เพื่อการปรับปรุงแก้ไข

4.2.3 การเลือกผู้ทรงคุณวุฒิแบบเจาะจง

ผู้วิจัยดำเนินการเลือกผู้ทรงคุณวุฒิแบบเจาะจง ((Purposive sampling) ซึ่งใช้หลักเหตุผล และวิจารณ์ญาณของผู้วิจัยเองตัดสินใจเลือกกลุ่มตัวอย่างมาวิจัย โดยเลือกให้สอดคล้องเหมาะสม และตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยจะต้องมีคุณสมบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง จำนวน 20 คน ซึ่งในที่นี้เป็นกลุ่มตัวอย่างเดียวกับกลุ่มตัวอย่างจากการสนทนากลุ่ม แบ่งเป็น กลุ่มผู้เชี่ยวชาญในระดับนโยบาย จำนวน 10 คน และตัวแทนชุมชนในระดับปฏิบัติการจำนวน 10 คน ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ เชี่ยวชาญหรือมีประสบการณ์ไม่น้อยกว่า 5 ปี ด้านการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ การจัดการความรู้ การจัดการกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต ของทั้งหน่วยงานภาครัฐภาคเอกชน และภาคประชาชน และเป็นผู้ที่สังคมยอมรับว่าเป็นผู้นำด้านการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้

ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงจากกลุ่มประชากรข้างต้น ดังนี้

1) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญในระดับนโยบาย จำนวน 10 คน ได้แก่ ผู้บริหารหรือเลขาธิการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จำนวน 1 คน ผู้อำนวยการหน่วยงานภาครัฐด้านการพัฒนาชุมชนหรือสังคม จำนวน 2 คน ผู้บริหาร หรือนักจัดการความรู้ในภาคเอกชน จำนวน 2 คน และนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญด้านสังคมแห่งการเรียนรู้ การศึกษาตลอดชีวิต การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย การปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ การพัฒนายุทธศาสตร์ และการวิจัยอนาคต ที่ทำงานมาเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 5 ปี ในสถาบันหน่วยงานหรือสถานศึกษาที่เกี่ยวข้อง จำนวน 5 คน

2) ตัวแทนชุมชนในระดับปฏิบัติการจำนวน 10 คน ได้แก่ ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ และผู้นำชุมชนที่ได้รับการยกย่องให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบและแหล่งเรียนรู้ในชุมชนต้นแบบ จำนวน 10 คน

4.2.4 การนำไปใช้ การดำเนินการประเมินผลอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

ผู้วิจัยนำผลการวิจัยอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนที่ได้ปรับปรุงแก้ไขตามข้อค้นพบ ไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาและการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยเป็นผู้ที่มีความรู้ มีประสบการณ์ และมีความเชี่ยวชาญในการพัฒนาสังคมสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยมีประสบการณ์ไม่น้อยกว่า 5 ปี และมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับในสังคม จำนวน 20 คน ทั้งนี้ใช้กลุ่มตัวอย่างกลุ่มเดียวกันกับกลุ่มตัวอย่างสำหรับการสนทนากลุ่ม ประกอบด้วยกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในระดับนโยบาย จำนวน 10 คน และตัวแทนชุมชนในระดับปฏิบัติการจำนวน 10 คน เพื่อประเมินรับรองรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน และประเมินการนำรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นไปใช้ในบริบทพื้นที่จริงในชุมชน

4.2.5 การวิเคราะห์และสรุปข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้โดยหาค่าความถี่ค่าเฉลี่ย \bar{x} และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) รวมทั้งร้อยละ (%) สำหรับการนำเสนอผลการประเมินรูปแบบในแบบประเมินรูปแบบในส่วนที่เป็นข้อคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบในมิติต่างๆ และข้อพิพาทและข้อคิดเห็นและหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์และสรุปวิเคราะห์ตามเกณฑ์และการแปลความหมายของข้อมูลจากแบบประเมินรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.49	แสดงว่า	ผู้ตอบแบบประเมินเห็นด้วย อยู่ในระดับน้อยมาก (ระดับ 1 ในแบบสอบถาม)
ค่าเฉลี่ย 1.50 – 2.49	แสดงว่า	ผู้ตอบแบบประเมินเห็นด้วย อยู่ในระดับน้อย (ระดับ 2 ในแบบสอบถาม)

ค่าเฉลี่ย 2.50 – 3.49	แสดงว่า	ผู้ตอบแบบประเมินเห็นด้วย อยู่ในระดับปานกลาง (ระดับ 3 ในแบบสอบถาม)
ค่าเฉลี่ย 3.50 – 4.49	แสดงว่า	ผู้ตอบแบบประเมินเห็นด้วย อยู่ในระดับมาก (ระดับ 4 ในแบบสอบถาม)
ค่าเฉลี่ย 4.50- 5.00	แสดงว่า	ผู้ตอบแบบประเมินเห็นด้วย อยู่ในระดับมากที่สุด (ระดับ 5 ในแบบสอบถาม)

นอกจากนี้ การตรวจสอบยืนยันรูปแบบที่ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบข้อมูลที่ได้ นำมาวิเคราะห์เพื่อหาชั้นทามติ ระดับคะแนนชั้นทามติ ข้อความใดที่ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกัน ร้อยละ 60 แสดงว่าข้อความนั้นได้ชั้นทามติ (Flander, 1989)

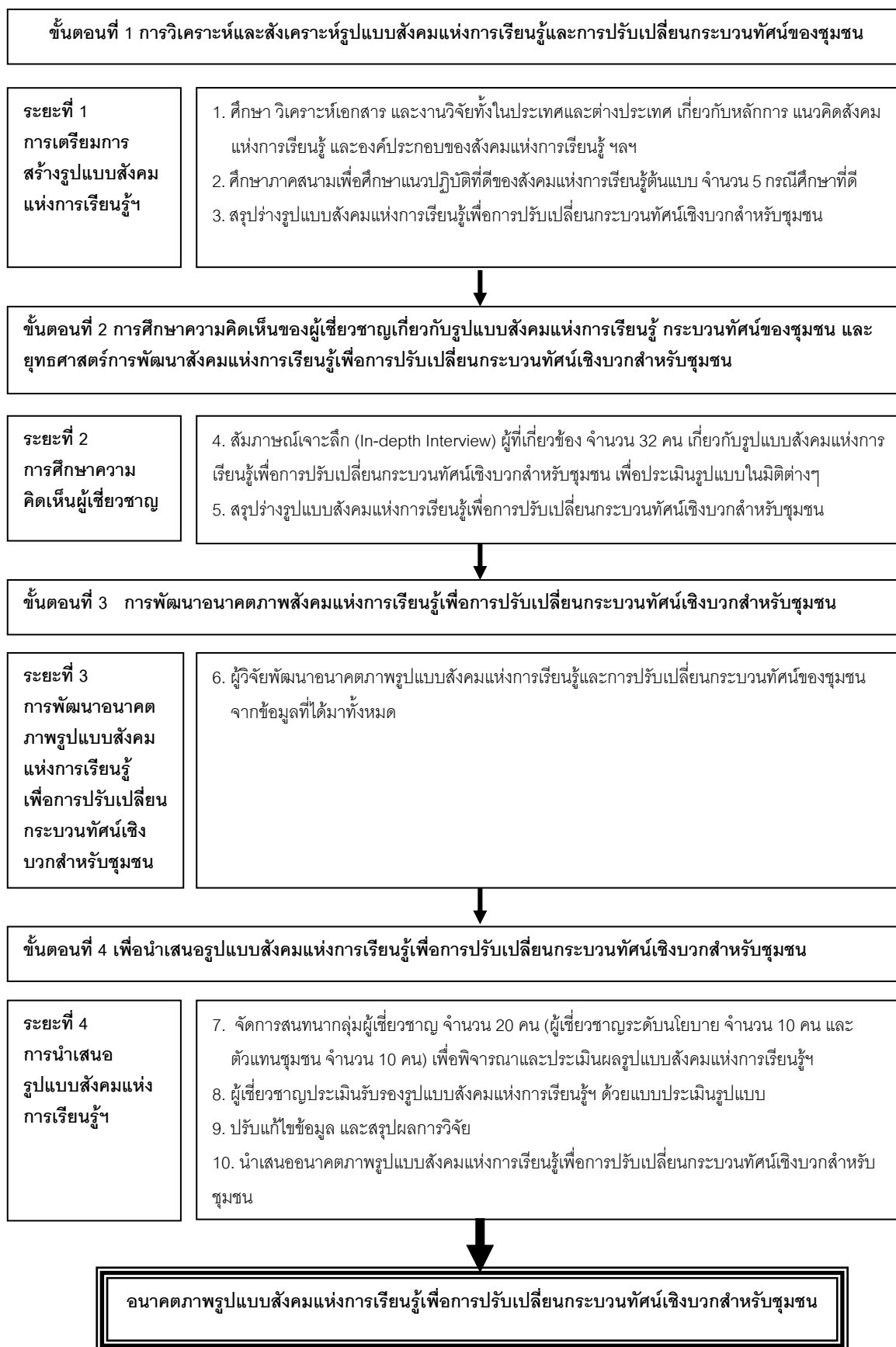
การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพข้างต้นเพื่อพัฒนาอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน โดยการนำข้อมูลมาบูรณาการเชิงระบบ และนำเสนอด้วยการบรรยายเชิงคุณภาพและแผนภูมิเป็นข้อสรุปการรับรองรูปแบบที่ได้จากการวิจัยเพื่อให้ความถูกต้อง สมบูรณ์ และครบถ้วนมากที่สุด

4.3 สรุปข้อมูลทั้งหมดเพื่อสรุปรวบรวมเป็นรายงานการวิจัยที่สมบูรณ์

ผู้วิจัยนำผลการวิจัยอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนที่ได้มาปรับรายละเอียด เพื่อสรุปรวบรวมเป็นรายงานการวิจัยที่สมบูรณ์ โดยอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน มีเนื้อหาหลัก ประกอบด้วย 1) องค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน 2) หลักการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน 3) กระบวนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน 4) ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน และ 5) ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ซึ่งในแต่ละสาระมีประเด็นรายละเอียดย่อยเพื่ออธิบายอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนอย่างเป็นองค์รวม ทั้งนี้ ในการนำเสนอผู้วิจัยได้แสดงความสัมพันธ์ของแต่ละ

องค์ประกอบสู่การพัฒนาเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวก สำหรับชุมชนอย่างแท้จริง โดยนำเสนอในลักษณะแผนภาพและคำอธิบายความเชื่อมโยงของสาระต่างๆ ของผลการวิจัย เพื่อนำไปสู่การสร้างสังคมใหม่ที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนที่มีความยั่งยืนในหน่วยงานและชุมชนต่อไป

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้สรุปขั้นตอนในการวิจัยและรายละเอียดวิธีดำเนินการวิจัย ดังแสดงในแผนภาพที่ 3.2 ขั้นตอนการวิจัย และแผนภาพที่ 3.3 รายละเอียดวิธีดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 3.2 แสดงขั้นตอนการวิจัย

ขั้นตอน	กระบวนการ	ผลที่ได้รับ
ระยะที่ 1 การเตรียมการสร้าง รูปแบบสังคมแห่งการ เรียนรู้	<ul style="list-style-type: none"> - วิเคราะห์และสังเคราะห์เอกสารงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศเกี่ยวกับหลักการแนวคิดของสังคมแห่งการเรียนรู้ ฯลฯ - ศึกษาภาคสนามเพื่อศึกษาแนวปฏิบัติที่ดีของสังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ จำนวน 5 แห่ง - สรุปร่างรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้ 	วัตถุประสงค์การวิจัย (ข้อที่ 1) <ul style="list-style-type: none"> องค์ประกอบลักษณะสังคมแห่งการเรียนรู้ (ลักษณะร่วม ความแตกต่าง ปัญหาและอุปสรรค ปัจจัยสนับสนุน) และกระบวนการทัศน์เชิงบวกของชุมชน
ระยะที่ 2 การ ศึกษา ความ คิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ	<ul style="list-style-type: none"> - สัมภาษณ์เจาะลึกผู้ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 32 คน เกี่ยวกับรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้ - สรุปร่างรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน 	วัตถุประสงค์การวิจัย (ข้อที่ 2) <ul style="list-style-type: none"> - ร่างรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน
ระยะที่ 3 การพัฒนาอนาคต ภาพรูปแบบสังคม แห่งการเรียนรู้ เพื่อการปรับเปลี่ยน กระบวนการทัศน์เชิงบวก สำหรับชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> - รวบรวมข้อมูลเพื่อพัฒนาอนาคตภาพสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนจากข้อมูลที่ได้มาทั้งหมด 	วัตถุประสงค์การวิจัย (ข้อที่ 3) <ul style="list-style-type: none"> ร่างรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้ ที่ประกอบด้วย 1) องค์ประกอบสังคมแห่งการเรียนรู้ 2) หลักการพัฒนา 3) กระบวนการพัฒนา 4) ยุทธศาสตร์การพัฒนา และ 5) ปัจจัยแห่งความสำเร็จ
ระยะที่ 4 การนำเสนอรูปแบบ สังคมแห่งการ เรียนรู้	<ul style="list-style-type: none"> - จัดการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 20 คน เพื่อพิจารณาและประเมินผลรูปแบบฯ - ประเมินรับรองรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้ - ปรับแก้ไขข้อมูล และสรุปผลการวิจัย - นำเสนออนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน 	วัตถุประสงค์การวิจัย (ข้อที่ 4) <ul style="list-style-type: none"> อนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนและยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้

แผนภาพที่ 3.3 แสดงรายละเอียดวิธีดำเนินการวิจัย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง อนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาอนาคต ใช้เทคนิคการวิจัยแบบ EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research) ซึ่งมีวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์หลักการ แนวคิดเกี่ยวกับสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน จากเอกสารงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ
2. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาชุมชน การจัดการศึกษาตลอดการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และภาคประชาชน เกี่ยวกับการพัฒนาอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน
3. เพื่อพัฒนาอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน
4. เพื่อนำเสนออนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

ซึ่งผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอผลการวิจัยออกเป็น 4 ตอนตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์หลักการ แนวคิดเกี่ยวกับสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน จากเอกสารงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ

การนำเสนอผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชน สามารถแบ่งรายละเอียดที่เกี่ยวข้องออกเป็น 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1.1 ผลวิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชนจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ และ ตอนที่ 1.2 ผลวิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชนจากการลงพื้นที่เพื่อศึกษากรณีศึกษาที่ดี จำนวน 5 แห่ง ซึ่งในแต่ละตอนมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1.1 ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์หลักการ แนวคิดเกี่ยวกับสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน จากเอกสารงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ

การวิเคราะห์รายงานการวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน มีประเด็นสำหรับการวิเคราะห์ ดังนี้

- 1) บริบททางสังคมซึ่งเป็นลักษณะทั่วไป
- 2) นโยบายและทิศทางการพัฒนา
- 3) องค์ประกอบที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ บุคคลแห่งการเรียนรู้ แหล่งการเรียนรู้ องค์ความรู้ และการจัดการความรู้
- 4) กลุ่มบุคคลและเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง
- 5) กระบวนการหรือสภาพการดำเนินกิจกรรม ได้แก่ หลักความร่วมมือแบบหุ้นส่วน (Partnership) หลักของการมีส่วนร่วม (Participation) และหลักของความสามารถในการดำเนินงาน (Performance)
- 6) กิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
- 7) ปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จ
- 8) หลักการเป็นชุมชนเรียนรู้
- 9) ปัญหาอุปสรรค
- 10) องค์ประกอบของการนำไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้
- 11) กระบวนทัศน์เชิงบวกและการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชน
- 12) ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ รวบรวมและสรุปเนื้อหาเกี่ยวกับรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชน จากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศตามประเด็น ดังต่อไปนี้

1) ลักษณะบริบททางสังคมทั่วไป

กระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกในภาพรวม เช่น ความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจอาชีพ การงาน ความเปลี่ยนแปลงด้านสังคมความเปลี่ยนแปลงด้านการเมืองการปกครอง ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรและข้อจำกัดของระบบการศึกษาเดิม ส่งผลต่อการศึกษาของประชาชนในทุกช่วงอายุ โดยเฉพาะในสภาวะการณ์

ปัจจุบัน ความจำเป็นของการศึกษาจะยิ่งดูชัดเจนมากขึ้น เนื่องจากมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นมากมายที่มีผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิต และความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ นับวันจะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและซับซ้อนมากขึ้นเกิดกว่าที่จะใช้ความรู้ที่สะสมมาเมื่อสมัยอยู่ในวัยเรียนมาช่วยได้ ประเทศต่างๆ ได้ตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นของการที่ประชาชนจะต้องได้รับการศึกษาตลอดชีวิตเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นยุคของความเจริญและความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของวิทยาการและเทคโนโลยี เป็นยุคข้อมูลข่าวสาร ความจำเป็นที่ประเทศต่างๆ ต้องนำการศึกษาตลอดชีวิตไปเป็นแนวคิดหลักในการจัดการศึกษาของประเทศนั้น สำหรับประเทศไทยก็เช่นเดียวกับประเทศอื่นๆ ในโลก ซึ่งได้รับผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความเจริญก้าวหน้าของวิทยาการและเทคโนโลยีเช่นเดียวกันประเทศไทยต้องเตรียมประชาชน ต้องเตรียมชุมชนให้มีศักยภาพมีความพร้อมที่จะเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงและเดินนำสู่ยุคแห่งความก้าวหน้า แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ.2549-2553) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่มีการกำหนดกรอบนโยบายในการปฏิรูปการศึกษาตลอดชีวิต โดยการสร้างสังคมไทยสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เน้นการจัดการศึกษาหรือการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน มีการให้ความสำคัญกับการศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิต การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อให้คนไทยทุกคนได้เรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างมีคุณภาพ อันจะส่งผลต่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) หรือสังคมฐานความรู้ (Knowledge-based Society) และการพัฒนาเด็กและเยาวชนไทย ต่อไป (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551ข)

จากการวิเคราะห์เอกสารรายงานเรื่อง สังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ ตามประกาศของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ รุ่นที่ 1 พ. ศ. 2551 และเอกสารสรุป การพัฒนาอนาคตภาพรูปแบบการจัดการแหล่งเรียนรู้ในชุมชนต้นแบบ 10 จังหวัดนำร่อง โดยสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พบว่าชุมชนที่ได้รับการยอมรับในด้านการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ นั้น มีลักษณะเป็นชุมชนที่มีความหลากหลาย ทั้งในเรื่องลักษณะพื้นฐานชุมชน ประวัติความเป็นมา องค์ความรู้ การบริหารจัดการ ความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของกลุ่มเครือข่าย กระบวนการพัฒนาเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ แต่พบลักษณะที่สำคัญร่วมกัน คือ

1. ชุมชนมีแนวทางการพัฒนาชุมชนที่ชัดเจนสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ เช่น การจัดทำแผนชุมชน การกำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาชุมชน เป็นต้น

2. ชุมชนมีการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องจากกลุ่มคนที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง เช่น ผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มเครือข่ายอาชีพต่างๆ เป็นต้น หรือเครือข่ายการเรียนรู้ที่ชัดเจน เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล สำนักงานเกษตรอำเภอ/จังหวัด ศูนย์ส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักพัฒนาชุมชน สถานีอนามัย ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โรงเรียนในชุมชน องค์การเพื่อการพัฒนาเอกชน องค์การหรือหน่วยงานภาคเอกชน เป็นต้น และชุมชนมีการพัฒนากิจกรรมอยู่เสมอ
3. ชุมชนได้รับความร่วมมือจากทุกคนในชุมชนอย่างเป็นทางการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการพัฒนา สร้างสรรค์กิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
4. ชุมชนพัฒนาโดยใช้องค์ความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานการพัฒนาที่สำคัญ เช่น ศิลปะ ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น ศาสนา วิธีการดำเนินชีวิต เศรษฐกิจพอเพียง การเกษตร เป็นต้น
5. ชุมชนมีคณะทำงานที่พร้อมทั้งความรู้ความสามารถและความมุ่งมั่นตั้งใจทำประโยชน์เพื่อชุมชนอย่างแท้จริง เน้นการทำงานเป็นทีม
6. ชุมชนยึดหลักหลักประชาธิปไตยและหลักธรรมาภิบาลเป็นแนวทางการพัฒนา เพื่อให้ชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข และตั้งอยู่ในความถูกต้องเป็นธรรม
7. ชุมชนที่ประสบความสำเร็จมีการกระจายอำนาจการทำงาน และการปกครองเป็นกลุ่มหรือคุ่มที่ชัดเจน การบริหาร
8. ชุมชนมีภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้นำที่เป็นที่เคารพนับถือ และศรัทธาของประชาชน ประกอบกับบุคคล และกลุ่มบุคคลเหล่านี้มีวิสัยทัศน์ที่ดีในการพัฒนาชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีและมีความสุข
9. ชุมชนมีสถาบันพื้นฐานทางสังคม อาทิ สถาบันศาสนา สถานศึกษา และครอบครัว ที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ และส่วนรวมของการทำกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน
10. ชุมชนมีบรรยากาศการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรม มีแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน เช่น แหล่งศึกษาวิถีชีวิต สิ่งแวดล้อมและแหล่งธรรมชาติ ศูนย์การเรียนรู้ แหล่งการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มอาชีพต่างๆ มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย มีการเปิดโอกาสการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนในชุมชน และระหว่างชุมชนอื่น เช่น การศึกษาดูงาน เป็นแบบอย่างการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้
11. ชุมชนเรียนรู้จากการปฏิบัติ สังคมประชาธิปไตย ยอมรับความคิดเห็นใหม่อยู่เสมอ และพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงหากพบว่าเกิดประโยชน์กับส่วนรวม เมื่อเผชิญปัญหาก็ร่วมกันแก้ไข ทำให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ๆ

2) นโยบายและทิศทางการพัฒนาบุคคล ชุมชน และสังคมสู่สังคมแห่งการเรียนรู้

ในการพัฒนาสังคมไทย แนวทางหลักมาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งถือเป็นการกำหนดนโยบายและทิศทางการพัฒนาสังคมไทยแบบองค์รวมในมิติที่หลากหลาย แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550–2554) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555–2559) มุ่งพัฒนาภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และขับเคลื่อนให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติที่ชัดเจนยิ่งขึ้นในทุกระดับ ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ให้ความสำคัญกับการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม การพัฒนาสังคมไทยสู่สังคมที่มีความสุข มีความสมดุลในทุกมิติ อย่างบูรณาการ และเป็นองค์รวม

นอกจากนี้ การพัฒนาประเทศยังได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาคณะและสังคมสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ โดยกำหนดเป็น “ยุทธศาสตร์การพัฒนาคณะและสังคมไทยสู่สังคมภูมิปัญญาและการเรียนรู้” กล่าวถึงการพัฒนาไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้โดยการพัฒนาศักยภาพของคนในชาติ ในการพัฒนาศักยภาพนั้น จะมุ่งพัฒนาคนให้มีความรู้คู่คุณธรรม เพิ่มทักษะความรู้ เพื่อสร้างความมั่นคงในการประกอบอาชีพ และสร้างโอกาสและกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทุกช่วงวัย ซึ่งถือว่าเป็นหลักการของการเรียนรู้ตลอดชีวิต การสนับสนุนส่งเสริมให้มีการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาให้เกิดความรู้ใหม่ และนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างเหมาะสม สร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเพิ่มทุกทางสังคมด้วยการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ มีการส่งเสริมให้องค์กรต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา เช่น จากภาคประชาชน ภาครัฐ ภาคเอกชน สื่อ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นักวิชาการ และสถาบันการศึกษา สำหรับสถาบันศึกษานั้น ได้มีการกำหนดให้ทำการวิจัยร่วมกับชุมชน ใช้ชุมชนเป็นแหล่งข้อมูล ส่วนสถาบันการศึกษาเป็นที่ปรึกษาวิชาการ สร้างศักยภาพชุมชนให้สามารถจัดการความรู้ในชุมชนของตนเองและสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ชุมชน รวมทั้งต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชุมชนสามารถนำไปสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจเกิดรายได้แก่ชุมชน

หากพิจารณาการพัฒนาระบบการศึกษาของประเทศไทย พบว่า ภายในปี พ.ศ. 2561 คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ โดยการปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ 3 ประการ คือ

1) การพัฒนาคณะและมาตรฐานการศึกษาและเรียนรู้ของคนไทย โดยการพัฒนาผู้เรียน สถานศึกษา แหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อม หลักสูตรเนื้อหา และพัฒนาระบบวิชาชีพให้มีมาตรฐาน ภายใต้การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ

2) โอกาสทางการศึกษาและเรียนรู้ เพิ่มโอกาสทางการศึกษาและเรียนรู้อย่างทั่วถึง และมีคุณภาพ เพื่อให้ประชาชนทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย ได้เข้าถึงการศึกษาและเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

3) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคม ในการบริหารและจัดการศึกษา โดยเน้นการพัฒนาคนไทยยุคใหม่ที่สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง รักการอ่าน และมีนิสัยใฝ่เรียนรู้ตลอดชีวิต มีความสามารถในการสื่อสาร คิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา และมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจิตสาธารณะ มีระเบียบวินัย เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม มีศีลธรรม คุณธรรมจริยธรรม มีค่านิยมจิตสำนึกและความภาคภูมิใจในความเป็นคนไทย ยึดมั่นการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และสามารถก้าวทันโลก

จะเห็นได้ว่า นโยบายและทิศทางการพัฒนาบุคคล ชุมชนสังคม และการพัฒนาประเทศในอนาคตมุ่งเน้นการพัฒนาคนหรือทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณลักษณะเฉพาะ เปิดโอกาสทางการศึกษาเรียนรู้ การพัฒนาการศึกษาตลอดชีวิต รวมทั้งการพัฒนาระบบการบริหารจัดการในทุกภาคส่วนของสังคม เพราะเชื่อว่า การแข่งขันของโลกจะเน้นที่คน สังคมหรือประเทศใดมีคนที่มีความสามารถดี ย่อมจะพัฒนา และนำพาประเทศไปสู่แนวทางที่ถูกต้องได้

3) การกำหนดกลุ่มบุคคล/ ผู้รับผิดชอบ หรือเครือข่าย

การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้โดยการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาความรู้และทักษะที่จำเป็นให้แก่ประชาชน อาศัยประสบการณ์จากภายในชุมชน และ/หรือประสบการณ์จากภายนอกชุมชน การดำเนินงานต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องโดยมีลักษณะความร่วมมือแบบหุ้นส่วน (Partnership) และเน้นหุ้นส่วนที่สามารถวางแผนในเชิงรุกได้ (Proactive Partnership) การส่งเสริมการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นอันมีค่าให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องแสดงความพยายามร่วมกัน โดยไม่ลดทอนความแข็งแกร่งของแต่ละฝ่าย ประชาชนได้รับการพัฒนาด้วยการเรียนรู้จนสามารถที่จะปรับตัวและหาแนวทางวิธีแก้ปัญหา ไม่ว่าจะปัญหาหรือสถานการณ์จะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร รวมทั้งการมุ่งให้ชุมชนสามารถพัฒนาตนเองภายใต้สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ และสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

ในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ที่สะท้อนถึงความร่วมมือในการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับความร่วมมือแบบหุ้นส่วน การมีส่วนร่วม และการมีความสามารถในการดำเนินการนั้น จะมีการกำหนดบุคคล และกลุ่มบุคคลที่รับผิดชอบที่ชัดเจน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2547ก; สุมาลี สังข์ศรี, 2548 และ นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม, 2548) ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ ปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวหลัก (Key Individuals) สถาบันต่างๆ ที่เป็นตัวหลัก (Key

Institutions) กลุ่มที่เป็นแกนกลาง (Core Groups) กลุ่มสนใจ (Wider Interests) นายจ้างที่เป็นตัวหลัก (Key Employers) ดังนี้

1) บัณฑิตบุคคลที่เป็นตัวหลัก (Key Individuals) คือ คนที่มีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดและผลักดันให้มีกิจกรรมที่สำคัญต่างๆ ในพื้นที่ โดยบุคคลเหล่านี้จะมีลักษณะที่สามารถสร้างความศรัทธา และสร้างน่าเชื่อถือให้แก่คนในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี เช่น ผู้นำชุมชนในปัจจุบันและในอดีต นายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นายอำเภอ ครูภูมิปัญญา ประชาชนชาวบ้าน พระครูหมอมือง ครู หัวหน้าสถานศึกษา ผู้นำหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน เป็นต้น

2) สถาบันที่เป็นตัวหลัก (Key Institutions) คือ องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนในพื้นที่ที่มีส่วนสำคัญ ในการริเริ่มกิจกรรมต่างๆ ให้แก่คนในพื้นที่ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษา วัด ศูนย์การศึกษาอิสระและการศึกษาตามอัธยาศัย สถานีอนามัย ชมรมต่างๆ ในพื้นที่ เป็นต้น

3) กลุ่มที่เป็นแกนนำ (Core Groups) คือ กลุ่มคนที่เป็นคนในพื้นที่ซึ่งรวมตัวกันด้วยความสมัครใจ อุทิศเวลาและทรัพยากรอื่นๆ มีการบริหารจัดการในความเป็นกลุ่มคน โดยมีจุดมุ่งหมายร่วมกันเพื่อทำกิจกรรมพัฒนาชุมชนและส่งเสริมการเรียนรู้ให้แก่กันและกัน และให้ชุมชน ได้แก่ กลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ ได้แก่ กรรมการหมู่บ้าน กลุ่มสมุนไพรมะพร้าว กลุ่มสตรีทอผ้า ฯลฯ ชมรมผู้สูงอายุ กลุ่มจัดการกองทุนธุรกิจชุมชน กองทุนออมทรัพย์หมู่บ้าน เป็นต้น

4) กลุ่มผู้สนใจ (Wider Interests) คือ คนที่มีลักษณะเป็นตัวของตัวเองหรือมีความคิดเป็นของตนเอง และเป็นคนไม่คิดเห็นหรือเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่จะคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ อีกทั้งเป็นคนที่มีความกระตือรือร้น สนใจและเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนอย่างสม่ำเสมอ โดยคนเหล่านี้จะกล้าแสดงความคิดเห็นเพื่อสนับสนุนและเสนอแนะกิจกรรมต่างๆ ที่จะจัดขึ้น ได้แก่ ผู้นำเยาวชน นักเรียนนักศึกษา ชาวบ้านผู้สนใจ เป็นต้น

5) นายจ้างที่เป็นตัวหลัก (Key Employers) คือ ตัวแทนจากหน่วยงานเอกชนหรือสถานประกอบการที่มีบทบาทสำคัญต่อการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนและสนับสนุนเพื่อสานต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของคนในพื้นที่ ได้แก่ กลุ่มองค์กรเพื่อการพัฒนาเอกชน NGOs ธนาคาร สถานศึกษาเอกชน โรงงาน ประชกอบการ ร้านค้า และหน่วยธุรกิจต่างๆ ในพื้นที่ เป็นต้น

จากการศึกษาพบว่า ในการจัดกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ในชุมชนไทย จะเริ่มต้นโดยปัจเจกบุคคลที่เป็นที่เคารพนับถือและไว้ใจของประชาชนเป็นตัวหลัก มีบทบาทสูงต่อการริเริ่มจัดกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน โดยมีลักษณะของการเป็นคนคิดที่จะพัฒนาหรือจัดกิจกรรมเพื่อส่วนรวม และนำเสนอต่อสมาชิกคนอื่นๆ ในชุมชนต่อไป โดยผู้ที่มีบทบาทสูง พบว่า เป็นผู้ที่มีอำนาจทั้งโดยตำแหน่งและโดยการนับถือจากชุมชน เช่น นายองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

ครูภูมิปัญญา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน พระครูที่เป็นที่เคารพนับถือ และครู ผู้เฒ่าผู้แก่ เป็นต้น ดังนั้น ในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ควรคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของกลุ่มบุคคลและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ชุมชนจะต้องแสวงหาและพัฒนา กลุ่มเครือข่ายหลักที่จะช่วยในการจัดกิจกรรม การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต แก่ประชาชนทุกกลุ่ม

4) องค์ประกอบที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

จากการวิเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับสังคมแห่งการเรียนรู้ (กุลธร เลิศสุริยะกุลม, 2547; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2547ก; สมประสงค์ วิทย์เกียรติ, 2552) พบว่า สังคมแห่งการเรียนรู้ประกอบด้วยองค์ประกอบของการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย ขึ้นอยู่กับสภาพ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในพื้นที่นั้นๆ โดยผู้วิจัยสามารถแบ่งองค์ประกอบที่เป็นสังคม แห่งการเรียนรู้ ได้เป็น 2 องค์ประกอบ นั่นคือ องค์ประกอบหลักที่มีผลโดยตรงต่อการเป็นสังคม แห่งการเรียนรู้ และองค์ประกอบรองของสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ช่วยสนับสนุนและส่งเสริมการ เรียนรู้ของชุมชน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

องค์ประกอบหลักของสังคมแห่งการเรียนรู้ ได้แก่

1. บุคคลแห่งการเรียนรู้ หรือผู้เรียนรู้ (Learners) เป็นประชาชนที่มีความตระหนักถึง ความสำคัญ และความจำเป็นของการศึกษาและเรียนรู้ มีความใฝ่รู้และสามารถสร้างกระบวนการ การเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถใช้ความรู้ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม เข้าไปมีส่วนร่วมกับการเรียนรู้ใน สังคมอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ และใช้เวลาว่างอย่างเกิดประโยชน์ตลอดเวลา
2. ผู้จัดการเรียนรู้ (Learning Providers) ผู้จัดให้มีเกิดการเรียนรู้ในแต่ละสังคม มิได้ จำกัดเฉพาะสถาบันการศึกษาเท่านั้น แต่หมายถึง สถาบันครอบครัว ภูมิปัญญาท้องถิ่น หน่วยงาน ภาครัฐ หน่วยงานเอกชน องค์กรท้องถิ่น สถานประกอบการ สถาบันศาสนา หรืออาจเป็นผู้ที่เป็น แกนนำเริ่มในการดำเนินงาน วิทยากรกระบวนการ ซึ่งทำงานร่วมกับชุมชนในการวิเคราะห์สภาพ ปัญหา ความต้องการที่แท้จริงของชุมชน แล้วใช้ศักยภาพที่มีจัดการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้
3. แหล่งเรียนรู้ (Learning Resources) แหล่งที่ให้ความรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อม แหล่งการเรียนรู้ในแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน มีเพียงพอและมีลักษณะหลากหลายรูปแบบ เช่น ห้องสมุด สถานศึกษา พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร ศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์ฝึกอาชีพในชุมชน
4. องค์ความรู้ (Knowledge) เนื้อหาสาระการเรียนรู้ต้องสอดคล้องและตอบสนอง ความต้องการจำเป็นที่แท้จริงของกลุ่มผู้เรียนรู้ อาทิ การดำเนินชีวิตประจำวัน การประกอบอาชีพ การดูแลสุขภาพอนามัยพื้นฐาน เป็นต้น องค์ความรู้ที่ดีมาจากการมีระบบการจัดการและรวบรวม ความรู้จากแหล่งต่างๆ ทั้งภายใน และภายนอกชุมชน

5. กิจกรรมการเรียนรู้ (Learning Activities) กิจกรรมการเรียนรู้ในระบบโรงเรียน กิจกรรมการเรียนรู้นอกระบบโรงเรียน และกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย สังคมการเรียนรู้ต้องมี กิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยกิจกรรมการเรียนรู้อาจมีหลากหลายลักษณะ เช่น การเรียนรู้ จากตัวบุคคล วิทยากร การเรียนรู้จากสื่อ นิทรรศการ เรียนรู้จากการปฏิบัติ เรียนรู้จาก ขนบธรรมเนียมประเพณีในท้องถิ่น หรือการเรียนรู้จากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ด้วย ตนเองจากชุดการเรียนรู้หรือจากสื่อประเภทต่างๆ เป็นต้น

6. บรรยากาศการเรียนรู้ (Learning Atmosphere) บรรยากาศการเรียนรู้ในชุมชน สามารถสะท้อนจากการที่ประชาชนสนใจเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดเวลา สนใจใฝ่รู้อย่าง ต่อเนื่องสม่ำเสมอ มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประชาสัมพันธ์ นำเสนอผลงาน การจัดกิจกรรม อบรม ฝึกทักษะต่างๆ อย่างหลากหลาย

7. เครือข่ายการเรียนรู้ (Learning Network) เครือข่ายการเรียนรู้อาจเป็นปัจเจก บุคคลที่เป็นตัวหลัก สถาบันต่างๆที่เป็นตัวหลัก กลุ่มที่เป็นแกนกลาง กลุ่มสนใจ นายจ้างที่เป็น ตัวหลัก เพื่อสนับสนุนซึ่งกันและกันในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทุกๆ ด้าน ร่วมมือกันจัดกิจกรรม บูรณาการระหว่างองค์กรเพื่อให้มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายและต่อเนื่องตลอดเวลา การจัด กิจกรรมในสังคมแห่งการเรียนรู้ต้องอาศัยความร่วมมือของเครือข่ายในลักษณะหุ้นส่วน ร่วมมือ

8. การจัดการความรู้ (Knowledge Management) โดยเริ่มต้นจากการพัฒนา รูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลาย พัฒนากลไกกระบวนการถ่ายทอดความรู้ การจัดเก็บความรู้ และ ระบบการบริหารจัดการการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อให้สามารถเลือกใช้ได้เหมาะสม

9. องค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organizations) ทุกภาคส่วนในสังคม อาทิ หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน และภาคประชาชนทุกกลุ่มควรมีบทบาทเป็นองค์กรแห่ง การเรียนรู้ ที่มีการจัดการเรียนรู้ขึ้นในองค์กร สนับสนุนบุคลากรให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่าง สม่ำเสมอ ส่งเสริมการเรียนรู้ของสมาชิก และจัดกิจกรรมการเรียนรู้บริการแก่ชุมชนด้วย

ส่วนองค์ประกอบหลักที่มีผลโดยตรงต่อการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ข้างต้น จาก การศึกษาพบว่า สังคมแห่งการเรียนรู้ควรมีลักษณะอื่นๆ ได้แก่ 1) ความสามารถของชุมชนในการ ดำเนินการตามนโยบายระดับชาติ 2) ความผูกพันระหว่างประชาชนกับชุมชน 3) การให้ ความสำคัญกับการดำเนินงาน 4) ขนาดและลักษณะเฉพาะของชุมชน ชุมชนขนาดเล็กอาจมีการ จัดการได้ดี และง่ายกว่าในแง่ของการวางแผนและการดำเนินการจัดการศึกษานอกระบบ 5) เป้าหมายและเจตนารมณ์ของการพัฒนาสังคมให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ และ 6) ยุทธศาสตร์ และการดำเนินงานการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทชุมชนที่แตกต่างกัน

ผู้วิจัยยังพบว่า มีเอกสารงานวิจัยหลายงานวิจัยในต่างประเทศที่ระบุองค์ประกอบการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ นอกเหนือจากที่กล่าวข้างต้น (Ergazakis et. al., 2004; Knight, R., 1995; Carrillo, 2002 and 2004; Malone and Yohe, 2002) โดยระบุถึงการจัดองค์ประกอบทางกายภาพของสังคมที่เหมาะสม อาทิ ชุมชน/สังคมแห่งการเรียนรู้มีระบบสาธารณูปโภคที่ครบครัน มีวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่ดี มีการออกแบบเมือง/ชุมชนที่เหมาะสม มุ่งเน้นการพัฒนาตามหลักการการพัฒนาโดยใช้ความรู้เป็นฐาน และชุมชนมีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งชุมชนต้องได้รับการสนับสนุนจากภาคีเครือข่ายที่เป็นรูปธรรม และมีการกำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาที่มุ่งเน้นการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างชัดเจน จึงจะประสบความสำเร็จได้

จากการศึกษากรณีตัวอย่างของสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ได้รับการยอมรับในระดับโลก 6 เมือง (Carrillo, F.J., 2006) ได้แก่ 1) เมือง Barcelona ประเทศสเปน 2) เมือง Stockholm ประเทศสวีเดน 3) เมือง Munich ประเทศเยอรมัน 4) เมือง Montreal ประเทศแคนาดา 5) เมือง Dublin ประเทศไอร์แลนด์ 6) เมือง Delft ประเทศเนเธอร์แลนด์ พบองค์ประกอบการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ร่วม ดังนี้

1. ทิศทางการพัฒนา ประกอบด้วย แผนการพัฒนาที่ระบุความตั้งใจและชัดเจนในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ มียุทธศาสตร์การพัฒนา ความพร้อมในการสนับสนุนงบประมาณสำหรับการพัฒนา มีการคัดสรรองค์กรหรือหน่วยงานเฉพาะที่มุ่งพัฒนาองค์ความรู้ การอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนที่หลากหลาย มีเว็บไซต์เมืองที่ผู้คนสามารถเข้าไปสืบค้นข้อมูลเมืองได้อย่างสะดวก มีระบบการสร้างความคุณค่าของพลเมือง มีการขับเคลื่อนนวัตกรรมทางสังคม และมีระบบการประกันสิทธิสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการเรียนรู้ของประชาชน

2. การดำเนินการ ประกอบด้วย การสร้างเครือข่ายการสื่อสารเพื่อเรียนรู้ที่มีความทันสมัยและราคาถูก ผู้คนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว มีศูนย์ความเป็นเลิศเพื่อสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่เพื่อชุมชน และมีเครือข่ายแหล่งการเรียนรู้

จะเห็นได้ว่า สังคมแห่งการเรียนรู้จะเกิดได้ต้องอาศัยองค์ประกอบทั้งในเชิงโครงสร้างทางสังคมและเชิงระบบหรือสถาบันสำคัญของสังคม องค์ประกอบการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้มีความหลากหลายขึ้นอยู่กับลักษณะบริบทพื้นที่ ผู้นำ และวัฒนธรรมการเรียนรู้ในชุมชน ได้แก่ ผู้เรียนรู้ ผู้จัดการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ เนื้อหาองค์ความรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ บรรยากาศการเรียนรู้ เครือข่ายการเรียนรู้ การจัดการความรู้ องค์กรแห่งการเรียนรู้ และขนาดและลักษณะเฉพาะของชุมชน เป้าหมายและเจตนารมณ์ของการพัฒนาสังคมให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ความผูกพันระหว่างประชาชนกับชุมชน ระบบสาธารณูปโภคที่ครบครัน วัฒนธรรมการเรียนรู้การออกแบบเมือง/ชุมชน

การพัฒนาโดยใช้ความรู้เป็นฐาน ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ และการที่ชุมชนต้องได้รับการสนับสนุนจากภาคีเครือข่ายที่เป็นรูปธรรม และมีการกำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาที่มุ่งเน้นการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้มีผลโดยตรงต่อการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ และมีส่วนช่วยสนับสนุนและส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนได้เป็นอย่างดี

5) กระบวนการหรือสภาพการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วยหลักการดังนี้ หลักความร่วมมือแบบหุ้นส่วน หลักของการมีส่วนร่วม และหลักของความสามารถในการดำเนินงานหรือบริหารงานจัดกิจกรรม

จากการศึกษาเอกสารรายงานเรื่อง สังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ ตามประกาศของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ รุ่นที่ 1 พ. ศ. 2551 เอกสารสรุปการพัฒนา รูปแบบการจัดแหล่งเรียนรู้ในชุมชนต้นแบบ โดยสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พบว่า กระบวนการหรือสภาพการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชนมีหลากหลาย อาทิ หลักการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การดำเนินงานที่ต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ประกอบกับลักษณะการทำงานที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของผู้นำชุมชนหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ประชาชนให้ความเคารพศรัทธา เช่น กระบวนการทำงานแบบธรรมชาติบำบัด การสื่อสารอย่างตรงไปตรงมา เป็นต้น แต่ชุมชนส่วนใหญ่ที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ ที่จัดขึ้นในชุมชน

กระบวนการที่จะนำไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ ต้องประกอบด้วยกระบวนการพัฒนา 3 กระบวนการ หรือเรียกว่า หลัก 3 เกลียว (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2547ข; สุมาลี สังข์ศรี, 2548; นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม, 2548) ซึ่งมีทั้งความแตกต่างและความเชื่อมโยงกัน ดังนี้

1) **การมีความร่วมมือแบบหุ้นส่วน (Partnership)** คือ การเรียนรู้เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่างๆ หมายถึง การจัดตั้ง การพัฒนา และการรักษาไว้ซึ่งความร่วมมือแบบหุ้นส่วน นอกจากนี้ความร่วมมือแบบหุ้นส่วนยังสะท้อนให้เห็นการทำกิจกรรมขององค์กรชุมชน สถาบันและส่วนต่างๆ ในสังคม โดยพิจารณาจากทัศนคติในการปฏิบัติงานในพื้นที่ การวางแผนพัฒนาในพื้นที่ การลงทุนทำกิจกรรมร่วมกันกับหน่วยงานต่างๆ ภายในพื้นที่ และการเปิดโอกาสให้หน่วยงานต่างในพื้นที่ได้เข้าร่วมลงทุนทำกิจกรรม ในการสร้างหรือการพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ นั้นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายในชุมชนทั้งองค์กรท้องถิ่น หน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ที่มีสาขาอยู่ในท้องถิ่น สถานประกอบการ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้แทนประชาชนร่วมมือแบบหุ้นส่วน ตั้งแต่การร่วมวางแผน ร่วมดำเนินงาน และร่วมรับผลการดำเนินงานเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชน

2) **การมีส่วนร่วม (Participation)** คือ การเรียนรู้ที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการการเรียนรู้ ตั้งแต่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และมีส่วนร่วมในการประเมินผล เช่น การเข้ามาส่วนร่วมในการวางแผนการจัดการศึกษา การดำเนินการจัดกิจกรรม การเข้าร่วมกิจกรรม และการประเมินผลกิจกรรมและการฝึกอบรมที่เกี่ยวข้อง ซึ่งในการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ให้ประสบผลสำเร็จต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนทั้งในฐานะผู้เรียนรู้และผู้ช่วยให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของชุมชนสะท้อนให้เห็นการทำกิจกรรมของชุมชน โดยพิจารณาจากการติดต่อสื่อสารให้ข้อมูลภายในพื้นที่

3) **การติดตามความสามารถในการดำเนินงาน(Performance)** คือ การเรียนรู้เพื่อประเมินผลความก้าวหน้าในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน ในการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ นั้นผู้รับผิดชอบจะมีการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานโดยการเปรียบเทียบกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ เปรียบเทียบระหว่างก่อนกับหลังการดำเนินกิจกรรม ตลอดจนเปรียบเทียบกับชุมชนแห่งการเรียนรู้แห่งอื่น ๆ และพิจารณาหาวิธีการประเมินมูลค่าเพิ่มที่ได้จากการสร้างสรรค์ของสังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการทำกิจกรรมขององค์กร ชุมชน สถาบันและส่วนต่างๆ ในพื้นที่ โดยพิจารณาจากความสามารถดำเนินงานด้านการเปรียบเทียบผลการดำเนินงานของหน่วยงานต่างๆในพื้นที่ ด้านความคุ้มค่าในการลงทุนทำกิจกรรมในพื้นที่ และด้านการเรียนรู้ที่ได้จากหน่วยงาน

นอกจากนี้ ยังพบว่า หลักการในการสร้างหรือพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ ยึดหลักความจำเป็นของการเรียนรู้ หลักความสำคัญของชุมชน หลักความร่วมมือแบบหุ้นส่วน การมีส่วนร่วมของชุมชน และการติดตามความสามารถในการดำเนินงาน หลักการใช้ชุมชนเป็นฐาน หลักการจัดกิจกรรมที่มีความหลากหลาย หลักการจัดกิจกรรมที่ผสมกลมกลืนกับการดำเนินชีวิต หลักความเสมอภาคการเปิดกว้างยืดหยุ่นและการเข้าถึงได้ง่าย และหลักความต่อเนื่อง ดังนี้

1) หลักความจำเป็นของการเรียนรู้ การศึกษาตลอดชีวิตหรือการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับทุกคน ทุกช่วงอายุ ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องควรตระหนักว่าทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ และควรคำนึงถึงการพัฒนาความรู้ ความสามารถ ทักษะต่างๆ ให้กับประชาชนอย่างเท่าเทียมและทั่วถึงกัน

2) หลักความสำคัญของชุมชน การศึกษาหรือการเรียนรู้มิได้เกิดขึ้นเพราะในโรงเรียนหรือสถานศึกษาเท่านั้น แต่สามารถเกิดขึ้นได้จากแหล่งต่างๆ ในชุมชน เช่น บ้าน ที่ทำงาน สถาบันศาสนา องค์กรท้องถิ่น ห้องสมุด ที่อ่านหนังสือในหมู่บ้าน ศูนย์การเรียนรู้ ชุมชนจึงเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณค่า ช่วยให้ประชาชนได้ศึกษาเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา

3) หลักการใช้ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนา ชุมชนแห่งการเรียนรู้ต้องเริ่มที่ชุมชน ดำเนินการโดยชุมชนและเพื่อประโยชน์ของชุมชนเอง โดยการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน วางแผนดำเนินการตามแผนติดตามผลว่าเกิดประโยชน์ต่อชุมชนเพียงใดและปรับปรุงให้เหมาะสมและเกิดประโยชน์ต่อชุมชนให้มากที่สุด

4) หลักการจัดกิจกรรมที่มีความหลากหลาย กิจกรรมของชุมชนแห่งการเรียนรู้ควรเป็นกิจกรรมสำหรับบุคคลทุกเพศ ทุกวันในชุมชนควรมีหลายประเภท หลายลักษณะเพื่อสนองความต้องการของแต่ละกลุ่มเป้าหมาย แต่ทั้งนี้ต้องสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนนั้นๆ

5) หลักการจัดกิจกรรมที่ผสมกลมกลืนกับการดำเนินชีวิต วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประเภทต่างๆ ในชุมชนควรให้ผสมกลมกลืนไปกับวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชนในชุมชน ไม่ควรให้แปลกแยกแตกต่าง เพื่อให้ผู้เข้าร่วมได้นำความรู้ที่ได้รับ ไปปรับใช้กับตนเอง ครอบครัว ชุมชนและสังคมได้ทันที

6) หลักความเสมอภาค กิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชนควรเปิดกว้างยืดหยุ่นและการเข้าถึงได้ง่าย กิจกรรมทุกประเภทของชุมชนแห่งการเรียนรู้ควรเปิดโอกาสสำหรับทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน และควรมีระเบียบ กฎเกณฑ์เงื่อนไขที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อน ซึ่งอาจเป็นการสกัดกั้นการเข้าถึงของกลุ่มเป้าหมาย

7) หลักความต่อเนื่อง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชนแห่งการเรียนรู้ ควรจัดอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เมื่อประชาชนมีความพร้อมหรือมีความต้องการเรียนรู้เมื่อใดก็สามารถเรียนรู้ได้ เมื่อประชาชนสนใจที่จะเรียนรู้ต่อไปก็สามารถเรียนรู้ได้ การเรียนรู้ควรเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาและทุกสถานที่

จะเห็นได้ว่า สังคมแห่งการเรียนรู้อาศัยหลัก 3 ประการ คือ หลักของความร่วมมือแบบหุ้นส่วน เป็นการทำกิจกรรมของหน่วยงานหรือชุมชน และประชาชนในพื้นที่ซึ่งร่วมมือกันแบบหุ้นส่วน หลักการของการมีส่วนร่วม เป็นการทำกิจกรรมของหน่วยงานหรือชุมชนและประชาชนในพื้นที่ ซึ่งเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม และหลักการของความสามารถในการดำเนินงาน เป็นความสามารถในการทำกิจกรรมของหน่วยงานหรือชุมชนและประชาชนในพื้นที่ รวมทั้งหลักการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การดำเนินงานของผู้ที่รับผิดชอบอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ จนเป็นที่ประจักษ์ของผู้คนในชุมชน ย่อมทำให้ประชาชนให้ความสนใจและต้องการเข้าร่วมกิจกรรมชุมชน และที่สำคัญชุมชนต้องจัดให้มีกิจกรรมการเรียนรู้ในมิติต่างๆ ในชุมชนอย่างต่อเนื่อง จึงจะถือได้ว่าเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้

6) กิจกรรมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

กิจกรรมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสารงานวิจัย มีลักษณะดังนี้

แนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับชุมชน เป็นการศึกษาของบุคคลตั้งแต่เกิดจนตาย โดยมีจุดหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมให้ดีขึ้น การเป็นบูรณาการและเชื่อมโยงการเรียนรู้ทั้งในระบบ นอกระบบ และการเรียนรู้ตามอัธยาศัย ความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในสังคม การยึดหลักความเสมอภาค ยืดหยุ่น หลากหลาย ปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ สอดคล้องกับวิถีชีวิตและสามารถสนองความต้องการของผู้เรียนทุกระดับ บูรณาการสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ ประเภทต่างๆ เช่น เรียนรู้จากครูผู้สอน วิทยุ โทรทัศน์ วิทยุทัศน์ คอมพิวเตอร์ แบบเรียนสำเร็จรูป หนังสือพิมพ์ การประชุม การอบรม ฯลฯ ในการเรียนรู้ของบุคคลได้อย่างสะดวก และสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ได้จริง มีการเชื่อมโยงการจัดการศึกษาตลอดชีวิตตั้งแต่ระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ และการจัดการศึกษาตลอดชีวิตต้องอาศัยภาคีเครือข่ายและผู้ที่เกี่ยวข้องตระหนักถึงแนวทางและการจัดการจัดการศึกษาตลอดชีวิตที่มีคุณภาพอีกด้วย

จากการวิเคราะห์พบว่า ลักษณะกิจกรรมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในสังคมแห่งการเรียนรู้ มีดังนี้

1. **การศึกษาในระบบ (Formal Education)** ได้แก่ การศึกษาซึ่งจัดในโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย แบ่งการศึกษาออกเป็น การศึกษาพื้นฐาน ที่มุ่งเน้นเนื้อหาสาระ 8 สาระ ได้แก่ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สุขศึกษา พลศึกษา และศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ แบ่งการศึกษาออกเป็น ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา โดยถือว่าการศึกษาในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้นเป็นการศึกษาภาคบังคับ ส่วนการศึกษามัธยมศึกษา เป็นการจัดการศึกษาที่สูงขึ้นไป ตั้งแต่อาชีวศึกษาจนถึงการศึกษาในระดับปริญญาและสูงขึ้นไป

2. **การศึกษานอกระบบ (Non-formal Education)** ประกอบด้วย 1) การจัดการศึกษาเพื่อขุดเชยโอกาส เป็นการเพิ่มโอกาสทางการเรียนรู้ให้แก่ผู้ที่พลาดโอกาสทางการศึกษาในระบบ ได้แก่ การจัดการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาพื้นฐานที่มีหลักสูตรเทียบเท่ากับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งในปัจจุบันมีการปรับปรุงหลักสูตร และประยุกต์ใช้เทคนิควิธีการต่างๆ ให้สอดคล้องเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย เช่น การศึกษาทางไกล การศึกษาแบบกลุ่ม การประเมินเทียบระดับการศึกษา ตลอดจนการเทียบโอนความรู้และประสบการณ์ 2) การจัดการศึกษานอกระบบเพื่อแก้ไขปัญหาทั้งในระดับชาติและระดับบุคคล ได้แก่ การแก้ปัญหาการไม่รู้หนังสือของประชาชน

การแก้ปัญหาความยากจน โดยใช้หลักสูตรการฝึกอาชีพระยะสั้น และโครงการพัฒนาชุมชนโดยรูปแบบต่างๆ เช่น โครงการส่งเสริมการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง การจัดการความรู้ในชุมชน การอนุรักษ์สืบสานประเพณีวัฒนธรรม กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ และการแก้ไขปัญหาคุณภาพชีวิตผ่านการฝึกอบรมให้ความรู้เรื่องต่างๆ โดยมีเนื้อหามุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิต สุขภาพอนามัย การเมืองการปกครอง หน้าที่พลเมือง และทักษะชีวิต เป็นต้น และ 3) การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อตอบสนองการเรียนรู้ของบุคคล โดยมุ่งเน้นกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย ทั้งการฝึกอบรม หลักสูตรระยะสั้น e-learning กลุ่มสนใจ ค่าใช้จ่าย การเพื่อตอบสนองความต้องการหรือเพื่อเป็นงานอดิเรก เช่น กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ อาหารไทยและขนมไทย แพทย์แผนไทย กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบในชุมชนมีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง คือ ศูนย์ส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ประจำแต่ละท้องที่ นอกจากนี้ในแต่ละตำบลยังมีศูนย์การเรียนรู้ประจำตำบลที่ทำหน้าที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของประชาชนที่สนใจ เนื้อหาองค์ความรู้ปัจจุบันแบ่งออกเป็นหลายด้าน เช่น **การศึกษาขั้นพื้นฐาน** มี 3 รูปแบบ คือ 1) การศึกษาวิธีเรียนพบกลุ่ม เน้นหนักการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นหลัก มีการพบกลุ่มเพื่อนำสิ่งที่ได้ไปศึกษาค้นคว้า แล้วมานำเสนอ อภิปราย และสรุปร่วมกันในลักษณะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน 2) การศึกษาวิธีเรียนทางไกล เป็นวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยผ่านสื่อการศึกษาทางไกล ได้แก่ ชุดการเรียนทางไกล CD DVD VCD รายการทางวิทยุและโทรทัศน์ Internet เป็นต้น 3) การประเมินเทียบระดับการศึกษา เป็นการประเมินจากความรู้ ทักษะ ผลงาน ประสบการณ์จากแฟ้มสะสมผลงาน โครงการ การสอบ ปฏิบัติ สัมภาษณ์ และทำกิจกรรมเข้าค่ายหรือกิจกรรม กพช. (กิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต) **การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ** โดยจัด ส่งเสริม และพัฒนาการจัดการศึกษาอาชีพ เพื่อการพัฒนาความรู้ ความสามารถ และทักษะในการประกอบอาชีพของบุคคลและกลุ่มบุคคล เป็นการแก้ปัญหาการว่างงาน และส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจชุมชน **การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต** โดยจัด ส่งเสริม และสนับสนุนการศึกษาในรูปแบบต่างๆ เพื่อพัฒนาทักษะพื้นฐานของบุคคลให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เน้นทักษะชีวิตพื้นฐานที่จำเป็น 4 ด้าน คือ 1) ด้านสุขภาพอนามัยและการป้องกันโรคภัย ฯลฯ 2) ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การบรรเทาและป้องกันสาธารณภัย และการรักษาความสงบเรียบร้อยในชุมชน การจราจร ฯลฯ 3) ด้านทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์ ฯลฯ 4) ด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ จัดในรูปแบบกลุ่มสนใจ เข้าค่าย การอบรมประชาชน การจัดกิจกรรมชุมชน และการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน **การศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน** ส่งเสริมชุมชน

เป็นฐาน โดยให้ประชาชน ชุมชนร่วมกันรับผิดชอบและเห็นถึงความสำคัญในการฟื้นฟูพัฒนาสังคมและชุมชนของตนเอง เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้ บูรณาการความรู้ ประสบการณ์ และทักษะอาชีพ มีความเอื้ออาทรต่อกัน และพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน (พ.ร.บ. ส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551) กิจกรรมพัฒนาสังคมและชุมชนมี 5 ด้าน คือ

1. ด้านเศรษฐกิจ	- กิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง
2. ด้านการเมือง	- กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย
3. ด้านสังคม	- กิจกรรมชุมชนแห่งการเรียนรู้
4. ด้านสิ่งแวดล้อม	- กิจกรรมรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม
5. ด้านศิลปวัฒนธรรม	- กิจกรรมเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน

และพบว่ายังมีองค์กรหรือหน่วยงานทั้งภาครัฐ และภาคเอกชนอื่นๆ ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล วัด และสถานศึกษาในพื้นที่ หรือคณะกรรมการชุมชนร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ เป็นต้น

3. การศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education) เป็นกิจกรรมการศึกษาเรียนรู้ในวิถีชีวิตประจำวันของบุคคล ที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส เป็นการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มีรูปแบบและวิธีการหลากหลายโดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้อื่นๆ ซึ่งปัจจุบันมีผู้จัดเป็นจำนวนมากทั้งที่เป็นบุคคล กลุ่มบุคคล ชุมชน และองค์กรต่างๆ เช่น ห้องสมุดประชาชน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตามลักษณะภูมิปัญญาท้องถิ่น พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ศูนย์สาธิตการเกษตร รายการวิทยุชุมชน รายการโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์และสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ การเรียนรู้ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น อินเทอร์เน็ต เว็บไซต์ หรือเวทียูทูป การทัศนศึกษา การจัดกลุ่มสนทนา เวทีชาวบ้าน การสัมมนา การศึกษาดูงานพื้นที่ต่างๆ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า การศึกษาตลอดชีวิตที่ประกอบด้วยการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคน ทั้งในด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ รวมทั้งพฤติกรรม เจตคติ ค่านิยม และคุณธรรม ตั้งแต่รากฐานชีวิตและต่อเนื่องตลอดชีวิต ทิศทางการพัฒนาและการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตนั้นเป็นไปเพื่อพัฒนาศักยภาพกำลังคนให้สามารถใช้ความรู้และภูมิปัญญาเป็นฐานในการพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ตามแนวทางการพัฒนาประเทศ รวมถึงการส่งเสริมให้เกิดภาคีเครือข่ายที่มีความพร้อม มีสิทธิและมีหน้าที่ร่วมรับผิดชอบการจัดกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิต จะต้องพัฒนาการจัด

การศึกษาตลอดชีวิตแบบองค์รวม โดยการบูรณาการทุกด้านเข้าด้วยกันอย่างสมดุล การจัดการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคมที่บูรณาการเข้าเป็นวิถีชีวิตของคนในสังคม และสามารถตอบสนองความต้องการและสอดคล้องกับสภาพของกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน สาระหลักสูตรมีความสอดคล้องกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครองและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาประเทศชาติที่ยั่งยืน

7) ลักษณะการเป็นชุมชนเรียนรู้ ได้แก่ โครงสร้างความสัมพันธ์ กระบวนการเรียนรู้และการพัฒนา กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความร่วมมือ และอื่น อาทิ ระบบการสื่อสารในชุมชน

จากการศึกษาเอกสารรายงานสังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ ตามประกาศของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ รุ่นที่ 1 พ. ศ. 2551 และเอกสารสรุปการพัฒนา รูปแบบการจัดแหล่งเรียนรู้ในชุมชนต้นแบบ โดยสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พบว่า ชุมชนแห่งการเรียนรู้มีการรวมกลุ่มคนที่มีความสนใจ มีปัญหา หรือมีความต้องการในสิ่งใดสิ่งหนึ่งร่วมกันในลักษณะชุมชนเรียนรู้ทั้งสิ้น มารวมตัวกันเป็นเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการ เพื่อทำงานร่วมกันและเสริมสร้างความรู้ความเชี่ยวชาญในสิ่งที่สมาชิกในชุมชนเห็นร่วมกัน ผ่านการสื่อสารภายในชุมชนอย่างต่อเนื่อง ดังนี้

โครงสร้างความสัมพันธ์ ชุมชนส่วนใหญ่มีโครงสร้างความสัมพันธ์ที่สนิมสนม มีความเป็นเครือญาติ สอดคล้องกับค่านิยมของสังคมไทย เช่น การให้ความเคารพผู้ใหญ่ การพูดคุยกันได้ในทุกเรื่อง การเคารพนับถือผู้รู้ ภูมิปัญญา หรือผู้นำ การประพฤติตนตามหลักศาสนา โครงสร้างความสัมพันธ์เหล่านี้เองที่ทำให้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ประสบความสำเร็จในการพัฒนาและสร้างสรรค์กิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เนื่องจากระบบความสัมพันธ์ที่ดีก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การพัฒนาและการจัดการยกระดับองค์ความรู้ของชุมชน นอกจากนี้ ระบบความสัมพันธ์ยังก่อให้เกิดการสนับสนุนทรัพยากรการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับการจัดกิจกรรมสมาชิกให้ความร่วมมือและเข้าร่วมกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ

กระบวนการเรียนรู้และการพัฒนา ชุมชนการเรียนรู้มีการรวมตัวกัน หรือเชื่อมโยงกันอย่างไม่เป็นทางการของกลุ่มคนที่มีความสนใจหรือมีความสนใจในเรื่องเดียวกัน ต้องการแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากกันและกัน จนเกิดการกำหนดเป้าหมายการทำงานร่วมกัน โดยกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนส่วนใหญ่มีหลากหลายทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น การพูดคุย การฝึกปฏิบัติจริง การศึกษาดูงานภายในชุมชนและภายนอกชุมชน การศึกษาจากเอกสารสิ่งพิมพ์ ชุมชนมีกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาตนเองทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยมีเนื้อหาองค์ความรู้ที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิต วิถีชีวิตชุมชน และการประกอบอาชีพ ส่วนการ

พัฒนาเป็นแบบการพัฒนาโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน อาศัยทรัพยากรและองค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น เป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการพัฒนา มีระบบการถ่ายทอด การบริหารจัดการ การวางแผนและ พัฒนา ระบบการดูแลรักษา และการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งทางด้านวิชาการ และด้าน งบประมาณ

กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ชุมชนต่างๆ มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่แตกต่างกัน ภายในชุมชนมีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างเป็นประจำสม่ำเสมอ ผ่านการพูดคุย การ ประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน ทำประชาคมหมู่บ้าน การจัดเวทีประสบการณ์ การสัมมนา เสวนา การชี้แจงพูดคุยผ่านสื่อสาธารณะ เช่น วิทยุชุมชน สื่อสิ่งพิมพ์ของชุมชน การศึกษาดูงาน ฯลฯ โดย เกิดขึ้นภายในชุมชนเองระหว่างผู้รู้ และผู้ที่สนใจ หรืออาจเกิดขึ้นจากการแลกเปลี่ยนเรียนจาก กิจกรรมการเรียนรู้ภายนอกชุมชน โดยมีการถ่ายทอดความรู้สู่เด็ก เยาวชน ผู้สนใจ และประชาชน ทั่วไป และการถอดบทเรียนเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่เหมาะสมกับสภาพชุมชนอย่างแท้จริง รวมทั้งชุมชน มีการรวบรวมและจัดทำฐานข้อมูลพื้นฐานของชุมชนเพื่อเปิดโอกาสการเรียนรู้ที่กว้างขวางยิ่งขึ้น

ความร่วมมือ ชุมชนเรียนรู้ได้รับความร่วมมือจากสมาชิกชุมชน กลุ่มเครือข่ายการเรียนรู้ องค์การหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนในการทำกิจกรรมต่างๆ เป็นอย่างดี ในการสนับสนุน ทรัพยากรการเรียนรู้ ทั้งกำลังความคิด กำลังกาย และกำลังทรัพย์ โดยความร่วมมือจะเกิดขึ้นได้ก็ ด้วยการที่ทุกคนเห็นคุณค่าและความสำคัญของกิจกรรมร่วมกัน

ชุมชนเรียนรู้เป็นชุมชนที่มีการผสมผสานองค์ประกอบต่างๆ ดังนี้

1. องค์ความรู้หรือภูมิปัญญา เป็นการกำหนดองค์ความรู้พื้นฐานที่เป็นที่สนใจร่วมกัน ของชุมชน การมีโดเมนร่วมกันจะก่อให้เกิดความรู้ที่รับผิวดต่อบต่อองค์ความรู้และการพัฒนาแนว ปฏิบัติ ซึ่งโดเมนของชุมชนเรียนรู้อาจเริ่มต้นจากความรู้แบบพื้นฐานๆ ไปจนถึงความเชี่ยวชาญเฉพาะ ด้าน โดเมนของชุมชนจะเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดที่ทำให้ชุมชนยังคงอยู่เป็นชุมชนต่อไป โดยเป็นสิ่งที่ ทำให้สมาชิกทุกคนมาอยู่ร่วมกันและเป็นตัวชี้้นำการเรียนรู้ของชุมชน

2. ชุมชน ช่วยให้เกิดสายใยแห่งการเรียนรู้ ชุมชนที่มีความเข้มแข็งจะช่วยส่งเสริมการ มีปฏิสัมพันธ์ และความสัมพันธ์บนพื้นฐานแห่งความเคารพและความไว้วางใจ โดยจะสนับสนุนให้ เกิดการแลกเปลี่ยนแนวคิด การตั้งคำถามและการรับฟังอย่างตั้งใจ ชุมชนจัดได้ว่าเป็น องค์ประกอบที่สำคัญที่สุด ชุมชนเรียนรู้ไม่ได้เป็นเพียงแค่เว็บไซต์ ฐานข้อมูล หรือแหล่งรวบรวม แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศเท่านั้น แต่เป็นกลุ่มคนที่มีปฏิสัมพันธ์กัน มาเรียนรู้ร่วมกัน สร้างความสัมพันธ์กัน และอยู่ภายใต้กระบวนการ พัฒนาความรู้ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและการมีพันธะสัญญาร่วมกัน

3. แนวปฏิบัติ เป็นการกระทำหรือแนวทางการปฏิบัติซึ่งสมาชิกในชุมชนแลกเปลี่ยนกัน โดยจะเป็นความรู้เฉพาะด้านซึ่งชุมชนมีการพัฒนา แลกเปลี่ยนและเก็บรักษาไว้ และมีการกำหนด

ความรู้พื้นฐานที่สมาชิกชุมชนแต่ละคนควรมี ซึ่งจะช่วยให้สมาชิกสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จะเห็นได้ว่า ชุมชนเรียนรู้เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการจัดการความรู้ และการพัฒนาที่มุ่งสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี

8) ปัจจัยสู่ความสำเร็จ

จากการศึกษาเอกสารรายงาน เรื่อง สังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ ตามประกาศของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ รุ่นที่ 1 พ. ศ. 2551 และเอกสารสรุปการพัฒนา รูปแบบการจัดแหล่งเรียนรู้ในชุมชนต้นแบบ โดยสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พบว่า ชุมชนที่มีลักษณะสังคมแห่งการเรียนรู้ส่วนใหญ่ มีปัจจัยที่ส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และการดำเนินงานของชุมชนที่ประสบความสำเร็จ ดังนี้

1. มีผู้นำ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกอบต. คณะกรรมการหมู่บ้าน ฯลฯ และผู้นำการเปลี่ยนแปลง เช่น ผู้นำกลุ่มต่างๆ ในชุมชน ครูคน. ในพื้นที่ที่ดี มีวิสัยทัศน์ ทำงานด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจ มีความเข้มแข็งอดทน และเห็นประโยชน์เพื่อส่วนรวม รวมทั้งมีความพร้อมที่จะปรับตัว ปรับวิธีคิด ปรับแผนเพื่อให้ตอบสนองของความต้องการที่แท้จริงของประชาชน

2. มีแผนชุมชนที่ชัดเจนในการพัฒนาชุมชนให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

3. ลักษณะความผูกพันของประชาชน แบบเครือญาติ มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความรักและสามัคคี จนเกิดเป็นพลังกลุ่มที่มีความพร้อมในการทำงานเพื่อชุมชนของตนเอง

4. ชุมชนมีกฎระเบียบที่เคร่งครัด ในการทำกิจกรรมของกลุ่มต่างๆ รวมทั้งมีการติดตามตรวจสอบ และมีระบบกลไกการเรียนรู้ภายในชุมชนที่ดี

5. มีการบูรณาการจัดการเรียนรู้ในชุมชน ทั้งการรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนาแหล่งเรียนรู้เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนอย่างยั่งยืน

6. มีหลักการบริหารและจัดการชุมชนที่ยึดหลักประชาธิปไตย หลักการมีส่วนร่วม และหลักธรรมาภิบาล นั่นคือ มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม การทำงานที่คำนึงถึงความโปร่งใส ตรวจสอบได้ ร่วมมือกันเพื่อทำความดี และมีความเข้มแข็งทางปัญญาเรียนรู้ และปรับตัวได้ดี

7. ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ ในชุมชน ตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติการ และการประเมินผล โดยทุกคนจะเรียนรู้จากการประชุม พูดกันทั้งในกลุ่มใหญ่และกลุ่มย่อย

8. ชุมชนมีองค์ความรู้ มีภูมิปัญญาพื้นฐานที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชนที่สามารถสร้างอาชีพ และรวมทุกคนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

9. ชุมชนมีความสามารถพึ่งตนเองได้ และในขณะเดียวกันชุมชนก็ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งด้านทรัพยากรการเรียนรู้ งบประมาณ และบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ

10. ชุมชนมีระบบการจัดเก็บข้อมูลข่าวสาร และการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ที่มีรูปแบบหลากหลาย เพื่อการศึกษาเรียนรู้ของประชาชนในชุมชนเอง และมีการจัดทำเอกสารสิ่งพิมพ์เพื่อเผยแพร่สำหรับผู้สนใจ

11. ชุมชนมีการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของประชาชน เช่น จัดชุมชนให้น่าอยู่ พัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพ เป็นต้น

12. ชุมชนมีการพัฒนาด้านความรู้ และการพัฒนาตนเองเสมอโดยการศึกษาเรียนรู้ผ่านการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เช่น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน มีการถ่ายทอดความรู้องค์ความรู้ภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น และการศึกษาดูงานแนวคิดใหม่ แล้วนำมาทดสอบปฏิบัติ จนเป็นที่ยอมรับแก่คนในชุมชนและนอกชุมชน

13. มุ่งเน้นการพัฒนาชุมชนบนฐานการดำเนินชีวิตที่แท้จริงวัฒนธรรมท้องถิ่น หรือทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่น

14. ชุมชนมีความสมบูรณ์ด้านต่างๆ มากพอควร มีกินมีใช้ มีพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจที่ดี มีความพอเพียง มีกิจกรรมเสริมสร้างกลุ่มอาชีพ กิจกรรมเสริมรายได้ให้กับครอบครัว และชุมชน

15. ชุมชนสามารถเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายอื่นๆ เช่น โรงเรียน วัด หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน

16. ชุมชนมีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์

9) ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน

ผู้วิจัยพบปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ดังนี้

1. บุคลากร ขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ
2. วัสดุอุปกรณ์สำหรับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มีไม่เพียงพอ
3. การได้รับมอบหมายจากหน่วยงานอื่นๆ ทำงานเกิดภาระงานนอกเหนือจากที่ปฏิบัติเดิม จึงไม่มีเวลาทุ่มเทกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชน
4. ปัญหาในการดำเนินการของกลุ่มอาชีพ และกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เช่น ขาดการถ่ายทอดความรู้ และการจัดเก็บข้อมูลที่เป็นระบบ ขาดความรู้เกี่ยวกับการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ เป็นต้น

นอกจากนี้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2547ก) อธิบายปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของชุมชนแห่งการเรียนรู้ในสหราชอาณาจักร พบว่า

1. หุ้นส่วนความร่วมมือโดยเฉพาะจากนายจ้างและจากโรงเรียนมีไม่มากในบางเมือง กิจกรรมการเรียนรู้จึงขาดผู้สนับสนุนอย่างเต็มที่
2. การร่วมมือจากบางหุ้นส่วนขาดความต่อเนื่อง
3. งบประมาณยังมีน้อยโดยเฉพาะในระยะเริ่มแรกของการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้
4. การวางแผนยุทธศาสตร์ไม่ครอบคลุมชุมชนทั้งหมด อาจต้องอาศัยความร่วมมือจากเครือข่ายในการระดมความคิดเห็น ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้
5. ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงาน อาทิ สภาการศึกษา กอปรวมและวิสาหกิจ กับองค์กรท้องถิ่น และโครงการเมืองแห่งการเรียนรู้ เนื่องจากมีขอบเขตพื้นที่การดูแลรับผิดชอบ เฉพาะเขตพื้นที่ที่รับผิดชอบ หน่วยงานจึงไม่สามารถให้การสนับสนุนทุกพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาชุมชนสู่การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ไม่มีสูตรสำเร็จ แต่ละชุมชนย่อมมีวิธีการเฉพาะของตนเองซึ่งสอดคล้องกับสภาพ ปัญหาและความต้องการของประชาชนในชุมชนนั้นๆ และพัฒนาบนรากฐานของความเป็นชุมชน โดยต้องตระหนักว่า การเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญ และกิจกรรมการเรียนรู้ก็มีหลากหลาย ทั้งกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเป็นทางการหรือในระบบ กิจกรรมการเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการ การศึกษาเรียนรู้นอกระบบ และตามอัธยาศัย ซึ่งควรจัดกิจกรรมให้สม่ำเสมอจนเป็นกิจวัตรที่ผู้คนมีส่วนร่วมกับกิจกรรมเหล่านี้ทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของทุกคนในชุมชน

10) องค์ประกอบของการนำไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

ผู้วิจัยพบว่า องค์ประกอบของการนำไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้มีหลากหลาย แต่สังคมแห่งการเรียนรู้ส่วนใหญ่จะมีองค์ประกอบร่วมกัน ดังนี้

1. ผู้นำที่มีความเป็นนักพัฒนาที่ดี
2. มีความผูกพันในท้องถิ่น ประชาชนมีความรักและภูมิใจในท้องถิ่นที่อยู่อาศัย
3. มีองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น การประกอบอาชีพที่หลากหลาย และมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ เกื้อกูลกันและกัน
4. การบริหารจัดการที่เป็นระบบ
5. มีเครือข่ายการเรียนรู้ที่ชัดเจน

6. มีการสื่อสารภายในชุมชนดี และมีการสื่อสารเกิดขึ้นตลอดเวลา
7. มีองค์ประกอบทางกายภาพ เช่น การคมนาคมสะดวก สิ่งแวดล้อมด้านสาธารณสุขดี มีแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภค และมีบรรยากาศการเรียนรู้
8. มีกิจกรรมเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยประชาชนได้รับการฝึกอาชีพและพัฒนาตนเอง
9. มีลักษณะการเป็นชุมชนเรียนรู้
10. มีผู้รู้ ปราชญ์ และครุภูมิปัญญาที่ยังปฏิบัติหน้าที่ของตนเองอย่างเข้มแข็ง
11. สมาชิกของชุมชนให้ความร่วมมืออย่างดี สังคมที่มีความเป็นบึกแผ่นสูงย่อมเกื้อกูลให้เกิดการดำเนินกิจกรรมเพื่อส่วนรวมที่นำความสุขและความเจริญมาสู่ชุมชนได้
12. ชุมชนมีกินมีใช้ มีพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจชุมชนที่ดี ประชาชนมีการศึกษา และมีจิตสาธารณะที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก
13. ประชาชนมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้ การพัฒนาตนเอง และการพัฒนาชุมชนเป็นต้น

อย่างไรก็ดี ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่แท้จริง คือ ชุมชนที่พัฒนาด้วยการเรียนรู้จากประสบการณ์ทั้งภายในชุมชนของตนเองและจากชุมชนอื่น ๆ ซึ่งช่วยทำให้เข้าใจตนเองและคิดไตร่ตรองความเข้าใจตนเอง ดังนั้นลักษณะสำคัญของชุมชนแห่งการเรียนรู้ คือ ความสามารถในการพัฒนาตนเองภายใต้สภาพแวดล้อมทางสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ชุมชนแห่งการเรียนรู้มีความริเริ่มสร้างสรรค์ในการสร้างความเข้าใจถึงสถานการณ์ของตนเองและความสัมพันธ์ในระดับที่กว้าง โดยพัฒนาแนวทางใหม่สำหรับการแก้ไขปัญหาใหม่ (Landry, C. and Matarasso, F., 1998) โดยหากชุมชนมีองค์ประกอบข้างต้น ก็ย่อมนำไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ได้แน่นอน

11) องค์ประกอบกระบวนการทัศน์เชิงบวก และการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ในระดับบุคคลและระดับชุมชนในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้

กระบวนการทัศน์เชิงบวก เป็นทัศนะทางความคิดและปฏิบัติต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เป็นเชิงบวก กล่าวอีกนัยหนึ่ง กระบวนการทัศน์เชิงบวก คือ การรับรู้ วิธีคิด วิธีปฏิบัติ วิธีการให้คุณค่าต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง วิธีชีวิตทั้งหมดของผู้คน ซึ่งตั้งอยู่บนฐานของการมองโลกความเป็นจริงที่เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป โดยเป็นความคิดและการกระทำในทางที่ดี เช่น การมุ่งแสวงหาความสำเร็จ การพยายามพัฒนาสิ่งที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้น การจัดการตนเองของชุมชนให้พัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้น โดยอาจมีแนวทางที่หลากหลาย เช่น การมีส่วนร่วม การคิดเชิงบวก การคิดแบบชนะ-ชนะ การนึกถึงส่วนรวม การพัฒนา

เชิงสร้างสรรค์ การทำประโยชน์เพื่อผู้อื่น การยอมรับความแตกต่างระหว่างกัน ความมีสำนึกในคุณธรรม จริยธรรมอันดีงาม การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นต้น

นอกจากนี้ การปรับเปลี่ยนหรือเปลี่ยนแปลง มีหลายลักษณะ ดังที่ Hohn (1998) อธิบายว่า การปรับเปลี่ยน ประกอบด้วย ข้อยกเว้น (exception) เป็นการเปลี่ยนแปลงพื้นฐานที่บุคคลสร้างขึ้นเวลาที่ต้องปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมที่แตกต่าง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกระทันหัน หรือ incremental เป็นการเปลี่ยนแปลงที่บุคคลไม่ได้เตรียมตัว ในขณะที่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การอธิบายด้วยเหตุและผล เรียกว่า pendulum ส่วน การเปลี่ยนแปลงในระดับ paradigm เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการคิดซ้ำๆ อย่างรอบคอบ ซึ่งการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เกี่ยวข้องกับ การปรับเปลี่ยนแนวความคิดใหม่ ซึ่งสามารถเกิดขึ้นได้ทั้งในระดับบุคคลและชุมชน การปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ในที่นี้ จึงหมายถึง การเปลี่ยนวิธีคิด ข้อสรุป ความเชื่อ และคุณค่าเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ในโลก เวลาที่นักการศึกษา หรือนักการศึกษาผู้ใหญ่อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางการเรียนรู้ ส่วนใหญ่หมายถึงการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทัศน์หรือ Paradigm Change ดังนั้น ในที่นี้ การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้จึง มุ่งหวังเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับกระบวนการทัศน์ทั้งในระดับบุคคลและชุมชน นั่นเอง

ซึ่งการเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ของสังคมปัจจุบัน มีอยู่ 5 ลักษณะ (พรชูลี อาชวอำรุง, 2549) ได้แก่ 1) การปฏิวัติเทคโนโลยี ได้แก่ เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์ เทคโนโลยีชีวภาพ และเทคโนโลยีนาโน 2) ความเสมอภาคระหว่างเพศ สังเกตได้จากบทบาทของสตรีในสายอาชีพต่างๆ มีการยอมรับแนวโน้มทางเพศที่แตกต่างมากขึ้น 3) โลกาภิวัตน์ การส่งถึงของข้อมูลข่าวสารอย่างไร้พรมแดนทั่วโลก 4) ประชากรของโลกมีอายุสูงขึ้น ทำให้ผู้นำต้องปรับแนวทางการพัฒนา ระบบโครงการให้สอดคล้องกับผู้สูงวัยที่ทวีจำนวนสูงขึ้น ในทุกๆ ประเทศทั่วโลก และ 5) ความจำเป็นในการนิยามคำว่า มนุษย์ใหม่ ว่า อะไรคือมนุษย์ ศักยภาพของมนุษย์มีความสำคัญมากยิ่งขึ้นในทุกๆ ด้าน อาทิ การทำงาน การศึกษา เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า การเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ในระดับสังคมโลก เกิดจากความตระหนักในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวิธีคิด วิธีปฏิบัติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งทั้งในระดับโครงสร้าง และระดับความสัมพันธ์ของบุคคล

Carr (2004) ได้อธิบายปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ ได้แก่

1. ฐานความไว้วางใจในกันและกัน
2. ความคาดหวังให้ทุกคนพูดความจริง ตรงไปตรงมา

3. การยินยอมและการกระตุ้นให้ทุกคนสื่อสารกัน
4. การคิดหาทางแก้ปัญหา และทำให้กลายเป็นบทเรียนที่มีคุณค่า
5. การเน้นปัญหาและโอกาส มิใช่เน้นบุคคลและโครงสร้างอำนาจ
6. กำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน
7. ให้ผู้ที่มีส่วนได้เสียมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
8. วิเคราะห์และคาดการณ์การเปลี่ยนแปลง มีทักษะในการสร้างอนาคต
9. ส่งเสริมการลงทุนและการเป็นหุ้นส่วน
10. สนับสนุนกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย

ซึ่งเมื่อคนเราเปลี่ยนแปลงกระบวนการทัศน์ที่คนยึดถือ มาสู่กระบวนการทัศน์ใหม่นั้น บุคคลจะมีการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายอย่างเป็นลำดับไป อิทธิพลจากกระบวนการทัศน์ที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นได้จาก 2 ฐาน ได้แก่ มาตรฐาน (Standards-based) และวัฒนธรรม (Cultures-based) ซึ่งหากต้องการขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ในระดับบุคคล ถ้าใช้มาตรฐานต้องใช้เป้าหมายการปฏิบัติงานเป็นกลไกการขับเคลื่อน และระดับองค์การ ใช้อำนาจการจัดการ อีกมิติหนึ่งที่ใช้วัฒนธรรมเป็นฐาน ระดับบุคคลถูกขับเคลื่อนโดยประชาชน และระดับองค์การ อาจต้องอาศัยทิศทางการพัฒนา เช่น ทิศทางทางการเมือง เป็นต้น (Hamlin และคณะ, 2001)

โดยสรุป กระบวนทัศน์เชิงบวกหนึ่งส่งผลต่อชุมชนนั้นให้สามารถดำรงอยู่ได้ในเวลาหนึ่งอย่างมั่นคงและยั่งยืน องค์ประกอบกระบวนทัศน์เชิงบวก และการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในระดับบุคคลและระดับชุมชนในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ในแต่ละบุคคล หรือกลุ่มบุคคลมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับการรับรู้ที่แตกต่างกัน จึงทำให้เกิด และกระทำออกมาแตกต่างกันด้วย

จากการศึกษาชุมชนแห่งการเรียนรู้ ในเอกสารรายงาน เรื่อง สังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ รุ่นที่ 1 พ. ศ. 2551 และเอกสารสรุปการพัฒนา รูปแบบการจัดแหล่งเรียนรู้ในชุมชนต้นแบบ โดยสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พบว่าองค์ประกอบกระบวนทัศน์ และการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในชุมชนมีลักษณะเป็นการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวก นั่นคือ การพัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้น ก่อเกิดผลงานอันสร้างสรรค์ เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ผู้คนรอบข้าง และสังคมโดยรวม เป็นการเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาโดยชุมชนเองอย่างมีอิสระ สอดคล้องกลมกลืนไปกับวิถีชีวิตของชุมชน เพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี การดำเนินชีวิตที่มีความสอดคล้องและสมดุลกับบริบทแวดล้อม พึ่งพาตนเองได้ เคารพศักยภาพและภูมิปัญญาของกันและกัน และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

แม้ว่าต้องผ่านการต่อสู้โดยการปรับตัวในหลายลักษณะอันเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงบริบทสังคมต่างๆ ชุมชนจึงจำเป็นต้องปรับตัวไปภายใต้การจัดการใหม่ที่มีลักษณะแตกต่างไปจากเดิม การจัดการใหม่ที่เกิดจากการเรียนรู้ร่วมกัน และหรือเกิดจากความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ

กระบวนการทัศน์เชิงบวกในระดับบุคคลหรือกระบวนการเรียนรู้ของบุคคลเป็นการดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนหรือใช้วิธีการต่างๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ และการปฏิบัติตาม โดยกระบวนการเรียนรู้ของบุคคลอันมีรากฐานอยู่ที่วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น ซึ่งไม่แยกแยะระหว่างการเรียนรู้กับวิถีชีวิต การเรียนรู้และการปฏิบัติมีความสำคัญต่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นการพัฒนาศักยภาพของชุมชน เช่น การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญา การเรียนรู้สิ่งต่างๆ รอบตัว กระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชนว่ามักเกิดขึ้นจากการทดลอง การแสวงหาคำตอบ การปฏิบัติจนเข้าใจ และสร้างระบบคิดของชุมชนขึ้นมา ซึ่งเรียกว่า การปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

องค์ประกอบการเรียนรู้ที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวก ได้แก่

- 1) **รูปแบบและวิธีการหรือช่องทางการเรียนรู้** ที่หลากหลาย เน้นการมีส่วนร่วม มีความต่อเนื่องทางการเรียนรู้ และมีรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ เช่น การศึกษาจากบุคคล ชุมชน การปฏิบัติจริง
- 2) **ฐานการเรียนรู้** โดยมิได้จำกัดความรู้ในชุมชนเท่านั้น ฐานการเรียนรู้จากภายนอกชุมชน ได้แก่ กลุ่มองค์กรต่างๆ แหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ฯลฯ
- 3) **เนื้อหาของความรู้** เป็นเนื้อหาที่สอดคล้องกับความสนใจ หรือเป็นปัญหา เช่น เนื้อหาเพื่อการประกอบอาชีพ ทักษะการดำเนินชีวิต การพัฒนาตนเอง และครอบครัว ฯลฯ มณีรัตน์ ประกัน (2550) สรุปการเรียนรู้ของชุมชนว่ามีลักษณะ ดังนี้

1. การเรียนรู้ของชุมชนเป็นเรื่องของชีวิตและการทำงาน ชุมชนต้องเข้าใจบริบทของชุมชน และการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ตามสถานการณ์จริงที่เกิดขึ้น โดยชุมชนแห่งการเรียนรู้สามารถสร้างชุดความรู้ได้เอง และประยุกต์ใช้กับการทำงานและวิถีชีวิต

2. การเรียนรู้ของชุมชนเป็นการเรียนรู้จากปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ ปัญหาเป็นปัจจัยที่ทำให้ร่วมมือกันต่อสู้และหาทางออกเพื่อแก้ไขปัญหาร่วมกัน

3. การเรียนรู้ของชุมชนเป็นการเรียนรู้ร่วมกัน ชุมชนที่มีความสนิทสนมคุ้นเคยกัน มักจะมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นำมาซึ่งความคิด การจัดการร่วมกัน โดยมีลักษณะการจัดการความรู้ในชุมชน ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่มีความหลากหลาย

4. การเรียนรู้ของชุมชนเป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง โดยการลงมือปฏิบัติ ทำซ้ำจนเกิดความรู้ความเข้าใจ ตระหนักในคุณค่าความสำคัญ ช่วยให้เกิดการเรียนรู้และมีวิถีการเรียนรู้ของชุมชน

ความต้องการในการเรียนรู้ของบุคคลมีความแตกต่างกัน ดังนั้นการถ่ายทอดเนื้อหาองค์ความรู้ควรมีความหลากหลาย มีความยืดหยุ่น มีเทคนิควิธีที่เหมาะสมกับความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคล 4) **บริบทแวดล้อมในชุมชนต้องเอื้อต่อการเรียนรู้** มีโครงสร้างความสัมพันธ์ในทุกกระดับ โดยเน้นความสัมพันธ์เชิงสังคม มากกว่าอำนาจและผลประโยชน์ 5) **มีกลไกส่งเสริมการเรียนรู้** เช่น การเปิดโอกาสทางการเรียนรู้อย่างอิสระ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคลเพื่อเปิดโลกทัศน์ทางความคิด 6) **ผู้นำการเรียนรู้** ที่มีความรู้ และทักษะในการถ่ายทอดความรู้ที่ดี ใช้ภาษาเข้าใจง่าย มีความรู้ในการจัดการเรียนรู้ สอนแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และมีความเป็นกันเอง 7) **ความสุขทางจิตวิญญาณของผู้เรียน** ผู้เรียนได้รับผลจากการเรียนรู้ทันที โดยสามารถนำไปปรับใช้กับการทำงาน การดำเนินชีวิตประจำวัน และการแก้ไขปัญหาต่างๆ (อรศรี งามวิทยาพงศ์ และคณะ, 2547 มณีรัตน์ ประกัน, 2550)

นอกจากองค์ประกอบดังกล่าวแล้ว กระบวนการเรียนรู้มีปัจจัยเงื่อนไขที่สำคัญ เช่น ระยะเวลาในการเรียนรู้ ต้องมีระยะเวลาที่ให้เกิด ไตร่ตรอง และเชื่อมโยงจนเห็นจริง การจัดการการเรียนรู้ต้องมีระบบ ขั้นตอนเพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ที่บรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้ รวมทั้งกระบวนการทัศน์ที่เชื่อว่ามนุษย์มีศักยภาพในการเรียนรู้ จึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่ต้องจัดสภาพแวดล้อมให้มีบรรยากาศการเรียนรู้ และส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อให้เกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่มีคุณค่าอย่างกว้างขวางและเป็นประโยชน์กับส่วนรวม และพบว่า **กระบวนการทัศน์การเรียนรู้ของชุมชนเกี่ยวข้องกับช่วงเวลาและสถานที่ที่เกิดขึ้น** โดยในช่วงที่ชุมชนมีความเข้มแข็งในการพัฒนา ก็จะมีศักยภาพในการพัฒนาชุมชน แต่บางครั้งที่ชุมชนอยู่ในภาวะถดถอย อาจเนื่องด้วยปัจจัยทั้งจากภายในและภายนอกชุมชน เช่น การขาดผู้นำ เกิดความขัดแย้งในชุมชน ค่านิยมทางสังคมหรือนโยบายภาครัฐที่เปลี่ยนแปลง ปัจจัยเหล่านี้มีผลต่อความคิด และการปฏิบัติ รวมทั้งการเรียนรู้ของชุมชน อีกทั้งกระบวนการทัศน์การเรียนรู้ของชุมชนมีลักษณะค่อยเป็นค่อยไปอย่างมี **ขั้นตอน** ซึ่งอาจเริ่มจากการรับรู้ การคิด การปฏิบัติของชุมชน การลองผิดลองถูก นำมาสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองอย่างช้าๆ จนกลายเป็นวิถีปฏิบัติ พฤติกรรมของชุมชนอย่างถาวร (อรศรี งามวิทยาพงศ์ และคณะ, 2547) และกระบวนการทัศน์เชิงบวกจะคงอยู่ได้ต้องอาศัยกระบวนการรักษาให้เกิดสมดุลอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น ชุมชนแห่งการเรียนรู้มีความริเริ่มสร้างสรรค์ในการสร้างความเข้าใจถึงสถานการณ์ของตนเองและความสัมพันธ์ในระดับที่กว้าง โดยพัฒนาแนวทางใหม่สำหรับการแก้ไขปัญหาใหม่

ในปัจจุบันกระบวนการเรียนรู้มีฐานคิดมาจากวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ อิทธิพลของวัฒนธรรมบริโภคนิยม เน้นความสะดวกสบาย การพัฒนาที่เห็นผลเป็นรูปธรรม เกิด

แหล่งศึกษาเรียนรู้มากมาย ได้แก่ โรงเรียน ผู้เชี่ยวชาญ สื่อมวลชน สื่อสารสนเทศ และสิ่งแวดล้อมรอบตัว กระบวนการเรียนรู้ขาดการเชื่อมโยงกับชีวิต สังคม และธรรมชาติ ขาดการคิด การลงมือปฏิบัติจนเห็นประโยชน์ที่แท้จริงด้วยตนเอง ซึ่งได้ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของบุคคล และองค์ความรู้ของภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ชุมชนควรสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเอง พัฒนากิจการ องค์ความรู้ แหล่งการเรียนรู้ที่สามารถรวบรวมและเชื่อมโยงวัฒนธรรม ประเพณีในท้องถิ่น ถ่ายทอดสู่เด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ในชุมชนอย่างต่อเนื่องและไม่ทิ้งวิธีการเรียนรู้ในอดีต ผ่านพิธีกรรม ความเชื่อ การมีปฏิสัมพันธ์ พุดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประกอบกับสร้างคุณค่าขององค์ความรู้ด้วยเทคนิควิธีการสมัยใหม่ เช่น การจัดการความรู้ การจดบันทึก เป็นต้น เพื่อให้ความรู้และประสบการณ์หลากหลายที่เกิดขึ้น แลกยอคงออกมา ขยายผลสู่กลุ่มองค์กร ชุมชนอื่นๆ เกิดเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ในที่สุด

12) ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

มีเอกสารงานวิจัยหลายงานวิจัยข้างต้นที่ได้อธิบายเรื่องสังคมแห่งการเรียนรู้ในประเด็นต่างๆ อาทิ ความหมาย องค์ประกอบ หรือหลักในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ จากรายงานวิจัยเรื่อง การสังเคราะห์กระบวนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ โดย สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (สกศ.) ร่วมกับศาสตราจารย์ ดร.สุมาลี สังข์ศรี ได้นำเสนอยุทธศาสตร์ในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับสังคมไทย ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1. การกำหนดนโยบายการส่งเสริมการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ชัดเจน ที่ชัดเจนทั้งในระดับประเทศ ระดับเมือง และระดับชุมชนหรือหมู่บ้าน
2. การสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนทุกกลุ่ม ในเรื่องการศึกษาตลอดชีวิต และสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อให้ประชาชนตระหนักว่าการศึกษามีความจำเป็น รวมทั้งการชี้ให้เห็นผลคือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของทุกคนในชุมชนและการพัฒนาชุมชนในภาพรวม
3. หากจุดเริ่มต้นในแต่ละชุมชน แต่ละชุมชนควรพิจารณาหาจุดเริ่มต้น เริ่มต้นโดยปัจเจกบุคคลหรือผู้ทรงพลัง บางชุมชนเริ่มโดยองค์กรหรือหน่วยงานหลักในชุมชน เช่น เริ่มโดยบุคคลที่ประชาชนในชุมชนให้ความเคารพนับถือศรัทธา ได้แก่ ครู ผู้เฒ่าผู้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือจะเริ่มที่องค์การหลักอาจจะเป็นกรรมการหมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล (อ.บ.ต.) หรือหน่วยงานการศึกษาออกโรงเรียนให้เป็นผู้ริเริ่มพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้
4. คัดสรรกรรมการหรือองค์การดำเนินงาน เพื่อเริ่มการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ในขั้นต้นก่อน มาร่วมมือกันแบบหุ้นส่วน
5. สร้างความเข้าใจ เกิดความสนใจและให้ความร่วมมือ ควรหาวิธีการที่จะขยายแนวความคิดให้เกิดการยอมรับในวงกว้าง

6. พัฒนาบุคลากรที่จะเป็นผู้ดำเนินงานเพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจถึงหลักการวิธีการ และขั้นตอนในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้
7. วิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยึดหลักการจัดกิจกรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ดังนั้นต้องเริ่มที่ชุมชนเพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชน
8. จัดทำแผนชุมชนและกำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนา ดำเนินการนำข้อมูลจากการวิเคราะห์ชุมชนมาจัดทำแผนการดำเนินงานชุมชนแห่งการเรียนรู้ในระยะสั้นและระยะยาว
9. วิเคราะห์ศักยภาพของเครือข่ายทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำจุดเด่นของแต่ละส่วนมาใช้ เช่น ด้านเงินทุน ด้านอาคารสถานที่ ด้านวิทยากร ด้านวัสดุอุปกรณ์ ฯลฯ
10. ดำเนินการจัดชุมชนแห่งการเรียนรู้โดยนำหลักการในการจัดชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยประกอบด้วยผู้จัดกิจกรรมใช้หลักความร่วมมือแบบหุ้นส่วน ด้านประชาชนผู้รับบริการ ควรใช้หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน หลักความหลากหลาย ยึดหยุ่นสัมพันธ์กับ วิถีชีวิตเปิดกว้างเพื่อความเสมอภาค เข้าถึงได้ง่ายและมีความต่อเนื่อง
11. ประเภทของกิจกรรมที่ควรจัดขึ้นอยู่กับสภาพปัญหา และความต้องการของเมือง/ชุมชนนั้นๆ อาทิ กิจกรรมการส่งเสริมการศึกษาพื้นฐาน ได้แก่ การอ่านออกเขียนได้ การศึกษาที่เทียบเท่าระดับชั้นต่างๆ ทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบ การพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพ ความรู้ที่จำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต
12. การติดตามประเมินผลการดำเนินงาน เพื่อเรียนรู้ผลการดำเนินงานแล้วนำมาใช้ปรับปรุงงาน ศึกษาดำเนินงานจากชุมชนอื่นๆ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ได้เช่นกัน
13. ประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานเป็นระยะๆ เพื่อให้ประชาชนทุกกลุ่มได้เกิดความรู้ความเข้าใจมากยิ่งขึ้น
14. สร้างเครือข่ายชุมชนแห่งการเรียนรู้ ควรมีการประสานเชื่อมโยงชุมชนแห่งการเรียนรู้ในพื้นที่ต่างๆ เข้าด้วยกันโดยอาจจัดตั้งกลุ่มประสานงานเครือข่ายเพื่อให้แต่ละชุมชน
15. หามาตรการในการระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ การระดมทุนเพิ่มเติมจากหน่วยงานองค์กร สถานประกอบการทั้งภาครัฐและเอกชน

โดยสรุป หลักการและแนวคิดที่หลากหลายของการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ มีแนวโน้มที่จะพัฒนาต่อเนื่องอย่างไม่มีที่สิ้นสุดในอนาคต เนื่องจากแต่ละสังคมตระหนักถึงความสำคัญของความรู้ในตัวบุคคล แนวทางการพัฒนาในปัจจุบันจึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและองค์ความรู้แบบเป็นองค์รวม โดยในการพัฒนาชุมชนไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ นั้น จากการศึกษาเอกสารพบความพยายามสรุปองค์ความรู้ การนำเสนอแนวทางการพัฒนาสังคมแห่ง

การเรียนรู้ที่หลากหลาย ชุมชนอาจต้องประยุกต์องค์ความรู้ให้เหมาะสมกับบริบทของตนเอง โดยองค์ประกอบที่สำคัญของการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ คือ ผู้นำที่มีความเป็นนักพัฒนาที่ดี ความผูกพันในท้องถิ่น มีความรักและภูมิใจในท้องถิ่นที่อยู่อาศัย มีองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ การบริหารจัดการที่เป็นระบบ มีเครือข่ายการเรียนรู้ที่ชัดเจน มีการสื่อสารภายในชุมชนตลอดเวลา มีองค์ประกอบทางกายภาพ เช่น การคมนาคมสะดวก สิ่งแวดล้อมด้านสาธารณสุขดี มีแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภค และมีบรรยากาศการเรียนรู้ มีการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง สมาชิกของชุมชนให้ความร่วมมืออย่างดี นอกจากนี้การพัฒนาเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่สามารถปรับเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรมของผู้คนได้ จะต้องเกิดขึ้นจากการเรียนรู้ทั้งทางด้านทฤษฎี แนวคิด การปฏิบัติ และการได้รับผลจากการปฏิบัติ นั้นอย่างครบถ้วน รวมทั้งการรับรู้ และมีจิตสำนึกที่ถูกต้องดีงาม ตามแนวทางของชุมชนนั้นๆ เอง อาจต้องอาศัยเงื่อนไขการพัฒนา เช่น เวลา วัฒนธรรมการเรียนรู้ กลไกการเรียนรู้ในทุกระดับ

นอกจากนี้ มีผู้พยายามนำเสนอรูปแบบของสังคมแห่งการเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ อาทิ รูปแบบพรรณนา (Descriptive Model) การพยายามอธิบายลักษณะของสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรม รูปแบบ Schooling Model เป็นรูปแบบของการศึกษาในระบบโรงเรียน รูปแบบ Credentialist Model เป็นรูปแบบที่เน้นการพัฒนาคุณวุฒิทางการศึกษา รูปแบบ Access Model เป็นรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญกับการเข้าถึงระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น อินเทอร์เน็ต เป็นต้น รูปแบบ Reflexive Model รูปแบบการให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับสภาพสังคม การดำเนินชีวิต และการทำงาน รูปแบบ Technocratic Model ที่เน้นการศึกษาตลอดชีวิต ความจำเป็นที่ต้องพัฒนาฝีมือแรงงาน เพื่อตอบรับการแข่งขันยุคโลกาภิวัตน์ รูปแบบ Social Polarization Model รูปแบบวัฒนธรรม ซึ่งมองสังคมแห่งการเรียนรู้ว่าเป็นสังคมที่มีค่านิยมการเรียนรู้ตลอดชีวิต รูปแบบเทคนิควิทยามองสังคมแห่งการเรียนรู้เป็นพัฒนาการของเทคโนโลยี การสื่อสารที่บูรณาการในชีวิต ครอบครัวการทำงาน และชุมชน และรูปแบบประชาธิปไตยที่เห็นว่าสังคมแห่งการเรียนรู้ คือ การแสดงออกทางความคิดและการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้

ตอนที่ 1.2 ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์หลักการ แนวคิดเกี่ยวกับสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน จากการลงพื้นที่ภาคสนาม เพื่อศึกษาระณีศึกษาที่ดี จำนวน 5 แห่ง

ผู้วิจัยได้ศึกษาระณีศึกษาที่ดีจำนวน 5 แห่ง ได้แก่ 1) ชุมชนบ้านยาง จังหวัดปราจีนบุรี 2) ชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ จังหวัดเพชรบุรี 3) ชุมชนบ้านฉางหลวง จังหวัดตรัง 4) ชุมชนบ้านคำปลาหลาย รูปแบบการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ จังหวัดขอนแก่น และ 5) ชุมชนบ้าน

จอเจริญญ แหล่งการเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลเป็นรายการกรณีศึกษา ซึ่งแต่ละกรณีศึกษาที่ดีมีรายละเอียดหลัก ได้แก่ ข้อมูลทั่วไป ลักษณะ/ รูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้ และแนวทางและปัจจัยในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของชุมชน ดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป
 - 1.1 ลักษณะบริบททางสังคม อาทิ ประวัติความเป็นมา โครงสร้างสังคม
 - 1.2 นโยบายและทิศทางการพัฒนาบุคคล ชุมชน และสังคมแห่งการเรียนรู้
 - 1.3 การกำหนดกลุ่มบุคคล คณะกรรมการชุมชน และภาคีเครือข่าย
2. ลักษณะ/รูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้
 - 2.1 องค์ประกอบที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้
 - 2.1.1 บุคคลแห่งการเรียนรู้
 - 2.1.2 แหล่งการเรียนรู้
 - 2.1.3 องค์ความรู้
 - 2.1.4 การจัดการความรู้
 - 2.2 ลักษณะกระบวนการหรือสภาพการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้
 - 2.2.1 หลักความร่วมมือแบบหุ้นส่วน
 - 2.2.2 หลักการมีส่วนร่วม
 - 2.2.3 หลักการดำเนินงานหรือบริหารงานจัดกิจกรรม
 - 2.2.4 หลักการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
 - 2.2.5 หลักการดำเนินงานที่ต่อเนื่องและสม่ำเสมอ
 - 2.3 กิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิต
 - 2.4 ลักษณะการเป็นชุมชนเรียนรู้
 - 2.4.1 โครงสร้างความสัมพันธ์
 - 2.4.2 กระบวนการเรียนรู้และการพัฒนา
 - 2.4.3 กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
 - 2.4.4.ความร่วมมือ
 - 2.4.5 ระบบการสื่อสารในชุมชน
 - 2.5 องค์ประกอบของการนำไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้
 - 2.6 องค์ประกอบกระบวนการทัศน์เชิงบวก และการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวก
 - 2.7 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน

3. การวิเคราะห์ข้อมูลแนวทางและปัจจัยในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของชุมชน
 - 3.1 แนวทางในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของชุมชน
 - 3.2 ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

กรณีศึกษาที่ 1 ตัวแทนภาคตะวันออกเฉียง: สังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ: ชุมชนบ้านยาง จังหวัดปราจีนบุรี

1. ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

1.1 ลักษณะบริบททางสังคม อาทิ ประวัติความเป็นมา โครงสร้างสังคม

ชุมชนบ้านยาง หมู่ที่ 17 ตำบลโพธิ์งาม อำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี เป็นชุมชนที่ก่อตั้งมาตั้งแต่ พ.ศ. 2399 นับถึงปี พ.ศ. 2551 ชุมชนดังกล่าวมีอายุได้ 152 ปี ในระยะแรกของการก่อตั้งชุมชน มีครัวเรือนทั้งไทยและจีนจำนวน 25 ครัวเรือน เป็นครัวเรือนไทย 20 ครัวเรือน ครัวเรือนจีน 5 ครัวเรือน

อำเภอประจันตคามมีฐานะเป็นเมือง ก่อนเมืองเก่า เรียกว่า “บ้านกบแจะ” ตามประวัติทำวอุเทน ทำวสร้อยเพ็ญเมืองแสน เป็นผู้รวบรวมไพร่พลที่ถูกกวาดต้อนมาจากเมืองเวียงจันทร์ เมืองมหาชัย และอีกหลายเมืองในภาคอีสานของประเทศ ผ่านมาทางท่าเมืองอุเทน นครพนม และกาฬสินธุ์ เรื่อยลงมา ในครั้งนี้ไทยยกกองทัพไปปราบเจ้าอนุวงศ์ เวียงจันทร์ แล้วก็เลยถือโอกาสกวาดต้อนมาด้วย มารวบรวมคนที่ถูกกวาดต้อนตั้งเป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ขึ้น ต่อมาได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นเมืองเรียกว่า “เมืองประจันตคาม” ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทำวอุเทนได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นหลวงภักดีเดชะว่าราชการเมืองประจันตคามตั้งแต่นั้นมา ต่อมาปรากฏว่าหลวงภักดีเดชะ เจ้าเมืองคนแรกมีความชอบในราชการสงคราม ในด้านการสู้รบปราบปรามกองทัพญวน ซึ่งยกมาตีกรุงพนมเปญ ครั้งแรก และได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นพระภักดีเดชะ ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงดำริ ปฏิรูปการปกครองหัวเมืองจัตวาประจันตคามลงเป็นอำเภอประจันตคาม ในปีพ.ศ. 2448 มีนายอำเภอเป็นหัวหน้าปกครองบังคับบัญชาขึ้นตรงต่อจังหวัดปราจีนบุรี จนถึงปัจจุบัน เป็นเวลา 90 กว่าปีมีนายอำเภอ 41 คน ในระยะเวลา 152 ปีที่ผ่านมา ชุมชนบ้านยางมีผู้นำชุมชนดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านรวมทั้งสิ้น 7 คน ได้แก่ นายทวีศักดิ์ คำภา ผู้ใหญ่บ้านนักพัฒนาที่ร่วมกับประชาชนจำนวน 106 ครัวเรือน พัฒนาชุมชนของตนให้มีความเจริญก้าวหน้า มีความเข้มแข็งทุกครัวเรือน สามารถพึ่งตนเองได้ด้วยกระบวนการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ด้วยภูมิปัญญาของชุมชนจนเป็นแบบอย่างที่ดีของการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ประสบความสำเร็จและเป็นที่ยอมรับของสังคม

1.2 นโยบายและทิศทางการพัฒนาบุคคล ชุมชน และสังคมแห่งการเรียนรู้

การพัฒนาชุมชนบ้านยางยึดหลักทางการพัฒนาบุคคล ชุมชน และสังคมแห่งการเรียนรู้ด้วยพลังของกระบวนการประชาธิปไตย โดยเป็นการพัฒนาที่ประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมอย่างสำคัญในการร่วมกันกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนบ้านยางให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนด้วยการระดมความคิดเห็น ร่วมกันกำหนดความต้องการและเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนาชุมชนว่า ชุมชนบ้านยางต้องการอะไร ซึ่งเห็นได้จากวิสัยทัศน์ในการพัฒนาชุมชนของตนโดยมีเป้าหมายที่ชัดเจนว่า “**ประชาชนร่วมพัฒนา สร้างสิ่งแวดล้อมเขียวขจี เศรษฐกิจดี ทุกชีวิมีสุข**” นอกจากนี้มีวิสัยทัศน์ซึ่งเป็นเสมือนเข็มทิศของการพัฒนาแล้ว ชาวชุมชนบ้านยางได้ร่วมกันกำหนดคำขวัญบ้านยาง เพื่อเป็นข้อเตือนใจให้ทุกคนได้ปฏิบัติพันธกิจให้บรรลุตามวิสัยทัศน์ด้วยคำขวัญที่ว่า “**บ้านยางสะอาด สดใส ร่วมใจ สามัคคี**” เป็นคำขวัญประจำใจของทุกคนที่จะทำงานร่วมกัน ซึ่งวิสัยทัศน์และคำขวัญดังกล่าวเป็นปฐมบทสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จของการพัฒนาชุมชนบ้านยางในปัจจุบัน

1.3 การกำหนดกลุ่มบุคคล คณะกรรมการชุมชน และภาคีเครือข่าย

การดำเนินกิจกรรมต่างๆของชุมชนบ้านยาง ได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มบุคคล คณะกรรมการชุมชน และภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยคณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการประจำคุ้มต่างๆ จำนวน 10 คุ้ม ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้านที่เป็นอดีตผู้นำชุมชน ภูมิปัญญา ผู้รู้ในชุมชนด้านต่างๆ เช่น หมอตำแย เกษตรอินทรีย์ สมุนไพร จักรสาน ผู้รู้ด้านดารจัดทำแผนการเมือง เป็นต้น และกลุ่มเครือข่ายที่ให้การสนับสนุนด้านต่างๆ ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชน ได้แก่ สาธารณสุขชุมชน ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาครอบครัวและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอประจันตคาม พัฒนาชุมชน อำเภอ องค์กรพัฒนาเอกชน (พช.) กลุ่มเครือข่ายจากภายนอกที่ชุมชนขอความช่วยเหลือด้านงบประมาณ และองค์ความรู้ที่จำเป็นต่างๆ เช่น องค์การไค้กา องค์กรเพื่อการพัฒนาเอกชน องค์กรความร่วมมือระหว่างประเทศของญี่ปุ่น

2. ลักษณะ/รูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้

2.1 องค์ประกอบที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

2.1.1 บุคคลแห่งการเรียนรู้

จากการวิเคราะห์ชุมชนบ้านยาง พบว่า มีบุคคลที่มีลักษณะดังกล่าว และเป็นที่เคารพนับถือของทุกคนในชุมชน ได้แก่ คุณหมอสุจินดา ชำนาญมิตร โรงพยาบาลประจันตคาม อดีตผู้ใหญ่บ้าน ทวีศักดิ์ คำภา ปัจจุบันท่านดำรงตำแหน่งเป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน และผู้ใหญ่บ้าน วิจิตร วงศ์สวัสดิ์ และผู้รู้ในหมู่บ้าน ได้แก่

- นางทองคำ อ่อนดี ผู้รู้ด้านหมอดำแย
- นางสาวสุนิสา ต่างแขวง ผู้รู้ด้านเกษตรอินทรีย์
- นายชัตร์ พึ่งศิริ ผู้รู้ด้านการทาสีรถ
- ส.อ. ทองคำ ชื่นอารมณ์ ผู้รู้ด้านงานไม้
- นายละมุล กินมิตร ผู้รู้ด้านจักสาน
- นายกัณหา ทรัพย์ปรสาท ผู้รู้ด้านสมุนไพร
- นายจันทศิลา ขอดทอง ผู้รู้ด้านกีฬา
- นายใจ ศรีสลวย ผู้รู้ด้านสมุนไพร
- นายสมจิตร โพธิ์งาม ผู้รู้ด้านการจัดทำแผนการเมือง
- นางสาวมงคล แสงจำ ผู้รู้ด้านการเย็บผ้า
- นายสมชาย เผ่าประจันต์ ผู้รู้ด้านการหาปลา
- นายสมปอง ทัดทอง ผู้รู้ด้านการตัดกระดาษ

บุคคลแห่งการเรียนรู้ของชุมชนบ้านยางมีลักษณะที่สำคัญ ดังนี้ เป็นผู้ใฝ่รู้ ศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ มีความกระตือรือร้นในการทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวม และทำงานเพื่อส่วนรวมเป็นคนที่เอาใจใส่ เป็นคนที่มีจิตสาธารณะ และเป็นผู้มีความสามารถในการถ่ายทอด

2.1.2 แหล่งการเรียนรู้

ชุมชนบ้านยางมีแหล่งการเรียนรู้หลากหลาย ทั้งที่เป็นการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรม และเป็นสถานที่ศึกษาเรียนรู้ เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านยาง กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กองทุนน้ำดื่มชุมชน กลุ่มทุนกระถางหรือเศรษฐกิจพอเพียง กองทุนไม้ดอกไม้ประดับ ซึ่งกองทุนจะจัดสถานที่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้วย เพื่อการถ่ายทอดเนื้อหาความรู้สำหรับประชาชน และผู้สนใจทั่วไป ซึ่งแหล่งเรียนรู้ด้านการทำไม้ดอกไม้ประดับของชุมชนบ้านยางถือได้ว่ามีชื่อเสียงและได้รับการยอมรับ จนสามารถสร้างงานสร้างรายได้ให้กับสมาชิกชุมชนในหลายบ้านมาโดยตลอดที่ประกอบอาชีพนี้มาอย่างยาวนาน จนเกิดเป็นหลักสูตรท้องถิ่นเฉพาะ เช่น การล้อมไม้ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า แหล่งเรียนรู้ของชุมชนบ้านยางเกี่ยวข้องกับแหล่งเรียนรู้เกษตรธรรมชาติ และกลุ่มอาชีพต่างๆ ในชุมชน นอกจากนี้ยังพบว่า มีแหล่งการเรียนรู้เพื่อการศึกษารุ่นอื่นๆ อีกด้วย เช่น ศูนย์การเรียนรู้ตำบลโพธิ์งาม ศูนย์การเรียนรู้หมู่บ้านที่มีห้องสมุดชุมชน และเป็นศูนย์การจัดกิจกรรมการศึกษาเรียนรู้นอกระบบโรงเรียน วัดพรหมรังษี และโรงเรียนมัธยม โรงเรียนขยายโอกาส ชุมชนบ้านยางเองจึงเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณค่า ช่วยให้ประชาชนได้ศึกษาเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา

2.1.3 องค์ความรู้

ปัจจุบันชุมชนบ้านยางมีอายุ ประมาณ 150 ปี องค์ความรู้ที่สำคัญของชุมชนบ้านยาง จึงเกิดมาจากการสั่งสมองค์ความรู้ของบรรพบุรุษมาตั้งแต่อดีต ประกอบด้วยองค์ความรู้ด้านต่างๆ เช่น องค์ความรู้ด้านเศรษฐกิจ การจัดการกองทุนของชุมชน เช่น กองทุนน้ำดื่มชุมชน กลุ่มทุน กระถางหรือเศรษฐกิจพอเพียง กองทุนไม้ดอกไม้ประดับ ความรู้ด้านสมุนไพรในท้องถิ่น และความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ชุมชน ได้แก่ ไม้กวาดดอกหญ้า ไม้กวาดทางมะพร้าว ไม้ดอกไม้ประดับ โดยองค์ความรู้เหล่านี้มีการส่งเสริมและถ่ายทอดสู่เด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ในชุมชน และเผยแพร่สู่ชุมชนอื่นๆ ที่สนใจ และองค์ความรู้ด้านสังคม เช่น ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น การให้ความสำคัญกับบ้าน วัด และโรงเรียน จากการวิเคราะห์กิจกรรมกลุ่มของชุมชน พบว่าชุมชนบ้านยางจะเน้นการพัฒนาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต การพึ่งพาตนเองได้ของคนในชุมชน เช่น การรวมกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการเก็บออมและนำเงินรายได้มาใช้ประโยชน์ภายในชุมชน กองทุนน้ำดื่มผลิตน้ำเองเพื่อลดรายจ่าย กองทุนป้อนน้ำมันชุมชนก็เพื่อจำหน่ายน้ำมันทุกชนิดแก่สมาชิกและประชาชนทั่วไป กองทุนข้าวสาร เพื่อจัดหาและจำหน่ายข้าวในราคาถูกลงให้กับประชาชนทั้งหมู่บ้าน หรือแม้แต่โครงการจัดหาอาหารโปรตีนเพื่อสุขภาพ ก็เพื่อเพิ่มสารโปรตีน และส่งเสริมการมีสุขภาพที่ดีให้กับทุกคน

2.1.4 การจัดการความรู้

ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน ผู้ใหญ่บ้าน วิจิตร วงศ์สวัสดิ์ ที่เพิ่มมารับตำแหน่ง หนึ่งในคณะกรรมการหมู่บ้านและอดีตผู้ใหญ่บ้าน นายทวีศักดิ์ คำภา และคุณหมอสุจินดา ชำนาญมิตร คณะกรรมการหมู่บ้านและกองทุนหมู่บ้าน ทั้งสามท่านถือเป็นผู้รู้ในชุมชน พบว่าการจัดการความรู้ของชุมชนบ้านยางมีลักษณะการพูดคุย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันมากกว่า การจัดทำข้อมูลชุมชนอย่างเป็นระบบ โดยมีผู้นำชุมชนเป็นผู้นำกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชน การร่วมกันกำหนดความต้องการและเป้าหมายของกิจกรรมต่างๆ ผู้วิจัยพบข้อมูลชุมชนจากแผนชุมชนที่คณะกรรมการหมู่บ้านร่วมกันจัดทำขึ้น และเอกสารแผ่นพับความรู้ที่ศูนย์การศึกษาครอบครัวและการศึกษาตามอัธยาศัยจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น การทำปุ๋ยอินทรีย์

2.2 ลักษณะกระบวนการหรือสภาพการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้

2.2.1 หลักความร่วมมือแบบหุ้นส่วน

ชุมชนบ้านยางมีระบบการคัดสรรกลุ่มเครือข่ายความร่วมมือเพื่อการพัฒนาที่ชัดเจน โดยลักษณะความร่วมมือแบบหุ้นส่วนจะเห็นได้จากการรวมกลุ่มสมาชิกของชุมชน เช่น คณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการคุ้มทั้งหมด 10 คุ้ม เพื่อให้การพัฒนาชุมชนเป็นการพัฒนาที่

ทุกคนได้เข้ามามีส่วนร่วมโดยทั่วถึง ได้แก่ คุ่มทำยชอยสไตส์ ร่วมใจสามัคคี คุ่มรุ่งเรือง คุ่มบูรณา
 ร่วมใจ คุ่มกลางสว่างสไตส์ คุ่มเจริญยิ่ง คุ่มมั่งมีศรีสุข คุ่มเศรษฐกิจร่วมใจสามัคคี คุ่มพัฒนาร่มเย็น
 คุ่มสไตส์สามัคคี และ คุ่มบ้านเนินเจริญทรัพย์ ซึ่งในแต่ละคุ่มมีหัวหน้าคุ่มรับผิดชอบดูแลการ
 พัฒนาชุมชนให้เป็นไปตามวิสัยทัศน์และคำขวัญที่ทุกคนได้ร่วมกันกำหนดไว้ ทั้งนี้ แต่ละคุ่ม
 จะต้องร่วมกันจัดทำแผนการบริหารและพัฒนาภายในคุ่มในลักษณะของแผน 5 ปี โดยกำหนดให้
 มีการประเมินผลงานในทุกกรอบปี นอกจากนี้ ชุมชนได้รับความร่วมมือจากกลุ่มสมาชิกกองทุนและ
 กลุ่มอาชีพ เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านยาง กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กองทุนน้ำดื่มชุมชน
 กลุ่มทุนกระถางหรือเศรษฐกิจพอเพียง กองทุนไม้ดอกไม้ประดับ นอกจากนี้หุ้นส่วนความร่วมมือ
 มาจากการรวมกลุ่มของเครือข่ายที่เป็นหน่วยงานหลักท้องถิ่น เช่น หน่วยงานระดับจังหวัด อำเภอ
 และตำบล ชุมชนได้รับการสนับสนุนในโครงการแกจนคนปราจีนบุรีจากผู้ว่า CEO ปกครองอำเภอ
 ประจันตคาม พัฒนาชุมชนอำเภอประจันตคาม วัฒนธรรม เกษตรอำเภอประจันตคาม องค์การ
 บริหารส่วนตำบลโพธิ์งาม กศน. อำเภอประจันตคาม และองค์กรหรือหน่วยงานจากภายนอก
 ชุมชน เช่น ธนาคาร กรมโยธาธิการ สนับสนุนกองทุนประปา องค์การความร่วมมือระหว่างประเทศ
 ของญี่ปุ่น (ไจก้า) ให้การสนับสนุนกิจกรรมของชุมชน และยังเป็นโอกาสอันดีที่ชุมชนจะได้ร่วม
 ทำงานกับองค์กรหรือหน่วยงานที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น

2.2.2 หลักการมีส่วนร่วม

ชุมชนบ้านยางให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกคนในกิจกรรมของชุมชนทุก
 ประเภท เพราะมีความเชื่อว่าประโยชน์จะเกิดกับทุกคนในชุมชน เห็นได้ชัดเจนว่า กิจกรรมต่างๆ
 ของชุมชนเกิดจากการระดมความคิดของผู้รู้ ชาวบ้าน และกลุ่มผู้มีอำนาจ อย่างคณะกรรมการ
 หมู่บ้าน โดยประชาชนสามารถเข้ามีส่วนร่วม ทั้งในการวางแผนการจัดกิจกรรมการศึกษาเรียนรู้
 การดำเนินการจัดกิจกรรม การเข้าร่วมกิจกรรม และการประเมินผลกิจกรรม ทุกคนสามารถเข้ามา
 รับรู้ข้อมูลของชุมชนจากการเข้าร่วมประชุมหมู่บ้าน หรือการประชุมกลุ่มย่อยของกลุ่มกองทุน และ
 กลุ่มอาชีพต่างๆ การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมและความรับผิดชอบต่อชุมชน
 “โครงการถนนช่วยด้วยมือเรา” มุ่งเน้นการสร้างภูมิทัศน์ในชุมชนให้สวยงาม เป็นต้น ซึ่งการให้
 ประชาชนทุกกลุ่มมาร่วมกันพัฒนาสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์การพัฒนา
 ชุมชนบ้านยาง ที่ว่า **“ประชาร่วมพัฒนา สร้างสิ่งแวดล้อมเขียวขจี เศรษฐกิจดี ทุกชีวิมีความสุข”**

2.2.3 หลักการดำเนินงานหรือบริหารงานจัดกิจกรรม

การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้และการพัฒนาชุมชนของชุมชนบ้านยางเน้นการมีส่วน
 ร่วมของสมาชิกทุกคนในชุมชน โดยคณะกรรมการหมู่บ้าน และคณะกรรมการคุ่ม รวมทั้งสมาชิก
 ชุมชนทุกคนสามารถเข้ามามีส่วนร่วม เป็นผู้ตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ติดตาม

ความสามารถในการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน โดยประชาชนทุกคนในชุมชนสามารถเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มกิจกรรมต่างๆ เพื่อการตรวจสอบและประเมินผลความก้าวหน้าได้ นอกจากนี้ ชุมชนยังมีการประเมินตนเองผ่านการเรียนรู้ชุมชนหรือหน่วยงานอื่นๆ ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ การเข้าร่วมกิจกรรมจากภาครัฐ เช่น การส่งชุมชนในฐานะชุมชนที่มีลักษณะสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยสำนักงานเลขาธิการการศึกษา เพื่อเป็นช่องทางในการประเมินความก้าวหน้าในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน

2.2.4 หลักการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ประชาชนส่วนใหญ่ของชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ การพัฒนาความรู้ ความสามารถ และทักษะต่างๆ และการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ชุมชนบ้านยางจึงมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบทางการและไม่เป็นทางการตลอดเวลา ผ่านการพูดคุยระหว่างผู้รู้ ผู้ใหญ่ เด็กและเยาวชน การประชุมหรือในที่ประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน การถ่ายทอดความรู้ในแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน เช่น บ้าน วัด องค์กรท้องถิ่น หอสมุด ศูนย์การเรียนรู้ ดังที่ นางเยาว์ จรูญศักดิ์ (สัมภาษณ์วันที่ 3 พฤษภาคม 2553) อธิบายว่า *“ที่นี่มีการเรียนรู้ร่วมกันอย่างไม่เป็นทางการ เราพูดคุยกันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตลอดเวลา เวลาที่กคน. จะจัดกิจกรรมจะถามความคิดเห็นกับชุมชนในพื้นที่ก่อน และเวลาที่ชาวบ้านมีปัญหาหรือความต้องการเราก็คุยกันได้”*

2.2.5 หลักการดำเนินงานที่ต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

ชุมชนมีกิจกรรมต่างๆ หลากหลายเกิดขึ้นตลอดเวลา โดยกิจกรรมส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่คณะกรรมการชุมชน และหน่วยงานในท้องถิ่นต้องรับผิดชอบ เช่น กิจกรรมการพัฒนาตนเอง ครอบครัว และชุมชนของกลุ่มกองทุนอาชีพต่างๆ ที่มีอยู่กว่า 10 กลุ่ม กิจกรรมอีกส่วนหนึ่งเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ในแหล่งการเรียนรู้ กิจกรรมเฉพาะกิจเพื่อการพัฒนาความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ดีงามสำหรับประชาชน กิจกรรมเพื่อการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นต้น กิจกรรมที่เกิดจากภาคส่วนต่างๆ เหล่านี้ โดยเฉพาะกิจกรรมที่เกิดจากชุมชนโดยคณะกรรมการชุมชนนี้ เมื่อหมดวาระ ก็มีการถ่ายทอดประสบการณ์ให้กับคณะผู้นำรุ่นใหม่ จึงเป็นสิ่งยืนยันถึงการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และกิจกรรมการพัฒนาชุมชนที่มีความต่อเนื่อง

2.3 กิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิต

ชุมชนบ้านยางมีการดำเนินกิจกรรมการศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังนี้

กิจกรรมการศึกษาในระบบ ส่วนใหญ่เป็นการดำเนินงานของสถานศึกษาที่จัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน ซึ่งหน่วยงานหลักในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนมัธยม และโรงเรียนขยายโอกาส ที่จัดการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษา จนถึงระดับมัธยมศึกษา โดยจัดตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

กิจกรรมการศึกษาในระบบและกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัย กิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดขึ้นในชุมชน มีลักษณะเป็นกิจกรรมการศึกษาเรียนรู้ในระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เช่น การจัดโครงการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความรู้สำหรับสมาชิกกลุ่มต่างๆ ผู้สูงอายุ เด็กและเยาวชนในพื้นที่ และคณะกรรมการกลุ่มต่างๆ ซึ่งหัวข้อการฝึกอบรมขึ้นอยู่กับความต้องการและความสนใจที่แท้จริง เช่น ความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ การลดรายจ่าย การทำบัญชีครัวเรือน การทำปุ๋ยอินทรีย์ การแนะแนวการศึกษาต่อ ความรู้เรื่องกฎหมายและสวัสดิการสังคม สุขภาพอนามัยจิตสำนึกสาธารณะ การบริหารจัดการ ภาวะผู้นำ เป็นต้น และกิจกรรมค่ายเยาวชนและยังมีการรณรงค์ให้ความรู้เรื่องข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่างๆ เช่น การรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด กิจกรรมการศึกษาเรียนรู้ ศึกษานอกสถานที่ และการเรียนรู้จากศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และการศึกษาต่อเนื่อง การศึกษาพื้นฐานที่จัดบริการให้ โดยศูนย์กศน. อำเภอประจันตคาม รวมทั้ง การศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง จากการพูดคุยสนทนา การอ่านหนังสือ ชมสื่อต่างๆ การประชุม กิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิตที่จัดขึ้นในชุมชนเป็นปัจจัยที่ทำให้ชุมชนบ้านยางประสบความสำเร็จในแง่ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี

2.4 ลักษณะการเป็นชุมชนเรียนรู้

2.4.1 โครงสร้างความสัมพันธ์

ชุมชนบ้านยางมีที่มาจากตระกูลเดียวกัน 3 ตระกูล ชุมชนก่อตั้งมาตั้งแต่ พ.ศ. 2399 นับถึงปี พ.ศ. 2551 ชุมชนดังกล่าวมีอายุได้ 152 ปี จึงทำให้แต่ละบ้านมีความรู้สึกผูกพันกันเสมือนเป็นครอบครัวเดียวกัน ชุมชนบ้านยางมีโครงสร้างความสัมพันธ์ที่สนิมสนม มีความเป็นเครือญาติ มีปัญหาที่การพูดคุยกัน ปรึกษาหารือกันได้อย่างเป็นกันเอง ซึ่งระบบความสัมพันธ์นี้เองก่อให้เกิดการสนับสนุนการจัดกิจกรรมต่างๆ สมาชิกชุมชนให้ความร่วมมือและเข้าร่วมกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ ประกอบกับชุมชนมีผู้ใหญ่ทวีศักดิ์ คำภา ซึ่งเป็นอดีตผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้นำที่ตระหนักถึงความคิดสร้างสรรค์ผ่านกระบวนการรับฟังความคิดเห็น ให้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างสำคัญในการร่วมกันกำหนดทิศทางในการพัฒนาชุมชนบ้านยางให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

นอกจากนี้ โครงสร้างความสัมพันธ์ของชุมชน เห็นได้จากการคัดเลือกผู้ใหญ่บ้าน ที่เลือกมาจากกลุ่มผู้รู้ในชุมชนที่เป็นที่เคารพนับถือ จะคัดเลือกคนดีคนเก่งของชุมชน ซึ่งที่ผ่านมาจะเป็นคนในพื้นที่ที่มีความคุ้นเคย และมุ่งมั่นตั้งใจพัฒนาชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดี ในการเลือกตั้งของชุมชนบ้านยางแต่ละครั้ง ผู้นำชุมชนจะมาจากการลงมติเอกฉันท์ของประชาชนทุกคน จึงเป็นการเลือกตั้งที่มีการแข่งขันใดๆ ทั้งสิ้น การบริหารงานและดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ จึงประสบความสำเร็จได้ง่าย เนื่องจากทุกคนในชุมชนมีความรู้สึกเป็นส่วนร่วมทั้งกับชุมชน กิจกรรม และตัวผู้นำชุมชนที่จากการเลือกของทุกคนในชุมชน

2.4.2 กระบวนการเรียนรู้และการพัฒนา

กระบวนการเรียนรู้เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน โดยอาศัยการประชุมหมู่บ้าน และการใช้หอกระจายข่าวภายในชุมชน รวมทั้งการฝึกปฏิบัติจนเห็นจริง การศึกษาดูงานภายในชุมชนและภายนอกชุมชน การศึกษาจากเอกสารสิ่งพิมพ์ ชุมชนมีกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาตนเองทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยมีเนื้อหาองค์ความรู้ที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิต วิถีชีวิตชุมชน และการประกอบอาชีพ

ส่วนการพัฒนา ชุมชนบ้านยางพัฒนาตามสิ่งที่มีอยู่ สิ่งขาดแคลน หรือการพัฒนา กิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม ใช้ทรัพยากรและองค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นเป็นปัจจัยสำคัญ สำหรับการพัฒนามีระบบการถ่ายทอด การบริหารจัดการ การวางแผนและพัฒนา ระบบการดูแลรักษา และการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งทางด้านวิชาการ และด้านงบประมาณ

2.4.3 กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชน ส่วนใหญ่เกิดจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระดับครอบครัว ต่อมาเป็นระดับกลุ่มบุคคล กลุ่มอาชีพ และกลุ่มกองทุน ทั้งที่เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันเองภายในกลุ่ม และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้กับภายนอกชุมชน และในต่างประเทศ ชุมชนบ้านยางอาศัยเวทีการประชุมหมู่บ้านเป็นสถานที่สำคัญในการพูดคุย แสดงความคิดเห็นต่อประเด็นต่างๆ รวมทั้งมีการส่งเสริมให้สมาชิกได้เปิดโลกทัศน์ทางความคิด โดยศึกษาดูงานชุมชนหลากหลายทั้งภายในประเทศ และภายนอกประเทศ ซึ่งองค์ความรู้ที่ได้จากบุคคลต่างๆ ทำให้ชุมชนได้นำมาคิดและปรับใช้เพื่อความเหมาะสมกับชุมชน เช่น การใช้ระบบคุ่มในการบริหารหมู่บ้าน เป็นต้น

2.4.4. ความร่วมมือ

ชาวชุมชนบ้านยางให้ความร่วมมือกับคณะกรรมการหมู่บ้าน และองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ในการทำงานพัฒนาหรือดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ ผู้วิจัยพบว่า การร่วมมือและความสามัคคีกันของชาวชุมชนบ้านยางเกิดจากหลายปัจจัย เช่น การเห็นผลงานที่ประสบความสำเร็จที่ผ่านมา การตระหนักในคุณค่าของกิจกรรมต่อส่วนรวม หรือการได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรมนั้นๆ เช่น ได้รับความรู้ ทักษะสำหรับการประกอบอาชีพ หรือการได้เงินหรือของรางวัล เป็นต้น

2.4.5 ระบบการสื่อสารในชุมชน

การสื่อสารภายในชุมชน ให้วิธีการประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน โดยคณะกรรมการที่เข้าร่วมประชุมล้วนเป็นตัวแทนของคุ่มทั้ง 10 คุ่ม ที่เป็นผู้มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการเผยแพร่ข้อมูลความรู้ไปสู่สมาชิกทุกคนในชุมชนต่อไป การกระจายอำนาจการปกครองในลักษณะคุ่มของ

ชุมชนบ้านยางทำให้การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้และการพัฒนาสะดวก และรวดเร็วยิ่งขึ้น รวมทั้งหากมีข้อเสนอแนะ หรือความต้องการอื่นๆ ที่สมาชิกต้องการให้จัดขึ้น ประชาชนสามารถพูดคุยกับผู้นำชุมชนได้โดยตรง ซึ่งชุมชนบ้านยางจะให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับการปรึกษาหารือ เพื่อให้ได้คำตอบที่เป็นที่พอใจ และเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมมากที่สุด นอกจากนี้ชุมชนยังใช้หอกระจายข่าวเพื่อการสื่อสารข้อมูลข่าวสารต่างๆ สู่สมาชิกชุมชนอีกด้วย

2.5 องค์ประกอบของการนำไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

องค์ประกอบการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ของชุมชนบ้านยาง ผู้วิจัยพบว่า การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชน ได้รับความสนับสนุนจากองค์กรเครือข่าย โดยคณะกรรมการหมู่บ้านร่วมกันจัดทำโครงการที่เป็นประโยชน์เสนอต่อองค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน และได้รับการสนับสนุนทรัพยากรการเรียนรู้ และงบประมาณการดำเนินการส่งเสริมการเรียนรู้ของบุคคล และกลุ่มบุคคล โดยการการพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่องในทุกหนึ่งปี ชุมชนบ้านยางจะมีการเลือกตั้งหัวหน้าคุ้มคนใหม่ขึ้นมาทำหน้าที่ผู้นำคุ้มให้เกิดการพัฒนางานตามแนวคิดใหม่ที่ทันสมัย ทันกับความเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมที่ปรับเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว

นอกจากการมีองค์กรเครือข่ายที่ให้การสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แล้ว ชุมชนบ้านยางยังมีลักษณะชุมชนที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ นั่นคือ การรับฟังความคิดเห็นของทุกคนในชุมชน โดยคณะกรรมการหมู่บ้านเปิดโอกาสการเรียนรู้และการรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกอย่างถ้วนหน้า ซึ่งพลังความคิดและพลังการปฏิบัติของประชาชนทำให้ชุมชนเกิดกิจกรรมหลากหลาย และทุกกิจกรรมล้วนเป็นบทเรียนของการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ดีของชุมชน

2.6 องค์ประกอบกระบวนการทัศน์เชิงบวก และการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวก

จากการวิเคราะห์ชุมชน พบว่าองค์ประกอบกระบวนการทัศน์เชิงบวก คือ ผู้นำที่เป็นที่เคารพนับถือ ได้รับความศรัทธาจากประชาชน มีผลต่อการคิด และการปฏิบัติตนของประชาชน สำหรับชุมชนบ้านยางการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกของชุมชนเกิดจากการที่**ประชาชนเห็นคุณค่าและประโยชน์ต่อส่วนรวม** กิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดขึ้นเป็นเสมือนพลังขับเคลื่อนสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ชุมชนบ้านยางได้ร่วมพลังความคิดและพลังการปฏิบัติไปสู่ความสำเร็จผ่านผลึกภูมิปัญญาสั่งสมมาอย่างต่อเนื่องนั้น มีหลากหลายกิจกรรม ทุกกิจกรรมเป็นบทเรียนบทใหม่ของการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้แบบเข้มแข็ง เป็นการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ เมื่อเผชิญปัญหาภัยร่วมกันแก้ไขปัญหาทำให้เกิดบทเรียนใหม่ๆ โดยไม่รู้จบซึ่งผลสุดท้ายก็กลายเป็นภูมิปัญญาที่ทุกคนมีส่วนร่วมเขียนไว้เป็นตำราของชุมชน

2.7 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน

จากการวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน พบปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานหลายประการ เช่น ชุมชนขาดการเรียนรู้เฉพาะที่จริงจังของชุมชน ปัจจุบันประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มเด็กเยาวชน ที่ขาดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน ความรู้สึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม รวมทั้งการเสียสละต่อส่วนรวม การมีส่วนร่วมของประชาชนมีผลต่องาน กิจกรรมต่างๆ ที่ชุมชนจัดขึ้น นอกจากนี้ยังพบอุปสรรคอื่นๆ เช่น ประชาชนมีปัญหาสุขภาพค่อนข้างสูง ระบบโครงสร้างพื้นฐาน ตามแนวทางในชุมชน ยังไม่มีแสงสว่างใช้

3. การวิเคราะห์ข้อมูลแนวทางและปัจจัยในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของชุมชน

3.1 แนวทางในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของชุมชน

ชุมชนบ้านยาง จังหวัดปราจีนบุรี มีการบริหารจัดการชุมชนที่น่าสนใจ มีระบบการบริหารจัดการที่เน้นการกระจายอำนาจการปกครองออกเป็นคุ้ม จำนวน 10 คุ้ม ได้แก่ คุ้มท้ายซอยสดไร่ร่วมใจสามัคคี คุ้มรุ่งเรือง คุ้มบุญอร่ามร่วมใจ คุ้มกลางสว่างสดใส คุ้มเจริญยิ่ง คุ้มมั่งมีศรีสุข คุ้มเศรษฐีร่วมใจสามัคคี คุ้มพัฒนาร่มเย็น คุ้มสดใสสามัคคี และ คุ้มบ้านเนินเจริญทรัพย์ ซึ่งแต่ละคุ้มมีหัวหน้าคุ้มเป็นผู้รับผิดชอบ ดูแลการพัฒนาชุมชนให้เป็นไปตามวิสัยทัศน์การพัฒนาชุมชนที่ชัดเจนว่า **“ประชาชนร่วมพัฒนา สร้างสิ่งแวดล้อมเขียวขจี เศรษฐกิจดี ทุกชีวิมีสุข”** และ**คำขวัญที่ทุกคนได้ร่วมกันกำหนดไว้ “บ้านยางสะอาด สดใส ร่วมใจสามัคคี”** ทั้งนี้ แต่ละคุ้มจะต้องร่วมกันจัดทำแผนการบริหารและพัฒนาภายในคุ้มในลักษณะของแผน 5 ปี โดยกำหนดให้มีการประเมินผลงานในทุกกรอบปี โดยในทุกหนึ่งปี ชุมชนบ้านยางจะมีการเลือกตั้งหัวหน้าคุ้มคนใหม่ขึ้นมาทำหน้าที่ผู้นำคุ้มให้เกิดการพัฒนาตามแนวคิดใหม่ที่ทันสมัย ทันกับความเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมที่ปรับเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว

ชุมชนมีจุดแข็งซึ่งทำให้ชุมชนบ้านยางมีความแตกต่างจากชุมชนอื่นๆ ในสังคม ได้แก่ ชุมชนมีความสามัคคี มีแกนนำหมู่บ้านร่วมรับผิดชอบครัวเรือน มีกองทุนรวมสำหรับพัฒนาหมู่บ้าน มีสถาบันการเงินที่เข้มแข็ง มีกิจกรรมเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ที่มีผลการดำเนินการที่ดี มีสถานที่ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้เป็นศูนย์กลางของชุมชน มีแกนนำหมู่บ้านเป็นผู้บริหารชุมชน ผู้นำชุมชนมีประสบการณ์ในการทำงาน และอยู่อาศัยอยู่ในชุมชน มีเงินสวัสดิการของชุมชน มีผู้มีความรู้หลากหลายสาขา มีการแบ่งการปกครองเป็นคุ้ม มีกิจกรรมด้านการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

จะเห็นได้ว่า ชุมชนบ้านยางมีลักษณะเด่นที่มีความหลากหลาย อาทิ การรวมกลุ่มต่างๆ ในชุมชนที่มีความเข้มแข็ง มีคณะกรรมการหมู่บ้านที่ประกอบด้วยผู้ที่มีความรู้

ความสามารถและทุ่มเทกับการทำงานเพื่อชุมชนอย่างเต็มที่ เช่น กลุ่มข้าราชการที่เกษียณอายุราชการ นอกจากนี้ ผู้วิจัยพบว่า วิธีการดำเนินการเพื่อเลือกผู้นำชุมชนหรือผู้ใหญ่บ้านของชุมชนบ้านยางมีความแตกต่าง นั่นคือ คณะกรรมการหมู่บ้านที่เป็นผู้รู้ ภูมิปัญญาที่ผู้คนศรัทธา จะดำเนินการมองหาผู้นำรุ่นใหม่ในชุมชนมาเป็นผู้นำในอนาคต และจะให้คนที่สนใจนี้เข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมของชุมชนอย่างต่อเนื่อง จนกว่าจะถึงเวลาที่เหมาะสม โดยเมื่อต้องเลือกตั้งผู้นำคนใหม่ สมาชิกชุมชนบ้านยางจะพร้อมใจกันมาให้กำลังใจบุคคลที่ถูกเลือกสรรไว้แล้ว และการเลือกตั้งจะไม่มีคู่แข่งโดยเด็ดขาด ทำให้การดำเนินงานของคณะกรรมการชุมชนไปเป็นด้วยความราบรื่น และทุ่มเททำงานเพื่อชุมชนอย่างแท้จริง และประชาชนก็มีความรัก ความสามัคคี และพร้อมใจสนับสนุน และเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนเป็นอย่างดี เพราะเชื่อมั่นในตัวผู้นำ และคณะกรรมการหมู่บ้านที่รู้จักกันเป็นอย่างดี

3.2 ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

จากการลงพื้นที่และสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ อาทิ ผู้ใหญ่บ้าน ตัวแทนคณะกรรมการหมู่บ้าน ครูศรช. เป็นต้น พบว่า มีปัจจัยหลายอย่างที่ทำให้ชุมชนบ้านยางประสบความสำเร็จ ได้แก่ **ชุมชนมีผู้นำที่เป็นคนทำงาน ตั้งใจทำงานจริงเพื่อส่วนรวม** ประชาชนให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนเป็นอย่างดี เช่น กลุ่มกองทุนน้ำดื่ม ชุมชน กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนหัตถกรรมบ้านกวาด กองทุนข้าวสาร กองทุนไม้ดอกไม้ประดับ กองทุนกระดาษ กองทุนสวัสดิการชุมชน เป็นต้น กลุ่มอาชีพเหล่านี้มีความเข้มแข็งมาก การรวมพลังของทุกคนในชุมชนได้สะท้อนและเป็นที่ประจักษ์ถึงความสำเร็จ และการได้รับการยกย่องจากองค์กรต่างๆ ซึ่งกลุ่มต่างๆ ในชุมชนได้แสดงให้เห็นว่า สามารถพัฒนาจนสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับสมาชิกมาโดยตลอด อีกทั้งช่วยส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองตามมาตรฐานงานชุมชนประเภทกลุ่ม/ องค์กรชุมชน

นอกจากนี้ **ชุมชนมีการสื่อสารและประชาสัมพันธ์สู่สมาชิกคนอื่นๆ ในชุมชนอย่างเป็นประจำต่อเนื่อง** โดยการประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน การประชุมสามัญประจำปีทั้งหมู่บ้าน โดยการประชุมแต่ละครั้งก็จะพูดคุยกันอย่างเป็นกันเอง ทั้งการเล่าผลการประเมินงานกลุ่มต่างๆ การขอความคิดเห็นดำเนินการจัดทำกิจกรรมใหม่ และการประชาสัมพันธ์กิจกรรมที่จะเกิดขึ้น โดยขอความร่วมมือในการช่วยเหลือหรือเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ และด้วยการพบปะพูดคุยกันอย่างสม่ำเสมอนี้เอง ทำให้เวลาที่เกิดปัญหา สมาชิกชุมชนสามารถพูดคุย ทำความตกลงกันได้ โดยทุกคนคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก

ชุมชนมีปัจจัยภายในชุมชนที่สนับสนุนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ ของชุมชนแล้ว ชุมชนบ้านยางยังได้รับการช่วยเหลือจากกลุ่มเครือข่ายมากมาย ทั้งองค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน อาทิ ศูนย์กศน. สถานีอนามัยชุมชน องค์กรเพื่อการพัฒนาเอกชนองค์กรไจก้า กลุ่มผู้นำในพื้นที่ เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ เป็นต้น โดยการสนับสนุนขององค์กรหรือหน่วยงานเหล่านี้ มีทั้งที่สนับสนุนเป็นเงินงบประมาณ และบางส่วนก็เป็นทรัพยากรในการเรียนรู้ที่จำเป็นในแต่ละกิจกรรม อีกทั้ง **ผู้นำการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบ้านยางเป็นกลุ่มผู้รู้ที่เป็นที่เคารพนับถือของทุกคนในหมู่บ้าน** ซึ่งจะมีอิทธิพลในแง่กระบวนการคิด การสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้กับชุมชน ได้แก่ กลุ่มข้าราชการที่เกษียณอายุราชการ กลุ่มภูมิปัญญา ประชาชนที่มีความสนใจในการพัฒนาชุมชน กลุ่มคนเหล่านี้จึงมีบทบาทสูงในการที่จะชี้แนะ อธิบายความ โน้มน้าว ประชาชนในชุมชนให้มาร่วมคิด ร่วมทำเพื่อชุมชน อีกทั้งยังเป็นกลุ่มคนที่คอยชี้แนะ ให้คำปรึกษา แก่กลุ่มผู้นำในปัจจุบัน และการที่มีกลุ่มผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มีความรักชุมชน ต้องการพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญก้าวหน้า พึ่งพาตนเองได้ และประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี เป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ชุมชนบ้านยางประสบความสำเร็จ และมีความเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่จะเป็นต้นแบบที่ดีได้

โดยสรุป ชุมชนบ้านยางมีระบบโครงสร้างความสัมพันธ์ที่เข้มแข็ง สมาชิกรักใคร่กลมเกลียว ให้ความร่วมมือกับการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างดี การรวมกลุ่มต่างๆ ในชุมชนมีความสามัคคี คณะกรรมการหมู่บ้านประกอบด้วยผู้ที่มีความรู้ความสามารถและทุ่มเทกับการทำงานเพื่อชุมชนอย่างเต็มที่ มีบทบาทสำคัญต่อการเลือกผู้นำเพื่อทำหน้าที่พัฒนาชุมชนให้มีความเจริญก้าวหน้า จะมีการคัดเลือกกันก่อนเพื่อให้เป็นมติเอกฉันท์ ระบบความสัมพันธ์แบบครอบครัวนี้ ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างสมาชิกอย่างสม่ำเสมอในเรื่องต่างๆ ทั้งเรื่องการทำงาน การพัฒนาทักษะอาชีพ และการดำรงชีวิต การริเริ่มการพัฒนาโครงการหรือกิจกรรมการเรียนรู้อื่นๆ ที่หลากหลาย ดังนั้นสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกของชุมชนบ้านยาง มีลักษณะของการร่วมกันแก้ปัญหา เป็นการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องยาวนาน ทำให้เกิดบทเรียนใหม่ๆ ไม่รู้จบจนเกิดเป็นภูมิปัญญาของชุมชนที่ทุกคนมีส่วนร่วมเขียนไว้เป็นตำราของชุมชน

ซึ่งผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี: ชุมชนบ้านยาง จังหวัดปราจีนบุรี สามารถแสดงดังตารางที่ 4.1 และแผนภาพที่ 4.1 ดังนี้

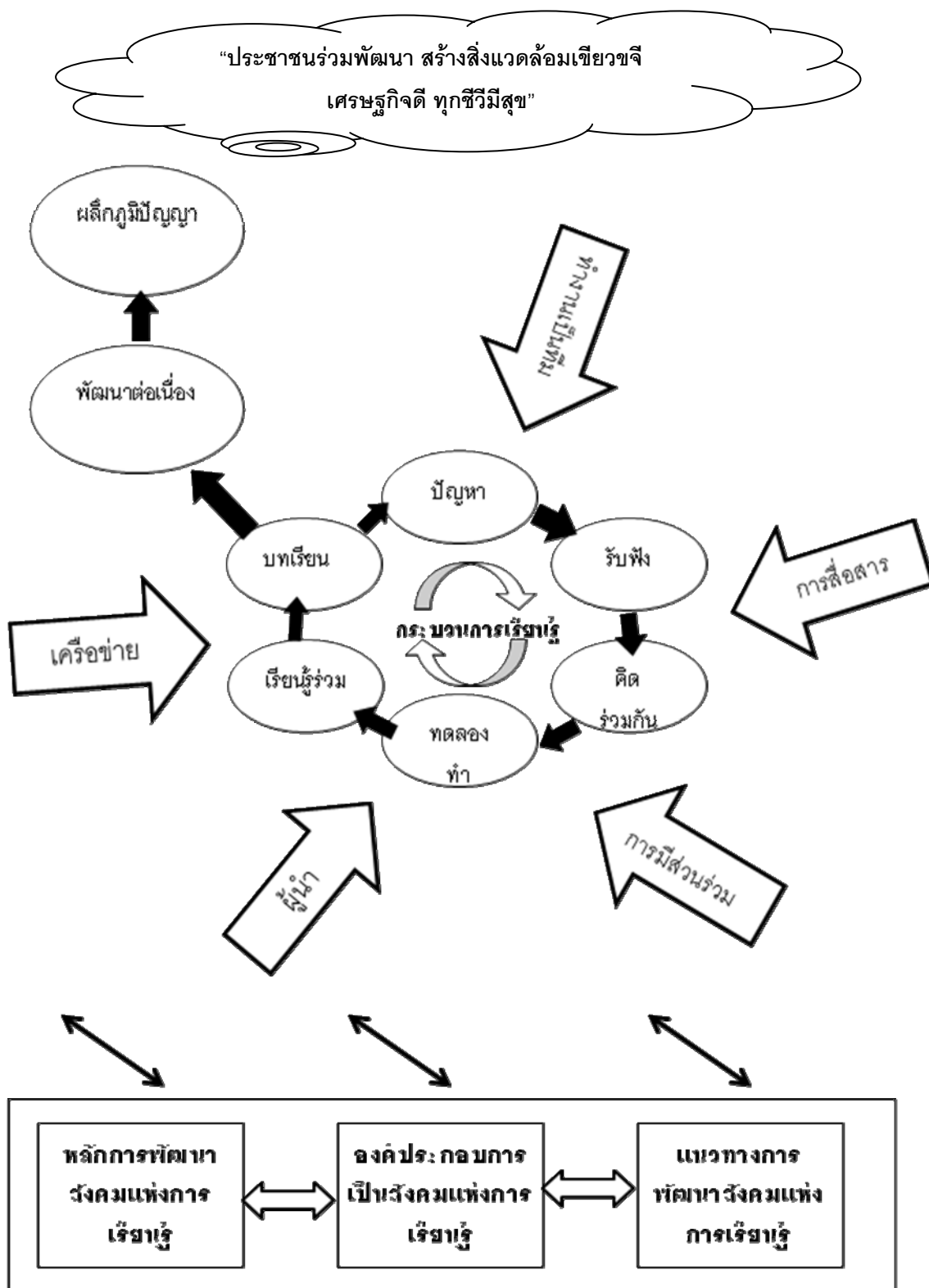
ตารางที่ 4.1 วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี: ชุมชนบ้านยาง จังหวัดปราจีนบุรี

ประเด็น	ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี
บริบทชุมชน	ชุมชนมีความผูกพันกันระหว่างสมาชิกชุมชน มีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ มีภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ การไม่ดอกไม้ประดับ
นโยบายและทิศทางการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้	<p>วิสัยทัศน์ในการพัฒนา “ประชาชนร่วมพัฒนา สร้างสิ่งแวดล้อมเขียวขจี เศรษฐกิจดี ทุกชีวิมีสุข” เป็นข้อเตือนใจให้ทุกคนได้ปฏิบัติ</p> <p>“บ้านยางสะอาด สดใส ร่วมใจสามัคคี”</p> <ul style="list-style-type: none"> - ยึดหลักทางการพัฒนาคนชุมชนโดยรวม - เน้นกระบวนการประชาธิปไตย
องค์ประกอบที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้	<ul style="list-style-type: none"> - มีผู้รู้หลากหลายอาชีพ เช่น ด้านหมอดำยา ด้านเกษตรอินทรีย์ ด้านการทำสิโรด ด้านงานไม้ ด้านจักสาน ด้านสมุนไพร ด้านกีฬา ด้านการจัดทำแผนการเมืองด้านการเย็บผ้า ด้านการหาปลา ผู้รู้ด้านการตัดกระดาษ - สมาชิกชุมชนเป็นผู้ใฝ่รู้ มีจิตสาธารณะความกระตือรือร้น - การดำเนินงานเน้นการมีส่วนร่วม - กลุ่มอาชีพและสถานที่เรียนรู้ เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อ กองทุนน้ำดื่มชุมชน กองทุนกระถาง กองทุนไม่ดอกไม้ประดับ - มีการถ่ายทอดเนื้อหาความรู้ ผ่านกลุ่มการเรียนรู้ในกองทุนต่างๆ - ศูนย์การเรียนรู้ตำบลโพธิ์งาม ศูนย์การเรียนรู้หมู่บ้าน วัดพรหมรังษี และโรงเรียนมัธยม โรงเรียนขยายโอกาส - องค์ความรู้เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ - เน้นการดำเนินงานตามหลักประชาธิปไตย รับฟังความคิดเห็น - การจัดทำแผนชุมชน - การรวบรวมองค์ความรู้เป็นเอกสารแผ่นพับความรู้
หลักการหรือสภาพการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้	<ul style="list-style-type: none"> - ความร่วมมือแบบหุ้นส่วน - ความสามารถของการดำเนินงาน - การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ - การดำเนินงานอย่างความต่อเนื่องสม่ำเสมอ - การมีส่วนร่วมของทุกคน การระดมความคิดของผู้รู้หลายฝ่าย

ตารางที่ 4.1 วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี: ชุมชนบ้านยาง จังหวัดปราจีนบุรี (ต่อ)

ประเด็น	ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี
<p>แนวทางการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้</p>	<ul style="list-style-type: none"> - เน้นการกระจายอำนาจการปกครองออกเป็นคุ้ม จำนวน 10 คุ้ม - แต่ละคุ้มมีหัวหน้าคุ้มเป็นผู้รับผิดชอบ ดูแลการพัฒนาชุมชนให้เป็นไปตามวิสัยทัศน์การพัฒนาชุมชน - การร่วมจัดทำแผนการบริหารและพัฒนาภายในคุ้มในลักษณะของแผน 5 ปี - มีการประเมินผลงานในทุกกรอบปี - มีการเลือกตั้งหัวหน้าคุ้มคนใหม่ทุกปี
<p>การปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกของชุมชน</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. กลุ่มแกนนำและผู้เฝ้า --- คิดทำ --- ขยายความคิดสู่ประชาชน --- รับฟังความเห็น --- ปฏิบัติ --- สรุปบทเรียน 2. ปัญหา --- รับฟัง --- คิดแก้ปัญหาด้วยกัน --- ทดลองทำ --- แลกเปลี่ยนเรียนรู้ --- บทเรียนใหม่ --- พัฒนาต่อเนื่อง --- ผลักภูมิปัญญา
<p>องค์ประกอบการนำไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้</p>	<ul style="list-style-type: none"> - การสนับสนุนจากองค์กรเครือข่าย เช่น ทรัพยากรการเรียนรู้ งบประมาณ และบุคลากร - ร่วมกันจัดทำโครงการเสนอต่อองค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน - การพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่องในทุกหนึ่งการเลือกตั้งหัวหน้าคุ้มคนใหม่ - การรับฟังความคิดเห็นของทุกคนในชุมชน - คณะกรรมการหมู่บ้านรวมกลุ่มทำงานเป็นทีมที่ดี
<p>ปัจจัยแห่งความสำเร็จ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ชุมชนมีผู้นำที่เป็นคนทำงาน - ประชาชนให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ - กลุ่มอาชีพในชุมชนมีความเข้มแข็ง - มีการสื่อสารและประชาสัมพันธ์สู่สมาชิกคนอื่นๆ - การสนับสนุนจากกลุ่มเครือข่าย - คณะกรรมการหมู่บ้านเป็นทีมงานที่มีประสิทธิภาพ เป็นข้าราชการเกื้อหนุน

แผนภาพที่ 4.1 แสดงรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชนบ้านยาง จังหวัดปราจีนบุรี

กรณีศึกษาที่ 2 ตัวแทนภาคตะวันออกเฉียงใต้ สังกัดกรมส่งเสริมการเกษตร บริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ จังหวัดเพชรบุรี

1. ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

1.1 ลักษณะบริบททางสังคม อาทิ ประวัติความเป็นมา โครงสร้างสังคม

องค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ ตำบลถ้ำรงค์ อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี เดิมตำบลถ้ำรงค์รวมอยู่ในพื้นที่เดียวกับตำบลบางตำรุ อำเภอบ้านลาด ขณะนั้น มีจำนวนหมู่บ้านทั้งหมด 12 หมู่บ้าน ในปี พ.ศ. 2522 ได้แบ่งแยกตำบลถ้ำรงค์ อำเภอตำรุ โดยมีแม่น้ำเพชรเป็นส่วนแบ่งเขตและมีหมู่บ้านอยู่ในเขตปกครอง 6 หมู่บ้าน ต่อมาสภาตำบลถ้ำรงค์ได้ยกฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 และประกาศกระทรวงมหาดไทย โดยจัดตั้งเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล เมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2542

ลักษณะท้องถิ่นเป็นชุมชนกึ่งชนบท ประชาชนมีแนวความคิดกึ่งสังคมเมืองและมีหลักการพัฒนาทันตามเทคโนโลยีปัจจุบัน แต่ขาดปัจจัยและโครงสร้างพื้นฐานที่ดี ประชาชนในสังคมมีการอนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรมพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวเพชรบุรีและมีสังคมผู้สูงอายุซึ่งเป็นที่ให้ความเคารพและยึดเหนี่ยวของคนรุ่นหลังต่อไป

พื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์มี 6,428 ไร่ ภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม น้ำท่วมถึงเหมาะแก่การทำเกษตรกรรม การคมนาคมสะดวก มีถนนเพชรเกษมตัดผ่านตำบล สะดวกในการขนส่งสินค้าพืชผลออกสู่ตลาด อาชีพหลักของประชาชนในพื้นที่คืออาชีพเกษตรกรรม อีกทั้งพื้นที่ที่มีศักยภาพ มีขนบธรรมเนียม ประเพณี การละเล่น และวัฒนธรรมพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ ของชาวเพชรบุรี ซึ่งปัจจุบันหาชมได้ยากยิ่ง ผู้ที่มีบทบาทสำคัญเป็นผู้นำในการพัฒนาได้แก่ นายบรรพต กำไลแก้ว นายกองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ เป็นผู้นำการพัฒนาประชาชนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมส่งผลให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและรักท้องถิ่นมากขึ้น เป็นแบบอย่างที่ดีของการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้จนประสบความสำเร็จและเป็นที่ยอมรับของสังคม

1.2 นโยบายและทิศทางการพัฒนาบุคคล ชุมชน และสังคมแห่งการเรียนรู้

องค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ จังหวัดเพชรบุรี มีการกำหนดนโยบายและทิศทางการพัฒนาบุคคล ชุมชน และสังคมแห่งการเรียนรู้ไว้อย่างชัดเจน ดังนี้ "ตำบลถ้ำรงค์ เป็นตำบลน่าอยู่ มีความสามัคคี ควบคู่ไปกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สมดุล มีเศรษฐกิจที่มั่นคง และมีการบริหารจัดการที่ดี โปร่งใสจากการมีส่วนร่วมของประชาชน" นโยบายหลักในการพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ ได้เน้นในการพัฒนา "คน" ซึ่งถือว่าเป็น

ทรัพยากรที่มีศักยภาพสูงสุด ให้มีคุณภาพอันจะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ ให้มีความเจริญก้าวหน้า และในปัจจุบันนโยบายของรัฐบาลเน้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานกับ อบต. ฉะนั้นชุมชนมี "คน" ที่มีความรู้ความสามารถ มีคุณภาพ ก็จะทำให้การพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ พัฒนาเจริญก้าวหน้าได้อย่างรวดเร็ว มุ่งหวังให้ตำบลถ้ำรงค์มีลักษณะเป็น **ชุมชน 9 ลักษณะ คือ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ชุมชนแห่งเกษตรอินทรีย์ ปลอดภัย ชุมชนแห่งการท่องเที่ยว ชุมชนแห่งศูนย์กลางศาสนาและวัฒนธรรม ชุมชนแห่งการกีฬาและสุขภาพ ชุมชนแห่งศูนย์กลางการจำหน่ายสินค้า ชุมชนแห่งการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียงแบบยั่งยืน ชุมชนแห่งการผาสุก และชุมชนแห่งการปกครองท้องถิ่นแบบบูรณาการ** นอกจากนี้ นโยบายริเริ่มด้านอื่นๆ ที่องค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ วางแผนในการพัฒนาไว้ในภาพรวมคือ พัฒนาเส้นทางคมนาคมในตำบลให้ครบทุกหมู่บ้านเพื่อให้ราษฎรได้สัญจรไปมาได้อย่างสะดวก เน้นการบริการประชาชนตามนโยบายของรัฐบาล ให้ได้รับการบริการที่ดีและรวดเร็ว ส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชีวิตชุมชน การอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม พัฒนาแหล่งน้ำคูคลอง ขุดลอกคลองทุกสายในตำบล การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและส่งเสริมให้เกษตรกรหันมาใช้ปุ๋ยชีวภาพแทนปุ๋ยเคมี เพื่อลดต้นทุนการผลิตและให้ผลผลิตการเกษตรปลอดภัย ซึ่งจะทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มมากขึ้น ส่งเสริมการออกกำลังกาย เพื่อให้ประชาชนมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงและการเป็นศูนย์รวมบริการแหล่งเรียนรู้ต่างๆ

1.3 การกำหนดกลุ่มบุคคล คณะกรรมการชุมชน และภาคีเครือข่าย

การพัฒนาชุมชน มีองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ ที่ประกอบด้วยสองส่วน คือ 1) สภาองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ มีสมาชิกจำนวน 12 คน มีที่มาจากการเลือกตั้ง จำนวน 6 หมู่บ้าน หมู่บ้านละ 2 คน 2) ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล คือ นายกององค์การบริหารส่วนตำบลที่มาจากการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชนในตำบล และนายกององค์การบริหารส่วนตำบลจะแต่งตั้งรองนายก และเลขาธิการนายกององค์การบริหารส่วนตำบล ตามจำนวนที่กำหนดตามกฎหมาย และ 3) ส่วนราชการขององค์การบริหารส่วนตำบลมีหน้าที่บริหารจัดการงานในหน้าที่ ได้แก่ สำนักปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล ส่วนการคลัง ส่วนโยธา ส่วนการศึกษา เป็นต้น เป็นคณะทำงานหลัก นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์ นายกองต. ถ้ำรงค์ นายบรรพต กำไลแก้ว พบว่ามีองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ได้รับความร่วมมือจากเครือข่ายภาคส่วนทางสังคมทั้งจากองค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เช่น มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กลุ่มอาชีพ และกลุ่มแม่บ้านต่างๆ เช่น กลุ่มจักสาน ไม้ไผ่ กลุ่มปั้นแห้ง กลุ่มน้ำพริก เป็นต้น และส่วนราชการในพื้นที่ เช่น อสม. และ กศน.

2. ลักษณะ/รูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้

2.1 องค์ประกอบที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

2.1.1 บุคคลแห่งการเรียนรู้

ในเขตอำเภอถ้ำรงค์ มีกลุ่มผู้รู้และปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นที่เคารพนับถือของประชาชน ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน ได้แก่ นายถนอม ภูเงิน มีแนวคิดอนุรักษ์สวนตาลโตนด ปลูกสวนตาลขยายพันธุ์ตาลในพื้นที่ของตนและสามารถหาวิธีการไม่ให้ต้นตาลสูงชะลูดได้ โดยการถอดกาบต้นตาลเปรียบเสมือนการถอดชุดที่รัดร่างกายออก ทำให้ต้นตาลมีลำต้นขยายขึ้นไม่สูงชะลูดเหมือนต้นตาลที่ขึ้นตามธรรมชาติ สะดวกต่อการเก็บเกี่ยวผลผลิต นอกเหนือจากต้นตาล สวนตาลแล้ว องค์การบริหารส่วนตำบลยังอนุรักษ์ต้นตาลโดยปลูกเสริมในพื้นที่อื่นๆ เป็นการเพิ่มพื้นที่สีเขียวและอนุรักษ์พืชประจำถิ่นของจังหวัดเพชรบุรี และกลุ่มวิทยากรชุมชนให้มีความรู้ ได้แก่ สวนตาล (นายถนอม ภูเงิน) เต่าเคี้ยวตาล (นางสมจิตต์ กองแก้ว) เรือนไทย (นางสาย ชมพู่ทอง) ไม้กวาด (นายพยัคฆ์ ชาญไพร) จักสานใบตาล (นางใบ นามมัน) กลุ่มปั้นแห้ง (นางสาวดวงกมล ดนตรี) น้ำพริก (นางพร้อย พุ่มนุช) พิพิธภัณฑสถานภูมิปัญญาท้องถิ่น (พระใบฎีกาบุญรอด วัดม่วงงาม) โรงปุ๋ยอินทรีย์ (นายทองอยู่ พุกพวง) กะแซ่ (นายสมพงษ์ กลิ่นสน) ปลา กัด (นางสอน เจริญรัตน์) จักสานไม้ไผ่ (นางดี วงศ์พรหมณี และนางส่ง นุชจ้อย) ลักษณะของบุคคลแห่งการเรียนรู้ที่ถ้ำรงค์จะสอดคล้องที่ นายกองดีการบริหารส่วนตำบล นายกบรพต กำไลแก้ว (สัมภาษณ์วันที่ 11 พฤษภาคม 2553) อธิบายว่า “ภูมิปัญญาของชุมชน เป็นคนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นคนดี มีมิตรจิตมิตรใจสูง และมีคุณธรรม ... ที่จำได้ผู้มีความรู้ในชุมชนจะมาแล้ว มาคุยให้ฟังเรื่องราวต่างๆ” และการที่ชุมชนยังมีความวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามก็เพราะความร่วมมือความเสียสละของผู้รู้ และทุกคนในชุมชน

2.1.2 แหล่งการเรียนรู้

องค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์มีศูนย์การเรียนรู้และลานวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ให้ความรู้เรื่องยางนาและตาลโตนด ซึ่งภายในศูนย์ฯ จะมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและกระบวนการทำน้ำตาลโตนดเมืองเพชร วิธีของคนเพชรบุรี การให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวในชุมชนก็ต้องตอบสนองกับทรัพยากรที่มีอยู่ อาทิ การเที่ยวชมวิถีชาวบ้านที่มีอาชีพปลูกตาลโตนดเพื่อนำมาเคี้ยวให้เป็นน้ำตาลปี๊บคุณภาพดี นายกบรพต กำไลแก้ว (สัมภาษณ์วันที่ 11 พฤษภาคม 2553) อธิบายว่า “อบต.ถ้ำรงค์มีแนวคิดจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน คือ เราต้องบังคับนักท่องเที่ยวบ้าง ไม่ใช่ให้นักท่องเที่ยวมาบังคับเรา ชุมชนคิดหาจุดขายของตนเอง” ดังนั้น หากนักท่องเที่ยวต้องการชื่นชมวิถีชาวบ้านที่แท้จริงก็ต้องตั้งแต่เช้าตรู่เพื่อเดินทางไปดูตามเวลาการปฏิบัติงานจริง ชุมชนมีการจัดให้มีแหล่งเรียนรู้และกลุ่มวิทยากรชุมชนให้มีความรู้ ได้แก่ สวนตาล (นายถนอม ภูเงิน) เต่าเคี้ยวตาล (นางสมจิตต์ กองแก้ว) เรือนไทย (นางสาย ชมพู่ทอง) ไม้กวาด

(นายพยัคฆ์ ชาญไพโร) จักสานใบตาล (นางโบ นามมั่น) กลุ่มปั้นแห้ง (นางสาวดวงกมล ดนตรี) น้ำพริก (นางพร้อย พุ่มนุช) พิพิธภัณฑสถานภูมิปัญญาท้องถิ่น (พระใบฎีกาบุญรอด วัดม่วงงาม) โรงปุ๋ย อินทรี (นายทองอยู่ พุกพวง) กะแซ่ (นายสมพงษ์ กลิ่นสน) ปลากาด (นางสอน เจริญรัตน์) จักสานไม้ไผ่ (นางดี วงศ์พรหมณ์ และนางส่ง นุชจ้อย) การท่องเที่ยวแบบวิถีชีวิตของคนในชุมชน เป็นการนำสิ่งที่อยู่ในท้องถิ่นมาใช้ให้เป็นประโยชน์เป็นการอนุรักษ์และและเสริมสร้างกลุ่มอาชีพ เพิ่มพูนรายได้ให้กับครอบครัว

นอกจากนี้ องค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์มีการนำเทคโนโลยีด้านอินเทอร์เน็ตชุมชนมาใช้ส่งเสริมนักเรียนให้มีความรู้ในเรื่องท้องถิ่นของตนเอง พร้อมทั้งสนับสนุนการศึกษาในชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อให้เยาวชนเรียนในพื้นที่ไม่ต้องออกไปนอกพื้นที่เพื่อให้เยาวชนมีความผูกพันกับท้องถิ่น

2.1.3 องค์ความรู้

พื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์เป็นพื้นที่เกษตรกรรม มีภูมิปัญญา วัฒนธรรมขนบธรรมเนียม ประเพณีพื้นบ้าน และอาหารที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวเพชรบุรี โดยเฉพาะองค์ความรู้ด้านการเกษตร เรื่องยางนาและตาลโตนด ซึ่งต้นตาล เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดเพชรบุรี มีการนำเที่ยวชมวิถีชาวบ้านที่มีอาชีพปาดตาลโตนดเพื่อนำมาเคี้ยวให้เป็นน้ำตาลปึกคุณภาพดี และวิถีการดำเนินชีวิต เช่น ครอบครัวที่มีการอาศัยอยู่ร่วมกันของคนในครอบครัวหลายรุ่น ไม่ว่าจะป็นรุ่นปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ และลูก แต่ถ้ามีลูกคนหนึ่งคนใดแต่งงานก็จะสร้างครอบครัวของตนเอง โดยสร้างบ้านอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกันกับบ้านของพ่อแม่ หรืออาศัยอยู่กับบ้านหลังเดิม คำนิยมการตื่นนอนตั้งแต่เช้าตรู่ เพื่อเตรียมตัวเข้าไปทำงานในเรือกสวนไร่นาทำให้มีเวลาในการทำงานในไร่ในสวนมากขึ้นซึ่งเป็นวิธีหนึ่งในการช่วยเพิ่มผลผลิตมีผลต่อการเพิ่มรายได้ และการนิยมนพาลูกหลานเข้าไปทำงานในสวนด้วย ถือได้ว่าเป็นการถ่ายทอดวิธีการทำมาหากินของครอบครัว และชุมชนถ้ำรงค์ยังมีองค์ความรู้ที่น่าสนใจ เช่น องค์ความรู้เกี่ยวกับเรือคนไทย ไม้กวาด กลุ่มปั้นแห้งน้ำพริก พิพิธภัณฑสถานภูมิปัญญาท้องถิ่นพระใบฎีกาบุญรอด วัดม่วงงาม) โรงปุ๋ยอินทรี กะแซ่(นาย ปลากาด และการจักสานไม้ไผ่ เป็นต้น

2.1.4 การจัดการความรู้

กระบวนการจัดการความรู้ของถ้ำรงค์สามารถแบ่งได้เป็นหลายระดับ ได้แก่ ระดับครอบครัว ระดับกลุ่มบุคคล และระดับชุมชนโดยรวม ดังนี้ ในระดับครอบครัว มีการถ่ายทอดความรู้สู่สมาชิกที่เป็นเด็กและเยาวชน โดยรุ่นปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ โดยการปฏิบัติให้ดู และฝึกฝนจากการปฏิบัติจริงในวิถีการดำเนินชีวิต เช่น การถ่ายทอดวิธีการทำมาหากินของครอบครัว โดยการพาลูกหลานเข้าไปทำงานในสวนเป็นประจำ ในระดับกลุ่มบุคคล มีการถ่ายทอดความรู้สู่

สมาชิกในชุมชน และภายนอกชุมชน โดยการจัดเป็นศูนย์การเรียนรู้เฉพาะเรื่องขึ้นในชุมชน เช่น ศูนย์การเรียนรู้และลานวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ให้ความรู้เรื่องยางนาและตาลโตนด และระดับชุมชน โดยรวม องค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์มีการพัฒนากระบวนการจัดการความรู้ที่เป็นระบบ ผ่านสื่อและเทคโนโลยีต่างๆ เช่น การจัดทำวารสารประชาสัมพันธ์ชุมชน การรวบรวมข้อมูลข่าวสารของชุมชนลงในเว็บไซต์ชุมชน (www.tamrung.com) รวมทั้ง การนำเทคโนโลยีด้านอินเทอร์เน็ตชุมชนมาใช้ส่งเสริมนักเรียนให้มีความรู้ในเรื่องท้องถิ่นของตนเอง พร้อมทั้งสนับสนุนการศึกษาในชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อให้เยาวชนเรียนในพื้นที่ไม่ต้องออกไปนอกพื้นที่เพื่อให้เยาวชนมีความผูกพันกับท้องถิ่น

2.2 ลักษณะกระบวนการหรือสภาพการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้

2.2.1 หลักความร่วมมือแบบหุ้นส่วน

การดำเนินงานต่างๆ ของตำบลถ้ำรงค์ องค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากเครือข่ายภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ มีการประชุมแผนการดำเนินงานตลอดเวลากการปฏิบัติงานส่วนใหญ่จะเป็นการทอ่งเกี่ยวแบบวิถีชีวิต โดยการนำสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประยุกต์เป็นสิ่งประดิษฐ์เพื่อเพิ่มพูนรายได้ มีการจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์การเกษตรเพื่อการรวมตัวทางการเกษตร โดยประชุมชาวบ้านเพื่อสร้างเสริมและสนับสนุนความคิดใหม่ผ่านเวทีประชาคม สรุปกระบวนการปฏิบัติงานได้ดังนี้

- 1) ปลุกฝังเยาวชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์
- 2) จัดกิจกรรมการอนุรักษ์และสืบสานทางวัฒนธรรม
- 3) เชิญชวนและร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ จัดทำกิจกรรมร่วมกัน
- 4) ส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ ทำให้ชาวบ้านมีอาชีพเสริม

เพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวอีกทางหนึ่ง

2.2.2 หลักการมีส่วนร่วม

องค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ ดำเนินการพัฒนาตามนโยบายทำงานที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ตามวิสัยทัศน์ที่กล่าวว่า ถ้ำรงค์เป็นตำบลที่น่าอยู่ มีความสามัคคีควบคู่ไปกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สมดุล มีเศรษฐกิจที่มั่นคง มีการบริหารจัดการที่ดี โปร่งใสจากการมีส่วนร่วมของประชาชน เนื่องจาก พื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์เป็นพื้นที่เกษตรกรรม มีภูมิปัญญา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีพื้นบ้าน และอาหารที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวเพชรบุรี ดังนั้น นายกองค์การบริหารส่วนตำบลและคณะกรรมการ รวมถึงชาวบ้านได้ร่วมกันพัฒนาภายใต้แนวคิด 1) เพื่ออนุรักษ์ฟื้นฟู

ทรัพยากรธรรมชาติให้สมดุลกับระบบนิเวศและใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนสอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิถีชีวิตชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน 2) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและให้ความสำคัญต่อการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน รวมทั้งลดปัญหาความขัดแย้งเนื่องจากการดำเนินกิจกรรมการพัฒนา 3) เพื่อรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิตชุมชน แบบดั้งเดิมให้คงอยู่สืบไปและเป็นที่ยึดถือของบุคคลภายนอก และ 4) เพิ่มรายได้ให้กับชุมชนเพื่อให้ชุมชนกินดีอยู่ดีและเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง

2.2.3 หลักการดำเนินงานหรือบริหารงานจัดกิจกรรม

การดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ เน้นการดำเนินการพัฒนาตามนโยบายทำงานที่โปร่งใสตรวจสอบได้ ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง โดยมุ่งเน้นการพัฒนาอาชีพ การส่งเสริมสุขภาพ กระบวนการคิด และการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังที่ นายกองดีการบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ นายก บรรพต กำไลแก้ว (สัมภาษณ์วันที่ 11 พฤษภาคม 2553) กล่าวว่า *“วิธีการที่ผมใช้เป็นความจริงใจในการทำงาน มีการสื่อสารกับชาวบ้านตลอดเวลา มีการให้ชาวบ้านคิดกิจกรรมเอง และนำมาเสนอต่ออบต. และที่สำคัญผมรับฟังและพูดคุยกันได้ดีกับทุกคน”* องค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ เป็นหน่วยงานหลักในการส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมการดำเนินงาน การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชน

2.2.4 หลักการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

องค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์มุ่งเน้นการพูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันของชาวชุมชน และการศึกษาดูงานเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับหน่วยงานภายนอกชุมชนอย่างต่อเนื่อง . การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชนส่วนใหญ่ จะเป็นการประชุมชาวบ้านเพื่อสร้างเสริมและสนับสนุนความคิดใหม่ผ่านเวทีประชาคมร่วมกัน การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กับเด็กและเยาวชน และผู้สนใจทั่วไปผ่านกลุ่มวิทยากรชุมชน ศูนย์การเรียนรู้ และอินเตอร์เน็ตชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่ดีงามของท้องถิ่น

2.2.5 การดำเนินงานที่ต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

จากแผนพัฒนาสามปี พ.ศ. 2554 - 2556 ขององค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ เป็นการแปลงยุทธศาสตร์การพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ไปสู่การปฏิบัติ มียุทธศาสตร์การดำเนินงาน 6 ยุทธศาสตร์สำคัญ ได้แก่ ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพชีวิตและคุ้มครองทางสังคม ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการน้ำ ยุทธศาสตร์การพัฒนาการบริหารจัดการ ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านเศรษฐกิจชุมชน ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านทรัพยากรธรรมชาติและ

สิ่งแวดล้อม และยุทธศาสตร์การพัฒนาเมืองและชุมชน ประกอบกับนโยบายหลักในการพัฒนา "คน" ซึ่งถือว่าเป็นทรัพยากรที่มีศักยภาพสูงสุด ให้มีคุณภาพอันจะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ ให้มีความเจริญก้าวหน้าขึ้น รางวัลเกียรติคุณที่ได้รับอย่างต่อเนื่อง เช่น

พ.ศ.2536	รางวัลชนะเลิศศูนย์พัฒนาตำบลดีเด่น
พ.ศ.2537	รางวัลสุขภาพดีถ้วนหน้าดีเด่น
พ.ศ.2539	รางวัลตำบลแผ่นดินธรรม แผ่นดินทองดีเด่น อันดับที่ 3
พ.ศ.2545	รางวัลการเป็นชุมชนวัฒนธรรมไทยสู่ภัยเศรษฐกิจ
พ.ศ.2546	รางวัลตำบลที่มีผลงานด้านการพัฒนาสภาพแวดล้อมชุมชนดีเด่น
พ.ศ.2546	รางวัลตำบลเขียวขจีดีเด่น

ได้แสดงให้เห็นว่า องค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์มีการดำเนินงานที่เป็นระบบต่อเนื่อง มุ่งเน้นการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นองค์รวม

2.3 กิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิต

องค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต มีกิจกรรมการเรียนรู้มากมาย ทั้งที่องค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ดำเนินการ และหน่วยงานภาครัฐต่างๆ เข้ามาร่วมสนับสนุน เช่น ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ศูนย์ส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลถ้ำรงค์ อาทิ กิจกรรมการปลูกฝังเยาวชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ จัดกิจกรรมการอนุรักษ์และสืบสานทางวัฒนธรรม การเชิญชวนและร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ จัดทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น การส่งเสริมการถ่ายทอดความรู้ผ่านผู้รู้และภูมิปัญญา การส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ จัดกิจกรรมเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว ทำให้ชาวบ้านมีอาชีพเสริมเพื่อให้ชุมชนกินดีอยู่ดีและเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง เช่น กิจกรรมกลุ่มอาชีพการนวดแผนไทย การทำเกษตรกรรม เป็นต้น การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นสำหรับการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และการศึกษาต่อเนื่อง

2.4 ลักษณะการเป็นชุมชนเรียนรู้

2.4.1 โครงสร้างความสัมพันธ์

พื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์มี 6,428 ไร่ ภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม น้ำท่วมถึง เหมาะแก่การทำเกษตรกรรม การคมนาคมสะดวก มีถนนเพชรเกษมตัดผ่านตำบล สะดวกในการขนส่งสินค้าพืชผลออกสู่ตลาด อาชีพหลักของประชาชนในพื้นที่คืออาชีพเกษตรกรรม อีกทั้งมีขนบธรรมเนียม ประเพณี การละเล่น และวัฒนธรรมพื้นบ้านที่เป็น

เอกลักษณ์ของชาวเพชรบุรี มีสถานบันครอบครัวที่ประกอบด้วยคนในครอบครัวหลายรุ่น จึงยังคงความผูกพันกันอย่างใกล้ชิดและมีผู้สูงอายุในชุมชนซึ่งเป็นที่ให้ความเคารพและยึดเหนี่ยวของคนรุ่นหลัง จากการสัมภาษณ์นายบรรพต กำไลแก้ว (สัมภาษณ์วันที่ 11 พฤษภาคม 2553) นายกองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ เป็นผู้นำการพัฒนา อธิบายลักษณะความสัมพันธ์ของชุมชนถ้ำรงค์ ว่า “ถ้ำรงค์ยังเป็นชนบทที่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านรักใคร่นับถือกัน”

2.4.2 กระบวนการเรียนรู้และการพัฒนา

องค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ มีการส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาชุมชนที่เน้นหลักที่ทรัพยากรมนุษย์ ชุมชนมีกิจกรรมการเรียนรู้ด้านต่างๆ เช่น การบริหารจัดการ การพัฒนาชุมชน ด้านศิลปวัฒนธรรม การท่องเที่ยว การส่งเสริมอาชีพและรายได้ เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการอบรมให้ความรู้แก่บุคคลกร เช่น เรื่องบุคลิกภาพ และคุณธรรมจริยธรรม การศึกษาดูงาน การฝึกปฏิบัติ การบริการชุมชน การสนับสนุนขวัญกำลังใจ เป็นต้น

2.4.3 กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ชุมชนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยการประชุมประชาคม การประชุมกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เช่น การประชุมอสม. การประชุมผู้สูงอายุ นอกจากนี้ มีการศึกษาดูงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างๆ เช่น การศึกษาดูงานหมู่บ้านบางจำค่า จังหวัดอ่างทอง และกลับไปขยายผลต่อที่ชุมชนของตนเอง การสอนอาชีพเพื่อส่งเสริมการมีรายได้ เช่น การฝึกอาชีพให้กับกลุ่มแม่บ้าน การนวดแผนไทย การสาธิตการทำน้ำส้มควันไม้ จากเตาเผาถ่าน จะเห็นได้ว่า ชุมชนถ้ำรงค์มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้ปฏิบัติงาน กลุ่มอาชีพ และชาวบ้าน โดยอาศัยวิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่หลากหลาย ดังที่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ นายบรรพต กำไลแก้วว่า “ถ้ำรงค์เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ได้ เพราะชาวบ้านต้องร่วมคิดร่วมทำทั้งหมด”

2.4.4. ความร่วมมือ

องค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ดำเนินการพัฒนาชุมชน โดยให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมกับการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน รวมทั้งการได้รับการช่วยเหลือสนับสนุนจากองค์กรหรือหน่วยงานจากภาครัฐ และภาคเอกชนจำนวนมากอย่างต่อเนื่อง ดังที่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ นายบรรพต กำไลแก้ว กล่าวว่า “มีหน่วยงานเข้ามาสนับสนุนเยอะมาก เงินมีเท่ากับเพื่อน แต่ได้รับการสนับสนุนมาจากหน่วยงานอื่นๆ เช่น เกษตร ท่องเที่ยว และพัฒนาชุมชน ” ความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนและส่วนราชการต่างๆ ที่ให้ความสำคัญและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชน รวมทั้งดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่ดั้งเดิมของท้องถิ่น การส่งเสริมให้เกษตรกรดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งนำแนวพระราชดำริมาใช้ในการทำงานเพื่อประชาชน อาทิ โครงการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ โครงการปลูกหญ้า

แฝกเพื่อป้องกันการพังทลายของหน้าดิน โครงการไม้ยางนาตามพระราชดำริ เป็นต้น แม้ว่าชุมชนจะได้รับการสนับสนุนและร่วมมือจากภาคส่วนต่างๆ แต่การพัฒนาที่ยึดหลักการพัฒนาคนและท้องถิ่นเป็นหลัก ดังที่ นายกองดีการบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ กล่าวว่า “จะได้รับการสนับสนุนมากมาย แต่ชุมชนต้องอยู่ให้ได้เองด้วย”

2.4.5 ระบบการสื่อสารในชุมชน

องค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ มีการสื่อสารในชุมชนอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น การประชุมหารือของคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล การประชุมกลุ่มอาชีพต่างๆ การพูดคุยกันเอง การถ่ายทอดความรู้ระหว่างบุคคล ผู้รู้และภูมิปัญญา รวมทั้งการสื่อสารข้อมูลข่าวสารต่างๆ ผ่านวิทยุชุมชน เอกสารสิ่งพิมพ์ วารสารองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ที่ประชาสัมพันธ์กิจกรรมและการดำเนินงานต่างๆ เว็บไซต์ชุมชน (www. tamrung.com) และการสื่อสารกับเด็กและเยาวชนผ่านสื่อเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตชุมชนมาใช้ส่งเสริมนักเรียนให้มีความรู้ในเรื่องท้องถิ่นของตนเอง พร้อมทั้งสนับสนุนการศึกษาในชุมชนให้เข้มแข็ง

2.5 องค์ประกอบของการนำไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

องค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์มีองค์ประกอบของการนำไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้หลายอย่าง ได้แก่ ผู้นำในการพัฒนา ได้แก่ นายบรรพต กำไลแก้ว นายกองดีการบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ ที่เป็น**ผู้นำการพัฒนา**ที่ทำงานด้วยความทุ่มเท เป็นคนในพื้นที่ ที่เห็นและเข้าใจชุมชนเป็นอย่างดี การมีส่วนร่วมของประชาชนและส่วนราชการต่างๆ ในการทำกิจกรรมส่งผลให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและรักท้องถิ่น ชุมชนมีการจัดการความรู้ที่เป็นระบบ เช่น การพูดคุยสื่อสารกันระหว่างคนทำงานกับชาวบ้านอย่างสม่ำเสมอ การรวบรวมองค์ความรู้โดยอาศัยผู้รู้ปราชญ์ชาวบ้าน และสื่อเทคโนโลยี เช่น เอกสาร วารสารสิ่งพิมพ์ และอินเทอร์เน็ต รวมทั้งการให้ความสำคัญกับการพัฒนาตนเองของบุคคล นอกจากนี้ องค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การที่ชุมชนมีพื้นฐานทางด้านทรัพยากรทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญ พร้อมช่วยกันรักษาให้อยู่คู่กับชุมชน

2.6 องค์ประกอบกระบวนการทัศนเชิงบวก และการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศนเชิงบวก

จากการสัมภาษณ์ นายกองดีการบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ นายบรรพต กำไลแก้ว พบว่าชุมชนพัฒนามาได้จนเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ มีจุดเปลี่ยนที่สำคัญ คือ การถ่ายทอดวิถีคิดจากบรรพบุรุษ ผู้ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ เช่น พระครู ผู้ใหญ่บ้านและกำนันคนก่อน ดังเช่น “การท่องเที่ยว ท่านพูดให้ชาวบ้านฟังว่ามันคืออะไร สิ่งที่เรามีในชุมชนคนในพื้นที่อื่นๆ มีมัย ค่อยๆ คิด และทำให้ดูเป็นตัวอย่าง สำหรับผม สำเนักรักษ์บ้านเกิดมีอยู่ในใจคน”

นายบรรพต กำไลแก้ว (สัมภาษณ์วันที่ 11 พฤษภาคม 2553) สำหรับการบริหารงานของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ ที่มีแนวทางที่ใช้ในการระดมความร่วมมือ การทำให้ชาวบ้านปรับเปลี่ยนความคิดและการกระทำ คือ การส่งเสริมให้ความรู้อย่างต่อเนื่อง และการทำให้ดูเป็นตัวอย่างจนเกิดความศรัทธา และเชื่อมั่น ดังที่ ท่านกล่าวว่า “ผมจะทำงานอย่างเต็มที่ คิดอย่างเดียวคือ อยากทำหมู่บ้านให้มันดี เป็นความภูมิใจ หากคิดว่าใช้ได้ก็ใช้ ใช้ไม่ได้ก็ไม่ต้องใช้”

2.7 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ ส่วนใหญ่เป็นปัญหาความไม่เข้าใจ โดยเฉพาะกลุ่มผู้นำชุมชน ซึ่งวิธีการที่ชุมชนใช้ในการแก้ปัญหาคือการพูดคุยกัน และอธิบายเหตุผลในการทำงาน ประโยชน์ที่ทุกคนในชุมชนจะได้ โดยอาศัยการประชุมประชาคมที่ประชาชนทุกคนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมกับการประชุมได้อย่างเต็มที่

3. การวิเคราะห์ข้อมูลแนวทางและปัจจัยในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของชุมชน

3.1 แนวทางในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของชุมชน

นายกองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ นายบรรพต กำไลแก้ว อธิบายแนวทางในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของชุมชนถ้ำรงค์ ดังนี้ 1) **ศึกษาชุมชนอย่างลึกซึ้ง** ในทุกๆ ด้าน 2) **ผู้ปฏิบัติงานต้องมีจิตวิญญาณ และความตั้งใจ** ในการพัฒนาชุมชนของตนเอง 3) **ระดมความร่วมมือจากภาคส่วนต่างๆ** โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ชาวบ้านทั้งหมดให้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมทำเพื่อชุมชน 4) **ศึกษาเรียนรู้จากชุมชนอื่นๆ** ในเรื่องที่น่าสนใจ และคิดว่าจะจะเป็นประโยชน์กับชุมชน นอกจากนี้ จากการศึกษาพบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ มีการกำหนดแนวทางการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ชัดเจน จึงเป็นผลทำให้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชนมีความเป็นเอกภาพอย่างแท้จริง

3.2 ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

ปัจจัยที่นำตำบลถ้ำรงค์สู่การพัฒนาเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาตำบลประกอบด้วย 2 ลักษณะ ดังนี้ 1) **ด้านสภาพพื้นที่** ชุมชนมีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ในการทำเกษตรกรรมเหมาะสมที่จะส่งเสริมให้เกษตรกรดำเนินการแบบเศรษฐกิจพอเพียงหรือเกษตรผสมผสาน มีลำห้วย ภูเขาและถ้ำ รวมทั้งต้นยางนาอนุรักษ์ และมีถนนเพชรเกษมตัดผ่านตำบล การคมนาคมสะดวก เหมาะสำหรับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวและจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง และ 2) **ด้านบุคลากร** องค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ มีผู้นำชุมชนมีศักยภาพในการบริหารงาน มีความรับผิดชอบและมีความสามัคคี ประชาชนให้ความสนใจและความร่วมมือในการดำเนินการงาน

ของส่วนรวม และประชาชนสนใจรับฟังข้อมูลข่าวสารต่างๆอย่างต่อเนื่อง และมีการศึกษาในระดับสูงเพิ่มขึ้น

จะเห็นได้ว่า ชุมชนถ้ำรงค์มีความได้เปรียบในแง่การมีพื้นฐานทางสังคมที่พอเพียง ได้แก่ ทุนทางสังคม ทุนบุคคล ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทุนทางเศรษฐกิจอันเป็นฐานการพัฒนาที่สำคัญ ประกอบกับการมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง เห็นประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างแท้จริง จึงเป็นสาเหตุให้การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้มีกลไกการขับเคลื่อนที่เกิดจากตัวผู้นำ และความต้องการสนใจของชุมชนเป็นหลัก กระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของชุมชนที่สำคัญ คือ การถ่ายทอดความรู้จากบุคคลที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือจากคนรุ่นก่อนสู่คนรุ่นใหม่ ผ่านการบอกกล่าวและปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่าง และปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จ คือ การศึกษาชุมชนอย่างลึกซึ้ง ผู้นำที่ดี ความร่วมมือจากภาคส่วนต่างๆ ศึกษาเรียนรู้จากชุมชนอื่นๆ

ซึ่งผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี: ชุมชนบ้านยาง จังหวัดปราจีนบุรี สามารถแสดงดังตารางที่ 4.2 และแผนภาพที่ 4.2 ดังนี้

ตารางที่ 4.2 สังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี: ชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ จังหวัดเพชรบุรี

ประเด็น	ผลการสังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี
บริบทชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> - ลักษณะท้องถิ่นเป็นชุมชนกึ่งชนบท - ได้เปรียบเรื่องทรัพยากรทางธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ - ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม - วัฒนธรรมพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ - สถาบันครอบครัวเข้มแข็ง มีคนหลายวัยอาศัยอยู่ในบ้านเดียวกัน - มีผู้สูงอายุจำนวนมาก
นโยบายและทิศทางการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้	<ul style="list-style-type: none"> - นโยบายการพัฒนาชุมชนที่ชัดเจน - "ตำบลถ้ำรงค์ เป็นตำบลน่าอยู่ มีความสามัคคี ควบคู่ไปกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สมดุล มีเศรษฐกิจที่มั่นคง และมีการบริหารจัดการที่ดี โปร่งใสจากการมีส่วนร่วมของประชาชน" - มีการส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาชุมชน

ตารางที่ 4.2 สังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี: ชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ จังหวัด เพชรบุรี (ต่อ)

ประเด็น	ผลการสังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี
	<ul style="list-style-type: none"> - เน้นที่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ด้านต่างๆ - เป้าหมายการพัฒนา ชุมชน 9 ลักษณะ คือ 1) ชุมชนแห่งการเรียนรู้ 2) ชุมชนแห่งเกษตรอินทรีย์ ปลอดภัย 3) ชุมชนแห่งการท่องเที่ยว 4) ชุมชนแห่งศูนย์กลางศาสนาและวัฒนธรรม 5) ชุมชนแห่งการกีฬาและสุขภาพ 6) ชุมชนแห่งศูนย์กลางการค้าขายสินค้า 7) ชุมชนแห่งการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียงแบบยั่งยืน 8) ชุมชนแห่งการผาสุก และ 9) ชุมชนแห่งการปกครองท้องถิ่นแบบบูรณาการ
<p>องค์ประกอบที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ชุมชนมีกลุ่มผู้รู้และปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นที่เคารพนับถือของประชาชน - มีกลุ่มวิทยากรชุมชน - แหล่งการเรียนรู้ตามธรรมชาติ สวนตาล ยางนาและตาลโตนด เรือนไทย ไม้กวาด จักสานใบตาล - พิพิธภัณฑสถานภูมิปัญญาท้องถิ่น (พระใบฎีกาบุญรอด วัดม่วงงาม) - ศูนย์การเรียนรู้และลานวัฒนธรรมท้องถิ่น - การท่องเที่ยวแบบวิถีชีวิตของคนในชุมชน - องค์กรสำหรับบริหารชัดเจน มีความเข้มแข็ง - มีองค์ความรู้หลากหลาย - การจัดการความรู้ในครอบครัว เช่น การถ่ายทอดวิธีการทำมาหากิน - การจัดการความรู้ในระดับกลุ่มบุคคล เช่น ศูนย์การเรียนรู้และลานวัฒนธรรมท้องถิ่น - การจัดการความรู้ในระดับชุมชนโดยรวม เช่น การจัดทำวารสารประชาสัมพันธ์ชุมชน - การรวบรวมข้อมูลข่าวสารของชุมชนลงในเว็บไซต์ชุมชน
<p>หลักการหรือสภากการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชน</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ให้ความสำคัญกับพัฒนาตามนโยบายทำงานที่โปร่งใสตรวจสอบได้ - เปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้ร่วมกันพัฒนา - มุ่งเน้นการพูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน

ตารางที่ 4.2 สังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี: ชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ จังหวัดเพชรบุรี (ต่อ)

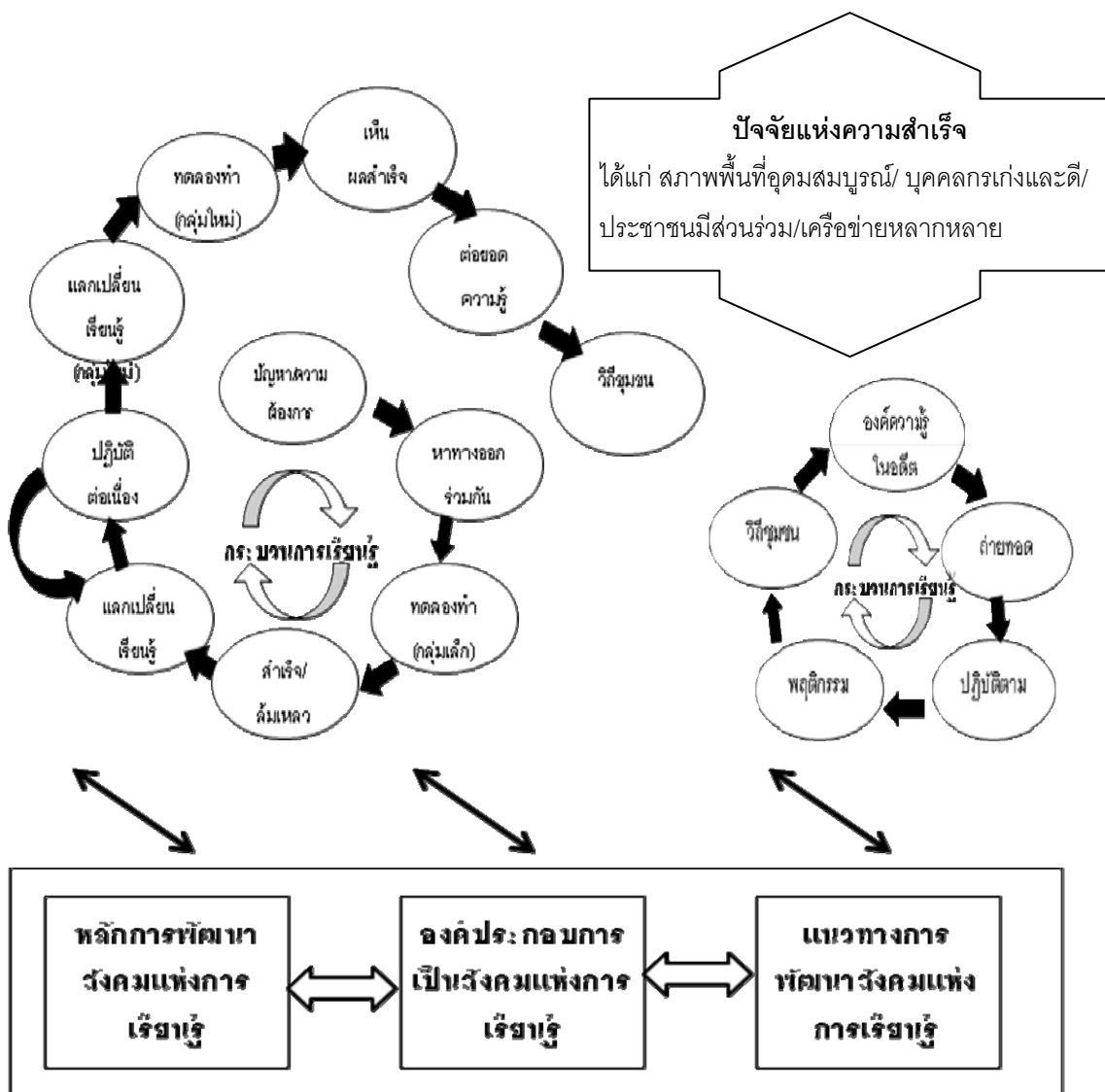
ประเด็น	ผลการสังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี
	<ul style="list-style-type: none"> - การศึกษาดูงานเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับหน่วยงานภายนอกชุมชนอย่างต่อเนื่อง
กิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิต	<ul style="list-style-type: none"> - ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน - กิจกรรมการปลูกฝังเยาวชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ - กิจกรรมการอนุรักษ์และสืบสานทางวัฒนธรรม - กิจกรรมส่งเสริมการถ่ายทอดความรู้ผ่านผู้รู้และภูมิปัญญา - การส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ - จัดกิจกรรมการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว - การฝึกอาชีพเสริม เช่น การนวดแผนไทย การทำเกษตรกรรม เป็นต้น - การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น
การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> - เกิดจากองค์ความรู้จากบรรพบุรุษ เรื่องการอยู่ร่วมกัน และความสำคัญของครอบครัว การรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดั้งเดิมของท้องถิ่น องค์ความรู้ในอดีต --- ถ่ายทอด --- ปฏิบัติตาม --- พฤติกรรม --- ค่านิยมชุมชน - การส่งเสริมให้ความรู้อย่างต่อเนื่อง ทำให้ดูเป็นตัวอย่าง ศรัทธา เชื่อมั่น และพร้อมปฏิบัติตาม กลุ่มแกนนำ --- คิดแก้ปัญหา --- ทดลองนำ (ในกลุ่มเล็ก) --- สำเร็จ/ล้มเหลว --- แลกเปลี่ยนเรียนรู้ --- ปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง --- แก้ปัญหาได้ --- แลกเปลี่ยนเรียนรู้ --- ทดลองทำ (กลุ่มใหญ่) --- สำเร็จ เห็นผล --- ต่อยอดความรู้ --- วิถีชีวิตชุมชน
องค์ประกอบการนำไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้	<ul style="list-style-type: none"> - การส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองของบุคลากร และประชาชน - พื้นฐานทางด้านทรัพยากรทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ - ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของชุมชน - ผู้นำทุ่มเท รักพื้นที่มาก

ตารางที่ 4.2 สังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี: ชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ จังหวัด เพชรบุรี (ต่อ)

ประเด็น	ผลการสังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี
	<ul style="list-style-type: none"> - การมีส่วนร่วมของประชาชนและส่วนราชการต่างๆ - การรวบรวมองค์ความรู้ลงใน เอกสาร วารสารสิ่งพิมพ์ และอินเทอร์เน็ต - การพูดคุยสื่อสารกันระหว่างคนทำงานกับชาวบ้านอย่างสม่ำเสมอ
<p>ปัจจัยแห่งความสำเร็จ</p>	<p>ปัจจัย ประกอบด้วย 2 ลักษณะ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ด้านสภาพพื้นที่ เกษตรกรรมเหมาะสม มีลำห้วย ภูเขาและถ้ำ มีถนนเพชรเกษมตัดผ่านตำบล <ul style="list-style-type: none"> - การคมนาคมสะดวก เหมาะสำหรับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวและจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง 2) ด้านบุคลากร ผู้นำชุมชนมีศักยภาพในการบริหารงาน มีความรับผิดชอบ ประชาชนมีความสามัคคี <ul style="list-style-type: none"> - เข้าร่วมกิจกรรม สนใจรับฟังข้อมูลข่าวสารต่างๆอย่างต่อเนื่อง และประชาชนมีการศึกษาในระดับสูง

แผนภาพที่ 4.2 แสดงรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชนตำบลวังน้ำเย็น จังหวัดเพชรบุรี

"น่าอยู่ มีความสามัคคี ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สมดุล มีเศรษฐกิจที่มั่นคง และมีการบริหารจัดการที่ดี โปร่งใสจากการมีส่วนร่วมของประชาชน"

กรณีศึกษาที่ 3 ตัวแทนภาคใต้ สังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ: ชุมชนบ้านฉาง กลาง จังหวัดตรัง

1. ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

1.1 ลักษณะบริบททางสังคม อาทิ ประวัติความเป็นมา โครงสร้างสังคม

บ้านฉางกลาง ตำบลไม้ฝาด อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง ก่อตั้งขึ้นมาเมื่อประมาณ 100 ปี กลุ่มแรกที่อพยพเข้ามาเป็นกลุ่มที่มาทางเรือ มีการตั้งถิ่นฐานบนพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การเพาะปลูก โดยเริ่มจากการทำไร่ทำนา ได้ผลผลิตดี จึงขยายพื้นที่ออกไปจนได้ผลผลิตข้าวจำนวนมาก ชาวบ้านไม่มีที่เก็บข้าว จึงร่วมกันสร้างยุ้งฉางเก็บข้าวขึ้น สมัยก่อนนิยมสร้างยุ้งฉางไว้ได้ต้นไม้ใหญ่ ดังนั้นจึงสร้างไว้ได้ต้นทองหลางใหญ่นั่นเอง

บ้านฉางอยู่บริเวณชายฝั่งทะเล ดำเนินกิจกรรมในด้านการรณรงค์อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยมีผู้นำกิจกรรม คือ นายสมจิต สำเป็น และโรงเรียนบ้านฉางกลางที่เป็นศูนย์กลางในการก่อให้เกิดกิจกรรมที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ “อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมระบบนิเวศป่าชายเลน ภูเขาทะเลปะการัง”

1.2 นโยบายและทิศทางการพัฒนาบุคคล ชุมชน และสังคมแห่งการเรียนรู้

ชุมชนบ้านฉางกลางเป็นชุมชนชนบทบริเวณชายฝั่งทะเลอันดามัน ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนและประมงเป็นหลัก เนื่องจากมีพื้นที่ค่อนข้างจำกัด การประกอบอาชีพทำสวนจึงไม่เพียงพอต่อการเพิ่มรายได้ของคนในชุมชน ประกอบกับชุมชนส่วนหนึ่งซึ่งตั้งบ้านเรือนติดกับชายทะเลและประกอบอาชีพประมงเป็นหลักได้พยายามทำประมงชายฝั่งเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว รวมทั้งหารายได้เสริมอย่างอื่นจากป่าชายเลนที่มีอยู่ค่อนข้างจำกัด เช่น หาของป่าขาย ล่าสัตว์ป่าขาย จึงเป็นสาเหตุให้ทรัพยากรป่าชายเลนและสัตว์น้ำ สัตว์บกเกือบสูญพันธุ์ในขณะนี้

ด้วยเหตุนี้ ประชาคมหมู่บ้านฉางกลางจึงกำหนดกิจกรรมเพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกให้กับคนในท้องถิ่นให้ใส่ใจกับทรัพยากรที่มีอยู่อย่างค่อนข้างจำกัด ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและการอนุรักษ์ส่งเสริมสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและเป็นธรรม ในปี พ.ศ.2545-2546 มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต ได้จัดโครงการเสริมสร้างจิตสำนึกในคุณค่าและความสำคัญของพื้นที่ชุ่มน้ำอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม และได้ร่วมมือกับโรงเรียนบ้านฉางกลางจัดกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับการสร้างเสริมความรู้ในคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรและความหลากหลายทางชีวภาพจนเกิดกลุ่มเครือข่ายอนุรักษ์ทะเลตรังขึ้นหลายกลุ่ม เช่น เครือข่ายทะเลตรัง บ้านฉางกลาง เครือข่ายทะเลตรัง บ้านเกาะมุก เครือข่ายทะเลตรัง เกาะลิบง เครือข่ายทะเลตรัง บ้านปางแมง เครือข่ายทะเลตรัง บ้านมะตะนอย เครือข่ายทะเลตรัง บ้านหาดยาว

ทั้งนี้ ทุกกลุ่มเครือข่ายมีโรงเรียนบ้านฉางกลางเป็นศูนย์ประสานงานเครือข่ายรักษ์ทะเล ตรง ซึ่งมี วิสัยทัศน์ : พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ แห่งท้องทะเลตรง จะต้องมีการใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาด โดยประชากรในชุมชนมีความรู้ คุณธรรม จริยธรรมและมีศักยภาพในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างยั่งยืน

คณะกรรมการศูนย์ฯ มาจากหลายฝ่ายทั้งภาครัฐ เอกชน สถาบันการศึกษา องค์กรพัฒนาเอกชน ชาวบ้านดำเนินการด้านการเรียนรู้ โดยให้ความรู้กับนักเรียนเยาวชน เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกรักท้องถิ่นและบ้านเกิดของตนเองในเรื่องอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีการกำหนดข้อตกลงของหมู่บ้านในการใช้ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการด้านการเรียนรู้เกี่ยวกับทรัพยากรสิ่งแวดล้อมสู่ชุมชนพร้อมกับขยายเครือข่ายสู่ชุมชนอย่างเป็นระบบ กิจกรรมเด่นของเครือข่ายคือ กิจกรรมเข้าค่าย “รักษ์ทะเลตรง” เป็นกิจกรรมที่เยาวชน ชุมชน ร่วมกันทำกิจกรรมจากห้องเรียนธรรมชาติและหมู่บ้านผู้นำรับพัฒนาจะได้ลงมือปฏิบัติจริง ค้นหาคำตอบจากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ พร้อมทั้งประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสม

1.3 การกำหนดกลุ่มบุคคล คณะกรรมการชุมชน และภาคีเครือข่าย

สังคมแห่งการเรียนรู้บ้านฉางกลาง จังหวัดตรง มีการรวมกลุ่มบุคคลหลากหลาย ในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ ชุมชนได้รับการสนับสนุนจากทั้งกลุ่มบุคคล คณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มอาชีพต่างๆ ได้แก่ กลุ่มผู้นำหมู่บ้าน กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข กลุ่มผู้นำทางศาสนา กลุ่มนั้ายาง กลุ่มประมงพื้นบ้าน และกลุ่มปลาเค็ม สถาบันการศึกษา โรงเรียนบ้านฉางกลาง เครือข่ายรักษ์ทะเลตรงร่วมกับชุมชนในการรณรงค์ให้ความรู้และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น และองค์กรหรือหน่วยงานจากภายนอกมาร่วมกับชุมชนในการรณรงค์ให้ความรู้และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น เช่น อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม ศูนย์ศึกษาธรรมชาติอุทยานแห่งชาติทางทะเล จังหวัดตรง มัสยิดบ้านฉางกลาง มัสยิดนาแห้ง และสถานประกอบการของเอกชน เช่น ฉางกลางรีสอร์ท โรงแรมมารีตริงบีชรีสอร์ท ซีแซนด์รีสอร์ท ร่วมกันดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้เชิงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่น

2. ลักษณะ/รูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้

2.1 องค์ประกอบที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

2.1.1 บุคคลแห่งการเรียนรู้

บุคคลแห่งการเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชน คือ ครูวิจิต พึ่งบุญ ที่เป็นครูแกนนำเครือข่ายอนุรักษ์ทะเลตรง ที่รักท้องถิ่น และมีความสนใจเรื่องการอนุรักษ์มานาน เป็นผู้คิด ริเริ่มการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น โดยการให้ความรู้แก่เด็กและเยาวชนที่ตนเองสอนในโรงเรียน และ

เผยแพร่สู่ทุกกลุ่มในชุมชน จากการสัมภาษณ์ครูวิจิต พบว่าครูเป็นผู้เสียสละ ทำงานต่างๆ เพื่อชุมชนโดยไม่หวังผลตอบแทน ดังที่ ครูวิจิต ฟิ่งบุญ (สัมภาษณ์วันที่ 14 เมษายน 2553) กล่าวว่า “ครั้งแรกที่ผมเข้ามาที่นี่ ชุมชนเขาก็จับตัวหนาแน่นในเรื่องของการอนุรักษ์ ผมเองทำในเรื่องของการอนุรักษ์นี้มานาน ...ผมทำเกี่ยวกับท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กับชาวบ้านอยู่กับชุมชนบริเวณนี้แหละครับ อนุรักษ์กับแหล่งท่องเที่ยวชุมชนท่องเที่ยวทะเลตรัง อนุรักษ์หญ้าทะเลบ้าง ปะการังบ้างและก็นำเที่ยวโดยเฉพาะ จัดกิจกรรมให้กับชุมชน เมื่อชุมชนเกิดความสนใจ ชุมชนเห็นความสำคัญ การอนุรักษ์ขึ้นมาก็เลยโยงมาถึงแหล่งแหล่งการเรียนรู้ เป็นแหล่งเรียนรู้ที่จะได้ศึกษาได้ตลอดชีวิต อย่างน้อยๆ ใครไปใครมา นี่ก็ยังสอนคนไปอยู่เรื่อยได้ชั่วลูกชั่วหลาน และบริเวณนี้ชาวบ้านเค้าจะมีอาชีพเสริมของเขา คือ การนำเที่ยวเชิงอนุรักษ์”

นอกจากนี้ครูวิจิต อธิบายลักษณะการทำงานที่เกาะติดกับพื้นที่ อยู่กับชุมชนตลอดเวลาเพื่อให้ชาวบ้านเห็นความตั้งใจ และเข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมที่ริเริ่มขึ้น ดังนี้ “ชุมชนนี้เค้าไม่มีปัญหาอะไรหรอกครับ เพราะเค้าจะไม่มองเห็นว่านี่เค้ามีธรรมชาติเนี่ย เค้าจะไปดึงธรรมชาตินั้นมาใช้ตั้งไฉน ให้มันเกิดประโยชน์ แต่พอมีคนมากระตุ้นก็เริ่มสนใจ พอสนใจปีบเราก็จะถ่ายทอด ก็ผมเองผมอยู่เกาะมุกมา 10 ปี เมื่อก่อน ผมพาเขาเที่ยว นำบริการเขาเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งชาวบ้านเขาก็มองผมว่า ผมนี่เอาจึงเป็นยังไง เป็นถึงระดับครูต้องมาบริการเขา ให้กระโดดน้ำบ้าง พาเขาไปเที่ยวบ้าง ผมบอกว่าเป็นมันเป็นอาชีพ เป็นรายได้อีกส่วนหนึ่ง ที่เราจะมาจุนเจือได้ เพราะว่าต่อไปการท่องเที่ยวจะอยู่กับคนเกาะมุกไปตลอด อยู่กับชุมชนไปตลอด ถ้าเราทำในสิ่งดี ผมว่าถ้าเราพยายามพัฒนาแหล่งธรรมชาติของเรา ปะการัง เมื่อก่อนสมัยผมเด็ก ปะการังแถวท่องเที่ยวทะเลตรังถูกกระเปิดเยอะ ถูกทำลายไปมาก พอมาช่วงหลังๆ ชาวบ้านเห็นความสำคัญ ตอนนี้อย่างไรก็ต้องช่วยกัน จะทอดสมอลงไป แนวปะการังจะไม่มี จะช่วยกันดูแลกันทั้งหมดเลย”

จะเห็นได้ว่า ครูวิจิต ฟิ่งบุญ ได้ทุ่มเทการทำงานเพื่อชุมชนมานาน ปฏิบัติตัวเป็นตัวอย่างที่ดี พัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ และถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ตนเองมีต่อเด็กและเยาวชน ประชาชนทุกกลุ่มอย่างต่อเนื่อง จนชาวบ้านให้ความยอมรับนับถือ และยกย่องเป็นคนสำคัญของชุมชนในการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชน นอกจากนี้ยังมีคนทำงานในชุมชนที่ทุ่มเทกับการทำงานอย่างเต็มที่และประสานงานร่วมมือกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่น คือ นายกองดีการบริหารส่วนตำบลไม้ฝาด นาย เสริฐ ทองย่อน และผู้ใหญ่บ้านหยาด หมื่นภักดี ชุมชนบ้านฉางหลวงได้รับความร่วมมือจากบุคคลในพื้นที่ที่มีความรัก และห่วงใยท้องถิ่น ต้องการพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน

2.1.2 แหล่งการเรียนรู้

แหล่งการเรียนรู้ของชุมชนบ้านฉางกลาง เป็นแหล่งความรู้ตามธรรมชาติ โดยมีศูนย์ประสานงานเครือข่ายรักษะทะเลตรังมีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการเกี่ยวกับทรัพยากรสิ่งแวดล้อมของชุมชนอย่างเป็นระบบ เน้นกิจกรรมการส่งเสริมการให้ความรู้แก่เด็ก และเยาวชนในท้องถิ่น เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกรักท้องถิ่นและบ้านเกิดของตนเอง เยาวชนและชุมชนจะได้เรียนรู้จริงนอกห้องเรียนพร้อมทั้งประยุกต์ใช้ความรู้ในวิถีชีวิต

2.1.3 องค์ความรู้

จากสภาพพื้นที่ของชุมชนหมู่บ้านฉางกลาง เป็นพื้นที่ป่าโกงกาง หรือป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การอนุรักษ์ โดยเฉพาะความหลากหลายทางชีวภาพที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยพันธุ์สัตว์น้ำ สัตว์บก เป็นจำนวนมาก ทุกคนต้องมีจิตสำนึกในการดูแล และใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาดและเกิดความยั่งยืน ดังนั้น องค์ความรู้หลักสำคัญของชุมชน จึงเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเล มีการเสริมสร้างความรู้ให้คุณค่าและความสำคัญกับทรัพยากร ความหลากหลายทางชีวภาพจนเกิดเครือข่ายรักษะทะเลตรัง โดยเฉพาะป่าชายเลน

2.1.4 การจัดการความรู้

ชุมชนบ้านฉางกลางมีการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ โดยมุ่งเน้นการส่งเสริมให้ความรู้กับเด็กและเยาวชนในพื้นที่ โดยการฝึกอบรมให้ความรู้ ศึกษาเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เน้นเรื่องความหลากหลายทางชีวภาพของระบบนิเวศที่เป็นแหล่งเรียนรู้สำคัญในชุมชน การปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีต่อการรักท้องถิ่น ชุมชนได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในการจัดทำคู่มือให้นักเรียนได้ศึกษาและสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ชุมชนมีการจัดทำเอกสารรวบรวมองค์ความรู้ต่างๆ ในชุมชนทั้งในเชิงเอกสารบรรยาย ภาพถ่าย วิดีโอ และเว็บไซต์ของแหล่งเรียนรู้ตามธรรมชาติต่างๆ เช่น แหล่งเรียนรู้ป่าชายเลน สำหรับผู้สนใจ รวมทั้งการจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นสำหรับการศึกษาเรียนรู้ของเด็กๆ ในโรงเรียนบ้านฉางกลาง จัดทำศูนย์ข้อมูลสิ่งแวดล้อมบริเวณป่าชายเลน ท้องทะเลตรัง โดยการร่วมมือกับชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลไม้ฝาด มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

2.2 ลักษณะกระบวนการหรือสภาพการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้

2.2.1 หลักความร่วมมือแบบหุ้นส่วน

กิจกรรมการเรียนรู้หลักของชุมชนบ้านฉางกลาง คือ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศต่างๆ ในท้องถิ่น จึงทำให้คณะกรรมการ ชุมชน และหน่วยงานที่เป็นหุ้นส่วนความร่วมมือเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ เช่น สถาบันเทคโนโลยีศรีวิชัย จังหวัดตรัง ส่วนบริหารจัดการ

ทรัพยากรป่าชายเลนที่3 (กันตัง) สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่31 (สิเกา-ตรัง) อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม ศูนย์ศึกษาธรรมชาติอุทยานแห่งชาติทางทะเล จังหวัดตรัง ศูนย์ประสานงานเครือข่ายรักษ์ทะเลตรัง กลุ่มประมงพื้นบ้าน(บ้านฉางหลวง) องค์การบริหารส่วนตำบลไม้ฝาดมูลนิธิพัฒนารักษ์ มูลนิธิศุภนิมิต มูลนิธิโลกสีเขียว และสมาคมหยาดฝน องค์กรเหล่านี้จะเข้ามาให้ความรู้กับนักเรียน เยาวชน ประชาชนตลอดทั้งปี เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกรักท้องถิ่นและบ้านเกิดของตนเองในเรื่องของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หน่วยงานท้องถิ่น เช่น ผู้นำ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และองค์การบริหารปกครองส่วนท้องถิ่นได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากชาวบ้านในชุมชนในการร่วมทำงานเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรทางธรรมชาติต่างๆ ให้คงอยู่ไว้ได้อย่างยั่งยืน

2.2.2 หลักการมีส่วนร่วม

คณะกรรมการศูนย์ประสานงานเครือข่ายรักษ์ทะเลตรัง เป็นหน่วยงานกลางในการประสานความร่วมมือด้านต่างๆ กับหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน สถาบันการศึกษา องค์การเพื่อการพัฒนาเอกชน (NGOs) และภาคประชาชนในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ ทุกฝ่ายจะรับทราบข้อตกลงของหมู่บ้านในการใช้ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการด้านการเรียนรู้เกี่ยวกับทรัพยากรสิ่งแวดล้อมของชุมชน ในส่วนการดำเนินงานพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้อื่นๆ จะมีคณะกรรมการหมู่บ้าน และองค์การบริหารส่วนตำบลรับผิดชอบร่วมกับหน่วยงานในพื้นที่ในการส่งเสริมการเรียนรู้ในกลุ่มอาชีพ กลุ่มออมทรัพย์ และกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ดังเช่นที่ผู้ใหญ่บ้านหยาดหมื่นภักดี (สัมภาษณ์วันที่ 12 พฤษภาคม 2553) กล่าวว่า “เครือข่ายทุกกลุ่มมีความเข้มแข็งมาก”

2.2.3 หลักการดำเนินงานหรือบริหารงานจัดกิจกรรม

ชุมชนมีนโยบายที่เน้นด้านการศึกษา วัฒนธรรมพื้นบ้านทั้งศาสนาพุทธ และศาสนาอิสลาม รวมทั้งศิลปวัฒนธรรมภาคใต้ และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้และกิจกรรมการพัฒนาชุมชนด้านอื่นๆ ชุมชนอาศัยการมีส่วนร่วมของเครือข่าย มีการเชิญเครือข่ายความร่วมมือต่างๆ มาให้ความรู้ สนับสนุนการดำเนินงานของชุมชน ทั้งหน่วยงานฝ่ายท้องถิ่น ฝ่ายปกครอง ฝ่ายการศึกษา เป็นต้น รวมทั้งการให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมเห็นในกิจกรรมดำเนินงานโดยให้ชุมชน ประชาชนส่วนใหญ่เป็นฐานการพัฒนา ดังเช่น ผู้ใหญ่บ้านหยาดหมื่นภักดี (สัมภาษณ์วันที่ 12 เมษายน 2553) กล่าวว่า “ผมจะเชิญกรรมการมานั่งคุยก่อน บางครั้งก็คุยกับชาวบ้าน เพื่อถามความเห็น เอาใหม่ เห็นด้วยไหมทุกครั้ง ไม่ใช่แค่การประชุมประจำเดือน”

2.2.4 หลักการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ชุมชนบ้านฉางหลวงเน้นหลักการเรียนรู้ร่วมกัน ทุกฝ่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนจะร่วมพูดคุยหารือกันในประเด็นต่างๆ ผ่านการพูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากการประชุมที่เป็นทางการ และการพูดคุยกันอย่างไม่เป็นทางการ เช่น การพูดคุยกันระหว่างร่วม

กิจกรรมทางศาสนาในทุกๆ วัน เช่นเดียวกับการสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้านหยาด หมื่นภักดี โดยท่านกล่าวว่า “ผมว่าตรงนี้เราต้องถามตัวชุมชนก่อนว่าเราจะทำอะไร สมมติว่าเราจะสร้างแต่งงานในชุมชนใหม่ ไม่ตอบรับไม่ตอบสนองอะไรสักอย่างคะ ต้องให้ชุมชนนั้นตอบสนองก่อนถึงจะสร้างได้” นอกจากนี้ ชุมชนยังเปิดโอกาสทางการเรียนรู้แก่เด็กและเยาวชนในการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้รู้ในชุมชน ในเรื่องการพัฒนาชุมชนอีกด้วย รวมทั้งการเรียนรู้จากศูนย์ข้อมูลสิ่งแวดล้อมบริเวณป่าชายเลน ท้องทะเลตรัง เอกสารแผ่นพับ โปสเตอร์ ดีวีดี วีซีดี และเว็บไซต์ เพื่อการประชาสัมพันธ์และการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร

2.2.5 การดำเนินงานที่ต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

จากการสัมภาษณ์ พบว่า การส่งเสริมการเรียนรู้เชิงอนุรักษ์ของชุมชนบ้านฉางกลางมีการดำเนินงานมานานแล้ว โดยได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ดังที่ ครูวิจิต พึ่งบุญ (สัมภาษณ์วันที่ 14 เมษายน 2553) กล่าวว่า “ทำเป็นโครงการให้ความรู้ ให้การอบรมกับชุมชน บางครั้งก็จะเชิญหน่วยงานต่าง ๆ มาให้ความรู้ เช่น จะเป็นหน่วยงานของอุทยานแห่งชาติหาดใหญ่ สถาบันราชภัฏภูเก็ต ชมรมของราชภัฏภูเก็ต และก็นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยราชมงคล มาให้ความรู้แก่คนในชุมชน ชุมชนเองก็เมื่อได้รับความรู้แล้วก็จะกลับไปพัฒนา กลับไปขยายผลต่อไปเรื่อย ๆ โดยเฉพาะการให้ความรู้ของเด็กนักเรียน ผมว่าเป็นเรื่องที่สำคัญมาก ซึ่งในเรื่องนี้ผมเองก็จะเชื่อมโยงมาเครือข่ายรักทะเลตรัง ที่ผมได้ดำเนินการอยู่ด้วย” โดยเครือข่ายอนุรักษ์ท้องทะเลตรังเกิดขึ้นมานานหลายปี แต่ได้รับความสนใจมาก เมื่อประมาณปี 2547 ที่เกิดเหตุการณ์สึนามิขึ้น ปัจจุบันด้วยความร่วมมือของทุกคนในชุมชน และภาคีเครือข่ายต่างๆ เช่น องค์กรภาครัฐ และภาคเอกชน กลุ่มอาชีพ กลุ่มเครือข่ายต่างๆ องค์กรเพื่อการพัฒนาเอกชน (NGOs) มูลนิธิต่างๆ เช่น มูลนิธิโลกสีเขียว สถาบันการศึกษาในท้องถิ่น เช่น โรงเรียน สถาบันการศึกษาภายนอก เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม องค์กรบริหารส่วนตำบลไม้ฝาด และประชาชน ทำให้การดำเนินงานยังคงปรากฏผลที่ดีต่อชุมชน และผู้ที่มีส่วนทุกฝ่าย

2.3 กิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิต

การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน มีทั้งกิจกรรมการศึกษาในระบบ ที่มีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นสอนนักเรียนในโรงเรียนบ้านฉางกลาง เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศป่าชายเลน ภูเขาทะเลและปะการัง ที่ถือเป็นวิสัยทัศน์ของชุมชน การส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เช่น กิจกรรมมัดคุเทศก์นำเที่ยวป่าชายเลน แหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชน ดังที่ครูวิจิต พึ่งบุญ กล่าวว่า “ครูเน้นให้ความรู้และทำเป็นกิจกรรม สิ่งแรกที่ครูบอกมาก็คือการปลูกป่าชายเลนมีมัดคุเทศก์น้อย เป็นกิจกรรมของนักเรียนในระดับช่วงชั้นที่ 1 ที่ส่วนมากเด็กจะยังเล็กอยู่จะเอาเป็นช่วงชั้นที่ 2 ตั้งแต่ ป.4 ป.5 ป.6 แต่ละปีเราก็จะให้ความรู้ในเรื่องของ

การนำเที่ยว ในเรื่องของมารยาท การแนะนำ จะให้ความรู้กับนักเรียนและก็นำ เวลามีคนมาเที่ยวมาศึกษาระบบป่ายเล่น”

นอกจากนี้ ชุมชนยังมีกิจกรรมการอบรมให้ความรู้กับประชาชนทุกกลุ่มในชุมชนเกี่ยวกับการรักท้องถิ่น การสร้างความตระหนักและความสำนึกในการใส่ใจกับทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด มีการดำเนินการจัดทำโครงการให้ความรู้ ให้การอบรมกับชุมชน บางครั้งก็จะเชิญหน่วยงานต่างๆ มาให้ความรู้ เช่น จะเป็นหน่วยงานของอุทยานแห่งชาติหาดใหญ่ สถาบันราชภัฏภูเก็ต ชมรมของราชภัฏภูเก็ต และก็นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา มาให้ความรู้แก่คนในชุมชน ชุมชนเมื่อได้รับความรู้แล้วก็จะมีการนำไปขยายผลกลับไปพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้เรื่อยๆ โดยเฉพาะการให้ความรู้ของเด็กนักเรียน การจัดกิจกรรมการเข้าค่าย “รักษทะเลตรัง” ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เยาวชนชุมชน และผู้ที่สนใจจะได้พัฒนาความรู้ ลงมือปฏิบัติ และค้นหาคำตอบจากแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ พร้อมทั้งประยุกต์เนื้อหาความรู้ไปใช้ในวิถีชีวิตอย่างเหมาะสม

2.4 ลักษณะการเป็นชุมชนเรียนรู้

2.4.1 โครงสร้างความสัมพันธ์

ชุมชนบ้านฉางกลาง อำเภอไม้ฝาดมีลักษณะชุมชนที่มีความเป็นเครือญาติ เป็นชุมชนเชื้ออาหารที่ประชาชนช่วยเหลือซึ่งกันและกันมานาน เป็นชุมชนขนาดเล็กที่ประชาชนสามารถที่ติดต่อไปมาหาสู่กันได้ ทุกคนในชุมชนรู้จักกันเป็นอย่างดี ดังที่ นายกองคการบริหารส่วนตำบล นายเสวีรัฐ ทองย้อย (สัมภาษณ์วันที่ 12 พฤษภาคม 2553) ได้อธิบายความสัมพันธ์ของชุมชน ที่ว่า “...คุยกันได้รู้จักกันหมดและก็เป็นชุมชนที่รักสงบ ไม่ค่อยมีระดับชั้น ไม่ค่อยมีความเหลื่อมล้ำในสังคม มีความเสมอภาคสูง” นอกจากนี้ ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ที่มีการร่วมกิจกรรมทางศาสนาเป็นประจำทุกวัน ทุกคนได้เจอกัน และร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์กันอยู่เสมอ ๆ

2.4.2 กระบวนการเรียนรู้และการพัฒนา

ในระยะเริ่มต้น ชุมชนเน้นการพัฒนาความรู้ที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศป่ายเล่น ภูเขาทะเลและปะการัง โดยเริ่มที่เด็กและเยาวชนในระบบโรงเรียน เพื่อที่จะได้ไปบอกกล่าวกับผู้ปกครอง และขยายเป็นวงกว้างสู่ชุมชนต่อไป ดังที่ ครูวิจิต พึ่งบุญ (สัมภาษณ์วันที่ 14 เมษายน 2553) กล่าวว่า “กระบวนการของผมนี้คือส่วนใหญ่ก็จะให้ความสำคัญกับนักเรียนไปก่อน คือ จะอธิบาย จะให้ความรู้ให้นักเรียนและก็นักเรียนเป็นคนเชื่อมโยงไปถึงชุมชนนักเรียนเองก็จะกลับไปบอกผู้ปกครองว่าได้เรียนรู้ในเรื่องของการอนุรักษ์ ในเรื่องของแหล่งเรียนรู้ป่ายเล่น เขาก็จะไปประชาสัมพันธ์บอกถึงผู้ปกครองว่าห้ามมาตัดป่ายเล่นนะ ห้ามมาเก็บ

สัตว์ตัวเล็กๆ ไปนะ เขาก็จะสื่อสัมพันธ์เมื่อผู้ปกครองเข้าใจ ผู้ปกครองก็สะท้อนกลับมาถึงโรงเรียน ว่าเห็นลูกหลานต้องเก็บไว้ ชาวบ้านเริ่มให้ความสนใจแล้ว” ปัจจุบันมีกระบวนการที่เป็นระบบมากขึ้น มีการจัดทำคู่มือการเรียนรู้สำหรับผู้สนใจทั่วไปในการเรียนรู้ด้วยตนเอง และจัดเป็นแหล่งเรียนรู้ มีเด็กและเยาวชนที่ได้รับการฝึกฝนเป็นมัคคุเทศก์นำเที่ยวป่าชายเลน เรียนรู้และเข้าใจสภาพความหลากหลายของระบบนิเวศ

2.4.3 กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ชุมชนและหน่วยงานทำงานร่วมกันอยู่ตลอดเวลา กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จึงเกิดขึ้นเป็นประจำจากการพูดคุยในชีวิตประจำวัน การประชุมหารือในการประชุมหมู่บ้านทุกเดือน การประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่มอาชีพ และกลุ่มเครือข่ายต่างๆ อย่างเป็นระยะๆ ดังที่ผู้ใหญ่หยาด หมิ่นภักดี (สัมภาษณ์วันที่ 12 พฤษภาคม 2553) กล่าวว่า “...ถามชุมชนว่าชุมชนต้องการอะไร ให้คิดเองทำเอง เรียนรู้ในหมู่บ้าน” รวมทั้งการถ่ายทอดความรู้สู่เด็กและเยาวชน และประชาชนทุกคนในพื้นที่ได้รับทราบความเคลื่อนไหวเป็นไปต่างๆ ของชุมชน

2.4.4. ความร่วมมือ

ชุมชนได้รับความร่วมมือจากหลายหน่วยงานในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาการเรียนรู้ และการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นระบบ ทั้งหน่วยงานในพื้นที่ เช่น คณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มอาชีพต่างๆ องค์การบริหารส่วนตำบล ส่วนราชการปกครอง อำเภอ ศูนย์วิจัยพืชสวนตรัง อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว สถานีตำรวจ สถาบันศาสนา และสถานศึกษาในการสนับสนุนทรัพยากรการเรียนรู้ เช่น ผู้รู้ สื่ออุปกรณ์การเรียนรู้ งบประมาณสนับสนุน และประชาชนมาเข้าร่วมกิจกรรม

2.4.5 ระบบการสื่อสารในชุมชน

จากการสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้านหยาด หมิ่นภักดี พบว่า ชุมชนบ้านฉางกลางมีการสื่อสารระหว่างผู้ที่ทำงานในชุมชนเป็นประจำ โดยเป็นการพูดคุยกันอย่างไม่เป็นทางการถึงกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ ว่ามีความเหมาะสมกับประชาชน และชุมชนโดยรวมมากน้อยเพียงใด หลังจากนั้นจะชี้แจงให้ชาวบ้านทราบ และชุมชนมีการเชิญผู้รู้จากหน่วยงานภาครัฐมาให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดกิจกรรม แล้วถามความคิดเห็นประชาชนต่อกิจกรรมนั้นๆ รวมทั้งการถ่ายทอดความรู้ให้แก่เด็กและเยาวชนเพื่อนำข้อมูลที่ได้รับไปเล่าสู่กันฟังในครอบครัว สมาชิกชุมชนอื่นๆ

2.5 องค์ประกอบของการนำไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

ชุมชนบ้านฉางกลางมีความเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ได้ เนื่องจาก ชุมชนได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ มากมาย ในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชน ดังที่ผู้ใหญ่หยาด หมิ่นภักดี (สัมภาษณ์วันที่ 12 เมษายน 2553) กล่าวว่า “เป็นหมู่บ้านผสมผสาน มีความได้เปรียบ

ที่ว่า“มีหลายหน่วยงานเข้ามามีส่วนร่วม” การที่ได้รับความร่วมมือจากหลายหน่วยงานทำให้กิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนมีความหลากหลาย และผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆ อย่างเต็มที่ นอกจากนี้ ชุมชนบ้านฉางกลางเป็นชุมชนที่ประชาชนมากกว่า 90% นับถือศาสนาอิสลาม จากการวิเคราะห์ พบว่าศาสนามีส่วนสำคัญในการรวมจิตใจของคนทั้งชุมชนได้ และประชาชนที่นับถือศาสนาอิสลาม จะร่วมศาสนกิจทางศาสนาเป็นประจำทุกวันที่มีสยิดในชุมชน ด้วยเหตุนี้เองทำให้มีการรวมกลุ่มพูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันระหว่างกลุ่มผู้นำและประชาชนทั่วไป กลุ่มผู้รู้ ปราชญ์ชุมชนและกลุ่มเด็กและเยาวชน กลุ่มสตรี เป็นต้น

นอกจากการเป็นชุมชนขนาดเล็กที่มีวัฒนธรรมชุมชนที่ดี ประชาชนรักความสงบแล้ว ชุมชนบ้านฉางกลางมีกลุ่มผู้นำที่มีความรู้ความสามารถ ตั้งใจในการปฏิบัติ มุ่งเน้นการปฏิบัติงานที่ต้องให้ชุมชนตอบสนอง เข้าถึงปัญหาและความต้องการ ดังเช่นที่นายกองค์การบริหารส่วนตำบล นายกเสริฐ ทองย่อน (สัมภาษณ์วันที่ 12 เมษายน 2553) กล่าวว่า “ผู้นำจะเข้าไปเรียนรู้ชุมชนในเชิงลึก แล้วนำมาปรับแก้ปัญหาร่วมกัน แต่ก็ไม่ใช่ทุกอย่างจะประสบความสำเร็จ การเข้าถึงชาวบ้านทำให้เขาเห็นว่าเราตั้งใจจริง ...บางครั้ง ตัวเองต้องทำเป็นตัวอย่างก่อนเสมอ” และครูวิจิต พึ่งบุญ แกนนำการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ กล่าวว่า “องค์ประกอบที่สำคัญมากคือ อยู่ที่ตัวผู้นำของชุมชน และก็อยู่ที่ผู้นำของหน่วยงาน ที่เข้ามาอยู่ในชุมชนนั้น ๆ 22.56 อย่างโรงเรียน บางครั้งก็มีผู้อำนวยการ โรงเรียนที่ให้ความสนับสนุน บางครั้งอุทยาน ก็มีหัวหน้าอุทยานให้การสนับสนุน และก็มีสถานีนอนามัย หัวหน้าสถานีนอนามัยต้องให้การสนับสนุน เมื่อทุกคนให้การสนับสนุน ผมว่าตัวนี้เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด”

ครูวิจิต พึ่งบุญ (สัมภาษณ์วันที่ 14 เมษายน 2553) เสนอแนะว่า “ถ้าเราจะสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ คือ อย่างน้อยๆ เราสร้างจิตสำนึกให้กับคนในชุมชน ซึ่งอย่างน้อยๆ เราก็ให้เขาเป็นภาพอนาคต ว่าความเป็นไปได้ในท้องถิ่นของเรามีอะไรที่จะช่วยอนุรักษ์ได้ไว้ให้ลูกหลานของเราพอได้ อยู่คู่กับหมู่บ้านไปโดยตลอด ซึ่งฉางกลางนี่ก็เป็นหมู่บ้านอยู่ติดกับฝั่งทะเลอันดามัน และก็มีทรัพยากรธรรมชาติอยู่มากมายด้วยกัน เมื่อก่อนแถวฉางกลางนี้เค้าเลี้ยงกุ้งกันเยอะและก็นุกรุกป่าชายเลนมา พอมาระยะหลังๆ นี้ชาวบ้านก็เริ่มเห็นความสำคัญของป่าชายเลน ของระบบนิเวศและปะการังและหญ้าทะเล เพราะว่าจุดนี้จะเป็นจุดที่เข็ดหน้าซุตาให้กับคนในสังคมในชุมชนได้”

2.6 องค์ประกอบกระบวนการทัศนเชิงบวก และการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศนเชิงบวก

จากการสัมภาษณ์ ผู้นำชุมชนนายกองค์การบริหารส่วนตำบล นายกเสริฐ ทองย่อน ผู้ใหญ่บ้านหยาด หมื่นภักดี และอาจารย์วิจิต พึ่งบุญ ครูแกนนำเครือข่ายรักษ์ทะเลตรัง พบว่ากิจกรรมใดที่มีผู้ที่ชาวบ้านนับถือ เช่น โต๊ะอิหม่าม ผู้นำส่วนราชการ ก็จะได้รับความร่วมมือเป็น

อย่างดี กิจกรรมที่ชุมชนจัดส่วนใหญ่จะตั้งผู้รู้ด้านศาสนา และการศึกษาามีส่วนร่วมในการให้ความรู้ อธิบายให้ชาวบ้านเข้าใจ และบูรณาการกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ เข้าสู่วิถีการดำเนินชีวิต ซึ่งทำให้ชาวบ้านเข้ามาร่วมกิจกรรม และพร้อมปรับพฤติกรรม การดำเนินชีวิตของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับผู้รู้ที่เป็นที่เคารพนับถือของชุมชน อาจารย์วิชิต พึ่งบุญ (สัมภาษณ์วันที่ 14 เมษายน 2553) ที่อธิบายองค์ประกอบที่ปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้เชิงบวกว่า “ผู้นำต้องสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ชาวบ้านให้ได้ ชุมชนจะดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับผู้นำ และการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย” ดังนั้นชุมชนควรเสาะแสวงหาผู้นำที่ดี ซึ่งอาจมาจากหลากหลายสาขาวิชาชีพ เช่น ครู ผู้นำศาสนา หรือนักปกครอง เป็นต้น

และนายกเสริฐ ทองย้อย (สัมภาษณ์วันที่ 12 เมษายน 2553) เล่าประสบการณ์ว่า “ก็ต้องทำให้เขาเห็นประโยชน์ให้ได้ และก็ทำด้วยความตั้งใจให้เกิดประโยชน์ให้ได้แล้วตรงนี้จะมีทำให้มีคนมามีส่วนร่วมกับเรา ถ้าเขาเห็นความสำคัญประโยชน์ต่อชุมชนต่อตัวเขา คำว่าชุมชนย่อมคือของคนทุกคนอยู่แล้วใช่ไหม”

2.7 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานพัฒนาของชุมชนบ้านฉางหลวง ประกอบด้วย การขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถทำความเข้าใจที่ถูกต้องกับประชาชน โดยเฉพาะเรื่อง การประกอบอาชีพ และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศป่าชายเลน หญ้าทะเล และปะการัง ซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า และเป็นองค์ความรู้สำคัญของชุมชน

ในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้เชิงอนุรักษ์ที่ต้องอาศัยภาคส่วนต่างๆ ช่วยกัน ชุมชนก็ประสบปัญหาในด้านความร่วมมือจากภาคเอกชน

3. การวิเคราะห์ข้อมูลแนวทางและปัจจัยในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของชุมชน

3.1 แนวทางในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของชุมชน

ชุมชนบ้านฉางหลวงเป็นชุมชนที่ประชาชนมีความอยู่ดีกินดี ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมที่มีรายได้หมุนเวียนตลอดทั้งปี การพัฒนาชุมชนจึงเน้นความสำคัญกับการส่งเสริมการเรียนรู้ การพัฒนาด้วยตนเองและการพัฒนาชุมชนให้มีความยั่งยืน ซึ่งชุมชนมีแนวทางในการรวมกลุ่มประชาชนที่มีความสนใจในเรื่องเดียวกัน และให้การสนับสนุนส่งเสริม เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลไม้ฝาดจะสนับสนุนทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้ ผู้ใหญ่บ้านจะเป็นผู้ประสานเครือข่ายและชุมชน ซึ่งการที่ชุมชนจะพัฒนาเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ได้นั้น ชุมชนต้องกำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาที่ชัดเจน และทุกฝ่ายในชุมชนต้องเป็นผู้เริ่มต้น ดังที่ ผู้ใหญ่บ้านหยาด

หมิ่นกั๊กดี (สัมภาษณ์วันที่ 12 เมษายน 2553) เสนอว่า “ผมว่าอันนี้มันต้องร่วมมือกันหลายฝ่าย ตั้งแต่หน่วยงานของรัฐ และก็ผู้นำท้องถิ่น ต้องเรียนรู้ไปด้วยกัน นักปกครองถิ่นและนักปกครองท้องถิ่นที่ต้องจับมือกันจึงจะได้ผล รัฐบาลถึงจะออกมาเป็นกิจจะลักษณะได้ แล้วถ้าลงมาในบรรยากาศของชุมชนควรจะเป็นอย่างบางที่จะมีลักษณะของการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ นอกจากความร่วมมือจากหลายๆ ฝ่ายแล้ว ผมว่าตรงนี้เราต้องถามตัวชุมชนก่อนว่าเราจะทำอะไร” และ นายองค์การบริหารส่วนตำบล นายเกษริฐ ทองย่อน แสดงความคิดเห็นสอดคล้องกัน ดังนี้ “คงต้องดึงคนที่เขาเคารพนับถือ องค์กรผู้นำอะไรในทำนองนี้มีความรู้เสียก่อนก็เหมือนกับองค์กรศาสนาหรือองค์กรสถาบันการศึกษา ตั้งแต่ที่ชาวบ้านส่วนใหญ่เขามีความสามารถเชื่อถือต้องเอาพวกนี้ไปบูรณาการ ให้เข้าใจเหมือนกันและไปในทางเดียวกัน”

3.2 ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

ชุมชนบ้านฉางกลางประสบความสำเร็จในการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ที่มุ่งเน้นกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ มาจากปัจจัยทั้งภายในชุมชน และปัจจัยภายนอกชุมชน ดังนี้

- 1) ชุมชนให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการพัฒนาผู้นำ และสมาชิกชุมชนทุกคน
- 2) มีเครือข่ายความร่วมมือที่หลากหลาย เช่น องค์กรภาครัฐและภาคเอกชน กลุ่มอาชีพและกลุ่มเครือข่ายต่างๆ องค์กรเพื่อการพัฒนาเอกชน (NGOs) มูลนิธิต่างๆ เช่น มูลนิธิโลกสีเขียว สถาบันการศึกษาในท้องถิ่น เช่น โรงเรียน สถาบันการศึกษาภายนอก เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม องค์การบริหารส่วนตำบลไม้ฝาด และประชาชน
- 3) มีผู้นำธรรมชาติที่มีความรู้ความสามารถ และมีความตั้งใจดีในการต้องการอนุรักษ์สิ่งที่ดีงามไว้ให้กับลูกหลานของชุมชน ที่เป็นเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ของชุมชน นั่นคือ อาจารย์วิชาติ พึ่งบุญ ผู้นำการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งคนแรกของชุมชน จนปัจจุบันทุกฝ่ายเห็นความสำคัญและพร้อมให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่
- 4) เป็นหมู่บ้านผสมผสาน มีหลายหน่วยงานเข้ามามีส่วนร่วมกับการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้
- 5) ชุมชนได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณจากหน่วยงานต่างๆ อย่างต่อเนื่อง อาจมาจากการที่ชุมชนได้ดำเนินกิจกรรมอย่างจริงจังจนเป็นที่ประจักษ์ของทุกฝ่าย
- 6) ประชาชนให้ความร่วมมือกับกิจกรรมของชุมชน

โดยสรุป ชุมชนบ้านฉางกลางมีแนวทางการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยกิจกรรมมีความเฉพาะเจาะจงไปที่การอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติ ป่าชายเลนที่ยังเหลืออยู่ในพื้นที่ มีการบูรณาการให้ปัญหาที่มีความสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชน

มีแกนนำที่มีความเป็นผู้นำ ทำงานร่วมกับชุมชนได้เป็นอย่างดี มีการถ่ายทอดความรู้สู่เด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ให้เห็นคุณค่าของทรัพยากรทางธรรมชาติ ที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ เรียนรู้จากประสบการณ์และการปฏิบัติจริง และการดำเนินการต่างๆ ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี จากเครือข่ายความร่วมมือที่หลากหลาย ได้แก่ องค์กรภาครัฐและภาคเอกชน กลุ่มอาชีพและกลุ่มเครือข่ายต่างๆ องค์กรเพื่อการพัฒนาเอกชน (NGOs) มูลนิธิต่างๆ เช่น มูลนิธิโลกสีเขียว สถาบันการศึกษาในท้องถิ่น เช่น โรงเรียน สถาบันการศึกษาภายนอก เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม องค์การบริหารส่วนตำบลไม้ฝาด และประชาชนในพื้นที่ใกล้เคียง เนื่องจากการตระหนักในปัญหาาร่วมกัน ประกอบกับชุมชนบ้านฉางกลางเป็นชุมชนที่ประชาชนมากกว่า 90% นับถือศาสนาอิสลาม จึงทำให้การรวมตัวกันทำกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนง่ายขึ้น ประชาชนที่นับถือศาสนาอิสลามจะร่วมศาสนกิจทางศาสนาเป็นประจำทุกวันที่มีสยิดในชุมชน ด้วยเหตุนี้เองทำให้มีการรวมกลุ่มพูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันทุกคนในกลุ่มคนทุกระดับ ทั้งผู้นำชุมชน กลุ่มเด็กและเยาวชน และกลุ่มสตรี เป็นต้น ลักษณะของสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ได้สอดแทรกอยู่ในวิถีการดำเนินชีวิต อันมีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและความรวมเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของประชาชน

ซึ่งผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี: ชุมชนบ้านยาง จังหวัดปราจีนบุรี สามารถแสดงดังตารางที่ 4.3 และแผนภาพที่ 4.3 ดังนี้

ตารางที่ 4.3 สังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี: ชุมชน บ้านฉางกลาง จังหวัดตรัง

ประเด็น	ผลการสังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี
บริบทชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> - ก่อตั้งขึ้นมาเมื่อประมาณ 100 ปี - ประชาชนนับถือศาสนาอิสลาม - ตั้งอยู่บริเวณชายฝั่งทะเล อันดามัน - ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนและประมง - กิจกรรมการรณรงค์อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมระบบนิเวศป่าชายเลน ภูเขาทะเลปะการัง
นโยบายและทิศทางการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้	<p>มี วิสัยทัศน์ “พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ แห่งท้องทะเลตรัง จะต้องมีการใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาด โดยประชากรในชุมชนมีความรู้ คุณธรรม จริยธรรมและมีศักยภาพในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างยั่งยืน”</p>

ตารางที่ 4.3 สังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี: ชุมชน บ้านฉางกลาง จังหวัดตรัง (ต่อ)

ประเด็น	ผลการสังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี
	<ul style="list-style-type: none"> - มีการกำหนดข้อตกลงของหมู่บ้านในการใช้ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการด้านการเรียนรู้ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ขยายเครือข่ายสู่ชุมชนอย่างเป็นระบบ - ประชาคมหมู่บ้านฉางกลางกำหนดกิจกรรมเพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกให้กับคนในท้องถิ่น
<p>องค์ประกอบที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ครูแกนนำเครือข่ายอนุรักษ์ทะเลตรัง ที่รักท้องถิ่น และสนใจการอนุรักษ์ - เด็กและเยาวชนเรียนรู้ด้วยตนเอง - กิจกรรมการเรียนรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีต่อการรักท้องถิ่น - มีแหล่งการเรียนรู้ขนาดใหญ่ ท้องทะเล และแหล่งการเรียนรู้ป่าชายเลน - นโยบายการพัฒนาเน้นที่ส่งเสริมการเรียนรู้สู่การปฏิบัติจริงในวิถีชีวิต - จัดทำคู่มือการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง - กิจกรรมภาคีเทศบาลที่เกี่ยวข้องป่าชายเลน - องค์ความรู้ชุมชน เกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพของพื้นที่ป่าโกงกาง หรือป่าชายเลน พันธุ์สัตว์น้ำ สัตว์บก - มีการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ เช่น การจัดทำเอกสารบรรยายภาพถ่าย วิดีโอ และเว็บไซต์ของแหล่งเรียนรู้ ตั้งศูนย์ข้อมูลสิ่งแวดล้อมบริเวณป่าชายเลน และจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่น
<p>หลักการหรือสภาพการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชน</p>	<ul style="list-style-type: none"> - การทำงานในลักษณะภาคีเครือข่ายที่หลากหลาย - การดำเนินอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปี เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกรักท้องถิ่นและบ้านเกิดของตนเอง ในเรื่องของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม - การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน - หน่วยงานท้องถิ่นมีความสามัคคีกัน
<p>กิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิต</p>	<p>การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน</p> <ul style="list-style-type: none"> - การศึกษาในระบบ ที่มีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นสอนนักเรียนในโรงเรียนบ้านฉางกลาง เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศป่าชายเลน หญ้าทะเลและปะการัง

ตารางที่ 4.3 สังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี: ชุมชน บ้านฉางหลวง จังหวัดตรัง (ต่อ)

ประเด็น	ผลการสังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี
	<ul style="list-style-type: none"> - กิจกรรมการส่งเสริมการศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เช่น กิจกรรมมัคคุเทศก์นำเที่ยวป่าชายเลน พัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชน กิจกรรมการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการรักท้องถิ่น และกิจกรรมค่าย “รักษ์ทะเลตรัง”
<p>แนวทางการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้</p>	<ul style="list-style-type: none"> - กำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาที่ชัดเจน - เน้นที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการอนุรักษ์ - การพัฒนาด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง - การพัฒนาชุมชนให้มีความยั่งยืน - การสนับสนุนส่งเสริมจากภาคส่วนต่างๆ - ผู้ใหญ่บ้านจะเป็นผู้ประสานเครือข่ายและชุมชน - ทุกฝ่ายในชุมชนสนับสนุน ร่วมมือ
<p>การปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกของชุมชน</p>	<ul style="list-style-type: none"> - กระบวนการเรียนรู้ปกติ 1. กลุ่มผู้นำ(ไต่ะอิมาม่า ผู้นำส่วนราชการ) --- ให้ความรู้ --- บูรณาการกิจกรรมการเรียนรู้วิถีการดำเนินชีวิต --- ปฏิบัติตามเพราะเชื่อและศรัทธา--เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี --- ปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง --- วิถีชีวิต - กิจกรรมการอนุรักษ์และปลูกฝังจิตสำนึกที่ดี 2. ครูแกนนำ --- ถ่ายทอดความรู้ --- ฝึกปฏิบัติในห้องเรียน --- แลกเปลี่ยนเรียนรู้ --- ปฏิบัติจริง --- เรียนรู้ด้วยตนเอง ---ขยายผลความรู้สู่ครอบครัว (พ่อแม่ผู้ปกครอง เพื่อนชุมชนอื่นๆ) --- ปฏิบัติจริงอย่างต่อเนื่อง-- วิถีชีวิต
<p>องค์ประกอบการนำไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ชุมชนได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ - ศาสนามีส่วนสำคัญในการรวมจิตใจของคนทั้งชุมชนได้ - มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทุกครั้งที่ไปร่วมพิธีกรรมทางศาสนา - ชุมชนมีขนาดเล็ก - ประชาชนรักความสงบ - มีกลุ่มผู้นำที่มีความรู้ความสามารถ เข้าถึงปัญหาและความต้องการ ตั้งในการปฏิบัติ

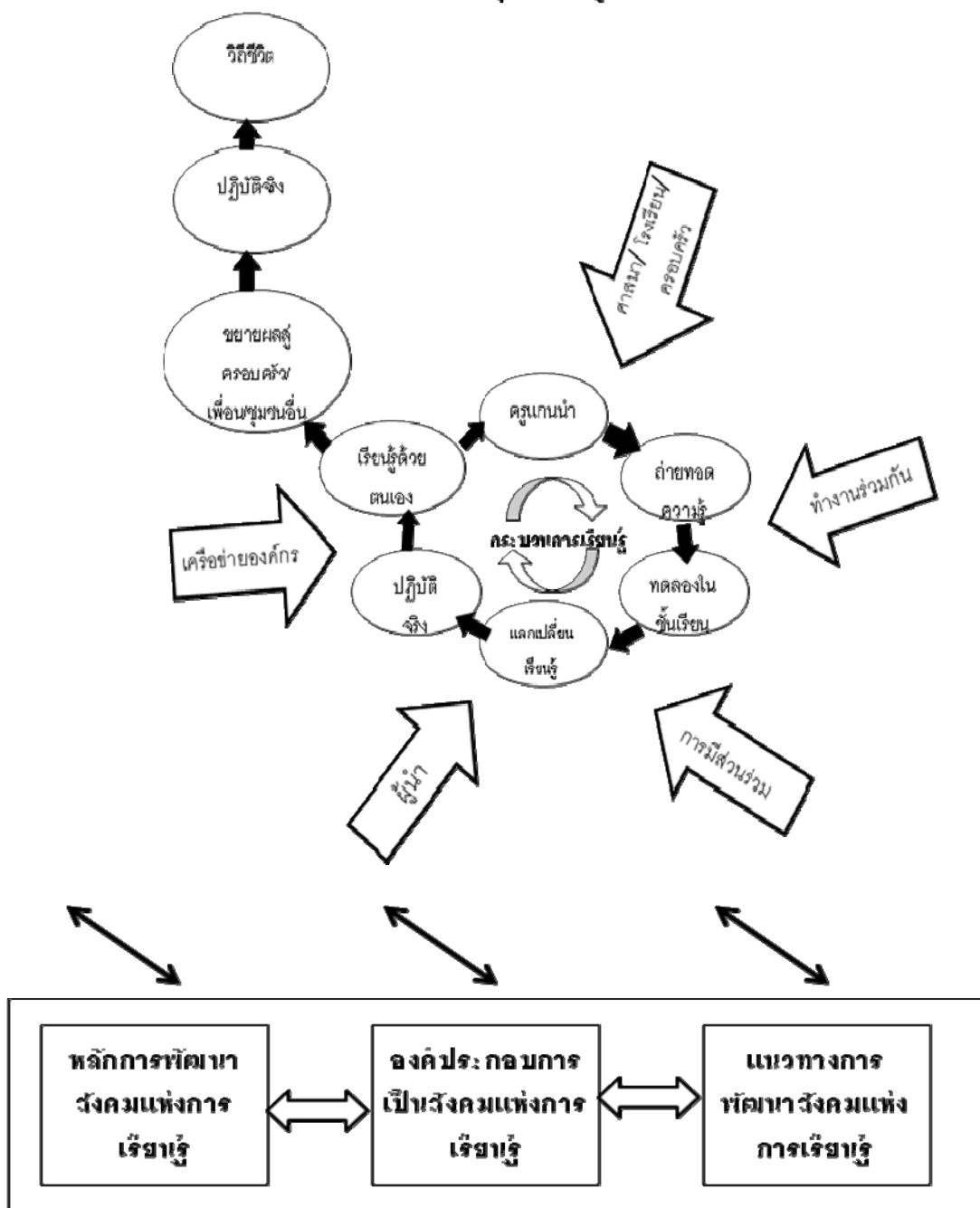
ตารางที่ 4.3 สังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี: ชุมชน บ้านฉางหลวง จังหวัดตรัง (ต่อ)

ประเด็น	ผลการสังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี
ปัจจัยแห่งความสำเร็จ	<ul style="list-style-type: none"> - การส่งเสริมการพัฒนาผู้นำ และสมาชิกชุมชนทุกคน - เป็นหมู่บ้านผสมผสาน มีหลายหน่วยงานเข้ามามีส่วน - มีเครือข่ายความร่วมมือที่หลากหลาย เช่น กลุ่มอาชีพ และกลุ่มเครือข่ายต่างๆ NGOs สถาบันการศึกษา และประชาชน - มีผู้นำธรรมชาติที่มีความรู้ความสามารถ และมีความตั้งใจดีในการต้องการอนุรักษ์สิ่งที่ดั้งเดิมไว้ให้กับลูกหลานของชุมชน - ประชาชนให้ความร่วมมือกับกิจกรรมของชุมชน

แผนภาพที่ 4.3 แสดงรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชนบ้านฉางหลวง จังหวัดตรัง

“พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ แห่งท้องทะเลตรัง จะต้องมีการใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาด โดยประชากรในชุมชนมีความรู้ คุณธรรม จริยธรรมและมีศักยภาพในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างยั่งยืน”

กิจกรรมการอนุรักษ์และปลูกฝังจิตสำนึกที่ดี

กรณีศึกษาที่ 4 ตัวแทนภาคเหนือ แหล่งเรียนรู้ในชุมชนต้นแบบ: แหล่งการเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนบ้านจ่อเจริญ จังหวัดเชียงราย

1. ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

1.1 ลักษณะบริบททางสังคม อาทิ ประวัติความเป็นมา โครงสร้างสังคม

บ้านจ่อเจริญ หมู่ที่ 4 ตำบลดอนศิลา อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย เดิมชื่อ บ้านจ่อปูหลาน ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2508 การปกครองขึ้นตรงกับ ต.ห้วยสัก อ.เมือง และได้แยกการปกครองมาเป็น ตำบล ผางาม เมื่อปี พ.ศ. 2524 ต่อมาได้แยกการปกครองเป็นบ้าน จ่อเจริญ หมู่ที่ 4 ต.ดอนศิลา อ.เวียงชัย เมื่อปี พ.ศ. 2524 จนถึงปัจจุบัน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ การทำนา ทำสวน ทำไร่ เป็นต้น เนื่องจากมีแหล่งทรัพยากรน้ำที่เอื้อต่อการทำเกษตรกรรมได้ตลอดทั้งปี ชุมชนบ้านจ่อเจริญเป็นชุมชนเข้มแข็ง มีความสามัคคีกัน ชุมชนมีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายต่อเนื่อง โดยมีองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลดอนศิลา สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอเวียงชัย ศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอเวียงชัย และเครือข่ายองค์กรชุมชนและสังคมให้การส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมการดำเนินงานต่างๆ ของชุมชน นอกจากนี้ ชุมชนมีผู้มีความรู้ / ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านต่างๆ ในชุมชนที่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ ได้แก่ ด้านแพทย์แผนไทย/สมุนไพร/หมอพื้นบ้าน เศรษฐกิจพอเพียง การเกษตร ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น นวดแผนไทย งานฝีมือต่างๆ การถนอมอาหาร และผู้รู้ด้านการบริหารจัดการ

1.2 นโยบายและทิศทางการพัฒนาบุคคล ชุมชน และสังคมแห่งการเรียนรู้

ชุมชนบ้านจ่อเจริญมีแผนพัฒนาด้านต่างๆ อาทิ เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาชุมชนที่ชัดเจน ดังนี้ **“สร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ประชาชนต้องพึ่งตนเองได้ และรรรงค์ให้ราษฎรเลิกใช้ปุ๋ยเคมี หันมาใช้ปุ๋ยหมัก และปุ๋ยชีวภาพ ส่งเสริมการออมทรัพย์ ลดรายจ่าย ส่งเสริมอาชีพ เสริมลดละเลิกอบายมุขต่างๆ เพื่อชุมชนเข้มแข็ง”**

ศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอเวียงชัย เป็นองค์กรที่มีส่วนสำคัญในการส่งเสริมและพัฒนาประชากรกลุ่มเป้าหมายให้เป็นบุคคลที่ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน และแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้บนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จากการสัมภาษณ์ท่านพระครูสุนทรวรการ และคุณพ่อสวาท นิลสนิท ผู้รู้ของชุมชน อธิบายนโยบายและทิศทางการพัฒนาบุคคล ชุมชน และสังคมแห่งการเรียนรู้ของชุมชนใน

ลักษณะเดียวกัน คือ ชุมชนมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมในการดำเนินการต่างๆ โดยได้รับความร่วมมือจากคณะกรรมการหมู่บ้านและประชาชนจากทั้งสองหมู่บ้านในการระดมความคิด ความร่วมมือด้านต่างๆ ด้วยกัน โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน และความมุ่งมั่นในการพัฒนาให้ชุมชนมีความเจริญก้าวหน้าอย่างมีความสุขและยั่งยืน

1.3 การกำหนดกลุ่มบุคคล คณะกรรมการชุมชน และภาคีเครือข่าย

การกำหนดกลุ่มบุคคล เช่น กลุ่มผู้รู้ ภูมิปัญญาหรือปราชญ์ในชุมชนให้ความรู้ในแต่ละเรื่อง เช่น ด้านภูมิปัญญา เช่น การทำสมุนไพรพื้นบ้าน ทอผ้าพื้นเมือง จักสาน ดนตรีพื้นบ้าน พิธีกรรม และโหราศาสตร์ (หมอเมือง) ด้านผู้รู้ เช่น พระครูสุนทรวรการ ผู้รู้ด้านการจัดศูนย์การเรียนรู้ และการบริหารจัดการองค์กร ผู้รู้ด้านธนาคารข้าว การจัดการธุรกิจชุมชน ด้านการเกษตร ผสมผสาน และผู้รู้ด้านสถาบันชุมชน/กลุ่มอาชีพ เช่น กลุ่มกองทุนออมทรัพย์ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง กลุ่มผลิตภัณฑ์ทำมือ กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านจอบเจริญ เป็นต้น คณะกรรมการชุมชน อาสาสมัครพัฒนาชุมชน และภาคีเครือข่ายในการพัฒนาชุมชน ได้แก่ องค์กรภาครัฐและเอกชนทั้งภายในและภายนอกชุมชน

2. ลักษณะ/รูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้

2.1 องค์ประกอบที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

2.1.1 บุคคลแห่งการเรียนรู้

ชุมชนบ้านจอบเจริญมีผู้รู้ ภูมิปัญญา หรือปราชญ์ในชุมชนที่หลากหลาย ได้แก่ ด้านภูมิปัญญา ด้านผู้รู้ ด้านการประกอบอาชีพ และด้านสถาบันชุมชน/องค์กร/กลุ่มอาชีพ ได้แก่ แพทย์แผนไทย/สมุนไพรพื้นบ้าน ได้แก่ นายนวล สายเขียว และนางมารา ช่างสุภาพ ด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม / ประเพณีท้องถิ่น ได้แก่ นายสวาท นิลสวิต (ประเพณีพื้นบ้าน) นางสาวคำ ศิริตา (จ้อย – ซอ) และนายสม มานะกิจ (เล่าคำว) ด้านงานฝีมือต่างๆ เช่น ช่างไม้ ช่างปั้น ช่างแกะสลัก หัตถกรรม จักสาน ทอผ้า ได้แก่ นายศรีทน เปาปาง (ช่างแกะสลักไม้) นายลำจวน สุเรียมมา (ช่างปั้นปูน) และนายมูล นิลสวิต (ช่างไม้) ผู้รู้ด้านการเกษตร เช่น การเพาะปลูก ขยายพันธุ์ การปรับใช้เทคโนโลยี ได้แก่ นายสวาท นิลสวิต (ปลูกแก้วมังกร) นายทรงชาติ จงประเสริฐ (เพาะกล้าไม้) และนายปิ่น สุยะ (เพาะพันธ์ผัก) ผู้มีความรู้ด้านการถนอมอาหาร ได้แก่ นางปั้ง นิลสวิต (ทำแหนม) และนางฟองจันทร์ ปาอายุ (ทำแคบหมู) ด้านความเชื่อ / โหราศาสตร์ / ไสยศาสตร์ ได้แก่ นายทอง แก้ววงศ์ (หมอทำพิธีสู่ขวัญ) และนายปิ่น สุยะ (หมอทำพิธีทางไสยศาสตร์) และผู้รู้ด้านการบริหารจัดการ ได้แก่ นายสวาท นิลสวิต (ประธานกลุ่มออมทรัพย์) และนายต่อน มานะกิจ (ประธานกองทุนหมู่บ้าน) และศูนย์การศึกษาครอบครัว

และการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอเวียงชัยมีการให้ความรู้กับประชาชน นอกจากสื่อบุคคลแล้วยังมีเอกสารประกอบ และจากของจริง ซึ่ง กศน. โดยศูนย์บริการการศึกษานอกกระบวนโรงเรียนอำเภอเวียงชัย ให้การสนับสนุนส่งเสริมและพัฒนากระบวนการให้ความรู้ทั้งในด้านเอกสารและตัวบุคคลที่เป็นระบบและเป็นขั้นตอน

จากการวิเคราะห์พบว่า บุคคลแห่งการเรียนรู้ของชุมชนบ้านจ้อเจริญ มีลักษณะสำคัญ คือ เป็นคนดี มีคุณธรรมจริยธรรม มีความเสียสละเพื่อส่วนรวมสูง มีความรักชุมชนที่อยู่อาศัย เช่น คุณพ่อสวาท นิสวาท ผู้รู้ภูมิปัญญาด้านการบริหารจัดการกองทุนและธุรกิจชุมชนและการจัดการองค์กรในชุมชน กล่าวว่า ผู้นำเป็นตัวอย่างที่ดีของบุคคลแห่งการเรียนรู้ ซึ่งมีความเป็นผู้นำที่ยึดหลักธรรมมาภิบาล และนิติธรรม “ผู้นำต้องถามชาวบ้านเสมอว่าพร้อมมั๊ย อยากร่วมมั๊ย และต้องทำให้ดูเป็นตัวอย่างด้วย”

ท่านพระครูสุนทรวรการ (สัมภาษณวันที 9 พฤษภาคม 2553) ได้อธิบายลักษณะบุคคลแห่งการเรียนรู้ว่า “มนุษย์อยู่คนเดียวในโลกไม่ได้ จึงต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน คนต้องเสียสละ และช่วยเหลือสังคม”

2.1.2 แหล่งการเรียนรู้

ปัจจุบันบ้านจ้อเจริญมีแหล่งการเรียนรู้ที่น่าสนใจและนำศึกษาหลายด้าน โดยมีผู้เข้ามาศึกษาดูงานในชุมชนอย่างต่อเนื่อง เช่น วัดจ้อเจริญสุขุมวาท โรงเรียนวัดจ้อเจริญสุขุมวาท กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ศูนย์สาธิตการตลาด ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก กลุ่มอาชีพ และภูมิปัญญาด้านต่างๆ มากกว่า 17 แห่ง จากการวิเคราะห์ พบว่า แหล่งการเรียนรู้บ้านจ้อเจริญ สามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ แหล่งการเรียนรู้ด้านองค์กรและสถาบันในชุมชน ด้านภูมิปัญญาชาวบ้าน และด้านผู้รู้

2.1.3 องค์ความรู้

แหล่งเรียนรู้บ้านจ้อเจริญ หมู่ที่ 4 ตำบลดอนศิลา อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย ผู้รู้หรือปราชญ์ ชาวบ้านในชุมชน สถาบันชุมชนและองค์กรมีความรู้ความสามารถให้ความรู้เรื่องสมุนไพรพื้นบ้าน การทอผ้าพื้นเมือง จักสานหมวก ดนตรีพื้นเมือง การฟ่อนรำ (ฟ่อนเล็บ) โหราศาสตร์(หมอเมือง) การบริหารจัดการกองทุนธุรกิจชุมชนและการจัดองค์กรในชุมชน ธนาคารข้าวหมู่บ้าน ศูนย์สาธิต การสาธิต เกษตรผสมผสาน ค้าขายและวิถีชีวิตเรื่องการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง กองทุนออมทรัพย์หมู่บ้าน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านจ้อเจริญ กลุ่มทอผ้าพื้นเมือง กลุ่มตัดเย็บ กลุ่มผลิตภัณฑ์ทำมือ และกลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า

2.1.4 การจัดการความรู้

ชุมชนบ้านจอบเจริญมีการจัดการความรู้ด้วยระบบสารสนเทศที่เป็นที่รวบรวมข้อมูลองค์ความรู้ของชุมชน การจัดทำเอกสารเผยแพร่ แผ่นพับ โบปปลิว ให้กับแหล่งเรียนรู้ กลุ่มคนในชุมชนเพื่อให้ผู้ที่มาศึกษาดูงานในแหล่งการเรียนรู้ได้นำข้อมูลไปศึกษา นำรูปแบบกิจกรรมไปใช้ในพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม และมีการจัดกิจกรรมการถ่ายทอดความรู้ให้กับกลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มอาชีพ โดยผู้รู้เฉพาะทาง การศึกษาดูงานและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

นอกจากนี้ กศน. อำเภอเวียงชัย ให้การสนับสนุนส่งเสริมและพัฒนาระบบการเรียนรู้ให้มีความรู้ทั้งในด้านเอกสารและตัวบุคคลที่เป็นระบบและเป็นขั้นตอน

2.2 ลักษณะกระบวนการหรือสภาพการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้

2.2.1 หลักความร่วมมือแบบหุ้นส่วน

ชุมชนบ้านจอบเจริญเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่มีความเข้มแข็ง เนื่องจากมีกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย มีองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชน มีภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านเศรษฐกิจพอเพียง การเกษตร ศิลปวัฒนธรรม และการนวดแผนไทยที่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ได้ จากการสัมมนาพระครูสุนทรวรการ และคุณพ่อสวาท นิลสนิท ผู้รู้ของชุมชน พบว่า เครือข่ายความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชน ประกอบด้วย กศน. องค์กรบริหารส่วนตำบล สาธารณสุข อนามัยหมู่บ้าน โรงพยาบาล และเจ้าพนักงานปกครอง ตำรวจ และพัฒนาชุมชน ที่มีส่วนร่วมกับคณะกรรมการหมู่บ้านในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้อยู่เป็นประจำ ชุมชนบ้านจอบเจริญให้ความสำคัญมากกับท่านพระครูสุนทรวรการ ซึ่งถือได้ว่าเป็นพระครูมีส่วนสำคัญในการพัฒนาชุมชนมาโดยตลอด ดังนั้นเครือข่ายที่เป็นหุ้นส่วนความร่วมมือหลัก อีกหน่วยงาน คือ กรมการศาสนา ที่สนับสนุนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ ของวัดและชุมชน

2.2.2 หลักการมีส่วนร่วม

กระบวนการกลุ่มมีความเข้มแข็ง โดยชุมชนใช้รูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมของคนทุกกลุ่มในชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการวางแผน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ และร่วมแก้ปัญหา ร่วมกัน โดยกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต แหล่งเรียนรู้วัดจอบเจริญสุขุมวาท กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง หรือในส่วนบุคคลคณะกรรมการหมู่บ้านเอง เน้นหลักการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ โดยจัดให้มีการประชุม ปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันทุกเดือน นอกจากนี้ การดำเนินงานของกลุ่มต่างๆ หากมีปัญหาหรือมีความต้องการ จะมุ่งเน้นให้ประชุมพูดคุยกันจนได้ข้อยุติโดยให้ทุกคนในแต่ละกลุ่มได้มีส่วนร่วมคิด และตัดสินใจร่วมกันทุกครั้ง ดังที่ คุณพ่อสวาท นิลสนิท (สัมภาษณ์วันที่ 9 พฤษภาคม 2553) ผู้รู้ของชุมชน กล่าวว่า “เคยมี

เหตุการณ์ประท้วง ก็ใช้วิธีการประชุม และรับฟังความคิดเห็น เวลาสื่อสารจะใช้คำพูดสร้างสรรค์” เช่นเดียวกับพระครูสุนทรวรากร ที่ได้บอกถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนบ้านจอเจริญ ดังนี้ “ที่วัดเวลาจะจัดกิจกรรม จะต้องมีการประชุมสงฆ์ และให้อบต. รับทราบด้วยเพื่อขอ งบประมาณ และกระจายข่าวบอกชาวบ้าน เราทำงานเป็นทีม ได้หลายฝ่ายมาช่วยกัน ... **กิจกรรมต่าง ๆ เกิดขึ้นจากการคิด เห็นปัญหา และอยากพัฒนาให้ดีขึ้น**”

2.2.3 หลักการดำเนินงานหรือบริหารงานจัดกิจกรรม

เนื่องจากชุมชนบ้านจอเจริญ เดิมเป็นชุมชนใหญ่ ต่อมาถูกแยกตัวเป็นสองชุมชน คือ ชุมชนบ้านจอเจริญ หมู่ 4 และชุมชนบ้านจอเจริญ หมู่ 12 ซึ่งถูกแยกออกมาภายหลัง แต่ทั้งสอง ชุมชนมีโรงเรียนเดียว มีวัดเดียว เวลาที่มีการประชุมหมู่บ้านจะประชุมร่วมกันเสมอ การดำเนิน กิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ จะเกิดจากการพูดคุยหารือกันทั้งสองชุมชน และร่วมกันจัดกิจกรรมการ เรียนรู้ด้วยกัน ทั้งสองชุมชนจะช่วยกันพัฒนา โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางการพัฒนาการเรียนรู้ และ กิจกรรมการพัฒนาต่างๆ ของชุมชน

2.2.4 หลักการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชนเกิดขึ้นได้จากการทำกิจกรรมร่วมกัน โดยเน้นการ ถ่ายทอดความรู้จากบุคคลสู่บุคคล ผู้รู้หรือปราชญ์ชาวบ้านถ่ายทอดองค์ความรู้ของตนเองสู่เด็ก และเยาวชนคนรุ่นใหม่ เช่น การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น และการ เรียนรู้เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายและติดต่อสื่อสารกันหลายรูปแบบ จึงทำให้การดำเนินงานกิจกรรม การเรียนรู้และพัฒนาของชุมชนเป็นไปด้วยความราบรื่น ปัญหาจึงมีน้อย จากการสัมภาษณ์ ผู้อำนวยการศูนย์ฯคน. อำเภอเวียงชัย (สัมภาษณ์วันที่ 9 พฤษภาคม 2553) เล่าว่า “ระหว่างการพัฒนา พูดคุยกับท่านพระครูถึงปัญหาหญ้าคาที่รุมมากในชุมชน ก็มีชาวบ้านนำข้าวมาให้ท่านพระครู และได้แนะนำว่าให้ปลูกงาบนพื้นที่มีหญ้าคาขึ้นรก เพราะงาจะขึ้นและปกคลุมหญ้าคา ก็ทำตาม ช่วยได้” นอกจากนี้ ชุมชนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยการไปศึกษาดูงานกับชุมชนอื่นๆ และ หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน

2.2.5 การดำเนินงานที่ต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

กิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ ของชุมชน เช่น การประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การดำเนิน กิจกรรม รวมทั้งการประชาสัมพันธ์ ให้กับสมาชิกชุมชนอย่างต่อเนื่องและเป็นประจำ นอกจาก กิจกรรมการเรียนรู้ในแหล่งการเรียนรู้ กิจกรรมของกลุ่มต่างๆ ชุมชนให้ความสำคัญกับการพัฒนา ตนเองของผู้นำ กรรมการกลุ่มต่างๆ และประชาชน โดยการอบรมให้ความรู้ และการจัดการศึกษา เพื่อยกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต

2.3 กิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิต

ชุมชนมีการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เช่น การปฏิบัติงานของโรงเรียนวัดจ้อเจริญสุชุมวาท ที่ดำเนินงานส่งเสริมการศึกษาในระบบโรงเรียนแก่นักเรียน ในขณะที่เดียวกันชุมชนมีกคน. อำเภอเวียงชัย มีวัด มีแหล่งการเรียนรู้ และมีการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่ส่งเสริมการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ที่มุ่งเน้นการส่งเสริมอาชีพ การมีงานทำ และความรู้เกี่ยวกับสุขภาพ การดำเนินชีวิตประจำวัน โดยการฝึกอบรมให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับการทำงานและการประกอบอาชีพ การอบรมพัฒนาศักยภาพผู้นำ การพัฒนาตนเองโดยการศึกษาดูงานนอกสถานที่ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ให้กว้างขวางออกไป

กิจกรรมการดำเนินการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตและการพัฒนารูปแบบการจัดแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ได้จัดกิจกรรมการพัฒนาส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง โดยการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน จัดระบบสารสนเทศของหมู่บ้าน การจัดทำเอกสารแผนแพร่แผ่นพับ ใบปลิว ให้กับแหล่งเรียนรู้ กลุ่มคนในชุมชน เพื่อให้ผู้ที่มาศึกษาดูงานในแหล่งเรียนรู้ได้นำข้อมูลไปศึกษา และได้จัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาอาชีพให้กับกลุ่มอาชีพ ภูมิปัญญา คนในชุมชน ตลอดจนการอบรมให้ความรู้กับผู้นำชุมชนในการเขียนแผนงานโครงการ การอบรมพัฒนาศักยภาพผู้นำ การไปศึกษาดูงานและการจัดการศึกษาเพื่อยกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

จากการศึกษาจัดกิจกรรมดังกล่าว ทำให้แหล่งเรียนรู้ในบ้านจ้อเจริญ ได้มีการพัฒนาการจัดการองค์กรและการจัดระบบข้อมูลสารสนเทศของหมู่บ้านที่สามารถเผยแพร่ให้กับผู้เข้ามาศึกษาดูงาน ได้นำรูปแบบการจัดกิจกรรมไปใช้ในพื้นที่

2.4 ลักษณะการเป็นชุมชนเรียนรู้

2.4.1 โครงสร้างความสัมพันธ์

ชุมชนบ้านจ้อเจริญเป็นชุมชนขนาดเล็ก ที่มีระบบโครงสร้างทางสังคมในเชิงความสัมพันธ์ที่เหนียวแน่น ยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดั้งเดิมของท้องถิ่น ความรักและความสามัคคีต่อกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว เพื่อนบ้าน และคณะกรรมการชุมชน ประชาชนมีความเชื่อมั่นศรัทธาผู้นำชุมชน การให้ความเคารพนับถือผู้อาวุโส สิ่งที่ได้เห็นได้ชัดจากการลงพื้นที่ และการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง พบว่า ศาสนาถือเป็นศูนย์กลางด้านต่างๆ สำหรับชุมชนโดยรวม ประชาชนเคารพและเชื่อฟังพระสงฆ์ ทำให้ชุมชนสามารถรวมพลังเป็นหนึ่งเดียวกันได้

2.4.2 กระบวนการเรียนรู้และการพัฒนา

ชุมชนบ้านจ้อเจริญมีการกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาชุมชน โดยการเรียนรู้ประเด็นปัญหา ศิษษารายละเอียดให้ชัดเจน พร้อมทั้งหาแนวทางเลือกร่วมกัน และลงมือ

ดำเนินการ ในลักษณะการผสมผสานให้เกิดการเรียนรู้ในชุมชนด้วยกระบวนการศึกษานอกระบบ โรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย ชุมชนมีการส่งเสริมการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ผ่านเอกสาร แผ่นพับ การเผยแพร่ข้อมูลชุมชนโดยผ่านทางอินเทอร์เน็ตอีกด้วย

แหล่งเรียนรู้บ้านจ้อเจริญ ตำบลอนศิลา อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย ได้บริการให้ความรู้แก่ประชาชน นักเรียน นิสิตนักศึกษา ทุกวันหลังจากชาวบ้านเสร็จภารกิจประจำวัน โดยมีผู้รู้ ภูมิปัญญาหรือปราชญ์ในชุมชนให้ความรู้ในแต่ละเรื่อง มีผู้รับผิดชอบด้านต่างๆ การให้บริการมีการนำชมตามเส้นทางตามจุดต่างๆ อย่างเชื่อมโยงกันทุกแหล่งเรียนรู้

2.4.3 กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

เนื่องจากชุมชนมีแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย ทั้งที่เป็นสถานที่ เป็นบุคคลที่เป็นผู้รู้ในชุมชน และองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน จึงทำให้ชุมชนมีกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย มีการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้ที่สนใจ โดยในแต่ละแหล่งเรียนรู้จะมีการให้ความรู้ และมีเอกสารเผยแพร่อีกด้วย และนอกเหนือไปจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในแหล่งการเรียนรู้แล้ว กลุ่มต่างๆ ในชุมชน เช่น คณะกรรมการหมู่บ้าน และสมาชิกร่วมประชุมหารือกันเป็นประจำทุกเดือน เน้นการพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ รวมทั้งการสรุปภาพรวมการดำเนินงานและการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์สู่ประชาชนทุกกลุ่มในชุมชน มีกระบวนการเรียนรู้ที่ถ่ายทอดกันในบ้าน ระหว่างพ่อแม่ ผู้ใหญ่กับเด็กและเยาวชนอย่างต่อเนื่อง

2.4.4. ความร่วมมือ

เครือข่ายการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้ร่วมมือกันพัฒนากิจกรรม โครงการที่เป็นประโยชน์ โดยทุกภาคส่วนจะได้มีโอกาสในการร่วมคิด ร่วมวางแผนกิจกรรม ช่วยดำเนินกิจกรรม และร่วมกันประเมินและแก้ไขปัญหาร่วมกัน ดังที่ คุณพ่อสวาท นิลสนิท ผู้รู้ของชุมชน (สัมภาษณ์วันที่ 9 พฤษภาคม 2553) กล่าวว่า “อบต ร่วมมือกับชุมชนในการจัดกิจกรรมที่ดี เป็นประโยชน์กับชุมชนในด้านต่างๆ เช่นการสนับสนุนงบประมาณ และช่วยหาคนมาร่วมกิจกรรม” ซึ่งความร่วมมือในด้านต่างๆ ของทุกคนในชุมชน ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง และสามารถพึ่งตนเองได้นั่นเอง

2.4.5 ระบบการสื่อสารในชุมชน

การสื่อสารในชุมชนเน้นการพูดคุยระหว่างผู้นำ และประชาชน คณะกรรมการหมู่บ้าน และผู้รู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านต่างๆ ในเรื่องเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และการพัฒนาชุมชน รวมทั้งการนำเสนอข้อมูลข่าวสารสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของประชาชนผ่าน การประชุมหารือระหว่างความร่วมมือกิจกรรม และการประชุมในเวทีหมู่บ้านเอง และการพูดคุยกับชุมชนใกล้เคียงเพื่อปรึกษาในเรื่องปัญหา

2.5 องค์ประกอบของการนำไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

จากการสัมภาษณ์ พบว่าองค์ประกอบสำคัญของชุมชนที่จะนำไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ คือการมีแหล่งการเรียนรู้ที่ดี มีการบริหารจัดการที่เป็นระบบ ชุมชนได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายสำคัญ ได้แก่ เครือข่ายบ้าน วัด และโรงเรียน ซึ่งจากที่ตั้งเครือข่ายทั้งสามแห่งนี้ตั้งอยู่ติดกัน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ส่วนใหญ่เกิดจากสามเครือข่ายที่ดำเนินการแบบเป็นหุ้นส่วน ชุมชนมีทำเล และบรรยากาศการเรียนรู้ โดยชุมชนมีการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้ผู้สนใจที่จะเข้ามาศึกษาเรียนรู้ในแหล่งการเรียนรู้ นอกจากนี้จากการวิเคราะห์พบว่า ชุมชนมีทรัพยากรทั้งทางธรรมชาติ และทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่า ทั้งที่เป็นเจ้าขององค์ความรู้ เช่น ผู้รู้และภูมิปัญญาในด้านต่างๆ และกลุ่ม/คณะผู้ทำงาน เช่น ครู กศน. อบต. คณะกรรมการหมู่บ้านที่มีความทุ่มเททำงานด้วยความตั้งใจดี อยากเห็นชุมชนมีความเจริญก้าวหน้า

ชุมชนดำเนินโครงการพัฒนารูปแบบการจัดแหล่งเรียนรู้ในชุมชนอย่างเป็นระบบ ทำให้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนได้รับการพัฒนาส่งเสริมเพื่อเป็นแหล่งสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลและศึกษาเรียนรู้ของประชาชน มีการจัดระบบสารสนเทศของหมู่บ้าน การจัดทำเอกสารเผยแพร่แผ่นพับใบปลิว ให้กับแหล่งเรียนรู้กลุ่มคนในชุมชน เพื่อให้ผู้ที่มาศึกษาดูงานในแหล่งเรียนรู้ได้นำข้อมูลไปศึกษาและพัฒนาให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนของตนเองต่อไป

2.6 องค์ประกอบกระบวนการทัศนเชิงบวก และการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศนเชิงบวก

องค์ประกอบสำหรับที่ทำให้คนในชุมชนเปลี่ยนความคิดและการกระทำของตนเองไปได้มาจากหลายองค์ประกอบ สำหรับชุมชนบ้านจอยเจริญ พบว่า ความเชื่อและความศรัทธาในตัวผู้นำ การเห็นผลของกิจกรรมนั้นๆ อย่างเป็นที่ประจักษ์ เช่น ครูศรช. (สัมภาษณ์วันที่ 9 พฤษภาคม 2553) กล่าวในการสัมภาษณ์ว่า “สิ่งที่ทำให้ชาวบ้าน โดยเฉพาะบ้านจอยเจริญตระหนักและเปลี่ยนมาร่วมมือกับเรา น่าจะมาจากความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชีวิต เช่น ความเป็นอยู่ที่ดี ชุมชนมีความอยู่ดีกินดี” และประสบการณ์การเรียนรู้ที่เข้าร่วม หรือผลประโยชน์ที่ได้จากการร่วมกิจกรรม แม้เป็นเพียงสิ่งของตอบแทนเล็กน้อยล้วนเป็นสิ่งสำคัญในการทำให้ประชาชนหันมาสนใจและร่วมมือกันเพื่อสร้างสรรค์ชุมชนให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

2.7 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน

จากการสัมภาษณ์พบปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชน ได้แก่ การจัดเก็บข้อมูลเพื่อการเผยแพร่ที่เป็นระบบ การถ่ายทอดองค์ความรู้ยังมีลักษณะแบบตัวต่อตัว ยังขาดทักษะการถ่ายทอดการจัดการกระบวนการเรียนการสอน และการผลิตสื่อเอกสารประกอบการเรียนรู้ในแต่ละกิจกรรมของชุมชน และสื่อเอกสารสำหรับการเผยแพร่

นอกจากนี้ ยังพบว่า กลุ่มอาชีพต่างๆ ในชุมชนขาดการประสานงานที่ดีกัน รวมทั้งการบริหารจัดการขาดความต่อเนื่อง การถ่ายทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่นยังเป็นระบบ เน้นการบอกต่อๆ กันไป

3. การวิเคราะห์ข้อมูลแนวทางและปัจจัยในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของชุมชน

3.1 แนวทางในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของชุมชน

แนวทางในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของชุมชนเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกคนในชุมชน ตั้งแต่การคิดวางแผน การเสนอความคิดเห็น ข้อเสนอแนะหรือความต้องการต่างๆ การร่วมกันดำเนินกิจกรรมจนบรรลุผลสำเร็จ และการร่วมประเมินผลกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชน นอกจากนี้ ชุมชนให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรบุคคลที่เป็นผู้รู้ ภูมิปัญญา ผู้นำชุมชน และสมาชิกที่สนใจ ผ่านการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เช่น การอบรมพัฒนาศักยภาพผู้นำ การไปศึกษาดูงาน และการจัดการศึกษาเพื่อยกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทำให้แหล่งเรียนรู้ในบ้านจอบเจริญได้มีการพัฒนาการจัดการองค์การและการจัดระบบข้อมูลสารสนเทศของหมู่บ้านที่สามารถเผยแพร่ให้กับผู้ที่มาศึกษาดูงาน ได้นำรูปแบบการจัดกิจกรรมไปปรับใช้ในพื้นที่ รวมทั้ง ชุมชนให้ความสำคัญกับการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ที่มีคุณภาพเพื่อให้สมาชิกได้มาศึกษาเรียนรู้ในเรื่องที่สนใจ และเป็นประโยชน์กับผู้ที่มาศึกษาดูงาน และเผยแพร่องค์ความรู้ของชุมชนต่อไป และได้จัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาอาชีพให้กับกลุ่มอาชีพ ภูมิปัญญา คนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

3.2 ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

ชุมชนมีปัจจัยที่ส่งเสริมความสำเร็จของชุมชนในการพัฒนาเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ดังนี้

1. ชุมชนมีทรัพยากรทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ดี มีองค์ความรู้เป็นของชุมชน และมีผู้รู้ในด้านต่างๆ ในชุมชนจำนวนมาก จึงถือได้ว่าชุมชนบ้านจอบเจริญมีศักยภาพในการดำเนินงานที่พร้อม
2. มีองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับอาชีพที่หลากหลาย เช่น การทำเกษตรผสมผสาน การปลูกข้าว การทำสมุนไพร การผลิตหมวกจักสาน การค้าขาย การผลิตผลิตภัณฑ์ทำมือต่างๆ ซึ่งกลุ่มอาชีพที่มั่นคงนี้ เป็นตัววัดความสุข การดำเนินชีวิตที่สุขสบายมั่นคงของประชาชนในชุมชน
3. ผู้นำดี ผู้นำของหมู่บ้านจอบเจริญ รวมทั้งผู้รู้ และท่านผู้นำศาสนา มีลักษณะร่วมกัน ดังนี้ คือท่านผ่านการบวชเรียนมาก่อน ทำให้มีทักษะหลายด้าน เช่น การคิด การพูด และการกระทำที่ดี มีศีลธรรม
4. ได้รับความร่วมมือที่ดีจากประชาชน และภาคีเครือข่าย หน่วยงานภาครัฐและเอกชน
5. ชุมชนมีความสามัคคี และมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด เป็นพี่เป็นน้องกัน

6. ได้รับความร่วมมือจากหมู่บ้านใกล้เคียง ในการสนับสนุนทรัพยากรการเรียนรู้ที่จำเป็น และการระดมความคิดเพื่อการแก้ปัญหาอย่างยั่งยืน
7. หารือกับผู้รู้ นักวิชาการในท้องถิ่น และมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้เฒ่าผู้แก่ ในชุมชนเป็นประจำ
8. มีสถาบันหลัก คือ บ้านของสมาชิก วัด และโรงเรียนอยู่ในพื้นที่ติดกัน และอยู่ใจกลางของชุมชน รวมทั้งแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ ก็ใกล้ชุมชน จึงทำให้กระบวนการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ง่าย และยังสะดวกในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

โดยสรุป ชุมชนบ้านจ้อเจริญ จังหวัดเชียงราย ประสบความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนได้เนื่องจากปัจจัยเกื้อหนุนหลายประการ ทั้งในแง่ตัวชุมชนที่มีความพร้อมทั้งโครงสร้างระบบวัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ชุมชนมีสถาบันหลักที่สำคัญ คือ บ้าน วัด และโรงเรียนอยู่ในพื้นที่ติดกัน และอยู่ใจกลางของชุมชน รวมทั้งแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ ก็ใกล้ชุมชน จึงทำให้กระบวนการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ง่าย และยังสะดวกในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แก่ประชาชน ชุมชนมีปัจจัยสนับสนุนจากภายนอก อาทิ การสนับสนุนทรัพยากรการเรียนรู้จากศูนย์ส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย การส่งเสริมความรู้ด้านอาชีพ จากเครือข่ายองค์กรภาครัฐ และภาคเอกชน เป็นต้น ทั้งนี้ แนวทางในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของชุมชนเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกคนในชุมชน ตั้งแต่การคิดวางแผน การเสนอความคิดเห็น ข้อเรียกร้องหรือความต้องการต่างๆ การร่วมกันดำเนินกิจกรรมจนบรรลุผลสำเร็จ และการร่วมประเมินผลกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชน นอกจากนี้ ชุมชนให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรบุคคลผ่านการศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เช่น การอบรมพัฒนาศักยภาพผู้นำ การไปศึกษาดูงาน และการจัดการศึกษาเพื่อยกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน การพัฒนาระบบการจัดการข้อมูลสารสนเทศของหมู่บ้านที่สามารถเผยแพร่ให้กับผู้ที่มาศึกษาดูงาน ได้นำรูปแบบการจัดการกิจกรรมไปปรับใช้ในพื้นที่ ส่งเสริมการจัดกิจกรรมพัฒนาอาชีพให้กับกลุ่มอาชีพ ภูมิปัญญา คนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้ชุมชนมีบรรยากาศการเรียนรู้ตลอดเวลา

ซึ่งผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี: ชุมชนบ้านยาง จังหวัดปราจีนบุรีสามารถแสดงดังตารางที่ 4.4 และแผนภาพที่ 4.4 ดังนี้

ตารางที่ 4.4 สัเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี: ชุมชนชุมชนบ้านจ้อเจริญ แหล่งการเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัด เชียงราย

ประเด็น	ผลการสังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี
บริบทชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> - ชุมชนเข้มแข็งดีเด่น - มีภูมิปัญญาท้องถิ่น ทางด้านเศรษฐกิจพอเพียง การเกษตร ศิลปวัฒนธรรมและนวดแผนไทย - มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่หลากหลาย - ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ การทำนา ทำสวน ทำไร่ - วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน
นโยบายและทิศทางการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้	<p>- วิสัยทัศน์ในการพัฒนาชุมชนที่ชัดเจน ดังนี้</p> <p>“สร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ประชาชนต้องพึ่งตนเองได้ และรณรงค์ให้ราษฎรเลิกใช้ปุ๋ยเคมี หันมาใช้ปุ๋ยหมัก และปุ๋ยชีวภาพ ส่งเสริมการออมทรัพย์ ลดรายจ่าย ส่งเสริมอาชีพ เสริมลดละเลิกอบายมุขต่างๆเพื่อชุมชนเข้มแข็ง”</p> <ul style="list-style-type: none"> - นโยบายส่งเสริมการเรียนรู้ เน้นการพัฒนาคน บุคคลที่ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน และแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้บนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง - เน้นการมีส่วนร่วมในการดำเนินการต่างๆ
องค์ประกอบ การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้	<ul style="list-style-type: none"> - องค์ความรู้ ประกอบด้วย สมุนไพรพื้นบ้าน การทอผ้าพื้นเมือง จักสานหมวก ดนตรีพื้นเมือง การฟ้อนรำ (ฟ้อนเล็บ) โหราศาสตร์ (หมอเมือง) - มีการจัดการความรู้ด้วยระบบสารสนเทศ รวบรวมข้อมูลองค์ความรู้ของชุมชน - การจัดทำเอกสารเผยแพร่ แผ่นพับ ใบปลิว - การศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีกศน. อำเภอเวียงชัย - กศน. อำเภอเวียงชัยส่งเสริมให้ความรู้ ทั้งในด้านเอกสารและตัวบุคคล - การพัฒนาสื่อเอกสารประกอบ และจากของจริง - ชุมชนมีแหล่งการเรียนรู้มากกว่า 17 แห่ง แบ่งได้เป็น 3 แห่ง ได้แก่ - ผู้รู้ ภูมิปัญญา - ประชาชนเป็นคนดี มีคุณธรรมจริยธรรม มีความเสียสละ มีความรักชุมชน 1) แหล่งการเรียนรู้ด้านองค์กรและสถาบันในชุมชน เช่น วัดจ้อเจริญสุขุมวาท โรงเรียนวัดจ้อเจริญสุขุมวาท 2) ด้านภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่น กลุ่มอาชีพกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมือง 3) ด้านผู้รู้ภูมิปัญญาด้านต่างๆ

ตารางที่ 4.4 สังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี: ชุมชนชุมชนบ้านจ้อเจริญ แหล่งการเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัด เชียงราย (ต่อ)

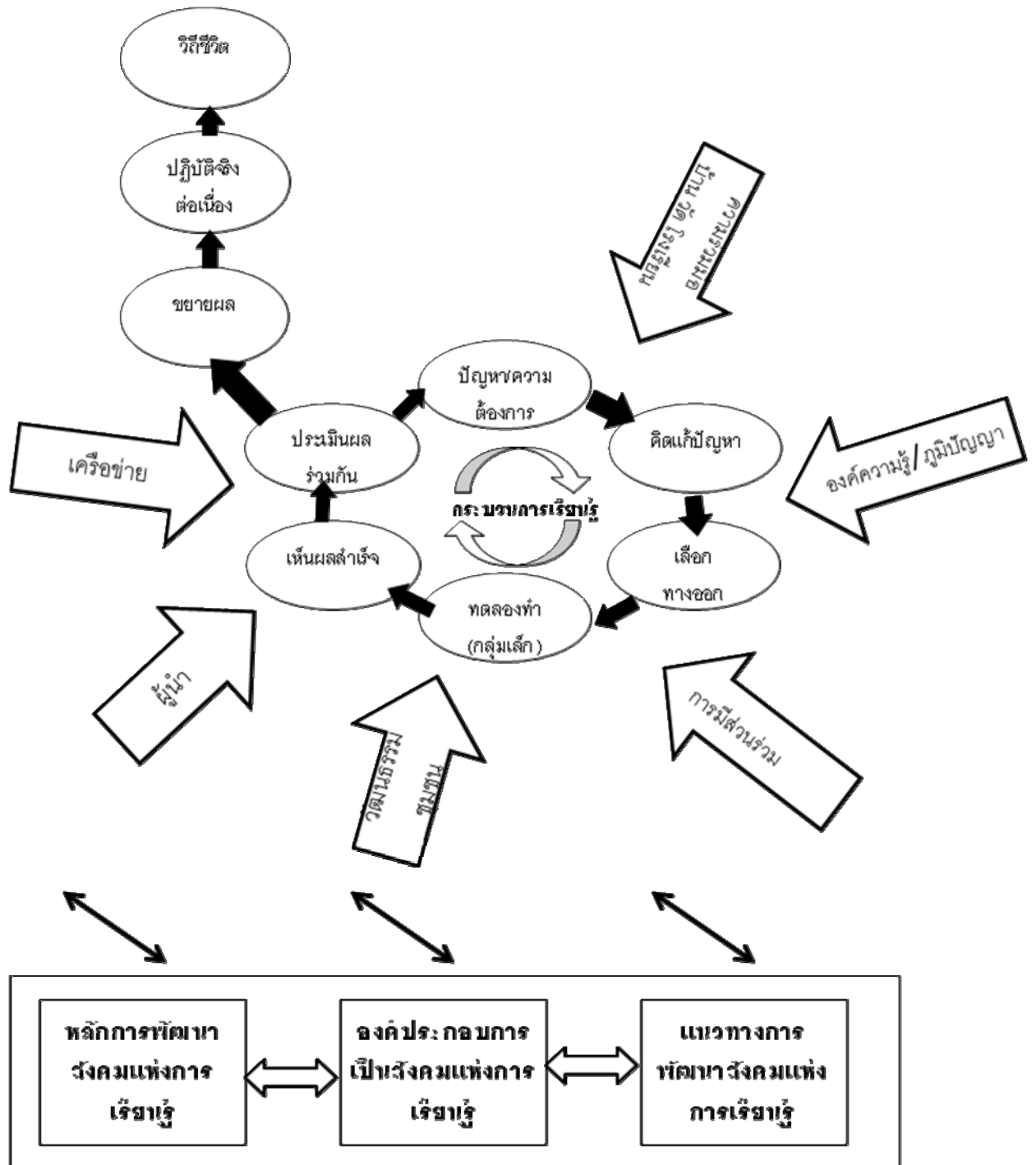
ประเด็น	ผลการสังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี
หลักการหรือ สภาพการ ดำเนิน กิจกรรมการ เรียนรู้ในชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> - กระบวนการกลุ่มมีความเข้มแข็ง - มีส่วนร่วมของทุกคนในชุมชนในการวางแผน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ และร่วมแก้ปัญหาาร่วมกัน - การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การประชุม ปรึกษาหารือกันทุกเดือน - ชุมชนสองชุมชนร่วมมือกันดี - มีวัดเป็นศูนย์กลางการพัฒนาการเรียนรู้ และกิจกรรมการพัฒนาของชุมชน - กศน. อำเภอเวียงชัย มีวัด มีแหล่งการเรียนรู้ชุมชน และมีกลุ่มองค์กรต่างๆ
กิจกรรม การศึกษา ตลอดชีวิต	<ul style="list-style-type: none"> - โรงเรียนวัดจ้อเจริญสุขุมวาทมีการจัดการศึกษาในระบบ - ส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย - กิจกรรมการส่งเสริมอาชีพ การมีงานทำ และความรู้เกี่ยวกับสุขภาพ การดำเนินชีวิตประจำวัน การอบรมพัฒนาศักยภาพผู้นำ - กิจกรรมการพัฒนาตนเอง การศึกษาดูงานนอกสถานที่ - การเรียนรู้ร่วมกันอย่างไม่เป็นทางการ - การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในบ้านจ้อเจริญ - การจัดระบบข้อมูลสารสนเทศของหมู่บ้าน
แนวทางการ พัฒนาสังคม แห่งการเรียนรู้	<ul style="list-style-type: none"> - เน้นกระบวนการมีส่วนร่วม - การพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชน ผ่านกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย - การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ - การเผยแพร่องค์ความรู้ของชุมชน - ส่งเสริมกิจกรรมการพัฒนาอาชีพอย่างต่อเนื่อง
แนวทางการ พัฒนาสังคม แห่งการเรียนรู้	<ul style="list-style-type: none"> - เน้นกระบวนการมีส่วนร่วม - การพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชน ผ่านกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย - การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ - การเผยแพร่องค์ความรู้ของชุมชน - ส่งเสริมกิจกรรมการพัฒนาอาชีพอย่างต่อเนื่อง

ตารางที่ 4.4 สัเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี: ชุมชนชุมชนบ้านจ่อเจริญ แหล่งการเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัด เชียงราย (ต่อ)

ประเด็น	ผลการสังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี
การปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกของชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> - ความเชื่อและความศรัทธาในตัวผู้นำ - การเห็นผลของกิจกรรมนั้นๆ - ประสบการณ์การเรียนรู้ที่เข้าร่วม <p>ปัญหาและความต้องการ --- คิดแก้ปัญหา(เชื่อผู้นำ) --- เลือทางออก --- ทดลองปฏิบัติ (กลุ่มเล็ก) --- เห็นผลในทางปฏิบัติ --- ประเมินผล --- ขยายผล --- ปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง--- วิถีชีวิต</p>
องค์ประกอบการนำไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้	<ul style="list-style-type: none"> - การสนับสนุนจากเครือข่ายสำคัญ ได้แก่ เครือข่ายบ้าน วัด และโรงเรียน - มีบรรยากาศการเรียนรู้ การเรียนรู้ร่วมกัน - มีสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยในแหล่งการเรียนรู้ - มีทรัพยากรทั้งทางธรรมชาติ และทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่า - ชุมชนดำเนินโครงการพัฒนารูปแบบการจัดแหล่งเรียนรู้ในชุมชนอย่างเป็นระบบ - มีการจัดระบบสารสนเทศของหมู่บ้าน - การจัดทำเอกสารเผยแพร่องค์ความรู้ และข้อมูลชุมชน
ปัจจัยแห่งความสำเร็จ	<ol style="list-style-type: none"> 1. ชุมชนมีทรัพยากรทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ดี 2. มีองค์ความรู้เป็นของชุมชน และมีผู้รู้ในด้านต่างๆ ในชุมชนจำนวนมาก 3. มีองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับอาชีพที่หลากหลาย เช่น การทำเกษตรผสมผสาน การปลูกข้าวการทำสมุนไพร การผลิตหมวกจักสาน การค้าขาย 4. ผู้นำดี ผู้นำของหมู่บ้านจ่อเจริญ รวมทั้งผู้รู้ และผู้นำศาสนา 5. ได้รับความร่วมมือที่ดีจากประชาชน และภาคีเครือข่าย หน่วยงานภาครัฐและเอกชน 6. ชุมชนมีความสามัคคี และมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด เป็นพี่เป็นน้องกัน 7. ได้รับความร่วมมือจากหมู่บ้านใกล้เคียง ในการสนับสนุนทรัพยากรการเรียนรู้ที่จำเป็น และการระดมความคิดเพื่อการแก้ปัญหาอย่างยั่งยืน 8. หารือกับผู้รู้ นักวิชาการในท้องถิ่น และมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนเป็นประจำ 9. ประชาชนศรัทธาและยึดมั่นในครอบครัว วัด และโรงเรียน รวมทั้งแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ

แผนภาพที่ 4.4 แสดงรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชนบ้านจ้อเจริญ จังหวัดเชียงราย

“สร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ประชาชนต้องพึ่งตนเองได้ ธรรมชาติใช้ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ ส่งเสริมการออมทรัพย์ ลดรายจ่าย ส่งเสริมอาชีพ เสริมลดละเลิกอบายมุขต่างๆ เพื่อชุมชนเข้มแข็ง”

กรณีศึกษาที่ 5 ตัวแทนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แหล่งเรียนรู้ในชุมชนต้นแบบ:
รูปแบบการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ กศน. ชุมชนบ้านคำปลาหลาย จังหวัดขอนแก่น

1. ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

1.1 ลักษณะบริบททางสังคม อาทิ ประวัติความเป็นมา โครงสร้างสังคม

บ้านคำปลาหลายจัดตั้งขึ้นเมื่อ ปี พ.ศ.2520 โดยมีนายคำดีแพงदान ซึ่งเป็นชาวบ้านขุนด่านได้นำคณะ จำนวน 10 ครั้วเรือน อพยพมาจากบ้านขุนด่าน ตำบลบ้านดง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น มาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บริเวณโนนน้ำคำ ซึ่งเป็นทำเลที่เหมาะสม ตั้งอยู่ใกล้ห้วยคำปลาหลายจึงได้ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านคำปลาหลาย” จากตำนานเรื่องเล่าเกี่ยวกับที่มาของหมู่บ้านนั้น ผู้เฒ่าผู้แก่ซึ่งเป็นคนดั้งเดิมในหมู่บ้านเล่าว่า หมู่บ้านคำปลาหลาย เดิมเป็นหมู่บ้านที่มีลำห้วยทรายน้อยไหลผ่าน รวมทั้งห้วยทรายน้ำซับที่ไหลลงมาจากภูเขา น้ำที่ไหลออกมาจะมีลักษณะเป็นตะกอนสีเหลือง ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “คำ” ประกอบกับมีปลาแหวกว่ายชุกชุมมากจึงเรียกว่า “คำปลาหลาย” ลำน้ำแห่งนี้จะไหลอ้อมหมู่บ้านก่อนที่จะไปรวมตัวกันที่ลำน้ำพอง

หมู่บ้านคำปลาหลาย ตั้งอยู่หมู่ที่ 9 ตำบลบ้านดง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เดิมเป็นชุมชนที่กระจัดกระจาย ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำการปลูกปอ ปลูกมันเพื่อขาย และเป็นหมู่บ้านที่ทำกรเกษตรแบบพึ่งพาธรรมชาติ พื้นที่ก่อนตั้งหมู่บ้านเดิมเป็นป่าไม้และมีลำห้วยรอบหมู่บ้าน ด้านทิศเหนือและทิศตะวันออกของหมู่บ้านมีลำห้วยรอบทั้งสองด้านเหมาะแก่การเพาะปลูก แต่เนื่องจากรัฐบาลเปิดให้โรงเลื่อยสัมปทานตัดป่าไม้ ต้นไม้ใหญ่และป่าธรรมชาติถูกทำลายไปเหลือเพียงที่ราบดินทรายที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งผู้คนส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านแห่งนี้ได้อพยพจากบ้านขุนด่าน ซึ่งอยู่ที่อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ได้มารวมตัวก่อตั้งเป็นชุมชนขึ้น คือ บ้านคำปลาหลาย และเมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2520 กรมการปกครองกระทรวงมหาดไทย มีประกาศจัดตั้งเป็นบ้านคำปลาหลาย หมู่ที่ 9 ตำบลบ้านดง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ดังเช่นที่ ผู้ใหญ่บ้านถาวร สรรสมบัติ ผู้ใหญ่บ้านคำปลาหลาย (สัมภาษณ์วันที่ 29 มกราคม 2553) กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของชุมชนว่า “เดิมบ้านคำปลาหลายในอดีตถือได้ว่าเป็นชุมชนที่มีความยากจนมากที่สุดในอำเภออุบลรัตน์ ในอดีตอาชีพหลักของคนในชุมชน คือ การเกษตรแต่เป็นการเกษตรเชิงพานิช ปลูกอ้อย ปลูกมันสำปะหลัง ทำให้การเกษตรต้องใช้สารเคมีในการผลิตเพื่อเพิ่มผลผลิต เกิดการลงทุนสูง ส่งผลต่อสุขภาพเพราะใช้สารเคมีมากเกินไปเกิดปัญหาหนี้สินและมีการย้ายถิ่นไปทำงานต่างถิ่นเป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดความแตกแยกในครอบครัว การใช้จ่ายฟุ่มเฟือย เกิดหนี้สิน ยิ่งทำงานก็ยิ่งจนเพราะต้องทำงานให้หนี้สิน แต่ปัจจุบันบ้านคำปลาหลายได้พัฒนาตนเอง กลายเป็นหมู่บ้านที่มีความเป็นอยู่ที่ดีในระดับแนวหน้า

ของอำเภอ และมีหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาศึกษาดูงานเป็นจำนวนมาก จากผลแห่งความสำเร็จของชุมชนเป็นเพราะคนในชุมชนได้ยึดหลักการดำรงชีวิตแบบพอเพียง ยังคงยึดเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักเช่นเดิมแต่ไม่ใช้สารเคมีในการผลิต ผลิตปุ๋ยหมักไว้ใช้เอง มีการแลกเปลี่ยนเมล็ดพันธุ์กันภายในชุมชนไม่ต้องซื้อ ผักผลไม้ที่ปลูกก็แบ่งกันกิน เหลือจึงขายเป็นรายได้เสริม รู้จักเก็บออมเงินไว้ใช้จ่ายฉุกเฉิน ชาวบ้านรู้จักอยู่ รู้จักกิน ลดการกู้หนี้ยืมสิน ทำให้ชาวบ้านมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นจากที่เคยเป็นหนี้ทุกครัวเรือน ปัจจุบันชุมชนค้าปลาหลายไม่มีหนี้สินแล้ว อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ไม่มีการย้ายถิ่น พ่อแม่อยู่ด้วยกันพร้อมหน้า จากบทเรียนดังกล่าวชาวบ้านจึงได้รวมกันตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนขึ้นมาเพื่อเป็นสถานที่ในการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงให้กับบุคคลที่สนใจและนำไปปฏิบัติตามเพื่อก่อนให้เกิดประโยชน์ต่อไป”

1.2 นโยบายและทิศทางการพัฒนาบุคคล ชุมชน และสังคมแห่งการเรียนรู้

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดแนวทางในการปฏิรูปการศึกษาโดยให้ความสำคัญกับผู้เรียนเป็นหลัก ทั้งนี้เพื่อรองรับกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ให้ความสำคัญสูงสุดกับการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มศักยภาพ สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง รู้จักแสวงหาความรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต จัดกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ให้เป็นคนที่สมบูรณ์ คือ คนดี คนเก่ง และมีความสุขอย่างแท้จริง นอกจากนี้ยังมุ่งหมายที่สำคัญของกระทรวงศึกษาธิการในปฏิรูปการศึกษา คือ การสร้างบุคคลแห่งการเรียนรู้ องค์กรแห่งการเรียนรู้และสังคมแห่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น โดยมุ่งหวังว่าผู้ที่ผ่านการศึกษาแต่ละคนจะมีความสามารถและมีคุณลักษณะพื้นฐานที่สำคัญคือ มีสุขภาพ พลานามัยที่ดีทั้งด้านร่างกายและจิตใจ มีความสามารถในการคิด ใฝ่รู้ และแสวงหาความรู้อยู่เสมอ มีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ไม่เห็นแก่ตัว เสียสละ อดทน มีความเป็นประชาธิปไตย รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ โดยอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมไทย และความเหมาะสมของการศึกษาแต่ละระดับ

สำนักบริหารการศึกษานอกโรงเรียน จึงได้กำหนดวิสัยทัศน์ของสำนักการบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน ให้เป็นองค์กรในการส่งเสริมและพัฒนาประชากรกลุ่มเป้าหมายให้เป็นบุคคลใฝ่รู้ใฝ่เรียนและแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนตามความต้องการอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ บนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และพันธกิจให้จัดการศึกษาให้กับประชาชนกลุ่มเป้าหมายที่อยู่นอกโรงเรียนตามความต้องการและความจำเป็น พัฒนาการเรียนรู้ให้กับประชาชนกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้มีคุณธรรมนำความรู้ และมีทักษะการดำรงชีวิตบนพื้นฐานปรัชญา

เศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต จากสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ให้ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดขอนแก่นจึงได้ดำเนินการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกัน 3 ประเภทด้วยกัน คือ

1) ประเภทสถานที่ คือ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหนองหัววัว ตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

2) ประเภทอาชีพ คือ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านคำปลาหลาย ตำบลบ้านดง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

3) ประเภทบุคคล คือ นายภูมिवิน พรหมมาตุ้ ครูชาวบ้าน ด้านเกษตรอินทรีย์

ซึ่งแต่ละประเภทจะดำเนินการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ โดยการพัฒนารูปแบบ พัฒนาการจัดกิจกรรม แล้วจะทราบถึงผลหรือปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จได้ ดังนี้

การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ประเภทสถานที่ ได้แก่ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหนองหัววัว ตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งมีรูปแบบการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ดังนี้

- 1) เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ปฏิบัติจริงเห็นเป็นรูปธรรม มีการฝึกทักษะและสาธิต ปฏิบัติจริง
- 2) เป็นแหล่งเรียนรู้ครบวงจร มีกิจกรรมที่หลากหลาย
- 3) เน้นการเรียนรู้และพัฒนากลุ่มอาชีพที่มีอยู่ให้ดีขึ้น ให้ผู้ที่สนใจและนักศึกษา กศน.

เข้ามาเรียนรู้ โดยมีครูชาวบ้านเป็นผู้สอนและพาปฏิบัติจริง

- 4) ปรับปรุงอาคารสถานที่ภายในภายนอกให้น่าสนใจ
- 5) มีการออกแบบการเรียนรู้อย่างหลากหลาย
- 6) เป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลทางด้านเอกสาร สำหรับการศึกษาค้นคว้า
- 7) อบรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ประเภทอาชีพ ได้แก่ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านคำปลาหลาย อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น รูปแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ประเภทอาชีพ มีดังนี้

- 1) ศึกษาดูงานต้นแบบ นำมาปรับประยุกต์ใช้
- 2) จัดเวทีเสวนา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคนในชุมชนและนอกชุมชน
- 3) สร้างแนวคิด รู้จักอยู่ รู้จักคิด ลดการกู้หนี้ยืมสิน เพื่อเป็นแนวทางในการเตือนสติ

ในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน

- 4) ออกแบบการเรียนรู้ที่มีความหลากหลาย เหมาะสมกับพื้นที่
- 5) เรียนรู้ร่วมกัน ถ่ายทอดองค์ความรู้โดยอาศัยครูชาวบ้าน

การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ประเภทบุคคล ได้แก่ นายภูมิวัน พรมมาตุ้ ครูชาวบ้าน ด้านเกษตรอินทรีย์ ซึ่งมีรูปแบบการพัฒนา ดังนี้

- 1) ศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- 2) ต้องถอดองค์ความรู้ให้ชัดเจน จำทำหลักสูตรท้องถิ่น
- 3) กำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ และออกแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสม
- 4) เน้นการเรียนรู้จากการทำจริง พัฒนาสื่อการเรียนรู้ เช่น VCD เอกสารต่างๆ
- 5) พัฒนาผู้ถ่ายทอดหรือผู้จัดการเรียนรู้ เช่น เทคนิคการพูด การนำเสนอ เทคนิคการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม เทคนิคการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จิตวิทยาการศึกษาผู้ใหญ่ เป็นต้น
- 6) บทสัมภาษณ์เผยแพร่ให้กว้างขวางในสื่อต่างๆ เช่น เอกสาร internet
- 7) จัดนักศึกษาหรือประชาชนที่สนใจไปเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและเป็นเครือข่าย
- 8) นำผลการเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตรจริงและสามารถนำไปเทียบยกระดับได้

จะเห็นได้ว่า ชุมชนบ้านคำปลาหลาย เป็นหนึ่งในรูปแบบการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ประเภทอาชีพ ที่สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดขอนแก่น จัดขึ้นสำหรับการดำเนินการพัฒนาแหล่งเรียนรู้อย่างเป็นระบบ

1.3 การกำหนดกลุ่มบุคคล คณะกรรมการชุมชน และภาคีเครือข่าย

กิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดขึ้นมีกลุ่มบุคคลที่เป็นเครือข่าย เช่น ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดขอนแก่น องค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่นั้นๆ เกษตรอำเภอ/จังหวัด พัฒนาชุมชนวัฒนธรรมอำเภอ กศน. สาธารณสุข โรงเรียนชุมชน และวัด รวมทั้งผู้รู้ในชุมชน เช่น ครูชาวบ้าน มีส่วนร่วมสำคัญในการเป็นครูผู้สอนให้แก่คนในชุมชนหรือผู้ที่สนใจเข้ามาเรียนรู้ เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงเพื่อนำไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้

2. ลักษณะ/รูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้

2.1 องค์ประกอบที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

2.1.1 บุคคลแห่งการเรียนรู้

จากการวิเคราะห์บุคคลแห่งการเรียนรู้ในจังหวัดขอนแก่น พบว่า ส่วนใหญ่เป็นผู้รู้ที่เป็นภูมิปัญญาประจำท้องถิ่น อาทิ นายภูมิวัน พรมมาตุ้ ครูชาวบ้านด้านเกษตรอินทรีย์ และผู้นำชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยมีลักษณะร่วมกัน คือ เป็นบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ มีความเสียสละ

เป็นผู้ชอบทำกิจกรรมต่างๆ อย่างตั้งใจ พัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ เป็นคนช่างสังเกต มีความเป็นผู้นำ เป็นผู้มีความคิดสร้างสรรค์ มีคุณธรรม จริยธรรมประจำใจ และคิดทำสิ่งต่างๆ เพื่อส่วนรวม

ดังเช่น การสัมภาษณ์คุณมาร์ติน มิลเลอร์ (สัมภาษณ์วันที่ 29 มกราคม 2553) ประชาชนตัวอย่างที่ดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่พูดถึงลักษณะบุคคลแห่งการเรียนรู้ว่า “คนที่ใฝ่รู้ ใฝ่เรียนมีลักษณะอย่างไร ต้องเป็นคนช่างสังเกต ช่างคิด ต้องเป็นคนที่ไม่ใฝ่เรียนรู้อยู่และอยู่กับความจริง กล้าทำอะไรที่มันลำบาก ไม่ทำอะไรที่มันเวอร์เกินไป ใฝ่เรียนรู้อยากเพิ่มศักยภาพของตนเอง คิดเป็นวิเคราะห์เป็น สังเคราะห์เป็น อาจจะมาจากระบบการศึกษามากกว่าความสามารถเฉพาะตัว ถ้ายังมีปัญหาต้องมีความสามารถที่จะแก้โจทย์ได้ กระบวนการเรียนรู้ไม่ได้อยู่นิ่ง เป็นความสามารถที่เฉพาะตัว” และผู้ใหญ่บ้านถาวร สรรสมบัติ ผู้ใหญ่บ้านคำปลาหลาย ที่อุดมการณ์การในการทำงาน ดังนี้ “ความซื่อสัตย์ สุจริต คุณธรรม การเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว ในตอนนี้การเรียนรู้ของชาวบ้านถือว่าดี แต่ผมก็หวังให้เกิดเป็นชั่วลูกชั่วหลาน เกิดความยั่งยืน”

2.1.2 แหล่งการเรียนรู้

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดขอนแก่น ได้ดำเนินการพัฒนาแหล่งเรียนรู้เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้เป็นจังหวัดนำร่องให้ดำเนินการพัฒนารูปแบบการจัดแหล่งเรียนรู้ในชุมชน โดยได้แบ่งแหล่งการเรียนรู้ 3 ประเภท คือ 1) ประเภทสถานที่ คือ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหนองหัววัว ตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 2) ประเภทอาชีพ คือ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านคำปลาหลาย ตำบลบ้านดง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น และ 3) ประเภทบุคคล คือ นายภูมิวัน พรหมมาตุ้ ครูชาวบ้าน ด้านเกษตรอินทรีย์ ซึ่งแหล่งเรียนรู้เหล่านี้ มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้มีกิจกรรมที่หลากหลาย เหมาะสมกับความต้องการของประชาชนทั่วไปที่สนใจ จัดทำหลักสูตรท้องถิ่น และเทียบโอนการศึกษา แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ถือได้ว่าเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกทางโอกาสที่ดีก่อให้เกิดการพัฒนาทางสติปัญญา ฝึกทักษะการคิด ความเป็นผู้นำของผู้เรียน ซึ่งจากการวิเคราะห์ แหล่งเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในชุมชนจะมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน ทำให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชนมากขึ้น

แหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชนบ้านคำปลาหลาย คือ ตัวชุมชน และวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชนในชุมชน กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ไม่ต้องมีห้องเรียน ห้องเรียน คือ ชุมชนคือการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของชาวบ้าน ในหมู่บ้านมีการจัดการแหล่งการเรียนรู้ของชุมชนซึ่งมีอยู่อย่างหลากหลาย เช่น ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านพ่อถาวร สรรสมบัติ ไร่นาสวน

ผสมของนาย มาร์ติน วีเลอร์ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนประจำหมู่บ้าน ห้องสมุดหมู่บ้าน ร้านค้าชุมชน เป็นต้น

2.1.3 องค์ความรู้

ชุมชนการเรียนรู้ในจังหวัดขอนแก่น มีองค์ความรู้และกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย ได้แก่ ด้านศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี เช่น ประเพณีฮีตสิบสอง คองสิบสี่ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมประเพณีตามแบบชนบทของชาวอีสาน ที่ถือเอางานบุญประเพณี 12 เดือนมาทำบุญ เพื่อเป็นสิริมงคลกับตนเองและครอบครัว รวมทั้งทำบุญหมู่บ้าน และสร้างความสามัคคีในชุมชน ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านการประกอบอาชีพ และด้านวิสาหกิจชุมชน โดยองค์ความรู้ต่างๆ เกิดจากการเรียนรู้ด้วยตนเอง และการส่งเสริมพัฒนาพัฒนา และสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะศูนย์ส่งเสริมการศึกษาครอบครัวและการศึกษาตามอัธยาศัย ได้ร่วมจัดกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งการรวบรวมองค์ความรู้ที่ดีงาม และมีคุณค่า

องค์ความรู้ของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนบ้านคำปลาหลาย ตำบลบ้านดง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น มีองค์ความรู้ที่ประกอบไปด้วยสถานีต่างๆ ได้แก่ 1) สถานีด้านสิ่งแวดล้อม มีกิจกรรมส่งเสริมให้ผลิตปุ๋ยชีวภาพ และลดการใช้ปุ๋ยเคมี 2) สถานีด้านการประหยัด ส่งเสริมกิจกรรมให้คนรู้จักออม 3) สถานีลดรายจ่าย ส่งเสริมในด้านการลดรายจ่าย ให้สร้างแหล่งอาหารให้กับตนเอง เช่นการเลี้ยงสัตว์ การปลูกผัก 4) สถานีเรียนรู้ เป็นเวทีเพื่อการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้กันในชุมชน 5) สถานีเอื้ออาทร ส่งเสริมด้านการช่วยเหลือครอบครัวที่ได้รับความเดือดร้อน สนับสนุน จะให้คนในชุมชนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน และ 6) สถานีเพิ่มรายได้ ผลผลิตที่เหลือนำมาแจกจ่ายและขายให้กับชุมชนใกล้เคียง

องค์ความรู้ของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหนองหัววัว ตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วย 1) แหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับกลุ่มอาชีพภายในชุมชน สอนโดยครูชาวบ้าน เรียนรู้ได้ด้วยตนเองและฝึกปฏิบัติจริง เป็นอาชีพเสริม เพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว โดยแบ่งออกเป็น 8 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มทำไข่เค็ม กลุ่มทอเสื่อลายขิด กลุ่มไร่นาสวนผสม กลุ่มผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว กลุ่มเพาะเห็ด กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ กลุ่มสหกรณ์ร้านค้า และกลุ่มปลูกผัก และ 2) เป็นแหล่งให้ศึกษาข้อมูล ข้อมูล มีอาคารอำนวยการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจัดเป็นห้องสมุดประชาชน สำหรับให้ศึกษาค้นคว้าเอกสารต่างๆ

และองค์ความรู้ของบุคคลครูภูมิปัญญาด้านเกษตรอินทรีย์นายภูมิวัน พรหมมาตุ้ ครูชาวบ้าน ประกอบด้วย การเรียนรู้สู่การเป็นเกษตรอินทรีย์ ในเรื่อง การทำปุ๋ยชีวภาพ การบำรุงดิน และความรู้เกี่ยวกับยาสมุนไพร

2.1.4 การจัดการความรู้

ชุมชนมีวิธีการจัดการความรู้ องค์ความรู้เกี่ยวกับการดำรงชีวิต เกษตรกรรม และเกี่ยวกับสังคมชนบท ที่หลากหลาย เช่น รวบรวมไว้เป็นหลักสูตรท้องถิ่น จัดทำเป็นสื่อ แผ่นพับ เอกสาร เผยแพร่ และใช้ในการจัดการเรียนการสอน จัดเป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียน เพราะเป็นการเสริมสร้างประสบการณ์ตรงให้แก่ผู้เรียน นอกจากนี้ ยังพบว่าชุมชนมีระบบการบริหารจัดการความรู้ของชุมชน โดยการนำเทคโนโลยีสารสนเทศในการรวบรวมองค์ความรู้ เช่น การบันทึกข้อมูลชุมชนลงในฐานข้อมูลอินเทอร์เน็ตชุมชน เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ของชุมชนไว้ อาทิ ภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ประวัติผู้รู้ในชุมชน แหล่งท่องเที่ยว เรื่องเล่าและประวัติของชุมชน เพื่อการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ และส่งเสริมการสร้างบรรยากาศเพื่อเอื้อต่อการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในทุกหนทุกแห่ง

2.2 ลักษณะกระบวนการหรือสภาพการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้

2.2.1 หลักความร่วมมือแบบหุ้นส่วน

จากการวิเคราะห์เครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน พบว่า การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้และกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดขอนแก่น มีการแสวงหาภาคีเครือข่ายทั้งจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยหุ้นส่วนความร่วมมือในการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชน ได้แก่ ศูนย์การศึกษาออกและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ องค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ เกษตรอำเภอ/จังหวัด พัฒนาชุมชนอำเภอ โรงเรียนชุมชน ปกครอง

2.2.2 หลักการมีส่วนร่วม

ชุมชนการเรียนรู้ในจังหวัดขอนแก่นมุ่งเน้นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ตั้งแต่การมีส่วนร่วมในในกระบวนการวางแผนกิจกรรมการเรียนรู้ การตัดสินใจ การดำเนินงาน และการประเมินผลกิจกรรมการเรียนรู้ ตามที่ผู้ใหญ่บ้านถาวร สรรสมบัติ (สัมภาษณ์วันที่ 29 มกราคม 2553) ได้กล่าวว่า “เวลาพอไปรับอะไรใหม่ๆ มา พอก็จะประชุมชาวบ้าน เช่น การเลี้ยงโค เราก็ถามความต้องการของเขาก่อน ทีนี้หากเราเอาคนที่ไม่ต้องการแบบนี้มาทำเขาก็ไม่ยอมทำ เราก็เริ่มกันแบบนี้แหละ หากคนที่สามารถที่เป็นอาสาสมัครได้” จะเห็นได้ว่า มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายที่ได้รับการยอมรับจากชุมชนอื่นๆ นำไปพัฒนาเป็นแบบอย่างที่ดีของชุมชน ทุกภาคส่วนได้ร่วมคิดกิจกรรม และพัฒนาโครงการการพัฒนาต่างๆ ในชุมชน ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาให้ชุมชนเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

2.2.3 หลักการดำเนินงานหรือบริหารงานจัดกิจกรรม

ชุมชนบ้านคำปลายหลาย มีการดำเนินงานจัดกิจกรรมต่างๆ โดยได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากเครือข่าย การประชุมวางแผนร่วมกันของชุมชน โดยในการดำเนินกิจกรรมการ

เรียนรู้ของชุมชน มีผู้นำชุมชนบ้านคำปลายหลายเป็นศูนย์กลางความร่วมมือต่างๆ ของชุมชน ดำเนินกิจกรรม 8 ด้านหลัก ได้แก่ งานด้านการส่งเสริมการพัฒนา งานด้านการเกษตร งานด้านศาสนาและวัฒนธรรม งานด้านการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด งานด้านการศึกษา งานด้านสาธารณสุข งานด้านการปกครอง และงานด้านการปฏิบัติหน้าที่พิเศษ เป็นต้น เพื่อให้พัฒนาชุมชนได้ตามแนวทางที่กำหนดไว้ ดังนี้ 1) สร้างคนให้มีความรับผิดชอบ 2) สร้างงานชุมชนให้มีคุณภาพ 3) สร้างอาชีพและรายได้ให้ทุกครัวเรือน 4) สร้างสุขภาพชุมชนให้เข้มแข็งอย่างต่อเนื่อง 5) ส่งเสริมและอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น 6) ปลูกฝังค่านิยมให้ลูกหลานอยู่อย่างพอเพียง 7) สร้างวินัยให้กับตนเองและชุมชน 8) สร้างชุมชนให้น่าอยู่ 9) สร้างห้องสมุดให้เป็นแหล่งเรียนรู้

จากการลงพื้นที่ ผู้วิจัยพบว่า ผู้นำชุมชนบ้านคำปลายหลาย ผู้ใหญ่บ้านมีลักษณะเป็นศูนย์กลางความร่วมมือของชุมชน โดยหากประชาชนมีกิจกรรมหรือโครงการใดๆ ที่สนใจก็จะมาหารือกับผู้ใหญ่บ้าน และผู้ใหญ่บ้านจะนำไปพูดคุยหารือกับที่ประชุมคณะกรรมการหมู่บ้านต่อไป ในขณะที่เดียวกันหากมีกิจกรรมจากหน่วยงานภาครัฐ หรือภาคเอกชน ผู้ใหญ่บ้านก็จะนำมาบอกกล่าวประชาชนอยู่เสมอๆ กิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดขึ้นในชุมชน สามารถแบ่งได้เป็น 8 ด้าน ได้แก่ งานด้านการส่งเสริมการพัฒนา งานด้านการเกษตร งานด้านศาสนาและวัฒนธรรม งานด้านการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด งานด้านการศึกษา งานด้านสาธารณสุข งานด้านการปกครอง และงานด้านการปฏิบัติหน้าที่พิเศษ เป็นต้น

2.2.4 หลักการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชนเกิดจากการประชุมชาวบ้านอย่างน้อยเดือนละหนึ่งครั้ง มีการเรียนรู้ผ่านเวทีประชาคม และหอกระจายข่าวของแต่ละชุมชน รวมทั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ห้องสมุดประชาชน ชุมชนจัดสถานที่เหล่านี้ให้ประชาชนได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับผู้อื่น มีการเรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้รู้ในชุมชน การจัดการเรียนรู้ของชุมชนอาจเกิดขึ้นตามความต้องการในระดับบุคคล หรือองค์กรหรือหน่วยงาน อาทิ กศน. จัดขึ้น เช่นการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน และหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ มีส่วนร่วมในการส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ขึ้น

2.2.5 การดำเนินงานที่ต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

กิจกรรมการเรียนรู้ และโครงการพัฒนาต่างๆ ในจังหวัดขอนแก่น ได้รับการยอมรับและนำไปเป็นแบบอย่างที่ดีในการพัฒนาของหลายหน่วยงาน และชุมชนทั่วประเทศ ส่วนหนึ่งมาจากการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง มุ่งพัฒนาตนเองและนำความรู้ที่ได้รับต่างๆ มาพัฒนางานของตนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ กิจกรรมหลายโครงการ เช่นกิจกรรมการส่งเสริม

สุขภาพ การประกอบอาชีพพื้นฐาน และกิจกรรมการดำรงชีวิตต่างๆ จะได้รับการส่งเสริมและพัฒนางานองค์ความรู้ การดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่อง

2.3 กิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิต

ชุมชนมีการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างต่อเนื่อง ผ่านศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ระดับอำเภอและจังหวัดขอนแก่น อาทิ การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ชุมชน หมู่บ้านมีการจัดการแหล่งการเรียนรู้ของชุมชนซึ่งมีอยู่อย่างหลากหลาย เช่น ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน บ้านพ่อถาวร สรรสมบัติ ไร่นาสวนผสมของนายมาร์ติน วีเลอร์ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนประจำหมู่บ้าน ห้องสมุดหมู่บ้าน ร้านค้าชุมชน เป็นต้น มีการจัดกิจกรรมการอบรมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อเปิดโลกทัศน์และนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ต่อไป การศึกษาดูงานจากแหล่งเรียนรู้ต้นแบบ การฝึกอาชีพ การถอดองค์ความรู้จากผู้รู้ ครูชาวบ้าน นอกจากนี้ ชุมชนจัดมีกิจกรรมการให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ จัดทำสื่อการเรียนรู้ เช่น เอกสาร VCD แผ่นพับใบความรู้ เพื่อให้การเรียนรู้มีความน่าสนใจมากขึ้น การประชาสัมพันธ์แหล่งเรียนรู้ต่างๆ ผ่านวิทยุ โทรทัศน์ Website เพื่อให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย การเป็นที่ปรึกษา ให้คำแนะนำในเรื่องต่างๆ ที่ประชาชนสนใจ เช่น เทคนิคการพูด การนำเสนอ เทคนิคการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม เทคนิคการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จิตวิทยาการศึกษาผู้ใหญ่ เป็นต้น หรือเป็นปัญหาที่ต้องการแก้ไข เช่น การทำการเกษตร การทำปุ๋ย อินทรีย์ ฯลฯ ซึ่งบทบาทของหน่วยงานภาครัฐ ให้การสนับสนุนจัดสรรงบประมาณในการดำเนินกิจกรรม ช่วยหาเครือข่ายสนับสนุนในการดำเนินงาน เป็นที่ปรึกษา ให้คำแนะนำ และผู้ส่งเสริมสนับสนุน อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้

จะเห็นได้ว่า ชุมชนชาวบ้านคำปลาหลาย มีการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้านเอง โดยมีกิจกรรมการศึกษานอกระบบรูปแบบต่างๆ ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้มองเห็นศักยภาพของตนเองและชุมชน โดยกระบวนการเรียนการสอนที่ไม่ต้องมีห้องเรียน ห้องเรียน คือ ชุมชน คือ การปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของชาวบ้าน

2.4 ลักษณะการเป็นชุมชนเรียนรู้

2.4.1 โครงสร้างความสัมพันธ์

ลักษณะความสัมพันธ์ของชุมชนเกิดจากหลากหลายปัจจัย เช่น วัฒนธรรมท้องถิ่น ระบบเครือญาติ หรือการประสบปัญหาาร่วมกันจนเกิดความสัมพันธ์ที่ดี เป็นต้น จากการวิเคราะห์พบว่า ชุมชนแห่งการเรียนรู้ในจังหวัดขอนแก่น มีลักษณะความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด สนับสนุนกัน ประชาชนให้ความเคารพนับถือผู้ใหญ่ ผู้นำชุมชน และผู้รู้หรือภูมิปัญญาเป็นอย่างมาก ดังนั้น การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้จึงประสบความสำเร็จในความร่วมมือ หากกิจกรรมใดมีผู้ที่ชาวบ้าน

ยอมรับ ศรัทธาและเคารพนับถือ ก็จะได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีในกิจกรรม เช่น เจ้าอาวาส กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประชาชนชาวบ้าน ครู เป็นต้น นอกจากนี้ วัฒนธรรมท้องถิ่นของชาวอีสาน เช่น **ประเพณีฮีตสิบสอง คองสิบสี่** ชาวบ้านทุกคนถือเป็นประเพณีที่ต้องปฏิบัติ เพราะเป็นงานทำบุญเพื่อเป็นสิริมงคลกับตนเองและครอบครัว รวมทั้งทำบุญหมู่บ้าน และสร้างความสามัคคีในชุมชน ความรักสามัคคีกัน มีการดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย เป็นองค์ประกอบของความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันของชุมชน

2.4.2 กระบวนการเรียนรู้และการพัฒนา

คณะกรรมการหมู่บ้านมีส่วนสำคัญในการสร้างการเรียนรู้และการพัฒนาของชุมชนที่แตกต่างกัน อย่างเช่นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงบ้านคำปลาหลาย “การเรียนรู้ของหมู่บ้านคำปลาหลายเป็นการเรียนรู้พื้นฐานของการเป็นมนุษย์ เรียนรู้เรื่องการอยู่การกิน เรียนรู้เรื่องการเกษตรแบบครบวงจร มีหลายเรื่องร่วมกัน ต้องใช้ระยะยาว ไม่ใช่ระยะสั้น เช่น สามวันนี้เราเรียนเรื่องการเลี้ยงกบ อีกสามวันเราเรียนเรื่องการเลี้ยงปลา แล้วอีกห้าวันต่อไปเราเรียนเรื่องการเลี้ยงไก่ ให้เป็นเรื่องเป็นราว แล้วเราจะมองเห็นชัดเจนว่าความสำเร็จอยู่ตรงไหน และไม่สำเร็จตรงไหน” ผู้ใหญ่บ้าน หมู่บ้านคำปลาหลายกล่าว (สัมภาษณ์วันที่ 29 มกราคม 2553) จะเห็นได้ว่า ชุมชนเน้นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริง และนำความรู้ที่ได้ไปสู่การปฏิบัติในการดำเนินชีวิต นอกจากนี้ การเรียนรู้จากกิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดขึ้นในหมู่บ้าน ชุมชนยังมีการส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านการฝึกการศึกษาดูงาน การแลกเปลี่ยนทางความคิด โดยมีเนื้อหาที่สอดคล้องกับชีวิตจริง

2.4.3 กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกิดขึ้นเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง โดยมีทั้งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคคล และกลุ่มบุคคล เช่น การถ่ายทอดวัฒนธรรมผ่านประชาชนชาวบ้าน ผู้เด็ก และเยาวชน การอธิบาย และสาธิตถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาในท้องถิ่นให้กับผู้เรียนในโรงเรียน หรือการบรรยายให้ความรู้ในแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ ของชุมชนให้กับผู้สนใจ และการไปศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กับผู้รู้ที่อื่นๆ เพื่อเปรียบเทียบ และนำความรู้มาปรับใช้ให้เหมาะสมกับชุมชนต่อไป ชุมชนได้รับโอกาสจากหน่วยงานทั้งภาครัฐ และภาคเอกชนมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำให้เกิดมุมมองทางความคิดอย่างต่อเนื่อง

2.4.4. ความร่วมมือ

การรวมกลุ่มความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนเกิดจากกลุ่มต่างๆ ประกอบด้วย กลุ่มผู้นำชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ทรงคุณวุฒิ กลุ่มผู้นำศาสนา เช่น เจ้าอาวาส พระ ผู้นำทางการศึกษา เช่น ผู้อำนวยการโรงเรียน ครู ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสมาชิกที่เป็นประชาชนทั่วไป รวมทั้งกลุ่มอาชีพและการพัฒนาการเรียนรู้ของชาวบ้านเพื่อพัฒนาอาชีพ เช่น

กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มร้านค้าชุมชน กลุ่มช่างข้าว กลุ่มอนุรักษ์โค-กระบือ กลุ่มเกษตรผสมผสาน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มอสม. กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มเยาวชนและกลุ่มเพาะเห็ด ผลจากการรวมกลุ่มทำกิจกรรมทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ประชาชนให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนตั้งแต่การร่วมกันคิด วางแผน และจัดกิจกรรมการเรียนรู้ กลุ่มต่างๆ จะมีหน้าที่ความรับผิดชอบที่แตกต่างกันไป มีการร่วมประชุมหารือ การสร้างเครือข่าย การกำกับดูแลและติดตามผลการดำเนินงาน รวมทั้งการประชาสัมพันธ์การดำเนินงานภายในและภายนอกชุมชนอย่างต่อเนื่อง

2.4.5 ระบบการสื่อสารในชุมชน

ชุมชนมีการสื่อสารแบบทางการและไม่เป็นทางการ โดยอาศัยสื่อเทคโนโลยีต่างๆ เช่น การสื่อสารผ่านผู้นำ ศูนย์ประสานงานของกลุ่มอาชีพ กลุ่มกองทุนต่างๆ ในชุมชน แต่พบว่ากิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ เกิดขึ้นจากการสื่อสารในเวทีหมู่บ้าน เวทีประชาคม การประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน และการเสวนา ซึ่งได้ระดมความคิด แบ่งหน้าที่รับผิดชอบ และการนำไปสู่การปฏิบัติงานร่วมกัน บางชุมชนให้วิธีการสื่อสารข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ผ่านหอกระจายข่าวชุมชน เช่น ชุมชนบ้านบัว อำเภอมัญจาคีรี และการใช้สื่อเทคโนโลยีต่างๆ เช่น การสื่อสารและรับข่าวสารจากอินเทอร์เน็ตชุมชนที่มีอยู่ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน การจัดทำเอกสารแผ่นพับเผยแพร่ เป็นต้น ซึ่งนอกจากจะเป็นประโยชน์กับคนในชุมชนแล้ว ประชาชนในชุมชนอื่น หรือในต่างประเทศก็สามารถทราบถึงข้อมูลข่าวสารปัจจุบันของชุมชนได้

2.5 องค์ประกอบของการนำไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

องค์ประกอบสำคัญของชุมชนแห่งการเรียนรู้ในจังหวัดขอนแก่น คือการมีผู้นำที่ดี ที่เห็นแก่ประโยชน์เพื่อส่วนรวม มีคณะกรรมการหมู่บ้านที่พร้อมทำงานด้วยความทุ่มเท ชุมชนมีองค์ความรู้ที่หลากหลาย มีผู้รู้อยู่ในชุมชน ประกอบกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของชาวอีสาน ที่มีความรักความสามัคคีกัน มีการดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย ชุมชนมีความกระตือรือร้นในการพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา จากการศึกษาเรียนรู้ แลกเปลี่ยนและถ่ายทอดความรู้ระหว่างกัน หรือการไปศึกษาจากชุมชนใกล้เคียง เป็นต้น จากการวิเคราะห์ พบว่า วัฒนธรรมประเพณีประจำท้องถิ่น ความรักในชุมชน และความสามัคคีกันล้วนเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งในการหลอมรวมผู้คนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งจะทำให้การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ทำได้ง่าย และประสบความสำเร็จ

จากการสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้าน หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านคำปลาหลาย ตำบลบ้านดง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น พบว่า “สิ่งที่เอื้อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ในชุมชนคำปลาหลาย เราต้องศึกษาว่ามีคนดองงานเท่าไร เราต้องพยายามเรียนรู้ให้ชุมชนของเราให้ได้ ในส่วนของเราเราตั้งไว้ตรงนี้แล้ว เราเน้นกิจกรรมของหมู่บ้านเป็นหลัก ดูว่าความต้องการของหมู่บ้าน

หรือในแผนครัวเรือนเขาเขียนเอาไว้ว่าอะไร อย่างบ้านคำปลาหลาย เป็นปัญหาเกี่ยวกับการขาดแคลนแหล่งน้ำทางการเกษตร ซึ่งเราต้องจับให้ได้ หาให้เจอ ปัญหาน้ำ ปัญหาดิน ดินมันเสื่อมโทรม เพราะเราใช้ปุ๋ยเคมีมานาน เราจึงต้องมีการปรับปรุงบำรุงดินด้วยอินทรีย์วัตถุต่างๆ ที่มีในชุมชน และหาง่าย เอาที่มันใกล้ๆ ตัว ไม่ต้องหาให้มันยาก บ้านเรามีการเลี้ยงวัวเยอะ ก็นำขี้วัวมาหมัก ทำเป็นชั้นเป็นตอนไป จากนั้นมาดิน ก็มาเป็นพืชและสัตว์ มาพร้อมกันได้ หลายคนเขาก็ทำทั้งปลูกพืช เลี้ยงปลา เลี้ยงกบ เลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่”

2.6 องค์ประกอบกระบวนการทัศนเชิงบวก และการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศนเชิงบวก

สำหรับหลายชุมชนในจังหวัดขอนแก่นที่มีการพัฒนาจากในอดีต มีสาเหตุมาจากความยากลำบากต่างๆ ที่ชุมชนต้องประสบ อาทิ ความแห้งแล้ง การอยู่ห่างไกลความเจริญ เป็นต้น ดังเช่น ชุมชนบ้านคำปลาหลายที่พบว่า แต่เดิมหมู่บ้านแห่งนี้มีการปล้นทรัพย์สิน ซึ่งถือเป็นหมู่บ้านโจร ชาวบ้านเล่นการพนัน ทำให้ยากจนและอดอยากเป็นอย่างมาก ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ปลูกพืชเชิงเดี่ยว พืชที่ปลูก ได้แก่ อ้อย มันสำปะหลังเป็นส่วนใหญ่ มีการใช้สารเคมีในการทำเกษตร ทำให้เกิดปัญหาทางด้านสุขภาพ และส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยตรวจพบสารเคมีตกค้างในร่างกายเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ชุมชนยังประสบปัญหาความอดอยากและความยากจนในชุมชน ยังส่งผลกระทบต่อสุขภาพของเด็กและเยาวชน โดยร้อยละ 25 พบว่า เด็กในชุมชนขาดสารอาหาร ร่างกายไม่แข็งแรง เมื่อเทียบกับเด็กในช่วงวัยเดียวกัน นอกจากนี้ปัญหาที่สำคัญที่สุด ได้แก่ ปัญหาที่เกี่ยวกับหนี้สินของชาวบ้านในชุมชน โดยเฉลี่ยเป็นหนี้ประมาณ 25,000บาท/ปี/ครอบครัว หลังจากที่เราประสบปัญหาอย่างหนักโดยเฉพาะด้านปัจจัย 4 ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็น ชาวบ้านจึงเกิดความคิดที่จะร่วมมือกันแก้ปัญหา เริ่มจากการร่วมตัวกันของชาวบ้านจำนวน 10 ครั้งคาเรือน ทำการจัดตั้งกลุ่มทำการเกษตรและเลี้ยงสัตว์ คือ ปลูกผักและเลี้ยงไก่ มีการทดลองใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ในนาข้าวโพดพบว่าได้ผลดี และยังเป็นผลดีต่อสภาพดิน สอดคล้องกับการสัมภาษณ์คุณมาติน มิลเลอร์ (สัมภาษณ์วันที่ 29 มกราคม 2553) ที่ได้อธิบายการปรับเปลี่ยนความคิดและการกระทำของประชาชนจากในอดีตว่า “ปัญหา อุปสรรค ความยากลำบาก เป็นจุดที่ทำให้คนได้คิด บางคนบอกว่าเป็นนิสัยที่ไม่ดีของคนไทย คือการกินให้หมดไปก่อน แล้วค่อยไปหาใหม่ บ้านคำปลาหลาย เป็นบ้านที่ลำบากมาก ที่พระพุทธเจ้าเคยสอนว่าความลำบากเป็นของดี” และผู้ใหญ่บ้านถาวร ระบุว่า “คิดว่าหากชุมชนพอจะพัฒนาให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้จะต้องเจอปัญหาอุปสรรคอะไรบ้าง ปัญหาต้องเกิดอยู่แล้ว เราต้องเรียนรู้การแก้ปัญหาโดยชุมชนก่อน หากพวกเขาแก้ไม่ได้ แล้วเราค่อยปรึกษาพี่เลี้ยงของเรา หากทีมพี่เลี้ยงไม่ดี ก็ไม่ดี ยูในทางที่ดีเราก็กดี หรือเราอาจจะทำตามกระแสไปด้วย ทีมงานพี่เลี้ยงของเราเป็นตัวเสริมให้เราโดดเด่นไปเรื่อยๆ” ท่านยังให้ทัศนะ

ต่อไปว่า “กระบวนการทัศน์เชิงบวก หมายถึง เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้น และคนยึดถือกันมา กระบวนการทัศน์ เป็นเรื่องของแต่ละยุคสมัย สำหรับพอคิดว่ากระบวนการทัศน์เชิงบวกมีลักษณะเป็นแนวคิดที่จะ เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป กระบวนการทัศน์ต่อไปนี้มีเรื่องเกี่ยวกับการ เสริมสร้างความเข้มแข็งหลายจุด การสร้างงานทำ มีความลึกซึ้ง ให้คนคิดว่าสิ่งที่เราทำอยู่นะ เราต้องทำให้มันโดดเด่นและลึกซึ้งขึ้นไปกว่าเดิม โดดเด่นมันก็จะเหนือขึ้น แล้วก็ต้องหา แนวทางและการแก้ปัญหาของประชาชน ให้เข้มแข็งและยั่งยืนถ้ามีความจนสุดๆ ลำบากสุดๆ ก็ จะเกิดการเปลี่ยนแปลง” ดังนั้น การที่ชุมชนประสบความสำเร็จในการดำเนินการใดๆ ก็ควรสื่อสารให้ ทุกส่วนในชุมชนรับทราบการดำเนินงานด้วย ก็จะทำให้วิธิตัด และการปฏิบัติเปลี่ยนแปลงได้ ปัจจุบันบ้านคำปลาหลายเป็นหมู่บ้านปลอดยาเสพติด ชาวบ้านได้ต่อสู้กับปัญหาอุปสรรคต่างๆจน เป็นชุมชนที่สงบสุข มีการใช้ชีวิตแบบเรียบง่ายแบบพออยู่พอกิน ไม่ฟุ้งเฟ้ออยู่แบบพอเพียง

จะเห็นได้ว่า ชุมชนบ้านคำปลาหลาย จังหวัดขอนแก่น เกิดการปรับเปลี่ยนกระทัศน์ของ ชุมชนได้ เนื่องจากการมีสภาพชุมชนที่ลำบากมาก่อน ชาวบ้านจึงเกิดความคิดที่จะร่วมมือกัน แก้ปัญหา เริ่มจากการร่วมตัวจัดตั้งกลุ่มการเกษตรและเลี้ยงสัตว์ ปลูกผักและเลี้ยงไก่ การทดลอง ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในนาข้าวโพด การรวมกลุ่มอาชีพและการพัฒนาการเรียนรู้ของชาวบ้านเพื่อพัฒนา อาชีพ เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มร้านค้าชุมชน กลุ่มนางข้าว กลุ่มอนุรักษ์โค-กระบือ กลุ่มเกษตร ผสมผสาน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มออม. กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มเยาวชน และกลุ่มเพาะเห็ด ปัจจุบันชาวบ้านคำปลาหลาย มีการใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย พออยู่พอกิน มีการใช้ชีวิตแบบพอเพียง ไม่เป็นหนี้ ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่ฟุ้งเฟ้อ ช่วยเหลือแก้ปัญหาพร้อมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกัน บนพื้นฐาน วัฒนธรรมพอเพียง เชื้อมั่นและศรัทธาว่าการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2.7 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน

ชุมชนมีปัญหาในการดำเนินงาน ประกอบด้วย คนในวัยทำงานอพยพไปทำงานต่างถิ่น มาก ในหมู่บ้านจึงมีแต่ผู้สูงอายุ และเด็กเป็นส่วนใหญ่ ประชาชนยังขาดความรู้เฉพาะเพื่อการ ประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิต เช่น ขาดทักษะในการประกอบอาชีพ (ทอผ้า) และการเพิ่ม มูลค่าในแก่ผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่น เป็นต้น นอกจากนี้ พบว่า ชุมชนประสบกับปัญหาด้าน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น ขาดไฟฟ้า ขาดแหล่งเพื่อการทำการเกษตรทั้งปี ปัญหา เกี่ยวกับถนนที่ชำรุดในหมู่บ้าน เป็นอุปสรรคต่อการขนส่งสินค้าและผลผลิตทางการเกษตร

3. การวิเคราะห์ข้อมูลแนวทางและปัจจัยในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของชุมชน

3.1 แนวทางในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของชุมชน

เน้นการพัฒนาโดยใช้ชุมชนเป็นฐานการพัฒนา นั่นคือพัฒนาจากสิ่งที่ชุมชนมี หรือชุมชนเป็น ซึ่งจุดเน้นการพัฒนาของชุมชนมีความแตกต่างกัน โดยชุมชนบ้านคำปลาหลายมีแนวทางการพัฒนาชุมชนที่ชัดเจนในการพัฒนาให้ชุมชนสามารถอยู่อย่างพอเพียงได้ ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้จากทรัพยากรในชุมชน อาศัยความร่วมมือจากคณะกรรมการชุมชนที่ทำงานทุ่มเท ความร่วมมือจากสมาชิกชุมชนในการทำกิจกรรมต่างๆ และเครือข่ายภาคส่วนต่างๆ ในพื้นที่

3.2 ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

จากเกียรติคุณและรางวัลต่างๆที่บ้านปลาหลายได้รับ เป็นผลจากการเรียนรู้ร่วมกันของชาวบ้าน ชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์ทางสังคม และสิ่งแวดล้อม สามารถสรุปได้ว่า ชุมชนแห่งการเรียนรู้บ้านคำปลาหลายประสบความสำเร็จได้ เพราะมีปัจจัยที่ส่งเสริมความสำเร็จ ดังนี้

1. มีหลักการพัฒนาชีวิตและชุมชนที่ชัดเจน ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ตามบันได 9 ขั้น ของหมู่บ้านคำปลาหลาย ได้แก่วางแผนดี มีความขยัน หมั่นหาความรู้ ชูคุณธรรม นำครอบครัว ไม่มั่วสุม คุมรายจ่าย ได้เก็บออม พร้อมร่วมใจ
2. ความร่วมมือและความสามัคคีของชาวบ้านและหน่วยงานในพื้นที่ในการทำงานร่วมกัน โดยอาศัยพลังความคิดเห็นจากหลายกลุ่มหลายแนวทางเข้าร่วมกัน บวกกับความเชื่อความศรัทธาที่จะประกอบกันเป็นพลังหลักในการสร้างสรรค์และแก้ไขปัญหา
3. มีความพร้อมด้านงบประมาณ
4. มีการทำงานเป็นทีมวางแผนการทำงานร่วมกัน และแบ่งบทบาทหน้าที่ชัดเจน
5. การพัฒนาศักยภาพผู้นำ โดยการไปศึกษาดูงาน แล้วนำมาทดลองปฏิบัติจริง จนเป็นที่ยอมรับแก่คนในชุมชนและนอกชุมชน
6. มีการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องโดยจะศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมทั้งทางหนังสือ สื่อวิทยุโทรทัศน์ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้ทำงานอื่นๆ อยู่เสมอ
7. มีการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ผู้อื่นเพื่อขยายเครือข่ายในการเรียนรู้
8. หมู่บ้านมีขนาดเล็ก พัฒนาง่าย
9. ผู้นำมีความเข้มแข็ง
10. ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งในด้านความรู้ การสอนทักษะในการพุดนำเสนองาน การจัดสื่อการเรียนการสอน

โดยสรุป ชุมชนบ้านคำปลาหลายมีความโดดเด่นในด้านการเป็นแหล่งการเรียนรู้ด้านอาชีพที่ประกอบไปด้วยสถานีต่างๆ ได้แก่ 1) สถานีด้านสิ่งแวดล้อม มีกิจกรรมส่งเสริมให้ผลิตปุ๋ยชีวภาพ และลดการใช้ปุ๋ยเคมี 2) สถานีด้านการประหยัด ส่งเสริมกิจกรรมให้คนรู้จักออม 3) สถานีลดรายจ่าย ส่งเสริมในด้านการลดรายจ่าย ให้สร้างแหล่งอาหารให้กับตนเอง เช่นการเลี้ยงสัตว์ การปลูกผัก 4) สถานีเรียนรู้ เป็นเวทีเพื่อการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้กันในชุมชน 5) สถานีเอื้ออาทร ส่งเสริมด้านการช่วยเหลือครอบครัวที่ได้รับความเดือดร้อน สนับสนุน จะให้คนในชุมชนมีความเอื้อเพื่อเอื้อเผื่อต่อกัน และ 6) สถานีเพิ่มรายได้ ผลผลิตที่เหลือนำมาแจกจ่ายและขายให้กับชุมชนใกล้เคียง นอกจากนี้ชุมชนเห็นประโยชน์ของการปฏิบัติตามบันได 9 ขั้น ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ วางแผนดี มีความขยัน หมั่นหาความรู้ ชุมชนธรรม นำครอบครัว ไม่มีผู้คุมรายจ่าย ได้เก็บออม พร้อมร่วมมือ นอกจากนี้ กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนนี้มีความน่าสนใจในแง่ การตระหนักและเห็นคุณค่าของการเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาที่แท้จริงของชุมชนจนปัจจุบันชาวบ้านมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทุกบ้านมีแหล่งอาหารเป็นของตนเอง จะเห็นได้ว่า รูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกของชุมชนบ้านคำปลาหลายเกิดจากการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาของชุมชน นั่นคือความแห้งแล้ง และความยากจน ที่มาจากการวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนร่วมกัน มีกลุ่มแกนนำหลักที่ลองผิดลองถูก หลังจากนั้นจึงแลกเปลี่ยนความรู้ ปัญหาและอุปสรรคระหว่างกัน เกิดการเรียนรู้ร่วมกันขยายผลไปสู่กลุ่มต่างๆ ภายในชุมชน และภายนอกชุมชนอย่างต่อเนื่อง ศึกษาเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและครอบครัวให้ดีขึ้น จนเป็นชุมชนเข้มแข็งที่สามารถพึ่งพาตนเองได้

ซึ่งผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี: ชุมชนบ้านยาง จังหวัดปราจีนบุรี สามารถแสดงดังตารางที่ 4.5 และแผนภาพที่ 4.5 ดังนี้

ตารางที่ 4.5 สังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี: ชุมชนบ้านคำปลาหลาย รูปแบบการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ จังหวัดขอนแก่น

ประเด็น	ผลการสังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี
บริบทชุมชน	จากชุมชนที่ยากจนแห้งแล้ง กลายเป็นชุมชนที่มีความเป็นอยู่ที่ดี
นโยบายและทิศทางการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้	- ยึดหลักการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 1) สร้างคนให้มีความรับผิดชอบ 2) สร้างงานชุมชนให้มีคุณภาพ 3) สร้างอาชีพและรายได้ให้ทุกครัวเรือน

ตารางที่ 4.5 สังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี: ชุมชนบ้านคำปลาหลาย รูปแบบการพัฒนาแหล่ง
การเรียนรู้ จังหวัดขอนแก่น (ต่อ)

ประเด็น	ผลการสังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี
	4) สร้างสุขภาพชุมชนให้เข้มแข็งอย่างต่อเนื่อง 5) ส่งเสริมและอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น 6) ปลุกฝังค่านิยมให้ลูกหลานอยู่อย่างพอเพียง 7) สร้างวินัยให้กับตนเองและชุมชน 8) สร้างชุมชนให้น่าอยู่ 9) สร้างห้องสมุดให้เป็นแหล่งเรียนรู้
องค์ประกอบ การเป็นสังคมแห่ง การเรียนรู้	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้รู้ที่เป็นภูมิปัญญาประจำท้องถิ่น - ห้องเรียน คือ ชุมชน - มีศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ไร่สวนผสม ห้องสมุดหมู่บ้าน - มีภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ประเพณีฮีตสิบสอง คองสิบสี่ - มีสถานี่ความรู้ - การรวบรวมองค์ความรู้ไว้ในหลักสูตรท้องถิ่น สื่อ แผ่นพับ เอกสาร เผยแพร่
หลักการหรือ สภาพการดำเนิน กิจกรรมการ เรียนรู้ในชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> - ชุมชนประชุมวางแผนร่วมกัน - มีผู้นำชุมชนบ้านคำปลาหลายเป็นศูนย์กลางความร่วมมือ
กิจกรรม การศึกษาตลอด ชีวิต	<ul style="list-style-type: none"> - การศึกษาต่อเนื่องในระบบ - การจัดกิจกรรมการอบรมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ - การศึกษาดูงานจากแหล่งเรียนรู้ต้นแบบ - การฝึกอาชีพ - กิจกรรมการให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์
แนวทางการ พัฒนาสังคมแห่ง การเรียนรู้	<ul style="list-style-type: none"> - การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ - การพัฒนาพัฒนาจากสิ่งที่ชุมชนมี - การเรียนรู้จากการปฏิบัติ - เรียนรู้จากเพื่อนบ้าน

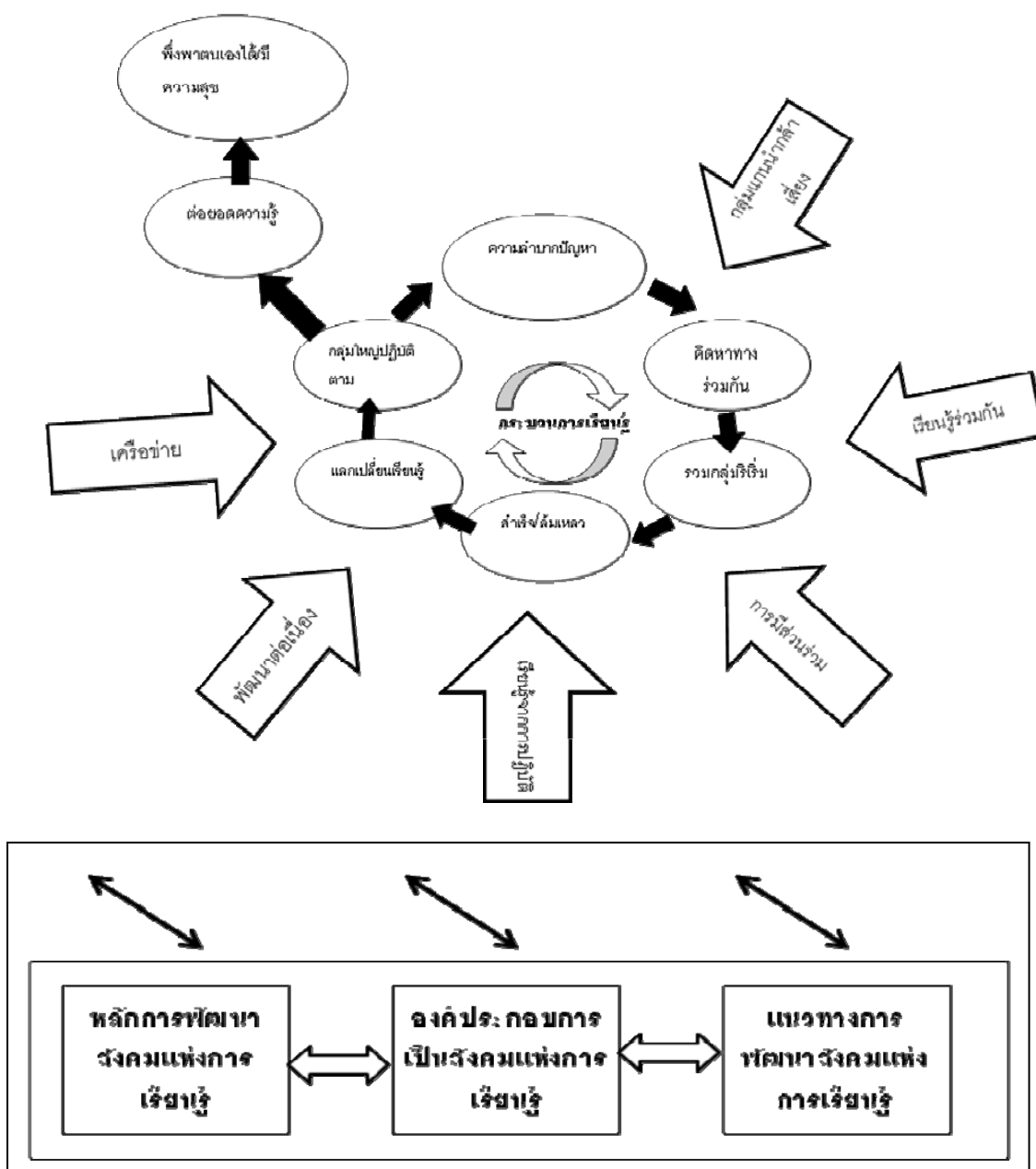
ตารางที่ 4.5 สังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี: ชุมชนบ้านคำปลาหลาย รูปแบบการพัฒนาแหล่ง
การเรียนรู้ จังหวัดขอนแก่น (ต่อ)

ประเด็น	ผลการสังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี
การปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศนเชิงบวกของชุมชน	ความยากลำบาก --- คิดแก้ปัญหาด้วยกัน --- รวมกลุ่มแก้ปัญหา --- แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน --- เห็นผล --- ปฏิบัติตาม ---- เห็นผล --- มีความสุข --- ต่อยอดความรู้
องค์ประกอบการนำไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้	<ul style="list-style-type: none"> - การมีผู้นำที่ดี ที่เห็นแก่ประโยชน์เพื่อส่วนรวม - มีคณะกรรมการหมู่บ้านที่พร้อมทำงานด้วยความทุ่มเท - ชุมชนมีองค์ความรู้ที่หลากหลาย - มีผู้รู้อยู่ในชุมชน
	<ul style="list-style-type: none"> - มีวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ดีงาม - ประชาชนมีความรักความสามัคคี - ชุมชนมีความกระตือรือร้นในการพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา - มีการแลกเปลี่ยนและถ่ายทอดความรู้ระหว่างกัน
ปัจจัยแห่งความสำเร็จ	<ul style="list-style-type: none"> - ความร่วมมือ - มีความพร้อมด้านงบประมาณ - การทำงานเป็นทีม - มีเครือข่ายในการทำงานร่วมกัน - ทดลองปฏิบัติจริง จนเป็นที่ยอมรับ - มีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ - เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง - มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ - หมู่บ้านมีขนาดเล็ก พัฒนาง่าย - ผู้นำมีความเข้มแข็ง - ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่าง ๆ

แผนภาพที่ 4.5 แสดงรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชนบ้านคำปลาหลาย จังหวัดขอนแก่น

ชุมชนบ้านคำปลาหลายยึดหลักการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

- 1) สร้างคนให้มีความรับผิดชอบ
- 2) สร้างงานชุมชนให้มีคุณภาพ
- 3) สร้างอาชีพและรายได้ให้ทุกครัวเรือน
- 4) สร้างสุขภาพชุมชนให้เข้มแข็งอย่างต่อเนื่อง
- 5) ส่งเสริมและอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น
- 6) ปลูกฝังค่านิยมให้ลูกหลานอยู่อย่างพอเพียง
- 7) สร้างวินัยให้กับตนเองและชุมชน
- 8) สร้างชุมชนให้น่าอยู่
- 9) สร้างห้องสมุดให้เป็นแหล่งเรียนรู้

ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดีของทั้ง 5 กรณีศึกษาที่ดี

ผู้วิจัยได้ศึกษากรณีศึกษาที่ดีจำนวน 5 แห่ง ได้แก่ 1) ชุมชนบ้านยาง จังหวัดปราจีนบุรี 2) ชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ จังหวัดเพชรบุรี 3) ชุมชนบ้านฉางกลาง จังหวัดตรัง 4) ชุมชนบ้านคำปลาหลาย รูปแบบการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดขอนแก่น และ 5) ชุมชนบ้านจอบเจริญ แหล่งการเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดเชียงราย จากการศึกษากรณีศึกษาที่ดีโดยภาพรวม มีข้อค้นพบดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

กรณีศึกษาที่ดีทั้ง จำนวน 5 กรณีศึกษาที่ดีมีลักษณะความเป็นมา และโครงสร้างทางสังคมที่แตกต่างกัน ส่งผลให้แนวทางหรือนโยบายในการพัฒนาชุมชนมีความแตกต่างกันด้วย แต่การรวมกลุ่มบุคคลและภาคีเครือข่ายทางสังคมที่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนมีลักษณะใกล้เคียงกัน และพบว่ามีองค์กรหรือหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาชุมชนที่คล้ายกัน ดังนี้

1.1 ลักษณะบริบททางสังคม อาทิ ประวัติความเป็นมา โครงสร้างสังคม

ชุมชนบ้านยาง จังหวัดปราจีนบุรี มีลักษณะทางสังคมที่ผูกพันกัน เนื่องจากมีความเป็นมาที่ถือกำเนิดมาจากต้นตระกูลเดียวกัน ชุมชนดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้โดยอาศัยความร่วมมือจากสมาชิกส่วนใหญ่ของชุมชน ในลักษณะครอบครัวที่สามารถพูดคุยหารือกันได้ การยอมรับฟังความคิดเห็นของกันและกัน และการเคารพและรับฟังผู้อาวุโสในชุมชน จะเห็นได้จากการเลือกตั้งผู้นำชุมชนที่มาจากการร่วมคิด คัดเลือกคนที่มีความเหมาะสมด้วยกันทั้งชุมชน

ชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ จังหวัดเพชรบุรี ชุมชนมีความพร้อมและข้อได้เปรียบเรื่องทรัพยากรทางธรรมชาติ ทำให้ชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ประกอบกับวัฒนธรรมพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวเพชรบุรีดั้งเดิมในการให้ความสำคัญกับสถาบันครอบครัว ที่มีคนหลายวัยอาศัยอยู่ในบ้านเดียวกัน มีสังคมผู้สูงอายุซึ่งเป็นที่ให้ความเคารพและยึดเหนี่ยวของคนรุ่นหลังทำให้การดำเนินชีวิตมีความผูกพันและรักใคร่กันดี การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ที่เป็นบุคคลในพื้นที่ ทำงานด้วยความทุ่มเท และการมีส่วนร่วมจากทุกคนในชุมชน

ชุมชนบ้านฉางกลาง จังหวัดตรัง ชุมชนมีความแตกต่างเนื่องจากงานพัฒนาสังคมแห่ง การเรียนรู้เน้นเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศป่าชายเลน หญ้าทะเล ปะการัง กลุ่มแกนนำ โรงเรียนและเครือข่ายภาคส่วนทางสังคมอื่นๆ จึงมีบทบาทสำคัญยิ่งในการพัฒนาชุมชน โดยได้รับความร่วมมือจากชาวบ้าน และผู้นำชุมชน ประกอบกับชุมชนมีผู้นับถือศาสนาอิสลามเป็นส่วน ใหญ่ จึงทำให้การรวมกลุ่มเพื่อจัดกิจกรรมส่งเสริมให้เด็ก เยาวชน และชุมชนได้เรียนรู้ถึงคุณค่า และความสำคัญของทรัพยากรชายฝั่งทะเล เกิดจิตสำนึกที่ดีต่อชุมชนบ้านฉางกลาง และการ พัฒนาสังคมไปเป็นด้วยความสะดวกและได้รับความร่วมมือกันเป็นอย่างดี เนื่องจากประชาชนมี การรวมกลุ่มเพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเป็นประจำและต่อเนื่องอยู่แล้ว

ชุมชนบ้านคำปลาหลาย รูปแบบการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ กศน. จังหวัดขอนแก่น ศูนย์ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยถือเป็นหน่วยงานหลักในการส่งเสริมการ จัดรูปแบบแหล่งการเรียนรู้ของจังหวัดขอนแก่นอย่างเป็นระบบขึ้น สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดขอนแก่นจึงได้ดำเนินการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกัน 3 ประเภทด้วยกัน คือ 1) ประเภทสถานที่ คือ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหนองหัววัว ตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 2) ประเภทอาชีพ คือ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านคำปลาหลาย ตำบลบ้านดั่ง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น และ 3) ประเภทบุคคล คือ นายภูมिवิน พรหมมาตุ้ ครูชาวบ้าน ด้านเกษตรอินทรีย์ ซึ่งผู้วิจัยให้ความสนใจกับแหล่งการเรียนรู้ ด้านอาชีพของบ้านคำปลาหลาย ที่ผู้นำและชาวบ้านพร้อมใจกันดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง จากชุมชนที่ยากจนแห้งแล้ง กลายเป็นชุมชนที่มีความเป็นอยู่ที่ดี โดยผู้นำชุมชนและ ความร่วมมือจากภาคส่วนต่างๆ

และชุมชนบ้านจอเจริญ แหล่งการเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดเชียงราย ชุมชนมี ผู้รู้หรือปราชญ์ชาวบ้านในชุมชน เช่น ด้านภูมิปัญญา ด้านผู้รู้ ด้านการประกอบอาชีพ ด้าน สถาบันชุมชน/องค์กร/กลุ่มอาชีพ รวมทั้งมีสถาบันชุมชน และองค์กรที่มีความรู้ความสามารถให้ ความรู้ ส่งเสริมการพัฒนาตนเอง และการประกอบอาชีพที่หลากหลาย ทุกคนยังคงความสัมพันธ์ ที่ดีต่อกัน และการพัฒนาชุมชนเน้นหลักการให้ความสำคัญกับสถาบันหลัก คือ บ้าน วัด และ โรงเรียน ประชาชนรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม เช่น การนับถือพระ ครู และผู้อาวุโสใน ท้องถิ่น รวมทั้งการทำงานร่วมกันอย่างแน่นแฟ้นระหว่างกศน. โดยศูนย์บริการการศึกษานอก ระบบโรงเรียนอำเภอเวียงชัย และชุมชนในการสนับสนุนส่งเสริมและพัฒนากระบวนการให้ความรู้ ทั้งในด้านเอกสารและตัวบุคคล ที่เป็นระบบ

1.2 นโยบายและทิศทางการพัฒนาบุคคล ชุมชน และสังคมแห่งการเรียนรู้

นโยบายและทิศทางการพัฒนาบุคคล ชุมชน และสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ดี มีความคล้ายคลึงกัน นั่นคือ ชุมชนให้ความสำคัญกับการเรียนรู้และพัฒนาความรู้ของบุคคล คณะทำงาน และประชาชนทั่วไป ในด้านต่างๆ เช่น การส่งเสริมอาชีพ สุขภาพอนามัย การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความอุดมสมบูรณ์ การดำเนินชีวิตที่พอเพียง เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของทุกคนในชุมชน เช่น ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการเครือข่ายรักษทะเลตรัง ที่มุ่งเน้นการ “สร้างจิตสำนึก นำความรู้ คืบสู่วัฒนชาติท้องทะเลตรัง อย่างหลากหลาย และเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน” ทิศทางการพัฒนาชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ ดำเนินการพัฒนาตามนโยบายทำงานที่โปร่งใสตรวจสอบได้ ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ตามวิสัยทัศน์ที่กล่าวว่า ถ้ำรงค์เป็นตำบลที่น่าอยู่ มีความสามัคคีควบคู่ไปกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สมดุล มีเศรษฐกิจที่มั่นคง มีการบริหารจัดการที่ดี โปร่งใสจากการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ มีการประชุมแผนการดำเนินงานตลอดเวลาการปฏิบัติงานส่วนใหญ่จะเป็นการทอเกี่ยวแบบวิถีชีวิต โดยการนำสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประยุกต์เป็นสิ่งประดิษฐ์เพื่อเพิ่มพูนรายได้ มีการจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์การเกษตรเพื่อการรวมตัวทางการเกษตร โดยประชุมชาวบ้านเพื่อสร้างเสริมและสนับสนุนความคิดใหม่ผ่านเวทีประชาคม สอดคล้องกับชุมชนบ้านยาง จังหวัดปราจีนบุรีที่มีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาชุมชนว่า “ประชาชนร่วมพัฒนา สร้างสิ่งแวดล้อมเขียวขจี เศรษฐกิจดี ทุกชีวิมีความสุข” และชาวชุมชนบ้านยางได้ร่วมกันกำหนดคำขวัญบ้านยางเพื่อเป็นข้อเตือนใจให้ทุกคนได้ปฏิบัติพันธกิจให้บรรลุตามวิสัยทัศน์ด้วยคำขวัญที่ว่า “บ้านยางสะอาด สดใส ร่วมใจสามัคคี” เป็นคำขวัญประจำใจของทุกคนที่จะทำงานร่วมกัน วิสัยทัศน์และคำขวัญดังกล่าวเป็นปฐมบทสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จของการพัฒนาชุมชนบ้านยางในปัจจุบัน และหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านคำปลาหลาย ตำบลบ้านดั่ง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ที่มีแนวทางการพัฒนาตนเอง และชุมชน ตามบันได 9 ขั้น ได้แก่ วางแผนดี มีความขยัน หมั่นหาความรู้ ชูคุณธรรม นำครอบครัว ไม่มัวสุม คุมการจ่าย ได้เก็บออม พร้อมร่วมใจ จะเห็นได้ว่า กรณีศึกษาที่ดีทั้งหมดมีแนวทาง และนโยบายการพัฒนาชุมชนที่ชัดเจนและมีความเป็นระบบ ประกอบกับการได้รับความช่วยเหลือและสนับสนุนจากองค์กรหรือหน่วยงานในพื้นที่ และหน่วยงานอื่นๆ อย่างต่อเนื่อง

1.3 การกำหนดกลุ่มบุคคล คณะกรรมการชุมชน และภาคีเครือข่าย

กลุ่มบุคคล คณะกรรมการชุมชน และภาคีเครือข่ายของกรณีศึกษาที่ดีทั้ง 5 กรณีศึกษาที่ดีประกอบด้วย กลุ่มอาชีพต่างๆ ในชุมชน คณะกรรมการชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล และภาคี

เครือข่าย หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เช่น สถาบันการศึกษา โรงเรียน ประถมศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษา ศูนย์การเรียนชุมชน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ที่อ่านหนังสือพิมพ์ ประจำหมู่บ้าน หอกระจายข่าว สถาบันองค์กรทางศาสนา วัด/สำนักสงฆ์ หน่วยงานด้าน สาธารณสุข เช่น สถานีอนามัยประจำตำบล/หมู่บ้าน สถานพยาบาลเอกชน หน่วยงานด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ตำรวจชุมชน ศูนย์ อปพร./กู้ภัย และกลุ่มมวลชนจัดตั้ง เช่น ลูกเสือชาวบ้าน อปพร. ทีมกู้ภัย กลุ่มแม่บ้านตำบล และเครือข่ายหน่วยงานอื่นๆ เช่น ศูนย์ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กศน. สำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานเกษตร อำเภอ สำนักงานปศุสัตว์อำเภอ สำนักงานจัดหางานจังหวัด เป็นต้น

2. ลักษณะ/รูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้

2.1 องค์ประกอบที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

2.1.1 บุคคลแห่งการเรียนรู้

ลักษณะของบุคคลแห่งการเรียนรู้ส่วนใหญ่จากการศึกษากรณีศึกษาที่ดี พบว่ามี ลักษณะร่วมกัน ดังนี้

- เป็นบุคคลในพื้นที่ อยู่อาศัยในชุมชนมาเป็นเวลานาน
- มีความเสียสละ คิดและทำเพื่อชุมชน และคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก
- ใฝ่เรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง
- เป็นผู้มีความซื่อสัตย์ จริยธรรม
- มีความพยายามไม่ย่อท้อ พร้อมที่จะเผชิญกับอุปสรรคต่างๆ
- มีความคิดกว้างไกล
- เป็นผู้มีความรู้ความสามารถเฉพาะ เช่น มีภาวะผู้นำ มีความรู้ด้านเกษตรกรรม

ด้านงานฝีมือ ด้านการบริหารจัดการ เป็นต้น

- เป็นผู้ที่มีประสบการณ์จนเป็นที่ยอมรับของประชาชน
- ใจกว้าง ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
- เป็นคนนอบน้อม รู้จักจังหวะ เวลา และโอกาสในการพูดคุยกับผู้อื่น
- เป็นนักประสานงานที่ดี สามารถทำงานร่วมกับกลุ่มภาคีเครือข่ายได้เป็นอย่างดี
- มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง สมบูรณ์
- มีครอบครัวที่ดีและอบอุ่น
- เข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะประโยชน์เป็นประจำ ทั้งในฐานะผู้จัดกิจกรรมและ

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- เป็นคนใจดี พุดคุยหรือได้อย่างสะดวก และสามารถเข้าถึงได้ง่าย
- มีความเป็นผู้นำ

จะเห็นได้ว่า การนำเสนอบุคคลในชุมชนที่มีลักษณะของบุคคลแห่งการเรียนรู้ มาจากผู้รู้ในชุมชน ครูภูมิปัญญา และผู้นำชุมชน เป็นผู้ที่ชาวบ้านรู้จักและตระหนักดีถึงผลงานที่คนเหล่านี้ทุ่มเททำงานเพื่อชุมชนอย่างแท้จริง

2.1.2 แหล่งการเรียนรู้

กรณีศึกษาที่ดีทั้ง 5 แห่ง มีแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนที่หลากหลาย เช่น แหล่งการเรียนรู้ของชุมชนบ้านยาง **จังหวัดปราจีนบุรี** มีลักษณะเป็นแหล่งเรียนรู้จากกลุ่มอาชีพต่างๆ ในชุมชน เช่น วิสาหกิจชุมชน หัตถกรรมไม้กวาด การจัดสวน ไม้ดอกไม้ประดับ กองทุนน้ำประปาและน้ำมัน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านยาง เป็นต้น **แหล่งเรียนรู้บ้านจอเจริญ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ** มีการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อผู้ที่เข้ามาเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้และมีเอกสารเผยแพร่ให้กับผู้เข้ามาศึกษาดูงานจากแหล่งเรียนรู้ มีผู้รู้หรือปราชญ์ ชาวบ้านในชุมชน สถาบันชุมชนและองค์กรมีความรู้ความสามารถให้ความรู้เรื่องสมุนไพรพื้นบ้าน การทอผ้าพื้นเมือง จักสานหมวก ดนตรีพื้นเมือง การฟ่อนรำ(ฟ่อนเล็บ) โหราศาสตร์(หมอเมือง) การบริหารจัดการกองทุนธุรกิจชุมชนและการจัดองค์กรในชุมชน ธนาคารข้าวหมูบ้าน ศูนย์สาธิต การสาธิต เกษตรผสมผสาน คำชายและวิถีชีวิตเรื่องการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง กองทุนออมทรัพย์หมู่บ้าน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านจอเจริญ กลุ่มทอผ้าพื้นเมือง กลุ่มตัดเย็บกลุ่มผลิตภัณฑ์ทำมือ และกลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า ส่วน **องค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์มีศูนย์การเรียนรู้และลานวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ให้ความรู้เรื่องยางนาและตาลโตนด** ซึ่งภายในศูนย์ฯ มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและกระบวนการทำน้ำตาลโตนดเมืองเพชร วิถีของคนเพชรบุรี มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน แต่แตกต่างจาก**ชุมชนบ้านคำปลาหลาย จังหวัดขอนแก่น** ที่เน้นชุมชนเองเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญ กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ไม่ต้องมีห้องเรียน ห้องเรียน คือ ชุมชน คือการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของชาวบ้าน ในหมู่บ้านมีการจัดการแหล่งการเรียนรู้ของชุมชนซึ่งมีอยู่อย่างหลากหลาย เช่นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านพ่อถาวร สรรสมบัติ ไร่สวนผสมของนาย มาร์ติน วิลเลอร์ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนประจำหมู่บ้าน ห้องสมุดหมู่บ้าน ร้านค้าชุมชน เป็นต้น **ชุมชนบ้านจางกลาง จังหวัดตรัง** อาศัยทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นเป็นแหล่งเรียนรู้ป่าชายเลนที่สำคัญของชุมชน เนื่องจากมีความหลากหลายทางชีวภาพ การเกื้อกูลกันของระบบนิเวศป่าชายเลน คุณค่าและการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาทั้งอาหาร ยารักษาโรค และไม้ใช้สอย ได้มีการจัดการในส่วนของทำให้ความรู้ นักเรียน นักศึกษา เยาวชน ได้เรียนรู้ของจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ศึกษาถึงความ

หลากหลายทางชีวภาพ ทั้งระบบนิเวศที่สมบูรณ์และระบบนิเวศที่ถูกทำลายให้ศึกษาถึงความแตกต่างและผลเสียหรือผลกระทบที่จะตามมาในอนาคต โดยจัดทำคู่มือให้นักเรียนได้ศึกษาสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ทำให้ความเป็นอยู่ของชุมชนดีขึ้นและนักเรียนมีรายได้ระหว่างเรียน เช่น เป็นมัคคุเทศก์นำเที่ยวป่าชายเลน และสามารถป้องกันภัยธรรมชาติที่ได้ผลเป็นอย่างดี

โดยลักษณะแหล่งเรียนรู้ของชุมชนจะเป็นทั้งแหล่งที่ให้ความรู้ สถานที่จัดกิจกรรม แหล่งสำหรับการศึกษาค้นคว้า สถานที่ประชุมหารือ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ศูนย์รวมชาวบ้าน แหล่งการเรียนรู้ตั้งอยู่ในเขตชุมชน มีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง เช่น ศูนย์ส่งเสริมการศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ (กศน.)หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้รับผิดชอบ (อบต.) และจัดให้มีผู้รู้และครูภูมิปัญญาคอยชี้แนะ และถ่ายทอดความรู้ มีการจัดทำรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้เผยแพร่ เช่น การจัดทำเอกสาร แผ่นพับ และการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

2.1.3 องค์ความรู้

องค์ความรู้ของชุมชนมีลักษณะความเป็นองค์ความรู้ของชุมชนเอง และเป็นองค์ความรู้ที่ชุมชนพัฒนาขึ้น จากการได้รับความรู้ การฝึกอบรม การศึกษาดูงานสถานที่ต่างๆ และนำมาปรับให้มีความสอดคล้องกับชุมชนนั้นๆ โดยองค์ความรู้ของชุมชนมีความหลากหลายและแตกต่างกัน โดย ชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ จังหวัดเพชรบุรี ชุมชนบ้านฉางหลวง จังหวัดตรัง แหล่งการเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านจอบเจริญ จังหวัดเชียงใหม่ และรูปแบบการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ กศน. จังหวัดขอนแก่น เกิดจากการพัฒนาองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน เช่น การพัฒนาเรื่องตาลโตนด ยางนา ป่าชายเลน และภูมิปัญญาท้องถิ่น ในขณะที่ ชุมชนบ้านยาง จังหวัดปราจีนบุรี องค์ความรู้ของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับอาชีพ มาจากการศึกษาเรียนรู้ และได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชน จะเห็นได้ว่า ชุมชนมีการพัฒนาองค์ความรู้ของชุมชนให้มีความเป็นระบบ และทำให้องค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน ในตัวบุคคลสามารถเข้าถึงได้ง่ายมากยิ่งขึ้น ผ่านการจัดการความรู้ การถ่ายทอดและเผยแพร่ข้อมูลเว็บไซต์เอกสาร สิ่งพิมพ์ หรือวิดีโอ ซีดี และอินเทอร์เน็ต

2.1.4 การจัดการความรู้

กรณีศึกษาที่ดีทั้ง 5 แห่ง มีวิธีการจัดการความรู้ที่เหมือนกัน ได้แก่ การถ่ายทอดเคล็ดลับองค์ความรู้ของภูมิปัญญาภายในครอบครัว และคนในชุมชนด้วยกันจากรุ่นสู่รุ่น มีลักษณะการถ่ายทอดเป็นการบอกเล่า สอน และการปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่าง การรวบรวมข้อมูลผู้รู้ แหล่งเรียนรู้ของชุมชน โดยมีหน่วยงานที่รับผิดชอบ เช่น ศูนย์ส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ (กศน.)หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้รับผิดชอบ (อบต.) สำนักงานพัฒนาชุมชน และหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น ทำการศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในตัว

บุคคล ชุมชน (Tacit Knowledge) ถ่ายทอดออกมาเป็นสื่อ ความรู้ที่อยู่ในกระดาดหรือสื่อต่างๆ (Explicit Knowledge) โดยบันทึกไว้เป็นฐานข้อมูลที่สามารถนำไปใช้ได้ เป็นประโยชน์กับการพัฒนาชุมชน และเผยแพร่ข้อมูลชุมชนไปสู่ชุมชนอื่นๆ ได้

นอกจากนี้ พบว่ารูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชน ทุกชุมชนมีการรวบรวมเป็นเอกสาร สิ่งพิมพ์ มีบางชุมชนที่มีการจัดการความรู้โดยใช้สื่อเทคโนโลยี เช่น ซีดี เว็บไซต์ อินเทอร์เน็ต ได้แก่ ชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ จังหวัดเพชรบุรี ชุมชนบ้านฉางกลาง จังหวัดตรัง แหล่งการเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านจอบเจริญ จังหวัดเชียงราย และรูปแบบการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ กศน. จังหวัดขอนแก่น โดยการจัดการความรู้ของชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ จังหวัดเพชรบุรี มีความเป็นระบบครอบคลุมองค์ความรู้ของชุมชน และสามารถสืบค้นข้อมูลได้หลายแหล่ง ง่ายและสะดวกต่อการศึกษารเรียนรู้ของผู้สนใจ และการรวบรวมองค์ความรู้ฐานข้อมูลชุมชน แบ่งเนื้อหาได้เป็น 5 ด้าน คือ ด้านบริบทชุมชน ด้านกลุ่มองค์กรในชุมชน ด้านผู้รู้/ ภูมิปัญญาชุมชน ด้านองค์ความรู้ที่สามารถนำไปแก้ปัญหาชุมชน และด้านการถอดบทเรียนกลุ่มกองทุนในชุมชน

ทั้งนี้ผู้วิจัยพบว่า กรณีศึกษาที่ดีมีการจัดการความรู้ในชุมชน โดยใช้กระบวนการที่หลากหลาย และเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมที่จัดโดยภาครัฐและภาคเอกชนทั้งในระดับชุมชน ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ระดับภูมิภาค และในระดับประเทศ จึงทำให้ชุมชนเป็นที่รู้จักและได้รับการยกย่องจากองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนั่นเอง

2.2 ลักษณะกระบวนการหรือสภาพการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้

2.2.1 หลักความร่วมมือแบบหุ้นส่วน

กรณีศึกษาที่มีความร่วมมือแบบหุ้นส่วนกับหน่วยงานภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน และมีระบบการจัดตั้งกลุ่มเครือข่ายความร่วมมือเพื่อการพัฒนาชุมชนที่ชัดเจน โดยลักษณะความร่วมมือแบบหุ้นส่วนจะเห็นได้จากการรวมกลุ่มสมาชิกของชุมชน เช่น คณะกรรมการหมู่บ้าน หรือคณะกรรมการคุ้ม เช่น ชุมชนบ้านยาง คณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ กลุ่มสมาชิกกองทุนและกลุ่มอาชีพต่างๆ นอกจากนี้หุ้นส่วนความร่วมมือมาจากการรวมกลุ่มของเครือข่ายที่เป็นหน่วยงานหลักท้องถิ่น เช่น หน่วยงานระดับจังหวัด อำเภอ และตำบล องค์กรเอกการพัฒนาเอกชน เช่น ศูนย์ประสานงานเครือข่ายรักษ์ทะเลตรัง กลุ่มประมงพื้นบ้าน(บ้านฉางกลาง) องค์กรบริหารส่วนตำบลไม้ฝาดมูลนิธิพัฒนรักษ์ มูลนิธิศุภนิมิต มูลนิธิโลกสีเขียว สมาคมหยาดฝน และองค์กรหรือหน่วยงานจากภายนอกชุมชนให้การสนับสนุนกิจกรรมของชุมชน การดำเนินงานร่วมกันของหุ้นส่วนจะมีการประชุมแผนการดำเนินงาน

ตลอดเวลาเพื่อสร้างเสริมและสนับสนุนความคิดผ่านเวทีประชาคม เพื่อให้การพัฒนาชุมชนเป็นการพัฒนาที่ทุกคนได้เข้ามามีส่วนร่วมโดยทั่วถึง

2.2.2 หลักการมีส่วนร่วม

กรณีศึกษาที่ดีทั้ง 5 กรณีศึกษามีการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงชุมชน เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ มีแนวทางที่ชัดเจนในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนเกิดจากการระดมความคิดของผู้รู้ ชาวบ้าน และกลุ่มผู้มีอำนาจ อย่างคณะกรรมการหมู่บ้าน โดยประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วม ทั้งในการวางแผนการจัดกิจกรรมการศึกษาเรียนรู้ การดำเนินการจัดกิจกรรม การเข้าร่วมกิจกรรม และการประเมินผลกิจกรรม ทุกคนสามารถเข้ามารับรู้ข้อมูลของชุมชนจากการเข้าร่วมประชุมหมู่บ้าน หรือการประชุมกลุ่มย่อยของกลุ่มกองทุน และกลุ่มอาชีพต่างๆ และเพิ่มบทบาทของสมาชิกมากขึ้นเพื่อการพัฒนาชุมชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชนอย่างแท้จริง

2.2.3 หลักการดำเนินงานหรือบริหารงานจัดกิจกรรม

การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้และการพัฒนาชุมชนของกรณีศึกษาที่ดีเน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในชุมชน เน้นการทำงานที่โปร่งใส ยึดหลักธรรมาภิบาล และให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนทุกระดับ โดยคณะกรรมการหมู่บ้าน และคณะกรรมการคุ้ม รวมทั้งสมาชิกชุมชนทุกคนสามารถเข้ามามีส่วนร่วม เป็นผู้ตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ติดตามความสามารถในการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน โดยประชาชนทุกคนในชุมชนสามารถเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มกิจกรรมต่างๆ เพื่อการตรวจสอบและประเมินผลความก้าวหน้าได้นอกจากนี้ ชุมชนมีการประเมินตนเองผ่านการเรียนรู้ชุมชนหรือหน่วยงานอื่นๆ ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ เช่น การเปรียบเทียบความก้าวหน้าในการดำเนินงานกับชุมชนใกล้เคียง การเข้าร่วมกิจกรรมของหน่วยงานภาครัฐ เช่น การส่งชุมชนเข้าร่วมการคัดเลือกในฐานะชุมชนที่มีลักษณะสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยสำนักงานเลขาธิการการศึกษา เพื่อเป็นช่องทางในการประเมินความก้าวหน้าในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน เป็นต้น

2.2.4 หลักการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ประชาชนส่วนใหญ่ของชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ การพัฒนาความรู้ ความสามารถ และทักษะต่างๆ และการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ชุมชนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบทางการและไม่เป็นทางการตลอดเวลา ผ่านการพูดคุยระหว่างผู้รู้ ผู้ใหญ่ เด็กและเยาวชน การประชุมหารือในที่ประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน การถ่ายทอดความรู้ในแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน เช่น บ้าน วัด องค์การท้องถิ่น ห้องสมุด ศูนย์การเรียนรู้ และอินเทอร์เน็ตชุมชนเพื่อ

การประชาสัมพันธ์และการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ซึ่งเนื้อหาการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จะเกี่ยวข้องกับ การดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ การศึกษาเรียนรู้ต่อเนื่อง การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้ง ดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่ดั้งเดิมของท้องถิ่น

2.2.5 หลักการดำเนินงานที่ต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

กรณีศึกษาที่ดีมีการกำหนดแผนงานและแนวทางในการดำเนินกิจกรรมในแผนการ พัฒนาชุมชน รวบรวมและสรุปผลอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ชุมชนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ หลากหลายเกิดขึ้นตลอดเวลา ทั้งนี้ กิจกรรมของชุมชนมาจากกิจกรรมที่จัดขึ้นเป็นประจำ จนเป็น ประเพณีที่ดั้งเดิม กิจกรรมที่เกิดจากนโยบายของหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานเครือข่าย กิจกรรม ของชุมชนอันเนื่องมาจากสภาพการณ์ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งการดำเนินงานที่ต่อเนื่อง และสม่ำเสมอเป็นลักษณะสำคัญของการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยกิจกรรมส่วนใหญ่เป็น กิจกรรมที่คณะกรรมการชุมชน และหน่วยงานในท้องถิ่นต้องรับผิดชอบ กิจกรรมอีกส่วนหนึ่งเป็น กิจกรรมการเรียนรู้ในแหล่งการเรียนรู้ กิจกรรมเฉพาะกิจเพื่อการพัฒนาความรู้ ทักษะ และทัศนคติ ที่ดั้งเดิมสำหรับประชาชน กิจกรรมเพื่อการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมที่เกิดจาก ภาคส่วนต่างๆ เหล่านี้มีการพัฒนาความรู้ของผู้ปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการถ่ายทอด ความรู้ประสบการณ์ให้กับคณะทำงาน ผู้นำรุ่นใหม่ของชุมชน

2.3 กิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิต

กิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิต ประกอบด้วยกิจกรรมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย กรณีศึกษาที่ดีมีการดำเนินกิจกรรมการศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ กิจกรรมการศึกษาในระบบ ส่วนใหญ่เป็นการดำเนินงานของสถานศึกษาที่จัดการเรียนรู้ให้แก่ ผู้เรียน ซึ่งหน่วยงานหลักในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนมัธยม และโรงเรียน ขยายโอกาส ที่จัดการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษา จนถึงระดับมัธยมศึกษา โดยจัดตามหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นสำหรับการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย และการศึกษาต่อเนื่อง เช่น โรงเรียนบ้านฉางหลวงมีการจัดทำหลักสูตร ท้องถิ่นสอนนักเรียนเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศป่าชายเลน ภูเขาทะเลและปะการัง

กิจกรรมการศึกษานอกระบบและกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัย กิจกรรมการเรียนรู้ที่จัด ขึ้นในชุมชน มีลักษณะเป็นกิจกรรมการศึกษาเรียนรู้นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เช่น การ จัดโครงการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความรู้สำหรับสมาชิกกลุ่มต่างๆ ผู้สูงอายุ เด็กและเยาวชนในพื้นที่ เช่น กิจกรรมมัดคุเทศก์นำเที่ยวป่าชายเลน และคณะกรรมการกลุ่มต่างๆ ซึ่งหัวข้อการฝึกอบรม ขึ้นอยู่กับความต้องการและความสนใจที่แท้จริง เช่น กิจกรรมการปลูกฝังเยาวชนให้เข้ามามีส่วนร่วม

ในการอนุรักษ์ จัดกิจกรรมการอนุรักษ์และสืบสานทางวัฒนธรรม ความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ กิจกรรมกลุ่มอาชีพการนวดแผนไทย การทำเกษตรกรรม การลดรายจ่าย การทำบัญชีครัวเรือน การทำปุ๋ยอินทรีย์ การแนะแนวการศึกษาต่อ ความรู้เรื่องกฎหมายและสวัสดิการสังคม สุขภาพอนามัย จิตสำนึกสาธารณะ การบริหารจัดการ ภาวะผู้นำ เป็นต้น และกิจกรรมค่ายเยาวชน และยังมีการรณรงค์ให้ความรู้เรื่องข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่างๆ เช่น การรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด กิจกรรมการศึกษาเรียนรู้ ศึกษานอกสถานที่ และการเรียนรู้จากศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และการศึกษาต่อเนื่อง การศึกษาพื้นฐานที่จัดบริการให้ โดยศูนย์กศน. อำเภอ รวมทั้ง การศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง ในแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน จากการพูดคุยสนทนา การอ่านหนังสือ ชมสื่อต่างๆ

2.4 ลักษณะการเป็นชุมชนเรียนรู้

2.4.1 โครงสร้างความสัมพันธ์

กรณีศึกษาที่ดีทั้ง 5 แห่ง มีความเป็นชุมชนชนบทในสังคมไทยที่ยังสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณีดั้งเดิมไว้ได้ เช่น การเคารพนับถือผู้ใหญ่ ผู้อาวุโส หรือผู้รู้ในชุมชน การให้ความสำคัญกับสถาบันทางสังคม เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา และ สถาบันการศึกษา ตัวอย่างกรณีศึกษา เช่น ชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ จังหวัดเพชรบุรี ชุมชนบ้านคำปลาหลาย จังหวัดขอนแก่น และชุมชนบ้านยาง จังหวัดปราจีนบุรี มีลักษณะโครงสร้างทางสังคมที่คล้ายกัน นั่นคือ ผู้นำชุมชนมีบทบาทสำคัญในการเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ประชาชนรับฟังและให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ ซึ่งแตกต่างกับชุมชนบ้านฉางหลวง จังหวัดตรัง ที่ครูโรงเรียนบ้านฉางหลวงมีบทบาทสำคัญในการเป็นแกนนำพัฒนาชุมชน โดยการให้ความรู้เด็กและเยาวชน และชุมชน ส่วนแหล่งการเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านจอยเจริญ จังหวัดเชียงราย ชุมชนยังมีความเชื่อและศรัทธาในสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา และ สถาบันการศึกษาเป็นอย่างมาก กิจกรรมการเรียนรู้และการพัฒนาชุมชนเกิดจากความร่วมมือของทั้งสามสถาบันเป็นหลักเสมอ

2.4.2 กระบวนการเรียนรู้และการพัฒนา

ชุมชนมีกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาที่แตกต่างกัน ดังเช่น ชุมชนบ้านคำปลาหลาย คณะกรรมการหมู่บ้านมีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างการเรียนรู้และการพัฒนาของชุมชน โดยชุมชนเน้นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริง เนื้อหาสาระการเรียนรู้มีความสอดคล้องกับชีวิตจริง และสามารถนำความรู้ที่ได้ไปสู่การปฏิบัติได้ทันที สอดคล้องกับ ชุมชนบ้านจอยเจริญ จังหวัดเชียงราย องค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ จังหวัดเพชรบุรี และชุมชนบ้านยาง จังหวัดปราจีนบุรี มีกระบวนการเรียนรู้ การส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาชุมชนที่เน้นหลักการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยอาศัยการประชุมหมู่บ้าน และการใช้หอกระจายข่าวภายในชุมชน รวมทั้ง การฝึกปฏิบัติจนเห็นจริง การศึกษาดูงานภายในชุมชนและภายนอกชุมชน การศึกษาจากเอกสาร

สิ่งพิมพ์ ชุมชนมีกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาตนเองทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยมีเนื้อหาองค์ความรู้ที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิต วิถีชีวิตชุมชน คุณธรรมจริยธรรม และการประกอบอาชีพ ซึ่งแตกต่างกับชุมชนบ้านฉางกลาง จังหวัดตรัง ชุมชนเน้นการพัฒนาความรู้ที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศป่าชายเลน หญ้าทะเลและปะการัง โดยให้ความสำคัญกับเด็กและเยาวชนในระบบโรงเรียน พัฒนาความรู้ให้สามารถเป็นภาคีผู้เกี่ยวข้อง ป่าชายเลน เรียนรู้และเข้าใจสภาพความหลากหลายของระบบนิเวศ เพื่อว่าจะได้ไปบอกกล่าวกับผู้ปกครอง และขยายเป็นวงกว้างสู่ชุมชนต่อไป กระบวนการเรียนรู้ถูกสอดแทรกอยู่ในเนื้อหาบทเรียน มีการจัดทำคู่มือการเรียนรู้สำหรับผู้สนใจทั่วไปในการเรียนรู้ด้วยตนเอง และจัดเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน จะเห็นได้ว่า กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนส่วนใหญ่เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จัดเวทีประสบการณ์ เวทีชาวบ้าน การประชุมหมู่บ้าน หรือการพูดคุยและถ่ายทอดความรู้กันในครอบครัวระหว่างรุ่นสู่รุ่น ประชาชนในชุมชนใช้ข้อมูลประกอบการตัดสินใจ มีการรับฟังความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง ส่งผลให้ชุมชนสามารถแสวงหาวิธีการและแนวทางในการแก้ปัญหาของชุมชนด้วยชุมชนเอง เกิดความรัก ความเข้าใจ ความสมัครสมานสามัคคี ความเอื้อเฟื้อต่อกันในชุมชน และให้ความร่วมมือที่ดีกับกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน

2.4.3 กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชนเกิดขึ้นเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง ส่วนใหญ่เกิดจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระหว่างบุคคล ระดับครอบครัว กลุ่มบุคคลและกลุ่มอาชีพภายในชุมชน รวมทั้งการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้กับชุมชนอื่นๆ ทั้งในประเทศและในต่างประเทศ เช่น การถ่ายทอดวัฒนธรรม องค์ความรู้ท้องถิ่นของผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้เด็กและเยาวชน และผู้ที่สนใจ โดยการอธิบาย การบรรยาย สาธิต และปฏิบัติจริง หรือให้ความรู้ในแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ แก่ผู้สนใจ การประชุมหรือในการประชุมหมู่บ้านทุกเดือน การประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่มอาชีพ และกลุ่มเครือข่ายต่างๆ อย่างเป็นระยะๆ โดยการประชุมประชาคม การประชุมกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เช่น การประชุมอสม. การประชุมผู้สูงอายุ รวมทั้ง การไปศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กับผู้รู้ที่อื่นๆ เพื่อเปรียบเทียบ และนำความรู้มาปรับใช้ให้เหมาะสมกับชุมชนต่อไป ชุมชนได้รับโอกาสจากหน่วยงานทั้งภาครัฐ และภาคเอกชนมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำให้เกิดมุมมองทางความคิดอย่างต่อเนื่อง

2.4.4. ความร่วมมือ

กรณีศึกษาที่ดีทั้งหมดได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาการเรียนรู้และการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นระบบ ประกอบด้วยหน่วยงานในพื้นที่และหน่วยงานภายนอก เช่น คณะกรรมการ

หมู่บ้าน กลุ่มผู้นำชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ทรงคุณวุฒิ กลุ่มผู้นำศาสนา เช่น เจ้าอาวาส พระ สถานศึกษาและผู้นำทางการศึกษา เช่น ผู้อำนวยการโรงเรียน ครู ผู้นำองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และสมาชิกที่เป็นประชาชนทั่วไป รวมทั้งกลุ่มอาชีพและการพัฒนาการเรียนรู้ของชาวบ้าน เพื่อพัฒนาอาชีพ เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มร้านค้าชุมชน กลุ่มเกษตรผสมผสาน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มอสม. กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มเยาวชน และกลุ่มอาชีพต่างๆ องค์การบริหารส่วนตำบล ส่วนราชการปกครอง อำเภอ เป็นต้น ในการสนับสนุนทรัพยากรการเรียนรู้ เช่น ผู้รู้ สื่ออุปกรณ์การเรียนรู้ งบประมาณสนับสนุน และประชาชนมาเข้าร่วมกิจกรรม โดยทุกภาคส่วนจะมีระดับความร่วมมือที่แตกต่างกันในการร่วมคิด ร่วมวางแผนกิจกรรม ดำเนินกิจกรรม และร่วมกันประเมินและแก้ไขปัญหาร่วมกัน

2.4.5 ระบบการสื่อสารในชุมชน

การสื่อสารภายในชุมชนของกรณีศึกษาทั้ง 5 กรณีศึกษาพบว่า มีการสื่อสารในชุมชนอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น การประชุมหารือของคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล การประชุมในเวทีหมู่บ้านเอง การประชุมกลุ่มอาชีพต่างๆ การพูดคุยกันเอง การถ่ายทอดความรู้ระหว่างบุคคล ผู้รู้และภูมิปัญญา และการพูดคุยกับชุมชนใกล้เคียงเพื่อปรึกษาในเรื่องปัญหา นอกจากนี้ ชุมชนมีการสื่อสารข้อมูลข่าวสารต่างๆ ผ่านวิทยุชุมชน หอกระจายข่าว เอกสารสิ่งพิมพ์ วารสารชุมชน เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลถ้ารังค์มีวารสารเฉพาะที่ประชาสัมพันธ์กิจกรรมและการดำเนินงานต่างๆ และเว็บไซต์ชุมชน รวมทั้งการสื่อสารกับเด็กและเยาวชนผ่านสื่อเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตชุมชน นำเสนอข้อมูลข่าวสารสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของประชาชน แต่ส่วนใหญ่พบว่า กิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ เกิดขึ้นจากการสื่อสารในการประชุมหมู่บ้าน เวทีประชาคม การประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งได้ระดมความคิด แบ่งหน้าที่รับผิดชอบ และการนำไปสู่การปฏิบัติงานร่วมกัน

2.5 องค์ประกอบของการนำไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

แต่ละกรณีศึกษาที่ดี มีองค์ประกอบการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ดังนี้

- การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนได้รับการสนับสนุนจากองค์กรเครือข่าย เช่น การสนับสนุนทรัพยากรการเรียนรู้ และงบประมาณการดำเนินการส่งเสริมการเรียนรู้ของบุคคล และกลุ่มบุคคล
- ชุมชนมีบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ นั่นคือ การรับฟังความคิดเห็นของทุกคนในชุมชน
- มีผู้นำในการพัฒนาที่มีความรู้ความสามารถ ทำงานด้วยความทุ่มเท ตั้งใจในการปฏิบัติ มุ่งเน้นการปฏิบัติงานที่ต้องให้ชุมชนตอบสนอง เข้าถึงปัญหาและความต้องการ และเป็น

คนในพื้นที่ ที่รู้จักและเข้าใจชุมชนเป็นอย่างดี และมีคณะกรรมการหมู่บ้านที่พร้อมทำงานด้วยความทุ่มเท

- กิจกรรมต่างๆ เน้นหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคส่วนราชการต่างๆ ในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ ตั้งแต่การร่วมวางแผน การดำเนินกิจกรรม และการประเมินผล เพื่อให้เกิดความรู้สึกร่วมกันเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน

- ชุมชนมีการจัดการความรู้ที่เป็นระบบ เช่น การพูดคุยสื่อสารกันระหว่างคนทำงานกับชาวบ้านอย่างสม่ำเสมอ การรวบรวมองค์ความรู้โดยอาศัยผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน และสื่อเทคโนโลยี เช่น เอกสาร วารสารสิ่งพิมพ์ และอินเทอร์เน็ต รวมทั้งการให้ความสำคัญกับการพัฒนาตนเองของบุคคล

- ชุมชนมีพื้นฐานทางด้านทรัพยากรทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญ พร้อมช่วยกันรักษาให้อยู่คู่กับชุมชน

- ชุมชนสามารถรวมกลุ่มกันได้ อาจมาจากการนับถือศาสนาเดียวกัน การมีขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมร่วมกัน ที่สามารถเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ

- ชุมชนมีขนาดเล็ก ประชาชนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันฉันญาติมิตร และมีวัฒนธรรมประเพณีประจำท้องถิ่น ความรักในชุมชน และความสามัคคีกันล้วนเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งในการหลอมรวมผู้คนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งจะทำให้การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ทำได้ง่าย และประสบความสำเร็จ

- ชุมชนดำเนินโครงการพัฒนารูปแบบการจัดแหล่งเรียนรู้ในชุมชนอย่างเป็นระบบ ทำให้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนได้รับการพัฒนาส่งเสริมเพื่อเป็นแหล่งสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล และศึกษาเรียนรู้ของประชาชน มีการจัดระบบสารสนเทศของหมู่บ้าน การจัดทำเอกสารเผยแพร่ แผ่นพับ ใบปลิว ให้กับแหล่งเรียนรู้กลุ่มคนในชุมชน เพื่อให้ผู้ที่มาศึกษาดูงาน

- มีสถาบันหลักของชุมชนที่เข้มแข็ง ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษา

- ชุมชนมีองค์ความรู้เป็นของตนเอง เช่น ทรัพยากรทั้งทางธรรมชาติและทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่า ทั้งที่เป็นเจ้าขององค์ความรู้ เช่น ผู้รู้และภูมิปัญญาในด้านต่างๆ และองค์ความรู้ที่เกิดจากการสังสมประสบการณ์

- การพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่องในทุกหนึ่งปี ชุมชนบ้านยางจะมีการเลือกตั้งหัวหน้าคุ้มคนใหม่ขึ้นมาทำหน้าที่ผู้นำคุ้มให้เกิดการพัฒนางานตามแนวคิดใหม่ที่ทันสมัย ทันกับความเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมที่ปรับเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว

2.6 องค์ประกอบกระบวนการทัศนเชิงบวก และการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศนเชิงบวก

การปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศนเชิงบวกในแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน มีความเป็นมา และมีฐานของความคิดที่แตกต่างกันในแต่ละชุมชน เช่น ชุมชนบ้านคำปลาหลาย จังหวัดขอนแก่น มีสภาพชุมชนที่ลำบาก ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ปลูกพืชเชิงเดี่ยว พืชที่ปลูกได้แก่ อ้อย มันสำปะหลัง มีการใช้สารเคมีในการทำเกษตร ชาวบ้านเล่นการพนัน ทำให้ยากจน และอดอยากเป็นอย่างมาก ชาวบ้านจึงเกิดความคิดที่จะร่วมมือกันแก้ปัญหา เริ่มจากการร่วมตัวกันของชาวบ้านจำนวน 10 หลังคาเรือน จัดตั้งกลุ่มการเกษตรและเลี้ยงสัตว์ ปลูกผักและเลี้ยงไก่ การทดลองใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในนาข้าวโพด การรวมกลุ่มอาชีพและการพัฒนาการเรียนรู้ของชาวบ้าน เพื่อพัฒนาอาชีพ เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มร้านค้าชุมชน กลุ่มนางข้าว กลุ่มอนุรักษ์โค-กระบือ กลุ่มเกษตรผสมผสาน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มออม. กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มเยาวชน และกลุ่มเพาะเห็ด ปัจจุบันชาวบ้านคำปลาหลาย มีการใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย พอกอยู่พอกิน มีการใช้ชีวิตแบบพอเพียง ไม่เป็นหนี้ ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่ฟุ้งเฟ้อ ช่วยเหลือแก้ปัญหาพร้อมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกัน บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง เชื่อมั่นและศรัทธาว่าการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ชุมชนบ้านฉางหลวง จังหวัดตรัง เช่นกันการเปลี่ยนแปลงความคิดของผู้คนในชุมชนเกิดจากปัญหาด้านสภาพแวดล้อม ที่ชุมชนพบว่า มีทรัพยากรป่าชายเลนและสัตว์น้ำ สัตว์บกเกือบสูญพันธุ์ เนื่องจากมีบ้านเรือนติดกับชายทะเลและประกอบอาชีพประมงมากขึ้นและขาดการดูแล ประชาคมหมู่บ้านฉางหลวงจึงกำหนดกิจกรรมเพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกให้กับคนในท้องถิ่นให้ใส่ใจกับทรัพยากรที่มีอยู่อย่างค่อนข้างจำกัด ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและการอนุรักษ์ ส่งเสริมสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและเป็นธรรม และได้ร่วมมือกับโรงเรียนบ้านฉางหลวงจัดกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับการสร้างเสริมความรู้ในคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ จนเกิดกลุ่มเครือข่ายอนุรักษ์ทะเลตรังขึ้น

ส่วนชุมชนบ้านยาง จังหวัดปราจีนบุรี ชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ จังหวัดเพชรบุรี และชุมชนบ้านจอยเจริญ แหล่งการเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดเชียงราย เป็นชุมชนที่มีความอุดมสมบูรณ์ในแง่ทรัพยากรทางธรรมชาติ วิธีการดำเนินชีวิตของผู้คน การปรับเปลี่ยนกระบวนการความคิดและการกระทำของประชาชนเกิดจากผู้นำชุมชนที่เป็นที่เคารพนับถือถือของประชาชน และความตระหนักในการพัฒนาชุมชนของตนเองให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ในสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เป็นการปรับความคิด และการกระทำเพื่อความอยู่รอดจึงเกิดเป็นการรวมกลุ่มกองทุนต่างๆ เพื่อดำเนินกิจกรรมการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ เช่น การรวมกลุ่มเพื่อการออมทรัพย์ การรวมกลุ่มเพื่อการดำเนินธุรกิจขนาดย่อมในชุมชน การรวมกลุ่มเพื่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ดีงาม เป็นต้น เพื่อประโยชน์ต่อประชาชน และชุมชนโดยรวมอย่างแท้จริง

นอกจากนี้ พบว่า การเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศนเชิงบวกเป็นการเรียนรู้อย่างสมดุลและยั่งยืน เป็นกระบวนการทางสังคมที่มีการพัฒนาปรับเปลี่ยนอย่างต่อเนื่องของชุมชน โดยเป็นกระบวนการของการเรียนรู้ในระดับบุคคล กลุ่มบุคคล และเครือข่ายชุมชนที่สั่งสมมาตั้งแต่ในอดีต ผ่านการคิดร่วมกัน การทดลองทำจริง การลองผิดลองถูกมาอย่างเห็นคุณค่า การเรียนรู้จากประสบการณ์ ปรับปรุงการทำงาน การดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาโดยผ่านความรู้ความเข้าใจ ซึ่งเกิดขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของสมาชิกทั้งหลายในชุมชน และเมื่อบุคคลในชุมชนเกิดการเรียนรู้แล้วชุมชนก็จะเกิดการเรียนรู้ และการที่ชุมชนที่เป็นกรณีศึกษาที่ดีข้างต้นสามารถเปลี่ยนแปลงกรอบความคิด วิธีคิด กระบวนการทางความคิด ความเชื่อ ระบบคุณค่า วิถีปฏิบัติ วิถีการดำเนินชีวิต ฐานของวิถีเพื่อการจัดการที่ดีและสร้างสรรค์ของบุคคลและชุมชนได้นั้น เกิดจากแรงกดดันทั้งภายในและภายนอกทั้งที่เป็นปัจจัยที่สามารถควบคุมได้และไม่สามารถควบคุมได้ เช่น ความยากจน สภาพแวดล้อม และความแห้งแล้ง เป็นต้น จึงทำให้ชุมชนพยายามดิ้นรนหาทางออกร่วมกัน เรียนรู้ร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหา ประกอบกับการแสวงหาความรู้จากภายนอก จากองค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ โดยมีกระบวนการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศนเชิงบวกที่ได้รับการยอมรับโดยคนส่วนใหญ่ให้เป็นแนวทางการปฏิบัติใหม่ที่ดีร่วมกัน เป็นการเปลี่ยนแปลงกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดสุขภาวะทางจิตวิญญาณ เป็นการเปลี่ยนแปลงภายในที่สามารถองงามอันนำไปสู่เกื้อกูลกัน อันเป็นประโยชน์และคุณค่าอันกว้างขวางต่อคนรอบข้าง ชุมชนและสังคมอื่นๆ

กระบวนการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศนเชิงบวกของชุมชนเกิดจากปัญหาความต้องการแล้วจึงรวมกลุ่ม คิดหาทางแก้ไขปัญหาและหาทางออกร่วมกัน เลือทางเลือกที่หลากหลาย การดำเนินการ และการปฏิบัติจริง โดยกลุ่มแกนนำ ที่เป็นกลุ่มผู้นำตามธรรมชาติที่ได้รับการยอมรับในชุมชน การคิดแก้ไขปัญหาเริ่มจากกลุ่มเล็กที่มีความกล้าเสี่ยง กล้าคิด ทดลองปฏิบัติตามวิธีคิดร่วมกัน และปฏิบัติจริงจนเกิดผลในทางปฏิบัติ ซึ่งผลจากการปฏิบัติส่วนใหญ่ไม่ประสบความสำเร็จบ้าง และหรือประสบความสำเร็จ แต่หลังจากนั้นนำผลจากการปฏิบัติมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน แลกเปลี่ยนรู้กันตลอดเวลา ทดลองปฏิบัติใหม่ซ้ำๆ หลายครั้ง เรียนรู้ร่วมกันหลายครั้ง พัฒนา แก้ไข จนเกิดการยอมรับ เกิดความตระหนักในปัญหา คุณค่าของปัญหาและการแก้ปัญหา และเมื่อเห็นผลสำเร็จที่แท้จริง ซึ่งผลลัพธ์ส่วนใหญ่ คือ ปัญหาได้รับการแก้ไข เกิดการเปลี่ยนแปลงในชีวิต ผู้ทดลองปฏิบัติมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ครอบครัวมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีและมีความสุข สามารถพึ่งพาตนเองได้ ดำรงชีวิตอยู่อย่างมั่นคง จึงเกิดการขยายผลการปฏิบัติในกลุ่มใหญ่ มีการเรียนรู้ที่จะปฏิบัติตามร่วมกัน ซึ่งการขยายผลองค์ความรู้ใหม่นี้ บุคคลหรือกลุ่มบุคคลจะเกิดความเชื่อถือ และศรัทธาหรือไม่ขึ้นอยู่กับการปฏิบัติจริงด้วยตนเองจนเห็นผลของการ

ปฏิบัตินั้นด้วยตนเอง เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์อย่างแท้จริง ซึ่งเมื่อประชาชนเชื่อและศรัทธาในวิถีการดำเนินชีวิต หรือการแก้ไขปัญหา ก็จะเกิดการปรับเปลี่ยนมุมมองการมองโลก มองชีวิตใหม่ที่มุ่งการพัฒนาไปในทางสร้างสรรค์

เห็นได้ชัดว่า การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกนี้เกิดจากการความพยายามดำเนินชีวิตให้สามารถอยู่รอดได้ภายใต้สถานการณ์ที่แตกต่างกัน ซึ่งจะนำไปสู่การแก้ปัญหาของบุคคล ชุมชน และสังคมโดยรวม สามารถพัฒนาต่อเนื่องอย่างเป็นพลวัตจนเกิดเป็นคุณค่าทางสังคมก่อเกิดผลงานอันสร้างสรรค์ของชุมชน และสามารถขับเคลื่อนสังคมไปสู่วิถีทางที่ถูกต้อง เป็นการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน เพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวมอย่างแท้จริง

2.7 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน

แต่ละกรณีศึกษาที่ดีมีปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานเล็กน้อย โดยมีลักษณะปัญหาและอุปสรรคร่วมกัน ดังนี้

1. ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในเรื่อง การประกอบอาชีพ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการบริหารจัดการความรู้ในชุมชน
2. ปัญหาความไม่เข้าใจกันระหว่างผู้ร่วมรับผิดชอบการดำเนินงาน
3. ชุมชนขาดการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชน
4. เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อส่วนรวมรวมทั้งการเสียสละต่อส่วนรวมน้อยลง
5. อุปสรรคอื่นๆ เช่น ปัญหาสุขภาพของประชาชน ขาดระบบโครงสร้างพื้นฐานของชุมชน เช่น ถนน และแสงสว่าง

3. การวิเคราะห์ข้อมูลแนวทางและปัจจัยในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของชุมชน

3.1 แนวทางในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของชุมชน

แต่ละกรณีศึกษาที่ดีมีแนวทางการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของชุมชน ครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญของการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ ชุมชนมีการส่งเสริมการพัฒนาบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีผู้รู้ ประชาชนชาวบ้านที่ถ่ายทอดความรู้ และประสบการณ์ของตนเองอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งทั้ง 5 กรณีศึกษาที่ดีมีผู้รู้ในชุมชนหลากหลาย เป็นบุคคลที่มีความเสียสละ เป็นที่รักใคร่และเคารพนับถือของประชาชนทั่วไป ชุมชนมีองค์ความรู้ที่หลากหลาย มีการจัดการองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ และมีแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน รวมทั้ง ชุมชนให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มเครือข่ายความร่วมมือต่างๆ การพัฒนาชุมชนบนฐานของบริบทชุมชนเอง

และพบว่า ชุมชนได้กำหนดการพัฒนาชุมชนไว้ในแผนการพัฒนาชุมชน ตัวอย่างเช่น ชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ จังหวัดเพชรบุรี การดำเนินงานของคณะกรรมการชุมชน อบต. ได้กำหนดเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ เน้นที่การพัฒนาคนอย่างชัดเจน โดยระบุไว้ในแผนการพัฒนาชุมชน 3 ปี พ.ศ. 2554 - 2556 ขององค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ ซึ่งนำไปสู่การปฏิบัติของหน่วยงานในพื้นที่ต่อไป

3.2 ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

ปัจจัยที่ทำให้กรณีศึกษาที่ดีประสบความสำเร็จในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ สามารถแบ่งได้เป็น ปัจจัยภายในชุมชน เช่น ความร่วมมือของประชาชน ความรู้ความสามารถของ ผู้นำและคณะกรรมการชุมชน ทักษะทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กลุ่มเครือข่ายที่เข้มแข็ง เป็นต้น และปัจจัยภายนอกชุมชน เช่น การส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ และภาคชนรวมทั้งองค์กรระหว่างประเทศ ตัวอย่างเช่น กรณีศึกษาชุมชนบ้านยาง จังหวัดปราจีนบุรี ที่ได้รับความร่วมมือในการส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองของประชาชน จากองค์กรหรือหน่วยงานจากภายนอกชุมชน เช่น ธนาคาร กรมโยธาธิการ สนับสนุนกองทุนประปา องค์การความร่วมมือระหว่างประเทศของญี่ปุ่น (ไจก้า) ให้การสนับสนุนกิจกรรมของชุมชน และยังเป็นโอกาสอันดีที่ชุมชนจะได้ร่วมทำงานกับองค์กรหรือหน่วยงานที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ ซึ่งคล้ายคลึงกับชุมชนบ้านฉางหลวง ที่งานสร้างเสริมความรู้ในคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากร ความหลากหลายทางชีวภาพ ได้รับความร่วมมือจากองค์กรเพื่อการพัฒนาเอกชน หน่วยงานภาคเอกชนในพื้นที่เสริมสร้างจิตสำนึกในคุณค่าและความสำคัญของพื้นที่ชุ่มน้ำ รวมทั้งปัจจัยภายนอกอื่นๆ เช่น นโยบายของรัฐบาล เป็นต้น

โดยแต่ละกรณีศึกษาที่ดียังมีลักษณะเด่นที่เป็นปัจจัยส่งเสริมความสำเร็จ โดยมีลักษณะร่วมกัน ดังนี้

1. ชุมชนหรือองค์กรที่ดำเนินกิจกรรมมีความเข้มแข็ง มีศักยภาพในการจัดการปัญหาด้วยตัวเอง บุคลากรและเจ้าหน้าที่มีความรู้ความเข้าใจสภาพปัญหาและความต้องการของกลุ่มเป้าหมายเฉพาะเป็นอย่างดี จึงจัดกิจกรรมได้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการ และแก้ปัญหาได้ทันที
2. เน้นกระบวนการการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการดำเนินโครงการ โดยเฉพาะประชาชน ดำเนินการโดยใช้แบบสำรวจ และ/หรือการประชุมชาวบ้าน เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่ถูกต้องจากประชาชนในพื้นที่อย่างแท้จริง

3. มีวิทยากรหรือบุคลากรที่มีความรู้ ประสบการณ์ และความสามารถในการจัดกระบวนการและถ่ายทอดเนื้อหาสาระที่ถูกต้อง เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายสามารถนำความรู้ไปปฏิบัติได้จริง
4. กิจกรรมหรือโครงการได้รับงบประมาณสนับสนุนอย่างพอเพียงและเหมาะสมกับลักษณะรูปแบบการดำเนินงาน
5. ผู้เข้าร่วมโครงการเห็นความสำคัญและเข้าร่วมโครงการ เนื่องจากสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของตนเอง
6. ชุมชน/องค์กรมีนโยบายที่ชัดเจนในการส่งเสริม และสนับสนุนการพัฒนาชุมชนให้ เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้
7. ผู้นำชุมชนให้ความสำคัญและกำหนดเป็นนโยบายในการพัฒนาการเรียนรู้ของบุคลากร และประชาชน โดยการศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง การศึกษาดูงาน เป็นต้น
8. เครือข่ายการดำเนินงานมีความหลากหลายขึ้นอยู่กับเนื้อหากิจกรรม ซึ่งแต่ละองค์กรหรือหน่วยงานเครือข่ายมีความเชี่ยวชาญเฉพาะ และเป็นหน่วยงานที่ทำงานในพื้นที่
9. การพัฒนาโครงการเป็นไปตามธรรมชาติ ลักษณะ และบริบทของชุมชน องค์กร หรือหน่วยงาน
10. บริบทชุมชนที่มีลักษณะความเป็นเครือญาติ มีความสนิทสนมคุ้นเคยกัน จึงเอื้อต่อการดำเนินงานทั้งในระดับหน่วยงาน และในระดับชุมชนโดยรวม
11. ลักษณะกิจกรรม เนื้อหาหลักสูตรมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการ อีกทั้งมีความหลากหลายและมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง
12. หน่วยงานระดับท้องถิ่นตระหนักถึงความสำคัญ และให้ความร่วมมือในการดำเนินโครงการเป็นอย่างดี มีความประสงค์ที่จะพัฒนาชุมชนให้มีความอยู่ดีกินดี และมีความสุข

โดยสรุป กรณีศึกษาที่ดีทั้ง 5 กรณี ได้แก่ 1) ชุมชนบ้านยาง จังหวัดปราจีนบุรี 2) ชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ จังหวัดเพชรบุรี 3) ชุมชนบ้านฉางกลาง จังหวัดตรัง 4) รูปแบบการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ กศน. ชุมชนบ้านคำปลาหลาย จังหวัดขอนแก่น และ 5) แหล่งการเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนบ้านจ้อเจริญ จังหวัดเชียงราย เป็นชุมชนที่มีการดำเนินงานพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เป็นระบบและได้รับความร่วมมือส่งเสริมและสนับสนุนจากกลุ่มเครือข่าย และการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้ประชาชนได้รับองค์ความรู้ที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิต ชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเองได้ และสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและผู้อื่นได้เป็นอย่างดี

ซึ่งผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดีทั้ง 5 แห่ง สามารถแสดงดังตารางที่ 4.6 และแผนภาพที่ 4.6 ดังนี้

ตารางที่ 4.6 สังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี

ประเด็น	ผลการสังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี
บริบทชุมชน	มีทั้งที่เหมือนและแตกต่างกัน ส่วนใหญ่เป็นชุมชนที่มีประวัติการก่อตั้งมายาวนาน มีพื้นฐานทางสังคมดี การบริหารงานชุมชนเน้นที่คณะกรรมการร่วมกับองค์กรเครือข่าย ลักษณะการทำงานเน้นการมีส่วนร่วม สมาชิกที่อยู่อาศัย ส่วนที่แตกต่าง ได้แก่ การประกอบอาชีพ ลักษณะวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ปัญหาความต้องการ
นโยบายและทิศทางการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้	- เน้นไปที่การพัฒนาคนเป็นส่วนใหญ่ โดยอาศัยหลักการพัฒนาที่หลากหลาย อาทิ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง และชุมชนน่าอยู่ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต
องค์ประกอบที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้	มีลักษณะที่คล้ายกัน คือ มีองค์ความรู้ที่เป็นเอกลักษณ์ มีผู้รู้หลากหลายด้าน มีศูนย์การเรียนรู้ แหล่งในการถ่ายทอดความรู้ทั้งที่เป็นแหล่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ และสร้างขึ้น เช่น ห้องสมุด เป็นต้น มีการจัดการข้อมูลเป็นระบบที่ไม่ซับซ้อน เช่น การตั้งศูนย์สำหรับการถ่ายทอดความรู้ การจัดทำเอกสาร แผ่นพับ การจัดทำวารสาร และเว็บไซต์ชุมชน
หลักการหรือสภาพการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชน	- หลักประชาธิปไตย การส่งเสริมการมีส่วนร่วม - มีผู้นำชุมชนหรือกลุ่มแกนนำเป็นศูนย์กลางความร่วมมือ - หลักการดำเนินงานที่ต่อเนื่อง - หลักความร่วมมือแบบหุ้นส่วนระหว่างกลุ่มเครือข่าย - หลักการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ - หลักการทำงานที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ - หลักการพัฒนาตนเอง - หลักการเรียนรู้ตลอดชีวิต - หลักการพัฒนาโครงการและกิจกรรมการเรียนรู้ - หลักการพัฒนาโดยอาศัยชุมชนเป็นฐานการพัฒนาที่สำคัญ

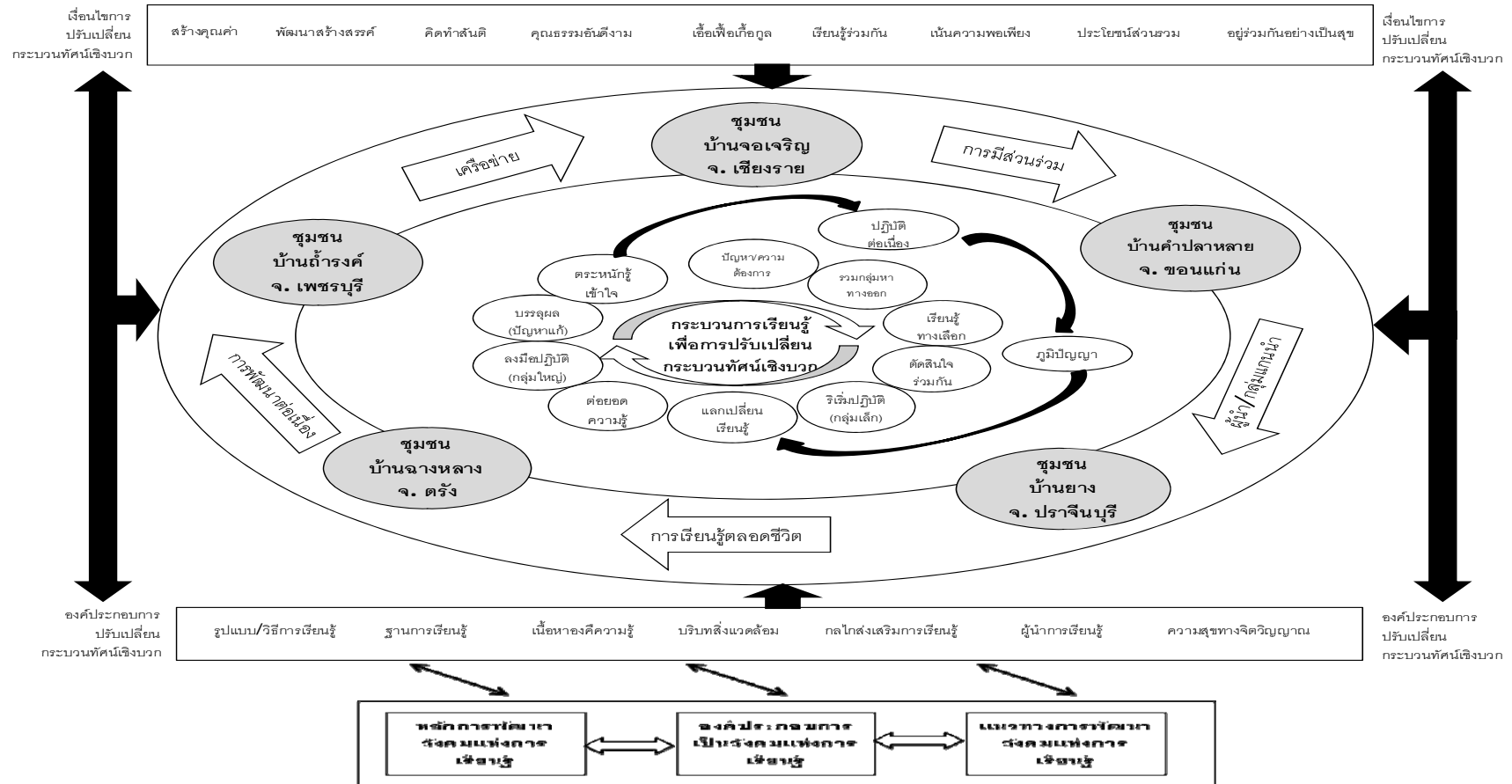
ตารางที่ 4.6 สังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี (ต่อ)

ประเด็น	ผลการสังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี
กิจกรรม การศึกษาตลอด ชีวิต	<p>การศึกษาในระบบ เช่น การศึกษาต่อเนื่องในระบบ</p> <p>การศึกษานอกระบบ เช่น การฝึกอบรม ฝึกอาชีพ ศึกษาดูงาน</p> <p>การศึกษาตามอัธยาศัย เช่น การพูดคุย กิจกรรมประเพณีท้องถิ่น</p>
แนวทางการ พัฒนาสังคมแห่ง การเรียนรู้	<ul style="list-style-type: none"> - การจัดกิจกรรมต่อเนื่องสม่ำเสมอ - การพัฒนาคน บุคลากร และสมาชิกชุมชน - ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต - การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ - เน้นการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายในทุกกระบวนการ - การพัฒนาพัฒนาจากสิ่งที่ชุมชนมี - การเรียนรู้จากการปฏิบัติ - เรียนรู้จากเพื่อนบ้าน - การวิเคราะห์ชุมชนอย่างเป็นระบบ - การระดมความร่วมมือ การสนับสนุนจากภาคีเครือข่าย
การปรับเปลี่ยน กระบวนการทัศน์เชิง บวกของชุมชน	<p>เกิดจากปัญหาความต้องการ แล้วจึงรวมกลุ่ม คิดหาทางแก้ไขปัญหาและหาทางออกร่วมกัน เลือกทางเลือกที่หลากหลาย การดำเนินการ ปฏิบัติจริง โดยเริ่มจากกลุ่มแกนนำ (กลุ่มเล็ก) ที่มีความกล้าเสี่ยง ปฏิบัติจนเกิดผลจริง หลังจากนั้นนำผลจากการปฏิบัติมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน เกิดความตระหนักจากผลความสำเร็จ จึงขยายผลองค์ความรู้ใหม่นี้สู่ประชาชนกลุ่มใหญ่ในชุมชน ปฏิบัติจริงด้วยตนเอง แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันตลอดเวลา พัฒนา แก้ไข จนเกิดการยอมรับ ผลลัพธ์ส่วนใหญ่ คือ เห็นการเปลี่ยนแปลงในชีวิต มีคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างมั่นคง และมีความสุข</p>
องค์ประกอบ นำไปสู่การเป็น สังคมแห่งการ เรียนรู้	<ul style="list-style-type: none"> - การมีผู้นำที่ดี - มีคณะกรรมการหมู่บ้านที่พร้อมทำงานด้วยความทุ่มเท - ชุมชนมีองค์ความรู้ที่หลากหลาย - มีผู้รู้อยู่ในชุมชน - มีวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ดีงาม

ตารางที่ 4.6 สังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี (ต่อ)

ประเด็น	ผลการสังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี
	<ul style="list-style-type: none"> - สมาชิกชุมชนรู้จักสามัคคี - ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ รักการเรียนรู้ - มีการแลกเปลี่ยนและถ่ายทอดความรู้ระหว่างกันภายในและภายนอกชุมชน - มีโครงสร้างพื้นฐานที่ดีเพียงพอ - มีแหล่งสำหรับการเรียนรู้ทุกรูปแบบ
<p>ปัจจัยแห่งความสำเร็จ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ความร่วมมือจากประชาชน - มีความพร้อมด้านงบประมาณ - การทำงานเป็นทีมของกลุ่มต่างๆ ในชุมชน - มีเครือข่ายในการทำงานร่วมกัน - ทดลองปฏิบัติจริง จนเป็นที่ยอมรับ - มีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ - กิจกรรมหลากหลาย ตรงกับปัญหา ความต้องการและความสนใจที่แท้จริง - มีการถ่ายทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่น - ชุมชนมีขนาดเล็ก - มีโครงสร้างพื้นฐานครบครัน - ผู้นำมีความเข้มแข็ง เก่ง เห็นแก่ส่วนรวม - ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ อย่างต่อเนื่อง - ความสัมพันธ์ที่ดีกับเครือข่ายองค์กร/ สถาบัน

การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน
บุคคลมีคุณภาพชีวิตดี ชุมชนเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ และมีความสุข

แผนภาพที่ 4.6 แสดงรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของกรณศึกษาที่ดีทั้งหมด

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาชุมชน การจัดการศึกษาตลอดการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และภาคประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

ผู้วิจัยเสนอผลการศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคชุมชนเกี่ยวกับรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้ กระบวนทัศน์ของชุมชน และยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ตามประเด็นการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) ดังนี้

1. นโยบายและทิศทางการพัฒนาประเทศในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาเป็นอย่างไร
2. การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้มีความจำเป็นหรือไม่ เพราะเหตุใด
3. บริบทสังคมไทยหรือองค์ประกอบทางสังคมที่เอื้อต่อการพัฒนาสังคม ชุมชนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้มีอะไรบ้าง
4. องค์ประกอบในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนมีอะไรบ้าง และโปรดอธิบายรายละเอียด
5. หลักการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในสังคมที่มีผลต่อการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ มีอะไรบ้าง และมีลักษณะหรือกระบวนการเป็นอย่างไร
6. ปัจจัยเงื่อนไข (ปัจจัยเชิงบวกและปัจจัยเชิงลบ) ที่ก่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้มีอะไรบ้าง และปัจจัยเงื่อนไขเหล่านั้นมีความแน่นอนที่จะเกิดขึ้นเพียงใด
7. ปัญหาและอุปสรรคในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนน่าจะมีอะไรบ้าง เพราะเหตุใด
8. กระบวนทัศน์เชิงบวกและการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชนหมายถึงอะไร
9. กระบวนทัศน์เชิงบวกและการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชนที่สำคัญที่จะส่งผลต่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้มีอะไรบ้าง โปรดอธิบาย
10. จุดเปลี่ยนสำคัญต่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวก คืออะไร โปรดอธิบาย
11. ขั้นตอนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนมีอะไรบ้าง และมีลักษณะเป็นอย่างไร
12. นโยบายและทิศทางในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนในอนาคตจะมีลักษณะเป็นอย่างไร

13. หน่วยงานที่รับผิดชอบในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยน กระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนควรเป็นหน่วยงานใด เพราะเหตุใด

14. การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยน กระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนที่ต้องการให้เกิดขึ้นควรเป็นไปในทิศทางใด และมียุทธศาสตร์ที่ จำเป็นต่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้อะไรบ้าง

15. แนวโน้มสังคมไทยในอีก 10 ปีข้างหน้า คาดว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร

16. ข้อเสนอแนะต่อรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิง บวกสำหรับชุมชน

ผลการศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 15 ท่าน พบรายละเอียดเกี่ยวกับ อนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ดังต่อไปนี้

1. นโยบายและทิศทางในการพัฒนาประเทศในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา มีลักษณะเป็นอย่างไร

ความคิดเห็นส่วนใหญ่ของผู้เชี่ยวชาญต่อการพัฒนาประเทศในช่วงเวลาที่ผ่านมา พบว่า นโยบายและแผนการพัฒนาประเทศได้กำหนดแนวทางที่มุ่งเน้นการพัฒนาประเทศเพื่อก้าวทัน นานาอารยประเทศ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาประเทศทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการ ปกครอง การพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีแนวทางที่ชัดเจน แต่ผลการ พัฒนาประเทศที่ผ่านมายังไม่เป็นไปตามแผนนโยบายและแผนการพัฒนาที่กำหนดไว้อย่างมี ประสิทธิภาพ

ประเทศไทยมีนโยบายและทิศทางในการพัฒนาประเทศที่เน้นไปสู่การพัฒนาทุนนิยม หรือ การใช้ทฤษฎีความทันสมัยในการพัฒนาประเทศ ซึ่งนับตั้งแต่ปี พ.ศ.2504 รัฐบาลได้วางแผน พัฒนาประเทศขึ้น เริ่มตั้งแต่ฉบับที่ 1 ใช้ชื่อว่า แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ปี พ.ศ.2504- 2509 โดยได้เน้นการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ การพัฒนาได้เร่งพัฒนาใน เรื่องของโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การสร้างถนน ไฟฟ้า การชลประทาน การสื่อสาร การคมนาคม ฯลฯ โดยมุ่งเน้นการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจ การส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศ ให้สิทธิ พิเศษแก่นักลงทุน แผนพัฒนาทั้งสองฉบับเน้นที่การสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจขั้น พื้นฐานและด้านอุตสาหกรรม แต่ละเลยภาคการเกษตร ดังนั้น ปัญหาต่างๆ จึงเกิดขึ้นจากการ พัฒนาที่ไม่สมดุลกันระหว่างภาคอุตสาหกรรมและภาคการเกษตร ดังที่ ครูสุรินทร์ กิจนิตยชีร์ ดังที่ สัมภาษณ์เจาะลึก, 9 มิถุนายน 2553) กล่าวว่า “ประเทศไทยมีนโยบายและทิศทางการพัฒนา

ประเทศที่มุ่งเน้นการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม การสร้างความเจริญก้าวหน้าทางด้านวัตถุ เพื่อให้เกิดความพร้อมสำหรับการพัฒนาสังคม โดยมีต้นแบบการพัฒนาจากกลุ่มประเทศทางตะวันตก ได้แก่ ประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา เป็นต้น”

ต่อมาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (2515-2519) ยังคงให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจ จึงเกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำ และช่องว่างทางสังคมระหว่างสังคมเมือง และสังคมชนบทมากขึ้น ดังนั้นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (2520- 2524) รัฐบาลให้ความสำคัญกับปัญหาช่องว่างทางสังคมและเศรษฐกิจมากขึ้น จึงได้เน้นการพัฒนาชนบทและการพัฒนาเกษตรกรรมมากขึ้น ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (2525-2529) การพัฒนาเร่งให้ความสำคัญการเขตชนบท โดยการส่งเสริมการพัฒนา รูปแบบต่างๆ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (2535-2539) รัฐบาลมีการส่งเสริมการกระจายรายได้ และการพัฒนาขยายสู่ระดับภูมิภาคมากยิ่งขึ้น เร่งส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คุณภาพชีวิต ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 8 (2540- 2544) ยังคงให้ความสำคัญการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งได้เริ่มมีการกระจายอำนาจไปสู่องค์กรชุมชน และการพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน ส่วนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (2545-2549) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (2550-2554) ได้เน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

อาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน การพัฒนายังไม่ประสบความสำเร็จตามวิสัยทัศน์การพัฒนาประเทศที่กำหนดไว้ ยังคงมีปัญหาเศรษฐกิจที่เหลื่อมล้ำระหว่างสังคมเมืองและชนบท สอดคล้องกับความคิดเห็นของ ดร. ชัยยศ อิ่มสุวรรณ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 6 มิถุนายน 2553) ที่ให้ความเห็นว่า “ช่วงเวลา 10 ปี นี้ก็น่าจะเป็นแผน 9 หรือ แผน 10 แล้ว ความจริงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเริ่มให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนมาตั้งแต่แผน 8 ที่เริ่มมีการพูดว่าคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา อะไรทำนองนั้น ประเด็นก็คือ การพัฒนาประเทศเริ่มให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนมากขึ้น แล้วก็แผน 10 ตัวชีวิต อยู่ดี มีสุข แต่ตามความเห็นของผม ...ผมคิดว่าการพัฒนาเศรษฐกิจมันไม่เท่าไรหรอก ถ้ามีนักวางนโยบายเศรษฐกิจที่ดี มีนักเศรษฐศาสตร์ที่ดี มีนักธุรกิจที่ดี แต่ปัญหาก็คือคน ปัญหาของสังคม วัฒนธรรม การเมือง เป็นปัญหาสำคัญของการพัฒนาประเทศ เป็นปัญหา เป็นอุปสรรคหรือเป็นโอกาสเสียด้วยซ้ำไปที่จะขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ”

นอกจากความล้มเหลวทางเศรษฐกิจของชุมชนแล้ว การพัฒนาประเทศยังประสบปัญหาทางด้านการศึกษาและสังคม จากการประเมินสถานการณ์พัฒนาคนและสังคมไทย พบว่าคนไทยมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น แต่ผลการพัฒนาชี้ให้เห็นประเด็นสำคัญหลายประการที่ต้องเร่งแก้ไขและเสริมสร้างให้เข้มแข็ง นอกจากนี้ ผลการปฏิรูปการศึกษาในช่วง 9 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2542- 2551) พบปัญหาที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรมนุษย์หลายประการ อาทิ คุณภาพของผู้เรียนที่อยู่ในระดับต่ำ คุณภาพของผู้สอนหรือผู้ถ่ายทอดความรู้ในองค์กรต่างๆ เป็นผู้ขาดความรู้เฉพาะด้าน ประสบการณ์และการบริหารจัดการที่ดี เป็นต้น ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีการเคลื่อนย้ายคน เงิน เทคโนโลยี ข้อมูลข่าวสาร และความรู้อย่างเสรี แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากร พลังงานและสิ่งแวดล้อม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นเหตุให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทบทวนการดำเนินงาน และได้กำหนดแนวทางการดำเนินงาน อาทิ การปฏิรูปการศึกษาใหม่ในทศวรรษที่สอง ระหว่างปี 2552- 2561 บนฐานของหลักการและแนวทางแห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดวิสัยทัศน์ในการปฏิรูปการศึกษามุ่งเน้นให้ คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ โดยมีเป้าหมายหลักสามประการคือ พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาและเรียนรู้ของคนไทย เพิ่มโอกาสทางการศึกษาและเรียนอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคมในการบริหารและจัดการศึกษา และมีกรอบแนวทางการปฏิรูปการศึกษา 4 ประการ คือ พัฒนาคุณภาพคนไทยยุคใหม่ พัฒนาคุณภาพครูยุคใหม่ พัฒนาคุณภาพสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่ และพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการใหม่ ดังที่ ดร. ชัยยศ อิมสุวรรณ์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 6 มิถุนายน 2553) กล่าวถึงปัญหาการปฏิรูปการศึกษาในสังคมไทยที่ผ่านมาว่า “เรื่องของการศึกษาก็เช่นเดียวกัน ปัญหาการศึกษามันปฏิรูปมา 10 ปีแล้ว มันไม่น่าจะพูดกันเรื่องคุณภาพของนักเรียน แต่เราก็มีปัญหาเรื่องคุณภาพของนักเรียน และเป็นเชิงสังคมด้วยซ้ำไป ไม่ใช่เชิงผลสัมฤทธิ์ของแต่ละวิชาซึ่งต่ำอยู่แล้ว ทำไมเราถึงเราถึงต้องพูดเรื่องคุณภาพของผู้เรียนอีก ดูตัวอย่างเรื่องที่เราพูดกันในการปฏิรูปการศึกษารอบ 2 คุณลักษณะของคนไทยรุ่นใหม่ ...มีระเบียบวินัย ภาคภูมิใจในความเป็นไทย สิ่งเหล่านี้เราถูกทำลายไปเพราะระบบการศึกษาหรือเปล่า หรือเพราะทั้งสังคมพากันทำลายทั้งหมด อย่างนี้ผมว่าทิศทางการพัฒนาประเทศ ทิศทางดี นโยบายดี แผนดี แต่เวลาเอาไปสู่การปฏิบัติไม่ค่อยแน่ใจว่าคนที่รับผิดชอบกับการปฏิบัตินั้น ได้ตระหนักจริงหรือเปล่า คนที่ไปปฏิบัติหมายถึง สังคมไทยทั้งสังคม สังคมไทยเรามีปัญหาว่าแบ่ง แบ่งหน้าที่ ไม่ใช่หน้าที่ฉัน เวลาที่ประเด็นขึ้นมาก็จะถามว่านี่เป็นหน้าที่ใคร ที่จริงอย่างนี้ไม่น่าจะถามในสังคมที่เป็นประชาธิปไตย ถ้าจิตสำนึกในความเป็นประชาธิปไตยมี ทุกคนต้องบอกว่าถ้าอย่างนี้พวกเราจะแก้ปัญหาอย่างไร พวกเราจะจัดการอย่างไร”

สอดคล้องกับความคิดเห็นของดร. เสรี พงศ์พิศ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 7 มิถุนายน 2553) ที่ว่า "... เราขาดการพัฒนาการศึกษาเรียนรู้ที่จริงจังสำหรับประชาชน การพัฒนาเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจกระแสหลักตั้งแต่ แผนฯ 1 ไม่มีวิสัยทัศน์ในเชิงความรู้ การศึกษาเรียนรู้ของประชาชน และชุมชน เป็นการพัฒนาที่ไม่สมดุล จึงเกิดปัญหาทางสังคมมากมายในปัจจุบัน..."

นอกจากนี้ ดร. สมบัติ สุวรรณพิทักษ์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 24 มิถุนายน 2553) อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาสำหรับประเทศไทย โดยอธิบายว่ามีการพัฒนาที่ดีขึ้นในหลายๆ เรื่อง อาทิ โอกาสการเข้าถึงการศึกษา โดยเฉพาะของผู้ด้อยโอกาส การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับการจัดการศึกษา การพัฒนาคุณภาพครู เป็นต้น

ดังที่ว่า "นโยบายการจัดการศึกษาใน 10 ปีที่ผ่านมาจะเน้นเรื่องขยายโอกาสในการศึกษาและการเรียนรู้ให้กับประชาชนให้กว้างขวางให้เกิดความเท่าเทียมในการรับการศึกษา ทุกกลุ่ม ทุกอายุ โดยจะมุ่งเน้นในกลุ่มผู้ด้อยโอกาส โดยจะเห็นว่าจะมีการศึกษาให้กับกลุ่มผู้พิการ สำหรับกลุ่มผู้ด้อยโอกาส การศึกษาสำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งถือเป็นกลุ่มด้อยโอกาส รวมทั้งเรื่องของการผ่อนปรนข้อจำกัดในการเข้ารับการศึกษา เช่น การให้เด็กที่ไร้สัญชาติเข้ารับการศึกษาได้ การสนับสนุนเรื่องการพัฒนาในด้านปัจจัยเกื้อหนุนให้เด็กได้มีการพัฒนาด้านร่างกาย ...รวมทั้งล่าสุดคือเรื่องการเรียนรู้ ตำราฟรี เรียกว่าเป็นการส่งเสริมให้ปัจจัยเกื้อหนุน เรื่องที่ 2 การยกระดับการศึกษา ในช่วง 4-5 ปีที่แล้วมากก็จะมุ่งเน้นในเรื่องของการมีการประเมินคุณภาพโรงเรียนโดยสมศ. ช่วยยกระดับคุณภาพโรงเรียนในทุกระดับ เรื่องที่ 3 เรื่องของการตรวจสอบมาตรฐานการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยใช้การสอบระบบกลาง คือ NT และโอเน็ต ถือว่าเป็นการตรวจสอบคุณภาพถือว่าเป็นกลยุทธ์ที่ช่วยเร่งคุณภาพทางการศึกษาให้กับผู้เรียน เรื่องที่ 3 การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การมีส่วนร่วมของภาคการปกครองส่วนท้องถิ่นในหลายรูปแบบทั้งการถ่ายโอนโรงเรียน การสนับสนุนเรื่องบุคลากร งบประมาณ สื่อการเรียนการสอน โดยใช้เงินของท้องถิ่น รวมทั้งภาคเอกชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการรับภาระในการศึกษาเพิ่มมากขึ้น นโยบายในเรื่องของการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน จะเห็นว่ามี การนำเทคโนโลยีการศึกษาเข้ามาใช้เป็นการเพิ่มคุณภาพการเรียนการสอนนอกเหนือจากการสอนของครูค่อนข้างชัดเจน เรื่องสุดท้าย คือ เรื่องการพัฒนาคุณภาพของครู ที่มุ่งเน้นที่จะให้ครูเป็นวิชาชีพ มีมาตรฐานในระดับวิชาชีพโดยส่งเสริมให้ครูทำผลงานเพื่อเพิ่มวิทยฐานะ แล้วก็ให้ครูมีใบประกอบวิชาชีพถือเป็นการยกระดับคุณภาพของครู ...นี่คือภาพที่เกิดขึ้นในที่แล้วมา"

สำหรับประเทศไทย นโยบายและแผนงานการบริหารและพัฒนาประเทศ อาทิ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2549-2553) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 รวมถึงนโยบายและแผนการปฏิบัติงานขององค์การหรือหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนให้ความสำคัญกับการพัฒนาการศึกษาที่สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตและการศึกษาตลอดชีวิต ในช่วงปี 2542 ที่มีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดให้การศึกษาตลอดชีวิตเป็นแนวความคิดหลักของระบบการศึกษาไทย ดังระบุไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 8 การจัดการศึกษาให้ยึดหลัก 1) การศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน 2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และ 3) การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ที่มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาบุคคล องค์กร และชุมชนแห่งการเรียนรู้ การจัดการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคมที่บูรณาการเข้าเป็นวิถีชีวิตของคนและสามารถตอบสนองของความต้องการและแก้ปัญหาของผู้คนที่แตกต่างกัน การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ รวมถึงการส่งเสริมให้เกิดภาคีเครือข่ายที่มีความพร้อม มีสิทธิ และมีหน้าที่ร่วมรับผิดชอบ แม้ว่ามีนโยบายการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ชัดเจน แต่สังคมไทยยังคงเป็นสังคมที่เน้นการเรียนจากการศึกษาในระบบ มากกว่าการเห็นคุณค่าการเรียนรู้จากการศึกษาเรียนรู้นอกระบบและตามอัธยาศัย ดังที่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จุมพล พูลภัทรชีวิน (สัมภาษณ์เจาะลึก, 8 มิถุนายน 2553) กล่าวถึงสังคมการเรียนรู้ที่น่าสนใจว่า “โดยส่วนตัวผมคิดว่า สิ่งที่มีนัยเกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันมันเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ไม่ใช่สังคมแห่งการเรียนรู้ มันเรียนกันหลากหลาย แต่ถามว่าเรียนแล้วเกิดการเรียนรู้หรือไม่ อันนี้ไม่ชัดเจน ไม่แน่ใจ แต่เป็นสังคมของการเรียนแน่นอน โดยส่วนตัวผมแยกเรื่องการเรียนออกจากการเรียนรู้ ทีนี้ถ้าเราจะพูดถึงสังคมแห่งการเรียนรู้ในที่นี้ ในความหมายที่ผมอยากจะให้เป็น มันจะเป็นสังคมที่ผู้เรียนนั้น ได้เรียนรู้แล้วก็รู้เท่าทันสภาวะความเป็นไปที่เกิดขึ้น มันไม่ใช่สักแต่ว่าเรียน ในการเรียนเฉย ๆ เราพอจะพูดกว้าง ๆ ได้ว่ารู้เรื่องนั้นรู้เรื่องนี้ แต่อาจจะไม่มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในเรื่องเหล่านั้น สักแต่ว่ารู้ อันนี้เป็นสังคมแห่งการเรียน เรียนเยอะมาก แล้วเรียนรู้อะไรจากการเรียน นี่มันเป็นอีกหนึ่งขั้นตอนเพราะฉะนั้นแห่งสังคมการเรียนรู้เป็นสังคมที่มันเริ่มมีความลึกซึ้ง ”

การพัฒนาการศึกษาของชาติยึดหลักตามหลักการและแนวคิดสมัยใหม่ของประเทศต่างๆ ประสบความสำเร็จ รวมทั้งการพัฒนาตามแนวคิดการพัฒนาการศึกษาขององค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับนานาชาติ เช่น องค์กรศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ ยูเนสโก ที่ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมความเท่าเทียมกันทางการศึกษา หรือ Education

for All (EFA) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่เป็นกลุ่มเป้าหมายเฉพาะของตนให้มีสมรรถภาพแห่งการเรียนรู้ นั่นคือ สามารถเรียนรู้เพื่อรู้ (Learning to Know) เป็นการเรียนรู้ที่เน้นองค์ความรู้ที่สำคัญ การแสวงหาและการใช้ความรู้ เป็นการพัฒนาความจำ จินตนาการ การให้เหตุผล รวมทั้งความสามารถในการคิดอย่างไตร่ตรองและลึกซึ้ง อยู่บนหลักเหตุและผล รวมทั้งการใช้ปัญญาในการแก้ปัญหาต่างๆ เป็นกระบวนการของการ "ค้นพบ" ซึ่งใช้เวลาและการเข้าไปมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับข้อมูล ความรู้ และสิ่งต่างๆ รอบตัว จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้ที่ชอบแสวงหาความรู้ตลอดเวลา ส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อปฏิบัติจริง (Learning to Do) โดยเน้นการพัฒนาทักษะ พัฒนาสมรรถนะ และศักยภาพของบุคคลให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างดี โดยผู้ที่เรียนรู้จะต้องมีความพร้อมที่จะเสี่ยงและกล้าแก้ปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ได้ การเรียนรู้เพื่อชีวิต (Learning to Be) เป็นการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้บุคคลสามารถเรียนรู้ทักษะชีวิตและสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตทุกด้าน และการปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เป็นการเรียนรู้ที่ผ่านการขัดเกลาจากระบบการ การได้มาซึ่งความรู้ การฝึกทักษะและการตระหนักถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ นอกจากนี้ การศึกษาตลอดชีวิตมุ่งส่งเสริมการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน (Learning to Live Together) เน้นการเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ พึ่งพากัน เคารพถึงคุณค่าและวัฒนธรรมของแต่ละคน มีความเข้าใจตนเองและผู้อื่น ดังที่ ดร. ชัยยศ อิมสุวรรณ์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 6 มิถุนายน 2553) กล่าวว่า "สังคมไทยต้องปรับวิธีการเรียนรู้ใหม่ เรียนรู้ใหม่เพื่อที่จะรับมือกับสังคมร่วมกัน สังคมต้องถือว่าเป็นเรื่องของทุกคนในสังคม ผมใช้คำว่า มโนสำนึก ทุกคนต้องมี มโนสำนึก การเรียนรู้ 4 เรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญ เป็นเสาหลักของการเรียนรู้ เสาหลักเลยก็คือ การเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน แต่ละตัวก็มีความหมายของมัน แต่ผมว่าให้ความสำคัญกับ *learning to live together* นี้สำคัญมากที่สุดสำหรับยุคสมัยนี้เพราะมันเป็นพื้นฐานของทุกเรื่อง"

อาจารย์ถวัลย์ มาศจรัส (สัมภาษณ์เจาะลึก, 23 มิถุนายน 2553) อธิบายชัดเจนถึงความ เป็นมาและความจำเป็นของการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ในสังคมไทย ระบุแนวคิดสังคมแห่ง การเรียนรู้ในสังคมไทยมีมานานแล้ว แต่ไม่มีการอธิบายว่าลักษณะการเรียนรู้ในสังคมไทยในอดีต แบบนี้ เรียกว่า สังคมแห่งการเรียนรู้ ดังที่กล่าวว่า "ถ้าเราดูในสิบปีที่แล้วเนี่ยนะ ทิศทางในการ พัฒนาประเทศอยู่ในช่วงแผน 9 แผน 10 ต่อเนื่อง จริงๆ แผนนั้นมันจะต่อเนื่องมาจากแผน 8 มัน เป็นแผนพัฒนาคน ซึ่งมันเป็นการเปลี่ยนแปลงนะ เปลี่ยนมิติการพัฒนาประเทศและมีการเริ่มให้ ความสำคัญกับเรื่องสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยไม่ได้บอกว่าเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ คำเริ่มไปดูครู ในต่างจังหวัดเค้าทำอะไรกัน เริ่มไปดูชุมชนว่าเค้ามีภูมิปัญญาภูมิคุ้มกันอะไร แล้วอาจารย์อมรรวิชท์ เค้าถอดบทเรียนนะ ทำเป็น case และผลิตหนังสือมาสองเล่ม คือ ความจริงของแผ่นดิน กับ ความหวังของแผ่นดิน โดย อาจารย์ อมรรวิชท์ จึงเป็นจุดเริ่มต้นของสังคมแห่งการเรียนรู้ เน้นวิถีชีวิต

ภูมิปัญญา ตามพรบ.การศึกษาแห่งชาติ 2542 ต่อมาปรับเป็นฉบับแก้ไขปรับปรุง 2545 ที่พูดถึงเรื่องการเรียนรู้ตลอดชีวิตไว้ แล้วก็ไปสอดคล้องกับแผนพัฒนาเน้นเรื่องภูมิปัญญา เรื่องการเรียนรู้ตลอดชีวิต แต่คำว่าสังคมแห่งการเรียนรู้จริงๆ มันไม่ได้ปรากฏอยู่ในสิ่งเหล่านี้แบบชัดๆ มันจะซ่อนอยู่ พอพรบ.การศึกษาแห่งชาติ 2542 ที่พูดถึงเรื่องการเรียนรู้ตลอดชีวิต แหล่งการเรียนรู้ เรื่องภูมิปัญญาไทย...เพราะฉะนั้นช่วงทศวรรษที่ผ่านมาเป็นช่วงที่ให้ความสำคัญกับสังคมแห่งการเรียนรู้มากขึ้น ตามรัฐธรรมนูญ พรบ.การศึกษาแห่งชาติ 2542 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ”

จะเห็นได้ว่า กระแสโลกาภิวัตน์ที่ให้ความสำคัญกับข้อมูลข่าวสารที่ข้อมูลเชื่อมโยงถึงกัน ได้สะดวก รวดเร็ว และทิศทางการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคม ที่มุ่งแข่งขันกันทางด้านเศรษฐกิจ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการบริหารจัดการของแต่ละประเทศ การยกระดับคุณภาพการศึกษา โดยให้ความสำคัญกับทรัพยากรมนุษย์ สำหรับประเทศไทยมีการส่งเสริมการเรียนรู้ทั้งระดับบุคคล และระดับสังคม สำหรับประเทศไทย การพัฒนาในระดับบุคคล ได้มุ่งเน้นให้ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ โดยการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545) ส่วนในระดับสังคมนั้น มุ่งสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยการส่งเสริมและสร้างสถานการณ์ให้คนไทยทุกคนมีสิทธิและความเสมอภาคในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การให้ความสำคัญกับการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยเชื่อว่าหากคนได้รับการศึกษา มีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ตามความต้องการแล้ว ย่อมส่งผลต่อการพัฒนาตนเอง และสังคมต่อไป

ในเรื่องการพัฒนาประเทศทางด้านการศึกษา มีผู้เชี่ยวชาญแสดงความคิดเห็นตรงกันว่า แม้ทิศทางการพัฒนาการศึกษาให้ความสำคัญกับการพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญ แต่ยังพบปัญหาคุณภาพการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียมกันของผู้เรียน ทั้งผู้เรียนในระบบโรงเรียน และผู้เรียนที่อยู่นอกระบบโรงเรียน ดังเช่นที่ รองศาสตราจารย์ ดร. พงษ์ศักดิ์ ศิริบรรณพิทักษ์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 9 มิถุนายน 2553) กล่าวว่า “ในเรื่องของการเรียนรู้ที่ผ่านมาในชุมชน ผมมองแยกเป็น 2 ส่วน ส่วนที่หนึ่งก็คือ สำหรับประชากรในวัยเรียน ก็จะถูกโยกอยู่กับการเรียนรู้ในโรงเรียน ส่วนคนที่ประชากรนอกวัยเรียน ก็จะถูกโยกอยู่กับการเรียนรู้ตามอัธยาศัย ที่เป็นการ

เรียนรู้ที่ไม่เป็นทางการ ส่วนแรกที่เป็นประชากรในวัยเรียนก็เรียนจากครูในระบบซึ่งเน้นการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ได้คุณวุฒิตามหลักสูตรซึ่งมีมาตรฐานระดับชาติและระดับพื้นที่ ส่วนนี้ค่อนข้างมีลักษณะเป็นการเรียนรู้ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อเรียนต่อไปเรื่อยๆ ผู้เรียนไม่ได้มีเป้าหมายในชีวิตที่ชัดเจน บางทีบางคนเรียนมาถึงระดับมหาวิทยาลัยแล้วยังไม่รู้เลยว่าเรียนไปทำอะไร บางคนเรียนเพื่อเรียนต่อไปเรื่อยๆ ตามที่หลักสูตรว่าไว้ เรียกว่าถูก program เอาไว้ ในวัยเรียนก็ถูก program ส่วนที่สองที่เป็นประชากรนอกวัยเรียน ซึ่งเป็นส่วนที่เรียนรู้ตามอัธยาศัยหรือเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการก็จะเรียนรู้แตกต่างกันมากแตกต่างกันตามบริบทที่เขาอยู่ เช่น ถ้าชุมชนเกษตรกรรมชนบทก็เรียนรู้แบบชนบทที่ห่างไกล ตามวิถีชีวิต ตามมีตามเกิด ผู้ที่จะเป็นผู้ให้ความรู้ ก็มีความหลากหลายมากเรียกว่าเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ในชีวิตประจำวันของเขา...”

2. การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้มีความจำเป็นหรือไม่ เพราะเหตุใด

ด้วยกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคโลกาภิวัตน์ปัจจุบัน ที่มุ่งเน้นความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ ประกอบกับการส่งผ่านข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีสารสนเทศอย่างรวดเร็ว ที่สามารถเชื่อมโยงผู้คนจากทุกมุมโลกที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกันเข้าหากันได้ ประเทศไทยจะสามารถก้าวสู่ศตวรรษที่ 21 ได้อย่างประสบความสำเร็จ เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมรอบด้าน รวมทั้งแข่งขันกับประชาคมโลกได้นั้น ความรู้และภูมิปัญญาถือเป็นอาวุธหรือเครื่องมือสำหรับการขับเคลื่อนสังคมที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เปรียบได้กับอำนาจ ปัจจุบันประเทศที่มีองค์ความรู้เป็นของตนเอง ครอบครองความรู้หรือข้อมูลข่าวสารที่ครบถ้วนสมบูรณ์ที่สุด คือผู้ที่มีอำนาจในการต่อรองและสามารถครอบครองโอกาสแห่งความสำเร็จได้ ดังนั้น ประเทศไทยจะต้องวางแผนการพัฒนาประเทศอย่างรอบคอบ เน้นการปฏิรูปการศึกษาเรียนรู้ และวางรากฐานการพัฒนาพลเมืองที่มีคุณภาพ มีความรู้ความสามารถ และมีคุณธรรม และพัฒนาสังคมสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง จึงเป็นเหตุผลที่ผู้เชี่ยวชาญทุกคนแสดงความคิดเห็นที่ตรงกันถึงความจำเป็นของการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ในสังคมไทย อาทิ ครูสุรินทร์ กิจนิตยชีร์ ครูภูมิปัญญาไทย (สัมภาษณ์เจาะลึก, 9 มิถุนายน 2553) กล่าวไว้ว่า “สังคมแห่งการเรียนรู้มีความจำเป็นมาก เพราะสังคมไทยต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอด ให้ทันสถานการณ์อย่างรู้เท่าทัน”

ดร. วิศนีย์ ศิลตระกูล (สัมภาษณ์เจาะลึก, 5 มิถุนายน 2553) ที่อธิบายความจำเป็นในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับสังคมไทย ดังนี้

“อันนี้คือความจำเป็น คือถ้ามันไม่มีสังคมแห่งการเรียนรู้ อย่างบางประเทศอย่าง อาจารย์โกวิท วรรณพัฒน์ เคยเล่าว่าบางประเทศ อย่างเช่นประเทศเนปาล หรือบางประเทศแถวๆ

ตะวันออกกลาง พวกเขาแทบสิ้นหวัง มันไม่มีสื่อ ไม่มีอะไรที่จะให้คนเรียนรู้ เพราะฉะนั้นถ้าเรามีสังคมแห่งการเรียนรู้ ก็จะนำไปสู่การพัฒนาครอบครัว ตนเอง แล้วก็จะนำไปสู่การพัฒนาประเทศชาติในที่สุด แล้วก็การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ก็จะทำให้คนมีความรู้ ตัวนี้แน่นอนเลยปรับเปลี่ยนทัศนคติ แล้วก็นำไปสู่การตัดสินใจที่รอบคอบ มีเหตุผล ไม่ใช่เชื่อตามคำบอก หรือเหตุการณ์ เพราะฉะนั้นถามว่าจำเป็นหรือไม่ ก็เป็นเรื่องจำเป็นมาก”

ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของ ดร. ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 6 มิถุนายน 2553) ที่ว่า “การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้มีความจำเป็นอย่างยิ่ง การพัฒนาที่ผ่านมาขาดการพัฒนาคน กระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ได้ และตระหนักถึงการเรียนรู้ร่วมกัน”

และรองศาสตราจารย์ ดร. พุทธิ ศิริบรรณพิทักษ์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 9 มิถุนายน 2553) กล่าวว่า “คือในอนาคตการเรียนรู้จะมีความสำคัญมากขึ้น เพราะกระแสโลกาภิวัตน์ก็จะทำให้สังคมต้องพัฒนาไปเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ หรือ สังคมฐานความรู้ ที่นี้การเรียนรู้ หรือ การสร้างสรรค์ความรู้ เป็นสิ่งจำเป็นแน่นอนเพราะว่า มันเป็นกระแส แต่ผมคิดว่าในระยะเปลี่ยนผ่านเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้หรือสังคมความรู้ มันมีลักษณะสำคัญอันหนึ่งก็คือ เราจะมีการเรียนรู้กันอย่างหลากหลายมาก ตัวองค์ความรู้ที่จะได้เรียนรู้ก็หลากหลายมาก ซึ่งจะนำไปสู่ความคิดเห็นที่แตกต่างกัน คือใครเรียนรู้ความรู้แบบไหนเราก็จะเชื่อสิ่งที่ป็นสารสนเทศ หรือความรู้ที่เราได้รับคือองค์ความรู้ที่เราได้รับจะเป็นทั้งสารสนเทศและทั้งที่เป็นตัวเลข ทั้งที่เป็นข้อความ สารจะมีผลต่อความคิด ความรู้สึก และการกระทำ ถ้าสิ่งที่เรียนรู้มีความหลากหลายมาก ความคิด ความรู้สึก และการกระทำ ก็จะแตกต่างกันมาก เพราะฉะนั้นจะมีปัญหาในการตัดสินใจร่วม หรือการกำหนดเป้าหมายร่วมของชุมชนและสังคม ถ้าหากว่าได้รับองค์ความรู้ หรือสารสนเทศที่ต่างกันก็จะนำไปสู่การตัดสินใจร่วมหรือการตั้งเป้าหมายร่วมที่ต่างกัน เพราะฉะนั้นการเรียนรู้ในอนาคตนอกจากจะต้องมีการเรียนรู้องค์ความรู้และสารสนเทศต่าง ซึ่งมีความหลากหลายและมีองค์ความรู้ที่แตกต่างกันแล้ว เราจะต้องเรียนรู้ที่จะมีการกำหนดเป้าหมายร่วมของชุมชน และต้องมีวิธีการที่ดีในการกำหนดจุดมุ่งหมายหรือเป้าหมายร่วม”

จะเห็นได้ว่า หากสังคมไทยมีความเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ประชาชนและผู้นำเป็นผู้มีปัญญาที่ย่อมสามารถพัฒนาตนเอง ชุมชน และนำพาประเทศชาติไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองอย่างยั่งยืน และนอกจากนี้ การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ควรเน้นที่การพัฒนาสังคมบนพื้นฐานของความเป็นจริงตามลักษณะและบริบทของสังคมไทย เพื่อให้สามารถยืนหยัดพัฒนาตนเองเพื่อเป็นแบบอย่างในการเป็นสังคมแห่งภูมิปัญญาวิถีอย่างแท้จริง

3. บริบทสังคมไทยหรือองค์ประกอบทางสังคมที่เอื้อต่อการพัฒนาสังคม ชุมชนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้มีอะไรบ้าง

ลักษณะทางสังคมของสังคมไทยที่มีความหลากหลาย ได้แก่ การมีนโยบายที่ชัดเจนในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ลักษณะและพฤติกรรมกรรมการเรียนรู้ของคนไทยที่มีความใฝ่เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต บรรยากาศการศึกษาเรียนรู้ของสังคม เช่น การพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ระหว่างกันของคนในชุมชน และภายนอกชุมชน การมีแหล่งการเรียนรู้ ศูนย์การเรียนรู้ และข้อมูลความรู้ที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวกรวดเร็ว มีผลโดยตรงต่อการการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ นอกจากนี้ บริบทสังคมไทยในแง่การเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ หัวหน้าผู้บังคับบัญชา หรือผู้นำที่เป็นที่เคารพศรัทธา ลักษณะทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การมีสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัย ล้วนมีผลต่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ดังเช่น ศาสตราจารย์ ดร. สุมาลี สังข์ศรี (สัมภาษณ์เจาะลึก, 3 มิถุนายน 2553) ที่แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นที่ดีงามของชุมชนชนบทไทย เป็นปัจจัยเกื้อหนุนและเอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ดีได้ โดยกล่าวว่า “...คือสังคมไทยจริงๆ มีลักษณะเด่นในแง่ที่ว่า ถ้าเป็นสังคมชนบท เขาก็จะมีความรัก มีความผูกพันแล้วก็จะมีความเคารพนับถือ เชื่อมั่นในผู้นำ หรืออาจจะเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ หรืออาจจะเป็นครู คิดว่าตรงนี้คือจุดเด่นที่จะเป็นจุดเริ่มต้นได้ ในชุมชนไทยซึ่งตรงนี้น่าจะใช้เป็นจุดเด่นได้”

สอดคล้องกับผู้เชี่ยวชาญอีกสองท่านที่คิดว่า กิจกรรมการเรียนรู้ในพื้นที่เป็นองค์ประกอบสำคัญ ดังเช่นที่ ครูยวง เขียวนิล (สัมภาษณ์เจาะลึก, 2 มิถุนายน 2553) กล่าวว่า “ประสบการณ์การเรียนรู้ของคนที่มีประสบการณ์ คนที่ประสบความสำเร็จในชุมชน จะเป็นแรงขับเคลื่อนที่ดีทางการเรียนรู้ และควรได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันและกัน”

และศาสตราจารย์ ดร. อานันท์ กาญจนพันธุ์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 15 มิถุนายน 2553) มีความคิดเห็นที่สอดคล้องกัน “ถ้าจะเกิดเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ได้ก็ต้องมีกิจกรรมที่มีการทำร่วมกัน ซึ่งในอดีตกิจกรรมที่ทำร่วมกันส่วนมากเป็นกิจกรรมในเชิงประเพณี ทางศาสนา ความเชื่อที่คนจะมาทำร่วมกัน เพราะเมื่อใดที่มีการทำกิจกรรมร่วมกันก็จะเกิดการเรียนรู้ ความหมายของการเรียนรู้คือมาจากการแลกเปลี่ยนความคิด ถ้าไม่เวทีหรือพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนความคิด พื้นที่นั้นก็อาจจะเป็นที่ของงานประเพณี นี่คือในอดีต แต่ว่าในสังคม ชุมชน ปัจจุบันนี้ที่จะมีการเรียนรู้ได้ดี คือ จะต้อง มี แต่ไม่เป็นประเพณีธรรมดาแล้ว แต่เป็นเข้ามาทำกิจกรรมร่วมกัน...”

ศาสตราจารย์ ดร. อานันท์ กาญจนพันธุ์ ยังได้ยกตัวอย่างกิจกรรมของชุมชนที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้สำหรับชุมชน โดยกล่าวว่า “ในภาคเหนือ เช่น ระบบการจัดการน้ำ ระบบเหมืองฝาย เขา

ต้องมานั่งคุยว่าจะแก้ปัญหากันอย่างไรรวมกันอย่างไร ตรงนี้จะทำให้เกิดการพัฒนาความคิดต่างๆ ขึ้นมา แต่ในตอนหลังนี้ นอกจากเหมืองฝายแล้วก็จะมีจัดการป่าชุมชน หรือการจัดการสิ่งแวดล้อมอื่นๆ หรือว่าเมื่อเจอปัญหาผลกระทบจากสิ่งแวดล้อม หรือปัญหาอะไรก็แล้วแต่ ชุมชนก็มารวมหัวกันมานั่งคิดกันว่าเราจะแก้หรือจะไปแก้ไขผลกระทบที่เกิดขึ้น เช่น ควันเสีย หรือผลกระทบในเรื่องที่ทำให้เกิดมลภาวะต่างๆ แก้ชุมชนได้ดี อันนี้เป็นเงื่อนไข เงื่อนไขสำคัญก็คือการเข้ามาร่วม หรือรวมตัวกัน ...เราเรียกว่าการเข้ามาร่วมกันเพื่อจัดการแล้วก็ปรับปรุงแก้ไขสิ่งพวกนี้ มันจะมีเวที จะกลายเป็นเวที ภาษาวิชาการเรียกว่าเป็นพื้นที่ของการแลกเปลี่ยนความรู้ เป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ที่แก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน ซึ่งทำให้ประชาชนสามารถพัฒนาหรือเกิดกระบวนการเรียนรู้ได้ เพราะว่าเป็นการเรียนรู้จากปฏิบัติการจริง อันนี้สำคัญเพราะว่ามันไม่ใช่อย่างเราที่เรียนในโรงเรียนในสถาบัน นี่คือการเรียนรู้จากตำรา หรือ ทฤษฎี อันนี้เขาเรียนรู้จากปฏิบัติการจริง ซึ่งมันทำให้ความรู้ที่เขาเรียนรู้ เป็นความรู้ที่สอดคล้อง หรือ ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน”

ซึ่งสอดคล้องกับ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จุมพล พูลภัทรชีวิน (สัมภาษณ์เจาะลึก, 8 มิถุนายน 2553) แสดงความคิดเห็นว่า คน หรือประชาชนในชุมชนนั้นๆ เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้การพัฒนาดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยกล่าวว่า “องค์ประกอบทั้งหมดมันเกิดจากการสร้างของตัวบุคคล มันไม่ใช่องค์ประกอบที่มันมีอยู่ คือมันก็มีอยู่ตามสภาพ แต่องค์ประกอบที่สำคัญคือตัวบุคคล เพราะตัวบุคคลต้อง transform ก่อน แล้วสภาพแวดล้อมมันก็จะเปลี่ยนแปลงไปตามความเชื่อ หรือตามผลของการเรียนรู้ของบุคคล”

อาจารย์ ถวัลย์ มาศจรัส (สัมภาษณ์เจาะลึก, 23 มิถุนายน 2553) ได้อธิบายลักษณะสังคมแห่งการเรียนรู้แบบวิถีไทยที่เน้นการถ่ายทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่น ที่ว่า “ถ้าในบริบทของสังคมไทยที่เอื้อต่อการเรียนรู้จริงๆ ก็คือสถาบันครอบครัว เราจะสังเกตเห็นได้ว่าครอบครัวไหนที่เค้าเก่งเรื่องไหนเค้าก็จะถ่ายทอดให้กับลูกเค้า ที่มันไม่ประสบความสำเร็จเพราะว่าลูกเค้าไม่อยู่ในชุมชนนั้นแล้ว หนึ่งสถานบันครอบครัว สองชุมชน ในชุมชนเนี่ยเข้าไปเมื่อไหร่ก็มีความรู้เนาะ ไม่เรื่องใดก็เรื่องหนึ่ง ยกตัวอย่างง่ายๆ ตอนเนี่ยะ ครูผาย สร้อยสะกา ที่เป็นปราชญ์ของแผ่นดินตอนเนี่ยะ แต่เดิมผมอยู่สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ เคยยกย่องท่านเป็นบุคคลดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม ที่ศูนย์วัฒนธรรมถ้าเข้าไปนะ ตรงหน้าหอประชุมเล็กอะ มีอยู่ครั้งหนึ่งที่ญี่ปุ่นมาสร้างให้เป็นบ่อซีเมนต์ น้ำซึม มันซึม ทำยังไง แก่ยังไงก็ไม่หาย ทูบทำใหม่ก็รั่ว มันซึม พอตอนหลังมีคนบอกว่าจะลองไปเอาพ่อผายมาสิ มันเป็นเรื่องเหลือเชื่อเนาะ พ่อผายแก่ก็มาดู แก่เอามูลวัวมูลควายมาผสมน้ำ แล้วก็ยาดิน ปรากฏว่ามูลวัวมูลควายก็จะไปอุด เชื่อใหม่ว่าสามารถขังน้ำได้ คนบอกว่ามันไม่ซึนหรือ พออยู่ไปสักพักน้ำใส เนี่ยเป็นภูมิปัญญา นั่นภูมิปัญญาพ่อผาย สร้อยสะกา ซึ่งในชุมชนเนี่ย มันก็จะไปเข้ากับสิ่งที่อาจารย์อมรวิรัช ทำ ความรู้ที่อยู่ในชุมชน ความจริงท่าน

ศาสตราจารย์ ดร. สิปปนนท์ เกตุทัต ท่านก็มองเรื่องนี้นะ หรือหมอบริเวณ วะสีพูดถึง หรือใครต่อใครพูดถึง ถึงยังงั้นนะ ปัจจัยที่เอื้อมากที่สุดตอนนั้นะอยู่ในชุมชน” และยังกล่าวว่า “ปัจจัยที่เอื้อมาจริงในปัจจุบัน คือ สังคมไทยเริ่มให้ความสำคัญกับสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยการกำหนดเป็นแผนการพัฒนากองค์กรหรือหน่วยงาน อาทิ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไข (เพิ่มเติม) ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545 แผนการศึกษาชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 เป็นต้น”

นอกจากองค์ประกอบที่เกี่ยวกับคนในชุมชนแล้ว ยังมีองค์ประกอบทางสังคมอื่นๆ ที่สนับสนุน และส่งเสริมการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ อาทิ พื้นฐานทางสังคม จำพวกทุนมนุษย์ ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทุนเศรษฐกิจ เป็นต้น ดังที่นักการศึกษาหลายท่านที่ได้สะท้อนความคิดเห็นที่ตรงกันเกี่ยวกับประเด็นนี้ อาทิ ครูสุรินทร์ กิจนิตย์ชีร์ ครูภูมิปัญญาไทย (สัมภาษณ์เจาะลึก, 9 มิถุนายน 2553) อธิบายปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ที่มาจากองค์ประกอบทางสังคมที่หลากหลาย โดยกล่าวว่า “องค์ประกอบที่เอื้อต่อการพัฒนาสังคมชุมชนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ ครูคิดว่ามีอยู่ 5 ประการ คือ การที่สังคมนั้นๆ ต้องมีทุนทางสังคม/บุคคล ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางปัญญา ทุนทางระบบนิเวศ และความหลากหลายทางธรรมชาติและหลักกรรมทางศาสนา”

รองศาสตราจารย์ ดร. ชิดชงค์ ส นันทนาเนตร (สัมภาษณ์เจาะลึก, 10 มิถุนายน 2553) ระบุว่า “สังคมนั้นๆ ต้องมี Software และ Hardware โดยมี คนไทยที่มีคุณภาพ เช่น คนที่ชอบอ่าน ค้นคว้าหาความรู้ ชอบตั้งคำถาม รวมทั้งการพัฒนาเทคโนโลยีเครือข่ายต่างๆ คนพร้อม system พร้อมนั่นเอง” ซึ่งสอดคล้องกับ ดร. วิศนีย์ ศิลตระกูล (สัมภาษณ์เจาะลึก, 5 มิถุนายน 2553) ที่อธิบายความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้ ว่า “แหล่งการเรียนรู้ที่ผู้คนสามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวกรวดเร็ว ชุมชนมีผู้รู้ ภูมิปัญญา ผู้อาวุโสในชุมชนจากหลากหลายสาขา ที่เป็นที่ยอมรับ และเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชน และประชาชนได้ศึกษาเรียนรู้ ร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กัน มีเทคโนโลยี เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ หรือเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ ท่องสู่โลกกว้าง ขณะเดียวกันก็นำความรู้ในชุมชนออกมาเผยแพร่สู่โลกภายนอก ชุมชนมีการจัดการความรู้ได้อย่างเหมาะสม สร้างวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้เป็นผู้ให้และรับความรู้ มีการส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัยในระดับครอบครัว ชุมชน รวมทั้งการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมในท้องถิ่น และเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม และการที่มีการสนับสนุนงบประมาณการจัดการห้องสมุด เพื่อให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน และพัฒนาแหล่งการเรียนรู้สำหรับเด็กและเยาวชน”

อย่างไรก็ดี รองศาสตราจารย์ ดร. พงษ์ ศิริบรรณพิทักษ์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 2 มิถุนายน 2553) แสดงความคิดเห็นแตกต่างเกี่ยวกับบริบททางสังคมที่เอื้อต่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยกล่าวว่า “การมองสังคมในตอนนี้ว่ามีปัจจัยอะไรบ้างที่ชี้ทางหรือชี้หน้า ผมคิดว่า เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในวิกฤติทางการเมืองและวิกฤติทางสังคมในตอนนี้มันจะเป็นปัจจัยที่ทำให้เรา เริ่มเห็น คนเริ่มเห็นแล้วว่าจะต้องมีการกำหนดเป้าหมายร่วม”

จะเห็นได้ว่า สังคมไทยมีลักษณะที่สามารถพัฒนาไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ได้ เนื่องจาก เป็นสังคมที่มีการเรียนรู้ในวิถีชีวิต ความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างบุคคลในครอบครัว สมาชิกชุมชน และเครือข่ายต่างๆ โดยมีชุมชนเป็นเวทีแห่งการเรียนรู้ที่สำคัญและมีประสิทธิภาพ มีทั้งองค์ความรู้ และภูมิปัญญาที่มีเอกลักษณ์ ประชาชนมีลักษณะนิสัยที่เชื่อฟัง เคารพและพร้อมปฏิบัติตามผู้นำ การเรียนรู้ที่เป็นที่เคารพนับถือโดยทั่วไป ด้วยบริบทสังคมเหล่านี้ จึงทำให้เห็นว่าสังคมไทยมี พื้นฐานทางสังคมที่ดีที่พร้อมพัฒนาไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ดีได้ ทั้งในระดับชุมชนและ ระดับประเทศ ประกอบกับการมีทุนทางสังคมอื่นๆ อาทิ ทุนทรัพยากรทางปัญญา อย่างเช่น คุรุภูมิปัญญา ปราชญ์ท้องถิ่น (ผู้รู้) การมีนโยบายการพัฒนาที่ชัดเจน การได้รับการสนับสนุนและส่งเสริม ทรัพยากรที่จำเป็นจากเครือข่ายองค์กรหรือหน่วยงานทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาค ประชาชน องค์ประกอบทางสังคมเหล่านี้เป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญของชุมชนในการพัฒนาเป็น สังคมแห่งการเรียนรู้ที่ดีได้

4. องค์ประกอบในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนมีอะไรบ้าง และโปรดอธิบายรายละเอียด

ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับองค์ประกอบในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนมีความหลากหลาย ประกอบด้วยองค์ประกอบ ในเชิงโครงสร้างทางสังคม และองค์ประกอบในเชิงความสัมพันธ์เครือข่าย ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญสามารถสรุปได้ดังนี้

ศาสตราจารย์ ดร. สุมาลี สังข์ศรี (สัมภาษณ์เจาะลึก, 3 มิถุนายน 2553) อธิบายว่า “สังคมแห่งการเรียนรู้ คิดว่าน่าจะต้องมี กลุ่มคนที่เป็นหลักที่กำหนดแนวทาง กำหนดกิจกรรม ใน การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ จะต้องมีการเตรียมตัวก่อน แล้วเมื่อมีกลุ่มคนที่เป็นหลักเป็นแกนตรงนี้ แล้วก็ต้องมีการดำเนินกิจกรรม จะต้องมีการเรียนรู้อะไรเกิดขึ้น แล้วกิจกรรมการเรียนรู้ก็ จะต้องไปสู่คน แล้วก็บุคคลที่อยู่ในสังคมแห่งการเรียนรู้ได้ บุคคลเหล่านี้ก็ต้องเป็นบุคคลแห่งการ เรียนรู้ด้วย คือ ต้องคนที่ใฝ่รู้ เป็นบุคคลที่แสวงหาความรู้ เป็นบุคคลที่เข้าร่วมกิจกรรมแห่งการ เรียนรู้ด้วย มันน่าจะมี คือถ้าเรามององค์ประกอบของการสื่อสาร ถ้าเรามองง่าย ๆ ผู้ส่งสาร ผู้รับสาร

และตัวสาร และช่องทางในการสื่อสาร เห็นว่า ผู้ส่งสารเป็นแกน เป็นองค์กร หรือเป็นกลุ่มคนที่เป็นแกน ที่มาทำกิจกรรมอะไรต่างๆ ส่วนประชาชน ในชุมชนก็เปรียบเหมือนผู้รับสาร แล้วตัวสารเนื้อหา กิจกรรมที่จะเรียนรู้ ก็เป็นเหมือนความรู้ที่จะให้เขา แล้วช่องทางก็เป็นเหมือนวิธีการในการจัดกิจกรรม อาจจะมองอย่างนั้นก็ได้... คือมันต้องอาศัยกลุ่มคนที่เป็นผู้ขับเคลื่อน คือ ถ้าเราปล่อยให้มันเป็นตามธรรมชาติ โดยเฉพาะถ้าเกิดเราของสังคมชนบทบ้านเรา การเรียนรู้มันก็จะ เป็นธรรมชาติ ไม่มีอะไรโดดเด่นขึ้นมา แต่ถ้าเกิดที่เราไปชี้ให้เขาเห็นความสำคัญ ชี้ให้เขาเห็นความจำเป็น มีคนที่คอยเป็นคนกระตุ้นคอยขับเคลื่อน สร้างบรรยากาศ สร้างกิจกรรม ให้เห็นผลที่เกิดจากการเรียนรู้ มันก็จะ เป็นลักษณะของการเคลื่อนไหวไม่หยุดนิ่ง เพราะว่าถ้าเราปล่อยให้ตามธรรมชาติ ธรรมชาติ ก็อาจจะหยุดนิ่ง อาจจะมีคนมาจัดให้สักครั้งหนึ่ง แต่พอไม่มีคนมาจัด ไม่มีใครมาทำเขาก็จะเหมือนเดิม เพราะฉะนั้นก็ น่าจะต้องมีกลไก หรือมีตัวจักรที่สำคัญที่จะทำให้เกิดความเคลื่อนไหว”

สอดคล้องกับความคิดเห็นของ ครูสุรินทร์ กิจนิตยชีร์ ดังที่ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 9 มิถุนายน 2553) ที่กล่าวว่า “สังคมแห่งการเรียนรู้ควรมีองค์ประกอบสำหรับการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ มีหน่วยจัดการความรู้ที่ทำหน้าที่รวบรวม เก็บรักษา และเผยแพร่องค์ความรู้ มีแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย มีวิธีสร้างเสริมและถ่ายทอดความรู้ มีสื่ออุปกรณ์การเรียนรู้ หรือนวัตกรรม การเรียนรู้ต่างๆ และที่สำคัญต้องมีผู้รับการเรียนรู้”

ครูสุรินทร์ กิจนิตยชีร์ อธิบายสังคมแห่งการเรียนรู้ควรประกอบด้วยเบญจขันธ์ของชุมชน ได้แก่ 1) ชุมชนมีผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงความคิดที่หลากหลาย 2) ประชาชนหรือกลุ่มคนที่รวมกลุ่มเป็นองค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง 3) ชุมชนมีแผนแม่บทที่กำหนดทิศทางการพัฒนาที่ชัดเจน กำหนดวิสัยทัศน์ และภาพความสำเร็จร่วม เป็นเครื่องมือการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม 4) ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ ต่อเนื่องและสม่ำเสมอ และ 5) มีฝ่ายสนับสนุน ซึ่งอาจเป็นหน่วยงานในพื้นที่และนอกพื้นที่ชุมชน เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ และต้องตั้งอยู่บนฐานทางภูมิสังคม วัฒนธรรมภูมิปัญญา และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

รองศาสตราจารย์ ดร. ชิดชงค์ ส. นันทนาเนตร (สัมภาษณ์เจาะลึก, 10 มิถุนายน 2553) ให้ความสำคัญกับทรัพยากรมนุษย์ที่เป็นทุนทางสังคมที่สำคัญยิ่งต่อสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยกล่าวว่า “สังคมไทยต้องประกอบด้วย Hardware และ Software โดยมีคนคุณภาพที่มีลักษณะเป็นคนชอบอ่าน ค้นคว้าหาความรู้ ชอบตั้งคำถาม พุดง่าย ๆ คนในสังคมต้องพร้อม และควรได้รับการพัฒนาไปพร้อมกับเทคโนโลยี และเครือข่ายต่างๆ”

นอกจากองค์ประกอบทางสังคม ได้แก่ คน องค์ความรู้ และแหล่งการเรียนรู้แล้ว ดร. ชัยยศ อิมสุวรรณ์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 6 มิถุนายน 2553) เสนอมุมมองเกี่ยวกับองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้เพิ่มเติม โดยอธิบายคุณลักษณะของบุคคลแห่งการเรียนรู้ที่พึงประสงค์ ต้องมีลักษณะเป็นคนที่มีความใฝ่หาการเรียนรู้ และความรู้สึกเป็นเจ้าของสังคมร่วมกัน นอกจากนี้ สังคมต้องสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ขึ้นมาในทุกๆ ที่ ดังเช่น “สังคมแห่งการเรียนรู้ ผมว่าเป็นสังคมปกตินี้แหละ แต่ว่าเป็นสังคมที่ตระหนักรู้ ว่ามันจำเป็นที่จะต้องแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน มัน dynamic นะ มันเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป มันมีเหตุการณ์ให้เรียนรู้ก็ต้องเรียนรู้ มันเรียนรู้ตั้งแต่ปัจเจกบุคคล ไปจนถึงครอบครัว ไปจนถึงกลุ่ม จนถึงทั้งสังคม มันต้องมีบรรยากาศที่ทุกคน ยินดีที่จะเรียนรู้ สนใจที่จะเรียนรู้ แน่ใจว่าเริ่มต้นอาจจะไม่มีใครเรียนรู้เลย แต่มันจะต้องมีใครสักคนที่จะไปกระตุ้น ใครที่ว่านี่อาจจะเป๋หรือใครสักคนก็ได้ที่หยิบประเด็นนี้ขึ้นมา ทุกสังคมมีเป้าหมายของสังคมอยู่ อย่างน้อยก็เพื่อให้เกิดดุลยภาพในสังคม ทีนี้เมื่อองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งของสังคมเสียสมดุล เช่นระบบสุขภาพมันเสียสมดุล คนเจ็บป่วยเยอะ มันก็เป็นประเด็นให้คนในสังคมเริ่มหันมาเรียนรู้ว่าจะแก้ปัญหานี้ได้อย่างไร ...มันเริ่มตั้งคำถาม เริ่มเรียนรู้เพราะฉะนั้น จากคนในครอบครัว ก็เริ่มขยายออกไปสู่เพื่อนบ้าน เพื่อนบ้านทั้งหลายก็มีความรู้ มีประสบการณ์ ก็เล่าสู่กันฟังว่าเขาแก้อย่างนั้น แก้แบบนี้ ในที่สุดมันเริ่มเกิดเป็นเวทีถกกัน หมอเริ่มเข้ามาให้ความสนใจ อดต. จะว่าอย่างไร พระจะว่าอย่างไร ทุกคนก็จะถือว่าเป็นหน้าที่ที่ทุกคนจะเข้าไปรับผิดชอบปัญหาของสังคมร่วมกัน นี่คือบรรยากาศของสังคมแห่งการเรียนรู้ ... ทำอย่างไรจึงจะทำให้มันโน้มน้าวก่อเกิดขึ้น แล้วก็ต้องมีกระบวนการที่จะเรียนรู้ กระบวนการที่จะเรียนรู้ มันมีความหลากหลายในตัวมัน บางคนก็เรียนรู้ด้วยตัวเอง เกิดความอยากรู้ขึ้นมา ก็ไปเรียนรู้ ไปอ่านหนังสือ ไปค้นอินเทอร์เน็ต แล้วก็เกิดการแลกเปลี่ยนกัน ถกเถียงกัน กระบวนการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้...”

ลักษณะสังคมแห่งการเรียนรู้ที่มีความเป็นพลวัต เนื้อหาองค์ความรู้มีความหลากหลายเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เกิดการพัฒนาการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา สอดคล้องกับรองศาสตราจารย์ ดร. พุทธิ ศิริบรรณพิทักษ์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 2 มิถุนายน 2553) ที่กล่าวว่า “จริงๆ แล้วคำว่าสังคมแห่งการเรียนรู้ มันจะมีลักษณะค่อนข้างจะคล้ายคลึงกับสังคมแห่งความรู้หรือสังคมฐานความรู้ นั่นก็คือความรู้หรือองค์ความรู้จะเป็นสิ่งที่สำคัญในการที่จะพัฒนาชุมชนและสังคม แต่ว่าความรู้มีธรรมชาติสำคัญอย่างหนึ่งคือเป็น dynamic คือเป็นพลวัต ความรู้มันมันจะเปลี่ยนแปลงเร็ว นี่คือนิยามของสังคมอนาคตจริงๆ เดียวนี้ก็เป็นแล้วละ ความรู้มันเปลี่ยนแปลงเร็ว เมื่อจำเป็นต้องใช้ความรู้กับการพัฒนาคุณภาพชีวิต แต่ความรู้เปลี่ยนแปลงเร็ว เราจึงจำเป็นต้องเรียนอย่างต่อเนื่องเพราะฉะนั้นความรู้กับสังคมแห่งการเรียนรู้จึงเป็นเรื่องเดียวกันว่าต้องเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพราะว่าความรู้มันเปลี่ยนแปลงเร็วแล้วความรู้จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนา

คุณภาพชีวิต หรือเป็นเครื่องมือสำคัญในการแข่งขัน หรือเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน อย่างนี้เป็นต้น...”

นอกจากองค์ประกอบเชิงโครงสร้างทางสังคมที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้ที่กล่าวมาแล้ว เครือข่ายความร่วมมือจากภาคส่วนต่างๆ ก็เป็นพลังสำคัญผลักดันหรือต่อเสริมการดำเนินงานที่มีการดำเนินงานอยู่แล้วในชุมชนได้ ดังที่ ดร.ประพัฒน์พงศ์ เสนาฤทธิ์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 4 มิถุนายน 2553) ได้เสนอแนะว่า “ผมคิดว่า หัวใจสำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้จะเป็นลักษณะของเครือข่าย เช่นหมู่บ้านหนึ่ง ตำบลหนึ่ง หรือแม้แต่บ้านหนึ่ง คำว่าเครือข่ายไม่จำเป็นต้องใหญ่โต แต่อาจจะเป็นกลุ่มคนที่เขาประสบความสำเร็จเช่นกลุ่มแม่บ้าน หรือว่ามีเกษตรตัวอย่าง หรือมีผู้รู้ขึ้นมา รูปแบบการรวมเครือข่ายอาจจะไม่จำเป็นต้องเท่าเทียมกัน หมายความว่า เช่นก้านนั้นอาจจะเป็นคนเก่งกว่าเพื่อน หรือว่าอาจจะมีความรู้ที่มากกว่าเพื่อน ตรงนี้ก็อาจจะจะเป็นจุดหลัก เช่นอย่างเช่น ผู้ใหญ่วิบูลย์ ตรงนี้ก็จะเป็นตัวขับเคลื่อนเพื่อให้เป็นเครือข่ายหรือเป็น Network ออกไป อันที่สองที่ผมคิดว่าในอนาคตน่าจะมี แต่ตอนนี้ไม่มีใจว่าจะมีการมองไปข้างหน้าของชุมชน ขณะนี้ผมคิดว่าเรายังขาด อาจจะไม่มองว่าชุมชน ของเราในอีกห้าปี สิบปีข้างหน้าจะเป็นอย่างไร มี Vision ว่า วางชุมชนของเราเป็นอย่างไร ให้มีทิศทางนิดหนึ่ง ไม่ถึงขั้นเป็นแผนที่เดียวแต่ที่ว่า ในอนาคตควรจะต้องมี เช่น เราในสมัยก่อนเรามีแผนพัฒนาชนบท มีกรมพัฒนาชนบท แต่เราไม่เคยบอกเลยว่าตกลงชุมชนบ้านผมจะเป็นอย่างไร หรือชุมชนแถวเขื่อนป่าสัก จะเป็นอย่างไร เรายังไม่ หรือชาวบ้านในแต่ละที่ก็จะไปรู้ว่าชุมชนของตัวเองในอีกห้าปี สิบปีข้างหน้าจะเป็นอย่างไร ถ้าเรามีอย่างนี้การที่เราจะกำหนดรูปแบบการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้หรือเป็นชุมชนอย่างนี้ก็มีความชัดเจนขึ้น ในส่วนที่สาม ที่ผมคิดว่ามันจะเกี่ยวกันก็คือ การมีส่วนร่วมจะต้องเป็นปัจจัยหลักหรือปัจจัยขับเคลื่อน ถ้าหากเรายังมี Change Agent คนเดียว จะเป็นพัฒนากร หรือว่า ใครก็แล้วแต่จากข้างนอกเป็นตัวในการขับเคลื่อน มันก็อาจจะไม่ยั่งยืน ประวัติศาสตร์ของเราเห็นชัดเจนว่า เมื่อหยุดบทบาทของ Change Agent สังคมก็กลับไปอยู่ในสภาพเดิม ...เพราะฉะนั้นถ้าเกิดการรวมกลุ่ม มี Network พลังอย่างนี้ก็จะเกิดขึ้น ผมเห็นว่าภาพของชุมชนในการเรียนรู้ในอนาคตถ้าเขามีเป้าหมายชัดเจนมันก็จะคงอยู่ เมื่อมีเป้าหมายก็จะมีเป้าหมายกลไกของการร่วมมือกัน ว่าเราไปถึงไหนแล้ว เราไปถึงเป้าหมายหรือยัง ส่วนการสนับสนุนจากข้างนอกที่จะไปสร้าง Motivation ข้างในมันก็จะเป็นตัวเสริมเข้าไป แต่ว่าในอุดมคติแล้วมันต้องไปถึงจุดที่เกิดโมเมนตัมเหมือนกับการที่เราสตาร์ทเครื่องยนต์ เมื่อสตาร์ทติดแล้วชุมชนก็น่าจะขับเคลื่อนได้เอง แต่ตอนนี้มันเหมือนกับว่าเราต้องสตาร์ทอยู่ตลอดเวลา”

และศาสตราจารย์ ดร. อานันท์ กาญจนพันธุ์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 15 มิถุนายน 2553) กล่าวถึงองค์ประกอบทางศีลธรรม จริยธรรมว่า เป็นองค์ประกอบที่สำคัญสำหรับสังคมแห่งการเรียนรู้

ดังนี้ “*“ความสร้างสรรค์ในการเรียนรู้ไม่ได้มีเฉพาะในเรื่องที่เรียกว่าอรรถประโยชน์อย่างเดียว เป็นเรื่องที่ทำให้เกิดความคิดใหม่ๆ ความสร้างสรรค์ เพราะกิจกรรมที่เราทำอาจจะเป็นเรื่องดนตรี เพลงหรือ การแสดง อะไรที่ทำร่วมกัน อย่างเช่นทางเหนือ เมื่อก่อนจะมีการแข่งขันตีกลองหลวง ก็จะมีการมาแข่งขันกัน หรือบางที่อาจจะมีประเพณีแข่งเรือ เราอาจจะนึกว่ามันเป็นการแข่งขัน มันเป็นการพักผ่อนหย่อนใจ เป็นการสนุกสนานเท่านั้นแต่ความเป็นจริง แต่จริงๆ แล้วก็จะมีความคิดที่ว่าจะทำเรือให้ดี จะต้องหาสิ่งที่มาจากธรรมชาติอะไรเพื่อมาทำให้เรือไม่รั่ว มันต้องมีต้องมีการพัฒนาความรู้ทางเทคนิคต่างๆ ที่จะทำให้เรื่อนั้นสามารถวิ่งได้เร็วที่สุด เป็นความคิดที่จะมาปรับปรุงเทคโนโลยีพื้นฐานที่เราใช้อยู่ด้วย หรือว่ามีกิจกรรมใดๆ หรือว่ามีกิจกรรมตัวกันแบบใดแบบหนึ่ง เป็นเรื่องที่เป็นประโยชน์โดยตรงหรือเป็นเรื่องของการพักผ่อนหย่อนใจ หรือศิลปะ ก็ตาม มันล้วนแล้วแต่จะสามารถเกื้อกูลการพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้ได้ในหลายมิติ ซึ่งคนเราไม่สามารถอยู่ได้เฉพาะ อย่างด้านเกษตร หรืออะไรก็ตามแต่มันอยู่ได้ก็ต้องมีด้านศิลปะ การพักผ่อนหย่อนใจ ...มันรู้ได้ในหลายลักษณะเพราะบางที่เราเน้นความรู้ในลักษณะที่มันเป็น อรรถประโยชน์ แต่ความรู้มันมีในมิติศีลธรรม จริยธรรมด้วย คือถ้าเมื่อว่าเน้นแต่อรรถประโยชน์มันก็ทำให้ แต่พอรู้แล้วนำไปสู่การหาประโยชน์ส่วนตัว แต่ความรู้หลายอย่างมันจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีจริยธรรม ศีลธรรม ศิลปะ เพื่อทำให้เกิดความมั่งคั่งทางด้านจิตใจด้วย เพราะความรู้มันไม่ได้มีประเภทนั้นอย่างเดียว แล้วส่วนตรงนี้เป็นส่วนสำคัญมากเลย ซึ่งบางทีก็เราก็อาจจะหลงลืมไป ทำให้กระบวนการเรียนรู้มันไม่รอบด้าน ซึ่งมันจะปรับเปลี่ยนทิศทางหรือมุมมองใหม่ๆ ได้”*

จะเห็นได้ว่า สังคมแห่งการเรียนรู้ตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ประกอบด้วย การมีกลุ่มบุคคลแกนนำหลัก ทำหน้าที่กระตุ้นการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ และร่วมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ มีบุคคลแห่งการเรียนรู้ที่มองเห็นความสำคัญของการเรียนรู้ว่าเครื่องมือในการพัฒนาตัวเอง พัฒนาครอบครัว พัฒนาชุมชน เป็นผู้ที่ใฝ่รู้ แสวงหาความรู้ด้วยวิธีการต่างๆ อย่างต่อเนื่อง มีกิจกรรมการเรียนรู้ มีแหล่งการเรียนรู้ที่มีองค์ความรู้หลากหลาย ประชาชนสามารถเข้าถึงการเรียนรู้ได้รวดเร็ว สะดวกและง่าย โดยเป็นแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน โดยชุมชนอาจมีเนื้อหาสาระการเรียนรู้ที่แตกต่างกันไปตามแต่ละบริบท และองค์ความรู้ต้องมีการปรับเปลี่ยนตามความสนใจ ความต้องการมีการเรียนรู้ และปัญหาของคน กลุ่มคน และชุมชน

5. หลักการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในสังคมที่มีผลต่อการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ มีอะไรบ้าง และมีลักษณะหรือกระบวนการเป็นอย่างไร

หลักการมีส่วนร่วมเป็นหลักการที่สำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่งในกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนสำหรับสังคมแห่งการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นลักษณะที่เป็น

กระบวนการพัฒนา ตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ ได้แก่ การศึกษาชุมชน เรียนรู้ การวิเคราะห์ และวางแผนกิจกรรมการเรียนรู้ การร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การตัดสินใจ การดำเนินงานและ กิจกรรมการเรียนรู้ การบริหารจัดการ การมีส่วนร่วมในการกำกับติดตามและประเมินผลการเรียนรู้ ตลอดจนการจัดสรรผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นสำหรับชุมชน และการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ควรมีความต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดกิจกรรมขึ้นในชุมชน ประชาชนมีโอกาสในการเรียนรู้มากขึ้น ดังที่ ศาสตราจารย์ ดร. สุมาลี สังข์ศรี (สัมภาษณ์เจาะลึก, 3 มิถุนายน 2553) กล่าวว่า “หลักการสำคัญ อาจจะต้องเริ่มมาจากให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น ตั้งแต่วางแผน วิเคราะห์ปัญหาของเขา เลยว่า เขาจะต้องการจะเรียนรู้อะไร เขาต้องการจะมีกิจกรรมอะไร เพราะว่าถ้าเราปล่อยให้ หน่วยงานอื่นๆ ไปจัด ก็เหมือนกับไปจัดตามต้องการของหน่วยงาน จัดตามความต้องการ หน่วยงาน ซึ่งอาจจะไม่ใช่ความต้องการของเขา เพราะฉะนั้นจะต้องเริ่มที่เขา จะต้องเริ่มปัญหา ของเขา เริ่มจากความต้องการของเขา แล้วก็ จริง ๆ หลักการอาจจะมีหลายอย่าง แต่ที่สำคัญอีก อย่างคือ กิจกรรมจะต้องมีความต่อเนื่อง คือไปจัดก็จริง แต่พอผู้จัดออกมาแล้วมันก็หยุด ส่วน ใหญ่เราจะพบปัญหาอย่างนี้เพราะฉะนั้นเราจะทำอย่างไรให้กิจกรรมมีการดำเนินการอย่าง ต่อเนื่อง มันถึงจะทำให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ได้”

ศาสตราจารย์ ดร. อานันท์ กาญจนพันธุ์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 15 มิถุนายน 2553) มีความ คิดเห็นที่สอดคล้องว่า “ที่สำคัญคือ มันต้องมีการทำกิจกรรมอย่างนี้สม่ำเสมอ ไม่นั้นกิจกรรมการ เรียนรู้อย่างเดียว คือมีพื้นที่หรือมีเวทีที่จะไปทำร่วมกันเสมอ ซึ่งมันก็จะเกิดขึ้นได้ในหลายลักษณะ นอกจากการไปจัดการอย่างที่ว่าแล้วนี้ เขาก็อาจจะมียังอื่น แม้แต่ในการเข้าร่วมกันในเชิงการ พักผ่อนหย่อนใจที่ทำให้ผู้เข้าร่วมมีความสุขสนุกสนานเพลิดเพลิน...”

เช่นเดียวกับ ดร.ประพัฒน์พงษ์ เสนาฤทธิ์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 4 มิถุนายน 2553) ที่กล่าวถึง หลักการมีส่วนร่วม การทำงานในลักษณะเครือข่าย การได้รับการส่งเสริมสนับสนุนโดยหน่วยงานทั้ง ในชุมชนและจากภายนอกชุมชน และการกำหนดเจตนาธรรมาภิบาลพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ชัดเจน ของชุมชน ถือเป็นหลักการสำหรับการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ดังที่กล่าวว่า “...ปัญหาของเขา ถ้าเขาไม่รู้ว่าเขาเป็นโรค เขาก็จะไม่รักษา ถ้าเกิดว่าเขาตระหนักว่าเขามีปัญหา มันก็จะเกิด ซึ่งอาจจะเริ่มจากเวทีนี้ได้ อันที่ 2 ก็คือ ต้องถามว่าเมื่อมีปัญหาแล้วมียารักษาหรือไม่ บางทีก็รู้ แต่ก็แก้ไม่ได้ เพราะฉะนั้น Commitment มันไม่ได้ ถ้าไม่มี Commitment นี้ Sustainable จะไม่เกิดขึ้นเลย พอ Change Agent หิวกระเพาะกลับไปก็กลับไปเรียนรู้อย่างเดิม ถ้าทุกคนทำ ร่วมกัน มี Participation ก็เกิด Commitment เพราะเรากำลังพูดถึงชุมชน ถ้าไม่ได้ทั้งชุมชนมันก็ เคลื่อนยาก แล้วสุดท้ายก็คือ Backup System นี่ก็สำคัญ Backup System จะเป็นตัวกระตุ้น โดย

ตัวของ Backup หมายความว่า ขับเคลื่อนโดยนโยบาย ถ้ามารัฐบาลเอาจริงหรือไม่ กระทรวงเอาจริงหรือไม่ หน่วยงานรับผิดชอบเอาจริงหรือไม่ แล้ว Backup จะไปช่วยดู ถ้าตรงไหนมีปัญหาในเรื่องไหนก็จะเข้าไปช่วย เพราะปัญหาบางอย่างใหญ่เกินที่ Change Agent แต่ละคนจะไปแก้ ”

และ ดร. สมบัติ สุวรรณพิทักษ์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 24 มิถุนายน 2553) กล่าวว่า “ในแต่ ละองค์กรแต่ละสถาบันก็จะมียุทธศาสตร์ความรู้ในเรื่องต่างๆที่เป็นแก่นสารของตนเอง ถ้าเป็นสังคมแห่ง การเรียนรู้จะเป็นการพัฒนาองค์ความรู้ที่มี การรวบรวม และเผยแพร่องค์ความรู้ นั่นคือ แต่ ละ ยุทธศาสตร์ที่ทำหน้าที่ตนเอง คำว่า สังคมต้องมีกลไกของการเชื่อมโยงการเชื่อมประสานมีส่วนที่ เกี่ยวกัน มีการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้แต่ละหน่วย ซึ่งการที่จะทำให้เกิดได้นั้นมีสองรูปแบบคือ 1) Informal เกิดการเรียนรู้กันเองของชาวบ้าน การไปมาหาสู่ 2) Formal Networking ของภาครัฐที่มี หน่วยงานลุกขึ้นมาเชื่อมประสานที่จะนำความรู้ไปสู่กลุ่มเป้าหมายและมีการแลกเปลี่ยนและมี หลายหน่วยที่ทำหน้าที่ เช่น อบต. ศูนย์การเรียนรู้เกษตร เป็นต้น เป็นการเชื่อมโยงประสานกัน เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ตัวสุดท้ายคือ ต้องมีคีย์แอกเตอร์ ต้องมีคนที่ถูกขี้นมานำคนอื่นไม่ จำเป็นต้องมีตำแหน่งต้องมี ถ้าไม่มีก็เป็นหน่วยที่ตาย หน้าที่สำคัญของหน่วยงานทางการศึกษา คือ ต้องมีเอ็มพาวเวอร์แมนที่ให้เกิดคนที่นำคนอื่น นอกจากเป็นไปตามธรรมชาติต้องมีการเสริมแรง เช่น อสม. ต้องเสริมให้คนเหล่านี้มีพลังทางความคิด ให้แรงจูงใจ ให้การยกย่อง พัฒนาความรู้ ใน ส่วนตรงนี้เป็นหน้าที่ของกระทรวงศึกษาธิการ”

ซึ่งสอดคล้องกับ ดร. ชัยยศ อิมสุวรรณ์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 6 มิถุนายน 2553) ที่กล่าวถึง หลักการดำเนินงานที่มีความเป็นพลวัต และการสร้างความรู้ร่วมกันในการดำเนินงาน และร่วม รับผิดชอบกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนร่วมกัน การกระตุ้นการเรียนรู้ในชุมชน ตลอดจนการสนทนา แลกเปลี่ยนระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและประชาชนอย่าง เป็นกันเองสม่าเสมอว่า “ผมก็ยังยืนยัน ความคิดเดิม ก็คือ หนึ่ง จะต้องปลุกมโนสำนึกของคนให้ได้ หลักที่สองก็คือความเป็นเจ้าของสังคม ทุกคนของเราต้องรับผิดชอบร่วมกัน และหลักที่สาม ก็คือ ต้องสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ขึ้นมาใน ทุกๆ ที่ พื้นที่ของการเรียนรู้ไม่ใช่โรงเรียน ต้องสามารถสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ได้ที่นี้การจะสร้าง พื้นที่แห่งการเรียนรู้ได้ ก็ต้องรู้สึกว่ามีความเป็นเจ้าของร่วมกัน ผมไม่ค่อยกังวลเรื่องมีนวัตกรรมหรือ เครื่องมือใดๆ พวกนี้เป็นเครื่องมือเฉยๆ ที่จะอำนวยความสะดวกให้เราเข้าถึงความรู้ได้ง่ายขึ้น ถ้า อยู่ในสังคมเมืองอย่างนี้จำเป็น แต่ถ้ามารัฐบาลเอาจริงหรือไม่ เทคโนโลยียังไม่ใช้ ความจำเป็นพื้นฐานของเขา ก็ไม่จำเป็นต้องเอาขึ้นไป”

นอกจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกขั้นของการดำเนินงาน การทำงานในลักษณะ เครือข่าย ความหลากหลายของกิจกรรมเพื่อให้ประชาชนได้เลือกเรียนรู้ความสนใจ ตาม

ความสามารถและเต็มตามศักยภาพ รวมทั้งการมีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการแสดงออกซึ่งความรู้มีความสำคัญต่อการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ในชุมชน ตามที่ รองศาสตราจารย์ ดร. ชิดชงค์ ส. นันทนาเนตร (สัมภาษณ์เจาะลึก, 10 มิถุนายน 2553) และ ดร. วิศนี ศิลตระกูล (สัมภาษณ์เจาะลึก, 5 มิถุนายน 2553) ได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันไว้อย่างชัดเจนว่า “หลักการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ที่สำคัญ ประกอบด้วย การมีส่วนร่วม ความเป็นหุ้นส่วนความร่วมมือ การดำเนินกิจกรรมในชุมชนที่มีความหลากหลาย โดยการคำนึงถึงความจำเป็นในการเรียนรู้ที่แท้จริงของกลุ่มเป้าหมาย และการเปิดโอกาสการเรียนรู้ และการแสดงออกของประชาชนในชุมชนมีความสำคัญมาก...”

ความคิดเห็นของ ครูสุรินทร์ กิจนิตยชีร์ ดังที่ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 9 มิถุนายน 2553) ได้ให้ความสำคัญกับบทบาทหน้าที่ของสถาบันทางสังคมหลัก นั่นคือ สถาบันครอบครัว ชุมชน และสถานศึกษา ที่กล่าวว่า “การเรียนรู้ของมนุษย์มีฐานอยู่ 3 แห่ง ได้แก่ ครอบครัว ที่เป็นตัวตั้งการการเรียนรู้ การส่งเสริมกิจกรรมการดำเนินงานต่างๆ ของชุมชน ชุมชนเองก็ควรเอื้ออำนวยการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายประชาชนทุกกลุ่มได้รับการเรียนรู้ตลอดชีวิต และสถานศึกษา เป็นสถาบันที่เสริมสร้างเจตคติที่ดีงามของบุคคล กลุ่มบุคคลที่มีต่อการเรียนรู้”

ครูสุรินทร์ กิจนิตยชีร์ เสนอแนะเพิ่มเติมถึงการดำเนินงานที่มีความต่อเนื่องตามหลักธรรมาภิบาลที่หมายถึง การพร้อมเพรียงกันประชุมและระดมทางเลือกว่าเป็นหลักการที่สำคัญ เพราะชุมชนต้องมีการปรับตัวอยู่เสมอ โดยกล่าวว่า “...ชุมชนต้องทำอย่างสม่ำเสมอ โดยสมัยโบราณเรียกว่า มีหลักธรรมทางอภินิหารธรรม (พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันระดมทางเลือก) และความสม่ำเสมอนี้เองที่ส่งผลให้คนเริ่มเรียนรู้ เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพราะชุมชนท้องถิ่นมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา...”

จะเห็นได้ว่า ในการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ชุมชนควรมีการจัดกิจกรรมที่มีความหลากหลายให้สอดคล้องกับปัญหา ความต้องการ และความจำเป็นที่สะท้อนจากประชาชนในชุมชน โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งนับเป็นหัวใจของการพัฒนาที่สำคัญ โดยกระบวนการมีส่วนร่วมก่อให้เกิดพลังในการร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และร่วมกันรับผิดชอบแทนจากการทำงานร่วมกัน รวมทั้งเป็นการให้ข้อมูลข่าวสาร เปิดโอกาสได้แสดงความคิดเห็นต่อโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยส่งผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ วิถีชีวิตของประชาชนในชุมชน และนำไปสู่การพัฒนาที่มีประสิทธิภาพ การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต การประกอบอาชีพ เป็นต้น นอกจากนี้ ชุมชนมีเวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จัดการสนทนาพูดคุย ระดมความคิดเห็นโดยผ่านเวทีประชาคม ทั้งที่เป็น

ทางการและไม่เป็นทางการเพื่อกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาชุมชนที่ชัดเจนในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ย่อมเป็นหลักการสำคัญสำหรับการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

6. ปัจจัยเงื่อนไข (ปัจจัยเชิงบวกและปัจจัยเชิงลบ) ที่ก่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้มีอะไรบ้าง และปัจจัยเงื่อนไขเหล่านั้นมีความแน่นอนที่จะเกิดขึ้นเพียงใด

ปัจจัยเงื่อนไขที่สำคัญสำหรับการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ประกอบด้วยปัจจัยเสริมหรือปัจจัยเชิงบวก และเงื่อนไขสกัดหรือปัจจัยเชิงลบหลากหลาย ดังนี้

ปัจจัยเชิงบวก ที่มีส่วนผลักดันให้เกิดการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ เช่น ทิศทางวัฒนธรรมองค์ความรู้หรือภูมิปัญญา นโยบายและการดำเนินงานในลักษณะธรรมาภิบาลของผู้นำหรือคณะกรรมการหมู่บ้าน แหล่งการเรียนรู้ คุณลักษณะบุคคลในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการได้รับการสนับสนุนจากองค์กรอิสระต่างๆ ภายนอกชุมชน ดังที่ ผู้เชี่ยวชาญแสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง ดังนี้

ดร. ชัยยศ อิมสุวรรณ์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 6 มิถุนายน 2553) กล่าวว่า “...ทางบวกคือ คนต้องมีความหวังว่าเราจะสามารถกำหนดทิศทางของเราได้ มันอยู่ที่เราว่าเราจะสร้างเงื่อนไข ไปสู่ความสำเร็จได้อย่างไร เพราะฉะนั้นชาวบ้านจะต้องถูก empower มากขึ้น หน่วยงานทั้งหลายต้องถูก empower มากขึ้น นโยบายระดับชาติด้วยส่วนหนึ่งที่มาเอื้อต่อองค์กรหรือหน่วยงานหรือชุมชนมีก็ดี แต่ปัญหาคือนโยบายของรัฐมันต้องเป็นนโยบายที่อ่อนนุ่ม ไม่ใช่นโยบายไฟไหม้ฟาง ไม่ใช่เป็นนโยบายหิวหว่า สวยงามแต่ทำไม่ได้ ผมกลับคิดว่านโยบายของรัฐสำคัญระดับรองลงมา มีก็ดี แต่ทำอย่างไรคนที่รับผิดชอบ เช่น ภาคราชการทั้งหมด ครูบาอาจารย์ทั้งหลายจะต้องตระหนักรู้ว่าหน้าที่ของเรา ต้องช่วยกันทำ ไม่นิ่งดูตาย ไม่โทษว่าเป็นหน้าที่ของคนอื่น”

ดร. สมบัติ สุวรรณพิทักษ์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 24 มิถุนายน 2553) แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับตัวบุคคลที่ตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ร่วมกัน การพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยเชื่อว่าจะเป็นปัจจัยเกื้อหนุนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ในชุมชน โดยกล่าวว่า “ปัจจัยที่เอื้อคิดว่า พื้นฐานของกลุ่มเป้าหมาย คนไทยเป็นคนที่จริงๆ แล้วพร้อมที่จะรับ พร้อมที่จะแลกเปลี่ยน คนไทยชอบคุย ชุมชนแต่ละชุมชนก็มีวิวัฒนาการการเรียนรู้ของชุมชนมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานแล้วก็มีปัญหาที่เป็นคนที่สะสมองค์ความรู้มีเยอะอยู่มาก ปัจจัยเรื่องของวิธีการเรียนรู้ต่อไปก็คือปัจจัยในเรื่องของปฏิสัมพันธ์ของชุมชน คนไทยการไปมาหาสู่ไม่มีข้อจำกัดอยู่ที่ไหนก็อยู่ได้ ไปที่ไหนก็ไปได้ บางประเทศไม่ได้นะ คนไทยยอมรับซึ่งกันและกันนี่เป็นปัจจัยสำคัญ ต่อไป

อุปสรรคก็คือ ไม่ได้จัดเป็นระบบเราต้องมีการจัดการองค์ความรู้ต่างๆ และเรื่องของวิธีการเรียนรู้ในการพูดคุยแลกเปลี่ยนแบบ *Informal* ทำให้การเรียนรู้ขาดๆ หายๆ เพราะไม่มีสื่อ ขึ้นอยู่กับว่าใครจะจำได้มาก และที่สำคัญคือองค์ความรู้ที่มีค่าไม่ได้ถูกนำไปใช้อย่างที่ถูกต้อง และไม่ได้รับการพัฒนาอย่างจริงจัง เพราะฉะนั้นต้องมีการสังเคราะห์ความรู้สู่การนำไปใช้อย่างเป็นระบบซึ่งในตอนนี้อย่างไม่มี”

ส่วน รองศาสตราจารย์ ดร. พงษ์ ศิริบรรณพิทักษ์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 2 มิถุนายน 2553) ให้ความเห็นว่า “...ปัจจัยขับเคลื่อนสังคมแห่งการเรียนรู้ หรือสังคมมีความรู้ คือพลังสมอง ไม่ใช่พลังเครื่องจักร *Brain Power* สำคัญกว่า *Machine Power* เราต้องมานั่งใช้องค์ความรู้หรือสารสนเทศมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาพลังสมอง ซึ่งพลังสมองที่สำคัญก็คือพลังความคิด ถ้าคนคิดดี ก็จะมีความรู้สึที่ดี และเมื่อมีความรู้สึที่ดีก็จะมี การปฏิบัติตนที่ดี ก็จะบอกว่า การคิดจะเป็นเรื่องสำคัญมากต้องเป็นเรื่อง *Positive Thinking* ซึ่ง *Positive Thinking* ก็คือต้องมองสังคมในเชิงที่อยู่ร่วมกัน อยู่รอดด้วยกันทั้งหมด ไม่ใช่อยู่รอดแต่ฝ่ายเดียว แล้วก็ต้องมองความคิดต่างว่าเป็นสิ่งที่ช่วยทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ไม่ใช่ความคิดต่างทำให้เกิดศัตรู ตอนนีเรา มีปัญหาตรงนี้เยอะ แล้วก็ต้องใช้แนวคิดแบบลัทธิเซน ว่าต้องเป็นน้ำชาที่ไม่เต็มแก้วหรือไม่ล้นถ้วย ถึงจะเรียนมาก หรือว่ามีความรู้มากก็ต้องเรียนรู้เพิ่มเติม ถ้าเราไม่เรียนรู้เพิ่มเติมก็ไม่เรียกว่าเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้...ตอนนี้จะ *Hit* เรื่องการสร้างนวัตกรรมมากเลย ที่นวัตกรรมนั้น มันก็มีทั้งผลกระทบเชิงบวกและเชิงลบ โดยเฉพาะนวัตกรรมที่ควรจะเป็น ก็ควรเป็นนวัตกรรมที่สอดคล้อง กับแนวคิดของของการพัฒนาที่ยั่งยืน ไม่ไปกระทบกับสิ่งแวดล้อม หรือธรรมชาติ”

ปัจจัยเงื่อนไขเชิงลบต่อการพัฒนาเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชน อาทิ ระบบราชการ เป้าหมายหลักของการศึกษา ดังที่ ดร. ชัยยศ อิ่มสุวรรณ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 6 มิถุนายน 2553) กล่าวว่า “อะไรที่จะทำให้ไม่เกิด คือ การครอบงำทางความคิดของภาคราชการ เป็นปัญหาหลัก ต้องทำ *Empower* กับทุกชุมชนกับทุกหน่วยงานให้เขาสามารถจัดการศึกษาของเขาได้เอง เป็นปัจจัยเชิงบวกได้เช่นกัน การทำ *Empower* คือต้องทำให้เขารู้สึกว่า 1) เขามีสิทธิที่จะทำ 2) ต้องทำให้มั่นใจว่าเขาจะทำได้และเป็นประโยชน์กับเขาเอง เพราะสิ่งที่เขานั้นเป็นประโยชน์กับคนของเขาเองไม่ได้เป็นประโยชน์กับใคร แล้วประโยชน์ที่ได้ต้องเป็นของเขา แต่ที่เป็นอุปสรรคก็คือภาคราชการก็จะครอบงำ ทุกคนก็จะแย่งผลงานกัน ชาวบ้านเองก็ รอ อันนี้เป็นทัศนคติของชาวบ้าน ที่ปัญหาของสังคมไทยก็คือชอบของสำเร็จรูป”

ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของ ครูสุรินทร์ กิจนิตยชีร์ ดังที่ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 9 มิถุนายน 2553) ที่ว่า “...ระบบราชการเชิงอำนาจ ระบบอุปถัมภ์ ระบบการศึกษาที่มุ่งเน้นความรู้

และความจำเป็นของมวลชนกระแสหลัก และตัวบุคคลเองเป็นปัจจัยลบในสังคมที่คาดว่าจะก่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยยังคงมีอยู่ในสังคมไทย”

ประเด็นอำนาจ และลักษณะสังคมที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ส่วนตัวจะเป็นเงื่อนไขหรือปัจจัยเชิงลบที่อาจส่งผลต่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ดังที่ ดร.อมรวิทย์ นาครทรรพตั้งที่ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 8 มิถุนายน 2553) เสนอว่า “คือมันมีตัวสกัดมากกว่าตัวเสริม มองปัจจัยสกัดผ่านปัจจัยเสริมก็แล้วกัน โดยธรรมชาติคนจะส่งเสริมการเรียนรู้ได้ดี เรื่องวัฒนธรรมของสังคมควรจะเป็นวัฒนธรรมของการเคารพความรู้ เคารพการใช้เหตุผล เป็นสังคมซึ่งเป็นวิทยาศาสตร์ สังคมซึ่งเคารพตรรกะ เคารพความเป็นเหตุผล อันนี้เป็นบริบทของสังคมที่มันจะเอื้อต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ แต่สังคมไทยไม่เป็นเช่นนั้น สังคมไทยเป็นสังคมเชิงอำนาจ เป็นสังคมอุปถัมภ์ การเปลี่ยนแปลงใดๆ ที่เกิดขึ้นไปในทางดีหรือไม่ดีก็แล้วแต่ มันไม่ขึ้นอยู่กับเหตุผลและความรู้ มันขึ้นอยู่กับกระแส มันขึ้นอยู่กับการเมือง มันขึ้นอยู่กับระบบความสัมพันธ์ มันขึ้นอยู่กับพรรคพวก มันขึ้นอยู่กับอะไรหลายๆ อย่างคนไทยเราถูกทำให้เห็นความสำคัญของสิ่งเหล่านี้มากกว่าความรู้ เราสังเกตง่ายๆ ใกล้ตัวสุด การเมืองเรื่องของการซื้อเสียงคนมีความรู้มีความรู้ คนที่มีความรู้ไม่ได้รับการเลือก แต่คนที่มีความพ้องมาก คนที่มีเงินจ่ายมาก กลายเป็นคนที่ได้รับเลือก ถ้าเป็นเช่นนี้ก็ไม่มีใครจะเรียนรู้ไปทำไม ขอให้มีความอดทนอดกลั้น และมีเงินที่เหมาะสมและมีเงินที่พอเพียงก็สามารถเป็นนักการเมืองได้แล้ว เราก็จะเห็นระบบธุรกิจการเมือง อย่างนี้มันไม่เห็นจะส่งเสริมการเรียนรู้อย่างไรเลย แต่สังคมไทยต้องอยู่ในสังคมโลก ดังนั้น กระแสจากภายนอกจะเป็นปัจจัยสำคัญให้สังคมไทยต้องเปลี่ยนแปลงตนเอง กระตุ้นการพัฒนา สังคมไม่สามารถหยุดนิ่งได้แน่นอนในอนาคต”

และแสดงความคิดเห็นต่อไปว่า ในสังคมมีปัจจัยเสริมเชิงบวกที่สำคัญ ได้แก่ การอยู่ร่วมในสังคมโลก ที่ประเทศไทยต้องตื่นตัว พัฒนาศักยภาพคนและสังคมอย่างต่อเนื่องในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ ในขณะที่เดียวกันโครงสร้างการเรียนรู้ในระบบการศึกษาและสังคม จะเป็นปัจจัยส่งเสริมที่เอื้อให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ โดยกล่าวว่า “ถ้าจะมีส่วนที่จะเป็นปัจจัยเสริมสักเรื่อง ที่เห็นเด่นชัด ก็คงจะเป็นเรื่องการแข่งขันทางเศรษฐกิจ แรงกดดันจากโลกาภิวัตน์ ความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในภาวะตลาด เรื่องเศรษฐกิจ การค้า เหล่านี้อาจจะเป็นปัจจัยเสริมที่ทำให้คนถูกกระตุ้น ที่ทำให้เห็นว่าอยู่ไม่ได้ แต่ก็ไม่ใช่ทุก Sector มันก็จะมีหลากหลาย Sector ที่ถูกบีบโดยบริษัทโลกาภิวัตน์ โดยบริษัทการถูกแข่งขันทางเศรษฐกิจ บริษัทซึ่งมันมีการเคลื่อนย้ายทุนและแรงงานออกได้ มันบังคับให้คนต้องถีบตัวตลอดเวลา อย่างบริษัทที่อยู่ในตลาดหุ้น อยู่ไม่ได้ ต้องแข่งขันกันตลอด ในแวดวงธุรกิจ การแข่งขันสูงมาก ธุรกิจส่งออก เป็นตัวนำ เป็นตัวกระตุ้น แล้วทำให้เกิดความจำเป็นในการเรียนรู้ ถ้าจะมีปัจจัยเสริมเล็ก ๆ แต่ไม่แรงเท่าตัวแรกก็คือ เรื่อง Infrastructure

ด้านการเรียนรู้ของเรา ค่อนข้างดี เช่นการเข้าถึงอินเทอร์เน็ต ใช้ได้ การเข้าถึงคอมพิวเตอร์ การเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ พอไปได้ อันนี้ก็ทำให้คนมีแหล่งเรียนรู้ใกล้ตัวมีสูงขึ้น ถ้าเทียบ 2 สกัต์กับของเสริม ผมว่า 2 สกัต์แรงกว่าของเสริมชนิดหนึ่ง 2 สกัต์ที่เป็นสังคมอุปถัมภ์ บริบทของสังคมอำนาจ บริบทสังคมที่ไม่เท่าเทียม 2 อันนี้มันจะสกัต์ดาวรุ่งเลย จะทำให้คนรู้สึกว่ายู่เมืองไทย ไม่ต้องอะไรมากก็ได้ หาเส้นสาย พรรคพวกดี ๆ เดี่ยวก็ไปได้เอง วิธีคิดอย่างนี้ทำลายต่อการเรียนรู้ของคนเยอะเลย มีความรู้สึกที่ไม่เห็นต้องเก่ง แค่เฮงกับมีเพื่อน ในขณะที่ปัจเจกเสริม 2 ตัวหลักก็ได้ผลเป็นหย่อมๆ ได้ผลเป็น Sector มีหลาย Sector ซึ่งมีขีดความสามารถในการพัฒนาตัวเองสูงมากซึ่งบริบทมันบังคับ ไปบวกกับการเข้าถึง IT การเข้าถึงทรัพยากรการเรียนรู้ที่ดี มันก็ไปได้ แต่ในภาพรวมนั้น บริบทของสังคมไทยไม่เอื้อ ถ้าเราแก้ 2 ข้อนี้ เราทำให้เห็นว่าสังคมไทยเป็นสังคมแห่งปัญญา เป็นสังคมที่เคารพภูมิปัญญา เป็นสังคมที่เคารพเหตุผล เป็นสังคมที่เท่าเทียม เพื่อแผ่โอกาสมากกว่าที่เป็นอยู่ ก็จะดีมาก ๆ จะดีกว่าเดิมมาก คนจะรู้สึกว่าการเป็นสังคมจะมีความหมาย”

ปัจจัยเงื่อนไข ที่ก่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้มีทั้งปัจจัยเชิงบวกและปัจจัยเชิงลบข้างต้น ล้วนมีโอกาสเกิดขึ้นแน่นอน ชุมชนจึงควรเตรียมความพร้อมส่งเสริมปัจจัยเชิงบวกอย่างเต็มที่ เช่น การรณรงค์การเห็นคุณค่าองค์ความรู้ ภูมิปัญญาในท้องถิ่น การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกๆระดับ วางแผนและกำหนดนโยบายการพัฒนาชุมชนที่ให้ความสำคัญกับการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการได้รับการสนับสนุนจากองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับพื้นที่ และในระดับส่วนกลาง แต่ควรกำหนดมาตรการในการป้องกันปัจจัยลบที่เป็นเงื่อนไขการพัฒนา ได้แก่ การครอบงำทางความคิดของระบบราชการที่เน้นกระบวนการเชิงอำนาจ และระบบอุปถัมภ์ที่เห็นคุณค่าของคนจากความสัมพันธ์ใกล้ชิด เป็นต้น เพื่อให้การพัฒนาชุมชนไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ประสบความสำเร็จได้ จนเป็นชุมชนที่มีความสามารถในการส่งผ่านวัฒนธรรม วิธีคิด และทักษะผ่านระบบการเรียนรู้ที่หลากหลายไปยังสมาชิกของชุมชน เป็นคนที่มีจิตใจใฝ่เรียนรู้ มีทักษะพื้นฐานในการดำเนินชีวิต และมีความสามารถในการใช้ความรู้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมโดยรวม

7. ปัญหาและอุปสรรคในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนน่าจะมีอะไรบ้าง เพราะเหตุใด

ปัญหาอุปสรรคในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับชุมชนมีหลากหลาย ส่วนใหญ่เป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับตัวบุคคล เช่น การขาดคุณสมบัติของการเป็นผู้สนใจใฝ่เรียนรู้ ดังที่รองศาสตราจารย์ ดร. ชิดชงค์ ส. นันทนาเนตร (สัมภาษณ์เจาะลึก, 10 มิถุนายน 2553) และรองศาสตราจารย์ ดร. สมอง โฉมิตวิเศษ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 7 กรกฎาคม 2553) กล่าวถึงนิสัยคนไทย

ที่ขาดการแสวงหาความรู้ไม่ชอบคิด โดยเฉพาะการคิดวิเคราะห์ และการขาดมโนธรรมสำนึกด้านการเรียนรู้ และการปฏิเสธความคิดเห็นที่แตกต่างกับความคิดเห็นของตนเอง และหรือความคิดเห็นของคนของตนเองศรัทธา เช่นเดียวกับที่ ดร. ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 6 มิถุนายน 2553) กล่าวว่า “คนต้องมีพื้นฐานอยู่อันหนึ่ง ต้อง สุ จิ ปุ ลิ ฟัง คิด ถาม เขียน ต้องเป็นคนช่างสงสัย สังคมไทยเป็นสังคมที่ถูกสอนว่าไม่ให้สงสัยอะไร แล้วก็ไม่ต้องคิด แล้วก็มีการอธิบายง่ายมาก ก็บอกว่า ที่มันเป็นอย่างนี้เพราะ กรรม แต่ไม่เคยถามต่อ ทำไมกรรมถึงเป็นอย่างนั้น เพราะการสอนเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาในประเทศไทย อาจจะไม่หมดเปลือก สอนไม่ถึงแก่น นี่ก็เป็นปัญหาเช่นกัน เราไม่รู้จักรับการตั้งคำถาม แล้วก็ไม่มีวิธีการที่จะสืบสาวราวเรื่อง เพราะฉะนั้นก็คือ มีมโนสำนึกเรื่องการเรียนรู้ มีกระบวนการเรียนรู้ สิ่งที่มีมันมีอยู่แล้วก็คือ ความรู้ แต่ความรู้เหล่านั้นเป็น Tacit Knowledge ที่มันอยู่ในตัวคน ต้องใช้กระบวนการเรียนรู้ แล้วกระบวนการเหล่านี้มัน Dynamic ตลอด...”

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชิตชงศ์ ส. นันทนาเนตร (สัมภาษณ์เจาะลึก, 10 มิถุนายน 2553) กล่าวว่า “อุปสรรคสำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้อยู่ที่ตัวบุคคล งบประมาณ และเวลา นอกจากนี้ระบบต่างๆ ในสังคมก็ยังไม่เกื้อหนุนการเรียนรู้ เช่น คนด้อยโอกาสในชนบทยังไม่สามารถเข้าถึงข้อมูล เข้าถึงยาก เช่น ห้องสมุดอยู่ไกล บ้านเรือนก็ยังไม่มียระบบ Internet” ซึ่งสอดคล้องกับรองศาสตราจารย์ ดร. สมอง โลหิตวิเศษ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 7 กรกฎาคม 2553) กล่าวว่า “สังคมไทยยังขาดแหล่งการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ และเพียงพอกับความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง จึงเป็นอุปสรรคขัดขวางการเรียนรู้ของคนและสังคมโดยรวม”

รองศาสตราจารย์ ดร. พงษ์ ธีรบรรณพิทักษ์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 2 มิถุนายน 2553) ให้ความเห็นว่า “จริง ๆ ผมว่าคนไทย มีกระบวนการทัศนเชิงบวกอยู่แล้ว แต่เราถูกดึงไปใช้ในทางที่ไม่ถูก คนไทยใจอ่อน ถูกดึงไปดึงมา มีแนวโน้มที่จะเชื่อ พูดก็เชื่อเลย ให้ทำอะไรก็ทำ...ตอนนี้ในภาพใหญ่ที่เป็นห่วงมาก ทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียนคือคนทั้งประชากรในวัยเรียนและนอกวัยเรียน ส่วนใหญ่มีแนวโน้มว่าจะอ่านอนสอนง่าย เชื่อตามคนที่เป็นคนสอน เชื่อตาม เพราะฉะนั้นถ้าคนที่เป็นคนสอน bias เมื่อไร คนเรียนจะ bias ตามไปหมดเลย อย่างเช่นถ้าเป็นประชากรนอกวัยเรียน วิทยุชุมชนตอนนี้ bias หมดเลยทั่วประเทศ คนฟังเชื่อตามหมดเลย คล้อยตาม ในโรงเรียนก็เหมือนกัน เด็กก็ต้องเชื่อครู ปัญหาก็คือ ถึงแม้ว่าสื่อสารมวลชนจะมีความหลากหลาย มีทั้งซ้ายทั้งขวา แต่ว่ากลุ่มคนต่างๆ จะเข้าถึงสื่อสารมวลชนซ้ายหรือขวา มันเข้าถึงได้ไม่เท่าเทียมกัน คือคนส่วนใหญ่มีแนวโน้มว่าจะเข้าถึงสื่อแนวใดแนวหนึ่ง หรือเข้าถึงกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งได้เท่านั้นเอง ไม่สามารถเข้าถึงหรือเห็นภาพรวมของครู หรือของสื่อเลย ผมว่าอย่างนี้อันตราย ผมว่าสังคมแห่งการเรียนรู้ ถ้าเป็นอย่างนี้การเรียนรู้มากกลับอันตรายมากกว่าการไม่เรียนรู้เสียเลย”

นอกจากนี้ ปัจจุบัน ผู้คนมักตั้งคำถามต่อสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัว โดยให้ความสำคัญกับประโยชน์ส่วนตัว มากกว่าประโยชน์ต่อส่วนรวม ความกลัว และทัศนคติเชิงลบนี้จึงเป็นอุปสรรคสำหรับการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ได้ หากผู้รับผิดชอบไม่สามารถตอบคำถามที่เกี่ยวข้องเหล่านี้ ดังที่ ดร. วิศนี ศิลตระกุล (สัมภาษณ์เจาะลึก, 5 มิถุนายน 2553) กล่าวว่า “ความคิดเชิงลบ ความกลัว และทัศนคติเชิงลบของทั้งผู้นำ ผู้บริหาร และประชาชนที่ไม่ต้องการเรียนรู้ ไม่ต้องการให้ประชาชนฉลาด เพราะการปกครองที่ยากขึ้น รวมทั้งการไม่เห็นความสำคัญและความจำเป็นของสังคมแห่งการเรียนรู้ล้วนเป็นปัญหาและอุปสรรคในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้”

เช่นเดียวกับ ศาสตราจารย์ ดร. สุมาลี สังข์ศรี (สัมภาษณ์เจาะลึก, 3 มิถุนายน 2553) อธิบายถึงทัศนคติ และความคิดของประชาชนที่มีต่อการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ เช่น การถามถึงประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวัน ดังที่กล่าวว่า “ถ้าจะต้องมีการปรับเปลี่ยนปัญหาอย่างแรกที่จะเจอก็คือ ชาวบ้านจะบอกว่า แล้วมันจะช่วยให้เขามีรายได้เพิ่มหรือไม่ ชาวบ้านก็จะถามคำถามว่าถ้าเขาเข้าไปร่วมกิจกรรมนี้มันจะทำให้เขาได้อะไรขึ้นมา สมมุติว่าเขาจะไปร่วมกิจกรรมนี้กิจกรรมนี้เราแล้วเขาจะได้ประโยชน์อะไรกับเขา เพราะชาวบ้านเขาก็ไม่ได้มีเวลาเหลือเพื่อเพราะบางคนเขาก็หาเช้ากินค่ำด้วยซ้ำไป บางคนก็ต้องขวนขวายในเรื่องของปากท้อง เพราะฉะนั้นเวลาที่เราจะไปจนเขาใหม่หรือปรับเขาใหม่ให้เขามาสู่การเรียนรู้ให้เขามาสู่กิจกรรม เขาก็จะต้องตั้งคำถามกับเราว่าถ้าเขาไปแล้ว วันนี้เขาไม่ออกมา เขาจะได้อะไรจากตรงนั้น เขาก็จะมีรายได้เพิ่มหรือไม่ หรือมันจะมีประโยชน์อะไรกับเขา ตรงนี้เป็นสิ่งสำคัญมาก สมมุติว่าถ้ามองในแง่ชาวสวน สวนของเขาเวลาผลไม้ ออก ผลไม้ ออกเยอะเลย แต่มาวันหนึ่ง สมมุติว่าอบต. บอกว่า วันนี้มาฟังอบรมเรื่องของการรักษาสุขภาพ เขาก็บอกว่าเอาไว้ก่อน เอาเรื่องที่ว่าทำอย่างไรให้ขายผลผลิตให้ได้ก่อน เพราะฉะนั้นจะทำอย่างไรให้แก้ปัญหาเฉพาะหน้าของเขาหรือช่วยพัฒนาสิ่งที่เขากำลังเผชิญอยู่ ที่มันเป็นปัญหาเป็นความต้องการด่วนของเขา ตรงนี้น่าจะสำคัญที่สุด”

และปัญหาและอุปสรรคในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนส่วนหนึ่งมาจากปัญหาของระบบการศึกษาที่ไม่ได้ปลูกฝังค่านิยมที่ดีเกี่ยวกับการศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง และวัฒนธรรม ค่านิยมต่างๆ ในสังคมไทย เช่น ระบบอุปถัมภ์ เป็นต้น และปัญหาที่เกี่ยวข้องการนโยบายทางการศึกษาที่ยังไม่ได้ให้ความสำคัญอย่างจริงจังกับการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ดังที่ครูสุรินทร์ กิจนิตยชีร์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 9 มิถุนายน 2553) ระบุปัญหาอุปสรรคสำคัญที่ขัดขวางไม่ให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ในชุมชน โดยระบุว่า “ครุคิดว่า ปัญหาอุปสรรคที่จะขัดขวางไม่ให้เกิดการเรียนรู้มี สอง ประเด็น คือ 1) ระบบการศึกษาไม่เอื้ออำนวยต่อ

การเรียนรู้ เน้นแต่ด้านการแข่งขัน เอาเลิศทางวิชาการ และเด็กส่วนใหญ่ต้องเข้าไปศึกษาในโรงเรียน ฉะนั้นเมล็ดพันธุ์แห่งการเรียนรู้ที่มีอยู่ในตนจึงไม่ต่างจากการถูกบอบช้ำ คือ เมล็ดพันธุ์เหล่านี้เจริญเติบโตเป็นต้นไม้ใหญ่ ไม่ใช่ขึ้นแต่ในกระถาง หากการศึกษาปัจจุบันเหมือนปลูกสติปัญญาในกระถาง มองในมุมแคบ และ 2) วัฒนธรรมเชิงอำนาจ เช่น ระบบภาครัฐ ระบบอุปถัมภ์ ชาดินนิยม ที่สำคัญคือ ครอบครัวย่างครอบครัวยากจนที่ไม่สามารถให้การศึกษาแบบเข้าใจได้ อยากให้ลูกเป็นเจ้าของคนนายคนต้องส่งลูกไปเรียนสาธิตจุฬาฯ ซึ่งระบบการศึกษาต้องเหมาะสมกับคนแต่ละคน แต่ละคนๆ นั้นสามารถพึ่งตนเองได้ก็มีศักดิ์ศรีของความเป็นคนแล้ว”

ซึ่งสอดคล้องกับ ดร. ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 6 มิถุนายน 2553) ที่กล่าวถึงปัญหาในระบบสังคมไทยที่ยังไม่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นระบบที่ไม่มีความยืดหยุ่นทางความคิด จึงเป็นอีกอุปสรรคสำคัญของการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ขึ้นในชุมชน โดยกล่าวว่า “...ปัญหาของสังคมที่จะไม่เรียนรู้ก็คือสังคมที่มีระบบคิดแบบแข็งตัว *Hard System Thinking* พวกนี้จะคิดสูตรสำเร็จ ว่า สุขภาพอนามัยไม่ดีเป็นเรื่องของโรงพยาบาล เป็นเรื่องของหมอที่จะต้องทำ สูตรสำเร็จมีอยู่แล้ว แต่ว่าถ้าเป็น *Soft System Thinking* ซึ่งเป็นพื้นฐานของสังคมแห่งการเรียนรู้ มันเอาปัญหามานั่งเรียนรู้กัน ไม่มีถูกไม่มีผิด ทุกคนตระหนักและเผชิญหน้ากับปัญหาแล้วทุกคนรับรู้ว่าจะเกิดปัญหาขึ้น แล้วจะว่าอย่างไร พ่อแม่ว่าอย่างไร ครูว่าอย่างไร ตำรวจว่าอย่างไร พระจะว่าอย่างไร เช่น เกิดปัญหา เช่นในสังคมเล็กๆ มีใครสักคน เกิดป่วยขึ้นมา เป็นมะเร็งตับ ดูเป็นเรื่องภายในครอบครัว แต่ถ้ามีการพูดคุยกันว่ามันเกิดขึ้นได้อย่างไร มะเร็งตับมันเกิดจากไวรัสตับอักเสบบี แล้วมันมาจากไหน...”

ดร. เสรี พงศ์พิศ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 7 มิถุนายน 2553) อธิบายโครงสร้างทางสังคมที่เน้นอำนาจรัฐมากเกินไปและขาดแคลนคนที่มีความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและประเทศชาติตามแนวทางสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยจะเป็นอุปสรรคในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ขึ้นในชุมชน กล่าวว่า “อุปสรรคมันมีทั้งหมด อุปสรรคทางระบบ โครงสร้าง รัฐ อำนาจรัฐ คนที่กำหนดนโยบายซึ่งไม่เข้าใจถึงประเด็นพวกนี้ ไม่มี *Political Commitment* เราขาด *Political Commitment* เราขาดคนที่มีความวิสัยทัศน์ทางสังคมความรู้ การเรียนรู้ วิธีการเรียนรู้ การเรียนรู้กับการพัฒนาประเทศที่ต้องไปด้วยกัน เราไม่มี เพราะฉะนั้นระบบอะไรต่ออะไรของเราก็ยังอยู่เหมือนเดิม ถ้าคุณคิดเหมือนเดิมทำเหมือนเดิมแล้วมันจะไปแก้ปัญหาก็ได้ยังไง เปลี่ยนแต่รูปแบบบ้างเท่านั้นเอง รัฐธรรมนูญ 40 และ 50 ก็ไม่มีอะไร ด้านหนึ่งก็เป็นด้านของนโยบาย ด้านหนึ่งก็เป็นด้านของภาคประชาชน ภาคชุมชน มันก็ต้องค่อย ๆ สร้างจิ๊กซอว์ตัวเล็ก ๆ เป็นจิ๊กซอว์ที่จะต้องต่อให้มันขยายภาพใหญ่ ประเทศที่เค้าพัฒนาแล้ว ส่วนใหญ่เค้าพัฒนาขึ้นมาเพราะภาคประชาชนที่เข้มแข็ง ไม่ใช่มาจากกระทรวงพาณิชย์หรือกระทรวงการคลัง แต่เป็นฝีมือของภาคเอกชน ผมคิดว่าการพัฒนาใน

ชุมชนเข้มแข็งเป็นงานที่องค์กรเอกชนที่ไปปลุกกระดมให้ชาวบ้านเป็นตัวของตัวเอง ในขณะที่หน่วยงานราชการไปครอบงำเค้าหมด ...เพราะฉะนั้นทำยังไงให้ชุมชนให้สังคมภาคประชาชนเข้มแข็ง ต้องลุกขึ้นมาจัดการตนเอง ที่อื่นแบ่งนี้ เครือข่ายอินแบ่งที่ผมพูดถึง เค้าไม่ได้วิ่งตามนักการเมืองนะ นักการเมืองวิ่งตามหลังเขา ต้องเป็นอย่างนี้ดี ไม่ใช่วิ่งเราวิ่งตามเค้า นักวิชาการวิ่งตามหัวหน้า ไม่ ไม่วิ่ง เค้าเป็นตัวของตัวเอง”

ประเด็นเงื่อนไขที่เป็นอุปสรรคสำคัญอีกอย่างหนึ่งในการขีดขวงการเรียนรู้ของชุมชน คือการต้องพึ่งพาทรัพยากรในการพัฒนาจากภายนอก และสังคมอุปถัมภ์ ในแง่การเล่นพรรคเล่นพวก ดังที่ ดร.อมรวิทย์ นาครทรรพ ดังที่ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 8 มิถุนายน 2553) กล่าวว่า “เราเห็นหลายชุมชนซึ่งเขามีบริบทเงื่อนไขซึ่งไม่มีตรงไหนสักดเลย เป็นชุมชนซึ่งเคารพความมีเหตุผล และทุกคนมาร่วมกระบวนการเรียนรู้ มาร่วมใช้เหตุผลร่วมกัน และตัดสินใจบนฐานของเหตุผล เห็นการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม คือทำให้คนทุกคนเห็นว่าทุกคนมีโอกาสเท่ากันในการสร้างความเปลี่ยนแปลง...แล้วถ้าความเป็นอยู่ เศรษฐกิจ สังคมของเขา ถูก Confine อยู่ในพื้นที่ของเขา ที่เขาจัดการเองได้หมด การเรียนรู้เขาสูงมาก แต่สมมุติว่าอยู่มาวันหนึ่งชุมชนของอาจารย์ 5 ชุมชนต้องพึ่งพาภายนอกสูงมาก แล้วพึ่งพาดลาด ซึ่งเราพบว่ามันไม่มีความไม่ธรรมสูง มีความไม่เท่าเทียมสูง มีการเล่นพรรคเล่นพวกสูง ขีดความสามารถและพฤติกรรมการเรียนรู้ก็จะเปลี่ยนไป อาจจะไม่ใช่การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเองแต่เป็นการเรียนรู้เชิง tactic เป็นการเรียนรู้เพื่อรู้หลบเป็นปีกู้หลีกเป็นหาง เรียนรู้ที่ไม่ใช่เรื่องปัญญาแต่เป็นการเรียนรู้วิธีการทำงานกับโลกภายนอกซึ่งก็น่าเป็นห่วง ชุมชนเหล่านี้จะยืนอยู่ได้ตราบเท่าที่เขาพึ่งตนเองได้ซึ่งก็ดี มันก็เหมือนเป็นยูโทเปียเล็กๆ แต่ว่ามันเปลี่ยนประเทศไม่ได้ ไม่รู้ อาจจะฟังดูเหมือนทำให้ท้อหรือเปล่า แต่ว่าเหมือนกับเราชนะศึก แต่แพ้สงคราม เหมือนกับเราชนะศึกเป็นหย่อมๆ เป็นพื้นที่ๆ”

จะเห็นได้ว่า สังคมไทยต้องประสบกับปัญหาและอุปสรรคในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนที่มีความซับซ้อน อาทิ ปัญหาและอุปสรรคในระดับบุคคล เช่น ค่านิยมและทัศนคติเชิงลบต่อการเรียนรู้ ปัญหาของหน่วยงาน ปัญหาเกี่ยวกับการบริหารจัดการที่ดี หน่วยงานที่เกี่ยวข้องขาดแคลนงบประมาณในการดำเนินงาน หรือนำงบประมาณที่มีอยู่ไปใช้ในทางมิชอบ แทนที่จะให้ความสำคัญกับการสร้างนิสัยการเรียนรู้ การเคารพความรู้ และการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน และปัญหาเชิงโครงสร้าง ระบบการศึกษาเป็นต้น สังคมไทยต้องเตรียมระบบการพัฒนาคณะที่มีคุณภาพ มีคุณลักษณะพื้นฐานสำหรับการเรียนรู้ การพัฒนาระบบการศึกษาที่สอดคล้องกับสังคมและการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ประกอบกับการสร้างบรรยากาศทางสังคม กระตุ้นการมีส่วนร่วมของสถาบันพื้นฐานในระดับชุมชน เช่น บ้าน วัด และโรงเรียนให้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้

ปลูกการเรียนรู้ในระดับบุคคล กลุ่มบุคคล และชุมชนโดยรวมผ่านกิจกรรมการศึกษาทั้งสามรูปแบบ นั่นคือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ทำงานร่วมกับหน่วยงานภาคส่วนต่างๆ อย่างใกล้ชิดเพื่อพัฒนาชุมชนให้เป็นสิ่งค้ำแห่งการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรม และเกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

อาจารย์ถวัลย์ มาศจรัส (สัมภาษณ์เจาะลึก, 23 มิถุนายน 2553) บอกชัดว่า ระบบการศึกษาปัจจุบันเป็นทำลายความเป็นมนุษย์ของผู้เรียนอย่างสิ้นเชิง เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยกล่าวว่า “อุปสรรคจริง ๆ คือระบบการศึกษาที่ภูมิปัญญาไปเลยสมัยก่อนหลักสูตรบ้านเราเรียนเรื่องกระบี่กระบอง ศิลปะการต่อสู้ประจำชาติ ภูมิปัญญา เรียนแบบไทย กะ กา อี อี อ่านหนังสือคล่อง ตอนหลังพอเอาหลักสูตรต่างประเทศเข้ามา เรียนเป็นคำๆ แล้วปัญหาที่เด็กอ่านไม่คล่อง เขียนไม่คล่อง เยอะมากเลยนะ ปัญหาและอุปสรรคสำคัญก็คือระบบการศึกษาในบ้านเราทำลายระบบการเรียนรู้แบบดั้งเดิม แล้วมันก็ทำให้การเรียนรู้แบบดั้งเดิมเป็นของล้าสมัย เก่าแก่ คร่ำครึ แล้วตอนนี้เพิ่งจะมารื้อฟื้น แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าพอทำลายไปแล้วไม่คิดจะรื้อฟื้นนะ ตอนนี้เริ่มจะรื้อฟื้น นะ โดยเอาภูมิปัญญามาใช้ข้างใน เพราะว่ามันจะมีบางโรงเรียนทำอย่างนี้แล้วประสบความสำเร็จ ไปดูที่โรงเรียนรุ่งอรุณของท่านประภาพัดมน เป็นโรงเรียนในฝันของนักการศึกษา โรงเรียนนี้กำลังจะกลายเป็นอินเตอร์แล้วนะ ที่ต่างประเทศก็มาดูงาน โรงเรียนนี้เด็ก ๆ ไม่ต้องแต่งเครื่องแบบ แล้วเด็กได้เรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้ ลงไปปฏิบัติจริงทุกอย่างเลยนะ ไป sketch ภาพ ไปเรียนรู้กับพระ ไปเรียนรู้กับภูมิปัญญา ตรงนั้นตรงนี้ เพราะว่าหมอบริเวณเค้าทำกับโรงเรียนที่รัฐบาลตั้ง นักวิชาการทางด้านการศึกษาที่โดยรวมตัวกันมาทำโรงเรียนนี้ เป็นโรงเรียนในฝันนะ ถ้าเกิดอย่างนี้ ไม่ต้องรื้อเปอร์เซ็นต์หรอก แต่ขอให้ทุกจังหวัด มันก็จะมีต้นแบบที่ดูได้”

ดร. สมบัติ สุวรรณพิทักษ์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 24 มิถุนายน 2553) มองว่าการขาดระบบการจัดการที่ดี ขาดสื่อกลางในการสื่อสาร และการนำองค์ความรู้ไปใช้อย่างไม่ถูกต้อง เหล่านี้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ในชุมชน โดยกล่าวว่า “อุปสรรคก็คือ ไม่ได้จัดเป็นระบบเราต้องมีการจัดการองค์ความรู้ต่างๆ และเรื่องของวิธีการเรียนรู้ในการพูดคุยแลกเปลี่ยนแบบ Informal ทำให้การเรียนรู้ขาดๆ หายๆ เพราะไม่มีสื่อ ขึ้นอยู่กับว่าใครจะจำได้มาก และที่สำคัญคือองค์ความรู้ที่มีค่าไม่ได้ถูกนำไปใช้อย่างที่ถูกต้อง และไม่ได้รับการพัฒนาอย่างจริงจัง เพราะฉะนั้นต้องมีการสังเคราะห์ความรู้สู่การนำไปใช้อย่างเป็นระบบซึ่งในตอนนี้นี้ยังไม่มี”

จะเห็นได้ว่า สังคมไทยยังมีองค์ประกอบทางสังคมที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยในการพัฒนา องค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรคำนึงถึงปัจจัยอุปสรรคข้างต้น เพื่อให้การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ดำเนินไปตามวัตถุประสงค์ของการพัฒนาอย่างแท้จริง

8. กระบวนทัศน์เชิงบวกและการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชน หมายถึงอะไร

ตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญต่อกระบวนทัศน์เชิงบวกและการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชนมีลักษณะร่วมกันและสอดคล้องตามหลักการแนวคิดทฤษฎีที่ได้อธิบายว่าเป็นการรับรู้ วิธีคิด วิธีปฏิบัติของคนหรือชุมชนที่ส่งผลดีต่อการดำเนินชีวิต และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม โดยกระบวนทัศน์เชิงบวกหนึ่งๆ ส่งผลต่อการพัฒนาบุคคลและชุมชนอย่างสมดุลและยั่งยืน ทำให้บุคคลและชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีความสุข ตามที่ศาสตราจารย์ ดร. สุมาลี สังข์ศรี (สัมภาษณ์เจาะลึก, 3 มิถุนายน 2553) กล่าวว่า “ถ้ามองเชิงบวกก็อาจจะมองว่าส่วนมากถ้าเป็นชุมชนในชนบท ชาวบ้านหรือประชาชนสิ่งที่เขามุ่งหวังก็คือ เขาอยากจะทำหน้าที่พัฒนาอาชีพความเป็นอยู่ เป็นหลัก เพราะฉะนั้นเวลาเราจัดกิจกรรมจะต้องโยงให้เข้าไปเกี่ยวกับการพัฒนาตรงนี้ให้กับเขาได้ ถ้าเป็นอย่างนี้ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเขาโดยตรง คิดว่าเขาจะยินดี แต่ถ้าเราไปบอกว่าการศึกษาแล้วไปบอกว่าเขาว่าต้องเรียนโน่นนี่ ซึ่งเขาไม่ได้ใช้ มันไกลตัวเขา แล้วมันไม่ได้ประโยชน์ เพราะฉะนั้นถ้าเป็นปัจจัยในเชิงบวก ก็มองว่าต้องเป็นสิ่งที่ใกล้ตัวแล้วก็ก็เป็นสิ่งที่เขาเอาไปใช้ได้ สิ่งที่เป็นประโยชน์กับเขา”

ซึ่งสอดคล้องกับ ความคิดเห็นของครูสุรินทร์ กิจนิตยชีร์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 9 มิถุนายน 2553) ที่กล่าวว่า “สำหรับครู กระบวนทัศน์เชิงบวก คือ การมองโลก มองชีวิต มองชุมชนตามความเป็นจริงซึ่งอยู่ในระบบความสัมพันธ์เป็นองค์รวม ตัวบุคคลและชุมชนเป็นหน่วยย่อยของระบบความสัมพันธ์นั้น เป็นหนึ่งเดียวไม่แยกส่วนกัน”

จะเห็นได้ว่า หากประชาชนมีกรอบความคิดหรือกระบวนกรทางความคิด การรับรู้ วิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต หรือการยอมรับและเห็นคุณค่าต่อสังคมแห่งการเรียนรู้ บุคคลหรือชุมชน จะเปลี่ยนแปลงวิธีคิด วิธีปฏิบัติไปในทางที่ดี และสร้างสรรค์ จนเกิดเป็นแนวทางการปฏิบัติใหม่ที่ดีร่วมกัน ซึ่งกระบวนทัศน์เชิงบวกจะนำไปสู่การแก้ปัญหาของบุคคล ชุมชน และสังคมโดยรวม การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกนี้เองสามารถขับเคลื่อนสังคมไปสู่วิถีทางที่ถูกต้อง เพื่อประโยชน์สุขของชุมชนอย่างแท้จริง

9. กระบวนทัศน์เชิงบวกและการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชนที่สำคัญที่จะส่งผลต่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้มีอะไรบ้าง โปรดอธิบาย

มีกระบวนทัศน์เชิงบวกและการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชนที่สำคัญที่จะส่งผลต่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ การที่บุคคลหรือชุมชนเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ของตนเอง โดยการทบทวนตนเองอย่างใคร่ครวญ โดยต้องกำหนดการพัฒนาตนเองและชุมชนอย่างชัดเจน ทุ่มเทและมีส่วนร่วมกับกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงความรู้ ความคิด

และกระทำของตนเอง จากนั้นชุมชนจึงจะเกิดการเปลี่ยนแปลงนั่นเอง ดังที่ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จุมพล พูลภัทรชีวิน (สัมภาษณ์เจาะลึก, 8 มิถุนายน 2553) กล่าวว่า “มันจะต้องมีจุดเริ่มต้น มีกระบวนการที่จะต้องทำให้เขาได้มีเวลาหยุดคิด ใคร่ครวญตนเอง ตอนนี้นักไม่มีเวลาหยุดเลย ทุกคนวิ่ง วิ่งแข่งกัน หยุดดี หยุดแล้วก็สังเกต หยุดอยู่กับตัวเองแล้วก็สังเกตการเปลี่ยนแปลงของ ธรรมชาติ ไปนั่งที่หนึ่งที่ได้ก็ได้ แล้วก็ทำความเข้าใจกับสิ่งที่เราเห็น ถ้าเราหยุดแล้วก็คิดถึง ความสัมพันธ์เชื่อมโยง เราก็จะเข้าใจความสัมพันธ์ของธรรมชาติ หลักของความสัมพันธ์เชื่อมโยง เรื่องของสังคมเป็นเรื่องของความสัมพันธ์เชื่อมโยง แต่เราอยากสร้างสังคมแบบใหม่ เป็นสังคมที่ไม่สัมพันธ์เชื่อมโยง เป็นสังคมที่ไม่มีการพึ่งพา พึ่งพิงกัน เป็นสังคมของการแข่งขัน แยกตัวเองให้ โดด ให้เดี่ยว ให้เด่น แล้วก็บอกว่านี่คือสังคมแห่งการเรียนรู้ เรียนรู้เพื่ออะไร ตัวกู นี่คือ เราต้อง เปลี่ยนเปลี่ยนวิถีคิด นี่คือ Transformation ไม่ใช่ Change”

สอดคล้องกับความคิดเห็นของ ดร. ประพัฒน์พงศ์ เสนาฤทธิ์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 4 มิถุนายน 2553) แต่ท่านได้เสนอแนะวิธีการที่จะทำให้ชุมชนเปลี่ยนแปลงไปสู่การพัฒนาเป็นสังคม แห่งการเรียนรู้ ไว้อย่างน่าสนใจว่า “จะต้องมี Need Assessment เพื่อสร้างความตระหนัก คือ Awareness ตระหนักโดยวิธีไปทำเสวนากัน ชุมชนเราปัญหาอะไร มีความต้องการอะไร คือว่า มีการ Survey เป็นลักษณะของ Need Assessment ทำเสร็จแล้วก็จะทำ Gap Analysis ใน Need Assessment บอกว่าในอีกห้าปี เราอยากไปไหน มันก็จะเกิดขึ้น...ใส่ Treatment เข้าไป ก็ต้อง สร้าง KPI ขึ้นมา เพื่อให้บอกได้ว่าอะไรเป็นตัวชี้วัดว่าประสบความสำเร็จ เช่น Awareness เกิดขึ้น จริงหรือไม่ โหมเมนต์ก็ขึ้นหรือไม่ Participation เกิดขึ้นได้หรือไม่ Commitment เกิดขึ้นหรือไม่ เรา ก็ต้องมาวัด ผ่านไปสามเดือน ผ่านไปหกเดือน หรือหนึ่งเทอม ใครเกิดใครไม่เกิด แล้วก็มาทำ Correlate ว่าชุมชนที่ไม่เกิดเป็นเพราะอะไร เช่น มันไม่ได้ Commitment ทำไม่มันไม่ได้ ก็ เพราะว่า สังคมนี้ อบอุ่น อ่อนแอมาก ความเห็นไปคนละทางสองทาง ถ้าเกิดว่าเขาตระหนักว่าเขา มีปัญหา มันก็จะเกิดการเปลี่ยนแปลง...”

การที่ชุมชนจะเปลี่ยนแปลงเกิดจากองค์ประกอบที่สำคัญหลายอย่าง อาทิ การตระหนัก ถึงปัญหาที่แท้จริง และร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญก้าวหน้า เปลี่ยนแปลงไป ตามทิศทางที่ชุมชนเห็นพ้องกัน เช่น การพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง อยู่ดีกินดี มีความพอเพียง พึ่งตนเองได้ และการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยชุมชนต้องร่วมกันวางแผนและกำหนดแนว ทิศทางการพัฒนาอย่างเป็นระบบ โดยมีองค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐ หรือองค์กรเพื่อการพัฒนา เอกชน เข้าไปสนับสนุนการพัฒนาชุมชนสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ดังที่ ครูสุรินทร์ กิจนิตยชีรี (สัมภาษณ์เจาะลึก, 9 มิถุนายน 2553) กล่าวว่า “...เริ่มเกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ขึ้นมาบ้างแล้ว ซึ่ง เหตุผลที่เกิดเพราะคนในชุมชนเริ่มเรียนรู้ เปลี่ยนความคิดแล้วว่าการศึกษาระบบโรงเรียนไม่ใช่

คำตอบของการรักษาชุมชนท้องถิ่นอันเป็นชีวิตของพวกเขาไว้ได้ รวมถึงหน่วยงาน สกว. สช. สทศ. ปอช. พวกองค์กรอิสระทั้งหลายนี้เริ่มมีการรวมตัวกันโดยเอาชุมชนเป็นตัวตั้งแล้ว แต่ว่ายังไม่เกิดเครือข่าย ยังไม่เป็นระบบ เพราะโครงสร้างสังคมปัจจุบันยังมีอำนาจมาก สังคมปัจจุบันเป็นการสร้างคนจากยอดไม่ใช่สร้างคนจากฐาน ซึ่งเป็นวิธีที่ผิด ฉะนั้นสังคมแห่งการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ต้องสร้างเจดีย์แห่งการเรียนรู้ คือ สร้างคนจากฐานถึงจะเข้มแข็ง แต่ว่าการเรียนรู้ภูมิปัญญาระดับล่างเข้มแข็งทางด้านภูมิสังคมวัฒนธรรมทางปัญญา เข้มแข็งมาก เพราะเรียนรู้จากวิถีชีวิตของเขา หากขาดเชิงวิทยาศาสตร์ ขาดความเป็นเหตุเป็นผล มาจากการเรียนรู้จากความเคยชิน ไม่สามารถต่อยอดให้ทันกระแสโลกได้ ไม่เท่าทันโลก ทำให้ชุมชนเสียที่ดิน เสียทรัพยากร จึงต้องใช้นวัตกรรมแบบใหม่ที่เป็นเชิงวิทยาศาสตร์เข้ามาช่วย ก่อให้เกิดการสร้างงานเป็น เรียกได้ว่าเป็นการเรียนรู้จากรากเหง้าและอยู่ร่วมกันแบบความสุข ไม่ใช่อยู่ด้วยความรำรวย ฉะนั้นถ้าจะทำให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างแท้จริง ต้องมีการปฏิรูปประเทศไทย โดยหลักๆ เลยคือการปฏิรูปการเกษตรซึ่งเป็นฐานรากของประเทศ โดยปฏิรูประบบเกษตรให้พึ่งตนเองได้”

10. จุดเปลี่ยนสำคัญต่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวก คืออะไร โปรดอธิบาย

สิ่งที่ทำให้คน หรือชุมชนเปลี่ยนความคิด และวิถีการปฏิบัติแบบเดิมได้นั้น มีหลายปัจจัย โดยชุมชนอาจเกิดความตระหนักรู้ด้วยตนเอง จากภาวะการณ์ที่บีบคั้น เช่น ความยากลำบาก ความยากจน หรือการกระตุ้นโดยผู้นำที่เป็นที่เคารพศรัทธา หรือกลไกการบังคับใช้ด้วยกฎหมาย และนโยบายต่างๆ ของภาครัฐ และการแข่งขันทางเศรษฐกิจจากประชาคมโลก โดยจุดเปลี่ยนสำคัญต่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกเหล่านี้ อาจส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความคิด ทักษะ และการกระทำโดยถาวร หรือชั่วคราว ณ ช่วงเวลาหนึ่งๆ ได้ ซึ่งผู้เชี่ยวชาญให้ความคิดเห็นอย่างหลากหลาย ดังนี้

รองศาสตราจารย์ ดร. ชิดชงค์ ส. นันทนาเนตร (สัมภาษณ์เจาะลึก, 10 มิถุนายน 2553) กล่าวถึงความต้องการของชุมชนว่าเป็นจุดหักเหทำให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลง โดยกล่าวว่า “ชุมชนที่มีความจำเป็นในการเรียนรู้ มีความต้องการที่เกิดขึ้นจริงๆ จะเป็นตัวเร่งให้เกิดการหันมาเรียนรู้มากยิ่งขึ้น โดยอาจมีหน่วยงานมาชี้แนะ อธิบายเชื่อมโยงกับการดำเนินชีวิตของประชาชน เช่น การได้รับความรู้จะเกิดประโยชน์กับเขาอย่างไร ส่งผลต่อชุมชนอย่างไร กิจกรรมการเรียนรู้มันดีอย่างไร”

ศาสตราจารย์ ดร. อานันท์ กาญจนพันธุ์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 15 มิถุนายน 2553) กล่าวในลักษณะเดียวกันว่า “คือถ้าสังคมอยู่ในสภาวะที่ไม่มีการตั้งคำถาม ตั้งประเด็นปัญหาหรือไม่เผชิญกับปัญหาอะไรที่ต้องมาปรับแก้ คนก็จะเอื่อยเฉื่อย เรื่อยเปื่อย เพราะฉะนั้นประเด็นที่จะช่วย

หรือเงื่อนไขที่จะช่วยให้เกิดการปรับคิด ปรับเปลี่ยนอะไรต่างๆ มันอยู่ที่ว่าการต้องเผชิญกับปัญหาต่างๆ ที่มันแก้ไขยาก เพราะฉะนั้นต้องมารวมหัวกันเพื่อระดมความคิด ซึ่งเมื่อเรามาระดมความคิดกันแล้วก็จะเกิดการเปลี่ยนมุมมอง ว่า คงจะทำแบบเดิมไม่ได้แล้ว จะต้องมีการปรับเปลี่ยน ถ้ามันมีเงื่อนไขอย่างนี้คิดว่าน่าจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมุมมองได้ อันนี้มันอาจจะเป็นการปรับเปลี่ยนจากภายใน แต่แน่นอนว่าการปรับเปลี่ยนจากภายนอก เช่นว่า ชุมชนที่มีสมาชิกที่ได้ไปเรียนรู้จากภายนอก ไปเรียนรู้จากที่อื่นมาหรือแม้แต่การไปทำงานต่างถิ่น อย่างชุมชนทางภาคเหนือเมื่อก่อนก็จะมี的去ค้าวัว คือเดินทางไปค้าขาย เดินทางผ่านที่ต่างๆ มันจะเกิดการเก็บรวบรวมความรู้ต่างๆ หรือไม่ปัจจุบันนี้ คนงานที่กลับมาจากไปทำงานต่างประเทศเป็นกลุ่มบุคคลที่เป็นผู้นำทางความคิดในการเข้ามามีบทบาท เพราะแต่ก่อนการเลือกผู้ใหญ่บ้านก็จะเลือกคนธรรมดา ธรรมดา แต่ปัจจุบันนี้ก็เลือกคนที่ประสบการณ์จากต่างประเทศเพราะว่าปัจจุบันนี้ หมู่บ้านต้องมาใกล้ชิดหรือเกี่ยวพันกับภายนอก ถ้าเอาคนธรรมดาธรรมดาอย่างเดียวก็จะต่อรองกับข้างนอกไม่ได้”

โดย ครูสุรินทร์ กิจนิตยชีร์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 9 มิถุนายน 2553) กล่าวสอดคล้องกันว่า “มุมมองของคนที่มีภูมิปัญญาเดิม (คนสมัยก่อน) มนุษย์ต้องเกิดสองครั้ง เกิดครั้งแรก คือเกิดทางร่างกาย (ออกจากท้องแม่) เกิดครั้งที่สองคือ เกิดทางจิตวิญญาณ หมายถึง เกิดมาแล้วเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ซึ่ง มนุษย์นั้นมีความแตกต่างจากสัตว์ สัตว์นั้นอยู่ด้วยสัญชาตญาณแต่มนุษย์อยู่ด้วยวิจรรณญาณ คือ ปัญญา และปัญญาจะทำให้มนุษย์เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ แต่การจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนทุกวันนี้ยังไม่ตอบสนองความเป็นมนุษย์เท่าที่ควร หรือมนุษย์ที่เป็นมนุษย์สมบูรณ์ได้ทุกวันนี้เป็นเพราะเรียนรู้จากที่อื่น มีปราชญ์คนหนึ่ง อาจารย์ล้อม ปิ่นแก้ว เป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยเพชรบุรี บอกว่า ถ้าจะเอาปริญญาก็ให้เข้ามหาวิทยาลัย แต่ถ้าจะเอาปัญญาต้องเข้าชุมชน ซึ่งคำกล่าวนี้บอกนัยว่า คนจะเปลี่ยนกระบวนทัศน์ได้ต้องเห็นความเป็นจริงทั้งหมดของชีวิต ซึ่งการให้คนเห็นความจริงทั้งหมดนั้น ควรเห็นตั้งแต่ ชีวิต สังคม ธรรมชาติ ซึ่งล้วนเชื่อมโยงเป็นอันเดียวกัน ไม่ได้อยู่เป็นเอกเทศ และอยู่ในระบบความสัมพันธ์ หมายถึง มนุษย์สัมพันธ์กับมนุษย์ มนุษย์สัมพันธ์กับธรรมชาติ มนุษย์สัมพันธ์กับจิตใจของตนเอง และเนื่องกันเป็นปัจจัยซึ่งกันและกัน ฉะนั้นถ้าต้องการคุณภาพชีวิตที่ดีต้องสร้างสิ่งเหล่านี้ให้ดีด้วย ซึ่งระบบการศึกษาไทยต้องมีกระบวนการหรือวิธีการให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเข้าไปเห็นความจริง เช่น เรียนปลูกข้าวด้วยตนเอง ไม่ใช่อ่านแต่ในตำรา ทำให้ผู้เรียนมีโอกาสได้เห็นความเป็นอยู่ของชาวนา ได้สัมผัสธรรมชาติ ที่นอกเหนือจากความรู้ในหนังสือ ฉะนั้นกระบวนการในการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ เริ่มจากพุทธิพิสัย (ความรู้ขั้นสุดมยปัญญา) สู่ตะ คือ เห็น ฟัง ได้ยิน แต่สิ่งที่เห็นนั้นคือ ความจริง จิตพิสัย (จินตมยปัญญา) เป็นปัญญาระดับสอง เกิดจากการคิดวิเคราะห์ใคร่ครวญ

โดยใช้วิจารณ์ญาณจากสิ่งที่เห็น หาคำตอบให้ได้ด้วยวิจารณ์ญาณและจะส่งผลถึงจิตสำนึก ซึ่งกระบวนการทัศน์จะเริ่มเปลี่ยนในขั้นนี้ (กระบวนการทัศน์ คือ วิธิมอง มุมมองโลกทัศน์ในมิติใหม่ที่ไม่เหมือนเดิม) ต้องมีชีวิตใหม่ที่อยู่เพื่อสร้างไม่ใช่เสพ แต่กระบวนการทัศน์นี้จะไม่ยั่งยืน จึงต้องมีขั้นสร้างทักษะชีวิต หรือ ทักษะพิสัย (ภาวนามยปัญญา) คือ การปฏิบัติ พัฒนา เจริญสติ เจริญปัญญา และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้ยั่งยืน สร้างนิสัยใหม่ เช่น แต่ก่อนเป็นอยู่ด้วยกิเลสและตัณหา ปัจจุบันต้องอยู่ด้วยสติและปัญญา เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต มีความรับผิดชอบต่อสิ่งรอบตัว หรือกล่าวง่าย ๆ คือ เรียนรู้จากการกระทำ (*learning by doing*) ซึ่งในสังคมไทยมีมานานแล้ว”

นอกจากนี้ ดร. ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 6 มิถุนายน 2553) พูดถึงความสมดุลของแต่ละชุมชนว่าเป็นปัจจัยเงื่อนไขสำคัญของการเปลี่ยนแปลง เป็นจุดเปลี่ยนของชุมชนที่สำคัญที่ทำให้ชุมชนเปลี่ยนวิธีคิดวิธีปฏิบัติเรียนรู้กัน โดยอธิบายว่า “หลักของจุดเปลี่ยน ก็อย่างที่ผมอธิบายว่าสังคมนั้นมีคุณภาพของมันอยู่ เมื่อใดก็ตามที่องค์ประกอบของสังคมเสียคุณภาพไป มันก็เกิดความไม่สมดุล ความสมดุลนี้เป็นจุดเปลี่ยน ในที่สุดจุดเปลี่ยนนี้มันก็จะทำให้ คนในสังคมถูกคิด เขาเผชิญหน้ากันอยู่ อย่างกรณีบางจะเกร็งที่สมุทรสงคราม ชาวบ้านมีอาชีพหลัก 2 อย่างก็คือ ทำนา กับ ทำอาชีพประมงชายฝั่ง ประมงชายฝั่งก็คือการเก็บหอยแครง หอยแครงที่บางจะเกร็ง ตัวใหญ่ ขายดี อยู่มาวันหนึ่งก็เกิดมีคนหัวใส เอาคราดไปคราดหอยแครง มันก็ติดหอยแครงตัวเล็กตัวใหญ่ขึ้นมาหมด ทั้งตัวเล็กตัวใหญ่ ในที่สุดมันก็หมด ชาวบ้านซึ่งเก็บหอยแครงขายก็ไม่มีอาชีพ ประมงชายฝั่งก็ทำไม่ได้ มันก็เกิดมาบ่นกัน ว่าเกิดอะไรขึ้น เพราะเขาเกิดกระบวนการเรียนรู้ว่า ถ้าอย่างนั้นจะต้องแก้ปัญหาอย่างไร ก็ออกกติกาของหมู่บ้านมาว่าจะต้องเก็บด้วยมือ ไม่อย่างนั้นอย่างนี้ แล้วก็มีการที่เป็นชาวบ้านไม่เรือคราดหอยแครงเข้ามา ในที่สุดเขาก็สร้างระบบของหมู่บ้านขึ้นมา เริ่มเรียนรู้ที่จะดูแลกันเอง จุดเปลี่ยนก็คือการเสียสมดุลของสังคม แต่ว่าอย่างนี้ไม่แน่ว่าจะเกิดขึ้นกับทุกสังคมหรือไม่ ตัวเรื่องมันต้องเป็นใครสักคนหนึ่ง ที่ทำหน้าที่เป็นตัวเร่งให้สังคมนั้นตระหนักรู้ ไม่จำเป็นต้องเป็นองค์กรเสมอไป เป็นกลุ่มคนก็ได้...”

และยังได้อธิบายถึงกลไกที่เป็นตัวเร่งให้สังคมเกิดเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ นักการศึกษาควรมีบทบาทเป็นตัวกระตุ้นการเรียนรู้ โดยอาศัยกระบวนการพูดคุยสนทนา (*Dialogue-based Learning*) ว่า “หน้าที่ของนักการศึกษาประเภทหนึ่ง ผมใช้คำว่า *Informal Educator* พวกนี้ใช้วิธีเข้าไปชวนคุยในชุมชน แล้วใช้กระบวนการเหล่านี้พลิกชุมชน ถ้าเข้าไปในชุมชน ต้องดูว่าคุณภาพของสังคมคืออะไร มันกำลังเสียสมดุลประเด็นใดบ้าง แล้วก็ใช้ประเด็นเหล่านี้สร้างกระบวนการเรียนรู้ แล้วกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นทุกวันนี้ หลักที่ใช้หลักของการจัดการความรู้ หรือ KM เพราะว่า ขั้นตอนของการเรียนรู้ในสังคม อย่างแรกคือ ต้องทำให้สังคมตระหนักรู้ถึงการดำรงอยู่

ของสังคม ตรงนี้สำคัญมาก ชาวบ้านส่วนใหญ่มักจะไม่ค่อยรู้สึกถึงการดำรงอยู่ของความเป็นหมู่บ้านของเขา เขาคิดว่าหมู่บ้านนี้ปกครองโดยภาคราชการ อย่างดีก็ อบต. เดือดร้อนก็ไปบอกราชการ คือเขาต้องรู้สึกว่ามีหมู่บ้านของเขามีความหมาย อันนี้เป็นพื้นฐานของความรู้สึกว่าเขาเป็นเจ้าของชุมชน เพราะฉะนั้นต่อไปเขาก็ต้องเรียนรู้ว่าเขา ชุมชนนี้ สังคมนี้ กำลังเผชิญหน้าอยู่กับอะไรบ้าง เขาก็ต้องทำความเข้าใจด้วยตัวของเขาเอง ขั้นตอนที่ 3 ก็คือ เมื่อเขารู้ว่าหมู่บ้านเขามีความต้องการอะไร มีปัญหาอะไร เขาก็จะเริ่มวางเป้าหมายว่าเขาจะไปทางไหน เขาอยากให้มีหมู่บ้านเป็นอะไร ปัจจุบันนี้ทฤษฎีการพัฒนาหลายๆ ทฤษฎีเขาไม่ถามแล้วว่าเรามีปัญหาอะไร เราจะแก้ปัญหามาอะไร นักพัฒนาหลายๆ คนบอกว่า เราต้องอยู่กับปัญหา แต่ต้องถามว่า เราจะพาหมู่บ้านไปทางไหน ปัญหาบางทีอาจจะแก้ก็ได้ อาจจะแก้ไม่ได้ แต่เราจะไปทางไหน มันก้าวข้ามปัญหาไปแล้ว ขั้นตอนที่ 4 ก็คือ ถ้าเขารู้ทิศทางที่เขาจะไป คำถามก็คือ เขาต้องเรียนรู้อะไรหรือไม่ หรือไม่ต้องเรียนรู้ ถ้าไม่ต้องเรียนรู้ ลงมือปฏิบัติได้เลยหรือไม่ ถ้าไม่ลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาหรือเพื่อที่จะพัฒนาไปได้ก็จบ แต่ถ้าเมื่อต้องเรียนรู้ เราจะเรียนรู้อย่างไร เรียนรู้กันในชุมชน หรือเรียนรู้ภายนอกชุมชน เรียนรู้ภายในชุมชนก็คือ ใครบ้างที่เรียนรู้ อะไรบ้าง ก็มาทำ KM กัน มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ลงมือแก้ไข...”

ซึ่งสอดคล้องกับ รองศาสตราจารย์ ดร. ชิตชงศ์ ส. นันทนาเนตร (สัมภาษณ์เจาะลึก, 10 มิถุนายน 2553) ที่อธิบายว่า วิกฤตปัญหาที่ชุมชนต้องเผชิญร่วมกันจะทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ และการแก้ปัญหา สอดคล้องกับ ศาสตราจารย์ ดร. สุมาลี สังข์ศรี (สัมภาษณ์เจาะลึก, 3 มิถุนายน 2553) อธิบายว่าควรจะมีกลไกเข้าไปทำให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลง นอกเหนือจากตัวกิจกรรมที่สนใจว่า “ต้องสร้างความเข้าใจในเรื่องของประโยชน์ของการเรียนเพราะชาวบ้าน เขาอาจจะมองว่าการเรียนรู้เป็นเรื่องของนักเรียน เป็นเรื่องของคนที่อยู่ในวัยเรียน มันไม่ค่อยเกี่ยวกับตัวเขา ทีนี้เราต้องสร้างความเข้าใจแล้วว่า การเรียนรู้ ไม่ได้หมายถึงนักเรียน เรียน แต่หมายถึงการทำให้เขาได้พัฒนา เพราะฉะนั้นเราต้องสร้างความเข้าใจแบบนี้ไม่ได้ ต้องยกตัวอย่างเพราะเราไปบอก ไปอธิบายเหมือนนักเรียนนักศึกษาเขาจะไม่เข้าใจแต่อาจจะต้องบอกว่า นี่คือ ตัวอย่าง นี่คือ ประโยชน์ บอกว่าถ้าทำกิจกรรมนี้แล้ว ได้เรียนรู้เรื่องนี้แล้วเราจะได้อะไร ต้องมีตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม อย่างนี้ก็ทำให้เขา น่าจะเปลี่ยนได้”

และดร.ประพัฒน์พงศ์ เสนาฤทธิ์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 4 มิถุนายน 2553) ระบุถึงความสนใจในการเรียนรู้ของชุมชนว่าเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของชุมชน โดยกล่าวว่า “ผมยังติดอยู่ที่ Need ชุมชนต้องเข้าใจว่านี่คือ Need ของเขา ปัญหาของเขา ถ้าเขาไม่รู้ว่าเขาเป็นโรค เขาก็จะไม่รักษา ถ้าเกิดว่าเขาตระหนักว่า เขามีปัญหา มันก็จะเกิด ซึ่งอาจจะเริ่มจากเวทีนี้ได้ อันที่ 2 ก็คือ ต้องถามว่าเมื่อมีปัญหาแล้วมีयरักษาหรือไม่ บางทีก็รู้ แต่ก็ไม่แก้ไม่ได้ เพราะฉะนั้น Commitment มัน

ไม่ได้ ถ้าไม่มี Commitment นี้ Sustainable จะไม่เกิดขึ้นเลย พอ Change Agent หิ้วกระเป๋า กลับไปก็กลับไปเรียนรู้อย่างเดิม ถ้าทุกคนทำร่วมกัน มี Participation ก็เกิด Commitment เพราะเรากำลังพูดถึงชุมชน ถ้าไม่ได้ทั้งชุมชนมันก็เคลื่อนยาก แล้วสุดท้ายก็คือ Backup System ที่จะเป็นตัวกระตุ้น โดยตัวของ Backup หมายความว่า ขับเคลื่อนโดยนโยบาย ถ้ามารัฐบาลเอา จริงหรือไม่ กระทรวงเอาจริงหรือไม่ หน่วยงานรับผิดชอบเอาจริงหรือไม่ แล้ว Backup จะไปช่วยดู ถ้าตรงไหนมีปัญหาในเรื่องไหนก็จะเข้าไปช่วย เพราะปัญหาบางอย่างใหญ่เกินที่ Change Agent แต่ละคนจะไปแก้...แต่ผมว่าบ้านเรามัน Teaching Focus มานาน เพราะฉะนั้นองค์ความรู้ ทั้งหลายมันจึงต้องอาศัยคนไปขับเคลื่อน ไปกระตุ้นอยู่เหมือนกัน ...แต่ละชุมชนจะไม่สามารถรู้ ทั้งหมด แต่ กคน. จะเป็น Facilitator ในการเรียนรู้ได้ หาวิธีย่อยความรู้ที่ออกมา ทำงานร่วมกับ Change Agent ชุมชนแห่งการเรียนรู้ก็จะเกิด ถ้าเขาตระหนักว่ามันเป็น Need ของเขา เขาก็จะทำ ถ้าเขาตระหนักว่ามันสอดคล้องกับวิถีชีวิตของเขา”

สอดคล้องกับ ดร. สมบัติ สุวรรณพิทักษ์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 24 มิถุนายน 2553) ที่อธิบายว่า การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นวิธีการเรียนรู้พื้นฐานที่เหมาะสมกับประชาชนในชุมชน โดยเป็นจุดเปลี่ยนของชุมชนที่จะทำให้สังคมมีการเรียนรู้มากขึ้น ดังที่กล่าวว่า “โดยพื้นฐานของชุมชนไทย รูปแบบการปฏิสัมพันธ์ไม่น่าจะเปลี่ยนไปมาก เพราะคนในชุมชนก็เป็นคนพื้นบ้านเพราะคนที่มีการศึกษาสูงก็จะออกจากชุมชนไป วิธีการเรียนรู้ของคนในชุมชนไม่ได้เรียนรู้จากการอ่านเรียนรู้จากการพูดคุยแลกเปลี่ยนอย่างไม่เป็นทางการเป็นปัจจัยสำคัญแต่ก็ต้องผสมผสานทั้ง Formal Learning และ Informal Learning ถ้าเป็น Non-formal Learning คือการอบรมให้ความรู้ แต่ถ้าเป็น Formal Learning ก็คือจัดห้องเรียนให้ไปเลย เป็นหลักสูตรสองเดือนสามเดือน เพราะฉะนั้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยการบอกกล่าวการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ยังมีหลักของการเรียนรู้ของชาวบ้าน แต่ใช้ Keyword คือให้รูปแบบผสมผสานที่เหมาะสมกับลักษณะที่เป็นข้อเสนอแนะต่อโมเดลที่แตกต่างตามลักษณะบริบทของสังคม”

นอกจากประเด็นข้างต้น ดร.อมรวิชัย นาคทรพดงที่ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 8 มิถุนายน 2553) ได้แสดงความคิดเห็นที่แตกต่าง โดยระบุว่า “เรื่องการแข่งขันทางเศรษฐกิจ มีผลแน่ๆ ยิ่งถ้าตอนนี้เราส่งเสริมเรื่องวิสาหกิจชุมชน เรื่อง SME ผมว่าจะมีส่วนกระตุ้นได้แน่นอน อย่างที่สองคือเงื่อนไขการเมือง ซึ่งตรงนี้ยังห่าสิบ ห่าสิบ ตบยาเหมือนกัน การเมืองมันไม่นิ่ง ...มันจะทำให้การเมืองท้องถิ่นอ่อนแอมาก พอการเมืองท้องถิ่นอ่อนแอก็กลายเป็นเรื่องไม่เคารพเหตุผลแล้วเป็นเรื่องอุปถัมภ์นิยม พรรคพวก อันนี้ไม่เอื้อ เราคงต้องรออีกสักพักให้การเมืองระดับชาตินิ่ง แล้วมันจะเข้าไปเสริมความแข็งแรงของการเมืองท้องถิ่นได้ แล้วมันจะไปเสริมเรื่องธรรมาภิบาลท้องถิ่นได้ ตอนนี้ถ้าถามว่ามันจะมีเงื่อนไขอะไรที่มันจะสร้างจุดเปลี่ยนหรือไม่ ตอบว่ามี แต่มัน Negative คือ

Positive ตัวหนึ่ง Negative ตัวหนึ่ง Positive คือเรื่อง SME เรื่องวิสาหกิจชุมชน Negative คือเรื่อง การเมืองระดับชาติ ที่มันไม่เอื้อแล้วยังจะหนักข้อเข้าไปอีก มันบ่มเพาะความแตกร้าวที่ลึกซึ้งมาก ในระดับรากหญ้า ถ้าเราไม่สนใจเรื่องการเมือง คิดว่าการเมืองเป็นเรื่องที่คุมได้ยากก็โดยตรรกะก็ ต้องเพิ่มอีกตัวปัจจัยทางเศรษฐกิจต้องทำให้แน่ เรื่อง SME เรื่องกระแสวิสาหกิจชุมชน เรื่องการ ผลิตระดับรากหญ้าที่ทำในเชิงพาณิชย์ได้ ที่ส่งออกได้ ทำให้เห็นเป็นแบบอย่าง OTOP นี่เป็น Good Idea ทั้งนั้น ทำให้ขึ้นมาเป็น Product ที่มีการจัดการสมัยใหม่ มีการตลาด มีศึกษาอุปสงค์ อุปทาน มีการส่งเสริมจากภาครัฐ เรื่องการส่งออก เรื่องโลจิสติกต่างๆ ดี ทำตรงนี้ให้แรงขึ้น ถ้าเรา เปลี่ยนการเมืองไม่ได้ เราทำตัว Change Agent ทำให้ Change Factor ทางเศรษฐกิจให้แรง นี่ คือข้อเสนอของผมในยามที่เราไม่ค่อยมีความหวังกับเรื่องการเมือง เราหวังได้อย่างเดียวก็เรื่อง เศรษฐกิจ ก็ต้องทำปัจจัยเสริมด้านเศรษฐกิจให้แรงพอ ที่ทำมาดีอยู่แล้วแต่ทำให้เรื่องขึ้นไม่ว่าจะ เป็นเรื่อง วิสาหกิจชุมชน SME OTOP กองทุนหมู่บ้าน มันก็จะทำให้ตัวสกัดด้านการเมืองมันลด อิทธิพลลง คนก็จะมุ่งหน้าทำมาหากินเพื่อความมั่นคงของตัวเอง แล้วตรงนี้แน่นอนจะต้องพึ่งเรื่อง กระบวนการเรียนรู้ เรื่องความจำเป็นของการเรียนรู้ ก็โดยตรรกะก็ง่ายๆ เมื่อเราหวังเรื่องการเมือง ไม่ได้ก็ต้องหวังเรื่องเศรษฐกิจ”

จะเห็นได้ว่า การเปลี่ยนแปลงของชุมชนเกิดจากปัจจัยเงื่อนไขทางสังคมที่หลากหลาย ทั้ง การเปลี่ยนแปลงชุมชนโดยชุมชนเอง การได้รับการกระตุ้นจากองค์กรหรือหน่วยงานภาคส่วนต่างๆ ซึ่งกระบวนการสำคัญที่จะทำให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงความคิด และวิถีการปฏิบัติอย่างยั่งยืน เกิดจากการระดมความคิด การวิเคราะห์หาปัญหา ความต้องการที่แท้จริงของชุมชน หลังจากนั้น ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาดังกล่าว พัฒนาโดยอาศัยปัจจัยพื้นฐานที่มีอยู่ในชุมชน หรือการได้รับความช่วยเหลือและสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ดำเนินการอย่างต่อเนื่องจน เห็นผลในเชิงประจักษ์ ปัจจัยเหล่านี้เองทำให้ชุมชนเกิดการยอมรับ และเปลี่ยนแปลงตนเองอย่างยั่งยืน

11. ขั้นตอนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวก สำหรับชุมชนมีอะไรบ้าง และมีลักษณะเป็นอย่างไร

ชุมชนสามารถดำเนินการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิง บวกสำหรับชุมชนได้ด้วยกระบวนการที่หลากหลาย ดังที่ผู้เชี่ยวชาญได้อธิบายขั้นตอนการพัฒนา สังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนว่า ศาสตราจารย์ ดร. สุมาลี สังข์ศรี (สัมภาษณ์เจาะลึก, 3 มิถุนายน 2553) กล่าวว่า “จะต้องเริ่มหาคนที่ เป็นแกนกลางก่อน ว่าใครจะเป็นแกน ที่พอพูดแล้วคนในสังคมจะเชื่อถือแล้วก็ยอมรับฟัง เพราะฉะนั้นจะต้องตั้งกลุ่มที่ เป็นแกนขึ้นมาก่อน เพราะฉะนั้นเมื่อได้กลุ่มตรงนี้มาแล้วจึงค่อยๆ ขยายไป ค่อยๆ กระจาย

แนวความคิดไปยังส่วนอื่น ๆ ของชุมชน เมื่อขยายแนวความคิด ทุกคนเห็นร่วมกันแล้ว ทุกคนยอมแล้ว จึงจะมาวิเคราะห์ปัญหา วิเคราะห์ความต้องการของชุมชน แล้วมาวางแผน แล้วจึงมาดำเนินกิจกรรม แล้วก็มาติดตามผล แต่ว่าจุดเริ่มต้นเป็นสิ่งที่สำคัญ”

ดร. วิศนี ศิลตระกูล (สัมภาษณ์เจาะลึก, 5 มิถุนายน 2553) แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกัน โดยกล่าวว่า “อันแรกที่อาจารย์คิดคือ ต้องมีกำหนดนโยบายระดับประเทศ อย่างประเทศสิงคโปร์เค้าก็มีนโยบาย ของเราประเทศไทย คือ ถ้าจะเอาระดับชาติต้องมีนโยบายชาติ มีนโยบายจังหวัด ตัวอย่างจังหวัดสมุทรปราการ กศน.เค้าผลักดันเลยนะ กศน.ประกาศชัดว่าจะสร้างเมืองแห่งการเรียนรู้ ก็เป็นนโยบายแต่เป็นนโยบายระดับจังหวัด ...หรือถ้าเป็นระดับอำเภอ ต้องมีที่จะสร้างให้คนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ หรือพัฒนาแหล่งเรียนรู้ต้องมีนโยบาย อันที่สองคือหน่วยงาน รัฐ เอกชน องค์กรท้องถิ่น ต้องจัดทำนโยบายของตน จัดสรรงบประมาณ กำหนดกิจกรรม อันที่สามคือสร้างแรงจูงใจใฝ่รู้ จัดกิจกรรม จัดเวที อันที่สี่คือจัดและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ถ้ามีอยู่แล้วก็ต้องพัฒนา ไม่ใช่โทรม ต้องพัฒนาให้มันดี เข้าไปเรียนรู้ เพราะฉะนั้นองค์กรหน่วยงาน หรือโรงงานสามารถทำเป็นแหล่งเรียนรู้ได้ หรือสถานศึกษาในโรงเรียน จะมีกิจกรรม เพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งคนในองค์กร หรือว่าคนนอกองค์กร ต้องมีการแลกเปลี่ยน ไม่เช่นนั้นน้ำนิ่งจะเป็นน้ำเน่า ต่อไปก็คือการนำเทคโนโลยีมาใช้ เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ อันที่หกมีกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย ตามความต้องการของประชาชน”

สอดคล้องกับ ดร. อมรวิรัช นาคทรพรพ ดังที่ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 8 มิถุนายน 2553) ที่กล่าวว่า “แต่ถ้าจะเริ่มต้นอย่างถูกวิธีก็คือ ทำ 2 ระดับ 1. ระดับรากก็ทำให้เกิดเครือข่ายที่ขยายตัวไปเรื่อยๆ ในระดับฐานราก ขยายด้าน scale มีเครือข่าย มี KM มีการเรียนรู้ร่วมกันแล้วสุดท้ายทำให้เกิดปีกแผ่นขึ้น เหมือนผมทำเรื่องเด็กก็ทำจากฐานรากก็คือ อบต. ตอนนี้อยู่ประมาณ ร้อยกว่าแห่ง มันไม่ถึง 2-3% ของ อบต. ทั้งหมด แต่ภายในสิบปีข้างหน้าจะขยาย scale ไปถึงพันแห่ง ประมาณ 15-20% ของ อบต. ทั้งหมด นี่ก็จะได้เรื่องของ scale แล้ว ผมว่าเราลงไปสร้าง node เครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกัน มีชุมชน อบต. ซึ่งเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นแม่ข่าย เราขยายเครือข่ายไปเรื่อยๆ แต่ว่าสิ่งเหล่านี้จะเป็นผลได้ก็คือว่า กุศโลบายต้องชัด ชัดเรื่องทรัพยากร ชัดเรื่องการจัดการ โดยเฉพาะการจัดการทรัพยากร เรื่องธรรมาภิบาลในองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นมันต้องไปด้วยกันหมด อยู่มาวันหนึ่งก็เหมือนกับประเทศไทยไม่ใช่แค่กรุงเทพฯ อีกต่อไป ประเทศไทยคือองค์กรรวมของหน่วยเล็กๆ ระดับพื้นที่จำนวนมากที่ทำงานอย่างมีธรรมาภิบาล มีการจัดการที่ดี มีสิทธิและอำนาจตามกฎหมายในการจัดการทรัพยากร ในการจัดการความเป็นไปของตนเอง ไม่ว่าจะ เป็น เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การศึกษา แล้วก็ใช้ตรงนี้ไปกระตุ้นให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ในระดับฐานราก 2. คือมีกุศโลบายระดับบนที่เอื้อมากขึ้น การกระจายทรัพยากร สิทธิอำนาจในการจัดการ

ธรรมาภิบาล ถ้าสามเรื่องนี้ ทำได้ถึงพร้อม ควบคู่กันไป บวกกระแสข้างล่างซึ่งทำเครือข่ายการ จัดการความรู้ ขยายผลไปเรื่อยๆ จากแบบอย่างที่ดี อย่างที่อาจารย์ทำไว้ ผมว่าเราจะเห็นประเทศไทย ดีขึ้นแน่ๆ ถึงจะค่อยๆ ดีขึ้น แต่ผมก็คิดว่าต้องดีขึ้นแน่ๆ ที่ผ่านมารวมเหมือนเราไม่ขยับไปไหน เพราะว่าเราไม่ได้มองภาพรวม นักวิชาการก็คิดค้นรูปแบบสารพัดเลยแต่มันอยู่ในบ้านหลอมเดิม เป็น บ้านหลอมซึ่ง รูปแบบจะดีอย่างไร บ้านหลอมมันไม่เอื้อ มันก็เสร็จ คงไปไม่ได้”

ดร.ประพัฒน์พงศ์ เสนาฤทธิ์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 4 มิถุนายน 2553) กล่าวถึง กระบวนการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับชุมชนอย่างชัดเจน โดยกล่าวว่า “ผมคิดว่า ก็จะเป็น กระบวนการธรรมดา คือ จะต้องทำ need assessment เพื่อสร้างความตระหนัก คือ awareness ตระหนักโดยวิธีไปทำเสวนากัน มีการ survey ทำเสร็จแล้วก็ทำ gap analysis ใน need assessment บอกว่าในอีกห้าปี เราอยากไปไหน มันก็จะเกิดขึ้น ขณะนี้เราอยู่ที่ไหนมันก็จะเกิดขึ้น เราก็จะเห็นช่องว่าง ที่เรายังไปไม่ถึง ก็จะเป็น need ซึ่ง need ของแต่ละชุมชนก็จะขึ้นอยู่กับบริบท ของชุมชน เพราะฉะนั้น เหนือ กลาง ใต้ ก็จะมีหลากหลายออกไป เพราะฉะนั้นคนที่จะไปทำอย่างนี้เขา จึงต้องการ volunteer ไปทำ แล้วก็ต้องไปสร้างกลุ่ม หนุ่มสาว กลุ่มแม่บ้านให้เกิดขึ้น ให้เป็น partner ของเรา เราต้องสร้างแนวร่วม กลุ่มแม่บ้าน เมียกำนัน หรือว่า น้องเจ้าอาวาส หรืออะไรก็แล้วแต่ เรา ต้องหาคนพวกนี้ คนพวกนี้ต้องเป็นพวกเรา พวกเราหมายความว่า เข้ามาอยู่ในกระบวนการ มองเห็น ว่าถ้าเราอยู่เฉยๆ เราตายแน่ ถ้าเกิดว่าเราไม่เรียนรู้ ไม่พัฒนาชุมชนเราตายแน่ เมื่อสร้าง awareness ได้แล้ว ก็ต้องสร้าง partner ขึ้นมาเพื่อ ให้เกิด participation เขาก็จะร่วมมือกันช่วยกันคิด ช่วยกันทำ เป็นหัวเลี้ยวหัวแรงในการทำ เมื่อสร้างกลไกหรือความร่วมมือนี้ขึ้นมาแล้วได้ เมื่อเกิด awareness แล้วเกิดการ training เพื่อให้การขับเคลื่อน ขับเคลื่อนเสร็จแล้ว เราก็ลงมือปฏิบัติ ลงมือ try out ปรับปรุง ให้ครบระยะหนึ่ง ประเมินผล ไซ้ผลงาน ว่ามันดีขึ้นอย่างไร แล้วก็ประชาสัมพันธ์ให้เขาเห็น เสร็จแล้วมันจะ run รอบสองได้หรือไม่ โหมเมตมันมันเกิดหรือยัง มันขาดอะไร ถ้ามันขาดข้างนอก change agent ก็ต้องหันหลังมาถาม backup อยู่ตรงไหน เสร็จแล้วเราก็ผ่องถ่ายภารกิจที่เราสร้าง ขึ้นมาไปสู่ภายใน starter จะต้องให้ generator ทำงานเพื่อขับเคลื่อนตรงนี้ ชุมชนบางแห่งมันไม่เดิน เพราะ commitment มันไม่ได้ เราต้องสร้าง commitment สร้างเครือข่ายแล้วก็ต้องสร้าง commitment เมื่อเขา commit แล้วว่านี่เป็นความรับผิดชอบของเขา...”

ซึ่งกระบวนการสร้างกลุ่มคนที่ทำหน้าที่กระตุ้นการเรียนรู้ หรือสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ขึ้น ในชุมชนเพื่อให้เกิดความตื่นตัว และเห็นคุณค่าของสังคมแห่งการเรียนรู้ สอดคล้องกับความคิด ของดร. ชัยยศ อิมสุวรรณ์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 6 มิถุนายน 2553) ที่พูดถึงกระบวนการเริ่มแรก สำหรับการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ คือ ชุมชนต้องพัฒนานักส่งเสริมการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น ดังที่ กล่าวไว้ว่า “ต้องสร้างนักส่งเสริมการเรียนรู้ คนเหล่านี้จะเป็นครูก็ได้ อาจจะเป็นใครก็ได้ แต่ว่า

อาจจะมีการยกตัวอย่างเช่น คณะครุศาสตร์ หรือ ศึกษาศาสตร์ จะปล่อยครูลงพื้นที่ ต้องฝึกคนอย่างนี้และต้องถือเป็นหน้าที่ขององค์กรที่ทำหน้าที่ผลิตบุคลากร ผู้นำศาสนาหรือพระก็ต้องทำให้ทำหน้าที่นี้ได้ แม้กระทั่งกระทรวงมหาดไทยที่มีสถาบันพัฒนาผู้นำท้องถิ่น มีการอบรมอบต. ทุกปี ปีละหลายๆ กลุ่ม ก็ต้องอบรมให้เป็นคนเหล่านี้ แต่อย่างนี้เกิดไม่ง่าย เพราะจะทำให้ชาวบ้านเกิดคำถามกับเขา แต่จำเป็น ในอนาคตนี้จำเป็นมาก ที่ชาวบ้านจะต้องตั้งคำถามอย่างนี้ กระทรวงศึกษาฯ เองพยายามทำตรงนี้ แต่ก็แก้ปัญหาไม่ถูกจุด ...ถ้าดีที่สุดคือชุมชนต้องตระหนักรู้และมีมโนสำนึก แล้วพัฒนากระบวนการเรียนรู้ได้เอง แต่ในกรณีที่เราต้องการเร่งกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ก็ต้องมีคนเหล่านี้เข้าไป คนเหล่านี้หมายถึงคนที่ทำงานกับประชาชน ไม่ว่าจะเป็ น ครู หรือ พระ หรือ คนในท้องถิ่น”

สอดคล้องกับความคิดเห็นของครูวง เขียวนิล ครูสรณพงษ์ บัวโรย และครูสมทรง แสงตะวัน (สัมภาษณ์เจาะลึก, 4 มิถุนายน 2553) ที่อธิบายกระบวนการในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ว่า “ชุมชนแห่งการเรียนรู้ต้องมีคน มีเครือข่าย และมีการจัดหลักสูตร อาจจัดหลักสูตรว่าในเครือข่ายมีใครที่มีความรู้เรื่องไหน แลกเปลี่ยน ถ่ายทอดความรู้กัน” ครูวง เขียวนิล และ “ถ้าจะต้องพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ขึ้นมาในชุมชน ขั้นแรกต้องพัฒนาคนขึ้นมาก่อน อาจเป็นทั้งผู้นำทั้งชาวบ้านนั่นแหละ เพราะเราต้องค้นหาผู้นำไง แต่ถ้าค้นหาผู้นำแล้วไม่เอาชาวบ้านมาเรียนรู้ แล้วเอาใครมาเรียนรู้ เพราะการค้นหาผู้นำต้องค้นหาจากคนที่ทำ แล้วพัฒนาเค้า บางทีก็ต้องก่อนที่จะไปพัฒนาเค้าก็ต้องพัฒนาเราก่อน เราชู้ใจ แล้วก็พอพัฒนาคนแล้วมาพัฒนาองค์ความรู้ องค์ความรู้ที่มีอยู่แล้ว จะทำยังไง องค์ความรู้ที่มีบางครั้งมันเป็นดิบๆ มันเป็น Tacit ถามว่าเราจะช่วยกันจัดการความรู้ใหม่จะทำยังไง ทำให้เป็นความรู้ที่เค้ายอมรับได้ หลังจากนั้นก็ไอ้องค์ความนี้ มันก็สู่การเผยแพร่ ใช่มั้ย มันก็ต้องเผยแพร่ไปทางอินเตอร์เน็ตก็ดี หรือว่าปากต่อปาก หรือทางทีวี หรืออะไรต่างๆ ซึ่งมีคนมาช่วยเราเยอะแยะไปหมด แต่ถ้าเราทำดีแล้วไม่ต้องกลัวหรอก ดีครั้งแรกก็คือดีต่ออะไรครับ สังคมเราก่อนไง ถ้าสังคมเราดีเราก็ไม่ต้องจ้อหรือกลัวสังคมนอกเค้าจะมาเรียนรู้หรือไม่เรียนรู้ก็เรื่องของเธอ เพราะเราเรียนรู้เพื่อเราแต่เราก็ไม่ได้บอกว่ากีดกันสังคม เราทำเพื่อเรา แต่เราในที่นี้ก็คือสังคมเรา เพื่อสังคมเรา แต่สังคมอื่นอยากจะมาเรียนรู้ด้วย ก็เราก็นิ่งดี เพราะสังคมอื่นมาเรียนรู้มันก็จะเกิดเครือข่ายการเรียนรู้ ถึงจะเรียกสังคมแห่งการเรียนรู้ที่แท้จริง” ครูสรณพงษ์ บัวโรยกล่าว (สัมภาษณ์เจาะลึก, 4 มิถุนายน 2553)

ครูสมทรง แสงตะวัน (สัมภาษณ์เจาะลึก, 4 มิถุนายน 2553) กล่าวว่า “ตามคิดนะ แล้วแต่ชุมชนนะ ผมคิดว่า โดยเฉพาะถ้าเป็นชุมชนที่มีความเดือดร้อน เรื่องอะไร เค้าจะมีผู้นำชุมชน ก็จะนำได้ง่ายขึ้น นะครับ แต่ถ้าเป็นชุมชนลักษณะชุมชนของผมเนี่ย ก็ยากหน่อย เพราะว่าเขามีอันจะกินอยู่แล้ว พูดก็ลำบากนิดนึง เพราะว่า พูดยาก ๆ ก็คือว่า ไม่ต้องพึ่งพาอาศัยกันก็อยู่ได้แล้ว จุดนี้

สำคัญมาก ๆ เลย ครับ ก็แล้วแต่บริบทของชุมชนนั้น ครับต้องมีคนเริ่ม คือหาปัญหาให้เจอแล้วมีคนเริ่มที่จะแก้ปัญหา นั่น ต้องเริ่ม ทำเป็นรูปธรรมให้ได้”

เช่นเดียวกับความคิดเห็นของดร. เสรี พงศ์พิศ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 7 มิถุนายน 2553) ที่กล่าวว่า “มันก็ต้องเริ่มจากการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ สร้างโอกาสการเรียนรู้ สร้างวิธีการเครื่องมือการเรียนรู้ให้มาก ต้องทำหน้าที่สามอย่างนี้ให้ดี นโยบายของรัฐก็ดี เอกชนก็ดี ทุกภาคส่วนจะต้องปรับวิถีคิด ปรับกระบวนการ แล้วก็สร้างโอกาสการเรียนรู้ให้กับทุกคน ให้ตระหนักถึงเรื่องนี้ให้มาก เพราะว่าคนจำนวนมากยังนึกว่าถ้ามีเงินกับมีนา ก็อยู่ได้ มันอยู่ไม่ได้หรอก ค่าต้องมีความรู้ไง ที่นี้ทำยังไงให้ค่าตระหนักว่าความรู้ที่สำคัญ แต่ว่าให้ค่าตระหนักอย่างเดียวไม่พอ ต้องให้โอกาสค่าได้เรียนรู้ แล้วเราก็ต้องปฏิรูประบบการเรียนรู้ด้วย เพื่อให้ค่ามีความสนใจที่จะเรียนรู้ คือระบบเรา วิสัยทัศน์ของเรา ปรัชญาการศึกษาของเราก็ต้องเปลี่ยน...” และความคิดเห็นของศาสตราจารย์ ดร. อานันท์ กาญจนพันธุ์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 15 มิถุนายน 2553) ที่ให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็ง และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนเช่นกัน ดังที่กล่าวว่า “สังคมแห่งการเรียนรู้ก็อาจจะต้องมีสมาชิกของสังคมที่ สามารถสรุปประสบการณ์ สรุปสิ่งที่ตนเองได้พบเห็นเพื่อช่วยในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในอนาคตได้ คือสามารถรวบรวมประสบการณ์หรือสิ่งที่ตนเองพบเห็นมาใช้ในการแก้ไขปัญหา ผมคิดว่าที่สังคมมีปัญหาทุกวันนี้ เพราะมีการจัดการแก้ไขปัญหา เพราะฉะนั้นความสามารถในการแก้ไขปัญหา มันสะท้อนความสามารถของสังคมนั้นว่ามีความสามารถในการเรียนรู้ได้หรือไม่”

รองศาสตราจารย์ ดร. พงษ์ทิ ศิริบรรณพิทักษ์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 2 มิถุนายน 2553) อธิบายกระบวนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ว่า มีสองเรื่องที่ควรเน้น คือการเสริมพลังอำนาจ การสนับสนุนให้กำลังใจ (Empowerment) และการมีส่วนร่วมของประชาชน (Participation) เป็นกระบวนการสำคัญเพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ดังที่ว่า “กระบวนการสำคัญก็หนีไม่พ้น 2 เรื่องนี้คือ Empowerment กับ Participation คือ การให้คนมีส่วนร่วมในการคิด ในการแสดงความคิดเห็น ในการตัดสินใจ แต่ว่าต้องเป็นการแสดงความคิดเห็น และการตัดสินใจที่มีองค์ความรู้หรือฐานความรู้ที่ถูกต้อง เดียวนี้ก็เริ่มมีแล้วในด้านการขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง ก็พยายามจะใช้สมัชชาการศึกษา โดยหวังว่าสมัชชาการศึกษาจะเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปฏิรูปการศึกษา ซึ่งตรงนี้ก็ต้องยอมรับว่า ถ้าเราอยากให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปฏิรูปการศึกษา โดยเฉพาะประชาชนทุกระดับชั้นมีส่วนร่วม การปฏิรูปก็อาจจะเดินไปได้ช้า แต่ก็อาจจะมั่นคงกว่าการใช้แต่ผู้เชี่ยวชาญมาปฏิรูป ... เพราะฉะนั้นการเราต้องเลือกเอากระบวนการที่ประชาชนมีส่วนร่วมเยอะๆ แต่มันอาจจะไปได้ช้า ให้เขาคิดได้เอง แต่ในขณะเดียวกันก็มีคู่ขนานให้นักวิชาการทำไปพร้อมๆ ไปด้วย ซึ่งการให้มีส่วนร่วมนี้เป็นการเสริมสร้างพลังอำนาจ เรียกว่า

Empowerment คือเขาเรียนรู้ไป เขาก็จะมีการยกระดับความรู้ของเขา ให้สูงขึ้นเรื่อยๆ แล้วก็จะมีความรู้สึกอยากเรียนรู้เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ และที่สำคัญการเรียนรู้นั้นต้องเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หมายความว่า ไม่ใช่มีการเรียนรู้ แบบที่มีครูสอนแบบสำเร็จรูป แต่การเรียนรู้เกิดจากการเรียนรู้ร่วมกัน อาจจะมีวิทยากรนำทางบ้าง แต่จริงๆ แล้วระยะยาววิทยากรก็อาจจะแนะนำเฉยๆ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นศัพท์ที่ใช้ได้ แล้ววิทยากรอาจมากำกับว่า เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เชิงบวก และต้องใจกว้าง รับฟัง และต้องคิดถึงเป้าหมายร่วม เชิงสัมพัทธ์มากกว่าเชิงเดี่ยว ก็อาจจะเป็นวิทยากรกระบวนการก็ได้ แต่ก็ต้องแทรกวิทยากรที่เป็นเนื้อหาความรู้บ้าง... ส่วนในโรงเรียนตอนนี้ มีการคุยกันว่า การให้เรียนตามรายวิชา ต่างๆ ตามหลักสูตรเน้นเกินไปจนใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทำได้น้อย เพราะถ้าขึ้นทำก็จะเสียเวลากลับเรียนความรู้ไม่ทัน ที่จริงเวลาสอนครูต้องคิดว่าความรู้ตรงนี้จะต้องทำอะไรให้เขาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันก่อน ในหัวข้อที่เรากำหนด แล้วครูก็มีหน้าที่เติมเต็มเฉยๆ พอ เพราะที่จริงครูอาจจะไม่ต้องสอนใหม่หมด ความรู้นี้อาจจะมีทั้งหมดสิบหน้า ก็จัดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ก็อาจจะได้ไปห้าหน้าแล้ว ครูก็จะเพิ่มไปอีกห้าหน้า ถ้าต้องเปลี่ยนกระบวนการเรียนการสอนใหม่ แต่ต้องมี Theme ว่าเราเรียนเรื่องนี้ เราทำอะไรมาบ้างแล้ว ก็เติมเต็ม การเรียนแบบมีส่วนร่วมในการเรียน แล้วก็มี empowerment ผมว่ามันอาจจะทำได้ยาก แต่ต้องค่อยๆ ทำ”

อาจารย์ถวัลย์ มาศจรัส (สัมภาษณ์เจาะลึก, 23 มิถุนายน 2553) ได้พูดถึงการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ด้านการจัดการความรู้ และให้ดำเนินการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เป็นระยะ โดยกล่าวว่า “เริ่มต้นสังคมแห่งการเรียนรู้ในประเทศไทย ดังที่ “ตอนนี้ถามว่าความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน มีเยอะมั้ย เยอะ มีทั่วไปตั้งแต่เหนือจรดใต้ แต่ว่าตำราที่เป็นตำราอะ นี้ออกมัย มันยังไม่ี้ออกมาเป็นรูปเล่มนะ แล้วเดี๋ยวนี้สื่อไม่เหมือนเมื่อก่อนนะ สื่อเนี่ยเราควรจะบันทึกไว้อะไรไว้ รายการที่เค้าไปทำเกี่ยวกับภูมิปัญญา จริงๆ แล้วเป็นการถ่ายทอดนะ เป็นการถอดความรู้ออกมานะ เพียงแต่เค้ายังไม่ได้ทำเป็นตำราเท่านั้นเอง ทำเป็นสื่อ แต่ก็โอเค คิดว่าต้องเร่งถอดตรงนี้ ต้องถือเรื่องนี้ ต้องเป็นข้อเสนอในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ควรจะอยู่ในทุกแผน แล้วก็แต่ละแผนเนี่ย พอจบแผน 11 เนี่ย ไอ้เรื่องสังคมแห่งการเรียนรู้เนี่ย ที่เราจะตั้งต้นเนี่ย มันควรจะก้าวหน้าไปสักแค่ไหน พอแผน 12 ก็ต่อยอดไป แต่ถ้าเราคิดว่า สี่ปีเนี่ยทุกอย่างต้องเสร็จหมด มันไม่เสร็จหรอก เรานึกถึงหลักง่ายๆ นะ เวลาเค้าทำบ้านจัดสรร เค้าจะทำเป็น Phase เป็นระยะๆ ไป บ้านเราเนี่ยไม่เอกกลยุทธ์ทางด้านนี้มาใช้ ไม่ทำเป็น Phase กลุ่มตรงที่ทำงานอยู่ก็กำลังเผชิญกับปัญหานี้อยู่ สมมติว่าจะทำเรื่องการศึกษาของประชาชน ตอนนี้ยังถกเถียงกันไม่จบนะ ความจริงเป้าหมายสุดท้ายคือสังคมแห่งการเรียนรู้เนี่ย บอกเลยว่าในทศวรรษนี้ คนไทยทุกคนต้องเข้าถึงเรื่องการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกคน...”

ความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ที่แตกต่างไป โดยผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จุมพล พูลภัทรชีวิน (สัมภาษณ์เจาะลึก, 8 มิถุนายน 2553) เสนอว่า “มันมีตัวอย่าง ไม่ถือว่าเป็นตัวอย่างที่ดีที่สุด เพราะในทุกสังคม ไม่ว่าคุณจะเริ่มด้วยระบบใดแบบใด มันมีปัญหาเฉพาะของมันอยู่ ตัวอย่างเช่น สังคมของสันตติโคกทั้งหลาย ซึ่ง transform วิถีคิดเขาก็สร้างสังคมของเขาขึ้น แล้วก็เรียนรู้ ทดสอบ ความคิดความเชื่อของเขา แล้วเขาก็อยู่ได้ ถามว่าดีหรือไม่ ก็ต้องไปถามคนที่อยู่ มีบางคนก็ออกมาก็มี แต่ก็ส่วนน้อย เพราะก็ยังมีระเบียบหรือกติกาที่มันฝืนกับสิ่งที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันค่อนข้างสูง เขาไปทำสังคมปิด แต่นั่นอาจจะจะเป็นจุดเริ่มต้น แล้วที่ปิดก็อาจจะไปขยายเล็กๆ แล้วก็ขยาย แล้วมันก็จะกว้างขึ้นเรื่อยๆ แต่มันจะเป็นสังคมที่พอเพียง แล้วเป็นตัวอย่างที่น่าเรียนรู้ แล้วมันมีสังคมแบบนี้เพิ่มมากขึ้น ตรงนี้เราเรียกว่าสังคมแห่งการเรียนรู้ ชุมชนปฏิบัติ เมื่อมีความเชื่อ ทำนองเดียวกัน ก็ไปทำให้เกิดขึ้น ถามว่าใครทำ ถ้าเราเชื่อเราก็ทำด้วย ไม่ต้องไปคอยสิ่งแวดล้อมภายนอก ไม่ต้องรอให้มีนโยบายลงมา ไม่ต้องรอให้มีงบประมาณลงมา ไม่ต้องรอให้มีดีกให้พร้อม เริ่มจากสิ่งที่มี นี่คือนวัตกรรม เพราะฉะนั้นคำถามที่เราป้อนมาที่ผม นี่เป็นคำถามที่ติดกรอบอยู่ในความคิดแบบเดิม นี่คือนวัตกรรมที่เราต้องคิดใหม่ คุณเป็นผู้สร้างกระบวนการเรียนรู้ ตัวคุณเป็นจุดเริ่มต้น หลายๆ คนรวมกัน ก็จะเกิดเป็น Node, เป็น Network แต่มันเริ่มจากไหน ก็เริ่มจาก Individual แล้วก็ขยายไปเรื่อยๆ (INN=Individual, Node, Network) ...เพราะฉะนั้น ทุกคนในชุมชนก็จะมาร่วมแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ เพื่อหาวิธีทำให้เกิดสิ่งที่ต้องการ อย่างนี้มันเป็นวิธีการที่มีความสุข อย่างนี้สุนทรียสนทนา ก็จะเกิดขึ้น มาช่วยกันทำ มาช่วยกันสร้าง เปลี่ยนความคิด”

จะเห็นได้ว่า ขั้นตอนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ควรประกอบด้วยประเด็นต่อไปนี้

- 1) การสร้างความตระหนักในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สร้างความเข้าใจกับประชาชนให้เห็นคุณค่าของการใช้ความรู้เป็นฐานในการพัฒนาตนเอง ครอบครัว และชุมชน
- 2) การกำหนดกลุ่มผู้รับผิดชอบการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ เป็นกลุ่มบุคคลในชุมชน หรือพัฒนาขึ้นเป็นกลุ่มผู้นำการเปลี่ยนแปลง หรือนักส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมและกระตุ้นให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย ครอบคลุมองค์ความรู้ที่จำเป็นสำหรับทุกกลุ่มเป้าหมายในชุมชน
- 3) การวิเคราะห์องค์ความรู้ที่ดั้งเดิม องค์ความรู้ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน จัดการรวบรวม และเก็บองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ
- 4) การกำหนดแนวทางการพัฒนาที่ชัดเจนสำหรับการพัฒนาเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ในทุกระดับ ทั้งนโยบายระดับชาติ ระดับจังหวัด/อำเภอ และระดับชุมชนที่สอดคล้องกัน

5) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน ในการร่วมวางแผน กำหนดกิจกรรม ดำเนินงาน และการประเมินผลการดำเนินงาน เพื่อให้ประชาชนรู้สึกเกี่ยวข้อง และสำคัญในการมีส่วนร่วมกับการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาชุมชนของตนเอง

6) ประชาสัมพันธ์กิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ ของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

7) มีกระบวนการยกย่องให้กำลังใจในการทำงานของทุกภาคส่วนที่เข้ามามีส่วนร่วมกับการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับชุมชน เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเด็ก และเยาวชน หรือผู้สนใจในการพัฒนาสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

8) จัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถ่ายทอด ประสบการณ์ที่ต่างกันไป มีเวทีสำหรับการพูดคุยหารือ หรือร่วมทำกิจกรรมอันเป็นประโยชน์ขึ้นในชุมชน

9) พัฒนาแหล่งเรียนรู้สำหรับชุมชน โดยคนในชุมชนเป็นผู้คิด ทำ และดูแลเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับทุกคนในชุมชน

10) สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ที่หลากหลายจากภาคส่วนสังคมต่างๆ ทั้งเครือข่ายภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนเพื่อการพัฒนาชุมชนสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

จะเห็นได้ว่า ขั้นตอนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน อาจปรับเปลี่ยนได้ตามแต่ละบริบทชุมชน โดยชุมชนนั้นๆ ควรต้องวิเคราะห์หาความต้องการจำเป็นที่แท้จริงของชุมชน เพื่อการพัฒนาชุมชนจะได้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของประชาชน และสามารถแก้ปัญหาได้ทันที โดยชุมชนสามารถดำเนินการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง มีองค์กรหรือหน่วยงานภาคส่วนต่างๆ สนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อให้สามารถพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ เท่าทันกับสภาพการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกในยุคปัจจุบันที่มีความเป็นพลวัต

12. นโยบายและทิศทางในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนในอนาคตจะมีลักษณะเป็นอย่างไร

นโยบายและทิศทางในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนในอนาคตจะมีลักษณะร่วมกันน่าสนใจ ประกอบด้วย การสร้างคนรุ่นใหม่ที่มีความรู้ความเข้าใจการเรียนรู้ ประโยชน์ของการเรียนรู้ทั้งต่อตนเอง ชุมชน และสังคมโดยรวม การจัดตั้งหน่วยงานที่รับผิดชอบในการส่งเสริม สนับสนุน และการกำกับติดตามผลการดำเนินงานของชุมชนในการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ พร้อมทั้งดำเนินการยกย่องชุมชนที่ปฏิบัติประสบความสำเร็จอย่างดี สามารถเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับชุมชนอื่นๆ ที่สนใจได้ การกำหนดนโยบาย

สำหรับการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่มีความเป็นระบบ และชัดเจน การกระจายอำนาจการบริหารจัดการ โดยให้ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ดังที่ ศาสตราจารย์ ดร. สุมาลี สังข์ศรี (สัมภาษณ์เจาะลึก, 3 มิถุนายน 2553) กล่าวว่า “ที่จริงแล้วสังคมแห่งการเรียนรู้ก็สามารถเกิดขึ้นได้ทุกแห่ง แล้วก็เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา เพียงแต่ว่าอาจจะต้องมีการกระตุ้นสักหน่อย เพราะถ้าเกิดเป็นไปเรื่อยๆ เขาก็ไม่รู้ว่าจะมันเป็นอย่างนั้นแล้ว หรือว่ามันกำลังจะเป็น รัฐบาลก็อาจจะต้องพูดถึงเรื่องนี้ พูดถึงเรื่องนี้บ่อยๆ แล้วก็กระจายแนวความคิดตรงนี้ออกไปสู่หน่วยงานการศึกษาในระดับพื้นที่ แล้วก็จะต้องลงไปสู่พื้นที่ จะเป็น กชน. จะเป็น อบต. คือให้เขาให้ความรู้สร้างความเข้าใจเหล่านี้ไปสู่ชุมชน”

รองศาสตราจารย์ ดร. พุทธิ ศิริบรรณพิทักษ์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 2 มิถุนายน 2553) พูดถึงสังคมแห่งการเรียนรู้ที่น่าสนใจว่า “มีหนังสือว่าด้วยสังคมฐานความรู้ ชื่อว่า *Teaching in the Knowledge Society* พูดถึงสังคมแห่งการเรียนรู้สองรูปแบบ ส่วนที่หนึ่งเขาพูดถึงสังคมที่เน้นความเฉลียวฉลาด คือเน้นการยกย่องคนเก่ง คนเฉลียวฉลาด ซึ่งการเรียนการสอนก็จะเน้นการสอนให้เป็นคนเก่ง เน้นพุทธิพิสัย *Cognitive Domain* เขาบอกว่าแนวนี้ก็เป็นแนวที่ดี แต่จะมีจุดอ่อนเรื่องความเห็นแก่ตัว เรื่องคุณธรรมจริยธรรม จะเห็นแก่เงินมากความดี จะเงินคุณค่าของเงินมากกว่าคุณค่าด้านความดี ส่วนแนวที่สองก็จะเป็นสังคมฐานความรู้ที่เน้นคุณค่าด้านความดี มากกว่าคุณค่าด้านการเงิน เน้นการเสริมสร้างอุปนิสัย ก็เน้นพวก *Affective Domain* เสริมสร้างอุปนิสัย เสริมสร้างการเรียนรู้ทางสังคม การอยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งก็คิดว่ารูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้ของเราจะต้อง *Balance* สองตัวนี้เข้าด้วยกัน ก็มีสมดุลระหว่างการพัฒนาทางด้านพุทธิพิสัยกับทางด้านจิตพิสัย คือถ้าไม่เก่งแต่ดีก็ไม่เอา เก่งแต่เลวก็ไม่เอา ต้องเอาทั้งเก่งทั้งดี ซึ่งจริงๆ แล้วก็ไปถึงแล้วแต่จะ *Balance* อย่างไรดี ตรงนี้เราก็คิดว่ารูปแบบการเรียนรู้ต้องเน้นสองตัวนี้ ต้องเน้นทั้งเก่งทั้งดี ต้องให้ความสำคัญทั้งคุณค่าความดีและคุณค่าทางการเงินหรืออาจจะต้องบอกว่าต้องเน้นคุณค่าด้านความดีมากกว่าคุณค่าด้านการเงินจะดีกว่า”

ครูสุรินทร์ กิจนิตยชีร์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 9 มิถุนายน 2553) กล่าวถึงแนวทางสำหรับการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ว่า “ชุมชนต้องสร้างคนแห่งการเรียนรู้ เราต้องสร้างเจดีย์แห่งการเรียนรู้ คือ สร้างคนจากฐานถึงจะเข้มแข็ง ส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาในระดับล่างให้มีความเข้มแข็งทางด้านภูมิสังคมวัฒนธรรมทางปัญญา...กำหนดนโยบายสาธารณะในเรื่องนี้ให้ชัดเจน ตั้งแต่ระดับชุมชน หมู่บ้าน ตำบล จังหวัด และระดับชาติ และมีหน่วยงานหลักในการจัดการความรู้ให้กับประชาชน รวมทั้งการดึงเอาภาคส่วนต่างๆ เข้ามาร่วมดำเนินการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้...”

เช่นเดียวกันกับดร. อมรวิรัช นาคทรพรพ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 14 มิถุนายน 2553) ที่อธิบายการแนวทาง/นโยบายในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ว่ามี 2 ระดับ นั่นคือ ระดับล่างที่มีเครือข่ายการเรียนรู้ และการจัดการความรู้ในชุมชน และระดับที่ต้องมีนโยบายการพัฒนาชุมชนที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยทั้งสองส่วนควรพัฒนาไปพร้อมๆ กัน เพื่อเป็นการพัฒนาที่มั่นคงและยั่งยืน โดยเสนอแนะว่า “ภาพของการขับเคลื่อนสังคมต้องแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ กระแสนโยบายกับกระแสล่าง เมื่อถามว่ามีทุนอยู่หรือไม่ มันก็มี ตอนนี้อยู่ในพื้นที่ซึ่งทำงาน อย่างเขตพื้นที่ในฝันก็มี ทำงานโดยเป็นคนเปิดพื้นที่การเรียนรู้ ... และพื้นที่นวัตกรรมให้โรงเรียนก็มี กฎหมายบางเรื่องที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับการกระจายอำนาจไปสู่สถานโรงเรียนก็มี เช่นโรงเรียนสามารถเป็นนิติบุคคลได้ แต่ในทางปฏิบัติมันยังไม่เห็นการใช้ประโยชน์การเป็นนิติบุคคลนี้เท่าไรเลย โรงเรียนก็ยังเป็นเรือโยงอยู่แล้วแต่เขตพื้นที่จะสั่ง เราจึงใช้กฎหมายไม่เต็มที่ ซึ่งกฎหมายเปิดทางไว้เยอะ อย่างนี้แหละ เราต้องใช้การศึกษาให้เป็นประโยชน์ในการ Empower ชุมชนให้ทำงานอย่างนี้ได้มากขึ้น ... ชุมชนมีขีดความสามารถในการส่งผ่านคุณลักษณะ 2-3 ประการนี้ลงไปยังสมาชิกได้ ไม่ว่าจะเป็นทัศนคติที่ต่อการเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นทักษะการเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นขีดความสามารถในการคิดและใช้เหตุผล โดยส่งผ่านสิ่งเหล่านี้ผ่านระบบการศึกษา เพราะฉะนั้นถ้าถามว่านักการศึกษาทำอะไรได้ก็คือทำตัวเป็นกลไกที่ดีของชุมชนในการส่งผ่าน 3 เรื่องนี้ไปยังเด็ก ด้วยวิธีการใหม่ๆ อย่างที่บอกไม่ว่าจะเป็น Community- Based Learning, Research- Based Learning, Project- Based Learning, Experience- Based Learning...เน้นเรื่องวัฒนธรรมของสังคมควรจะเป็นวัฒนธรรมของการเคารพความรู้ เคารพการใช้เหตุผล เป็นสังคมซึ่งเป็นวิทยาศาสตร์ สังคมซึ่งเคารพตรรกะ เคารพความเป็นเหตุผล อันนี้เป็นบริบทของสังคมที่มันจะเอื้อต่อการส่งเสริมการเรียนรู้”

โดยสรุป แนวทางที่สำคัญสำหรับการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนในอนาคต ประกอบด้วยแนวทางการพัฒนาทั้งในระดับนโยบาย มีนโยบายการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างชัดเจน มีแผนงาน การบริหารจัดการเพื่อการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ และการพัฒนาบุคคล และเครือข่ายการเรียนรู้ระดับปฏิบัติการในพื้นที่ ซึ่งการพัฒนาทั้งสองส่วนต้องดำเนินการควบคู่กันไป โดยมีองค์กรที่ทำหน้าที่การสนับสนุนและส่งเสริมการเรียนรู้ กระตุ้นให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย จึงจะทำให้การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับชุมชนมีความยั่งยืน

13. หน่วยงานที่รับผิดชอบในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนควรเป็นหน่วยงานใด เพราะเหตุใด

ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่ที่มีต่อหน่วยงานที่รับผิดชอบในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนระบุชัดเจนว่า ชุมชนต้อง

กำหนดบทบาท หน้าที่ความรับผิดชอบโดยตรงต่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในชุมชน และมีหน่วยงานเครือข่ายอื่นๆ สนับสนุนการดำเนินการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ดังนี้

ศาสตราจารย์ ดร. อานันท์ กาญจนพันธุ์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 15 มิถุนายน 2553) กล่าวว่า “ชุมชนเองเป็นตัวการสำคัญที่เน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติ ควรพัฒนาให้มีความแอติสระ และอาจมีหน่วยงานภายนอกมาเป็นตัวเร่งสำคัญได้”

ดร.ประพัฒน์พงศ์ เสนาฤทธิ์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 4 มิถุนายน 2553) อธิบายกระบวนการพัฒนาสังคมที่ถูกต้องว่า ควรให้ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการเอง โดยมีองค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐสนับสนุนทรัพยากรการเรียนรู้ที่จำเป็นอื่นๆ สำหรับชุมชน โดยกล่าวว่า “ผมคิดว่า มันไม่น่าจะเป็นหน่วยงานเดียว ผมเข้าใจว่า เป้าหมายของมันไม่ใช่ for the sake of education ท่านจะต้องปรับวิสัยทัศน์ ไปสู่ชีวิต ปรับไปสู่การดำรงชีวิตของเขา ชีวิตของชาวบ้านกับชีวิตของนักเรียนไม่เหมือนกัน ถ้า กศน. จะไปให้การศึกษาแก่ชาวบ้าน ผมว่าน่าจะไม่มีบรรลุผล ไม่ประสบความสำเร็จ ต้องเป็นเป้าหมายของเขา ต้องยกระดับคุณภาพชีวิตของเขา ต้องทำให้ชีวิตเขาดีขึ้น เพราะฉะนั้น การศึกษาเป็น Mean เท่านั้น กศน. ก็อาจจะไม่ใช่ ถึงเป็น กศน. ก็ไม่ใช่เป็นบทบาทเป็น Educator ต้องเป็น Change Agent จริง ๆ ไม่ใช่ Educator กศน. ต้องรู้เรื่อง วิถีชีวิต กศน. ต้องรู้อาชีพ แล้ว กศน. ต้องรู้ข้างนอก Linkage จากข้างนอก กศน. ต้องสามารถทำได้ เพราะฉะนั้นหน่วยงานที่มีบทบาท ที่จะเข้าไปในชุมชนมันอาจจะมี พัฒนาการเขาก็มีบทบาท สาธารณสุข อสม. เขาก็มีบทบาท เกษตรตำบลเขาก็มีบทบาท แนนอน อบต. เขาก็มีบทบาท เพราะฉะนั้น ผมมองเห็นว่า น่าจะเป็นลักษณะของบูรณาการ การบูรณาการโดยเป็น Area focus เป็น Site-Based เป็น Area- Based หรือ Site-Based หรือเป็น Agenda- Based แล้วแต่ เพราะฉะนั้น มันอาจจะมีรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งตายตัว ที่เราจะไปรียไปทั่วประเทศได้ ...เช่น ถ้าเขาอยากรู้เรื่องการทำให้เพิ่มโปรตีนในนมวัว ถ้าโปรตีนในนมวัวมันไม่ได้สเปคตามนมโรงเรียนที่จะขายให้กับโครงการโคนม เนื่องจากนมวัวก็เหมือนนมคนคือมันต้องกินอาหารที่มีประโยชน์ ถ้ามว่า Know How ตรงนี้จะหันไปไหน อสม. อาจจะไม่มีความรู้ เพราะฉะนั้น Backup System ตัวที่เป็น องค์ความรู้ ตัวที่เป็น Bank หรือ Knowledge Bank มันจะต้องมี ในมิติต่าง ๆ ซึ่งผมคิดว่ามันเกินกำลังที่แต่ละชุมชนจะลงทุนเอง เพราะฉะนั้น Support นี้ต้องมาจาก Vision ของรัฐบาล มาจาก Vision ของส่วนกลาง ...การที่เราจะเปลี่ยนจากชุมชนธรรมดาไปเป็น Learning Community มันก็ต้องปรับจากภาพ A ไปสู่ ภาพ A+ หรือภาพ A ไป B, A คือ ในปัจจุบัน B คือ ในอนาคต เราก็ต้องเอา Change Agent ใสเข้าไป เพื่อที่จะไปขับเคลื่อนให้เกิดภาพดีให้ได้ ก็ไปว่าไป แต่ว่า A ในปัจจุบัน คนในชุมชนจะต้องมีความตระหนักก่อน ว่าเขามี need ก่อน เสร็จแล้วเขาต้องมีส่วนร่วม จะเป็นกรรมการหมู่บ้าน จะเป็นกรรมการชุมชน จะเป็น อบต. เราเป็นเพียง Starter เสร็จแล้ว Generator จะต้องทำงาน

เขาจะต้องดำเนินการต่อไปได้ ...ที่นี้ผมมาถึงจุดที่ว่า Backup System จะต้องเข้มแข็ง Change Agent ไปเดินอยู่ในชุมชน เมื่อหันหลังกลับมาแล้วจะมาเอาเรื่องเทคนิคการเกษตร จะมาเอาเรื่องสิ่งแวดล้อม จะมาเอา Backup จากที่ไหน จะมาเอาความรู้จากที่ไหน จะต้องมี Available ให้เพียงพอ การประสานกันในภาพใหญ่ ผมคิดว่า Backup System นี้เป็นเรื่องสำคัญมาก มันจะเป็น Critical Success Factor ว่าทำอย่างไร ชุมชนแห่งการเรียนรู้จึงจะเกิดขึ้นได้ Backup System จะเป็นตัวที่มีความสำคัญมาก Outsider ก็จะมีควมจำเป็น”

นอกจากนี้ องค์การระดับท้องถิ่นก็มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อ การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ดังที่ ศาสตราจารย์ ดร. สุมาลี สังข์ศรี (สัมภาษณ์เจาะลึก, 3 มิถุนายน 2553) กล่าวว่า “ควรจะเป็นหน่วยงานที่ใกล้ชิดกับชุมชนที่สุด เช่น อบต. ถ้าเทียบกับหน่วยงานอื่นจะดูว่าเขาใกล้กับชุมชนมากกว่าหน่วยอื่นๆ เพราะฉะนั้นก็ต้องเป็นหน่วยที่ใกล้ชิดประชาชนมากที่สุด ที่ว่าชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม หรือเข้าสามารถเข้าไปหาชาวบ้านได้มาก”

ซึ่งสอดคล้องกับครูวง เขียวนิล (สัมภาษณ์เจาะลึก, 4 มิถุนายน 2553) ที่กล่าวว่า “คนรับผิดชอบ น่าจะเป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน เพราะจริงๆแล้ว กรรมการหมู่บ้านยุคใหม่จะมีฝ่ายการศึกษา ซึ่งใกล้ตัวชุมชน คือมันต้องมีทั้งภาครัฐแล้วก็ภาคเอกชน มีคนทำหน้าที่เป็นวิทยากร กระบวนการ โดยมี อบต เป็นผู้หนุนเสริม มันก็จะเกิดบรรยากาศของชุมชนที่ทำกันเอง”

และรองศาสตราจารย์ ดร. สอนอง โลหิตวิเศษ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 7 กรกฎาคม 2553) กล่าวว่า “การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ต้องอาศัยความร่วมมือจากกลุ่มคน 3 ระดับ ดังนี้ รัฐบาลและนโยบายการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ชัดเจน หน่วยงานระดับชุมชนต้องทำงานอย่างจริงจัง และคนแต่ละคน ครอบครัวแต่ละครอบครัวก็ต้องเป็นคนแห่งการเรียนรู้และครอบครัวแห่งการเรียนรู้ด้วย”

ดร. สมบัติ สุวรรณพิทักษ์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 24 มิถุนายน 2553) เสนอให้ชุมชนโดย ความร่วมมือกับองค์กรท้องถิ่นในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยกล่าวว่า “คิดว่าเริ่มจากความตั้งใจ เพราะว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องเกิดจากแรงบันดาลใจของคนที่ต้องการจะเป็นอยากจะทำ เพราะถ้าหากเราไปครอบค้ำหรือปลุกค้ำก็จะทำอย่างงัวเจียดแต่ถ้าตื่นแล้วก็จะทำอย่าง กระตือรือร้น สิ่งแรกคือต้องสร้างแรงบันดาลใจ ถ้าพูดถึงหน่วยชุมชนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อบต. น่าจะมีบทบาท ต้องบูรณาการไม่ใช่หน้าที่ของการศึกษาตามลำพัง โดยมีขั้นตอนแรกคือ สร้างผู้นำ สองคือองค์ความรู้ที่อยู่ต้องเก็บรวบรวมหรือ KM ให้เกิดขึ้นแลกเปลี่ยน เผยแพร่ความรู้ การนำความรู้ไปต่อยอดต่อไป และถ้าลงไปดูตัวอย่างอาจจะมองเห็นภาพ ความเป็นจริงที่

หลากหลายต้องมีหลายโมเดล แต่ละที่ที่ต้องประกอบด้วยปัจจัยหลายพื้นฐาน แต่สามารถบอกองค์ประกอบหลักๆได้ เหมือนในหลวงบอกว่า ภูมิสังคมลอกเลียนแบบไม่ได้”

แตกต่างจากความคิดเห็นของดร. ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 6 มิถุนายน 2553) ที่อธิบายว่าในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้หน่วยงานภาครัฐควรลดบทบาทลง โดยกล่าว ว่า “ผมว่า ณ พ.ศ. นี้ หน่วยงานรัฐ หรือ หน่วยงานภายนอกต้องลดบทบาท หน้าที่ของส่วนราชการหรือแม้กระทั่ง อบต. ก็คือ การไปกระตุ้นให้ชาวบ้านสำนึกรู้ เท่านั้น อยู่ข้างนอก อย่าไปแจ้ก็แจ้การ ในฐานะนักการศึกษา นักการศึกษาก็ต้องช่วยติดตั้งกระบวนการเรียนรู้ หรือ ทักษะการเรียนรู้เท่านั้นเอง ถ้า focus มาที่ กศน. ผมจะบอกอะไรกับครู กศน. ผมจะบอกว่า ต้องไปสอนให้ชาวบ้านรู้จักตั้งคำถาม ผมมีคาถาอยู่บทหนึ่ง คือ เอ๊ะ ไปเจออะไรก็ต้องเอ๊ะ ก่อน เอ๊ะ นี่มันคืออะไร พอเห็นแล้วก็ต้องสงสัยก่อนว่านี่คืออะไร เอ๊ะ ที่สองก็คือ เอ๊ะ มันเป็นอย่างไง อันที่สามคือ เอ๊ะ แล้วมันจะใช้ประโยชน์กับฉันได้อย่างไร นี่คิดติดตั้งกระบวนการเรียนรู้พื้นฐานแล้ว คือตั้งคำถามให้กับชาวบ้าน อันที่สองก็คือ ต้องฝึกทักษะพื้นฐานของการเรียนรู้ ไม่อ่านหนังสือต้องทำให้อ่านหนังสือ ไม่สนใจหนังสือ ต้องสนใจหนังสือ เขียนไม่ได้ ต้องหัดเขียน ถ้าเขียนไม่ได้เราไม่ทางที่จะสื่อสารกับคนข้างนอก ถ้าเกิดเราพูดไม่ได้เราก็ไม่มีทางจะบอกความต้องการหรือความรู้สึกของเรากับคนภายนอกได้ คิด ฝึกให้เขาคิดเป็น ...การตัดสินใจนั้นตั้งอยู่บนฐานข้อมูล 3 ฐาน ก็คือ ข้อมูลเกี่ยวกับตัวเรา ข้อมูลเกี่ยวกับสังคมของเรา ข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ที่เราจะตัดสินใจเรื่องนั้นๆ สามเรื่องนี้ได้ข้อมูลมาก่อนข้างครบถ้วน แล้วตัดสินใจแล้วเราพอใจ เรายอมรับได้กับการตัดสินใจอย่างนั้นเพื่อที่จะปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม แล้วตัดสินใจแล้วเรามีความสุขอย่างนี้คือคิดเป็น แต่ถ้าตัดสินใจแล้ว ไม่ได้ ไม่มีความสุข ทุกข์ ทรมาน ไม่ได้คิดไม่เป็นแต่คุณยังหาข้อมูลไม่พอ คุณต้องหาข้อมูลใหม่ ที่ตัดสินใจใหม่จนกว่าคุณจะมีความสุข ผมว่าหลักคิดเป็นอย่างนี้เป็นสิ่งที่ต้องติดตั้งให้กับชาวบ้าน เพราะฉะนั้นไม่ต้องไปชี้ว่าคุณต้องอย่างนั้นอย่างนี้ หลักแค่นี้เราฝึกบ่อยๆ วิธีฝึกก็คือ เข้าไปที่หมู่บ้าน พูดคุย กัน ฝึกบ่อยๆ ฝึกตั้งคำถาม นี่คือบทบาทของนักการศึกษาที่เข้าไปในชุมชน ไม่ได้ชี้แนะแต่ไปติดตั้งกระบวนการตั้งคำถาม”

และความคิดเห็นของครูสุรินทร์ กิจนิตยชีร์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 9 มิถุนายน 2553) ที่ว่า “ประเด็นนี้สำคัญมาก ซึ่งในสังคมไทยยังไม่มีหรือมีจริงแต่ยังไม่ใช่ อย่างองค์กรแห่งการศึกษาเรียกว่า หน่วยงานกัมมะลอกก็ว่าได้ เห็นได้ชัดจาก สกท. ที่เปลี่ยนกระบวนการทัศนได้ยากที่สุด เพราะอำนาจกระทรวงศึกษาธิการเข้ามาเป็นเชิงอำนาจ เด็กเมื่อเข้าสู่ระบบโรงเรียนแล้วไม่ได้รับใช้ชีวิตและสังคม ธรรมชาติ แต่เป็นการรับใช้ระบบเศรษฐกิจแผนใหม่ ฉะนั้นต้องอาศัยการสร้างหน่วยงานใหม่หรือสร้างผู้นำแนวใหม่ ซึ่งกระทรวงศึกษาจัดว่าเป็นหน่วยงานที่สำคัญที่สุด ซึ่ง

ขณะนี้ สทศ.กำลังจัดทำอยู่ เรียกว่า สสค. เป็นสำนักงานนวัตกรรมทางการศึกษาการเรียนรู้ เน้นเรื่องการเรียนรู้ตลอดเวลา ทำหน้าที่คล้ายกศน. ที่มีความเป็นอิสระในการดำเนินงาน”

นอกจากนี้ รองศาสตราจารย์ ดร. พงษ์ทิพย์ ศิริบรรณพิทักษ์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 2 มิถุนายน 2553) ได้เสนอแนะว่า กลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน หน่วยงานที่ทำหน้าที่ดูแลเรื่องการเรียนรู้ก็ย่อมแตกต่างกัน โดยกล่าวว่า “ขณะนี้ในบางชุมชนเกิดแล้ว ในบางชุมชนก็ยังไม่เกิด เท่าที่ดูก็คือ ชุมชนที่เขาเกิดเพราะเขามีบุคคลที่เป็นผู้นำ ฉะนั้นผมคิดว่าแยกกัน ส่วนที่เป็นประชากรนอกวัยเรียน หน่วยงานที่เป็น Monitor ต้องมี แต่วิธีการ Monitor คือไม่ใช่เป็นคนไปทำเองทั้งหมด อาจจะต้องมีการวางแผน จุดประกาย ขยายความคิด ให้มีผู้นำเกิดขึ้นเรื่อยๆ แล้วให้หาวิธีที่เป็นธรรมชาติมากที่สุด คือไม่เป็นภาระมากเกินไป เพราะฉะนั้นรูปแบบก็จะแตกต่างกันไปตามบริบทของชุมชนและอาชีพ ควรจะคิดรูปแบบที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของเขา รูปแบบควรจะเป็นแบบนั้น พวกโรงงานอุตสาหกรรมก็แบบหนึ่ง พวกชาวนา ชาวสวนชาวไร่ ก็อีกแบบหนึ่ง ต้องมีการทดลองหลากหลายให้สอดคล้องกับบริบทมากที่สุด แต่ต้องมีการจุดประกายความคิด หรือการ Monitor คือ Monitor ในเชิงของการ Support มากกว่า Support สนับสนุนเขา แล้วก็กระตุ้น ในระบบโรงเรียนก็น่าจะจุดประกายความคิดที่ครู ทำอย่างไรครูถึงจะใช้วิธีการเรียนการสอนที่ทำให้นักเรียนมีความใฝ่รู้ให้ได้ นักเรียนที่เรียนเก่งก็อาจจะใฝ่รู้อยู่แล้ว ส่วนนักเรียนที่เรียนอ่อนก็อาจจะไม่ใฝ่รู้ แต่ว่า ทำอย่างไรให้เกิดการใฝ่รู้เพิ่มขึ้น คือถ้ามีกิจกรรมที่ส่งเสริมการใฝ่รู้แล้ว ก็เขามีส่วนร่วมในถ้าฐานะที่เป็น Active Learner เขาน่าจะชอบมากกว่าเป็น Passive Learner ประเด็นปัญหาก็คือมันจะไปกระทบการเรียนการสอนและระบบการประเมินผลในระบบอย่างไร ก็ต้องปรับ คือเราไปคิดว่าถ้าเรียนก็ต้องนั่งในห้องเรียนและฟังครูสอน ซึ่งจริงๆ มันไม่ใช่ บางเรื่องอาจจะใช้ คือต้องฟังครูสอน แต่บางเรื่องเราสามารถจะเรียนโดยวิธีอื่นได้ การเรียนเนื้อหาความรู้ที่เป็นทฤษฎีหรือหลักการที่จริงๆ ให้เอกสารแล้วให้เขาวิเคราะห์โดยไม่ต้องบรรยายเลยก็ได้ ก็อาจจะเข้าใจมากกว่าด้วยซ้ำไป หรืออาจจะต้องมีแบบฝึกหัดเยอะๆ แล้วแบบฝึกหัดนั้นก็ต้องให้เขาเข้ากลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แล้วต้องมีโจทย์ที่เชื่อมโยงเข้ากับสังคมด้วย บูรณาการเข้ากับสังคม บูรณาการในเชิงเนื้อหาต่างวิชา บูรณาการเนื้อหาเข้ากับสังคมจริง”

ดร. วิศนีย์ ศิลตระกูล (สัมภาษณ์เจาะลึก, 5 มิถุนายน 2553) ได้จำแนกหน่วยงานที่มีส่วนรับผิดชอบการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ว่า “หน่วยงานทางการศึกษา เช่น กศน. โรงเรียน สถานศึกษาต่างๆ มหาวิทยาลัย วิทยาลัย มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ หน่วยงานด้านการเกษตร สิ่งแวดล้อม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นต้น และมีภาคเอกชน ได้แก่ โรงงาน สถานประกอบการต่างๆ แล้วก็องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเทศบาล จะเห็นได้ว่า การศึกษาก็มีกศน. แน่นนอน เพราะว่ามีนโยบายเค้าชัดเจนเรื่องนี้ ประถม มัธยมจริงๆ สร้างได้ สังคมแห่งการ

เรียนรู้ สร้างในโรงเรียน ในระบบ นอกกระบบ อัยาศัยพวกนี้ได้ พวกนี้ต้องทำให้เป็นสังคมแห่งการ เรียนรู้ให้ได้ จริงๆ มันเอื้ออยู่แล้ว แต่มันต้องมีบทบาทเพิ่มเติม อันที่สองหน่วยงานเกี่ยวข้องพวก เกษตร สิ่งแวดล้อม วิทยาศาสตร์ คือต้องให้ความรู้ทางด้านสาธารณสุข คือไม่ใช่แต่ปฏิบัติ ต้อง ให้ความรู้กับประชาชนด้วย พร้อมทั้งจะให้ประชาชนไปเรียนรู้ ภาคเอกชนอย่างภาคโรงงาน สถาน ประกอบการ หรือองค์กรส่วนท้องถิ่น เทศบาลพวกนี้ ต้องมีตัวนี้เข้าไป”

สอดคล้องกับรองศาสตราจารย์ ดร. ชิตพงศ์ ส. นันทนาเนตร (สัมภาษณ์เจาะลึก, 10 มิถุนายน 2553) ที่กล่าวถึงบทบาทของนักการศึกษาว่า “นักศึกษามีส่วนสำคัญในการกระตุ้น การเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของผู้คนด้วยรูปแบบต่างๆ เช่น ให้คนได้เจอกัน ชี้แนะการเข้าถึง ข้อมูลข่าวสาร ช่วยดึงประเด็นที่ถูกลืม เร่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งจริงๆ แล้วสังคมแห่งการเรียนรู้ เกิดขึ้นได้เองตามธรรมชาติของชุมชน แต่นักการศึกษาช่วยให้เร็วขึ้น จะเห็นได้ว่า นักการศึกษาทุก ระบบมีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นเชิงความคิด และเชิงปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น”

ดร. เสรี พงศ์พิศ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 7 มิถุนายน 2553) กล่าวเสริมเกี่ยวกับบทบาทของ หน่วยงานที่รับผิดชอบในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวก สำหรับชุมชนว่า “ส่วนในบทบาทของหน่วยงานองค์กรที่เกี่ยวข้องก็จะต้องหันมาช่วยสนับสนุน ส่งเสริม ไม่ใช่ไปครอบงำ หน่วยงานต่าง ๆ ต้องเรียนรู้และปรับปรุงตัวเอง ปฏิรูปตัวเอง ปฏิรูป การศึกษา ปฏิรูปองค์กรหรือราชการ ปฏิรูปมหาวิทยาลัย ปฏิรูปโรงเรียนก่อน”

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างยิ่งยวดต้องเริ่มที่ชุมชนเอง ซึ่งเป็นความ คิดเห็นร่วมกันของประชาชนในชุมชน โดยมีผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน หรือหน่วยงานที่ ทำงานใกล้ชิดกับประชาชนในชุมชน อาทิ องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น ศูนย์ส่งเสริมการศึกษานอก ระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ สาธารณสุขชุมชน สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ หรือ หน่วยงานปกครองในระดับจังหวัด และหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนจากภายนอกชุมชน และ หน่วยงานระดับประเทศ มีบทบาทในการสนับสนุนและส่งเสริมเพื่อให้ท้องถิ่นสามารถพัฒนา ตนเองได้ โดยอาจส่งเสริมองค์ความรู้ที่ทันสมัย มีความจำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตของ ประชาชน ทรัพยากรการเรียนรู้ที่จำเป็น ได้แก่ สื่ออุปกรณ์สำหรับการเรียนรู้ งบประมาณเพื่อการ ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สถานที่ต่างๆ เป็นต้น ทำหน้าที่เอื้ออำนวยการเรียนรู้ของชุมชน เกิดการพัฒนาชุมชนอย่างยิ่งยวด

14. การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบงานเพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนที่ต้องการให้เกิดขึ้นควรเป็นไปในทิศทางใด และมียุทธศาสตร์ที่จำเป็นต่อการพัฒนาระบบงานเพื่อการเรียนรู้อะไรบ้าง

การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบงานเพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนควรเป็นไปในทิศทางการทำงานเชิงรุก การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น โดยมียุทธศาสตร์ที่จำเป็นต่อการพัฒนาระบบงานเพื่อการเรียนรู้ ดังนี้

ดร. ประพัฒน์พงศ์ เสนาฤทธิ์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 4 มิถุนายน 2553) และ รองศาสตราจารย์ ดร. พงษ์ศิริ บรรณพิทักษ์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 2 มิถุนายน 2553) แสดงความคิดเห็นต่อยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบงานเพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนที่สอดคล้องกันในหลายประเด็น เช่น การสร้างค่านิยมการเรียนรู้ และการตระหนักถึงคุณค่าองค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น การพัฒนาและปฏิรูปสื่อ เพื่อเป็นช่องทางในการเรียนรู้สำหรับประชาชนทุกคน เป็นต้น ดังที่

ดร.ประพัฒน์พงศ์ เสนาฤทธิ์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 4 มิถุนายน 2553) กล่าวว่า “ยุทธศาสตร์ คือ ต้องสร้างค่านิยม สนใจใฝ่รู้ให้คนไทยมากขึ้นกว่านี้ แปลเป็นภาษานักปฏิบัติที่นิยมทำ คือ นิยักรักการอ่านแต่ถ้าอ่านแต่นิยายมันก็อาจจะไม่ได้ลึกเท่าไร คือเดี๋ยวนี้คนไทยเราไม่ค่อยอ่าน ไม่ค่อยรู้ การอ่านนี้มันอาจจะป็นรูปธรรม คือถ้าทุกคนรักการอ่าน มันก็จะกลายเป็นนิสัยที่ติดตัว สองจะต้องสร้างกลไกที่จะทำสิ่งที่ให้อ่าน เราไปดูแผงหนังสือ ของที่จะให้อ่านเยอะ แต่ที่ว่าของอ่านมันไม่ได้เพิ่มปัญญา สามต้องปฏิรูปสื่อ อื่นๆ เช่น อย่างภาษาอังกฤษ ทำไมเราไม่ทำ TV Channel หรืออะไรที่เป็นภาษาอังกฤษล้วน พูดภาษาอังกฤษ 24 ชั่วโมง หนังสือพิมพ์ ภาษาอังกฤษราคาถูก Subsidize โดยรัฐบาล แล้วครูก็จะเอาสื่อเราไปใช้ในการเรียนการสอนในโรงเรียน แต่เดี๋ยวนี้ไม่มี หนังสืออ่านเล่น เล่มละร้อยกว่าบาท ผมทำงานได้วันละสองร้อยกว่าบาท แล้วใครจะเอาเงินไปซื้อหนังสือให้ลูกอ่าน เพราะค่าแรงรายวันแค่สองร้อยกว่าบาทเอง เพราะฉะนั้น รัฐบาลต้อง Subsidize แล้วก็ใน Content เรื่องหลายเรื่องเหล่านี้มันไม่มีอะไร แล้วก็ต้องมีตัวอย่างการทำ KM ให้หลากหลาย อย่าไปคิดว่า KM ควรทำ ไม่ใช่ การย่อยความรู้ทั้งหลาย มันเป็นเรื่องขโมยให้คนเอาไปเป็น Cook Book มันต้องมีเยอะๆ ทำไมคนถึงทำอย่างผู้ใหญ่วิทยาลัยไม่ได้ทุกคน ทำไมคนทำอย่างนายดำ น้ำหยด ไม่ได้ทุกคน มันทำไม่ได้ เพราะระดับสติปัญญาของคนไม่เท่ากัน ต้องทำให้ง่าย แล้วก็อื่นๆ คนทั่วไปไม่สามารถเข้าไปดูวิทยานิพนธ์ของจุฬาฯ ได้นะ แล้วความรู้ก็ถูกจำกัด แล้วมันจะเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ได้อย่างไร ในเมื่อ Harvard, Stanford เขาเปิดหมดแล้ว ต้อง Open Source หรือองค์ความรู้ทั้งหลาย งานวิจัย Open Source เพื่อให้คนได้ใช้ องค์ความรู้บางระดับ ต้องนักวิชาการถึงจะย่อยออกมาได้ เรื่องกฎหมายนี้ ชาวบ้านอ่าน

กฎหมายไม่รู้เรื่อง คนที่แปลกฎหมายเป็นภาษาชาวบ้านได้ ทำไม่ไม่ขึ้นเว็บแล้วให้คนเอาไปใช้ การรักษาพยาบาล การใส่ปุ๋ย การดูปุ๋ยปลอม ที่มันไม่ยาก เดียวนี้อาหารการกินเขาไม่รู้ ทำไม่สูตรสำเร็จเราต้องไปซื้อ สูตรดี ๆ ของอาหารที่ดีต่อสุขภาพทำไมต้องไปซื้อ แต่น้องค์ความรู้ไม่เพียงสังคมจึงไม่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ เพียงเหมือนกัน แต่ Limited เพราะฉะนั้น มันไม่ได้ Backup System มันจะต้องดี”

สอดคล้องกับความคิดเห็นของรองศาสตราจารย์ ดร. พงษ์ ศิริบรรณพิทักษ์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 2 มิถุนายน 2553) ที่ระบุชัดเจนว่า “...ศัพท์ในการพัฒนาที่ยั่งยืนก็จะมีศัพท์คำว่า *Inform the Awareness* ก็หมายถึง ความตระหนักที่ได้รับการ *Inform* ที่ถูกต้อง เพราะฉะนั้นเราก็อาจจะเอาอันนี้มาใช้ เป็น *Inform the Learning* การเรียนรู้ที่ได้รับการ *Inform* ที่ถูกต้อง อันนี้เป็นโจทย์เฉพาะหน้า ที่เราจะต้องช่วยกันคิด เหมือนกับที่เราบอกว่าสื่อสารมวลชนจะต้องมีอิสระ แสดงความคิดเห็นได้เสรี แต่ว่าคนเข้าถึงสื่อสารมวลชนได้ไม่ทุกด้าน ไม่ทั่วถึง ใครเข้าถึงสื่อสารมวลชนอันไหนก็จะมีแนวโน้มจะเชื่อตามอันนั้น ปัจจุบันนี้สื่อมีผลต่อการเรียนรู้มากเลย สื่อสารมวลชนทั้งหลาย *Mass Media* มีผลต่อการเรียนรู้มากในสังคมแห่งการเรียนรู้ เพราะฉะนั้นเราต้องพัฒนา *Mass Media* ผมมองว่า การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับประชากรที่อยู่นอกวัยเรียน สิ่งที่มีอิทธิพลกับเขามากที่สุดก็คือ *Mass Media* สื่อสารมวลชน จะต้องพัฒนาให้สื่อสารมวลชนไม่ใช่มีแค่เสรีภาพอย่างเดียว ต้องมีความรู้ที่เป็น *Positive* ไม่ใช่ให้ความรู้ที่ให้คุณมาฆ่ากัน ต้องเป็น *Positive Thinking* ซึ่ง *Positive Knowledge* จากหนังสือ *Beyond Change Management* บอกว่าถ้าเราต้องการบริหารการเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ เราต้องใช้ *Conscious Awareness* ความตระหนักรู้ที่มีสติ คือ มันต้องมีความตระหนักรู้รอบรู้ และ ความตระหนักรู้ที่มีสติ ถ้าไม่อย่างนั้นไม่ตระหนักเสียเลยดีกว่า ตระหนักผิดๆ ก็ฆ่ากัน เผากัน อย่างนี้ เพราะตระหนักผิดในสังคมแห่งการเรียนรู้ผมคิดว่าเราต้องไม่มองคนที่มีความคิดเห็นต่างว่าเป็นศัตรูและเมื่อไรที่การเรียนรู้ในเชิงบวกไม่เกิดเราก็เรียนรู้เพื่อเป็นศัตรูเพื่อมาทำหน้ากัน อย่างนี้ก็ไม่มีประโยชน์ มันต้องอยู่ในเวทีเดียวกัน เป็นเพื่อนกัน พุดกันได้ ตรงนี้ทำยากที่สุด แล้วอีกๆ ต้องไม่มองข้ามเรื่องผลประโยชน์ไป ผมคิดว่าสิ่งที่อยู่เป็น *Hidden* ของการเรียนรู้แต่ละแนว ก็คือเรื่องของผลประโยชน์ส่วนตัว หรือเรื่องเฉพาะกลุ่มมากกว่าเรื่องส่วนรวมของประเทศ การเรียนรู้ส่วนมาก เดียวนี้เราถูกจูงใจด้วยผลประโยชน์ เรียนรู้เพื่อมีกำไร แต่ต้องเปลี่ยนให้เป็นผลประโยชน์ส่วนรวม ต้อง *Win Win* ต้องมีการปันส่วนผลประโยชน์ให้เป็นธรรม”

ประเด็นเกี่ยวกับสื่อ เป็นประเด็นที่ ดร. อมรวิทย์ นาครทรรพ นาครทรรพ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 14 มิถุนายน 2553) ให้ความสำคัญ เนื่องจากมองว่า สื่อเป็นจุดอ่อนที่สำคัญของคนไทย สังคมไทยเป็นสังคมตามกระแส ดังนั้นจึงควรนำสื่อที่อยู่ห้อมล้อมผู้คน และกำลังเป็นที่สนใจ แล้ว

ใส่องค์ความรู้ต่างๆ ลงไป ก็ย่อมสร้างฐานการเรียนรู้สำหรับประชาชนได้ พัฒนาการสื่อสาร สาธารณะให้มากขึ้น เปลี่ยนจุดอ่อนให้เป็นจุดแข็งนั่นเอง โดยกล่าวว่า “น่าจะมียุทธศาสตร์เรื่อง การศึกษาสาธารณะเยอะๆ คือสังคมไทยนี้เปลี่ยนจุดอ่อนเป็นจุดแข็งก็ได้ คือสังคมไทยก็มีลักษณะ ตามกระแส ใครว่าอย่างไรก็ว่าอย่างนั้นด้วย เวลาฟัง เอกซิสโพล บ้านเราถึงไม่ค่อยแม่น ตอนที่ ประชาธิปไตยในกรุงเทพฯ กำลัง In Trend ออกมาก็ต้องบอกประชาธิปไตย ไปบอกอย่างอื่น เดี่ยว จะเซย สังคมไทยชอบตามกระแส บางทีก็ไร้จุดยืนของตัวเอง แต่เปลี่ยนจุดอ่อนเป็นจุดแข็งก็ได้เนะ ก็คือเอาสื่อสร้างกระแสสังคม เอาสื่อสร้างกระแสสังคมจนคนไทยคิดว่า ถ้าไม่ทำอย่างนี้ไม่ได้ เดี่ยว จะเซย กระแสเรื่องชุมชนเข้มแข็ง เรื่องวิสาหกิจชุมชน ชุมชนเรียนรู้ ทำออกมาเป็นรายการทีวี ทำ ออกมาเป็นสื่อ ให้เยอะเยอะ ห้อมล้อม อบอุ่น อยู่ในชีวิตคนไทย อยู่มาคนไทยก็จะรู้สึกชิน อยู่มา มันก็เป็นสิ่งที่ทำให้รู้สึกว่ามันเป็นสิ่งที่ไม่ทำไม่ได้ ใช้ Media Power ให้เป็นประโยชน์ ใช้พลังสื่อให้ เป็นประโยชน์ในการสร้างกระแสสังคม ผมว่ามันจะทำให้เกิดปัจจัยเกื้อหนุน ปัจจัยเสริม อันนี้ นอกเหนือไปจากพูดไปแล้วว่าข้อเสนอหลักของผมคือเอาความสำเร็จในระดับจุลภาคเชื่อมโยงกับ ความสำเร็จมหภาคให้ได้ แล้วใช้ทุนที่เราพอมีอยู่ ในเชิงนโยบาย กฎหมาย ความสำเร็จในบาง เรื่องที่มีอยู่ ในการกระจายทรัพยากร สิทธิอำนาจ ธรรมมาภิบาล นำมาสู่ฐานราก เอาตรงนั้นเป็น ทุนในการสร้างงานระดับบนเชื่อมกับความสำเร็จข้างล่าง ตรงนี้จะเห็นโอกาสและความหวัง บวก ยุทธศาสตร์ทั่วไปคือใช้สื่อเยอะๆ อย่างสื่อสาธารณะ สาธารณะกับสังคม เปลี่ยนจุดอ่อนของคน ไทยที่ชอบตามกระแสให้เป็นจุดแข็งในการตามกระแสที่ดี แล้วสร้าง โมเมนตัมให้กับสังคมขึ้นมา อันนี้ก็มีส่วนที่อยากจะเสริม” นอกจากนี้ ดร. อมรวิเศษ นาคกรรพ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 14 มิถุนายน 2553) ยังให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า “สังคมไทยไปไม่รอดแน่ ถ้าเราไม่พัฒนาขีด ความสามารถในการเรียนรู้ โดยต้องอาศัยปัจจัยเกื้อหนุนทั้งจากนโยบาย และจากชุมชน”

ซึ่งรองศาสตราจารย์ ดร. สนอง โลหิตวิเศษ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 7 กรกฎาคม 2553) แสดง ความคิดเห็นตรงกัน ดังนี้ “การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ สื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญมาก ต้อง ทำหน้าที่ขยายความรู้ แนวคิดสังคมแห่งการเรียนรู้ให้คนทั่วประเทศ นอกจากนี้ ควรมีนโยบายใน การส่งเสริมการเรียนรู้ การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ชัดเจน โดยการส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้ ทุกรูปแบบ มีมาตรการในการลดหย่อนภาษีสำหรับผู้ลงทุนกับการศึกษาเรียนรู้ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน การจัดการศึกษาทุกรูปแบบต้องเชื่อมโยงกัน สนับสนุนหน่วยงาน ภาคส่วนต่างๆ ให้เข้ามามีบทบาทกับการจัดการศึกษาเรียนรู้ให้มากขึ้น ส่งเสริมให้ชุมชนสามารถ จัดการความรู้ได้เอง พัฒนาแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต มหาวิทยาลัยต้องเปิดโอกาสการเรียนรู้ของ ผู้ใหญ่และผู้สูงอายุอย่างแท้จริง และที่สำคัญ ผลักดันให้วาระสังคมแห่งการเรียนรู้ให้เป็นวาระ แห่งชาติ”

เช่นเดียวกับดร. สมบัติ สุวรรณพิทักษ์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 24 มิถุนายน 2553) ที่ให้ความสำคัญกับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชน การประชาสัมพันธ์ และการจัดทำฐานข้อมูล โดยกล่าวว่า “ถ้าจะขับเคลื่อนจริงๆ ต้องมีระบบที่จะยกย่องภูมิปัญญาอย่างแท้จริง แค่ให้ใบประกาศไม่พอหรอก คือให้เขาเด่นขึ้นมาเหมือนพวกโปรโมทหนังร้องหลายช่องทางเพราะคนก็จะสนใจ ต่อไปก็คือ เราจะเอาองค์ความรู้ที่มีอยู่ในภูมิปัญญาหรือแต่ละหน่วยได้ไปเผยแพร่ แลกเปลี่ยนในหน่วยอื่นอย่างไร ต้องมีกลไกต้องมีหลากหลาย ต้องให้พบกัน มีการแลกเปลี่ยนกัน มีเวทีหรือมีช่องทางอะไรให้ได้พูดคุยกัน เช่น จัดเวที สัมมนา จัด Site การทำงาน แลกเปลี่ยนภูมิปัญญาของแต่ละหน่วยงาน ต่อไปก็คือเรื่องของยุทธศาสตร์การรวบรวมข้อมูลความรู้ในเรื่องของอิเล็กทรอนิกส์ที่ต้องจัดทำ ต่อไปสุดท้ายที่ต้องทำเป็นระดับชาติ เช่น เกาหลีทำ Lifelong Learning Festival จัดที่กรุงโซลเป็นมหกรรมเมืองแห่งการเรียนรู้ จัดเป็นอีเวนต์ในแต่ละปี โดยเปลี่ยนสถานที่ โดยจะนำเสนอนวัตกรรม Keyword อีกตัวคือ ต้องมีกระบวนการที่จะหานวัตกรรมที่เป็น Best Practices”

และ อาจารย์ถวัลย์ มาศจรัส (สัมภาษณ์เจาะลึก, 23 มิถุนายน 2553) ได้เสนอประเด็นการขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยกล่าวว่า “อย่างทีพุดไปเมื่อกี้ จะต้องเป็นนโยบายของรัฐ แล้วน่าจะเป็นวาระของประเทศไทย แล้วจริงๆ แผน 11 เขาจะกลับไปเน้นคนเป็นศูนย์กลาง ตรงนี้น่าจะบรรจุไว้ในวาระเรื่องของการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้โดยใช้พลังจากชุมชน ฐานของชุมชนเป็นฐานนะ น่าจะเป็นวาระของประเทศไทย มันต้องอยู่ในแผน 11 จะให้เกิดการขับเคลื่อนอย่างจริงจัง โดยมีหน่วยงานอย่างสภาการศึกษาเข้าไป ทางกระทรวงการศึกษาธิการเข้าไป ทางอบต.เข้าไป พอทำตรงนี้แล้วก็เอาความรู้เข้าไปในระบบ แล้วคนในระบบก็ต้องออกไปเรียนรู้จริงๆ”

การกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเพื่อพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ที่มีความยั่งยืนเป็นประเด็นที่น่าสนใจ ดังที่ ครูสุรินทร์ กิจนิตยชีร์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 9 มิถุนายน 2553) อธิบายว่า “ควรเป็นทิศทางการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยการพัฒนาต้องเปลี่ยนจากการเอาวัตถุ ตัวเงินเป็นเป้าหมาย แต่ควรเป็นการเอาการอยู่ร่วมกันของคนเป็นเป้าหมายที่สำคัญ โดยมีการกำหนดยุทธศาสตร์ที่สำคัญ คือ ยุทธศาสตร์สร้างความเข้มแข็งของชุมชน ด้วยพลังของชุมชน 3 ส่วน คือ พลังปัญญา พลังนโยบาย และพลังเครือข่าย”

ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของ ดร. ชัยยศ อิมสุวรรณ์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 6 มิถุนายน 2553) ที่กล่าวว่า “สิ่งที่ติดค้างอยู่ในใจของผมมาตลอดก็คือ ทำอย่างไรเราถึงจะสร้างมโนสำนึกของคนให้ได้ ทำอย่างไรมโนสำนึกเหล่านี้จะถูกปลุกขึ้นมาแล้วต้องเรียนรู้ว่าเป็นเรื่องของเรา การ

เรียนรู้ต้องเป็นการเรียนรู้ที่เคารพซึ่งกันและกัน กลับไปที่หลักเดิม คือ *Learning to Live Together* คือ มีสำนึกจริง แล้วก็มีสำนึกที่จะอยู่ ที่จะเรียนรู้ร่วมกันได้ แปลว่า เรียนรู้ร่วมกัน เคารพซึ่งกันและกัน ซึ่งอันนี้คือรากฐาน ซึ่งตอนนี้ผมก็ยังหาคำตอบไม่ได้ว่ามันจะเกิดขึ้นได้อย่างไร แต่อันนี้มันคือกุญแจสำคัญ แล้วมันจะเป็นกุญแจสำคัญไปสู่เรื่องอื่นๆ อีกมากมาย”

จะเห็นได้ว่า ยุทธศาสตร์สำคัญสำหรับการขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อ การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ประกอบด้วย การสร้างค่านิยมใหม่ในการ เรียนรู้ เคารพและเห็นคุณค่าขององค์ความรู้ที่ฝังามในท้องถิ่น การกำหนดนโยบายการพัฒนา สังคมแห่งการเรียนรู้ที่ชัดเจน การกระจายอำนาจ และทรัพยากรการเรียนรู้ที่จำเป็นสู่ท้องถิ่น โดย เน้นกระบวนการทำงานแบบธรรมาภิบาล การปฏิรูปการเรียนรู้ การปฏิรูปสื่อสาธารณะที่ต้องเป็น สื่อกลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของประชาชนทุกคน การพัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้ในระดับ ชุมชน ที่สามารถถ้อยความที่มีอยู่ให้สามารถเข้าถึงได้ง่าย สะดวกและรวดเร็ว เกิดประโยชน์ โดยตรงต่อผู้ที่สนใจ และการระดมความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสังคมแห่ง การเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

15. แนวโน้มประเทศไทยหรือสังคมไทยในอีก 10 ปีข้างหน้า คาดว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร

ผู้เชี่ยวชาญได้คาดการณ์แนวโน้มประเทศไทยหรือสังคมไทยในอีก 10 ปีข้างหน้า ที่เกี่ยวข้องกับด้านการศึกษาและการเรียนรู้สำหรับประเทศไทยหรือสังคมไทยในอีก 10 ปีข้างหน้า อย่างน่าสนใจ ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าเป็นอนาคตผลการพัฒนาประเทศจะทำให้ เกิดผลลัพธ์ 2 ลักษณะ คือ ทิศทางที่เป็นบวก มีการพัฒนาในทุกๆ ด้าน เช่น มีบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถเพิ่มมากขึ้น มีการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ การพัฒนาระบบการดูแล สิ่งแวดล้อม เป็นต้น ในขณะที่เดียวกัน สังคมไทยในอนาคตจะเป็นสังคมเปิดที่มีการหลั่งไหลของ วัฒนธรรมจากนานาประเทศ มีปัญหาทางด้านสังคมเพิ่มมากขึ้น ดังนี้

ศาสตราจารย์ ดร. สุมาลี สังข์ศรี (สัมภาษณ์เจาะลึก, 3 มิถุนายน 2553) กล่าวว่า “ในอีก 10 ปีข้างหน้า คิดว่าเรื่องของการเรียนรู้ที่คนก็ตื่นตัวมากขึ้น แต่ก็อาจจะเป็นแค่คนบางกลุ่ม เมื่อก่อนคนก็ไม่ได้สนใจเรียนปริญญาโท ปริญญาเอก กันมาก แต่ปัจจุบันคนก็เรียนมากขึ้น สถาบันก็เปิดมากขึ้น แล้วแหล่งการศึกษาหาความรู้ต่างๆ ก็กระจายไปสู่ชุมชนมากขึ้น กลุ่มคนที่ อยู่ในวงการ ที่อยู่ในวัยเรียน ก็ศึกษาหาความรู้กันมากขึ้น แล้วคนที่จบไปแล้วไปทำงานแล้วก็กลับ เรียนมากขึ้น ถึงแม้ว่ายังเป็นคนกลุ่มเล็ก ๆ อยู่ ยังไม่ใช่ชาวบ้านที่แท้จริง คนทำงานหันกลับสู่การ เรียนกันมากขึ้น บางคนก็ไม่ได้มาเรียนเฉพาะมาเรียนเอาปริญญา บางคนก็มาเรียนเรื่องของการ

ทำดอกไม้ หรือบางคนก็มาเรียนเรื่องการทำอาหาร อาจจะเป็นเพราะโอกาสมีมากขึ้น การศึกษาทำให้โอกาสมีมากขึ้น แล้วก็เห็นความสำคัญมากขึ้น เพราะฉะนั้นในปัจจุบันกลุ่มเหล่านี้มาแล้ว แต่กลุ่มที่คิดว่าน้อยอยู่ในขณะนี้ก็คือกลุ่มคนที่อยู่ในชนบท อาจจะเป็นชาวไร่ชาวนา อาจจะเป็นน้อย แต่อีก 10 ปีข้างหน้าตรงนั้นก็น่าจะตื่นตัวมากขึ้นถ้าเรามีการเรียนรู้เข้าถึงมากขึ้น แล้วก็ให้เขาเห็นมากขึ้น ให้เขาเห็นความสำคัญ เห็นตัวอย่างมากขึ้น เขาก็น่าจะเห็นมากขึ้น อย่างเมื่อก่อนคนที่ทำงานก็จะทำงานอย่างเดียว คนที่เรียนก็จะเรียนต่อๆ จบอันนี้ก็เรียนต่อ แต่ปัจจุบันนี้เราก็จะเห็นคนที่ทำงานแล้วก็มาเรียนต่อ แม่บ้านก็กลับมาสู่การศึกษามากขึ้น เราต้องเข้าถึงเขามากขึ้น ต้องให้เขาเห็นความจำเป็นต้องให้มีความรู้สึกว่าการเรียนรู้ไม่ใช่เรื่องของนักเรียนเท่านั้น แล้วเขาจะรู้สึกเหมือนกับว่ามันอยู่ในวิถีชีวิตของเขา”

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จุมพล พูลภัทรชีวิน (สัมภาษณ์เจาะลึก, 8 มิถุนายน 2553) มองอนาคตสังคมไทยเป็นสองทางที่คู่ขนานกัน โดยกล่าวว่า “ประเทศไทยอีก 10 ปีข้างหน้า โดยเฉพาะในเรื่องการเรียนรู้ ผมมองเป็นคู่ขนานนี้ค่อนข้างลบ เป็นคู่ขนานของแนวโน้มที่มันจะเกิดขึ้นตามกระแสหลัก จะไปเร็วมาก กับคู่ขนานอีกอันหนึ่ง คือ คู่ขนานที่ผมพูด มันไปช้า แต่มันไม่ได้ทอดถอย แต่มันจะไปของมันอย่างต่อเนื่อง เราจะมีกลุ่มคนที่คิดอย่างนี้ มีหน่วยงานที่คิดอย่างนี้ แล้วก็หวังผลระยะยาวมาก เราช่วยกันก่อร่างสร้างสิ่งที่เราเชื่อว่ามัน แล้วทำที่สุด เดียวกันก็จะถึงสิ่งที่เรียกว่า Critical Mass ซึ่งมันอาจจะไม่มากแต่มันจะเปลี่ยนสังคมได้ แต่ภายในช่วง 10 ปี นี้ถามว่ามีโอกาสจะเกิดตัวนี้หรือไม่ คำตอบ ก็มีความเป็นไปได้ เพราะโลกทางกายภาพ มันเริ่มเตือนมนุษย์มากขึ้น แล้วมนุษย์จะเริ่มหยุดคิดกับ มัน ว่าทำไมมันแห้งแล้ง ทำไมมันร้อนขึ้น ทำไมมันเกิดวิกฤติทางธรรมชาติมากขึ้น คนจะได้รับผลกระทบกับตัวเองมากขึ้น คนก็จะคิดว่าเราจะทำอะไรได้บ้าง คนส่วนหนึ่งก็คิดแบบเดิม แต่อีกกลุ่มหนึ่งจะคิดใหญ่กว่า กว้างกว่า เพราะคิดถึงส่วนรวม การจะเปลี่ยนสถานะแวดล้อมมันจะต้องเปลี่ยนที่ความคิดของคน กลุ่มคน ตัวคน แล้วก็ลงมือทำ กระบวนการตรงนี้ มันจะไปแบบคู่ขนาน Critical Mass เป็นความเชื่อของนักวิทยาศาสตร์ว่า พอคนคิดอะไร หรือคนทำอะไร ในจำนวนหนึ่ง ซึ่งไม่มาก ซึ่งน้อยมาก มันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ยิ่งใหญ่ Critical Mass เรียกว่า มวลวิกฤติ สมมุติว่ามีประชากรหนึ่งล้านคน พอมีกลุ่มคนเล็ก ๆ สักกลุ่มหนึ่ง เช่น จากหนึ่งล้าน ประมาณสักไม่กี่สิบคนจากล้านคน นี้คือวิกฤติ ซึ่งก็น่าคิด เพราะการเปลี่ยนแปลงมันเกิดขึ้นจากคนกลุ่มเล็กๆ นี้เอง”

เช่นเดียวกับความคิดเห็นของ ดร. วิศนีย์ ศิลตระกูล (สัมภาษณ์เจาะลึก, 5 มิถุนายน 2553) ที่คาดการณ์แนวโน้มในอนาคตเป็นสองลักษณะตามกลุ่มเป้าหมาย ดังที่ว่า “อาจารย์มองสองขั้วอันแรกคือคาดว่าผู้คนจะทำให้ถูกเชื่อมากขึ้น โดยเฉพาะระดับล่าง รากหญ้า ขั้วต่างๆ จะใช้กลุ่มนี้ เพราะฉะนั้นสังคมแห่งการเรียนรู้ของกลุ่มนี้ จะมีสื่อต่างๆ มันจะมีกลุ่มมากขึ้น ไม่ใช่เหลืองแดง

ด้วยสีหรือก มันจะมีกลุ่มธรรมชาติ กลุ่มอะไร กลุ่มต่างๆ มันก็จะถูกทำให้เชื่อ อันนั้นก็เป็นสังคมแห่ง การเรียนรู้นะ แต่เป็นการเรียนรู้อีกกลุ่มหนึ่งของเค้า ก็จะทำให้เกิดการไตร่ตรอง การตัดสินใจ คราวนี้อีกชั่วหนึ่ง อาจารย์มองว่า ความเจริญทางเทคโนโลยี ก็จะมีกลุ่มคนอีกกลุ่มหนึ่งที่มีโอกาส เข้าถึงแหล่งความรู้ มีทางเลือกมากกว่า เห็นพวกงานดาวเทียมรับจากต่างประเทศ หรือสื่อ อินเทอร์เน็ต เห็นข่าวบางอย่างเค้าบอกว่าฟังจากเมืองไทยไม่ได้ เพราะฉะนั้นในลักษณะสิบปี ข้างหน้า อาจารย์ก็มองคนสองกลุ่ม แล้วแต่ละกลุ่มจะมีการเรียนรู้ที่ต่างกัน กลุ่มหนึ่งก็ยังเป็นการ เรียนรู้จากสื่อ แต่กลุ่มหนึ่งจะมีทางเลือกมากขึ้น”

อาจารย์ถวัลย์ มาศจรัส (สัมภาษณ์เจาะลึก, 23 มิถุนายน 2553) กล่าวว่า “ก่อนจะถึงในสิบ ปีข้างหน้า ทำให้การเรียนรู้ตลอดชีวิตเกิดขึ้นจริงๆ ก่อน เอา Phase นี้ก่อน พอการเรียนรู้ตลอดชีวิต เกิดขึ้นจริงแล้ว คำว่าสังคมแห่งการเรียนรู้ไม่ต้องพูดเลย แล้วก็ข้อสำคัญก็คือ ที่มันเป็นวาระ แห่งชาติเรื่องการอ่าน คนเราอ่านมากความคิดมันก็จะแตกแขนง ส่งเสริมให้คนไทยถอดภูมิปัญญา แล้วก็ส่งเสริมให้คนไทยภาคภูมิใจในภูมิปัญญาของตนเอง ส่งเสริมให้คนไทยเขียนตำรับตำราออกมา เยอะๆ ออกมามากๆ ตำราทุกอย่าง ตำราการทำอาหาร ใครเก่งเรื่องทำอาหารก็ทำมา ตระกูลอย่าง เค้ามีชื่อเสียง ...เพราะฉะนั้นถ้าทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา ทำให้เด็กในระบบมีนิสัยรักการอ่าน แล้วก็เอาภูมิปัญญาเข้ามาสอนในโรงเรียน ถ้าไม่สอนในโรงเรียนไม่เป็นไร เอาเด็กไปเรียนรู้กับเค้า ทำคล้ายๆ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชน พัฒนาแหล่งเพื่อให้นักเข้าไป เรียนรู้อะไรต่างๆ มันก็เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิตไป ทำให้คนมีนิสัยรักการอ่าน รักการศึกษาค้นคว้า รักการคิดรักการเขียน ใฝ่รู้ใฝ่เรียน แล้วสังคมแห่งการเรียนรู้จะเกิด ถ้าจะให้ทำนานายะ อีกสอง ทศวรรษ สังคมแห่งการเรียนรู้ก็เพียงจะเป็นเพียงแค่เริ่มต้น เริ่มมีคนพูดถึงกันมากขึ้น”

และความคิดเห็นของครูยวง เขียงนิล (สัมภาษณ์เจาะลึก, 4 มิถุนายน 2553) ที่ว่า “อย่าง ที่ผมบอก ตอนนี้นั้นเดินกัน 2 กระแส คือ คนตามสมัยกับคนนำสมัย นำสมัยก็พวกเกษตรอินทรีย์ แต่ว่าบางทีก็เวอร์นะ บางทีเกษตรอินทรีย์ก็เกิน ใอนั้นไม่ได้ ใอนี้แต่ต้องไม่ได้อะไรอย่างนี้ใช่ไหม มันน่าจะเป็น 2 ส่วนนะฮะที่ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างนี้ตรงนี้ทางภาคการเกษตรมันก็ จะไปอีกอันหนึ่งและไอที่เขาเกษตรอุตสาหกรรมตรงนั้นเขาก็จะไปอีกอันหนึ่ง อันนั้นมันก็จะไปอีก เรื่องหนึ่ง อันนั้นเป็นพีชเชิงเดี่ยวว่าอะไร ฉันท้องปลูกเพื่อขายอย่างเดียว ทีนี้มันจะเอื้อกันได้ ก็คือ เห็นใหม่ว่าอย่างน้อย สมมติว่าแต่ละด้าน คืออย่างน้อยต้องยื่นการนำสมัยอย่างที่ผมว่าไว้สัก 20% ของพื้นที่ คือสมมติว่าผมทำอย่างนี้ ผมทำสวนทำนาทำนาได้ข้าววันละ 30 เกวียน 30 เกวียนนี้ต่อคนต่อปีเห็นใหม่ว่าเป็นข้าวเปลือก 20 ถังต่อคนต่อปี 30 เกวียนนี้ตั้งเท่าไร ไร่ไหม ทีนี้ ถ้าเกิดว่าพื้นที่ 20% มันจะมีไม่ผล มีปาล์ม มีอะไร ทีนี้ถ้าเกิดว่าเขาผิดหวังมา มันก็ยังมีส่วนนี้

รองรับอยู่ แต่ถ้าเกิดว่าเราเทไปด้านตามสมัยทั้งหมดแล้วถ้ามันตามไม่ทัน ก็อันตราย นั่นก็คือ ผมมองว่ายังไงต้องอนุรักษ์ตามหลักปรัชญาตรงนี้อาไว้”

ดร. ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 6 มิถุนายน 2553) กล่าวถึงอนาคตเชิงบวกที่สังคมไทยจะเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ชุมชนมีบรรยากาศของการเรียนรู้ร่วมกันมากขึ้น โดยอธิบายว่า “อีก 10 ปีข้างหน้าสิ่งที่ผมพูดมันจะเกิดขึ้นจริง เพราะขณะนี้มันเริ่มมาถึงจุดที่ชาวบ้านเริ่มตอบคำถามว่า ใครก็ช่วยตัวเราไม่ได้ แท้จริงคือเราต้องช่วยตัวเอง ตัวเราต้องพึ่งตัวเราเอง ผมว่าสังคมมันพัฒนามาถึงจุดที่ชาวบ้านต้องตระหนักรู้ว่าอย่างนี้ไม่มีใครช่วยเราได้แล้ว สภาพสังคมมันจะแบบคืบขึ้นเรื่อยๆ ปัญหาการเมืองก็ดี ปัญหาการเมืองที่เกิดขึ้นทุกวันนี้ สิ่งที่เกิดขึ้นใน พ.ศ. นี้จะเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงวิถีคิดทางการเมืองของประเทศไทย ชาวบ้านจะเริ่มเรียนรู้เรื่องการเมืองที่เป็นประชาธิปไตยจริงๆ จริงๆ นี้หมายความว่า การที่ชาวบ้านจะรู้สึกว่าคุณสิ่งทุกอย่างนี้เป็นของพวกเรา ประเด็นนี้เป็นของพวกเรา ทรัพย์สินเหล่านี้เป็นของพวกเรา เพราะฉะนั้นเราต้องดูแลรักษา ทุกวันนี้ก็คือ ปัญหาในบ้านเราเพราะชาวบ้านเห็นทุกอย่างเป็นของหลวง ถนนเป็นของหลวง ป่าเป็นของหลวง ที่ดินเป็นของหลวง ก็ใช้ไม่บันยะบันยัง แต่เมื่อใดก็ตามที่เขาคิดว่าของเหล่านี้เป็นของพวกเรา เราต้องช่วยกันดูแล เด็กในอนาคตเป็นของพวกเรา ต้องช่วยกันหล่อหลอมช่วยกันสร้าง ตัวแรงอีกตัวก็คือ ตัวการสื่อสาร คือในที่สุดเราก็ปฏิเสธเรื่องเทคโนโลยีไม่ได้ แต่เทคโนโลยีการสื่อสารมันเข้ามาเป็นตัวแรงตัวหนึ่งก็คือทำให้การแพร่กระจายของข้อมูลข่าวสารเร็วขึ้น แล้วอานูภาพของการกระจายข่าวสารนี้มันสอดคล้องกับความความสามารถในการรับรู้ข่าวสารของประชาชน แรงต้านทาน และสติของประชาชนในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร มันจะเป็นตัวปะทะกัน ถ้าเมื่อสติยั้งคิดของประชาชนมีน้อย ข้อมูลข่าวสารมันก็จะครอบงำประชาชนมาก แต่สติยั้งคิดของประชาชนมากมันจะเกิดแรงเสียดทานให้ตั้งคำถามกับข้อมูลข่าวสารที่จะเข้ามาอันนี้ก็จะ เป็นจุดเริ่มต้นของสังคมแห่งการเรียนรู้อีกประเภทหนึ่ง สังคมไทยจะต้องเป็นสังคมที่ระบบคิดจะต้องเป็น *Soft System Thinking* ให้มากขึ้น คือเห็น ปัญหาแล้วจะต้องไม่ทอดทิ้งกับปัญหาแต่เห็น ปัญหาแล้วรู้ว่าจะต้องเรียนรู้ ต้องจัดการกับมันด้วยการเรียนรู้ แล้วคำตอบไม่มีแบบสำเร็จ มีทางออกที่หลากหลาย แล้วทุกคนมีส่วนร่วม”

ซึ่งสอดคล้องกับ ดร.ประพัฒน์พงษ์ เสนาฤทธิ์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 4 มิถุนายน 2553) ที่กล่าวถึงแนวโน้มของสังคมไทยเชิงบวก โดยระบุถึงความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิตว่า “ผมคิดว่าจะเป็นเชิงบวกนะ แต่คงไม่หรือหว่า ไกลไปอย่างมาเลเซีย สิงคโปร์ คือ การเรียนรู้ก็จะอาศัยเทคโนโลยีมากขึ้น ผมคิดว่าไทยไม่ต้องจ้างครูเพิ่มแต่ควรลงทุนในเทคโนโลยี เพราะฉะนั้นในอีก 10 ปีข้างหน้า ผมคิดว่า มันก็จะเป็น *Technology- Based Learning* มากขึ้น แต่ค่านิยมเรื่องปริญญาบัตรนี้เราก้ยังทิ้งไม่ได้ ก็จะทำให้เราจำกัดตัวเองอยู่เหมือนกันแต่กระแสข้างนอกมันจะ

บังคับให้ไทยต้องปรับตัวเอง *Virtual University, Global University* การเรียนรู้ กคน. น่าจะมีบทบาทมากขึ้น แต่ผมคิดว่าเราขับเคลื่นช้า ถ้า กคน. ทำได้ เราไม่ต้องจ้างครู แต่ว่าจ้าง Operator จ้าง Organizer จ้าง KM จ้างคนที่จะไปสร้างองค์ความรู้ ที่จะไป Manager หรือ Knowledge Manager ที่จะไปทำตรงนี้มากขึ้น เพราะฉะนั้น ภาพการศึกษาไทยในอนาคต ถึงจะไม่เปลี่ยนมาก แต่การศึกษานอกระบบ หรือการศึกษานอกรูปแบบ หรือ *Lifelong Learning* จะมีความสำคัญมากขึ้นหรือว่าคนเริ่มเห็นความสำคัญมากขึ้น เพราะว่าข้อมูลข่าวสารมันกระจายเร็วมากขึ้น แต่ว่าในต่างประเทศเขาไปเร็วกว่าเรา แต่ว่าการศึกษาไทยก็ได้รับอิทธิพลจากข้างนอก เพราะฉะนั้น *External Force* มันจะทำให้เราหันเหไปทาง *Technology Oriented* มากขึ้น เพราะฉะนั้นครูบาอาจารย์ที่เข้ามาใหม่ๆ ก็ต้องเป็น *Technology User* มากขึ้น จะทำอย่างนี้มากขึ้น *Computer* ควรจะถูกมอง แต่ผมไม่แน่ใจว่าคนไทยจะอ่านมากขึ้นหรือเปล่า หลายอย่าง นโยบายเรายังไม่สอดคล้องกัน อันนี้ก็เป็นผลมาจากการเมือง การเมืองเป็นจุดสำคัญมาก ถ้ามีการลงทุนในระบบนี้ สร้างตรงนี้ขึ้นมาอย่างชัดเจน ผมคิดว่าเราจะไปไกลกว่านี้”

ครูสรณพงษ์ บัวโรย (สัมภาษณ์เจาะลึก, 4 มิถุนายน 2553) กล่าวว่า “สังคมไทยต้องเป็นสังคมที่มั่งคั่งความรู้เป็นของตัวเอง ไม่ต้องพึ่งสังคมอื่น ไม่ต้องพึ่งองค์ความรู้ของคนอื่น ถ้าเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้มันต้องมีองค์ความรู้เป็นของตัวเอง แล้วก็เรียนรู้ความรู้ของตัวเองเพื่อใช้กับสภาพที่เหมาะสมกับบริบทของตัวเอง แล้วก็พัฒนาองค์ความรู้ของเราไปพัฒนาเป็นองค์ความรู้สู่มาตรฐานสากล”

นอกจากนี้ รองศาสตราจารย์ ดร. พงษ์ศิริ บรรณพิทักษ์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 2 มิถุนายน 2553) ได้อธิบายการเรียนรู้ของผู้เรียนในระบบ และนอกระบบที่จะเปลี่ยนไปในทิศทางที่ดีขึ้น โดยกล่าวว่า “ในเรื่องของการศึกษานี้ ส่วนที่เป็นในระบบโรงเรียน ผมก็มองว่า สำหรับประชากรในวัยเรียนในอีกสิบปีข้างหน้า น่าจะดีขึ้นกว่าเดิม เพราะตอนนี้โรงเรียนต่างๆ เริ่มทำหลักสูตรสถานศึกษาแล้ว แล้วก็เชื่อว่า ภายในสิบปีนี้ครูเก่าจะเกษียณประมาณครึ่งหนึ่งเลย จะมีครูเลือดใหม่มาแทนครึ่งหนึ่งเลย ข้อมูลตัวเลขล่าสุด ภายในปี 63 จะมีครูเกษียณประมาณแสนเก้าหมื่นคน คือผมมองการศึกษาในระบบในแง่ที่ดี ส่วนการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษานอกระบบหมายถึงส่วนที่ กคน. ไปทำ จะมีทุกตำบล จะมีศูนย์การเรียนรู้ทุกตำบล ส่วนการศึกษาตามอัธยาศัยผมมองอิทธิพลของสื่อสารมวลชน ผมคิดว่าทั้งสองส่วนนี้ก็จะได้รับการปรับตัวดีขึ้น...” และได้กล่าวถึงนโยบายการพัฒนาประเทศว่ามีส่วนสำคัญในการเปลี่ยนแปลงสังคม ไทยในอนาคตว่า “...แต่สิ่งหนึ่งที่คิดว่าต้องช่วยกันเดิมเข้าไปก็คือ จุดมุ่งหมายร่วม หรือ เป้าหมายร่วมว่า มีการเรียนการสอนดีขึ้น มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ดีขึ้น เป้าหมายร่วมเราคืออะไร เป้าหมายร่วมเราคือเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาที่ยั่งยืนคืออะไร เป้าหมายก็คือส่วนรวม แล้ว

ปัญหาก็คือเรียนรู้แล้วกติกากลับบ้านเมืองแก้ตามไปหรือเปล่า ถ้ากติกากลับบ้านเมืองไม่แก้ตาม การเรียนรู้ไปก็จะสูญหายไป หรือจบการศึกษาแล้วมาจากระบบก็จะถูกระบบกลืนไปอีกผมคิดว่าการเรียนรู้ อาจจะเปลี่ยนไปก็จริงแต่อาจจะไม่มีอันสงค์อะไรเลย ถ้ากติกากลับบ้านเมืองไม่แก้ตาม คือคนของบ้านเมืองก็ต้องเอาตัวรอด ถ้าเราไม่แก้กติกาก็อาจจะต้องหวังเลยไปอีกขั้นหนึ่งว่า คนที่จบการศึกษาในอีกสิบปีข้างหน้าก็จะเข้าระบบมาแก้กติกาก็ได้ หวังคนใหม่เข้ามาแก้กติกา เพราะผมคิดว่าคนรุ่นเก่าที่อยู่ในสภาเขาไม่แก้กติกา ก็ทำกติกาเพื่อตัวเองเท่านั้นเอง รุ่นเก่าหวังยาก รุ่นใหม่ก็ต้องสร้างให้ดี”

ดร. เสรี พงศ์พิศ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 7 มิถุนายน 2553) กล่าวในประเด็นที่ว่าสังคมไทย ต้องเริ่มกำหนดการพัฒนาที่ชัดเจน โดยให้ความสำคัญกับการศึกษาเรียนรู้ของประชาชนอย่างจริงจัง กล่าวไว้ว่า “คือความจริงการเปลี่ยนแปลงจากข้างล่างขึ้นมามันก็ใช้เวลานาน ระยะเวลา 30 ปีมันก็เปลี่ยนนะ ไม่ใช่ไม่เปลี่ยนหรอก ไม่เช่นนั้นวันนี้ก็จะไม่เห็นรายชื่อของคนที่ได้อุณหภูมิการชุมชน สวัสดิการชุมชน ชุมชนหมดเลย แล้วก็ในระดับชาติ มีหน่วยงาน มันก็เริ่มดีขึ้น คือผมคิดว่าเรายังขาดความมุ่งมั่นทางการเมือง เจตจำนงทางการเมือง เรายังไม่มีคนอย่าง Tony Blair ที่ออกมาประกาศว่า “ถามผมสิว่าสามเรื่องที่สำคัญที่สุดในนโยบายของผมคืออะไร ผมจะบอกคุณว่า การศึกษา การศึกษา และการศึกษา คำพูดดีมาก สิบกว่าปีมาแล้ว เดวิด บลิ่งเคตต์ คนที่เป็นรัฐมนตรีกระทรวงการศึกษาตบอดเป็นคนเปิดโอกาสให้คนที่จบม.ปลายแล้วไม่ได้เรียนมหาวิทยาลัยกลับมาเรียนใหม่ คำของบประมาณเพื่อที่จะให้คนเหล่านี้ เขาให้หมดเลยนะ ใช้การสื่อสารทางไกลให้เรียน เป็นสังคมเรียนรู้ เรายังต้องมีเจตจำนงทางการเมือง ซึ่งมันก็จะช่วย เพราะว่าลำพังชาวบ้านเองเค้าก็ดิ้นรนตายเลย มันก็ต้องไปด้วยกัน เพราะว่าต้นแบบต่าง ๆ ที่ดีเราก็มี ไม่ใช่ไม่มี แต่ว่าทำไมไม่ใช้สื่ออินเทอร์เน็ต ทำไมไม่ใช้สื่อทีวี ทำไมไม่ใช้สื่อมวลชน ซึ่งอยู่ในมือของรัฐด้วยมาช่วย ซึ่งทุกวันนี้เราก็เริ่มเห็นดีขึ้น”

ความคิดเห็นของครูสุรินทร์ กิจนิตยชีร์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 9 มิถุนายน 2553) ได้สะท้อนภาพอนาคตที่เป็นลบ โดยกล่าวว่า “สังคมไทยและสังคมโลก จะมีความรุนแรงและเกิดวิกฤต 3 ด้าน ได้แก่ 1) วิกฤตด้านสิ่งแวดล้อม 2) วิกฤตด้านสังคม และ 3) วิกฤตด้านจิตวิญญาณ โดยสังคมจะเกิดหายนะรอบด้าน”

ซึ่งสอดคล้องกับ ดร. อมรวิรัช นาคกรรพ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 14 มิถุนายน 2553) ที่อธิบายลักษณะความไม่แน่นอนที่จะเกิดขึ้นหลายอย่างในสังคมไทย อาทิ การเมืองการปกครองในระดับชาติ และระดับท้องถิ่น เศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยระบุชัดเจนว่า “5 ปีข้างหน้ายังมองไม่ออกเลย มันมีความไม่แน่นอนสูง ถ้าถามเชิงอนาคต ก็ต้องบอกเชิง

อนาคตว่ามีความไม่แน่นอนสูงมาก ทั้งความไม่แน่นอนทางการเมือง ความไม่แน่นอนด้านภัยธรรมชาติ ภาวะโลกร้อน ความไม่แน่นอนเรื่องโรคระบาด ความไม่แน่นอนด้านปัญหาสังคม ที่อาจจะรุนแรงกว่าที่เป็นอยู่ ความไม่แน่นอนเรื่องต่างประเทศ และความสัมพันธ์ของประเทศเพื่อนบ้าน ภายใต้ความไม่แน่นอนนี้ มันก็อาจจะมีความไม่แน่นอนหนึ่งที่ว่าสังคมไทยไปไม่รอดแน่ ถ้าเราไม่มีขีดความสามารถในการเรียนรู้และใช้การเรียนรู้ให้เป็นประโยชน์ในด้านการพัฒนา ความสามารถในการแข่งขันอันนี้คือความไม่แน่นอน เพราะฉะนั้นสังคมคงไปในทิศทางซึ่งมองในแง่ของขีดความสามารถในการเรียนรู้ น่าจะดีขึ้น โดยธรรมชาติอยู่แล้ว โดยบริบทสังคมแห่งการแข่งขัน โดยบริบทของโลกาภิวัตน์ที่เป็นอยู่ ภายใต้เงื่อนไขสักใดอื่น ๆ มันจะต้องดีขึ้นโดยตัวของมันเองอยู่แล้ว แต่สิ่งที่จะทำให้มันไปเร็วไปช้ามันมีความไม่แน่นอนอื่นมีเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้หลายเรื่อง เช่น การเมือง ความเข้มแข็งของรัฐบาล เรื่องกุดนโยบายในการพัฒนาประเทศ ตรงนี้ยังมีความไม่แน่นอนอยู่สูง คงประเมินยาก เพราะฉะนั้นคงต้องแยก 2 ส่วน คำตอบของคำถามนี้ก็คือว่ามันมีแนวโน้มที่จะต้องมีขึ้นอย่างนั้นอยู่แล้วโดยบริบทของสังคม แต่สปีดของการเปลี่ยนแปลง จะเร็วช้ามันก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่ไม่แน่นอนอีกหลายเรื่อง” แต่ในแง่การเรียนรู้ของประชาชน และระบบการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษา และคุณภาพการศึกษาเรียนรู้ของประชาชนจะดีขึ้น ดังที่ ดร.อมรวิชช์ นาครทรรพ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 14 มิถุนายน 2553) กล่าวว่า “บรรยากาศการเรียนรู้ในชุมชนน่าจะดีขึ้น ผมยังมีความหวังกับการเปลี่ยนแปลงมหภาคที่มันค่อยๆ ซึมลงไปข้างล่าง เพราะตอนนี้การเรียกร้องสิทธิของชุมชนในการจัดการทรัพยากร ธรรมชาติ ภูมิภาคนั้น มันเป็นกระแสที่ความตื่นตัวอยู่พอสมควร ถึงยังไม่มีผลกระทบในวงกว้างมาก แต่มันก็มีกระแสอย่างต่อเนื่อง ผมคิดว่าแนวโน้มมันไม่ใช่การทำแล้วมันจะดีขึ้นเลย แต่มันจะเป็นไปช้าๆ โดยบริบท ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน แต่จะเร็วมากเร็วหน่อยก็อยู่ที่ความไม่แน่นอนหลายตัวที่บอกไว้ ถ้าการเมืองเราเข้มแข็ง ถ้าการเมืองเรานิ่ง ถ้ากุดนโยบายการทำงานของรัฐบาลชัดในการทำงานกับชุมชนท้องถิ่น ถ้าหน่วยงานภาครัฐจริงจังและทำงานเป็น ถ้าหลายๆ ถ้าเกิดพร้อมกันนี้ผมว่าจะเร็ว แต่มันไม่่ง่าย เราก็เห็นที่ผ่านมา แม้แต่การปฏิรูปการศึกษาที่เราเห็น ก็มาถึงศตวรรษที่ 2 มันก็ยังไม่ไปไหน ฉะนั้นได้กั้นนั้น แนวโน้มของชุมชนน่าจะดีขึ้นอย่างช้าๆ แต่จะเร็วมากเร็วหน่อยอยู่ที่ปัจจัยที่บอก”

จะเห็นได้ว่า ความเป็นไปได้ของอนาคตสังคมไทยมีความแตกต่างกัน 3 ลักษณะ โดยสามารถสรุปได้ว่า สังคมไทยในอีก 10 ปีข้างหน้าจะพัฒนาและมีความเจริญก้าวหน้าในทุกๆ ด้าน ประชาชนสนใจเรียนรู้มากขึ้น ได้รับโอกาสทางการศึกษาที่ดีขึ้น และสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้อย่างสะดวก รวดเร็ว มีองค์ความรู้ในสังคมหลากหลาย นอกจากนี้ สังคมไทยอาจต้องเผชิญกับปัญหาหอบด้านที่ไม่อาจแก้ไข จนเป็นเหตุให้การพัฒนาสังคมต้องหยุดชะงัก นั่นคือ การที่

สังคมต้องเผชิญกับปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมลง ปัญหาสังคม โดยเฉพาะศีลธรรม และจิตใจที่เสื่อมทรามลงของผู้คนในสังคม จนสร้างความเดือดร้อนในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้คน และปัญหาสังคมอื่นๆ อาทิ ปัญหาครอบครัว ความล้มเหลวในการดูแลบุตรหลาน ปัญหาความเห็นแก่ตัวของผู้คนในสังคมเมือง ปัญหาการอพยพย้ายถิ่น ปัญหาการขาดแคลนที่ทำกิน แบบปัญหาความเลื่อมล้ำของผู้คนในสังคมเมือง และสังคมชนบท เป็นต้น และอนาคตสังคมไทยที่มีแนวโน้มการพัฒนาในสองลักษณะควบคู่กันไป สังคมจะสามารถดำรงอยู่ได้บนฐานทางเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองและแข่งขันได้ในเวทีโลก สามารถดำรงอยู่ในประชาคมภูมิภาคและโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี การพัฒนาประเทศในอนาคตจำเป็นต้องอาศัยมาตรการของภาคส่วนต่างๆ มากยิ่งขึ้นในการร่วมมือกันผลักดันกำลังพัฒนาสังคมไทยให้มีความเจริญก้าวหน้าอย่างสมดุลและยั่งยืน

16. ข้อเสนอแนะต่อรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

ข้อเสนอแนะต่อรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน สามารถสรุปได้ ดังนี้

1) องค์ประกอบสำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้ คือ คน การบริหารจัดการ มีการวางแผน มีทรัพยากรสำหรับการเรียนรู้ การดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ดังที่ ศาสตราจารย์ ดร. สุมาลี สังข์ศรี (สัมภาษณ์เจาะลึก, 3 มิถุนายน 2553) กล่าวว่า “คือตัวคนคือตัวจักรสำคัญ คนเป็นตัวจักรสำคัญ แล้วก็ต้องทำให้เขารู้ เมื่อมีตัวคนแล้วก็ต้องมีการบริหารจัดการด้วย ต้องให้เขามีการบริหารจัดการ มีการวางแผน มีกิจกรรม มีสื่อต่างๆ ช่วย ถึงจะเกิดตรงนี้ขึ้นมา มีทรัพยากรสนับสนุน อาจจะต้องมีงบประมาณมาสนับสนุน มาผลักดันตรงนี้ เพราะถ้าให้เขาทำ เขาก็ทำได้ในระดับหนึ่ง แต่ถ้าอยากให้มันเกิดอย่างต่อเนื่องอาจจะต้องมีทรัพยากรมาช่วย กิจกรรมจึงจะดำเนินการอย่างต่อเนื่อง...ต้องมีวิธีคิด หรือมองให้เห็นว่า การศึกษามีประโยชน์ การเรียนรู้มีประโยชน์ ต้องสร้างตรงนี้ให้เกิดขึ้นให้ได้”

2) ขั้นตอนแรกของการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ คือ การปรับเปลี่ยนแนวคิดทัศนคติในการเรียนรู้ของประชาชนที่เห็นความสำคัญและจำเป็นของการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนควรเริ่มจากการพัฒนาตนเองของแต่ละบุคคล หลังจากนั้นจึงมาร่วมกันพัฒนาชุมชนให้เกิดเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ดังที่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จุมพล พูลภทธรชิวิน (สัมภาษณ์เจาะลึก, 8 มิถุนายน 2553) กล่าวว่า “สิ่งสำคัญคือ อย่าเรียกร้องการเปลี่ยนแปลงจากที่อื่น เพราะที่อื่นนั้นเปลี่ยนอยู่แล้ว เริ่มการเปลี่ยนแปลงด้วยการเปลี่ยนแปลงตัวเอง หาเวลาวางอยู่กับตัวเองเป็นระยะๆ แล้วก็ใคร่ครวญ สิ่งที่คิด สิ่งที่ทำ สิ่งที่ทำ ว่ามันเป็นอย่างไร มันกระทบ มันมีความสัมพันธ์

เชื่อมโยงอย่างไร เป็นความสัมพันธ์ระหว่างมิติภายในกับตัวของเราเอง ถ้าเรามีเวลาใคร่ครวญเราก็จะมีสติมากขึ้นแล้วเราก็จะเข้าใจ และรู้เท่าทัน ทำอย่างนี้ไปสักระยะ เราก็จะเปลี่ยน พอเราเปลี่ยน พี่น้องเราก็มีโอกาสเปลี่ยน ครอบครัวเราก็มีโอกาสเปลี่ยน ไม่มากก็น้อย เพื่อนร่วมงานมีโอกาสเปลี่ยน ลูกศิษย์ของเรามีโอกาสเปลี่ยน มันก็จะขยาย ถ้าเปรียบเสมือนผีที่กระพือปีกหนึ่งตัว โลกมันอาจสะเทือนได้”

3) ชุมชนควรมีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงต่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้โดยอาจเป็นกลุ่มคนที่เป็นที่เคารพนับถือ อาทิ ผู้นำท้องถิ่น ครู หรือพระครู เป็นต้น ดังที่ ดร. ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 6 มิถุนายน 2553) กล่าวว่า “ถ้าดีที่สุดคือชุมชนต้องตระหนักรู้และมีมโนสำนึก แล้วพัฒนากระบวนการเรียนรู้ได้เอง แต่ในกรณีที่เราต้องการเร่งกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ก็ต้องมีคนเหล่านี้เข้าไป คนเหล่านี้หมายถึงคนที่ทำงานกับประชาชน ไม่ว่าจะ เป็น ครู หรือ พระ หรือ คนในท้องถิ่น”

4) องค์ความรู้ที่สำคัญเป็นองค์ความรู้ในวิถีชีวิต เช่น องค์ความรู้เกี่ยวกับความเป็นมาของชุมชน ประวัติศาสตร์ของชุมชน การเรียนรู้ที่ต้องเชื่อมโยงสัมพันธ์กันระหว่างชีวิต สังคม และธรรมชาติ โดยยึดความสนใจของกลุ่มเป้าหมายเป็นหลัก ดังที่ ครูสุรินทร์ กิจนิตยชีรี (สัมภาษณ์เจาะลึก, 9 มิถุนายน 2553) กล่าวว่า “อยากเห็นการศึกษาเป็นเนื้อเดียวกับชีวิตของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งจะออกแบบให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ นั้น ในระดับชุมชน ต้องมีหน่วยจัดการซึ่งตอนนี้อย่างไม่มีชัดเจน โดยอาจดึงเอา อบต. ผู้นำหัวก้าวหน้าเข้ามารวมพลจัดตั้งพาเด็กเหล่านี้ให้มาเรียนรู้ฐานของชุมชน และรูปแบบการเรียนรู้จะเกิดขึ้นเอง ซึ่งรูปแบบนั้นต้องออกแบบให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตเป็นหลัก ตัวอย่างรูปธรรม เช่น ชุมชนสิงห์บุรี (ชุมชนหัวไผ่)เอาเด็กมาเรียนรู้อาหารไทยและขนมไทย มีการดึงเอาภาคส่วนต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วม เป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในชุมชนหัวไผ่ เกิดเครือข่ายเกิดขึ้น นับว่าประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง ซึ่งถ้าเกิดสังคมลักษณะนี้มากขึ้นก็จะกลายเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ชัดเจน”

5) การกำหนดนโยบายการพัฒนาประเทศ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างครบวงจรในทุกชุมชนในสังคมไทย ดังที่ ดร.ประพัฒน์พงษ์ เสนาฤทธิ์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 4 มิถุนายน 2553) เสนอแนะว่า “ผมว่านโยบายเราไม่ชัด ที่เราคุยกันไม่รู้ว่านักการเมืองจะเข้าใจหรือไม่ คน Say Yes และ No ในการขับเคลื่อน มันคือ นักการเมือง คนที่จะมีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงจริง ๆ คือ นักการเมือง เราไม่มีคนอย่างมหาเธร์แห่งมาเลเซีย เราไม่คนที่มีความ Leadership หรือผู้นำทางนโยบายนี้สำคัญมากเลย ...เพราะฉะนั้น Vision หรือนักการเมืองนี้มีความสำคัญมากที่จะสร้างสังคมไทยไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ได้หรือไม่ได้”

6) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่ถูกต้องและเหมาะสม ต้องมีความสมดุลทั้งทางด้านสติปัญญา และการมีคุณธรรมจริยธรรม ดังที่ รองศาสตราจารย์ ดร. พฤทธิ ศิริบรรณ

พิทักษ์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 2 มิถุนายน 2553) กล่าวว่า “หนังสือว่าด้วยสังคมฐานความรู้ชื่อ *Teaching in the Knowledge Society* เขียนอธิบายสังคมแห่งการเรียนรู้ของรูปแบบ ส่วนที่หนึ่ง เขาพูดถึงสังคมที่เน้นความเฉลียวฉลาด คือเน้นการยกย่องคนเก่ง คนเฉลียวฉลาด ซึ่งการเรียนการสอนก็จะเน้นการสอนให้เป็นคนเก่ง เน้นพุทธิพิสัย *Cognitive Domain* เขาบอกว่าแนวโน้มก็เป็นแนวโน้มที่ดี แต่จะมีจุดอ่อนเรื่องความเห็นแก่ตัว เรื่องคุณธรรมจริยธรรม ส่วนแนวโน้มที่สองก็จะเป็นสังคมฐานความรู้ที่เน้นคุณค่าด้านความดีมากกว่าคุณค่าด้านการเงิน เน้นการเสริมสร้างอุปนิสัย ก็เน้นพวก *Affective Domain* เสริมสร้างอุปนิสัย เสริมสร้างการเรียนรู้ทางสังคม การอยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งก็คิดว่ารูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้ของเราจะต้อง *Balance* สองตัวนี้เข้าด้วยกัน ... ต้องเน้นทั้งเก่งทั้งดี ต้องให้ความสำคัญทั้งคุณค่าความดีและคุณค่าทางการเงินหรืออาจจะต้องบอกว่า ต้องเน้นคุณค่าด้านความดีมากกว่าคุณค่าด้านการเงินจะดีกว่า”

7) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่สำคัญ คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันภายในชุมชนหรือระหว่างชุมชน เพื่อเปิดโลกทัศน์ทางความคิด การถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์จากรุ่นสู่รุ่น และการได้รับความรู้จากประสบการณ์การเรียนรู้ที่หลากหลาย ดังที่ ครูสรณพงษ์ บัวโรย (สัมภาษณ์เจาะลึก, 4 มิถุนายน 2553) กล่าวว่า “ผมว่าถึงเวลาที่เราต้องมาเรียนรู้สังคมไทยกับภูมิปัญญาไทยกับสังคมแห่งการเรียนรู้ของเราเองอะ แลกเปลี่ยนกันเองอะมากขึ้น เพราะว่าถ้าเราหวังไปพึ่งคนอื่นอยู่เยอะ เราเอาเงินเป็นตัวตั้ง เราไม่เอาคนเป็นตัวตั้ง หรือไม่เอาความรู้เป็นตัวตั้ง เราคนไม่มีความรู้เนี่ย แล้วความรู้ไม่ได้เกิดจากเราเนี่ย เราก็จะสูญเสีย แต่ถ้าคนหันมาเรียนรู้กันเยอะขึ้น คนทำเป็นเยอะขึ้น และทำ ที่สำคัญก็คือ ทำให้มันได้มาตรฐานมากขึ้น ที่วันนี้คนเราเนี่ยที่มีปัญหาอยู่ก็คือเรื่องของมาตรฐานที่ได้ ผลผลิตกันหรือว่าผลผลิตที่มันเกิดเนี่ย มันควบคุมมาตรฐานไม่ได้ พอมันควบคุมมาตรฐานไม่ได้ คนอื่นนะแหละเค้าจะเอาองค์ความรู้เราไปใช้แล้วก็ไปจัดมาตรฐาน นั่นนะเราจะสูญเสีย แต่ถ้าเรายังทำแบบนี้แล้วก็ควบคุมให้ได้ ผมว่าเค้าแข่งเราไปไม่ได้ เพราะมันเป็นภูมิปัญญาเรา” ซึ่งสอดคล้องกับ รองศาสตราจารย์ ดร. ชิดชงค์ ส. นันทนาเนตร (สัมภาษณ์เจาะลึก, 10 มิถุนายน 2553) ที่อธิบายว่า สังคมแห่งการเรียนรู้ต้องมีเครือข่ายการเรียนรู้ที่หลากหลาย

8) ชุมชนควรมีศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และมีเวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน ดังที่ ครูสรณพงษ์ บัวโรย (สัมภาษณ์เจาะลึก, 4 มิถุนายน 2553) กล่าวว่า “ผมอยากให้ หน่วยงาน กิติ หรือว่าชุมชนกิติที่มีศูนย์เรียนรู้ มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันระหว่างศูนย์เรียนรู้บ้าง โดยหาใครที่เป็นผู้จัดการในการที่จะเกิดแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มันก็จะทำให้องค์ความรู้มันมีกระจายขึ้น หรือหน่วยงานไหนที่ทำเรื่องนี้ ให้มีการจัดเวทีให้กับสังคม ให้กับกลุ่มชุมชนเหล่านั้นนะ อาจจะเป็นกรมส่งเสริมการเกษตรที่ทำกลุ่มแม่บ้านอยู่เยอะหรือว่ากระทรวงศึกษา กศน. เคยมีไหมที่จัด แต่ไม่ได้จัดแบบให้มันเสร็จนะ แต่จัดต้องเกิดจากความต้องการหรือการเรียนรู้ร่วมกันอะไรพวกนี้ออกมา

มันจะทำให้สังคมมันได้เรียนรู้เยอะขึ้น สังคมมันกระเพื่อม ...สังคมแห่งการเรียนรู้มันก็คือ มันต้องได้เรียนรู้ร่วมกัน แล้วก็เรียนรู้เพื่อที่จะให้ไม่ใช่เรียนรู้เพื่อจะเอา...”

9) หน่วยงานทุกภาคส่วนมีการดำเนินงานที่ต่อเนื่องสอดคล้องกันอย่างเป็นระบบ ดังที่ รองศาสตราจารย์ ดร. สมอง โลหิตวิเศษ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 7 กรกฎาคม 2553) กล่าวว่า “การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ต้องใช้เวลา และอาศัยความร่วมมือ การดำเนินงานอย่างเป็นระบบ ชุมชนควรกำหนดแผนการดำเนินงานทั้งระยะสั้นและระยะยาว และมีการติดตามผลอย่างเป็นระยะๆ”

10) การมีนโยบายระดับชาติ และระดับท้องถิ่นที่ชัดเจนในการพัฒนาชุมชนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ การจัดการความรู้ การจัดการทรัพยากร และการบริหารงานแบบธรรมาภิบาล การพัฒนาเครือข่ายการจัดการความรู้ในระดับท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการพัฒนาคนที่มีคุณลักษณะเป็นคนมีความรู้ มีทักษะ และมีความสามารถในการใช้ความรู้ ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ดังที่ ดร. อมรวิรัช นาครทรรพ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 14 มิถุนายน 2553) กล่าวว่า “ข้อเสนอหลักของผมคือเอาความสำเร็จในระดับจุลภาคเชื่อมโยงกับความสำเร็จมหภาคให้ได้ แล้วใช้ทุนที่เราพอมีอยู่ในเชิงนโยบาย กฎหมาย ความสำเร็จในบางเรื่องที่มีอยู่ ในการกระจายทรัพยากร สิทธิอำนาจ ธรรมาภิบาล นำมาสู่ฐานราก เอาตรงนั้นเป็นทุนในการสร้างงานระดับบนเชื่อมกับความสำเร็จข้างล่าง ตรงนี้จะเห็นโอกาสและความหวัง บวกยุทธศาสตร์ทั่วไปคือใช้สื่อเยอะๆ อย่างสื่อสาธารณะ สาธารณะกับสังคม เปลี่ยนจุดอ่อนของคนไทยที่ชอบตามกระแสให้เป็นจุดแข็งในการตามกระแส ที่ดี แล้วสร้าง โมเมนตัมให้กับสังคมขึ้นมา อันนี้ก็เป็นส่วนที่อยากจะเสริม”

11) การยกย่องชุมชนที่ดำเนินการพัฒนาชุมชนจนมีบรรยากาศการเรียนรู้ เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบดังที่ อาจารย์ถวัลย์ มาศจรัส (สัมภาษณ์เจาะลึก, 23 มิถุนายน 2553) กล่าวว่า “ถ้าเป็นรูปแบบนะ คิดว่าจังหวัดแต่ละจังหวัดเนี่ย ชุมชนไหนที่มีเกณฑ์เข้าข่ายชุมชนแห่งการเรียนรู้ อะไรต่างๆ เนี่ยนะ ควรจะประกาศยกย่อง ตั้งแต่ในระดับท้องถิ่นไปเลย ส่วนในระดับชาติก็อาจจะเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ในต้นแบบของเค้าอะ ของจังหวัดเค้าอะ มันก็จะเป็นคล้ายๆ ศูนย์ กับ สังคมแห่งการเรียนรู้เหมือนกัน เพราะการประกาศยกย่องทำให้คนรู้ ทำไม่ตลาดสามชุกมันถึงได้โด่งดังไปทั่ว บางแห่งเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ตั้งแต่โบราณมา แต่วัฒนธรรมเลียนแบบมันยังมีความสำคัญอยู่”

โดยสรุป ผลการศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาชุมชน การจัดการศึกษาตลอดการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และภาคประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนเกี่ยวกับ นโยบายและทิศทางการพัฒนาประเทศ ความจำเป็นการสร้างสังคมแห่ง

การเรียนรู้บริบทสังคมไทยหรือองค์ประกอบทางสังคมที่เอื้อต่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ องค์ประกอบในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับ ชุมชน หลักการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ ปัจจัยเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ ปัญหา และอุปสรรคในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับ ชุมชน ความหมายของกระบวนทัศน์เชิงบวกและการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชน กระบวนทัศน์เชิงบวกและการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชนที่ส่งผลต่อการพัฒนา สังคมแห่งการเรียนรู้ จุดเปลี่ยนสำคัญต่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวก ขั้นตอนการพัฒนา สังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน นโยบายและทิศทาง ในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนใน อนาคต หน่วยงานที่รับผิดชอบ ยุทธศาสตร์ที่จำเป็นต่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ แนวโน้ม สังคมไทยในอีก 10 ปีข้างหน้า และข้อเสนอแนะต่อรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการ ปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดการพัฒนาสังคมแห่งการ เรียนรู้มีความสำคัญมากสำหรับการพัฒนาประเทศไทยในอนาคต กระแสการพัฒนาในโลกยุค โลกาภิวัตน์นี้ ทุกฝ่ายตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาประเทศโดยอาศัยความรู้เป็นฐาน การพัฒนาที่สำคัญ การพัฒนาในอนาคตมีแนวโน้มการพัฒนาที่ทรัพยากรมนุษย์หรือประชาชน เป็นหลัก พบว่า การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับ ชุมชนตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเน้นไปที่การสร้างเชื่อมโยงของการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยการพัฒนาการศึกษาตลอดชีวิต ส่งเสริมการ เรียนรู้ต่อเนื่อง การขยายโอกาสทางการศึกษาเรียนรู้ให้กับประชาชนทุกกลุ่ม ทุกอายุ การสนับสนุน การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้และปัจจัยการเรียนรู้ต่างๆ ทั้งในสถาบันการศึกษา ชุมชน และ ครอบครัว การพัฒนาและบูรณาการเนื้อหาสาระการเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้ปฏิบัติจริงได้ทันที ประยุกต์ใช้ความรู้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การส่งเสริมภาคเอกชนในการพัฒนาเป็นองค์กร การเรียนรู้ และการเรียนรู้ร่วมกันอย่างสันติ เคารพและเห็นคุณค่าของกันและกัน

นอกจากนี้พบว่า สังคมไทยมีองค์ประกอบทางสังคมที่สามารถพัฒนาเป็นสังคมแห่งการ เรียนรู้ได้อย่างดี อาทิ องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีการถ่ายทอด ปฏิบัติจากรุ่นสู่รุ่น การพบปะ พูดคุยในระหว่างประเพณีสำคัญๆ ต่างๆ การดำเนินชีวิตใกล้ชิดกับผู้อาวุโส ขาดแต่การสนับสนุน ทรัพยากรการเรียนรู้ในพื้นที่ ให้มีเพียงพอ และสอดคล้องกับความต้องการและหรือปัญหาที่ แท้จริงของประชาชนในแต่ละบริบทพื้นที่ กิจกรรมกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มอาชีพ กลุ่มเด็กและเยาวชน หรือผู้สูงอายุ หรือกลุ่มสนใจอื่นๆ อีกทั้งมีนโยบายการพัฒนาประเทศที่ชัดเจน มีองค์กรหรือ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนให้ความสนใจพัฒนาตนเองให้เป็นไปตามทิศ

ทางการพัฒนาประเทศ ส่วนองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้มีทั้งองค์ประกอบเชิงโครงสร้างและความสัมพันธ์ อาทิ ผู้นำทางความรู้ แหล่งการเรียนรู้ เครือข่ายความร่วมมือ นโยบายการพัฒนา การพัฒนาที่มีความเป็นพลวัตเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาตามสภาพการณ์ทางสังคม รวมทั้งบรรยากาศการเรียนรู้ในชุมชนด้วย

ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่ตระหนักในคุณค่าและเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมตามหลักประชาธิปไตยอันเป็นหลักการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ควบคู่กับหลักการเรียนรู้ตลอดชีวิต และหลักการเป็นชุมชนเรียนรู้ที่มีการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย มีเวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รับฟังความคิดเห็น ข้อปัญหาหรือความต้องการต่างๆ ของประชาชน การเรียนรู้จากประสบการณ์และการปฏิบัติจริง และการดำเนินงานที่มีความต่อเนื่องจนเห็นผลในเชิงประจักษ์ มีการจัดการความรู้ที่มีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง นอกจากนี้ ในประเด็นการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชน ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่ให้ความเห็นที่สอดคล้องกัน ดังนี้ การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชนเกิดจากองค์ประกอบที่สำคัญหลายอย่าง อาทิ ภาวะการณ์ที่บีบคั้น เช่น ความยากลำบาก ความยากจน หรือการกระตุ้นโดยผู้นำที่เป็นที่เคารพศรัทธา หรือกลไกการบังคับใช้ด้วยกฎหมาย และนโยบายต่างๆ ของภาครัฐ และการแข่งขันทางเศรษฐกิจจากประชาคมโลก การตระหนักถึงปัญหาที่แท้จริง และร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญก้าวหน้า เปลี่ยนแปลงไปตามทิศทางที่ชุมชนเห็นพ้องกัน เช่น การพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง อยู่ดีกินดี มีความพอเพียงพึ่งตนเองได้ และการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยชุมชนต้องร่วมกันวางแผนและกำหนดแนวทางการพัฒนาอย่างเป็นระบบ โดยมีองค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐ หรือองค์กรเพื่อการพัฒนาเอกชน เข้าไปสนับสนุนการพัฒนาชุมชนสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ การเปลี่ยนแปลงชุมชนโดยชุมชนเอง การได้รับการกระตุ้นจากองค์กรหรือหน่วยงานภาคส่วนต่างๆ ซึ่งกระบวนการสำคัญที่จะทำให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงความคิด ทักษะ และวิธีการปฏิบัติโดยถาวร หรือชั่วคราว ณ ช่วงเวลาหนึ่งๆ ได้ หากประชาชนมีกรอบความคิดหรือกระบวนการทางความคิด การรับรู้ วิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต หรือการยอมรับและเห็นคุณค่าต่อสังคมแห่งการเรียนรู้ บุคคลหรือชุมชน ปัจจัยเหล่านี้เองทำให้ชุมชนเกิดการยอมรับ และเปลี่ยนแปลงตนเองอย่างยั่งยืน ชุมชนจะเปลี่ยนแปลงวิถีคิด วิธีปฏิบัติไปในทางที่ดี และสร้างสรรค์ จนเกิดเป็นแนวทางการปฏิบัติใหม่ที่ดีร่วมกัน ซึ่งกระบวนทัศน์เชิงบวกจะนำไปสู่การแก้ปัญหาของบุคคล ชุมชน และสังคมโดยรวม การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกนี้เองสามารถขับเคลื่อนสังคมไปสู่วิถีทางที่ถูกต้อง เพื่อประโยชน์สุขของชุมชนอย่างแท้จริง

ขั้นตอนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วย การสร้างความเข้าใจที่ตรงกันเกี่ยวกับแนวคิดหลักการของสังคมแห่งการเรียนรู้ การกำหนดกลุ่มผู้รับผิดชอบการดำเนินงานในพื้นที่ การวิเคราะห์ชุมชน การกำหนดแนวทางการพัฒนาที่ชัดเจน การดำเนินงานที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน การมีระบบการยกย่องชุมชนต้นแบบที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงานพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้จนบรรลุวัตถุประสงค์ การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ การจัดการความรู้ที่เป็นระบบ และการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ที่หลากหลาย อย่างไรก็ตาม ผู้เชี่ยวชาญอธิบายอุปสรรคสำคัญของการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ว่าเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานในระดับบน นั่นคือ การครอบงำของระบบราชการที่มีผลต่อความเข้าใจที่แท้จริงเกี่ยวกับ สังคมแห่งการเรียนรู้ และการศึกษาตลอดชีวิต การดำเนินงานพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ขึ้นอยู่กับความพร้อมของชุมชนรวมทั้งแนวทางการพัฒนาชุมชนโดยรวม

แนวทางที่สำคัญสำหรับการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนในอนาคต ประกอบด้วยแนวทางการพัฒนาทั้งในระดับนโยบาย มีนโยบายการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างชัดเจน มีแผนงาน การบริหารจัดการเพื่อการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ และการพัฒนาบุคคล และเครือข่ายการเรียนรู้ระดับการปฏิบัติการในพื้นที่ ซึ่งการพัฒนาทั้งสองส่วนต้องดำเนินการควบคู่กันไป โดยมีองค์การที่ทำหน้าที่การสนับสนุนและส่งเสริมการเรียนรู้ กระตุ้นให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย จึงจะทำให้การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับชุมชนมีความยั่งยืน โดยความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่เห็นว่า ชุมชนต้องกำหนดบทบาท หน้าที่ความรับผิดชอบโดยตรงต่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในชุมชน และมีหน่วยงานเครือข่ายอื่นๆ สนับสนุนการดำเนินการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยมีผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน หรือหน่วยงานที่ทำงานใกล้ชิดกับประชาชนในชุมชน อาทิ องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ศูนย์ส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ สาธารณสุขชุมชน สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ หรือหน่วยงานปกครองในระดับจังหวัด และหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนจากภายนอกชุมชน และหน่วยงานระดับประเทศ มีบทบาทในการสนับสนุนและส่งเสริมเพื่อให้ท้องถิ่นสามารถพัฒนาตนเองได้ โดยอาจส่งเสริมองค์ความรู้ที่ทันสมัย มีความจำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตของประชาชน ทรัพยากรการเรียนรู้ที่จำเป็นได้แก่ สื่ออุปกรณ์สำหรับการเรียนรู้ งบประมาณเพื่อการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สถานที่ต่างๆ เป็นต้น ทำหน้าที่เฝ้าอำนวยการเรียนรู้ของชุมชน เกิดการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

ยุทธศาสตร์ที่จำเป็นต่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ แนวโน้มสังคมไทยในอีก 10 ปีข้างหน้า ควรประกอบด้วย การสร้างค่านิยมใหม่ในการเรียนรู้ เคารพและเห็นคุณค่าขององค์

ความรู้ที่สั่งงานในท้องถิ่น การกำหนดนโยบายการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ชัดเจน การกระจายอำนาจ และทรัพยากรการเรียนรู้ที่จำเป็นสู่ท้องถิ่น โดยเน้นกระบวนการทำงานแบบธรรมาภิบาล การปฏิรูปการเรียนรู้ การปฏิรูปสื่อสาธารณะที่ต้องเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของประชาชนทุกคน การพัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้ในระดับชุมชน ที่สามารถถ้อยความที่มีอยู่ให้สามารถเข้าถึงได้ง่าย สะดวกและรวดเร็ว เกิดประโยชน์โดยตรงต่อผู้ที่สนใจ และการระดมความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

ข้อเสนอแนะในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน สามารถสรุปได้ว่า องค์ประกอบสำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้ คือ คน การบริหารจัดการ มีการวางแผน มีทรัพยากรสำหรับการเรียนรู้ การดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยในการพัฒนาควรเริ่มจากการพัฒนาตนเองของแต่ละบุคคล หลังจากนั้นจึงมาร่วมกันพัฒนาชุมชนให้เกิดเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ขั้นตอนแรกของการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ควรเป็นการปรับเปลี่ยนแนวคิด ทัศนคติในการเรียนรู้ของประชาชนที่เห็นความสำคัญและจำเป็นของการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ตลอดชีวิต พัฒนาระบบการเรียนรู้ที่ถูกต้องและเหมาะสม ต้องมีความสมดุลทั้งทางด้านสติปัญญา และการมีคุณธรรมจริยธรรม การกำหนดนโยบายระดับชาติ และระดับท้องถิ่นที่ชัดเจนในการพัฒนาชุมชนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ การจัดการความรู้ การจัดการทรัพยากร และการบริหารงานแบบธรรมาภิบาล การพัฒนาเครือข่ายการจัดการความรู้ในระดับท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการพัฒนาคนที่มีคุณลักษณะเป็นคนมีความรู้ มีทักษะ และมีความสามารถในการใช้ความรู้ ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ การกำหนดนโยบายการพัฒนาประเทศ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างครบวงจรในทุกชุมชนในสังคมไทย ชุมชนควรมีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงต่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยอาจเป็นกลุ่มคนที่เป็นที่เคารพนับถือ อาทิ ผู้นำท้องถิ่น ครู หรือพระครู เป็นต้น มีหน่วยงานทุกภาคส่วนมีการดำเนินงานที่ต่อเนื่องสอดคล้องกันอย่างเป็นระบบ การส่งเสริมบรรยากาศการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันภายในชุมชน หรือระหว่างชุมชน เพื่อเปิดโลกทัศน์ทางความคิด การถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์จากรุ่นสู่รุ่น และการได้รับความรู้จากประสบการณ์การเรียนรู้ที่หลากหลาย ผ่านศูนย์การเรียนรู้ชุมชน หรือเวที อื่นๆ ในชีวิตประจำวัน การพัฒนาสาระการเรียนรู้องค์ความรู้ในวิถีชีวิต เช่น องค์ความรู้เกี่ยวกับความเป็นมาของชุมชน ประวัติศาสตร์ของชุมชน การเรียนรู้ที่ต้องเชื่อมโยงสัมพันธ์กันระหว่างชีวิต สังคม และธรรมชาติ โดยยึดความสนใจของกลุ่มเป้าหมายเป็นหลัก และการยกย่องชุมชนที่ดำเนินการพัฒนาชุมชนจนผู้คนมีความใฝ่รู้ มีบรรยากาศการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การส่งเสริมและ

สนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

ตอนที่ 3 ผลการพัฒนาอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

ผู้วิจัยพัฒนาอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนโดยมาจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล 3 ส่วน ได้แก่ ข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ ข้อมูลจากการสำรวจพื้นที่ภาคสนามกรณีศึกษาที่ดี จำนวน 5 กรณีศึกษาที่ดี และข้อมูลการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 32 คน ซึ่งเป็นข้อมูลในเชิงหลักการ แนวคิด และความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ทำให้ได้ข้อสรุปร่วมตามประเด็นที่ศึกษา หลังจากนั้น ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาพัฒนาอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ที่ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่

- 1) องค์ประกอบสังคมแห่งการเรียนรู้
- 2) หลักการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้
- 3) กระบวนการในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้
- 4) ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ และ
- 5) ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

ดังแสดงในแผนภาพที่ 4.7 โครงสร้างเนื้อหาอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

โครงสร้างเนื้อหาอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้
เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวก: ระดับบุคคล ระดับครอบครัว ระดับชุมชน ระดับสังคมโดยรวม

<p>องค์ประกอบสังคมแห่งการเรียนรู้</p>	<p>องค์ประกอบหลัก: (1) บุคคลแห่งการเรียนรู้ หรือผู้เรียนรู้ (2) ผู้จัดการเรียนรู้ (3) แหล่งเรียนรู้ (4) องค์ความรู้ (5) กิจกรรมการเรียนรู้ (6) บรรยากาศการเรียนรู้ (7) เครือข่ายการเรียนรู้ (8) การจัดการความรู้ (9) องค์กรแห่งการเรียนรู้</p> <p>องค์ประกอบเสริม: คุณภาพชีวิตพอเพียง ขนาดชุมชนพอเหมาะ สภาพแวดล้อมเอื้อต่อการเรียนรู้ วัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กลุ่มคนที่หลากหลาย ระบบความผูกพันใกล้ชิด เป้าหมายการพัฒนาเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์การพัฒนาโดยให้ความรู้เป็นฐาน ระบบสาธารณูปโภคที่ครบครัน การออกแบบชุมชนเพื่อการเรียนรู้ มีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ การสร้างคุณค่าของพลเมือง การพัฒนาที่มีความต่อเนื่อง ความร่วมมือ ศูนย์ความเป็นเลิศ กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต</p>
<p>หลักการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้</p>	<p>(1) หลักความร่วมมือแบบหุ้นส่วน (2) หลักความร่วมมือและการมีส่วนร่วม (3) หลักการติดตามความสามารถในการดำเนินงาน (4) หลักความจำเป็นของการเรียนรู้ (5) หลักความสำคัญของชุมชน หลักการใช้ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนา (6) หลักการพัฒนาโดยให้ความรู้เป็นฐานการพัฒนา (7) หลักการจัดกิจกรรมที่มีความหลากหลาย (8) หลักการจัดกิจกรรมที่ผสมกลมกลืนกับการดำเนินชีวิต (9) หลักความเสมอภาค (10) หลักความต่อเนื่อง</p>
<p>กระบวนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้</p>	<p>(1) การสร้างความตระหนักและเข้าใจ (2) การจัดตั้งคณะทำงาน เรียกว่า คณะกรรมการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ (3) การวิเคราะห์สภาพชุมชนโดยรวม (4) การกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ (5) การพัฒนาแผนปฏิบัติการร่วมกัน (6) การแสวงหาความร่วมมือจากกลุ่มเครือข่าย (7) การดำเนินการจัดกิจกรรม/ โครงการ (8) การกำกับติดตามและประเมินผล (9) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (10) การประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงาน</p>
<p>ยุทธศาสตร์พัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้</p>	<p>(1) การพัฒนาบุคคลแห่งการเรียนรู้ (2) การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต (3) การพัฒนาองค์ความรู้สำหรับชุมชน (4) การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต (5) การพัฒนาองค์กร/สถาบันการเรียนรู้ (6) การพัฒนาการบริหารจัดการความรู้ (7) การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ (8) การพัฒนากระบวนการดำเนินงาน (9) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการออกแบบชุมชนเรียนรู้ (10) การพัฒนาศักยภาพเครือข่ายเพื่อพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้</p>
<p>ปัจจัยแห่งความสำเร็จ</p>	<p>ปัจจัยภายในชุมชน: (1) ผู้นำชุมชนที่ดี (2) มีขนาดชุมชนที่เหมาะสม (3) มีเป้าหมายการพัฒนาที่ชัดเจน (4) มีแนวทางการดำเนินงานต่อเนื่อง (5) มีการออกแบบชุมชนเพื่อการเรียนรู้ (6) มีกลุ่มอาชีพต่างๆ (7) มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (8) สมาชิกมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด (9) มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย (10) มีระบบสาธารณูปโภคที่ครบครัน</p> <p>ปัจจัยภายนอกชุมชน: (11) มีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ (12) มีการสนับสนุนงบประมาณ (13) มีเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็ง (14) มีการประกันสิทธิความรู้</p>

<p>ทุนมนุษย์/ บุคคล ทุนภูมิปัญญา ศาสนา วัฒนธรรม</p>	<p>ทุนสังคม ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม</p>	<p>ทุนสถาบัน ทุนทางเศรษฐกิจ</p>
---	---	-------------------------------------

พื้นฐานทางสังคม

แผนภาพที่ 4.7 โครงสร้างเนื้อหาอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

จะเห็นได้ว่า จากแผนภาพอนาคตรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน เมืองประกอบที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ได้แก่ องค์ประกอบทางสังคมหรือทุนทางสังคม ประกอบด้วย ทุนมนุษย์หรือบุคคล ทุนสังคม ทุนสถาบัน ทุนภูมิปัญญา ศาสนา และวัฒนธรรม ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และทุนทางเศรษฐกิจที่เป็นรากฐานสำคัญของชุมชนไทย โดยทุนทางสังคมเหล่านี้มีอยู่ในทุกชุมชน แต่อาจมีความหลากหลายแตกต่างกัน การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืนจะต้องให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างพื้นฐานทางสังคมที่มีอยู่ให้เข้มแข็งและมีพลังเพียงพอในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาชุมชน สังคม และประเทศชาติ

สังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนจะขับเคลื่อนไปได้อย่างมั่นคงนั้น ต้องอาศัยองค์ประกอบหลักที่สำคัญสำหรับการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ 5 ประการ ได้แก่

1. องค์ประกอบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกของชุมชน

องค์ประกอบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ประกอบด้วยองค์ประกอบหลักและองค์ประกอบเสริมทั้งในเชิงโครงสร้าง และการพัฒนาอันจะเป็นกลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) บุคคลแห่งการเรียนรู้ หรือผู้เรียนรู้ (Learners) บุคคลที่มีความตระหนักถึงความสำคัญ และความจำเป็นของการศึกษาและเรียนรู้ มีความใฝ่รู้และสามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีทักษะกระบวนการคิด การวิเคราะห์ และแก้ปัญหา สามารถใช้ความรู้ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ตลอดจนมีโอกาสและสามารถเลือกที่จะเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดช่วงอายุ โดยมีรูปแบบที่หลากหลาย ยืดหยุ่น และมีคุณภาพตรงตามความต้องการความสนใจและความถนัดของแต่ละบุคคล พัฒนาตนเองและสังคมของตนได้อย่างเหมาะสมต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบัน พยายามสร้างความเข้าใจในสถานการณ์ของชุมชนของตน พัฒนาและปรับปรุง และใช้ประโยชน์จากการเรียนรู้มาพัฒนาตนเอง ครอบครัวและชุมชนโดยรวมได้อย่างเหมาะสม ทุกคนในชุมชนควรได้รับการกระตุ้นและจูงใจให้เกิดการเรียนรู้ เห็นประโยชน์ของการเรียนรู้ และเข้าไปมีส่วนร่วมกับการเรียนรู้ในสังคมอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ ประชาชนทุกกลุ่มในสังคมได้รับการแนะนำวิธีการเรียนรู้ การเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ที่ถูกต้อง และเหมาะสมกับความสนใจ มีความใฝ่เรียนรู้เมื่อมีเวลาว่าง และใช้เวลาว่างอย่างเกิดประโยชน์ตลอดเวลา

2) ผู้จัดการเรียนรู้ (Learning Providers) ผู้จัดให้มีเกิดการเรียนรู้ในแต่ละสังคม มิได้จำกัดเฉพาะสถาบันการศึกษาเท่านั้น แต่หมายถึง สถาบันครอบครัว ภูมิปัญญาท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานเอกชน องค์กรท้องถิ่น สถานประกอบการ สถาบันศาสนา หรือกลุ่มบุคคลก็นำหลักที่ทำหน้าที่กระตุ้นการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ และร่วมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ ซึ่งผู้จัดการเรียนรู้ควรมีการวิเคราะห์สภาพปัญหา ความต้องการที่แท้จริงของชุมชน แล้วใช้ศักยภาพที่มีจัดการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้แก่ประชาชนทุกกลุ่มอย่างทั่วถึง และเท่าเทียมกัน

3) แหล่งเรียนรู้ (Learning Resources) แหล่งการเรียนรู้ในแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน มีเพียงพอและมีลักษณะหลากหลายรูปแบบ เช่น ห้องสมุด สถานศึกษา พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร ศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์ฝึกอาชีพในชุมชน โดยแหล่งการเรียนรู้ควรมีให้ครอบคลุมประชากรทุกพื้นที่ ทุกกลุ่มเป้าหมาย พัฒนาระบบข้อมูล สารสนเทศ แหล่งการเรียนรู้ทุกประเภททุกระดับที่เป็นปัจจุบันและเป็นระบบเปิด รวมทั้งการจัดระบบเครือข่าย มีการเชื่อมโยงแหล่งการเรียนรู้ เพื่อการใช้ประโยชน์ร่วมกัน ตลอดจนมีการพัฒนาทรัพยากรการเรียนรู้ที่มีอยู่ในสังคมให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีศักยภาพในการให้บริการการเรียนรู้ มีความพร้อมด้านปัจจัยอำนวยความสะดวกต่อการเรียนรู้ต่างๆ เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลได้ง่าย สะดวก ลดเงื่อนไขที่สกัดกั้นการเรียนรู้ของบุคคล

4) องค์ความรู้ (Knowledge/ Wisdom) เนื้อหาสาระการเรียนรู้ต้องสอดคล้องและตอบสนองความต้องการจำเป็นที่แท้จริงของกลุ่มผู้เรียนรู้หรือประชาชนอย่างแท้จริง อาทิ การดำเนินชีวิตประจำวัน การประกอบอาชีพ การดูแลสุขภาพอนามัยพื้นฐาน เป็นต้น องค์ความรู้ที่ดีมาจากการมีระบบการจัดการและรวบรวมความรู้จากแหล่งต่างๆ ทั้งภายใน และภายนอกชุมชน เพื่อเป็นการแสวงหาองค์ความรู้ที่หลากหลายและมีประโยชน์สูงสุดต่อบุคคล และชุมชน พัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการจัดเก็บ และค้นคว้าองค์ความรู้ได้อย่างรวดเร็ว สามารถใช้ประโยชน์ได้ทันที องค์ความรู้มีความเป็นองค์ความรู้ของชุมชนเองที่ชุมชนพัฒนาขึ้น จากการได้รับความรู้ การฝึกอบรม การศึกษาดูงานสถานที่ต่างๆ และนำมาปรับให้มีความสอดคล้องกับชุมชนนั้นๆ โดยองค์ความรู้ของชุมชนมีความหลากหลายและแตกต่างกัน และที่สำคัญอย่างยิ่งคือการสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่ๆ ที่สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกและบริบทของสังคมไทยโดยพัฒนาความรู้จากฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่เดิม บูรณาการกับฐานความรู้ด้านวัฒนธรรมใหม่ๆ เพื่อให้เหมาะสมกับความสามารถในการเรียนรู้ของบุคคล กลุ่มบุคคลหรือชุมชนเพื่อตอบสนองความต้องการพัฒนาของแต่ละชุมชน

5) กิจกรรมการเรียนรู้ (Learning Activities) สังคมการเรียนรู้ต้องมีกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ทั้งกิจกรรมการเรียนรู้ในระบบโรงเรียน กิจกรรมการเรียนรู้

นอกระบบโรงเรียน และกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย ประชาชนสามารถเลือกกิจกรรมการเรียนรู้ได้ทุกเมื่อที่ต้องการเรียนรู้ โดยกิจกรรมการเรียนรู้อาจมีหลากหลายลักษณะ เช่น การเรียนรู้จากตัวบุคคล วิทยากร การเรียนรู้จากสื่อ นิทรรศการ เรียนรู้จากการปฏิบัติ เรียนรู้จากชนบทธรรมเนียมประเพณีในท้องถิ่น หรือการเรียนรู้จากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองจากชุดการเรียนรู้หรือจากสื่อประเภทต่างๆ เป็นต้น

6) บรรยากาศการเรียนรู้ (Learning Atmosphere) บรรยากาศการเรียนรู้ในชุมชนสามารถสะท้อนจากการที่ประชาชนสนใจเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย ในสังคมมีกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดเวลา ผู้คนในสังคมสนใจใฝ่รู้อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ มีการประชาสัมพันธ์การเรียนรู้ มีการนำเสนอผลงาน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่จูงใจประชาชนทุกกลุ่มวัยให้เห็นความสำคัญของการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา

7) เครือข่ายการเรียนรู้ (Learning Network) การจัดกิจกรรมในสังคมแห่งการเรียนรู้ต้องอาศัยความร่วมมือของเครือข่ายในลักษณะหุ้นส่วน ร่วมมือเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคคล องค์กร หรือแหล่งเรียนรู้ หรือดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหาหรือพัฒนาชุมชน โดยเครือข่ายการเรียนรู้อาจเป็นปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวหลัก สถาบันต่างๆ ที่เป็นตัวหลัก กลุ่มที่เป็นแกนกลาง กลุ่มสนใจ นายจ้างที่เป็นตัวหลัก เพื่อสนับสนุนซึ่งกันและกันในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ ด้าน ร่วมมือกันจัดกิจกรรมบูรณาการระหว่างองค์กรเพื่อให้มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายและต่อเนื่องตลอดเวลา เกิดแหล่งการเรียนรู้ที่กว้างขวางขึ้นในสังคม

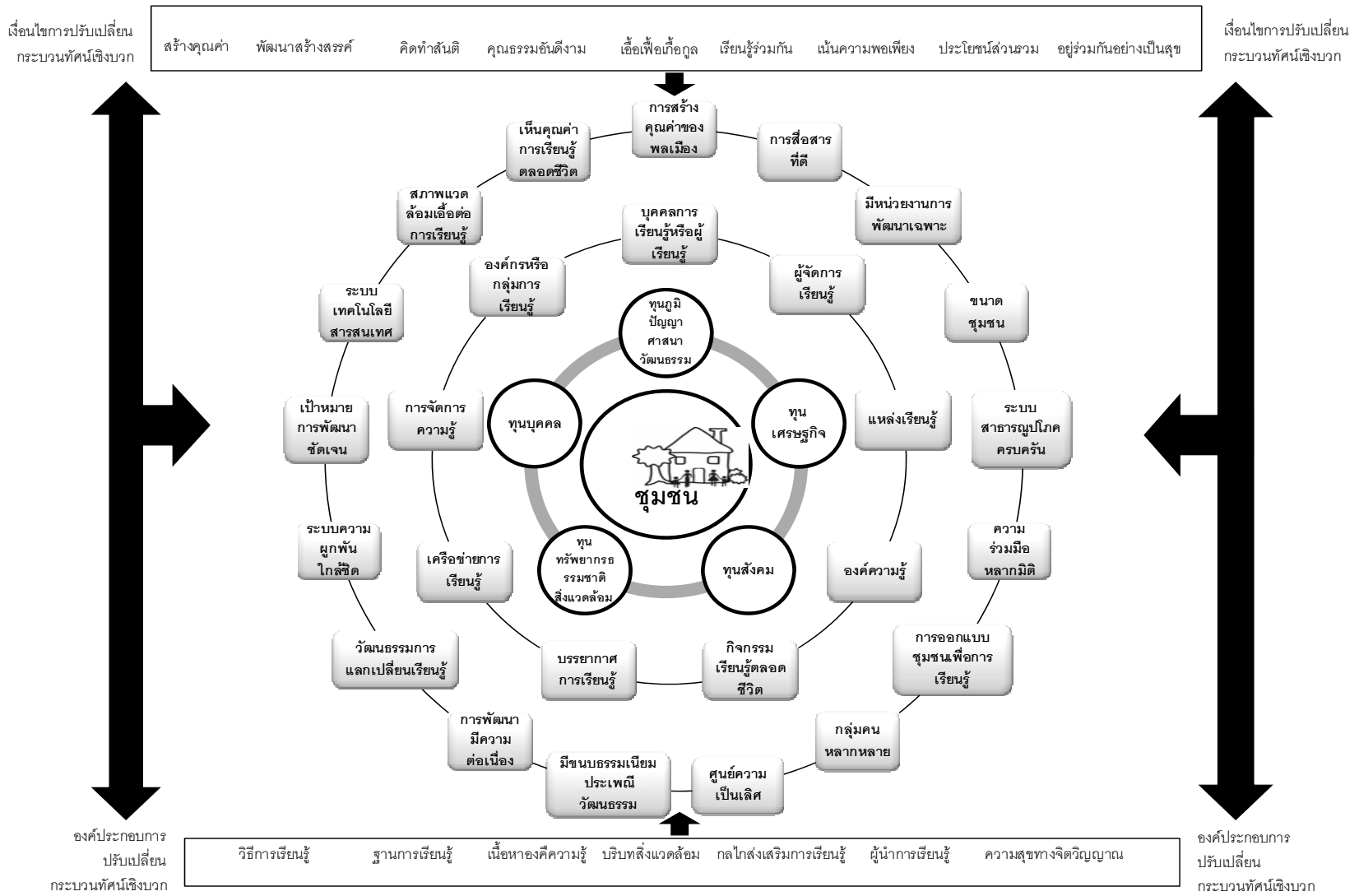
8) การจัดการความรู้ (Knowledge Management) โดยเริ่มต้นจากการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลาย พัฒนากลไกกระบวนการถ่ายทอดความรู้ ให้ประชาชนสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ได้อย่างเสมอภาค รวมทั้งการพัฒนาระบบการบริหารจัดการการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ นอกจากนั้น ยังต้องส่งเสริมการสร้างบรรยากาศเพื่อเอื้อต่อการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในทุกหนทุกแห่ง ไม่ว่าจะเป็นในครอบครัว องค์กร สถาบัน และชุมชน ให้ประชาชนมีโอกาสเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ได้ตลอดเวลา และปัจจัยที่มีความสำคัญยิ่งต่อการจัดการความรู้คือ ต้องมีการพัฒนาบุคคล องค์กร ให้เป็นผู้จัดการความรู้ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของประชาชน รวมทั้งการพัฒนาทักษะความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ภูมิปัญญาท้องถิ่น และพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ประเภทต่างๆ ให้สามารถเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ และกระตุ้นให้ประชาชนใช้ความรู้เป็นฐานในการแก้ปัญหาและการพัฒนาที่เหมาะสมกับสภาพของชุมชนต่อไป

9) องค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organizations) ทุกภาคส่วนในสังคม อาทิ หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน และภาคประชาชนทุกกลุ่มควรมีบทบาทเป็นองค์กรแห่ง

การเรียนรู้ ที่มีการจัดการเรียนรู้ขึ้นในองค์กร สนับสนุนบุคลากรให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ ส่งเสริมการเรียนรู้ของสมาชิก และจัดกิจกรรมการเรียนรู้บริการแก่ชุมชนด้วย

องค์ประกอบเสริมของสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน นอกจากองค์ประกอบหลักที่มีผลโดยตรงต่อการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ข้างต้น สังคมแห่งการเรียนรู้ มีองค์ประกอบเสริมการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ได้แก่ การที่ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่พอเพียง มีขนาดชุมชนที่พอเหมาะ ลักษณะเฉพาะของชุมชน เช่น วัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนที่หลากหลาย ระบบความผูกพันใกล้ชิดระหว่างประชาชนกับชุมชน การกำหนดเป้าหมายการพัฒนา และเจตนารมณ์ของการพัฒนาสังคมให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ การมียุทธศาสตร์การดำเนินงาน การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทชุมชนที่แตกต่างกัน การพัฒนาโดยใช้ความรู้เป็นฐาน ระบบสาธารณูปโภคที่ครบครัน การออกแบบชุมชนเพื่อการเรียนรู้ มีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศของชุมชน เช่น การมีเว็บไซต์ชุมชน มีระบบการสร้างคุณค่าของพลเมือง มีการขับเคลื่อนนวัตกรรมทางสังคม มีระบบการประกันสิทธิสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการเรียนรู้ของประชาชน การสนับสนุนงบประมาณสำหรับการพัฒนา และการมีองค์กรหรือหน่วยงาน ศูนย์ความ เป็นเลิศเฉพาะที่มุ่งพัฒนาองค์ความรู้ของชุมชน

องค์ประกอบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ดังแสดงในแผนภาพที่ 4.8 องค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

แผนภาพที่ 4.8 องค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

2. หลักการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชน

การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชน ต้องอาศัยหลักการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ได้แก่ 1) หลักความร่วมมือแบบหุ้นส่วน 2) หลักความร่วมมือและการมีส่วนร่วม 3) หลักการติดตามความสามารถในการดำเนินงาน 4) หลักความจำเป็นของการเรียนรู้ 5) หลักความสำคัญ of ชุมชน หลักการใช้ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนา 6) หลักการพัฒนาโดยใช้ความรู้เป็นฐานการพัฒนา 7) หลักการจัดกิจกรรมที่มีความหลากหลาย 8) หลักการจัดกิจกรรมที่ผสมกลมกลืนกับการดำเนินชีวิต 9) หลักความเสมอภาค 10) หลักความต่อเนื่อง แต่ละหลักการสามารถอธิบายได้ ดังนี้

1) **หลักความร่วมมือแบบหุ้นส่วน** คือ เป็นการสะท้อนการทำกิจกรรมขององค์กรชุมชน สถาบันและส่วนต่างๆ ในสังคม การเรียนรู้เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่างๆ ได้แก่ การวางแผนพัฒนาในพื้นที่ การลงทุนทำกิจกรรมร่วมกันกับหน่วยงานต่างๆ ภายในพื้นที่ และการเปิดโอกาสให้หน่วยงานต่างในพื้นที่ได้เข้าร่วมลงทุนทำกิจกรรม ในการสร้างหรือการพัฒนาชุมชน ให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายในชุมชนทั้งองค์กรท้องถิ่น หน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ที่มีสาขาอยู่ในท้องถิ่น สถานประกอบการ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้แทนประชาชนร่วมมือแบบหุ้นส่วน ตั้งแต่การร่วมวางแผน ร่วมดำเนินงาน และร่วมรับผลการดำเนินงานเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชน

2) **หลักความร่วมมือและการมีส่วนร่วม** คือ การมีส่วนร่วมในกระบวนการการเรียนรู้ของประชาชนตั้งแต่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ มีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และมีส่วนร่วมในการประเมินผล เช่น การเข้ามาส่วนร่วมในการวางแผนการจัดการศึกษา การดำเนินการจัดกิจกรรม การเข้าร่วมกิจกรรม และการประเมินผลกิจกรรม และการฝึกอบรมที่เกี่ยวข้อง ซึ่งในการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ให้ประสบผลสำเร็จต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนทั้งในฐานะผู้เรียนรู้และผู้ช่วยให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของชุมชนสะท้อนให้เห็นการทำกิจกรรมของชุมชน โดยพิจารณาจากการติดต่อสื่อสารให้ข้อมูลภายในพื้นที่

3) **หลักการติดตามความสามารถในการดำเนินงาน** คือ การเรียนรู้เพื่อประเมินผลความก้าวหน้าในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน ในการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ ผู้รับผิดชอบจะมีการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานโดยการเปรียบเทียบกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ เปรียบเทียบระหว่างก่อนกับหลังการดำเนินกิจกรรม ตลอดจนเปรียบเทียบกับชุมชนแห่งการเรียนรู้แห่งอื่น ๆ และพิจารณาหาวิธีการประเมินมูลค่าเพิ่มที่ได้จากการสร้างสรรค์ของสังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการทำกิจกรรมขององค์กร ชุมชน สถาบันและส่วน

ต่างๆ ในพื้นที่ โดยพิจารณาจากความสามารถดำเนินงานด้านการเปรียบเทียบผลการดำเนินงานของหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ ด้านความคุ้มค่าในการลงทุนทำกิจกรรมในพื้นที่ และด้านการเรียนรู้ที่ได้จากหน่วยงาน

จะเห็นได้ว่า สังคมแห่งการเรียนรู้อาศัยหลัก 3 ประการ คือ หลักของความร่วมมือแบบหุ้นส่วน เป็นการทำกิจกรรมของหน่วยงานหรือชุมชน และประชาชนในพื้นที่ซึ่งร่วมมือกันแบบหุ้นส่วน หลักการของการมีส่วนร่วม เป็นการทำกิจกรรมของหน่วยงานหรือชุมชนและประชาชนในพื้นที่ ซึ่งเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม และหลักการของความสามารถในการดำเนินงาน เป็นความสามารถในการทำกิจกรรมของหน่วยงานหรือชุมชนและประชาชนในพื้นที่ รวมทั้งหลักการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การดำเนินงานของผู้ที่รับผิดชอบอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ จนเป็นที่ประจักษ์ของผู้คนในชุมชน ย่อมทำให้ประชาชนให้ความสนใจและต้องการเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนต่อไป นอกเหนือจากหลักการข้างต้น การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ประกอบด้วยหลักการในการสร้างหรือพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ ดังนี้

4) **หลักความจำเป็นของการเรียนรู้** การศึกษาตลอดชีวิตหรือการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับทุกคน ทุกช่วงอายุ ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องควรตระหนักว่าทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ และควรคำนึงถึงการพัฒนาความรู้ ความสามารถ ทักษะต่างๆ ให้กับประชาชนอย่างเท่าเทียมและทั่วถึงกัน

5) **หลักความสำคัญของชุมชน** การศึกษาหรือการเรียนรู้มิได้เกิดขึ้นเฉพาะในโรงเรียนหรือสถานศึกษาเท่านั้น แต่สามารถเกิดขึ้นได้จากแหล่งต่าง ๆ ในชุมชน เช่น บ้าน ที่ทำงาน สถานบันศาสนา องค์กรท้องถิ่น ห้องสมุด ที่อ่านหนังสือในหมู่บ้าน ศูนย์การเรียนรู้ ชุมชนจึงเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณค่า ช่วยให้ประชาชนได้ศึกษาเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา

6) **หลักการให้ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนา** ชุมชนแห่งการเรียนรู้ต้องเริ่มที่ชุมชน ดำเนินการโดยชุมชนและเพื่อประโยชน์ของชุมชนเอง โดยการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน วางแผนดำเนินการตามแผนติดตามผลว่าเกิดประโยชน์ต่อชุมชนเพียงใดและปรับปรุงให้เหมาะสมและเกิดประโยชน์ต่อชุมชนให้มากที่สุด

7) **หลักการจัดกิจกรรมที่มีความหลากหลาย** กิจกรรมของชุมชนแห่งการเรียนรู้ควรเป็นกิจกรรมสำหรับบุคคลทุกเพศ ทุกวันในชุมชนควรมีหลายประเภท หลายลักษณะเพื่อสนองความต้องการของแต่ละกลุ่มเป้าหมาย แต่ทั้งนี้ต้องสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนนั้นๆ

8) **หลักการจัดกิจกรรมที่ผสมกลมกลืนกับการดำเนินชีวิต** วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประเภทต่างๆ ในชุมชนควรให้ผสมกลมกลืนไปกับวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชนในชุมชน

ไม่ควรให้แปลกแยกแตกต่าง เพื่อให้ผู้เข้าร่วมได้นำความรู้ที่ได้รับ ไปปรับใช้กับตนเอง ครอบครัว ชุมชนและสังคมได้ทันที

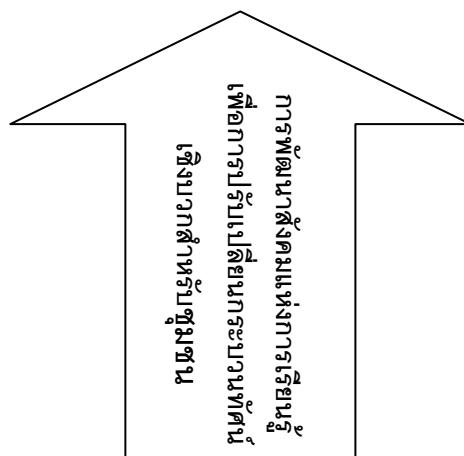
9) **หลักความเสมอภาค** กิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชนควรเปิดกว้างยืดหยุ่นและการเข้าถึงได้ง่าย กิจกรรมทุกประเภทของชุมชนแห่งการเรียนรู้ควรเปิดโอกาสสำหรับทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน และควรมีระเบียบ กฎเกณฑ์เงื่อนไขที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อน ซึ่งอาจเป็นการสกัดกั้นการเข้าถึงของกลุ่มเป้าหมาย และ

10) **หลักความต่อเนื่อง** การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชนแห่งการเรียนรู้ ควรจัดอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เมื่อประชาชนมีความพร้อมหรือมีความต้องการเรียนรู้เมื่อใดก็สามารถเรียนรู้ได้ เมื่อประชาชนสนใจที่จะเรียนรู้ต่อไปก็สามารถเรียนรู้ได้ การเรียนรู้ควรเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาและทุกสถานที่

ในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ชุมชนต้องอาศัยหลักการดำเนินงานที่มีความหลากหลาย มีเนื้อหาสาระที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิต ปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของประชาชน เพื่อที่ว่าสามารถนำความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ต่างๆ ไปใช้ได้ทันที ประกอบกับ ผู้จัดกิจกรรมควรยึดหลักความจำเป็นของการเรียนรู้ และให้ความสำคัญกับชุมชน หลักความร่วมมือแบบหุ้นส่วน การมีส่วนร่วมของชุมชน และการติดตามความสามารถในการดำเนินงาน หลักการใช้ชุมชนเป็นฐานการพัฒนา หลักการจัดกิจกรรมที่มีความหลากหลาย หลักการจัดกิจกรรมที่ผสมกลมกลืนกับการดำเนินชีวิต อาศัยทรัพยากรการเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชน หลักความเสมอภาคการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เปิดกว้างยืดหยุ่นและการเข้าถึงได้ง่าย และที่สำคัญชุมชนต้องจัดให้มีกิจกรรมการเรียนรู้ในมิติต่างๆ ในชุมชนอย่างต่อเนื่อง จึงจะถือได้ว่าเป็นชุมชนนั้นเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

จะเห็นได้ว่า หลักการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชนข้างต้นเป็นเพียงข้อเสนอประกอบการดำเนินงานที่แท้จริงในพื้นที่ ประกอบด้วย (1) หลักความร่วมมือแบบหุ้นส่วน (2) หลักความร่วมมือและการมีส่วนร่วม (3) หลักการติดตามความสามารถในการดำเนินงาน (4) หลักความจำเป็นของการเรียนรู้ (5) หลักความสำคัญของชุมชน หลักการใช้ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนา (6) หลักการพัฒนาโดยใช้ความรู้เป็นฐานการพัฒนา (7) หลักการจัดกิจกรรมที่มีความหลากหลาย (8) หลักการจัดกิจกรรมที่ผสมกลมกลืนกับการดำเนินชีวิต (9) หลักความเสมอภาค (10) หลักความต่อเนื่อง หลักการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชน ดังแสดงในแผนภาพที่ 4.9

หลักการพัฒนาระบบแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวก สำหรับชุมชน

<ul style="list-style-type: none"> ● หลักความร่วมมือแบบหุ้นส่วน ● หลักความร่วมมือและการมีส่วนร่วม ● หลักการติดตามการดำเนินงาน ● หลักความจำเป็นของการเรียนรู้ ● หลักชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาแบบพอเพียง 	<ul style="list-style-type: none"> ● หลักการใช้ความรู้เป็นฐานการพัฒนา ● หลักการจัดกิจกรรมที่มีความหลากหลาย ● หลักการเรียนรู้ตลอดชีวิต ● หลักความเสมอภาค ● หลักความต่อเนื่อง
--	--

แผนภาพที่ 4.9 แสดงหลักการพัฒนาระบบแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

สังคมแห่งการเรียนรู้จะเกิดได้ต้องอาศัยองค์ประกอบทั้งในเชิงโครงสร้างทางสังคมและเชิงระบบหรือสถาบันสำคัญของสังคม โดยมีการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นกลไกสำคัญ มีการบูรณาการการเรียนรู้ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพเข้าด้วยกันอย่างผสมกลมกลืน ยึดชุมชนเป็นฐานของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ โดยใช้ศักยภาพและทรัพยากรในชุมชนเป็นหลัก ให้ประชาชนและทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทำงานทุกขั้นตอน ตั้งแต่การกำหนดและตัดสินใจในกิจกรรมสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับตนเองและชุมชนท้องถิ่น การสนับสนุนให้สังคมทุกส่วนและทุกระดับได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ และการสร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ อันจะทำให้เกิดพลังชุมชนที่เข้มแข็งเป็นรากฐานที่มั่นคงในการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่มีความยั่งยืนตลอดไป

3. กระบวนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวก สำหรับชุมชน

การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้โดยการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาความรู้และทักษะที่จำเป็นให้แก่ประชาชน อาศัยประสบการณ์จากภายในชุมชน ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติจากปัญหาและความต้องการของชุมชน และ/หรือประสบการณ์จากภายนอกชุมชนที่เข้ามาเสริมทางเลือกที่หลากหลายสำหรับการแก้ปัญหาหรือตอบสนองความต้องการนั้นๆ ดังนั้น กระบวนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนจึงเป็นกระบวนการที่มีความเป็นพลวัต (Dynamic Process) สามารถพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง มีความยืดหยุ่นและเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ในแต่ละชุมชนย่อมมีกระบวนการการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ที่หลากหลายได้ แต่ในที่นี้ ผู้วิจัยได้พัฒนากระบวนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนจากข้อมูลที่รวบรวมได้ กระบวนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ฯ เกิดจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ การศึกษากรณีศึกษาที่ดี และการศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งในที่นี้ ผู้วิจัยนำเสนอกระบวนการพัฒนาที่เป็นเพียงข้อเสนอแนะเพื่อความสะดวกในการดำเนินการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกในชุมชน โดยเข้าใจดีว่า ในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ชุมชนสามารถปรับกระบวนการดังกล่าวเพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาหรือแนวทางการดำเนินงานที่ชุมชนมีอยู่ ชุมชนสามารถผนวกกับงานที่ดำเนินการอยู่แล้วเข้ากับเนื้อหาส่วนนี้ได้ และหรือเริ่มดำเนินการในกระบวนการหรือขั้นตอนไหนก็ได้ เนื่องจากกระบวนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนมีวัตถุประสงค์หลักในการผลักดันชุมชนให้ผนวกแนวคิดนี้ไปกับการพัฒนาชุมชน สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในทุกมิติของวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น การเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลา การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายอย่างต่อเนื่อง สม่่าเสมอเพื่อพัฒนาไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างแท้จริง ในทางปฏิบัติชุมชนสามารถเลือกและปรับใช้กระบวนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนตามความเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของชุมชน โดยการดำเนินงานต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายในลักษณะความร่วมมือแบบหุ้นส่วน และเน้นหุ้นส่วนที่เกี่ยวข้องโดยตรงที่สามารถวางแผนเชิงรุกได้ (Proactive Partnership) การระดมทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องร่วมทำงานพัฒนาอย่างเต็มกำลังความสามารถ โดยมุ่งประโยชน์เพื่อส่วนรวมเป็นหลักสำคัญ ส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ในทุกระดับ ประชาชนได้รับการพัฒนาด้วยการเรียนรู้ตลอดชีวิตจนสามารถที่จะปรับตัวและหาแนวทางการแก้ปัญหาที่เหมาะสม

กับตนเอง สภาพแวดล้อม และสังคมโดยรวม ไม่ว่าจะปัญหาหรือสถานการณ์จะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร รวมทั้งการมุ่งให้ชุมชนสามารถพัฒนาตนเองอย่างเข้มแข็ง พึ่งพาตนเองได้ภายใต้สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว โดยอาศัยกระบวนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวก ดังต่อไปนี้

กระบวนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ประกอบด้วย

1) การสร้างความตระหนักรู้และเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดสังคมแห่งการเรียนรู้ การพัฒนาโดยใช้ความรู้เป็นฐานการพัฒนา และคุณค่าของการศึกษาตลอดชีวิต ทั้งนี้ การสร้างความตระหนักรู้และเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดสังคมแห่งการเรียนรู้สามารถกระทำได้ในหลายระดับ เช่น การสร้างความตระหนักรู้และเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดสังคมแห่งการเรียนรู้ในระดับ โดยอาศัยความร่วมมือของหน่วยงานในระดับนโยบาย อาทิ รัฐบาล และกระทรวงต่างๆ และการสร้างความตระหนักรู้และเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดสังคมแห่งการเรียนรู้ในระดับชุมชน องค์การหรือหน่วยงานต่างๆ เป็นต้น เพื่อกระตุ้นความสนใจของประชาชนในวงกว้าง ให้หันมาให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การพัฒนาโดยใช้ความรู้เป็นฐานการพัฒนา และการเห็นและตระหนักรู้ในคุณค่าของการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2) การคัดสรรคณะทำงาน เรียกว่า คณะกรรมการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ขึ้นโดยชุมชนเอง เพื่อทำหน้าที่วางแผนการดำเนินงาน พัฒนาและออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ โครงการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ การดำเนินการ และการประเมินผลการดำเนินงาน รวมทั้งรับผิดชอบการประสานงานร่วมมือกับผู้ที่เกี่ยวข้อง และเป็นพี่ปรึกษาในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มบุคคลในพื้นที่ เป็นต้น

3) วิเคราะห์สภาพชุมชนโดยรวม ได้แก่ สภาพชุมชนในปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการและความสนใจ รวมทั้งการวิเคราะห์สถานะชุมชนในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ กระบวนการนี้อาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ควรเป็นสมาชิกชุมชน โดยการนำของกลุ่มแกนนำที่เป็นที่ยอมรับ ซึ่งในที่นี้ คือ คณะกรรมการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ที่ได้เลือกสรรโดยชุมชนเพื่อร่วมระดมความคิดเห็นที่หลากหลายอันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับชุมชน

4) กำหนดแผนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายโครงการและกิจกรรม การกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ รวมทั้งแนวทางการพัฒนาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

5) พัฒนาแผนปฏิบัติการอย่างละเอียดสำหรับการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ สำหรับชุมชน ที่ผ่านการพิจารณาร่วมกันมาอย่างละเอียดรอบคอบโดยชุมชน ซึ่งแผนปฏิบัติการในแต่ละชุมชนย่อมมีความแตกต่างกันได้ โดยรายละเอียดของแผนปฏิบัติร่วม ได้แก่ การกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย การจัดสรรทรัพยากร ผลที่คาดว่าจะได้รับ กำหนดเวลาของแผนอย่างชัดเจน ผู้รับผิดชอบ วิธีการกำกับติดตาม และประเมินผล เป็นต้น

6) แสวงหาความร่วมมือจากกลุ่มเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งจากองค์กรหรือหน่วยงาน ในภาครัฐ ภาคเอกชน หรือเครือข่ายชุมชนด้วยกันเองเพื่อสนับสนุนองค์ความรู้ ทรัพยากรการเรียนรู้ บุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เป็นต้น

7) ดำเนินการจัดกิจกรรมหรือโครงการเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนให้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมการเรียนรู้ตั้งแต่การวางแผน การพัฒนากิจกรรม/ โครงการ การดำเนินงาน และการประเมินผล เพื่อให้เกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมและชุมชน กิจกรรมการเรียนรู้ควรสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของประชาชน ครอบคลุมทั้งกิจกรรมการเรียนรู้พื้นฐาน กิจกรรมการพัฒนาทักษะชีวิต ทักษะการเรียนรู้ การพัฒนาการประกอบอาชีพ ทักษะในอาชีพ การพัฒนาสังคม การเรียนรู้ด้วยตนเอง การใช้แหล่งเรียนรู้ การจัดการความรู้ ทั้งนี้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เน้นการบูรณาการเนื้อหาให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต ความแตกต่างของบุคคล และชุมชน สังคม

8) กำกับติดตามและประเมินผลความสำเร็จ เป็นการประเมินผลการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาที่มีประโยชน์และมีคุณค่าอย่างแท้จริง วิธีการอาจมีความหลากหลายตามกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ การประเมินผลตามสภาพจริง การตัดสินใจ ความสามารถและทักษะต่าง ๆ ในสภาพที่สอดคล้องกับชีวิตจริง และควรเปิดโอกาสให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเข้ามามีบทบาทในการแลกเปลี่ยนและเสนอความคิดเห็นต่อกิจกรรมหรือโครงการ รวมทั้งการบันทึกผลบทเรียนที่ได้รับจากทุกกิจกรรมหรือโครงการด้วย

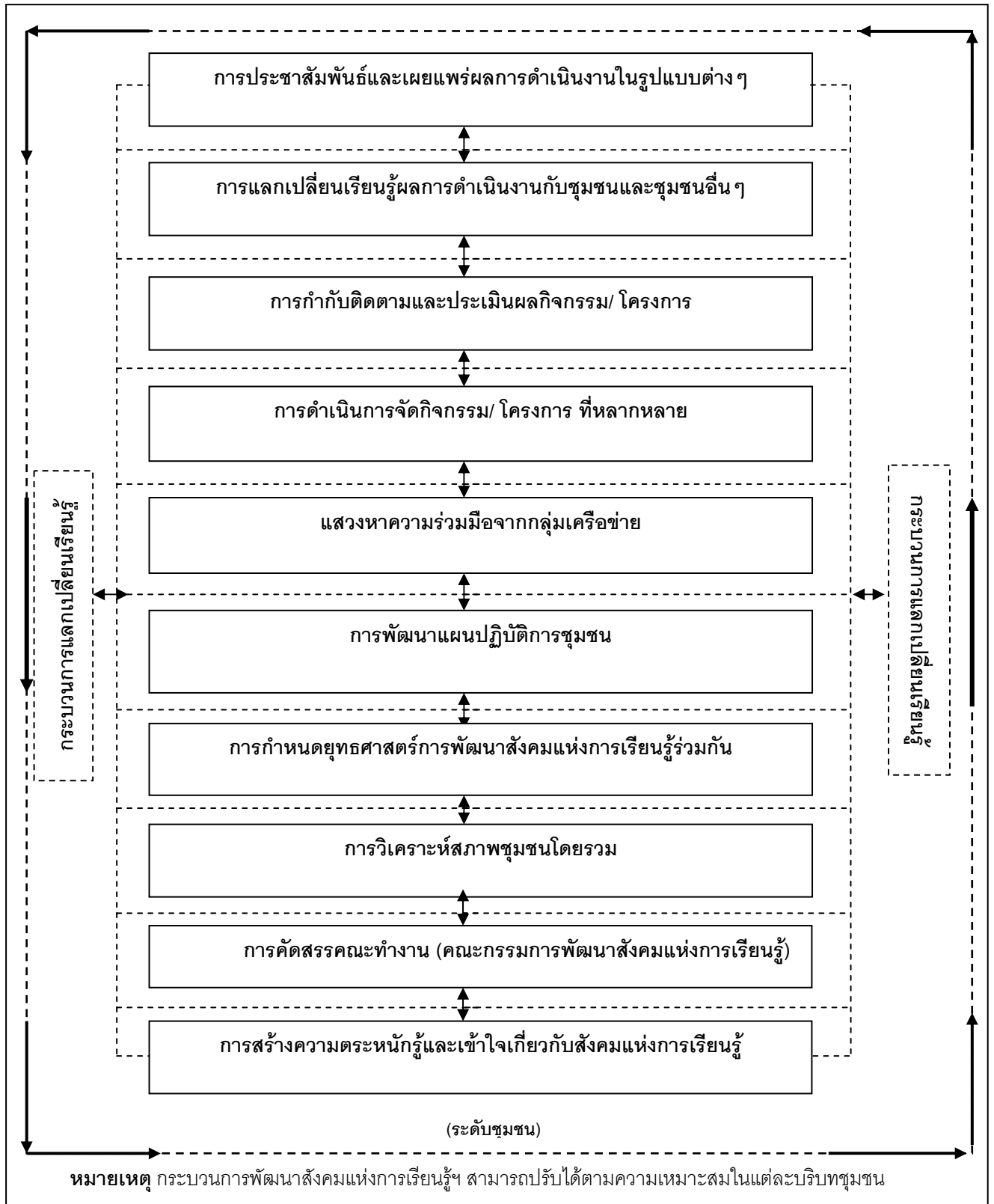
9) สรุปรวบรวมองค์ความรู้ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผลการดำเนินงานกับสมาชิก ภายในชุมชน และชุมชนอื่นๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ควรเปิดโอกาสในการเรียนรู้ร่วมกัน ภายในชุมชนและในระหว่างชุมชน เรียนรู้ร่วมกับผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในภาคส่วนต่างๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทั้งเป็นผลการดำเนินงานที่ประสบความสำเร็จ และล้มเหลว เรียนรู้จากข้อผิดพลาดเพื่อร่วมกันวิเคราะห์หาสาเหตุ และแนวทางการแก้ไขปัญหาย่างถูกต้องต่อไป

10) ประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ผลการดำเนินงานการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ในระดับกลุ่มบุคคล ชุมชน หรือสังคมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน เป็นการต่อยอดและแพร่กระจายของ

องค์ความรู้อันมีคุณค่า เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อนนำมาปรับใช้กับการดำเนินงานพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตนเองได้

กลุ่มคณะทำงานเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ระดับชุมชนควรมาจากความเห็นชอบของประชาชนในชุมชน โดยทำหน้าที่เป็นตัวแทนการทำงานเพื่อส่วนรวมในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ สร้างชุมชนให้มีบรรยากาศการเรียนรู้ร่วมกัน การจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ รวมทั้งการพัฒนาองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้ ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะ ทศนคติที่ดี และคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างเป็นองค์รวมของประชาชนในชุมชน กระบวนการต่างๆ ต้องเกิดจากความรู้และความเข้าใจที่แท้จริง และข้อตกลงร่วมกันของคณะกรรมการและสมาชิกชุมชนในการพัฒนาชุมชนให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยในแต่ละขั้นตอนควรประกอบด้วยกระบวนการของการจัดการความรู้ ได้แก่ การบ่งชี้ความรู้ที่จำเป็น การสร้างและแสวงหาความรู้เพื่อการจัดกิจกรรมที่ตรงกับความต้องการ การจัดการความรู้ให้เป็นระบบเพื่อให้ง่ายต่อการค้นหาและการใช้งาน การประมวลและการกลั่นกรองความรู้ การเข้าถึงความรู้ได้อย่างสะดวกรวดเร็ว การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งที่เป็นลายลักษณ์อักษร และการถ่ายทอดความรู้จากคนสู่คน การประเมินผลความรู้และการเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ สามารถนำไปใช้และหมุนเวียนอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งสอดคล้องกับหลักการพัฒนาชุมชนปฏิบัติ ประกอบด้วย โครงสร้างความสัมพันธ์ กระบวนการเรียนรู้และการพัฒนา การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความร่วมมือในการปฏิบัติงานที่เน้นความร่วมมือแบบหุ้นส่วน การมีส่วนร่วม และการมีความสามารถในการดำเนินการ ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ ปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวหลัก สถาบันต่างๆที่เป็นตัวหลัก กลุ่มที่เป็นแกนกลาง กลุ่มสนใจ นายจ้างที่เป็นตัวหลัก ประกอบด้วย 1) ปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวหลัก คือ คนที่มีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดและผลักดันให้มีกิจกรรมที่สำคัญต่างๆ ในพื้นที่ โดยบุคคลเหล่านี้จะมีลักษณะที่สามารถสร้างความศรัทธา และสร้างน่าเชื่อถือให้แก่คนในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี เช่น ผู้นำชุมชนในปัจจุบันและในอดีต นายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นายอำเภอ ครูภูมิปัญญา ปราชญ์ชาวบ้าน พระครู หมอเมือง ครู หัวหน้าสถานศึกษา ผู้นำหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน เป็นต้น 2) สถาบันที่เป็นตัวหลัก คือ องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนในพื้นที่ที่มีส่วนสำคัญ ในการริเริ่มกิจกรรมต่างๆ ให้แก่คนในพื้นที่ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษา วัด ศูนย์การศึกษาในระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สถานือนามัย ชมรมต่างๆ ในพื้นที่ เป็นต้น 3) กลุ่มที่เป็นแกนนำ คือ กลุ่มคนที่เป็นคนในพื้นที่ซึ่งรวมตัวกันด้วยความสมัครใจ อุทิศเวลาและทรัพยากรอื่นๆ มีการบริหารจัดการในความเป็นกลุ่มคน โดยมีจุดมุ่งหมายร่วมกันเพื่อทำกิจกรรมพัฒนาชุมชนและส่งเสริมการเรียนรู้ให้แกกันและกัน และให้ชุมชน ได้แก่ กลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ ได้แก่ กรรมการหมู่บ้าน กลุ่มสมุนไพรร กลุ่มสตรีทอผ้า ฯลฯ ชมรมผู้สูงอายุ กลุ่มจัดการกองทุนธุรกิจ

ชุมชน กองทุนออมทรัพย์หมู่บ้าน เป็นต้น 4) กลุ่มผู้สนใจ คือ คนที่มีลักษณะเป็นตัวของตัวเอง หรือมีความคิดเป็นของตนเอง และเป็นคนไม่คิดเห็นหรือเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่จะคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ อีกทั้งเป็นคนที่มีความกระตือรือร้น สนใจและเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนอย่างสม่ำเสมอ โดยคนเหล่านี้จะกล้าแสดงความคิดเห็นเพื่อสนับสนุนและเสนอแนะกิจกรรมต่างๆ ที่จะจัดขึ้น ได้แก่ ผู้นำเยาวชน นักเรียนนักศึกษา ชาวบ้านผู้สนใจ เป็นต้น และ 5) นายจ้างที่เป็นตัวหลัก คือ ตัวแทนจากหน่วยงานเอกชนหรือสถานประกอบการที่มีบทบาทสำคัญต่อการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนและสนับสนุนเพื่อสานต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของคนในพื้นที่ ได้แก่ กลุ่มองค์กรเพื่อการพัฒนาเอกชน NGOs ธนาคาร สถานศึกษาเอกชน โรงงาน ประชกอบการ ร้านค้า และหน่วยธุรกิจต่างๆ ในพื้นที่ เป็นต้น และระบบการสื่อสารภายในชุมชน กระบวนการในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวก กลไกการขับเคลื่อนชุมชนที่สำคัญนอกจากองค์ประกอบทั้งในเชิงโครงสร้างทางสังคมและเชิงระบบหรือสถาบันสำคัญของสังคม โดยมีการศึกษาและการเรียนรู้เป็นกลไกสำคัญต่อการแก้ปัญหาและการพัฒนา มีการบูรณาการการเรียนรู้ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพเข้าด้วยกันอย่างผสมกลมกลืน ควรยึดชุมชนเป็นฐานของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยใช้ศักยภาพและทรัพยากรในชุมชนเป็นหลัก ให้ประชาชนและทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทำงานทุกขั้นตอน ตั้งแต่การกำหนดและตัดสินใจในกิจกรรมสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับตนเองและชุมชนท้องถิ่น การสนับสนุนให้สังคมทุกส่วนและทุกระดับได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ และการสร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ จะทำให้เกิดพลังชุมชนที่เข้มแข็ง อันจะเป็นรากฐานที่มั่นคงในการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ กลุ่มคณะทำงานเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ระดับชุมชนมีบทบาทโดยตรงในการสร้างชุมชนให้มีบรรยากาศการเรียนรู้ร่วมกัน การจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ รวมทั้งการพัฒนาองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้ ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะ ทัศนคติที่ดี และคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างเป็นองค์รวมของประชาชนในชุมชน โดยมีกระบวนการในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวก แสดงได้ดังแผนภาพ 4.10 ต่อไปนี้

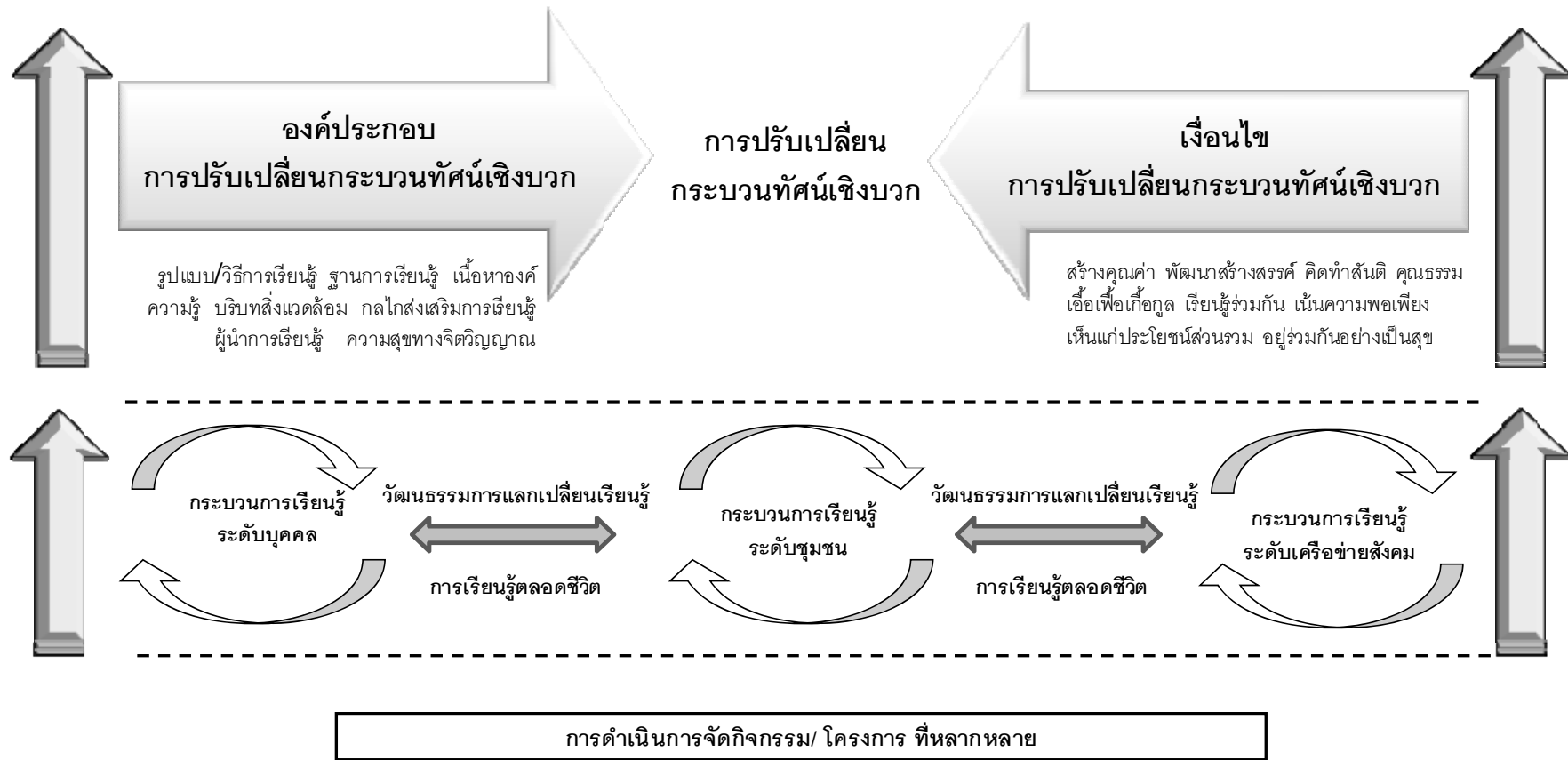
แผนภาพที่ 4.10 กระบวนการพัฒนาศักยภาพแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์
เชิงบวกสำหรับชุมชน

จะเห็นได้ว่า กระบวนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนเป็นกระบวนการจัดการความรู้ที่เกิดจากฐานคิดชุมชนจะไปส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ทางธรรมชาติของบุคคล กลุ่มบุคคล องค์กร ชุมชน และสังคมโดยรวมให้มีการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่จะมีการเจริญงอกงามทางความรู้ ความคิดและจิตวิญญาณ และวิชาชีพ ทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตประจำวัน ส่งเสริมศักยภาพในการเรียนรู้ ปรับตัวและแก้ไขปัญหาของชุมชนได้เป็นอย่างดี ชุมชนมีอำนาจและสิทธิของตนในการตัดสินใจกำหนดทางเลือก รวมทั้งความสามารถควบคุมจัดการเพื่อให้ชุมชนสามารถตอบสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ด้วยตนเอง กระบวนการเรียนรู้อันเกิดจากความตระหนักในปัญหาและหรือความต้องการอย่างใคร่ครวญ ผ่านการขบคิดเพื่อหาทางออกร่วมกันร่วมกัน การระทำการเพื่อแก้ไขปัญหาของกลุ่มแกนนำ การร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างกว้างขวางจากความสำเร็จและความล้มเหลวภายในกลุ่ม ภายในชุมชนและภายนอกชุมชน คิดและทำอย่างต่อเนื่องจนสามารถพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นได้ ชุมชนมีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน และมีความสุข อันเป็นเป้าหมายสำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

ชุมชนที่มีการดำเนินการการพัฒนาชุมชนไปสู่การกำหนดแนวทางการพัฒนาใหม่ตามแนวคิดสังคมแห่งการเรียนรู้ใหม่ที่ให้พลังอำนาจแก่ชุมชนในพัฒนาชุมชนบนฐานการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการสร้างวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีลักษณะที่แตกต่างจากการพัฒนาชุมชนโดยทั่วไป ตรงที่ให้ความสำคัญกับการสร้างคุณค่า การพัฒนาสร้างสรรค์ การคิดทำสันติ การดำเนินงานพัฒนากิจกรรมต่างๆ โดยคำนึงถึงคุณธรรมจริยธรรมอันดีงาม การยอมรับความแตกต่างระหว่างกัน การเรียนรู้ร่วมกัน นำไปสู่ความตั้งใจที่จะทำประโยชน์เพื่อผู้อื่น การเอื้อเพื่อเกื้อกูลส่งเสริมและสนับสนุนกันและกันในด้านต่างๆ ดำรงชีวิตเพื่อให้เกิดคุณค่าแก่คนและสังคมรอบข้าง เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ประเด็นความรู้และคุณธรรมเหล่านี้ช่วยให้ชุมชนสามารถรวมกลุ่มกันเพื่อจัดการปัญหาต่างๆ รวมทั้งกำหนดแนวทางการพัฒนาของตนเองอันเป็นเงื่อนไขสำคัญของการดำรงอยู่ของชุมชน และฐานคิดอันเป็นองค์ความรู้ภูมิปัญญาของชุมชน อีกทั้งเงื่อนไขของการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกจะเป็นพลังบวกต่อการผลักดันการดำเนินงานด้านต่างๆ ของชุมชน สังคมแห่งการเรียนรู้จึงเป็นความหมายใหม่ของการพัฒนาเชิงบวกที่มีคุณค่าต่อส่วนรวมอย่างแท้จริง

ในชุมชนมีกระบวนการเรียนรู้หลากหลายระดับ ตั้งแต่ระดับบุคคล ระดับกลุ่มบุคคล และการเรียนรู้ร่วมกันในระดับเครือข่าย ระหว่างชุมชนและสังคม กระบวนการเรียนรู้ยังเป็นธรรมชาติเหล่านี้เป็นระบบเปิดที่เกิดขึ้นตลอดเวลาในวิถีการดำเนินชีวิตประจำวัน

กระบวนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนให้ ความสำคัญกับโครงสร้างความสัมพันธ์ของชุมชน การสื่อสารเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความ ร่วมมือ และกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนา อีกทั้งการดำเนินการพัฒนาชุมชนบนฐานการ ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการพัฒนาส่งเสริมการเรียนรู้ด้านอื่นๆ เช่น ด้านวิชาชีพ และจิต วิญญาณ และการคำนึงถึงคุณธรรมจริยธรรมในการนำหลักความรู้มาใช้เพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม อย่างต่อเนื่องและไม่มีที่สิ้นสุดนั้น ย่อมแตกต่างจากชุมชนที่มีการพัฒนาชุมชนแบบดั้งเดิมที่มอง ชุมชนเป็นเพียงวัตถุว่างเปล่า ที่รอรับการพัฒนาด้วยวิธีการปรับเปลี่ยนจากภายนอกโดยปราศจาก การมองตัวเอง เป็นเหตุให้ชุมชนตกอยู่ในกระแสบริโภคนิยม เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่า ส่วนรวม ละเลยภูมิปัญญาไทยที่ดั้งเดิมอันเป็นฐานรากการตั้งอยู่ของชุมชน มีแต่จะสร้างความ เสื่อมถอยให้ชุมชนในหลายด้าน หากเราต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอันนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน จำเป็นต้องมีการพัฒนาคุณภาพคน พัฒนาคุณภาพชุมชนด้วยการพัฒนาสังคมแห่งการ เรียนรู้ที่เน้นการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้เกิดขึ้นในวิถีชีวิต การเรียนรู้จากแหล่ง เรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น การเรียนรู้จากครอบครัว จากการทำงาน จากการพูดคุยกับบุคคลต่างๆ จากสื่อมวลชน อย่างมีคุณธรรม เคารพความคิดเห็นที่แตกต่างกัน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และ จากการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นแนวทางการปรับเปลี่ยนเพื่อการพัฒนาที่ดีขึ้นกว่าเดิม สร้างสรรค์ มีคุณค่าและก่อประโยชน์ต่อส่วนรวม เน้นการสร้างความพร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ เมื่อคนในชุมชน สังคมในทุกระดับรู้จักคิด คิดเป็น มอง และเข้าใจความเชื่อมโยงของปัญหา ตระหนักในเหตุปัจจัยต่างๆ อย่างเป็นระบบ รู้จักทบทวนตัวเองผ่านการพูดคุยเรียนรู้ร่วมกันใน ชุมชน ก็จะมีความพร้อมในการปรับเปลี่ยน ปรับปรุงตนเอง ครอบครัว ชุมชน องค์กรและ ประเทศชาติ และเห็นความเปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องปกติ การใช้ชีวิตและทำงานบนพื้นฐานความรู้ หมั่นเรียนรู้และแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่องมากกว่าการใช้อารมณ์ความรู้สึกและอคติเดิมๆ ใน การตัดสินใจ ทั้งนี้ในการตัดสินใจควรอาศัยความรู้เกี่ยวกับตนเอง ความรู้ทางด้านวิชาการ และ สังคมสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปกับคุณธรรมเป็นพื้นฐานของจิตใจ เช่น ซื่อสัตย์สุจริต มีสัมมาอาชีวะ มี ความอุสาหะพากเพียร มีความสามัคคี มีธรรมะในจิตใจ เป็นต้น เน้นการพึ่งพาตนเอง การพึ่งพิง อาศัยกัน และความรับผิดชอบต่อส่วนรวม เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม (Collective Interests) อัน เป็นการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทัศน์เชิงบวกที่สำคัญในสังคมแห่งการเรียนรู้ กระบวนทัศน์เชิงบวกนี้ เป็นการเสริมสร้างพลังในตนเองและพลังชุมชนให้กว้างขวางและมากขึ้น นำไปสู่ความตั้งใจที่จะ ทำประโยชน์ ช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น และชุมชนอื่นๆ ในสังคม ลักษณะการปรับเปลี่ยนกระบวนการ ทัศน์เชิงบวกในขั้นตอนการดำเนินการสามารถแสดงให้เห็นได้ ดังแผนภาพที่ 4.11

แผนภาพที่ 4.11 ลักษณะการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกในกระบวนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

โดยสรุป อาจกล่าวได้ว่า การเรียนรู้จากการเห็นตัวอย่างจริงและจากการประสบการณ์ การปฏิบัติจนเห็นจริงด้วยตนเองที่เกิดขึ้นในสังคมแห่งการเรียนรู้นี้จะช่วยให้บุคคล กลุ่มบุคคล และชุมชนมีมุมมองการมองโลก มองชีวิตด้านใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิม เห็นและตระหนักในคุณค่าของตนเอง เข้าใจปัญหาอย่างแท้จริงผ่านการสื่อสารอย่างเปิดเผย ภูมิใจในความเป็นชุมชน เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน เกิดการปรับเปลี่ยนกรอบความคิดที่เคยยึดถือมาอย่างค่อยเป็นค่อยไป จนกลายเป็นมนต์เสน่ห์ที่เปิดกว้างขึ้น ขยายใหญ่ขึ้นได้รับการยอมรับว่าเหมาะสม และสามารถเป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อไปจากการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาในกลุ่ม เป็นการเรียนรู้ร่วมกันระหว่าง ชุมชน เครือข่ายสังคม และระหว่างประเทศในโลก ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงในวิถีคิด ความเชื่อ ระบบคุณค่า วิถีปฏิบัติจะนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพของตนเอง เป็นบุคคลที่มีนิสัยใฝ่เรียนรู้ มีวิถียุทธศาสตร์ของการเรียนรู้ ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ สามารถเรียนรู้ด้วยตนเองและแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มีความสามารถในการสื่อสาร สามารถคิด วิเคราะห์ แก้ปัญหา คิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจิตสาธารณะ มีระเบียบวินัย คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม สามารถทำงานเป็นกลุ่มได้อย่างเป็นกัลยาณมิตร มีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม มีจิตสำนึกและความภูมิใจในความเป็นไทย ยึดมั่นการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และมีคุณภาพชีวิตที่ดี และเป็นกำลังสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและประเทศชาติต่อไป และเมื่อประชาชนมีคุณภาพก็ย่อมเกื้อหนุนให้ชุมชนเกิดการพัฒนาไปในทิศทางที่ดีเช่นกัน เป็นชุมชนที่มีวิถีการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีความตื่นตัวต่อการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ให้ความสำคัญกับความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนมีวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีการถ่ายทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่น จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายสอดคล้องกับความต้องการ วิธีการดำเนินชีวิต และการประกอบอาชีพ เผยแพร่องค์ความรู้ที่มีคุณค่ามีเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชนสู่ชุมชนอื่นๆ หรือผู้สนใจทั่วไป เกิดเป็นเครือข่ายความรู้ที่กว้างขวาง ชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้ อันจะเป็นประโยชน์ต่อบุคคล กลุ่มบุคคล ชุมชน และสังคมโดยรวม จึงถือได้ว่า สังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกเป็นกลไกการพัฒนาสังคม และประเทศชาติที่มีประสิทธิภาพและอย่างยั่งยืน

4. ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวก สำหรับชุมชน

ผู้วิจัยพัฒนายุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนจากองค์ความรู้ที่บูรณาการจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ ข้อมูลจากการสำรวจพื้นที่ภาคสนาม

กรณีศึกษาที่ดี จำนวน 5 กรณีศึกษาที่ดี และข้อมูลการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 32 คน ซึ่งเป็นข้อมูลในเชิงหลักการ แนวคิด และความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาระดับสูงของกรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ และสำนักงานส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งยุทธศาสตร์การพัฒนาระดับสูงของกรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ ได้พัฒนาขึ้นนี้เป็นแนวทางการพัฒนาชุมชนสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ มีความเฉพาะเจาะจงในการพัฒนาแบบองค์รวมโดยมุ่งพัฒนาชุมชนสังคม และประเทศไทยโดยรวมอย่างครอบคลุม โดยชุมชนอาจผนวกยุทธศาสตร์การพัฒนาระดับสูงของกรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศเข้ากับแผนงานพัฒนาชุมชนด้านต่างๆ ที่ชุมชนมีอยู่แล้ว และหรือพัฒนาควบคู่กันไป ผู้วิจัยได้พัฒนายุทธศาสตร์การพัฒนาระดับสูงของกรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนเพื่อให้ชุมชนเห็นภาพการดำเนินงานพัฒนาระดับสูงของกรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศสำหรับการปฏิบัติจริงในพื้นที่

กรอบแนวคิดการพัฒนายุทธศาสตร์การพัฒนาระดับสูงของกรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศเพื่อปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนมาจากแนวคิดการพัฒนาโดยใช้ชุมชนเป็นฐานการพัฒนาที่สำคัญ (Community-based Development) และการพัฒนาโดยอาศัยความรู้ องค์ความรู้ภูมิปัญญาที่ฝังามต่างๆ ในชุมชนเป็นฐานการพัฒนาที่สำคัญ (Knowledge-based Development) ผ่านการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย และการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ จากกรณีปฏิสัมพันธ์และการพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ของประชาชน การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จากรุ่นสู่รุ่น โดยอาศัยทุนทางสังคมในชุมชนที่หลากหลายเป็นรากฐานการพัฒนาชุมชนที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกอย่างมั่นคงและยั่งยืน โดยยุทธศาสตร์การพัฒนาระดับสูงของกรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศเพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ประกอบด้วย องค์ความรู้ที่เป็นประเด็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการพัฒนาระดับสูงของกรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศเพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน และแนวทางปฏิบัติสำหรับการนำองค์ความรู้ไปใช้ รวมทั้งการระบุบทบาทหน้าที่ขององค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาระดับสูงของกรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศเพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนเป็นหน้าที่ของทุกคนและทุกภาคส่วนในสังคม ร่วมมือกันพัฒนาชุมชน สร้างบรรยากาศ การเรียนรู้ตลอดชีวิตให้เกิดขึ้นทุกพื้นที่ ทุกที่ ทุกเวลา โดยอาศัยความร่วมมือ และทรัพยากรการเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชนเป็นฐานการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ประกอบกับกลไกการดำเนินงานของรัฐเป็นเครื่องมือในการผลักดันการพัฒนา ซึ่งได้แก่ องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค อาทิ กระทรวง ทบวง กรม กอง สำนักงานจังหวัดต่างๆ

ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงกลาโหม กระทรวงการคลัง กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงคมนาคม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กระทรวงพลังงาน กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงยุติธรรม กระทรวงแรงงาน กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงอุตสาหกรรม ทบวงมหาวิทยาลัย เป็นต้น ภาคธุรกิจเอกชน บริษัท บริษัทมหาชน องค์การมหาชน ได้แก่ สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา สถาบันพิพิธภัณฑสถานการเรียนรู้แห่งชาติ ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม) ศูนย์ส่งเสริมผู้มีความสามารถพิเศษแห่งชาติ สถาบันวิทยาการการเรียนรู้ เป็นต้น และสถานประกอบการ และองค์กรอิสระต่างๆ อาทิ สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม และกลุ่ม NGOs มูลนิธิต่างๆ เป็นต้น รวมทั้งกลุ่มผู้บริหารท้องถิ่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาลองค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด คณะกรรมการชุมชน ผู้นำชุมชน เป็นต้น ทุกภาคส่วนควรร่วมมือกันพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นจริงในชุมชน เพื่อให้การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ไปปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของบุคคล กลุ่มบุคคล และชุมชนโดยรวม จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน โดยมียุทธศาสตร์ที่สำคัญ 10 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาบุคคลแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางปัญญาและแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาองค์ความรู้สำหรับชุมชนเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์ที่ 4 การพัฒนาการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์ที่ 5 ยุทธศาสตร์การพัฒนาองค์กร/สถาบันการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์ที่ 6 การพัฒนาการบริหารจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์ที่ 7 ยุทธศาสตร์การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์ที่ 8 การพัฒนากระบวนการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์ที่ 9 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของสังคมเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ และ ยุทธศาสตร์ที่ 10 การพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพเครือข่ายเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยแต่ละยุทธศาสตร์มีรายละเอียดดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาบุคคลแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้

องค์ความรู้

บุคคลแห่งการเรียนรู้ หรือผู้เรียนรู้ถือเป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนไทยยุคใหม่ นั่นคือเป็นผู้ที่มีการพัฒนาทั้งทางร่างกาย จิตใจ ความรู้ความสามารถ ทักษะ และคุณภาพชีวิตที่ดี เป็นผู้ที่มีความตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นของการศึกษาเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มีความใฝ่รู้และสามารถสร้างกระบวนการการเรียนรู้ด้วยตนเองและแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มีความสามารถในการสื่อสาร มีทักษะกระบวนการคิด การวิเคราะห์ และแก้ปัญหา คิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจิตสาธารณะ รู้จักปรับตัวให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบัน สามารถใช้ความรู้ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม มีทักษะในการแสวงหาความรู้ สามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้และบูรณาการความรู้มาใช้ในการพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ มีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข มีความรู้พื้นฐานสำหรับการดำรงชีวิต และการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง มีทักษะการดำเนินชีวิตที่ดี และสามารถจัดการกับชีวิต ชุมชน สังคม ได้อย่างมีความสุขตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีความเข้าใจขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม ภูมิปัญญาไทย ความเป็นพลเมืองดี ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของศาสนายึดมั่นในวิถีชีวิต และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รู้จักทำความเข้าใจในสถานการณ์ของชุมชน พัฒนา ปรับปรุง และใช้ประโยชน์จากการเรียนรู้มาพัฒนาตนเอง ครอบครัวและชุมชนโดยรวมได้อย่างเหมาะสม ตลอดจนมีโอกาสและสามารถเลือกที่จะเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดช่วงอายุตามความสนใจและความถนัดของแต่ละบุคคล ทุกคนในชุมชนควรได้รับโอกาสเข้าถึงการเรียนรู้อย่างเท่าเทียม เสมอภาค ได้รับการกระตุ้นและจูงใจให้เกิดการเรียนรู้ มีส่วนร่วมกับการเรียนรู้ในสังคมอย่างต่อเนื่อง สม่่าเสมอ ประชาชนทุกกลุ่มในสังคมได้รับการแนะนำวิธีการเรียนรู้ การเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ที่ถูกต้องและสอดคล้องกับความสนใจ และใช้เวลาว่างอย่างเกิดประโยชน์ตลอดเวลา สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง ชุมชน และสังคมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จะนำไปสู่ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันต่อผลกระทบการเปลี่ยนแปลง สามารถดำเนินชีวิตอย่างสมดุลทุกด้าน ซึ่งบุคคลแห่งการเรียนรู้จะเป็นพลังทางสังคมในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศชาติ

แนวทางการปฏิบัติ

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งองค์กรภาครัฐและภาคเอกชนควรส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาบุคคล ทั้งที่เป็นเด็กก่อนวัยเรียน ผู้เรียน เด็กและเยาวชนนอกระบบโรงเรียน

ผู้ด้อยโอกาส ผู้ใหญ่วัยแรงงาน ผู้สูงอายุ และประชาชนทั่วไป ด้วยการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผ่านการศึกษาตลอดชีวิตทั้งสามรูปแบบการศึกษานอกระบบ การศึกษาในระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย การฝึกอบรมให้ความรู้ การศึกษาดูงาน และการฝึกทักษะการปฏิบัติจริง

2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งองค์กรภาครัฐและภาคเอกชนควรส่งเสริม สนับสนุน ควรเปิดโอกาสการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาระบบการเตรียมความพร้อมและการแนะแนวการใช้ชีวิต การศึกษาและอาชีพ การเสริมสร้างโอกาสในการเข้าถึงกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนทุกคน โดยผ่านกระบวนการกลุ่ม เวทีประชาคม สื่อกลางการเรียนรู้ ได้แก่ แกนนำชุมชน สื่อท้องถิ่น สื่อโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น

3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งองค์กรภาครัฐและภาคเอกชนควรรณรงค์สร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ ผ่านการจัดกิจกรรมการศึกษาและเรียนรู้ทั้งทางปฏิบัติและด้านวิชาการอย่างต่อเนื่อง เพื่อกระตุ้นความคิด ความรู้และความเข้าใจ และการปฏิบัติเกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตของบุคคลในด้านต่างๆ รวมทั้งการอบรมเสริมความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับทุกคนในสังคมให้เห็นความสำคัญและสนใจการเรียนรู้หลายรูปแบบ การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างเป็นองค์รวม

4. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนควรดำเนินการยกย่องเชิดชูคนที่อุทิศปัญญาเพื่อสังคม บุคคลแห่งการเรียนรู้ โดยมีการให้รางวัลและสนับสนุนให้เป็นแบบอย่างแก่การทำดีเพื่อสังคม เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีของการใฝ่เรียนรู้ และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอจนประสบความสำเร็จในชีวิต เป็นต้นแบบการดำเนินชีวิตที่ดี รวมทั้งเป็นการส่งเสริมให้คนที่ปฏิบัติมีกำลังใจ สร้างค่านิยมใหม่ในสังคม พร้อมเป็นกำลังสำคัญในการสืบทอดสิ่งที่ดีงาม มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ดีงามสู่รุ่นต่อไป

5. การสร้างเสริมสมรรถนะและทักษะให้แก่บุคลากรในภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนให้มีทักษะการดำเนินชีวิตพื้นฐาน เช่น การให้ความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาทักษะวิชาชีพเฉพาะด้าน โดยเน้นการฝึกปฏิบัติจริง และทักษะในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามความสนใจ และสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิต

6. การส่งเสริมและสนับสนุนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งองค์กรภาครัฐและภาคเอกชน โดยเฉพาะสถาบันการศึกษาต่างๆ ในชุมชน และองค์กรเพื่อการพัฒนาเอกชนในพื้นที่เป็นหน่วยงานกลางในการพัฒนาวิธีการเรียนรู้และการเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ที่ถูกต้องและสอดคล้องกับความสนใจ ปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของประชาชน และทุกกลุ่มต่างๆ ในสังคม

7. การส่งเสริมและสนับสนุนบทบาทของครอบครัว และความเข้มแข็งของครอบครัว ในการพัฒนาการเรียนรู้ของบุตรหลาน ในทุกระดับและประเภทการศึกษา รวมทั้งการเรียนรู้แบบ

ไม่เป็นทางการ โดยการพัฒนาความรู้เฉพาะที่จะเป็นสำหรับการดำเนินชีวิต และทักษะการถ่ายทอดความรู้ การเลี้ยงดูบุตรหลานในด้านต่างๆ การจัดสภาพแวดล้อมหรือบรรยากาศการเรียนรู้ในครอบครัว เพื่อพ่อแม่ ผู้ปกครองสามารถอบรมสั่งสอน และถ่ายทอดความรู้ที่เหมาะสม และถูกต้องให้แก่บุตรหลาน เนื่องจากสถาบันครอบครัวเป็นสถาบันหลักของสังคมที่สำคัญ

8. การสร้างกลไกการวิจัยและถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีระหว่างองค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน อาทิ หน่วยงานธุรกิจเอกชน สมาคมวิชาชีพ สถานประกอบการ สถาบันอุดมศึกษา ผู้ผลิต และชุมชนต่างๆ ในสังคม ในการผลิตและพัฒนากำลังคนที่มีคุณภาพ มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้าน ควรมีระบบการสร้างแรงจูงใจให้คนในชุมชนมีความกระตือรือร้นและแสวงหาความสำเร็จในชีวิต การตอบแทนคุณงามความดีต่อบุคคล การเรียนรู้ในชุมชนต่างๆ ส่งเสริมชุมชนในการถ่ายทอดและการสร้างคนคุณภาพ

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางปัญญาและแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้

องค์ความรู้

ในสภาพการณ์ที่โครงสร้างทางสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ย่อมมีความจำเป็นที่รูปแบบของทรัพยากรการเรียนรู้และแหล่งการเรียนรู้ต้องมีความหลากหลายมากขึ้น แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ หมายถึง แหล่งข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ และประสบการณ์ ศูนย์รวมของวิชาความรู้ที่เป็นองค์ความรู้ของบุคคล ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สิ่งประดิษฐ์ที่ใช้เป็นช่องทางการสื่อสาร ทั้งสื่อท้องถิ่น และสื่อกิจกรรม วัตถุ อาคาร สถานที่ เช่น ห้องสมุด สถานศึกษา พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร ศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์ฝึกอาชีพ เป็นต้น ซึ่งมีอยู่กระจัดกระจาย ทั้งชุมชนเมืองและชุมชนชนบท ที่ สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ แสวงหาความรู้และเรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัย อย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เป็นชุมชนทรัพยากรแห่งปัญญาที่แทรกซึมอยู่ในวิถีชีวิตของมนุษย์ เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ค้นพบได้อย่างไม่รู้จบ จะเห็นได้ว่าทรัพยากรการเรียนรู้ในแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน ทั้งที่เป็นทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น หรือนวัตกรรมการเรียนรู้สมัยใหม่ซึ่งช่วยในกระบวนการหล่อหลอมบุคคลการเรียนรู้ ชุมชนและสังคมการเรียนรู้ เนื่องจากชุมชนแต่ละแห่งมีลักษณะเหมือนกันบ้างต่างกันบ้าง เพราะฉะนั้นสมาชิกในแต่ละชุมชนก็เรียนรู้ในบางสิ่งบางอย่างแตกต่างกัน ดังนั้น ชุมชนควรมีทรัพยากรการเรียนรู้และแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายและมีเพียงพอต่อความต้องการ โดยสามารถหาได้ง่ายในท้องถิ่น ชุมชนทุกชุมชนควรมีทั้งทรัพยากรการเรียนรู้และแหล่งการเรียนรู้ที่ครอบคลุมทุกพื้นที่ ประชาชนสามารถเข้าถึงการบริการได้อย่างสะดวก รวดเร็ว และสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของ

ทุกกลุ่มเป้าหมาย มีการพัฒนาระบบข้อมูล สารสนเทศเป็นปัจจุบันตลอดเวลา รวมทั้งการจัดระบบ เครือข่ายทรัพยากรการเรียนรู้และแหล่งการเรียนรู้ระหว่างชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ร่วมกัน

แนวทางการปฏิบัติ

1. ทุกส่วนของสังคมควรพัฒนาสถาบันทางสังคมให้มีความเข้มแข็ง สามารถทำ หน้าที่และบทบาทของตนเองได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ทั้ง สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา ชุมชน ให้เป็นแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ หรือสถาบันหลักในการพัฒนาความรู้ ปูทางฝังจริยธรรม คุณธรรม ค่านิยมการรักการเรียนรู้ อย่าง ต่อเนื่องตลอดชีวิต รวมทั้งทักษะการดำเนินชีวิตที่ดีงาม

2. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมและสนับสนุน การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ หลากหลายรูปแบบ และกระจายให้ทั่วถึงทุกพื้นที่ โดยยึด หลักการพัฒนาทุกสิ่งทุกอย่าง ทุกสถานที่ให้เหมาะสมกับส่งเสริมการเรียนรู้ การพัฒนาแหล่งการ เรียนรู้สำหรับการศึกษาเรียนรู้ในระบบ นอกกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เช่น ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และศูนย์กีฬาและนันทนาการ เป็นต้น ทั้งทรัพยากรและแหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียน สถาบันการศึกษา และชุมชนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

3. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องควรเร่งส่งเสริมการพัฒนา พัฒนารูปแบบหลักสูตรการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้หรือโครงการการเรียนรู้ในแหล่งการเรียนรู้ ต่างๆ การพัฒนาทรัพยากรการเรียนรู้แบบง่ายๆ ที่สามารถหาได้จากท้องถิ่น โดยเน้นทั้งปริมาณ และคุณภาพที่สามารถตอบสนองความต้องการของบุคคลประชาชนทุกกลุ่ม เพื่อพัฒนาความรู้ และทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิต การทำงาน รวมทั้งการจัดกิจกรรมหรือโครงการที่ สอดคล้องกับสภาพ ปัญหา และความต้องการของชุมชนเพื่อการพัฒนาชุมชนที่มีประสิทธิภาพ

4. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องควรพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ตลอดชีวิตให้มีบรรยากาศการเรียนรู้ตลอดเวลา โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีประโยชน์ทั้ง กิจกรรมการเรียนรู้ในระบบโรงเรียน กิจกรรมการเรียนรู้นอกกระบบโรงเรียน และกิจกรรมการเรียนรู้ ตามอัธยาศัย ประชาชนสามารถเลือกกิจกรรมการเรียนรู้ได้ทุกครั้งที่ต้องการเรียนรู้ เช่น การเรียนรู้ จากตัวบุคคล วิทยากร การเรียนรู้จากสื่อ นิทรรศการ เรียนรู้จากการปฏิบัติ เรียนรู้จาก ชนบทธรรมเนียมประเพณีในท้องถิ่น หรือการเรียนรู้จากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ด้วย ตนเองจากชุดการฝึกอบรมหรือจากสื่อประเภทต่างๆ เป็นต้น

5. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องควรจัดระบบเครือข่าย แหล่งการเรียนรู้ต่างๆ ในชุมชน เพื่อสมาชิกในสังคมสามารถใช้ประโยชน์ร่วมกันได้ หน่วยงานและ

องค์กรทุกภาคส่วนมีการใช้ความรู้จากแหล่งการเรียนรู้เป็นฐานในการพัฒนาความรู้ ทักษะ และ เจตคติที่จำเป็นต่อการทำงาน และการดำเนินชีวิต รวมทั้งการใช้ความรู้เพื่อแก้ปัญหา

6. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนการพัฒนา รูปแบบการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ การเรียนรู้ผ่านผู้ใหญ่ ครู ผู้สูงอายุ ในชุมชน การเรียนรู้ผ่าน กิจกรรมกลุ่ม สัมพันธ์ ส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้นอกห้องเรียน เช่น กิจกรรมอาสาสมัครเพื่อ สาธารณะประโยชน์ ส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านขนบธรรมเนียม ประเพณีพื้นบ้านที่เอื้อต่อการพัฒนา ผู้เรียนรอบด้าน

7. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องควรร่วมจัดตั้งหน่วยงาน กลาง เช่น ศูนย์การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย ร่วมกับคณะกรรมการ ชุมชน เพื่อทำหน้าที่กำกับดูแล ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ ในชุมชนอย่างเป็นระบบและอย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยองค์ความรู้ที่ได้มาพัฒนาการ ดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

8. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องควรจัดทำระบบการ ประเมินผลการดำเนินงานการจัดการเรียนรู้ในแหล่งการเรียนรู้ทั้งในส่วนผู้จัด และผู้รับบริการอย่าง ต่อเนื่อง เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ บรรลุวัตถุประสงค์ที่แท้จริง ประกอบกับการบริการที่ สามารถตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของแต่ละบุคคล และชุมชน

9. การพัฒนารูปแบบและหลักสูตรการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่สอดคล้องกับสภาพของ ชุมชน โดยเปิดพื้นที่ทั้งสถานศึกษาและชุมชนให้เป็นสถานที่เรียนรู้ของคนในชุมชน พัฒนากิจกรรม สื่อการเรียนรู้ในแหล่งการเรียนรู้ โดยจัดกิจกรรมหลังเวลาเรียนในโรงเรียน ขยายหลักสูตรสำหรับ คนทั่วไปในมหาวิทยาลัยและวิทยาลัย เพิ่มการใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะเพื่อการเรียนรู้ อาทิ ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ ศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์กีฬา เป็นต้น

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาองค์ความรู้สำหรับชุมชนเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการ เรียนรู้

องค์ความรู้

องค์ความรู้หรือเนื้อหาสาระการเรียนรู้ด้านวิชาการและการปฏิบัติ เพื่อการพัฒนาสังคมแห่ง การเรียนรู้ต้องสอดคล้องและตอบสนองความต้องการจำเป็นที่แท้จริงของประชาชน และชุมชน โดยรวม อาทิ องค์ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตประจำวัน ทักษะวิชาชีพสำหรับการประกอบอาชีพ การดูแลสุขภาพอนามัยพื้นฐาน การพัฒนาคุณภาพชีวิต องค์ความรู้เกี่ยวกับคุณค่าของ ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม องค์ความรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญา

ท้องถิ่น คุณธรรมจริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม การเรียนรู้ตลอดชีวิต และองค์ความรู้ที่จำเป็นอื่นๆ ที่สอดคล้องกับสถานการณ์ของชุมชนท้องถิ่น และสังคม เป็นต้น องค์ความรู้ที่ดีมาจากการมีระบบการจัดการและรวบรวมความรู้จากแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ ทั้งจากภายใน และภายนอกชุมชน กลไกการแสวงหาองค์ความรู้ที่หลากหลายและมีประโยชน์สูงสุดต่อบุคคล และชุมชน พัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการจัดเก็บ และค้นคว้าองค์ความรู้ได้อย่างรวดเร็ว สามารถใช้ประโยชน์ได้ทันที และที่สำคัญอย่างยิ่งคือการสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่ๆ ที่สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก และบริบทของสังคมไทยโดยพัฒนาความรู้จากฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่เดิมบูรณาการกับฐานความรู้ด้านวัฒนธรรมใหม่ๆ เพื่อให้เหมาะสมกับความสามารถในการเรียนรู้ของบุคคล กลุ่มบุคคลหรือชุมชน และตอบสนองความต้องการพัฒนาของแต่ละชุมชน นอกจากกระบวนการได้มาซึ่งองค์ความรู้ที่หลากหลาย การจัดเก็บองค์ความรู้แล้ว การถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนความรู้ก็มีความสำคัญ เนื่องจากจะเป็นการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ เป็นการสะสมองค์ความรู้ และพัฒนาสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่ ที่จะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปปรับใช้ให้เกิดผลจริงในทางปฏิบัติต่อบุคคล องค์กรหรือหน่วยงาน ชุมชน และสังคม สำหรับการพัฒนาในโลกยุคปัจจุบัน สังคมใดมีองค์ความรู้ที่มีความเป็นเอกลักษณ์ มีวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการรู้จักเลือกใช้องค์ความรู้ที่มีอยู่อย่างเหมาะสม ย่อมทำให้สังคมนั้นๆ อยู่ในภาวะที่ได้เปรียบสังคมอื่นๆ ในการต่อรองและได้รับโอกาสแห่งความสำเร็จ และองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับทักษะที่จำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 ได้แก่ ทักษะที่เกี่ยวข้องกับวิธีคิด เช่น การมีความคิดสร้างสรรค์ ความคิดวิเคราะห์ ความคิดแก้ปัญหา ความคิดตัดสินใจ และการเรียนรู้ ทักษะสำหรับการทำงาน วิธีการทำงาน ได้แก่ การติดต่อสื่อสาร และการทำงานแบบร่วมมือ ทักษะที่ช่วยสำหรับการทำงาน ได้แก่ เทคโนโลยีสารสนเทศ (Information and Communications Technology: ICT) และ ทักษะสำหรับการมีชีวิตอยู่ในปัจจุบันศตวรรษที่ 21 ได้แก่ ทักษะการเป็นพลเมือง ทักษะการดำรงชีวิตและการทำงาน และทักษะความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น ชุมชนควรพัฒนาและได้รับโอกาสการพัฒนาองค์ความรู้ข้างต้นเพื่อการพัฒนาชุมชน

แนวทางการปฏิบัติ

1. ส่งเสริมและพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ในครอบครัว ให้แก่บุคลากรที่ทำงานด้านการพัฒนาครอบครัว และสมาชิกในครอบครัว เพื่อให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีการปรับเปลี่ยนวิธีคิดและกระบวนการทำงานเพื่อพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ และครอบครัว ส่งเสริมให้สมาชิกครอบครัวมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการสร้างครอบครัวให้มีบรรยากาศการเรียนรู้
2. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องควรมีการพัฒนาองค์ความรู้ หลักสูตร เนื้อหาสาระการเรียนรู้ เน้นการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม และถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นระบบ เช่น ทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิต รวมถึงสาระเกี่ยวกับคุณธรรมและ

จริยธรรม จัดกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ โดยการให้ความรู้ ข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัยและสอดคล้องกับความต้องการของบุคคล และกลุ่มบุคคล และการจัดให้มีวิธีการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและหลากหลาย รวมทั้งการพัฒนาทักษะเพื่อการประกอบอาชีพทั้งในปัจจุบันและในอนาคต ประยุกต์วิธีการเรียนรู้ที่หลากหลายเพื่อให้สามารถพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้สอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการและความสนใจของบุคคล โดยสามารถนำผลจากการศึกษาเรียนรู้ไปใช้ได้ทันที

3. องค์การหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องของควรวพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ทั้งกิจกรรมการเรียนรู้ในระบบโรงเรียน กิจกรรมการเรียนรู้นอกระบบโรงเรียน และกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย ประชาชนสามารถเลือกกิจกรรมการเรียนรู้ได้ทุกเมื่อที่ต้องการเรียนรู้ โดยกิจกรรมการเรียนรู้อาจมีหลากหลายลักษณะ เช่น การเรียนรู้จากตัวบุคคล วิทยากร การเรียนรู้จากสื่อ นิทรรศการ เรียนรู้จากการปฏิบัติ เรียนรู้จากขนบธรรมเนียมประเพณีในท้องถิ่น หรือการเรียนรู้จากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองจากชุดการฝึกอบรมหรือจากสื่อประเภทต่างๆ จนเกิดเป็นงานที่ต้องดำเนินการเป็นประจำทุกปี

4. การสร้างและส่งเสริมองค์ความรู้ที่เกิดจากการเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการหรือการเรียนรู้แบบดั้งเดิมในชุมชน โดยองค์ความรู้เหล่านี้มาจากการพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของผู้คนในแหล่งการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการในชุมชน เช่น ตลาด ร้านขายของในชุมชน ร้านขายกาแฟ ร้านตัดผม เป็นต้น เป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากการสังสมประสบการณ์ ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ จึงควรมีการฟื้นฟู สนับสนุนให้มีกลไกการเรียนรู้แบบนี้ให้มีความเข้มแข็ง และเป็นประโยชน์กับคนส่วนใหญ่ในสังคมได้

5. สถาบันการศึกษาในชุมชน กลุ่มองค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง และชุมชนเองต้องร่วมมือกันวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้ในชุมชนที่ดึงมาในผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้นำชุมชน และนำองค์ความรู้มาจัดการอย่างเป็นระบบ รวบรวมความรู้จากแหล่งต่างๆ ทั้งภายใน และภายนอกชุมชน หรือภายในประเทศและประเทศอื่นๆ ทั่วโลก เพื่อเป็นการแสวงหาองค์ความรู้ที่หลากหลายและมีประโยชน์สูงสุดต่อบุคคล และชุมชน พัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการจัดเก็บ เช่น จัดทำเอกสารความรู้ หลักสูตรสำหรับการเรียนการสอน การเก็บข้อมูลในสื่อเทคโนโลยีต่างๆ และค้นคว้าองค์ความรู้ได้อย่างรวดเร็ว สามารถใช้ประโยชน์ได้ทันที

6. สถาบันการศึกษาในชุมชน กลุ่มองค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง และชุมชนเองต้องร่วมมือกันพัฒนาองค์ความรู้ใหม่สำหรับชุมชน พัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้อันสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น โดยสำรวจความต้องการของผู้เรียน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เวทีประชาคม และการทำวิจัยเพื่อการสร้างสรรค์องค์ความรู้ที่ดีเหมาะสม และมีประโยชน์กับชุมชนอย่างแท้จริง

7. ส่งเสริมและพัฒนาระบบการวิจัยเพื่อแสวงหาองค์ความรู้ รูปแบบ นวัตกรรมและวิธีการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้และองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นรูปธรรม การวิจัยและพัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรในองค์กรหรือหน่วยงาน และแนวทางในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ในอนาคต รวมทั้งการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลลัพธ์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้จากกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

8. สนับสนุนการทำวิจัยที่บ้านที่นักวิจัยในชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในการศึกษาวิจัยร่วมกับนักวิจัยของสถาบันการศึกษา รวมทั้งจัดระบบการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้เชิงลึก สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาทุกสาขาให้ผลิตองค์ความรู้และเทคโนโลยีที่สอดคล้องกับศักยภาพของประเทศเพื่อเพิ่มผลผลิต สร้างสรรค์คุณค่า พัฒนาคุณภาพชีวิต

9. ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน สถาบันการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการสืบค้น ศึกษา วิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ในทุกๆ ด้านที่มีอยู่ในท้องถิ่น การจัดเก็บและรวบรวมข้อมูลเป็นฐานข้อมูลที่ต้องและเป็นปัจจุบันไว้เพื่อเพิ่มพูนศักยภาพให้พัฒนาขีดความสามารถในการวิจัยและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่ในเครือข่ายรวมกลุ่มกัน เพื่อทำวิจัยแบบบูรณาการระหว่างหน่วยงาน ซึ่งผลจากการวิจัยจะส่งเสริมกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบและเป็นขั้นตอน การผลักดันการพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตในปัจจุบันและในอนาคต

10. ควรมีหน่วยงานกลางในการทำหน้าที่พิจารณาเสนอนโยบาย แผน ส่งเสริม และประสานการวิจัย การพัฒนา และการใช้ รวมทั้งการประเมินคุณภาพและประสิทธิภาพของการวิจัย เพื่อส่งเสริมให้ผลงานวิจัยมีประสิทธิผลอย่างแท้จริง พัฒนาระบบตัวชี้วัดด้านการพัฒนาองค์ความรู้และนวัตกรรมการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้

11. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องหรือองค์กรกลางควรมีการประเมินผลตามสภาพจริง ดูความก้าวหน้าหรือพัฒนาการของบุคคลเป็นหลัก ใช้สื่อและเทคโนโลยีใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมาเป็นสื่อกลางในการสื่อสารและถ่ายทอดความรู้ ช่วยในการจัดการศึกษาให้ครอบคลุมต่อเนื่องตลอดชีวิต

12. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการเผยแพร่ องค์ความรู้ที่มีอยู่ในรูปแบบสื่อสาธารณะ หรือสื่อประเภทต่างๆ ที่หลากหลาย ทั้งสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ และพื้นที่อื่นๆ ใกล้เคียงเห็นความสำคัญและพร้อมร่วมมือกันพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ๆ อย่างต่อเนื่อง เกิดเป็นการเรียนรู้ร่วมกันอย่างยั่งยืน

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การพัฒนาการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้

องค์ความรู้

การเรียนรู้ตลอดชีวิตในบริบทสังคมไทย หมายถึง การเรียนรู้ของบุคคลตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นการเรียนรู้ที่ไม่หยุดนิ่งมีความต่อเนื่องตลอดช่วงวัย โดยผ่านการเรียนรู้แบบทางการในระบบโรงเรียนและสถาบันการศึกษา การเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการ ผ่านกระบวนการกลุ่ม และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม และการเรียนรู้ด้วยตนเอง ที่เน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติ การเรียนรู้จากสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลายในสังคม ทั้งนี้ เพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถในทักษะที่จำเป็น เข้าใจในสิ่งต่างๆ ตามที่ผู้เรียนรู้ต้องการ นอกจากนี้ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสามารถเรียกรวมว่า “การเรียนรู้ตลอดชีวิต” อีกด้วย การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้จึงหมายรวมครอบคลุมการศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ให้สามารถประสานสอดคล้องความต้องการของบุคคล กลุ่มบุคคล และชุมชนได้อย่างแท้จริง ในความเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ การส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้เกิดขึ้นในทุกระดับ และทุกภาคส่วนในสังคม ถือเป็นหลักการสำคัญที่หน่วยงานและชุมชนต้องตระหนักถึงประโยชน์ของการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต การพัฒนาการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างเป็นระบบ ไม่ใช่ส่วนใดส่วนหนึ่งของระบบ และพิจารณาระบบการศึกษา ที่เน้นการพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการศึกษา หลักสูตร สถานศึกษา กระบวนการสร้างและการถ่ายทอดความรู้ และการส่งเสริมและยกระดับมาตรฐานวิชาชีพครูคณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาอย่างยั่งยืน และการพิจารณาระบบการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การมุ่งเน้นการพัฒนาปัจจัยที่เอื้ออำนวยให้เกิดการเรียนรู้ ทั้งที่เป็นบุคคล และสื่อการเรียนรู้และเทคโนโลยีต่างๆ โดยทั้งสองระบบเป็นส่วนหนึ่งของระบบการพัฒนาประเทศที่สำคัญ ซึ่งต้องเชื่อมโยงกับการพัฒนาระบบอื่นๆ ในสังคม ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

แนวทางการปฏิบัติ

1. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง และทุกภาคส่วนในสังคม ควรร่วมสร้างให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ วัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ให้เกิดขึ้นกับคนทุกช่วงวัยในทุกครอบครัว และทุกชุมชน ด้วยการสร้างกระแสสังคมใหม่ให้การเรียนรู้เป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคนโดยเน้นเรื่องความตระหนักถึงประโยชน์และความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิตในรูปแบบต่างๆ การรักการเรียนรู้ตลอดชีวิต การรักการอ่านตั้งแต่วัยเด็ก และ

การส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันของคนต่างวัยอันจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิต และสามารถในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมที่หลากหลาย พร้อมเรียนรู้และเท่าทันความเป็นไปของโลกในยุคปัจจุบัน

2. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องควรร่วมมือกันพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ในทุกระดับและทุกประเภทการศึกษา โดยการสนับสนุนการจัดให้มีระบบการศึกษาเรียนรู้ และการวัดและประเมินผลการศึกษาเรียนรู้ของผู้เรียนที่เป็นมาตรฐาน สามารถเทียบเคียงกันได้

3. ส่งเสริมบทบาทของสถาบันทางสังคมให้สามารถทำงานได้เต็มศักยภาพตามบทบาทและหน้าที่อย่างเข้มแข็ง อาทิ การพัฒนาสถานศึกษาที่มีศักยภาพสูงในแต่ละภูมิภาคให้เป็นศูนย์การเรียนรู้การสอนที่มีความโดดเด่นเฉพาะวิชา สถาบันครอบครัวให้สามารถพัฒนาความรู้ การเรียนรู้ของบุตรหลานได้อย่างถูกต้องในทุกระดับและทุกประเภทการศึกษา รวมทั้งการชี้แนะโอกาสการเข้าถึงการศึกษาและการเรียนรู้ หน่วยงานภาคเอกชน อาทิ สถานประกอบการ ห้างร้าน มูลนิธิต่างๆ หรือกลุ่มคณะบุคคลให้สามารถมีบทบาทในการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่หลากหลายเพื่อการพัฒนาประชาชนในด้านต่างๆ ทั้งด้านการพัฒนาความรู้ ทักษะจำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพ หรือการสร้างการกระตุ้นคิดเกี่ยวกับประเด็นทางสังคมในปัจจุบันและอนาคต

4. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องรวมทั้งทุกภาคส่วนในสังคมร่วมปฏิรูปการศึกษาในทุกระบบตั้งแต่การศึกษาก่อนปฐมวัยไปจนถึงการศึกษาระดับอุดมศึกษา โดยเน้นความเป็นเลิศในด้านคุณภาพของผู้เรียนเป็นสำคัญ รวมทั้งคุณภาพของครูผู้สอน เนื้อหาหลักสูตร สื่อการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผลการเรียนรู้

5. การพัฒนาระบบเทียบโอนความรู้และประสบการณ์ การส่งเสริมการเทียบคุณวุฒิ การศึกษาและการเทียบโอนความรู้ผ่านประสบการณ์ของบุคคล รวมทั้งการปรับระบบการวัดและประเมินผลของผู้เรียน และระบบการเข้ารับการศึกษาต่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาแต่ละรูปแบบ เพื่อให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของประชากรทุกกลุ่มตามศักยภาพ ปัญหา และความต้องการที่แท้จริง

6. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการพัฒนารูปแบบและหลักสูตร เนื้อหาและวิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่เหมาะสมสามารถเชื่อมโยงได้ตลอดชีวิต เพื่อช่วยให้การศึกษาเรียนรู้ทั้งในชั้นเรียนและนอกห้องเรียนตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของบุคคล และกลุ่มบุคคลในชุมชนได้

7. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องควรร่วมดำเนินการส่งเสริม การศึกษาทางเลือกและการเรียนรู้ที่มีความยืดหยุ่น เข้าถึงได้ง่าย ที่สอดคล้องกับความต้องการของ ผู้เรียนรู้ ที่สัมพันธ์สอดคล้องกับวัฒนธรรม วิถีชีวิต และการประกอบอาชีพในแต่ละท้องถิ่น โดย เน้นการพัฒนาให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง เรียนรู้เป็นกลุ่มจนเป็นความเคยชินใน ชีวิตประจำวัน

8. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องของระดมสรรพกำลังและความ ร่วมมือกันในการพัฒนาสื่อ เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาและการเรียนรู้ที่หลากหลาย บทเรียนผ่าน อินเทอร์เน็ต การใช้มาตรการทางภาษีเพื่อให้การสนับสนุนการผลิตสื่อเพื่อการเรียนรู้มีจำนวน มากขึ้นและมีคุณภาพที่ดีขึ้น ประชาชนสามารถเข้าถึงการบริการได้ง่าย และเท่าเทียมกัน

9. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง และทุกภาคส่วนในสังคม ควรร่วมมือกันปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับทุกคน ทุกที่สามารถ เป็นแหล่งสำหรับการเรียนรู้ได้อย่างไม่มีขีดจำกัด ส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ในวิถีชีวิต การสนับสนุนกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันของกลุ่มคนในชุมชน ผ่านรูปแบบการเรียนรู้แบบง่ายๆ อย่างไม่เป็นทางการ เช่น การเรียนรู้ผ่านเรื่องเล่า การร่วมกิจกรรมตามประเพณีนิยม งานที่จัดขึ้น ในชุมชนหรือการเรียนรู้ร่วมกันของคนระหว่างชุมชนได้ การเรียนรู้จากผู้รู้ ผู้นำศาสนา ครู ผู้นำ ชุมชน ผู้สูงอายุ กลุ่มเด็กและเยาวชน กลุ่มผู้รู้อื่นๆ ทั้งจากภายในชุมชนและภายนอกชุมชน เป็นต้น

ยุทธศาสตร์ที่ 5 ยุทธศาสตร์การพัฒนาองค์กร/สถาบันการเรียนรู้เพื่อการพัฒนา สังคมแห่งการเรียนรู้

องค์ความรู้

องค์กรหรือสถาบันการเรียนรู้ หมายถึง หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน และภาค ประชาชน ที่สามารถสร้างองค์ความรู้ เพื่อเพิ่มพูนสมรรถนะที่จะก่อให้เกิดความก้าวหน้าในการ พัฒนาชุมชน หรือดำเนินกิจการไปสู่เป้าหมายร่วมกัน นอกจากนี้ องค์กร/สถาบันการเรียนรู้มี บทบาทในการพัฒนาต่อยอดความรู้ในสังคม โดยองค์กรหรือหน่วยงาน และชุมชนควรมีบทบาท เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่มีการจัดการเรียนรู้ขึ้นในองค์กรตลอดเวลา การส่งเสริมและสนับสนุน การพัฒนาความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ดีงามให้กับผู้บริหาร บุคลากร และพนักงาน สนับสนุน บุคลากรให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ การดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ หลากหลาย ส่งเสริมการเรียนรู้ของสมาชิกอย่างต่อเนื่อง การจัดการแก้ปัญหา และจัดกิจกรรมการ เรียนรู้บริการแก่ชุมชนด้วย โดยอาศัยหลักการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ที่เชื่อว่า คนหรือทรัพยากร มนุษย์เป็นพื้นฐานการพัฒนาที่สำคัญ และต้องได้รับการพัฒนาอย่างสม่ำเสมอจึงจะสามารถ

ดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในสังคมแห่งการเรียนรู้ต้องอาศัยความร่วมมือจากองค์กร/สถาบันการเรียนรู้เครือข่ายในลักษณะหุ้นส่วนการพัฒนา การมีองค์การแห่งการเรียนรู้จะทำให้องค์การและบุคลากร มีกระบวนการทำงานที่มีประสิทธิภาพและมีผลการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิผล โดยมีการเชื่อมโยงรูปแบบของการทำงานเป็นทีม สร้างกระบวนการในการเรียนรู้และสร้างความเข้าใจเตรียมรับมือกับความเปลี่ยนแปลง เปิดโอกาสให้ทีมทำงานและมีการให้อำนาจในการตัดสินใจ เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศของการคิดริเริ่ม และการสร้างนวัตกรรม ซึ่งจะทำให้เกิดองค์การที่เข้มแข็ง พร้อมเผชิญกับสภาวะการแข่งขัน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของบุคลากรขององค์กร/สถาบันการเรียนรู้ อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตและมีคุณภาพ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาบุคลากรขององค์กร/สถาบันการเรียนรู้ และประชาชนในสังคมสังคมแห่งการเรียนรู้

แนวทางการปฏิบัติ

1. ผลักดันให้สถาบันการศึกษา องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน สื่อสารมวลชน เข้าร่วมการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยการปรับบทบาท แนวคิด และวิธีการดำเนินงานเพื่อมุ่งพัฒนาองค์ความรู้ นวัตกรรมการทำงาน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย การเรียนรู้ร่วมกันควบคู่กับความรับผิดชอบต่อสังคม โดยมุ่งให้เกิดการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่วนร่วม

2. รัฐบาล โดยความร่วมมือจากองค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องร่วมสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเป็นองค์กรหรือสถาบันการเรียนรู้ มีการอบรมให้ความรู้เรื่องการพัฒนาเป็นองค์กรการเรียนรู้ที่ได้มาตรฐาน กระบวนการพัฒนาตามศักยภาพและบริบทขององค์กรหรือหน่วยงาน และชุมชน การจัดการเรียนรู้ภายในองค์กร การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ การพัฒนาผู้เรียนรู้หรือบุคคลการเรียนรู้ขึ้นในองค์กร และการให้บริการการเรียนรู้แก่ชุมชนทั่วไป เป็นต้น ซึ่งองค์กรหรือหน่วยงาน รวมทั้งชุมชนที่สนใจสามารถนำไปปรับใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อไปได้

3. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องและทุกภาคส่วนในสังคม ร่วมกำหนดแผนการพัฒนาองค์กรหรือหน่วยงาน การพัฒนาชุมชนภายใต้กรอบการพัฒนาที่ชัดเจน โดยมุ่งหวังให้เกิดการเปลี่ยนการเรียนรู้ในองค์กร บรรยากาศการเรียนรู้และการทำงานแบบเป็นมิตร การพัฒนากระบวนการทำงานในเชิงการสนทนา การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของคนในองค์กรระหว่างผู้ร่วมงาน ผู้บริหาร และผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ประสบการณ์ และทักษะร่วมกัน และพัฒนาองค์การอย่างต่อเนื่องทันต่อสภาวะการเปลี่ยนแปลงและการแข่งขัน

4. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างสภาพแวดล้อมขององค์กร/ สถาบัน ชุมชน ท้องถิ่นและสังคม ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ และพัฒนาทักษะการทำงาน การเรียนรู้และการดำเนินชีวิตพื้นฐานของประชาชน บุคลากร และผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยการระดมสรรพกำลังจากภาคส่วนต่างๆ ในสังคมพัฒนาการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ

5. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมและสนับสนุนองค์กร/ สถาบันที่มีการดำเนินงานที่ประสบความสำเร็จในแง่การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ การดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เป็นประจำ และต่อเนื่อง ในด้านการทำงาน การสนับสนุนงบประมาณอย่างจริงจัง การพัฒนาศักยภาพบุคลากร การส่งเสริมการดำเนินการอย่างครบวงจรเพื่อเป็นองค์กรหรือสถาบันตัวอย่างในการดำเนินการพัฒนาที่เห็นผลเป็นที่ประจักษ์

6. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมและสนับสนุนการประชาสัมพันธ์และการรายงานผลการดำเนินงานขององค์กรเรียนรู้ในลักษณะเครือข่ายการทำงาน เชื่อมโยงการเรียนรู้ร่วมกันอย่างกว้างขวาง การจัดการเผยแพร่องค์ความรู้ ผลการปฏิบัติ บทเรียนที่ประสบความสำเร็จระหว่างองค์กรการเรียนรู้ตามความเชี่ยวชาญของหน่วยงาน หรือชุมชนแห่งการเรียนรู้ หรือจัดในลักษณะโครงการความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆ โดยองค์ความรู้ที่นำมาแลกเปลี่ยนกันเป็นองค์ความรู้ที่ตกผลึกแล้ว ซึ่งจะเป็นประโยชน์กับองค์กรหรือหน่วยงาน และชุมชนในการดำเนินงานต่อไป

7. นำการศึกษาวิจัยมาเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการขับเคลื่อนการดำเนินงานขององค์กร/สถาบันการเรียนรู้ทั้งในระดับองค์กร ระหว่างองค์กร ภาคประชาชน และองค์กรระหว่างประเทศเพื่อนำกระบวนการวิจัยและพัฒนา องค์ความรู้ที่ได้มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม

ยุทธศาสตร์ที่ 6 การพัฒนาการบริหารจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้

องค์ความรู้

การบริหารจัดการความรู้ คือ กระบวนการใดๆ ที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อรวบรวม และจัดเก็บความรู้ภายในองค์กรซึ่งเปรียบเสมือนสินทรัพย์ที่มีคุณค่าอย่างเป็นระบบ เพื่อที่จะนำมาใช้ หรือถ่ายทอดกันได้ในภายในองค์กร อันจะเกิดประโยชน์ต่อการปฏิบัติงาน หรือเพื่อสร้างความได้เปรียบด้านการแข่งขันใน ความรู้ที่ได้รับการจัดการอย่างเป็นระบบนี้จะคงอยู่เป็นความรู้ขององค์กรตลอดไป ดังนั้นจึงถือได้ว่าการจัดการความรู้เป็นกระบวนการที่สำคัญของการบริหารจัดการความรู้ที่องค์การยกระดับความรู้ ให้คุณค่าแก่ทรัพยากรความรู้ และการจัดการทรัพยากรความรู้

ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยความรู้นั้นจะต้องถูกต้องและสอดคล้องกับความต้องการของบุคคล โดยมีการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความรู้ ได้แก่ การผลิตความรู้ การสร้างความรู้ และการเผยแพร่ความรู้ มีการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ การยกระดับความรู้ การใช้ความรู้ร่วมกันในการแก้ปัญหา การวางแผนกลยุทธ์และการตัดสินใจ รวมไปถึงการจัดระบบฐานความรู้ของทรัพยากรบุคคล องค์ความรู้ในองค์กร กระบวนการบริหารจัดการความรู้ ประกอบด้วย การสำรวจความรู้ ภายในองค์กร การวางแผนความรู้เพื่อการรวบรวมและจัดเก็บ การพัฒนาความรู้ การถ่ายทอดความรู้ (Knowledge Transfer) หรือการแบ่งปันความรู้ (Knowledge Sharing) การบริหารจัดการความรู้จึงสัมพันธ์กับเรื่ององค์กรแห่งการเรียนรู้ เป็นอย่างยิ่ง หากองค์กรจะพัฒนาตนเองให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ก็จำเป็นจะต้องบริหารจัดการความรู้ภายในองค์กรให้เป็นระบบเพื่อส่งเสริมให้บุคลากรเรียนรู้ได้จริงและต่อเนื่อง การบริหารจัดการความรู้ ทำให้องค์กรช่วยลดระยะเวลาการพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือการเรียนรู้งานใหม่ บุคลากรได้รับความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ลดการสูญเสียเวลา มีความคงที่ในผลของการเรียนรู้ การปฏิบัติงาน และผลิตภัณฑ์ การคงรักษาคุณภาพหรือภาพลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ไว้ ก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพของความรู้ไปสู่นวัตกรรมใหม่ๆ นอกจากนี้ การจัดการความรู้ที่ดีเน้นการพัฒนาในรูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลาย พัฒนากลไกกระบวนการถ่ายทอดความรู้ ให้ประชาชนสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ได้อย่างเสมอภาค รวมทั้งการพัฒนากระบวนการบริหารจัดการการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังต้องส่งเสริมการสร้างบรรยากาศเพื่อเอื้อต่อการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในทุกหนทุกแห่ง ไม่ว่าจะเป็นในครอบครัว องค์กร สถาบัน และชุมชน ให้ประชาชนมีโอกาสเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ได้ตลอดเวลา และปัจจัยที่มีความสำคัญยิ่งต่อการจัดการความรู้คือ ต้องมีการพัฒนาบุคคล องค์กร ให้เป็นผู้จัดการความรู้ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของประชาชน รวมทั้งการพัฒนาทักษะความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ภูมิปัญญาท้องถิ่น และพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ประเภทต่างๆ ให้สามารถเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ และกระตุ้นให้ประชาชนใช้ความรู้เป็นฐานในการแก้ปัญหาและการพัฒนาที่เหมาะสมกับสภาพของชุมชนต่อไป

แนวทางการปฏิบัติ

1. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมและสนับสนุนทรัพยากรการเรียนรู้ องค์ความรู้ที่จำเป็นเกี่ยวกับวิธีการบริหารจัดการความรู้ การจัดการความรู้ทั้งในระดับชุมชนและประเทศ การพัฒนาระบบบริหารจัดการความรู้โดยสร้างความเชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในชุมชนและระหว่างชุมชน เพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในวงกว้างจนโยงใยครอบคลุมทั่วประเทศ โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and

Communication Technologies: ICTs) เป็นกลไกในการบริหารจัดการตามกระบวนการของการจัดการความรู้

2. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมการจัดการความรู้ด้านวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และความหลากหลายทางชีวภาพ โดยใช้กระบวนการสืบค้น ถอดความรู้และประสบการณ์ของผู้รู้หรือครูภูมิปัญญา และรวบรวมเป็นคลังข้อมูลในชุมชน และนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชน สนับสนุนคนรุ่นใหม่มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับ ปราชญ์ ผู้รู้หรือผู้สูงอายุในชุมชน

3. ควรกระจายอำนาจตามศักยภาพและความพร้อมในการพัฒนา เพื่อให้หน่วยงานในชุมชนได้บริหารจัดการการเรียนรู้อย่างอิสระ คล่องตัว และสามารถพัฒนาแนวทางการบริหารจัดการความรู้ในระดับชุมชนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (area-based) เพื่อเพิ่มศักยภาพ ความเข้มแข็ง และความพร้อมให้กับชุมชนในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งถือเป็นการบริหารจัดการแบบใหม่

4. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องควรพัฒนาระบบบริหารจัดการความรู้ระดับบุคคล เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ภาคเอกชน และภาคส่วนต่างๆ เช่น บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและสนับสนุนการศึกษาเรียนรู้ให้มากขึ้น

5. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินการบริหารจัดการความรู้ที่เป็นระบบ การสำรวจความรู้ภายในองค์กร การวางแผนความรู้ เพื่อการรวบรวมและจัดเก็บ การพัฒนาความรู้ การถ่ายทอดความรู้ (Knowledge Transfer) หรือ การแบ่งปันความรู้ (Knowledge Sharing) เนื่องจากเป็นกระบวนการที่สำคัญ ที่องค์กรต้องดำเนินการต่อเนื่องภายหลังจากที่บุคลากรมีความรู้ความชำนาญแล้ว มีการถ่ายทอดความรู้ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน

6. รัฐบาล และองค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องร่วมผลักดันการเพิ่มศักยภาพการจัดการความรู้ของชุมชน การพัฒนาศักยภาพเครือข่ายแกนนำนักการจัดการความรู้ และการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของประชาชนโดยยึดชุมชนเป็นฐานการพัฒนาที่สำคัญ

7. รัฐบาล องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง และภาคประชาคมร่วมพัฒนาปรับปรุงระบบและกลไกการบริหารจัดการให้มีความคล่องตัว และมีประสิทธิภาพ เน้นการดำเนินงานตามหลักธรรมาภิบาล เน้นการพัฒนางบประมาณที่มีความโปร่งใสและมีประสิทธิภาพ

8. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง และภาคประชาคม ส่งเสริมและสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาดำเนินการปรับปรุง แก้ไข และการจัดให้มีกฎระเบียบการดำเนินงานที่เอื้อต่อการปฏิบัติงาน อีกทั้งการพัฒนาการสนับสนุน ให้องค์กรได้มีโอกาสเรียนรู้เทคนิคการจัดเก็บความรู้เฉพาะไว้กับองค์กรอย่างมีระบบ เพื่อที่จะ สามารถนำออกมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

9. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง และภาคประชาชนควร ดำเนินการพัฒนาระบบการบริหารจัดการเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน ภาคเอกชน และทุกภาคส่วนในสังคมในการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ให้มากขึ้น

10. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง และภาคประชาชนร่วม พัฒนาระบบบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ และมีความคล่องตัว

ยุทธศาสตร์ที่ 7 ยุทธศาสตร์การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาสังคม แห่งการเรียนรู้

องค์ความรู้

บรรยากาศการเรียนรู้ในชุมชนสามารถสะท้อนจากการที่ประชาชนสนใจเข้าร่วมกิจกรรม การเรียนรู้ที่หลากหลาย ในสังคมมีกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดเวลา ผู้คนในสังคมสนใจใฝ่รู้อย่าง ต่อเนื่องสม่ำเสมอ มีการประชาสัมพันธ์การเรียนรู้ มีการนำเสนอผลงาน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ที่จูงใจประชาชนทุกกลุ่มวัยให้เห็นความสำคัญของการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา การสร้าง บรรยากาศการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นทั้งสภาพบรรยากาศทางกายภาพและทางอารมณ์จิตใจ การมี ความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน การจัดเตรียมสภาพแวดล้อมทางกายภาพสามารถทำได้ด้วยการจัดเตรียม สภาพแวดล้อม การออกแบบสถานที่ อาคารที่เหมาะสม โดยเฉพาะบรรยากาศในห้องเรียนหรือ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน สถานศึกษา สถานที่ราชการ สถานประกอบการภาคเอกชนให้เหมาะสมและ เอื้อแก่การจัดการเรียนรู้ รวมไปถึงการมีบรรยากาศการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นแบบไม่เป็น ทางการ เป็นกันเอง จะเห็นได้ว่า การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้สามารถจัดได้ในหลากหลาย ลักษณะทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการซึ่งถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะมีความ เกี่ยวข้องสัมพันธ์โดยตรงกับการรับรู้ และการเรียนรู้ของผู้เรียน หรือผู้รับบริการการเรียนรู้ ทั้งนี้ การ สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ในการจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตใน ชุมชน รวมทั้งองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องย่อมส่งผลต่อการเรียนรู้ของบุคคล และกลุ่มบุคคล ต่างๆ โดยการพัฒนาสภาพแวดล้อมที่จะสนับสนุนการเรียนรู้เกี่ยวข้องกับปัจจัย 4 ประการคือ คุณค่า สภาพแวดล้อม รูปแบบของการปฏิสัมพันธ์ และผู้คนเป็นส่วนสำคัญที่สุด บรรยากาศการ

เรียนรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในชุมชนเป็นสิ่งที่สร้างได้ โดยอาศัยทรัพยากรการเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชน หรือหน่วยงานนั้นๆ ตามลักษณะหรือบริบทของแต่ละที่ หากองค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง และชุมชนมีความตั้งใจจริงที่จะพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้เป็นปัจจัยหลักที่สำคัญในการกระตุ้นการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยมีเป้าหมายสูงสุด คือการปรับเปลี่ยนความคิด พฤติกรรม การปฏิบัติของบุคคล และค่านิยมของสังคมไปสู่การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ที่แท้จริงได้

แนวทางการปฏิบัติ

1. จัดตั้งหน่วยงานกลางเพื่อทำหน้าที่สร้างกระแส กระตุ้นสังคมโดยรวมให้ผู้คนในสังคมมีความตระหนักถึงคุณค่าของการเรียนรู้ สนใจและใฝ่หาความรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ส่งเสริมการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง การคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับทักษะชีวิต ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคม คุณธรรม จริยธรรมพื้นฐาน และส่งเสริมความเป็นนานาชาติบนพื้นฐานของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย รวมทั้งรู้จักใช้ความรู้ และประสบการณ์ต่างๆ ทั้งจากตนเองหรือคนรอบข้างในการตัดสินใจ หรือดำเนินการต่างๆ เพื่อพัฒนาตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน

2. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งภาคประชาชน ร่วมกันสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างกลุ่มภาคีเครือข่ายความร่วมมือต่างๆ และสถาบันทางสังคมในสังคม ร่วมสร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ การสร้างบรรยากาศของการทำงานเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้แบบกัลยาณมิตร ทำให้ทุกฝ่ายมีความรู้สึกร่วมกันทำงานร่วมกัน ซึ่งจะนำไปสู่การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวิธีการปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้น

3. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องควรเร่งส่งเสริมการปรับทัศนคติของสังคมให้เน้นการยกย่องผู้ที่ใฝ่ศึกษาเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเป็นคนที่มีความขยันหมั่นเพียร และสามารถปรับตัวรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ แหล่งการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ ครอบครัวที่มีการส่งเสริมการเรียนรู้ หรือชุมชนแห่งการเรียนรู้ในสังคม เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีขององค์กรหรือชุมชนในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ด้วยการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน การให้คุณค่ากับคนดีในสังคม การผลักดันสื่อดีให้มีแพร่หลาย ทั้งสื่อพื้นบ้าน สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุ โทรทัศน์ สื่อออนไลน์และสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศต่างๆ

4. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องส่งเสริมให้กลุ่มเด็กและเยาวชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ในการเรียนรู้และปรับตัวกับสื่อและเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ เพื่อสร้างโอกาสการเข้าถึงแหล่งข้อมูลและความรู้อย่างกว้างขวาง เพื่อให้เด็กและเยาวชนมีความรู้ ทักษะ และทัศนคติหรือเจตคติที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรมพื้นฐาน และมีนิสัยการเรียนรู้ตลอดชีวิต

5. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง ชุมชน และภาคประชาชน ระดมความร่วมมือ ระดมสรรพกำลัง ทรัพยากรการเรียนรู้ที่มีอยู่หลากหลายพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ โครงการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตต่างๆ เช่น เวทีประชาคม การเสวนา การสัมมนาเชิงวิชาการ การพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างบุคคล และกลุ่มบุคคล การจัดทำสื่อสาธารณะที่หลากหลาย สื่อสารมวลชน การจัดพิมพ์สื่อสิ่งพิมพ์ หนังสือประเภทการปลูกฝังการเรียนรู้ตลอดชีวิต และคุณค่าการเรียนรู้ การรณรงค์เพื่อการเรียนรู้ การจัดนิทรรศการ การแข่งขัน การให้รางวัล การแสดงตัวอย่าง โดยจัดเป็นกลุ่มการเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้ ร้านเพื่อการเรียนรู้ สัปดาห์แห่งการเรียนรู้ ตลาดนัดการเรียนรู้เพื่อให้เกิดบรรยากาศการเรียนรู้ในสังคมแห่งการเรียนรู้

6. ส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนจัดทำปฏิทินการเรียนรู้เพื่อกระตุ้นความสนใจของประชาชน สัปดาห์ของกิจกรรมต่าง ๆ เช่น สัปดาห์แห่งการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ หรือการสื่อสารกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ ผ่านวิทยุชุมชน หอกระจายข่าว สื่อเอกสารสิ่งพิมพ์ และสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น อินเทอร์เน็ต

7. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง ชุมชน และภาคประชาชน พัฒนาปัจจัยแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ การดึงดูดการศึกษาและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องของบุคคล โดยการปรับปรุงประสิทธิภาพการดำเนินงานพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น การดำเนินการออกแบบชุมชนที่เหมาะสม การพัฒนาระบบฐานข้อมูล และสิทธิประโยชน์ให้เอื้อต่อการลงทุน ส่งเสริมการวิจัยพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยี ตลอดจนการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ในการจัดสภาพบรรยากาศการเรียนรู้ การพัฒนาศักยภาพการดำเนินงานให้สามารถดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย

8. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องสร้างมาตรการในการติดตาม อำนวยความสะดวก สนับสนุน ส่งเสริม เสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหา การดำเนินการการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ และสรุปผลการดำเนินงานในการจัดสภาพแวดล้อม การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตร่วมกับชุมชน

9. ผลักดันให้องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง และภาคส่วนต่างๆ ในสังคมร่วมสร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยการสนับสนุนงบประมาณแบบมีส่วนร่วม การปรับปรุงกฎ ระเบียบ และกฎหมายต่างๆ

ยุทธศาสตร์ที่ 8 การพัฒนากระบวนการดำเนินงานเพื่อพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้

องค์ความรู้

กระบวนการที่จะนำไปสู่การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ยึดหลักการดำเนินการพัฒนาความร่วมมือแบบหุ้นส่วน หลักการของการมีส่วนร่วม เป็นการทำกิจกรรมของหน่วยงานหรือชุมชน และประชาชนในพื้นที่ ซึ่งเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม และหลักการของความสามารถในการดำเนินงาน เป็นความสามารถในการทำกิจกรรมของหน่วยงานหรือชุมชนและประชาชนในพื้นที่ หลักการดำเนินงานอื่นๆ อีกเช่น หลักความจำเป็นของการเรียนรู้ หลักความสำคัญของชุมชน หลักความร่วมมือแบบหุ้นส่วน การมีส่วนร่วมของชุมชน และการติดตามความสามารถในการดำเนินงาน หลักการใช้ชุมชนเป็นฐาน หลักการจัดกิจกรรมที่มีความหลากหลาย หลักการจัดกิจกรรมที่ผสมกลมกลืนกับการดำเนินชีวิต หลักความเสมอภาคการเปิดกว้างยืดหยุ่นและการเข้าถึงได้ง่าย หลักความจำเป็นของการเรียนรู้ การศึกษาตลอดชีวิตหรือการเรียนรู้ หลักความสำคัญของชุมชน หลักการใช้ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนา หลักการจัดกิจกรรมที่มีความหลากหลาย กิจกรรมของชุมชน หลักการจัดกิจกรรมที่ผสมกลมกลืนกับการดำเนินชีวิต หลักความเสมอภาค และหลักการดำเนินงานที่มีความต่อเนื่อง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชนแห่งการเรียนรู้ การดำเนินงานยึดชุมชนเป็นฐานของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ โดยใช้ศักยภาพและทรัพยากรในชุมชนเป็นหลัก ให้ประชาชนและทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทำงานทุกขั้นตอน ตั้งแต่การกำหนดและตัดสินใจในกิจกรรมสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับตนเองและชุมชนท้องถิ่น การสนับสนุนให้สังคมทุกส่วนและทุกระดับได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ กระบวนทัศน์ใหม่ของการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เป็นแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ยั่งยืน ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพคน และสังคม และเป็นพลังทางสังคมในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศชาติ ซึ่งกระบวนการดำเนินการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของแต่ละชุมชนอาจมีความแตกต่างกันเนื่องจากลักษณะบริบท ปัญหาและความต้องการมีความหลากหลายแตกต่าง การดำเนินการจึงต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาโดยยึดชุมชนเป็นฐานของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ โดยใช้ศักยภาพและทรัพยากรในชุมชนเป็นหลัก ให้ประชาชนและทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทำงานทุกขั้นตอนตั้งแต่การกำหนดและตัดสินใจในกิจกรรมสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับตนเองและชุมชนท้องถิ่น และการเสริมสร้างพื้นฐานทางสังคมที่มีอยู่ให้เข้มแข็งและมีพลังเพียงพอในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาชุมชน สังคม และประเทศชาติ

แนวทางการปฏิบัติ

1. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนส่งเสริมให้ชุมชนตระหนักรู้และเข้าใจในหลักการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ถูกต้อง การพัฒนาชุมชนโดยใช้ความรู้เป็นฐานการพัฒนาที่สำคัญ การส่งเสริมและสนับสนุนการเห็นคุณค่าของทรัพยากรการเรียนรู้ในชุมชน และสามารถปฏิบัติได้จริง ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ชุมชนมีการดำเนินกิจกรรมต่อเนื่องอย่างเป็นพลวัต ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนและชุมชนโดยรวม

2. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนในการพัฒนาระบบการดำเนินงาน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการพัฒนาชุมชน ที่มีความชัดเจนในเป้าหมาย และมีความยืดหยุ่น คล่องตัวในการดำเนินงาน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนและชุมชน โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ และประชาชน โดยยึดหลักความร่วมมือแบบหุ้นส่วน หลักการของการมีส่วนร่วม และหลักการของความสามารถในการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งประเมินผลการดำเนินงานที่คำนึงถึงประโยชน์ของชุมชนส่วนรวม

3. ชุมชนควรกำหนดวิสัยทัศน์ ความต้องการ และแนวทางในการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน โดยเน้นการลงทุนในทรัพยากรมนุษย์ให้มากขึ้น การรักษาทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่า ตลอดจนการใช้ทรัพยากรมนุษย์ให้เหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุด รวมทั้งการส่งเสริมการถ่ายทอดเทคโนโลยีสารสนเทศทั้งภายในชุมชนและระหว่างชุมชน

4. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องควรผลักดันให้เกิดการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ขึ้นเพื่อเป็นต้นแบบการดำเนินงาน โดยอาศัยกระบวนการในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ได้แก่ (1) การสร้างความตระหนักรู้และเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดสังคมแห่งการเรียนรู้ การพัฒนาโดยใช้ความรู้เป็นฐานการพัฒนา และคุณค่าของการศึกษาตลอดชีวิต (2) การคัดสรรคณะทำงาน เรียกว่า คณะกรรมการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ขึ้นโดยชุมชนเอง เพื่อทำหน้าที่วางแผนการดำเนินงาน พัฒนาและออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ โครงการการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ การดำเนินการ และการประเมินผลการดำเนินงาน รวมทั้งรับผิดชอบการประสานงานร่วมมือกับผู้ที่เกี่ยวข้อง และเป็นพี่ปรึกษาในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มบุคคลในพื้นที่ เป็นต้น (3) วิเคราะห์สภาพชุมชนโดยรวม ได้แก่ สภาพชุมชนในปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการและความสนใจ รวมทั้งการวิเคราะห์สถานะชุมชนในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ (4) กำหนดแผนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายโครงการและกิจกรรม การกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ รวมทั้งแนวทางการพัฒนาเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย

การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (5) พัฒนาแผนปฏิบัติการอย่างละเอียดสำหรับการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับชุมชน (6) แสวงหาความร่วมมือจากกลุ่มเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง (7) ดำเนินการจัดกิจกรรม โครงการเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ (8) กำกับติดตามและประเมินผลความสำเร็จ (9) สรุปรวบรวมองค์ความรู้ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผลการดำเนินงานกับสมาชิกภายในชุมชน และชุมชนอื่นๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ (10) ประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ผลการดำเนินงานการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ทั้งนี้ชุมชนอาจนำกระบวนการพัฒนาข้างต้นไปปรับให้สอดคล้องกับแผนการดำเนินงานของชุมชนที่มีอยู่แล้ว เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่สอดคล้องกันอย่างลงตัว ส่งผลต่อการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ

5. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนการดำเนินงานของแต่ละชุมชน แต่ละองค์กรอย่างเต็มที่ตามศักยภาพในรูปแบบที่หลากหลาย ทั้งทางด้านองค์ความรู้ที่จำเป็นต่อการพัฒนา มาตรการสร้างความร่วมมือระหว่างเครือข่าย การพัฒนาเครื่องมือสำหรับการตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงาน ศักยภาพและความสำเร็จของชุมชน องค์กรหรือหน่วยงานที่มีการดำเนินงานพัฒนาเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อนำผลการพิจารณาปรับปรุงการดำเนินงานการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

6. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องสนับสนุนการเชื่อมโยงประสานการดำเนินงานระหว่างเครือข่ายเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน การส่งเสริมการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ผลการดำเนินงานต่างๆ การเรียนรู้ร่วมกันเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ได้มาซึ่งข้อมูลอันเป็นประโยชน์ โดยเป็นฐานข้อมูลที่สำคัญในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ สำหรับหน่วยงานหรือชุมชนอื่นๆ ต่อไป

ยุทธศาสตร์ที่ 9 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของสังคมเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้

องค์ความรู้

สังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนที่ดีต้องมีองค์ประกอบโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาที่ครบครัน ได้แก่ ระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับชุมชน อาคาร สถานที่ และอุปกรณ์ประกอบ เช่น ระบบน้ำ ระบบไฟฟ้า ระบบปรับอากาศ เครื่องจักร อุปกรณ์สำนักงาน และอุปกรณ์ประกอบการใช้ ระบบอำนวยความสะดวก เช่น ระบบการสื่อสาร ระบบการเดินทางขนส่งที่สะดวกคล่องตัว รวมทั้งชุมชนมีการออกแบบเมือง/ชุมชนที่เหมาะสม พื้นที่ชุมชนได้รับการจัดสรรอย่างมีความเป็นสัดส่วน เอื้อประโยชน์ต่อประชาชนในการดำเนินชีวิตประจำวัน การประกอบอาชีพ และการพัฒนาตนเองใน

ด้านต่างๆ รวมทั้งการยกระดับโครงสร้างพื้นฐานทางปัญญา การพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างครบวงจร ระบบการจัดการความรู้ โดยชุมชนต้องมีองค์ประกอบทั้งในเชิงโครงสร้างทางสังคมและเชิงระบบหรือสถาบันสำคัญของสังคม การมีโครงสร้างพื้นฐานและสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ สามารถสร้างโอกาสการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องให้คนทุกกลุ่มทุกวัยสามารถเข้าถึงแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้และองค์ความรู้ที่หลากหลาย ทั้งที่เป็นขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และองค์ความรู้ใหม่ ทั้งนี้ชุมชนที่มีโครงสร้างพื้นฐานของสังคม มีทุนทางสังคมได้แก่ ทุนมนุษย์หรือบุคคล ทุนสังคม ทุนสถาบัน ทุนภูมิปัญญา ศาสนา และวัฒนธรรม ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และทุนทางเศรษฐกิจที่เป็นรากฐานสำคัญของชุมชน รวมทั้งทรัพยากรที่ชุมชนก่อให้เกิดหรือผลิตขึ้น เช่น ปัจจัยสี่ ความรู้ภูมิปัญญา ประสบการณ์ชีวิตของผู้คน และการที่ชุมชนมีโครงสร้างพื้นฐานการพัฒนาที่ครอบคลุมเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ครบวงจรย่อมจะทำให้เกิดพลังชุมชนที่เข้มแข็ง เนื่องจากมีปัจจัยสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต อันจะเป็นรากฐานที่มั่นคงในการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่มีความมั่นคงและยั่งยืน

แนวทางการปฏิบัติ

1. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องควรร่วมมือกันส่งเสริมและสนับสนุนทรัพยากรการเรียนรู้และการพัฒนาชุมชน และสนับสนุนงบประมาณสำหรับการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญของชุมชน ได้แก่
2. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องควรร่วมมือกับชุมชนในการกำหนดแนวทางการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของชุมชนอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยความร่วมมือจากองค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน สถาปนาในการออกแบบชุมชนใหม่ หรือปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ และโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับชุมชน
3. ชุมชนควรมีการจัดการโครงสร้างพื้นฐานสำหรับการพัฒนา ด้วย อาทิ การจัดหาหรือจัดสร้างโครงสร้างพื้นฐาน มีความจำเป็นต่อการปฏิบัติงาน การพัฒนาชุมชน ทำให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามเป้าหมายของระบบบริหารงานคุณภาพ การบำรุงรักษาให้โครงสร้างพื้นฐานมีอายุการใช้งานได้ยาวนาน มีประสิทธิภาพและมีความพอเพียงกับการใช้ โครงสร้างพื้นฐานไม่ว่าจะเป็นอาคารสถานที่ เครื่องจักร อุปกรณ์หรือระบบอำนวยความสะดวกต้องการระบบการดูแลและบำรุงรักษาอย่างถูกต้อง ดังนั้นการจัดการด้านโครงสร้างพื้นฐานต้องนำระบบ "การบำรุงรักษาแบบมีส่วนร่วม" มาใช้เพื่อให้การบำรุงรักษามีประสิทธิภาพมากพอกับการอำนวยความสะดวก ให้การทำงานเกิดคุณภาพ

4. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องและชุมชนควรร่วมมือกัน ออกแบบชุมชนเพื่อการเรียนรู้ที่มีบรรยากาศที่เอื้ออำนวยให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง สม่่าเสมอ มีแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการของประชาชน มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตลอดเวลา เพื่อให้ผู้คนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีสื่อหรือช่องทางการ สื่อสารเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ รวมไปถึงการดำเนินการออกแบบชุมชน ในทางกายภาพ เพื่อให้ผู้อยู่อาศัยรู้สึกสบาย ผ่อนคลาย มีความเป็นกันเอง และประสงค์ทำ กิจกรรมร่วมกันในชุมชน

5. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องและชุมชนพัฒนา โครงสร้างพื้นฐานการจัดการความรู้ ซึ่งได้แก่ เครื่องมือ อุปกรณ์ ฮาร์ดแวร์/ซอฟต์แวร์ หรือเทคนิค ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคลหรือประชาคม ทั้งนี้ขึ้นกับ สภาพแวดล้อมของชุมชน องค์กรหรือหน่วยงานธุรกิจนั้นๆ โครงสร้างนี้จะส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ ร่วมกัน ทั้งนี้องค์กรจะต้องกำหนดหุ้นส่วนในทางยุทธศาสตร์นี้ไว้ในแผนกลยุทธ์ขององค์กร รวมทั้ง กำหนดความร่วมมือที่จะมีให้กัน เพื่อให้องค์กรของทั้งสองฝ่ายเข้มแข็งขึ้น เช่น การพัฒนาระบบ การจัดเก็บความรู้เพื่อการเข้าถึง การพัฒนาระบบการกระจายเผยแพร่ความรู้ การพัฒนาระบบที่ เอื้ออำนวยต่อการสร้างความรู้ใหม่ๆ และระบบที่บูรณาการเพื่อสนับสนุนการสร้างความรู้ใหม่ๆ

6. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องควรร่วมมือกับชุมชน เสริมสร้างและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางปัญญาในระดับท้องถิ่น ชุมชน และประเทศ โดยการ พัฒนาโครงข่ายโทรคมนาคมและบริการอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ทั่วประเทศ เพื่อเป็นการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างบุคคล ชุมชน ก่อเกิดเป็นพลังขับเคลื่อนการพัฒนาที่สำคัญใน วงกว้างต่อไป

ยุทธศาสตร์ที่ 10 การพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพเครือข่ายเพื่อการพัฒนาสังคม แห่งการเรียนรู้

องค์ความรู้

เครือข่าย ในที่นี้หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างผู้คน ระหว่างกลุ่ม องค์กร ในการจัด กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ เชิงบวกสำหรับชุมชนต้องอาศัยความร่วมมือของเครือข่ายกลุ่มบุคคล กลุ่มองค์กรในลักษณะ หุ้นส่วนการพัฒนา ที่สำคัญ เครือข่ายมีการยอมรับฐานความคิดของกันและกันอย่างเสมอภาค เท่าเทียมกัน ทั้งนี้ โดยการประสานเครือข่ายชุมชนการเรียนรู้ เครือข่ายข้อมูลข่าวสาร มีการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ในประเด็นความร่วมมือต่างๆ ระหว่างบุคคล

องค์กรหรือหน่วยงาน และชุมชน องค์ความรู้ ไปจนถึงความร่วมมือในการดำเนินการกิจกรรมต่างๆ ร่วมดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหาและการพัฒนาชุมชน โดยเครือข่ายการเรียนรู้อาจเป็นปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวหลัก สถาบันต่างๆที่เป็นตัวหลัก กลุ่มที่เป็นแกนกลาง กลุ่มสนใจ นายจ้างที่เป็นตัวหลัก ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนา ประชาสังคม (ประชาชนในภาคส่วนต่างๆ ชมรม สมาคม) ภาคธุรกิจ (อุตสาหกรรม การบริการ ฯลฯ) ภาคราชการ และสถาบันการศึกษาทุกระดับ เป็นต้น เพื่อสนับสนุนซึ่งกันและกันในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกๆ ด้าน ร่วมมือกันจัดกิจกรรม บูรณาการระหว่างองค์กรเพื่อให้มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายและต่อเนื่องตลอดเวลา เกิดแหล่งการเรียนรู้ที่กว้างขวางขึ้นในสังคม อันจะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนทุกกลุ่มในสังคมสังคม แห่งการเรียนรู้ควรประสานความ การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมแห่งการเรียนรู้ ภาควิชาการ พัฒนาทุกภาคส่วนมีบทบาทสำคัญในการผลักดันแนวทางการพัฒนาไปสู่การปฏิบัติบนพื้นฐานของความร่วมมือและประสานเชื่อมโยงการทำงานร่วมกันอย่างบูรณาการ

แนวทางการปฏิบัติ

1. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนส่งเสริมและสนับสนุนการเชื่อมโยง ผลักดันการดำเนินงานประสานความร่วมมือเป็นทีมในลักษณะภาคีเครือข่ายการพัฒนาสังคมแห่ง การเรียนรู้ที่เป็นระบบของหน่วยงานหรือองค์กรทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ใน ประเทศและต่างประเทศ อาทิ บุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ องค์กรระหว่างประเทศ สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถาน ประกอบการ สื่อสารมวลชน และสถาบันสังคมอื่น ๆ เพื่อเป็นฐานสำคัญในการพัฒนากิจกรรมการ เรียนรู้ และการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้
2. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนและส่งเสริม การพัฒนาองค์ประกอบของเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน อาทิ การพัฒนาระบบการสื่อสารถึงกัน การสนับสนุนการรวมกลุ่มที่หลากหลาย การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการพัฒนา ระบบการจัดการร่วมกัน โดยอาจเริ่มจากการสนับสนุนให้มีเวทีชาวบ้านสำหรับการเชื่อมโยงคนเข้า สู่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง นำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเองต่อไป
3. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องและทุกภาคส่วนในสังคม ควรสร้างความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกันเกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต ให้กับทุกคนในสังคม รวมไปถึงการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยอาศัยการศึกษาและการเรียนรู้ ตลอดชีวิตเป็นกลไกการพัฒนาที่สำคัญ เนื่องจากแต่ละเครือข่ายมีความแตกต่างกันในเป้าหมาย และการดำเนินงาน การมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง จะส่งผลให้เครือข่ายการเรียนรู้เป็น กระบวนการมีส่วนร่วมที่ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้โดยการแบ่งปันความรู้และประสบการณ์

4. รัฐบาล องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องและทุกภาคส่วนในสังคมร่วมมือกันผลักดันให้มีกระบวนการขับเคลื่อนการดำเนินงานด้านการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ด้วยการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตอย่างเป็นระบบ มีทิศทางจุดมุ่งหมายที่สอดคล้องสนับสนุนซึ่งกันและกัน และมีเป้าประสงค์ชัดเจนเป็นไปในแนวทางเดียวกัน ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ โดยเน้นการทำงานในเชิงสหวิชาชีพ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินงาน และเพื่อให้ได้รับโอกาสในการจัดสรรทรัพยากรและการเข้าถึงแหล่งเงินทุนเพื่อการดำเนินงาน จนเกิดเป็นความร่วมมือและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สามารถจัดและขยายการให้บริการกิจกรรมการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ด้วยกระบวนการศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีความครอบคลุมและกว้างขวาง เพื่อสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษาให้แก่ประชาชนอย่างแท้จริง

5. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องและทุกภาคส่วนในสังคมควรสนับสนุนการประสานงานระหว่างเครือข่าย เช่น มหาวิทยาลัย หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชน เพื่อการจัดการศึกษา การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน องค์กรหรือหน่วยงานอย่างคุ้มค่าและมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง มีส่วนในการพัฒนาชุมชน การเสนอแนะแนวทางการพัฒนา และร่วมลงมือปฏิบัติ ตระหนักว่าชุมชนเป็นองค์กรอิสระที่สำคัญ มีสิทธิและเสรีภาพในการคิดและดำเนินการต่างๆ รวมทั้งองค์กรภาคส่วนต่างๆ ควรปรับบทบาทการทำงานจากผู้ให้เป็นผู้จัดให้มี โดยทำหน้าที่อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ให้ประชาชน

6. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องควรพัฒนากลไกการตรวจสอบการปฏิบัติงานของภาคีเครือข่าย รวมทั้งสร้างระบบและวิธีการที่ยืดหยุ่นเอื้ออำนวยให้หน่วยงานนอกภาครัฐเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการได้สะดวกรวดเร็วขึ้นในลักษณะหุ้นส่วนการพัฒนา การรักษาเครือข่ายให้ยั่งยืนถาวร โดยการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ให้กับเจ้าหน้าที่ในเครือข่าย ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การจัดประชุม การสัมมนา การอบรม การศึกษาดูงานทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ

7. ชุมชน หรือองค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องควรมีมาตรการเสริมแรงให้เครือข่ายที่ดำเนินงานร่วมกับชุมชนมาจนประสบความสำเร็จ เช่น การให้รางวัล โล่เกียรติยศ ประกาศนียบัตรชมเชย ประกาศเกียรติคุณ หรือเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เกียรติคุณผ่านสื่อมวลชน เป็นต้น เพื่อรักษาเครือข่ายความร่วมมือเดิม และเป็นการเชิญชวนประชาสัมพันธ์ให้กับเครือข่ายทางสังคมภายนอกเข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมการเรียนรู้และการพัฒนาชุมชน

8. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องควรร่วมมือกันพัฒนาบทบาทของเครือข่ายให้เอื้อต่อการพัฒนาคน โดยการส่งเสริมความเข้มแข็งของเครือข่ายสมัยใหม่

ได้แก่ เครือข่ายการเรียนรู้แบบออนไลน์ให้เป็นพลังสำคัญที่มีบทบาทการเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ องค์ความรู้ ข้อคิดเห็นที่สร้างสรรค์ต่างๆ เพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยการจัดสรรพื้นที่ให้สอดคล้องกับความสนใจ และมีระบบการควบคุม การบริหารจัดการอย่างเป็นระบบและเข้มงวด

นอกจากนี้ ขั้นตอนการนำยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนไปสู่การปฏิบัติเป็นอีกประเด็นที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ต้องดำเนินการโดยยึดหลักความเชื่อที่ว่าการศึกษาและการเรียนรู้เป็นกลไกสำคัญต่อการพัฒนาคนและสังคม โดยการบูรณาการการเรียนรู้ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพเข้าด้วยกันอย่างผสมกลมกลืน ยึดชุมชนเป็นฐานของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ โดยใช้ศักยภาพและทรัพยากรในชุมชนเป็นหลัก ให้ประชาชนและทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วม ร่วมแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันในระหว่างการทำงานทุกขั้นตอน ตั้งแต่การกำหนดและตัดสินใจ การสนับสนุนการทำงานของภาคส่วนต่างๆ และการสร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ จะทำให้เกิดพลังชุมชนที่เข้มแข็ง อันจะเป็นรากฐานที่มั่นคงในการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่มีความยั่งยืนนั่นเอง

จะเห็นได้ว่า เพื่อให้การดำเนินงานพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ให้ประสบความสำเร็จได้นั้น หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ควรกำหนดวิสัยทัศน์เป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกันในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตและการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ปรับกลยุทธ์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ในหน่วยงาน โดยเน้นการลงทุนในทรัพยากรมนุษย์ให้มากขึ้น การส่งเสริมการถ่ายทอดเทคโนโลยีทั้งภายในองค์กรและระหว่างองค์กร การวิจัยและพัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน และกำหนดแนวทางในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ในอนาคต การรักษาทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่า ตลอดจนการใช้ทรัพยากรมนุษย์ให้เหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุด การที่จะส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นต้องปฏิรูปและส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้มีความสำคัญอย่างน้อยเท่าเทียมกับการศึกษาในระบบ ทั้งด้านการดำเนินงานและงบประมาณ รวมทั้งหน่วยงานที่รับผิดชอบอาจต้องปรับบทบาทจากผู้ปฏิบัติมาเป็นผู้สนับสนุนขององค์กรหรือหน่วยงานระดับท้องถิ่นและภาคประชาชนให้มีบทบาทหลักในการพัฒนาการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชนในท้องถิ่น ในแง่การส่งเสริมและการสนับสนุนศักยภาพ ความรู้พื้นฐาน ทักษะที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านการศึกษาตลอดชีวิตแก่บุคลากรในพื้นที่ การระดมสรรพกำลังและสนับสนุนทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับการศึกษาตลอดชีวิต จัดกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อเป็นหลักประกันว่าประชาชนคนไทยจะได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน และมีการพัฒนาคุณภาพชีวิตไปตามที่สังคมไทยพึง

ปรารถนาอย่างแท้จริง (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2552) ทั้งนี้ เพื่อมุ่งพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้อันจะเป็นกลไกสำคัญในการผลักดัน ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศด้านเศรษฐกิจและสังคมของรัฐบาล ให้ประชาชนได้รับโอกาสในการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีสิทธิและมีหน้าที่ร่วมรับผิดชอบการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ให้การเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นการจัดการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม ตอบสนองความต้องการและสอดคล้องกับสภาพของกลุ่มเป้าหมาย และบูรณาการเข้าเป็นวิถีชีวิตของคนในสังคม

5. ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

ปัจจัยแห่งความสำเร็จของสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวก สำหรับชุมชน ได้แก่ 1) การมีผู้นำชุมชนที่ดี 2) มีการสนับสนุนงบประมาณ 3) มีเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็ง 4) มีขนาดชุมชนที่เหมาะสม 5) ชุมชนมีแผนชุมชนและเป้าหมายการพัฒนาที่ชัดเจน 6) มีแนวทางการดำเนินงาน 7) มีการออกแบบชุมชนเพื่อการเรียนรู้ 8) มีกลุ่มอาชีพต่างๆ 9) มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 10) สมาชิกมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด 11) มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย 12) มีระบบสาธารณูปโภคที่ครบครัน 13) มีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ 14) มีระบบการประกันสิทธิความรู้ รวมทั้ง การมีเว็บไซต์ชุมชน มีระบบการสร้างคุณค่าของพลเมือง มีการขับเคลื่อนนวัตกรรมทางสังคม การมีองค์กรหรือหน่วยงาน ศูนย์ความเป็นเลิศเฉพาะที่มุ่งพัฒนาองค์ความรู้ของชุมชนตั้งอยู่บนฐานทุนทางสังคมที่แตกต่างกัน กลไกการขับเคลื่อนชุมชนที่สำคัญ นอกจากองค์ประกอบทั้งในเชิงโครงสร้างทางสังคมและเชิงระบบหรือสถาบันสำคัญของสังคม โดยมีการศึกษาและการเรียนรู้เป็นกลไกสำคัญต่อการแก้ปัญหาและการพัฒนา มีการบูรณาการการเรียนรู้ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพเข้าด้วยกันอย่างผสมกลมกลืน ยึดชุมชนเป็นฐานของการพัฒนาระบบการเรียนรู้ โดยใช้ศักยภาพและทรัพยากรในชุมชนเป็นหลัก ให้ประชาชนและทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทำงานทุกขั้นตอนตั้งแต่การกำหนดและตัดสินใจในกิจกรรมสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับตนเองและชุมชนท้องถิ่น การสนับสนุนให้สังคมทุกส่วนและทุกระดับได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ และการสร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้อันจะเป็นรากฐานที่มั่นคงในการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ กลุ่มคณะทำงานเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ระดับชุมชนมีบทบาทโดยตรงในการสร้างชุมชนให้มีบรรยากาศการเรียนรู้ร่วมกัน การจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ รวมทั้งการพัฒนาองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้ ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะ ทัศนคติที่ดี และคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างเป็นองค์รวมของประชาชน

จะเห็นได้ว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จของสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนข้างต้นสามารถแบ่งออกเป็น ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ได้แก่

ปัจจัยภายใน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชนที่ดี/ มีขนาดชุมชนที่เหมาะสม/ มีเป้าหมายการพัฒนาที่ชัดเจน/ มีแนวทางการดำเนินงานต่อเนื่อง/ มีการออกแบบชุมชนเพื่อการเรียนรู้/ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้/ สมาชิกมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด/ มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย/ มีระบบสาธารณูปโภคที่ครบครัน/ มีกลุ่มอาชีพหลากหลาย **ปัจจัยภายนอก** ได้แก่ มีการสนับสนุนงบประมาณ/ มีเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็ง/ มีการประกันสิทธิความรู้/ มีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ

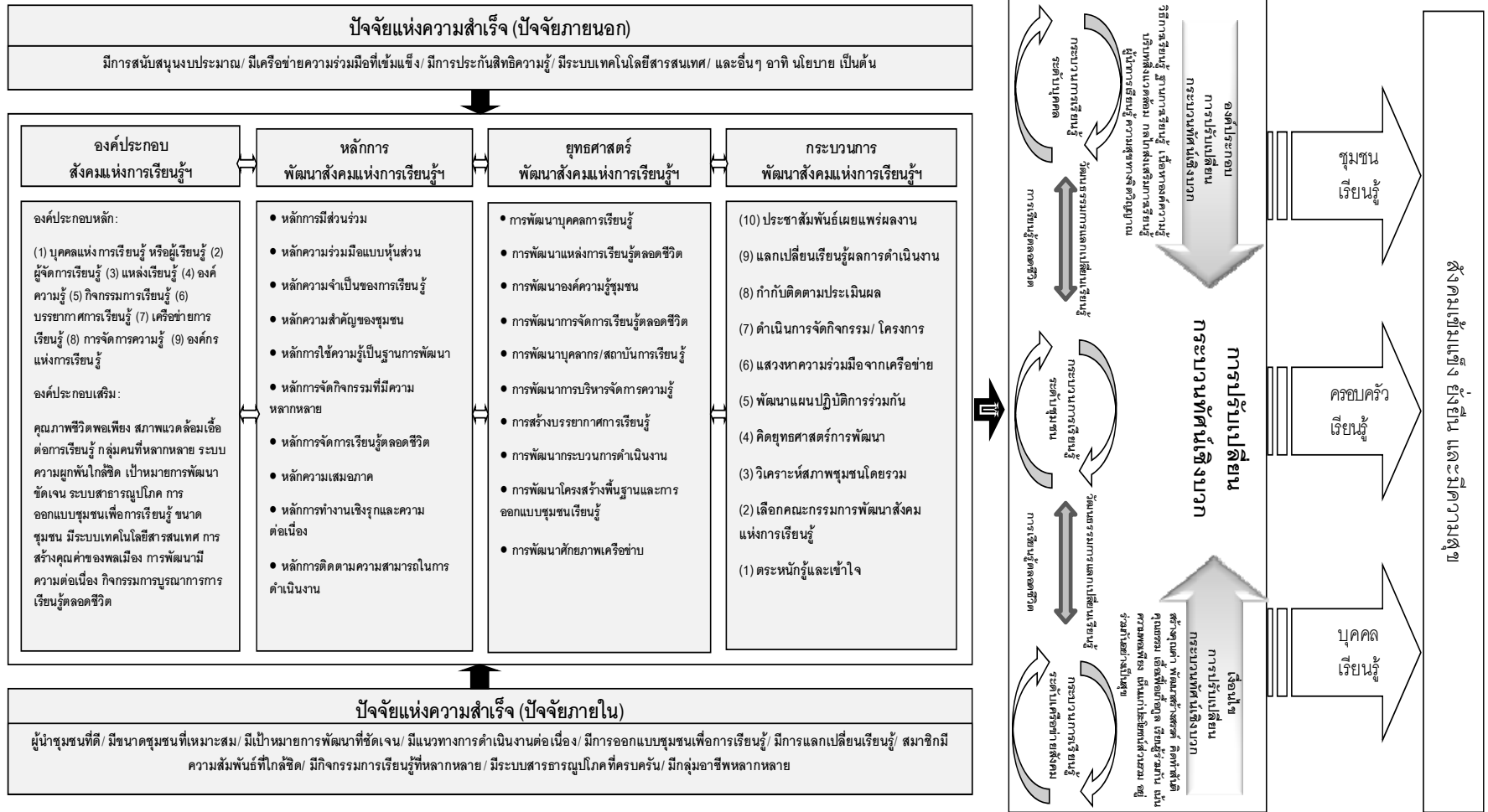
จะเห็นได้ว่า ในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนควรคำนึงถึงปัจจัยแห่งความสำเร็จเหล่านี้ประกอบการดำเนินงานด้วย อย่างไรก็ตาม ปัจจัยอื่นๆ อาทิ ปัจจัยนโยบายของรัฐ ปัจจัยเชิงลบที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา หรือตัวอย่างการพัฒนาชุมชนที่ไม่ประสบความสำเร็จ สภาพทางสังคมที่บีบคั้น หรือแรงกดดันที่อาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง หรือปัจจัยภายในในเชิงจิตสำนึกของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลก็เป็นสิ่งสมควรนำมาพิจารณาด้วยเช่นกัน

ความสัมพันธ์ของแต่ละองค์ประกอบของรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนสู่การปฏิบัติจริง

การนำรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนที่ได้จากงานวิจัยไปประยุกต์ใช้ให้เกิดผลจริงในทางปฏิบัติ องค์กรหรือหน่วยงาน และชุมชนควรต้องคำนึงถึงองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้ ทั้งที่เป็นองค์ประกอบหลักและองค์ประกอบเสริมซึ่งถือเป็นพื้นฐานของการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ นอกจากนี้การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ประกอบด้วยกระบวนการพัฒนา 10 ขั้นตอนที่องค์กรหรือหน่วยงาน และชุมชนสามารถยึดเป็นแนวทางการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ และนำไปใช้ได้ทันที การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตหรือโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง อาจมีความแตกต่างกันตามการวิเคราะห์ของชุมชน ปัญหาและความต้องการที่หลากหลาย รวมทั้งความเหมาะสมกับบริบทของแต่ละชุมชน นอกจากนี้การดำเนินงานพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ อาจยึดยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ เป็นแนวทางร่วมกับแผนงานที่องค์กรหรือหน่วยงาน และชุมชนได้กำหนดไว้แล้ว หรือกำหนดเป็นแนวทางการพัฒนาใหม่ได้เช่นกัน ทั้งนี้ การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ควรคำนึงถึงหลักการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ และปัจจัยแห่งความสำเร็จประกอบการดำเนินงานในแต่ละ

ขั้นตอนด้วย ซึ่งคาดว่า ภายหลังจากการพัฒนาตามแนวทางข้างต้น บุคคล ครอบครัว องค์กรหรือหน่วยงาน และชุมชนจะเกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทัศน์ทางความรู้ ทักษะ และทัศนคติใหม่ที่ดีต่อการเรียนรู้ จนเกิดเป็นพฤติกรรมกรดำเนินชีวิต และค่านิยมที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมโดยรวม ดังนั้นการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้จึงเป็นแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ยั่งยืน ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพคน และสังคม และเป็นพลังทางสังคมในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย

ความสัมพันธ์ของแต่ละองค์ประกอบของรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ดังแสดงในรูปภาพ ที่ 4.12 โครงสร้างความสัมพันธ์ของแต่ละองค์ประกอบของรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

แผนภาพที่ 4.12 โครงสร้างความสัมพันธ์ของแต่ละองค์ประกอบของรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

จะเห็นได้ว่า จากแผนภาพอนาคตรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยน กระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน เมืองค์ประกอบที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ได้แก่ องค์ประกอบทางสังคม ประกอบด้วย ทุนมนุษย์ หรือทุนบุคคล ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางภูมิปัญญา ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และทุนทางศาสนาที่เป็นรากฐานสำคัญของชุมชนไทย โดยทุนทางสังคมเหล่านี้มีอยู่ในทุกชุมชน แต่อาจมีความหลากหลายแตกต่างกัน และในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้จำเป็นอย่างยิ่งที่สังคมควรมีองค์ประกอบของวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่สามารถเชื่อมโยงชุมชน และระหว่างชุมชนอื่นๆ ได้ มีการออกแบบสังคมที่มีความเหมาะสมกับบริบท และเป็นสังคมที่พร้อมด้วยระบบสาธารณูปโภค ระบบโครงสร้างพื้นฐานทางสังคมที่พร้อมเท่าเทียมกันและทั่วถึงกัน องค์ประกอบข้างต้นเป็นฐานการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ที่จำเป็นต่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

สังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนจะขับเคลื่อนไปได้อย่างมั่นคงนั้น ต้องอาศัยยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนที่มีความเฉพาะ มุ่งพัฒนาสังคมในระดับประเทศ และระดับชุมชนอย่างครอบคลุม เน้นการพัฒนาสังคมฐานความรู้แบบองค์รวมโดยใช้ความรู้เป็นฐานการพัฒนาสังคมที่สำคัญ ผ่านการศึกษาตลอดชีวิต ได้แก่ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ชุมชนที่จะพัฒนาเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ เมืองค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) บุคคลแห่งการเรียนรู้ หรือผู้เรียนรู้ 2) ผู้จัดการเรียนรู้ 3) แหล่งเรียนรู้ 4) องค์ความรู้ 5) กิจกรรมการเรียนรู้ 6) บรรยากาศการเรียนรู้ 7) เครือข่ายการเรียนรู้ 8) การจัดการความรู้ 9) องค์กรแห่งการเรียนรู้ และองค์ประกอบเสริมของสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ได้แก่ ขนาดชุมชน ลักษณะเฉพาะของชุมชน เช่น วัฒนธรรม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนที่หลากหลาย ระบบความผูกพันใกล้ชิดระหว่างประชาชนกับชุมชน การกำหนดเป้าหมายการพัฒนา และเจตนารมณ์ของการพัฒนาสังคมให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ การมียุทธศาสตร์การดำเนินงานการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทชุมชนที่แตกต่างกัน การพัฒนาโดยใช้ความรู้เป็นฐาน ระบบสาธารณูปโภคที่ครบครัน การออกแบบชุมชนเพื่อการเรียนรู้ มีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศของชุมชน เช่น การมีเว็บไซต์ชุมชน มีระบบการสร้างคุณค่าของพลเมือง มีการขับเคลื่อนนวัตกรรมทางสังคม มีระบบการประกันสิทธิสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการเรียนรู้ของประชาชน การสนับสนุนงบประมาณสำหรับการพัฒนา และการมีองค์กรหรือหน่วยงาน ศูนย์ความเป็นเลิศเฉพาะที่มุ่งพัฒนาองค์ความรู้ของ

ชุมชน ตั้งอยู่บนฐานทุนทางสังคมที่แตกต่างกัน กลไกการขับเคลื่อนชุมชนที่สำคัญนอกจากองค์ประกอบทั้งในเชิงโครงสร้างทางสังคมและเชิงระบบหรือสถาบันสำคัญของสังคม โดยมีการศึกษาและการเรียนรู้เป็นกลไกสำคัญต่อการแก้ปัญหาและการพัฒนา มีการบูรณาการการเรียนรู้ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพเข้าด้วยกันอย่างผสมกลมกลืน ยึดชุมชนเป็นฐานของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ โดยใช้ศักยภาพและทรัพยากรในชุมชนเป็นหลัก ให้ประชาชนและทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทำงานทุกขั้นตอน ตั้งแต่การกำหนดและตัดสินใจในกิจกรรมสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับตนเองและชุมชนท้องถิ่น การสนับสนุนให้สังคมทุกส่วนและทุกระดับได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ และการสร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ จะทำให้เกิดพลังชุมชนที่เข้มแข็ง อันจะเป็นรากฐานที่มั่นคงในการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ กลุ่มคณะทำงานเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ระดับชุมชนมีบทบาทโดยตรงในการสร้างชุมชนให้มีบรรยากาศการเรียนรู้ร่วมกัน การจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ รวมทั้งการพัฒนาองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้ ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะ ทักษะที่ดี และคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างเป็นองค์รวมของประชาชนในชุมชน

สรุป

จะเห็นได้ว่า เพื่อให้การดำเนินงานพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ให้ประสบความสำเร็จได้นั้น หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ควรกำหนดวิสัยทัศน์เป้าหมายและวัตถุประสงค์ ร่วมกันในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ ปรับกลยุทธการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ในหน่วยงาน โดยเน้นการลงทุนในทรัพยากรมนุษย์ให้มากขึ้น การส่งเสริมการถ่ายทอดเทคโนโลยีทั้งภายในองค์กรและระหว่างองค์กร การวิจัยและพัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน และกำหนดแนวทางในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ในอนาคต การรักษาองค์ความรู้ ภูมิปัญญา และทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่า ตลอดจนการใช้ทุนทางสังคมให้เหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุด การที่จะส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีคุณภาพ นั้น จำเป็นต้องปฏิรูปและส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต ที่ประกอบด้วย การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ทั้งด้านการดำเนินงานและงบประมาณ รวมทั้งหน่วยงานที่รับผิดชอบอาจต้องปรับบทบาทจากผู้ปฏิบัติมาเป็นผู้สนับสนุนองค์กรหรือหน่วยงานระดับท้องถิ่นและภาคประชาชนให้มีบทบาทหลักในการพัฒนาการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชนในท้องถิ่น ในแง่การส่งเสริมและการสนับสนุนศักยภาพ ความรู้พื้นฐาน ทักษะที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านการศึกษาตลอดชีวิตแก่บุคลากรในพื้นที่ การระดมสรรพกำลังและสนับสนุนทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับการศึกษาตลอดชีวิต จัดกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อเป็น

หลักประกันว่าประชาชนคนไทยจะได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน และมีการพัฒนาคุณภาพชีวิตไปตามที่สังคมไทยพึงปรารถนาอย่างแท้จริง โดยชุมชนอาจอาศัยยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนเป็นแนวทางการพัฒนาชุมชนสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ทั้ง 10 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาบุคคลแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางปัญญาและแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาองค์ความรู้สำหรับชุมชนเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์ที่ 4 การพัฒนาการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์ที่ 5 ยุทธศาสตร์การพัฒนาองค์กร/สถาบันการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์ที่ 6 การพัฒนาการบริหารจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์ที่ 7 ยุทธศาสตร์การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์ที่ 8 การพัฒนากระบวนการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์ที่ 9 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของสังคมเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ และ ยุทธศาสตร์ที่ 10 การพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพเครือข่ายเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ชุมชนสามารถผนวกยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ชำรงต้นนี้ เข้ากับแผนงานพัฒนาชุมชนด้านต่างๆ พัฒนาควบคู่กันไป หรือชุมชนอาจมีแนวทางอื่นๆ ที่เหมาะสมสำหรับการปรับใช้เพื่อการพัฒนาชุมชนเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพต่อไป ทั้งนี้ เพื่อมุ่งพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้อันจะเป็นกลไกสำคัญในการการพัฒนาประเทศในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจและสังคม การเมืองการปกครอง เป็นต้น ให้ประชาชนได้รับโอกาสในการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีสิทธิและมีหน้าที่ร่วมรับผิดชอบการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ให้การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นการจัดการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม ตอบสนองความต้องการและสอดคล้องกับสภาพของกลุ่มเป้าหมาย และบูรณาการเข้าเป็นวิถีชีวิตของคนในสังคม การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เป็นแนวทางการพัฒนาแบบองค์รวมที่เข้มแข็งภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต อันเป็นแนวทางการพัฒนาบุคคล ชุมชน สังคม และประเทศชาติที่มั่นคงและยั่งยืน

ตอนที่ 4 ผลการนำเสนออนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยน กระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

ผู้วิจัยนำเสนอรูปแบบอนาคตภาพสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนที่พัฒนาขึ้นจากข้อเสนอแนะของที่ประชุมสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ จำนวน 20 คน แบ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิทั้งในระดับนโยบายจำนวน 10 คน และผู้ทรงคุณวุฒิทั้งในระดับปฏิบัติการ จำนวน 10 คน ซึ่งการจัดการสนทนากลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องในระดับนโยบาย จัดขึ้น ณ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในวันศุกร์ที่ 19 สิงหาคม พ.ศ. 2554 เพื่อเพื่อพิจารณา ตรวจสอบและประเมินผลอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนที่ได้จากการวิจัย ซึ่งผู้เข้าร่วมเสนอความคิดเห็น ประกอบด้วย นักการศึกษา นักวิชาการ ผู้บริหารในองค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน จำนวน 10 ท่าน และการสนทนากลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องในระดับปฏิบัติการจัดขึ้นในพื้นที่ชุมชนต้นแบบ ณ ชุมชนบ้านคำปลาหลาย อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ในวันที่อาทิตย์ที่ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2554 ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มในพื้นที่ จำนวน 10 คน ประกอบด้วยกลุ่มผู้นำชุมชน ผู้อำนวยการศูนย์ส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ครูคน. นักปฏิบัติจากภาครัฐและภาคเอกชน และตัวแทนประชาชนในพื้นที่

โดยการนำเสนออนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน มีรายละเอียดประกอบด้วย องค์ประกอบสังคมแห่งการเรียนรู้ หลักการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ กระบวนการในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ และปัจจัยแห่งความสำเร็จ โดยนำเสนอในลักษณะแผนภาพและคำอธิบายเพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้จริงในองค์กรหรือหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน หรือชุมชนต่างๆ ทั่วประเทศต่อไป

ประเด็นการสนทนากลุ่มเกี่ยวกับอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน จัดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) นำเสนอผลการวิจัย เรื่อง อนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน 2) เปิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของผู้ที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนต่างๆ เสนอแนวทางการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ให้บรรลุผลเพื่อการพัฒนาคน ชุมชน และสังคมที่มีความยั่งยืนต่อไป และ 3) พิจารณาและประเมินผลรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวก

สำหรับชุมชนที่ได้จากการวิจัย ประเด็นการสนทนากลุ่ม ประกอบด้วยมุมมองในการพัฒนาสังคมไทยสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน การนำไปปฏิบัติจริงในชุมชน และมุมมองเกี่ยวกับผลการวิจัยอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน (ภาคผนวก ค) โดยมีประเด็นการพิจารณา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ประเด็นที่ 1: พิจารณาผลการวิจัย

1.1 ความคิดเห็นต่อรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

1.2 การนำรูปแบบการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนไปสู่การปฏิบัติ โดยมีประเด็นสำหรับการพิจารณา ได้แก่ การปฏิบัติจริง ขั้นตอน และผู้รับผิดชอบ ข้อควรคำนึง ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาในพื้นที่

1.3 บทบาทหน้าที่ขององค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

1.4 ข้อคิดเห็น และหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

ประเด็นที่ 2: ประเมินผลรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนในมิติต่างๆ ตามแบบประเมินรูปแบบ

ประเด็นที่ 3: ข้อคิดเห็น และหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอื่นๆ (หากมี)

4.1 ผลการพิจารณาผลการวิจัยในที่ประชุมสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ

ผลการพิจารณาผลการวิจัย ได้ข้อสรุปร่วมกัน ดังนี้

4.1.1 ความคิดเห็นต่อรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่มีความคิดเห็นตรงกันว่า อนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนที่นำเสนอ นั้น เป็นข้อมูลที่มีประโยชน์อย่างยิ่ง เป็นแผนที่นำทางไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ หากสามารถทำให้เกิดขึ้นได้ โดยเฉพาะการนำไปปฏิบัติจริงในชุมชนต่างๆ ทั่วประเทศ ส่วนใหญ่วิพากษ์เรื่องการนำเสนอรูปภาพมากกว่าการวิพากษ์เนื้อหาหรือผลการวิจัยที่ได้ โดยระบุว่าควรมีการจัดลำดับความสำคัญของข้อมูลในแต่ละองค์ประกอบ และหยิบยกมาเฉพาะเนื้อหาองค์ประกอบที่มีความสำคัญเท่านั้น หรืออธิบายข้อ

ค้นพบหลัก ข้อค้นพบรอง ข้อค้นพบเสริม เป็นต้น ดังที่ ศาสตราจารย์ ดร.อานันท์ กาญจนพันธุ์ (การสนทนากลุ่ม วันที่ 19 สิงหาคม 2554)

“คือ ที่เสนอมาก็เนี่ยมันก็ครอบคลุมเยอะแยะ นะครับ ที่นี้ผมดูๆแล้วเนี่ยก็อาจจะ มีข้อสังเกตเล็กน้อยก็คือเรายังไม่ได้จัดลำดับความสำคัญคือเรายังไม่รู้ว่อันไหนสำคัญกว่ากัน นำเสนอมายังไม่ได้ ลำดับความสำคัญเรียงกันเป็นดับ คือ หลักการนำเสนอเพื่อจะให้ชัดเจนเนี่ย เราต้อง Highlight เน้น นำเสนอในอันที่เราคิดว่ามันเป็นตัวสำคัญแล้วเรียงตามลำดับหรือไม่ก็ต้อง มีคือในแต่ละช่องนะครับที่มีตั้งแต่หลักการพัฒนาการเรียนรู้ กระบวนการ เรียงตามลำดับ เรียงกัน มากเกินไปมันน่าจะมีการจัดหรือการจัดหาความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน เพราะรู้สึกว่ามันจะเป็นหน้า กระดานกันไปซะหมดเพราะฉะนั้นคือ ควรมีอะไรเป็นตัวหลักและอะไรที่มันเป็นตัวเสริม ตัวที่จะ ช่วยหนุน คือถ้าเป็นไปได้น่าจะจัดได้แล้วมันก็จะช่วยทำให้ผู้ศึกษานี้ อาจจะเข้าใจมากยิ่งขึ้น...”

สอดคล้องกับความคิดเห็นของ ดร.ประพัฒน์พงศ์ เสนาฤทธิ์ (การสนทนากลุ่ม วันที่ 19 สิงหาคม 2554) ที่ระบุว่า “... ต้องนี้แหละที่เข้าใจว่าต้องเพิ่มและฟังความคิดของผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วก็ไปวิเคราะห์สังเคราะห์ออกมาอีกที แยกว่าในแต่ละองค์ประกอบนั้นมันคืออะไร แล้วก็ต้องไม่ ลืมที่จะต้องมี Selective ...องค์ประกอบย่อยไหนที่เป็นตัวสำคัญที่จะเป็นตัวสำคัญที่จะไปปรับ กระบวนการทัศน์ต้องตอบตรงนี้ให้ได้...”

นอกจากนี้ การอธิบายในแต่ละองค์ประกอบ อาทิ กระบวนการพัฒนาสังคมแห่งการ เรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน การอธิบายองค์ประกอบมีลักษณะ เป็นการจัดตั้ง เสมือนนำความคิดของผู้วิจัยไปบอกชุมชนถึงขั้นตอนการพัฒนา ซึ่งในที่นี้ อนาคต ภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนควรเป็น รูปแบบเปิด ที่มีความเป็นพลวัต มีความหลากหลายและสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามความ เหมาะสมตามแต่ละบริบทและภูมิสังคม ดังที่ ดร.สมบัติ สุวรรณพิทักษ์ (การสนทนากลุ่ม วันที่ 19 สิงหาคม 2554) อธิบายว่า “...ที่จริงของไทยมันอาจจะ เป็น *nonformal system* พัฒนาชุมชนแห่ง การเรียนรู้ พัฒนาบุคคลแห่งการเรียนรู้ พัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ พัฒนาสังคมไทยที่เป็นสังคม แห่งการเรียนรู้ แต่อย่างที่ไม่เป็นระบบ ท่านควรจะทำยังไง”

4.1.2 การนำรูปแบบการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ เชิงบวกสำหรับชุมชนไปสู่การปฏิบัติ โดยมีประเด็นสำหรับการพิจารณา ได้แก่ การปฏิบัติจริง ขั้นตอน และผู้รับผิดชอบ ข้อควรคำนึง ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาในพื้นที่

ข้อคิดเห็นส่วนใหญ่ระบุว่า ควรปรับการบรรยายเนื้อหาสาระผลการวิจัยใหม่ ให้สามารถเข้าใจได้ โดยการใช้ภาษาง่าย ๆ เพื่อให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย หรือชุมชนที่สนใจ ทั้งหลายสามารถเข้าใจกระบวนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ที่มีความยืดหยุ่น และนำไปปรับใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชน ชุมชน และสังคมโดยรวม ควรอธิบายการก่อตัวของกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน ที่เกิดขึ้นโดยชุมชน เช่น กลุ่มแกนนำ และเครือข่ายความร่วมมือต่างๆ ซึ่งการการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนไปสู่การปฏิบัติควรเริ่มต้นที่ชุมชน มีลักษณะการพัฒนาที่เป็นไปตามธรรมชาติสอดคล้องกับแนวทางการดำเนินงานของชุมชน ดังที่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จุมพล พูลภัทรชีวิน (การสนทนากลุ่ม วันที่ 19 สิงหาคม 2554)

“...อาจจะเป็นชุมชนเล็กๆ ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ เป็น Model ที่ยืดหยุ่นเหล่านี้ ถ้าเราจะเสนอว่าแตกต่าง 3 รูปแบบ ก็เสนอมันไป 3 รูปแบบนั้นแหละ ซึ่งมันก็สอดคล้องเบื้องต้นของสังคมแห่งการเรียนรู้ อย่าไปจัดตั้ง เปิดปิดทีเดียว มาตรฐานเดียวทางการศึกษานี้แหละ มีมาตรฐานไม่ได้ สื่อถึงคุณภาพที่แท้จริง ทำให้ขาดมาตรฐานและคุณภาพแยกกัน เวลาจะสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ concept ที่สำคัญก็ต้องเปิดและก็เริ่มต้นจากสิ่งที่ชุมชนมีอยู่จริง ไม่ต้องยัดเยียด ไม่ต้องประเมินเค้าตั้งแต่เริ่มต้น เริ่มตรงไหนต่อตรงนั้นไป ซ้ำมไปบ้างก็ได้ ใครชุมชนใดที่เอาไปทำ ทำเล็กลงส่วนนี้หน่อยว่าทำไมถึงทำไม่ได้ อย่างนี้คือความหมายที่แท้จริงของการเรียนรู้ การเรียนรู้สอนไม่ได้ มันต้องบึ่งแว็บขึ้นมาเอง...”

เช่นเดียวกับ นายองอาจ วีรภัทรสกุล (การสนทนากลุ่ม วันที่ 21 สิงหาคม 2554) กล่าวว่า “...อ่า คราวนี้ภาษาพวกนี้มันเป็นภาษาวิชาการอาจจะเข้าใจยากนิดหนึ่ง คราวนี้มานึกถึงว่าการที่เข้าสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ กรณีบ้านคำปลาหลายนี้เขาบอกว่าการสร้างความตระหนักรู้ และเข้าใจเป็นขั้นตอนแรก...”

นอกจากนี้การนำรูปแบบการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนไปสู่การปฏิบัติ ต้องคำนึงถึงการสร้างความเข้าใจที่ตรงกัน นั่นคือแนวคิดสังคมแห่งการเรียนรู้ และแนวคิดอื่นๆ เป็นต้น หลังจากนั้นชุมชนเลือกแนวทางต่างๆ ที่นำเสนอ ตามที่ นาย ถาวร สรรสมบัติ (การสนทนากลุ่ม วันที่ 21 สิงหาคม 2554) กล่าวว่า “...ถ้าไม่เข้าใจแล้วมันทำไม่ได้ มันต้องเข้าใจ (และเข้าใจตรงกัน) เพราะรู้หนี คนรู้จะรู้คนเดียวมันก็ไม่เกิดผลดีเท่าที่ควร ดังนั้นถ้ารู้แล้วเนี่ยทุกคนเนี่ยต้องร่วมกันคิดว่าไอสิ่งที่พวกเราจะทำต่อไปนี้จะกระบวนการเรียนรู้ต่างๆที่มันมีอยู่ในชุมชนอะมันจะสอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติของเราไหม หรือมันจะฝืนกระแส ทวนกระแสสังคมของหมู่บ้านของพวกเรา”

4.1.3 บทบาทหน้าที่ขององค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

มีข้อเสนอให้ปรับรายละเอียดของกระบวนการนำรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนไปสู่การปฏิบัติจริงในพื้นที่ เนื่องจากส่วนใหญ่เชื่อว่า การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่มีอยู่แล้วในวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชน แต่มีลักษณะการเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการ เช่น การพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับพืชผลทางการเกษตรระหว่างเพื่อนบ้าน กลุ่มสนใจ เป็นต้น ดังนั้น ชุมชนท้องถิ่นจึงควรมีบทบาทหน้าที่หลักในการดำเนินการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวก โดยอาจอาศัยคณะกรรมการชุมชน ผู้นำ แกนนำ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมด และให้กระบวนการดังกล่าวเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา

ชุมชนอาจรับความช่วยเหลือและการสนับสนุนส่งเสริมจากองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ในการขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน อาทิ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบโรงเรียน คณะกรรมการศึกษาตามอัธยาศัย กระทรวงศึกษาธิการ หน่วยงานเครือข่ายในพื้นที่ เป็นต้น ซึ่งการช่วยเหลือเป็นลักษณะของการเป็นพี่เลี้ยง และเป็นวิทยากรกระบวนการถ่ายทอดความรู้ เติมเต็มความรู้ใหม่ หรือการสนับสนุนทรัพยากรการเรียนรู้สำหรับการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน เป็นต้น

นอกจากนี้ ปัญหาการครอบงำทางความคิดขององค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชนได้รับการสะท้อนอย่างน่าสนใจ ดังที่ ครูสุรินทร์ กิจนิตยชีวี (การสนทนากลุ่ม วันที่ 19 สิงหาคม 2554) ที่บอกว่า “...ตรงนี้น่าสนใจนะเพราะว่ามันสะท้อนว่า ชุมชนสามารถจัดการตนเองได้ การเรียนรู้ได้ เพราะว่าชุมชนถูกคนอื่นเค้าจัดการมาโดยตลอดโดยเฉพาะกระทรวงศึกษาธิการผูกขาดตลอดว่าฉันต้องเป็นคนจัดการความรู้นะ แต่ชุมชนไม่เคยสำนึกว่าจะจัดการตนเองได้เลย ในส่วนตัวของลุงพบว่าใครจะเอาตัวรอดได้เนี่ยคนนั้นต้องจัดการความรู้ของตนเองถึงจะรอดถ้าถูกคนอื่นจัดการความรู้นั้นไปไม่รอดเพราะฉะนั้นตรงนี้ดีมากเลย ที่นี้ลุงอยากจะถามว่าอะแล้วการจัดการตนเองจัดการตนเองของชุมชนเนี่ยจัดแหล่งเรียนรู้เค้าจัดการตนเองผลลัพธ์ที่ได้จากการเรียนรู้ที่เค้าจัดการตนเอง เนี่ยมันส่งผลถึงการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ไปบ้างรึเปล่าแต่แต่สิ่งที่ลุงอยากรู้จะถามเพิ่มก็คือว่าการจัดการตนเองเค้าเห็นตนเองมัย ชุมชนเห็นตัวเองมัยว่าเนี่ยชุมชนที่ผ่านมานะเนี่ยเป็นผู้ถูกกระทำ เป็นผู้ถูกกระทำตลอดนะ ซึ่งเค้าเห็นโครงสร้างอันนี้มัย”

ซึ่งสอดคล้องกับ ดร. จิรัชัย บุรณะฤทธิ์ทวี (การสนทนากลุ่ม วันที่ 19 สิงหาคม 2554) ที่อธิบายว่า “ผมเชื่อว่าสังคมแห่งการเรียนรู้ที่จะเป็นไปในอนาคตนะครับ อันนี้พูดถึงอนาคตภาพ ในความเชื่อของคนที่ประมาณ 4 ปีเศษนี้เนี่ย ผมเชื่อว่ามันมีความหลากหลายที่จำเป็นจะต้อง ให้เกิดจากธรรมชาติ แต่ในส่วนวิชาการ จำเป็นที่จะต้องไปช่วยเติมเต็มในส่วนที่ขาด แต่ส่วนราชการ ต่างๆถ้าไปจัดตั้งให้สุดท้ายล้มเหลว อย่างเช่น กศ นเนี่ยแหละครับ พยายามตั้งเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิตถ้าเมื่อไหร่ concept การเรียนรู้ตลอดชีวิต จะmisconcept ทันที จะเพี้ยนทันทีเลย ขณะนี้ตั้งชื่อเป็นนอกระบบและอภ્યાศัยก็เริ่มไปบล็อกเพราะฉะนั้นมันเป็นการช่วงชิง วัฒนธรรม และช่วงความเป็นเจ้าของหน้าที่นี้ก็ต้องของฉันเพราะฉะนั้นวิธีนี้ก็เป็นการ ซึ่งมันเป็นอันตรายอย่างยิ่งในการจัดการศึกษาเรื่องนี้จริงๆ...”

4.1.4 ข้อคิดเห็น และหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

ผู้ทรงคุณวุฒิเสนอความคิดเห็นที่หลากหลาย อาทิ นาย หนูไทย วันปรีดา (การสนทนากลุ่ม วันที่ 21 สิงหาคม 2554) ได้อธิบายความสำคัญของกระบวนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนในภาพรวม ดังนี้

“สำหรับผม ผมคิดว่ามันสำคัญทั้งหมด ทุกอัน นำพาไปสู่การเปลี่ยน เปลี่ยนความคิดของคน เปลี่ยนวิธีปฏิบัติของคน เพราะว่ามันต้องเกิดการเรียนรู้ร่วมกันทั้งหมด เพราะว่าการเรียนรู้ร่วมกันเนี่ยมันต้องหลายแปลงหลายคนที่มาคุยปัญหาแล้วก็เอามาพูดคุยในกลุ่ม แล้วมันจะเกิดการเรียนรู้ หลายๆ คนที่ได้ออกความคิด ความอ่าน ช่วยกัน บางทีอย่างของผมเนี่ย ไม่มีมะนาว เอ้า ผมไปเยี่ยมแปลงครั้งที่แล้วของผู้ใหญ่ไม่เห็นมีมะนาวสักต้นเดียวเลย วันนี้กลุ่มก็ต้องเอาไปปลูกให้ผม...”

นอกจากนี้ ข้อเสนอแนะส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการเขียนอธิบายบทที่ 5 การอภิปรายผล

การวิจัย และข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย ควรให้ละเอียดเนื้อหาผลการวิจัยโดยละเอียด เพื่อผู้ที่เกี่ยวข้องและผู้สนใจจะได้เข้าใจหลักการองค์ประกอบของแต่ละเนื้อหา รวมทั้งชุมชนสามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ที่จะเป็นการพัฒนาการศึกษาตลอดชีวิต เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

จะเห็นได้ว่า มีการเสนอความคิดเห็นหลากหลายเกี่ยวกับผลการวิจัย ทั้งในส่วนภาพรวมของการนำเสนออนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน และรายละเอียดเชิงเนื้อหาและองค์ประกอบต่างๆ ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลทั้งหมดได้ปรับแก้ไข และเพิ่มเติมในประเด็นต่างๆ ตามข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมแล้ว เพื่อให้งานวิจัยมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

4.2 ผลการประเมินผลรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนในมิติต่างๆ ตามแบบประเมินรูปแบบ

ภายหลังจากการนำเสนอผลการวิจัยอนาคตภาพรูปแบบการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนในที่ประชุมสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ ผู้วิจัยให้ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินผลรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนโดยใช้แบบประเมินรูปแบบ การประเมินผลรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน มีประเด็นประเมินผลที่ต้องพิจารณา ประกอบด้วย 5 มิติหลัก ได้แก่ 1) มิติเชิงโครงสร้างและองค์ประกอบ 2) มิติเชิงกระบวนการพัฒนา 3) มิติเชิงการบริหารจัดการ 4) มิติเชิงประเด็นยุทธศาสตร์ และ 5) มิติเชิงการนำไปใช้ โดยในแต่ละมิติจะพิจารณาและประเมินความถูกต้องเหมาะสม ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ความสัมพันธ์สอดคล้องกับบริบท ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ความสัมพันธ์สอดคล้องกับบริบท ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ความสัมพันธ์สอดคล้องกับบริบท ประสิทธิภาพ ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ความสัมพันธ์สอดคล้องกับบริบท ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ความสัมพันธ์สอดคล้องกับบริบท ประโยชน์ ความยั่งยืน และภาพรวมของโครงสร้างและองค์ประกอบ

ผลจากการนำเสนอผลการวิจัยอนาคตภาพรูปแบบการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนในที่ประชุมสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ จำนวน 20 คน แต่มีผู้ตอบแบบสอบถามทั้งสิ้น 16 คน คิดเป็นร้อยละ 80 ซึ่งผลจากการนำเสนอผลการวิจัยมีรายละเอียด ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ 4.7 จำนวนและร้อยละสถานภาพส่วนบุคคลของผู้เชี่ยวชาญ

สถานภาพส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ตำแหน่งปัจจุบัน		
ผู้อำนวยการศูนย์ กศน. อำเภอ	2	12.50
ศูนย์ กศน. อำเภอ	2	12.50
กระทรวงศึกษาธิการ	1	6.25
นักการศึกษา/นักวิชาการ	2	12.50
ภาคประชาชน	4	25.00
ผู้ใหญ่บ้าน	1	6.25
อบต.	1	6.25
ประธานศูนย์การเรียนรู้	1	6.25
ผู้เชี่ยวชาญ	1	6.25
ภาคเอกชน	1	6.25
รวม	16	100.00
องค์กร/ หน่วยงาน/ สังกัด		
กลุ่มองค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐ	9	56.25
กลุ่มองค์กรหรือหน่วยงานภาคเอกชน และ	2	
NGOs		12.50
กลุ่มนักปฏิบัติ และภาคประชาชน	5	31.25
รวม	16	100.00
ประสบการณ์ในการทำงาน		
15 ปี	1	6.25
20 ปี	1	6.25
มากกว่า 30 ปี	14	87.50
รวม	16	100.00

จากตารางที่ 4.7 แสดงจำนวนและร้อยละสถานภาพส่วนบุคคลของผู้เชี่ยวชาญ พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีตำแหน่งภาคประชาชนมากที่สุด จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 25.00 รองลงมาคือ ผู้อำนวยการศูนย์ กศน. อำเภอ ศูนย์ กศน. อำเภอ และนักการศึกษา/นักวิชาการ ตำแหน่งละ 2 คน

คิดเป็นร้อยละ 12.50 กระทรวงศึกษาธิการ ผู้ใหญ่บ้าน อบต. ประธานศูนย์การเรียนรู้ ผู้เชี่ยวชาญ และภาคเอกชน ตำแหน่งละ 1 คน คิดเป็นร้อยละ 6.25

ผู้เชี่ยวชาญสังกัดองค์กร/ หน่วยงาน/ สังกัด ส่วนใหญ่มาจากกลุ่มองค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐ จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 56.25 รองลงมาคือ กลุ่มนักปฏิบัติ และภาคประชาชน จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 31.25 และกลุ่มองค์กรหรือหน่วยงานภาคเอกชน และ NGOs จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 12.50

ผู้เชี่ยวชาญมีประสบการณ์ในการทำงานส่วนใหญ่มากกว่า 30 ปี จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 87.50 มีประสบการณ์ในการทำงาน 15 ปี จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 6.25 และมีประสบการณ์ในการทำงาน 20 ปี จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 6.25

ตอนที่ 2 ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบในมิติต่างๆ

ตารางที่ 4.8 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานข้อคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับรูปแบบในมิติโครงสร้างและองค์ประกอบ

มิติโครงสร้างและองค์ประกอบ	\bar{X}	SD.	ระดับความคิดเห็น
ความถูกต้องเหมาะสม	4.43	0.51	มาก
ความมีประสิทธิภาพ	4.00	0.55	มาก
ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ	4.19	0.75	มาก
ความสัมพันธ์สอดคล้องกับบริบท	4.20	0.68	มาก
ความมีคุณค่าและประโยชน์	4.69	0.48	มากที่สุด
ความยั่งยืน	4.25	0.45	มาก
ภาพรวมของโครงสร้างและองค์ประกอบ	4.38	0.50	มาก

จากตารางที่ 4.8 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานข้อคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับรูปแบบในมิติโครงสร้างและองค์ประกอบ พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบในมิติโครงสร้างและองค์ประกอบด้านภาพรวมของโครงสร้างและองค์ประกอบ ($\bar{X} = 4.38$) อยู่ในระดับมาก โดยผู้เชี่ยวชาญมีระดับความคิดเห็นด้านความมีคุณค่าและประโยชน์ ($\bar{X} = 4.69$) อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านความถูกต้องเหมาะสม ($\bar{X} = 4.43$) ด้านความยั่งยืน ($\bar{X} = 4.25$) ด้านความสัมพันธ์สอดคล้องกับบริบท ($\bar{X} = 4.20$) ด้านความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ($\bar{X} = 4.19$) และด้านความมีประสิทธิภาพ ($\bar{X} = 4.00$) อยู่ในระดับมากตามลำดับ

ตารางที่ 4.9 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานข้อคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับรูปแบบใน
มิติเชิงกระบวนการพัฒนา

มิติโครงสร้างและองค์ประกอบ	\bar{X}	SD.	ระดับความคิดเห็น
ความถูกต้องเหมาะสม	4.08	0.64	มาก
ความมีประสิทธิภาพ	4.15	0.69	มาก
ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ	4.00	0.71	มาก
ความสัมพันธ์สอดคล้องกับบริบท	4.00	0.58	มาก
ความมีคุณค่าและประโยชน์	4.62	0.51	มากที่สุด
ความยั่งยืน	4.25	0.58	มาก
ภาพรวมของกระบวนการพัฒนา	4.25	0.68	มาก

จากตารางที่ 4.9 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานข้อคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับรูปแบบในมิติเชิงกระบวนการพัฒนา พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบใน มิติโครงสร้างและองค์ประกอบด้านภาพรวมของกระบวนการพัฒนา ($\bar{X} = 4.25$) อยู่ในระดับมาก โดยผู้เชี่ยวชาญมีระดับความคิดเห็นด้านความมีคุณค่าและประโยชน์ ($\bar{X} = 4.62$) อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านความยั่งยืน ($\bar{X} = 4.25$) ด้านความมีประสิทธิภาพ ($\bar{X} = 4.15$) ด้านความถูกต้องเหมาะสม ($\bar{X} = 4.08$) ด้านความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ($\bar{X} = 4.00$) และด้านความสัมพันธ์สอดคล้องกับบริบท ($\bar{X} = 4.00$) อยู่ในระดับมากตามลำดับ

ตารางที่ 4.10 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานข้อคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับรูปแบบใน
มิติเชิงการบริหารจัดการ

มิติโครงสร้างและองค์ประกอบ	\bar{X}	SD.	ระดับความคิดเห็น
ความถูกต้องเหมาะสม	4.25	0.45	มาก
ความมีประสิทธิภาพ	4.31	0.60	มาก
ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ	4.31	0.60	มาก
ความสัมพันธ์สอดคล้องกับบริบท	4.19	0.40	มาก
ความมีคุณค่าและประโยชน์	4.75	0.45	มากที่สุด
ความยั่งยืน	4.38	0.50	มาก
ภาพรวมของการบริหารจัดการ	4.19	0.40	มาก

จากตารางที่ 4.10 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานข้อคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบในมิติเชิงการบริหารจัดการ พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบในมิติโครงสร้างและองค์ประกอบด้านภาพรวมของการบริหารจัดการ ($\bar{X} = 4.19$) อยู่ในระดับมาก โดยผู้เชี่ยวชาญมีระดับความคิดเห็นด้านความมีคุณค่าและประโยชน์ ($\bar{X} = 4.75$) อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านความยั่งยืน ($\bar{X} = 4.38$) ด้านความมีประสิทธิภาพ ($\bar{X} = 4.31$) ด้านความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ($\bar{X} = 4.31$) ด้านความถูกต้องเหมาะสม ($\bar{X} = 4.25$) และด้านความสัมพันธ์สอดคล้องกับบริบท ($\bar{X} = 4.19$) อยู่ในระดับมากตามลำดับ

ตารางที่ 4.11 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานข้อคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับรูปแบบในมิติเชิงประเด็นยุทธศาสตร์

มิติโครงสร้างและองค์ประกอบ	\bar{X}	SD.	ระดับความคิดเห็น
ความถูกต้องเหมาะสม	4.31	0.48	มาก
ความมีประสิทธิภาพ	4.33	0.49	มาก
ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ	4.27	0.59	มาก
ความสัมพันธ์สอดคล้องกันบริบท	4.33	0.49	มาก
ความมีคุณค่าและประโยชน์	4.60	0.51	มากที่สุด
ความยั่งยืน	4.53	0.52	มากที่สุด
ภาพรวมของประเด็นยุทธศาสตร์	4.27	0.46	มาก

จากตารางที่ 4.11 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานข้อคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับรูปแบบในมิติเชิงประเด็นยุทธศาสตร์ พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบในมิติโครงสร้างและองค์ประกอบด้านภาพรวมของประเด็นยุทธศาสตร์ ($\bar{X} = 4.27$) อยู่ในระดับมาก โดยผู้เชี่ยวชาญมีระดับความคิดเห็นด้านความมีคุณค่าและประโยชน์ ($\bar{X} = 4.60$) และด้านความยั่งยืน ($\bar{X} = 4.53$) อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านความมีประสิทธิภาพ ($\bar{X} = 4.33$) ด้านความสัมพันธ์สอดคล้องกันบริบท ($\bar{X} = 4.33$) ด้านความถูกต้องเหมาะสม ($\bar{X} = 4.31$) และด้านความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ($\bar{X} = 4.27$) อยู่ในระดับมากตามลำดับ

ตารางที่ 4.12 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานข้อคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับรูปแบบในมิติเชิงการนำไปใช้

มิติโครงสร้างและองค์ประกอบ	\bar{X}	SD.	ระดับความคิดเห็น
ความถูกต้องเหมาะสม	4.31	0.48	มาก
ความมีประสิทธิภาพ	4.38	0.50	มาก
ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ	4.31	0.60	มาก
ความสัมพันธ์สอดคล้องกับบริบท	4.13	0.62	มาก
ความมีคุณค่าและประโยชน์	4.63	0.50	มากที่สุด
ความยั่งยืน	4.31	0.48	มาก
ภาพรวมของการนำไปใช้	4.25	0.45	มาก

จากตารางที่ 4.12 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานข้อคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับรูปแบบในมิติเชิงการนำไปใช้ พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบในมิติโครงสร้างและองค์ประกอบด้านภาพรวมของการนำไปใช้ ($\bar{X} = 4.25$) อยู่ในระดับมาก โดยผู้เชี่ยวชาญมีระดับความคิดเห็นด้านความมีคุณค่าและประโยชน์ ($\bar{X} = 4.63$) อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านความมีประสิทธิภาพ ($\bar{X} = 4.38$) ด้านความถูกต้องเหมาะสม ($\bar{X} = 4.31$) ด้านความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ($\bar{X} = 4.31$) ด้านความยั่งยืน ($\bar{X} = 4.31$) และด้านความสัมพันธ์สอดคล้องกับบริบท ($\bar{X} = 4.13$) อยู่ในระดับมากตามลำดับ

ตอนที่ 3 ข้อพิพาทข้อขัดแย้งและข้อคิดเห็นและหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ตารางที่ 4.13 จำนวนและร้อยละความเห็นของผู้เชี่ยวชาญต่ออนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

ระดับความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ	จำนวน	ร้อยละ
ดีมาก	6	37.50
ดี	10	62.50
พอใช้	-	-
ต้องปรับปรุง	-	-

จากตารางที่ 4.13 แสดงจำนวนและร้อยละความเห็นของผู้เชี่ยวชาญต่ออนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศนเชิงบวกสำหรับชุมชน พบว่า ส่วนใหญ่ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นต่ออนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศนเชิงบวกสำหรับชุมชนในระดับดี จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 62.50 รองลงมาผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นต่ออนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศนเชิงบวกสำหรับชุมชนในระดับดีมาก จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 37.50 ส่วนระดับพอใช้และระดับต้องปรับปรุงไม่ปรากฏข้อมูล

4.3 ข้อคิดเห็น และหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอื่น ๆ

ข้อคิดเห็นและหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอื่น ๆ สามารถสรุปได้ ดังนี้

1. รูปแบบที่นำเสนอขาดการอธิบายกระบวนการเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริง และช่วยสร้างความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชน
2. รูปแบบที่ได้ควรเป็นรูปแบบที่มีความยืดหยุ่น มีความเป็นพลวัต (Dynamism)
3. ควรอธิบายเป็น Chart แนวนอน จากซ้ายไปขวา ภายใต้วงเล็บที่เปลี่ยนแปลงได้
4. โครงสร้างรูปแบบสามารถทำให้ชุมชนปรับตัวได้อย่างเข้มแข็ง
5. ความยั่งยืนของสังคมแห่งการเรียนรู้จะเกิดได้ ชุมชนต้องเริ่มต้นเอง

นอกจากนี้ ผลการวิเคราะห์ พบว่า รูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศนเชิงบวกสำหรับชุมชนที่ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและประเมินผลแล้วนั้น พบว่า เมื่อนำมาวิเคราะห์เพื่อหาฉันทามติ ทุกข้อมีระดับคะแนนฉันทามติเกินร้อยละ 60 แสดงว่า ข้อความนั้นได้ฉันทามติ (Flander, 1989) หมายถึง ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกันตามประเด็นมิติต่างๆ 5 มิติ ได้แก่ 1) มิติเชิงโครงสร้างและองค์ประกอบ 2) มิติเชิงกระบวนการพัฒนา 3) มิติเชิงการบริหารจัดการ 4) มิติเชิงประเด็นยุทธศาสตร์ และ 5) มิติการนำไปใช้ และแต่ละมิติมีประเด็นย่อย ได้แก่ ความถูกต้องเหมาะสม ความมีประสิทธิภาพ ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ความสัมพันธ์สอดคล้องกันบริบท ความมีคุณค่าและประโยชน์ และความยั่งยืน อย่างเป็นเอกฉันท์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า อนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศนเชิงบวกสำหรับชุมชนนี้มีความถูกต้องเหมาะสม มีประสิทธิภาพ มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ มีความสัมพันธ์สอดคล้องกันบริบท มีคุณค่าและประโยชน์ และมีความยั่งยืน ในมิติ 1) มิติเชิงโครงสร้างและองค์ประกอบ 2) มิติเชิงกระบวนการพัฒนา 3) มิติเชิงการบริหารจัดการ 4) มิติเชิงประเด็นยุทธศาสตร์ และ 5) มิติการนำไปใช้ โดยสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงเพื่อให้เกิดการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศนเชิงบวกสำหรับชุมชนที่ยั่งยืนต่อไป

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยได้อธิบายสรุปกระบวนการดำเนินการวิจัย นำเสนอข้อสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย อภิปรายผลการวิจัย และนำเสนอข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องในภาคส่วนต่างๆ อาทิ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ข้อเสนอแนะสำหรับองค์กรและหน่วยงาน และข้อเสนอแนะสำหรับชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป อันจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่เกี่ยวข้องและผู้สนใจนำองค์ความรู้ที่ได้ไปเป็นแนวทางการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรม และเสริมสร้างระบบบูรณาการการศึกษาตลอดชีวิตในชุมชนที่เป็นรูปธรรม การกำหนดเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบหรือองค์กรหรือหน่วยงาน และชุมชน รวมทั้งเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจนำไปศึกษาหรือทำวิจัยต่อไป ดังรายละเอียดต่อไปนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยเรื่อง “อนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาอนาคต ใช้เทคนิคการวิจัยแบบ EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์และสังเคราะห์หลักการ แนวคิดเกี่ยวกับสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน จากเอกสารงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ 2) ศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาชุมชน การจัดการศึกษาตลอดการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และภาคประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน 3) พัฒนาการอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน และ 4) นำเสนออนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยแบ่งขั้นตอนการดำเนินการวิจัยออกเป็น 4 ขั้นตอนตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์และสังเคราะห์หลักการ แนวคิดเกี่ยวกับสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน จากเอกสารงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศระหว่างปี พ.ศ. 2540 จนถึง พ.ศ. 2554 ผู้วิจัยจัดบันทึกและสรุปข้อมูลที่ได้ลงในแบบวิเคราะห์เอกสารงานวิจัยที่พัฒนาขึ้น

1.2 ศึกษาภาคสนามเพื่อศึกษาแนวปฏิบัติที่ดีและกระบวนการทัศน์เชิงบวก การศึกษาภาคสนามเพื่อศึกษาแนวปฏิบัติที่ดีและกระบวนการทัศน์เชิงบวกของสังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ ผู้วิจัยดำเนินการสุ่มอย่างเฉพาะเจาะจงพื้นที่สังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ จำนวน 5 แห่ง สัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องและสังเกตกลุ่มประชากรในพื้นที่ที่ถูกศึกษา

1.3 วิเคราะห์ และสังเคราะห์ผลการวิเคราะห์เนื้อหา จากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้และการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวก รวมทั้งข้อมูลจากการศึกษาภาคสนามเพื่อศึกษาแนวปฏิบัติที่ดีของสังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ และกระบวนการทัศน์เชิงบวกของชุมชน ประเด็นที่ใช้ในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล รวมทั้งการศึกษภาคสนาม ประกอบด้วย 1) บริบททางสังคม 2) นโยบายและทิศทางการพัฒนา 3) องค์ประกอบที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ บุคคลแห่งการเรียนรู้ แหล่งการเรียนรู้ องค์ความรู้ และการจัดการความรู้ 4) กลุ่มบุคคลและเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง 5) กระบวนการหรือสภาพการดำเนินกิจกรรม ประกอบด้วย 3 ประเด็นหลัก คือ หลักความร่วมมือแบบหุ้นส่วน หลักของการมีส่วนร่วม และหลักของความสามารถในการดำเนินงานหรือบริหารงานจัดกิจกรรม 6) กิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย 7) ปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จ 8) หลักการเป็นชุมชนเรียนรู้ ได้แก่ โครงสร้างความสัมพันธ์ กระบวนการเรียนรู้และการพัฒนา กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความร่วมมือ 9) ปัญหาอุปสรรค 10) องค์ประกอบของการนำไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ 11) กระบวนการทัศน์และการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกของชุมชน และ 12) ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาชุมชน การจัดการศึกษาตลอดการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และภาคประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน มีรายละเอียดดังนี้

2.1 กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

ประชากร: ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วย ผู้บริหารหรือเลขาธิการสำนักงาน กศน. ผู้อำนวยการหน่วยงานภาครัฐด้านการพัฒนาชุมชนหรือสังคม ผู้บริหารหรือนักจัดการความรู้ในภาคเอกชน นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญด้าน

สังคมแห่งการเรียนรู้ การศึกษาตลอดชีวิต การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ การพัฒนายุทธศาสตร์ และการวิจัยอนาคต ที่ทำงานมาเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 5 ปี และผู้นำชุมชนต้นแบบ

กลุ่มตัวอย่าง: กลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 52 คน การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึก จำนวน 32 คน การสนทนากลุ่ม จำนวน 20 คน และการสอบถามความคิดเห็นเพื่อประเมินรูปแบบ จำนวน 20 คน (เป็นกลุ่มตัวอย่างกลุ่มเดียวกับการสนทนากลุ่ม)

2.2 การสร้างแบบสัมภาษณ์เจาะลึก นำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์มาสร้างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เพื่อสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 32 คน ในประเด็น ต่อไปนี้ 1) บริบททางสังคมทั่วไป 2) นโยบายและทิศทางการพัฒนา 3) องค์ประกอบการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ 4) กลุ่มบุคคลและเครือข่าย 5) กระบวนการหรือสภาพการดำเนินกิจกรรม 6) กิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย 7) ปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จ 8) หลักการเป็นชุมชนเรียนรู้ 9) ปัญหาอุปสรรค 10) องค์ประกอบของการนำไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ 11) กระบวนทัศน์และการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชน และ 12) ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ตรวจสอบคุณภาพของแบบสัมภาษณ์ก่อนนำไปใช้จริง

2.3 ดำเนินการสัมภาษณ์ สัมภาษณ์เจาะลึกผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 32 คน จัดบันทึกข้อมูลและบันทึกเทป

2.4 วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ สรุปเป็นประเด็นตามกรอบแนวคิดการวิจัย และร่างรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนาอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้ กระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน มีขั้นตอนดังนี้

3.1 พัฒนารูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนจากข้อมูลทั้งหมด และนำเสนออนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนในลักษณะแผนภาพและคำอธิบายที่ได้จากผลการวิจัย ประกอบด้วย 1) องค์ประกอบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน 2) หลักการสำคัญสำหรับการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน 3) กระบวนการในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน 4) ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน และ 5) ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

ขั้นตอนที่ 4 การนำเสนออนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน มีรายละเอียด ดังนี้

4.1 พิจารณาตรวจสอบและประเมินรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน โดยใช้การสนทนากลุ่ม การจัดการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 20 คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญระดับนโยบาย จำนวน 10 คน และตัวแทนชุมชน จำนวน 10 คน เพื่อพิจารณาและประเมินผลรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์สำหรับชุมชน สำหรับการนำไปใช้ในชุมชน

4.2 ตรวจสอบและประเมินรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน โดยใช้แบบประเมินต้นแบบชิ้นงานวิจัย ซึ่งเป็นแบบประเมินรูปแบบตามเทคนิคเดลฟาย (Mini-Delphi Technique Questionnaire) ผู้วิจัยนำรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนที่ได้ปรับปรุงแก้ไข ให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินรับรอง โดยใช้แบบประเมินรูปแบบ

4.3 สรุปอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน โดยผู้วิจัยรวบรวมและสรุปข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะทั้งหมด

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัย โดยมีรายละเอียดผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์หลักการ แนวคิดเกี่ยวกับสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน จากเอกสารงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ

การวิเคราะห์และสังเคราะห์เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน สามารถแบ่งได้เป็น 2 ตอน ตอนที่ 1.1 ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกของชุมชนจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ และตอนที่ 1.2 ผลวิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกของชุมชนจากการลงพื้นที่เพื่อศึกษาระดับศึกษาที่ดี จำนวน 5 แห่ง ซึ่งในแต่ละตอนสามารถสรุปผลตามประเด็นการวิเคราะห์และสังเคราะห์ ซึ่งประกอบด้วย 1) บริบททางสังคมซึ่งเป็นลักษณะทั่วไป 2) นโยบายและทิศทางการพัฒนา 3) องค์ประกอบการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ บุคคลแห่งการเรียนรู้ แหล่งการเรียนรู้ องค์ความรู้ และการจัดการความรู้ 4) กลุ่มบุคคลและเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง 5) กระบวนการหรือสภาพการดำเนินกิจกรรม ได้แก่ หลักความร่วมมือแบบหุ้นส่วน หลักของการมี

ส่วนร่วม และหลักของความสามารถในการดำเนินงาน 6) กิจกรรมการศึกษาในระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย 7) ปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จ 8) หลักการเป็นชุมชนเรียนรู้ 9) ปัญหาอุปสรรค 10) องค์ประกอบของการนำไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ 11) กระบวนทัศน์เชิงบวกและการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชน และ 12) ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ ดังนี้

ตอนที่ 1.1 ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชนจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ

1) ลักษณะบริบททางสังคมทั่วไป

กระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกในภาพรวม เช่น ความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจอาชีพ การงาน ความเปลี่ยนแปลงด้านสังคมความเปลี่ยนแปลงด้านการเมืองการปกครอง ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรและข้อจำกัดของระบบการศึกษาเดิม ส่งผลต่อการศึกษาของประชาชนในทุกช่วงอายุ โดยเฉพาะในสภาวะการณ์ปัจจุบัน ความจำเป็นของการศึกษาจะยิ่งดูชัดเจนมากขึ้น เนื่องจากมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นมากมายที่มีผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิต และความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนั้น นับวันจะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและซับซ้อนมากขึ้นเกิดกว่าที่จะใช้ความรู้ที่สะสมมาเมื่อสมัยอยู่ในวัยเรียนมาช่วยได้ ประเทศต่างๆ ได้ตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นของการที่ประชาชนจะต้องได้รับการศึกษาตลอดชีวิตเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นยุคของความเจริญและความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของวิทยาการและเทคโนโลยี เป็นยุคข้อมูลข่าวสาร ความจำเป็นที่ประเทศต่างๆ ต้องนำการศึกษาตลอดชีวิตไปเป็นแนวคิดหลักในการจัดการศึกษาของประเทศนั้น สำหรับประเทศไทยก็เช่นเดียวกับประเทศอื่นๆ ในโลก ซึ่งได้รับผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความเจริญก้าวหน้าของวิทยาการและเทคโนโลยีเช่นเดียวกันประเทศไทยต้องเตรียมประชาชน ต้องเตรียมชุมชนให้มีศักยภาพมีความพร้อมที่จะเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงและเดินนำสู่ยุคแห่งความก้าวหน้า แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ.2549-2553) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่มีการกำหนดกรอบนโยบายในการปฏิรูปการศึกษาตลอดชีวิต โดยการสร้างสังคมไทยสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เน้นการจัด

การศึกษาหรือการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน มีการให้ความสำคัญกับการศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิต การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อให้คนไทยทุกคนได้เรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างมีคุณภาพ อันจะส่งผลต่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) หรือสังคมฐานความรู้ (Knowledge-based Society) และการพัฒนาเด็กและเยาวชนไทย ต่อไป (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2548)

บริบททั่วไปที่เป็นลักษณะร่วมกันของชุมชนที่ได้รับการยอมรับในด้านการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ มีรายละเอียดดังนี้

- 1) ชุมชนมีแนวทางการพัฒนาชุมชนที่ชัดเจนสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ เช่น การจัดทำแผนชุมชน การกำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาชุมชน เป็นต้น
- 2) ชุมชนมีการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องจากกลุ่มคนที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง เช่น ผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มเครือข่ายอาชีพต่างๆ เป็นต้น หรือเครือข่ายการเรียนรู้ที่ชัดเจน เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล สำนักงานเกษตรอำเภอ/จังหวัด ศูนย์ส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักพัฒนาชุมชน สถานีอนามัย ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โรงเรียนในชุมชน องค์การเพื่อการพัฒนาเอกชน องค์การหรือหน่วยงานภาคเอกชน เป็นต้น และชุมชนมีการพัฒนากิจกรรมอยู่เสมอ
- 3) ชุมชนได้รับความร่วมมือจากทุกคนในชุมชนอย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการพัฒนา สร้างสรรค์กิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
- 4) ชุมชนพัฒนาโดยใช้องค์ความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานการพัฒนาที่สำคัญ เช่น ศิลปะ ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น ศาสนา วิธีการดำเนินชีวิต เศรษฐกิจพอเพียง การเกษตร เป็นต้น
- 5) ชุมชนมีคณะทำงานที่พร้อมทั้งความรู้ความสามารถและความมุ่งมั่นตั้งใจทำประโยชน์เพื่อชุมชนอย่างแท้จริง เน้นการทำงานเป็นทีม
- 6) ชุมชนยึดหลักหลักประชาธิปไตยและหลักธรรมาภิบาลเป็นแนวทางการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อให้ชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข และตั้งอยู่ในความถูกต้องเป็นธรรม เช่น หลักนิติธรรม มีการปฏิบัติตามกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ คำนึงถึงความเป็นธรรมและความยุติธรรม หลักคุณธรรม เน้นการยึดมั่นในความถูกต้อง ดีงาม การส่งเสริมให้บุคลากรพัฒนาตนเอง มีความซื่อสัตย์ จริงใจ ขยัน อดทน มีระเบียบ วินัย ประกอบอาชีพสุจริต หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบต่อหลักความคุ้มค่า นอกจากนี้ พบว่าชุมชนที่ประสบความสำเร็จมีการกระจายอำนาจการทำงาน และการปกครอง เป็นกลุ่มหรือคุ่มที่ชัดเจน การบริหาร

7) ชุมชนมีภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้นำที่เป็นที่เคารพนับถือ และศรัทธาของประชาชน ประกอบกับบุคคล และกลุ่มบุคคลเหล่านี้มีวิสัยทัศน์ที่ดีในการพัฒนาชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีและมีความสุข

8) ชุมชนมีสถาบันพื้นฐานทางสังคม อาทิ สถาบันศาสนา สถานศึกษา และครอบครัว ที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ และส่วนรวมของการทำกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน

9) ชุมชนมีบรรยากาศการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรม มีแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน เช่น แหล่งศึกษาวิถีชีวิต สิ่งแวดล้อมและแหล่งธรรมชาติ ศูนย์การเรียนรู้ แหล่งการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มอาชีพต่างๆ มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย มีการเปิดโอกาสการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนในชุมชน และระหว่างชุมชนอื่น เช่น การศึกษาดูงาน เป็นแบบอย่างการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้

10) ชุมชนเรียนรู้จากการปฏิบัติ สังคมประชาธิปไตย ยอมรับความคิดเห็นใหม่อยู่เสมอ และพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงหากพบว่าเกิดประโยชน์กับส่วนรวม เมื่อเผชิญปัญหาก็มาร่วมกันแก้ไข ทำให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ๆ

2) นโยบายและทิศทางการพัฒนาบุคคล ชุมชน และสังคมสู่สังคมแห่งการเรียนรู้

ในการพัฒนาสังคมไทย แนวทางหลักมาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งถือเป็นการกำหนดนโยบายและทิศทางการพัฒนาสังคมไทยแบบองค์รวมในมิติที่หลากหลาย แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ.2549-2553) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสังคมไทยสู่สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน เน้นการสร้างสมดุลของการพัฒนาให้เกิดขึ้นในทุกมิติ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ยึดหลักการสำคัญในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม ทุกระดับ สำหรับการเพิ่มคุณภาพและศักยภาพของคนนั้น กำหนดให้พัฒนาทั้งด้านจิตใจ สติปัญญา และสุขภาพอนามัย สำหรับยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศที่นำมาเป็นแนวทางการจัดทำแผนดังกล่าว ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาไว้ 5 ประการ ยุทธศาสตร์แรกให้ความสำคัญกับสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยกำหนดเป็น “ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมภูมิปัญญาและการเรียนรู้” กล่าวถึงการพัฒนาไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้โดยการพัฒนาสติปัญญาของคนในชาติ ในการพัฒนาสติปัญญานั้น จะมุ่งพัฒนาคนให้มีความรู้คู่คุณธรรม เพิ่มทักษะความรู้ เพื่อสร้างความมั่นคงในการประกอบอาชีพ และสร้างโอกาสและกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกช่วงวัย ซึ่งถือว่าเป็นหลักการของการเรียนรู้ตลอดชีวิต นอกจากนั้นแล้ว ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ยังได้กำหนดถึงสิ่งที่จะช่วยให้เกิดการจัดการความรู้ของสังคมแห่งการเรียนรู้ นั่นคือ ให้มีการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ และภูมิปัญญาให้เกิดความรู้ใหม่ และนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างเหมาะสม สร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเพิ่มทุกทางสังคมด้วยการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้

มีการส่งเสริมให้องค์กรต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา เช่น จากภาคประชาชน ภาครัฐ ภาคเอกชน สื่อ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นักวิชาการ และสถาบันการศึกษา สำหรับสถาบันการศึกษานั้น ได้มีการกำหนดให้ทำการวิจัยร่วมกับชุมชน ใช้ชุมชนเป็นแหล่งข้อมูล ส่วนสถาบันการศึกษาเป็นที่ปรึกษาวิชาการ สร้างศักยภาพชุมชนให้สามารถจัดการความรู้ในชุมชนของตนเองและสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ชุมชน รวมทั้งต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชุมชนสามารถนำไปสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจเกิดรายได้แก่ชุมชน

จะเห็นได้ว่า นโยบายและทิศทางการพัฒนาบุคคล ชุมชนสังคม และการพัฒนาประเทศในอนาคตมุ่งเน้นการพัฒนาคนหรือทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณลักษณะเฉพาะ เปิดโอกาสทางการศึกษา เรียนรู้ การพัฒนาการศึกษาตลอดชีวิต รวมทั้งพัฒนาระบบการบริหารจัดการในทุกภาคส่วนของสังคม เพราะเชื่อว่า การแข่งขันของโลกจะเน้นที่คน สังคมหรือประเทศใดมีคนที่มีความสามารถ ย่อมจะพัฒนา และนำพาประเทศไปสู่แนวทางที่ถูกต้อง หนึ่งในยุทธวิธีนั้นก็คือ การพัฒนาชุมชนหรือเมืองให้เป็นมีความเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ที่ประชาชนตระหนักถึงความจำเป็นของการเรียนรู้ว่าเป็นปัจจัยหลักสำหรับในยุคปัจจุบันที่จะช่วยสร้างความพร้อม สร้างพลังให้แก่ประชาชนในการเผชิญกับสภาพสังคมสิ่งแวดล้อม วิทยาการและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไป ตลอดจนจะช่วยให้การพัฒนาตนเองและสังคมของตนได้อย่างเหมาะสมต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก ในปัจจุบัน ประชาชนในเมืองแห่งการเรียนรู้จะพยายามสร้างความเข้าใจในสถานการณ์ของชุมชนของตน พิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับสภาพแวดล้อมวิเคราะห์ว่าจะต้องปรับปรุงตนเองและสังคมของตนอย่างไรบ้างในสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก และใช้ประโยชน์ของการเรียนรู้มาพัฒนาในชุมชนให้มีความสามารถสอดคล้องกับความท้าทายต่างๆ ในยุคปฏิรูปการเรียนรู้

3) การกำหนดกลุ่มบุคคล/ ผู้รับผิดชอบ หรือเครือข่าย

การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้โดยการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาความรู้และทักษะที่จำเป็นให้แก่ประชาชน อาศัยประสบการณ์จากภายในชุมชน และ/หรือประสบการณ์จากภายนอกชุมชน การดำเนินงานต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องโดยมีลักษณะความร่วมมือแบบหุ้นส่วน (Partnership) และเน้นหุ้นส่วนที่สามารถวางแผนในเชิงรุกได้ (Proactive Partnership) การส่งเสริมการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นอันมีค่าให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องแสดงความพยายามร่วมกัน โดยไม่ลดทอนความแข็งแกร่งของแต่ละฝ่าย ประชาชนได้รับการพัฒนาด้วยการเรียนรู้จนสามารถที่จะปรับตัวและหาแนวทางวิธีแก้ปัญหา ไม่ว่าจะปัญหาหรือสถานการณ์จะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร รวมทั้งการมุ่งให้ชุมชนสามารถพัฒนาตนเองภายใต้สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ และสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

ในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ที่สะท้อนถึงความร่วมมือในการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับความร่วมมือแบบหุ้นส่วน การมีส่วนร่วม และการมีความสามารถในการดำเนินการนั้น จะมีการกำหนดบุคคล และกลุ่มบุคคลที่รับผิดชอบที่ชัดเจน ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ ปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวหลัก ที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาและผลักดันกิจกรรมต่างๆ สถาบันต่างๆ ที่เป็นตัวหลัก องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนในพื้นที่ที่มีส่วนสำคัญ ในการริเริ่มกิจกรรมต่างๆ ให้แก่คนในพื้นที่ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษา วัด ศูนย์ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สถานเอนามัย ชมรมต่างๆ ในพื้นที่ เป็นต้น กลุ่มที่เป็นแกนกลาง กลุ่มคนที่เป็นคนในพื้นที่ซึ่งรวมตัวกันด้วยความสมัครใจ อุทิศเวลาและทรัพยากรอื่นๆ มีการบริหารจัดการในความเป็นกลุ่มคน กลุ่มสนใจ กลุ่มคนที่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ และนายจ้างที่เป็นตัวหลัก ตัวแทนจากหน่วยงานเอกชนหรือสถาบันประกอบการที่มีบทบาทสำคัญต่อการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนและสนับสนุนเพื่อสานต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของคนในพื้นที่ ได้แก่ กลุ่มองค์กรเพื่อการพัฒนาเอกชน NGOs ธนาคาร สถานศึกษา เอกชน โรงงาน ประชามติ ร้านค้า และหน่วยธุรกิจต่างๆ ในพื้นที่ เป็นต้น

นอกจากนี้ จากการศึกษาพบว่า ในการจัดกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ในชุมชนไทย จะเริ่มต้นโดยปัจเจกบุคคลที่เป็นที่เคารพนับถือและไว้ใจของประชาชนเป็นตัวหลัก มีบทบาทสูงต่อการริเริ่มจัดกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน โดยมีลักษณะของการเป็นคนคิดที่จะพัฒนาหรือจัดกิจกรรมเพื่อส่วนรวม และนำเสนอต่อสมาชิกคนอื่น ๆ ในชุมชนต่อไป โดยผู้ที่มีบทบาทสูง พบว่า เป็นผู้ที่มีอำนาจทั้งโดยตำแหน่งและโดยการนับถือจากชุมชน เช่น นายกองค้การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครูภูมิปัญญา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประชาชนชาวบ้าน พระครูที่เป็นที่เคารพนับถือ และครูผู้เฒ่าผู้แก่ เป็นต้น ดังนั้น ในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ควรคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของกลุ่มบุคคลและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ชุมชนจะต้องแสวงหาและพัฒนาเครือข่ายหลักที่จะช่วยในการจัดกิจกรรมการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตแก่ประชาชนทุกกลุ่ม

4) องค์ประกอบที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

สังคมแห่งการเรียนรู้ประกอบด้วยองค์ประกอบที่หลากหลาย ได้แก่ 1) บุคคลแห่งการเรียนรู้ หรือผู้เรียนรู้ 2) ผู้จัดการเรียนรู้ 3) แหล่งการเรียนรู้ 4) องค์ความรู้ 5) กิจกรรมการเรียนรู้ 6) บรรยากาศการเรียนรู้ 7) เครือข่ายการเรียนรู้ 8) การจัดการความรู้ และ 9) องค์กรแห่งการเรียนรู้ นอกจากนี้ สังคมแห่งการเรียนรู้มีองค์ประกอบรอง ได้แก่ 1) ความสามารถของชุมชนในการดำเนินการตามนโยบายระดับชาติ 2) ความผูกพันระหว่างประชาชนกับชุมชน 3) การให้ความสำคัญกับการดำเนินงาน 4) ขนาดและลักษณะเฉพาะของชุมชน ชุมชนขนาดเล็กอาจมีการ

จัดการได้ดี และง่ายกว่าในแง่ของการวางแผนและการดำเนินการจัดการศึกษานอกระบบ 5) เป้าหมายและเจตนารมณ์ของการพัฒนาสังคมให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ 6) ยุทธศาสตร์และการดำเนินงานการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทชุมชนที่แตกต่างกัน องค์ประกอบเสริมที่เป็นองค์ประกอบทางกายภาพของสังคม ได้แก่ ชุมชน/สังคมแห่งการเรียนรู้มีระบบสาธารณูปโภคที่ครบครัน วัฒนธรรมการเรียนรู้ที่ดี การออกแบบเมือง/ชุมชนที่เหมาะสม การพัฒนาตามหลักการการพัฒนาโดยใช้ความรู้เป็นฐาน และระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งชุมชนต้องได้รับการสนับสนุนจากภาคีเครือข่ายที่เป็นรูปธรรม และมีการกำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาที่มุ่งเน้นการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างชัดเจน องค์ประกอบเสริมที่เป็นทิศทางการพัฒนาที่ชัดเจน มียุทธศาสตร์การพัฒนา ความพร้อมในการสนับสนุนงบประมาณสำหรับการพัฒนา มีการจัดตั้งองค์กรหรือหน่วยงานเฉพาะที่มุ่งพัฒนาองค์ความรู้ การอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนที่หลากหลาย มีเว็บไซต์เมืองที่ผู้คนสามารถเข้าไปสืบค้นข้อมูลเมืองได้อย่างสะดวก มีระบบการสร้างคุณค่าของพลเมือง มีการขับเคลื่อนนวัตกรรมทางสังคม และมีระบบการประกันสิทธิสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการเรียนรู้ของประชาชน การสร้างเครือข่ายการสื่อสารเพื่อเรียนรู้ที่ทันสมัยและราคาถูก ผู้คนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวกและรวดเร็ว มีศูนย์ความเป็นเลิศเพื่อสร้างสรรค์องค์ความรู้ และมีเครือข่ายแหล่งการเรียนรู้ จึงจะประสบความสำเร็จได้

ตารางที่ 5.1 ลักษณะร่วมของสังคมแห่งการเรียนรู้

องค์ประกอบ	รายละเอียด
1. ลักษณะทิศทางการพัฒนา	1.1 ความชัดเจนของเจตจำนงด้านการเมืองและสังคม
	1.2 การกำหนดแผนยุทธศาสตร์
	1.3 การสนับสนุนด้านการเงินและการลงทุน
	1.4 การจัดตั้งองค์กรพัฒนาความรู้
	1.5 การอยู่ร่วมกันของประชาชนที่มีความแตกต่างหลากหลาย
	1.6 มีเว็บไซต์ของเมือง
	1.7 การสร้างคุณค่าให้กับประชาชน
	1.8 การขับเคลื่อนนวัตกรรมสังคม
	1.9 การประกันสิทธิความรู้ของประชาชน
2. ลักษณะการปฏิบัติการ	2.1 มีความเป็นเลิศด้านการวิจัย
	2.2 มีเครือข่ายแหล่งเรียนรู้

จะเห็นได้ว่า องค์ประกอบการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้มีความหลากหลายขึ้นอยู่กับลักษณะบริบทพื้นที่ และวัฒนธรรมการเรียนรู้ในชุมชนทั้งที่เป็นองค์ประกอบหลักและองค์ประกอบรอง อาทิ องค์ประกอบเชิงคุณภาพ ทิศทางการพัฒนา และลักษณะการปฏิบัติ ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้ มีผลโดยตรงต่อการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ และมีส่วนช่วยสนับสนุนและส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนได้เป็นอย่างดี

5) กระบวนการหรือสภาพการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้

กระบวนการที่จะนำไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ ต้องประกอบด้วยกระบวนการพัฒนา 3 กระบวนการ หรือเรียกว่า หลัก 3 เกลียว ได้แก่ 1) การมีความร่วมมือแบบหุ้นส่วน (Partnership) คือ การเรียนรู้เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่างๆ โดยพิจารณาจากทัศนคติในการปฏิบัติงานในพื้นที่ การวางแผนพัฒนาในพื้นที่ การลงทุนทำกิจกรรมร่วมกันกับหน่วยงานต่างๆ ภายในพื้นที่ และการเปิดโอกาสให้หน่วยงานต่างในพื้นที่ได้เข้าร่วมลงทุนทำกิจกรรม ในการสร้างหรือการพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้นั้นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายในชุมชน ทั้งองค์กรท้องถิ่น หน่วยงานและองค์กรต่างๆ ที่มีสาขาอยู่ในท้องถิ่น สถานประกอบการ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้แทนประชาชนร่วมมือแบบหุ้นส่วน ตั้งแต่การร่วมวางแผน ร่วมดำเนินงาน และร่วมรับผลการดำเนินงานเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชน 2) การมีส่วนร่วม (Participation) คือ การเรียนรู้ที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการการเรียนรู้ ตั้งแต่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ มีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และมีส่วนร่วมในการประเมินผล การมีส่วนร่วมของชุมชนสะท้อนให้เห็นการทำกิจกรรมของชุมชน โดยพิจารณาจากการติดต่อสื่อสารให้ข้อมูลภายในพื้นที่ และ 3) การติดตามความสามารถในการดำเนินงาน (Performance) คือ การเรียนรู้เพื่อประเมินผลความก้าวหน้าในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน โดยการเปรียบเทียบกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ เปรียบเทียบระหว่างก่อนกับหลังการดำเนินกิจกรรม ตลอดจนเปรียบเทียบกับชุมชนแห่งการเรียนรู้แห่งอื่น ๆ และพิจารณาหาวิธีการประเมินมูลค่าเพิ่มที่ได้จากการสร้างสรรค์ของสังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการทำกิจกรรมขององค์กร ชุมชน สถาบันและส่วนต่างๆ ในพื้นที่

จะเห็นได้ว่า สังคมแห่งการเรียนรู้อาศัยหลัก 3 ประการ คือ หลักของความร่วมมือแบบหุ้นส่วน เป็นการทำกิจกรรมของหน่วยงานหรือชุมชน และประชาชนในพื้นที่ซึ่งร่วมมือกันแบบหุ้นส่วน หลักการของการมีส่วนร่วม เป็นการทำกิจกรรมของหน่วยงานหรือชุมชนและประชาชนในพื้นที่ ซึ่งเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม และหลักการของความสามารถในการดำเนินงาน เป็นความสามารถในการทำกิจกรรมของหน่วยงานหรือชุมชนและประชาชนในพื้นที่ รวมทั้งหลักการ

แลกเปลี่ยนเรียนรู้ การดำเนินงานของผู้ที่รับผิดชอบอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ จนเป็นที่ประจักษ์ของผู้คนในชุมชน ย่อมทำให้ประชาชนให้ความสนใจและต้องการเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนต่อไป

นอกจากนี้ หลักการที่จำเป็นสำหรับชุมชนแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วย หลักความจำเป็นของการเรียนรู้ หลักความสำคัญของชุมชน หลักความร่วมมือแบบหุ้นส่วน การมีส่วนร่วมของชุมชน และการติดตามความสามารถในการดำเนินงาน หลักการใช้ชุมชนเป็นฐาน หลักการจัดกิจกรรมที่มีความหลากหลาย หลักการจัดกิจกรรมที่ผสมกลมกลืนกับการดำเนินชีวิต หลักความเสมอภาคการเปิดกว้างยืดหยุ่นและการเข้าถึงได้ง่าย และหลักความต่อเนื่อง ซึ่งในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ชุมชนต้องอาศัยหลักการดำเนินงานที่มีความหลากหลาย มีเนื้อหาสาระที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิต ปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของประชาชน เพื่อที่ว่าสามารถนำความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ต่างๆ ไปใช้ได้ทันที ประกอบกับ ผู้จัดกิจกรรมควรยึดหลักความจำเป็นของการเรียนรู้ และให้ความสำคัญกับชุมชน อาศัยทรัพยากรการเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชน กิจกรรมการเรียนรู้ที่เปิดกว้างยืดหยุ่นและเข้าถึงง่าย และที่สำคัญชุมชนต้องจัดให้มีกิจกรรมการเรียนรู้ในมิติต่างๆ ในชุมชนอย่างต่อเนื่อง จึงจะถือได้ว่าเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้

6) กิจกรรมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การจัดกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิตประกอบด้วยการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย แต่กิจกรรมการศึกษาในระบบมีส่วนเกี่ยวข้องกับน้อยมาก เนื่องจากมีโรงเรียนหรือสถานศึกษาที่ดูแลรับผิดชอบการจัดการศึกษาที่ชัดเจน และมีลักษณะแยกส่วน กิจกรรมการศึกษาเรียนรู้ของประชาชนในชุมชนมีลักษณะของการศึกษานอกระบบมากที่สุด รองลงมาคือการศึกษาเรียนรู้ตามอัธยาศัย และการศึกษาในระบบ กิจกรรมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในสังคมแห่งการเรียนรู้ มีดังนี้

1. **การศึกษาในระบบ (Formal Education)** เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน โดยมีจุดมุ่งหมายหลักที่จะพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีคุณลักษณะที่พอเพียง และพร้อมทำหน้าที่ต่างๆ ในสังคมในอนาคต

กิจกรรมการศึกษาในระบบ ได้แก่ การศึกษาซึ่งจัดในโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย แบ่งการศึกษาออกเป็น การศึกษาพื้นฐาน ที่มุ่งเน้นเนื้อหาสาระ 8 สาระ ได้แก่ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สุขศึกษา พลศึกษา และศิลปะ การ

งานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ แบ่งการศึกษาออกเป็น ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา โดยถือว่าการศึกษาในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้นเป็นการศึกษาภาคบังคับ ส่วนการศึกษาอุดมศึกษา เป็นการจัดการศึกษาที่สูงขึ้นไป ตั้งแต่อาชีวศึกษาจนถึง การศึกษาในระดับปริญญาและสูงขึ้นไป

การศึกษาในระบบจึงมีความสำคัญยิ่ง เนื่องจากผู้เรียนมีความพร้อมในการเรียนรู้ ดังนั้นจึงควรพัฒนาสาขาวิชาให้มีความหลากหลาย อาทิ สาขาวิชาที่เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ให้ผู้เรียนมีความรู้พื้นฐานอย่างถ่องแท้ และมีความเป็นสหวิชา เรียนผสมผสาน สาขาวิชาต่างๆ เน้นการเรียนวิทยาศาสตร์ในเชิงประยุกต์ เพิ่มความสำคัญของสาขาวิชาทางด้าน สังคมศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และมนุษยศาสตร์ ผู้สอนควรมีประสบการณ์และมองเห็นโลกตาม ความเป็นจริง โดยสถาบันการศึกษาควรมีความยืดหยุ่น ขยายความร่วมมือและเปิดกว้างมากขึ้น นอกจากนี้ควรเพิ่มศักยภาพการศึกษาระดับอาชีวศึกษาสำหรับแรงงานและช่างฝีมือและนักวิศวกร เป็นสำคัญ โดยเน้นเรื่องคุณภาพให้มากขึ้น

2. การศึกษานอกระบบ (Non-formal Education) เป็นการศึกษาที่จัดขึ้นโดย มุ่งหวังพัฒนาความรู้ ความสามารถของคนให้มีพลังในการพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน และ สังคมประเทศชาติ จึงมีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของ บุคคลแต่ละกลุ่ม โดยอาจจำแนกลักษณะของการศึกษานอกระบบ ได้ดังนี้ 1) การจัดการศึกษา เพื่อชดเชยโอกาส เช่น การศึกษาทางไกล การศึกษาแบบกลุ่ม การประเมินเทียบระดับการศึกษา ตลอดจนการเทียบโอนความรู้และประสบการณ์ 2) การจัดการศึกษานอกระบบเพื่อแก้ไขปัญหาทั้ง ในระดับชาติและระดับบุคคล ได้แก่ การแก้ปัญหาการไม่รู้หนังสือของประชาชน การแก้ปัญหา ความยากจน โดยใช้หลักสูตรการฝึกอาชีพระยะสั้น และโครงการพัฒนาชุมชนโดยรูปแบบต่างๆ 3) การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อตอบสนองการเรียนรู้ของบุคคล โดยมุ่งเน้นกิจกรรมการ เรียนรู้ที่หลากหลาย ทั้งการฝึกอบรม หลักสูตรระยะสั้น e- learning กลุ่มสนใจ ค่ายวิชาการ เพื่อ ตอบสนองความต้องการหรือเพื่อเป็นงานอดิเรก

การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบในชุมชนมีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง คือ ศูนย์ ส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย นอกจากนี้ในแต่ละตำบลยังมีศูนย์การ เรียนรู้ประจำตำบลที่ทำหน้าที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของประชาชนที่สนใจ เนื้อหาองค์ความรู้ปัจจุบัน แบ่งออกเป็นหลายด้าน เช่น การศึกษาขั้นพื้นฐาน มี 3 รูปแบบ คือ 1) การศึกษาวิธีเรียนพบกลุ่ม

เน้นหนักการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นหลัก มีการพบกลุ่มเพื่อนำสิ่งที่ได้ไปศึกษาค้นคว้า แล้วมานำเสนอ อภิปราย และสรุปร่วมกันในลักษณะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน 2) การศึกษาวิธีเรียนทางไกล เป็นวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยผ่านสื่อการศึกษาทางไกล ได้แก่ ชุดการเรียนทางไกล CD VCD รายการทางวิทยุและโทรทัศน์ Internet เป็นต้น 3) การประเมินเทียบระดับการศึกษา เป็นการประเมินจากความรู้ ทักษะ ผลงาน ประสิทธิภาพจากเพิ่มสะสมผลงาน โครงการ การสอบปฏิบัติ สัมภาษณ์ และทำกิจกรรมเข้าค่ายหรือกิจกรรม กพช. (กิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต) การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ โดยจัด ส่งเสริม และพัฒนาการจัดการศึกษาอาชีพ เพื่อการพัฒนาความรู้ ความสามารถ และทักษะในการประกอบอาชีพของบุคคลและกลุ่มบุคคล เป็นการแก้ปัญหาการว่างงาน และส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจชุมชน การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต โดยจัด ส่งเสริม และสนับสนุนการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อพัฒนาทักษะพื้นฐานของบุคคลให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เน้นทักษะชีวิตพื้นฐานที่จำเป็น 4 ด้าน คือ 1) ด้านสุขภาพอนามัยและการป้องกันโรคภัย ฯลฯ 2) ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การบรรเทาและป้องกันสาธารณภัย และการรักษาความสงบเรียบร้อยในชุมชน การจราจร ฯลฯ 3) ด้านทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์ ฯลฯ 4) ด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ จัดในรูปแบบกลุ่มสนใจ เข้าค่าย การอบรมประชาชน การจัดกิจกรรมชุมชน และการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน การศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน ส่งเสริมชุมชนเป็นฐาน โดยให้ประชาชน ชุมชนร่วมกันรับผิดชอบและเห็นถึงความสำคัญในการฟื้นฟูพัฒนาสังคมและชุมชนของตนเอง เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้ บูรณาการความรู้ ประสิทธิภาพ และทักษะอาชีพ มีความเอื้ออาทรต่อกัน และพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน กิจกรรมพัฒนาสังคมและชุมชนมี 5 ด้าน คือ 1) ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ กิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง 2) ด้านการเมือง ได้แก่ กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย 3) ด้านสังคม ได้แก่ กิจกรรมชุมชนแห่งการเรียนรู้ 4) ด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ กิจกรรมรักษากำลังงานและสิ่งแวดล้อม และ 5) ด้านศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ กิจกรรมเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน โดยมีองค์กรหรือหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนอื่นๆ ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล วัด และสถานศึกษาในพื้นที่ หรือคณะกรรมการชุมชนร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ เป็นต้น

3. การศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education) เป็นกิจกรรมการศึกษาเรียนรู้ในวิถีชีวิตประจำวันของบุคคล ที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส เป็นการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มีรูปแบบและวิธีการหลากหลายโดยศึกษาจากบุคคล ประสิทธิภาพ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้อื่นๆ ซึ่งปัจจุบันมีผู้จัดเป็นจำนวนมากทั้งที่เป็นบุคคล กลุ่มบุคคล ชุมชน และองค์กรต่างๆ เช่น ห้องสมุดประชาชน

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตามลักษณะภูมิปัญญาท้องถิ่น พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน ศูนย์สาธิตการเกษตร
 รายการวิทยุชุมชน รายการโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์และสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ การเรียนรู้ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์
 ทรอนิกส์ เช่น อินเทอร์เน็ต เว็บไซต์ หรือเวทีประชาคม การทัศนศึกษา การจัดกลุ่มสนทนา เวที
 ชาวบ้าน การสัมมนา การศึกษาดูงานพื้นที่ต่างๆ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า การศึกษาตลอดชีวิตที่ประกอบด้วยการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ
 และการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคน ทั้งในด้านความรู้ ความคิด
 ความสามารถ รวมทั้งพฤติกรรม เจตคติ ค่านิยม และคุณธรรม ตั้งแต่รากฐานชีวิตและต่อเนื่อง
 ตลอดชีวิต ทิศทางการพัฒนาและการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตนั้นเป็นไปเพื่อพัฒนาศักยภาพ
 กำลังคนให้สามารถใช้ความรู้และภูมิปัญญาเป็นฐานในการพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการ
 เรียนรู้ตามแนวทางการพัฒนาประเทศได้ รวมถึงการส่งเสริมให้เกิดภาคีเครือข่ายที่มีความพร้อม มี
 สิทธิและมีหน้าที่ร่วมรับผิดชอบการจัดกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิต จะต้องพัฒนาการจัด
 การศึกษาตลอดชีวิตแบบองค์รวม โดยการบูรณาการทุกด้านเข้าด้วยกันอย่างสมดุล การจัดการ
 ศึกษาเพื่อชีวิตและสังคมที่บูรณาการเข้าเป็นวิถีชีวิตของคนในสังคม และสามารถตอบสนองความ
 ต้องการและสอดคล้องกับสภาพของกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน สาระหลักสูตรมีความสอดคล้อง
 กับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครองและสิ่งแวดล้อมเพื่อ
 การพัฒนาประเทศชาติที่ยั่งยืน

7) ลักษณะการเป็นชุมชนเรียนรู้

ชุมชนแห่งการเรียนรู้มีการรวมกลุ่มคนที่มีความสนใจ มีปัญหา หรือมีความต้องการในสิ่ง
 ใดสิ่งหนึ่งร่วมกันในลักษณะชุมชนเรียนรู้ทั้งสิ้น มารวมตัวกันเป็นเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการ เพื่อ
 ทำงานร่วมกันและเสริมสร้างความรู้ความเชี่ยวชาญในสิ่งที่สมาชิกในชุมชนเห็นร่วมกัน ผ่านการ
 สื่อสารภายในชุมชนอย่างต่อเนื่อง ดังนี้

โครงสร้างความสัมพันธ์ ชุมชนส่วนใหญ่มีโครงสร้างความสัมพันธ์ที่สนิมสนม มีความ
 เป็นเครือญาติ สอดคล้องกับค่านิยมของสังคมไทย เช่น การให้ความเคารพผู้ใหญ่ การพูดคุยกันได้
 ในทุกเรื่อง การเคารพนับถือผู้รู้ ภูมิปัญญา หรือผู้นำ การประพฤติตนตามหลักศาสนา โครงสร้าง
 ความสัมพันธ์เหล่านี้เองที่ทำให้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ประสบความสำเร็จในการพัฒนาและ
 สร้างสรรค์กิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เนื่องจากระบบความสัมพันธ์ที่ดีเชื่อให้เกิดการ
 แลกเปลี่ยนเรียนรู้ การพัฒนาและการจัดการยกระดับองค์ความรู้ของชุมชน นอกจากนี้ ระบบ
 ความสัมพันธ์ยังก่อให้เกิดการสนับสนุนทรัพยากรการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับการจัดกิจกรรม
 สมาชิกให้ความร่วมมือและเข้าร่วมกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ

กระบวนการเรียนรู้และการพัฒนา ชุมชนการเรียนรู้มีการรวมตัวกัน หรือเชื่อมโยงกัน อย่างไม่เป็นทางการของกลุ่มคนที่มีปัญหาหรือมีความสนใจในเรื่องเดียวกัน ต้องการแลกเปลี่ยน ประสบการณ์จากกันและกัน จนเกิดการกำหนดเป้าหมายการทำงานร่วมกัน โดยกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนส่วนใหญ่มีหลากหลายทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น การพูดคุย การฝึกปฏิบัติจริง การศึกษาดูงานภายในชุมชนและภายนอกชุมชน การศึกษาจากเอกสารสิ่งพิมพ์ ชุมชนมีกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาตนเองทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยมีเนื้อหาองค์ความรู้ที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิต วิถีชีวิตชุมชน และการประกอบอาชีพ ส่วนการพัฒนาเป็นแบบการพัฒนาโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน อาศัยทรัพยากรและองค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น เป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการพัฒนา มีระบบการถ่ายทอด การบริหารจัดการ การวางแผนและพัฒนา ระบบการดูแลรักษา และการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งทางด้านวิชาการ และด้านงบประมาณ

กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ชุมชนต่างๆ มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่แตกต่างกัน ภายในชุมชนมีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างเป็นประจำสม่ำเสมอ ผ่านการพูดคุย การประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน ทำประชาคมหมู่บ้าน การจัดเวทีประสบการณ์ การสัมมนา เสวนา การชี้แจงพูดคุยผ่านสื่อสาธารณะ เช่น วิทยุชุมชน สื่อสิ่งพิมพ์ของชุมชน การศึกษาดูงาน ฯลฯ โดยเกิดขึ้นภายในชุมชนเองระหว่างผู้รู้ และผู้ที่สนใจ หรืออาจเกิดขึ้นจากการแลกเปลี่ยนเรียนจากกิจกรรมการเรียนรู้ภายนอกชุมชน โดยมีการถ่ายทอดความรู้สู่เด็ก เยาวชน ผู้สนใจ และประชาชนทั่วไป และการถอดบทเรียนเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่เหมาะสมกับสภาพชุมชนอย่างแท้จริง รวมทั้งชุมชนมีการรวบรวมและจัดทำฐานข้อมูลพื้นฐานของชุมชนเพื่อเปิดโอกาสการเรียนรู้ที่กว้างขวางยิ่งขึ้น

ความร่วมมือ ชุมชนเรียนรู้ได้รับความร่วมมือจากสมาชิกชุมชน กลุ่มเครือข่ายการเรียนรู้ องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนในการทำกิจกรรมต่างๆ เป็นอย่างดี ในการสนับสนุน ทรัพยากรการเรียนรู้ ทั้งกำลังความคิด กำลังกาย และกำลังทรัพย์ โดยความร่วมมือจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการที่ทุกคนเห็นคุณค่าและความสำคัญของกิจกรรมร่วมกัน

ชุมชนเรียนรู้เป็นชุมชนที่มีการผสมผสานองค์ประกอบต่างๆ ได้แก่ 1) องค์ความรู้หรือ ภูมิปัญญา เป็นการกำหนดองค์ความรู้พื้นฐานที่เป็นที่สนใจร่วมกันของชุมชน การมีโดเมนร่วมกัน จะก่อให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบต่อองค์ความรู้และการพัฒนาแนวปฏิบัติ ซึ่งโดเมนของชุมชนเรียนรู้อาจเริ่มต้นจากความรู้แบบพื้นๆ ไปจนถึงความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน โดเมนของชุมชนจะเป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่ทำให้ชุมชนยังคงอยู่เป็นชุมชนต่อไป โดยเป็นสิ่งที่ทำให้สมาชิกทุกคนมาอยู่

ร่วมกันและเป็นตัวชี้้นำการเรียนรู้ของชุมชน 2) ชุมชน ช่วยให้เกิดสายใยแห่งการเรียนรู้ ชุมชนที่มีความเข้มแข็งจะช่วยส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ และความสัมพันธ์บนพื้นฐานแห่งความเคารพและความไว้วางใจ โดยจะสนับสนุนให้เกิดการแลกเปลี่ยนแนวคิด การตั้งคำถามและการรับฟังอย่างตั้งใจ ชุมชนจัดได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด ชุมชนเรียนรู้ไม่ได้เป็นเพียงแค่เว็บไซต์ฐานข้อมูล หรือแหล่งรวบรวมแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศเท่านั้น แต่เป็นกลุ่มคนที่มีปฏิสัมพันธ์กัน มาเรียนรู้ร่วมกัน สร้างความสัมพันธ์กันและอยู่ภายใต้กระบวนการ พัฒนาความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและการมีพันธะสัญญาาร่วมกัน และ 3) แนวปฏิบัติ เป็นการกระทำหรือแนวทางการปฏิบัติซึ่งสมาชิกในชุมชนแลกเปลี่ยนกัน โดยจะเป็นความรู้เฉพาะด้านซึ่งชุมชนมีการพัฒนา แลกเปลี่ยน และเก็บรักษาไว้ และมีการกำหนดความรู้พื้นฐานที่สมาชิกชุมชนแต่ละคนควรมี ซึ่งจะช่วยให้สมาชิกสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จะเห็นได้ว่า ชุมชนเรียนรู้เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการจัดการความรู้ และการพัฒนาที่มุ่งสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี

8) ปัจจัยสู่ความสำเร็จ

ชุมชนที่มีลักษณะสังคมแห่งการเรียนรู้ส่วนใหญ่มีปัจจัยที่ส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการดำเนินงานของชุมชนที่ประสบความสำเร็จ ดังนี้

1. มีผู้นำ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกอบต. คณะกรรมการหมู่บ้าน ฯลฯ และผู้นำการเปลี่ยนแปลง เช่น ผู้นำกลุ่มต่างๆ ในชุมชน ครูคน. ในพื้นที่ที่ดี มีวิสัยทัศน์ ทำงานด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจ มีความเข้มแข็งอดทน และเห็นประโยชน์เพื่อส่วนรวม รวมทั้งมีความพร้อมที่จะปรับตัวปรับวิธีคิด ปรับแผนเพื่อให้ตอบสนองของความต้องการที่แท้จริงของประชาชน
2. มีแผนชุมชนที่ชัดเจนในการพัฒนาชุมชนให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้
3. ลักษณะความผูกพันของประชาชน แบบเครือญาติ มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความรักและสามัคคี จนเกิดเป็นพลังกลุ่มที่มีความพร้อมในการทำงานเพื่อชุมชนของตนเอง
4. ชุมชนมีกฎระเบียบที่เคร่งครัด ในการทำกิจกรรมของกลุ่มต่างๆ รวมทั้งมีการติดตามตรวจสอบ และมีระบบกลไกการเรียนรู้ภายในชุมชนที่ดี
5. มีการบูรณาการจัดการเรียนรู้ในชุมชน ทั้งการรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนาแหล่งเรียนรู้เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนอย่างยั่งยืน
6. มีหลักการบริหารและจัดการชุมชนที่ยึดหลักประชาธิปไตย หลักการมีส่วนร่วม และหลักธรรมาภิบาล นั่นคือ มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม การทำงานที่คำนึงถึงความโปร่งใส ตรวจสอบได้ ร่วมมือกันเพื่อทำความดี และมีความเข้มแข็งทางปัญญาเรียนรู้ และปรับตัวได้ดี

7. ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ ในชุมชน ตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติการ และการประเมินผล โดยทุกคนจะเรียนรู้จากการประชุม พูดกันทั้งในกลุ่มใหญ่และกลุ่มย่อย

8. ชุมชนมีองค์ความรู้ มีภูมิปัญญาพื้นฐานที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชน ที่สามารถสร้างอาชีพ และรวมทุกคนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

9. ชุมชนมีความสามารถพึ่งตนเองได้ และในขณะเดียวกันชุมชนก็ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งด้านทรัพยากรการเรียนรู้ งบประมาณ และบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ

10. ชุมชนมีระบบการจัดเก็บข้อมูลข่าวสาร และการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ที่มีรูปแบบหลากหลาย เพื่อการศึกษาเรียนรู้ของประชาชนในชุมชนเอง และมีการจัดทำเอกสารสิ่งพิมพ์เพื่อเผยแพร่สำหรับผู้สนใจ

11. ชุมชนมีการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของประชาชน เช่น จัดชุมชนให้น่าอยู่ พัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพ เป็นต้น

12. ชุมชนมีการพัฒนาด้านความรู้ และการพัฒนาตนเองเสมอโดยการศึกษาเรียนรู้ผ่านการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เช่น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน มีการถ่ายทอดความรู้ องค์ความรู้ ภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น และการศึกษาดูงานแนวคิดใหม่ แล้วนำมาทดสอบปฏิบัติ จนเป็นที่ยอมรับแก่คนในชุมชนและนอกชุมชน

13. มุ่งเน้นการพัฒนาชุมชนบนฐานการดำเนินชีวิตที่แท้จริงวัฒนธรรมท้องถิ่น หรือทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่น

14. ชุมชนมีความสมบูรณ์ด้านต่างๆ มากพอควร มีกินมีใช้ มีพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจที่ดี มีความพอเพียง มีกิจกรรมเสริมสร้างกลุ่มอาชีพ กิจกรรมเสริมรายได้ให้กับครอบครัว และชุมชน

15. ชุมชนสามารถเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายอื่นๆ เช่น โรงเรียน วัด หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน

16. ชุมชนมีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์

9) ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ การขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ และวัสดุอุปกรณ์สำหรับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มีไม่เพียงพอ การได้รับมอบหมายจากหน่วยงานอื่นๆ ทำงานเกิดภาระงานนอกเหนือจากที่ปฏิบัติเดิม จึงไม่มีเวลาทุ่มเทกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชน ปัญหาในการดำเนินการของกลุ่มอาชีพ และกลุ่ม

ต่างๆ ในชุมชน เช่น ขาดการถ่ายทอดความรู้ และการจัดเก็บข้อมูลที่เป็นระบบ ขาดความรู้เกี่ยวกับการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ เป็นต้น ส่วนตัวอย่างปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานที่เกิดกับสังคมการเรียนรู้ในต่างประเทศ ได้แก่ การร่วมมือจากบางหุ้นส่วนขาดความต่อเนื่องงบประมาณยังมีน้อยโดยเฉพาะในระยะเริ่มแรกของการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ การวางแผนยุทธศาสตร์ไม่ครอบคลุมชุมชนทั้งหมด อาจต้องอาศัยความร่วมมือจากเครือข่ายในการระดมความคิดเห็น ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงาน อาทิ สภาการฝึกอบรมและวิชาชีพ กับองค์การท้องถิ่นและโครงการเมืองแห่งการเรียนรู้ เนื่องจากมีขอบเขตพื้นที่การดูแลรับผิดชอบเฉพาะเขตพื้นที่ที่รับผิดชอบ หน่วยงานจึงไม่สามารถให้การสนับสนุนทุกพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การพัฒนาชุมชนสู่การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ไม่มีสูตรสำเร็จ แต่ละชุมชนย่อมมีวิธีการเฉพาะของตนเองซึ่งสอดคล้องกับสภาพ ปัญหาและความต้องการของประชาชนในชุมชนนั้นๆ และพัฒนาบนรากฐานของความเป็นชุมชน โดยต้องตระหนักว่า การเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญ และกิจกรรมการเรียนรู้ก็มีหลากหลาย ทั้งกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเป็นทางการหรือในระบบ กิจกรรมการเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการ การศึกษาเรียนรู้นอกระบบ และตามอัธยาศัย ซึ่งควรจัดกิจกรรมให้สม่ำเสมอจนเป็นกิจวัตรที่ผู้คนมีส่วนร่วมทำกิจกรรมเหล่านี้ทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของทุกคนในชุมชน

10) องค์ประกอบของการนำไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

องค์ประกอบของการนำไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้มีหลากหลาย แต่มีลักษณะร่วมกัน ดังนี้

1. ผู้นำที่มีความเป็นนักพัฒนาที่ดี
2. มีความผูกพันในท้องถิ่น ประชาชนมีความรักและภูมิใจในท้องถิ่นที่อยู่อาศัย
3. มีองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น การประกอบอาชีพที่หลากหลาย และมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ เกื้อกูลกันและกัน
4. การบริหารจัดการที่เป็นระบบ
5. มีเครือข่ายการเรียนรู้ที่ชัดเจน
6. มีการสื่อสารภายในชุมชนดี และมีการสื่อสารเกิดขึ้นตลอดเวลา
7. มีองค์ประกอบทางกายภาพ เช่น การคมนาคมสะดวก สิ่งแวดล้อมด้านสาธารณสุขดี มีแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภค และมีบรรยากาศการเรียนรู้
8. มีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยประชาชนได้รับการฝึกอาชีพและพัฒนาตนเอง

9. มีลักษณะการเป็นชุมชนเรียนรู้
10. มีผู้รู้ ปราชญ์ และครุภูมิปัญญาที่ยังปฏิบัติหน้าที่ของตนเองอย่างเข้มแข็ง
11. สมาชิกของชุมชนให้ความร่วมมืออย่างดี สังคมที่มีความเป็นบึกแผ่นสูงย่อมเกื้อกูลให้เกิดการดำเนินกิจกรรมเพื่อส่วนรวมที่นำความสุขและความเจริญมาสู่ชุมชนได้
12. ชุมชนมีกินมีใช้ มีพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจชุมชนที่ดี ประชาชนมีการศึกษา และมีจิตสาธารณะที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก
13. ประชาชนมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้ การพัฒนาตนเองและการพัฒนาชุมชน

จะเห็นได้ว่า ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่แท้จริง คือ ชุมชนที่พัฒนาด้วยการเรียนรู้จากประสบการณ์ทั้งภายในชุมชนของตนเองและจากชุมชนอื่น ๆ ซึ่งช่วยทำให้เข้าใจตนเองและคิดไตร่ตรองความเข้าใจตนเอง โดยข้างต้นเป็นข้อสรุปจากชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ประสบความสำเร็จ

11) องค์ประกอบกระบวนการทัศน์เชิงบวก และการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ในระดับบุคคลและระดับชุมชนในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้

กระบวนการทัศน์เชิงบวก (Positive Paradigm) เป็นทัศนะทางความคิดและปฏิบัติต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เป็นเชิงบวก กล่าวอีกนัยหนึ่ง กระบวนการทัศน์เชิงบวก คือ การรับรู้ วิธีคิด วิธีปฏิบัติ วิธีการให้คุณค่าต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง วิถีชีวิตทั้งหมดของผู้คน ซึ่งตั้งอยู่บนฐานของการมองโลกความเป็นจริงที่เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป โดยเป็นความคิดและการกระทำในทางที่ดี เช่น การมุ่งแสวงหาความสำเร็จ การพยายามพัฒนาสิ่งที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้น การจัดการตนเองของชุมชนให้พัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้น การคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน การมีจิตอาสาที่พร้อมเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และทำประโยชน์เพื่อผู้อื่น โดยอาจมีแนวทางที่หลากหลาย เช่น การมีส่วนร่วม การคิดเชิงบวก การคิดแบบชนะ-ชนะ การพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ พัฒนาความคิดความเชื่อ และการกระทำเชิงบวก และเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ใหม่ซึ่งส่งผลต่อการเสริมสร้างศักยภาพการเรียนรู้ การส่งเสริมกระบวนการทางธรรมชาติให้มีการเรียนรู้อย่างมีคุณค่า ส่งเสริมการปรับตัวและแก้ปัญหาของชุมชนบนฐานคิดและความพอเพียงในชุมชน และการพัฒนาที่ยั่งยืน

องค์ประกอบกระบวนการทัศน์เชิงบวก และการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกในแต่ละบุคคล หรือกลุ่มบุคคลมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับ การรับรู้ที่แตกต่างกัน ชุมชนที่ศึกษามีองค์ประกอบกระบวนการทัศน์ และการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ร่วมกัน องค์ประกอบการเรียนรู้ที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวก ได้แก่ 1) รูปแบบและวิธีการหรือช่องทางการเรียนรู้ ที่หลากหลาย เน้นการมีส่วนร่วม มีความต่อเนื่องทางการเรียนรู้ และมีรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ เช่น การศึกษาจากบุคคล ชุมชน การปฏิบัติจริง 2) ฐานการเรียนรู้ โดยมีได้จำกัดความรู้ในชุมชน

เท่านั้น ฐานการเรียนรู้จากภายนอกชุมชน ได้แก่ กลุ่มองค์กรต่างๆ แหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ฯลฯ

3) เนื้อหาองค์ความรู้ เป็นเนื้อหาที่สอดคล้องกับความสนใจ หรือเป็นปัญหา เช่น เนื้อหาเพื่อการประกอบอาชีพ ทักษะการดำเนินชีวิต การพัฒนาตนเองและครอบครัว เป็นต้น ความต้องการในการเรียนรู้ของบุคคลมีความแตกต่างกัน ดังนั้นการถ่ายทอดเนื้อหาองค์ความรู้ควรมีความหลากหลาย มีความยืดหยุ่น มีเทคนิควิธีที่เหมาะสมกับความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคล

4) บริบทแวดล้อมในชุมชนต้องเอื้อต่อการเรียนรู้ มีโครงสร้างความสัมพันธ์ในทุกระดับ โดยเน้นความสัมพันธ์เชิงสังคม มากกว่าอำนาจและผลประโยชน์ 5) มีกลไกส่งเสริมการเรียนรู้ เช่น การเปิดโอกาสทางการเรียนรู้อย่างอิสระ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคลเพื่อเปิดโลกทัศน์ทางความคิด 6) ผู้นำการเรียนรู้ ที่มีความรู้ และทักษะในการถ่ายทอดความรู้ที่ดี ใช้ภาษาเข้าใจง่าย มีความรู้ในการจัดการเรียนรู้ สอนแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และมีความเป็นกันเอง 7) ความสุขทางจิตวิญญาณของผู้เรียน ผู้เรียนได้รับผลจากการเรียนรู้ทันที โดยสามารถนำไปปรับใช้กับการทำงาน การดำเนินชีวิตประจำวัน และการแก้ไขปัญหาต่างๆ

นอกจากองค์ประกอบดังกล่าวแล้ว กระบวนการเรียนรู้มีปัจจัยเงื่อนไขที่สำคัญ เช่น ระยะเวลาในการเรียนรู้ ต้องมีระยะเวลาที่ให้เกิด ไตร่ตรอง และเชื่อมโยงจนเช่นจริง การจัดการการเรียนรู้ต้องมีระบบ ขั้นตอนเพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ที่บรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้ รวมทั้งกระบวนการที่เชื่อว่ามนุษย์มีศักยภาพในการเรียนรู้ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการจัดสภาพแวดล้อมให้มีบรรยากาศการเรียนรู้ และส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อให้เกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่กว้างขวาง และเป็นประโยชน์กับส่วนรวม ดังนั้น ชุมชนแห่งการเรียนรู้มีความริเริ่มสร้างสรรค์ในการสร้างความเข้าใจถึงสถานการณ์ของตนเองและความสัมพันธ์ในระดับที่กว้าง โดยพัฒนาแนวทางใหม่สำหรับการแก้ไขปัญหาใหม่ ในปัจจุบันกระบวนการเรียนรู้มีฐานคิดมาจากวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ อิทธิพลของวัฒนธรรมบริโภคนิยม เน้นความสะดวกสบาย การพัฒนาที่เห็นผลเป็นรูปธรรม เกิดแหล่งศึกษาเรียนรู้มากมาย ได้แก่ โรงเรียน ผู้เชี่ยวชาญ สื่อมวลชน สื่อสารสนเทศ และสิ่งแวดล้อมรอบตัว กระบวนการเรียนรู้ขาดการเชื่อมโยงกับชีวิต สังคม และธรรมชาติ ขาดการคิด การลงมือปฏิบัติจนเห็นประโยชน์ที่แท้จริงด้วยตนเอง ซึ่งได้ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของบุคคล และองค์ความรู้ของภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ชุมชนควรสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเอง พัฒนาวิธีการ องค์ความรู้ แหล่งการเรียนรู้ที่สามารถรวบรวมและเชื่อมโยงวัฒนธรรม ประเพณีในท้องถิ่น ถ่ายทอดสู่เด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ในชุมชนอย่างต่อเนื่องและไม่ทิ้งวิธีการเรียนรู้ในอดีต ผ่านพิธีกรรม ความเชื่อ การมีปฏิสัมพันธ์ พูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประกอบกับสร้างคุณค่าขององค์ความรู้ด้วยเทคนิควิธีการสมัยใหม่ เช่น การจัดการความรู้ การจับบันทึก เป็นต้น การเรียนรู้ที่จะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรม จะต้องเกิดขึ้นจาก

การเรียนรู้ทั้งทางด้านทฤษฎี แนวคิด การปฏิบัติ และการได้รับผลจากการปฏิบัตินั้นอย่างครบถ้วน ซึ่งการเรียนรู้จะเกิดขึ้นโดยสมบูรณ์ได้นั้น ต้องมีองค์ประกอบหลายประการ ได้แก่ ครู ผู้เรียน เนื้อหาหลักสูตร เป้าหมายการเรียนรู้ สื่ออุปกรณ์ และสิ่งแวดล้อม ที่มีอยู่ชุมชนหรือได้รับความร่วมมือจากชุมชน องค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้มุ่งหวังให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีคิด ความเชื่อ ระบบคุณค่า กระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดสุขภาวะทางจิตวิญญาณ เป็นการเปลี่ยนแปลงภายใน ความรู้แตกยอดออกงามจึงนำไปสู่ความตั้งใจที่จะทำประโยชน์เพื่อผู้อื่น ดำรงชีวิตของตน และสร้างชุมชนเพื่อให้เกิดประโยชน์และคุณค่าอันกว้างขวางต่อคนรอบข้าง ชุมชนและสังคมอื่นๆ อย่างแท้จริง

12) ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

เพื่อให้การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวก สำหรับชุมชน จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยมียุทธศาสตร์ที่สำคัญ 10 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ 1) การกำหนดนโยบายที่ชัดเจน ทั้งในระดับประเทศ ระดับเมือง และระดับชุมชนหรือหมู่บ้าน 2) การรณรงค์สร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องการศึกษาตลอดชีวิต และสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อให้ประชาชนตระหนักว่าการศึกษามีความจำเป็น และสังคมที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้จะช่วยให้เกิดการศึกษาริเริ่มตั้งแต่ต้นได้อย่างต่อเนื่อง 3) ชุมชนควรพิจารณาหาจุดเริ่มต้น และช่วยขยายแนวความคิดและสร้างความเข้าใจ และความร่วมมือในวงกว้าง 4) จัดตั้งกรรมการหรือองค์การดำเนินงาน เพื่อเริ่มการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ซึ่งอาจประกอบไปด้วยผู้แทนขององค์กร หน่วยงาน สถาบัน สถานประกอบการ สถานศึกษาที่มาร่วมมือกันแบบหุ้นส่วน 5) หาวิธีการที่จะขยายแนวความคิดให้เกิดการยอมรับในวงกว้างให้ประชาชนทุกกลุ่มในชุมชนได้เข้าใจ เกิดความสนใจและให้ความร่วมมือ โดยอาจจัดประชุมประชาชนทั้งหมู่บ้าน ประชาสัมพันธ์ โดยใช้สื่อต่างๆ 6) พัฒนาบุคลากรที่จะเป็นผู้ดำเนินงานชุมชนแห่งการเรียนรู้เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจถึงหลักการวิธีการ และขั้นตอนในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ 7) วิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้โดยยึดหลักการจัดกิจกรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน 8) จัดทำแผนชุมชนและกำหนดยุทธศาสตร์ในการดำเนินงาน 9) วิเคราะห์ศักยภาพของเครือข่ายทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อการสนับสนุนทรัพยากร เช่น ด้านเงินทุน ด้านอาคารสถานที่ ด้านวิทยากร ด้านวัสดุอุปกรณ์ ฯลฯ เพื่อจะได้ระดมมาใช้ในการดำเนินงาน 10) ดำเนินการจัดชุมชนแห่งการเรียนรู้ 11) ประเภทของกิจกรรมที่ควรจัดขึ้นอยู่กับสภาพปัญหา และความต้องการของเมือง/ชุมชนนั้นๆ เช่น การศึกษาพื้นฐาน การฝึกทักษะอาชีพต่างๆ / วิชาชีพต่างๆ ความรู้ที่จำเป็น

ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ในที่นี้ชุมชนอาจจัดเป็นกิจกรรมกลุ่มการเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้ สัปดาห์ของกิจกรรมต่างๆ ตลาดนัดการเรียนรู้ บัตรการเรียนรู้ หรือจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ประสานไปกับวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น 12) การติดตามประเมินผลการดำเนินงาน 13) ประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานเป็นระยะๆ เพื่อให้ประชาชนทุกกลุ่มได้เกิดความรู้ความเข้าใจมากยิ่งขึ้น และได้เห็นผลของการดำเนินงาน 14) สร้างเครือข่ายชุมชนแห่งการเรียนรู้เพื่อให้แต่ละชุมชนได้ส่งเสริมสนับสนุนกันในการดำเนินงานอีกทั้งยังได้เรียนรู้และนำผลของเครือข่ายมาปรับปรุงชุมชนของตนให้พัฒนายิ่งขึ้น 15) หามาตรการในการระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ อย่างต่อเนื่อง

ตอนที่ 1.2 ผลวิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกของชุมชนจากการลงพื้นที่เพื่อศึกษากรณศึกษาคดีจำนวน 5 แห่ง

ผลวิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกของชุมชนจากการลงพื้นที่เพื่อศึกษากรณศึกษาคดีจำนวน 5 แห่ง ได้แก่ 1) ชุมชนบ้านยาง จังหวัดปราจีนบุรี 2) ชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ จังหวัดเพชรบุรี 3) ชุมชนบ้านฉางหลวง จังหวัดตรัง 4) ชุมชนบ้านคำปลาหลาย รูปแบบการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดขอนแก่น และ 5) ชุมชนบ้านจอยเจริญ แหล่งการเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดเชียงราย มีข้อค้นพบดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

กรณศึกษาคดีทั้ง จำนวน 5 กรณศึกษาคดีที่มีลักษณะความเป็นมา และโครงสร้างทางสังคมที่แตกต่างกัน ส่งผลให้แนวทางหรือนโยบายในการพัฒนาชุมชนมีความแตกต่างกันด้วย แต่การรวมกลุ่มบุคคลและภาคีเครือข่ายทางสังคมที่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนมีลักษณะใกล้เคียงกัน และพบว่าเมืองครหรือหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาชุมชนที่คล้ายกัน ดังนี้

1.1 ลักษณะบริบททางสังคม อาทิ ประวัติความเป็นมา โครงสร้างสังคม

ชุมชนบ้านยาง จังหวัดปราจีนบุรี มีลักษณะทางสังคมที่ผูกพันกัน เนื่องจาก มีความเป็นมาที่ถือกำเนิดมาจากต้นตระกูลเดียวกัน ชุมชนดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้โดยอาศัยความร่วมมือจากสมาชิกส่วนใหญ่ของชุมชน ในลักษณะครอบครัวที่สามารถพูดคุยหารือกันได้ การยอมรับฟังความคิดเห็นของกันและกัน และการเคารพและรับฟังผู้อาวุโสในชุมชน จะเห็นได้จากการเลือกตั้งผู้นำชุมชนที่มาจากความร่วมมือคิด คัดเลือกคนที่มีความเหมาะสมด้วยกันทั้งชุมชน

ชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ จังหวัดเพชรบุรี ชุมชนมีความพร้อมและข้อได้เปรียบเรื่องทรัพยากรทางธรรมชาติ ทำให้ชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ประกอบกับวัฒนธรรมพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวเพชรบุรีดั้งเดิมในการให้ความสำคัญกับสถาบันครอบครัว ที่มีคนหลายวัยอาศัยอยู่ในบ้านเดียวกัน มีสังคมผู้สูงอายุซึ่งเป็นที่ให้ความเคารพและยึดเหนี่ยวของคนรุ่นหลังทำให้การดำเนินชีวิตมีความผูกพันและรักใคร่กันดี การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ที่เป็นบุคคลในพื้นที่ ทำงานด้วยความทุ่มเท และการมีส่วนร่วมจากทุกคนในชุมชน

ชุมชนบ้านฉางหลวง จังหวัดตรัง ชุมชนมีความแตกต่างเนื่องจากงานพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เน้นเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศป่าชายเลน ภูเขาทะเล ปะการัง กลุ่มแกนนำโรงเรียนและเครือข่ายภาคส่วนทางสังคมอื่นๆ จึงมีบทบาทสำคัญยิ่งในการพัฒนาชุมชน โดยได้รับความร่วมมือจากชาวบ้าน และผู้นำชุมชน ประกอบกับชุมชนมีผู้นำถือศาสนาอิสลามเป็นส่วนใหญ่ จึงทำให้การรวมกลุ่มเพื่อจัดกิจกรรมส่งเสริมให้เด็ก เยาวชน และชุมชนได้เรียนรู้ถึงคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรชายฝั่งทะเล เกิดจิตสำนึกที่ดีต่อชุมชนบ้านฉางหลวง และการพัฒนาสังคมไปเป็นด้วยความสะดวกและได้รับความร่วมมือกันเป็นอย่างดี เนื่องจากประชาชนมีการรวมกลุ่มเพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเป็นประจำและต่อเนื่องอยู่แล้ว

ชุมชนบ้านคำปลาหลาย รูปแบบการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ กศน. จังหวัดขอนแก่น ศูนย์การศึกษาอิสระและการศึกษาตามอัธยาศัยถือเป็นหน่วยงานหลักในการส่งเสริมการจัดรูปแบบแหล่งการเรียนรู้ของจังหวัดขอนแก่นอย่างเป็นระบบขึ้น สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดขอนแก่นจึงได้ดำเนินการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกัน 3 ประเภทด้วยกัน คือ 1) ประเภทสถานที่ คือ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหนองหัววัว ตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 2) ประเภทอาชีพ คือ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านคำปลาหลาย ตำบลบ้านดง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น และ 3) ประเภทบุคคล คือ นายภูมिवิน พรหมมาตุ้ ครูชาวบ้าน ด้านเกษตรอินทรีย์ ซึ่งผู้วิจัยให้ความสนใจกับแหล่งการเรียนรู้ด้านอาชีพของบ้านคำปลาหลาย ที่ผู้นำและชาวบ้านพร้อมใจกันดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง จากชุมชนที่ยากจนแห้งแล้ง กลายเป็นชุมชนที่มีความเป็นอยู่ที่ดี โดยผู้นำชุมชนและความร่วมมือจากภาคส่วนต่างๆ

และชุมชนบ้านจ้อเจริญ แหล่งการเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดเชียงราย ชุมชนมีผู้รู้หรือปราชญ์ชาวบ้านในชุมชน เช่น ด้านภูมิปัญญา ด้านผู้รู้ ด้านการประกอบอาชีพ ด้านสถาบันชุมชน/ องค์กร/ กลุ่มอาชีพ รวมทั้งมีสถาบันชุมชน และองค์กรที่มีความรู้ความสามารถ

ให้ความรู้ ส่งเสริมการพัฒนาตนเอง และการประกอบอาชีพที่หลากหลาย ทุกคนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และการพัฒนาชุมชนเน้นหลักการให้ความสำคัญกับสถาบันหลัก คือ บ้าน วัด และโรงเรียน ประชาชนในชุมชนร่วมมือกันรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม เช่น การให้ความเคารพนับถือนักบวชทางศาสนา ได้แก่ พระ รวมทั้ง ครูและบุคลากรทางการศึกษา และผู้อาวุโสในท้องถิ่น ชุมชนมีความสัมพันธ์อันดีกับเครือข่ายองค์กรหรือหน่วยงานภาคส่วนต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เช่น ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเวียงชัย และชุมชนมีการสนับสนุนส่งเสริมและพัฒนากระบวนการให้ความรู้ทั้งในด้านเอกสารและตัวบุคคล ที่เป็นระบบ

1.2 นโยบายและทิศทางการพัฒนาบุคคล ชุมชน และสังคมแห่งการเรียนรู้

นโยบายและทิศทางการพัฒนาบุคคล ชุมชน และสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ดี มีความคล้ายคลึงกัน นั่นคือ ชุมชนให้ความสำคัญกับการเรียนรู้และพัฒนาความรู้ของบุคคล คณะทำงานและประชาชนทั่วไป ในด้านต่างๆ เช่น การส่งเสริมอาชีพ สุขภาพอนามัย การอนุรักษ์ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมให้มีความอุดมสมบูรณ์ การดำเนินชีวิตที่พอเพียง เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของทุกคนในชุมชน เช่น ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการเครือข่ายรักษทะเลตรัง ที่มุ่งเน้นการ “สร้างจิตสำนึก นำความรู้ คืบสู่ธรรมชาติท้องทะเลตรัง อย่างหลากหลาย และเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน” ทิศทางการพัฒนาชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ ดำเนินการพัฒนาตามนโยบายทำงานที่โปร่งใสตรวจสอบได้ ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ตามวิสัยทัศน์ที่กล่าวว่า ถ้ำรงค์เป็นตำบลที่น่าอยู่ มีความสามัคคีควบคู่ไปกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สมดุล มีเศรษฐกิจที่มั่นคง มีการบริหารจัดการที่ดี โปร่งใสจากการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ มีการประชุมแผนการดำเนินงานตลอดเวลาการปฏิบัติงานส่วนใหญ่จะเป็นการท่องเที่ยวแบบวิถีชีวิต โดยการนำสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประยุกต์เป็นสิ่งประดิษฐ์เพื่อเพิ่มพูนรายได้ มีการจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์การเกษตรเพื่อการรวมตัวทางการเกษตร โดยประชุมชาวบ้านเพื่อสร้างเสริมและสนับสนุนความคิดใหม่ผ่านเวทีประชาคม สอดคล้องกับชุมชนบ้านยาง จังหวัดปราจีนบุรีที่มีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาชุมชนว่า “ประชาชนร่วมพัฒนา สร้างสิ่งแวดล้อมเขียวขจี เศรษฐกิจดี ทุกชีวิมีความสุข” และชาวชุมชนบ้านยางได้ร่วมกันกำหนดคำขวัญบ้านยางเพื่อเป็นข้อเตือนใจให้ทุกคนได้ปฏิบัติพันธกิจให้บรรลุตามวิสัยทัศน์ด้วยคำขวัญที่ว่า “บ้านยางสะอาด สดใส ร่วมใจสามัคคี” เป็นคำขวัญประจำใจของทุกคนที่จะทำงานร่วมกัน วิสัยทัศน์และคำขวัญดังกล่าวเป็นปฐมบทสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จของการพัฒนาชุมชนบ้านยางในปัจจุบัน และหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านคำปลาหลาย ตำบลบ้านดง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ที่มีแนวทางการพัฒนาตนเอง และชุมชน ตามบันได 9 ขั้น ได้แก่ วางแผนดี มีความขยัน หมั่นหาความรู้ ชูคุณธรรม นำครอบครัว ไม่มั่วสุม คุมการจ่าย ได้เก็บออม พร้อมร่วมใจ

จะเห็นได้ว่า กรณีศึกษาที่ดีทั้งหมดมีแนวทาง และนโยบายการพัฒนาชุมชนที่ชัดเจนและมีความเป็นระบบ ประกอบกับการได้รับความช่วยเหลือและสนับสนุนจากองค์กรหรือหน่วยงานในพื้นที่ และหน่วยงานอื่นๆ อย่างต่อเนื่อง

1.3 การกำหนดกลุ่มบุคคล คณะกรรมการชุมชน และภาคีเครือข่าย

กลุ่มบุคคล คณะกรรมการชุมชน และภาคีเครือข่ายของกรณีศึกษาที่ดีทั้ง 5 กรณีศึกษาที่ดี ประกอบด้วย กลุ่มอาชีพต่างๆ ในชุมชน คณะกรรมการชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล และภาคีเครือข่าย หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เช่น สถาบันการศึกษา โรงเรียนประถมศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษา ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน หอกระจายข่าว สถาบันองค์กรทางศาสนา วัด/สำนักสงฆ์ หน่วยงานด้านสาธารณสุข เช่น สถานีอนามัยประจำตำบล/หมู่บ้าน สถานพยาบาลเอกชน หน่วยงานด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ตำรวจชุมชน ศูนย์ อปพร./กู้ภัย และกลุ่มมวลชนจัดตั้ง เช่น ลูกเสือชาวบ้าน อปพร. ทีมกู้ภัย กลุ่มแม่บ้านตำบล และเครือข่ายหน่วยงานอื่นๆ เช่น ศูนย์การศึกษาอิสระและการศึกษาตามอัธยาศัย กศน. สำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานเกษตรอำเภอ สำนักงานปศุสัตว์อำเภอ สำนักงานจัดหางานจังหวัด เป็นต้น

2. ลักษณะ/รูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้

2.1 องค์ประกอบที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

2.1.1 บุคคลแห่งการเรียนรู้ ลักษณะของบุคคลแห่งการเรียนรู้ส่วนใหญ่จากการศึกษากรณีศึกษาที่ดีพบว่า มีลักษณะร่วมกัน ได้แก่ เป็นบุคคลในพื้นที่ อยู่อาศัยในชุมชนมาเป็นเวลานาน มีความเสียสละ คิดและทำเพื่อชุมชน และคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก ใฝ่เรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความพยายามไม่ย่อท้อ พร้อมที่จะเผชิญกับอุปสรรคต่างๆ มีความคิดกว้างไกล เป็นผู้มีความรู้ความสามารถเฉพาะ เช่น มีภาวะผู้นำ มีความรู้ด้านเกษตรกรรม ด้านงานฝีมือ ด้านการบริหารจัดการ เป็นต้น เป็นผู้ที่มีประสบการณ์จริงเป็นที่ยอมรับของประชาชน ใจกว้าง ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เป็นคนอ่อนน้อม รู้จักจังหวะ เวลา และโอกาสในการพูดคุยกับผู้อื่น เป็นนักประสานงานที่ดี สามารถทำงานร่วมกับกลุ่มภาคีเครือข่ายได้เป็นอย่างดี มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง สมบูรณ์ มีครอบครัวที่ดีและอบอุ่น เข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะประโยชน์เป็นประจำ ทั้งในฐานะผู้จัดกิจกรรมและผู้เข้าร่วมกิจกรรม เป็นคนใจดี พูดคุยหาข้อดีได้อย่างสะดวก และสามารถเข้าถึงได้ง่าย และมีความเป็นผู้นำ

2.1.2 แหล่งการเรียนรู้ กรณีศึกษาที่ดีทั้ง 5 แห่ง มีแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนที่หลากหลาย เช่น แหล่งการเรียนรู้ของชุมชนบ้านยาง จังหวัดปราจีนบุรี มีลักษณะเป็นแหล่งเรียนรู้

จากกลุ่มอาชีพต่างๆ ในชุมชน เช่น วิสาหกิจชุมชน หัตถกรรมไม้กวาด การจัดสวน ไม้ดอกไม้ประดับ กองทุนน้ำประปาและน้ำมัน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านยาง เป็นต้น แหล่งเรียนรู้บ้านจอบเจริญ อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย มีการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อผู้ที่เข้ามาเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้และมีเอกสารเผยแพร่ให้กับผู้เข้ามาศึกษาดูงานจากแหล่งเรียนรู้ มีผู้รู้หรือปราชญ์ ชาวบ้านในชุมชน สถาบันชุมชนและองค์กรมีความรู้ความสามารถให้ความรู้เรื่องสมุนไพรพื้นบ้าน การทอผ้าพื้นเมือง จักสานหมวก ดนตรีพื้นเมือง การฟ่อนรำ (ฟ่อนเล็บ) โหราศาสตร์(หมอเมือง) การบริหารจัดการกองทุนธุรกิจชุมชนและการจัดองค์กรในชุมชน ธนาคารข้าวหมู่บ้าน ศูนย์สาธิต การสาธิต เกษตรผสมผสาน ค้าขายและวิถีชีวิตเรื่องการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง กองทุนออมทรัพย์หมู่บ้าน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านจอบเจริญ กลุ่มทอผ้าพื้นเมือง กลุ่มตัดเย็บ กลุ่มผลิตภัณฑ์ทำมือ และกลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า ส่วน องค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ จังหวัดเพชรบุรี มีศูนย์การเรียนรู้และลานวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ให้ความรู้เรื่องยางนาและตาลโตนด ซึ่งภายในศูนย์ฯ มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและกระบวนการทำน้ำตาลโตนดเมืองเพชร วิธีของคนเพชรบุรี มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน แตกต่างจากชุมชนบ้านคำปลาหลาย จังหวัดขอนแก่น ที่เน้นชุมชนเองเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญ กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ไม่ต้องมีห้องเรียน ห้องเรียน คือ ชุมชน คือการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของชาวบ้าน ในหมู่บ้านมีการจัดการแหล่งการเรียนรู้ของชุมชนซึ่งมีอยู่อย่างหลากหลาย เช่นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านพ้อถาวร สรรสมบัติ ไร่นาสวนผสมของนาย มาร์ติน วีเลอร์ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนประจำหมู่บ้าน ห้องสมุดหมู่บ้าน ร้านค้าชุมชน เป็นต้น ชุมชนบ้านฉางหลวง จังหวัดตรัง อาศัยทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นเป็นแหล่งเรียนรู้ป่าชายเลนที่สำคัญของชุมชน เนื่องจากมีความหลากหลายทางชีวภาพ การเกื้อกูลกันของระบบนิเวศป่าชายเลน คุณค่าและการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาทั้งอาหาร ยารักษาโรค และไม่ใช้สอย ได้มีการจัดการในส่วนของทำให้ความรู้ นักเรียน นักศึกษา เยาวชน ได้เรียนรู้ของจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ศึกษาถึงความหลากหลายทางชีวภาพ ทั้งระบบนิเวศที่สมบูรณ์และระบบนิเวศที่ถูกทำลายให้ศึกษาถึงความแตกต่างและผลเสียหรือผลกระทบที่จะตามมาในอนาคต โดยจัดทำคู่มือให้นักเรียนได้ศึกษาสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ทำให้ความเป็นอยู่ของชุมชนดีขึ้นและนักเรียนมีรายได้ระหว่างเรียน เช่น เป็นมัคคุเทศก์นำเที่ยวป่าชายเลน และสามารถป้องกันภัยธรรมชาติที่ได้ผลเป็นอย่างดี

โดยลักษณะแหล่งเรียนรู้ของชุมชนจะเป็นทั้งแหล่งที่ให้ความรู้ สถานที่จัดกิจกรรม แหล่งสำหรับการศึกษาค้นคว้า สถานที่ประชุมหารือ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ศูนย์รวมชาวบ้าน แหล่งการเรียนรู้ตั้งอยู่ในเขตชุมชน มีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง เช่น ศูนย์ส่งเสริมการศึกษานอกระบบ

และการศึกษาตามอรรถาธิบายอำเภอ (กศน.) หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้รับผิดชอบ (อบต.) และจัดให้มีผู้รู้และครูภูมิปัญญาคอยชี้แนะ และถ่ายทอดความรู้ มีการจัดทำรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้เผยแพร่ เช่น การจัดทำเอกสาร แผ่นพับ และการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

2.1.3 องค์ความรู้ องค์ความรู้ของชุมชนมีลักษณะความเป็นองค์ความรู้ของชุมชนเอง และเป็นองค์ความรู้ที่ชุมชนพัฒนาขึ้น จากการได้รับความรู้ การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน สถานที่ต่างๆ และนำมาปรับให้มีความสอดคล้องกับชุมชนนั้นๆ โดยองค์ความรู้ของชุมชนมีความหลากหลายและแตกต่างกัน โดย ชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ จังหวัดเพชรบุรี ชุมชนบ้านฉางกลาง จังหวัดตรัง แหล่งการเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านจอยเจริญ จังหวัดเชียงราย และรูปแบบการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ กศน. จังหวัดขอนแก่น เกิดจากการพัฒนาองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน เช่น การพัฒนาเรื่องตาลโตนด ยางนา ป่าชายเลน และภูมิปัญญาท้องถิ่น ในขณะที่ชุมชนบ้านยาง จังหวัดปราจีนบุรี องค์ความรู้ของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับอาชีพ มาจากการศึกษาเรียนรู้ และได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชน จะเห็นได้ว่า ชุมชนมีการพัฒนาองค์ความรู้ของชุมชนให้มีความเป็นระบบ และทำให้องค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน ในตัวบุคคลสามารถเข้าถึงได้ง่ายมากยิ่งขึ้น ผ่านการจัดการความรู้ การถ่ายทอดและเผยแพร่ ข้อมูลวิธีเอกสาร สิ่งพิมพ์ หรือวิดีโอ ซีดี และอินเทอร์เน็ต

2.1.4 การจัดการความรู้ ได้แก่ การถ่ายทอดเคล็ดลับองค์ความรู้ของภูมิปัญญา ภายในครอบครัว และคนในชุมชนด้วยกันจากรุ่นสู่รุ่น มีลักษณะการถ่ายทอดเป็นการบอกเล่า สอน และการปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่าง การรวบรวมข้อมูลผู้รู้ แหล่งเรียนรู้ของชุมชน โดยมีหน่วยงานที่รับผิดชอบ เช่น ศูนย์ส่งเสริมศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ (กศน.) หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้รับผิดชอบ (อบต.) สำนักงานพัฒนาชุมชน และหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น ทำการศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคล ชุมชน (Tacit Knowledge) ถ่ายทอดออกมาเป็นสื่อ ความรู้ที่อยู่ในกระดาษหรือสื่อต่างๆ (Explicit Knowledge) โดยบันทึกไว้เป็นฐานข้อมูลที่สามารถนำไปใช้ได้ เป็นประโยชน์กับการพัฒนาชุมชน และเผยแพร่ข้อมูลชุมชนไปสู่ชุมชนอื่นๆ ได้

นอกจากนี้ พบว่ารูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชน ทุกชุมชนมีการรวบรวมเป็นเอกสาร สิ่งพิมพ์ มีบางชุมชนที่มีการจัดการความรู้โดยใช้สื่อเทคโนโลยี เช่น ซีดี เว็บไซต์ อินเทอร์เน็ต ได้แก่ ชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ จังหวัดเพชรบุรี ชุมชนบ้านฉางกลาง จังหวัดตรัง แหล่งการเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านจอยเจริญ จังหวัดเชียงราย และรูปแบบการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ กศน. จังหวัดขอนแก่น โดยการจัดการความรู้ของชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ จังหวัดเพชรบุรี มีความเป็นระบบครอบคลุมองค์ความรู้ของชุมชน และสามารถสืบค้นข้อมูลได้

หลายแหล่ง ง่ายและสะดวกต่อการศึกษารียนรู้ของผู้สนใจ และการรวบรวมองค์ความรู้ฐานข้อมูล ชุมชน แบ่งเนื้อหาได้เป็น 5 ด้าน คือ ด้านบริบทชุมชน กำนากลุ่มองค์กรในชุมชน ด้านผู้รู้/ ภูมิปัญญาชุมชน ด้านองค์ความรู้ที่สามารถนำไปแก้ปัญหาชุมชน และด้านการถอดบทเรียนกลุ่ม กองทุนในชุมชน กรณีศึกษาที่ดีมีการจัดการความรู้ในชุมชน จึงทำให้ชุมชนเป็นที่รู้จักและได้รับการยกย่องจากองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนั่นเอง

2.2 ลักษณะกระบวนการหรือสภาพการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้

2.2.1 หลักความร่วมมือแบบหุ้นส่วน กรณีศึกษามีความร่วมมือแบบหุ้นส่วนกับ หน่วยงานภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน และมีระบบการจัดตั้งกลุ่ม เครือข่ายความร่วมมือเพื่อการพัฒนาชุมชนที่ชัดเจน โดยลักษณะความร่วมมือแบบหุ้นส่วนจะเห็น ได้จากการรวมกลุ่มสมาชิกของชุมชน เช่น คณะกรรมการหมู่บ้าน หรือคณะกรรมการคุ้ม เช่น ชุมชนบ้านยาง คณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ กลุ่มสมาชิกกองทุนและกลุ่มอาชีพ ต่างๆ นอกจากนี้หุ้นส่วนความร่วมมือมาจากการรวมกลุ่มของเครือข่ายที่เป็นหน่วยงานหลัก ท้องถิ่น เช่น หน่วยงานระดับจังหวัด อำเภอและตำบล องค์กรเอการพัฒนาเอกชน เช่น ศูนย์ ประสานงานเครือข่ายรักษ์ทะเลตรัง กลุ่มประมงพื้นบ้าน(บ้านฉางกลาง) องค์กรบริหารส่วนตำบล ไม้ฝาดมูลนิธิพัฒนารักษ์ มูลนิธิศุภนิมิต มูลนิธิโลกสีเขียว สมาคมหยาดฝน และองค์กรหรือ หน่วยงานจากภายนอกชุมชนให้การสนับสนุนกิจกรรมของชุมชน การดำเนินงานร่วมกันของ หุ้นส่วนจะมีการประชุมแผนการดำเนินงานตลอดเวลาเพื่อสร้างเสริมและสนับสนุนความคิดผ่าน เวทีประชาคม เพื่อให้การพัฒนาชุมชนเป็นการพัฒนาที่ทุกคนได้เข้ามามีส่วนร่วมโดยทั่วถึง

2.2.2 หลักการมีส่วนร่วม กรณีศึกษาที่ดีทั้ง 5 กรณีศึกษามีการส่งเสริมการเรียนรู้ เพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงชุมชน เช่น องค์การ บริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ มีแนวทางที่ชัดเจนในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน โดย กิจกรรมต่างๆ ของชุมชนเกิดจากการระดมความคิดของผู้รู้ ชาวบ้าน และกลุ่มผู้มีอำนาจ อย่าง คณะกรรมการหมู่บ้าน โดยประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วม ทั้งในการวางแผนการจัดกิจกรรม การศึกษาเรียนรู้ การดำเนินการจัดกิจกรรม การเข้าร่วมกิจกรรม และการประเมินผลกิจกรรม ทุก คนสามารถเข้ามารับรู้ข้อมูลของชุมชนจากการเข้าร่วมประชุมหมู่บ้าน หรือการประชุมกลุ่มย่อย ของกลุ่มกองทุน และกลุ่มอาชีพต่างๆ และเพิ่มบทบาทของสมาชิกมากขึ้นเพื่อการพัฒนาชุมชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชนอย่างแท้จริง

2.2.3 หลักการดำเนินงานหรือบริหารงานจัดกิจกรรม การดำเนินกิจกรรมการ เรียนรู้และการพัฒนาชุมชนของกรณีศึกษาที่ดีเน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในชุมชน เน้น การทำงานที่โปร่งใส ยึดหลักธรรมาภิบาล และให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนทุก

ระดับ โดยคณะกรรมการหมู่บ้าน และคณะกรรมการคุ้ม รวมทั้งสมาชิกชุมชนทุกคนสามารถเข้ามามีส่วนร่วม เป็นผู้ตรวจสอบการดำเนินงานกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ติดตามความสามารถในการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน โดยประชาชนทุกคนในชุมชนสามารถเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มกิจกรรมต่างๆ เพื่อการตรวจสอบและประเมินผลความก้าวหน้าได้ นอกจากนี้ ชุมชนมีการประเมินตนเองผ่านการเรียนรู้ชุมชนหรือหน่วยงานอื่นๆ ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ เช่น การเปรียบเทียบความก้าวหน้าในการดำเนินงานกับชุมชนใกล้เคียง การเข้าร่วมกิจกรรมของหน่วยงานภาครัฐ เช่น การส่งชุมชนเข้าร่วมการคัดเลือกในฐานะชุมชนที่มีลักษณะสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยสำนักงานเลขาธิการการศึกษา เพื่อเป็นช่องทางในการประเมินความก้าวหน้าในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน เป็นต้น

2.2.4 หลักการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประชาชนส่วนใหญ่ของชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ การพัฒนาความรู้ ความสามารถ และทักษะต่างๆ และการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ชุมชนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบทางการและไม่เป็นทางการตลอดเวลา ผ่านการพูดคุยระหว่างผู้รู้ ผู้ใหญ่ เด็กและเยาวชน การประชุมหารือในที่ประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน การถ่ายทอดความรู้ในแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน เช่น บ้าน วัด องค์กรท้องถิ่น ห้องสมุด ศูนย์การเรียนรู้ และอินเทอร์เน็ตชุมชนเพื่อการประชาสัมพันธ์และการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ซึ่งเนื้อหาการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จะเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ การศึกษาเรียนรู้ต่อเนื่อง การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่ดีงามของท้องถิ่น

2.2.5 หลักการดำเนินงานที่ต่อเนื่องและสม่ำเสมอ กรณีศึกษาที่ดีมีการกำหนดแผนงานและแนวทางในการดำเนินกิจกรรมในแผนการพัฒนาชุมชน รวบรวมและสรุปผลอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ชุมชนจัดกิจกรรมการเรียนรู้หลากหลายเกิดขึ้นตลอดเวลา ทั้งนี้ กิจกรรมของชุมชนมาจากกิจกรรมที่จัดขึ้นเป็นประจำ จนเป็นประเพณีที่ดีงาม กิจกรรมที่เกิดจากนโยบายของหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานเครือข่าย กิจกรรมของชุมชนอันเนื่องมาจากสภาพการณ์ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งการดำเนินงานที่ต่อเนื่องและสม่ำเสมอเป็นลักษณะสำคัญของการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยกิจกรรมส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่คณะกรรมการชุมชน และหน่วยงานในท้องถิ่นต้องรับผิดชอบ กิจกรรมอีกส่วนหนึ่งเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ในแหล่งการเรียนรู้ กิจกรรมเฉพาะกิจเพื่อการพัฒนาความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ดีงามสำหรับประชาชน กิจกรรมเพื่อการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมที่เกิดจากภาคส่วนต่างๆ เหล่านี้มีการพัฒนาความรู้ของผู้ปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์ให้กับคณะทำงาน ผู้นำรุ่นใหม่ ของชุมชน

2.3 กิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิต

กิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิต ประกอบด้วยกิจกรรมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย กรณีศึกษาที่ดีมีการดำเนินกิจกรรมการศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ กิจกรรมการศึกษาในระบบ ส่วนใหญ่เป็นการดำเนินงานของสถานศึกษาที่จัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน ซึ่งหน่วยงานหลักในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนมัธยม และโรงเรียนขยายโอกาส ที่จัดการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษา จนถึงระดับมัธยมศึกษา โดยจัดตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นสำหรับการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และการศึกษาต่อเนื่อง เช่น โรงเรียนบ้านฉางหลวงมีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นสอนนักเรียนเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศป่าชายเลน ภูเขาทะเลและปะการัง

กิจกรรมการศึกษานอกระบบและกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัย กิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดขึ้นในชุมชน มีลักษณะเป็นกิจกรรมการศึกษาเรียนรู้นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เช่น การจัดโครงการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความรู้สำหรับสมาชิกกลุ่มต่างๆ ผู้สูงอายุ เด็กและเยาวชนในพื้นที่ เช่น กิจกรรมมัดคุเทศก์นำเที่ยวป่าชายเลน และคณะกรรมการกลุ่มต่างๆ ซึ่งหัวข้อการฝึกอบรมขึ้นอยู่กับความต้องการและความสนใจที่แท้จริง เช่น กิจกรรมการปลูกฝังเยาวชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ จัดกิจกรรมอนุรักษ์และสืบสานทางวัฒนธรรม ความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ กิจกรรมกลุ่มอาชีพการนวดแผนไทย การทำเกษตรกรรม การลดรายจ่าย การทำบัญชีครัวเรือน การทำปุ๋ยอินทรีย์ การแนะแนวการศึกษาต่อ ความรู้เรื่องกฎหมายและสวัสดิการสังคม สุขภาพอนามัย จิตสำนึกสาธารณะ การบริหารจัดการ ภาวะผู้นำ เป็นต้น และกิจกรรมค่ายเยาวชน และยังมีกิจกรรมรณรงค์ให้ความรู้เรื่องข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่างๆ เช่น การรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด กิจกรรมการศึกษาเรียนรู้ ดูงานนอกสถานที่ และการเรียนรู้จากศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และการศึกษาต่อเนื่อง การศึกษาพื้นฐานที่จัดบริการให้ โดยศูนย์ฯคน. อำเภอ รวมทั้งการศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองในแหล่งการเรียนรู้ การพูดคุยสนทนา การอ่านหนังสือ ชมสื่อต่างๆ

2.4 ลักษณะการเป็นชุมชนเรียนรู้

2.4.1 โครงสร้างความสัมพันธ์ กรณีศึกษาที่ดีทั้ง 5 แห่ง มีความเป็นชุมชนชนบทในสังคมไทยที่ยังสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมไว้ได้ เช่น การเคารพนับถือผู้ใหญ่ ผู้อาวุโส หรือผู้รู้ในชุมชน การให้ความสำคัญกับสถาบันทางสังคม เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา และ สถาบันการศึกษา ตัวอย่างกรณีศึกษา เช่น ชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ จังหวัดเพชรบุรี ชุมชนบ้านคำปลาหลาย จังหวัดขอนแก่น และชุมชนบ้านยาง จังหวัดปราจีนบุรี มีลักษณะโครงสร้างทางสังคมที่คล้ายกัน นั่นคือ ผู้นำชุมชนมีบทบาทสำคัญในการเป็นศูนย์กลาง

การพัฒนา ประชาชนรับฟังและให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ ซึ่งแตกต่างกับชุมชนบ้านฉางกลาง จังหวัดตรัง ที่ครู โรงเรียนบ้านฉางกลางมีบทบาทสำคัญในการเป็นแกนนำพัฒนาชุมชน โดยการให้ความรู้เด็กและเยาวชน และชุมชน ส่วนแหล่งการเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านจ่อเจริญ จังหวัดเชียงราย ชุมชนยังมีความเชื่อและศรัทธาในสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา และ สถาบันการศึกษาเป็นอย่างมาก กิจกรรมการเรียนรู้และการพัฒนาชุมชนเกิดจากความร่วมมือของทั้งสามสถาบันเป็นหลักเสมอ

2.4.2 กระบวนการเรียนรู้และการพัฒนา ชุมชนมีกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาที่แตกต่างกัน ดังเช่น ชุมชนบ้านตาปลาหลาย คณะกรรมการหมู่บ้านมีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างการเรียนรู้และการพัฒนาของชุมชน โดยชุมชนเน้นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริง เนื้อหาสาระการเรียนรู้มีความสอดคล้องกับชีวิตจริง และสามารถนำความรู้ที่ได้ไปสู่การปฏิบัติได้ทันที สอดคล้องกับ ชุมชนบ้านจ่อเจริญ จังหวัดเชียงราย องค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ จังหวัดเพชรบุรี และชุมชนบ้านยาง จังหวัดปราจีนบุรี มีกระบวนการเรียนรู้ การส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาชุมชนที่เน้นหลักการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยอาศัยการประชุมหมู่บ้าน และการใช้หอกระจายข่าวภายในชุมชน รวมทั้งการฝึกปฏิบัติจนเห็นจริง การศึกษาดูงานภายในชุมชน และภายนอกชุมชน การศึกษาจากเอกสารสิ่งพิมพ์ ชุมชนมีกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยมีเนื้อหาองค์ความรู้ที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิต วิถีชีวิตชุมชน คุณธรรมจริยธรรม และการประกอบอาชีพ ซึ่งแตกต่างกับชุมชนบ้านฉางกลาง จังหวัดตรัง ชุมชนเน้นการพัฒนาความรู้ที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ ป่าชายเลน ภูเขาทะเลและปะการัง โดยให้ความสำคัญกับเด็กและเยาวชนในระบบโรงเรียน พัฒนาความรู้ให้สามารถเป็นมัคคุเทศก์นำเที่ยวป่าชายเลน เรียนรู้และเข้าใจสภาพความหลากหลายของระบบนิเวศ เพื่อว่าจะได้ไปบอกกล่าวกับผู้ปกครอง และขยายเป็นวงกว้างสู่ชุมชนต่อไป กระบวนการเรียนรู้ถูกสอดแทรกอยู่ในเนื้อหาบทเรียน มีการจัดทำคู่มือการเรียนรู้สำหรับผู้สนใจทั่วไปในการเรียนรู้ด้วยตนเอง และจัดเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน จะเห็นได้ว่า กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนส่วนใหญ่เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จัดเวทีประสบการณ์ เวทีชาวบ้าน การประชุมหมู่บ้าน หรือการพูดคุยและถ่ายทอดความรู้กันในครอบครัวระหว่างรุ่นสู่รุ่น ประชาชนในชุมชนใช้ข้อมูลประกอบการตัดสินใจ มีการรับฟังความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง ส่งผลให้ชุมชนสามารถแสวงหาวิธีการและแนวทางในการแก้ปัญหาของชุมชนด้วยชุมชนเอง เกิดความรัก ความเข้าใจ ความสมัครสมานสามัคคี ความเชื่อเพื่อต่อกันในชุมชน และให้ความร่วมมือที่ดีกับกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน

2.4.3 กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชนเกิดขึ้นเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง ส่วนใหญ่เกิดจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระหว่างบุคคล ระดับครอบครัว กลุ่มบุคคลและกลุ่มอาชีพภายในชุมชน รวมทั้งการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้กับชุมชนอื่นๆ ทั้งในประเทศและในต่างประเทศ เช่น การถ่ายทอดวัฒนธรรม องค์ความรู้ท้องถิ่นของผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้เด็กและเยาวชน และผู้ที่สนใจ โดยการอธิบาย การบรรยาย สาธิต และปฏิบัติจริง หรือให้ความรู้ในแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ แก่ผู้สนใจ การประชุมหารือในการประชุมหมู่บ้านทุกเดือน การประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่มอาชีพ และกลุ่มเครือข่ายต่างๆ อย่างเป็นระยะๆ โดยการประชุมประชาคม การประชุมกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เช่น การประชุมอสม. การประชุมผู้สูงอายุ รวมทั้งการไปศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กับผู้รู้ที่อื่นๆ เพื่อเปรียบเทียบ และนำความรู้มาปรับใช้ให้เหมาะสมกับชุมชนต่อไป ชุมชนได้รับโอกาสจากหน่วยงานทั้งภาครัฐ และภาคเอกชนมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำให้เกิดมุมมองทางความคิดอย่างต่อเนื่อง

2.4.4.ความร่วมมือ กรณีศึกษาที่ดีทั้งหมดได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาการเรียนรู้และการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นระบบ ประกอบด้วยหน่วยงานในพื้นที่และหน่วยงานภายนอก เช่น คณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มผู้นำชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ทรงคุณวุฒิ กลุ่มผู้นำศาสนา เช่น เจ้าอาวาส พระ สถานศึกษาและผู้นำทางการศึกษา เช่น ผู้อำนวยการโรงเรียน ครู ผู้นำองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และสมาชิกที่เป็นประชาชนทั่วไป รวมทั้งกลุ่มอาชีพและการพัฒนาการเรียนรู้ของชาวบ้านเพื่อพัฒนาอาชีพ เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มร้านค้าชุมชน กลุ่มเกษตรผสมผสาน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มอสม. กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มเยาวชน และกลุ่มอาชีพต่างๆ องค์การบริหารส่วนตำบล ส่วนราชการปกครอง อำเภอ เป็นต้น ในการสนับสนุนทรัพยากรการเรียนรู้ เช่น ผู้รู้ สื่ออุปกรณ์การเรียนรู้ งบประมาณสนับสนุน และประชาชนมาเข้าร่วมกิจกรรม โดยทุกภาคส่วนจะมีระดับความร่วมมือที่แตกต่างกันในการร่วมคิด ร่วมวางแผนกิจกรรม ดำเนินกิจกรรม และร่วมกันประเมินและแก้ไขปัญหาพร้อมกัน

2.4.5 ระบบการสื่อสารในชุมชน การสื่อสารภายในชุมชนของกรณีศึกษาทั้ง 5 กรณีศึกษาพบว่า มีการสื่อสารในชุมชนอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น การประชุมหารือของคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล การประชุมในเวทีหมู่บ้านเอง การประชุมกลุ่มอาชีพต่างๆ การพูดคุยกันเอง การถ่ายทอดความรู้ระหว่างบุคคล ผู้รู้และภูมิปัญญา และการพูดคุยกับชุมชนใกล้เคียงเพื่อปรึกษาในเรื่องปัญหา นอกจากนี้ ชุมชนมีการสื่อสารข้อมูลข่าวสารต่างๆ ผ่านวิทยุชุมชน หอกระจายข่าวเอกสารสิ่งพิมพ์ วารสารชุมชน เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลถ้ารงค์มีวารสารเฉพาะที่ประชาสัมพันธ์กิจกรรมและการดำเนินงานต่างๆ และเว็บไซต์ชุมชน รวมทั้ง

การสื่อสารกับเด็กและเยาวชนผ่านสื่อเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตชุมชน นำเสนอข้อมูลข่าวสาร สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของประชาชน แต่ส่วนใหญ่พบว่า กิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ เกิดขึ้น จากการสื่อสารในการประชุมหมู่บ้าน เวทีประชาคม การประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งได้ระดม ความคิด แบ่งหน้าที่รับผิดชอบ และการนำไปสู่การปฏิบัติงานร่วมกัน

2.5 องค์ประกอบของการนำไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

แต่ละระดับการศึกษาที่ดี มีองค์ประกอบการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ 1) การดำเนิน กิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนได้รับการสนับสนุนจากองค์กรเครือข่าย เช่น การสนับสนุนทรัพยากร การเรียนรู้ และงบประมาณการดำเนินการส่งเสริมการเรียนรู้ของบุคคล และกลุ่มบุคคล 2) ชุมชนมี บรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ นั่นคือ การรับฟังความคิดเห็นของ ทุกคนในชุมชน 3) มีผู้นำในการพัฒนาที่มีความรู้ความสามารถ ทำงานด้วยความทุ่มเท ตั้งใจใน การปฏิบัติ มุ่งเน้นการปฏิบัติงานที่ต้องให้ชุมชนตอบสนอง เข้าถึงปัญหาและความต้องการ และเป็นคนในพื้นที่ ที่รู้จักและเข้าใจชุมชนเป็นอย่างดี และมีคณะกรรมการหมู่บ้านที่พร้อมทำงาน ด้วยความทุ่มเท 4) กิจกรรมต่างๆ เน้นหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคส่วนราชการต่างๆ ในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ ตั้งแต่การร่วมวางแผน การดำเนินกิจกรรม และการประเมินผล เพื่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน 5) ชุมชนมีการจัดการความรู้ที่เป็นระบบ เช่น การ พูดคุยสื่อสารกันระหว่างคนทำงานกับชาวบ้านอย่างสม่ำเสมอ การรวบรวมองค์ความรู้โดยอาศัย ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน และสื่อเทคโนโลยี เช่น เอกสาร วารสารสิ่งพิมพ์ และอินเทอร์เน็ต รวมทั้งการ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาตนเองของบุคคล 6) ชุมชนมีพื้นฐานทางด้านทรัพยากรทางธรรมชาติ ที่อุดมสมบูรณ์ ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญ ร่วมช่วยกันรักษาให้อยู่คู่กับชุมชน 7) ชุมชน สามารถรวมกลุ่มกันได้ อาจมาจากการนับถือศาสนาเดียวกัน การมีขนบธรรมเนียมประเพณี ดั้งเดิมร่วมกัน ที่สามารถเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ 8) ชุมชนมีขนาดเล็ก ประชาชนมีความสัมพันธ์ ที่ดีต่อกันฉันญาติมิตร และมีวัฒนธรรมประเพณีประจำท้องถิ่น ความรักในชุมชน และความ สามัคคีกันล้วนเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งในการหลอมรวมผู้คนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งจะทำให้การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ทำได้ง่าย และประสบความสำเร็จ 9) ชุมชนดำเนิน โครงการพัฒนารูปแบบการจัดแหล่งเรียนรู้ในชุมชนอย่างเป็นระบบ ทำให้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน ได้รับการพัฒนาส่งเสริมเพื่อเป็นแหล่งสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลและศึกษาเรียนรู้ของ ประชาชน มีการจัดระบบสารสนเทศของหมู่บ้าน การจัดทำเอกสารเผยแพร่แผ่นพับ ใบปลิว ให้กับแหล่งเรียนรู้กลุ่มคนในชุมชน เพื่อให้ผู้ที่มาศึกษาดูงาน 10) มีสถาบันหลักของชุมชนที่ เข้มแข็ง ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษา 11) ชุมชนมีองค์ความรู้ เป็นของตนเอง เช่น ทรัพยากรทั้งทางธรรมชาติและทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่า ทั้งที่เป็นเจ้าของ

องค์ความรู้ เช่น ผู้รู้และภูมิปัญญาในด้านต่างๆ และองค์ความรู้ที่เกิดจากการสังสมประสบการณ์ และ 12) การพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่องในทุกหนึ่งปี ชุมชนบ้านยางจะมีการเลือกตั้งหัวหน้า คຸ່ມคนใหม่ขึ้นมาทำหน้าที่ผู้นำคຸ່ມให้เกิดการพัฒนาตามแนวคิดใหม่ที่ทันสมัย ทັນกับความเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมที่ปรับเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว

2.6 องค์ประกอบกระบวนการทัศนเชิงบวก และการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศนเชิงบวก

การปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศนเชิงบวกในแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน เช่น ชุมชนบ้านคำปลาหลาย จังหวัดขอนแก่น มีสภาพชุมชนที่ลำบาก ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ เกษตรกรรม ปลูกพืชเชิงเดี่ยว พืชที่ปลูก ได้แก่ อ้อย มันสำปะหลัง มีการใช้สารเคมีในการทำ การเกษตร ชาวบ้านเล่นการพนัน ทำให้ยากจนและอดอยากเป็นอย่างมาก ชาวบ้านจึงเกิด ความคิดที่จะร่วมมือกันแก้ปัญหา เริ่มจากการร่วมตัวกันของชาวบ้านจำนวน 10 หลังคาเรือน จัดตั้งกลุ่มการเกษตรและเลี้ยงสัตว์ ปลูกผักและเลี้ยงไก่ การทดลองใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในนาข้าวโพด การรวมกลุ่มอาชีพและการพัฒนาการเรียนรู้ของชาวบ้านเพื่อพัฒนาอาชีพ เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่ม ร้านค้าชุมชน กลุ่มช่างข้าว กลุ่มอนุรักษ์โค-กระบือ กลุ่มเกษตรผสมผสาน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มออมส. กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มเยาวชน และกลุ่มเพาะเห็ด ปัจจุบันชาวบ้านคำปลาหลาย มีการใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย พอลงพอกิน มีการใช้ชีวิตแบบพอเพียง ไม่เป็นหนี้ ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่ฟุ้งเฟ้อ ช่วยเหลือแก้ปัญหาาร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกัน บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง เชื่อมมัน และศรัทธาว่าการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ชุมชนบ้านฉางกลาง จังหวัดตรัง เช่นกันที่ชุมชนพบว่า มีทรัพยากรป่าชายเลนและสัตว์ น้ำ สัตว์บกเกือบสูญพันธุ์ เนื่องจากมีบ้านเรือนติดกับชายทะเลและประกอบอาชีพประมงมากขึ้น และขาดการดูแล ประชาคมหมู่บ้านฉางกลางจึงกำหนดกิจกรรมเพื่อสร้างความตระหนักและปลูก จิตสำนึกให้กับคนในท้องถิ่นให้ใส่ใจกับทรัพยากรที่มีอยู่อย่างค่อนข้างจำกัด ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และการอนุรักษ์ส่งเสริมสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและเป็นธรรม และได้ร่วมมือกับโรงเรียนบ้าน ฉางกลางจัดกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับการสร้างเสริมความรู้ในคุณค่าและความสำคัญของ ทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพ จนเกิดกลุ่มเครือข่ายอนุรักษ์ทะเลตรังขึ้น

ส่วนชุมชนบ้านยาง จังหวัดปราจีนบุรี ชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ จังหวัด เพชรบุรี และชุมชนบ้านจอยเจริญ แหล่งการเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดเชียงราย เป็น ชุมชนที่มีความอุดมสมบูรณ์ในแง่ทรัพยากรทางธรรมชาติ วิธีการดำเนินชีวิตของผู้คน การ เปลี่ยนแปลงกระบวนการความคิดและการกระทำของประชาชนเกิดจากผู้นำชุมชนที่เป็นที่เคารพนับ

ถือถือของประชาชน และความตระหนักรู้ในการพัฒนาชุมชนของตนเองให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ จึงเกิดเป็นการรวมกลุ่มกองทุนต่างๆ ดำเนินกิจกรรมเพื่อประโยชน์ต่อชุมชนโดยรวม

2.7 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน

ลักษณะปัญหาและอุปสรรคร่วมกัน ได้แก่ 1) ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในเรื่อง การประกอบอาชีพ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการบริหารจัดการความรู้ในชุมชน 2) ปัญหาความไม่เข้าใจกันระหว่างผู้ร่วมรับผิดชอบการดำเนินงาน 3) ชุมชนขาดการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชน 4) เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม รวมทั้งการเสียสละต่อส่วนร่วมน้อยลง และ 5) อุปสรรคอื่นๆ เช่น ปัญหาสุขภาพของประชาชน ขาดระบบโครงสร้างพื้นฐานของชุมชน เช่น ถนน และแสงสว่าง

3. การวิเคราะห์แนวทางและปัจจัยในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของชุมชน

3.1 แนวทางในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของชุมชน

ชุมชนมีการส่งเสริมการพัฒนาบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้านที่ถ่ายทอดความรู้ และประสบการณ์ของตนเองอย่างสม่ำเสมอ ชุมชนมีองค์ความรู้ที่หลากหลาย มีการจัดการองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ และมีแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน รวมทั้ง ชุมชนให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มเครือข่ายความร่วมมือต่างๆ การพัฒนาชุมชนบนฐานของบริบทชุมชนเอง ชุมชนได้กำหนดการพัฒนาชุมชนไว้ในแผนการพัฒนาชุมชน ตัวอย่างเช่น ชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ จังหวัดเพชรบุรี การดำเนินงานของคณะกรรมการชุมชน อบต. ได้กำหนดเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ เน้นที่การพัฒนาคนอย่างชัดเจน โดยระบุไว้ในแผนการพัฒนาชุมชน 3 ปี พ.ศ. 2554 - 2556 ขององค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ซึ่งนำไปสู่การปฏิบัติของหน่วยงานในพื้นที่ต่อไป

3.2 ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

ปัจจัยที่ทำให้กรณีศึกษาที่ดีประสบความสำเร็จในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้สามารถแบ่งได้เป็น ปัจจัยภายในชุมชน เช่น ความร่วมมือของประชาชน ความรู้ความสามารถของผู้นำและคณะกรรมการชุมชน ทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กลุ่มเครือข่ายที่เข้มแข็ง เป็นต้น และปัจจัยภายนอกชุมชน เช่น การส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ และภาคชนรวมทั้งองค์กรระหว่างประเทศ ตัวอย่างเช่น กรณีศึกษาชุมชนบ้านยาง จังหวัดปราจีนบุรี ที่ได้รับความร่วมมือในการส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองของประชาชน จากองค์กรหรือหน่วยงานจากภายนอกชุมชน เช่น ธนาคาร กรมโยธาธิการ สนับสนุนกองทุนประปา องค์การ

ความร่วมมือระหว่างประเทศของญี่ปุ่น (ไจก้า) ให้การสนับสนุนกิจกรรมของชุมชน และยังเป็นโอกาสอันดีที่ชุมชนจะได้ร่วมทำงานกับองค์กรหรือหน่วยงานที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ ซึ่งคล้ายคลึงกับชุมชนบ้านฉางกลาง ที่งานสร้างเสริมความรู้ในคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ ได้รับความร่วมมือจากองค์กรเพื่อการพัฒนาเอกชน หน่วยงานภาคเอกชนในพื้นที่เสริมสร้างจิตสำนึกในคุณค่าและความสำคัญของพื้นที่ชุ่มน้ำ โดยแต่ละกรณีศึกษาที่ดีมีปัจจัยส่งเสริมความสำเร็จที่มีลักษณะร่วมกัน ดังนี้

- 1) ชุมชนหรือองค์กรที่ดำเนินกิจกรรมมีความเข้มแข็ง มีศักยภาพในการจัดการปัญหาด้วยตัวเอง บุคลากรและเจ้าหน้าที่มีความรู้ความเข้าใจสภาพปัญหาและความต้องการของกลุ่มเป้าหมายเฉพาะเป็นอย่างดี จึงจัดกิจกรรมได้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการ และแก้ปัญหาได้ทันที
- 2) เน้นกระบวนการการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการดำเนินโครงการ โดยเฉพาะประชาชน ดำเนินการโดยใช้แบบสำรวจ และ/หรือการประชุมชาวบ้าน เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่ถูกต้องจากประชาชนในพื้นที่อย่างแท้จริง
- 3) มีวิทยากรหรือบุคลากรที่มีความรู้ ประสบการณ์ และความสามารถในการจัดกระบวนการและถ่ายทอดเนื้อหาสาระ เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายสามารถนำความรู้ไปปฏิบัติได้จริง
- 4) กิจกรรมหรือโครงการได้รับงบประมาณสนับสนุนอย่างพอเพียงและเหมาะสมกับลักษณะรูปแบบการดำเนินงาน
- 5) ผู้เข้าร่วมโครงการเห็นความสำคัญและเข้าร่วมโครงการ เนื่องจากสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของตนเอง
- 6) ชุมชน/องค์กรมีนโยบายที่ชัดเจนในการส่งเสริม และสนับสนุนการพัฒนาชุมชนให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้
- 7) ผู้นำชุมชนให้ความสำคัญและกำหนดเป็นนโยบายในการพัฒนาการเรียนรู้ของบุคลากร และประชาชน โดยการศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง การศึกษาดูงาน เป็นต้น
- 8) เครือข่ายการดำเนินงานมีความหลากหลายขึ้นอยู่กับเนื้อหากิจกรรม ซึ่งแต่ละองค์กรหรือหน่วยงานเครือข่ายมีความเชี่ยวชาญเฉพาะ และเป็นหน่วยงานที่ทำงานในพื้นที่
- 9) การพัฒนาโครงการเป็นไปตามธรรมชาติ ลักษณะ และบริบทของชุมชน องค์กรหรือหน่วยงาน
- 10) บริบทชุมชนที่มีลักษณะความเป็นเครือญาติ มีความสนิทสนมคุ้นเคยกัน จึงเอื้อต่อการดำเนินงานทั้งในระดับหน่วยงาน และในระดับชุมชนโดยรวม

11) ลักษณะกิจกรรม เนื้อหาหลักสูตรมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการ อีกทั้งมีความหลากหลายและมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

12) หน่วยงานระดับท้องถิ่นตระหนักถึงความสำคัญ และให้ความร่วมมือในการดำเนินโครงการเป็นอย่างดี มีความประสงค์ที่จะพัฒนาชุมชนให้มีความอยู่ดีกินดี และมีความสุข

โดยสรุป กรณีศึกษาที่ดีทั้ง 5 กรณีศึกษาที่ดีที่มีการดำเนินงานพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เป็นระบบและได้รับความร่วมมือส่งเสริมและสนับสนุนจากกลุ่มเครือข่าย และการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้ประชาชนได้รับองค์ความรู้ที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิต ฟังตนเองได้ และสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและผู้อื่นได้เป็นอย่างดี

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาชุมชน การจัดการศึกษาตลอดการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และภาคประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

ผู้วิจัยได้ศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับนโยบายและทิศทางการพัฒนาประเทศ ความจำเป็นการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้บริบทสังคมไทยหรือองค์ประกอบทางสังคมที่เอื้อต่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ องค์ประกอบในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน หลักการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ บั้จจัยเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ ปัญหาและอุปสรรคในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ความหมายของกระบวนทัศน์เชิงบวกและการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชน กระบวนทัศน์เชิงบวกและการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชนที่ส่งผลต่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ จุดเปลี่ยนสำคัญต่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวก ขั้นตอนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน นโยบายและทิศทางในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนในอนาคต หน่วยงานที่รับผิดชอบ ยุทธศาสตร์ที่จำเป็นต่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ แนวโน้มสังคมไทยในอีก 10 ปีข้างหน้า และข้อเสนอแนะต่อรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้มีความสำคัญมากสำหรับการพัฒนาประเทศชาติในอนาคต ทุกคนมีความตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาประเทศโดยอาศัยความรู้เป็นฐานการพัฒนาที่สำคัญ การพัฒนาในอนาคตมีแนวโน้มการพัฒนาที่ทรัพยากร

มนุษย์หรือประชาชนเป็นหลัก พบว่าการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเน้นไปที่การสร้างเชื่อมโยงของการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยการพัฒนาการศึกษาตลอดชีวิต ส่งเสริมการเรียนรู้ต่อเนื่อง การขยายโอกาสทางการศึกษาเรียนรู้ให้กับประชาชนทุกกลุ่ม ทุกอายุ การสนับสนุนการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้และปัจจัยการเรียนรู้ต่างๆ ทั้งในสถาบันการศึกษา ชุมชน และครอบครัว การพัฒนาและบูรณาการเนื้อหาสาระการเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้ปฏิบัติจริงได้ทันที ประยุกต์ใช้ความรู้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การส่งเสริมภาคเอกชนในการพัฒนาเป็นองค์กรการเรียนรู้ และการเรียนรู้ร่วมกันอย่างสันติ เคารพและเห็นคุณค่าของกันและกัน การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ควรเน้นที่การพัฒนาสังคมบนพื้นฐานของความเป็นจริงตามลักษณะและบริบทของสังคมไทย เพื่อให้สามารถยืดหยุ่นยืดพัฒนาตนเองเพื่อเป็นแบบอย่างในการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

สังคมไทยมีองค์ประกอบทางสังคมที่สามารถพัฒนาเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ได้อย่างดี เนื่องจากเป็นสังคมที่มีการเรียนรู้ในวิถีชีวิต ความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างบุคคลในครอบครัว สมาชิกชุมชน และเครือข่ายต่างๆ โดยมีชุมชนเป็นเวทีแห่งการเรียนรู้ที่สำคัญและมีประสิทธิภาพ มีทั้งองค์ความรู้และภูมิปัญญาที่มีเอกลักษณ์ ประชาชนมีลักษณะนิสัยที่เชื่อฟัง เคารพและพร้อมปฏิบัติตามผู้นำการเรียนรู้ที่เป็นที่เคารพนับถือโดยทั่วไป องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีการถ่ายทอดความรู้ที่ดึงมาจากรุ่นสู่รุ่น การพบปะพูดคุยในระหว่างประเพณีสำคัญๆ ต่างๆ การดำเนินชีวิตใกล้ชิดกับผู้อาวุโส กิจกรรมกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มอาชีพ กลุ่มเด็กและเยาวชนหรือผู้สูงอายุ หรือกลุ่มสนใจอื่นๆ อีกทั้งมีนโยบายการพัฒนาประเทศที่ชัดเจน มีองค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนให้ความสนใจพัฒนาตนเองให้เป็นไปตามทิศทาง การพัฒนาประเทศ ส่วนองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้มีทั้งองค์ประกอบเชิงโครงสร้างและความสัมพันธ์ อาทิ ผู้นำทางความรู้ แหล่งการเรียนรู้ เครือข่ายความร่วมมือ นโยบายการพัฒนา การพัฒนาที่มีความเป็นพลวัตเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาตามสภาพการณ์ทางสังคม รวมทั้งบรรยากาศการเรียนรู้ในชุมชนด้วย ด้วยบริบทสังคมเหล่านี้ จึงทำให้เห็นว่าสังคมไทยมีพื้นฐานทางสังคมที่ดีสามารถพัฒนาไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ดีได้ ทั้งในระดับชุมชนและระดับประเทศ ประกอบกับการมีทุนทางสังคมอื่นๆ ที่เป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญของชุมชนในการพัฒนาเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ดีได้

ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่ตระหนักในคุณค่าและเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมตามหลักประชาธิปไตยอันเป็นหลักการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ควบคู่กับหลักการเรียนรู้ตลอดชีวิต และ

หลักการเป็นชุมชนเรียนรู้ที่มีการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย มีเวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รับฟังความคิดเห็น ข้อปัญหาหรือความต้องการต่างๆ ของประชาชน การเรียนรู้จากประสบการณ์และการปฏิบัติจริง และการดำเนินงานที่มีความต่อเนื่องจนเห็นผลในเชิงประจักษ์ มีการจัดการความรู้ที่มีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง

นอกจากนี้ ปัจจัยเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้มีทั้งปัจจัยเชิงบวกและปัจจัยเชิงลบ ปัจจัยเชิงบวก เช่น การรณรงค์การเห็นคุณค่าองค์ความรู้ ภูมิปัญญาในท้องถิ่น การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกระดับ วางแผนและกำหนดนโยบายการพัฒนาชุมชนที่ให้ความสำคัญกับการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการได้รับการสนับสนุนจากองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับพื้นที่ และในระดับส่วนกลาง และปัจจัยลบที่เป็นเงื่อนไขการพัฒนา ได้แก่ การครอบงำทางความคิดของระบบราชการที่เน้นกระบวนการเชิงอำนาจ และระบบอุปถัมภ์ที่เห็นคุณค่าของคนจากความสัมพันธ์ใกล้ชิด เป็นต้น เพื่อให้การพัฒนาชุมชนไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ประสบความสำเร็จได้ จนเป็นชุมชนที่มีความสามารถในการส่งผ่านวัฒนธรรม วิถีคิด และทักษะผ่านระบบการเรียนรู้ที่หลากหลายไปยังสมาชิกของชุมชน เป็นคนที่มีจิตใจใฝ่เรียนรู้ มีทักษะพื้นฐานในการดำเนินชีวิต และมีความสามารถในการใช้ความรู้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมโดยรวม

ปัญหาและอุปสรรคในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนอื่นๆ เช่น การขาดคุณสมบัติของการเป็นผู้สนใจใฝ่เรียนรู้ ระบบคุณภาพ การศึกษา คุณภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา โอกาสและการเข้าถึงความรู้และทรัพยากรการเรียนรู้ของผู้เรียน เป็นต้น ซึ่งองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรคำนึงถึงปัจจัยอุปสรรคข้างต้น เพื่อให้การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ดำเนินไปตามวัตถุประสงค์ของการพัฒนา

ในประเด็นการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกของชุมชน ผลการวิจัยพบว่า การปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกของชุมชนเกิดจากองค์ประกอบที่สำคัญหลายอย่าง อาทิ ภาวะการณ์ที่บีบคั้น เช่น ความยากลำบาก ความยากจน หรือการกระตุ้นโดยผู้นำที่เป็นที่เคารพศรัทธา หรือกลไกการบังคับใช้ด้วยกฎหมาย และนโยบายต่างๆ ของภาครัฐ และการแข่งขันทางเศรษฐกิจจากประชาคมโลก การตระหนักถึงปัญหาที่แท้จริง และร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญก้าวหน้า เปลี่ยนแปลงไปตามทิศทางที่ชุมชนเห็นพ้องกัน เช่น การพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง อยู่ดีกินดี มีความพอเพียงพึ่งตนเองได้ และการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยชุมชนต้องร่วมกันวางแผนและกำหนดแนวทางการพัฒนาอย่างเป็นระบบ โดยมีองค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐ หรือองค์กรเพื่อการพัฒนาเอกชน เข้าไปสนับสนุนการพัฒนาชุมชนสู่การเป็น

สังคมแห่งการเรียนรู้ การเปลี่ยนแปลงชุมชนโดยชุมชนเอง การได้รับการกระตุ้นจากองค์กรหรือหน่วยงานภาคส่วนต่างๆ ซึ่งกระบวนการสำคัญที่จะทำให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงความคิดทัศนคติ และวิธีการปฏิบัติโดยถาวร หรือชั่วคราว ณ ช่วงเวลาหนึ่งๆ ได้ หากประชาชนมีกรอบความคิดหรือกระบวนการทางความคิด การรับรู้ วิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต หรือการยอมรับและเห็นคุณค่าต่อสังคมแห่งการเรียนรู้ บุคคลหรือชุมชน ปัจจัยเหล่านี้เองทำให้ชุมชนเกิดการยอมรับ และเปลี่ยนแปลงตนเองอย่างยั่งยืน ชุมชนจะเปลี่ยนแปลงวิธีคิด วิธีปฏิบัติไปในทางที่ดีและสร้างสรรค์ จนเกิดเป็นแนวทางการปฏิบัติใหม่ที่ดีร่วมกัน ซึ่งกระบวนการที่คนเชิงบวกจะนำไปสู่การแก้ปัญหาของบุคคล ชุมชน และสังคมโดยรวม การปรับเปลี่ยนกระบวนการที่คนเชิงบวกนี้เองสามารถขับเคลื่อนสังคมไปสู่วิถีทางที่ถูกต้อง เพื่อประโยชน์สุขของชุมชนอย่างแท้จริง

ส่วนขั้นตอนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ควรประกอบด้วยประเด็นต่างๆ เช่น 1) การสร้างความตระหนักในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สร้างความเข้าใจกับประชาชนให้เห็นคุณค่าของการใช้ความรู้เป็นฐานในการพัฒนาตนเอง ครอบครัว และชุมชน 2) การกำหนดกลุ่มผู้รับผิดชอบการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ เป็นกลุ่มบุคคลในชุมชน 3) การวิเคราะห์หาองค์ความรู้ที่ดีงาม องค์ความรู้ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน จัดการรวบรวม และเก็บองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ 4) การกำหนดแนวทางการพัฒนาที่ชัดเจนสำหรับการพัฒนาเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ในทุกระดับ ทั้งนโยบายระดับชาติ ระดับจังหวัด/อำเภอ และระดับชุมชนที่สอดคล้องกัน 5) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน 6) ประชาสัมพันธ์กิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ ของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ 7) มีกระบวนการยกย่องให้กำลังใจในการทำงานของทุกภาคส่วนที่เข้ามามีส่วนร่วมกับการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับชุมชน เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเด็ก และเยาวชน หรือผู้สนใจในการพัฒนาสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ 8) จัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถ่ายทอดประสบการณ์ที่ดีงามต่างๆ มีเวทีสำหรับการพูดคุยหารือ หรือร่วมทำกิจกรรมอันเป็นประโยชน์ขึ้นในชุมชน 9) พัฒนาแหล่งเรียนรู้สำหรับชุมชน โดยคนในชุมชนเป็นผู้คิด ทำ และดูแลเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับทุกคนในชุมชน 10) สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ที่หลากหลายจากภาคส่วนสังคมต่างๆ

แนวทางที่สำคัญสำหรับการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการที่คนเชิงบวกสำหรับชุมชนในอนาคต ควรประกอบด้วยแนวทางการพัฒนาทั้งในระดับนโยบาย มีนโยบายการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ชัดเจน มีแผนงาน การบริหารจัดการเพื่อการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ และการพัฒนาบุคคล และเครือข่ายการเรียนรู้ระดับการปฏิบัติการในพื้นที่ ซึ่งการพัฒนาทั้งสองส่วนต้องดำเนินการควบคู่กันไป โดยมีองค์กรที่ทำหน้าที่การสนับสนุน

และส่งเสริมการเรียนรู้ กระตุ้นให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย จึงจะทำให้การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับชุมชนมีความยั่งยืน โดยชุมชนต้องกำหนดบทบาท หน้าที่ความรับผิดชอบโดยตรงต่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในชุมชน และมีหน่วยงานเครือข่ายอื่นๆ สนับสนุนการดำเนินการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยมีผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน หรือหน่วยงานที่ทำงานใกล้ชิดกับประชาชนในชุมชน อาทิ องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาครอบครัวและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ สาธารณสุขชุมชน สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ หรือหน่วยงานปกครองในระดัจังหวัด และหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนจากภายนอกชุมชน และหน่วยงานระดับประเทศ มีบทบาทในการสนับสนุน และส่งเสริมเพื่อให้ท้องถิ่นสามารถพัฒนาตนเองได้ โดยอาจส่งเสริมองค์ความรู้ที่ทันสมัย มีความจำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตของประชาชน ทรัพยากรการเรียนรู้ที่จำเป็น ได้แก่ สื่ออุปกรณ์สำหรับการเรียนรู้ งบประมาณเพื่อการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สถานที่ต่างๆ เป็นต้น ทำหน้าที่เอื้ออำนวยการเรียนรู้ของชุมชน เกิดการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

ยุทธศาสตร์ที่จำเป็นต่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ แนวโน้มสังคมไทยในอีก 10 ปี ข้างหน้า ควรประกอบด้วย การสร้างค่านิยมใหม่ในการเรียนรู้ เคารพและเห็นคุณค่าขององค์ความรู้ที่ฝังงมในท้องถิ่น การกำหนดนโยบายการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ชัดเจน การกระจายอำนาจ และทรัพยากรการเรียนรู้ที่จำเป็นสู่ท้องถิ่น โดยเน้นกระบวนการทำงานแบบธรรมาภิบาล การปฏิรูปการเรียนรู้ การปฏิรูปสื่อสาธารณะที่ต้องเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของประชาชนทุกคน การพัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้ในระดับชุมชน ที่สามารถย่อยความรู้ที่มีอยู่ให้สามารถเข้าถึงได้ง่าย สะดวกและรวดเร็ว เกิดประโยชน์โดยตรงต่อผู้สนใจ และการระดมความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

ข้อเสนอแนะในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน สามารถสรุปได้ ดังนี้ 1) องค์ประกอบสำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้ คือ คน การบริหารจัดการ มีการวางแผน มีทรัพยากรสำหรับการเรียนรู้ การดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง 2) ขั้นตอนแรกของการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ คือ การปรับเปลี่ยนแนวคิด ทัศนคติในการเรียนรู้ของประชาชนที่เห็นความสำคัญและจำเป็นของการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ตลอดชีวิต โดยการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนควรเริ่มจากการพัฒนาตนเองของแต่ละบุคคล หลังจากนั้นจึงมาร่วมกันพัฒนาชุมชนให้เกิดเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ 3) ชุมชนควรมีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงต่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยอาจ

เป็นกลุ่มคนที่เป็นที่เคารพนับถือ อาทิ ผู้นำท้องถิ่น ครู หรือพระครู เป็นต้น 4) องค์ความรู้ที่สำคัญ เป็นองค์ความรู้ในวิถีชีวิต เช่น องค์ความรู้เกี่ยวกับความเป็นมาของชุมชน ประวัติศาสตร์ของชุมชน การเรียนรู้ที่ต้องเชื่อมโยงสัมพันธ์กันระหว่างชีวิต สังคม และธรรมชาติ โดยยึดความสนใจของกลุ่มเป้าหมายเป็นหลัก 5) การกำหนดนโยบายการพัฒนาประเทศ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาสังคม แห่งการเรียนรู้อย่างครบวงจรในทุกชุมชนในสังคมไทย 6) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่ถูกต้อง และเหมาะสม ต้องมีความสมดุลทั้งทางด้านสติปัญญา และการมีคุณธรรมจริยธรรม 7) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่สำคัญ คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันภายในชุมชน หรือระหว่าง ชุมชน เพื่อเปิดโลกทัศน์ทางความคิด การถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์จากรุ่นสู่รุ่น และการได้รับความรู้จากประสบการณ์การเรียนรู้ที่หลากหลาย 8) ชุมชนควรมีสุนัขการเรียนรู้ชุมชน และมีเวที สำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน 9) หน่วยงานทุกภาคส่วนมีการดำเนินงานที่ต่อเนื่อง สอดคล้องกันอย่างเป็นระบบ 10) การมีนโยบายระดับชาติ และระดับท้องถิ่นที่ชัดเจนในการ พัฒนาชุมชนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ การจัดการความรู้ การจัดการทรัพยากร และการบริหารงาน แบบธรรมาภิบาล การพัฒนาเครือข่ายการจัดการความรู้ในระดับท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการพัฒนา คนที่มีคุณลักษณะเป็นคนมีความรู้ มีทักษะ และมีความสามารถในการใช้ความรู้ ชุมชนสามารถ พึ่งพาตนเองได้ และ 11) การยกย่องชุมชนที่ดำเนินการพัฒนาชุมชนจนมีบรรยากาศการเรียนรู้ เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ การส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีกิจกรรมการ เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับ ชุมชนอย่างแท้จริง จะเห็นได้ว่า ผู้เชี่ยวชาญตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาสังคมแห่งการ เรียนรู้ที่มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาคน ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

ตอนที่ 3 ผลการพัฒนารูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวน ทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

ผู้วิจัยพัฒนาอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิง บวกสำหรับชุมชน โดยมีองค์ประกอบของเนื้อหาแต่ละองค์ประกอบและความสัมพันธ์ในลักษณะ แผนภาพและคำอธิบาย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

สังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนจะขับเคลื่อน ไปได้อย่างมั่นคงนั้น ต้องอาศัยองค์ประกอบหลักที่สำคัญสำหรับการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ 5 ประการ ได้แก่ ได้แก่ 1) องค์ประกอบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิง บวกสำหรับชุมชน 2) หลักการสำคัญสำหรับการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยน กระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน 3) กระบวนการในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการ

ปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน 4) ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน และ 5) ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ซึ่งแต่ละองค์ประกอบมีรายละเอียด ดังนี้

1) องค์ประกอบสังคมแห่งการเรียนรู้

องค์ประกอบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ประกอบด้วยองค์ประกอบหลักและองค์ประกอบเสริมอันเป็นองค์ประกอบร่วมที่ได้จากการศึกษากล่าวคือ องค์ประกอบหลัก ได้แก่ (1) บุคคลแห่งการเรียนรู้ หรือผู้เรียนรู้ (2) ผู้จัดการเรียนรู้ (3) แหล่งเรียนรู้ (4) องค์ความรู้ (5) กิจกรรมการเรียนรู้ (6) บรรยากาศการเรียนรู้ (7) เครือข่ายการเรียนรู้ (8) การจัดการความรู้ (9) องค์กรแห่งการเรียนรู้ และองค์ประกอบเสริมของสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ได้แก่ คุณภาพชีวิตที่พอเพียง ขนาดชุมชนพอเหมาะ สัดส่วนของประชากร ลักษณะเฉพาะของชุมชน เช่น วัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนที่หลากหลาย ระบบความผูกพันใกล้ชิดระหว่างประชาชนกับชุมชน มีการกำหนดเป้าหมายการพัฒนา และเจตนารมณ์ของการพัฒนาสังคมให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ การมียุทธศาสตร์การดำเนินงานการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทชุมชนที่แตกต่างกัน การพัฒนาโดยใช้ความรู้เป็นฐาน ระบบสาธารณูปโภคที่ครบครัน การออกแบบชุมชนเพื่อการเรียนรู้ที่มีความเหมาะสมกับบริบท มีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศของชุมชนที่สามารถเชื่อมโยงชุมชน และระหว่างชุมชนอื่นๆ ได้ เช่น การมีเว็บไซต์ชุมชน มีระบบการสร้างคุณค่าของพลเมือง มีการขับเคลื่อนนวัตกรรมทางสังคม มีระบบการประกันสิทธิสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการเรียนรู้ของประชาชน การสนับสนุนงบประมาณสำหรับการพัฒนา และการมีองค์กรหรือหน่วยงาน ศูนย์ความเป็นเลิศเฉพาะที่มุ่งพัฒนาองค์ความรู้ของชุมชน ตั้งอยู่บนฐานทุนทางสังคมที่แตกต่างกัน มีกลไกการขับเคลื่อนชุมชนทั้งในเชิงโครงสร้างทางสังคมและเชิงระบบหรือสถาบันสำคัญของสังคม มีการบูรณาการการเรียนรู้ตลอดชีวิต การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพเข้าด้วยกันอย่างผสมกลมกลืน ยึดชุมชนเป็นฐานของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ โดยใช้ศักยภาพและทรัพยากรในชุมชนเป็นหลัก ให้ประชาชนและทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทำงาน และการสร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ จะทำให้เกิดพลังชุมชนที่เข้มแข็งอันจะเป็นรากฐานที่มั่นคงในการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

2) หลักการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้

หลักการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ได้แก่ (1) หลักความร่วมมือแบบหุ้นส่วน (2) หลักความร่วมมือและการมีส่วนร่วม (3)

หลักการติดตามความสามารถในการดำเนินงาน (4) หลักความจำเป็นของการเรียนรู้ (5) หลักความสำคัญของชุมชน หลักการใช้ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนา (6) หลักการพัฒนาโดยใช้ความรู้เป็นฐานการพัฒนา (7) หลักการจัดกิจกรรมที่มีความหลากหลาย (8) หลักการจัดกิจกรรมที่ผสมกลมกลืนกับการดำเนินชีวิต (9) หลักความเสมอภาค (10) หลักความต่อเนื่อง

3) กระบวนการในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้

กระบวนการในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ได้แก่ (1) การสร้างความตระหนักและเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดสังคมแห่งการเรียนรู้ การพัฒนาโดยใช้ความรู้เป็นฐานการพัฒนา และคุณค่าของการศึกษาตลอดชีวิต (2) การจัดตั้งคณะทำงาน เรียกว่า คณะกรรมการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ขึ้นโดยชุมชนเอง เพื่อทำหน้าที่วางแผนการดำเนินงาน พัฒนาและออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ โครงการการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ การดำเนินการ และการประเมินผลการดำเนินงาน รวมทั้งรับผิดชอบการประสานงานร่วมมือกับผู้ที่เกี่ยวข้อง และเป็นพี่เลี้ยงในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มบุคคลในพื้นที่ เป็นต้น (3) วิเคราะห์สภาพชุมชนโดยรวม ได้แก่ สภาพชุมชนในปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการและความสนใจ รวมทั้งการวิเคราะห์สถานะชุมชนในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ (4) กำหนดแผนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายโครงการและกิจกรรม การกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ รวมทั้งแนวทางการพัฒนาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (5) พัฒนาแผนปฏิบัติการอย่างละเอียดสำหรับการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับชุมชน (6) แสวงหาความร่วมมือจากกลุ่มเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง (7) ดำเนินการจัดกิจกรรม โครงการเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ (8) กำกับติดตามและประเมินผลความสำเร็จ (9) สรุปรวบรวมองค์ความรู้ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผลการดำเนินงานกับสมาชิกภายในชุมชน และชุมชนอื่นๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ (10) ประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ผลการดำเนินงานการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้

4) ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้

ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ถือเป็นแนวทางการส่งเสริมวิธีการและสร้างกลไกการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ที่ชุมชน องค์กรหรือหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทได้ ประกอบด้วย องค์ความรู้ที่เป็นประเด็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน และแนวทางปฏิบัติสำหรับการนำองค์ความรู้ไปใช้ และบทบาทหน้าที่ขององค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการนำไปสู่การปฏิบัติ ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้สามารถสรุป ได้ดังนี้ ยุทธศาสตร์ที่ 1

การพัฒนาบุคคลแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาองค์ความรู้สำหรับชุมชนเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์ที่ 4 การพัฒนาทรัพยากรและแหล่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์ที่ 5 ยุทธศาสตร์การพัฒนาองค์กร/สถาบันการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์ที่ 6 การพัฒนาการบริหารจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์ที่ 7 ยุทธศาสตร์การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์ที่ 8 การพัฒนากระบวนการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์ที่ 9 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของสังคมเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์ที่ 10 การพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพเครือข่ายเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้

5) ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

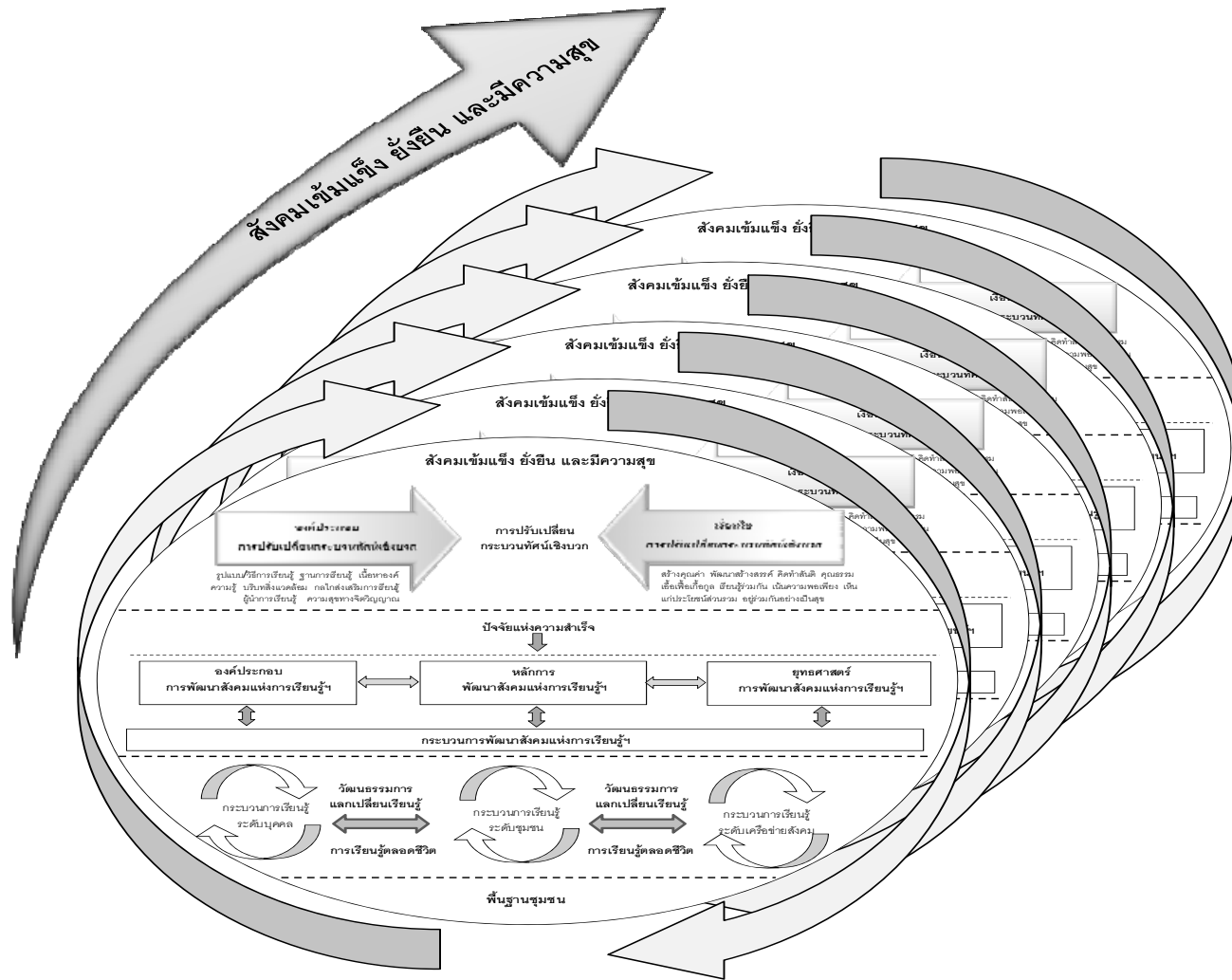
ปัจจัยแห่งความสำเร็จของสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ได้แก่ (1) การมีผู้นำชุมชนที่ดี (2) มีการสนับสนุนงบประมาณ (3) มีเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็ง (4) มีขนาดชุมชนที่เหมาะสม (5) ชุมชนมีแผนชุมชนและเป้าหมายการพัฒนาที่ชัดเจน (6) มีแนวทางการดำเนินงาน (7) มีการออกแบบชุมชนเพื่อการเรียนรู้ (8) มีกลุ่มอาชีพต่างๆ (9) มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (10) สมาชิกมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด (11) มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย (12) มีระบบสาธารณูปโภคที่ครบครัน (13) มีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ (14) มีระบบการประกันสิทธิความรู้ เช่น การมีเว็บไซต์ชุมชน รวมทั้งการมีระบบการสร้างคุณค่าของพลเมือง มีการขับเคลื่อนนวัตกรรมทางสังคม การมีองค์กรหรือหน่วยงาน ศูนย์ความเป็นเลิศเฉพาะที่มุ่งพัฒนาองค์ความรู้ของชุมชนตั้งอยู่บนฐานทุนทางสังคมที่แตกต่างกัน กลไกการขับเคลื่อนชุมชนที่สำคัญนอกจากองค์ประกอบทั้งในเชิงโครงสร้างทางสังคมและเชิงระบบหรือสถาบันสำคัญของสังคม โดยมีการศึกษาและการเรียนรู้เป็นกลไกสำคัญต่อการแก้ปัญหาและการพัฒนา มีการบูรณาการการเรียนรู้ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพเข้าด้วยกันอย่างผสมกลมกลืน ยึดชุมชนเป็นฐานของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ โดยใช้ศักยภาพและทรัพยากรในชุมชนเป็นหลัก ให้ประชาชนและทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทำงานทุกขั้นตอนตั้งแต่การกำหนดและตัดสินใจในกิจกรรมสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับตนเองและชุมชนท้องถิ่น การสนับสนุนให้สังคมทุกส่วนและทุกระดับได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ และการสร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้อันจะเป็นรากฐานที่มั่นคงในการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ กลุ่มคณะทำงานเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ระดับชุมชนมีบทบาทโดยตรงในการสร้างชุมชนให้มีบรรยากาศการเรียนรู้ร่วมกัน การจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ รวมทั้งการพัฒนา

องค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้ ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะ ทักษะที่ดี และคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างเป็นองค์รวมของประชาชน

จะเห็นได้ว่า รูปแบบการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนที่มีความเป็นพลวัต มีการพัฒนาต่อเนื่อง เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นโดยชุมชน อย่างเป็นธรรมชาติตามลักษณะบริบทและภูมิสังคมของแต่ละพื้นที่ องค์ประกอบหลักที่สำคัญ 5 ประการ ได้แก่ 1) องค์ประกอบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวก สำหรับชุมชน 2) หลักการสำคัญสำหรับการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน 3) กระบวนการในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน 4) ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน และ 5) ปัจจัยแห่งความสำเร็จจึงเปรียบเสมือนแผนที่นำทางสำหรับชุมชน เพื่อนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ต่อไป ซึ่งองค์ความรู้ที่ได้ เป็นแนวทางการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรมและเสริมสร้างระบบบูรณาการ การศึกษาตลอดชีวิตในชุมชน

โดยสรุป ผู้วิจัยได้พัฒนาอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน และนำเสนออนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ดังแสดงในแผนภาพที่ 5.1 ซึ่งผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้น จากข้อมูลที่ศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ขึ้นในบทที่ 4 ดังนี้

อนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน
 หลักการ 3L: Learning (เรียนรู้ตลอดชีวิต) Living (พลวัตการพัฒนา) Loving (สร้างสุขอย่างยั่งยืน)

แผนภาพที่ 5.1 อนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

อนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนเป็นการนำเสนออนาคตที่เป็นไปได้ด้านบวกของการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมในชุมชน โดยมีหลักการปฏิบัติ เรียกว่า **หลักการ 3L** ประกอบด้วย **Learning (เรียนรู้ตลอดชีวิต)** กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต มุ่งเน้นการส่งเสริมการเรียนรู้ภายในชุมชนและจากชุมชนอย่างต่อเนื่อง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันตลอดเวลาผ่านกิจกรรมต่างๆ ในวิถีชีวิต โดยอาศัยการจัดการความรู้ ได้แก่ การบ่งชี้ความรู้ที่จำเป็น การสร้างและแสวงหาความรู้ เพื่อการจัดกิจกรรมที่ตรงกับความต้องการ การจัดการความรู้ให้เป็นระบบเพื่อให้ง่ายต่อการค้นหาและการใช้งาน การประมวลและการกลั่นกรองความรู้ การเข้าถึงความรู้ได้อย่างสะดวกรวดเร็ว การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งที่เป็นลายลักษณ์อักษร และการถ่ายทอดความรู้จากคนสู่คน การประเมินผลความรู้และการเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ สามารถนำไปใช้และหมุนเวียนอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับฐานคิด และกระบวนการเรียนรู้ที่แตกต่างในแต่ละบริบทชุมชน และ **Living (พลวัตการพัฒนา)** รูปแบบการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ที่พัฒนาขึ้นนี้มีความเป็นพลวัตตามธรรมชาติการเรียนรู้ของชุมชน เป็นรูปแบบที่มีชีวิต กล่าวคือ การดำเนินการปฏิบัติจริงสามารถเปลี่ยนแปลงได้ มีความยืดหยุ่นและเปลี่ยนแปลงได้ตามบริบทชุมชนที่แตกต่าง กระบวนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้มีความเป็นพลวัต มีการรวมกลุ่มร่วมคิดหาทางแก้ปัญหาอยู่เป็นประจำ พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การมีปฏิสัมพันธ์กับองค์ความรู้ที่หลากหลาย ไม่หยุดนิ่ง สามารถพัฒนาขยายผลให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง และ **Loving (สร้างสุขอย่างยั่งยืน)** กระบวนการสร้างความสุขอย่างยั่งยืน ชุมชนมีบรรยากาศของการเรียนรู้ที่มีความสุข ร่วมเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาและหรือตอบสนองความต้องการที่แท้จริง เป็นการทำงานร่วมกันเป็นทีมระหว่างเครือข่ายความร่วมมือต่างๆ ทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน มุ่งเน้นการพัฒนาที่ยึดคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาทุกด้าน การพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยอาศัยการศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิต การพัฒนาความรู้ ทักษะ และทัศนคติอย่างต่อเนื่อง เป็นแนวคิดการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ที่สำคัญ การศึกษาตลอดชีวิตจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่เกื้อกูลให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า เป้าหมายของสังคมแห่งการเรียนรู้ คือ การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตขึ้นในชุมชน อันจะนำมาซึ่งความสุขในการดำเนินชีวิตอย่างสมดุลและยั่งยืน

การนำรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนที่ได้จากงานวิจัยไปประยุกต์ใช้ให้เกิดผลจริงในทางปฏิบัติ ไม่มีสูตรสำเร็จ แต่ละชุมชนย่อมมีวิธีการเฉพาะของตนเองซึ่งสอดคล้องกับสภาพ ปัญหาและความต้องการของประชาชนในชุมชนนั้นๆ และพัฒนาบนรากฐานของความเป็นชุมชน โดยต้องตระหนักว่า การเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญ และ

กิจกรรมการเรียนรู้ก็มีหลากหลาย ทั้งกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการหรือในระบบ กิจกรรมการเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการ การศึกษาเรียนรู้นอกระบบ และตามอัธยาศัย ซึ่งควรจัดกิจกรรมให้สม่ำเสมอจนเป็นวิถีปฏิบัติในชุมชนที่ผู้คนมีส่วนร่วมกับการเรียนรู้อีก เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของทุกคนในชุมชน ซึ่งการนำรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนที่ได้จากงานวิจัยไปประยุกต์ใช้ให้เกิดผลจริงในทางปฏิบัติ องค์กรหรือหน่วยงาน และชุมชนควรต้องคำนึงถึงองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้ ทั้งที่เป็นองค์ประกอบหลักและองค์ประกอบเสริมซึ่งถือเป็นพื้นฐานของการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ชุมชนสามารถยึดกระบวนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยนำเสนอเป็นแนวทางการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้หลักได้และสามารถนำไปใช้ได้ทันทีได้ หรือหากว่าชุมชนเห็นสมควรจะเริ่มดำเนินการในกระบวนการใดที่สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาชุมชนในด้านอื่นๆ ก็ยังสามารถทำได้ตามความเหมาะสม การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตหรือโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง อาจมีความแตกต่างกันตามการวิเคราะห์ของชุมชน ปัญหาและความต้องการที่หลากหลาย รวมทั้งความเหมาะสมกับบริบทของแต่ละชุมชน นอกจากนี้การดำเนินงานพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ อาจยึดยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ เป็นแนวทางร่วมกับแผนงานที่องค์กรหรือหน่วยงาน และชุมชนได้กำหนดไว้แล้ว หรือกำหนดเป็นแนวทางการพัฒนาใหม่ได้เช่นกัน ทั้งนี้ การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ควรคำนึงถึงหลักการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ และคำนึงถึงปัจจัยแห่งความสำเร็จควบคู่ไปกับการดำเนินงานในขั้นตอนอื่นๆ ด้วย จะเห็นได้ว่า กระบวนการเรียนรู้ในแต่ละระดับทั้งระดับบุคคล กลุ่มบุคคล ชุมชนและเครือข่ายสังคมล้วนมีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน โดยยึดกระบวนการคิดเป็นในการแก้ปัญหาต่างๆ อย่างเป็นระบบ โดยเริ่มต้นที่ความพยายามในการแสวงหาทางออกหรือการแก้ไข ปัญหา เรียนรู้ที่จะค้นหาต้นเหตุของปัญหาและคิดแก้ไขปัญหามาจากข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตัวเอง ข้อมูลด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งข้อมูลทางวิชาการ จากการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง การรับข้อมูลองค์ความรู้จากผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้ได้ข้อมูลมากพอที่จะตัดสินใจในการแก้ไขปัญหา และเมื่อปัญหาได้รับการแก้ไขก็มีความสุข และเมื่อตนเองมีความพร้อมทั้งความรู้ ทักษะ ทศนคติ และประสบการณ์ต่อเรื่องราวต่างๆ สามารถเป็นตัวอย่งที่ดีสำหรับผู้อื่น แบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ องค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน การทำงาน และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข หากชุมชนสามารถพัฒนาตามแนวทางการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ข้างต้น บุคคล ครอบครัว องค์กรหรือหน่วยงาน และชุมชนจะเกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ทางความรู้ ทักษะ และทัศนคติใหม่ที่ดีต่อการเรียนรู้ การเปลี่ยนแปลงในวิธีคิด ความเชื่อ ระบบคุณค่า กระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดสุขภาวะทางจิตวิญญาณอันเป็นการเปลี่ยนแปลงจากภายใน

ความรู้แตกยอดงอกงามจึงนำไปสู่ความตั้งใจที่จะทำประโยชน์เพื่อผู้อื่น ดำรงชีวิตของตน และสร้างชุมชนเพื่อให้เกิดประโยชน์และคุณค่าอันกว้างขวางต่อคนรอบข้าง ชุมชนและสังคมอื่นๆ อย่างแท้จริง จนเกิดเป็นพฤติกรรม การดำเนินชีวิต และค่านิยมการเรียนรู้ การแบ่งปันและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมโดยรวม เป็นชุมชนที่พัฒนาต่อเนื่องอย่างไม่มีการสิ้นสุด แตกต่างจากชุมชนและการพัฒนาชุมชนแบบดั้งเดิม ดังนั้นการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนจึงเป็นความหมายใหม่ของการพัฒนาเชิงบวกที่มีคุณค่า เป็นแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ยั่งยืน ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพคน และสังคม และเป็นพลังสร้างสรรค์ทางสังคมในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศชาติอย่างสมดุล ยั่งยืน และมีความสุข

ตอนที่ 4 ผลการนำเสนออนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

ผลการนำเสนออนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน แบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ 1) ผลการพิจารณาผลการวิจัยในที่ประชุมสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ประชุมเสนอความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง มีการเสนอความคิดเห็นหลากหลายเกี่ยวกับผลการวิจัย ทั้งในส่วนภาพรวมของการนำเสนออนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน อาทิ การอธิบายแนวทางการนำเสนอรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนว่าควรปรับให้มีความกระชับ อธิบายขั้นตอนกระบวนการตามลักษณะที่เกิดขึ้นจริงตามธรรมชาติ เป็นรูปแบบเปิดที่ชุมชนสามารถนำไปปรับใช้ได้ ตามลักษณะบริบทที่มีความแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ ซึ่งผู้วิจัยได้ปรับแก้ไขเพื่อให้มีความสอดคล้องกับข้อเสนอแนะข้างต้น และ 2) ผลการประเมินผลอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนในมิติต่างๆ ตามแบบประเมินรูปแบบ ซึ่งได้ข้อสรุปดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้เชี่ยวชาญที่ตอบแบบประเมินรูปแบบส่วนใหญ่เป็นตัวแทนจากภาคประชาชน รองลงมาคือ ผู้อำนวยการศูนย์ กศน. อำเภอ และนักการศึกษา/นักวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ผู้ใหญ่บ้าน อบต. ประธานศูนย์การเรียนรู้ ผู้เชี่ยวชาญ และภาคเอกชน ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มาจากกลุ่มองค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐ กลุ่มนักปฏิบัติ และภาคประชาชน และกลุ่มองค์กรหรือหน่วยงานภาคเอกชน และ NGOs และส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการทำงานมากกว่า 30 ปี

ตอนที่ 2 ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบในมิติต่างๆ ข้อคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับรูปแบบในมิติโครงสร้างและองค์ประกอบ พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบในมิติโครงสร้างและองค์ประกอบด้านภาพรวมของโครงสร้างและองค์ประกอบอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.38$) โดยผู้เชี่ยวชาญมีระดับความคิดเห็นด้านความมีคุณค่าและประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.69$) ข้อคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับรูปแบบในมิติเชิงกระบวนการพัฒนา พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบในมิติโครงสร้างและองค์ประกอบด้านภาพรวมของกระบวนการพัฒนา อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.25$) โดยผู้เชี่ยวชาญมีระดับความคิดเห็นด้านความมีคุณค่าและประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.62$) ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบในมิติเชิงการบริหารจัดการ พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบในมิติโครงสร้างและองค์ประกอบด้านภาพรวมของการบริหารจัดการ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.19$) โดยผู้เชี่ยวชาญมีระดับความคิดเห็นด้านความมีคุณค่าและประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.75$) ข้อคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับรูปแบบในมิติเชิงประเด็นยุทธศาสตร์ พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบในมิติโครงสร้างและองค์ประกอบด้านภาพรวมของประเด็นยุทธศาสตร์ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.27$) โดยผู้เชี่ยวชาญมีระดับความคิดเห็นด้านความมีคุณค่าและประโยชน์ และด้านความยั่งยืน อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.60$) และข้อคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับรูปแบบในมิติเชิงการนำไปใช้ พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบในมิติโครงสร้างและองค์ประกอบด้านภาพรวมของการนำไปใช้อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.25$) โดยผู้เชี่ยวชาญมีระดับความคิดเห็นด้านความมีคุณค่าและประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.63$) จะเห็นได้ว่า อนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนการประเมินในทุกมิติอยู่ในระดับดี และส่วนใหญ่เห็นว่าแสดงให้เห็นว่าด้านความมีคุณค่าและประโยชน์มีความสำคัญมากที่สุด ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผลการวิจัยสามารถนำไปปรับใช้ให้เกิดผลในทางปฏิบัติจริงได้ และมีคุณค่าและประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญก้าวหน้าต่อไป

อภิปรายผล

จากข้อค้นพบอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน สามารถแบ่งการอภิปรายผลออกเป็น 4 ประเด็นการอภิปรายตามวัตถุประสงค์การวิจัย ได้แก่ 1) การวิเคราะห์และสังเคราะห์หลักการ แนวคิดเกี่ยวกับสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน จากเอกสารงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ 2) การศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาชุมชน การจัดการศึกษา

ตลอดการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และภาคประชาชน เกี่ยวกับการพัฒนาอนาคตภาพสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวก สำหรับชุมชน 3) การพัฒนาอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน 4) การนำเสนออนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์และสังเคราะห์หลักการ แนวคิดเกี่ยวกับสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

ตอนที่ 1.1 การวิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชนจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ปัจจุบันการพัฒนาประเทศมุ่งเน้นการพัฒนาสังคมไทยสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เน้นการจัดการศึกษาหรือการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน มีการให้ความสำคัญกับการศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิต การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน สอดคล้องกับ สุมาลี สังข์ศรี (2548); Knight (1995); Malone & Yohe (2002); Carrillo (2002, 2004); Choi (2003) Ergazakis et al. (2004); Cisco (2004); Lantz & Brage (2006); Casey (2006) ที่มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า ปัจจุบันเป็นยุคของความรู้ ข้อมูลข่าวสาร หรือที่เรียกว่ายุคสังคมแห่งการเรียนรู้ ที่ความรู้เป็นทุนทางสังคมที่มีคุณค่า

สังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ประกอบด้วยองค์ประกอบที่หลากหลาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะบริบทพื้นที่ และวัฒนธรรมการเรียนรู้ในชุมชนทั้งที่เป็นองค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) บุคคลแห่งการเรียนรู้ หรือผู้เรียนรู้ 2) ผู้จัดการเรียนรู้ 3) แหล่งการเรียนรู้ 4) องค์ความรู้ 5) กิจกรรมการเรียนรู้ 6) บรรยากาศการเรียนรู้ 7) เครือข่ายการเรียนรู้ 8) การจัดการความรู้ และ 9) องค์กรแห่งการเรียนรู้ และองค์ประกอบรอง อาทิ องค์ประกอบเชิงคุณภาพ ทิศทางการพัฒนา และลักษณะการปฏิบัติ ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้มีผลโดยตรงต่อการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ และมีส่วนช่วยสนับสนุนและส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนได้เป็นอย่างดี กระบวนการที่จะนำไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วยกระบวนการพัฒนา 3 กระบวนการ ได้แก่ 1) การมีความร่วมมือแบบหุ้นส่วน เป็นการทำกิจกรรมของหน่วยงานหรือชุมชน และประชาชนในพื้นที่ซึ่งร่วมมือกันแบบหุ้นส่วน 2) การมีส่วนร่วม เป็นการทำกิจกรรมของหน่วยงานหรือชุมชนและประชาชนในพื้นที่ ซึ่งเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม และ 3) การติดตาม

ความสามารถในการดำเนินงาน เป็นความสามารถในการทำกิจกรรมของหน่วยงานหรือชุมชนและประชาชนในพื้นที่ นอกจากนี้ในการพัฒนาอาศัยหลักการที่จำเป็น เช่น หลักความจำเป็นของการเรียนรู้ หลักความสำคัญของชุมชน หลักความร่วมมือแบบหุ้นส่วน การมีส่วนร่วมของชุมชน และการติดตามความสามารถในการดำเนินงาน หลักการใช้ชุมชนเป็นฐาน หลักการจัดกิจกรรมที่มีความหลากหลาย หลักการจัดกิจกรรมที่ผสมกลมกลืนกับการดำเนินชีวิต หลักความเสมอภาคการเปิดกว้างยืดหยุ่นและการเข้าถึงได้ง่าย และหลักความต่อเนื่อง เป็นต้น การมีส่วนร่วมเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน เป็นการเพิ่มศักยภาพ ให้ชุมชนได้มีอำนาจในการคิดและการตัดสินใจ การคิดค้นปัญหา และการดำเนินการต่างๆ ของการพัฒนา (โอบาท สุทธรรักษ์, 2530; United Nations, 1978; Cohen and Uphoff, 1980) ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ที่มุ่งหวังให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีคิด ความเชื่อ ระบบคุณค่า กระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดสุขภาวะทางจิตวิญญาณ เป็นการเปลี่ยนแปลงภายใน ความรู้แตกยอดออกงาม จึงนำไปสู่ความตั้งใจที่จะทำประโยชน์เพื่อผู้อื่น ดำรงชีวิตของตน และสร้างชุมชนเพื่อให้เกิดประโยชน์และคุณค่าอันกว้างขวางต่อคนรอบข้าง ชุมชนและสังคมอื่นๆ อย่างแท้จริง ซึ่งในที่นี้ กระบวนทัศน์เชิงบวกเป็นทัศนะทางความคิดและปฏิบัติต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เป็นเชิงบวก กล่าวอีกนัยหนึ่ง กระบวนทัศน์เชิงบวก คือ การรับรู้ วิถีคิด วิถีปฏิบัติ วิถีการให้คุณค่าต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง วิถีชีวิตทั้งหมดของผู้คน ซึ่งตั้งอยู่บนฐานของการมองโลกความเป็นจริงที่เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป โดยเป็นความคิดและการกระทำในทางที่ดี เช่น การมุ่งแสวงหาความสำเร็จ การพยายามพัฒนาสิ่งที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้น การจัดการตนเองของชุมชนให้พัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้น การคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน การมีจิตอาสาที่พร้อมเอื้อเฟื้อและทำประโยชน์เพื่อผู้อื่น โดยอาจมีแนวทางที่หลากหลาย เช่น การมีส่วนร่วม การคิดเชิงบวก การคิดแบบชนะ-ชนะ การพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ พัฒนาการความคิดความเชื่อ และการกระทำเชิงบวก เสริมสร้างศักยภาพการเรียนรู้ การส่งเสริมกระบวนการทางธรรมชาติให้มีการเรียนรู้อย่างมีคุณค่า และส่งเสริมการปรับตัวและแก้ปัญหาของชุมชนบนฐานคิดและความพอเพียงในชุมชน และการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางความคิดในลักษณะข้างต้น เป็นการเปลี่ยนแปลงจากรากฐานความคิดของคนดังที่ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2550) อธิบายว่า เมื่อรากฐานความคิดในการมองโลกมองชีวิตของคนเปลี่ยนแปลงไป เป็นการเปลี่ยนด้วยความศรัทธาจากใจและด้วยความเต็มใจ ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์เชิงบวกจึงเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีพลังมากกว่าการใช้กำลังบีบบังคับจากพลังภายนอก จะเห็นได้ว่า การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกเกิดขึ้นได้ทั้งในระดับบุคคลและชุมชน ประกอบด้วย 1) รูปแบบและวิธีการหรือช่องทางการเรียนรู้ ที่หลากหลาย เน้นการมีส่วนร่วม มีความต่อเนื่องทางการเรียนรู้ และมีรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ เช่น การศึกษาจากบุคคล

ชุมชน การปฏิบัติจริง 2) ฐานการเรียนรู้ โดยมีได้จำกัดความรู้ในชุมชนเท่านั้น ฐานการเรียนรู้จากภายนอกชุมชน ได้แก่ กลุ่มองค์กรต่างๆ แหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ฯลฯ 3) เนื้อหาองค์ความรู้ เป็นเนื้อหาที่สอดคล้องกับความสนใจ หรือเป็นปัญหา เช่น เนื้อหาเพื่อการประกอบอาชีพ ทักษะการดำเนินชีวิต การพัฒนาตนเองและครอบครัว เป็นต้น 4) บริบทแวดล้อมในชุมชนต้องเอื้อต่อการเรียนรู้ มีโครงสร้างความสัมพันธ์ในทุกระดับ โดยเน้นความสัมพันธ์เชิงสังคม มากกว่าอำนาจและผลประโยชน์ 5) มีกลไกส่งเสริมการเรียนรู้ เช่น การเปิดโอกาสทางการเรียนรู้อย่างอิสระ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคลเพื่อเปิดโลกทัศน์ทางความคิด 6) ผู้นำการเรียนรู้ ที่มีความรู้ และทักษะในการถ่ายทอดความรู้ที่ดี ใช้ภาษาเข้าใจง่าย มีความรู้ในการจัดการเรียนรู้ สอนแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และมีความเป็นกันเอง 7) ความสุขทางจิตวิญญาณของผู้เรียน ผู้เรียนได้รับผลจากการเรียนรู้ทันที โดยสามารถนำไปปรับใช้กับการทำงาน การดำเนินชีวิตประจำวัน และการแก้ไขปัญหาต่างๆ

องค์ประกอบร่วมของการนำไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วย ผู้นำที่มีความเป็นนักพัฒนาที่ดี มีความผูกพันในท้องถิ่น ประชาชนมีความรักและภูมิใจในท้องถิ่นที่อยู่อาศัย มีองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น การประกอบอาชีพที่หลากหลาย และมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ เกื้อกูลกันและกัน การบริหารจัดการที่เป็นระบบ มีเครือข่ายการเรียนรู้ที่ชัดเจน มีการสื่อสารภายในชุมชนดี และมีการสื่อสารเกิดขึ้นตลอดเวลา มีองค์ประกอบทางกายภาพ เช่น การคมนาคมสะดวก สิ่งแวดล้อมด้านสาธารณสุขดี มีแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภค และมีบรรยากาศการเรียนรู้ มีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยประชาชนได้รับการฝึกอาชีพและพัฒนาตนเอง มีลักษณะการเป็นชุมชนนักรปฏิบัติ มีผู้รู้ ปราชญ์ และครูภูมิปัญญาที่ยังปฏิบัติหน้าที่ของตนเองอย่างเข้มแข็ง สมาชิกของชุมชนให้ความร่วมมืออย่างดี สังคมที่มีความเป็นบึกแผ่นสูงย่อมเกื้อกูลให้เกิดการดำเนินกิจกรรมเพื่อส่วนรวมที่นำความสุขและความเจริญมาสู่ชุมชนได้ ชุมชนมีกินมีใช้ มีพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจชุมชนที่ดี ประชาชนมีการศึกษา และมีจิตสาธารณะที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก ประชาชนมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้ การพัฒนาตนเองและการพัฒนาชุมชน รวมทั้งการมีแนวทางการพัฒนาชุมชนสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ที่ชัดเจน ชุมชนมีการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ชุมชนได้รับความร่วมมือจาก ทุกคนในชุมชนอย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการพัฒนา สร้างสรรค์กิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เน้นการพัฒนาโดยใช้องค์ความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานการพัฒนาที่สำคัญ มีคณะทำงานที่พร้อมทั้งความรู้ความสามารถและความมุ่งมั่นตั้งใจทำประโยชน์เพื่อชุมชนอย่างแท้จริง เน้นการทำงานเป็นทีม ยึดหลักประชาธิปไตยและหลักธรรมาภิบาลเป็นแนวทางการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ชุมชนมีภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้นำที่เป็นที่เคารพนับถือ และศรัทธาของประชาชน ประกอบกับบุคคล และกลุ่ม

บุคคลเหล่านี้มีวิสัยทัศน์ที่ดีในการพัฒนาชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีและมีความสุข ชุมชนมีสถาบันพื้นฐานทางสังคม ชุมชนมีบรรยากาศการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรม มีแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน มีวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนในชุมชน และระหว่างชุมชนอื่น สอดคล้องกับ ประเวศ วะสี (2553) ที่อธิบายว่า วัฒนธรรมการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่จำเป็นอย่างยิ่ง สังคมแห่งการเรียนรู้มีบรรยากาศที่ทุกคนมีสำนึกเสมอว่าการเรียนรู้เป็นหน้าที่ และทุกคนในชุมชนมีความเกื้อกูล มีความเป็นกัลยาณมิตรต่อกันและกัน ทำให้การเรียนรู้กว้างขวางขึ้นและเชื่อมโยงกับความเป็นจริงโดยรอบ

นอกจากนี้ พบว่าชุมชนมีปัจจัยที่ส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการดำเนินงานของสังคมแห่งการเรียนรู้ และปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยปัจจัยที่ส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการดำเนินงานของสังคมแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ ผู้นำ ซึ่งเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของคนในชุมชน (โหวท สุทธิรักษ์, 2530) สำหรับสังคมไทย ผู้นำส่วนใหญ่เป็นผู้อาวุโสในชุมชน เช่น ข้าราชการ เกษียณอายุราชการ พระหรือนักบวช ครูและบุคลากรทางการศึกษา ผู้รู้หรือปราชญ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น ปัจจัยอื่นๆ อาทิ ลักษณะความผูกพันของประชาชนแบบเครือญาติ ชุมชนมีกฎระเบียบที่เคร่งครัด มีการบูรณาการจัดการเรียนรู้ใน มีหลักการบริหารและจัดการชุมชนที่ยึดหลักประชาธิปไตย หลักการมีส่วนร่วม และหลักธรรมาภิบาล ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ ในชุมชน องค์ความรู้ มีภูมิปัญญาพื้นฐานที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชน ชุมชนมีความสามารถพึ่งตนเองได้ และในขณะเดียวกันชุมชนก็ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งด้านทรัพยากรการเรียนรู้ งบประมาณ และบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ มีระบบการจัดเก็บข้อมูลข่าวสาร และการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ที่มีรูปแบบหลากหลาย ชุมชนมีการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของประชาชน มีการพัฒนาด้านความรู้ และการพัฒนาตนเองเสมอ มุ่งเน้นการพัฒนาชุมชนบนฐานการดำเนินชีวิตที่แท้จริงวัฒนธรรมท้องถิ่น หรือทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่น มีพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจที่ดี ชุมชนสามารถเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายอื่นๆ เช่น โรงเรียน วัด หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน และชุมชนมีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ และปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ การขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ และวัสดุอุปกรณ์สำหรับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มีไม่เพียงพอ การได้รับมอบหมายจากหน่วยงานอื่นๆ ทำงานเกิดภาระงานนอกเหนือจากที่ปฏิบัติเดิม จึงไม่มีเวลาทุ่มเทกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชน ปัญหาในการดำเนินการของกลุ่มอาชีพ และกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เช่น ขาดการถ่ายทอดความรู้ และการจัดเก็บข้อมูลที่เป็นระบบ ขาดความรู้เกี่ยวกับการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์

เป็นต้น ส่วนตัวอย่างปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานที่เกิดกับสังคมการเรียนรู้ในต่างประเทศ ได้แก่ การร่วมมือจากบางหุ้นส่วนขาดความต่อเนื่อง งบประมาณยังมีน้อยโดยเฉพาะในระยะเริ่มแรกของการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ การวางแผนยุทธศาสตร์ไม่ครอบคลุมชุมชนทั้งหมด อาจต้องอาศัยความร่วมมือจากเครือข่ายในการระดมความคิดเห็น ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงาน อาทิ สภาการฝึกอบรมและวิชาชีพ กับองค์การท้องถิ่นและโครงการเมืองแห่งการเรียนรู้ เนื่องจากมีขอบเขตพื้นที่การดูแลรับผิดชอบ เฉพาะเขตพื้นที่ที่รับผิดชอบ หน่วยงานจึงไม่สามารถให้การสนับสนุนทุกพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ตอนที่ 1.2 การวิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชนจากการลงพื้นที่เพื่อศึกษากรณีศึกษาที่ดี จำนวน 5 แห่ง

กรณีศึกษาที่ดีทั้ง 5 กรณี ได้แก่ 1) ชุมชนบ้านยาง จังหวัดปราจีนบุรี 2) ชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ จังหวัดเพชรบุรี 3) ชุมชนบ้านฉางกลาง จังหวัดตรัง 4) รูปแบบการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ กศน. ชุมชนบ้านคำปลาหลาย จังหวัดขอนแก่น และ 5) แหล่งการเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนบ้านจอยเจริญ จังหวัดเชียงราย เป็นชุมชนที่มีการดำเนินงานพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เป็นระบบและได้รับความร่วมมือส่งเสริมและสนับสนุนจากกลุ่มเครือข่าย และการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้ประชาชนได้รับองค์ความรู้ที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิต ชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเองได้ และสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและผู้อื่นได้เป็นอย่างดี

ชุมชนเป็นชุมชนเรียนรู้ที่มีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ บุคคลแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ ผู้รู้ในชุมชน ครูภูมิปัญญา และผู้นำชุมชน เป็นผู้ชี้ชาวบ้านรู้จักและตระหนักถึงผลงานที่คนเหล่านี้ทุ่มเททำงานเพื่อชุมชนอย่างแท้จริง แหล่งการเรียนรู้ โดยลักษณะแหล่งเรียนรู้ของชุมชนจะเป็นทั้งแหล่งที่ให้ความรู้ สถานที่จัดกิจกรรม แหล่งสำหรับการศึกษาค้นคว้า สถานที่ประชุมหารือ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ศูนย์รวมชาวบ้าน แหล่งการเรียนรู้ตั้งอยู่ในเขตชุมชน มีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง เช่น ศูนย์ส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ (กศน.) หรือองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้รับผิดชอบ (อบต.) และจัดให้มีผู้รู้และครูภูมิปัญญาคอยชี้แนะและถ่ายทอดความรู้ มีการจัดทำรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้เผยแพร่ เช่น การจัดทำเอกสาร แผ่นพับ และการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ชุมชนมีองค์ความรู้ของชุมชนเอง โดยองค์ความรู้ของชุมชนมีความหลากหลายและแตกต่างกัน และมีการจัดการความรู้ กรณีศึกษาที่ดีมีวิธีการจัดการความรู้ที่เหมือนกัน ได้แก่ การถ่ายทอดเคล็ดลับองค์ความรู้ของภูมิปัญญาภายในครอบครัว และคนใน

ชุมชนด้วยกันจากกลุ่มผู้รู้ มีลักษณะการถ่ายทอดเป็นการบอกเล่า สอน และการปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่าง การรวบรวมข้อมูลผู้รู้ แหล่งเรียนรู้ของชุมชน โดยมีหน่วยงานที่รับผิดชอบ เช่น ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาครอบครัวและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ (กศน.) หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้รับผิดชอบ (อบต.) สำนักงานพัฒนาชุมชน และหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น ทำการศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคล ชุมชน ถ่ายทอดออกมาเป็นสื่อ ความรู้ที่อยู่ในกระดาษหรือสื่อต่างๆ โดยบันทึกไว้เป็นฐานข้อมูลที่สามารถนำไปใช้ได้ เป็นประโยชน์กับการพัฒนาชุมชน และเผยแพร่ข้อมูลชุมชนไปสู่ชุมชนอื่นๆ นอกจากนี้ รูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชนเน้นการรวบรวมองค์ความรู้เป็นเอกสาร สิ่งพิมพ์ มีบางชุมชนที่มีการจัดการความรู้โดยใช้สื่อเทคโนโลยี เช่น ซีดี เว็บไซต์ อินเทอร์เน็ต และการรวบรวมองค์ความรู้ฐานข้อมูลชุมชน แบ่งเนื้อหาได้เป็น 5 ด้าน คือ ด้านบริบทชุมชน ด้านกลุ่มองค์กรในชุมชน ด้านผู้รู้/ ภูมิปัญญาชุมชน ด้านองค์ความรู้ที่สามารถนำไปแก้ปัญหาชุมชน และด้านการถอดบทเรียนกลุ่มกองทุนในชุมชน ลักษณะการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ ประกอบด้วย หลักความร่วมมือแบบหุ้นส่วนกับหน่วยงานภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน และมีระบบการจัดตั้งกลุ่มเครือข่ายความร่วมมือเพื่อการพัฒนาชุมชนที่ชัดเจน โดยลักษณะความร่วมมือแบบหุ้นส่วนจะเห็นได้จากการรวมกลุ่มสมาชิกของชุมชน เช่น คณะกรรมการหมู่บ้าน หรือคณะกรรมการคุ้ม การดำเนินงานร่วมกันของหุ้นส่วนจะมีการประชุมแผนการดำเนินงานตลอดเวลาเพื่อสร้างเสริมและสนับสนุนความคิดผ่านเวทีประชาคม เพื่อให้การพัฒนาชุมชนเป็นการพัฒนาที่ทุกคนได้เข้ามามีส่วนร่วมโดยทั่วถึง หลักการมีส่วนร่วม มีการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงชุมชน หลักการดำเนินงานหรือบริหารงานจัดกิจกรรมเน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในชุมชน เน้นการทำงานที่โปร่งใส ยึดหลักธรรมาภิบาล และให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนทุกระดับ หลักการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ชุมชนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบทางการและไม่เป็นทางการตลอดเวลา ผ่านการพูดคุยระหว่างผู้รู้ ผู้ใหญ่ เด็กและเยาวชน การประชุมหารือในที่ประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน การถ่ายทอดความรู้ในแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน และหลักการดำเนินงานที่ต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

ชุมชนมีการจัดกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิต ผ่านการศึกษาทั้งสามรูปแบบ ได้แก่ กิจกรรมการศึกษาในระบบ ได้แก่ โรงเรียนมัธยม และโรงเรียนขยายโอกาส ที่จัดการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษา จนถึงระดับมัธยมศึกษา การศึกษานอกระบบและกิจการมศึกษาตามอัธยาศัย เช่น การจัดโครงการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความรู้สำหรับสมาชิกกลุ่มต่างๆ ผู้สูงอายุ เด็กและเยาวชนในพื้นที่ เช่น กิจกรรมมัคคุเทศก์นำเที่ยวป่าชายเลน และคณะกรรมการกลุ่มต่างๆ ซึ่งหัวข้อการฝึกอบรมขึ้นอยู่กับความต้องการและความสนใจที่แท้จริง การอบรมความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ

กิจกรรมกลุ่มอาชีพการนวดแผนไทย การทำเกษตรกรรม การลดรายจ่าย การทำบัญชีครัวเรือน การทำปุ๋ยอินทรีย์ การแนะแนวการศึกษาต่อ ความรู้เรื่องกฎหมายและสวัสดิการสังคม สุขภาพอนามัย จิตสำนึกสาธารณะ การบริหารจัดการ ภาวะผู้นำ เป็นต้น และกิจกรรมค่ายเยาวชน และยังมีกิจกรรมรณรงค์ให้ความรู้เรื่องข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่างๆ เช่น การรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด กิจกรรมการศึกษาเรียนรู้ ศึกษานอกสถานที่ และการเรียนรู้จากศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และการศึกษาต่อเนื่อง การศึกษาพื้นฐานที่จัดบริการให้ โดยศูนย์กศน. อำเภอ รวมทั้ง การศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองในแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน จากการพูดคุยสนทนา การอ่านหนังสือ ชมสื่อต่างๆ

การปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกในแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน เนื่องจากมีความเป็นมาและมีฐานของความคิดที่แตกต่างกันในแต่ละชุมชน การปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกของชุมชนเกิดจากแรงกดดันทั้งภายในและภายนอกทั้งที่เป็นปัจจัยที่สามารถควบคุมได้และไม่สามารถควบคุมได้ เช่น ความยากจน สภาพแวดล้อม และความแห้งแล้ง เป็นต้น จึงทำให้ชุมชนพยายามค้นหาทางออกร่วมกัน เรียนรู้ร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหา ประกอบกับการเสาะแสวงหาความรู้จากภายนอก จากองค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ โดยมีกระบวนการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เดิมสู่กระบวนการทัศน์ใหม่เชิงบวกที่ได้รับการยอมรับโดยคนส่วนใหญ่ให้เป็นแนวทางการปฏิบัติใหม่ที่ดีร่วมกัน เป็นการเปลี่ยนแปลงกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดสุขภาวะทางจิตวิญญาณ เป็นการเปลี่ยนแปลงภายในที่สามารถองงามอันนำไปสู่เกื้อกูลกัน อันเป็นประโยชน์และคุณค่าอันกว้างขวางต่อคนรอบข้าง ชุมชนและสังคมอื่นๆ กระบวนการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกของชุมชนเกิดจากปัญหาความต้องการ แล้วจึงรวมกลุ่ม คิดหาทางแก้ไขปัญหาและหาทางออกร่วมกัน เลือกลงเลือกที่หลากหลาย การดำเนินการ และการปฏิบัติจริง โดยกลุ่มแกนนำ ที่เป็นกลุ่มผู้นำตามธรรมชาติที่ได้รับการยอมรับในชุมชน การคิดแก้ไขปัญหาเริ่มจากกลุ่มเล็กที่มีความกล้าเสี่ยง กล้าคิด ทดลองปฏิบัติตามวิธีคิดร่วมกัน และปฏิบัติจริงจนเกิดผลในทางปฏิบัติ ซึ่งผลจากการปฏิบัติส่วนใหญ่ไม่ประสบความสำเร็จบ้าง และหรือประสบความสำเร็จ แต่หลังจากนั้นนำผลจากการปฏิบัติมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน แลกเปลี่ยนรู้กันตลอดเวลา ทดลองปฏิบัติใหม่ซ้ำๆ หลายครั้ง เรียนรู้ร่วมกันหลายครั้ง พัฒนา แก้ไข จนเกิดการยอมรับ เกิดความตระหนักในปัญหา คุณค่าของปัญหาและการแก้ปัญหา และเมื่อเห็นผลสำเร็จที่แท้จริง ซึ่งผลลัพธ์ส่วนใหญ่ คือ ปัญหาได้รับการแก้ไข เกิดการเปลี่ยนแปลงในชีวิต ผู้ทดลองปฏิบัติมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ครอบครัวมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีและมีความสุข สามารถพึ่งพาตนเองได้ ดำรงชีวิตอยู่อย่างมั่นคง จึงเกิดการขยายผลการปฏิบัติในกลุ่มใหญ่ มีการเรียนรู้ที่จะปฏิบัติตามร่วมกัน ซึ่งการขยายผลองค์ความรู้ใหม่นี้ บุคคลหรือกลุ่มบุคคลจะเกิดความเชื่อถือ และศรัทธาหรือไม่ขึ้น ขึ้นอยู่กับการปฏิบัติจริงด้วยตนเอง จนเห็นผลของการปฏิบัตินั้นด้วยตนเอง เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์อย่างแท้จริง ซึ่งเมื่อ

ประชาชนเชื่อและศรัทธาในวิถีการดำเนินชีวิต หรือการแก้ไขปัญหา ก็จะทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนมุมมองการมองโลก มองชีวิตใหม่ที่มุ่งการพัฒนาไปในทางสร้างสรรค์ จะเห็นได้ว่าการเรียนรู้ของชุมชนเป็นกระบวนการของการเรียนรู้ในระดับบุคคล กลุ่มบุคคล และเครือข่ายชุมชนที่สั่งสมมาตั้งแต่ในอดีต ผ่านการคิดร่วมกัน การทดลองทำจริง การลองผิดลองถูกมาอย่างเห็นคุณค่า การเรียนรู้จากประสบการณ์ ปรับปรุงการทำงาน การดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาโดยผ่านความรู้ความเข้าใจ ซึ่งเกิดขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของสมาชิกทั้งหลายในชุมชน และเมื่อบุคคลในชุมชนเกิดการเรียนรู้แล้วชุมชนก็จะเกิดการเรียนรู้ สอดคล้องกับการเรียนรู้ขององค์การ มี 4 ลักษณะ ได้แก่ 1) การเรียนรู้จากการแก้ปัญหา (Problem Oriented Learning) เป็นการเรียนรู้จากการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจริง ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการทำงานโดยตรง 2) การเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม (Team Learning) การเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีมจะทำให้การเรียนรู้มีพลังมากกว่าการเรียนรู้ของบุคคลในการที่จะเสนอความคิด หรือความรู้ 3) การเรียนรู้โดยการปฏิบัติ (Action Learning) การเรียนรู้โดยการปฏิบัติจะสอนให้คนเรียนรู้โดยผ่านการแก้ปัญหาและการพัฒนาแนวทางแก้ปัญหาเก่าไปสู่การแก้ปัญหาแนวใหม่ ซึ่งต้องอาศัยจากการศึกษาจากการปฏิบัติงาน เป็นการเรียนรู้โดยเอาคำแนะนำจากผู้ร่วมงานไปปฏิบัติ และเป็นการเรียนรู้โดยการทบทวนร่วมกับผู้ร่วมงานถึงสิ่งที่ได้นำไปปฏิบัติว่าได้รับความรู้จากการเรียนรู้ในเรื่องดังกล่าว และ 4) การเรียนรู้และทำงานร่วมกัน ในลักษณะเป็นเครือข่าย (Chris Argyris and Donald Schon, 1974) เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวก

แนวทางในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของชุมชนครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญของการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ ชุมชนมีการส่งเสริมการพัฒนาบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีผู้รู้ปราชญ์ชาวบ้านที่ถ่ายทอดความรู้ และประสบการณ์ของตนเองอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งทั้ง 5 กรณีศึกษาที่ดีมีผู้รู้ในชุมชนหลากหลาย เป็นบุคคลที่มีความเสียสละ เป็นที่รักใคร่และเคารพนับถือของประชาชนทั่วไป ชุมชนมีองค์ความรู้ที่หลากหลาย มีการจัดการองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ และมีแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน รวมทั้ง ชุมชนให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มเครือข่ายความร่วมมือต่างๆ การพัฒนาชุมชนบนฐานของบริบทชุมชนเอง ซึ่งแนวทางเหล่านี้นำไปสู่วัฒนธรรมการเรียนรู้ที่ทุกคนมีสำนึกว่า การเรียนรู้เป็นหน้าที่ และชุมชนมีบรรยากาศของความเกื้อกูล มีความเป็นกัลยาณมิตรต่อกันและกัน มีฉันทะในการเรียนรู้ ทำให้การเรียนรู้กว้างและเชื่อมโยงกับความเป็นจริงโดยรอบ ซึ่งจะเป็นการขับเคลื่อนสังคมแห่งการเรียนรู้ (ประเวศ วะสี, 2553)

นอกจากนี้ แต่ละกรณีศึกษาที่ดีมีลักษณะปัญหาและอุปสรรคร่วมกัน ได้แก่ การขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในเรื่องการประกอบอาชีพ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการบริหารจัดการความรู้ในชุมชน ปัญหาความไม่เข้าใจกันระหว่างผู้ร่วมรับผิดชอบการดำเนินงาน

ชุมชนขาดการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชน เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน น้อยลง และอุปสรรคอื่นๆ เช่น ปัญหาสุขภาพของประชาชน ขาดระบบโครงสร้างพื้นฐานของชุมชน เช่น ถนน และแสงสว่าง เป็นต้น ส่วนปัจจัยที่ทำให้กรณีศึกษาที่ดีประสบความสำเร็จในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ สามารถแบ่งได้เป็น ปัจจัยภายในชุมชน เช่น ความร่วมมือของประชาชน ความรู้ความสามารถของผู้นำและคณะกรรมการชุมชน ทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กลุ่มเครือข่ายที่เข้มแข็ง เป็นต้น และปัจจัยภายนอกชุมชน เช่น การส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ และภาคชน รวมทั้งองค์กระระหว่างประเทศ รวมทั้งปัจจัยภายนอกอื่นๆ เช่น นโยบายของรัฐบาล เป็นต้น

โดยสรุป สังคมแห่งการเรียนรู้เน้นการพัฒนาที่ใช้ความรู้เป็นฐาน มีกระบวนการกระตุ้นให้สมาชิกในสังคมมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งภายในสังคมและกับสังคมอื่นๆ และต้องมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยเครื่องมือที่สำคัญอย่างหนึ่งในการปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมการเรียนรู้ใหม่ คือ การศึกษา สอดคล้องกับรายงานวิจัยโลกล่าสุด (The 2005 UNESCO World Report) ขององค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization: UNESCO) เรื่อง สู่สังคมแห่งการเรียนรู้ (Towards Knowledge Societies) ได้อธิบายเน้นย้ำว่า ประเทศต่างๆ ทั่วโลกต้องให้ความสำคัญอย่างแท้จริงต่อการพัฒนาประเทศสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ในประเด็นต่างๆ ได้แก่ เป้าหมายการพัฒนา การพัฒนาที่สอดคล้องประสานกับการพัฒนาความเจริญก้าวหน้าและการพัฒนาด้านอื่นๆ อย่างสมดุล โดยในการเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างเป็นระบบต้องคำนึงถึงจรรยาบรรณ สิทธิและเสรีภาพ และความรับผิดชอบทุกประการ (UNESCO, 2005)

รูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชนเป็นลักษณะชุมชนที่มีการรวมกลุ่มของบุคคลและกลุ่มบุคคลเป็นชุมชนเรียนรู้ ที่มีโครงสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกลุ่มต่างๆ มีกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนา มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นประจำอย่างต่อเนื่อง การถ่ายทอดความรู้ทั้งระหว่างบุคคล ครอบครัว กลุ่มบุคคลและกลุ่มอาชีพภายในชุมชน รวมทั้งการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้กับชุมชนอื่นๆ ทั้งในประเทศและในต่างประเทศ ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนและการถ่ายทอดความรู้ทางสังคม โดยผ่านสถาบันทางสังคม อาทิ ครอบครัว โรงเรียน สถาบันศาสนา และชุมชน เป็นกระบวนการที่สำคัญมากต่อการปรับคุณลักษณะของบุคคลและกลุ่มบุคคลโดยรวม (ค่านิยม ความคิด ความเชื่อ และแนวปฏิบัติ) สามารถช่วยให้บุคคลและกลุ่มบุคคลพัฒนาได้อย่างเต็มขีดความสามารถ และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้เป็นอย่างดี ส่งผลต่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความรักและความสามัคคีของผู้คนในสังคม (Elkin, 1960 และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2538)

และสอดคล้องกับแนวคิดชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ปฏิบัติร่วมกัน (Action Learning Process) กระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (Social Movement) ที่ดำเนินไปพร้อมๆ กับการคิดวิเคราะห์ ไคร่ครวญและวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีวิจารณญาณ (Reflexivity) ทั้งต่อระบบความคิดของตนเอง ระบบคิดของชุมชนและสังคม และกระบวนการพัฒนาที่เกิดจากเครือข่ายการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมสาธารณะกับผู้อื่น (Public Social Network) เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ ทบทวน ตรวจสอบเหตุการณ์ต่างๆ ในสังคม (พัชรินทร์ สิริสุนทร, 2550) เป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ประกอบด้วย บุคคลแห่งการเรียนรู้ แหล่งการเรียนรู้ องค์ความรู้ และการจัดการความรู้ (กุลธร เลิศสุริยกุล, 2551) มีกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การสื่อสาร และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเป็นกระบวนการสำคัญในชุมชน จะเห็นได้ว่า รากฐานวิธีคิดของการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ในแต่ละบริบทชุมชน เกิดจากความพยายามดำเนินชีวิตให้สามารถอยู่รอดได้ภายใต้สถานการณ์ที่แตกต่างกัน ชุมชนส่วนใหญ่มักแก้ปัญหาแบบแยกส่วนเป็นเรื่อยๆ ไป เช่น การแก้ไขปัญหาความยากจน การแก้ไขปัญหาความแห้งแล้ง หรือการรักษาทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น โดยขาดการมองโลกหลักวิทยาศาสตร์ ที่อธิบายเหตุและผล โดยอาศัยประเด็นหรือมิติทางสังคมด้านอื่นๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง ทั้งที่จริงแล้ว ปัญหาและความต้องการส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากสิ่งที่เกี่ยวข้องกันทั้งชุมชน ผลของวิธีคิดดังกล่าวทำให้วิธีปฏิบัติเพื่อการแก้ไขปัญหาที่ดำเนินอยู่ในปัจจุบันเหนือในอดีตนั้นละเลยต่อมิติทางสังคม มิติทางจิตวิญญาณและคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ มิติของความสัมพันธ์ทางสังคม การอยู่ร่วมกันกับสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล (โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ และคณะ, 2545) นอกจากนี้พบว่า การเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกเป็นการเรียนรู้ที่สมดุลและยั่งยืน เป็นกระบวนการทางสังคมที่มีการพัฒนาปรับเปลี่ยนอย่างต่อเนื่องของชุมชน โดยเป็นกระบวนการของการเรียนรู้ในระดับบุคคล กลุ่มบุคคล และเครือข่ายชุมชนที่สั่งสมมาตั้งแต่ในอดีต ผ่านการคิดร่วมกัน การทดลองทำจริง การลองผิดลองถูกมาอย่างเห็นคุณค่า การเรียนรู้จากประสบการณ์ ปรับปรุงการทำงาน การดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาโดยผ่านความรู้ความเข้าใจ ซึ่งเกิดขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของสมาชิกทั้งหลายในชุมชน และเมื่อบุคคลในชุมชนเกิดการเรียนรู้แล้วชุมชนก็จะเกิดการเรียนรู้ ดังนั้น การปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกนี้จะนำไปสู่การแก้ปัญหาของบุคคล ชุมชน และสังคมโดยรวม สามารถพัฒนาต่อเนื่องอย่างเป็นพลวัตจนเกิดเป็นคุณค่าทางสังคมก่อเกิดผลงานอันสร้างสรรค์ของชุมชน และสามารถขับเคลื่อนสังคมไปสู่วิถีทางที่ถูกต้อง เป็นการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน เพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวมอย่างแท้จริง

2. การศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาชุมชน การจัดการศึกษาตลอดการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และภาคประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาอนาคตภาพสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ผลการศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาชุมชน การจัดการศึกษาตลอดการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และภาคประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน พบว่า แนวคิดการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้มีความสำคัญมากสำหรับการพัฒนาประเทศชาติในอนาคต การพัฒนาในอนาคตมีแนวโน้มการพัฒนาที่ทรัพยากรมนุษย์หรือประชาชนเป็นหลัก พบว่าการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเน้นไปที่การสร้างเชื่อมโยงของการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยการพัฒนาศึกษาตลอดชีวิต ส่งเสริมการเรียนรู้ต่อเนื่อง การขยายโอกาสทางการศึกษาเรียนรู้ให้กับประชาชนทุกกลุ่ม ทุกอายุ การสนับสนุนการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้และปัจจัยการเรียนรู้ต่างๆ ทั้งในสถาบันการศึกษา ชุมชน และครอบครัว การพัฒนาและบูรณาการเนื้อหาสาระการเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้ปฏิบัติจริงได้ทันที ประยุกต์ใช้ความรู้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การส่งเสริมภาคเอกชนในการพัฒนาเป็นองค์กรการเรียนรู้ และการเรียนรู้ร่วมกันอย่างสันติ เคารพและเห็นคุณค่าของกันและกัน การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ควรเน้นที่การพัฒนาสังคมบนพื้นฐานของความเป็นจริงตามลักษณะและบริบทของสังคมไทย เพื่อให้สามารถยืดหยุ่นพัฒนาตนเองเพื่อเป็นแบบอย่างในการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งสังคมไทยมีองค์ประกอบทางสังคมที่สามารถพัฒนาเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ได้อย่างดี เนื่องจากเป็นสังคมที่มีการเรียนรู้ในวิถีชีวิต ความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างบุคคลในครอบครัว สมาชิกชุมชน และเครือข่ายต่างๆ มีทั้งองค์ความรู้และภูมิปัญญาที่มีเอกลักษณ์ ประชาชนมีลักษณะนิสัยที่เชื่อฟัง เคารพและพร้อมปฏิบัติตามผู้นำการเรียนรู้ที่เป็นที่เคารพนับถือโดยทั่วไป องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีการถ่ายทอดความรู้ที่ดึงมาจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งการถ่ายทอดทางสังคมทำให้บุคคลมีแนวทางการปฏิบัติที่ถูกต้อง สอดคล้องกับความคาดหวังของสังคม มีความคิด ความเชื่อ และค่านิยมที่สามารถใช้เป็นแนวทาง ในการเลือกปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้อย่างเหมาะสม ผ่านวิธีการถ่ายทอดโดยตรงเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ และการเป็นต้นแบบ (Model) ของพฤติกรรมด้านต่างๆ นอกจากนี้ การถ่ายทอดทางสังคมยังมีผลต่อชุมชนและสังคมโดยรวมด้วย คือ ทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (Unity) ของบุคคลและกลุ่มบุคคล (Elkin, 1960) การพบปะพูดคุยในระหว่างประเพณีสำคัญๆ ต่างๆ การดำเนินชีวิตใกล้ชิดกับผู้อาวุโส กิจกรรม

กลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มอาชีพ กลุ่มเด็กและเยาวชนหรือผู้สูงอายุ หรือกลุ่มสนใจอื่นๆ อีกทั้งมีนโยบายการพัฒนาประเทศที่ชัดเจน มีองค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนให้ความสนใจพัฒนาตนเองให้เป็นที่ไปตามทิศทางการพัฒนาประเทศ ส่วนองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้มีทั้งองค์ประกอบเชิงโครงสร้างและความสัมพันธ์ อาทิ ผู้นำทางความรู้ แหล่งการเรียนรู้ เครือข่ายความร่วมมือ นโยบายการพัฒนา การพัฒนาที่มีความเป็นพลวัตเปลี่ยนแปลงได้ ตลอดเวลาตามสภาพการณ์ทางสังคม รวมทั้งบรรยากาศการเรียนรู้ในชุมชนด้วย ด้วยบริบทสังคมเหล่านี้ จึงทำให้เห็นว่าสังคมไทยมีพื้นฐานทางสังคมที่ดีสามารถพัฒนาไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ดีได้ ทั้งในระดับชุมชนและระดับประเทศ ประกอบกับการมีทุนทางสังคมอื่นๆ ที่เป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญของชุมชนในการพัฒนาเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ดีได้

นอกจากนี้ การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ให้ประสบความสำเร็จได้นั้น ชุมชนควรได้รับความร่วมมือจากสมาชิก และเครือข่ายความร่วมมือที่หลากหลาย การมีส่วนร่วมตามหลักประชาธิปไตยอันเป็นหลักการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ควบคู่กับหลักการเรียนรู้ตลอดชีวิต และหลักการเป็นชุมชนเรียนรู้ที่มีการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย มีเวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รับฟังความคิดเห็น ข้อปัญหาหรือความต้องการต่างๆ ของประชาชน การเรียนรู้จากประสบการณ์และการปฏิบัติจริง และการดำเนินงานที่มีความต่อเนื่องจนเห็นผลในเชิงประจักษ์ มีการจัดการความรู้ที่มีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง จะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเป็นผู้กำหนดการตัดสินใจ การคิดค้นและการแก้ปัญหา และการดำเนินการในขั้นตอนต่างๆ ของการพัฒนา หรือเป็นการเพิ่มศักยภาพในการควบคุมทรัพยากรและสถาบันต่างๆ ในสังคม ตลอดจนการใช้ การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในสังคมด้วยตนเอง (โหวท สุทธนารักษ์, 2530) ซึ่งในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ชุมชนมีส่วนร่วมและมีบทบาทในการพัฒนาอย่างเต็มที่ตามศักยภาพ โดยชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) (Cohen and Uphoff, 1980)

ปัจจัยเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้มีทั้งปัจจัยเชิงบวกและปัจจัยเชิงลบ ปัจจัยเชิงบวก เช่น การรณรงค์การเห็นคุณค่าองค์ความรู้ ภูมิปัญญาในท้องถิ่น การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกๆ ระดับ วางแผนและกำหนดนโยบายการพัฒนาชุมชนที่ให้ความสำคัญกับการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการได้รับการสนับสนุนจากองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับพื้นที่ และในระดับส่วนกลาง และปัจจัยลบที่เป็นเงื่อนไขการพัฒนา ได้แก่ การครอบงำทางความคิดของระบบราชการที่เน้นกระบวนการเชิงอำนาจ และระบบอุปถัมภ์ที่เห็นคุณค่าของคนจากความสัมพันธ์ใกล้ชิด เป็นต้น เพื่อให้การพัฒนาชุมชนไปสู่การเป็นสังคมแห่งการ

เรียนรู้ที่ประสบความสำเร็จได้ จนเป็นชุมชนที่มีความสามารถในการส่งผ่านวัฒนธรรม วิธีคิด และทักษะผ่านระบบการเรียนรู้ที่หลากหลายไปยังสมาชิกของชุมชน เป็นคนที่มีจิตใจใฝ่เรียนรู้ มีทักษะพื้นฐานในการดำเนินชีวิต และมีความสามารถในการใช้ความรู้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง และสังคมโดยรวม ประเด็นปัญหาและอุปสรรคในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนอื่นๆ เช่น การขาดคุณสมบัติของการเป็นผู้สนใจใฝ่เรียนรู้ ระบบคุณภาพการศึกษา คุณภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา โอกาสและการเข้าถึงความรู้และทรัพยากรการเรียนรู้ของผู้เรียน เป็นต้น ซึ่งองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรคำนึงถึงปัจจัยอุปสรรคข้างต้นเพื่อให้การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ดำเนินไปตามวัตถุประสงค์ของการพัฒนา

นอกจากนี้ การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชน ผลการวิจัยพบว่า การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชนเกิดจากองค์ประกอบที่สำคัญหลายอย่าง อาทิ ภาวะการณ์ที่บีบคั้น เช่น ความยากลำบาก ความยากจน หรือการกระตุ้นโดยผู้นำที่เป็นที่เคารพ ศรัทธา หรือกลไกการบังคับใช้ด้วยกฎหมาย และนโยบายต่างๆ ของภาครัฐ และการแข่งขันทางเศรษฐกิจจากประชาคมโลก การตระหนักถึงปัญหาที่แท้จริง และร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาชุมชน ให้มีความเจริญก้าวหน้า เปลี่ยนแปลงไปตามทิศทางที่ชุมชนเห็นพ้องกัน เช่น การพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง อยู่ดีกินดี มีความพอเพียงพึ่งตนเองได้ และการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยชุมชนต้องร่วมกันวางแผนและกำหนดแนวทางการพัฒนาอย่างเป็นระบบ โดยมีองค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐ หรือองค์กรเพื่อการพัฒนาเอกชน เข้าไปสนับสนุนการพัฒนาชุมชนสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ การเปลี่ยนแปลงชุมชนโดยชุมชนเอง การได้รับการกระตุ้นจากองค์กรหรือหน่วยงานภาคส่วนต่างๆ ซึ่งกระบวนการสำคัญที่จะทำให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงความคิด ทักษะ และวิถีการปฏิบัติโดยถาวร หรือชั่วคราว ณ ช่วงเวลาหนึ่งๆ ได้ สอดคล้องกับ โภมาตริ จิ่ง เสถียรทรัพย์ และคณะ (2545) ที่กล่าวว่า การปรับทัศนคติ วิธีคิดและแบบแผนการปฏิบัติในระบบงานสาธารณสุขเป็นสิ่งที่ไม่ได้เกิดขึ้นจากการอบรมหรือการฟังคำบรรยาย เพราะการปรับกระบวนทัศน์ในระดับพื้นฐานนั้นต้องการการเรียนรู้อย่างใหม่ที่ไม่ใช่การจดจำหรือการใช้เทคนิคเป็นตัวตั้ง แต่ต้องเป็นกระบวนการที่ใช้ความเป็นมนุษย์เป็นหัวใจการเรียนรู้ เช่นเดียวกับการพัฒนาชุมชน และงานพัฒนาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับคน ที่ต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ที่ให้คุณค่า และเห็นความสำคัญของความเป็นมนุษย์ สังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกจึงเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ยกระดับความคิดและจิตใจ เกิดความความสุขจากการเรียนรู้ หากประชาชนในชุมชนมีกรอบความคิดหรือกระบวนการทางความคิด การรับรู้ วิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต หรือการยอมรับและเห็นคุณค่าต่อสังคมแห่งการเรียนรู้ บุคคลหรือชุมชน

ปัจจัยเหล่านี้เองทำให้ชุมชนเกิดการยอมรับ และเปลี่ยนแปลงตนเองอย่างยั่งยืน ชุมชนจะเปลี่ยนแปลงวิถีคิด วิถีปฏิบัติไปในทางที่ดี และสร้างสรรค์ จนเกิดเป็นแนวทางการปฏิบัติใหม่ที่ดีร่วมกัน ซึ่งกระบวนการทัศน์เชิงบวกจะนำไปสู่การแก้ปัญหาของบุคคล ชุมชน และสังคมโดยรวม การปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกนี้เองสามารถขับเคลื่อนสังคมไปสู่วิถีทางที่ถูกต้อง เพื่อประโยชน์สุขของชุมชนอย่างแท้จริง

ส่วนขั้นตอนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ควรประกอบด้วยประเด็นต่างๆ เช่น 1) การสร้างความตระหนักในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สร้างความเข้าใจกับประชาชนให้เห็นคุณค่าของการใช้ความรู้เป็นฐานในการพัฒนาตนเอง ครอบครัว และชุมชน 2) การกำหนดกลุ่มผู้รับผิดชอบการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ เป็นกลุ่มบุคคลในชุมชน 3) การวิเคราะห์หาองค์ความรู้ที่ดีงาม องค์ความรู้ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน จัดการรวบรวม และเก็บองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ 4) การกำหนดแนวทางการพัฒนาที่ชัดเจนสำหรับการพัฒนาเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ในทุกระดับ ทั้งนโยบายระดับชาติ ระดับจังหวัด/อำเภอ และระดับชุมชนที่สอดคล้องกัน 5) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน 6) ประชาสัมพันธ์กิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ ของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ 7) มีกระบวนการยกย่องให้กำลังใจในการทำงานของทุกภาคส่วนที่เข้ามามีส่วนร่วมกับการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับชุมชน เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเด็ก และเยาวชน หรือผู้สนใจในการพัฒนาสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ 8) จัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถ่ายทอดประสบการณ์ที่ดีงามต่างๆ มีเวทีสำหรับการพูดคุยหารือ หรือร่วมทำกิจกรรมอันเป็นประโยชน์ขึ้นในชุมชน 9) พัฒนาแหล่งเรียนรู้สำหรับชุมชน โดยคนในชุมชนเป็นผู้คิด ทำ และดูแลเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับทุกคนในชุมชน 10) สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ที่หลากหลายจากภาคส่วนสังคมต่างๆ ซึ่งแนวทางที่สำคัญสำหรับการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนในอนาคต ควรประกอบด้วยแนวทางการพัฒนาทั้งในระดับนโยบาย มีนโยบายการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างชัดเจน มีแผนงาน การบริหารจัดการเพื่อการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ และการพัฒนาบุคคล และเครือข่ายการเรียนรู้ระดับการปฏิบัติการในพื้นที่ ซึ่งการพัฒนาทั้งสองส่วนต้องดำเนินการควบคู่กันไป โดยมีองค์กรที่ทำหน้าที่การสนับสนุนและส่งเสริมการเรียนรู้ กระตุ้นให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย จึงจะทำให้การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับชุมชนมีความยั่งยืน โดยชุมชนต้องกำหนดบทบาท หน้าที่ความรับผิดชอบโดยตรงต่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในชุมชน และมีหน่วยงานเครือข่ายอื่นๆ สนับสนุนการดำเนินการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยมีผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน หรือหน่วยงานที่ทำงานใกล้ชิดกับประชาชนในชุมชน อาทิ องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาครอบครัวและการศึกษาตามอัธยาศัย

อำเภอ สาธารณสุขชุมชน สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ หรือหน่วยงานปกครองในระดับจังหวัด และหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนจากภายนอกชุมชน และหน่วยงานระดับประเทศ มีบทบาทในการสนับสนุนและส่งเสริมเพื่อให้ท้องถิ่นสามารถพัฒนาตนเองได้ โดยอาจส่งเสริมองค์ความรู้ที่ทันสมัย มีความจำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตของประชาชน ทรัพยากรการเรียนรู้ที่จำเป็น ได้แก่ สื่ออุปกรณ์สำหรับการเรียนรู้ งบประมาณเพื่อการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สถานที่ต่างๆ เป็นต้น ทำหน้าที่เฝ้าอำนวยความสะดวกการเรียนรู้ของชุมชน เกิดการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน และยุทธศาสตร์ที่จำเป็นต่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ แนวโน้มสังคมไทยในอีก 10 ปีข้างหน้า ควรประกอบด้วย การสร้างค่านิยมใหม่ในการเรียนรู้ เคารพและเห็นคุณค่าขององค์ความรู้ที่ดีงาม ในท้องถิ่น การกำหนดนโยบายการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ชัดเจน การกระจายอำนาจ และทรัพยากรการเรียนรู้ที่จำเป็นสู่ท้องถิ่น โดยเน้นกระบวนการทำงานแบบธรรมาภิบาล การปฏิรูปการเรียนรู้ การปฏิรูปสื่อสาธารณะที่ต้องเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของประชาชนทุกคน การพัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้ในระดับชุมชน ที่สามารถถ้อยความที่มีอยู่ให้สามารถเข้าถึงได้ง่าย สะดวกและรวดเร็ว เกิดประโยชน์โดยตรงต่อผู้ที่สนใจ และการระดมความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวก สำหรับชุมชน

ข้อเสนอแนะในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวก สำหรับชุมชน สามารถสรุปได้ ดังนี้ 1) องค์ประกอบสำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้ คือ คน การบริหารจัดการ มีการวางแผน มีทรัพยากรสำหรับการเรียนรู้ การดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง 2) ขั้นตอนแรกของการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ คือ การปรับเปลี่ยนแนวคิด ทัศนคติในการเรียนรู้ของประชาชนที่เห็นความสำคัญและจำเป็นของการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ตลอดชีวิต โดยการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนควรเริ่มจากการพัฒนาตนเองของแต่ละบุคคล หลังจากนั้นจึงมาร่วมกันพัฒนาชุมชนให้เกิดเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ 3) ชุมชนควรมีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงต่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยอาจเป็นกลุ่มคนที่เป็นที่เคารพนับถือ อาทิ ผู้นำท้องถิ่น ครู หรือพระครู เป็นต้น 4) องค์ความรู้ที่สำคัญเป็นองค์ความรู้ในวิถีชีวิต เช่น องค์ความรู้เกี่ยวกับความเป็นมาของชุมชน ประวัติศาสตร์ของชุมชน การเรียนรู้ที่ต้องเชื่อมโยงสัมพันธ์กันระหว่างชีวิต สังคม และธรรมชาติ โดยยึดความสนใจของกลุ่มเป้าหมายเป็นหลัก 5) การกำหนดนโยบายการพัฒนาประเทศ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างครบวงจรในทุกชุมชนในสังคมไทย 6) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่ถูกต้องและเหมาะสม ต้องมีความสมดุลทั้งทางด้านสติปัญญา และการมีคุณธรรมจริยธรรม 7) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่สำคัญ คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันภายในชุมชน หรือระหว่าง

ชุมชน เพื่อเปิดโลกทัศน์ทางความคิด การถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์จากรุ่นสู่รุ่น และการได้รับความรู้จากประสบการณ์การเรียนรู้ที่หลากหลาย 8) ชุมชนควรมีสวนการเรียนรู้ชุมชน และมีเวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน 9) หน่วยงานทุกภาคส่วนมีการดำเนินงานที่ต่อเนื่อง สอดคล้องกันอย่างเป็นระบบ 10) การมีนโยบายระดับชาติ และระดับท้องถิ่นที่ชัดเจนในการพัฒนาชุมชนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ การจัดการความรู้ การจัดการทรัพยากร และการบริหารงานแบบธรรมาภิบาล การพัฒนาเครือข่ายการจัดการความรู้ในระดับท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการพัฒนาคนที่มีคุณลักษณะเป็นคนมีความรู้ มีทักษะ และมีความสามารถในการใช้ความรู้ ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ และ 11) การยกย่องชุมชนที่ดำเนินการพัฒนาชุมชนจนมีบรรยากาศการเรียนรู้ เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ การส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนอย่างแท้จริง จะเห็นได้ว่า ผู้เชี่ยวชาญตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ที่มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาคน ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ซึ่งเป็นไปในทิศทาง การพัฒนาของประเทศต่างๆ ทั่วโลกในศตวรรษที่ 21 ได้ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ (Learning) และความรู้ (Knowledge) (Knight, 1995; Malone & Yohe, 2002; Carrillo, 2002, 2004; Choi, 2003; Ergazakis et al., 2004; Lantz & Brage, 2006; Casey, 2006) ความรู้ ถือเป็นสินทรัพย์ที่มีคุณค่าสูงสุดของทุกสังคมที่จำเป็นต้องได้รับการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เนื่องจากเกี่ยวข้องกับภารกิจอยู่อย่างยั่งยืนของสังคมนั้นๆ ความรู้เกิดขึ้นได้จากการเรียนรู้ แนวคิดการพัฒนาในปัจจุบันจึงมุ่งไปที่การพัฒนาสังคมให้ เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning society) (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551ข) ซึ่งหมายถึง สังคมที่ใช้กลวิธีการพัฒนาแบบยั่งยืน ด้วยกระบวนการเรียนรู้ของบุคคลซึ่งเป็นหน่วยที่เล็กที่สุดในสังคมอย่างต่อเนื่อง (Holden และ Connelly, 2004) สังคมแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วย บุคคลแห่งการเรียนรู้ แหล่งการเรียนรู้ องค์ความรู้ และการจัดการความรู้ (กุลธร เลิศสุริยกุล, 2551)

เป้าหมายสูงสุดของการจัดการศึกษาตลอดชีวิต คือ การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ (UNESCO, 2005) ซึ่งหมายถึง ลักษณะของหน่วยงานหรือชุมชนที่ไม่จำกัดขนาดและที่ตั้ง ดำเนินการในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องพร้อมๆ กันเกี่ยวกับการอนุรักษ์ บำรุงรักษา ฟื้นฟู ปกป้อง คุ้มครอง พิทักษ์ ส่งเสริม สนับสนุน ช่วยเหลือ สืบสาน พัฒนา เผยแพร่และปลูกจิตสำนึกให้แก่สมาชิกบนฐานการพัฒนาความรู้ ความสามารถ ทักษะและทัศนคติที่ดีแบบองค์รวมได้เรียนรู้ด้วยวิธีการผ่านผู้รู้ สื่อเทคโนโลยี สารสนเทศ แหล่งการเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และจากองค์ความรู้ต่างๆ สมาชิกสามารถสร้างความรู้ สร้างทักษะและมีระบบการจัดการความรู้ที่ดี รวมทั้งสามารถถ่ายทอดความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากประสบการณ์ที่หลากหลายเอื้อต่อการ

เรียนรู้ทั้งภายในและนอกกลุ่มสมาชิก ตลอดจนสามารถใช้ความรู้เป็นเครื่องมือในการเลือกและตัดสินใจแก้ปัญหาเพื่อพัฒนาการดำเนินชีวิต สังคมแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วย บุคคลแห่งการเรียนรู้ (ลักษณะบุคคลและกระบวนการเรียนรู้) แหล่งการเรียนรู้ (ลักษณะของแหล่งการเรียนรู้ ระบบการบริหารจัดการ และกระบวนการจัดการความรู้) องค์ความรู้ (ลักษณะองค์ความรู้ ระบบการบริหารจัดการความรู้ และการประยุกต์ใช้) การจัดการความรู้ (ลักษณะของการจัดการความรู้) องค์ประกอบของการจัดการความรู้ รูปแบบและวิธีการจัดการความรู้) ในทางกลับกันการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน การให้สังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และการพัฒนาเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง ก็เป็นส่วนสำคัญในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ที่มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาบุคคล องค์กร และชุมชนแห่งการเรียนรู้ การจัดการศึกษาเรียนรู้เพื่อชีวิตและสังคม และสามารถตอบสนองความต้องการและสอดคล้องกับสภาพของกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ รวมถึงการส่งเสริมให้เกิดภาคีเครือข่ายการเรียนรู้ มีสิทธิและมีหน้าที่ร่วมรับผิดชอบการจัดการศึกษารวมถึงตลอดชีวิต ดังที่ ระบุไว้ในแผนพัฒนาแผนงานและกรอบนโยบายในการบริหารและพัฒนาประเทศ ไม่ว่าจะ เป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530-2534) จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) และร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555- 2559) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาโดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน การพัฒนาคนเป็นศูนย์กลางและภาคีการพัฒนามีส่วนร่วมทุกขั้นตอน การสร้างสมดุลการพัฒนาในทุกมิติ เพื่อพัฒนาสู่วิสัยทัศน์ ปี 2570 ที่ระบุว่า คนไทยดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีความอยู่เย็นเป็นสุข และสามารถอยู่ในประชาคมโลกอย่างมีศักดิ์ศรี การพัฒนาความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ การเชื่อมโยงมิติด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกันอย่างสมดุล มีคุณภาพและยั่งยืน เพื่อตอบสนองเป้าประสงค์ดังกล่าว แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2545- 2559) จึงระบุการพัฒนาชีวิตให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข และสามารถขับเคลื่อน และนำพาสังคมไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ได้อย่างแท้จริง รวมถึงนโยบายและแผนการปฏิบัติงานขององค์การหรือหน่วยงานต่างๆ อาทิ ภาคเอกชน มีสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ (สพช.) สถาบันที่ปรึกษาเพื่อการพัฒนาประสิทธิภาพในราชการ (สปร.) สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (สสค.) สถาบันที่ปรึกษา

เอกชนต่างๆ เป็นต้น และหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กระทรวงศึกษาธิการ และสำหรับในภาคประชาสังคม มีสถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.) ซึ่งเป็นหน่วยงานภายใต้สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่มีภารกิจด้านการส่งเสริมการจัดการความรู้สำหรับสังคมไทย รวมทั้งมีการทำการศึกษาและหาแนวทางในการพัฒนาไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ และได้กำหนดพันธกิจในการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ชุมชนได้รับการประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบจากสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา และแหล่งการเรียนรู้ชุมชนต้นแบบ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นโครงการนำร่องการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของการประกันโอกาสให้คนไทยมีสิทธิและความเสมอภาคในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาสังคมไทยสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ได้ในที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลการจัดการความรู้เพื่อสังคม (ศิริธร ออบกลิ่น, 2549) พบว่า ได้มีองค์กรภาคส่วนต่างๆ ในสังคมจำนวนมากที่นำเสนอการจัดการความรู้ที่มีประเด็นชัดเจน มีวิธีการทำงานและมีผลงานที่ปรากฏความสำเร็จชัดเจน ประกอบด้วยหน่วยงานการเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ การจัดการความรู้ในหน่วยงาน และการจัดการความรู้ในชุมชน ทว่าในสภาพสังคมไทยปัจจุบัน ระบบการศึกษาของประเทศไทยละเลยการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของประชาชน ทั้งๆ ที่มีการระบุชัดเจนในแผนการศึกษาของชาติถึงการส่งเสริมการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ประกอบกับผู้บริหารประเทศ นักการศึกษา นักวิชาการ และผู้ปฏิบัติระดับมีความคิดเห็นที่ตรงกันว่า การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกๆ ด้านในโลกยุคโลกาภิวัตน์ หากเราไม่สามารถปรับตัวได้อย่างรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ จะทำให้เสียเปรียบและตกอยู่ในสภาพล้าหลังได้ ฉะนั้น การศึกษาเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิตจึงเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญอย่างยิ่งของการดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบันนี้ แต่สภาพของสังคมไทย ประชาชนที่ไม่ได้อยู่ในระบบโรงเรียน ยังไม่ได้รับโอกาสทางการศึกษาจากภาครัฐอย่างจริงจังในรูปแบบอื่นๆ ที่เพียงพอเพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (บุญเลิศ มาแสง 2554) ในการพัฒนาการศึกษาตลอดชีวิตในอนาคต จึงไม่ใช่การมุ่งเน้นการพัฒนาไปที่การศึกษาระบบใดระบบหนึ่ง แต่เป็นการพัฒนาบูรณาการการศึกษาทุกระบบอย่างเป็นองค์รวม ให้ภาคส่วนต่างๆ สามารถมีส่วนร่วมจัดการศึกษาตลอดชีวิตได้เอง ทั้งในส่วนของสถาบันการศึกษา สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา และชุมชน จึงจำเป็นต้องเร่งพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ให้เกิดผลเป็นรูปธรรม

ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วการเตรียมตัวให้พร้อมรับมือกับสิ่งที่จะเกิดขึ้นโดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้จึงเป็นเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนวิถีคิด วิถีปฏิบัติ วิธีการให้คุณค่าที่

ตั้งอยู่บนฐานการมองโลกความจริง ซึ่งความรู้หรือการเรียนรู้แบบใหม่จึงเป็นการไปปรับเปลี่ยนมนุษย์ทั้งในเชิงโครงสร้างทางสมองและโครงสร้างทางสังคมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดเวลาในการอยู่ร่วมกัน ซึ่งการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกของชุมชนจะเป็นข้อมูลที่สำคัญในการคาดการณ์สิ่งที่เกิดขึ้นในอนาคต เสริมสร้างศักยภาพในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ และนำไปสู่การพัฒนาประเทศในมิติต่างๆ อย่างยั่งยืน หลายประเทศจึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาการศึกษาตลอดชีวิตและการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างจริงจัง ตัวอย่างเช่น *ประเทศเกาหลีใต้* เป็นอีกตัวอย่างที่ดีของการกำหนดระบบมาตรการ และนโยบายการพัฒนาประเทศ ได้กำหนดนโยบายเฉพาะเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยได้ออกกฎหมายการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education Law) กระทรวงศึกษาธิการและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นผู้ดูแลรับผิดชอบการดำเนินงาน โดยเน้นการให้ความสำคัญกับการศึกษาตลอดชีวิต หรือ The Lifelong Learning City Policies ส่วนในระดับชุมชนมีการจัดตั้งศูนย์การดำเนินงานเพื่อการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต เรียกว่า National Center for Lifelong Education ขึ้นเพื่อให้เป็นศูนย์กลางในการดำเนินงานพัฒนาดังกล่าว ในขณะที่ จังหวัดต่างๆ ก็มีการพัฒนาจัดตั้งศูนย์นี้เช่นกัน เรียกว่า City/County/District Lifelong Learning Center ศูนย์การเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่ง Choi, S. D. (2003) ได้อธิบายแนวทางการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ตลอดชีวิต ประกอบด้วย 1) การพัฒนาระบบบูรณาการการเรียนรู้ตลอดชีวิต 2) การพัฒนางานวิจัยการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนาเศรษฐกิจในท้องถิ่น และการพัฒนาสังคมโดยรวม 3) การกำหนดนโยบายการเรียนรู้ตลอดชีวิต ในการพัฒนาความร่วมมือ การสร้างเครือข่าย และการดำเนินงาน 4) การพัฒนาโครงการและกิจกรรมเชิงนวัตกรรมระดับท้องถิ่น 5) การพัฒนาโดยคำนึงถึงลักษณะและบริบทชุมชน 6) การปรับโครงสร้างการขับเคลื่อนการพัฒนาศูนย์การศึกษาตลอดชีวิต 7) การกำหนดระบบการกำกับติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวมีความคล้ายคลึงกับอีกหลายๆ ประเทศ อาทิ *ประเทศสหราชอาณาจักร* โดยกลุ่มเครือข่ายการพัฒนาเมืองการเรียนรู้ (The United Kingdom Learning City Network) เริ่มเคลื่อนไหวกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น การประชุมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของเมืองต่างๆ วรรณคดี สนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาโดยอาศัยการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การสนับสนุนให้ปัจเจกบุคคล นายจ้าง และองค์กรต่าง ๆ มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ตลอดชีวิต และ 2) เพื่อการเรียนรู้แนวทางส่งเสริมการปฏิรูปสังคมและเศรษฐกิจ สร้างความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่ส่งเสริมให้นครแห่งการเรียนรู้ประสบความสำเร็จทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม ตัวอย่างเมืองการเรียนรู้ เช่น เกิทฟอร์ด นอร์วิช ลิวอร์พูล เซาท์แฮมตัน ฮัลล์ สวอนซี กลาสโกว์ เกิทฟอร์ด เบอร์มิงแฮม นีอิตติงแฮม และเซฟฟิลด์ เป็นต้น *ประเทศกลุ่มสหภาพยุโรป* อาทิ เมือง

Göteborg in Sweden, Bologna in Italy, Barcelona in Catalunya and Vienna in Austria และประเทศในกลุ่ม Nordic Nations ได้แก่ Denmark, Finland, Iceland, Norway และ Sweden ได้พัฒนาเมืองในประเทศ ตามแนวคิด เมืองการศึกษา 'Educating Cities' และองค์กร The European Lifelong Learning Initiative จึงได้ดำเนินการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เรียกว่า European Learning Society มีการกำหนดวัตถุประสงค์และแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจน แนวทางการดำเนินงานพัฒนามาจากประเทศสหราชอาณาจักร (The European Lifelong Learning Initiative, 2010) ประเทศฟินแลนด์ เน้นการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ชัดเจน โดยมีนโยบายการดำเนินงานเฉพาะ นั่นคือ Joy of Learning, National Lifelong Learning Strategy ประเทศออสเตรเลีย รัฐวิกตอเรีย (Victoria) ได้รับการยอมรับว่าเป็นเมืองต้นแบบการพัฒนาการเรียนรู้ที่สำคัญของโลก (Faris, R., 2006) มีการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ชัดเจน ได้แก่ Victorian Learning Town Program เช่น เมือง Albury- Wodonga (Learning City ซึ่งเป็นเมืองแรกในประเทศที่พัฒนาเมืองโดยให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต เมือง Hume ที่ประกาศเป็นหมู่บ้านการเรียนรู้ของโลก (Global Learning Village) และเมือง Shire พัฒนาเป็นชุมชนการเรียนรู้ (Learning Community) เป็นต้น ซึ่งปัจจุบันมีเมืองมากกว่า 335 เมือง ในกว่า 35 ประเทศทั่วโลกที่พัฒนาสังคมภายใต้แนวคิดการพัฒนาชุมชนการเรียนรู้ เมืองการเรียนรู้ และสังคมแห่งการเรียนรู้ (Kwon & Schied, 2009) เน้นการพัฒนาโดยอาศัยความรู้เป็นฐานการพัฒนาที่สำคัญ การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้และสังคมฐานความรู้

จะเห็นได้ว่า แนวโน้มการพัฒนาการศึกษาตลอดชีวิตในอนาคตมุ่งเน้นการพัฒนาทั้งระบบสังคมอย่างเป็นองค์รวม โดยการบูรณาการการเรียนรู้ที่หลากหลายในสังคม การส่งเสริมและพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างบุคคล องค์กร และชุมชนแห่งการเรียนรู้ การจัดการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคมที่บูรณาการเข้าเป็นวิถีชีวิตของผู้คนในสังคม และสามารถตอบสนองความต้องการและสอดคล้องกับสภาพของกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ที่มีชีวิต การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ รวมถึงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดกิจกรรมการศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกและนำไปสู่การพัฒนาประเทศชาติที่สมดุลและยั่งยืน

3. ผลการพัฒนาอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

กรอบแนวคิดหลักของการพัฒนาอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนเกิดจากการบูรณาการองค์ความรู้เกี่ยวกับการ

พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนาชุมชนโดยใช้ความรู้เป็นฐานการพัฒนาการศึกษาตลอดชีวิต และการใช้ชุมชนเป็นฐานการจัดการศึกษา เพื่อเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ในชุมชน เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนในชุมชนได้เรียนรู้สาระที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ส่วนแนวทางการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน โดยอาศัยการศึกษาตลอดชีวิตนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องพิจารณาให้สอดคล้องกับบริบทสังคมไทย ซึ่งแต่ละชุมชนย่อมมีความแตกต่างกัน แต่หลักการสำคัญ คือ เน้นการจัดการศึกษาเรียนรู้เป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการพัฒนา ในที่นี้ต้องพัฒนานบนพื้นฐานของวัฒนธรรมที่ดีงาม เอกลักษณะและภูมิปัญญาไทยต่างๆ และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเป็นสำคัญ นั่นคือ การคำนึงถึงลักษณะภูมิสังคม จากฐานวิถีชุมชนที่แตกต่างกัน ส่วนสาระความรู้และกิจกรรมการเรียนรู้ก็ต้องสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของกลุ่มเป้าหมาย รวมทั้งแนวนโยบายการพัฒนาประเทศในทุกๆ ด้าน และพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนฐานความรู้ ที่มีแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายและเพียงพอ การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ในชุมชน มีสื่อมีกิจกรรมที่หลากหลาย ให้ประชาชนในชุมชนได้มีโอกาสเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เมื่อทุกชุมชนของประเทศมีบรรยากาศการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ อุดมไปด้วยแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ และการจัดการศึกษาตามแนวทางดังกล่าว ทุกชุมชนก็จะพัฒนาตนเองและมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น ด้วยกระบวนการทางการศึกษาในแต่ละชุมชน ดังนั้น ทุกชุมชนจะเป็น ชุมชนฐานความรู้ และเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ในภาพรวมของประเทศก็จะเป็น สังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งเป็นเป้าหมายที่แสดงถึงความเข้มแข็งของสังคมไทย

อนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ได้รับการพัฒนามาจากองค์ความรู้ที่หลากหลายตามระเบียบวิธีวิจัยการศึกษาอนาคต ใช้เทคนิคการวิจัยแบบ EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research) ซึ่งข้อมูลต่างๆ มาจากการการวิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชน โดยอาศัยเอกสารงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศระหว่างปี พ.ศ. 2540 จนถึง พ.ศ. 2554 การลงพื้นที่ศึกษาภาคสนาม 5 พื้นที่ การสัมภาษณ์เจาะลึกผู้เชี่ยวชาญจำนวน 52 คน การสนทนากลุ่มเพื่อพิจารณาและประเมินผลการวิจัย และการประเมินรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้ อนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ประกอบด้วย องค์ประกอบหลักที่สำคัญ 5 ประการ ได้แก่ 1) องค์ประกอบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน 2) หลักการสำคัญสำหรับการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน 3) กระบวนการในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน 4) ยุทธศาสตร์

การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน และ 5) ปัจจัยแห่งความสำเร็จ สอดคล้องกับลักษณะของรูปแบบที่เป็นเครื่องมือทางความคิดของบุคคลที่ใช้ในการสืบหาคำตอบ ความรู้ ความเข้าใจทั้งหลาย (ทิตินา แคมมณี, 2546) โดยอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนนี้เปรียบเสมือนแผนที่นำทางการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับชุมชนที่เป็นรูปธรรม เกิดขึ้นตามธรรมชาติเป็นกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน จึงเป็นรูปแบบที่มีความเป็นพลวัต (Dynamic) มีความเคลื่อนไหว และสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ชุมชนสามารถปรับ และเลือกใช้แนวทางที่ได้ใช้ในการพัฒนาเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน และมีคุณค่าโดยตรงต่อการแก้ปัญหาและหรือตอบสนองของความต้องการในการเรียนรู้ที่แท้จริงของบุคคล กลุ่มบุคคล ชุมชน และสังคมโดยรวม

องค์ประกอบหลักที่สำคัญ 5 ประการข้างต้นของอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน สามารถอธิบายได้ ดังนี้

1) องค์ประกอบสังคมแห่งการเรียนรู้

องค์ประกอบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ประกอบด้วยองค์ประกอบหลักและองค์ประกอบเสริม องค์ประกอบหลัก ได้แก่ (1) บุคคลแห่งการเรียนรู้ หรือผู้เรียนรู้ (2) ผู้จัดการเรียนรู้ (3) แหล่งเรียนรู้ (4) องค์ความรู้ (5) กิจกรรมการเรียนรู้ (6) บรรยากาศการเรียนรู้ (7) เครือข่ายการเรียนรู้ (8) การจัดการความรู้ (9) องค์กรแห่งการเรียนรู้ และองค์ประกอบเสริมของสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ได้แก่ คุณภาพชีวิตพอเพียง การมีขนาดชุมชนที่เหมาะสมกับประชากร ลักษณะเฉพาะของชุมชน เช่น วัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนที่หลากหลาย ระบบความผูกพันใกล้ชิดระหว่างประชาชนกับชุมชน มีการกำหนดเป้าหมายการพัฒนา และเจตนารมณ์ของการพัฒนาสังคมให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ การมียุทธศาสตร์การดำเนินงานการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทชุมชนที่แตกต่างกัน การพัฒนาโดยใช้ความรู้เป็นฐาน ระบบสาธารณูปโภคที่ครบครัน การออกแบบชุมชนเพื่อการเรียนรู้ที่มีความเหมาะสมกับบริบท มีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศของชุมชนที่สามารถเชื่อมโยงชุมชน และระหว่างชุมชนอื่นๆ ได้ เช่น การมีเว็บไซต์ชุมชน มีระบบการสร้างคุณค่าของพลเมือง มีการขับเคลื่อนนวัตกรรมทางสังคม มีระบบการประกันสิทธิสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการเรียนรู้ของประชาชน การสนับสนุนงบประมาณสำหรับการพัฒนา และการมีองค์กรหรือหน่วยงาน ศูนย์ความเป็นเลิศเฉพาะที่มุ่งพัฒนาองค์ความรู้ของชุมชน ตั้งอยู่บนฐานทุนทางสังคมที่แตกต่างกัน มีกลไกการขับเคลื่อนชุมชนทั้งในเชิง

โครงสร้างทางสังคมและเชิงระบบหรือสถาบันสำคัญของสังคม มีการบูรณาการการเรียนรู้ตลอดชีวิต การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพเข้าด้วยกันอย่างผสมกลมกลืน ยึดชุมชนเป็นฐานของการ พัฒนาระบบการเรียนรู้ โดยใช้ศักยภาพและทรัพยากรในชุมชนเป็นหลัก ให้ประชาชนและทุก ภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทำงาน และการสร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อ การเรียนรู้ จะทำให้เกิดพลังชุมชนที่เข้มแข็งอันจะเป็นรากฐานที่มั่นคงในการเสริมสร้างสังคมแห่ง การเรียนรู้ สอดคล้องกับลักษณะเมืองแห่งการเรียนรู้ นครการเรียนรู้ และสังคมแห่งการเรียนรู้ (กุล ธร เลิศสุริยะกุล 2547; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2547ก; สุมาลี สังข์ศรี, 2548; สม ประสงค์ วิทย์เกียรติ, 2551) ได้แก่ ความสามารถของชุมชนในการดำเนินการตามนโยบาย ระดับชาติ ความผูกพันระหว่างประชาชนกับชุมชน การให้ความสำคัญกับการดำเนินงาน ขนาด และลักษณะเฉพาะของชุมชน ชุมชนขนาดเล็กอาจมีการจัดการได้ดี และง่ายกว่าในแง่ของการ วางแผนและการดำเนินการจัดการศึกษานอกระบบ เป้าหมายและเจตนารมณ์ของการพัฒนา สังคมให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ และยุทธศาสตร์และการดำเนินการพัฒนาสังคมแห่งการ เรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทชุมชนที่แตกต่างกัน อีกทั้งจากการศึกษากรณีตัวอย่างของสังคมแห่ง การเรียนรู้ที่ได้รับการยอมรับในระดับโลก 6 เมือง (Carrillo, F.J., 2006) ได้แก่ 1) เมือง Barcelona ประเทศสเปน 2) เมือง Stockholm ประเทศสวีเดน 3) เมือง Munich ประเทศเยอรมัน 4) เมือง Montreal ประเทศแคนาดา 5) เมือง Dublin ประเทศไอร์แลนด์ 6) เมือง Delft ประเทศ เนเธอร์แลนด์ พบว่า องค์ประกอบที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ร่วม ได้แก่ 1) องค์ประกอบทิศทางการ พัฒนา ประกอบด้วย แผนการพัฒนาที่ระบุความตั้งใจและชัดเจนในการพัฒนาสังคมแห่งการ เรียนรู้ มียุทธศาสตร์การพัฒนา ความพร้อมในการสนับสนุนงบประมาณสำหรับการพัฒนา มีการ จัดตั้งองค์กรหรือหน่วยงานเฉพาะที่มุ่งพัฒนาองค์ความรู้ การอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนที่หลากหลาย มีเว็บไซต์เมืองที่ผู้คนสามารถเข้าไปสืบค้นข้อมูลเมืองได้อย่างสะดวก มีระบบการสร้างคุณค่าของ พลเมือง มีการขับเคลื่อนนวัตกรรมทางสังคม และมีระบบการประกันสิทธิสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อ การเรียนรู้ของประชาชน และ 2) องค์ประกอบดำเนินการ ประกอบด้วย การสร้างเครือข่ายการ สื่อสารเพื่อเรียนรู้ที่มีความทันสมัยและราคาถูกลง ผู้คนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้อย่างสะดวก และรวดเร็ว มีศูนย์ความเป็นเลิศเพื่อสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่เพื่อชุมชน และมีเครือข่ายแหล่ง การเรียนรู้ รวมทั้งเอกสารงานวิจัยในต่างประเทศอีกหลายงานวิจัยที่กล่าวถึง องค์ประกอบที่เป็น สังคมแห่งการเรียนรู้ นอกเหนือจากที่กล่าวข้างต้น (Ergazakis et. al., 2004; Knight, R., 1995; Carrillo, 2002 and 2004; Malone and Yohe, 2002) ว่าการจัดองค์ประกอบทางกายภาพของ สังคมที่เหมาะสม อาทิ ชุมชน/สังคมแห่งการเรียนรู้มีระบบสาธารณูปโภคที่ครบครัน (Infrastructures of the City) มีวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่ดี (Knowledge-sharing Culture) มีการ

ออกแบบเมือง/ชุมชนที่เหมาะสม (Appropriate City Design) มุ่งเน้นการพัฒนาตามหลักการการพัฒนาโดยใช้ความรู้เป็นฐาน (Knowledge-based Development) และชุมชนมีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT Networks) ซึ่งชุมชนต้องได้รับการสนับสนุนจากภาคีเครือข่ายที่เป็นรูปธรรม และมีการกำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาที่มุ่งเน้นการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างชัดเจน จึงจะประสบความสำเร็จได้

นอกจากนี้เอกสารรายงานในการสัมมนาเรื่อง *Competitive Strength and Social Cohesion Through Learning Cities and Regions* ในปี 1998 ขององค์การความร่วมมือทางเศรษฐกิจและสังคม (The Organization for Economic Co-operation and Development: OECD) ได้สรุปองค์ประกอบสำคัญของเมือง/ภูมิภาคแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วย การมีนโยบายการพัฒนาที่ชัดเจน ยุทธศาสตร์การพัฒนาครอบคลุมการเรียนรู้ทั้งชุมชน กิจกรรมการเรียนรู้สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน มุ่งเน้นการพัฒนาคนทั้งทางด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ดีงาม มีเครือข่ายความร่วมมือเฉพาะ มีการกำหนดการพัฒนาที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมทางสังคม และการพัฒนาสภาพแวดล้อมอย่างสมดุล (Faris, 1998) นอกจากนี้ การมีแผนยุทธศาสตร์ การมีคณะทำงาน การมีทรัพยากรการเรียนรู้ที่หลากหลาย ความตั้งใจที่แท้จริงในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ระบบการจัดกิจกรรมที่มีความยืดหยุ่น การขยายเครือข่ายความร่วมมือทั้งจากภายในชุมชนและภายนอกชุมชน การสร้างความตระหนักรู้และเข้าใจถึงความสำคัญของการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ การประชาสัมพันธ์ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ (McCullough et al., 2003) นอกจากนี้ Walters (2005) อธิบายว่าการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้จำเป็นต้องสร้างความรู้ความเข้าใจใหม่ที่ดี โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต การให้ความสำคัญกับการศึกษาต่อเนื่องและการฝึกอบรม การเข้าถึงข้อมูลความรู้ที่เป็นปัจจุบัน การได้รับการบริการการให้คำปรึกษาที่จะช่วยเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การมีระบบการบูรณาการเรียนรู้ที่หลากหลาย และการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายความร่วมมือ

จะเห็นได้ว่า องค์ประกอบที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้มีความหลากหลายขึ้นอยู่กับลักษณะบริบทพื้นที่ และวัฒนธรรมการเรียนรู้ในชุมชน ได้แก่ ผู้เรียนรู้ ผู้จัดการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ เนื้อหาองค์ความรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ บรรยากาศการเรียนรู้ เครือข่ายการเรียนรู้ การจัดการความรู้ องค์การแห่งการเรียนรู้ และขนาดและลักษณะเฉพาะของชุมชน เป้าหมายและเจตนารมณ์ของการพัฒนาสังคมให้เป็สังคมแห่งการเรียนรู้ ความผูกพันระหว่างประชาชนกับชุมชน ระบบสาธารณูปโภคที่ครบครัน วัฒนธรรมการเรียนรู้การออกแบบเมือง/ชุมชน การพัฒนาโดยใช้ความรู้เป็นฐาน ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ และการที่ชุมชนต้องได้รับการสนับสนุนจากภาคีเครือข่ายที่

เป็นรูปธรรม และมีการกำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาที่มุ่งเน้นการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้มีผลโดยตรงต่อการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ และมีส่วนช่วยสนับสนุนและส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนได้เป็นอย่างดี

2) หลักการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้

สำหรับหลักการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ซึ่งประกอบด้วย (1) หลักความร่วมมือแบบหุ้นส่วน (2) หลักความร่วมมือและการมีส่วนร่วม (3) หลักการติดตามความสามารถในการดำเนินงาน (4) หลักความจำเป็นของการเรียนรู้ (5) หลักความสำคัญของชุมชน หลักการใช้ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนา (6) หลักการพัฒนาโดยใช้ความรู้เป็นฐานการพัฒนา (7) หลักการจัดกิจกรรมที่มีความหลากหลาย (8) หลักการจัดกิจกรรมที่ผสมกลมกลืนกับการดำเนินชีวิต (9) หลักความเสมอภาค (10) หลักความต่อเนื่อง

จากเอกสารงานวิจัยหลายงาน (Knight, 1995; Carrillo, 2002; Ergazakis et al., 2004; Chatzkel, 2006; Flores, 2006) ได้อธิบายความสำคัญของความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน สอดคล้องกับ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2550: 6) ที่กล่าวว่า “ความรู้ คือ อำนาจ สังคมใดที่ครอบครององค์ความรู้ หรือข้อมูลข่าวสารที่ครบถ้วนสมบูรณ์ที่สุดกว่า คือ ผู้ที่มีอำนาจในการต่อรองและเป็นผู้ครอบครองโอกาสแห่งความสำเร็จไว้ในมือ” จะเห็นได้ว่าโลกยุคข้อมูลข่าวสารและยุคแห่งสังคมแห่งการเรียนรู้ให้ความสำคัญกับองค์ความรู้ และผู้รู้ นอกจากนี้ Senesh (1991) ได้อธิบายหัวใจสำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้ คือ การที่ชุมชนร่วมกันกำหนดทิศทางการพัฒนาไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ ระบบการศึกษาตลอดชีวิตต้องสามารถทำให้เกิดการพัฒนาความคิดวิเคราะห์ได้ การที่ชุมชนรวมกลุ่มกันวิเคราะห์หาความต้องการที่แท้จริงของบุคคล กลุ่มบุคคล และชุมชน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ การสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ เพื่อช่วยให้การทำงานมีประสิทธิภาพที่ดีขึ้น ส่วนใหญ่การรวมตัวกันในลักษณะนี้มักจะมาจากคนที่อยู่ในกลุ่มงานเดียวกันหรือมีความสนใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งร่วมกัน ชุมชนลักษณะของการเป็นชุมชนนักปฏิบัติ มีความคล่องตัวในการดำเนินงานอย่างแข็งขัน พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ที่มีประโยชน์อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ความไว้วางใจและความเชื่อมั่นในการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกันล้วนแต่เป็นหลักการดำเนินงานที่สำคัญในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ทั้งสิ้น นอกจากนี้ยังพบว่า การจัดการศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตั้งแต่เกิดจนตาย มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ (Fryer et al., 1997; Hake, 1999) การนำแนวคิดสังคมแห่งการเรียนรู้ไปผนวกรวมกับแผนงาน นโยบายของชุมชนหรือองค์กร

จากบทความเผยแพร่ เรื่อง สังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) โดย Cisco System (2010) ได้ระบุว่า หลักการของการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้สอดคล้องกับความต้องการของโลก ในศตวรรษที่ 21 นั่นคือ การตระหนักถึงคุณค่าการเรียนรู้ในทุกๆ ด้านของสังคม ซึ่งในที่นี้ หลักการของสังคมแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วย 1) การทำให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ตั้งแต่เกิดจนตาย หรือการเรียนรู้ตลอดชีวิต 2) สร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ของประชาชน 3) พัฒนาการเรียนรู้ให้สามารถเข้าถึงผู้เรียน โดยตระหนักว่าการเรียนรู้เป็นกิจกรรมประเภทหนึ่ง 4) เปิดโอกาสทางการเรียนรู้ให้กับทุกคน 5) เข้าใจความแตกต่างและหลากหลายของประชาชน และพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการและความสนใจ 6) พัฒนาศักยภาพผู้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ อาทิ หน่วยงานหรือองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรเพื่อการพัฒนาเอกชน 7) พัฒนาความร่วมมือและความสัมพันธ์อันดีกับเครือข่ายระหว่างผู้เรียนและผู้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ 8) จัดหาและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้ทั้งในเชิงกายภาพและเชิงคุณค่า 9) ส่งเสริมและสนับสนุนระบบการเรียนรู้ที่พัฒนาวัฒนธรรมที่ต่อเนื่อง รวมทั้งการกำกับติดตามและประเมินผล การเรียนรู้และการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ตัวชี้วัดความเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้อาจวัดจากการเป็นผู้นำด้านนวัตกรรมความรู้ และกระบวนการเรียนรู้ในแต่ละชุมชน

การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ไม่ใช่เป็นทางเลือกสำหรับชุมชนเท่านั้น แต่สังคมแห่งการเรียนรู้เป็นมาตรการที่พึงปฏิบัติให้เกิดผลเป็นรูปธรรมในชุมชน เนื่องจากเป็นกระบวนการพัฒนา ความเจริญก้าวหน้า ความมั่นคงและยั่งยืนของชุมชน สังคม และประเทศชาติ การจัดการศึกษาตลอดชีวิตในชุมชน ส่วนหนึ่งมาจากการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ และการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อยกระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน (UNESCO, 1997)

ในที่นี้ การศึกษาตลอดชีวิตที่สามารถพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพที่ดีควรเป็นการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมความเจริญก้าวหน้า และพัฒนาการอย่างต่อเนื่องของบุคคล และเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ (Self-Actualization) การศึกษาตลอดชีวิตครอบคลุมมิติที่หลากหลาย ทั้งมิติด้านปรัชญา ระบบการศึกษา ทางเลือกใหม่ของการศึกษา และยุทธศาสตร์สำคัญในการส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตย การศึกษาตลอดชีวิตต้องพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพแห่งการเรียนรู้ที่เหมาะสม 6 ประเด็นหลัก หรือที่เรียกว่า The Six Pillars of Education ได้แก่ *เรียนรู้เพื่อรู้ (Learning to Know)* เป็นการเรียนรู้ที่เน้นองค์ความรู้ที่สำคัญ การแสวงหาและการใช้ความรู้ เป็นการพัฒนาความจำ จินตนาการ การให้เหตุผล รวมทั้ง ความสามารถในการคิดอย่างใคร่ครวญบนหลักเหตุและผล การคิดแก้ปัญหาโดยอาศัยข้อมูลความรู้รอบตัว *เรียนรู้เพื่อปฏิบัติจริง (Learning to Do)* โดยเน้นการพัฒนาทักษะ พัฒนาสมรรถนะ และศักยภาพเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่าง

มีความสุข การใช้ความคิดสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาตนเองและสังคมโดยรวม *เรียนรู้เพื่อชีวิต (Learning to Be)* เป็นการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้บุคคลสามารถเรียนรู้ พัฒนาทักษะชีวิตอย่างเป็นองค์รวม และการปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เป็นการเรียนรู้ที่ผ่านการขัดเกลาจากกระบวนการทางสังคม และ *เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน (Learning to Live Together)* เน้นการเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ พึ่งพากันและกัน การเคารพถึงคุณค่าและวัฒนธรรม มีความเข้าใจตนเองและผู้อื่น รับฟังและยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่าง โดยการช่วยเหลือและมีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคมที่หลากหลาย

นอกจากนี้ UNESCO (2003) ได้เพิ่มประเด็นหลักสำหรับการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต นั่นคือ *เรียนรู้ที่จะเปลี่ยนแปลง (Learning to Change)* ที่มุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงทางความคิดและการกระทำของผู้เรียน (Transformative Learning) พัฒนาศักยภาพทางความคิด การตัดสินใจ และเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-Directed Learning) บนพื้นฐานของความต้องการที่หลากหลาย และเสมอภาคทางการเรียนรู้ และ *เรียนรู้เพื่อความยั่งยืน (Learning for Sustainable)* ที่ตระหนักถึงความสำคัญของมิติทางสังคมอื่นๆ ผมนวกเข้ากับการเรียนรู้ตามหลักทฤษฎีและการปฏิบัติ โดยคำนึงถึงความสมดุลของชีวิตและสิ่งแวดล้อม เน้นกระบวนการสื่อสาร การแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ การมีส่วนร่วมตามบทบาทหน้าที่ทางสังคม ผู้เรียนสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ได้จริงในชีวิต สามารถพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชนสังคม และประเทศชาติ จะเห็นได้ว่า การศึกษาตลอดชีวิตที่มุ่งเน้นหลักการดังกล่าวข้างต้น ซึ่งถือเป็นกุญแจสำคัญของการเปลี่ยนแปลงการศึกษาในปัจจุบัน เพราะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิด ได้ไตร่ตรอง ความรู้เข้ากับตนเองและสังคมมากยิ่งขึ้น ซึ่งเริ่มจากการฝึกให้มีจิตวิเคราะห์ (Analytic Mind) ช่างสังเกต ช่างสงสัย มีความสามารถในการตั้งคำถาม และใช้หลักตรรกในการหาคำตอบ พิจารณา ตรวจสอบปัญหาและสถานการณ์ต่างๆ โดยคำนึงถึงข้อมูลความรู้ ศักยภาพของตนเอง และสภาพแวดล้อมในชุมชนและสังคม ซึ่งความสามารถดังกล่าวของบุคคล สัมพันธ์สอดคล้องกับการพัฒนาชุมชนและสังคมโดยรวม การศึกษาตลอดชีวิตจึงเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีความเป็นพลเมืองแห่งการเรียนรู้ (Learning Citizens) และพลเมืองที่ดี (Active Citizens) ในที่สุด สอดคล้องกับความพยายามรวบรวมองค์ความรู้ แนวคิดที่หลากหลายของนักวิจัยกว่า 250 คน จาก 60 สถาบันทั่วโลก เพื่อนำเสนอทักษะที่สำคัญสำหรับศตวรรษที่ 21 งานวิจัยชื่อว่า “Assessment & Teaching of 21st Century Skills” โดยบริษัทชั้นนำระดับโลก ได้แก่ Cisco, Intel และ Microsoft การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แบ่งกลุ่มการวิจัยออกเป็นทั้งหมด 5 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มทักษะสำหรับศตวรรษที่ 21 (Working Group on 21st-Century Skills) 2) กลุ่มกระบวนการปฏิบัติ (Working Group on Methodological Issues) 3) กลุ่ม

บทบาทเทคโนโลยี (Working Group on Technological Issues) 4) กลุ่มบรรยากาศในห้องเรียน และการวัดและการประเมินผลการเรียนรู้ (Working Group on Classroom Environments and Formatives Evaluation) และ 5) กลุ่มนโยบายเพื่อการประเมินผลรูปแบบใหม่ (Working Group on Policy Frameworks for New Assessments) ในแต่ละกลุ่มมีคณะผู้วิจัยจาก สถาบันการศึกษาชั้นนำและหน่วยงานภาคส่วนต่างๆ โครงการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอ ทักษะที่จำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถเข้าใจต้องแท้ และนำไปปรับใช้ในการดำเนินงานของตนเองอย่างเหมาะสมต่อไป การสื่อสารรูปแบบใหม่เพื่อกระตุ้นการคิดและการเรียนรู้ นอกจากนี้มุ่งหวังพัฒนาระบบการวัดและประเมินผลการเรียนรู้รูปแบบใหม่ที่สามารถ อธิบายกระบวนการเรียนรู้ การสร้างประสบการณ์ภายในของผู้เรียน (Mental Processes) ได้อย่างแท้จริง และปัจจุบันได้นำเสนอทักษะสำหรับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย 1) วิธีการคิด (Ways of Thinking) ได้แก่ ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) ความคิดวิเคราะห์ (Critical Thinking) ความคิดแก้ปัญหา (Problem-solving) ความคิดตัดสินใจ (Decision-making) และการเรียนรู้ (Learning) 2) วิธีการทำงาน (Ways of Working) ได้แก่ การติดต่อสื่อสาร (Communication) และการทำงานแบบร่วมมือ (Collaboration) 3) เครื่องมือการทำงาน (Tools for Workings) ได้แก่ เทคโนโลยีสารสนเทศ (Information and Communications Technology: ICT) และ 4) ทักษะสำหรับการมีชีวิตรอยู่ในปัจจุบันศตวรรษที่ 21 (Skills for Living in the World) ได้แก่ ทักษะการเป็นพลเมือง (Citizenship) ทักษะการดำรงชีวิตและการทำงาน (Life and Career) และทักษะความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น (Personal and Social Responsibility) ซึ่งปัจจุบันมีการดำเนินงานเพื่อนำองค์ความรู้เหล่านี้สู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคมประเทศชาติต่อไป (ATC21S, 2009-2011)

นอกจากนี้ Flores (2006: 76) อธิบายว่า พื้นฐานสำคัญของสังคมเกิดจากองค์ความรู้ในสังคม อาทิ ระบบวัฒนธรรม ความเชื่อ การให้คุณค่ากับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง และการมีส่วนร่วมของประชาชน หลักการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ก็อย่างหนึ่ง คือ การได้รับการสนับสนุนจากองค์กร เครือข่ายความร่วมมือที่หลากหลาย การมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ หน่วยงานราชการและ หน่วยงานภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง ดังที่ สุมาลี สังข์ศรี (2548) อธิบายว่า การสร้างและการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ควรยึดหลักความจำเป็นของการเรียนรู้ หลักความสำคัญของชุมชน หลักการ 3 ประการ ได้แก่ 1) หลักความร่วมมือแบบหุ้นส่วน 2) หลักการมีส่วนร่วม และ 3) หลักการติดตามความสามารถในการดำเนินงาน หลักการใช้ชุมชนเป็นฐาน หลักการจัดกิจกรรมที่มีความหลากหลาย หลักการจัดกิจกรรมที่ผสมกลมกลืนกับการดำเนินชีวิต หลักความเสมอภาค เปิดกว้าง ยืดหยุ่น และเข้าถึงง่าย และหลักความต่อเนื่อง

สังคมแห่งการเรียนรู้ เป็นการสร้างโอกาสในการเรียนรู้ของประชาชน ให้สามารถเข้าถึง การพัฒนาได้อย่างเท่าเทียมกัน (United Nations, 1981) จะเห็นได้ว่า วิธีการพัฒนาสังคมแห่งการ เรียนรู้ โดยใช้ความรู้เป็นฐานการพัฒนาที่สำคัญนั้น กระบวนการพัฒนาเกิดขึ้นจากชุมชน โดย ชุมชน และเพื่อคนในชุมชนเอง (Inside out Approach) และการมีส่วนร่วมของประชาชน (People's Participation) เป็นหัวใจการพัฒนาตามแนวทางการพัฒนาที่เรียกว่า “ล่างขึ้นบน” (Bottom-up Approach) การพัฒนาจึงต้องคำนึงถึงปัญหาและความต้องการของประชาชนใน พื้นที่ การพัฒนาโดยใช้ชุมชนเป็นฐานการพัฒนา ใช้บุคลากร องค์ความรู้ และทรัพยากรการเรียนรู้ ในท้องถิ่นการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต หากปราศจากความร่วมมือจากภาคส่วนต่างๆ การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ก็เกิดขึ้นได้ยาก (Knight, 1995) ตัวอย่างการพัฒนาสังคมแห่งการ เรียนรู้ คือ การพัฒนาจะเน้นกิจกรรมการเรียนรู้เป็นหลัก (Leading-edge Learning Practice) การเป็นสังคมขยาย (Wider Society) ที่มีการพัฒนาขององค์กรเครือข่าย ระบบเทคโนโลยี สมัยใหม่ วิธีการศึกษาเรียนรู้ที่หลากหลาย เป็นต้น และการพัฒนานวัตกรรม (Disruptive Innovations) บทบาทของนวัตกรรมที่มีต่อระบบการศึกษาและการพัฒนาสภาพแวดล้อม (Cisco, 2010) จะเห็นได้ว่า การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ไม่ใช่เป็นเพียงการพัฒนาเมืองหรือชุมชนใน ลักษณะทางกายภาพเท่านั้น แต่เป็นการพัฒนาที่เปิดโอกาสการมีส่วนร่วม และความคิดเห็นของ ประชาชนที่หลากหลาย โดยการคิดของสมาชิกชุมชนเพื่อพัฒนาชุมชน โดยอาศัยการเรียนรู้ตลอด ชีวิตเป็นแนวทางการพัฒนากิจกรรมและนวัตกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้บุคคลมีคุณภาพชีวิตที่ดี ชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตนเองได้ (Self-Reliance) และสังคมมีการพัฒนาที่ยั่งยืน

3) กระบวนการในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้

กระบวนการในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวก สำหรับชุมชน ได้แก่ (1) การสร้างความตระหนักรู้และเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดสังคมแห่งการเรียนรู้ การพัฒนาโดยใช้ความรู้เป็นฐานการพัฒนา และคุณค่าของการศึกษาตลอดชีวิต (2) การคัดสรร คณะทำงาน เรียกว่า คณะกรรมการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ขึ้นโดยชุมชนเอง เพื่อทำหน้าที่วาง แผนการดำเนินงาน พัฒนาและออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ โครงการการพัฒนาสังคมแห่งการ เรียนรู้ การดำเนินการ และการประเมินผลการดำเนินงาน รวมทั้งรับผิดชอบการประสานงาน ร่วมมือกับผู้ที่เกี่ยวข้อง และเป็นพี่บริกษาในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มบุคคลในพื้นที่ เป็นต้น (3) วิเคราะห์สภาพชุมชนโดยรวม ได้แก่ สภาพชุมชนในปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการและความสนใจ รวมทั้งการวิเคราะห์สถานะชุมชนในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ (4) กำหนดแผนการพัฒนา สังคมแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายโครงการและกิจกรรม การ กำหนดกลยุทธ์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ รวมทั้งแนวทางการพัฒนาเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย

การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (5) พัฒนาแผนปฏิบัติการอย่างละเอียดสำหรับการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับชุมชน (6) แสวงหาความร่วมมือจากกลุ่มเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง (7) ดำเนินการจัดกิจกรรม โครงการเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ (8) กำกับติดตามและประเมินผลความสำเร็จ (9) สรุปรวบรวมองค์ความรู้ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผลการดำเนินงานกับสมาชิกภายในชุมชน และชุมชนอื่นๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ (10) ประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ผลการดำเนินงานการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้

การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้มีขั้นตอนที่หลากหลาย แต่ละชุมชนอาจมีขั้นตอนในการพัฒนาที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทที่แตกต่างกันในแต่ละสังคม โดยจะต้องคำนึงถึงบทบาทของหุ้นส่วนหรือเครือข่ายความร่วมมือระหว่างองค์กร ชุมชน สถาบันและส่วนต่างๆ ในสังคม รวมทั้งติดตามการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเพื่อประเมินผลความก้าวหน้าในการดำเนินงาน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2547; สุมาลี สังข์ศรี, 2548 และ นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม, 2548) โดยอาศัยกระบวนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ข้างต้นมาจากการรวบรวมกระบวนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้จากกรณีศึกษาที่ดีทั้งในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งเป็นขั้นตอนการปฏิบัติที่ชัดเจน ในทางปฏิบัติการดำเนินงานในแต่ละชุมชนอาจมีความแตกต่างกันตามบริบท การรับรู้และเข้าใจ สภาพการณ์ปัจจุบัน และแนวทางหรือนโยบายการพัฒนาชุมชนนั้นๆ เริ่มจากการสร้างความเข้าใจที่ตรงกัน การตระหนักในปัญหาและความต้องการร่วมกัน โดยอาจดำเนินการอธิบายให้ความรู้ หรือสร้างกระแสการเรียนรู้ขึ้นในชุมชน อาศัยผู้นำที่เป็นที่เคารพนับถือร่วมกับภาคส่วนต่างๆ ดำเนินการเพื่อรณรงค์การสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องความสำคัญของการเรียนรู้ การศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิต และสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อให้ประชาชนเห็นคุณค่าและประโยชน์ของการเรียนรู้ต่อเนื่อง หลังจากนั้นชุมชนสรรหาผู้ที่จะเป็นกลุ่มแกนนำในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ร่วมกับประชาชน โดยกลุ่มคณะทำงานเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ระดับชุมชนควรมาจากความเห็นชอบของประชาชนในชุมชน โดยทำหน้าที่เป็นตัวแทนการทำงานเพื่อส่วนรวมในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ สร้างชุมชนให้มีบรรยากาศการเรียนรู้ร่วมกัน การจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ รวมทั้งการพัฒนาองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้ ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะ ทศนคติที่ดี และคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างเป็นองค์รวมของประชาชนในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับกระบวนการพัฒนาเมืองและชุมชนการเรียนรู้ของเมืองวิคตอเรีย ประเทศออสเตรเลีย ที่ชุมชนเน้นการจัดกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิต เช่น การจัดการเทศกาลประเพณีการเรียนรู้ตลอดชีวิต โครงการพัฒนาผู้นำ การพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ การพัฒนาและออกแบบสภาพแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้ (McCullough et al., 2003) ในขณะที่เมืองการเรียนรู้ของประเทศเกาหลีใต้ เน้นการจัดประชุมวิชาการด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิต

เทศกาลการเรียนรู้ผู้ใหญ่ประจำปี การประกาศยกย่องบุคคลแห่งการเรียนรู้ และเมืองการเรียนรู้ ต้นแบบ การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ เป็นต้น (Choi, 2003) กลุ่มประเทศในทวีปยุโรปเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน การส่งเสริมการเรียนรู้ตามอภยาศัยในแหล่งการเรียนรู้ เช่น พิพิธภัณฑ์ ห้องสมุด และสวนสาธารณะ การพัฒนาระบบการบริการสุขภาพ การดูแลระบบสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (Faris, 1998) ในขณะที่การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทย เน้นการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ทั้งการศึกษาในระบบ เช่น การศึกษาต่อเนื่องในระบบโดยสถาบันการศึกษาต่างๆ เป็นผู้จัด การศึกษานอกระบบ เป็นการจัดการศึกษาเพื่อชดเชยโอกาส เป็นการเพิ่มโอกาสทางการเรียนรู้ให้แก่ผู้ที่พลาดโอกาสทางการศึกษาในระบบ ได้แก่ การจัดการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาพื้นฐานที่มีหลักสูตรเทียบเท่ากับการศึกษาขั้นพื้นฐาน การศึกษาทางไกล การศึกษาแบบกลุ่ม การประเมินเทียบระดับการศึกษา ตลอดจนการเทียบโอนความรู้และประสบการณ์ การจัดการศึกษานอกระบบเพื่อแก้ไขปัญหาทั้งในระดับชาติและระดับบุคคล เช่น โครงการส่งเสริมการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง การจัดการความรู้ในชุมชน และการแก้ไขปัญหาคุณภาพชีวิตผ่านการฝึกอบรมให้ความรู้เรื่องต่างๆ โดยมีเนื้อหามุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิต สุขภาพอนามัย การเมืองการปกครอง หน้าที่พลเมือง และทักษะชีวิต เป็นต้น และการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อตอบสนองการเรียนรู้ของบุคคล โดยมุ่งเน้นกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย ทั้งการฝึกอบรม กลุ่มสนใจ ค่ายต่างๆ เป็นต้น และการศึกษาตามอภยาศัย เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ในวิถีชีวิต ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส เป็นการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เช่น ห้องสมุดประชาชน แหล่งเรียนรู้และพิพิธภัณฑ์ต่างๆ รายการวิทยุ รายการโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์และสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ การเรียนรู้ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น Internet การทัศนศึกษา การจัดกลุ่มสนทนา เวทีชาวบ้าน เป็นต้น จะเห็นได้ว่า ในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตยึดหลักความหลากหลาย ยืดหยุ่น เนื้อหาสาระการเรียนรู้มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับวิถีชีวิต เช่น การดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ การดูแลตนเองและครอบครัวในด้านต่างๆ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เปิดกว้างเพื่อความเสมอภาค ประชาชนเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ได้ง่าย และมีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะการเรียนรู้ในชุมชนส่วนใหญ่ที่เป็นการเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการ เน้นการเรียนรู้ในวิถีชีวิต หรือเรียกว่า ระบบการเรียนรู้ชุมชน (สีลาภรณ์ นาคทรพรพ, 2538) การเรียนรู้ชุมชนนี้ไม่ได้มีทุกชุมชน แต่มีเฉพาะในชุมชนที่มีการรวมตัวของคนในชุมชนเป็นองค์กร เพื่อแก้ไขปัญหาของตนเอง และชุมชนร่วมกัน ซึ่งอาจเกิดจากการกระตุ้นเรื่องการรวมตัวโดยภาครัฐ หรือนักพัฒนาเอกชน หรือผู้รู้ ผู้นำ กลุ่มแกนนำในชุมชนเองก็ได้ ลักษณะการรวมตัวเพื่อการเรียนรู้พบมากในชุมชนชนบทที่มีความผูกพันใกล้ชิด สมาชิกรู้จักกันดีเป็นเครือญาติกัน มีเงื่อนไขสภาพปัญหาตามภูมิศาสตร์ที่

คล้ายคลึงกัน เมื่อเกิดปัญหาขึ้นในชุมชน คนในชุมชนจะรวมตัวกันคิดวิเคราะห์ปัญหา หาสาเหตุหาทางเลือกในการแก้ไขปัญหา และตัดสินใจในการแก้ปัญหาาร่วมกัน ดังที่ หนูไทย วันปรีดา (การสนทนากลุ่มวันที่ 21 สิงหาคม 2554) ที่กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนว่า “คือผมก็เสริมอีกว่าชุมชนที่ประสบความสำเร็จแต่ละแห่งเนี่ย มันจะมีปัจจัยที่เข้มแข็งบางตัว จริงๆมันก็เกิดจากปัญหา ผมว่านะ ปัญหาหรือความต้องการของคนในชุมชนเนี่ยจริงๆมันไม่ใช่ทั้งหมด ส่วนใหญ่ถ้าเป็นจุดเริ่มต้นของชุมชนที่ประสบความสำเร็จเนี่ย มักจะมีผู้นำธรรมชาติซึ่งออกมาเชิญชวนหรือออกมานำเสนอปัญหาหรืออะไรพวกนี้ แล้วก็กระบวนการหามันเป็นกระบวนการอาจจะ เป็นปรากฏการณ์ซึ่งเป็นกระบวนการกลุ่มซึ่งอาจจะหาคนที่เห็นชัด บางทีเริ่มจากปัญหาเดียวเนี่ย พอมารวมกลุ่มไปแล้วมันพัน มันพันกันไปแก้หลายปัญหาจนเกิดเป็นวิถีทางแก้แล้วก็เป็นการที่ไปเคลื่อน ขยับเคลื่อนปัจจัยต่างๆนี้เข้ามาเนอะ บางทีผมก็เห็นว่ามันคงเริ่มจากปัญหาและความต้องการของคนในชุมชนซึ่งอาจจะไม่ใช่กลุ่มใหญ่ อาจจะเป็นคนที่มีอิทธิพลอย่างธรรมชาติที่สามารถจะไปเชิญชวน บางทีเป็นเจ้าอาวาสนะครับ เจ้าอาวาสวัดที่ทำให้ชุมชนนั้น บางบ้านกำนัน ผู้ใหญ่บ้านนะครับ บางบ้านอาจเป็นปราชญ์ชาวบ้านนะครับ บ้างบ้านอาจจะเป็นนักพัฒนาที่มีส่วนร่วมที่อยู่ตรงนั้นอยู่ แล้วมันถึงจะไปตรงนั้นนะคับ ...กระบวนการเกิดตรงนี้ส่วนใหญ่มักจะเป็นอย่างนี้ บอกว่าเรามีปัญหาหรือเรามีอะไรแล้วจะดึงคนเข้ามาาร่วมด้วย เพราะว่าถ้าคนไม่เกี่ยวข้องเขาไม่มาร่วมด้วย แล้วก็บางคนที่ไม่เกี่ยวข้องแต่มีความสัมพันธ์ในเชิงเคารพนับถือกันก็มาเข้าร่วม แล้วก็คล้อยตามไปอย่างนั้น เมื่อเกิดตรงนี้ขึ้นเรื่อยๆถึงจะเกิดกระบวนการที่เรียกว่าหาทางแก้ไข บางทีเราลองผัดลองถูกกันไปนะคับ มารวมกันแบบนี้ เข้าใจว่าจะเป็นแบบนี้ ดี ไม่ดี มันมีปัญหาใหม่ทำขึ้นมาแล้วมันเกิดปัญหาใหม่ เราต้องเอามาวิเคราะห์กัน แล้วก็ค่อยดำเนินการครับ” ซึ่งสอดคล้องกับ จอมทยาสนิท พงษ์เสฐียร (2548) ที่อธิบายกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่เกิดจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชั้นเรียนมีการเปลี่ยนแปลงที่ค่อนข้างถาวรอยู่ในตัวผู้เรียน จากการฝึกหัดหรือประสบการณ์ของแต่ละบุคคลในเรื่องการคิดวิเคราะห์ การตั้งคำถาม และการหาคำตอบ ซึ่งไม่อาจมองเห็นหรือสังเกตได้โดยตรง แต่จะสังเกตเห็นได้จากการปฏิบัติหรือผลการกระทำ โดยมีกระบวนการอยู่ 5 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) รู้ว่ามีงานที่จะต้องทำหรือปัญหาที่จะต้องแก้ไข 2) ตั้งเป้าหมายของงาน 3) จัดระบบและรวบรวมสาระและกระบวนการที่เกี่ยวข้อง 4) ฝึกปฏิบัติภายใต้เงื่อนไขหรือสภาพที่พึงพอใจและเป็นสุข และ 5) พัฒนาความสามารถที่คงที่และความรู้ที่ชัดเจนถึงแก่น จะเห็นได้ว่า กระบวนการในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศนเชิงบวกสำหรับชุมชนแต่ละกระบวนการต้องอาศัยการพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลทั้งที่เป็นข้อมูลเชิงบวกและข้อมูลเชิงลบ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และนำไปสู่การแก้ไขปัญหาาร่วมกัน

ภายหลังการดำเนิน ชุมชนควรดำเนินการกำกับติดตามและประเมินผลความสำเร็จ เนื่องจากเป็นการตรวจสอบประสิทธิภาพผลการดำเนินงานเพื่อการปรับปรุงและแก้ไขงานต่อไปในอนาคต ในที่นี้ชุมชนอาจมีคณะทำงานที่ทำหน้าที่กำกับดูแลและตรวจสอบผลการดำเนินงาน วิธีการอาจมีความหลากหลายเพื่อให้ได้มาซึ่งผลลัพธ์อันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนากิจกรรมหรือโครงการการเรียนรู้ต่างๆ ชุมชนอาจดำเนินการโดยอาศัยการประเมินผลตามสภาพจริง เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งผู้จัดการเรียนรู้ และผู้รับบริการการเรียนรู้ รวมทั้งเครือข่ายความร่วมมือที่เข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง ซึ่งสิ่งที่จะต้องคำนึงถึงตลอดเวลาในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ คือ การมีส่วนร่วมของประชาชน ความร่วมมือจากเครือข่ายหรือหุ้นส่วนความร่วมมือ และการเรียนรู้ตลอดชีวิต

นอกจากนี้ กระบวนการต่างๆ ต้องเกิดจากความรู้และความเข้าใจที่แท้จริง และข้อตกลงร่วมกันของคณะกรรมการและสมาชิกชุมชนในการพัฒนาชุมชนให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยในแต่ละขั้นตอน ควรประกอบด้วยกระบวนการของการจัดความรู้ ได้แก่ การบ่งชี้ความรู้ที่จำเป็น การสร้างและแสวงหาความรู้เพื่อการจัดกิจกรรมที่ตรงกับความต้องการ การจัดการความรู้ให้เป็นระบบเพื่อให้ง่ายต่อการค้นหาและการใช้งาน การประมวลและการกลั่นกรองความรู้ การเข้าถึงความรู้ได้อย่างสะดวกรวดเร็ว การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งที่เป็นลายลักษณ์อักษร และการถ่ายทอดความรู้จากคนสู่คน การประเมินผลความรู้และการเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ สามารถนำไปใช้และหมุนเวียนอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งสอดคล้องกับหลักการพัฒนาชุมชนปฏิบัติ ประกอบด้วย โครงสร้างความสัมพันธ์ กระบวนการเรียนรู้และการพัฒนา การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความร่วมมือในการปฏิบัติงานที่เน้นความร่วมมือแบบหุ้นส่วน การมีส่วนร่วม และการมีความสามารถในการดำเนินการ ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ ปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวหลัก (Key Individuals) สถาบันต่างๆที่เป็นตัวหลัก (Key Institutions) กลุ่มที่เป็นแกนกลาง (Core Groups) กลุ่มสนใจ (Wider Interests) นายจ้างที่เป็นตัวหลัก (Key Employers) สรุปรวบรวมองค์ความรู้ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผลการดำเนินงานกับสมาชิกภายในชุมชน และชุมชนอื่นๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญ ดังที่ Australia National Training Authority (2000) ได้รวบรวมสรุปกระบวนการพัฒนาชุมชนที่ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ การวางแผน การดำเนินงาน การสะท้อนความคิดเห็น และการประเมินผล และยังระบุว่า ในแต่ละขั้นตอนจำเป็นต้องมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอโดยอาศัยวิธีการพูดคุยแลกเปลี่ยนแบบไม่เป็นทางการระหว่างผู้ปฏิบัติงาน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง หรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างเป็นทางการ ผ่านการประชุมหารือ เวทีประชาคม การนำเสนอรายงานต่อที่ประชุม เป็นต้น ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของการสังคมแห่งการเรียนรู้ที่มีบรรยากาศการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยน

เรียนรู้จากประสบการณ์ที่หลากหลายเอื้อต่อการเรียนรู้ มุ่งเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์บนฐาน การพัฒนาความรู้ ความสามารถ ทักษะและทัศนคติที่ดีแบบองค์รวม รวมทั้งการจัดการความรู้ อย่างเป็นระบบ หลังจากนั้น ชุมชนควรดำเนินการการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ผลการ ดำเนินงานการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ครอบคลุมการอธิบายให้ความรู้เรื่องสังคมแห่งการ เรียนรู้ กิจกรรมการดำเนินงานต่างๆ ผลการปฏิบัติงานอันเป็นบทเรียนที่สำคัญสำหรับชุมชนในการ เก็บรวบรวมองค์ความรู้ และผู้ที่สนใจอื่นๆ สามารถใช้เป็นฐานข้อมูลการพัฒนาที่คล้ายคลึงกันได้ ต่อไป รวมทั้งการดำเนินการยกย่องการดำเนินงานที่ประสบผลสำเร็จเพื่อเป็นต้นแบบการพัฒนาที่ ดีสำหรับชุมชน และชุมชนอื่นๆ ต่อไป

จะเห็นได้ว่า กระบวนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิง บวกสำหรับชุมชนอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหัวใจการพัฒนาตามกระบวนการข้างต้น กล่าวอีกนัยหนึ่งกระบวนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวก สำหรับชุมชนเป็นกระบวนการพัฒนาชุมชนจากล่างขึ้นบน (Bottom-up Approach) กระบวนการพัฒนาเกิดขึ้นจากชุมชน โดยชุมชน และเพื่อคนในชุมชนเอง การพัฒนาจึงต้อง คำนึงถึงปัญหาและความต้องการของประชาชนในพื้นที่ การพัฒนาโดยใช้ชุมชนเป็นฐานการ พัฒนา ใช้บุคลากร องค์ความรู้ และทรัพยากรการเรียนรู้ในท้องถิ่นการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ ตลอดชีวิต รวมทั้งขั้นตอนต่างๆ ของกระบวนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยน กระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนเป็นการเปลี่ยนแปลงจากรากฐานความคิดของชุมชนเอง เป็น การเปลี่ยนด้วยความศรัทธาจากใจและด้วยความเต็มใจ ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์เชิง บวกจึงเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีพลังมากกว่าการใช้กำลังบีบบังคับจากพลังภายนอก (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2550) และสอดคล้องกับแนวคิดของกรมการศึกษาออกโรงเรียน หรือปัจจุบันคือ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ที่ยึดกระบวนการ “คิดเป็น” ได้ ใช้เป็นแกนของการเรียนรู้ในแต่ละประเด็น กล่าวคือ ในกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนนั้น โดยทั่วไป จะเริ่มต้นที่ความพยายามในการแสวงหาทางออกหรือการแก้ไขปัญหา ซึ่งจะต้องเรียนรู้ที่จะค้นหา ต้นเหตุของปัญหา เรียนรู้ที่จะคิดแก้ไขปัญหา ใช้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตัวเอง และความสามารถเฉพาะ ตนและชุมชน ประกอบกับข้อมูลด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยและสนับสนุนต่อการ แก้ไขปัญหารวมทั้งข้อมูลทางวิชาการ จากการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง การรับข้อมูลองค์ความรู้จาก ผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้ได้ข้อมูลมากพอที่จะตัดสินใจในการแก้ไขปัญหา ซึ่งจะทำให้บรรลุเป้าหมาย สูงสุด คือ การมีความสุข และเมื่อตนเองมีความสุขพร้อมทั้งความรู้ ทักษะ ทัศนคติ และประสบการณ์ ต่อเรื่องราวต่างๆ สามารถเป็นตัวอย่งที่ดีสำหรับผู้อื่น แบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้องค์ความรู้ที่ เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน การทำงาน และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

อีกทั้ง กระบวนการในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวก สำหรับชุมชนต้องอาศัยเวลาในการดำเนินการ (Ergazakis et al., 2004) ขึ้นอยู่กับความพร้อมของแต่ละชุมชน โดยอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายในการวางแผนพัฒนา การดำเนินงาน การประเมินผล เป็นต้น เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์การพัฒนาที่กำหนดไว้ เป็นกระบวนการที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาเนื่องจากปัญหาและความต้องการมีความหลากหลาย ไม่มีที่สิ้นสุด กระบวนการเรียนรู้จึงสามารถปรับเปลี่ยนไปตามความเหมาะสม

ดังนั้น การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ควรคำนึงถึงลักษณะชุมชน การมีส่วนร่วมของกลุ่มบุคคลและองค์กรที่เกี่ยวข้อง สังคมนั้นๆ จะต้องแสวงหาและพัฒนา กลุ่มประชากรที่จะช่วยในโครงการการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ สมาชิกในสังคมร่วมมือกันหาหนทางที่จะแก้ปัญหาของตนเอง เพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะเฉพาะและวัตถุประสงค์ของแต่ละสังคม รวมทั้งควรนำประสบการณ์และความรู้จากเมืองหรือสังคมแห่งการเรียนรู้อื่นๆ ที่มีการดำเนินการมาก่อนหน้านี้ มาพิจารณาด้วยอีกทางหนึ่ง หากทำได้เช่นนี้ย่อมจะทำให้การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้มีประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

4) ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้

ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวก สำหรับชุมชน ถือเป็นแนวทางการส่งเสริมวิธีการและสร้างกลไกการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ที่ชุมชน องค์กรหรือหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทได้ ประกอบด้วย องค์ความรู้ที่เป็นประเด็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน และแนวทางปฏิบัติ สำหรับการนำองค์ความรู้ไปใช้ และบทบาทหน้าที่ขององค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการนำไปสู่การปฏิบัติ ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้สามารถสรุป ได้ดังนี้ ยุทธศาสตร์ที่ 1

การพัฒนาบุคคลแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาองค์ความรู้สำหรับชุมชนเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์ที่ 4 การพัฒนาทรัพยากรและแหล่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์ที่ 5 ยุทธศาสตร์การพัฒนาองค์กร/สถาบันการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์ที่ 6 การพัฒนาการบริหารจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์ที่ 7 ยุทธศาสตร์การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์ที่ 8 การพัฒนากระบวนการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์ที่ 9 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของ

สังคมเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์ที่ 10 การพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพ
เครือข่ายเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้

ตัวอย่างการศึกษารณีตัวอย่างของสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ได้รับการยอมรับในระดับโลก 6
เมือง (Carrillo, F.J., 2006) ได้แก่ 1) เมือง Barcelona ประเทศสเปน 2) เมือง Stockholm
ประเทศสวีเดน 3) เมือง Munich ประเทศเยอรมัน 4) เมือง Montreal ประเทศแคนาดา 5) เมือง
Dublin ประเทศไอร์แลนด์ 6) เมือง Delft ประเทศเนเธอร์แลนด์ พบว่าเมืองส่วนใหญ่มีทิศทางการ
พัฒนาที่ชัดเจน ประกอบด้วย แผนการพัฒนาที่ระบุความตั้งใจและชัดเจนในการพัฒนาสังคมแห่ง
การเรียนรู้ มียุทธศาสตร์การพัฒนา ความพร้อมในการสนับสนุนงบประมาณสำหรับการพัฒนา
มีการจัดตั้งองค์กรหรือหน่วยงานเฉพาะที่มุ่งพัฒนาองค์ความรู้ การอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนที่
หลากหลาย มีเว็บไซต์เมืองที่ผู้คนสามารถเข้าไปสืบค้นข้อมูลเมืองได้อย่างสะดวก มีระบบการ
สร้างคุณค่าของพลเมือง มีการขับเคลื่อนนวัตกรรมทางสังคม และมีระบบการประกันสิทธิสังคม
แห่งการเรียนรู้เพื่อการเรียนรู้ของประชาชน รวมทั้งมีการดำเนินการที่ต่อเนื่อง ประกอบด้วย การ
สร้างเครือข่ายการสื่อสารเพื่อเรียนรู้ที่มีความทันสมัยและราคาถูกลง ผู้คนสามารถเข้าถึงข้อมูล
ข่าวสารได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว มีศูนย์ความเป็นเลิศเพื่อสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่เพื่อชุมชน
และมีเครือข่ายแหล่งการเรียนรู้ ฉะนั้น สังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิง
บวกสำหรับชุมชนจะขับเคลื่อนไปได้อย่างมั่นคงนั้น ต้องอาศัยยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่ง
การเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนที่มีความเฉพาะ มุ่งพัฒนาสังคม
ในระดับประเทศ และระดับชุมชนอย่างครอบคลุม เน้นการพัฒนาสังคมฐานความรู้แบบองค์รวม
โดยใช้ความรู้เป็นฐานการพัฒนาสังคมที่สำคัญ ผ่านการศึกษาตลอดชีวิต ได้แก่ การศึกษาใน
ระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

อีกทั้ง Kwon ที่อ้างถึงใน Tak and Schied, F. M. (2009) อธิบายแนวทางการพัฒนา
เมืองแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศเกาหลี และประเทศญี่ปุ่น ประกอบด้วย 1) การพัฒนา
เน้นทรัพยากรมนุษย์เป็นสำคัญ การพัฒนาชุมชนการเรียนรู้ด้วยตนเอง ชุมชนพึ่งพาตนเองได้ โดย
โครงการและกิจกรรมจะสอดคล้องและตอบสนองความต้องการของสมาชิกชุมชนเป็นหลัก และ
ทำงานร่วมกับเครือข่ายที่เป็นองค์กรเพื่อการพัฒนาเอกชน (NGOs) 2) การพัฒนาเน้นการ
ยกระดับสมรรถนะด้านอาชีพ การพัฒนาความสามารถของบุคคล การความเจริญก้าวหน้าของ
บุคคล การจัดการศึกษาตามความต้องการด้านแรงงาน และการฝึกอบรม 3) การพัฒนาโดยคำนึง
ภาพรวมทั้งสังคม การพัฒนาคำนึงถึงประโยชน์ส่วนร่วมมากกว่าความต้องการระดับบุคคล การ
พัฒนาสังคมโดยรวม การพัฒนาสวัสดิการ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การพัฒนาโครงการและกิจกรรมสำหรับผู้ด้อยโอกาสในสังคม และ 4) การพัฒนาเน้นที่การพัฒนาทางเศรษฐกิจ การพัฒนาเน้นการพัฒนาของภาคเอกชน กลุ่มประชากร และองค์กรภาคธุรกิจ เพื่อพัฒนาการทำงานขององค์กรภาคธุรกิจ และสร้างกำลังคนด้วยการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับที่สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2547) ได้กำหนดแนวทางการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับสังคมไทย ดังนี้

- 1) จัดทำแผนแม่บทการสร้างสังคม/ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ชัดเจน ครอบคลุมทุกพื้นที่ของประเทศ โดยเป็นส่วนหนึ่งของแผนแม่บทชุมชน
- 2) สร้างกระแสความตื่นตัวและการมีบทบาทสร้างสังคม/ชุมชนแห่งการเรียนรู้ให้กับประชาชนอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง โดยใช้สื่อมวลชน สื่อสาธารณะ และกิจกรรมในลักษณะต่างๆ อย่างหลากหลาย
- 3) ส่งเสริมให้ชุมชน องค์กร และสถานประกอบการ จัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้บริการแก่กลุ่มเป้าหมาย
- 4) เริ่มต้นสร้างการเรียนรู้จากประเด็นปัญหา ความต้องการ หรือความสนใจร่วมของชุมชนเพื่อเป็น Theme ของการเรียนรู้
- 5) จัดระบบการจัดการความรู้โดยสร้างการเชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้ในเรื่องต่างๆ ทั้งภายในชุมชนและระหว่างชุมชน เพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในวงกว้างจนโยงใยครอบคลุมทั่วประเทศ โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technologies: ICTs) เป็นกลไกในการบริหารจัดการตามกระบวนการของการจัดการความรู้
- 6) สนับสนุนเงินทุนอุดหนุนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และจัดกิจกรรมการรวมกลุ่มของประชาชนในชุมชนเพื่อการเรียนรู้ของกลุ่ม โดยการระดมทุนจากแหล่งต่างๆ

การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ต้องดำเนินการโดยยึดหลักความเชื่อที่ว่าการศึกษาและการเรียนรู้เป็นกลไกสำคัญต่อการพัฒนาคนและสังคม โดยการบูรณาการการเรียนรู้ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพเข้าด้วยกันอย่างผสมกลมกลืน ยึดชุมชนเป็นฐานของการพัฒนาระบบการเรียนรู้ โดยใช้ศักยภาพและทรัพยากรในชุมชนเป็นหลัก ให้ประชาชนและทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ร่วมแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ซึ่งทำให้เกิดพลังชุมชนที่เข้มแข็งในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ขั้นตอนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ด้วยการศึกษาตลอดชีวิต มีดังนี้

- 1) การกำหนดวัตถุประสงค์ในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ชุมชนควรกำหนดนโยบายหรือแนวทางในการพัฒนาชุมชนให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ชัดเจน ครอบคลุมทั้ง

หลักการและแนวปฏิบัติที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในชุมชนสามารถจะนำไปดำเนินการได้ โดยชุมชนจัดทำแผนชุมชนและกำหนดยุทธศาสตร์ในการดำเนินงาน อาจจะมีทั้งแผนระยะสั้นและระยะยาว และสื่อสารทำความเข้าใจแก่ประชาชนทุกกลุ่มในชุมชนถึงแนวทางการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ดังกล่าว เกิดความสนใจและให้ความร่วมมือ

2) การกำหนดกลุ่มองค์กรหรือกรรมการที่รับผิดชอบโครงการ คณะกรรมการหมู่บ้าน หรือองค์การบริหารส่วนตำบล (อ.บ.ต.) มีศักยภาพและมีความเหมาะสมในการเป็นผู้ริเริ่มพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับชุมชน โดยมีองค์กรเครือข่ายอื่นๆ เช่น ศูนย์กศน. ในพื้นที่ เป็นผู้สนับสนุนการดำเนินงาน หลังจากนั้น ชุมชนจัดตั้งคณะกรรมการที่ประกอบไปด้วยตัวแทนของทุกกลุ่มในชุมชน (ตำบล/หมู่บ้าน) เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้แทนทางศาสนา โรงเรียนในชุมชน สถานประกอบการ ร้านค้า และหน่วยธุรกิจต่างๆ หน่วยงานของรัฐและเอกชนในท้องถิ่น และผู้แทนประชาชนดำเนินงานพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เฉพาะขึ้น เพื่อดูแลรับผิดชอบงานด้านการพัฒนาชุมชนโดยตรงตามยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้ โดยอาจมีการพัฒนาพัฒนาบุคลากรที่จะเป็นผู้ดำเนินงานชุมชนแห่งการเรียนรู้

3) การแสวงหาความร่วมมือจากกลุ่มเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ชุมชนควรวิเคราะห์ศักยภาพของหุ้นส่วนความร่วมมือ และแสวงหาความร่วมมือเพิ่มเติมในการสนับสนุนการดำเนินงานพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ จากทุกฝ่ายในชุมชนทั้งองค์กรท้องถิ่น หน่วยงานและองค์กรต่างๆ ที่มีสาขาอยู่ในท้องถิ่น สถานประกอบการ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้แทนประชาชน การร่วมมือกันต้องเป็นการร่วมมือแบบหุ้นส่วนคือ การร่วมลงทุนร่วมวางแผน ร่วมดำเนินงาน และร่วมรับผลการดำเนินงาน เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชน

4) การดำเนินงานและบริหารงานพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ เครือข่ายดำเนินงาน โดยยึดหลักความร่วมมือแบบหุ้นส่วน ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินงาน และร่วมรับผลจากการดำเนินงาน ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาของชุมชนและสิ่งที่ควรปรับปรุงร่วมจัดกิจกรรม และร่วมรับผลจากกิจกรรม และการติดตามความสามารถในการดำเนินงาน

5) การประเมินผลความสำเร็จ เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการทำงาน ชุมชนโดยคณะกรรมการ และเครือข่ายความร่วมมือร่วมกันติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน พร้อมทั้งชุมชนจัดประชุมชาวบ้าน ผ่านเวทีประชาคม เพื่อประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงาน หรือการสื่อสารผ่านช่องทางอื่น เช่น วิทยุกระจายเสียง สื่อวารสารชุมชน เป็นต้น เพื่อให้ประชาชนทุกกลุ่มได้เกิดความรู้ความเข้าใจมากยิ่งขึ้น และได้เห็นผลของการดำเนินงาน ซึ่งจะทำให้ประชาชนให้ความสนใจและมีส่วนร่วมมากขึ้น นำปัญหาหารือกับประชาชน และนำข้อเสนอแนะต่างๆ มาปรับปรุง

การดำเนินงาน ให้พัฒนายิ่งขึ้น ซึ่งชุมชนควรสรุปและจัดทำเอกสารของแต่ละโครงการอย่างเป็นระบบ เพื่อความสะดวกในการสืบค้น เพื่อย้อนดูข้อมูล หรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนอื่นๆ ถือเป็นองค์ความรู้สำคัญของชุมชนสำหรับผู้สนใจต่อไป

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในสังคม (Cisco, 2010) ในการนำยุทธศาสตร์ไปปฏิบัติ ชุมชนสามารถนำไปใช้ได้ทันที หรือเลือกประยุกต์แนวทางไปใช้ตามความเหมาะสม ควรคำนึงถึงลักษณะชุมชน วัตถุประสงค์การพัฒนา และแผนการพัฒนาชุมชน โดยอาจดำเนินการร่วมคิด หาทางเลือกจากแนวทางที่หลากหลายนี้ ร่วมกันกับทุกฝ่ายในชุมชน

5) ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

ปัจจัยแห่งความสำเร็จของสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศนเชิงบวกสำหรับชุมชน ได้แก่ (1) การมีผู้นำชุมชนที่ดี (2) มีการสนับสนุนงบประมาณ (3) มีเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็ง (4) มีขนาดชุมชนที่เหมาะสม (5) ชุมชนมีแผนชุมชนและเป้าหมายการพัฒนาที่ชัดเจน (6) มีแนวทางการดำเนินงาน (7) มีการออกแบบชุมชนเพื่อการเรียนรู้ (8) มีกลุ่มอาชีพต่างๆ (9) มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (10) สมาชิกมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด (11) มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย (12) มีระบบสาธารณูปโภคที่ครบครัน (13) มีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ (14) มีระบบการประกันสิทธิความรู้ เช่น การมีเว็บไซต์ชุมชน รวมทั้งการมีระบบการสร้างคุณค่าของพลเมือง มีการขับเคลื่อนนวัตกรรมทางสังคม การมีองค์กรหรือหน่วยงาน ศูนย์ความเป็นเลิศเฉพาะที่มุ่งพัฒนาองค์ความรู้ของชุมชนตั้งอยู่บนฐานทุนทางสังคมที่แตกต่างกัน กลไกการขับเคลื่อนชุมชนที่สำคัญนอกจากองค์ประกอบทั้งในเชิงโครงสร้างทางสังคมและเชิงระบบหรือสถาบันสำคัญของสังคม โดยมีการศึกษาและการเรียนรู้เป็นกลไกสำคัญต่อการแก้ปัญหาและการพัฒนา มีการบูรณาการการเรียนรู้ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพเข้าด้วยกันอย่างผสมกลมกลืน ยึดชุมชนเป็นฐานของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ โดยใช้ศักยภาพและทรัพยากรในชุมชนเป็นหลัก ให้ประชาชนและทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทำงานทุกขั้นตอนตั้งแต่การกำหนดและตัดสินใจในกิจกรรมสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับตนเองและชุมชนท้องถิ่น การสนับสนุนให้สังคมทุกส่วนและทุกระดับได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ และการสร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้จะเป็นรากฐานที่มั่นคงในการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ กลุ่มคณะทำงานเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ระดับชุมชนมีบทบาทโดยตรงในการสร้างชุมชนให้มีบรรยากาศการเรียนรู้ร่วมกัน การจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ รวมทั้งการพัฒนาองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้ ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาความรู้

ทักษะ ทักษะที่ดี และคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างเป็นองค์รวมของประชาชน จะเห็นได้ว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จของสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนสามารถแบ่งออกเป็นปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ได้แก่ ปัจจัยภายใน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชนที่ดี/ มีขนาดชุมชนที่เหมาะสม/ มีเป้าหมายการพัฒนาที่ชัดเจน/ มีแนวทางการดำเนินงานต่อเนื่อง/ มีการออกแบบชุมชนเพื่อการเรียนรู้/ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้/ สมาชิกมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด/ มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย/ มีระบบสาธารณูปโภคที่ครบครัน/ มีกลุ่มอาชีพหลากหลาย และปัจจัยภายนอก ได้แก่ มีการสนับสนุนงบประมาณ/ มีเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็ง/ มีการประกันสิทธิความรู้/ มีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองโดยทั่วไป ที่ไม่อาจเกิดขึ้นอย่างไม่มีเหตุ ปัจจัยอื่นๆ ได้ แต่ต้องประกอบไปด้วยเหตุและปัจจัยที่เป็นแรงกดดันทั้งจากภายในและภายนอกชุมชนหรือสังคม ปัจจัยภายนอกหรือปัจจัยภาวะวิสัย (Objectivity) ได้แก่ นโยบายของรัฐ สภาพปัญหาทางสังคมที่บีบบังคับและสุกงอมเพียงพอที่จะกดดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เป็นต้น ส่วนปัจจัยภายในหรือปัจจัยอัตตวิสัย (Subjectivity) ได้แก่ จิตสำนึกของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ตื่นตัวอย่างพอเพียงต่อการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ผู้นำทางความคิดในชุมชน เป็นต้น ซึ่งปัจจัยทั้งสองนี้อาจจะมีทั้งลักษณะสะสม (Accumulate) เอื้ออำนวย (Facilitate) หรือเป็นปัจจัยแบบเร่งขับพลัน (Precipitate) ได้ (กาญจนา แก้วเทพ, 2527)

ผลการศึกษาระณีศึกษาที่ดีจากทั้งในประเทศและต่างประเทศ และการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในระดับชุมชนและในระดับนโยบาย พบปัจจัยเงื่อนไขทางสังคมที่นำไปสู่ความสำเร็จข้างต้น ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็นปัจจัยภายในชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชนที่ดี มีขนาดชุมชนที่เหมาะสม มีเป้าหมายการพัฒนาที่ชัดเจน มีแนวทางการดำเนินงานต่อเนื่อง มีการออกแบบชุมชนเพื่อการเรียนรู้ มีกลุ่มอาชีพต่างๆ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สมาชิกมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย และชุมชนมีระบบสาธารณูปโภคที่ครบครัน และปัจจัยภายนอกชุมชน ได้แก่ ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ การได้รับการสนับสนุนงบประมาณอย่างต่อเนื่องเป็นธรรม การมีเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็ง และระบบประกันสิทธิความรู้ จะเห็นได้ว่าปัจจัยต่างๆ เหล่านี้มีผลต่อการดำเนินงานพัฒนาชุมชน และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ทั้งสิ้น ผลการศึกษาระณีตัวอย่างที่หลากหลาย ได้แก่ 1) เมือง Barcelona ประเทศสเปน 2) เมือง Stockholm ประเทศสวีเดน 3) เมือง Munich ประเทศเยอรมัน 4) เมือง Montreal ประเทศแคนาดา 5) เมือง Dublin ประเทศไอร์แลนด์ 6) เมือง Delft ประเทศเนเธอร์แลนด์ (Ergazakis et.al, 2006) ประเทศแห่งการเรียนรู้ ประเทศเดนมาร์ก ประเทศนิวซีแลนด์ ประเทศสิงคโปร์ ฯลฯ ภูมิภาคแห่งการเรียนรู้ เช่น สหภาพยุโรป (European Union) เป็นต้น ล้วนแล้วแต่มีผู้นำที่เข้าใจและตระหนักถึงปัญหาอย่าง

แท้จริง ทุ่มเทการพัฒนาสังคมสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ประกอบกับมีเครือข่ายความร่วมมือที่มีความตั้งใจจริงในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ให้เกิดผลเป็นรูปธรรม (Carrillo, 2003) จะเห็นได้ว่า สังคมที่ประสบความสำเร็จไม่ได้มีแผนนโยบายที่มุ่งไปสู่การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เท่านั้น แต่ยังมีปัจจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิ ผู้คนตระหนักในความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต และมีความกระตือรือร้นในการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมทางสังคม ภาคส่วนต่างๆ ในสังคมให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ มีนโยบายการพัฒนาที่ชัดเจนที่เกิดจากชุมชนอย่างแท้จริง ชุมชนเห็นความสำคัญ และพร้อมใจกันพัฒนาชุมชนไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ และร่วมรับผิดชอบผลการปฏิบัติร่วมกัน มีกลุ่มแกนนำที่มีความรู้ ผู้นำมีความกล้าเสี่ยง มีการดำเนินงานที่ต่อเนื่องโดยการคำนึงถึงสภาพการณ์ปัจจุบัน พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา

นอกจากนี้ ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนที่สำคัญ คือ ผู้นำ ที่มีความรู้ความสามารถ เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล ทำงานด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจ มีความเข้มแข็งอดทน และเห็นประโยชน์เพื่อส่วนรวม รวมทั้งมีความพร้อมที่จะปรับตัว ปรับวิธีคิด ปรับแผนเพื่อให้ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของประชาชน หน้าที่ที่สำคัญ คือ การดูแลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ให้อยู่ในสถานะที่ควบคุมได้ และสามารถให้ความรู้กับสิ่งที่กำลังจะเปลี่ยนแปลงได้ การพัฒนาชุมชนไทยเกิดขึ้นจากความศรัทธาเริ่มของผู้นำท้องถิ่น ซึ่งปัจจุบันสังคมไทยยังมีผู้นำการพัฒนา โดยเฉพาะผู้นำชุมชนและปราชญ์กระจายอยู่ทุกพื้นที่ประมาณ 1.7 ล้านคน และมีบทบาทสำคัญเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนทำให้มีชุมชนต้นแบบที่มีความเข้มแข็งสามารถเป็นแบบอย่างเพื่อเรียนรู้และประยุกต์ใช้อยู่ทั่วทุกภูมิภาค (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม, 2550) ซึ่งความสำคัญของผู้นำ อธิบายได้ดังที่ บุญมี จันทโรสม (การสนทนากลุ่ม วันที่ 21 สิงหาคม 2554) กล่าวถึงกระบวนการกลุ่มที่เกิดจากการนำของกลุ่มแกนนำในชุมชน “อันนี้เป็นจริงมัยว่าถ้าผู้นำหรือแกนนำพาไป จะไปตั้งหมู่บ้าน หรือว่ามันเป็นเฉพาะ กลุ่มแรกนำก่อน กลุ่มแรกทำให้ประสบความสำเร็จซะก่อน แล้วจะมีอีกกลุ่มใหญ่ ๆ อีกกลุ่ม ซึ่งเป็นชาวบ้านส่วนมากก็จะเข้ามาโดยอัตโนมัติ พอเห็นกลุ่มนำประสบความสำเร็จก็จะเอาแบบอย่าง ไม่ใช่ว่าผู้นำสุดยอดแล้วทุกคนจะแห่เข้ามา มันเป็นกระบวนการที่ต้องค่อยเป็นค่อยไป” จะเห็นได้ว่า ผู้นำในชุมชนเป็นบุคคลใดก็ตามที่ได้รับการยอมรับจากกลุ่มหรือสังคมในลักษณะใด ลักษณะหนึ่ง ให้เป็นผู้นำกลุ่มไปสู่เป้าหมาย หรือความต้องการของกลุ่ม ในแต่ละชุมชนอาจมีได้หลากหลาย ทั้งผู้นำที่เกิดจากการสืบทอด ผู้นำที่เป็นทางการ ผู้นำตามธรรมชาติ ที่กลุ่มยอมรับ ผู้นำเพราะความศรัทธา ผู้นำที่อยู่ในตำแหน่ง ผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) ที่มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชน สอดคล้องกับความคิดเห็นของสำลี ทองสิว (2526) ที่อธิบายว่า บุคคลที่

นับว่ามีบทบาทสำคัญในกระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชน คือ “ผู้นำการเปลี่ยนแปลง” (Change Agent) ซึ่งมีบทบาทในการสร้างความต้องการในการเปลี่ยนแปลง กระตุ้นการเปลี่ยนแปลง ทำให้การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นไปอย่างต่อเนื่อง และสามารถทำให้ประชาชนแสดงการกระทำหรือพฤติกรรมนั้นต่อไปได้แม้จะปราศจากผู้นำการเปลี่ยนแปลงในเวลาต่อมา ซึ่งการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้จะมีประสิทธิภาพหรือไม่นั้น บทบาทของผู้บริหาร นักการเมือง นักปกครอง นักธุรกิจ ผู้นำชุมชน นักพัฒนา นักการศึกษา และประชาชนมีส่วนสำคัญยิ่ง โดยทุกคนควรยึดหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) ในการทำงานหรือการทำหน้าที่ของตนเอง นั่นคือ มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ดำเนินงานต่างๆ ด้วยความโปร่งใส ตรวจสอบได้ เพื่อประโยชน์ส่วนร่วม ทำความดี และมีความเข้มแข็งทางปัญญา เรียนรู้ และปรับตัวได้ดี (ประเวศ วะสี, 2550) อย่างไรก็ดี เมื่อใดที่องค์กร ชุมชน และสังคมมีผู้บริหารและบุคลากรที่มีคุณธรรม มีความรู้ความสามารถ ปฏิบัติหน้าที่อย่างทุ่มเทและคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมแล้ว การจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพย่อมเกิดขึ้นได้ และเมื่อนั้นอนาคตของชุมชน หน่วยงานหรือองค์กรก็必将มีความเจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคงและยั่งยืน

การเปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องธรรมชาติ เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา และเป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่อง และเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้มนุษย์พัฒนาและมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น การกำหนดปรากฏการณ์ที่กำลังเปลี่ยนไปเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการพัฒนาชุมชนในยุคปัจจุบัน ดังที่ งามพิศ สัตย์สงวน (2543) ได้อธิบายว่าชุมชนควรคำนึงถึงระยะเวลา ทิศทางของการเปลี่ยนแปลง และระดับการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคล ระดับกลุ่มคน ระดับองค์กร ระดับสถาบัน ระดับชุมชน และระดับสังคม เพื่อจะได้กำหนดแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสม สอดคล้องกับ ณรงค์ เติ้งประชา (2541) ที่อธิบายปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมว่า ประกอบด้วย ปัจจัยภายใน ได้แก่ จำนวนประชากร ความสัมพันธ์ของผู้คน ความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม อุดมการณ์และความไม่เท่าเทียมกัน ผู้นำนำการเปลี่ยนแปลง ความเจริญก้าวหน้าหรือเทคโนโลยีสมัยใหม่ สิ่งเหล่านี้ย่อมทำให้สังคมและวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป ปัจจัยภายนอก ได้แก่ การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างชุมชน เกิดเป็นการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม การรับเอาเทคโนโลยีจากภายนอก การถูกรุกราน และการเลียนแบบการดำเนินชีวิตจากอีกสังคมหนึ่ง การเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจสังคม การเมืองการปกครองของประเทศหรือสังคมอื่นๆ จะเห็นได้ว่า เวลาที่พูดถึงการเปลี่ยนแปลงในระดับชุมชน เราอาจนึกถึงการเปลี่ยนแปลงเรื่องต่างๆ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นเมือง (Urbanization) การเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย (Modernization) การเปลี่ยนไปสู่สังคมอุตสาหกรรม (Industrialization) การเปลี่ยนแปลงไปสู่การ

ทำงานระบบราชการ (Bureaucratization) และการเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมประชาธิปไตย (Democratization) (ศิริรัตน์ แอดสกุล, 2545) จะเห็นได้ว่าการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนเป็นการเปลี่ยนแปลงในทางบวกที่มุ่งหวังให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงจากภายใน ภายใต้กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตและวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กระบวนทัศน์เชิงบวกในการการพัฒนาใหม่นี้เป็นการส่งเสริมกระบวนการทางธรรมชาติให้บุคคล กลุ่มบุคคล และชุมชนมีการเรียนรู้อย่างมีคุณค่า ส่งเสริมศักยภาพในการเรียนรู้ปรับตัวและแก้ปัญหาของชุมชนได้เป็นอย่างดี เพื่อให้สมาชิกชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี พึ่งพาตนเองได้ เคารพศักยภาพและภูมิปัญญาของกันและกัน และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

Hohn (1998) อธิบายการเปลี่ยนแปลง 4 ระดับ โดยการเปลี่ยนแปลงในระดับที่เรียกว่า Paradigm หรือกระบวนทัศน์เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนความเชื่อ วิธีคิด การให้คุณค่า และวิธีปฏิบัติ ที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้เรื่องราวต่างๆ ในสังคม ซึ่งทั้งบุคคลและชุมชนสามารถสัมผัสการเปลี่ยนแปลงในระดับนี้ได้ ดังนั้น การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนจึงหมายถึงการนำพาชุมชนไปสู่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติทางความคิดหรือกระบวนการทางความคิด การรับรู้ วิธีปฏิบัติ วิธีให้คุณค่า วิธีชีวิตทั้งหมดของผู้คน และฐานของวิถีเพื่อการจัดการตนเองของชุมชนให้พัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้น ซึ่งตั้งอยู่บนฐานการมองโลกความจริงเชิงบวกแบบหนึ่งที่เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป ชุมชนยังคงความเป็นชุมชนที่มีเอกลักษณ์ กระบวนทัศน์เชิงบวกหนึ่งส่งผลต่อชุมชนนั้นให้สามารถดำรงอยู่ได้ในช่วงเวลาหนึ่งอย่างมั่นคงและยั่งยืน ปัจจัยแห่งความสำเร็จข้างต้นจะนำไปสู่การพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชนได้

นอกจากปัจจัยส่งเสริมความสำเร็จที่ชุมชนควรพิจารณาตรวจสอบตนเองอยู่เสมอแล้ว ปัจจัยเชิงลบในแง่ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วย การขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ วัสดุอุปกรณ์สำหรับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มีไม่เพียงพอ การได้รับมอบหมายจากหน่วยงานอื่นๆ ทำงานเกิดภาระงานนอกเหนือจากที่ปฏิบัติเดิม จึงไม่มีเวลาทุ่มเทกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชน ปัญหาในการดำเนินการของกลุ่มอาชีพ และกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เช่น ขาดการถ่ายทอดความรู้ และการจัดเก็บข้อมูลที่เป็นระบบ ขาดความรู้เกี่ยวกับการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2548) ที่ได้อธิบายปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของชุมชนแห่งการเรียนรู้ในสหราชอาณาจักร ที่พบว่าประเด็นหุ้นส่วนความร่วมมือโดยเฉพาะจากนายจ้างและจากโรงเรียนมีไม่มากในบางเมือง กิจกรรมการเรียนรู้จึงขาดผู้สนับสนุนอย่างเต็มที่ การร่วมมือเครือข่ายต่างๆ ขาด

ความต่อเนื่อง งบประมาณน้อยโดยเฉพาะในระยะเริ่มแรกของการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ การวางแผนยุทธศาสตร์ไม่ครอบคลุมชุมชนทั้งหมด อาจต้องอาศัยความร่วมมือจากเครือข่ายในการระดมความคิดเห็น ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ และปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงาน ประเด็นเหล่านี้เป็นอุปสรรคการดำเนินงานพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้จากผู้ที่มีประสบการณ์

ปัจจัยภายนอกที่เกี่ยวข้องอื่นๆ อาทิ นโยบายภาครัฐ การเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบต่างๆ ความเชื่อมโยงของเศรษฐกิจไทยกับเศรษฐกิจโลกและภูมิภาค อาทิ ความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในอาเซียน (ASEAN) และเอเชีย-แปซิฟิก (APEC) ความร่วมมือในการพัฒนาพื้นที่ลุ่มแม่น้ำโขง (Great Mekhong Sub – region: GMS) ความร่วมมือทางเศรษฐกิจในกลุ่มบังคลาเทศ-อินเดีย-พม่า-ศรีลังกา-ไทย (BIMST-EC) รวมทั้งบทบาทในองค์การสหประชาชาติ การเป็นคู่ประสานงานประชุมเอเชีย-ยุโรป (ASEM) เป็นต้น เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ชุมชนควรใส่ใจ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความรู้แก่ประชาชน เนื่องจากผลจากการเป็นสมาชิกในประชาคมโลก อาจมีผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อสังคมไทย ชุมชนจำเป็นต้องปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ต้องวางยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ถูกต้องและเหมาะสม ดังนั้นในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ชุมชนจำเป็นต้องมีความรู้ โดยการเรียนรู้ตัวอย่างที่หลากหลาย เพื่อจะได้เลือกแนวทางการพัฒนาชุมชนที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทชุมชนต่อไป

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาชุมชนสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ไม่มีสูตรสำเร็จ แต่ละชุมชนย่อมมีวิธีการเฉพาะของตนเองซึ่งสอดคล้องกับสภาพ ปัญหาและความต้องการของประชาชนในชุมชนนั้นๆ และพัฒนาบนรากฐานของความเป็นชุมชน โดยต้องตระหนักว่า การเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญ และกิจกรรมการเรียนรู้ก็มีหลากหลาย ทั้งกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเป็นทางการหรือในระบบ กิจกรรมการเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการ การศึกษาเรียนรู้นอกระบบ และตามอัธยาศัย ซึ่งควรจัดกิจกรรมให้สม่ำเสมอจนเป็นวิถีปฏิบัติในชุมชนที่ผู้คนมีส่วนร่วมกับกิจกรรมเหล่านี้ เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของทุกคนในชุมชน

4. ผลการนำเสนออนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

ผลการนำเสนออนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน แบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ 1) ผลการพิจารณาผลการวิจัยในที่ประชุมสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ประชุมเสนอความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง มีการเสนอความคิดเห็น

หลากหลายเกี่ยวกับผลการวิจัย ทั้งในส่วนภาพรวมของการนำเสนออนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน อาทิ การอธิบายแนวทางการนำเสนอรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนว่าควรปรับให้มีความกระชับ อธิบายขั้นตอนกระบวนการตามลักษณะที่เกิดขึ้นจริงตามธรรมชาติ เป็นรูปแบบเปิดที่ชุมชนสามารถนำไปปรับใช้ได้ ตามลักษณะบริบทที่มีความแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ ซึ่งผู้วิจัยได้ปรับแก้ไขเพื่อให้มีความสอดคล้องกับข้อเสนอแนะข้างต้น และ 2) ผลการประเมินผลอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนในมิติต่างๆ ตามแบบประเมินรูปแบบ ซึ่งได้ข้อสรุปว่าอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนการประเมินในทุกมิติอยู่ในระดับดี และส่วนใหญ่เห็นว่าแสดงให้เห็นว่าด้านความมีคุณค่าและประโยชน์มีความสำคัญมากที่สุด ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผลการวิจัยสามารถนำไปปรับใช้ให้เกิดผลในทางปฏิบัติจริงได้ เป็นรูปแบบที่มีคุณค่าและประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญก้าวหน้าอย่างสมดุลและยั่งยืน

จะเห็นได้ว่า อนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนสามารถนำไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมในชุมชนได้ โดยอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนเป็นการนำเสนอภาพอนาคตที่เป็นไปได้ของการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นจริงในชุมชนมีหลักการ การนำไปใช้จริง เรียกว่า หลักการ 3L นั่นคือ **Learning (เรียนรู้ตลอดชีวิต)** กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต การส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เรียนรู้อยู่ในชุมชนและจากชุมชน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันตลอดเวลา โดยอาศัยการจัดการความรู้ ได้แก่ การบ่งชี้ความรู้ที่จำเป็น การสร้างและแสวงหาความรู้เพื่อการจัดกิจกรรมที่ตรงกับความต้องการ การจัดการความรู้ให้เป็นระบบเพื่อให้ง่ายต่อการค้นหาและการใช้งาน การประมวลและการกลั่นกรองความรู้ การเข้าถึงความรู้ได้อย่างสะดวกรวดเร็ว การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งที่เป็นลายลักษณ์อักษร และการถ่ายทอดความรู้จากคนสู่คน การประเมินผลความรู้และการเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์สามารถนำไปใช้และหมุนเวียนอย่างต่อเนื่อง **Living (พลวัตการพัฒนา)** รูปแบบการพัฒนาที่มีชีวิต เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติการเรียนรู้ของชุมชน มีความยืดหยุ่นและเปลี่ยนแปลงได้ตามบริบทชุมชนที่แตกต่าง พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การมีปฏิสัมพันธ์กับองค์ความรู้ที่หลากหลาย ไม่หยุดนิ่ง สามารถพัฒนาขยายผลให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง และ **Loving (สร้างสุขอย่างยั่งยืน)** กระบวนการสร้างความสุข บรรยากาศการเรียนรู้อย่างมีความสุข ชุมชนเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาาร่วมกัน พัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ อันจะนำมาซึ่งความสุขในการดำเนินชีวิต การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้จะเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ใหม่ให้แก่บุคคล และชุมชน

ซึ่งส่งผลต่อการเสริมสร้างศักยภาพชุมชน สังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนจะไปส่งเสริมกระบวนการทางธรรมชาติให้มีการเรียนรู้อย่างมีคุณค่า ส่งเสริมศักยภาพในการเรียนรู้ ปรับตัวและแก้ปัญหาของชุมชนได้เป็นอย่างดี ชุมชนมีอำนาจและสิทธิของตนในการตัดสินใจกำหนดทางเลือก รวมทั้งความสามารถควบคุมจัดการเพื่อให้ชุมชนสามารถตอบสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ด้วยตนเองอันเป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่สุดของความพอเพียงในชุมชน (อรสุดา เจริญรัต, 2546) เพื่อให้สมาชิกชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี พึ่งพาตนเองได้ เคารพศักยภาพและภูมิปัญญาของกันและกัน และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาเพื่อการพึ่งพาตนเอง บุคคลในชุมชนสามารถใช้ศักยภาพหรือความสามารถอย่างเต็มที่เป็นหลักในการเปลี่ยนแปลงแก้ไขปัญหาของตนเองเพื่อประโยชน์สุขร่วมกันของบุคคลในชุมชน (โอวาท สุทธานรักษ์, 2530) โดยมีเงื่อนไขที่สำคัญ 6 ประการ ได้แก่ 1) ต้องเป็นการพัฒนาแบบกลุ่ม 2) ต้องมีจิตสำนึกที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน 3) ต้องมีการสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นมาอีก และมีการถ่ายทอดจิตสำนึกไปสู่คนรุ่นต่อไป ในชุมชน 4) ต้องมีการรวมตัวกันในรูปแบบสหพันธ์ 5) ต้องมีการประสานทางวัฒนธรรมกับคนกลุ่มอื่นๆ และ 6) ชุมชนควรมีความสัมพันธ์ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ (ฉัตรทิพย์ นาถสุดา, 2529) จะเห็นได้ว่าชุมชนควรมีการกระตุ้นให้ประชาชนมีจิตใจใฝ่รู้ มีความสามารถในการเรียนรู้จากการกระทำของผู้อื่น สามารถปฏิเสธและปรับปรุงสิ่งที่เรียนรู้จากผู้อื่นให้เหมาะสมกับความต้องการของตนเองได้ รวมทั้งการส่งเสริมความมั่นใจในสภาพความเป็นอยู่หรือฐานะของตนเอง เป็นการสร้างความสุขที่เกิดขึ้นจากภายในบุคคล และชุมชน อนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนนำไปสู่การพัฒนาเป็นชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเองได้ ที่สามารถจัดการและการแก้ไขปัญหา และสร้างสรรค์สิ่งดีงามในด้านต่างๆ ในชุมชนร่วมกัน ชุมชนมีความเป็นปึกแผ่น สมาชิกของชุมชนมีความผูกพันและความสัมพันธ์ที่ดี มีการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนตลอดจนมีผลกระทบภายนอกชุมชนที่ดีขึ้นตามลำดับ ดังนั้นเพื่อให้การนำผลการวิจัยไปปฏิบัติเกิดผลดีต่อการพัฒนาบุคคล ชุมชน และประเทศชาติอย่างแท้จริง ชุมชนควรมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการนำอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

การดำเนินการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับสังคมไทยจำเป็นต้องคำนึงถึงการพัฒนาโดยใช้ชุมชนเป็นฐานการพัฒนาที่สำคัญ ดังนั้นในแต่ละชุมชนอาจมีความแตกต่างกันตามบริบทและภูมิสังคมของชุมชนนั้นๆ ซึ่งการนำรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนที่ได้จากงานวิจัยไปประยุกต์ใช้ให้เกิดผลจริงในทางปฏิบัติ

องค์กรหรือหน่วยงาน และชุมชนควรต้องคำนึงถึงองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้ ทั้งที่เป็นองค์ประกอบหลักและองค์ประกอบเสริมซึ่งถือเป็นพื้นฐานของการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยพิจารณาควบคู่ไปกับพื้นฐานทางสังคมที่ชุมชนมีอยู่ นั่นคือ ทุนมนุษย์ หรือทุนบุคคล ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางภูมิปัญญา ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และทุนทางศาสนาที่เป็นรากฐานสำคัญของชุมชนไทย โดยทุนทางสังคมเหล่านี้มีอยู่ในทุกชุมชน แต่อาจมีความหลากหลายแตกต่างกัน และดำเนินการพัฒนาโดยคำนึงถึงทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น รวมทั้งการพัฒนาบนหลักการการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ที่ให้ความสำคัญกับความร่วมมือแบบหุ้นส่วน การมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง การติดตามความสามารถในการดำเนินงาน ความจำเป็นของการเรียนรู้ การทำงานโดยคำนึงถึงความสำคัญของชุมชน การใช้ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนา การดำเนินการจัดกิจกรรมที่มีความหลากหลายผสมกลมกลืนกับการวิถีชีวิต การดำเนินงานโดยคำนึงถึงความเสมอภาค การเปิดโอกาสทางความคิด รับฟังและร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างเปิดกว้าง โดยเฉพาะประชาชนในพื้นที่ และการดำเนินงานส่งเสริมการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องตลอดเวลา เป็นหลักการที่ช่วยให้บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งหลักการส่วนใหญ่สอดคล้องกับหลักการพัฒนาสังคม ดังที่ สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2550) อธิบายปฏิบัติการทางสังคม ซึ่งเป็นหลักการปฏิบัติที่จะช่วยให้การปฏิบัติบรรลุเป้าหมาย ประกอบด้วยหลักประชาธิปไตยในการดำเนินงาน หลักช่วยกันคิดช่วยกันทำ (Non-directive Approach) หลักประชาชนพึ่งพาตนเอง (Self-help) หลักยึดวัฒนธรรมท้องถิ่น หลักยึดผู้นำท้องถิ่น หลักการประสานงาน หลักการทำงานเป็นกลุ่ม หลักการให้การศึกษา หลักการวางโครงการ หลักการประเมินผล หลักการเริ่มที่ประชาชนอยู่ หลักการรักษาสสมดุล (Balancing) และหลักการสร้างเครือข่าย (Networking) กล่าวโดยสรุป ในขณะที่องค์ความรู้กลุ่มแรกเป็นเหตุทำให้เกิดการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ องค์ความรู้เรื่องหลักการเป็นสิ่งที่นักพัฒนา หรือชุมชนจะต้องยึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยองค์ความรู้ต่างๆ เหล่านี้จะเชื่อมต่อกัน

กระบวนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนได้มาจากการสกัดแนวคิด ทฤษฎีที่หลากหลาย และจากการปฏิบัติจริงของกรณีศึกษาที่ดีต่างๆ ในขั้นตอนนี้ต้องเข้าใจร่วมกันว่า กระบวนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ได้นี้มาจากหลายทฤษฎี และสังคมแต่ละสังคมต่างก็มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างไม่เหมือนกัน ดังนั้นจึงไม่อาจจะระบุชัดเจนลงไปว่า ขั้นตอนหรือกระบวนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนจะมีลำดับกระบวนการที่ตายตัว สิ่งที่มีผู้วิจัยต้องการนำเสนอเป็นการระบุว่าต้องมีกระบวนการเหล่านี้ ส่วนว่าลำดับใดจะเป็นลำดับหนึ่ง สอง สาม คงต้องขึ้นอยู่กับสภาพของแต่ละสังคม ชุมชนที่นำความรู้นี้ไปใช้กระบวนการพัฒนา สังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการ

ปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนประกอบด้วยขั้นตอนการพัฒนาการสร้างความรู้ความตระหนักและเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดสังคมแห่งการเรียนรู้ การพัฒนาโดยใช้ความรู้เป็นฐานการพัฒนา และคุณค่าของการศึกษาตลอดชีวิต การสรรหาคณะทำงาน เรียกว่า คณะกรรมการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ขึ้นโดยชุมชนเอง เพื่อทำหน้าที่วางแผนการดำเนินงาน พัฒนาและออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ โครงการการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ การดำเนินการ และการประเมินผลการดำเนินงาน รวมทั้งรับผิดชอบการประสานงานร่วมมือกับผู้ที่เกี่ยวข้อง และเป็นที่ปรึกษาในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มบุคคลในพื้นที่ เป็นต้น การวิเคราะห์สภาพชุมชนโดยรวม ได้แก่ สภาพชุมชนในปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการและความสนใจ รวมทั้งการวิเคราะห์สถานะชุมชนในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ การกำหนดแผนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายโครงการและกิจกรรม การกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ รวมทั้งแนวทางการพัฒนาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ การพัฒนาแผนปฏิบัติการอย่างละเอียดสำหรับการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับชุมชน การแสวงหาความร่วมมือจากกลุ่มเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง การดำเนินการจัดกิจกรรม โครงการเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ การกำกับติดตามและประเมินผลความสำเร็จ การสรุปรวบรวมองค์ความรู้ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผลการดำเนินงานกับสมาชิกภายในชุมชน และชุมชนอื่นๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ และการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ผลการดำเนินงานการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ จะเห็นได้ว่า ในที่นี้ ชุมชนสามารถดำเนินการตามกระบวนการที่ระบุข้างต้นตามลำดับขั้นตอน องค์กรหรือหน่วยงาน และชุมชนสามารถยึดเป็นแนวทางการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ฯ และนำไปใช้ได้ทันที หรือเริ่มดำเนินการขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งก็ได้ รวมทั้งการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตหรือโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง อาจมีความแตกต่างกันตามการวิเคราะห์ของชุมชน ปัญหาและความต้องการที่หลากหลาย รวมทั้งความเหมาะสมกับบริบทของแต่ละชุมชน ดังที่ นักพัฒนาชุมชนและสังคมควรคำนึงถึงอนาคตการพัฒนาชุมชน ที่ประกอบด้วย

- 1) สภาพการพัฒนาคนและสิ่งต่างๆ สามารถทำให้เกิดขึ้นได้จริง
- 2) สภาพการพัฒนาในแต่ละสังคมไม่จำเป็นต้องเหมือนกัน ทั้งในเรื่องคน ความรู้ วัฒนธรรม หรือสิ่งปลูกสร้างต่างๆ
- 3) ทุกสังคมจะต้องพยายามมีชีวิตและมีอนาคตเป็นของตนเอง
- 4) การพัฒนาจะยังคงดำเนินต่อไปไม่มีที่สิ้นสุด ตราบใดที่ยังคงมีสังคมมนุษย์ แต่อาจมีความซับซ้อน สับสน รวดเร็ว อาศัยเทคโนโลยี ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะ แต่ก็อยู่ในกรอบสังคมเดียวกัน เพราะการดำรงอยู่เช่นนั้นเป็นประโยชน์ต่อทุกคนและส่วนรวม (สัจญา สัจญาวิวัฒน์, 2550)

นอกจากนี้ การดำเนินงานพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน อาจยึดยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยน

กระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน เป็นแนวทางร่วมกับแผนงานที่องค์กรหรือหน่วยงาน และชุมชน ได้กำหนดไว้แล้ว หรือกำหนดเป็นแนวทางการพัฒนาใหม่ได้เช่นกัน ทั้งนี้ การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ควรคำนึงถึงหลักการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ และปัจจัยแห่งความสำเร็จประกอบการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนด้วย ซึ่งคาดว่า ภายหลังจากการพัฒนาตามกระบวนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ข้างต้น บุคคล ครอบครัว องค์กรหรือหน่วยงาน และชุมชนจะเกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทัศน์ทางความรู้ ทักษะ และทัศนคติใหม่ที่ดีต่อการเรียนรู้ จนเกิดเป็นพฤติกรรมกรรมการดำเนินชีวิต และค่านิยมที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมโดยรวม สอดคล้องตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530-2534) จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) และร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11(พ.ศ.2555-2559) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2545- 2559) ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนาความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ การเชื่อมโยงมิติด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เข้าด้วยกันอย่างสมดุล มีคุณภาพและยั่งยืน และการพัฒนาประเทศตามวิสัยทัศน์ประเทศไทย ปี 2570 ที่ระบุชัดว่า คนไทยดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีความอยู่เย็นเป็นสุข และสามารถอยู่ในประชาคมโลกอย่างมีศักดิ์ศรี

อนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนเปรียบเสมือนแผนที่นำทางการพัฒนาประเทศด้วยชุมชนที่มีคุณภาพ เป็นชุมชนที่มีการศึกษาตลอดชีวิตเป็นกลไกขับเคลื่อน ให้ประชาชนได้มีโอกาสเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดเวลา ด้วยทรัพยากรการเรียนรู้ที่หลากหลายในท้องถิ่น มีวัฒนธรรมการพูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน การพัฒนาสังคมการเรียนรู้ตามความเหมาะสมกับสภาพบริบทของชุมชน เป็นสังคมฐานความรู้ที่พัฒนาขึ้นจากรากฐานวิถีชุมชนเดียวกัน การพัฒนาสังคมโดยอาศัยความรู้เป็นฐานการพัฒนาที่สำคัญ ทุกภาคส่วนในสังคมมีเป้าหมายร่วมกันในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ด้วยการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตในทุกระดับ เพื่อสร้างสังคมที่พลเมืองตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิต อาศัยความรู้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาตัวเอง ครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ เป็นผู้ใฝ่รู้ แสวงหาความรู้ด้วยวิธีการต่างๆ อย่างต่อเนื่อง สังคมมีบรรยากาศการศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิต มีแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ประชาชนสามารถเข้าถึงการเรียนรู้ได้รวดเร็ว สะดวกและง่าย โดยเป็นแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน โดยชุมชนอาจมีเนื้อหาสาระการเรียนรู้ที่แตกต่างกันไปตามแต่ละบริบท สังคมให้ความสำคัญกับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ที่ประชาชน

สามารถเรียนรู้จากประสบการณ์ที่หลากหลายของตนเองและผู้อื่น มีกระบวนการทางสังคมที่เกื้อหนุนส่งเสริมให้บุคคล กลุ่มบุคคล และชุมชนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยผ่านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ มีผู้จัดการศึกษาที่เข้าใจความต้องการและความสนใจที่แท้จริงของผู้เรียน มีองค์ความรู้และภูมิปัญญาที่หลากหลาย มีกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ตามความต้องการและความสนใจ มีองค์กรเครือข่ายการเรียนรู้ทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน มีหน่วยงานหรือองค์กรแห่งการเรียนรู้ ที่จัดกิจกรรมการศึกษาและส่งเสริมการเรียนรู้ รวมทั้ง ชุมชนและสังคมมีวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการจัดการความรู้ ซึ่งประเด็นเหล่านี้เป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างความยั่งยืนให้กับสังคมไทย

การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกเป็นการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน เนื่องจากการพัฒนาที่ยึดคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาทุกด้าน โดยอาศัยการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต กระบวนการพัฒนาความรู้ ทักษะ และทัศนคติอย่างต่อเนื่อง การศึกษาตลอดชีวิตจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่เกื้อกูลให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า เป้าหมายของสังคมแห่งการเรียนรู้ คือ การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตขั้นในชุมชน นั่นเอง (Foris, R., 2006; Cisco, 2010; Choi, S.D., 2003; Longworth, N., 2002; สุมาลี สังข์ศรี, 2544) ซึ่งทั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต การศึกษาตลอดชีวิต และสังคมแห่งการเรียนรู้ เป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างความยั่งยืนให้กับสังคมไทย ดังนั้นการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้จึงเป็นแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ยั่งยืน เป็นพลังขับเคลื่อนการพัฒนาในระดับบุคคลให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ มีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีความสุข ระดับชุมชน ส่งเสริมชุมชนเข้มแข็ง พึ่งพาตนเองได้ และชุมชนมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง และระดับสังคมและประเทศชาติ การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เป็นการพัฒนาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นองค์รวมให้มีความเข้มแข็งและเจริญก้าวหน้า สร้างความเจริญก้าวหน้า มั่นคง ให้ประเทศไทยดำรงตนในฐานะพลเมืองของโลกอย่างมีศักดิ์ศรีทั้งในปัจจุบันและในอนาคต

จะเห็นได้ว่า รูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนเป็นการพัฒนาที่เน้นความรู้และประสบการณ์ที่หลากหลาย ให้ความสำคัญกับชุมชนในฐานะองค์กรทางสังคมที่มีความเป็นอิสระ มุ่งหวังให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีคิด ความเชื่อ ระบบคุณค่า ฐานของวิถีเพื่อการจัดการที่ดีและสร้างสรรค์ของบุคคลและชุมชน ที่ได้รับการยอมรับโดยคนส่วนใหญ่ให้เป็นแนวทางการปฏิบัติใหม่ที่ตีร่วมกัน ส่งเสริมกระบวนการทางธรรมชาติให้มีการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดสุขภาวะทางจิตวิญญาณ อย่างมีคุณค่า สร้างสรรค์ ส่งเสริมศักยภาพในการเรียนรู้ การปรับตัวและการแก้ปัญหาของชุมชนได้เป็นอย่างดี และนำไปสู่การแก้ปัญหา การสืบทอดความรู้และวัฒนธรรมที่ดีงาม การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี

สามารถพึ่งพาตนเองได้ เคารพศักยภาพและภูมิปัญญาของกันและกัน และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และสนองต่อความต้องการของบุคคล และชุมชน มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องไม่มีที่สิ้นสุดก่อเกิดผลงานอันสร้างสรรค์เพื่อประโยชน์สุขอย่างสมดุลและยั่งยืน รูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนจึงเป็นความหมายใหม่ของการพัฒนาเชิงบวกที่มีคุณค่า เป็นพลวัตการพัฒนาเชิงบวกเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

การศึกษารูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชนได้ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจเรื่องการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการพัฒนาโดยใช้ความรู้เป็นฐานการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาและการศึกษาวิจัย ดังนี้

ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา

ข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนามีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางสำหรับการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชน และแนวทางการนำผลการวิจัยที่ได้ไปประยุกต์ใช้จริงในทางปฏิบัติ เพื่อให้เกิดคุณค่าและประโยชน์ต่อสังคมโดยรวมอย่างแท้จริง ผู้วิจัยนำเสนอข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย 3 ประเภท ประกอบด้วย 1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย 2) ข้อเสนอแนะสำหรับองค์กรหรือหน่วยงาน และ 3) ข้อเสนอแนะสำหรับชุมชนท้องถิ่น ซึ่งแต่ละข้อเสนอมีรายละเอียด ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 หน่วยงานที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของชุมชน และการพัฒนานโยบายและยุทธศาสตร์ด้านการศึกษาหรือความรู้เพื่อการพัฒนา อาทิ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทย มูลนิธิภูมิปัญญา สถาบันจัดการความรู้ (สคส.) โครงการการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.) ควรจัดสัมมนาร่วมกันเพื่อหาแนวทางในการประสานนโยบายและแผนงานเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ขึ้นในชุมชน เกิดแนวคิดการพัฒนาร่วมกันที่ชัดเจน แต่ละหน่วยงานมีศักยภาพและพลังที่จะมีส่วนร่วมในด้านต่างๆ เพื่อจัดทำเป็นวาระแห่งชาติ การกำหนดแผนงานในระดับชาติ และระดับชุมชนเพื่อการสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

1.2 หน่วยงานที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของชุมชน และการพัฒนานโยบายและยุทธศาสตร์ด้านการศึกษาหรือความรู้เพื่อการพัฒนา อาทิ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทย ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพัฒนาร่างนโยบายการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society Policy) ที่ประกอบด้วย หลักการและเหตุผล ลักษณะสังคมแห่งการเรียนรู้ สาระสำคัญของนโยบาย ได้แก่ คำจำกัดความ วิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์ของการจัดทำนโยบาย เงื่อนไขที่นำไปสู่ความสำเร็จ และร่างนโยบายการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ นโยบาย แผนงาน วัตถุประสงค์ เป้าหมาย มาตรการ/วิธีการ เป็นต้น เพื่อให้ร่างนโยบายดังกล่าวเป็นกรอบการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับประเทศไทยที่สำคัญ องค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับต่างๆ ของสังคม สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ตามความเหมาะสมต่อไป

1.3 ในระดับประเทศ รัฐบาลจำเป็นต้องมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาประเทศไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ เพราะเป้าหมายสูงสุดของการจัดการศึกษาตลอดชีวิต คือ การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของรัฐบาลร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีนโยบายหรือมาตรการในเรื่องกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้และการศึกษาตลอดชีวิต การสร้างและประกันโอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน ได้แก่ การประกันว่าประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงบริการที่ตอบสนองต่อความต้องการด้านการศึกษาและสังคม โดยมีกฎหมายรองรับเพื่อให้มีการดำเนินการตามเจตนารมณ์ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 อย่างเป็นรูปธรรม รวมทั้งการจัดตั้งองค์กรที่มีหน้าที่เฉพาะในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ในประเทศไทย ดังเช่นหลายประเทศได้ทำมาแล้ว ได้แก่ ประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศฟินแลนด์ ประเทศจีน และประเทศเกาหลีใต้ เป็นต้น ซึ่งข้อดีของการมีกฎหมายคือมีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงต่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ และการส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งจะทำให้เกิดระบบการพัฒนางาน การบริหารจัดการงานที่ครอบคลุมและมีทิศทางที่ชัดเจน ที่สำคัญขอบข่ายงานการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตมีความกว้างขวางมากกว่าการเพิ่มโอกาสทางการศึกษา การพัฒนาการศึกษาตลอดชีวิต การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย และครอบคลุมการพัฒนาบุคคล การพัฒนาองค์กร และการพัฒนาสังคมโดยรวมอย่างต่อเนื่องในมิติต่างๆ รวมถึงการกระตุ้นความร่วมมือกับนานาประเทศในภูมิภาค (ASEAN) และในระดับนานาชาติ

1.4 ภาครัฐสามารถนำรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนที่นำเสนอไปกำหนดเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบหรือหน่วยงาน ชุมชน

เมือง ให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ สามารถส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับทุกภาคส่วนในสังคม การจัดตั้งสำนักงาน/ศูนย์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ระดับชาติ (National Center for Learning Society Development) และการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาชุมชนต่างๆ เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยอาจปรับให้เข้ากับนโยบายหรือแนวทางของภาคส่วนต่างๆ และพัฒนาชุมชนไปเพื่อการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืนได้

2. ข้อเสนอแนะสำหรับองค์กรหรือหน่วยงาน

2.1 รัฐบาล โดยความร่วมมือจากกระทรวงที่เกี่ยวข้อง อาทิ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กระทรวงศึกษาธิการร่วมกับศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในพื้นที่ ภาคเอกชน และทุกส่วนในสังคมผลักดันการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบขึ้นในพื้นที่จริง โดยพัฒนาโครงการนำร่องตามแนวทางและกระบวนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ได้จากผลการวิจัยนี้ให้เกิดผลในทางปฏิบัติควบคู่กับการดำเนินการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยอาจขอความร่วมมือจากภาคส่วนต่างๆ และชุมชนที่สนใจ การสนับสนุนองค์ความรู้ งบประมาณ และการสนับสนุนทรัพยากรการเรียนรู้อื่นๆ อย่างเต็มที่ สำหรับการพัฒนาตามแผนงานจริง การชี้แนะการปฏิบัติงาน การกำหนดแนวทางการติดตามและประเมินผลเป็นระยะๆ ส่งเสริมการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ผลการดำเนินงาน เพื่อให้เป็นต้นแบบการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ที่สามารถกระตุ้นทุกฝ่ายในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ต่อไปอันจะเป็นกลไกการพัฒนาที่มีความเป็นพลวัต เป็นพลังการพัฒนาสังคมและประเทศ

2.2 องค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และทุกส่วนในสังคม อาทิ กระทรวงศึกษาธิการ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา) กระทรวงมหาดไทยกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน) สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สถาบันจัดการความรู้ (สคส.) โครงการการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.) สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.) สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ (Thailand Productivity Institute) สถาบันที่ปรึกษาเอกชน เป็นต้น ควรดำเนินการพัฒนาองค์ความรู้ เครื่องมือและกลไกการพัฒนาและการบริหารจัดการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง อาทิ การวิจัยและพัฒนาต่อยอดความรู้เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ การสร้างปัจจัยที่ก่อให้เกิดความสำเร็จในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ การระดมสรรพกำลังในการพลิกฟื้น การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ในชุมชน การพัฒนาวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สามารถตอบสนองของความต้องการในการเรียนรู้ที่แท้จริง การพัฒนาระบบการติดตาม

และประเมินผลการดำเนินงานเชิงสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เป็นมาตรฐาน ซึ่งเครื่องมือและกลไกการพัฒนาเหล่านี้ต้องเกิดจากการร่วมคิดและร่วมสร้างของประชาชนในพื้นที่เอง การพัฒนาที่เชื่อมโยงกับบริบทชุมชน ความต้องการของสาธารณชน เพื่อประโยชน์ของคนส่วนใหญ่อย่างแท้จริง

2.3 หน่วยงานที่มีบทบาทเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ และการเรียนรู้ของชุมชน อาทิ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กรมส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมการพัฒนาชุมชน กรมอนามัย กรมการศาสนา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน องค์การเอกชน องค์การธุรกิจ สถาบันการศึกษาและองค์การวิชาการ ควรดำเนินกิจกรรมการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับชุมชนอย่างเป็นระบบ การจัดตั้งสำนักงาน/ศูนย์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ระดับชุมชน (Community Center for Learning Society Development) รวมทั้งการดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ในแต่ละชุมชน เพื่อทำหน้าที่ช่วยเหลือส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงาน การกำกับดูแล การติดตามและประเมินผลการดำเนินการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ การปรับใช้ให้เหมาะสมกับแต่ละชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ

2.4 หน่วยงานที่มีบทบาทเกี่ยวกับการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร ทั้งหน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน อาทิ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระทรวงการคลัง กรมประชาสัมพันธ์ สื่อสารมวลชนทั้งวิทยุ โทรทัศน์ และสื่อหนังสือพิมพ์ วารสาร สมาคมห้องสมุด ศูนย์พัฒนานวัตกรรม มหาวิทยาลัย แหล่งเรียนรู้ และสื่อสารมวลชนในระดับพื้นที่ เช่น วิทยุชุมชน อาสาสมัครประชาสัมพันธ์ประจำหมู่บ้าน ควรสนับสนุนการลงทุนพัฒนาสื่อ เปิดพื้นที่การเรียนรู้ และกระตุ้นกิจกรรมการศึกษาเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ในมิติต่างๆ ครอบคลุมประชาชนทุกกลุ่มในพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศ

2.5 หน่วยงานที่มีบทบาทในการจัดการศึกษาเรียนรู้ในพื้นที่ อาทิ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เทศบาล โรงเรียน วัด และครอบครัว ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการพัฒนาการเรียนรู้ของประชาชนทุกกลุ่มในชุมชนโดยการจัดกิจกรรมการศึกษาทั้งสามรูปแบบ ได้แก่ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย รวมทั้งการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างไม่เป็นทางการ ผ่านการพูดคุยเรียนรู้ และการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงในชุมชน และระหว่างชุมชนให้มากขึ้น และดำเนินการโดยเน้นการทำงานแบบมีระบบ การมีส่วนร่วมของชุมชน และการดำเนินอย่างต่อเนื่อง

2.6 หน่วยงานในระดับนโยบาย ได้แก่ รัฐบาล ร่วมกับหน่วยงานที่มีบทบาทในการจัดการศึกษาเรียนรู้ในพื้นที่ อาทิ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เทศบาล โรงเรียน วัด และครอบครัว ควรปรับบทบาทจาก ผู้จัด มาเป็น ผู้จัดให้มีเพื่อทำหน้าที่อำนวยความสะดวกและสนับสนุนการเรียนรู้ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สามารถตอบสนองความต้องการและการแก้ปัญหาที่แท้จริงของประชาชน เน้นการส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรเครือข่าย เช่น มหาวิทยาลัย หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชน เข้ามาส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน การเสนอแนะแนวทางการพัฒนา การลงมือปฏิบัติร่วมกัน เพื่อให้เกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมกับการพัฒนาที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม

2.7 สถาบันการศึกษาในทุกระดับ ควรเป็นต้นแบบขององค์กรเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต ผลิตผู้เรียนที่เป็นบุคคลการเรียนรู้ และผู้นำการเรียนรู้ตลอดชีวิตในศาสตร์สาขาวิชาต่างๆ สำหรับสังคม ดำเนินกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาชน อาทิ การพัฒนางานวิจัย ผลิตองค์ความรู้และนวัตกรรมจัดการความรู้เพื่อขับเคลื่อนการศึกษาตลอดชีวิต เผยแพร่ความรู้ กระตุ้นจิตสำนึกและความรับผิดชอบเชิงจริยธรรมสู่สังคม ดำเนินการประเมินสถานการณ์เพื่อนำเสนอสาระอันเป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม

3. ข้อเสนอแนะสำหรับชุมชนท้องถิ่น

3.1 ชุมชนท้องถิ่นโดยความร่วมมือกับองค์กรหลักของกระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงการพัฒนาลังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน) และกระทรวงอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งองค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนในพื้นที่ อาทิ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กรมส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมการพัฒนาชุมชน กรมอนามัย กรมการศาสนา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน องค์กรเอกชน องค์กรธุรกิจ สถาบันการศึกษาและองค์กรวิชาการ และภาคประชาชนในพื้นที่ควรกำหนดแผนพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับชุมชนขึ้นตามบริบทและภูมิสังคมของตนเอง โดยคำนึงถึงสภาพภูมิประเทศและสังคมวิทยาเกี่ยวกับลักษณะนิสัยใจคอของผู้คนตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกัน ปรับการพัฒนาให้สอดคล้องประสานกับแนวทางการพัฒนาท้องถิ่น โดยการกำหนดกรอบกลยุทธ์การดำเนินงานที่ประกอบด้วย การกำหนดวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ และมาตรการที่ชัดเจน พร้อมทั้งกำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัดในแต่ละระยะการดำเนินการ รวมทั้งการดำเนินงานตามผลการวิจัยที่ได้ระบุไว้ชัดเจนตามบริบทของตนเอง ได้แก่ การพัฒนาบุคคลแห่งการเรียนรู้ การพัฒนาองค์ความรู้ การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ การพัฒนาการจัดการความรู้ และการพัฒนา

โครงสร้างพื้นฐานที่เอื้ออำนวยให้เกิดการเรียนรู้ของประชาชน พร้อมทั้งการทำประชาคมเพื่อการประชาสัมพันธ์กิจกรรมการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของชุมชนอย่างกว้างขวาง

3.2 ชุมชนโดยผู้นำท้องถิ่น ร่วมกับองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับท้องถิ่น อาทิ ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ ผู้บริหารท้องถิ่น สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเขตพื้นที่ และหน่วยงานด้านการพัฒนาชุมชนหรือสังคมอื่นทั้งภาครัฐและเอกชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่นๆ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรมส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ กรมการพัฒนาชุมชน กรมอนามัย กรมการศาสนา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน องค์กรเอกชน องค์กรธุรกิจ สถาบันการศึกษาและองค์กรวิชาการ และภาคประชาชน ศึกษาผลการวิจัย องค์ความรู้เกี่ยวกับสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ และสามารถใช้เป็นข้อมูลสำคัญในการดำเนินการพัฒนาชุมชน ให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ อันเป็นประโยชน์แก่ประชาชนโดยรวมได้ โดยอาจปฏิบัติตามแนวทางที่ได้นำเสนอและหรือประยุกต์องค์ความรู้บางอย่างจากงานวิจัยไปพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ในชุมชนท้องถิ่น เพื่อการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน การสร้างความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้ของชุมชน และการพัฒนาสังคมโดยรวมโดยใช้การศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นหลักที่สำคัญ

จะเห็นได้ว่า ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ข้างต้น อาจแบ่งได้เป็นข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ในระยะสั้น ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ในระยะกลาง และข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ในระยะยาว ซึ่งในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้อาจมีมาตรการและวิธีการที่แตกต่างกันตามแต่ละบริบทชุมชนดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ในระยะสั้น ได้แก่ การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและสนับสนุนการให้ความรู้ที่ถูกต้อง การพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักการและแนวคิดต่างๆ เช่น สังคมแห่งการเรียนรู้ การศึกษาตลอดชีวิตเพื่อให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญ และเห็นประโยชน์ของการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การพัฒนาเครื่องมือและกลไกการบริหารจัดการการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ การวิจัยและพัฒนาต่อยอดความรู้เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ การสร้างปัจจัยที่ก่อให้เกิดความสำเร็จในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ในชุมชน การพัฒนาวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สามารถตอบสนองของความต้องการในการเรียนรู้ที่แท้จริง การพัฒนาระบบการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานที่เป็นมาตรฐาน

ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ในระยะกลาง ได้แก่ การพัฒนาโครงการนำร่องตามแนวทางและกระบวนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ได้จากผลการวิจัยนี้ให้เกิดผลในทางปฏิบัติ ควบคู่กับการดำเนินการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ และนวัตกรรมการเรียนรู้ใหม่เพื่อให้เป็นต้นแบบการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ การกระตุ้นการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ที่มีความเป็นพลวัต การส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรมกระตุ้นการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการพัฒนาการเรียนรู้ของประชาชนทุกกลุ่มในชุมชนโดยการจัดกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิต ครอบคลุมการเรียนรู้ในมิติต่างๆ การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ต่างๆ อีกทั้งการผลักดันให้ชุมชนดำเนินการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ทำหน้าที่ดำเนินการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ การติดตามและประเมินผลการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้

ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ในระยะยาว ได้แก่ การผลักดันการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นจริงอย่างเป็นรูปธรรม การผลักดันกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้และการศึกษาตลอดชีวิต การสร้างและประกันโอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน ได้แก่ การประกันว่าประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงบริการที่ตอบสนองต่อความต้องการด้านการศึกษาและสังคม โดยมีกฎหมายรองรับเพื่อให้มีการดำเนินการตามเจตนารมณ์ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 การส่งเสริมและสนับสนุนชุมชน องค์กรหรือหน่วยงานกำหนดแผนพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับชุมชนขึ้นตามบริบทและภูมิสังคมของตนเอง การกำหนดกรอบกลยุทธ์การดำเนินงานที่ประกอบด้วย การกำหนดวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ และมาตรการที่ชัดเจน พร้อมทั้งกำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัดในแต่ละระยะการดำเนินการ ซึ่งกระบวนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้สามารถดำเนินการได้ตามองค์ความรู้ที่ได้จากผลการวิจัย ได้แก่ การพัฒนาบุคคลแห่งการเรียนรู้ การพัฒนาองค์ความรู้ การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ การพัฒนาการจัดการความรู้ และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้ออำนวยให้เกิดการเรียนรู้ของประชาชน พร้อมทั้งการทำประชาคมเพื่อการประชาสัมพันธ์กิจกรรมการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของชุมชนอย่างกว้างขวาง การสนับสนุนชุมชนให้มีการดำเนินงานที่ต่อเนื่อง นอกจากนี้ ควรดำเนินสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในทุกพื้นที่ ส่งเสริมการถ่ายทอดและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้แบบทางการและไม่เป็นทางการภายในชุมชน ระหว่างชุมชน และชุมชนอื่นๆ ในต่างประเทศ เป็นต้น ซึ่งการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เป็นการวางรากฐานการพัฒนาประเทศที่มั่นคงและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาวิจัยเรื่อง อนาคตรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชนได้กรอบความคิดที่สำคัญสำหรับการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชน จึงควรมีการนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นได้นี้ไปปฏิบัติจริงภาคสนาม โดยแบ่งส่วนการวางแผน การดำเนินการ การกำกับติดตามและประเมินผลตามลำดับ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน และภาคีเครือข่ายการเรียนรู้ทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนร่วมกันพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานการพัฒนาแบบองค์รวมที่สำคัญ

2. การศึกษาวิจัยเปรียบเทียบในเชิงลึกของการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ในประเทศและต่างประเทศ โดยการศึกษากรณีศึกษาที่ดี การสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องในระดับนโยบาย ระดับปฏิบัติการ และประชาชนในชุมชน เพื่อให้สามารถถอดองค์ความรู้ ประสบการณ์ในการดำเนินการ และเห็นผลลัพธ์การดำเนินการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ หรือการจัดกิจกรรมการศึกษาเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างครบวงจร

3. การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ในทางปฏิบัติต้องอาศัยเครือข่ายที่มสหวิชาชีพที่มีความรู้ความสามารถในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องมากมาย อาทิ นักการศึกษา นักพัฒนาชุมชน นักปกครอง ผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน สื่อสารมวลชน และประชาชน ซึ่งในอนาคตควรมีการศึกษากระบวนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ในรายละเอียดที่ลึกซึ้งต่อไป เน้นการสร้างรูปแบบจำลองจริง เพื่อให้เห็นลักษณะชุมชนสังคมแห่งการเรียนรู้ บทบาทของเครือข่ายที่แท้จริง โดยอาศัยความรู้ของผู้เชี่ยวชาญหลากหลายมากขึ้น

4. วิธีการศึกษาอนาคตหรือการมองอนาคตในรูปแบบต่างๆ ยังมีผู้สนใจดำเนินการวิจัยน้อยมากในสังคมไทย เนื่องจากปัจจัยหลายอย่าง อาทิ การมีองค์ความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับเทคนิคกระบวนการศึกษาอนาคต จึงควรมีการวิจัยศึกษาอนาคตภาพประเด็นทางสังคมใหม่ๆ เช่น การวิจัยอนาคตภาพทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลายในระดับต่างๆ ในสังคม การประยุกต์วิธีการมองอนาคตไปใช้ในการประชุมวางแผนระดับนโยบาย หรือการประชุมประชาคมในระดับชุมชนพื้นที่ เป็นประโยชน์ต่อกลุ่มองค์กร และชุมชน ซึ่งการศึกษาอนาคตหรือการมองอนาคตนี้เองสามารถปรับใช้ในมิติต่างๆ ตามความเหมาะสมต่อไป

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กาญจนา แก้วเทพ. กรณีศึกษาโครงการอบรมปัญญาชนชาวบ้าน. ใน **แนวคิดและ
ประสบการณ์การจัดการศึกษาเพื่อการพึ่งตนเอง**. หน้า 213-214. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
สารมวลชน, 2527.
- กาญจนา รุ่งตรานนท์. **รูปแบบการสอบคัดเลือกเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัย สาขาพลศึกษา**.
กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2530.
- การศึกษานอกโรงเรียน, กรม. **แนวคิดการพัฒนาห้องสมุดประชาชน: มิติใหม่ “ศูนย์
การเรียนรู้”**. กรุงเทพฯ: กองส่งเสริมปฏิบัติงาน, 2538.
- เกษม บุญอ่อน. เดลฟาย: เทคนิคในการวิจัย. **คุรุปริทัศน์** 10 (ธันวาคม 2522): 26 – 28.
- กุดธวัช เลิศสุริยะกุล. **การเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้พันธกิจที่สำคัญของกศน.**
[ออนไลน์]. 2547. แหล่งที่มา: [http://dnfe5.nfe.go.th/localdata/webimages/
story27social%tolearn.html](http://dnfe5.nfe.go.th/localdata/webimages/story27social%tolearn.html) [2551, สิงหาคม 9]
- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์. **มิติสุขภาพ: กระบวนการใหม่เพื่อสร้างสังคมแห่งสุขภาวะ**.
กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข, 2545.
- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ และคณะ. **วิถีชุมชน คู่มือการเรียนรู้ที่ทำให้งานชุมชนง่าย ได้ผล
และสนุก**. นนทบุรี: สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข, 2545
- โกศล ช่อผกา. **พุทธกระบวนทัศน์เชิงนิเวศวิทยาแนวโลก**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต,
สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2542.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. **คลื่นลูกที่ 5 ปราชญ์สังคม: สังคมไทยที่พึงประสงค์ในศตวรรษ
ที่ 21**. กรุงเทพฯ: ชัคเซส มีเดีย, 2550.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี, สำนักงาน. **พระราชบัญญัติการศึกษา
แห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545**. กรุงเทพฯ:
พริกหวานกราฟฟิค, 2542.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. **แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2545-2559**.
กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค, 2545.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. **โอกาสทางการศึกษาและการถ่ายทอดค่านิยม
เกี่ยวกับบทบาทสตรีในโรงเรียน**. กรุงเทพฯ: สำนักงานนายกรัฐมนตรี, 2538

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. สำนักนายกรัฐมนตรี.

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 พ.ศ. 2550- 2554. กรุงเทพฯ:
สุทรไพศาล, 2550.

คณะกรรมการพัฒนาการศึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจ**

และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 – ฉบับที่ 10 [ออนไลน์]. 2551. แหล่งที่มา:

<http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid=62> [2552, มกราคม 25]

คณะกรรมการพัฒนาการศึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. **ร่างแผนการศึกษา**

แห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559. เอกสารประกอบการประชุมประจำปี 2554

แผนฯ 11... ผู้การพัฒนายั่งยืน ในวันพฤหัสบดีที่ 7 กรกฎาคม 2554. กรุงเทพฯ:

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2554.

คณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, สำนักงาน. **แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการไทย**

(พ.ศ. 2551-พ.ศ. 2555). กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ,

2551.

คณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, สำนักงาน. **โครงการสร้างต้นแบบการปรับเปลี่ยน**

กระบวนการทัศน์ วัฒนธรรม และค่านิยม [ออนไลน์]. 2550. แหล่งที่มา:

http://www.opdc.go.th/special.php?spc_id=4&content_id=121 [2551, สิงหาคม 9]

คาปร้า, พิรติจ้อฟ. **จุดเปลี่ยนแห่งศตวรรษ.** กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกลด์คิมทอง, 2529.

งามพิศ สัตย์สงวน. **มานุษยวิทยากายภาพ.** กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

จิรัชณา วิเชียรปัญญา. เครื่องมือและเทคนิคทางการจัดการความรู้กับงานบริการวิชาการ.

วารสารสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 13 (2549-2550): 32-37, 2548.

จุพินทิพา ชนะพลไกร. **ความคิดเห็นของผู้ใช้บริการแหล่งการเรียนรู้ตามอัยาศัยเกี่ยวกับ**

นิทรรศการของศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษา กรมการศึกษานอกโรงเรียน

กระทรวงศึกษาธิการ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ

โรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

จุมพล พูลภัทรชีวิน. การวิจัยอนาคตกับงานพัฒนศึกษา. ใน **เอกสารประกอบการบรรยายการ**

ออกแบบวิถีวิจัยทางพัฒนศึกษา, หน้า 1-15. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย, 2547. (อัดสำเนา)

จุมพล พูลภัทรชีวิน. การวิจัยอนาคต. **วารสารวิทยาการวิจัย** 1, 1 (มกราคม – เมษายน 2529):

22– 25.

- จุมพล พูลภัทรชีวิน. การวิจัยอนาคตแบบ EDFR ใน ทิศนา เขมมณี และสร้อยสน สกลรัตน์, (บรรณาธิการ), **แบบแผนและเครื่องมือการวิจัยทางการศึกษา**, หน้า 263-265. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
- จุมพล พูลภัทรชีวิน. เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบ EDFR. **วิจัยการศึกษา** 10, 5 (มิถุนายน-กรกฎาคม 2530): 23 – 30.
- จุมพล พูลภัทรชีวิน. อนาคตศึกษาและการวิจัยอนาคต. **รัฐสภาสาร** 30, 7 (กรกฎาคม 2525): 66 – 70.
- จุมพล พูลภัทรชีวิน. อนาคตศึกษา [ออนไลน์]. 2548. **โครงการจิตวิวัฒน์ มูลนิธิสวดศรี-สุฤษดิ์วงศ์ สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)**. แหล่งที่มา: <http://semsikkha.org/article/article/article171.doc> [2551, พฤศจิกายน 20]
- จุฬารักษ์ มาเสถียรวงศ์. **นโยบายและยุทธศาสตร์การศึกษาแบบมุ่งอนาคตเพื่อเด็กและเยาวชนไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.
- จอมทยาสนิท พงษ์เสฐียร. **การศึกษาวัฒนธรรมการเรียนรู้ของชุมชนกับอิทธิพลของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร: กรณีศึกษากลุ่มอาชีพหมู่บ้านสามขาจังหวัดลำปาง**. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548
- ฉัตรทิพย์ นาถสุดา. **บ้านกับเมือง**. กรุงเทพมหานคร: รุ่งเรืองสาส์น, 2529.
- ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์. **ชุมชนและการพัฒนาชุมชน** [ออนไลน์]. 2551. แหล่งที่มา: <http://www.human.cmu.ac.th/~hc/ebook/006103/lesson10/01.htm2551> [2552, มกราคม 26]
- ชลลดา ทองทวี. **ตัวดึง-เร่งวิถี ในกระบวนการเปลี่ยนย้ายกระบวนการเรียนรู้สู่สังคมแห่งสุขภาพะ**. **วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร** 29, ฉบับพิเศษ ภาษาและวัฒนธรรม (2550): 135-155.
- ชัยวัฒน์ ธีระพันธ์. **ทฤษฎีไร้ระเบียบ: ทางแพร่งของสังคมสยาม**. กรุงเทพฯ: คบไฟ, 2537.
- ณรงค์ เล็งประชา. **มนุษย์กับสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2541.
- ณัฐพิศ วัจวิญญู. **กระบวนการค้นสุขภาพและนิเวศวิทยาแนวโลก**. กรุงเทพฯ: สถาบันขวัญเมือง, 2546.

- ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ และ พัทธินันท์ สิริสุนทร (บรรณาธิการ). **วัฒนธรรมการเรียนรู้ของคนไทย: รวมบทความนำเสนอในการประชุมวิชาการประจำปี 2545 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร 18-19 กรกฎาคม 2545**. กรุงเทพฯ: พี.เอ.ลิฟวิ่ง, 2545
ทักษิณ ชินวัตร และธีรชัย วรณภิกข, เรียบเรียง. **ปฏิรูปการศึกษาสู่สังคมแห่งการเรียนรู้**. กรุงเทพฯ: สถาพรบุ๊ค, 2547.
- ทีศนา แคมมณี. **รูปแบบการเรียนการสอน: ทางเลือกที่หลากหลาย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.
- ทองสง่า ผ่องแผ้ว. **เทคนิคเคลฟาย [ออนไลน์]**. 2548. แหล่งที่มา:
<http://vod.msu.ac.th/itdc/article/thongsanga/001.htm> [2551, พฤศจิกายน 25]
- เทียนฉาย กิระนันท์. นวัตกรรมด้านการจัดการระบบการศึกษา. **วารสารข้าราชการครู** 16, 6 (สิงหาคม - กันยายน 2539): 41-47.
- ธนากร สังเขป. **หลักคิดในการพัฒนาชุมชน [ออนไลน์]**. 2547. แหล่งที่มา:
<http://www.franchisecb.com> [2554, สิงหาคม 20]
- ธรรมรักษ์ การพิศิษฐ์. 10 วิธีการเรียนรู้ เพื่อปรับเปลี่ยน กระบวนทัศน์ ในการแก้วิกฤตของประเทศ. **ประชาชาติธุรกิจ** 29, 3696 (2896) (13 มิถุนายน 2548): 6.
- ธีรศักดิ์ อัครบวร. **กิจกรรมการศึกษาเพื่อท้องถิ่น: เพื่อทรัพยากรมนุษย์และสังคมแห่งการเรียนรู้**. กรุงเทพฯ: ก.พลพิมพ์, 2545.
- นาตยา ภัทรแสงไทย. **ยุทธวิธีการสอนสังคมศึกษา**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2525.
- นิคม ทาแดง. การสร้างแบบจำลองระบบทางการศึกษา. ใน **ประมวลสาระชุดวิชาการจัดระบบทางการศึกษา หน่วยที่ 5**, หน้า 117-152. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2536.
- นิวัติ อรรถบลดยุค. **การวิเคราะห์แหล่งความรู้หมู่บ้านดีเด่นในจังหวัดอุบลราชธานี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2536.
- นิรมล กิตติวิบูลย์. ปฏิรูปการศึกษาเพื่อก้าวสู่สังคมฐานความรู้ของประเทศในภูมิภาคเอเชีย. **วารสารการศึกษาไทย** 4, 35 (สิงหาคม 2550).
- น้ำทิพย์ วิชาวิน. **การจัดการความรู้กับคลังความรู้**. กรุงเทพฯ: เอสอาร์ ฟรินดิง แมสโปรดักส์, 2547.
- นงลักษณ์ วิรัชชัย. **การวิเคราะห์อภิมาน**. หน้า 120-121. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

- นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม. **การพัฒนารูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้: กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดชลบุรี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.
- บวร ปัทมธรร. **สังคมแห่งการเรียนรู้หรืออุปาทาน** [ออนไลน์]. 2548. แหล่งที่มา: <http://www.nidambe11.net/ekonomiz/2005q4/article2005nov28p8.html> [2551, เมษายน 13].
- บุญเลิศ มาแสง. **นอกรั้วโรงเรียน: กระบวนการการนำการศึกษาเข้าไปหล่อหลอมตนเองและสังคม**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2532.
- บุญส่ง หาญพานิช. **การพัฒนาแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.
- ปฐม นิคมานนท์. **การศึกษานอกระบบโรงเรียน**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ทิพย์อักษร, 2528.
- ประดิษฐ์ มัชฌิมา. **สังคมวิทยาชนบท**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2522.
- ประยูร ศรีประสาธน์. เทคนิคการวิจัยเดลฟาย. **วารสารการศึกษาแห่งชาติ** 4, 14 (เมษายน – พฤษภาคม 2523): 49 – 60.
- ประเวศ วะสี. **กระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนา: แนวทางใหม่แห่งความร่วมมือในการพัฒนา (New Development Paradigm)**. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการร่วมภาคีรัฐบาลและเอกชนเพื่อแก้ไขปัญหาสังคม (กรอ. สังคม) สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการสังคมแห่งชาติ กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม, 2537.
- ประเวศ วะสี. **วิถีมุขยี่ในศตวรรษที่ 21 สู่ภพภูมิใหม่แห่งการพัฒนา**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์, 2545.
- ประเวศ วะสี. **สู่สังคมแห่งการเรียนรู้ ปฏิรูปทางปัญญาพหุชาติออกจากวิกฤต**. [ออนไลน์]. 2553. แหล่งที่มา: http://www.qlf.or.th/wp-content/uploads/สังคมแห่งการเรียนรู้_ประเวศ_วะสี11.pdf [2554, กรกฎาคม 30]
- ประสาน ต่างใจ. **จิตกับจักรวาล**. กรุงเทพฯ: คบไฟ, 2541.
- ประสาน ต่างใจ. **จิตวิทยา: จิตวิญญาณ**. กรุงเทพฯ: คบไฟ, 2538ก.
- ประสาน ต่างใจ. **ชีวิตหลังตาย: วิเคราะห์อย่างเป็นวิทยาศาสตร์**. กรุงเทพฯ: กรีนพีซ, 2537.
- ประสาน ต่างใจ. **ธรรมวิทยาศาสตร์: เรื่องของมนุษย์ โลกและจักรวาล**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิภูมิปัญญา, 2538ข.

- ประสาน ต่างใจ. **บุพนิมิต กระบวนทัศน์ใหม่**. กรุงเทพฯ: สถาบันวิถีทรรศน์, 2545.
- ประสาน ต่างใจ. **มนุษย์ กับ ความคิด เพื่อเข้าถึงความรู้ ความจริงของชีวิต โลก และจักรวาล**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิภูมิปัญญา, 2538ค.
- ประสาน ต่างใจ. **ศตวรรษใหม่ : โลกไม่ต้องการมนุษย์อีกแล้ว!**. กรุงเทพฯ: สถาบันวิถีทรรศน์, 2542.
- ประสาน ต่างใจ. **เอกภาพของชีวิตกับจักรวาล**. กรุงเทพฯ: กรีนพีซ, 2539.
- ประสาท หลักศิลา. **สังคมวิทยากรุงเทพฯ**. กรุงเทพฯ: ก้าวหน้า, 2514.
- ปราวีณยา สุวรรณณัฐโชติ. **เอกสารสรุปการบรรยายเรื่องวิธีการในการศึกษาแนวโน้มกับการศึกษาแนวโน้มทางเทคโนโลยีการศึกษา [ออนไลน์]**. 2547. ภาควิชาโสตทัศนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 10 สิงหาคม 2547 ณ ห้องประชุมยุพา วีระไวทยะ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ แหล่งที่มา: www.pirun.ku.ac.th [2551, พฤศจิกายน 20]
- ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์. **การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2521.
- พนม พงษ์ไพบูลย์. **สังคมแห่งการเรียนรู้ [ออนไลน์]**. 2550. แหล่งที่มา: <http://learners.in.th/blog/yardnapa2/15632> [2551, ตุลาคม 20]
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **พุทธวิธีแก้ปัญหาเพื่อศตวรรษที่ 21**. กรุงเทพฯ: ชมรมพุทธศาสตร์ กฟผ., 2538.
- พระมหาสุทิตย์ อากาศโร. **นวัตกรรมการเรียนรู้: คน ชุมชน และพัฒนาวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข, 2548.
- พันธุ์สุรย์ ลดาวัลย์, สิทธิณัฐ ประพุทธินติสาร และเท็กซ์เตอร์, โรเบิร์ต บี. **ทางเลือกในอนาคตของสังคมไทย: ในทัศนะของนักวิชาการ**. เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมูลนิธิเอเซีย, 2527.
- พิชัย เสี่ยมจิตต์. **บริหารองค์การแห่งการเรียนรู้สู่องค์กรอัจฉริยะ. วารสารครุทัศน์ 19, 9 (มิถุนายน- พฤศจิกายน 2550)**.
- พรชูลี อาชวอำรุง. **การศึกษาผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับยุทธศาสตร์การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์วัฒนธรรม ค่านิยม: ระยะที่ 1 จังหวัดน่านและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.
- ไพฑูรย์ สีนลารัตน์. **รายงานวิจัย เรื่อง กระบวนทัศน์ใหม่ในการบริหารจัดการอุดมศึกษาไทย**. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.

มณีรัตน์ ประกัน. **กระบวนการเรียนรู้ของบุคคลในการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน: ศึกษากรณีสมาชิกศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเครือข่ายป่าตะวันออก**. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, สาขาวิชาชนบทศึกษาและการพัฒนา สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550.

ยุค ศรีอาริยะ. **Global Vision: สู่กระแสกระบวนทัศน์ใหม่**. กรุงเทพฯ: ไอโอนิค อินเตอร์เทค รีซอสเซส, 2539.

ยุค ศรีอาริยะ. **ทฤษฎีและความรู้ในยุคโลกาภิวัตน์**. กรุงเทพฯ: สถาบันวิถึทรรศน์, 2544.

ยุค ศรีอาริยะ. **ภูมิปัญญาบูรณาการ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สถาบันวิถึทรรศน์, 2545.

เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน. **คู่มือการสรรหาและคัดเลือกสังคมแห่งการเรียนรู้ ต้นแบบ**. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2551ก.

เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน. **นครแห่งการเรียนรู้**. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์, 2547

เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน. **แนวทางพัฒนานครแห่งการเรียนรู้**. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์, 2547ข.

เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน. **รายงานการปฏิรูปการเรียนรู้ระดับการศึกษาขั้น พื้นฐาน: พหุกรณีศึกษา**. กรุงเทพฯ: คุรุสภาลาดพร้าว, 2548.

เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน. **รายงานการวิจัย เรื่อง วิถีวิทยาการประเมินความสำเร็จของการศึกษา เพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้**. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ, 2551ข.

เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน. **สังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ 5 ภูมิภาค รุ่นที่ 1**. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2551ค.

วรรษยา ศิริวัฒน์. **กระบวนทัศน์ใหม่ในการปฏิรูประบบราชการไทย**. ใน **เอกสารประกอบการประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติ ครั้งที่ 7**, หน้า 698-700. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2549.

วัชรวิ น้อยพิทักษ์. **ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อสิ่งอำนวยความสะดวก การให้บริการ และรูปแบบการใช้ประโยชน์: ศึกษาในกรณีผู้มาใช้สวนสาธารณะในกรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2536.

วิจารณ์ พานิช. **การจัดการความรู้ (KM) กับการพัฒนาเยาวชน [ออนไลน์]**. 2549. แหล่งที่มา: <http://gotoknow.org/blog/thaikm/4628> [2552, กุมภาพันธ์ 2]

- วิชาการ, กรม. **คู่มือพัฒนาสื่อการเรียนรู้**. กรุงเทพฯ: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, 2545.
- วิไลรัตน์ ยิ้มแฉ่ง. **การนำเสนอรูปแบบการจัดस्थานักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาด เล็กในชนบท**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2527.
- วิวัฒน์ แพร์สิริ. **วิวัฒนาการและอนาคตภาพการศึกษาศตวรรษที่ 21 เพื่อพัฒนาสังคมไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์, สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะ ครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- วิโรจน์ สารรัตน์. **อนาคตศึกษา: วิสัยทัศน์เพื่อการบริหารและการพัฒนา** [ออนไลน์]. 2548. แหล่งที่มา: <http://ednet.kku.ac.th> [2551, 2 พฤศจิกายน]
- วีระ สมบูรณ์. **จริยวินัยสำหรับคริสต์ศตวรรษที่ 21**. กรุงเทพฯ: โกมล คีมทอง, 2545.
- วีระยุทธ วิเชียรโชติ. **จิตวิทยาการเรียนการสอนแบบสืบสวนสอบสวน**. กรุงเทพฯ: อำนวยการ พิมพ์, 2521.
- ศศิธร ออบกลิ่น. **นานาเรื่องราวการจัดการความรู้**. กรุงเทพฯ: บีเอ็มแอดเวทไทยซิ่ง, 2549
- ศิริชัย กาญจนวาสี. **ทฤษฎีการวัดและประเมินผล**. เอกสารประกอบการสอน ภาควิชาวิจัยและ จิตวิทยาการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541. (อัดสำเนา)
- ศิริรัตน์ แอดสกุล. **รวมบทความสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา พ.ศ. 2545**. กรุงเทพฯ: ภาควิชา สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **การพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2515.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.
- สามัญศึกษา, กรม. **แนวดำเนินการ การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน**. กรุงเทพฯ: หน่วย ศึกษาพิเศษ, 2542.
- ลำลี ทองธิว. **กลวิธีการเผยแพร่นวัตกรรมทางการศึกษาสำหรับผู้บริหารและครูก้าวหน้า**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 2526.
- ลีปนันท เกตุทัต. **จากอดีตและปัจจุบันสู่อนาคตของการปฏิรูปการศึกษาไทย: สู่สังคม แห่งปัญญาการเรียนรู้**. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2545.
- ลีปนันท เกตุทัต และเท็กซ์เตอร์, โรเบิร์ต บี. **ทางสายกลางของสังคมไทยในอนาคต: เทคโนโลยีที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ร่วมกับ สถาบันวัฒนธรรมและการสื่อสาร อีสต์ เวสต์ เซ็นเตอร์ ฮาวาย สหรัฐอเมริกา, 2535.

สิริลักษณ์ ยิ้มประสาทพร. **กระบวนทัศน์ใหม่กับการเรียนรู้ของชุมชน**. กรุงเทพฯ: โครงการ
เสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.), 2548.

สีลาภรณ์ นาคทรรพ. **ตัวชี้วัดสำหรับงานพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชน
ท้องถิ่น, 2538.

สุนทร สุนันท์ชัย. **การศึกษานอกโรงเรียน... เส้นทางที่ไม่สิ้นสุด**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์,
2529.

สุบรรณ พันธวิลาส และ ชัยวัฒน์ ปัญญาพงษ์. **ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์,
2522.

สุภางค์ จันทวานิช. **การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552.

สุนน อมรวีวัฒน์. **ยุทธศาสตร์การศึกษาตลอดชีวิตเพื่อสังคมไทยในศตวรรษที่ 21**. กรุงเทพฯ:
สถาบันเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ,
2543.

สุมาลี สังข์ศรี. **การพัฒนาชุมชนเมืองแห่งการเรียนรู้สำหรับสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: กลุ่ม
พัฒนานโยบายการเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาและการท่องเที่ยว สำนักมาตรฐานการศึกษา
และพัฒนาการเรียนรู้, 2548.

สุมาลี สังข์ศรี. **รายงานการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อสังคมไทยในศตวรรษที่ 21**. กรุงเทพฯ:
คุรุสภาลาดพร้าว, 2544.

เสรี พงศ์พิศ. **ฐานคิด: จากแผนแม่บทสู่วิสาหกิจชุมชน**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโลกสีเขียว, 2537.

เสรี พงศ์พิศ. **แนวคิดแนวปฏิบัติยุทธศาสตร์พัฒนาท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์,
2551.

สรยุทธ รัตนพจนารถ. **รักกันอย่างไร...ให้เป็นจิตวิวัฒน์ ?** [ออนไลน์]. 2547.

แหล่งที่มา: <http://www.matichon.co.th/matichon> [2552, มกราคม 20]

ส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม, สถาบัน. **สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม**
[ออนไลน์]. 2552. แหล่งที่มา: <http://www.kmi.or.th/> [2553, พฤศจิกายน 5]

ส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน, สำนักงาน. **รู้จักสสค.** [ออนไลน์]. 2553.

แหล่งที่มา: http://www.qlf.or.th/about/about_who [2553, พฤศจิกายน 5]

สปพันธ์ ขิตานนท์. **เศรษฐกิจเพียงพอ "หนทางสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน"** [ออนไลน์]. 2549.

แหล่งที่มา: http://subweb2.dpt.go.th/dpt_kmcenter/index.php?option=com_content&task=view&id=12&Itemid=2 [2551, มีนาคม 20]

สมประสงค์ วิทยเกียรติ. **นวัตกรรมในการศึกษา**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2551.

อารีย์ อัครนุกภาพ. **การนำเสนอรูปแบบพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**.

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาศิลปศึกษา ภาควิชาศิลปศึกษา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.

อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา. **กระบวนการเรียนรู้ใหม่กับการเรียนรู้ของชุมชน**. กรุงเทพฯ: โครงการ

เสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข, 2548.

อุทัย ดุลยเกษม. **อดีต/อนาคตการดำเนินการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน**. กรุงเทพฯ:

กลุ่มติดตามและประเมินผล สำนักบริหารงานการศึกษานอกระบบโรงเรียน, 2548.

อุทัย นิรัญโต. **หลักการบริหารงานบุคคล**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2531.

อุทุมพร จามรมาน. **การสังเคราะห์งานวิจัยเชิงปริมาณ**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527.

อรศรี งามวิทยาพงศ์. **กระบวนการเรียนรู้ในสังคมไทยและการเปลี่ยนแปลงจากยุคชุมชนถึง**

ยุคพัฒนาทันสมัย. โครงการศึกษางานโครงการตามสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ

พระราชดำริด้านการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ,

2547.

อรศรี งามวิทยาพงศ์. **กระบวนการพัฒนาของรัฐ: จากผู้ใหญ่ถึงหลุยส์ วิตตอง** [ออนไลน์].

2545. แหล่งที่มา: <http://www.geocities.com/midnightuniv.html> [2552, มกราคม 16]

อรศรี งามวิทยาพงศ์. **กระบวนการจัดการความยากจนในชนบทของรัฐในช่วง**

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-8: พ.ศ. 2504-2544. วิทยานิพนธ์

ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย

ธรรมศาสตร์, 2546.

อรศรี งามวิทยาพงศ์. **กรอบความคิดว่าด้วยกระบวนการเรียนรู้สุขภาพ** [ออนไลน์]. 2551.

แหล่งที่มา: <http://www.geocities.com/midnightuniv.html> [2552, มกราคม 20]

อรศรี งามวิทยาพงศ์. **วิพากษ์ ฟริตจอฟ คาปรา** [ออนไลน์]. 2544. แหล่งที่มา:

<http://www.geocities.com/midnightuniv.html> [2552, มกราคม 20]

อรศรี งามวิทยาพงศ์ และคณะ. **การศึกษาและจัดทำตัวชี้วัดกระบวนการเรียนรู้จากการ**

ทำงานและกิจกรรมของแผนงานพัฒนาจิตเพื่อสุขภาพ. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี

สฤษดิ์วงศ์ (มสส.), 2549.

อรสุดา เจริญรัต. **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เศรษฐกิจพอเพียงภายใต้การเปลี่ยนแปลงของ**

สังคมไทย. ชุดโครงการเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุน

สนับสนุนการวิจัย, 2546

โอวาท สุทธนารักษ์. **บทบาทของผู้นำการเปลี่ยนแปลงในการจัดการศึกษาเพื่อการพึ่งพาตนเองของชุมชน โดยวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชน.** วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530

ภาษาอังกฤษ

- Adams, J. **The republic of Plato: edited with critical notes, commentary, and appendices.** Cambridge: Cambridge University Press, 1902.
- Alheit, P. Two Challenges to a Modern Concept of Lifelong Learning. In P. Alheit, and E. Kammler (eds.), **Lifelong learning and its impact on social and regional development**, pp. 31-41. Breman: Donat Verlag, 1998.
- Anderson, J. R. **Cognitive Psychology and its implications.** New York: Worth Publishers, 2005.
- Argyris, C. **Overcoming Organizational Defenses. Facilitating organizational learning,** Boston: Allyn and Bacon, 1990.
- Argyris, C. and Schön, D. **Theory in practice: Increasing professional effectiveness.** San Francisco: Jossey-Bass, 1974.
- Amdion, D. and Davis, B. Entovation: Get in the zone. **Knowledge Management Magazine**, vol. 8, issue 2, pp.26-28, [Online]. 2004. Available from: <http://www.kmmagazine.com/>. [2008, November 5]
- ATC21S (2009-2011). **Assessment & Teaching of 21st Century Skills** [Online]. 2011. Available from: <http://atc21s.org/index.php/about/what-are-21st-century-skills/> [2011, August 1]
- Australian National Training Authority. **Turning on learning communities.** Report, Canberra, 2000.
- Awad, E. M. and Ghaziri, H. M. **Knowledge management.** New Jersey: Pearson Education, 2004.
- Bloom, Benjamin S. and others. **Taxonomy of education objectives.** New York: David McKay, 1966.
- Bohm, D. **Wholeness and the implicate order.** London: Routledge & Kegan Paul, 1980.

- Briton, D. **Research paradigms in adult education: A dialectical account**. Ontario: University of Ottawa, 1993.
- Burchsted, S. **Future studies: Preparing learners for success in the 21st century**. [Online]. 2003. Available from: <http://www.newhorizons.org> [2008, October 21]
- Candy, J. **Town Planning for Learning Towns**, unpublished doctoral dissertation, Flinders Uni-versity, Adelaide, 2005.
- Capra, F. **The Tao of physics**. London: Wildwood House, 1975.
- Capra, F. **The turning point**. New York: Simon and Schuster, 1982.
- Capra, F. The concept of paradigm and paradigm shift. **Re-Vision** 9,1(1986).
- Capra, F. **Uncommon wisdom**. London: Fontana Paperbacks, 1988.
- Capra, F. **Web of life**. New York: Anchor Books, 1996.
- Carr III, A. Utopian bubbles. **Wild Earth** (Spring/Summer 2004): 34–43.
- Carrillo, F.J. Capital systems. Implications for global knowledge agenda. **Journal of Knowledge Management** 6, 4 (2000): 379-399.
- Carrillo, F.J. Capital systems: Implications for global knowledge agenda. **Journal of Knowledge Management**. 6, 4 (2002): 379-399.
- Carrillo, F.J. **A note on knowledge- based development**. [Online]. 2003. Available from: http://worldcapitalinstitute.org/Knowledge_Based_Development.pdf [2009, August 21]
- Carrillo, F.J. Capital cities: A taxonomy of capital accounts for knowledge cities. **Journal of Knowledge Management** 8, 5 (2004): 28-46.
- Carroll, J. **Future-oriented leadership** [Online]. 2005. Available from: www.jimcarroll.com [2008, October 20]
- Carrillo, F.J., ed. **Knowledge cities: Approaches, experiences and perspectives**. Oxford: Butterworth- Heinemann/Elsevier, 2006.
- Casey, C. A Knowledge Economy and a Learning Society: A Comparative Analysis of New Zealand and Australian Experiences. **Compare: The British Journal of Comparative Education** 36, 2 (2006): 343-357.

- Chatzkel, J. Greater phoenix as a knowledge capital. In F.J. Carrillo (ed.), **Knowledge cities: Approaches, experiences and perspectives**, pp. 135-144. Oxford: Butterworth-Heinemann/Elsevier, 2006.
- Chiang Wen-Wei. **Power of positive paradigm** [Online]. 2008. Available from: http://www.jobsdb.com.sg/SG/EN/V6HTML/careerevents/gallery/2008/Positive_Paradigm.htm [2009, February 2]
- Choi, S.D. (2003). **Changing Skills Formation and Lifelong Learning in South Korea**. University of London. Ph.D Thesis.
- Cisco. **The learning society** [Online]. 2004. Available from: http://www.cisco.com/web/about/citizenship/socioeconomic/docs/LearningSociety_WhitePaper.pdf [2010, November 2]
- Cislo, A. Chaos. **Category construction and obscenity: Non-linear dynamics** [Online]. 1999. Available from: <http://www.criticisism.org/redfeather/chaos/025cislo.html> [2009, January 25]
- Coffield, F. **A national strategy for lifelong learning**. London: University of Newcastle, 1997.
- Cohen, J. M. and Uphoff, N. T. Participation's Place in Rural Development: Seeking Charity Through Specificity. **World Development** (March 8, 1980): 219- 222.
- Cornish, E.S. with the members of staff of the World Future Society. **The Study of the Future**. Washington, DC: World Future Society, 1977.
- Council of Europe. **Lifelong learning for equity and social cohesion: A new challenge to higher education**. Strasbourg: Council of Europe, DECS-HE 98/5 rev2, 1998.
- Cox, H. **Fire from heaven: The rise of pentecostal spirituality and the reshaping of religion in the 21st century**. Massachusetts: Addison-Wesley, 1994.
- Davis, K. **Human society**. New York: MacMillan, 1949.
- Delors, J. **Learning the treasure within**. France: UNESCO of the International Commission on Education for the Twenty-first Century, 1998.
- Dembert, M. L. **Risk factor** [Online]. 2006. Available from: <http://www.strategicph.com> [2009, February 2]

- Dickinson, D. **Learning society of the future: Questions to consider** [Online]. 2000.
Available from: http://www.newhorizons.org/strategies/learning_environments/dickinson_lrnctr4.htm [2009, December 1]
- Dickinson, D. **Positive trends in learning** [Online]. 1994. Available from:
<http://www.newhorizons.org> [2008, October 20]
- Dickinson, D., ed. **Creating the future: Perspectives on educational change**.
[Online]. 2005. Available from: <http://www.newhorizons.org> [2008, October 20]
- Drewett, R, Knight, R.V. and Schubert, U. **The future of European cities: The role of science and technology**. Part I Synthesis, Roy Drewett, Richard Knight and Uwe Schubert, FAST report FOP 306, Brussels, 1992.
- Dunham, A. **Community welfare organization: Principles and practice**. New York: Thomas Y Crowell, 1958.
- Dutta, S. **What is a paradigm** [Online]. 2009. Available from:
<http://www.evancarmichael.com/Business-Coach/348/What-Is-a-Paradigm.html>
[2009, February 2]
- Edvinsson, L. Aspect on the city as a knowledge tool. **Journal of Knowledge Management**. 10, 5 (2006): 6-13.
- Elkin, A. **Socialization Process**. New York: Free Press, 1960.
- Ergazakis, K., and others. Towards knowledge cities conceptual analysis and success stories. **Journal of Knowledge Management** 8, 5 (2004): 5-15.
- Ergazakis, K., and others. An emerging pattern of successful knowledge cities' main features. In F. J. Carrillo (ed.), **Knowledge cities: Approaches, experiences and perspectives**, pp. 3-16. Oxford: Butterworth-Heinemann/Elsevier, 2006.
- Ergazakis, K., and others. A unified methodological approach for the development of knowledge cities. **Journal of Knowledge management** 10, 5 (2006).
- Europa. **European Commission: Policy Areas: Lifelong Learning, What is Lifelong Learning?** [Online]. 2003. Available from:
http://europa.eu.int/comm/education/policies/lll/life/what_islll_en.html [2009, February 14]

- European Council and European Commission (2010). **Key competences for a changing world: Draft 2010 joint progress report of the Council and the Commission on the implementation of the Education & Training 2010 work programme.** Brussels: European Council and European Commission.
- Faris, J., and Peterson, W. **Learning-based community development: Lessons learned for British Columbia.** Victoria: Ministry of Community Development, Cooperatives and Volunteers, 2000.
- Faris, R. **Learning communities: Cities, towns and villages preparing for a 21st century knowledge-based economy: A Report submitted to the Resort Municipality of Whistler and the Centre for Curriculum, Transfer and Technology, Victoria.** Pioneering cities also shared a concern for adult literacy and for adult guidance and information services. From the outset, they also identified the need to have a capacity for social marketing [Online]. 1998. Available from: <http://members.shaw.ca/rfaris/LC.htm> [2010, November 2]
- Faris, R. **Learning cities: Lessons learned** [Online]. 2006. Available from: <http://members.shaw.ca/rfaris/docs/VLC%20Lessons%20Learned.pdf> [2010, November 2]
- Faure, E. **Learning to be.** Paris: UNESCO, 1972.
- Fitch, R. M. and Svengalis, C. M. **Futures unlimited: Teaching about worlds to come.** Washington D.C.: National Council for the Social Studies, 1979.
- Flanders, F. B. (1988). **Determining curriculum content for nursery/landscape course work in vocational agriculture for the 21st century: A futures study utilizing the Delphi technique.** Unpublished doctoral dissertation, The University of Georgia, Athens, 1998.
- Flores, P. Implementation of the capital system for a knowledge city. In F. J. Carrillo (ed.), **Knowledge cities: Approaches, experiences and perspectives**, pp. 75-84. Oxford: Butterworth- Heinemann/Elsevier, 2006.
- Fryer, R. H. **Learning for the twenty first century (the Fryer report).** London: DfEE, 1997.
- Glass, G.V., McGaw, B. and Smith, M.L. **Meta-Analysis in Social Research.** Beverly Hills: SAGE, 1981.

- Glenn, Jerome C. **Introduction to the Futures Research Methodology Series**, American Council of the United Nations University, Millennium Project, Washington, 1994.
- Glenn, Jerome C. (ed.), **Futures Research Methodology - Millenium Project**, Washington D.C.: Millennium Project Of American Council for the United Nations University, 1999.
- Goh, C.T. **Remaking Singapore- Changing Mindsets**. National Day Rally Address, Singapore Government Press Release (18 August), MITA, University Cultural Center, NUS, 2002.
- Good, Carter V. **Dictionary of education**. New York: McGraw- Hill, 1973.
- Gorard, S., et al. **The Learning Society: Patterns of Participation in Adult Education and Training. Working Paper 5**. Lancaster, England: Economic and Social Research Council, 1997.
- Gordon, Theodore J. **The delphi method**. Washington D.C.: AC/UNU Millennium Project, 1994.
- Goswami, A. **The Visionary Window: A Quantum Physicist's Guide to Enlightenment**. Wheaton, Illinois: Theosophical Publishing House, 2000.
- Guba, E.G. **Paradigm dialog**. London: Sage, 1990.
- Hake, B. Learning to survive in late modernity: from emancipation to employability in the learning society. **International Jahrbuch der Erwachsenenbildung** (references are to an English language mimeo version prepared by the author), 1999.
- Hake, B.J. Lifelong Learning in Late Modernity: The challenges to society, organisations and individuals. **Adult Education Quarterly** 49, 2 (1999): 79-90.
- Hamilton, R.and Jordan, L. Learning cities: the United Kingdom experience. In: Kearns, P., Kling, S. and Wistman, C. (eds.) **Heritage, Regional Development and Social Cohesion**. Jamtli, pp. 193-228, 2011.
- Hamlin, R. G., Keep, J . and Ash, K. (Eds.) **Organisational change and development: A reflective guide for managers, trainers and developers**. Harlow: Financial Times, Prentice Hall, 2001.
- Harman, W. W. **An incomplete guide to the future**. San Francisco: San Francisco Book Co., 60-66.

- Harvey, C. **Religion in the Secular City: Toward a postmodern theology**. New York: Simon & Schuster, 1985.
- Holden, M. and Connelly, S. The learning city: Urban sustainability education and building toward WUF legacy. In H. P. Oberlander (ed.), **The Vancouver Working Group Discussion Papers for the World Urban Forum**, pp. 1-54. Ottawa: The Canadian Institute of Planners, Government of Canada, 2004.
- Hohn, M.D. Why is change so hard? Theories and thoughts about the organizational change process. **Focus on Basics 2** (September 1998): 1-8.
- Holford, J. and Nicholls, G. The school in the age of learning. In P. Jarvis (ed.), **The age of learning: Education and the knowledge society**, pp. 134-146. London: Kogan, 2001.
- Husen, T. **Education and global concerning**. Oxford: BPC Wheatons, 1990.
- Husen, T. **The learning society revisited**. Oxford: A. Wheaton, 1986.
- Hutchins, R. **The learning society**. Harmondsworth: Penguin, 1970.
- International Association of Education Cities. Members cities of the IAEC [Online]. 2009. Available from: http://www.bcn.es/edcities/aice/estaticos/angels/sec_iaec.html [2010, November 2]
- James, L. **Community development: Positive paradigm** [Online]. 2007. Available from: http://www.everydaycitizen.com/2007/08/community_development_positive.html [2009, February 2]
- Jarvis, P. **The age of learning**. London: Kogan, 2001.
- Jensen, C. **Delphi in depth: Power techniques from the experts**. Singapore: McGraw-Hill, 1996.
- Johnson, P. L. **ISO 900 meeting the new international standard**. New York: McGraw-Hill, 1993.
- Joseph, E.C. **Introduction to educational forecasting: futurism in education**. Berkeley, Calif.: McCutchan, 1974.
- Jouvenel, Bertrand de. **Utopia for Practical Purposes, Utopias and Utopian Thought**, edited by Frank E. Manuel. The Daedalus Library, Houghton Mifflin Company: Boston. Pages 219–235, 1966.

- Kaplan, A. and Lasswell, H. D. **Power and Society**. New Haven: Yale University Press, 1970.
- Keating, D. P., and Hertzman, C. **Developmental health and the wealth of nations: Social, biological and educational dynamics**. New York: The Guildford Press, 1999.
- Keeves, J. P. **Educational research: Methodology and measurement**. Oxford: Pergamon Press, 1988.
- Keeves, John. P. (ed). **Educational research methodology and measurement: An International Handbook**. New York: Pergamon Press, 1990.
- Kirkwood, C. **Scotland as a Learning Society: Identity, Difference and Relatedness. Occasional Papers Series: No. 9**. Center for Continuing Education, Edinburgh, Scotland: University of Edinburgh, 1996.
- Knight, R. V Delft Kennisstad concept: Knowledge-based development: Policy and planning implementations for cities. **Urban Studies** 1, 2 (1995): 225-260.
- Knight, R. V. City development and urbanization: Building the knowledge-based city. In R. V. Knight and G. Gappert (eds.), **Cities in a global society. Urban Affairs Annual Reviews** 35, pp. 223-242. Beverly Hills: Sage Publications, 1989.
- Knight, R.V. The future of European cities: The role of science and technology. **Part IV cities as Loci of knowledge-based development, FAST report FOP 379**. Brussels, August, 1992.
- Knight, R.V. Knowledge-based development: policy and planning implications for cities. **Urban Studies** 32, 2 (1995): 225–260.
- Kuhn, T.S. **The Structure of Scientific Revolutions**. Chicago: University of Chicago, 1962.
- Kwon, I.T., and Schied, F. M. **Building communities into lifelong learning cities: The case of the Republic of Korea** [Online]. 2009. Available from: www.adulterc.org/Proceedings/2009/proceedings/kwon_schied.pdf [2010, October 30]
- Lantz, A., and Brage, C. A. **Learning society/ learning organization** [Online]. 2006. Available from: F:\Learning society Article.htm. [2010, November 2]

- Lantz , A. and Brage, C. **Towards a learning society – exploring the challenge of applied Information literacy through reality-based scenarios** [Online]. 2006. Available from: <http://www.ics.heacademy.ac.uk/italics/vol5-1/pdf/lantz-brage-final.pdf> [2008, May 11]
- Laszlo, K. C., and Laszlo, A. **Fostering a sustainable learning society through knowledge-based development** [Online]. 2007. Available from: <http://proquest.umi.com> [2010, October 30]
- Longworth, N. (2002). **Learning Cities for a Learning Century: Citizens and Sector-Stakeholders in the Lifelong Learning Community.** [Online]. 2007. Available from:<http://www.library.cqu.edu.au/conference.papers.Longworth.pdf>[2010, November 1]
- Longworth, N. **Learning cities, learning regions, learning communities. Lifelong learning and government.** London: Routledge, 2006.
- Longworth, N., and Osborne, M. **Perspectives on learning cities and regions.** Leicester: NIACE, 2010.
- Loomis, C. P. and Beegle, J. A. **Rural sociology: The strategy for rural social change.** New York: Prentice Hall, 1957.
- Lovelock, J. E. **Gaia: A new look at Life on earth.** 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 1987.
- Loverde, L. **Learning organizations and quadruple loops of feedback: Part I Theoretical Models.** Ingenierias, Enero-Marzo 2005, Vol. VII, No. 26 (2005): 29-36.
- Lynch, A. **Thought contagion.** New York: Basic Books, 1996.
- MacIver, M. M. **Power transformed.** New York: Macmillan, 1964.
- Macmillan, T. T. The delphi technique., **Paper Presented at The Annual Meeting of the California Junior Colleges Associations Committee on Research and Development.** Ca: Monterey. May 3-5, 1971.
- Malone, T. F., and Yohe, G.W. Knowledge partnership for sustainable, equitable, and stable society. **Journal of Knowledge Management** 6, 4 (2002): 368-378.
- Marquardt, M. J. **Building the learning organization: Mastering the 5 elements for corporate learning.** Palo, Calif.: Davies-Black, 2002.

- Martinez, A. A comparative framework for knowledge cities. In F. J. Carrillo (ed.), **Knowledge cities: Approaches, experiences and perspectives**, pp. 17-30. Oxford: Butterworth-Heinemann/Elsevier, 2006.
- McCullough, M., Carolane, R., and Hetherington, B. The experience so far. In **Proceedings of the 43rd Annual National Conference Adult Learning Australia**, pp. 297-311. Canberra: University of Technology Sydney, 2003.
- McMillan, D. W. and Chavis, D.M. Sense of community: A definition and theory. **Journal of Community Psychology** 14, 1 (January 1986): 6-23.
- Merricks, L. Implications of the learning society for education beyond school. In P. Jarvis (ed.), **The age of learning**. London: Kogan, 2001.
- Mescon, M. H., Albert, M. and Khedori, F. **Management: Individual and organization effectiveness**. 2nd ed. New York: Harper & Row, 1985.
- Mohammad Shamsuddoha. Paradigm shift of human resource management through learning organizations. **Journal of Social Science** 3, 3 (2005): 452-457.
- Montreal Knowledge City Advisory Committee, 2003. Montreal Knowledge City Report prepared by the Montreal Knowledge City Advisory Committee. [Online]. 2003. Available from: http://ville.montreal.qc.ca/pls/portal/docs/page/librairie_fr/documents/mtl-knowledge.pdf [2010, November 2]
- More, T. **Utopia**. 2nd ed. New York: Norton, 1992.
- Morris, L. and Cranford, S. Toward a knowledge society in the context of a knowledge economy: Where will we go and how we get there? A global perspective. In **Proceedings of the 2007 Commission on International Adult Education (CIAE)**, pp.137-149. The American Association for Adult and Continuing Education [AAACE] Conference. Norfolk, Virginia: The American Association for Adult and Continuing Education, 2007.
- Mullins, J. A. How field trips in natural are as associated with museums: Arboreta, and aquaria impact the educational experiences of teachers and students. Doctoral dissertation, University of Southern Mississippi, 1998. **Dissertation Abstracts International** 59, 7 (1999): Abstract No.2431A.
- Naisbitt, J. **Megatrends: Ten new directions transforming our lives**. London: Macdonal, 1984.

- National Economic and Social Development Board. **The tenth national economic and social development plan 2007-2011**. Bangkok: National Economic and Social Development Board, 2007.
- Nelson, L., Ramsey, C., and Verner, C. **Community structure and change**. New York: Macmillan, 1960.
- Noblit, G. W. and Hare, R. D. **Meta-ethnography: Synthesizing qualitative Studies**. Newbury Park: Sage, 1988.
- OECD. **High level seminar on competitive strength and social cohesion through learning cities and regions: Concepts, developments, evaluation**. Paris: Center for Research and Innovation, 1998.
- OECD/CERI. **Adult literacy and economic performance**. Paris: OECD, 1992.
- Park, R. E. and Burgess, E. W. **Introduction to the science of sociology**. Chicago: University of Chicago Press, 1921.
- Peschl, M.F. Triple-loop learning as foundation for profound change, individual cultivation, and radical innovation: Construction processes beyond scientific and rational knowledge. **Constructivist Foundations** 2, 2-3 (2007): pp. 136-145.
- Ploeger, R. **Innovation and new entrepreneurship: A cross national survey of policies in 13 European cities**, Technical Reports, Amsterdam study center for the Metropolitan Environment, [Online]. 2001. Available from: <http://www.ez.amsterdam.nl/eurocities/> [2008, November 5]
- Raggatt, P., Edwards, R. and Small, N., eds. **The learning society: Challenges and trends**. London: The Open University, 1996.
- Raj, Madhu. (1996). **Encyclopaedic Dictionary of Psychology and Education**. Vol. 3, (M-Z). New Delhi: ANMOL Publications PVT.
- Ranson, S. **Inside the learning society**. London: Cassell, 1998.
- Ray, P. H. and Anderson, S. R. **The cultural creatives: How 50 million people are changing the world**. New York: Harmony Books, 2000.

- Reed, T. E. Diversity implications of a paradigm shift to global human-rights justice. Paper presented at the annual meeting of the American Society of Criminology (ASC), Los Angeles Convention Center, Los Angeles, CA. [Online]. 2006. Available from: http://www.allacademic.com/meta/p126580_index.html [2008, October 20]
- Rees, G., and others. **Notes towards a social theory of life time learning: History, place, and the learning society**. Cardiff: University of Wales, 1997.
- Reiser, O. L. **Educational trends in a world crisis** [Online]. 1998. Available from: <http://laluni.helloyou.ws/netnews/bk/education/edu1000.html> [2008, November 2]
- Riddell, S., Baron, S. and Wilson, A. **The learning society and people with learning difficulties**. Great Britain: The Policy Press, 2001.
- Romey, W. D. **Inquiry techniques for reaching science**. New York: Prentices-Hall, 1968.
- Roseland, M. et al. **Toward sustainable communities: resources for citizens and their governments**. Gabriola Island, BC ; New Society Publishers, 2005.
- Sang-Duk Choi. **Changing skills formation and lifelong learning in South Korea**. Doctoral Dissertation, Lifelong Education Institute of Education, University of London: 1-76, 2004.
- Sarason, S.B. **The psychological sense of community: Prospects for a community psychology**. San Francisco: Jossey-Bass, 1974.
- Scheutze, H. and Casey, C. Models and meanings of lifelong learning. Introduction to special issue of compare. **The British Journal of Comparative Education** 36, 3 (2006): 279-287.
- Schon, D. **Beyond the stable state: Public and private leaning in a changing university**. Harmondsworth: Penguin, 1973.
- Senesh, L. **Building a learning society** [Online]. 1991. Available from: www.ERIC.org [2010, October 30]
- Senge, P. **Schools that learn: A fifth discipline fieldbook for educators, parents, and everyone who cares about education**. New York: Doubleday Currency, 2000.
- Senge, P. **The fifth discipline: The art and practice of the learning organization**. New York: Doubleday Currency, 1990.

- Smith, M. K. **The theory and rhetoric of the learning society**. The encyclopedia of informal education. [Online]. 2000. Available from: www.infed.org/lifelonglearning/b-lrnsoc.htm. [2008, December 21]
- Smith, M. K. **Community** [Online]. 2005. Available from: www.infed.org/lifelonglearning/b-lrnsoc.htm [2008, December 21]
- Smith, M. K. **The theory and rhetoric of the learning** [Online]. 2009. Available from: <http://www.infed.org/lifelonglearning/b-lrnsoc.htm> [2008, December 21]
- Su, Ya-Hui. **The learning society as Itself: Lifelong learning, individualization of learning, and beyond education** [Online]. 2007. Available from: <http://www.eric.ed.gov> [2008, November 3]
- Suchman, J. R. **The elementary school training program in scientific inquiry**. Illinois: University of Illinois, 1962.
- Tabbada, E. V. Evolving paradigms in nonformal education: A synthesis and a research: Bases for a curriculum in master in nonformal education. **Proceedings of the Redesigning Pedagogy: Culture, Knowledge and Understanding. Conference, Singapore, May 2007**. College of Education, Technological Institute of the Philippines, 2007.
- The Carnegie Commission on Higher Education. **Toward learning society: Alternative channels to life, work, and service**. New Jersey: The Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching, 1973.
- Trilling, B. **Toward Learning societies and the challenges for learning-with-ICT**. [Online]. 2005. Available from: http://www.techlearning.com/techlearning/pdf/events/techforum/ny05/Toward_Learning_Societies.pdf [2010, November 2]
- UNESCO. **The Hamburg declaration on adult learning, fifth international conference on adult education: CONFINTEA V** [Online]. 1997. Available from: <http://www.unesco.org/education/uie/confintea/pdf/con5eng.pdf> [2010, November 2]
- UNESCO. **World conference on higher education**. Paris: UNESCO, 1998.

- UNESCO. **Nurturing the treasure - Vision and strategy of the UNESCO institute for education 2002 – 2007** [Online]. 2003. Available from:
<http://www.unesco.org/education/uie/pdf/MTS.pdf> [2010, November 2]
- UNESCO. **Towards knowledge societies. UNESCO World Report.** [Online]. 2005.
 Retrieved from www.unesco.org/en/worldreport [2010, November 2]
- United Nations. **Popular participation as a strategy for planning community level action and national development.** New York: United Nations Publication, 1981.
- United Nations. **Popular participation in decision making for development.** New York: United Nations Publication, 1981.
- Wain, K. **The learning society in postmodern world.** New York: Peter Lang, 2004.
- Walters, S. Learning region. In L. M. English (ed.), **International encyclopedia of adult education**, pp. 360-362. China: Palgrave Macmillan, 2005.
- Warren, R. L. **The community in America.** Chicago: Rand McNally, 1963.
- Wenger, E., McDermott, R. and Synder, W. M. **Cultivating communities of practice: A guide to managing knowledge.** Massachusetts: Harvard Business School, 2002.
- Willer, David. **Scientific Sociology: Theory and Method.** Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1967.
- Wong, C., Choi, C., and Millar, J. The case of Singapore as a knowledge-based city. In F. Carrillo (2006). **Knowledge cities: Approach, experiences, and perspective**, pp. 87-96. Amsterdam: ELSEVIER, 2003.
- Woodrow, M. The struggle for the soul of lifelong. **Journal of Widening Participation and Lifelong Learning** 1, 1 (1999): 9-12.
- World Bank. Knowledge for development. **World Development Report** [Online]. 1998.
 Available from: <http://www.worldbank.org/wdr/wdr98> [2010, October 20]
- World Future Society (WFS). **World future society report** [Online]. 2004. Available from:
<http://www.wfs.org> [2008, October 20]
- World Future Studies Federation. **Futurist** [Online]. 2004. Available from: <http://www.wfsf.org> [2008, October 20]
- Yarnit, M. **Learning towns and cities-survey.** London: Idea publications, 1998.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ

งานวิจัยเรื่อง อนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ เชิงบวกสำหรับชุมชน (สำหรับการตรวจเครื่องมือการวิจัย)

เนื้อหาหลักของการวิจัย ประกอบด้วย

1. สังคมแห่งการเรียนรู้ (ผู้เชี่ยวชาญ 3 คน)
2. การเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ (ผู้เชี่ยวชาญ 1 คน)
3. การศึกษาตลอดชีวิต: การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (ผู้เชี่ยวชาญ 1 คน)
4. ระเบียบวิธีวิจัยอนาคตแบบ EDFR (ผู้เชี่ยวชาญ 1 คน)
5. ภาพรวมของงานวิจัย (ผู้เชี่ยวชาญ 1 คน)

รายชื่อ	ตำแหน่ง	ความเชี่ยวชาญ/ ชำนาญเฉพาะ
1. ศ.ดร. สุมาลี สังข์ศรี	ผู้อำนวยการสำนักบริการการศึกษา และอาจารย์ประจำแขนงวิชาการศึกษานอกระบบ สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช	สังคมแห่งการเรียนรู้
2. อาจารย์ ถวัลย์ มาศจรัส	หัวหน้ากลุ่มพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (สกศ.)	สังคมแห่งการเรียนรู้
3. ผศ.ดร.จุมพล พูลภัทรชีวิน	อาจารย์พิเศษ สาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	ระเบียบวิธีวิจัยอนาคต แบบ EDFR
4. ดร.ชัยยศ อิมสุวรรณ์	ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านการพัฒนา หลักสูตร กศน.	การศึกษาตลอดชีวิต
5. ครูสุรินทร์ กิจนิตยธีร์	ที่ปรึกษาสถาบันส่งเสริมการจัดการ ความรู้เพื่อสังคม (สคส.) วิทยาลัยการ จัดการทางสังคม สำนักงานกองทุน สนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ (สสส.) และปราชญ์ชุมชน	การเรียนรู้เพื่อการ ปรับเปลี่ยนกระบวน ทัศน์เชิงบวก

รายชื่อ	ตำแหน่ง	ความเชี่ยวชาญ/ ชำนาญเฉพาะ
6. ดร. อมรา ปฐุภิญโญบุรณ	นักวิชาการสถาบันส่งเสริมและพัฒนา นวัตกรรมการเรียนรู้ กศน.	แหล่งการเรียนรู้ตลอด ชีวิตและ สังคมแห่งการเรียนรู้
7. ผศ.ดร. วีระเทพ ปทุม เจริญวัฒนา	อาจารย์ประจำสาขาวิชาการศึกษานอก ระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	ภาพรวมของงานวิจัย

ภาคผนวก ข
หนังสือขอความร่วมมือในการทำวิจัย
(ตัวอย่าง)

ที่ ศธ. ๐๕๑๒.๖(๒๗๕๐)/พิเศษ

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนพญาไท กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๓๐

๑๗ พฤษภาคม ๒๕๕๓

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลวิจัย

เรียน ดร. สมบัติ สุวรรณพิทักษ์ (ผู้ตรวจราชการกระทรวงศึกษาธิการ)

สิ่งที่ส่งมาด้วย ประเด็นการสัมภาษณ์เจาะลึก

ด้วย นิสิตนางสาว สุวิธิดา จรุงเกษรติกุล นิสิตปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อยู่ระหว่างการดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "อนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน" โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร.อาชัญญา รัตนอุบล เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ในกรณี นิสิตมีความจำเป็นต้องขอความคิดเห็นของท่านในฐานะผู้เชี่ยวชาญตามประเด็นการสัมภาษณ์เจาะลึกที่ได้แนบมาแล้วนี้ โดยนิสิตผู้วิจัยจะได้ติดต่อท่าน เพื่อทำการสัมภาษณ์ในโอกาสต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้นิสิตได้ทำการสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลวิจัยดังกล่าว เพื่อประโยชน์ทางวิชาการต่อไป และขอขอบคุณมาในโอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.อาชัญญา รัตนอุบล)

อาจารย์ที่ปรึกษา

โปรดติดต่อประสานงาน นิสิต นางสาวสุวิธิดา จรุงเกษรติกุล มือถือ ๐๘๙-๗๘๗๐๙๘๖

หรือสาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โทรศัพท์ ๐-๒๒๑๙-๒๕๕๙ ต่อ ๗๑๖ โทรสาร ๐-๒๒๑๙-๒๕๕๙ ต่อ ๗๑๑

ภาคผนวก ค

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบวิเคราะห์รายงานการวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน
2. แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก
3. แนวทางการสนทนากลุ่ม
4. แบบประเมินรูปแบบมิติต่างๆ สำหรับผู้เชี่ยวชาญ

เครื่องมือ ①

แบบวิเคราะห์เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ สังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน --- สำหรับนักวิจัย ---

วัตถุประสงค์

แบบวิเคราะห์เอกสารงานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนพัฒนาขึ้นเพื่อใช้วิเคราะห์เอกสารงานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 จนถึงปัจจุบัน ทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อศึกษาลักษณะรูปแบบและองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้ กระบวนการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน และนำข้อมูลที่ได้ไปพัฒนาแบบสัมภาษณ์เจาะลึก แบบสอบถาม และแนวทางสนทนากลุ่มที่ถูกต้องและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย ต่อไป

รายละเอียดเนื้อหา

แบบวิเคราะห์เอกสารงานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน มี 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1: ข้อมูลพื้นฐาน

ส่วนที่ 2: แบบสรุปการวิเคราะห์เนื้อหา และตารางการวิเคราะห์เอกสารงานวิจัยและ

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

ความหมายของคำที่ใช้ในแบบสอบถาม

สังคมแห่งการเรียนรู้ หมายถึง ลักษณะของหน่วยงานหรือชุมชนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านผู้รู้ สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ แหล่งการเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทรัพยากรการเรียนรู้ต่างๆ สมาชิกสามารถสร้างความรู้ จัดการความรู้อย่างเป็นระบบ ถ่ายทอดความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ตลอดจนสามารถใช้ความรู้เป็นเครื่องมือในการเลือกและตัดสินใจแก้ปัญหาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

รูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้ หมายถึง การแสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้ การปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศนเชิงบวกสำหรับชุมชน ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อส่งผลให้ทุกส่วนในสังคมเกิดการเรียนรู้และพัฒนาอย่างสมดุล สังคมดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน

กระบวนการทัศนเชิงบวก หมายถึง กรอบความคิดหรือกระบวนการทางความคิด การรับรู้ วิธีปฏิบัติ วิธีให้คุณค่า วิธีชีวิตทั้งหมดของผู้คน และฐานของวิถีเพื่อการจัดการตนเองของชุมชนในทางที่ดีและสร้างสรรค์ สามารถเป็นต้นแบบที่ดีในการมองปัญหาและแก้ปัญหาบนความจริงเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป กระบวนการทัศนเชิงบวกหนึ่งส่งผลต่อการพัฒนาบุคคลและชุมชนอย่างสมดุล ยั่งยืน และมีความสุข

การปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศนเชิงบวก หมายถึง การเปลี่ยนแปลงกรอบความคิด กระบวนการทางความคิด วิธีคิด วิธีปฏิบัติหรือวิธีให้คุณค่าในทางที่ดี และสร้างสรรค์ของบุคคลและชุมชน ที่ได้รับการยอมรับโดยคนส่วนใหญ่ให้เป็นแนวทางการปฏิบัติใหม่ที่ดีร่วมกัน

ชุมชน หมายถึง กลุ่มบุคคลที่อยู่ร่วมกันในอาณาเขตครอบคลุมท้องถิ่นหนึ่ง และสมาชิกทุกคนให้ความสนใจในเรื่องต่างๆ ร่วมกัน มีการพบปะ สื่อสารและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีพฤติกรรมเป็นอย่างเดียวกัน และสมาชิกสามารถบรรลุถึงความต้องการพื้นฐานส่วนใหญ่ได้ และสามารถแก้ไขปัญหาส่วนใหญ่ในชุมชนของตนเองได้

**แบบวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ
สังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน**

ส่วนที่ 1: ข้อมูลพื้นฐาน

1. ชื่อเรื่อง/ หัวข้อ
2. ชื่อผู้ทำวิจัย/ ผู้เขียน
3. ปี พ.ศ. ที่เขียน / พิมพ์เผยแพร่
4. ประเภทเอกสาร งานวิจัย/ วิทยานิพนธ์ รายงาน อื่นๆ (ระบุ)

.....
.....

ส่วนที่ 2 แบบสรุปการวิเคราะห์เนื้อหา

การวิเคราะห์รายงานการวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน มีประเด็นสำหรับการวิเคราะห์ ดังนี้

- 1) ลักษณะบริบททางสังคมทั่วไป
- 2) นโยบายและทิศทางการพัฒนาบุคคล ชุมชน และสังคมสู่สังคมแห่งการเรียนรู้
- 3) การกำหนดกลุ่มบุคคล/ ผู้รับผิดชอบ หรือเครือข่าย
- 4) องค์ประกอบที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ บุคคลแห่งการเรียนรู้ แหล่งการเรียนรู้ องค์ความรู้ และการจัดการความรู้ และอื่นๆ อาทิ องค์การเครือข่าย ลักษณะชุมชน
- 5) กระบวนการหรือสภาพการดำเนินงานกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วยหลักการ ดังนี้ หลักความร่วมมือแบบหุ้นส่วน (Partnership) หลักของการมีส่วนร่วม (Participation) และหลักของความสามารถในการดำเนินงานหรือบริหารงานจัดกิจกรรม (Performance) และอื่นๆ อาทิ หลักการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การดำเนินงานที่ต่อเนื่องและสม่ำเสมอ
- 6) กิจกรรมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- 7) ลักษณะการเป็นชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practice) ได้แก่ โครงสร้าง ความสัมพันธ์ (Relationship Building) กระบวนการเรียนรู้และการพัฒนา (Learning and Development) กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge Sharing and Building) ความร่วมมือ (Project Collaboration) และอื่น ๆ อาทิ ระบบการสื่อสารในชุมชน
- 8) ปัจจัยสู่ความสำเร็จ
- 9) ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน
- 10) องค์ประกอบของการนำไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้
- 11) องค์ประกอบกระบวนทัศน์เชิงบวก และการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในระดับบุคคลและระดับชุมชนในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้
- 12) ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

ประเด็น	ผลการวิเคราะห์	รายละเอียด/ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
10) องค์ประกอบของการนำไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้
11) องค์ประกอบกระบวนการทัศน์เชิงบวก และการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ในระดับบุคคลและระดับชุมชนในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้
12) ยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มการเรียนรู้
13) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน
14) อื่นๆ (ระบุ)

ข้อเสนอแนะ/ประเด็นเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

เครื่องมือ ②

แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

--- สำหรับนักวิจัย---

วัตถุประสงค์

แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกพัฒนาขึ้นเพื่อใช้ในเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติการในหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคชุมชน แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกนี้ทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลเชิงลึกในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับอนาคต ภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน เพื่อนำไปพัฒนาแบบสอบถามและกำหนดแนวทางการสนทนากลุ่มที่มีความถูกต้องเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ต่อไป

รายละเอียดเนื้อหา

แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก มีรายละเอียด ดังนี้

1. ข้อมูลสำคัญที่จะได้รับ
2. กรอบความคิดการสัมภาษณ์
3. รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ
4. ผู้สัมภาษณ์
5. ประเด็นคำถาม

ความหมายของคำที่ใช้ในแบบสอบถาม

สังคมแห่งการเรียนรู้ หมายถึง ลักษณะของหน่วยงานหรือชุมชนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านผู้รู้ สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ แหล่งการเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทรัพยากรการเรียนรู้ต่างๆ สมาชิกสามารถสร้างความรู้ จัดการความรู้อย่างเป็นระบบ ถ่ายทอดความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ตลอดจนสามารถใช้ความรู้เป็นเครื่องมือในการเลือกและตัดสินใจแก้ปัญหาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

รูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้ หมายถึง การแสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้ การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ยุทธศาสตร์การพัฒนา

สังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อส่งผลให้ทุกคนในสังคมเกิดการเรียนรู้และพัฒนาอย่างสมดุล สังคมดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน

กระบวนการทัศน์เชิงบวก หมายถึง กรอบความคิดหรือกระบวนการทางความคิด การรับรู้ วิธีปฏิบัติ วิธีให้คุณค่า วิธีชีวิตทั้งหมดของผู้คน และฐานของวิถีเพื่อการจัดการตนเองของชุมชน ในทางที่ดีและสร้างสรรค์ สามารถเป็นต้นแบบที่ดีในการมองปัญหาและแก้ปัญหาบนความจริง เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป กระบวนการทัศน์เชิงบวกหนึ่งส่งผลต่อการพัฒนาบุคคลและชุมชนอย่างสมดุล ยั่งยืน และมีความสุข

การปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวก หมายถึง การเปลี่ยนแปลงกรอบความคิด กระบวนการทางความคิด วิธีคิด วิธีปฏิบัติหรือวิธีให้คุณค่าในทางที่ดี และสร้างสรรค์ของบุคคล และชุมชน ที่ได้รับการยอมรับโดยคนส่วนใหญ่ให้เป็นแนวทางการปฏิบัติใหม่ที่ดีร่วมกัน

ชุมชน หมายถึง กลุ่มบุคคลที่อยู่ร่วมกันในอาณาเขตครอบคลุมท้องถิ่นหนึ่ง และสมาชิกทุกคนให้ความสนใจในเรื่องต่างๆ ร่วมกัน มีการพบปะ สื่อสารและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกัน และกัน มีพฤติกรรมเป็นอย่างเดียวกัน และสมาชิกสามารถบรรลุถึงความต้องการพื้นฐานส่วนใหญ่ได้ และสามารถแก้ไขปัญหาส่วนใหญ่ในชุมชนของตนเองได้

แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

1. ข้อมูลสำคัญที่จะได้รับ

ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้ กรอบกระบวนการทัศน์ และ ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

2. กรอบความคิดการสัมภาษณ์

มุ่งให้ผู้เชี่ยวชาญได้คาดการณ์รูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ที่สำคัญของชุมชน รวมถึงให้ข้อเสนอแนะต่อยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมไทยสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

3. รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ

การวิจัยเรื่องรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน มีรายชื่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 32 ท่าน ดังนี้

รายชื่อ	ตำแหน่ง	วันที่สัมภาษณ์
1. รองศาสตราจารย์ ดร. พงษ์สิทธิ์ ศิริบรรณพิทักษ์	อดีตประธานสภาคณบดีคณะครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ แห่งประเทศไทย	
2. ศาสตราจารย์ ดร. สุมาลี สังข์ศรี	ผู้อำนวยการสำนักบริการการศึกษา และอาจารย์ ประจำแขนงวิชาการศึกษานอกระบบ สาขาวิชา ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช	
3. ดร. วิศนี ศิลตระกูล	สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัย มหาสารคาม	
4. ดร.ประพัฒน์พงศ์ เสนาฤทธิ์	อดีตรองปลัดกระทรวงศึกษาธิการ	
5. ครูยวง เขียวนิล	ปราชญ์ชาวบ้าน ปี 2551 ได้รับรางวัลงานพัฒนา ชุมชนดีเด่น จากกรมการพัฒนาชุมชน	
6. ครูสรณพงษ์ บัวโรย	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร 6ว และ ครูภูมิ ปัญญาไทยรุ่น 3 ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม	
7. ครูสมทรง แสงตะวัน	ครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ 2 ด้านการเกษตร	
8. ดร. ชัยยศ อิมสุวรรณ์	ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านการพัฒนาหลักสูตร กศน.	
9. ดร. เสรี พงศ์พิศ	อธิการบดีสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน	

รายชื่อ	ตำแหน่ง	วันที่สัมภาษณ์
10. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จุมพล พูลภัทรชีวิน	อาจารย์พิเศษสาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	
11. ครูสุรินทร์ กิจนิตยชีวี	ที่ปรึกษาสถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.) วิทยาลัยการจัดการทางสังคม สำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ (สสส.) และ ปรากฏ์ชุมชน	
12. รองศาสตราจารย์ ดร. ชิดชงศ์ ส. นันทนาเนตร	อาจารย์ประจำภาควิชาการศึกษาเพื่อการพัฒนา มนุษย์และสังคม คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศิลปากร	
13. ดร. อมรวิชัย นาครทรรพ	ผู้อำนวยการสถาบันรามจิตติ	
14. ศาสตราจารย์ อานันท์ กาญจนพันธ์	ผู้เชี่ยวชาญ ตัวแทน NGOs	
15. อาจารย์ถวัลย์ มาศจรัส	หัวหน้ากลุ่มพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (สกศ.)	
16. ดร.สมบัติ สุวรรณพิทักษ์	รองปลัดกระทรวงศึกษาธิการ	
17. รองศาสตราจารย์ ดร. สมอง โลหิตวิเศษ	อาจารย์ประจำภาควิชาการศึกษาผู้ใหญ่ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ	
+ตัวแทนชุมชนต้นแบบ	ตัวแทนชุมชนต้นแบบ ชุมชนละ 3 คน รวมตัวแทนชุมชนต้นแบบทั้งสิ้น 15 คน	

4. ผู้สัมภาษณ์ น.ส.สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล (นักวิจัย)

ชื่อ	ตำแหน่ง
วุฒิการศึกษา	องค์กร/ หน่วยงาน

ประเด็นคำถาม

1. นโยบายและทิศทางในการพัฒนาประเทศในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา มีลักษณะเป็นอย่างไร
2. การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้มีความจำเป็นหรือไม่ เพราะเหตุใด
3. นโยบายและทิศทางในการพัฒนาประเทศ และชุมชนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในอนาคตจะมีลักษณะเป็นอย่างไร

4. บริบทสังคมไทยหรือองค์ประกอบทางสังคมที่เอื้อต่อการพัฒนาสังคม ชุมชนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้มีอะไรบ้าง
5. องค์ประกอบในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน(องค์ประกอบสังคมแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ บุคคลแห่งการเรียนรู้ แหล่งการเรียนรู้ องค์ความรู้ และการจัดการความรู้) มีอะไรบ้าง และโปรดระบุรายละเอียดของแต่ละองค์ประกอบ
6. หลักการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในสังคมที่มีผลต่อการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ มีอะไรบ้าง และมีลักษณะหรือกระบวนการเป็นอย่างไร (อาทิ หลักความร่วมมือแบบหุ้นส่วน (Partnership) หลักของการมีส่วนร่วม (Participation) และหลักของ ความสามารถในการดำเนินงาน (Performance))
7. ปัจจัยเงื่อนไข (ปัจจัยเชิงบวกและปัจจัยเชิงลบ) ที่ก่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ มีอะไรบ้าง และปัจจัยเงื่อนไขเหล่านั้นมีความแน่นอนที่จะเกิดขึ้นเพียงใด
8. ปัญหาและอุปสรรคในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนน่าจะมีอะไรบ้าง เพราะเหตุใด
9. กระบวนทัศน์เชิงบวก และการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชน หมายถึงอะไร
10. กระบวนทัศน์เชิงบวก และการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกของชุมชนที่สำคัญที่จะส่งผลต่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้มีอะไรบ้าง โปรดอธิบาย
11. จุดเปลี่ยนสำคัญต่อกระบวนทัศน์เชิงบวก คืออะไร โปรดอธิบาย
12. ขั้นตอนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนมีอะไรบ้าง และมีลักษณะเป็นอย่างไร
13. ในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนควรมีแนวทางหลักหรือนโยบายในการพัฒนาอย่างไรบ้าง
14. หน่วยงานที่รับผิดชอบการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคนและสังคมที่ยั่งยืน ควรเป็นหน่วยงานใด เพราะเหตุใด
15. การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนที่ต้องการให้เกิดขึ้นควรเป็นไปในทิศทางใด และมียุทธศาสตร์ที่จำเป็นต่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้อะไรบ้าง
16. แนวโน้มประเทศไทยหรือสังคมไทยในอีก 10 ปีข้างหน้า คาดว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร
17. *ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อประเด็นยุทธศาสตร์ที่นำเสนอ
18. *ข้อเสนอแนะต่อรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

เครื่องมือวิจัย ③
แนวทางการสนทนากลุ่ม
-- สำหรับผู้เชี่ยวชาญ --

คำชี้แจง

ประเด็นการสนทนากลุ่มเกี่ยวกับ อนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน จัดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) นำเสนอผลการวิจัย เรื่อง **อนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน** 2) เปิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของผู้ที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนต่างๆ เสนอแนวทางการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ให้บรรลุผลเพื่อการพัฒนาคน ชุมชน และสังคมที่มีความยั่งยืนต่อไป และ 3) พิจารณาและประเมินผลรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนที่ได้จากการวิจัย ประเด็นการสนทนากลุ่ม ประกอบด้วยมุมมองในการพัฒนาสังคมไทยสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน การนำไปปฏิบัติจริงในชุมชน และมุมมองเกี่ยวกับผลการวิจัยอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน โดยมีประเด็นการพิจารณา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ประเด็นที่ 1: พิจารณาผลการวิจัย

- 1.1 ความคิดเห็นต่อรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน
- 1.2 การนำรูปแบบการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนไปสู่การปฏิบัติ โดยมีประเด็นสำหรับการพิจารณา ได้แก่ การปฏิบัติจริง ขั้นตอน และผู้รับผิดชอบ ข้อควรคำนึง ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาในพื้นที่
- 1.3 บทบาทหน้าที่ขององค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน
- 1.4 ข้อคิดเห็น และหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

ประเด็นที่ 2: ประเมินผลรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนในมิติต่างๆ ตามแบบประเมินรูปแบบ

ประเด็นที่ 3: ข้อคิดเห็น และหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอื่นๆ (หากมี)

ประเด็นการการสนทนากลุ่ม

ประเด็นที่ 1: พิจารณาผลการวิจัย

1.1 ความคิดเห็นต่อรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวก สำหรับชุมชน รูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน มี องค์ประกอบหลักสำหรับการพัฒนาเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ 5 ประการ ได้แก่ 1) **องค์ประกอบสังคมแห่งการเรียนรู้** 2) **หลักการสำคัญสำหรับการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้** 3) **กระบวนการในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้** 4) **ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้** และ 5) **ปัจจัยแห่งความสำเร็จ** โดยประเด็นสำหรับการพิจารณาแต่ละองค์ประกอบ ประกอบด้วย

- 1) ความถูกต้องเหมาะสม
- 2) ความมีประสิทธิภาพ
- 3) ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ
- 4) ความสัมพันธ์สอดคล้องกันบริบท
- 5) ความมีคุณค่าและประโยชน์
- 6) ความยั่งยืน
- 7) ภาพรวมของโครงสร้างและองค์ประกอบ

1.2 การนำรูปแบบการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวก สำหรับชุมชนไปสู่การปฏิบัติ โดยมีประเด็นสำหรับการพิจารณา ได้แก่ การปฏิบัติจริง ขั้นตอน และ ผู้รับผิดชอบ ข้อควรคำนึง ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาในพื้นที่

1.3 บทบาทหน้าที่ขององค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

1.4 ข้อคิดเห็น และหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

ประเด็นที่ 2: ประเมินผลรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวก สำหรับชุมชนในมิติต่างๆ ตามแบบประเมินรูปแบบ

การประเมินผลรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับ ชุมชนมีประเด็นประเมินผลที่ต้องพิจารณา ประกอบด้วย 5 มิติหลัก ได้แก่ 1) มิติเชิงโครงสร้างและ องค์ประกอบ 2) มิติเชิงกระบวนการพัฒนา 3) มิติเชิงการบริหารจัดการ 4) มิติเชิงประเด็นยุทธศาสตร์ และ 5) มิติเชิงการนำไปใช้ โดยในแต่ละมิติจะพิจารณาและประเมินความถูกต้องเหมาะสม ความมี ประสิทธิภาพ ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ความสัมพันธ์สอดคล้องกันบริบท ความมีคุณค่าและ ประโยชน์ ความยั่งยืน และภาพรวมของโครงสร้างและองค์ประกอบ

ประเด็นที่ 3: ข้อคิดเห็น และหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอื่น ๆ (หากมี)

เครื่องมือวิจัย ④

แบบประเมินรูปแบบมิติต่าง ๆ

-- สำหรับผู้เชี่ยวชาญ --

วัตถุประสงค์

แบบประเมินรูปแบบชุดนี้พัฒนาขึ้นเพื่อใช้รวบรวมความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญในการการตรวจสอบและประเมินอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ การสำรวจและถอดบทเรียนกรณีศึกษาที่ดี จำนวน 5 กรณีศึกษาที่ดี ได้แก่ ชุมชนตำบลถ้ำรงค์ จังหวัดเพชรบุรี ชุมชนบ้านคำปลาหลาย จังหวัดขอนแก่น ชุมชนบ้านจ้อเจริญจังหวัดเชียงราย ชุมชนบ้านฉางกลาง จังหวัดตรัง และชุมชนบ้านยาง จังหวัดปราจีนบุรี การสัมภาษณ์เจาะลึกผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 15 คน

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า จะได้ข้อมูลเชิงลึกในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความถูกต้องเหมาะสมความเป็นไปได้ และประสิทธิภาพในการนำไปปฏิบัติจริงในพื้นที่ชุมชนอื่นๆ ต่อไป ข้อมูลที่ได้จะนำไปกำหนดเป็นแนวทางการสนทนากลุ่มและพัฒนาารูปแบบอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน และยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนที่มีคุณค่าอย่างแท้จริง

ผู้ให้ข้อมูล

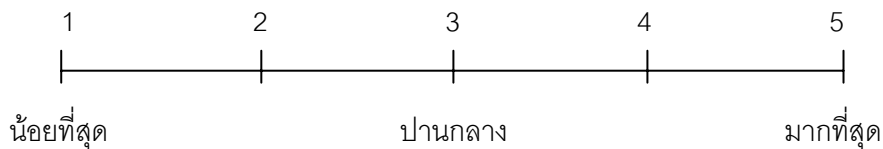
ผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้บริหารท้องถิ่น ผู้บริหาร หรือผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ผู้อำนวยการหน่วยงานภาครัฐด้านการพัฒนาชุมชน ผู้บริหารหรือนักจัดการความรู้ในภาคเอกชน ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านในสถานศึกษาทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ผู้นำชุมชนหรือกรรมการชุมชนที่ได้รับการยกย่องให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ และตัวแทนชุมชนที่ได้รับการยกย่องให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้จากสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา และอยู่ในโครงการนำร่องการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กระทรวงศึกษาธิการ

คำชี้แจง

1. แบบประเมินรูปแบบชุดนี้ ประกอบด้วยเนื้อหาสาระที่สามารถแบ่งได้เป็น 3 ตอน ได้แก่
 - ตอนที่ 1 แบบสอบถามสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม
 - ตอนที่ 2 ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบในมิติที่หลากหลาย
 - ตอนที่ 3 ข้อพิพากษ์ ข้อคิดเห็นและหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

2 มิติเชิงกระบวนการพัฒนา

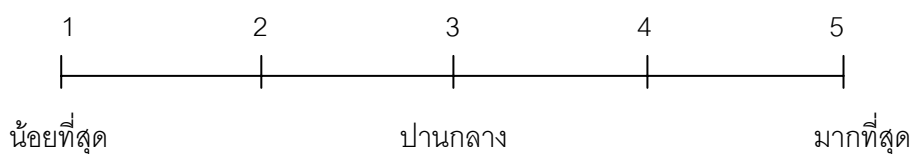
- ความถูกต้องเหมาะสม

ข้อคิดเห็นและหรือข้อเสนอแนะ

.....

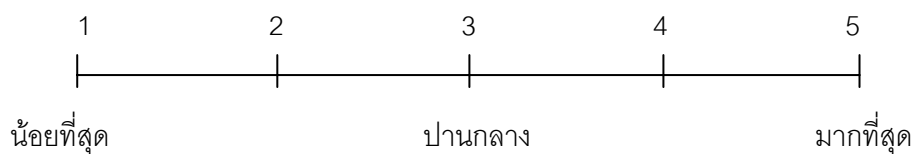
- ความมีประสิทธิภาพ

ข้อคิดเห็นและหรือข้อเสนอแนะ

.....

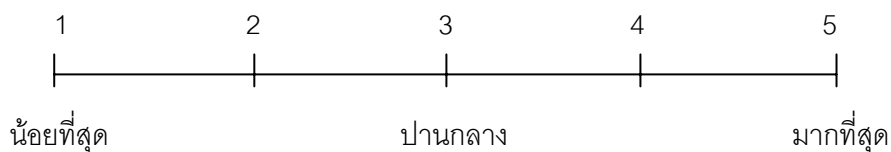
- ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ

ข้อคิดเห็นและหรือข้อเสนอแนะ

.....

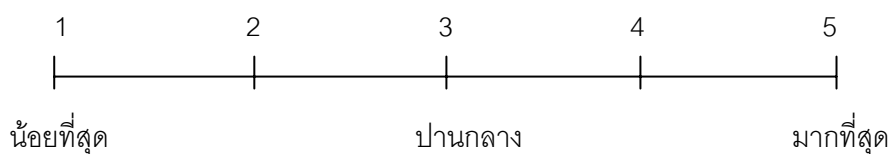
- ความสัมพันธ์สอดคล้องกันบริบท

ข้อคิดเห็นและหรือข้อเสนอแนะ

.....

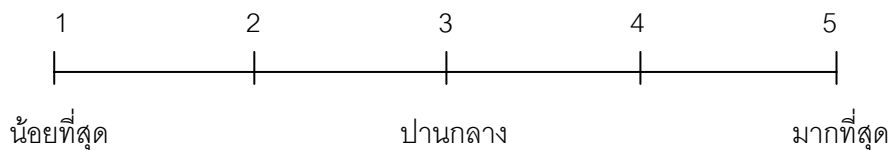
- ความมีคุณค่าและประโยชน์

ข้อคิดเห็นและหรือข้อเสนอแนะ

.....

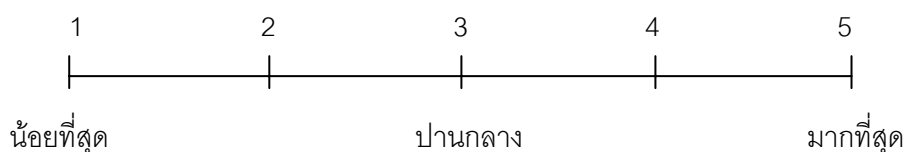
- ความยั่งยืน

ข้อคิดเห็นและหรือข้อเสนอแนะ

.....

- ภาพรวมของกระบวนการพัฒนา

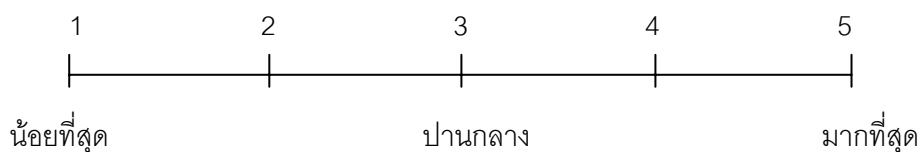

ข้อคิดเห็นและหรือข้อเสนอแนะ

.....

3 มิติเชิงการบริหารจัดการ

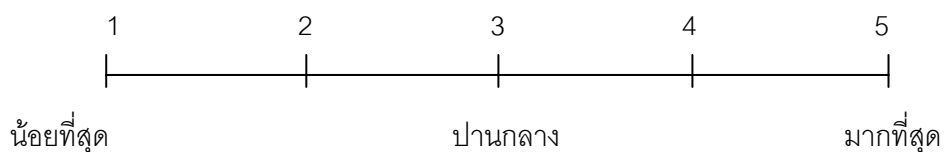
- ความถูกต้องเหมาะสม

ข้อคิดเห็นและหรือข้อเสนอแนะ

.....

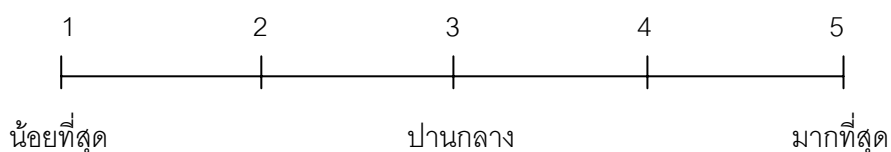
- ความมีประสิทธิภาพ

ข้อคิดเห็นและหรือข้อเสนอแนะ

.....

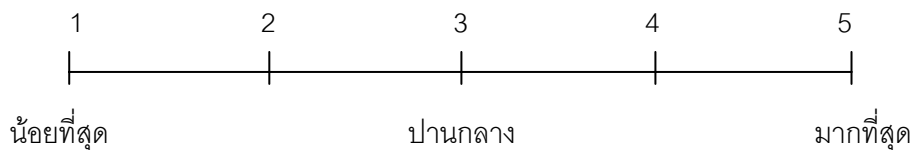
- ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ

ข้อคิดเห็นและหรือข้อเสนอแนะ

.....

- ภาพรวมของประเด็นยุทธศาสตร์

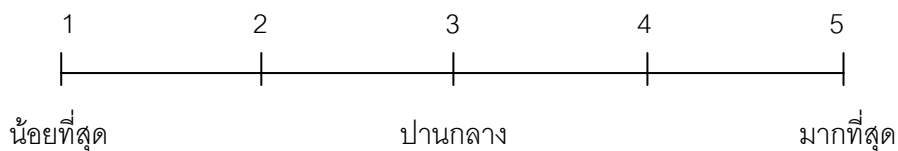

ข้อคิดเห็นและหรือข้อเสนอแนะ

.....

5 มิติเชิงการนำไปใช้

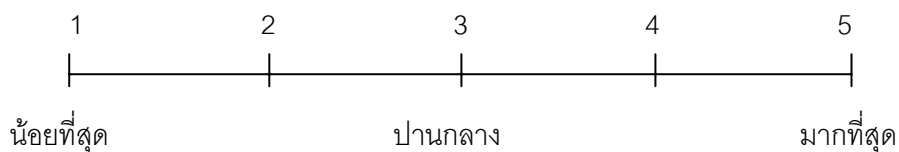
- ความถูกต้องเหมาะสม

ข้อคิดเห็นและหรือข้อเสนอแนะ

.....

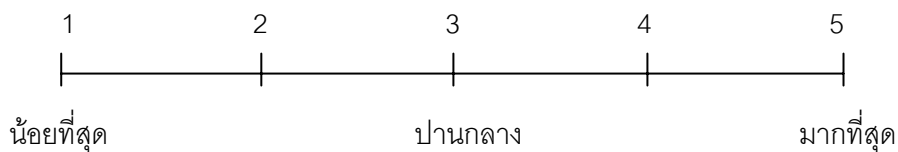
- ความมีประสิทธิภาพ

ข้อคิดเห็นและหรือข้อเสนอแนะ

.....

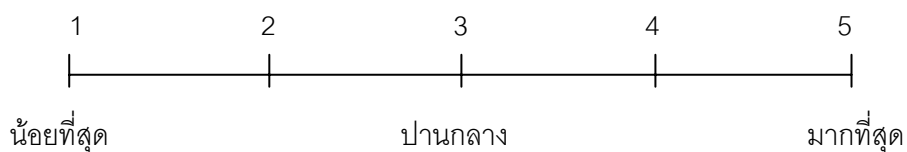
- ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ

ข้อคิดเห็นและหรือข้อเสนอแนะ

.....

- ความสัมพันธ์สอดคล้องกับบริบท

ข้อคิดเห็นและหรือข้อเสนอแนะ

.....

ภาคผนวก ง

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ให้สัมภาษณ์

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์เจาะลึก จำนวน 32 คน

1. กลุ่มผู้เชี่ยวชาญในระดับนโยบาย จำนวน 17 คน

1. รองศาสตราจารย์ ดร. พงษ์ศักดิ์ ศิริบรรณพิทักษ์ อดีตประธานสภาคณบดีคณะครุศาสตร์
ศึกษาศาสตร์แห่งประเทศไทย
2. ศาสตราจารย์ ดร. สุมาลี สังข์ศรี ผู้อำนวยการสำนักบริการการศึกษา
และอาจารย์ประจำแขนงวิชาการศึกษานอกระบบ สาขาวิชาศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
3. ดร. วิศนี ศิลตระกูล สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
4. ดร.ประพัฒน์พงศ์ เสนาฤทธิ์ อดีตรองปลัดกระทรวงศึกษาธิการ
5. ครูยวง เขียวนิล ปราชญ์ชาวบ้าน ปี 2551 ได้รับรางวัล
งานพัฒนาชุมชนดีเด่น จากกรมการ
พัฒนาชุมชน
6. ครูสรณพงษ์ บัวโรย นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร 6ว และ
ครุภูมิปัญญาไทยรุ่น 3 ด้านการจัดการ
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
7. ครูสมทรง แสงตะวัน ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ 2 ด้าน
การเกษตร
8. ดร. ชัยยศ อิมสุวรรณ์ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านการพัฒนา
หลักสูตร กศน.
9. ดร. เสรี พงศ์พิศ อธิการบดีสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน
10. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จุมพล พูลภัทรชีวิน อาจารย์พิเศษสาขาวิชาพัฒนศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ที่ปรึกษาสถาบันส่งเสริมการจัดการ
ความรู้เพื่อสังคม (สคส.) วิทยาลัยการ
จัดการทางสังคม สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ
(สสส.) และปราชญ์ชุมชน
11. ครูสุรินทร์ กิจนิตยชีร์

12. รองศาสตราจารย์ ดร. ชิดชงค์ ส. นันทนาเนตร	อาจารย์ประจำภาควิชาการศึกษาเพื่อ
การพัฒนามนุษย์และสังคม คณะ
ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
13. ดร. อมรวิชัย นาครทรรพ	ผู้อำนวยการสถาบันรามจิตติ
14. ศาสตราจารย์ ดร. อานันท์ กาญจนพันธุ์	ผู้เชี่ยวชาญ ตัวแทน NGOs
15. อาจารย์ถวัลย์ มาศจรัส	หัวหน้ากลุ่มพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้
สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
(สกศ.)
16. ดร.สมบัติ สุวรรณพิทักษ์	รองปลัดกระทรวงศึกษาธิการ
17. รองศาสตราจารย์ ดร. สนอง ไลหิตวิเศษ	อาจารย์ประจำภาควิชาการศึกษา
ผู้ใหญ่ คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

2. กลุ่มผู้ปฏิบัติในพื้นที่ภาคสนาม จำนวน 15 คน

กรณีศึกษาที่ 1: ชุมชนบ้านยาง จังหวัดปราจีนบุรี (ภาคตะวันออก)

1. ผอ. นางเยาว์ จรุงศักดิ์	ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริม
การศึกษานอกระบบและการศึกษา
ตามอัธยาศัย จังหวัดปราจีนบุรี
2. ผู้ใหญ่ทวีศักดิ์ คำพา	ผู้ใหญ่บ้านชุมชนบ้านยาง
จังหวัดปราจีนบุรี (เก่า)
3. ผู้ใหญ่วิจิตร วงษ์สวัสดิ์	ผู้ใหญ่บ้านชุมชนบ้านยาง
จังหวัดปราจีนบุรี (ใหม่)
4. หมออ้อย สุจินดา ชำนาญมิตร	เจ้าหน้าที่อนามัยอาวุโส

กรณีศึกษาที่ 2: ชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ จังหวัดเพชรบุรี (ภาคตะวันตกกลาง)

1. ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดเพชรบุรี
2. นายองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์ จังหวัดเพชรบุรี
3. พัฒนาการชุมชน

กรณีศึกษาที่ 3: ชุมชนบ้านฉางหลวง จังหวัดตรัง (ภาคใต้)

1. ครูแกนนำ (ครูวิจิต พึ่งบุญ)	โรงเรียนบ้านฉางหลวง
2. ผู้ใหญ่บ้านหยาด หมื่นภักดี	ชุมชนบ้านฉางหลวง จังหวัดตรัง
3. นายก อบต. ตำบลไม้ฝาด อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง	

กรณีศึกษาที่ 4: ชุมชนบ้านจ่อเจริญ แหล่งการเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดเชียงราย (ภาคเหนือ)

1. ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดเชียงราย	
2. พระครูสุนทรวรการ	วัดจ่อเจริญสุขุมวาส ต.ดอนศิลา
อ.เวียงชัย จังหวัดเชียงราย
3. ครูสวาท นิลสนิท	ประชาชนชาวบ้าน และประธานสภา
อบต.ดอนศิลา

กรณีศึกษาที่ 5: ชุมชนบ้านคำปลาหลาย รูปแบบการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ กศน. จังหวัดขอนแก่น (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ)

1. นายองอาจ วีรภัทรสกุล	ครู คศ. 3 สำนักงาน กศน.จังหวัด
ขอนแก่น และนายกสโมสรโรตารี
ขอนแก่น
2. นาย ถาวร สรรสมบัติ	ประธานศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
3. นายมาร์ติน วีเลอร์	คณะกรรมการหมู่บ้าน หมู่ 9 ตำบล
บ้านดง

รายชื่อผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเพื่อพิจารณาและประเมินผลการวิจัย
เรื่อง อนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยน
กระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

วันศุกร์ที่ 19 สิงหาคม พ.ศ. 2554 เวลา 08:30-12:30 น.

ณ ห้องประชุม 405 (ห้องประชุมนานาชาติ) อาคารประชุมสุข อาชีวอำรุง

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1. กลุ่มองค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐ

1. ดร.สมบัติ สุวรรณพิทักษ์	รองปลัดกระทรวงศึกษาธิการ
2. ดร.ประพัฒน์พงษ์ เสนาฤทธิ์	อดีตรองปลัดกระทรวงศึกษาธิการ
3. ศาสตราจารย์ ดร. สุมาลี สังข์ศรี	ผู้อำนวยการสำนักบริการการศึกษา
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
4. รองศาสตราจารย์ ดร.ชิตชงค์ ส.นันทนาเนตร	อาจารย์ประจำภาควิชาการศึกษาเพื่อ
การพัฒนามนุษย์และสังคม คณะ
ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จุมพล พูลภัทรชีวิน	อาจารย์พิเศษ สาขาวิชาพัฒนศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
6. ดร. วิศนี ศิลตระกูล	สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
7. อาจารย์สุรเชษฐ เวชชพิทักษ์	รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการของสถาบัน
การเรียนรู้เพื่อปวงชน

2. กลุ่มองค์กรหรือหน่วยงานภาคเอกชน และ NGOs

1. ศาสตราจารย์ ดร.อานันท์ กาญจนพันธุ์	ผู้เชี่ยวชาญ ตัวแทน NGOs

3. กลุ่มนักปฏิบัติ และภาคประชาชน

1. ครูสุรินทร์ กิจนิตยชีวี	ครูของแผ่นดิน สสส.
ที่ปรึกษาสถาบันส่งเสริมการจัดการ
ความรู้เพื่อสังคม (สคส.) วิทยาลัยการ
จัดการทางสังคม สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ (สสส.)
ปราชญ์ชุมชน
2. ครูยวง เขียวนิล	ปราชญ์ชาวบ้าน ปี 2551 ได้รับรางวัลงาน
พัฒนาชุมชนดีเด่น กรมการพัฒนาชุมชน
3. ดร. จิรัชัย บุรณะฤทธิทวี	ผู้อำนวยการศูนย์กศน. อำเภอพาน
จังหวัดเชียงราย

การสนทนากลุ่มเพื่อเพื่อพิจารณาและประเมินผลการวิจัย ในระดับพื้นที่ (ผู้ปฏิบัติ)

เรื่อง อนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้

เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

วันอาทิตย์ที่ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2554 เวลา 08:30-12:30 น.

ณ ชุมชนบ้านคำปลาหลาย อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

กลุ่มนักปฏิบัติ และภาคประชาชน

1. นาย สุรินทร์ หว่างจิตร์	ผอ. กศน. อำเภอแม่จัน
2. นายชาติรี เสงี่ยมวงศ์	ผอ. กศน. อำเภอคำสูง และครูภูมิปัญญา
ไทย รุ่นที่ 7
3. นายองอาจ วีรภัทรสกุล	ครู คศ. 3 สำนักงาน กศน.จังหวัดขอนแก่น
และนายกสโมสรโรตารีขอนแก่น
4. นาย หนูไทย วันปรีดา	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 9 ตำบล บ้านดง
5. นาย ถาวร สรรสมบัติ	ประธานศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
6. นาย เวสสสันดร พานโคตร	สอบต. หมู่ 9 ตำบล บ้านดง
7. นางสาว สุนัย รัฐแสง	ครู กศน. ตำบล (กศน. อำเภออุบลรัตน์)
8. นาง รจนา นารี	ครูอาสา (กศน. อำเภออุบลรัตน์)
9. นาย บุญมี จันทร์โสม	คณะกรรมการหมู่บ้าน หมู่ 9 ตำบล บ้านดง
10. นายมาร์ติน วีเลอร์	คณะกรรมการหมู่บ้าน หมู่ 9 ตำบล บ้านดง

ภาคผนวก จ

ภาพการดำเนินการวิจัยภาคสนาม

- กรณีศึกษาที่ดี 1 ตัวแทนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: สังกศน.แห่งการเรียนรู้ต้นแบบ: ชุมชนบ้านยาง จังหวัดปราจีนบุรี
- กรณีศึกษาที่ดี 2 ตัวแทนภาคตะวันออก: สังกศน.แห่งการเรียนรู้ต้นแบบ: องค์การบริหารส่วนตำบลตำบอกรังค์ จังหวัดเพชรบุรี
- กรณีศึกษาที่ดี 3 ตัวแทนภาคใต้: สังกศน.แห่งการเรียนรู้ต้นแบบ: ชุมชนบ้านกลางหลวง จังหวัดตรัง
- กรณีศึกษาที่ดี 4 ตัวแทนภาคเหนือ: ชุมชนบ้านจอบเจริญ: แหล่งการเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดเชียงราย
- กรณีศึกษาที่ดี 5 ตัวแทนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: ชุมชนบ้านคำปลาหลาย: รูปแบบการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ กศน. จังหวัดขอนแก่น

กรณีศึกษาที่ 1

ตัวแทนภาคตะวันออกเฉียง: สังกศนแห่งการเรยนรู้ต้นแบบ: ชุมชนบ้านยาง จังหวัดปราจีนบุรี

กรณีศึกษาที่ 2

ตัวแทนภาคตะวันออกเฉียงใต้ สังกัดกรมการ เรียนรู้ต้นแบบ: องค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์
จังหวัดเพชรบุรี

กรณีศึกษาที่ 3

ตัวแทนภาคใต้ สังกศแห่งการเรี่ยนรู้ต้นแบบ: ชุมชนบ้านฉางหลวง จังหวัดตรัง

กรณีศึกษาที่ 4

ตัวแทนภาคเหนือ ชุมชนบ้านจ่อเจริญ: แหล่งการเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดเชียงราย

กรณีศึกษาที่ 5

ตัวแทนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ชุมชนบ้านคำปลาหลาย: รูปแบบการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้
กศน. จังหวัดขอนแก่น

รูปภาพการสนทนากลุ่มเพื่อพิจารณาและประเมินผลการวิจัย

การสนทนากลุ่มเพื่อพิจารณาและประเมินผลการวิจัย ในระดับนโยบาย

วันศุกร์ที่ 19 สิงหาคม พ.ศ. 2554 เวลา 08:30-12:30 น.

ณ ห้องประชุม 405 (ห้องประชุมนานาชาติ) อาคารประชุมสุข อชาวอำนวยการ

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การสนทนากลุ่มเพื่อเพื่อพิจารณาและประเมินผลการวิจัย ในระดับพื้นที่ (ผู้ปฏิบัติ)
เรื่อง อนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้
เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน
วันอาทิตย์ที่ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2554 เวลา 08:30-12:30 น.
ณ ชุมชนบ้านคำปลาหลาย อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

ภาคผนวก ฉ

ตารางวิเคราะห์เนื้อหาของแต่ละองค์ประกอบของรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการ
ปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

ตารางวิเคราะห์เนื้อหาของแต่ละองค์ประกอบของรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

1) องค์ประกอบสังคมแห่งการเรียนรู้

องค์ประกอบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ประกอบด้วยองค์ประกอบหลักและองค์ประกอบเสริม ได้แก่

องค์ประกอบหลัก ได้แก่

- (1) บุคคลแห่งการเรียนรู้ หรือผู้เรียนรู้
- (2) ผู้จัดการเรียนรู้
- (3) แหล่งเรียนรู้
- (4) องค์ความรู้
- (5) กิจกรรมการเรียนรู้
- (6) บรรยากาศการเรียนรู้
- (7) เครือข่ายการเรียนรู้
- (8) การจัดการความรู้
- (9) องค์การแห่งการเรียนรู้

และองค์ประกอบเสริม ได้แก่ คุณภาพชีวิตพอเพียง ขนาดชุมชนพอเหมาะ ลักษณะเฉพาะของชุมชน การอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนที่หลากหลาย ระบบความผูกพันใกล้ชิดระหว่างประชาชนกับชุมชน มีการกำหนดเป้าหมายการพัฒนา และเจตนารมณ์ของการพัฒนาสังคมให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ การมียุทธศาสตร์การดำเนินงานการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทชุมชนที่แตกต่างกัน การพัฒนาโดยใช้ความรู้เป็นฐาน ระบบสาธารณูปโภคที่ครบครัน การออกแบบชุมชนเพื่อการเรียนรู้ที่มีความเหมาะสมกับบริบท มีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศของชุมชนที่สามารถเชื่อมโยงชุมชน และระหว่างชุมชนอื่นๆ ได้ เช่น การมีเว็บไซต์ชุมชน มีระบบการสร้างคุณค่าของพลเมือง มีการขับเคลื่อนนวัตกรรมทางสังคม มีระบบการประกันสิทธิสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการเรียนรู้ของประชาชน การสนับสนุนงบประมาณสำหรับการพัฒนา และการมีองค์กรหรือหน่วยงาน ศูนย์ความเป็นเลิศเฉพาะที่มุ่งพัฒนาองค์ความรู้ของชุมชน ตั้งอยู่บนฐานทุนทางสังคมที่แตกต่างกัน มีกลไกการขับเคลื่อนชุมชนทั้งในเชิงโครงสร้างทางสังคมและเชิงระบบหรือสถาบันสำคัญของสังคม มีการบูรณาการการเรียนรู้ตลอดชีวิต การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพเข้าด้วยกันอย่างผสมกลมกลืน ยึดชุมชนเป็นฐานของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ โดยใช้ศักยภาพและทรัพยากรในชุมชนเป็นหลัก ให้ประชาชนและทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทำงาน และการสร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้

2) หลักการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ได้แก่

- (1) หลักความร่วมมือแบบหุ้นส่วน
- (2) หลักความร่วมมือและการมีส่วนร่วม
- (3) หลักการติดตามความสามารถในการดำเนินงาน
- (4) หลักความจำเป็นของการเรียนรู้
- (5) หลักความสำคัญของชุมชน หลักการใช้ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนา
- (6) หลักการพัฒนาโดยใช้ความรู้เป็นฐานการพัฒนา
- (7) หลักการจัดกิจกรรมที่มีความหลากหลาย
- (8) หลักการจัดกิจกรรมที่ผสมกลมกลืนกับการดำเนินชีวิต
- (9) หลักความเสมอภาค
- (10) หลักความต่อเนื่อง

3) กระบวนการในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ได้แก่

- (1) การสร้างความตระหนักรู้และเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดสังคมแห่งการเรียนรู้
- (2) การจัดตั้งคณะทำงาน เรียกว่า คณะกรรมการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้
- (3) วิเคราะห์สภาพชุมชนโดยรวม
- (4) กำหนดแผนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้
- (5) พัฒนาแผนปฏิบัติการอย่างละเอียด
- (6) แสวงหาความร่วมมือจากกลุ่มเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง
- (7) ดำเนินการจัดกิจกรรม โครงการเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้
- (8) กำกับติดตามและประเมินผลความสำเร็จ
- (9) สรุปรวบรวมนองค์ความรู้ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผลการดำเนินงาน
- (10) ประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ผลการดำเนินงานการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้

4) ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้

ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวก สำหรับชุมชน สามารถสรุป ได้ดังนี้

- ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาบุคคลแห่งการเรียนรู้
- ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาองค์ความรู้สำหรับชุมชน
- ยุทธศาสตร์ที่ 4 การพัฒนาทรัพยากรและแหล่งการเรียนรู้
- ยุทธศาสตร์ที่ 5 ยุทธศาสตร์การพัฒนาองค์กร/สถาบันการเรียนรู้

- ยุทธศาสตร์ที่ 6 การพัฒนาการบริหารจัดการความรู้
- ยุทธศาสตร์ที่ 7 ยุทธศาสตร์การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้
- ยุทธศาสตร์ที่ 8 การพัฒนากระบวนการดำเนินงาน
- ยุทธศาสตร์ที่ 9 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของสังคม
- ยุทธศาสตร์ที่ 10 การพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพเครือข่าย

5) ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

ปัจจัยแห่งความสำเร็จของสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวก สำหรับชุมชน แบ่งออกเป็น ปัจจัยภายในชุมชน และปัจจัยภายนอกชุมชน ดังนี้

ปัจจัยภายในชุมชน ได้แก่

- (1) ผู้นำชุมชนที่ดี
- (2) มีขนาดชุมชนที่เหมาะสม
- (3) มีเป้าหมายการพัฒนาที่ชัดเจน
- (4) มีแนวทางการดำเนินงานต่อเนื่อง
- (5) มีการออกแบบชุมชนเพื่อการเรียนรู้
- (6) มีกลุ่มอาชีพต่างๆ
- (7) มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- (8) สมาชิกมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด
- (9) มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย
- (10) มีระบบสาธารณูปโภคที่ครบครัน

และปัจจัยภายนอกชุมชน ได้แก่

- (11) มีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ
- (12) มีการสนับสนุนงบประมาณ
- (13) มีเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็ง
- (14) มีการประกันสิทธิความรู้

ตารางวิเคราะห์เนื้อหาของแต่ละองค์ประกอบของรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการ
ปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

องค์ประกอบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน

เนื้อหา รูปแบบ กรณีศึกษาที่ดี	องค์ประกอบหลัก สังคมแห่งการเรียนรู้									องค์ประกอบ เสริม
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	
1) ชุมชนบ้านยาง จังหวัดปราจีนบุรี	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
2) ชุมชนถ้ำรงค์ จังหวัดเพชรบุรี	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
3) ชุมชนบ้านฉางกลาง จังหวัดตรัง	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
4) ชุมชนบ้านคำปลาหลาย จังหวัดขอนแก่น	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
5) ชุมชนบ้านจอยเจริญ จังหวัดเชียงราย	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
<p>หมายเหตุ ข้อมูลองค์ประกอบสังคมแห่งการเรียนรู้ มาจากการสังเคราะห์ข้อมูลที่หลากหลายทั้งจากเอกสาร งานวิจัย การสัมภาษณ์เจาะลึก และการศึกษากรณีศึกษาที่ดี</p> <p>ข้อมูลองค์ประกอบเสริมส่วนใหญ่มาจากการศึกษาเอกสารงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดย กรณีศึกษาที่ดี พบข้อมูลองค์ประกอบเสริมเพียงบางอย่างเท่านั้น</p>										

**หลักการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวก
สำหรับชุมชน**

เนื้อหารูปแบบ กรณีศึกษาที่ดี	หลักการพัฒนา สังคมแห่งการเรียนรู้									
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
1) ชุมชนบ้านยาง จังหวัด ปราจีนบุรี	✓	✓	✓		✓		✓	✓		
2) ชุมชนถ้ำรงค์ จังหวัด เพชรบุรี	✓	✓	✓		✓	✓	✓			✓
3) ชุมชนบ้านฉางกลาง จังหวัดตรัง	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
4) ชุมชนบ้านคำปลาหลาย จังหวัดขอนแก่น	✓	✓	✓		✓		✓	✓	✓	✓
5) ชุมชนบ้านจอเจริญ จังหวัดเชียงราย	✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓	✓
หมายเหตุ หลักการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้มาจากการสังเคราะห์ข้อมูลที่หลากหลายทั้งจากเอกสาร งานวิจัย การสัมภาษณ์เจาะลึก และการศึกษากรณีศึกษาที่ดี										

**กระบวนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวก
สำหรับชุมชน**

เนื้อหา รูปแบบ กรณีศึกษาที่ดี	กระบวนการพัฒนา สังคมแห่งการเรียนรู้									
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
1) ชุมชนบ้านยาง จังหวัด ปราจีนบุรี			✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓
2) ชุมชนถ้ำรงค์ จังหวัด เพชรบุรี	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
3) ชุมชนบ้านฉางกลาง จังหวัดตรัง	✓		✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓
4) ชุมชนบ้านคำปลาหลาย จังหวัดขอนแก่น	✓		✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓
5) ชุมชนบ้านจอเจริญ จังหวัดเชียงราย			✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓
หมายเหตุ ข้อมูลกระบวนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ มาจากการสังเคราะห์ข้อมูลที่หลากหลายทั้ง จากเอกสารงานวิจัย การสัมภาษณ์เจาะลึก และการศึกษากรณีศึกษาที่ดี										

**ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวก
สำหรับชุมชน**

เนื้อหารูปแบบ กรณีศึกษาที่ดี	ยุทธศาสตร์การพัฒนา สังคมแห่งการเรียนรู้									
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
1) ชุมชนบ้านยาง จังหวัด ปราจีนบุรี	✓	✓	✓		✓		✓	✓	✓	✓
2) ชุมชนถ้ำรงค์ จังหวัด เพชรบุรี	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓
3) ชุมชนบ้านฉางหลวง จังหวัดตรัง	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓
4) ชุมชนบ้านคำปลาหลาย จังหวัดขอนแก่น	✓	✓	✓		✓		✓	✓	✓	✓
5) ชุมชนบ้านจอเจริญ จังหวัดเชียงราย	✓	✓	✓		✓		✓	✓	✓	✓
หมายเหตุ องค์ความรู้ยุทธศาสตร์เกิดจากการสังเคราะห์ข้อมูลที่หลากหลายทั้งจากเอกสารงานวิจัย การ สัมภาษณ์เจาะลึก และการศึกษากรณีศึกษาที่ดี										

ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

เนื้อหา รูปแบบ กรณี ศึกษาที่ดี	ปัจจัยแห่งความสำเร็จ													
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)
1) ชุมชนบ้านยาง จังหวัดปราจีนบุรี	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	
2) ชุมชนถ้ำรงค์ จังหวัดเพชรบุรี	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
3) ชุมชนบ้านฉาง หลวง จังหวัดตรัง	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	
4) ชุมชนบ้านคำ ปลาหลาย จังหวัดขอนแก่น	✓		✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	
5) ชุมชนบ้านจอ เจริญ จังหวัดเชียงราย	✓	✓	✓			✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	
หมายเหตุ ข้อมูลปัจจัยเงื่อนไขที่นำไปสู่ความสำเร็จมาจากการสังเคราะห์ข้อมูลที่หลากหลายทั้งจากเอกสาร งานวิจัย การสัมภาษณ์เจาะลึก และการศึกษากรณีศึกษาที่ดี														

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวสุวิธิดา จรุงเกียรติกุล เกิดเมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม พ.ศ.2525 ที่จังหวัด นครศรีธรรมราช สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีครุศาสตรบัณฑิต (ค.บ.เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง) สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน วิชาเอกการศึกษานอกระบบโรงเรียน - ภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2547 และสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท ทางด้าน Master of Arts Program (M.A.) in English as an International Language (Interdisciplinary and International Program), Graduate School, Chulalongkorn University ปีการศึกษา 2549 และได้เข้าศึกษาในระดับปริญญาเอก หลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต (ค.ด.) สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อภาคปลาย ปีการศึกษา 2549 เข้าศึกษาหลักสูตร The Andragogy Doctoral Emphasis Specialty Instructional Leadership Doctoral Program, School of Education ณ มหาวิทยาลัย Lindenwood University เมือง St. Charles รัฐ Missouri ประเทศสหรัฐอเมริกา ในระหว่างปี 2010- 2011 และเคยเข้ารับการอบรมหลักสูตรประกาศนียบัตร Certificate in Systemic Change for Student Success Programs in Professional Education, Harvard Graduate School of Education, Harvard University, U.S.A และ Certificate in Building Communities from the Grassroots, Community Development Program, Community Development Academy, University of Missouri Community Development Extension Program, University of Missouri, Columbia, MO, U.S.A., 2011.

ปัจจุบันนางสาวสุวิธิดา จรุงเกียรติกุล เป็นอาจารย์ประจำสาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาดลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย